

Důvodová zpráva

I. Obecná část

1. Vývoj soukromého práva. Zhodnocení platné právní úpravy

A. Vývoj právní úpravy soukromého práva

1. Právní řády demokratických států kontinentální Evropy setrvávají na dualistickém pojetí práva soukromého a veřejného. Na povahu a vymezení kritéria oddělujícího obě tyto právní sféry vznikla zejména v 19. a 20. stol. řada teorií, které se však zpravidla upínají jen k některým významným prvkům typickým pro tento právní dualismus. Soukromé právo bývá tradičně definováno jako právo, které slouží zájmům individua, naproti tomu veřejné jako právo, které slouží zájmům celku¹⁾. Moderní organická teorie tvrdí v podstatě totéž, když zdůrazňuje, že soukromé právo se zabývá osobou jako jednotlivcem a jeho stykem s jinými jednotlivci, kdežto pro právo veřejné má význam, zda se na právním poměru účastní alespoň jeden subjekt jako nositel veřejné moci, tj. jako ten, kdo má tomu odpovídající pravomoc nebo odpovědnost nebo kdo je jako nositel veřejné moci organizován.

2. Soukromé právo u nás dlouho nebylo kodifikováno jako celek. Mělo to řadu důvodů, které na tomto místě netřeba uvádět. Práce na kodifikaci soukromého práva byly zahájeny až v 18. stol. při formování moderního státu. Významné bylo zřízení kompilační komise Marií Terezií v r. 1753. První výstup kodifikačních prací označovaný jako Codex Theresianus (1766) se neseťkal s úspěchem, a tak první obecný občanský zákoník platný na našem území byl přijat až za Josefa II. (1786); tento tzv. josefínský občanský zákoník obsahoval jen obecnou část a rodinné právo. Celkově bylo obecné právo občanské kodifikováno na počátku 19. stol. v podobě známého obecného zákoníku občanského (ABGB) z r. 1811, který u nás platil do r. 1950 a v Rakousku i Lichtenštejnsku platí dosud, byť v důsledků novel a dalších změn v různých podobách.

Rakouský obecný zákoník občanský je stále hodnocen jako pozoruhodné a myšlenkově konzistentní dílo spočívající na koherentním filosofickém základu. Platil však jen na území Českého království, nikoli (vyjma krátkou periodu v polovině 19. stol.) na Slovensku. Protože v důsledku toho byla Československá republika od svého vzniku zatížena jevem dvojího práva českého a slovenského, bylo základním cílem rekodifikačních snah za první Československé republiky na tomto poli odstranění těchto dvou právních oblastí a vytvoření

¹⁾ *Ius civile est quod ad singulorum utilitatem spectat, ius publicum est quod ad statum rei Romanae spectat* (Ulpianus, (D 1, 1, 1, 2).

unifikované úpravy občanského práva. Rekodifikační práce byly zahájeny v r. 1920. Jejich cílem bylo navázat na tradice ABGB s respektem k vnitřní hodnotě rakouského zákoníku a jít cestou jeho mírné modernizace. Vládní návrh československého občanského zákoníku byl hotov v r. 1937, vládní osnova však nebyla vzhledem k dalšímu politickému vývoji přijata.

Jak ABGB, tak i vládní osnova z r. 1937 vycházely z existence právního dualismu a konstruovaly zákoník jako *obecný* zákoník občanský, jako základní kodex soukromého práva, jehož úkolem je shrnout hlavní masu pravidel vztažených k soukromým právním záležitostem společným všem osobám a také k osobám vůbec, k právním jednáním vůbec a k věcem vůbec. K tomuto obecnému základu se vztahují *zvláštní* soukromá práva, např. právo obchodní, autorské, směnečné a šekové a další.

Politická situace nebyla vládní osnově občanského zákoníku z r. 1937 příznivá ani po druhé světové válce. Formou zvláštních zákonů byly v r. 1947 a 1948 z osnovy vytrženy a jako dílčí přijaty jen některé úpravy týkající se mezinárodního práva soukromého a práva stavby.

3. K celkové revizi existující zákonné úpravy se přistoupilo až v letech 1949 - 1950, tedy po politických změnách nastalých v důsledku státního převratu z r. 1948 a pod přímým ideologickým vlivem totalitní moci, která tradice a vzor konvenční právní úpravy kontinentální Evropy odmítla jako »měšťácké právo« a jala se přebudovat zdejší právní řád podle sovětského vzoru. Ideovým východiskem bylo usnesení ÚV KSČ z června 1948. Při tvorbě nového právního řádu byly přijaty základní zásady sovětského práva a ze sovětského práva byla přejata i řada institutů a konkrétních právních ustanovení.²⁾

Na úseku soukromého práva došlo nejprve k oddělení rodinného práva od obecného práva občanského (zák. č. 265/1949 Sb.) a vzápětí také k rekodifikaci zbývající části občanského práva (zák. č. 141/1950 Sb.). Skutečnost, že rodinné právo bylo od občanského práva odděleno jako "legislativně samostatné, od občanského práva odlišné právní odvětví, představuje jeden z nejhlubších a nejzávažnějších praktických a ideologických rozdílů, jimiž se socialistický systém práva liší od systému práva buržoazního."³⁾ Zároveň se rezignací na začlenění pracovní smlouvy do občanského zákoníku otevřel prostor pro kodifikaci socialistického pracovního práva.

Tyto posuny však byly jen jedním u mnoha výrazů daleko hlubší a podstatnější změny spočívající v odmítnutí existence soukromého práva vůbec s argumentem, že uznat za socialismu existenci soukromého práva by znamenalo uznat také existenci soukromého zájmu

²⁾ Boura, F., Přednášky o československém právu, 1. vydání, Praha: Rudé právo, 1956, s. 15.

³⁾ Knapp, V., Systém československého socialistického práva v historii čtyřiceti let, Právník, 1985, s. 445 an.

jednotlivce hodného právní ochrany, i kdyby kolidoval s obecným zájmem dělnické třídy na budování socialismu, což není možné, protože pak by se soukromé právo stalo útočištěm zbytků kapitalismu.⁴⁾ Po celé totalitní období byl právní dualismus vykazován do oblasti buržoazního práva jako výraz třídního antagonismu s tím, že v socialismu nemá místo, neboť zde je nahrazen jednotným socialistickým právem.⁵⁾ Toto právo bylo ve své podstatě právem vystavěným veřejnoprávní metodou: jeho cílem bylo umožnit voluntaristické zásahy veřejné moci do soukromého života.

Tím byla ideologicky zdůvodněna celková sovětizace našeho práva. Na poli někdejšího soukromého práva byl jednak otevřen prostor k vytváření samostatných kodexů a tzv. komplexních právních úprav, jednak byla i tradiční soukromoprávní odvětví upravována metodami práva veřejného. V důsledku toho občanské právo ztratilo svůj tradiční charakter; ze soukromoprávní disciplíny, kterou zčista jasně přestalo být, se změnilo v jednu z kategorií "státního práva", jak to otevřeně vyjádřil Zd. Fierlinger vysvětlením, že "základem socialistického občanského práva musí být zásada veřejnoprávní, musí jí být dána možnost státu zasahovat do soukromých smluv a podříditi je zájmům celku."⁶⁾ Občanské právo bylo pojato jako aktivní zbraň plánovací a finanční disciplíny,⁷⁾ která pomáhá upevňovat a rozvíjet hospodářské a na nich založené politické vztahy a pomáhá rozvoji aktivního rozmachu socialistické výstavby.⁸⁾ Proto o občanském zákoníku z r. 1950, který se otevřeně přihlásil k inspiraci tehdejšími sovětským právem stalinské diktatury, tehdejší ministr spravedlnosti Štefan Rais v Národním shromáždění důvodně prohlásil, že se co do principů "liší od principů starého buržoazního občanského zákoníku stejně zásadně jako náš lidový stát se liší od staré předmnichovské buržoazní republiky." Nejdůležitějšími institucemi nového občanského práva byly socialistické vlastnictví a hospodářský plán.

Působnost zákoníku byla redukována na úpravu majetkových práv a některých nemajetkových práv, pokud s majetkovými právy souvisí. Toto základní pojetí občanského práva, typické pro totalitní koncepci sovětského typu, je zásadně odlišné od evropské kontinentální konvence. Uvedené pojetí, opřené o primitivní materialismus, se od 50. let do

⁴⁾ *Knapp, V.*, Právo veřejné a soukromé, Právník, 89, 1950, s. 82 an. a tam s. 99 - 100.

⁵⁾ Např. *Kučera, E., et al.*, Základy obecné teorie státu a práva. Část A - Úvod do socialistického práva, 3. vydání, Praha: Ústav státní správy, 1989, s. 53,

⁶⁾ *Fierlinger, Z.*, Za socialistický právní řád, Právník, 89, 1950, s. 429 - 450. Fierlinger tak prohlásil naplno, co bylo pro socialistické právo evidentní.

⁷⁾ *Knapp, V.*, Hlavní zásady československého socialistického občanského práva, 1. vydání, Praha: SNPL, 1958, s. 3.

⁸⁾ *Boura, F.*, Přednášky o československém právu, 1. vydání, Praha: Rudé právo, 1956, s. 15.

současné doby ve své podstatě nezměnilo,⁹⁾ a konzervuje stav pro demokratické poměry vůbec nepřijatelný.

4. Zákoník z r. 1950 však nastavil další obecná i konkrétní myšlenková schémata, která v oboru občanského práva přetrvávají dodnes. Jeho celková kolektivistická (veřejnoprávní) koncepce, budovaná z třídního hlediska, vycházela ze zásad důrazu na státní vlastnictví, na priority státního plánu, jemuž byl podřízen veškerý hospodářský život, a důrazu na potlačování a postupné likvidace soukromého hospodaření. Obecná část důvodové zprávy k zákoníku z r. 1950 se v tom směru odvolává na hlavní zásady sovětského práva, jak byly vyjádřeny ve stalinské ústavě z r. 1936. Těmto hlediskům byla podřízena úprava všech institutů v novém zákoníku. Základní přístupy této koncepce byly později vzaty za základ rekodifikace a v novém občanském zákoníku ještě prohloubeny a doplněny dalšími deformacemi. Tak myšlenkový základ občanského zákoníku z r. 1950 sahá přes desetiletí až do současné doby a v mnohém ovlivňuje i nyní platnou občanskoprávní úpravu.

Příkladem může být pravidlo, podle něhož se plné způsobilosti nabývat práv a zavazovat se nabývá zásadně až dovršením osmnácti let věku, v oboru pracovního práva však již dovršením patnáctého roku věku, které bylo poprvé zavedeno právě zákoníkem z r. 1950 (§ 12 odst. 2). Účelem tohoto normativního řešení bylo omezení vlivu rodičů na dospívající děti s odůvodněním, které uvádí důvodová zpráva, že o potřebnou opravu chybného rozhodnutí dítěte se postarají referáty práce a sociální péče. Jiným příkladem může být opuštění superficiální zásady, podle níž jsou nemovitými věcmi pozemky včetně všeho, co je na nich vystavěno, přijetím zásady opačné (§ 25 občanského zákoníku z r. 1950) s ohledem na zemědělskou politiku státu a v zájmu vynucené kolektivizace zemědělství. Dalším může být opuštění tradiční úpravy společenské smlouvy a její nahrazení smlouvou o sdružení (§ 489 a násl. občanského zákoníku z r. 1950) koncipovanou jako nový smluvní typ s výslovně vyjádřeným záměrem zabránit "vytváření ryze kapitálových podnikatelských útvarů fyzických osob", jak uvádí důvodová zpráva k těmto ustanovením. Uvedené normativní konstrukce, vedle nichž lze uvést desítky dalších, jsou součástí platného práva do dnešní doby.

Přestože občanský zákoník z r. 1950 znamenal ve vývoji našeho občanského práva "hluboký přerыв"¹⁰⁾ oddělující je významně jasnou diskontinuitou jak od tuzemských tradic, tak od evropské kontinentální konvence, formálně zachoval některé tradiční instituty (právo stavby, věcná břemena, výměnek, pacht, odkaz aj.) byť je naplnil třídním obsahem.

⁹⁾ Srov. Knapp, V. et al., Učebnice občanského a rodinného práva, sv. I., 1. vydání, Praha: Orbis, 1953, s. 14 a Knappová, M. - Švestka, J. et al., Občanské právo hmotné, sv. I., 3. vydání, Praha: ASPI, s. 52.

Vedle obsahových hledisek třeba zmínit i hledisko formální. Patrně i zásluhou účasti některých právníků vědecky činných za první československé republiky (Krčmář, Andres) měla formální vyjádření zákonných ustanovení vysokou úroveň.

Účelem občanského zákoníku z r. 1950 nebyla jen sovětizace občanského práva, ale také jeho unifikace, odstranění teritoriální duality českého a slovenského práva na československém státním území. To vedlo tam, kde to třídnímu přístupu nebránilo, anebo kde mu to vyhovovalo, k příklonu k slovenským právním tradicím, ať již se to týkalo obsahu (zejména v oblasti dědického práva) nebo terminologie (např. pokud se jedná o pojem a pojetí právního úkonu).

5. Po přijetí ústavního zákona č. 100/1960 Sb. označovaného za "ústavu vítězného socialismu" bylo na úrovni ÚV KSČ přijato usnesení z 8. 12. 1960, jímž bylo rozhodnuto o základních principech nové úpravy socialistického práva a které prejudikovalo další oslabení role občanského zákoníku a vytvoření samostatných kodexů občanského, pracovního, hospodářského a dalších.

Zatímco ještě občanský zákoník z r. 1950 reprezentoval hlavní kodex pro právní oblast, které se před únorovým státním převratem smělo říkat "soukromé právo", byla při vytvoření nového právního řádu vybudovaného podle stranické direktivy v letech 1963 až 1965 demontována funkce občanského zákoníku jako obecného kodexu. Rekodifikace občanského a rodinného práva, jakož i nově utvořené zákoníky hospodářský, mezinárodního obchodu a zákoník práce, byly pojaty jako samostatné, obecnou povahu neměl žádný z nich, nýbrž každý z nich byl zvláštním zákoníkem, samostatně upravujícím určitou výseč společenských vztahů. To vyvolalo celkové roztržštění právní úpravy. Jeho základní projev byl v tom, že došlo bez zvláštních věcných důvodů k násobení úprav jednotlivých právních institutů v autonomních kodexech (úprava subjektivity, uzavírání smluv, promlčení, náhrady škody atp.).

6. Výsledkem těchto pronikavých změn bylo totální (obsahové i formální) odchýlení občanského zákoníku z r. 1964 od evropské kontinentální konvence. Teoretickou koncepcí jeho institutů byl marxismus leninismus a ideologicky byla úprava zákoníku zaměřena na "živé socialistické vztahy", jímž vzhledem k této koncepci staré právní formy nevyhovovaly. Co do ideologické důslednosti se nová úprava dokonce snažila překonat sovětský vzor. Občanský zákoník z r. 1964 byl pojat především jako kodex spotřebitelského práva. I tomu byla podřízena jeho celková koncepce, odlišující právní vztahy typické pro socialismus, které

¹⁰⁾ Srov. *Knapp, V.*, Dvě cesty československého práva: kontinuita a diskontinuita (1918, 1948), Právník, 1979, s. 283.

byly preferovány, a právní vztahy pro socialismus atypické, jimž byla věnována co nejmenší pozornost, anebo jejichž úprava byla vůbec pominuta.

Vznikl tak kodex, který programově prohloubil odklon od tradic evropského kontinentálního práva s cílem upravit občanské právo s novým obsahem a v nových formách s odůvodněním, že se vztahy, které jsou předmětem úpravy občanského zákoníku, nejpodstatněji změnilo vítězstvím socialistické hospodářské soustavy a proto, jak uvádí obecná část důvodové zprávy k němu, byl občanský zákoník pojat tak, aby se hodil jen na společenské vztahy vznikající na půdě socialistické hospodářské soustavy.

Koncepčně se nový občanský zákoník odmítl přizpůsobovat formám vyhovujícím nesocialistickým sektorům. Základní ideologické zdůvodnění nového pojetí občanského zákoníku představovala doktrína jednoty a vzájemné podmíněnosti zájmů občana a socialistické společnosti, vyjádřené tak, že společnost (stát) se o jednotlivé občany stará a každý občan má naopak plnit všechny své povinnosti vůči společnosti (státu), zejména povinnost pracovat ve prospěch společnosti a státu. Občanské právo bylo pojato jako nástroj řízení společnosti, který chrání třídní zájmy a hodnoty. Z toho důvodu tento občanský zákoník chápal společenské poměry občanů navzájem jako druhotné; jako prioritní viděl poměry mezi občany a socialistickými organizacemi, jimž se zákoník věnoval v daleko širší míře.

Z téhož důvodu se občanský zákoník z r. 1964 také odklonil od dispozitivity vlastní úpravy a sledoval zásadu, že všechna jeho ustanovení jsou kogentní, vyjma těch, v nichž je výslovně dovoleno se od příslušného ustanovení odchýlit.¹¹⁾ V praxi se však toto hledisko nikdy plně neprosadilo a i v podmínkách totalitního státu bylo odmítáno pro rozpor se základním principem občanské svobody.¹²⁾

Zároveň došlo oproti zákoníku z r. 1950 k dalšímu zúžení věcné působnosti zákoníku, neboť již nebyl pojat jako všeobecný předpis upravující majetkové vztahy vůbec, ale již jen jako zákon upravující majetkové vztahy v oblasti občanské spotřeby.

V úpravě právního postavení osob, a zejména u člověka, bylo hledisko preference autonomie vůle potlačováno. To vedlo např. k přijetí zásady absolutní neplatnosti při vadách právních jednání. Instituce neplatnosti neměla sloužit ochraně zájmů osob, ale k ochraně právního stavu (socialistické zákonnosti). Až novelou č. 131/1982 Sb. byla institucionalizována i relativní neplatnost právních úkonů, avšak jen jako rozsahem velmi omezená výjimka z pravidla. Z téhož důvodu bylo zavedeno pravidlo o absolutní neplatnosti

¹¹⁾ *Kratochvíl, Z. et al.*, Nové občanské právo, 1. vydání, Praha: Orbis, 1965, s. 37.

¹²⁾ *Knapp, V. et al.*, Učebnice občanského práva, sv. I., 1. vydání, Praha: Orbis, 1965, s. 120, *Knapp, V.*, Filosofické problémy socialistického práva, 1. vydání, Praha: Academie, 1967, s. 248 an.

dohody, kterou se někdo vzdává práva, jež mu může vzniknout teprve v budoucnosti, neboť opačné řešení by prý bylo v rozporu s pravidly socialistického soužití. Podobně bylo posíleno využívání institutu prekluze na úkor promlčení atd.

Tomuto ideologickému uchopení látky byly podrobeny systematika, úprava jednotlivých institutů a terminologie celého předpisu.

Systematika zákoníku byla pojata zcela ojedinělým způsobem. Jeho části druhá, třetí a čtvrtá, nazvané "Socialistické společenské vlastnictví a osobní vlastnictví", "Osobní užívání bytů, jiných místností a pozemků" a "Služby" neměly v jiných právních kulturách obdoby (později přijal jistou nápodobu tohoto řešení občanský zákoník bývalé NDR).

Co do obsahu se nový zákoník pokoušel vybudovat zcela nové instituty. Odmítl např. vzít za hlavní smluvní typy kupní smlouvu a smlouvu o dílo s odůvodněním, že při těchto tradičních smlouvách stojí proti sobě subjekty s rozpornými zájmy, zatímco nový zákoník má tyto akty upravit "v rámci širších souvislostí vztahu občana ke společnosti." Proto byla např. koupě upravena nikoli jako smlouva, kterou se za úplatu převádí vlastnické právo, ale jako služba obyvateľstvu. Podobně byla např. odmítnuta úprava zástavního práva, v němž byl spatřován "typický institut kapitalistické společnosti, sloužící především finančnímu a obchodnímu kapitálu," který se pro vztahy socialistické společnosti nehodí, a byla nahrazena novým institutem omezení převodu nemovitosti. Příkladů z tohoto okruhu je celá řada.

Bylo-li jedním ze základních přístupových hledisek tvůrců občanského zákoníku z r. 1950 ke zpracování občanskoprávní materie zjednodušování úpravy tradičních právních institucí a provedení zásadních změn jejich obsahu s odůvodněním, že zákon musí být pojat třídně a musí být dělnické třídě srozumitelný, byla pro občanský zákoník z r. 1964 typická tendence tyto tradiční právní instituce vůbec potlačit. Úprava držby a vydržení, sousedských práv, odkazů, vydědění a dalších byla odmítnuta s argumentem, že se jedná o právní instituce buržoazního práva, které jsou pro vyspělého socialistického člověka bez významu. Některé z nich, nikoli však všechny potřebné, byly do občanského zákoníku, zpravidla v deformované podobě, vráceny novelou č. 131/1982 Sb.

Vyjádření socialistického obsahu občanského zákoníku měla sloužit i nová právní terminologie. Tak byly např. tradiční občanskoprávní pojmy »osoba« a »strana« nahrazeny veřejnoprávním (procesním) výrazem »účastník«, kategorii dobrých mravů nahradila »pravidla socialistického soužití«, »svéprávnost« byla nahrazena »způsobností k právním úkonům«, »bezdůvodné obohacení« »neoprávněným majetkovým prospěchem«, atd.

Občanský zákoník z r. 1964 byl za totalitní éry několikrát drobně novelizován; jeho zásadní obsah se podstatně nezměnil.

7. Po událostech z listopadu 1989 bylo vzhledem k změněným společenským, politickým a hospodářským podmínkám zcela zřejmé, že platný občanský zákoník novým poměrům nemůže vyhovět, neboť z jeho osmi částí byly relativně použitelné sotva tři, a to ještě za podmínky jejich podstatných změn.

Za této situace se přistoupilo k nouzovému překlenutí bodů mezi zcela nevyhovující právní úpravou a budoucí novou úpravou, jímž byla urychlená a obsáhlá novelizace občanského zákoníku s cílem provizorně vyřešit tehdy aktuální nedostatky pro období do celkové rekonstrukce občanského práva. Řešení, které bylo zvoleno, představovala obsáhlá novela přijatá jako zák. č. 509/1991 Sb.

Novelizace byla vydávána za koncepční změnu, fakticky však (z různých příčin subjektivní i objektivní povahy) významně přispěla ke konzervaci dosavadní koncepce socialistického právního systému v soukromoprávní oblasti a v různých směrech i k uchování ideologických stereotypů vlastních socialistickému občanskému právu. Protože podrobnosti v tom směru uvádí pasáž 1.B. obecné části důvodové zprávy, zdůrazňují se zde jen dva základní momenty.

Za prvé: Po r. 1990 se legislativní práce v soukromoprávní oblasti soustředily zejména na přípravu obchodního zákoníku, neboť obchodní právo mělo a muselo být nově konstituováno namísto dosavadního hospodářského práva. Modernizaci občanského zákoníku nebyl přisuzován význam tak podstatný. Proto se novela občanského zákoníku provedená zákonem č. 509/1991 Sb. systematicky zaměřila zejména na řešení poměru občanského a obchodního zákoníku budovaného na zásadě, jak důvodová zpráva k zák. č. 509/1991 Sb. výslovně uvádí, že se počítá "s tím, že obchodní zákoník upraví jen ty obchodní vztahy, které jsou specifické pro obchod a vyhne se duplicitám s občanským zákoníkem", který bude sloužit jako *lex generalis* subsidiárně aplikovatelný i pro právo obchodní. První důsledek toho byl, že nedotčeny zůstaly samostatné kodifikace práva rodinného a pracovního, přičemž důvodová zpráva uvedla ve prospěch tohoto řešení vědecky nekorektní argumenty. Druhý důsledek vyvolala mj. neprovázanost a nekoordinovanost legislativních prací na přípravě novely občanského zákoníku a na přípravě obchodního zákoníku, která vedla k tomu, že obchodní zákoník zvolil vůči občanskému zákoníku řadu duplicitních řešení, často i v podobě tzv. komplexních úprav, které jsou paradoxně typické právě pro totalitní právní myšlení.

Za druhé: Hlavními inspiračními zdroji novely, která měla za cíl přiblížit naše právo standardům tradičních soukromoprávních úprav, byly paradoxně zejména tuzemské zdroje ze socialistické éry, totiž normativní úpravy obsažené jednak v občanském zákoníku z r. 1950, jednak v zákoníku mezinárodního obchodu z r. 1963. Tak novela č. 509/1991 Sb. přinesla jen mírné zlepšení, zejména tím, že změnila především ustanovení o věcných právech a

obligacích tak, aby byla ústavně konformní a opticky se přiblížila alespoň zčásti evropské konvenci. Zásadní a podstatné - byť jen dílčí - změny představovalo odstranění základu úpravy rozlišující různé formy vlastnictví a nahrazení ustanovení o službách úpravou obecných obligačních institutů a jednotlivých smluvních typů. Odstraněny byly také nejkřiklavější projevy socialistické právní terminologie vytvořené v 60. letech. Avšak některá typická schémata totalitních právních konstrukcí zůstala i nadále uchována. Zřejmě to bylo např. ve zjednodušování úprav důležitých právních institucí (často i ve zjednodušování již tak zjednodušených úprav obsažených v zákoníku z r. 1950). Novela např. ponechala nedotčenu zásadu absolutní neplatnosti právních úkonů, přestože jeden z jejích inspiračních zdrojů - na socialistické poměry celkem liberální zákoník mezinárodního obchodu (zák. č. 101/1963 Sb.) - tuto zásadu značně oslaboval, nebylo k jeho řešení přihlédnuto a uchovalo se stávající pojetí.

8. V průběhu 90. let 20. stol. a v prvních letech 21. stol. byl občanský zákoník novelizován více jak třemi desítkami novel.

Především se jednalo o novelizace sledující aproximaci našeho občanského práva směrnice EU a evropským standardům. Tyto nové dílčí úpravy provedené s větším či menším zdarem však vstoupily do existujícího systému a v různých směrech se mu přizpůsobily. Např. v případech, kde evropské právo spojuje různá pochybení pouze s neúčinností nebo relativní neplatností, vidí naše právo výsledek v absolutní neplatnosti právního úkonu, čímž často novou úpravu obrací proti jejímu účelu a oslabuje tak zamýšlenou ochranu slabší strany.

Iniciátory dalších dílčích změn občanského zákoníku byly zájem praxe nebo její potřeba o zkvalitnění právní úpravy. Často se ale stalo, že změny tohoto druhu byly v občanském zákoníku provedeny bez hlubší analýzy a bez zohlednění širších souvislostí, nejednou jen se zřetelem k zájmu nebo míře znalostí iniciátora novely. Výsledkem jsou změny v právní úpravě vedoucí k nedomyšlenostem, destabilizaci zákona a k právní nejistotě. Např. jen samotná úprava zástavního práva jako významného nástroje zajištění úvěru byla v průběhu deseti let zásadně změněna třikrát, aniž se dospělo k vyváženému výsledku. Podobně bylo např. jen mimochodem a značně ledabyle upraveno právo nezbytné cesty (§ 151o odst. 3 obč. z.) způsobem, který naprosto neodpovídá řešením přijatých právními kulturami kontinentální Evropy.

9. Žádná z dílčích novel občanského zákoníku provedených po roce 1991 do současné doby nepřekonalala významem ani rozsahem novelu č. 509/1991 Sb. Tato novela byla ve své době

chápána jako provizorium nastolující jen dočasné řešení, které mělo zajistit časový prostor pro rekonstrukci.

První rekonstrukční pokus se uskutečnil ještě za existence Československa před rokem 1993, kdy byl na Úřadu vlády ČSFR vypracován pod vedením profesorů V. Knappa a K. Planka návrh paragrafového znění občanského zákoníku. Po rozdělení federace další práce na tomto projektu v České republice ustaly. Návrh byl vzat za základ dalších rekonstrukčních prací ve Slovenské republice, kde byl dopracován profesory K. Plankem a J. Lazárem a v r. 1997 předložen vládou do Slovenské národní rady. Odtud byl však bez projednání stažen.

V polovině 90. let minulého stol. byl pod gescí Ministerstva spravedlnosti vypracován pod vedením profesora F. Zoulíka návrh koncepce nového občanského zákoníku, publikovaný posléze v odborném tisku (Právní praxe, XLIV, 1996, č. 5-6). Práce na tomto návrhu později rovněž ustaly. Projekt nebyl doveden ani do stadia věcného záměru.

Z rozhodnutí ministra spravedlnosti O. Motejla z ledna 2000 byly práce na přípravě nového občanského zákoníku obnoveny, resp. zahájeny jako nové, bez přímé vazby na předchozí dva pokusy. Na tomto podkladě byl vypracován věcný záměr rekonstrukce, který byl schválen vládou dne 18. dubna 2001. Z tohoto věcného záměru vychází předkládaný návrh paragrafového znění občanského zákoníku.

B. Zhodnocení platné právní úpravy

1. Platný občanský zákoník se výrazně odchyluje od standardů právní kultury kontinentální kultury i od tuzemských právních tradic, odmítnutých po státním převratu z r. 1948. Funkční, systematické, obsahové i výrazové pojetí platného občanského zákoníku koncepčně v zásadě stále odpovídá některým přístupům, které nastolila socialistická legislativa v 50. a 60. letech minulého století.

2. Ideový základ platného zákoníku konvenuje materialismu marxleninského pojetí. To se koncepčně projevuje tím, že úprava občanského zákoníku obsahově stále odpovídá některým tezím vyjádřeným dříve v zásadách občanskoprávních vztahů v někdejších člancích I. až VII. občanského zákoníku z r. 1964 (dnes již zrušených), dále se tyto přístupy projevují i použitou metodou úpravy a vymezením věcné působnosti občanského zákoníku.

Za prvé: Občanský zákoník byl postaven na myšlence jednoty zájmů společnosti a jednotlivce (zájmy jednotlivce byly podřízeny zájmům celku). Tomu odpovídalo pojetí občanského práva jako nástroje řízení společnosti (zájem jednotlivce byl podřazen zájmu státní moci). Logika tohoto pojetí byla opřena o systém jednotně řízené hospodářské soustavy.

Ta byla sice před patnácti lety opuštěna, v občanském zákoníku však zůstaly zachovány významné právní nástroje, které jí sloužily.

- a) Občanský zákoník stíhá až na několik řídkých výjimek každou vadu právního úkonu absolutní neplatností (zejména § 37 až 40), k níž veřejná moc přihlíží i bez návrhu a bez zřetele k projevenému zájmu dotčené strany, navíc z důvodů zvláště v § 39 nebývale široce formulovaných. Tato konstrukce nesleduje ochranu soukromého zájmu osoby, nýbrž ochranu zájmu státu na zachování právního stavu. Občanské zákoníky z okruhu evropské kontinentální právní kultury vycházejí ze zásady relativní neplatnosti, ponechávající na soukromé vůli dotčené osoby, zda se neplatnosti dovolá. Absolutní neplatnost se v těchto kulturách uplatňuje jen ve výjimečných případech porušení dobrých mravů nebo v zájmu zachování veřejného pořádku.
- b) Zájem jednotlivce byl podřízen centrálně formulovanému zájmu společnosti. Dnes sice občanský zákoník neobsahuje ustanovení, podle nichž z občanskoprávních vztahů vznikají osobám povinnosti také vůči společnosti nebo ustanovení, že projevy vůle musí být vykládány ve shodě se státním plánem, skryté konstrukce podřízené tomuto záměru však v zákoníku zůstaly. Jedná se především o četné případy nařízení posuzovat výkon soukromých práv a povinností z hlediska objektivně (společensky) posuzované účelnosti; jsou to např. § 135b, 142, 442 nebo 770, která jsou typickými ustanoveními totalitního práva.
- c) Koncepti občanského práva jako nástroje řízení společnosti odpovídá i pojetí četných případů prekluze soukromých práv (§ 504, 509, 608, 610, 626, 639, 649, 655, 675, 683, 691, 699, 753, 763, 711 a další). Prekluze výrazně omezuje nakládání s právy vzniklými ze soukromého styku a v tak širokém měřítku byla zavedena k ochraně někdejšího socialistického sektoru. Z toho důvodu zvolil zejména obchodní zákoník v obdobných souvislostech jiná řešení.
- d) Občanský zákoník z r. 1964 sledoval jako svůj hlavní cíl preferenci ochrany socialistického (zvláště státního) vlastnictví. Nejvýraznější deformace z tohoto okruhu byly odstraněny, i když stát zůstává v občanskoprávních vztazích v určitých směrech i nadále zvýhodněn. Zejména se jedná o ust. § 135 občanského zákoníku, podle něhož věc bez pána připadala původně výlučně do vlastnictví státu (dnes obce) a znemožňuje se nabytí vlastnictví nálezci. Jiným - a zásadně významnějším - projevem téhož přístupu je přehlíživý postoj k člověku jako soukromému vlastníkovvi, odrážející se zejména v úpravě práva dědického.

Za druhé: Občanský zákoník z r. 1964 byl projektován jako zvláštní kodex upravující určité majetkové vztahy.

Zaměření věcné působnosti bylo zachováno do současné doby. Ust. § 1 odst. 2 platného občanského zákoníku prohlašuje majetkové vztahy osob (vedle ochrany osobnosti) za základní předmět úpravy kodexu a úpravě majetkových vztahů věnuje drtivou většinu svých ustanovení.

Tím se platná úprava významně odchyľuje od tradičních kodifikací civilního práva, které se věnují shrnutí hlavní masy pravidel vztahujících se k soukromým právním záležitostem společným všem osobám a také k osobám vůbec a k věcem vůbec. Z toho vyplývají zejména tyto důsledky:

- a) Vzhledem k tomu, že v právních vztazích majetkové povahy mají osoby zásadně rovné postavení, hlásí se platný občanský zákoník k rovnosti jako ke své hlavní zásadě (§ 2).¹³⁾ Tento přístup je metodologicky vadný, protože základ konstrukce soukromého a občanského práva není v principu rovnosti, ale v principu autonomie vůle. Neboť paradoxně i základní majetkové právo - právo vlastnické - není co do svého obsahu výrazem principu rovnosti, ale výrazem autonomie vůle. Zejména však podcenění principu autonomie vůle vede k nedocení základní funkce soukromého a občanského práva, kterou je umožnit svobodné rozvíjení soukromého života.
- b) Metodologicky je pojetí rovnosti účastníků jako první zásady občanskoprávních vztahů vadné i z toho důvodu, že vede k závěru o rovném právním postavení fyzických a právnických osob. Tím se základní přístupové schéma k pojetí soukromých práv a povinností deformuje.

Člověk a právnická osoba principiálně nejsou a nemohou být obecně v rovném právním postavení. Člověk má ze své podstaty nezadatelná přirozená práva. Zákon nelimituje základní práva člověka, nýbrž naopak základní práva člověka představují limit pro zákon (D. Hesselberger). Tak to také vyjadřuje Listina základních práv a svobod a celý český ústavní pořádek. Naproti tomu základ juristického postavení právnických osob je odlišný; z něho také vyplývají jiné právní důsledky. Právnická osoba je umělý organizační útvar vytvořený člověkem a sloužící jeho zájmům. Na rozdíl od člověka, jehož právní osobnost pozitivní právo uznává (uznat musí), právnické osobě její právní osobnost pozitivní právo poskytuje (dát může). Odtud se odvozuje naprosto odlišné právní postavení obou skupin

¹³⁾ Srov. též *Knappová, M. - Švestka, J. et al.*, Občanské právo hmotné, sv. I., 3. vydání, Praha: ASPI, s. 41 a 47 zdůrazňující prioritu zásady rovnosti. Naproti tomu *Fiala, J. et al.*, Občanské právo hmotné, 3. vydání, Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, s. 18 zdůrazňují prvořadý význam zásady autonomie vůle.

právních subjektů, o jejichž právní rovnosti nelze mluvit ani ve sféře osobních práv, ani v celé sféře práv majetkových. Tato rovnost se uplatňuje, a to ještě nikoli bezvýjimečně, v oblasti práv věcných a obligačních.

- c) Uvedený schématický přístup, založený svého času naukou socialistického práva, vedl jako jedna z příčin dekonstrukce systému soukromého práva vůbec a ke konstituci samostatných kodifikací rodinného a pracovního práva s odůvodněním, že princip rovnosti není určující ani pro právo rodinné, ani pro právo pracovní.
- d) Důraz na majetkové vztahy vede především k podcenění významu statusových otázek a úpravy osobních práv vůbec, jimž i starý obecný zákoník občanský z r. 1811 věnoval (včetně práva rodinného) zhruba čtvrtinu svých ustanovení. Moderní občanský zákoník Québecu věnuje jen úpravě právního postavení člověka a jeho osobním právům na 300 ustanovení a rodinnému právu dalších 250. Proti tomu náš platný občanský zákoník věnuje osobním právům člověka 9 ustanovení. Rovněž rodinné právo, byť je mu - systematicky vadně - věnován zvláštní zákon kodexového typu, je celkově poddimenzováno. I tyto přístupy odrážejí celkový zjednodušený materialismus v přístupu socialistického práva k člověku, který měl pro totalitní stát význam především jako pracovní síla a jako spotřebitel.
- e) Jednoduchý materialismus jako základní myšlenkové hledisko, pod jehož zorným úhlem byl občanský zákoník koncipován, vede také na jedné straně k celkovému schematismu právní úpravy, na druhé straně vyvolává scholasticky komplikované konstrukce, znesnadňující praktický život.

Jedním z mnoha příkladů může být odmítnutí právní relevance zůstavitelových podmínek a příkazů v závěti s argumentem, že mrtvý nemá vůli, takže ani k jeho příkazům nelze po jeho smrti přihlížet¹⁴⁾ a že musí být dědici umožněno, aby se zděděným majetkem - tedy s majetkem, který nevytvořil - naložil podle svého hospodářsky co nejúčelněji. Tím je mj. oslabena mezigenerační solidarita, o jejíž zachování standardní občanské zákoníky naopak pečlivě dbají.

Jiným příkladem může být pojetí věci v právním smyslu omezené jen na hmotné předměty, z něhož naše občanské právo vychází od roku 1950 s argumentem, že dosavadní pojetí práv jako věcí nehmotných "odporuje lidovému chápání" (DZ k § 23 zák. č. 141/1950 Sb.). Odtud postupně vznikla tripartice předmětů právních vztahů jako věcí, práv a jiných majetkových hodnot (§ 118 obč. z.), promítnutá do řady právních konstrukcí.

¹⁴⁾ Holub, R. et al., Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické, Orbis: Praha, 1957, s. 27 a 178.

Za třetí: Koncepce platného občanského zákoníku jako kodifikace zaměřené v první řadě na úpravu majetkových vztahů, opřené o zásadu rovnosti jako o první ze svých zásad, iniciovala rozpad tradiční soustavy soukromého práva na dílčí "samostatná" odvětví a na soubor dílčích "samostatných" kodexů opřených o koncepci komplexních úprav, typickou pro totalitní právní myšlení. "Samostatná" zákonná právní úprava autonomně kodifikovaného rodinného a pracovního práva, jakož i četné tzv. komplexní úpravy nejen v obchodním zákoníku, ale i ve speciálních zákonech, vycházejí stále z někdejšího sovětského (marxisticko-leninského) pojetí socialistického právního systému, který byl na našem území propracován daleko důsledněji, než v tehdejší SSSR, a setrvávají na něm, ač se od něho jiné státy střední a východní Evropy odklonily a opuštěn byl i v samotném Rusku.

Existující úprava je poplatna extremistické právní politice totalitní éry, podle níž i samo pojetí občanského zákoníku jako generálního předpisu soukromého práva je buržoazní právní abstrakce a fikce, že jednotný občanský kodex soukromého práva kodifikován být nemá, a která poukazovala na to, že mají být podle sovětského vzoru kodifikovány jednotlivé právní oblasti. Koncepční stanovisko v tom směru přednesl ještě před druhou světovou válkou na půdě parlamentu poprvé 16. 4. 1937 poslanec KSČ Vladimír Clementis a po nastolení totalitního systému bylo také důsledně uskutečněno.

Konkrétní výsledky jsou zejména tyto:

- a) Stále přetrvává samostatný zákon o rodině (č. 94/1963 Sb.), který odděluje úpravu nemajetkových vztahů v rodině (s výjimkou výživného) od úpravy vztahů majetkových. Jedná se o zákon, který ideologicky navázal na předcházející zákon o právu rodinném z r. 1949 ztotožňující se se zásadami sovětského rodinného práva, a setrval na jeho základních principech, doplněných po r. 1989 některými dílčími změnami, ale i nekoncepčními zásahy. Toto pojetí bylo možné za situace, kdy rodina sehrávala úlohu spotřebního společenství a kdy měl stát ambicí získat a udržet si na život rodiny rozhodující vliv.
- b) Zákonná úprava pracovního práva prošla složitým procesem. Stále ji ovlivňuje specifický vývoj, jehož základní ideologický kontext vznikl ve zdejším prostředí na přelomu 40. a 50. let 20. stol. Občanský zákoník z r. 1950 rekodifikoval majetkové vztahy, ale do pracovních nezasáhl. Důvodová zpráva k jeho § 568 to odůvodňuje, že pracovní právo má "specifickou povahu - upravuje pracovní poměry, do nichž vstupují občané, aby uskutečnili svou povinnost zúčastnit se společné práce a své právo na práci", a proto "bude upraveno samostatným kodexem." Vliv sovětské koncepce považující pracovní právo (vedle zemědělského a rodinného) za samostatné právní odvětví, je očividný.

Projevovala-li se totalitní konstrukce práva státními zásahy do všeho života - postoupit dále v zesílení zasahování státu do »soukromoprávních vztahů«, přikazuje Lenin v jednom z dopisů Kurskému - muselo se to tím spíš uplatnit právě v právu pracovním. První pokus o jeho kodifikaci se v Československu udál již v r. 1949, ale práce narážely na značné problémy odborné, technické a organizační,¹ takže k výsledku došlo až v r. 1965 (zák. č. 65/1965). Vyčlenění pracovněprávní materie z občanského práva došlo s ideologickým odůvodněním, že práce za socialismu je plánovitě organizována v celostátním měřítku a že typické chování subjektů pracovního práva je jejich chování jako pracovníků při výstavbě socialismu. Pod tímto argumentem a za zdůrazňování ochranné funkce sledovalo tzv. socialistické pracovní právo řízenou exploataci pracovních sil.² To byl přímý politický a hospodářský důvod vzniku samostatného kodexu pracovního práva. V tom směru se tzv. socialistické právo obsahově nelišilo od pracovního práva pravicových diktatur (srov. nacistický Řád národní práce v Německu, Carta del Lavoro a zákony o individuální a kolektivní práci fašistické Itálie nebo zákoník práce frankistického Španělska). Čteme-li např., že "na místo někdejší rovnosti stran nastoupila hospodářská nadvláda jedné smluvní strany" a že "proti tomuto vývoji směřuje socialismus a žádá obnovení rovnosti zaměstnavatele a zaměstnance, ochranu hospodářsky slabšího, ohraničení všech smluvních práv a povinností", sotva bychom dnes ve zdejších sociokulturním prostředí odhadli, že se cituje z knihy R. Becherta Grundzüge der Nationalsozialistischen Rechtslehre (Lipsko, 1938).

Po r. 1989 se ve zdejším pracovním právu mnohé změnilo. Pro práce na osnově nového občanského zákoníku je hodnocení obsahu aktuální zákonné úpravy pracovního práva mimo jejich záběr. Leč ze systematického hlediska je potřebné poukázat na přetrvávající ideologické (nikoli vědecké) pojetí zákoníku práce jako samostatného kodexu, projevující se i nyní platném zákoníku práce č. 262/2006 Sb. specifickým - a v kontinentální Evropě zcela ojedinělým - navázáním jeho úpravy na občanský zákoník metodou delegace, tedy metodou typickou pro právo veřejné. Nelze přehlížet, že práva a povinnosti stran z pracovní smlouvy mají povahu soukromých práv a povinností (což přirozeně nebrání, aby jejich zákonná úprava byla v odůvodněných případech kogentní). Je-li platný zákoník práce postaven tak, že v četných svých ustanoveních dovoluje použití některých obecných institutů občanského práva, zvolil metodu odporující především

¹ Podrobnosti zejména Witz, K. Československé pracovní právo v období 1945 - 1975. Právník, 1975, s. 636 a násl.

² Že hlavním smyslem socialistického pracovního práva je upravit jak nejlépe využít lidské pracovní síly, zdůraznil např. akademik V. Procházka na konferenci o předmětu pracovního práva konané v Liblicích 3. a 4. 12. 1957.

základním principům zdejšího ústavního pořádku (čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky), navíc metodu soukromému právu cizí, experimentální, která - jak řečeno - nemá obdoby v žádném právním řádu ostatních států Evropského hospodářského prostoru, včetně těch z nich, které pro pracovní právo zvolily zvláštní zákonnou úpravu, označovanou jako zákoník práce.

- c) Myšlenková schémata nastavená u nás v 50. a 60. letech se revitalizují i v některých přístupech nové legislativy. Typickým příkladem jsou řešení přijatá obchodním zákoníkem, jehož úprava, zejména v oblasti závazkových vztahů, hledá řešení v přebujelých a vůči občanskému zákoníku paralelních úpravách komplexního charakteru.

K obdobným řešením v podobě "samostatných" a "komplexních" právních úprav tendují i další zákonné úpravy.

Výsledkem je stav dlouhodobě neudržitelný. Obrací se proti člověku a proti jeho zájmům; do značné míry bezúčelně obtěžuje a prodražuje každodenní činnosti soukromého života.

Půjčí-li si člověk peníze od souseda, vezme-li si úvěr od banky, dostane-li zálohu od zaměstnavatele, pak - ač jde ve všech těchto případech hospodářsky o totéž - podle platné úpravy podléhá každý z těchto tří dluhů podstatně odlišnému právnímu režimu. Totéž nastává např. u obsahu nebo způsobu náhrady škody. V občanském a obchodním právu se hradí vedle skutečné škody ušlý zisk, zatímco v pracovním právu vzniká právo na náhradu ušlého zisku jen při úmyslném porušení právní povinnosti, takže ani hrubá nedbalost zaměstnavatele nezaloží právo zaměstnance na náhradu ušlého zisku. Pokud jde o způsob náhrady škody, podmiňuje občanský zákoník přípustnost naturální restituce účelností, obchodní zákoník obvyklostí a zákoník práce nezná žádné z těchto kritérií a konstrukcí v kontinentálním právu zcela neobvyklou (§ 257 odst. 1 a 269) ponechává způsob náhrady škody výlučně na vůli škůdce, aniž bere ohled na vůli poškozeného. Pokud jde o moderaci výše náhrady škody, připouští občanský zákoník její snížení, nebyla-li způsobena úmyslně (§ 450), naproti tomu zákoník práce dovoluje soudní snížení výše náhrady, jen způsobil-li ji zaměstnanec - ale bez zřetele, zda škodu zavinil z nedbalosti či úmyslně (§ 264). Tato a četná další disparátní řešení, neznámá ve standardních právních řádech, vyhovují snad jen úzce specializovaným odborníkům ke zdůrazňování jevových znaků a z nich odvozovaných paradigmat výjimečnosti určitých právnických disciplin, ale obrací se proti běžným potřebám obyčejného života a proti obecnému zájmu na formulaci pravidel co možná jasných a srozumitelných, oprostěných od samoúčelně sofistikovaných právních konstrukcí.

2. Hlavní zásady navrhované právní úpravy

A. Obecně

1. Návrh sleduje celkový příklon k evropským kontinentálním konvencím. Politická restituce ideje dualismu práva soukromého a veřejného, z níž vychází rovněž náš ústavní pořádek, jakož i obecné přijetí ideje soukromého práva v duchu evropských právních tradic novodobou českou právní doktrínou, vyžadují důsledný obrat směrem od marxisticko-leninské koncepce právního systému a jeho funkcí. To vyžaduje i odpovídající kodexovou úpravu navazující na tuzemské právní tradice, jak se vyvíjely do roku 1948, a stejně tak i na standardy států, jejichž právní řády náležejí do oblasti kontinentální právní kultury.

2. Základním obecným ideovým zdrojem rekodifikace je vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z r. 1937, který nebyl jako zákon přijat kvůli událostem následujícím po mnichovské dohodě. Z koncepčního hlediska má význam, že tento vládní návrh sledoval modernizační revizi rakouského obecného zákoníku občanského (ABGB) z r. 1811 v jeho konfrontaci s novějšími evropskými zákoníky, zejména německým a švýcarským. Se zřetelem k tomu třeba zdůraznit, že se jednalo o návrh myšlenkově soudržný, s jasným filosofickým zázemím převzatým z rakouského zákoníku, koncepčně navazující na tradice střeoevropského právního myšlení.

3. Je přirozené, že návrh občanského zákoníku připravený před sedmdesáti lety nemůže být plně inspirujícím legislativním materiálem pro současnost, neboť v mnohém zastaral. Naopak, musel být podroben podstatné obsahové revizi. Revizní práce vycházejí ze tří základních myšlenkových zdrojů. Jimi jsou:

- a) kritické vyhodnocení vývoje občanského a soukromého práva platného na našem území od počátku 19. stol. do současnosti, včetně příslušných literárních výstupů;
- b) kritické vyhodnocení závažnějších občanských kodexů z okruhu evropské kontinentální kultury (zejména se jedná o zákoníky rakouský, švýcarský, německý, dále italský, nizozemský, polský; z nejmodernějších úprav se bere v úvahu občanské zákoníky Québecu a Ruska, přihlíží se rovněž k zákoníku francouzskému, belgickému, španělskému i portugalskému, rovněž k občanskému právu Lichtenštejnska a některým dalším úpravám);
- c) úprava příslušných mezinárodních smluv a nařízení i směrnic přijatých na úrovni Evropské unie, jakož i návrhy vznikající na této úrovni.

B. Hlavní zásady

1. Svůj základní cíl osnova vidí ve vytvoření standardního občanského zákoníku kontinentálního typu. Hlavní přístupová hlediska, o něž se návrh zákoníku opírá, jsou konvence, diskontinuita, integrace.

a) Cílem je vytvořit zákoník co do celkového pojetí i co do úpravy jednotlivých základních institutů konvenční vůči standardním úpravám kontinentální Evropy s respektem k tradici středoevropského právního myšlení. Vychází se mimo jiné z faktu, že základem evropské právní kultury je římské právo, jehož instituty mají zejména v oblasti majetkových práv rozhodující vliv i na moderní občanské zákoníky, stejně tak se bere v úvahu skutečnost, že se občanské právo jednotlivých evropských států od některých romanistických přístupů ve svých normativních konstrukcích odklonilo nebo je rozvinulo pod kritériem prakticity řešení. Avšak ani k římskému právu, ani k jednotlivým aktuálně platným zahraničním úpravám návrh tohoto občanského zákoníku nepřistupuje jako k dogmatům a nerecipuje je bezmyšlenkovitě, nýbrž po předchozím kritickém vyhodnocení a po obsáhlejší komparativní analýze.

b) Je-li cílem vytvořit kodex srovnávající se s evropskou kulturní konvencí, nelze navázat na paradigmaty totalitárních právních přístupů k regulaci soukromého života dosud uchovaná v platném občanském zákoníku ve značném počtu a zhusta mylně chápaná - pod vlivem jejich působení na několik generací po dobu čtyř desítek let - jako výraz tuzemských juristických zvláštností a specifických tradic. Na četné případy z tohoto okruhu poukazuje zejména zvláštní část důvodové zprávy. Pokud má české soukromé právo v integrující se Evropě obstát, má pro ně klíčový význam jeho kategorický rozchod s právními tradicemi totalitarismu. V tomto smyslu je jedním z hlavních programových cílů navrhovaného zákoníku diskontinuita vůči "socialistickým" občanským zákoníkům z let 1950 a 1964.

c) Hledisko respektu ke konvenčním přístupům i záměr rozejít se s myšlenkovým světem "socialistického" práva nejsou samoučelné. Obojím se sleduje docílit integrující funkci občanského zákoníku.

Nezbytný předpoklad pro dosažení tohoto cíle je myšlenková integrace občanského zákoníku samotného. Ideovým východiskem platného občanského zákoníku z r. 1964 je dobově chápané marxisticko-leninské materialistické pojetí; to ztratilo odůvodnění rozchodem s doktrínou státního dirigismu, zasahující až ke kořenům společnosti včetně soukromých záležitostí osob, která motivovala toto myšlenkové východisko věčně. Opuštěním totalitní koncepce různých druhů a forem vlastnictví (socialistické, osobní,

soukromé) ztratil ideologický základ "socialistické" kodifikace i své formálně logické odůvodnění. Proto se navrhovaný občanský zákoník rozchází s hlediskem primitivního materialismu: jeho myšlenkové ukotvení je v respektu k osobnosti člověka jako svobodného individua způsobilého žít podle svého a rozhodovat o svých soukromých záležitostech samostatně.

Otázka integrity není spojena jen se samotným občanským zákoníkem, ale úzce souvisí s osudem celého soukromého práva. Ve standardních právních řádech kontinentálně evropského typu plní občanský zákoník funkci "systémově integrujícího ohniska"¹⁵⁾ a opěrného pilíře. Tak tomu je dnes v Evropě od Portugalska až po Rusko. Záměr je vrátit k tomuto modelu rovněž Českou republiku. To především vyžaduje změnit věcnou působnost občanského zákoníku tak, aby její koncepce odpovídala evropským standardům.

Základní direktivy pro myšlenkové pojetí navrhovaného zákoníku obsahují Listina základních práv a svobod a Ústava České republiky. Vzhledem k osobní a věcné působnosti občanského zákoníku se jedná zejména o respekt k neporušitelnosti přirozených práv člověka s poučením z dob, kdy lidská práva a lidské svobody byly v našem státě potlačovány, o trvalé přihlížení k principům právního státu, a o stálý zřetel na demokratické tradice českého právního myšlení i na standardy, na nichž stojí občanské právo evropských demokratických států.

2. Návrh sleduje obnovit pojetí občanského zákoníku jako obecného kodexu. Cíl je v restituci obecného kodexu soukromého práva a vytvoření podmínek pro rozchod s přežívající tradicí totalitního právního myšlení udržujícího existenci "samostatných" a "komplexních" zákonných úprav na soukromoprávním poli a generujících jejich další vznikání a rozvoj. Tyto přístupy soukromé právo jako celek destabilizují, chaotizují a ve svém synergickém efektu oslabují a popírají jeho funkce.

3. Navrhuje se obnovení občanského zákoníku jako kodexu soukromého práva. Proto se opouští pojetí, že ze vzájemného soukromého styku osob vznikají také jejich práva a povinnosti vůči společnosti (státu). Návrh vychází z koncepce, že účel občanského zákoníku je upravit soukromá práva osob vzniklá z jejich vzájemného styku mezi sebou.

4. Osnova se rozchází s koncepcí, že funkcí občanského práva a občanského zákoníku je působit jako nástroj řízení společnosti. Zásada kolektivismu je soukromému právu cizí;

¹⁵⁾ Švestka, J. in Švestka, J. - Jehlička, O. - Škárová, M. et al., Občanský zákoník. Komentář, 9. vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 13.

soukromé právo je ze své povahy individualistické. Tím se však návrh nesnaží popřít jeho sociální funkci.

Návrh vychází z ideje, že funkční určení soukromého práva je sloužit člověku jako prostředek k prosazování jeho svobody. Účel občanského kodexu je umožnit i garantovat svobodné utváření soukromého života, a ponechat tedy co nejširší prostor svobodné iniciativě jednotlivce. Proto také osnova klade zásadní důraz na hledisko autonomie vůle.

Se zřetelem k tomu se za první princip soukromého práva nepokládá rovnost osob, ale princip autonomie vůle. Hledisko rovnosti osob nemůže být určující v první řadě, protože důraz na zásadu rovnosti jako určující pro občanské právo neodpovídá skutečnému stavu.

Akcent na zásadu rovnosti jednak zastírá přirozenou nerovnost mezi fyzickými a právními osobami, neboť mezi nimi nemůže být právně, především v oblasti osobních práv, rovnosti nikdy dosaženo, jednak pomíjí hledisko ochrany slabší strany, která je pro soukromé právo stejně významná jako zásada rovnosti. Preference této zásady totalitním zákonodárstvím, vedla k popření základní funkce občanského zákoníku, k rozbití jednoty soukromého práva a k ideologickému popření jeho existence.

Návrh občanského zákoníku vychází z faktu, uznaného i českým ústavní pořádkem, že přirozená svoboda člověka má přednost před státem v tom smyslu, že stát není tvůrcem svobody člověka, ale jejím ochráncem. I podle čl. 8 Listiny základních práv a svobod stát člověku svobodu nedává, nýbrž zaručuje mu ji. Z tohoto pojetí vychází hledisko autonomie vůle. Autonomie vůle je pojata jako způsob určení a utváření vlastního právního postavení jednotlivce z jeho iniciativy a v důsledku jeho chtění. Je-li první hodnotou právního státu svobodný člověk a ochrana jeho přirozených práv, plyne z toho pro soukromé i občanské právo nezbytnost ponechat co nejširší prostor jeho rozhodnutí, jak je z vlastní iniciativy projeví a uskuteční. A protože člověk nejčastěji sdílí své soukromé záležitosti s jinými osobami, je základním soukromoprávním nástrojem pro uspořádání těchto záležitostí konsens vyjádření ujednáním. Smlouvě a smluvní svobodě se tudíž ponechává rozsáhlý prostor; zákon vystupuje jako *ultima ratio* jen tam, kde dohoda vůbec není možná, anebo nedojde-li k ní. Tento koncept vychází ze zásadních kautel našeho ústavního pořádku, jak je vyjadřují česká Ústava (čl. 2 odst. 4) i Listina základních práv a svobod (čl. 2 odst. 4).

5. Návrh bere za své konvenční pojetí, že úlohou občanského zákoníku je shrnout hlavní masu právních pravidel vztahujících se k soukromým právním záležitostem společným všem osobám, tedy k osobám vůbec, k věcem vůbec a k právním jednáním vůbec.

Opouští se tedy pojetí civilního kodexu, podle něhož má občanský zákoník upravovat majetkové vztahy (případně i vztahy jiné, mají-li majetkový aspekt), které se zřetelem na

totalitní pojetí funkcí státu a práva vytvořilo naše zákonodárství v 50. a 60. letech minulého století, a to způsobem i mezi státy někdejšího sovětského bloku celkem ojedinělým. Respektuje se naopak standardní koncepce občanského zákoníku jako kodifikace upravující postavení osob a jejich soukromá práva a soukromé povinnosti vznikající z jejich vzájemného styku.

6. Pokud se jedná o soukromá práva, přidržuje se osnova jejich tradičního rozdělení na práva osobní a na práva majetková. Tomu odpovídá i návrh vnitřního členění zákoníku. Osobním právům se věnují především prvá a druhá část zákoníku, majetkovým především části třetí a čtvrtá. Pátá část, která shrnuje ustanovení společná, přechodná a závěrečná, má především technickou povahu.

Osu celé úpravy představuje člověk a jeho zájmy. Právní postavení člověka jako jednotlivce, včetně úpravy práv výlučně a přirozeně spjatých s jeho osobou, je klíčové téma první části zákoníku. Otázky spojené s jeho rodinou a rodinnými vztahy upravuje druhá část; jeho majetku a osudu tohoto majetku po smrti člověka se věnuje třetí část. Čtvrtá část upravuje obligační právo, tedy práva a povinnosti vzniklá člověku vůči jiným z jeho soukromého styku s jinými osobami.

Antropocentrické pojetí občanského zákoníku však nepomíjí téma právnických osob jako dalšího subjektu soukromých práv a povinností. Z toho důvodu také zejména obecná část věnuje úpravě postavení právnických osob značnou pozornost s tím, že tato úprava má platit subsidiárně pro všechny právnické osoby podle českého právního řádu, neboť v občanském, nikoli v obchodním zákoníku nebo jiném zákoně, má být ze systémového hlediska těžiště úpravy statusových otázek právnických osob. Vychází se ale z pojetí, že právnické osoby vytvářejí lidé proto, aby sloužily jejich zájmům. Neřinguje se tudíž rovnost obou skupin subjektů, neboť ta fakticky není a v řadě případů není ani možná. Zjevný rozdíl je v konstrukci osobních práv, dále se jedná o rozsáhlou oblast práva rodinného a dědického, nehledě k tomu, že ani při určitých typech smluv nemohou právnické osoby jako určitá smluvní strana vůbec vystupovat (při nájmu obydlí, při výměnku, smlouvě o důchodu apod.).

7. Celkové ideové pojetí návrhu občanského zákoníku se koncepčně rozchází s koncepcí vytvořenou totalitním státem, navazuje na filosofické zázemí kontinentálních i národních tradic a usiluje o "uskutečňování ideálů evropanství".¹⁶⁾

C. Všeobecně ke skladbě, úpravě institutů a názvosloví

¹⁶⁾ Švestka, J. in Švestka, J. - Jehlička, O. - Škárová, M., Občanský zákoník. Komentář, 9. vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 18.

1. Rozvržení kodexu na pět základních částí si vyžádalo vnitřní uspořádání těchto částí do dílčích systematických celků. Podle tuzemských legislativních zvyklostí se jednotlivé části zákonů dělí na hlavy, díly a oddíly. Než vzhledem k rozsahu i obsahu jednotlivých oddílů se objevila potřeba vytvořit v rámci některých z nich ještě jednu úroveň členění. Proto byly uvnitř některých oddílů vytvořeny zvlášť označené pododdíly.

Pro snazší orientaci se k označení jednotlivých institutů nebo významnějších zákonných opatření využívá rubrik k označení jednotlivých paragrafů nebo jejich skupin. Nepřejímá se však praxe německé legislativy, podle níž je zvlášť pojmenováván každý jednotlivý paragraf; v naznačeném směru se osnova přidržuje dávné tuzemské tradice.

Nadpisům částí, hlav, dílů a pododdílů, jakož i rubrikám označujícím skupiny paragrafů nebo jednotlivé paragrafy věnovala přípravná komise zvláštní péči, ježto jsou míněny jako názvy dílčích oddělení zákona.

2. Snahu o přehlednost navržené úpravy neodráží jen celkové rozvržení látky, ale i stavba jednotlivých paragrafů osnovy. Byla přijata zásada, že jeden paragraf má zásadně obsahovat nanejvýš dva odstavce a že jeden odstavec paragrafu má v zásadě obsahovat nanejvýš dvě věty. Ač nebylo možné dodržet tyto zásady v každém jednotlivém případě ze systematických důvodů s ohledem na potřebu ucelenosti úpravy určitých skutkových podstat v jednotlivých ustanoveních, přece jen ji naplňuje více než devět desetin všech ustanovení osnovy, zatímco paragrafy o třech odstavcích se vyskytují řídce a ty rozsáhlejší jsou v osnově zcela ojedinělé.

3. Příbuzné nebo tématicky spjaté instituty nejsou řazeny od důležitých k méně důležitým (hledisko významu je relativní), ale od jednodušších ke složitějším a od obecných k zvláštním. Tak např. v osnově návrh úpravy držby předchází vlastnické právo, darování předchází koupi, výpůjčka předchází nájem, po nájmu následuje licence, atp.

4. Návrh úpravy jednotlivých institutů bere v úvahu platné právo, ale nevychází z něho jako z dogmatu. Jak se v obecné rovině uvádí výše a jak se v podrobnostech dokládá na jednotlivých místech ve zvláštní části důvodové zprávy, řada institutů platného občanského práva byla od 50. a 60. let minulého století deformována podle potřeby totalitního státu a po r. 1989 uchována z pohodlnosti či z nepochopení. V těchto případech se navrhuje vrátit se - na základě analýzy platné i starší úpravy a po přihlédnutí k vývojovým tendencím zahraničních právních řádů - k jejich klasickému a konvenčnímu pojetí, obohacenému případně o některé moderní prvky.

5. Osnova se snaží o terminologickou jednotnost, a užívá tedy co možná pro stejné pojmy stejná slova a pro různé pojmy slova různá. Opouští se tudíž např. ztotožňování smlouvy se závazkem nebo závazku s dluhem atp., neboť ani zákon nemůže měnit smysl slov. Slovem

»smlouva« tudíž označuje jen určitá právní skutečnost, z níž vzniká závazek, »závazkem« se rozumí obligace, »dluhem« povinnost k plnění ze závazku vzniklá apod.

Z týchž příčin se osnova i vyhýbá homonymům a polysémům. Proto se např. rozlišuje »ustanovení« (právního předpisu) a »ustavení« (např. do funkce), slovo »věc« se užívá jen k označení věci v právním smyslu, nikoli však již k označení záležitosti, pro niž se volí právě jen termín »záležitost«.

Někdy se ze stylistických důvodů, zejména s ohledem na úhlednost a zvučnost textu, anebo se zřetelem k jazykovým uzancím dopouštějí od uvedené zásady odchylky tam, kde nemohou vzniknout pochybnosti o jasném významu slov. Tak např. slovo »právo« označuje právo objektivní i subjektivní, podobně se jako »zůstavitel« označuje jak osoba, která činí opatření pro případ své smrti, tak osoba již zemřelá, po níž se dědí. V těchto případech lze smysl snadno pochopit ze souvislostí, v nichž je slovo užito. Stejně tak, mluví-li se v osnově o »vzniku smlouvy« a o »uzavření smlouvy«, nemohou vzniknout pochybnosti, co je tím míněno.

Zákonná úprava občanského práva u nás byla v 50. a 60. letech minulého století budována podle vzoru a metod práva veřejného. Tyto vlivy se u nás uchovaly při utváření legislativních textů z oboru práva soukromého dosud. Osnova se vrací k tradičnímu vyjadřování, zásadně se vyhýbá např. formulaci »je povinen« (vykonat, zaplatit, doručit atd.), ale volí pro vyjádření povinnosti rozkazovací způsob, např. (nechť) »vykoná«, »zaplatí«, »doručí« atp. Obdobně se šetří s obratem »je oprávněn«, namísto něhož se volí »může«, »má právo« apod.

Mluví-li se o »zákonech«, rozumí se tím jen zákony, nikoli všechny právní předpisy (pro ně se právě volí označení »právní předpisy«). Výrazem »zákon« se rozumí jakýkoli zákon, »tímto zákonem« se rozumí občanský zákoník a »zvláštním zákonem« každý zákon odlišný od občanského zákoníku. Osnova se však, vyjma řídkých a zvlášť závažných případů, kde to vyžaduje srozumitelnost textu, vyhýbá výslovným odkazům na existenci speciální úpravy ve zvláštních zákonech či odkazům na možnost takových úprav, neboť se vzhledem k zásadě *lex specialis derogat generali* jedná o pravidlo samozřejmé, které by v důsledku toho muselo být jinak uváděno v každém jednotlivém ustanovení.

Osnova se přidržuje legislativní uzance, že zákon, případně právní předpis »stanoví«, zatímco právní jednání, zejména smlouva, »určuje«.

Návrh zákonného textu se co možná vyhýbá cizím slovům. Je-li možné nahradit cizí slovo bez obtíží českým, preferuje se takové řešení (např. »zapsaný« místo »registrovaný«, »nakládat« místo »disponovat«, »umístění« místo »instalace«, »sdělení« nebo »údaj« místo »informace« apod.). Avšak v těch případech, kde cizí termín v českém právu zdomácněl

(např. »orgán«, »forma«, »elektronický«), anebo kde jej lze pro jeho přesný význam využít lépe než výraz původem český (např. »prekluze«, »detence«), nechová se osnova puristicky. V několika vzácných případech, kdy se v příslušných odborných kruzích běžně používá nečeský výraz, sice nezdomácnělý a spisovným jazykem neosvojený, ale kdy ani správný český výraz obecně užíván není, byl v osnově užít spisovný český výraz a v závorce pro lepší srozumitelnost doplněn příslušný technický termín, např. »spřaženě (on-line)«.

6. Osnova sleduje důsledné rozlišení právních domněnek (vyvratitelných i nevyvratitelných) a fikcí a v tom směru volí jednotnou dikci shodnou s klasickou českou právní terminologií. Výrazem »má se za to, že« se označuje vyvratitelná právní domněnka, připouštějící důkaz opaku. Výrazem »platí, že« se označuje nevyvratitelná právní domněnka. Výrazem »považuje se za« nebo »hledí se na« se označuje právní fikce.

7. Vzhledem k tomu, že spojka »nebo« může mít význam slučovací i vylučovací, usiluje osnova odstranit pochybnosti tím, že slovo »nebo« (bez čárky) užívá výhradně ve slučovacím významu, zatímco s vylučovacím významem se používá výraz »anebo« (s čárkou), případně »nebo« (s čárkou). Při formulaci »A nebo B« bude skutková podstata normy naplněna, ať již nastane jedna či druhá možnost či nastanou-li obě zároveň, zatímco při formulaci »A, nebo B« se počítá s tím, že může nastat právě jen jedna, anebo právě jen druhá varianta.

Návrh zákoníku se vrací ke klasické (tradiční) české právní terminologii, od níž se občanské zákoníky z r. 1950 a 1964 postupně odvrátily zavedením jednak některých slovakismů při unifikaci českého a slovenského práva (např. »právní úkon«, »výpůjčka«, »neopomenutelný dědic«), jednak právnických neologismů podmíněných totalitní ideologií nebo na tuto ideologii se odvolávajících (např. »účastník« místo »osoba«, »způsobilstvo k právním úkonům« místo »svěprávnost«, »návrh na uzavření smlouvy« místo »nabídka«, »smlouva o sdružení« místo »společenská smlouva« apod.). Ale ani v tomto směru návrh nesleduje samoučelný purismus a bere v úvahu věcné důvody.

Návrh

ZÁKON

ze dne,

Občanský zákoník

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ

OBECNÁ ČÁST

Hlava I

Předmět úpravy a její základní principy

Díl 1

O soukromém právu

§ 1

(1) Ustanovení právního řádu upravující vzájemná soukromá práva a soukromé povinnosti osob vytvářejí ve svém souhrnu soukromé právo. Uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného.

(2) Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby upravit práva a povinnosti odchylně od zákona; k ujednáním porušujícím veřejný pořádek, dobré mravy nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti, se však nepřihlíží.

K § 1:

Ustanovení v prvním odstavci formuluje dvě základní pravidla, která jsou pro soukromé právo klíčová. V tom směru se osnova inspiroje rakouským (ABGB, § 1) a francouzským (CC, čl. 7) občanským zákoníkem.

Předně se vymezuje, co je soukromé právo. Občanský zákoník má být, jak dále plyne z celého konceptu osnovy i z doslovného znění některých jeho ustanovení, pojat jako základní zákon (univerzální kodex) soukromého práva, tudíž musí být z jeho ustanovení patrné, čeho je základním kodexem. To má velký význam i proto, že osnova navrhuje prohlásit subsidiární působnost občanského zákoníku i pro ty oblasti, kam zvláštní úpravy speciálních předpisů soukromého práva nesahají.

Dále se navrhuje výslovně vyjádřit ústřední zásadu duality soukromého a veřejného práva. Pro naše prostředí je navržena formulace zvláště významná, neboť uvedená zásada byla dlouhá desetiletí popírána konstitucí jednotného socialistického práva. S tradicemi tohoto přístupu se praxe dosud nevypořádala.

Předpis § 1 nechce a nemůže být vědeckou definicí soukromého práva nebo právní disciplíny. Neuvádí nic jiného, než že ta pozitivněprávní ustanovení, jež upravují práva a povinnosti osob vzniklá z jejich soukromého styku, spadají do sféry soukromého práva. Soukromé právo se může definovat jen vymezením vůči právu veřejnému. Na kvalifikaci rozdílu jich obou bylo vystavěno několik teorií, z nichž nejznámější jsou zájmová, mocenská a organická. Ač se např. naše ústavní soudnictví stále přiklání k teorii mocenské, osnova ji za svou přijmout nemůže, protože jsou též takové veřejnoprávní poměry, které na nadřazenosti a podřazenosti vybudovány nejsou. Návrh se proto přiklání k pojetí, že soukromé právo zahrnuje ustanovení o vzájemných soukromých právech a povinnostech osob, přičemž obecné určení, která práva a které povinnosti jsou soukromé, se ponechává právní vědě, a naopak konkrétní určení téhož, tedy určení pro jednotlivý případ, se ponechává judikatuře.

Osnova si neklade za cíl jít v tomto základním a obecném vymezení do větších podrobností, protože bere zřetel i na skutečnost, že určitý právní poměr, považovaný dnes za privátní, může být následně akceptován jako předmět úpravy práva veřejného či naopak.

Druhý odstavec věnuje pozornost metodě úpravy soukromého práva a zdůrazňuje, že tato úprava je zásadně dispozitivní a jen výjimečně kogentní. Navržená formulace vychází z té části § 2 odst. 3 současného občanského zákoníku, která odpovídá evropským standardům. Opouští však příliš svazující omezení svobody soukromého právního styku povahou jednotlivých zákonných ustanovení, neboť takové zcela neurčitá charakteristika svádí k nepřiměřeným zásahům do soukromé sféry. Proto se navrhuje stanovit bližší kritéria vylučující možnost odchýlit se od zákona opřená o kategorie veřejného pořádku, dobrých mravů a ochrany osobnosti. V tom směru se osnova inspirovala zejména švýcarským zákoníkem. Nový je v tomto směru důraz na ochranu osobnosti a také (po vzoru Švýcarska, Francie, Belgie a dalších států) na veřejný pořádek. Veřejný pořádek se osnova nepokouší blíže definovat, neboť to v právní normě není možné, stejně jako není možné právní normou definovat veřejný zájem nebo dobré mravy. Orientačně lze vyjít z pojetí, že veřejný pořádek není kategorie vlastní jen právu veřejnému, nýbrž že se jedná o kategorii prostupující celé právo, a že se jedná o pravidla, na nichž leží právní základy společenského řádu zdejší společnosti.

Osnova tedy odmítla možnost použít výčtu kogentních ustanovení, jak to učinil § 263 obchodního zákoníku, protože se jedná o pokus, který jednak v praxi selhal, jednak nebere v úvahu fakt, že v soukromém právu může společenský vývoj vést časem k posunům v náhledu na povahu některých ustanovení. Z téhož důvodu se tu nepřejímá ani někdejší konstrukce § 5 někdejšího zákoníku mezinárodního obchodu, který prohlásil za dispozitivní všechna ustanovení, vyjma těch, u nichž bylo výslovně prohlášeno, že se od nich nelze odchýlit, nehledě již k tomu, že se ani tato normativní konstrukce neukázala jako efektivní. Nelze rovněž ztrácet se zřetele, že § 1 odst. 2 nemá normativní význam jen pro úpravu občanského zákoníku, ale pro soukromé právo celé.

§ 2

(1) Soukromé právo chrání osobnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.

(2) Soukromé právo přijímá za své zásady, že

- a) každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i cti, důstojnosti a soukromí;
- b) rodina požívá zvláštní zákonné ochrany;
- c) nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu; nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých;
- d) daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny;
- e) vlastnické právo je chráněno zákonem a jen zákon může stanovit, jak vlastnické právo vzniká a zaniká, a že
- f) nikomu nelze odepřít, co mu podle zákona náleží.

(3) Soukromé právo vyvěrá také z dalších zásad, obecně uznaných za přirozené zásady právní.

K § 2:

Celé ustanovení má interpretační význam a otevírá tak blok paragrafů, jimiž se stanovují hlavní směrnice pro hledání a poznání skutečné zákonodárcovy vůle. Základní myšlenka, z níž se zde vychází, je idea, že zákon nepodložený velkými principy je stvořen jen k tomu, aby se překrucoval nebo vnucoval, a následkem toho jeho paragrafy stíhá osud ustanovení jen přechodných.¹⁷⁾ Toto riziko se osnova snaží odvrátit metodou dále popsanou.

Prvním odstavcem se kodex soukromého práva přihlašuje k zásadám přirozeného práva a staví na nich. Jiný přístup nemohl být se zřetelem k Listině základních práv a svobod ani zvolen. Listina již v preambuli uznává neporušitelnost přirozených práv člověka a k jusnaturalistické koncepci lidských práv se, stejně jako Ústava, sama hlásí.¹⁸⁾ Toto pojetí se neomezuje jen na formulaci § 2 odst. 1, které nelze chápat jako proklamaci, ale jako vyjádření účelu zákona a vodítko pro řešení složitých právních případů (*hard cases*). Hledisko vyjádřené v tomto ustanovení rezonuje celou osnovou - i když v prvé hlavě Části první ze zřejmých příčin nejzřetelněji. Civilní kodex nemůže jít cestou odchylky od zásad našeho ústavního pořádku. Avšak vzhledem k tomu, že legislativní praxe v oboru soukromoprávního zákonodárství je zhusta jiná (nehledě již k tomu, že je řada jednotlivých norem privátního práva zahrnuta v předpisech, obsahujících rovněž normy práva veřejného), je důležité, aby se zákoník k této otázce vyjádřil jasně a zřetelně. Sám princip, jenž tvoří obsah § 2 odst. 1 není

¹⁷⁾ Camus, A., Člověk revoltující, Československý spisovatel, Praha 1995, str. 135.

¹⁸⁾ Pavlíček, V. a kol., Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl, Práva a svobody, Linde, Praha str. 34. Srov. dále Filip, J., Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, 2. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 50 a další,

nový. Hlásila se k němu už na konci 18. stol. Hortenova osnova občanského zákoníku,¹⁹⁾ třebaže do konečné verze Obecného zákoníku občanského z r. 1811, vzhledem k politickým poměrům absolutistického státu, katalog přirozených práv člověka zahrnut nebyl. Ani dnes netřeba jít v tomto směru do velkých podrobností, byť z jiných důvodů. Plnit funkci charty lidských práv dnes u nás již občanský zákoník nemá, tento úkol je svěřen jinému právnímu předpisu a civilní kodex může Listinu základních práv a svobod jen provádět a provést.

Důraz na přirozené právo člověka brát se o vlastní štěstí neodpovídá jen běžně přijímané představě, si všichni lidé přejí být šťastni. Pojetí § 2 odst. 1 vychází z poznání, že svoboda člověka není samoučelná. Moc jednotlivce činit, co chce, v souladu se svým vlastním určením, pojímaná abstraktně, může vést k dobrým i k zlým činům a v tomto smyslu stojí mimo obecné pojmy dobra a zla (de Jacourt). Ústavně chráněná svoboda jednotlivce není samoučelná. Ve vztahu k soukromým záležitostem člověka má svůj cíl, kterým je osobní štěstí. Přijatá koncepce má své filosofické a sociální zdůvodnění spjaté s tradicí i současností evropského myšlení od antiky po dnešek. Jak připomíná již na počátku zdejší civilizace Démokritos, zákon může životu lidí prospět, jen chtějí-li oni sami, aby se jim dobře dařilo.²⁰⁾ Nic nezdůvodňuje lépe správnost uvedeného přístupu, než fakt, že "veškerá západní kultura směřuje k individuálnímu hledání štěstí."²¹⁾ Ve známých slovech Deklarace nezávislosti Spojených států o nezcizitelném právu na vytváření osobního štěstí nelze vidět argument proti tomu, co bylo právě uvedeno. Naopak, Thomas Jefferson se odklonem od formulace Johna Locka akcentující hledisko majetku přihlásil důrazem na osobní štěstí člověka k myšlenkovému proudu tlumočenému zejména francouzskými osvícenci a jako štěstí chápal všestranný sociální a kulturní rozvoj jednotlivce.²²⁾ I to odpovídá myšlenkovému konceptu, který precizně formuloval již Aristoteles, a podle něhož vlastní štěstí motivuje člověka k soudržnosti, konání dobra a pomoci ostatním (což ostatně potvrzuje trvajícím sociálním zkušenost), a tím i k dosažení stavu, označovaného Aristotelem jako blaženství. Osnova bere na vědomí diferencovanost představ různých lidí o vlastním štěstí. Syndromem totalitarismu je představa, že stát sám nejlépe ví, co je štěstí, a snaha vnutit je člověku i proti jeho vůli. Proto se respektuje, že každý může žít podle svého, neporušuje-li přitom práva jiných, a že každý může usilovat o vlastní štěstí podle libosti, nepůsobí-li to jiným bezdůvodnou újmu. Tak se vzájemně doplňují dvě hlavní zásady soukromého práva: zásada autonomie vůle a zásada *neminem laedere*.

V druhém odstavci jsou koncentrovány ty právní zásady, k nimž se osnova považuje za správné soustředěně přihlásit. Sleduje se při nich hodnotová stupnice, k níž celá stavba zákoníku lne. Důraz na obecné zásady právní však osnova zákoníku podtrhla i na jiných

¹⁹⁾ ¹⁹⁾ Srov. k tomu např. *Ofner, J.*, Der Ur-Entwurf und die Berathungs-Protokolle des Oesterreichischen Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche, Alfred Hölder, Wien 1889, str. V.

²⁰⁾ In *Svoboda, K.* Zlomky před Sokratovských myslitelů. 2. vydání. NČSAV: Praha, 1962, s. 134.

²¹⁾ *Aron, R.* Angažovaný pozorovatel. 1. vydání. Mladá fronta, 2003, s. 315.

²²⁾ Srov. *Blahož, J.* in *Blahož, J. - Balaš, J. - Klíma, K.* Srovnávací ústavní právo. 1. vydání. Praha: Codex, 1998, s. 132 a tam citovanou literaturu.

místech a některé další zvlášť zmiňuje jinde (např. zákaz šikány, ochranu dobré víry atd.). Osnova zdůrazňuje též, že není v moci zákona kodifikovat všechny obecné právní zásady, a vystříhává se rizika svádět praxi k mylnému pojetí, že za závazné právní zásady zákoník uznává jen ty, o nichž sám mluví. Z toho důvodu se v tomto ustanovení in fine rovněž podtrhává, že soukromé právo pramení také z dalších obecně uznaných zásad přirozeného práva, na něž musí být brán zřetel.

§ 3

(1) Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, a se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.

(2) Zákonným ustanovením nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce. Nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu.

(3) Výklad a použití právního předpisu nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění.

K § 3:

Navržené ustanovení sleduje dvojitý účel. Předně se hlásí k trvale platné Celsově myšlence *Scire leges non hoc est verba eorum tenere, sed vim ac potestatem* (znát zákony neznamená držet se jejich slov, ale pochopit jejich účinnost a sílu). Vzhledem k tomu se stanoví, že právo není samoučelné a že se připíná k určité hodnotové soustavě, vyjádřené ve shodě s naším ústavním pořádkem právě a především zásadami práva přirozeného. Základní smysl je v pojetí, že přirozená práva člověka představují limit pro zákon, a nikoli naopak. Se zřetelem k tomu se navrhuje formulovat výslovné pravidlo, že výklad zákona (ve smyslu judikatury Ústavního soudu tzv. jednoduchého práva) může být správný, jen jde-li o výklad vykazující ústavní konformitu a respektující obecné právní principy plynoucí z ústavního pořádku, jakož i obecné zásady soukromého práva.

V tom směru se čelí zejména bezhodnotovému právnímu formalismu, jehož masivní nástup v 90. letech působí mnoho škod. Uvedený formalismus má různé příčiny, z nichž do popředí významně vystupuje tradice výkladu zákona, jaká byla typická zejména pro období tzv. socialistického práva. Zároveň však osnova usiluje čelit i tendencím k možné libovůli při výkladu zákona, a to právě nařízením, že zákonným ustanovením nelze přikládat jiný smysl, než jaký odpovídá jejich slovům a jasnému (to jest zřejmému, jasně projevenému a z textu zákona interpretací odvoditelnému) zákonodárcově úmyslu. Protipólem bezduchého formalismu jsou právě ty případy z rozhodovací praxe, kdy při právním hodnocení věci rozhoduje jen vůle soudce, byť třeba i ignoruje jasná slova zákona.

Rozlišuje se tudíž mezi literou zákona a jeho duchem v tom smyslu, že litera zákona je jen celkový smysl holých slov. "Význam slov totiž, skoro všech, je buď v nich samých nebo v přeneseném jich užívání velmi různý a může znamenati velmi mnoho. Ale význam zákona nemůže být než jeden." Předpokládá se, že úmysl zákonodárce je vždy spravedlnost. Mezi literou a duchem zákona však není rozpor: duch zákona pomáhá odhalit pravý význam slov zákonných ustanovení.²³⁾ Proto navržené ustanovení zdůrazňuje, že zákon nelze vykládat jen z jeho slov, ale nutno přihlížet především k jeho smyslu. Zákonodárce si musí být vědom, že slova zákona nemusí vždy dokonale vyjádřit jeho úmysl, a proto ukládá soudci, aby tato slova zvažoval, poměřoval je právními principy a zásadami, nespokojil se jen s gramatickým výkladem a hledal skutečný obsah zákona.

V třetím odstavci se navrhuje stanovit, že skutečného smyslu zákona třeba šetřit nejen při výkladu zákonných ustanovení (interpretaci), ale také při jejich používání (aplikaci). Tím nejobecnějším kritériem je hledisko spravedlnosti. Zdůrazňuje se, že povaze soukromého práva odpovídá to hledisko, že musí přijmout za své konstrukce přijatelné pro obyčejné lidské cítění a se zřetelem k citu obyvatelstva pro spravedlnost musí být tyto konstrukce také aplikovány.

§ 4

Čin, kterým se zjevně zneužívá právo, nepožívá právní ochrany.

K § 4:

Individualistické pojetí soukromého práva má své limity, které nejobecněji vyjadřuje kritérium svobody jednotlivce, neboť svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého. Toto kritérium se projevuje i v tom, že nemálo právních řádů bere zřetel na případy, kdy se osoba chová tak, že vykonává subjektivní právo jen zdánlivě; totiž tak, že dovolávajíc se formy, koná za účelem dosažení nedovoleného výsledku. Zneužití práva (*abusus iuris*) je tak pojato jako reprobované chování a jeho obecný zákaz jako jedna z vůdčích právních zásad, která našla své výslovné vyjádření v řadě občanských kodexů (§ 226, 242 a 826 německého, čl. 2 švýcarského, čl. 11 až 15 třetí knihy nizozemského, čl. 7 španělského, čl. 334 portugalského, čl. 7 québeckého atd.), které se v závěru 19. A v průběhu 20. století přiklonily k sociální koncepci subjektivních práv a jejich výkonu. Dokonce i zdejší občanské zákoníky z r. 1950 a platný občanský zákoník z r. 1964 (v původní redakci) obecný zákaz zneužití práva obsahovaly, byť s obsahem ovlivněným dobovou ideologií. Dnes podobná zákonná úprava chybí (formulace § 3 odst. 1 platného zákoníku nevystihuje podstatu věci). To je závažný nedostatek jednak vzhledem k tomu, že se jedná o nedostatečné promítnutí ústavního principu zákazu zneužití vlastnictví (čl. 11 odst. 3 Listiny), jednak proto, že nejsou jasně stanoveny právní následky zneužití práva, resp. Výkladem § 3 odst. 1 platného

²³⁾ Srov. *Hobbes, T., Leviathan*, Melantrich, Praha 1941, s. 299 n.

občanského zákoníku lze dospět k závěru o absolutní neplatnosti úkonu, jímž se právo zneužívá, což se ve svých důsledcích může obrátit i proti druhé straně.

Navržené ustanovení bere v úvahu dvě základní pravidla: *Neminem laedit qui iure suo utitur* (Kdo vykonává svoje právo, nikomu neškodí) a *Mal enim iure nostra uti non debemus* (Nemáme však zneužívat svoje právo). Z toho důvodu se nezakazuje výkon práva, jímž se právo zneužívá, neboť takové chování není výkonem práva, nýbrž jde o protiprávní (nedovolený) čin. Vzhledem k tomu, že i zákaz zneužití může být zneužit, klade se důraz na zákaz činů, kterým je právo *zjevně* zneužito, protože o naplnění skutkové podstaty nesmí být při právním posouzení pochybnost. Jsou-li pochybnosti, musí být chráněn ten, kdo subjektivně právo má a dovolává se jej. Sankcí za zneužití práva je odmítnutí právní ochrany zdánlivého výkonu práva. Má-li tedy být sankce naplněna, závisí to, ostatně jako ve výrazné většině situací upravených soukromým právem, na vůli osoby zneužitím práva dotčené. Navržená úprava je obecná, netýká se jen majetkových práv, na něž dopadá čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (Listina v čl. 11 odst. 1 vztahuje vlastnictví k majetku vůbec, nikoliv jen k hmotným předmětům), neboť ke zneužití práva může dojít a dochází i ve sféře práv osobních.

Zvláštním případem zneužití práva je šikána jako chování, jímž se právo zneužívá za tím určujícím účelem, aby druhé straně byla způsobena škoda. Na šikánu pamatují zvláštní ustanovení při úpravě věcných práv a práv obligačních.

§ 5

(1) Má se za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat.

(2) Činí-li zákon určitý právní následek závislý na vědomosti nebo na existenci pochybnosti, má se na mysli vědomost, jakou si důvodně osvojí, a pochybnost, jakou důvodně pojme osoba případu znalá při zvážení jeho zřejmých okolností.

§ 6

(1) Kdo se veřejně nebo ve styku s jinou osobou přihlásí k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání nebo stavu, dává tím najevo, že je s to jednat se znalostí a pečlivostí, která je s jeho povoláním nebo stavem spojena. Jedná-li bez této odborné péče, jde to k jeho tíži.

(2) Proti vůli oklamané strany nelze zpochybnit povahu nebo platnost právního jednání jen proto, že jednal ten, kdo nemá ke své činnosti potřebné oprávnění, nebo komu je činnost zakázána.

K § 5 a 6:

Celé soukromé právo směřuje svou úpravou v první řadě k běžnému člověku. Není však možné pod rouškou jeho ochrany jako jednotlivce podlamovat nezbytnou ochranu třetích osob. Proto se navrhuje stanovit, že každý může ve styku s jinou svépřírodní osobou důvodně předpokládat, že se jedná o osobu průměrné inteligence, která jedná s běžnou pečlivostí a opatrností. Obdobné hledisko se navrhuje přijmout jako obecné pro rozhodnutí, závisí-li právní následek na mínění určité osoby nebo na existenci pochybností. Skutkové podstaty, jež činí právní závěr na pochybnostech nebo na úsudku určité osoby, jsou poměrně časté. Dnešní i navrhovaná zákonná úprava spojuje právní následek nejednou s tím, zda určitá osoba něco měla či mohla vědět, anebo jaké pravidlo má být aplikováno, jsou-li pochybnosti. Proto se stanoví, že takové kritérium musí být do určité míry objektivizováno, aby se zajistila minimální předvídatelnost a schopnost vyhodnocení, zda bylo naplněno.

Něco jiného je, bude-li se jednat o osobu, která se veřejně přihlašuje k určitému povolání nebo stavu. Stavem se rozumí skupina lidí, kterou sice nelze označit jako skupinu příslušníků určitého povolání, ale u nichž se rovněž předpokládají zvláštní znalosti, vlastnosti nebo schopnosti (např. voják v záloze, student lékařské fakulty, amatérský sportovec apod.). Po osobě, která se takto chová, lze důvodně požadovat, aby také jednala s využitím těch nadprůměrných znalostí a dovedností a s takovou neobvyklou pečlivostí, jaké vyžaduje ona profese nebo onen stav. V daném případě nehraje roli, zda ten, kdo se takto chová, má či nemá příslušné podnikatelské oprávnění, je-li ho třeba, ale to, jak jej z jeho přičinění vnímají jeho partneři, zejména klientela. Nechová-li se taková osoba tak, jak vyžaduje *lex artis*, musí nést případné následky. Šlo-li z její strany jen o předstírání určitého zvláštního postavení, nemůže nikdo zpochybnit platnost právních jednání při té příležitosti učiněných, vyjma případ, kdy se to shoduje v vůli oklamané strany.

§ 7

Má se za to, že ten, kdo určitým způsobem právně jednal, jednal v dobré víře.

K § 7:

Navrhované ustanovení presumuje ve shodě se všemi právními řádami evropské kontinentální tradice existenci dobré víry. Kdo dobrou víru popírá, musí v tom směru unést důkazní břemeno. Dosud platný občanský zákoník je jediným evropským občanským zákoníkem, který obecnou zásadu presumpce dobré víry neupravil.

§ 8

(1) Právní ochrana nenáleží, byl-li porušen právní předpis nebo bylo-li jednáno v rozporu s dobrými mravy. Právní ochrana naopak náleží tomu, k jehož újmě bylo právo porušeno, nebo k jehož újmě druhá strana jednala proti dobrým mravům.

(2) Nikdo nemůže mít prospěch z toho, že nejednal v dobré víře.

K § 8:

Navržené ustanovení vyjadřuje pravidlo, že nikdo nemůže těžit z vlastní nezákonnosti nebo obmyslnosti. Ochrana naopak náleží osobě, proti níž nezákonnost nebo obmyslnost směřuje. *Mala fide* nelze získat právem aprobevanou výhodou.

Díl 2 Užití předpisů občanského práva

§ 9

Občanský zákoník upravuje osobní stav osob. Soukromá práva a povinnosti osobní a majetkové povahy se řídí občanským zákoníkem v tom rozsahu, v jakém je neupravují zvláštní předpisy.

K § 9:

Navržené ustanovení vyjadřuje jako vůdčí pravidlo, že občanský zákoník je kodex, těžiště veškerého soukromého práva, k němuž se sbíhají a pod jehož vlivem jsou i všechna soukromoprávní ustanovení, byť je obsahují jiné zákony nebo další předpisy. To přirozeně není dáno tím, že by zákoník (kodex) byl formálně předpisem vyšší právní síly než "obyčejný" zákon - neboť z hlediska jeho právní síly je i zákoník obyčejným zákonem - ale předmětem úpravy občanského zákoníku a principem subsidiarity, tj. pravidlem, že ustanovení občanského zákoníku jsou aplikována na soukromoprávní poměry osob potud, pokud je neupravují speciální zákony.

Pojetí občanského zákoníku jako univerzálního kodexu a charty soukromých práv sledují dvě základní opatření. Za prvé se stanoví, že občanský zákoník upravuje osobní stav osob. Je tedy v důsledku toho vyloučeno, aby se úprava statusových otázek ocitla mimo občanský kodex. Za druhé se normuje, že občanský zákoník je zákonem subsidiárně aplikovatelným pro celé soukromé právo ve všech aspektech, o nichž speciální soukromoprávní předpisy nestanoví od občanského zákoníku odchylky.

§ 10

(1) Nelze-li právní případ rozhodnout na základě výslovné úpravy tohoto zákona nebo jiného právního předpisu, posoudí se podle ustanovení, které se týká právního případu co do obsahu a účelu posuzovanému právnímu případu nejbližšího. Není-li takové ustanovení, anebo zůstane-li i potom pochybné, jak právní případ rozhodnout, posoudí se po důkladném uvážení všech jeho okolností podle zásad, na kterých spočívá tento zákon, a podle zvyklostí občanského života.

(2) Nelze-li právní případ rozhodnout podle odstavce 1, posoudí se podle normy, jakou by pro právní případ vytvořil sám soudce s přihlédnutím k právní nauce a ustálené soudní praxi, pokud by byl zákonodárcem; nemůže však rozhodnout výrokem obecným a normativním.

(3) Podle odstavce 1 nelze rozhodnout o osobním stavu.

K § 10:

Základní instrukce k výkladu zákona dává § 10.

Komplex pravidel shrnutých do tohoto ustanovení se záměrně, kategoricky, a také v logické návaznosti na § 2, rozchází s Robespierovou maximou, že "slovo »soudní tvorba práva« musí být vymýceno z našeho slovníku." Tato zásada je totalitnímu právnímu myšlení blízká, jak je známo rovněž z nedávné české zkušenosti, pohříchu i současnosti. S těmito neblahými tradicemi je nezbytné se rozejít nejen s ohledem na jejich kořeny, ani proto, že princip popření soudcovské tvorby práva ani v totalitních právních systémech nenašel plné uplatnění (jako princip nepůsobí), ale především z toho důvodu, že snahy o jeho prosazování působí retardačně na juristické myšlení i na celkovou právní kulturu, vedou k nespravedlnostem při aplikaci práva, a tudíž i k sociálně škodlivým efektům.

Předně přikazuje, není-li výslovného ustanovení, použít analogii (na myslí se má *analogia legis*). Toto je tradiční juristické řešení příkazu nalézt v zákoně i jeho latentní obsah, které má své kořeny již v zákonodárství josefínské doby. Návrh § 10 odst. 1 přejímá dosavadní konstrukci § 853 stávajícího občanského zákoníku.

Není-li ani analogie použitelná, musí být případ posouzen podle obecných právních zásad a zároveň dle zvyklostí občanského života, protože přirozené zásady právní nejsou žulové monolity, ale sociálním vývojem se postupně mění, resp. se mění nahlížení na ně, a tím i to, jak se chápou. Přestože ve svém celku představují právní principy a zásady pevný základ úpravy soukromého práva, musí být na ně vždy nahlíženo *sub specie societatis*, neboť základní úkol i účel práva je vést společenské poměry k racionálnímu uspořádání.

Pravidla právě uvedená budou zásadně postačující k tomu, aby jednotlivý případ, jehož právní základ není zpočátku zcela jasný, byl postaven na půdu juristicky dostatečně pevnou. Může se ale stát, že pochybnosti budou přetrvávat i nadále, neboť pro kauzu mohou být relevantní různé zásady ocitnuvší se ve vzájemném konfliktu a bude nutné rozhodnout se, které dát nakonec přednost. Může se také stát, že případ bude vzhledem k odstavci 5 podle analogie vůbec neřešitelný, a že ani poukaz na právní zásady neposkytne dostatečné vodítko - např. ocitne-li se ve hře několik právních zásad téže síly, z nichž každá bude směřovat k jinému závěru. Ale ani za takových situací nemůže právo mlčet. Tehdy se navrhuje nařídit, obdobně jako v čl. 1 občanského zákoníku Švýcarska (*Zivilgesetzbuch; ZGB*), aby soudce formuloval a priori normu, podle níž případ posoudí. Tím není řečeno, že by soudce vytvářel objektivní právo ve smyslu juristicky obecně závazných precedentů, neboť osnova jej navrhuje pověřit k aplikaci hypotetické normy jen k posouzení jednotlivého případu (*ad hoc*), tedy k postupu, který je dnes označován jako *analogia legis*. Toto pojetí odpovídá zásadě, že zákon mluví povšechně, je však třeba pamatovat i na to, že se "přihodí něco mimopovšechného, a tehdy je správné tam, kde zákonodárce, poněvadž mluvil všeobecně,

něco opominul a pochybil, opominutí opravit, jak by řekl i sám zákonodárce, kdyby byl přítomen, a jak by byl ustanovil, kdyby o tom věděl."²⁴⁾ Při této činnosti však není možné ponechat volné pole libovůli. Proto soudce musí přihlédnout k závěrům právní vědy a k ustálené soudní praxi a se zřetelem k nim formulovat své stanovisko. Nenařizuje se, aby soudcovské stanovisko odpovídalo dosavadní soudní praxi nebo doktríně, ale odchýlí-li se od nich, musí to být náležitě vyargumentováno. Ačkoli zákoník předpokládá soudcovské dotváření práva a do jisté míry k němu i vybízí, stanoví mu zároveň jisté meze, neboť osnova nechce opustit limity kontinentálního právního systému, kam české právo patří. Proto se podle vzoru čl. 5 Code civil zakazuje judikovat jednotlivý případ výrokem obecným a normativním.

Statusové otázky jsou tradičně záležitostmi výslovné zákonné úpravy. Proto se vylučuje možnost použití při jejich řešení analogii nebo postup podle obecných právních zásad. Přesto však nelze ignorovat prudký rozvoj postmoderní společnosti, který přináší nové situace a předkládá před právo nové - jím dosud vůbec nepředvídané - problémy k řešení. (Příkladem může být umělé oplodnění, na něž svého času právní úprava reagovala až se zpožděním, stejně jako dnes může takovým příkladem být vědecky a biologicky možné klonování člověka apod.) Je proto namístě pootevřít prostor k řešení takových případů, na něž aktuální úprava nepamatuje a pamatovat nemůže. Zamýšlí se proto umožnit, aby i tyto mimořádné situace vyřešil soudce postupem podle druhého odstavce.

§ 11

Ustanovení, které upravuje výjimku z obecného pravidla, lze použít jen na případy jím předvídané.

K § 11:

Aplikovatelnost výjimečného ustanovení nelze interpretační extenzí co do dosahu rozšiřovat. Tato výkladová zásada platí v právní vědě za samozřejmou. Praxe se však proti ní často prohřešuje, a proto se jeví jako účelné vtělit ji přímo do zákonného textu.

§ 12

(1) Obecná ustanovení o vzniku, změně a zániku práv a povinností ze závazků v části čtvrté tohoto zákona se použijí i na vznik, změnu a zánik jiných soukromých práv a povinností.

(2) K zvyklostem lze hledět, dovolává-li se jich zákon.

²⁴⁾ *Aristoteles*, *Etika Nikomachova*, Rezek, Praha 1996, str. 146.

K § 12:

Návrh zařadil do čtvrté části souhrn ustanovení o vzniku, změně a zániku soukromých práv a povinností obligační povahy, zejména ustanovení o smlouvě. Stalo se tak z toho důvodu, že smlouva má klíčový význam pro vznik závazků. Ustanovení o smlouvě, zajištění závazku, splnění dluhu a četná další z tohoto okruhu jsou však aplikovatelná i na práva a povinnosti plynoucí z ustanovení v jiných částech návrhu, jakož i dalších právních předpisech soukromého práva. Proto se navrhuje všeobecným odkazem na použitelnost těchto ustanovení poukázat. Vzorem je obdobné řešení zvolené švýcarským občanským zákoníkem (ZGB) v čl. 7.

Ustanovení druhého odstavce vylučuje po vzoru § 10 rakouského občanského zákoníku (ABGB) pro okruh obecného soukromého práva aplikovatelnost právních obyčejů jako pramene práva. Z toho důvodu osnova nečiní rozdíl mezi právními obyčeji a zvyklostmi a staví je vzájemně naroveň. Ze zvyklostí lze odvozovat oprávnění a povinnosti osob jen tam, kde na ně zákon odkáže. V ostatních případech mohou sloužit jen jako interpretační pomůcka.

Zvyklosti mají nepochybně značný význam v obchodním styku tuzemském i mezinárodním. Pokud se jedná o tuzemský obchodní styk, poukazuje se na zvyklosti ve zvláštních ustanoveních.

Díl 3

Ochrana soukromých práv

§ 13

(1) Každý, kdo se cítí ve svém právu zkrácen, může se domáhat ochrany u soudu nebo jiného orgánu vykonávajícího veřejnou moc (dále jen „orgán veřejné moci“) a ten má povinnost dbát, aby odepřením spravedlnosti nedošlo k újmě.

(2) Orgán veřejné moci, je-li právo ohroženo nebo porušeno, může zásah též předběžně zakázat nebo uložit, aby byl obnoven předešlý stav.

(3) Není-li v zákoně stanoveno něco jiného, je tímto orgánem veřejné moci soud.

K § 13:

V právním státě má osoba dotčená ve své soukromoprávní sféře právo žádat po státu závazně, aby se jí dostalo účinné, a tedy mj. i včasné pomoci. V právním státě má prvořadou úlohu v tom směru soud.

Je-li tu takový orgán nadaný veřejnou mocí, pak musí dbát, aby se tomu, kdo se na něho obrací, dostalo včasného rozhodnutí odpovídajícího zákonu. Nepostupuje-li k tomu povoláná veřejná moc takto, jestliže s rozhodnutím otálí, pak se osoba, která se na soud nebo správní či jiný orgán obrací ocitá ve stavu nejistoty a trpí tím újmu. Z toho důvodu se toto ustanovení vyžaduje, aby příslušný orgán postupoval tak, aby osoba dožadující se rozhodnutí nezůstala

ve stavu nejistoty po dobu neúměrnou povaze konkrétního případu. Odepřením spravedlnosti ve smyslu prvního odstavce přirozeně není vydání rozhodnutí, kterým se navrhovateli nevyhoví, ale případ, kdy veřejná moc nekoná, ač podle zákona a povahy věci konat má.

§ 14

Každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu odchylky.

K § 14:

Třebaže zdejší právní řád nestojí na precedentech, nelze pominout faktický význam rozhodovací praxe při konkretizaci dosahu abstraktních normativních konstrukcí právních předpisů, při nalézání konkrétního obsahu neurčitých právních pojmů (které jsou např. vyjádřeny výrazy dobré mravy, dobrá víra, míra přiměřená poměrům, účelně vynaložené náklady, bez zbytečného odkladu, vyžaduje-li to nezbytně atd.) a při dotváření práva vůbec. Tato skutečnost vystupuje v právním životě české společnosti zcela zřejmě: stejně jako vystupuje ve všech společnostech, jejichž právní řády jsou založeny na kontinentální právní soustavě. Tak C. Kemp Allen v klasickém díle *Law in the Making*¹ poznamenává, jak je překvapivé, nakolik takový prototyp kontinentálního práva, jakým je právo francouzské, dotváří vedle doktríny a jurisprudence také judikatura, nejvýznamnější německý právní filosof R. Zippelius (*Rechtsphilosophie*. 4. vydání. München: C. H. Beck) mluví o soudním dotváření práva (*Fortbildung des Rechts*); obdobně v soudobé polské literatuře např. Z. Radvanski.² Ve zdejším právním prostředí otevřel tuto otázku poprvé již před válkou V. Kubeš, který psal proti ideologii "exegetické školy s její bází před myšlenkou, že také soudce je tvůrcem práva",³ později v r. 1969 V. Knapp⁴ a v současné době i řada dalších autorů (Gerloch, Kühn a jiní).

Proto není možné přehlížet podíl rozhodovací praxe na tvorbě práva jako společenský fakt, který má i své ústavněprávní konotace, z nichž do popředí vystupují především hlediska principů právního státu a úcty k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy) a princip rovnosti v právech (čl. 1 Listiny základních práv a svobod). Osnova nemíní řešit otázku závaznosti soudních a jiných rozhodnutí, ani se vyjadřovat k otázce hierarchie rozhodnutí vydávaných v různých rozhodovacích systémech a rozhodnutí různých instancí v rámci těchto systémů - to náleží jiným normativním úpravám, zejména Ústavě (srov. její čl. 89 odst. 2) a zákonům z oboru procesního práva. Osnova však považuje za účelné, ba v zájmu ústavní konformity za nutné, postavit se k problematice soudního dotváření právního řádu z pozice hmotného práva. Východiskem je Ehrlichova myšlenka, že "posuzování týchž nebo

¹ 6. vydání. Oxford: Clarendon Press, 1958, s. 174 an.

² Pravo cywilne - czesc ogólna. 7. vydání. Warsaw: C. H. Beck, 2004, s. 42.

³ Filosofický základ a celková výstavba o.z.o. z r. 1811 a vládního návrhu o.z. in K reformě občanského zákoníka. 1. vydání. Brno: PF MU, 1937, s. 59.

⁴ Soudcovská tvorba práva v socialistických zemích. Právník, CVIII, 1969, s. 81 an.

podobných případů rozdílně není právo, nýbrž libovůle nebo rozmar".⁵ Stejně hledisko proniklo i do aktuální judikatury Ústavního soudu, Nejvyššího soudu i Nejvyššího správního soudu (např. rozh. č. 398/2004 Sb. NSS, sešit 10/2004 výslovně odmítá "jurisdikční libovůli" při odlišném posuzování srovnatelných případů). Proto také Ústavní soud zdůrazňuje ve svých nálezech postulát legitimního očekávání, že jednotlivé právní případy budou posouzeny obdobně, jako byly posouzeny jiné srovnatelné právní případy a že k tzv. překvapivým rozhodnutím musí být přistupováno zvláštním způsobem.

Osnova se k těmto otázkám staví v duchu téže koncepce, podle které je v ní formulován návrh i jiných obecných ustanovení (např. § 2 nebo 3). Základem je maxima čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle něhož má každý právo na právní ochranu. To je východisko vyjádřené v § 13. Obdobně stanoví i platný občanský zákoník v § 4. Do budoucna však není možné setrvat jen u této obecné formulace. Ta totiž nebrání ani mechanickému rozhodování se zřetelem k právním větám publikovaných judikátů, při jejichž používání se v praxi nejednou neberou v úvahu podstatné rysy toho kterého právního případu, ani rozhodovacímu rozmaru nebo libovůli.

Z těchto důvodů se navrhuje výslovně stanovit, že ten, kdo se dovolává ochrany svého oprávnění založeného právem hmotným, má legitimní právní důvod očekávat, že jeho právní případ bude posouzen obdobně jako jiné typově shodné a již rozhodnuté právní případy, protože má právní důvod spoléhat na to, že ustanovení hmotného práva budou vyložena shodně s dosavadní usuální rozhodovací praxí. Navrhuje se tedy zavést normativní konstrukci blízkou zásadě *stare decisis* (setrvat na rozhodnutém), což má význam pro právní jistotu a pro stabilitu práva. Zároveň ale nelze založit konzervaci rozhodovací praxe. Zákon je pravidlo psané pro současnost (E. Tilsch). Proto je třeba obecná zákonná ustanovení vykládat a používat vzhledem k aktuální společenské a ekonomické situaci. Tak již dnes jsou četná právní pravidla občanského zákoníku, ač zůstala od jeho schválení bez podstatných změn, vykládána a uplatňována jinak než v r. 1964. Proto se nenavrhuje založit právo soukromníka na stejné právní posouzení jeho právního případu jako již rozhodnutých typově shodných právních případů, ale jeho právo na náležité odůvodnění, bude-li jeho právní případ rozhodnut odlišně. Nezamýšlí se tedy bránit faktickým změnám psaného práva změnou jeho aplikace. Každé právo se ve svém historickém vývoji mění, a to i když zákon trvá bez formální změny. Této vývojové fakticitě by ani výslovné zákonné ustanovení nedokázalo zabránit.

Ochrana pokojného stavu

§ 15

(1) Došlo-li k zřejmému zásahu do pokojného stavu, lze žádat ochranu orgánu veřejné moci příslušného podle zvláštního zákona. Ten rušení pokojného stavu zakáže nebo nařídí obnovení předešlého stavu. Návrh lze podat nejpozději do třiceti dnů ode dne, kdy k zásahu došlo, jinak právo na tuto ochranu zaniká.

(2) Při rozhodování o pokojném stavu se předpisy o řízení před správními úřady použijí v rozsahu a způsobem, které neodporují obsahu a účelu tohoto ustanovení. Zejména musí být dbáno, aby stranám nevznikala nedůvodná újma zbytečnou pochybovačností nebo úzkostlivostí.

⁵ Ehrlich, E. Grundlegung der Soziologie des Rechts. 1. vydání. München - Berlin: Duncker & Humblot, 1913, s. 106)

(3) Případ se rozhodne se zřetelem k jeho naléhavosti, nejpozději do patnácti dnů od podání návrhu. Orgán veřejné moci se omezí na zjištění, zda tu byl pokojný stav a zda jej ten, proti němuž návrh směřuje, narušil silou nebo lstí, ledaže se jedná o svépomoc. Posuzování jiných otázek je z tohoto projednání vyloučeno.

§ 16

(1) Rozhodnutí musí být vyhotoveno a vyvěšeno na úřední desce ihned poté, co byl právní případ rozhodnut. Vyvěšením na úřední desce je rozhodnutí vykonatelné.

(2) Vyžaduje-li to ochrana soukromí nebo jiný zvlášť důležitý důvod, lze rozhodnout, že rozhodnutí nebude na úřední desce vyvěšeno. V takovém případě rozhodne orgán veřejné moci o vykonatelnosti rozhodnutí.

§ 17

(1) Postup podle § 15 a § 16 nevylučuje právo domáhat se podle § 14.

(2) Postup podle § 15 a § 16 je vyloučen, zasahuje-li se do pokojného stavu při výkonu veřejné moci podle ustanovení zákonů z oboru práva veřejného. V pochybnostech se však předpokládá, že se rušiteli působnosti k takovému výkonu nedostává.

K § 15 až 17:

Účelem soukromého práva je chránit klidné soužití osob. Proto chrání pokojný stav bez zřetele na míru jeho právní aprobace, protože nelze připustit, aby lidé řešili své spory rvačkou. Navíc v privátních vztazích záleží především na soukromé vůli dotčených osob, zda proti situacím právem reprobovaným samy zasáhnou. Vyvinou-li se nastalé poměry v stav, který se ve vzájemném vztahu dotčených i vůči okolí jeví jako pokojný, poskytuje se mu jako pokojnému stavu ochrana, dokud soud nebo jiný k tomu kompetentní orgán veřejné moci v řádném řízení věc podle práva neposoudí a nerozhodne, že se tu jedná o porušení práva, jež musí být odstraněno, takže v tom směru je svémoc vyloučena.

Dojde-li k zásahu do pokojného stavu, nelze jej proti vůli dotčené osoby trpět a veřejná moc musí dotčenému přispěchat na pomoc efektivním způsobem. Z řady důvodů se přejímá pojetí dosavadní zákonné úpravy (§ 5 obč. z.) a rozhodování o zásazích do pokojného stavu se ponechává příslušným orgánům veřejné moci, určeným zvláštním zákonem, v daném případě tedy obcím. Obecní úřady jsou bezprostředně seznámeny v poměry v obci a jsou tedy nejbližší k zjištění, zda v daném případě nastal pokojný stav. Osnova nesleduje obnovení někdejší působnosti soudů v této oblasti, protože změna soudní soustavy, k níž v důsledku výrazného zvětšení okresů v minulosti došlo, sídlo okresních soudů v řadě případů i ve vlastním okrese vzdálila od řady obcí, tudíž to, co je pro obecní úřad v místě notorií, nutně by u soudu muselo být předmětem dokazování, což by celé řízení zformalizovalo a prodloužilo.

Bezprostřední zásah do pokojného stavu, je-li mu odporováno, vyžaduje bezodkladnou reakci veřejné moci. Tomu odpovídá i zvláštní úprava řízení ve věci i vyhlášení rozhodnutí

a také jasný příkaz zákona, že veškerá zjištění musí být omezena jen na přezkum, byl-li tu pokojný stav a zda došlo k jeho narušení. Vylučuje se proto možnost stran namítat a dokazovat případnou existenci nějakého soukromého oprávnění. Tato otázka je v tomto řízení bez relevance a případné rozhodnutí o ní náleží soudu, jehož pravomoc v daném směru nijak dotčena není.

Postupem podle § 15 a násl. se nelze bránit tam, kde do pokojného stavu zasahuje moc veřejná. Mohou však nastat situace, kdy pod záminkou výkonu veřejné moci dojde k zásahu do pokojného stavu za jiným než veřejným účelem. Se zřetelem k čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod i k čl. 2 odst. 3 Ústavy je proto třeba v pochybnosti chránit soukromou sféru.

§ 18

Svépomoc

(1) Každý si může pomoci k svému právu za podmínek uvedených v odstavcích 2 nebo 3 sám, je-li ohroženo a je-li zřejmé, že by zásah veřejné moci přišel pozdě.

(2) Hrozí-li neoprávněný zásah do práva bezprostředně, je každý, kdo je takto ohrožen, oprávněn odvrátit jej úsilím a prostředky, jež se osobě v jeho postavení musí vzhledem k okolnostem jevit jako přiměřené. Tím není dotčen § 14 odst. 1.

(3) Směřuje-li svépomoc jen k zajištění práva, které by jinak bylo zmařeno, musí se ten, kdo k ní přikročil, obrátit bez zbytečného odkladu na orgán příslušný podle § 14.

K § 18:

Po osobě, jejíž soukromá práva jsou dotčena, nelze vážně žádat, aby trpně čekala na pomoc státu nebo orgánu nadaného veřejnou mocí, když ta nepřichází, anebo vzhledem k akutnosti nebezpečí ani nemůže přijít včas. Proto se navrhuje stanovit podmínky pro výkon svépomoci a vychází se ohroženému vstříc.

Proto se navrhuje změnit koncept současné právní úpravy pocházející ze socialistického období a formulovat dvě zvláštní skutkové podstaty. Druhý odstavec opouští dosavadní rigidní kritérium objektivně posuzovaného »přiměřeného způsobu«, jímž má být svépomocí nepřiměřený zásah odvrácen, ale přichází s konstrukcí, že dovolenost způsobu svépomoci je podmíněna tím, jak by se přiměřenost jevila osobě v postavení ohrožené strany. Třetí odstavec upravuje po vzoru německého zákoníku (BGB, § 230) a některých dalších kodexů případ svépomoci sledující zajištění práva (např. při zadržení zloděje).

Hlava II
Osoby

Díl 1

Všeobecná ustanovení

§ 19

(1) Právní osobnost má, kdo je způsobilý mít v mezích právního řádu práva a povinnosti.

(2) Svěprávný je, kdo je způsobilý vlastním jednáním nabývat pro sebe práva a zavazovat se k povinnostem. Svěprávná osoba je za své jednání odpovědná.

§ 20

Právní osobnosti ani svěprávnosti se nikdo nesmí vzdát zcela ani zčásti. Nikdo se nesmí vzdát své svobody, ani si ji omezit v míře odporující zákonu nebo dobrým mravům.

§ 21

(1) Práva může mít a vykonávat jen osoba. Pouze osobě lze uložit povinnost a jen vůči ní lze vymáhat plnění povinnosti.

(2) Svěřuje-li někdo právo nebo ukládá-li povinnost tomu, co osobou není, přičte se právo nebo povinnost osobě, jíž podle povahy právního případu náleží.

§ 22

Osoba je fyzická, anebo právnická.

§ 23

(1) Zahraniční osoba je člověk s bydlištěm a právnická osoba se sídlem mimo území České republiky.

(2) Právní způsobilost, kterou má jiná než fyzická zahraniční osoba podle právního řádu, podle něhož byla založena, má rovněž v oblasti českého právního řádu. Právním řádem, podle něhož byla tato osoba založena, se řídí i její vnitřní právní poměry a ručení členů nebo společníků za její závazky.

§ 24

(1) Každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem seznatelná přirozená práva. Zákon stanoví jen meze jejich uplatňování a způsob ochrany.

(2) Přirozená práva, která se váží k osobnosti člověka, jsou nezcizitelná a nelze se jich vzdát. Na činy, jimiž se tak stane, se hledí jako by vůbec nebyly.

§ 25

Právnická osoba je organizovaný útvar, jež za právnickou osobu prohlásí nebo uzná zákon.

§ 26

Stát se v oblasti soukromého práva považuje za právnickou osobu. Zvláštní zákon stanoví, jak stát jedná.

§ 27

(1) Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo zapsaný partner. Osobami blízkými jsou i ti, kteří spolu trvale žijí jako manželé, ač jimi nejsou. Jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, již utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní.

(2) Stanoví-li zákon k ochraně třetích osob zvláštní podmínky nebo omezení pro převody majetku, pro jeho zatížení nebo přenechání k užití jinému mezi osobami blízkými, platí tyto podmínky a omezení i pro obdobná právní jednání mezi právnickou osobou a členem jejího statutárního orgánu nebo tím, kdo právnickou osobu podstatně ovlivňuje jako její člen nebo na základě dohody či jiné skutečnosti.

K § 19 až 27:

Jedním z klíčových pojmů právního řádu je pojem osoby, tedy právního subjektu, bodu, k němuž se vztahují práva a povinnosti jako účinky právního řádu. S osobou je spojena kategorie právní osobnosti (*personnalité juridique, juridical personality*). Přesto, že základní ustanovení o právní osobnosti je společné (a z hlediska pozitivního práva tomu ani nemůže být jinak), rozlišuje osnova při celkovém pojetí různý charakter právní osobnosti člověka a právnických osob.

Rozdíl je v tom, že člověk má přirozené a mezinárodně uznané právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost (srov. čl. 6 Všeobecné deklarace lidských práv; srov. dále Pakt o občanských a lidských právech č. 120/1976 Sb.). Pozitivní právo tudíž nemá možnost odmítnout uznání právní osobnosti člověka. Naproti tomu právnické osoby obdobné přirozené právo na vlastní právní osobnost nemají a je věcí státu přizná-li různým entitám tohoto druhu způsobilost mít práva a povinnosti.

V souladu s tradičním pojetím osnova rozlišuje způsobilost mít práva a povinnosti a způsobilost práva a povinnosti vlastním jednáním nabývat (svéprávnost). Tradičním jednoslovným označením »svéprávnost« se současně nahrazuje dosavadní výraz »způsobilost k právním úkonům«, neboť osnova opouští pojem právního úkonu. Označení »svéprávnost« je navíc věcně správné, neboť vyjadřuje, že kdo je s to vlastním jednáním nabývat subjektivní práva a zavazovat se k povinnostem, je osobou svého práva (*sui iuris*).

Osnova též reaguje na nešvar, jímž se v novodobé legislativě s nebyvalou četností přičítají práva, zejména však povinnosti entitám postrádajícím právní subjektivitu (nejčastěji orgánům či organizačním složkám právnických osob). Pro ten případ se konstatuje, že útvary tohoto typu práva a povinnosti nemají a stanoví kritérium pro nalezení povinnostního subjektu, jímž nemůže být nic jiného, než povaha věci. Není úkolem zákona řešit v tom směru podrobnosti, neboť při individuálních situacích rozhodují jejich konkrétní okolnosti.

Návrh § 23 respektuje tradiční dělení osob na osoby fyzické a právnické. Protože fyzická osoba je totožná s člověkem, používá osnova synonymicky označení »člověk«. Obecné nadužívání pojmu »fyzická osoba« bylo v našem zákonodárství zavedeno po roce 1990 jako nouzová náhražka dosavadního a zcela nevhodného státoprávního »občan«, nedocenilo se však, že se jedná o termín vlastní zejména právu mezinárodního obchodu, zatímco tradiční občanské zákonodárství se tomuto pojmu vyhýbá a používá jej zřídka. (Tuto tradici respektoval ještě občanský zákoník z r. 1950, který o fyzické osobě mluvil pouze na jediném místě.) Občanské zákoníky kontinentálního systému používají jako základní termín přirozená osoba (Německo, Švýcarsko, Nizozemí, Lichtenštejnsko aj.) či fyzická osoba (Itálie, Polsko, Rusko aj.), vždy však velmi střídmě na jednom či dvou místech s tím, že normativní text nejčastěji pracuje se slovy jako jsou člověk, lidé, dítě, nezletilý, manžel, zůstavitel atd. Osnova sleduje stejnou metodu.

Návrh § 24 se inspirovuje slavným § 16 ABGB, nepřijímá jej však doslovně, protože doba osvícenského racionalismu, jemuž byl koncept § 16 ABGB podřízen, pominula některá další relevantní hlediska. Avšak stejně jako obecný zákoník občanský staví i osnova svou koncepci na jusnaturalistickém hledisku. Proto odlišuje nahlížení práva na lidi jako fyzické osoby a na právnické osoby jako subjekty umělé (fiktivní).

Ve shodě s touto koncepcí zákoník jen bere na vědomí, že člověk je subjekt přirozených práv, jež zákon může jen respektovat a uznat a případně, v zájmu celku a racionálního uspořádání a fungování demokratické společnosti, omezit (regulovat), kdežto právnickou osobu, aby se subjektem práva stala, musí zákon za takovou prohlásit a konstituovat. Osnova tudíž odmítá antropologizaci právnických osob a bere za své hledisko, že právnické osoby jsou umělé lidské útvary, které jsou vytvořeny proto, aby sloužily zájmům člověka, nikoli proto, aby mu byly ve všem postaveny naroveň; rovnost fyzických a právnických osob přichází v úvahu jen v majetkových otázkách, a to ještě ne ve všech.

Důstojnost člověka, jeho hodnota jako osoby, je ústřední prvek, k němuž celková koncepce osnovy zákoníku lne a jež jako nejvyšší hodnotu sleduje chránit.

Naproti tomu o právnických osnovách má být normováno, že jimi jsou jen ty, které za takové zákon prohlásí nebo uzná. V tom směru tedy osnova přejímá stávající pojetí § 19 odst. 2 písm. d) platného občanského zákoníku. Upřesňuje však, nezbytnou vlastnost právnické osoby jako organizovaného útvaru, neboť to je jeden ze základních předpokladů jejich relevantní existence.

Se státem jako subjektem soukromých práv a povinností počítá § 26. Osnova vychází z pojetí, že na stát třeba pohlížet jako na právnickou osobu, byť jeho postavení je do jisté míry specifické, vzhledem k jeho faktické pozici i k funkcím, které stát plní. V té souvislosti se poukazuje na nálezy Ústavního soudu sp. zn. III ÚS 495/02 ze 4. 3. 2004.²⁵⁾ Postavení státu vystupujícího v soukromoprávním vztahu nelze bez dalšího ztotožňovat s postavením

²⁵⁾ Sbírka nálezů a usnesení, sv. 32, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 303 an.

soukromníka, protože stát i v takovém postavení nedisponuje skutečně autonomní vůlí, jeho jednání se musí vždy řídit zákonem, i když stát zastupují z jeho pověření jiné subjekty. Při posuzování pozice státu v soukromoprávních vztazích nelze proto cele abstrahovat od druhé dimenze státu, tj. od té, v níž vykonává svou hlavní funkci, tedy státní moc. Osnova nemá ambice upravovat podrobnosti o vystupování státu v soukromoprávních poměrech, a odkazuje na speciální zákonnou úpravu (dnes v zák. č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích).

Díl 2
Fyzické osoby

Oddíl 1
Základní ustanovení

§ 28

Člověk má právní osobnost od narození až do smrti.

§ 29

Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to odpovídá jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Narodí-li se však mrtvé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.

K § 28 a 29:

V zásadních otázkách osnova respektuje dosavadní stav. Pouze upřesňuje některé otázky, které dosud výslovně upraveny nebyly.

U počatého dítěte se pro případ jeho zrození jako živého finguje toto zrození ke dni jeho početí, především však pouze v ohledu konstituce práv tohoto dítěte vůči třetím osobám (zejména se bude jednat o nabytí dědictví nebo daru, ale též o následné nakládání s majetkem takto nabytým). Ustanovení tudíž nelze uplatnit v neprospěch nascitura. Díkce zákona však nemůže mluvit jen o oprávněních nascitura, protože subjektivní práva od povinností často nelze striktně oddělit. Z toho důvodu byla do osnovy převzata formulace NWB, podle níž se na nascitura hledí jako na osobu, pokud to odpovídá jeho zájmům.

Toto normativní řešení odpovídá staré zásadě *nasciturus iam pro nato habetur quotiens de commodo eius agitur* (ten, kdo se má narodit, pokládá se již za narozeného, kdykoli se jedná o jeho prospěch). Pro případ pochybností se vyvratitelnou domněnkou uzavírá, že se dítě narodilo živé. Obdobně např. ABGB v § 22, nizozemský občanský zákoník (BW) v čl. 2, polský (KC) v čl. 9 aj.

§ 30

Důkaz smrti

(1) Smrt člověka se prokazuje veřejnou listinou vystavenou po prohlédnutí těla mrtvého předepsaným způsobem.

(2) Není-li mrtvého těla, prohlásí člověka za mrtvého i bez návrhu soud, pokud člověk byl účasten takové události, z níž se vzhledem k okolnostem jeví jeho smrt jako jistá. V rozhodnutí uvede soud den, který platí za den jeho smrti.

§ 31

Závisí-li právní následek na skutečnosti, že určitý člověk přežil jiného člověka, a není-li jisto, který z nich zemřel jako první, má se za to, že všichni zemřeli současně.

§ 32

(1) Není-li známo, kde člověk zemřel, má se za to, že se tak stalo tam, kde bylo nalezeno jeho tělo.

(2) Za místo, kde zemřel člověk prohlášený za mrtvého, platí to, kde naposledy pobýval živý.

K § 30 až 32:

Zánik právní osobnosti člověka se pojí s jeho smrtí. Navrhuje se proto upravit, co je z hlediska hmotného práva jako důkaz smrti právně významné. Obvykle se důkaz smrti provádí úmrtím listem; není-li to možné, provede důkaz smrti z úřední moci soud.

Pokud z okolností plyne důvodný a nepochybný závěr, že určitý člověk zemřel jako oběť události označované běžně za neštěstí, ač tu jeho mrtvé tělo není, vede se důkaz jeho smrti, a den takové události se považuje i za den jeho smrti. Ustanovení volí obecnou klauzuli, jaká je vzhledem k delší tradici u nás vžita a nepoužívá kazuistický výčet, který by ostatně nemohl být ani úplný, a ponechává na soudci, aby vyšetřil konkrétní okolnosti jednotlivého případu a podle směrnice zákona rozhodl.

Platný občanský zákoník na rozdíl od práva německého a rakouského či od občanských zákoníků Švýcarska, Itálie, Španělska, Portugalska, Polska a řady dalších kodexů neobsahuje standardní právní domněnku současné smrti několika osob, není-li jisto, přežila-li určitá z nich osobu jinou (při autohavárii apod.). Vzhledem k tomu a vzhledem k jejímu praktickému významu se navrhuje tuto domněnku znovu upravit.

Statusových otázek člověka se dotýká i otázka místa jeho smrti. Proto se navrhuje stanovit pravidla pro určení místa, kde člověk zemřel.

Prohlášení za mrtvého upravují ustanovení zvláštní.

§ 33

Změna pohlaví

(1) Změna pohlaví člověka následkem lékařských a kosmetických zákroků nastává dnem, který jako den změny pohlaví potvrdí příslušné zdravotnické zařízení.

(2) Zdravotnické zařízení oznámí orgánu, který vede matriku, že se pohlaví určité osoby změnilo.

(3) Změna pohlaví nemá vliv na osobní stav člověka, ani na jeho osobní a majetkové poměry; manželství nebo zapsané partnerství však zaniká.

K § 33:

Po vzoru občanského zákoníku provincie Québec (CCQ) se v základních ustanoveních o právních poměrech člověka pamatuje i na případ změny pohlaví. Vychází se z pojetí, že taková změna je faktický stav a že se jeho právní účinky musí připínat k okamžiku, kdy z lékařského hlediska fakticky nastane. Osnova však nezamýšlí upravit zvláštní režim lékařského a kosmetického zákroku tohoto druhu, protože z hlediska obecného práva občanského i v tomto směru postačí obecná úprava osobnostních práv. Změna pohlaví musí být zapsána také do matriční knihy (o čemž výslovné ustanovení v zákoně o matrikách chybí). Změnou pohlaví se právní postavení člověka - vzhledem k rovnosti pohlaví - obecně nemění; tato změna však má za právní následek zánik manželství, případně zapsaného partnerství.

§ 34

Zletilost

(1) Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Svéprávnost může omezit jen soud. Jen soud může rozhodnout, že člověk není vůbec s to právně jednat. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.

(2) Před nabytím zletilosti se svéprávnosti nabývá emancipací, nebo uzavřením manželství. Svéprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné.

K § 34:

Osnova rozlišuje svéprávnost a zletilost.

Zletilosti nabývá člověk dosažením osmnácti let věku. Rozlišení osob na zletilé i nezletilé se tedy pojí s jediným kritériem, kterým je dosažení určitého věku.

Naproti tomu svéprávnost je schopnost samostatně právně jednat, vlastním jednáním nabývat subjektivní práva a povinnosti. Klasické označení »svéprávnost« zachoval ještě občanský zákoník z r. 1950; opuštěno bylo zákoníkem z r. 1964 z ideologických důvodů a v zájmu vytvoření socialistické právní terminologie, která standardní jednoslovné právní pojmy nahrazovala termíny víceslovnými (např. místo »nájemné« se zavedla »úhrada za užívání

bytu«, podobně se místo »svéprávnost« zavedla »způsobilost k právním úkonům«). Označení osoby jako svéprávné se vyjadřuje, že je svého práva (*sui iuris*), nikoli práva cizího (*alieni iuris*). Obdobně označují tuto právní vlastnost i jiné evropské jazyky.

Nabytím zletilosti nabývá člověk zpravidla i svéprávnosti, není to však bezvýjimečné, protože svéprávnosti lze nabýt i před dosažením zletilosti (emancipací, sňatkem), stejně jako zletilý člověk může svéprávnosti pozbýt. V té souvislosti se navrhuje normovat obecné pravidlo, že svéprávnost člověka může omezit jen soud. Podrobnosti upravují zvláštní ustanovení.

§ 35

Každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout. Kdo se vlastní vinou přivede do stavu, v němž by jinak za své jednání odpovědný nebyl, odpovídá za jednání v něm učiněná.

K § 35:

Ustanovení obsahuje obecnou zásadu, podle níž každý odpovídá za své jednání v míře odpovídající stupni vlastní svéprávnosti (jeho schopnosti posoudit vlastní jednání a ovládnout je), a to i tehdy, přivede-li se vlastní vinou do stavu, v němž by jinak odpovědný nebyl.

Osnova opouští pojetí odpovědnosti jako hrozby sankcí. Tato konstrukce opanovala od 70. let minulého století českou právní doktrínu po dlouhých diskusích v 50. a 60. letech a spojuje nástup odpovědnosti s porušením právní povinnosti. Osnova se naopak přiklání k pojetí odpovědnosti v duchu tradic antické a křesťanské civilizace, podle nichž člověk odpovídá za své jednání v plném rozsahu, a odpovídá tedy především za splnění povinnosti. Vzhledem k tomu se v návrhu slovo »odpovědnost« používá jen velmi zřídka, protože zákonný text vystačí ve většině případů s termínem povinnost. Odstraňuje se tak nedůslednost současných formulací platného občanského zákoníku, který termín »odpovědnost« používá v různých významech a často i zbytečně.

Nezletilí

§ 36

(1) Má se za to, že je každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.

(2) Se souhlasem zákonného zástupce, jenž mu je udělen ve shodě se zvyklostmi občanského života k určitému právnímu jednání nebo k dosažení určitého účelu, je nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, schopen v mezích souhlasu sám právně jednat, ledaže zvláštní ustanovení předepisují jinak. Souhlas může být omezen, nebo vzat zpět. Je-li zákonných zástupců více, postačí, projeví-li vůči třetí osobě souhlas buď i jen jediný z nich.

(3) Má se za to, že nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k jednání jež nevyžaduje písemnou formu a při němž je zároveň plněno.

§ 37

(1) Udělí-li zákonný zástupce nezletilého, který nenabyl plné svéprávnosti, souhlas k samostatnému provozování obchodního závodu (dále jen „závod“) nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti, je ten způsobilý k jednáním, jež jsou s ní spojena. K platnosti souhlasu se vyžaduje přivolení soudu.

(2) Přivolení soudu nahrazuje podmínku určitého věku, je-li stanovena pro výkon určité výdělečné činnosti zvláštními právními předpisy.

(3) Souhlas může zákonný zástupce odvolat jen s přivolením soudu.

§ 38

(1) Zákonný zástupce může udělit nezletilému, který nenabyl plné svéprávnosti, souhlas, je-li to ve shodě se zvyklostmi občanského života, aby pro jiného provedl jednotlivou službu nebo jiný výkon, neuškodí-li to jeho zdraví, morálce nebo vzdělávání. Tehdy je nezletilý způsobilý k právním jednáním spojeným s takovým závazkem.

(2) Souhlas může být omezen, nebo vzat zpět.

§ 39

(1) Nezletilý, který dovršil patnáct let, může uzavřít pracovní smlouvu jako zaměstnanec. Uzavřením pracovní smlouvy vzniká způsobilost nezletilého nabývat práva a povinnosti pracovní právní povahy, jakož i způsobilost nakládat s odměnou za vlastní práci.

(2) Zákonný zástupce nezletilého má právo vypovědět jeho pracovní smlouvu, bez výpovědní doby, je-li to nutné v zájmu vzdělávání, vývoje nebo zdraví nezletilého.

(3) Nezletilého, podléhajícího povinné školní docházce, nelze zaměstnávat takovými pracemi, které by mu bránily v plném využití možnosti jeho vzdělávání.

§ 40

Nezletilý mladší patnácti let není způsobilý uzavřít úplatnou smlouvu, na jejímž základě lze nabýt vlastnické právo ke zvířeti v zájmovém chovu, ledaže s tím jeho zákonný zástupce nebo soud vyjádří souhlas.

§ 41

Nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, není nikdy, bez ohledu na obsah ostatních ustanovení, způsobilý jednat samostatně v těch záležitostech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu.

K § 36 až 41:

Návrh zákonné úpravy způsobilosti právně jednat u nezletilých, kteří se nestali svéprávnými emancipací nebo uzavřením sňatku, ovládají dvě hlavní zásady.

Předně je to hledisko, že nezletilý má způsobilost k právním jednáním odpovídajícím jeho individuální vyspělosti. Na druhé straně se stanoví, že je vyloučeno, aby nezletilý sám a samostatně podstupoval takové činy, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval souhlas soudu. Třebaže paragrafové znění návrhu tento pojem nezavádí, vrací se osnova ke koncepci částečné svéprávnosti nezletilých.

Mezi těmito krajními limity se mohou vyskytnout různé variabilní situace. Pro návrh úpravy jejich právního rámce byly vzorem zejména občanské zákoníky německý (BGB) a nizozemský (BW).

Základní myšlenka osnovy se opírá o fakt, že zákonní zástupci, zpravidla tedy rodiče, jsou ti, kdo nezletilého nejlépe znají a spolu s ním dokáží nejlépe posoudit jeho rozum, vůli a další individuální schopnosti. Proto se navrhuje stanovit, že souhlasí-li zákonný zástupce, aby nezletilý něco učinil, ať již se bude jednat o jednotlivý čin nebo i o komplex jednání, tentokrát ale vždy vztažený k určitému konkrétnímu účelu, má nezletilý bez dalšího způsobilost v těchto záležitostech právně jednat. Navrhované opatření sleduje zejména ochranu třetích osob. Oboje se však váže na podmínku, že povolení k těmto aktivitám a charakter (náročnost a rozsah) jednání nezletilého nevybočují z mezí zvyklostí společenského života. Udělený souhlas může být omezen nebo vzat zpět, přirozeně že jenom s důsledky *ex nunc*.

Tyto obecné konstrukce doplňují ještě tři zvláštní.

Prvá má svůj vzor v § 112 BGB a sledují preferenci individuality konkrétního člověka. Návrh § 37 umožňuje, aby zákonný zástupce udělil nezletilému povolení k samostatné výdělečné činnosti. Vzhledem k závažnosti tohoto opatření pro nezletilého i pro osoby třetí (důsledkem je posun ve vymezení způsobilosti nezletilého právně jednat) se vyžaduje, aby záležitost byla objektivně posouzena a rozhodnuta soudem. Tuto nebo obdobnou konstrukci platné občanské právo vůbec nezná; opuštěna byla v roce 1950 s konstatací, že se jedná o pojetí, jež "v naší společnosti, která likviduje soukromé kapitalistické podnikání, nemůže přijít v úvahu."²⁶⁾

Druhá konstrukce (§ 38 a § 39) má rovněž svůj hlavní vzor v německém BGB, tentokrát v jeho § 113. Pokud se jedná o návrh § 38, odráží běžnou zkušenost praktického života, že si lidé vzájemně pomáhají a poskytují si služby, a to i za odměnu. Nezletilí z toho nejsou vyňati, naopak v praxi dochází často k tomu, že i takové osoby dojdou sousedovi nebo známému na nákup, pomohou při pracech na zahradě a pod. Jeví se jako účelné dát jednáním tohoto druhu právní rámec, aby bylo též zřejmé, zda z nich plynou právní následky, a pokud ano, jaké.

Návrh § 39 řeší pracovníprávní subjektivitu, neboť jde o jednu ze statusových otázek, jejichž úprava náleží do civilního kodexu (tak i věcný záměr občanského zákoníku). Záležitosti osobního statusu nelze řešit speciálními právními předpisy mimo občanský kodex.

²⁶⁾ *Knappová, M., Právní subjektivita a způsobilost k právním úkonům v československém občanském právu,*

Stávající zákoník práce vychází z pojetí, že patnáctiletý člověk nabývá pracovněprávní subjektivitu nepodmíněně. Tato konstrukce nerespektuje stupeň psychosociální vyspělosti patnáctiletého člověka a oslabuje rodinné vazby i rodičovskou odpovědnost. Do našeho práva byla zavedena občanským zákoníkem z r. 1950 s odůvodněním, že práce je občanskou povinností a že děti starší patnácti let jsou již s to tuto povinnost plnit, s tím, že oslabení rodičovských práv bude vyváženo starostí referátů práce a sociální péče příslušných úřadů (srov. důvodovou zprávu k § 12 zák. č. zák. č. 141/1950 Sb.). Účelem bylo oslabit soudržnost rodiny a co nejdříve využít pracovní sílu člověka k potřebě totalitního státu a podle jeho potřeb. Tyto důvody nejsou v současném společenském uspořádání relevantní.

V kontinentální Evropě existují dva základní způsoby řešení této otázky. První skupina úprav (např. v Belgii, Estonsku, Litvě, Maďarsku, Německu, Nizozemí, Rusku nebo ve Švýcarsku) uznává zásadu, že nezletilý může uzavřít pracovní smlouvu jen se souhlasem zákonného zástupce; není-li souhlas udělen, může být zpravidla nahrazen rozhodnutím soudu. Některé z uvedených států (Litva, Maďarsko, Rusko) vyžadují souhlas zákonného zástupce jen do dovršení šestnácti let věku nezletilého. Druhá skupina úprav (např. v Itálii, Polsku, Rumunsku, Slovinsku nebo Lotyšsku) spojuje vznik pracovněprávní subjektivity člověka s dovršením věku patnácti let. Prvé řešení je pro zdejší sociální prostředí málo přijatelné z praktických důvodů. Jeho recepce by vyvolala v některých situacích praktické obtíže. Ale ani druhé z obou pojetí plně nevyhovuje z důvodů uvedených výše. Proto se osnova přiklání ke kompromisu mezi oběma konstrukcemi, jaký již dříve našlo Finsko (v zákoně o nezletilých zaměstnancích). Nezletilý může sice pracovní smlouvu uzavřít sám, ale jeho zákonný zástupce může zasáhnout, zvolil-li si nezletilý takové zaměstnání, které je na újmu jeho vzdělávání, vývoji nebo zdraví.

Do jiných otázek spojených s pracovním právem se nemíní zasahovat, neboť se respektuje, že jejich úprava bude i nadále vyhrazena speciálnímu zákonu.

Třetí zvláštní konstrukce je obsažena v § 40. Promítnut je zde závazek České republiky vyplývající pro ni z Evropské dohody o ochraně zvířat v zájmovém chovu (č. 19/2000 Sb. m. s.), včetně výhrady, kterou při přijetí úmluvy Česká republika učinila k jejímu čl. 6. Co je zájmový chov, není v osnově definováno, neboť pojmové vymezení zájmového chovu obsahuje sama dohoda v čl. 1, kde je zájmový chov definován jako držení zvířete člověkem, zejména v jeho domácnosti, pro jeho potěšení a jako společníka.

§ 42

Emancipace

(1) Nezletilý, který není plně svéprávný, může navrhnout soudu, aby ho prohlásil za svéprávného. Návrh může podat i zákonný zástupce nezletilého, tehdy však lze prohlásit nezletilého za svéprávného, jen souhlasí-li s tím nezletilý.

(2) Soud před vydáním rozhodnutí vyslechne zákonné zástupce nezletilého a každou osobu, která má nezletilého v péči, a vyžádá si stanovisko orgánu péče o dítě.

(3) Soud návrhu vyhoví, dosáhl-li nezletilý věku 16 let, souhlasí-li s návrhem zákonný zástupce nezletilého i orgán péče o dítě a je-li osvědčena schopnost nezletilého sám se živit a obstarat si své záležitosti. V ostatních případech soud návrhu vyhoví, je-li to z vážných důvodů v zájmu nezletilého.

K § 42:

Tradiční právní systémy vycházely z pojetí, že lze v určitých případech nezletilému "přidat", resp. prominout léta (*venia aetatis*), a v důsledku toho jej učinit svéprávným dříve, než dosáhne stanovené věkové hranice. Naše právo tento institut opustilo v r. 1950 s odůvodněním, že toto řešení není po snížení věku pro dosažení zletilosti na osmnáct let již namístě, a nadále umožnilo dosáhnout plné způsobilosti k právním úkonům před dosažením věku 18 let jen uzavřením manželství. Nelze však přehlížet, že vyspělé právní řády pro zvláštní případy, byť i ony snížily obecnou hranici pro dosažení zletilosti (obvykle na osmnáct nebo devatenáct let), znají řešení, jak nezletilým umožnit, aby svéprávnosti dosáhli dříve (např. Rakousko, Španělsko, Québec, Rusko).

Navrhuje se proto upravit i v našem občanském právu institut přiznání svéprávnosti (emancipace) nezletilému, přičemž inspirací jsou zejména moderní ruská a québecká úprava. Podle návrhu má být nezletilý soudně prohlášen za svéprávného, navrhne-li to on sám, anebo zákonný zástupce s jeho souhlasem. Jsou-li splněny podmínky dosažení věku šestnáct let, souhlasu zákonných zástupců a orgánu péče o dítě a osvědčení, že nezletilý je s to sám se živit a obstarat si své záležitosti, předpokládá se, že nebude důvod pro delší soudní řízení, neboť soud má mít povinnost za těchto okolností návrhu vyhovět. Vyskytnou-li se zvláštní případy, bude věcí soudu, aby zvážil, nakolik návrh odpovídá zájmům nezletilého a jsou-li pro jeho emancipaci vážné důvody.

Oddíl 2

Omezení a zbavení svéprávnosti

§ 43

(1) K omezení svéprávnosti nebo k jejímu zbavení lze přistoupit jen v zájmu člověka, jehož se to týká, po jeho shlednutí a s plným uznáváním jeho práv a jeho osobní jedinečnosti. Přitom musí být důkladně vzat v úvahu stupeň neschopnosti člověka postarat se o vlastní záležitosti.

(2) Jen soud může člověka zbavit svéprávnosti nebo jeho svéprávnost omezit způsobem, který stanoví zákon.

§ 44

(1) Soud zbaví člověka svéprávnosti, není-li způsobilý vůbec právně jednat pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů (dále jen »závislost na návykové látce«) nebo chorobnou závislost na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu (dále jen »závislost na hráčské vášni«). Není-li člověk způsobilý právně jednat z těchto důvodů jen v některých záležitostech, soud rozhodne, v jakém rozsahu jeho svéprávnost omezí.

(2) Zbavit člověka svéprávnosti lze, je-li to nezbytné a nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům omezení svéprávnosti. Omezit svéprávnost člověka lze, nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření.

§ 45

VARIANTA I

(1) Změní-li se okolnosti, soud své rozhodnutí bezodkladně změní nebo zruší, a to i bez návrhu.

(2) Není-li jiný důvod pro přezkoumání rozhodnutí, soud je z úřední povinnosti přezkoumá každý rok a posoudí, zda i nadále trvají důvody pro zbavení svéprávnosti nebo pro její omezení.

VARIANTA II

(2) Není-li jiný důvod pro přezkoumání rozhodnutí, soud je z úřední povinnosti přezkoumá každé tři roky a posoudí, zda i nadále trvají důvody pro zbavení svéprávnosti nebo pro její omezení.

§ 46

Nejeví-li se při rozhodování jako nezbytné zbavit člověka svéprávnosti nebo ho ve svéprávnosti omezit na dobu neurčitou, rozhodne soud o zbavení svéprávnosti nebo o jejím omezení na určitou dobu, nejdéle však na šest měsíců. Uplynutím stanovené doby zanikají právní účinky rozhodnutí, bylo-li však v této době zahájeno řízení o jejím prodloužení, trvají právní účinky rozhodnutí až do vydání nového rozhodnutí soudem.

§ 47

(1) Rozhodne-li soud, že člověka zbaví svéprávnosti nebo že jeho svéprávnost omezí, ustaví mu jako opatrovanci současně opatrovníka. Při výběru opatrovníka přihlédne soud k potřebě opatrovance, k jeho přáním i k podnětům osob opatrovanci blízkých, sledují-li jeho prospěch, a dbá, aby výběrem opatrovníka nezaložil nedůvěru opatrovance k opatrovníkovi.

(2) Opatrovníkem nelze ustavit osobu, jejíž zájmy významně odporují zájmům opatrovance nebo osobu závislou na zařízení, kde opatrovanec pobývá nebo které mu poskytuje služby.

§ 48

Opatrovník přihlíží při plnění svých povinností k názorům opatrovance, je-li to možné, a dbá o to, aby způsob opatrovancova života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a aby, nelze-li tomu rozumně odporovat, odpovídal i zvláštním opatrovancovým představám a přáním. Opatrovník dbá, je-li to možné, aby se zdravotní stav opatrovance zlepšoval nebo aby se zabránilo zhoršení tohoto stavu.

§ 49

(1) Svěprávný může vyjádřit v očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat přání, aby jeho opatrovníkem byla ustavena určitá osoba. Prohlášení může učinit v listině opatřené datem a potvrzené dvěma svědky, anebo ve veřejné listině.

(2) Prohlášení může být odvoláno; pro odvolání platí obdobně ustanovení odstavce 1. Zničí-li listinu obsahující prohlášení ten, kdo je učinil, má to účinky odvolání.

(3) Svědky mohou být jen osoby, které na prohlášení a jeho obsahu nemají zájem a nejsou nevidomé, neslyšící, němé nebo neznalé jazyka, v němž je prohlášení učiněno. Svědci musí prohlášení podepsat a být s to potvrdit schopnost prohlašujícího jednat, stejně jako i povahu jeho jednání.

(4) Nastane-li důvod ke zbavení nebo omezení svéprávnosti člověka učinivšího takové prohlášení, může ten, kdo byl povolán za opatrovníka, navrhnout soudu, aby jej za opatrovníka ustavil. Jde-li o osobu způsobilou k opatrovnictví a souhlasí-li s ním, soud ji opatrovníkem ustaví.

(5) Jsou-li prohlášení nebo jeho odvolání neplatná, soud k nim přihlédne, není-li příčiny pochybovat o vůli toho, kdo je učinil.

§ 50

Soud může v průběhu řízení o zbavení nebo omezení svéprávnosti svěřit třetí osobě provedení určitých jednotlivých právních jednání nebo správu majetku, je-li to nutné, aby se zabránilo vážné újmě.

§ 51

(1) Neplatnost právního jednání učiněného nesvěprávnou osobou nelze namítat, schválí-li je dodatečně opatrovník nebo i jednající sám, pokud mezitím svéprávnosti opět nabyl.

(2) Právní jednání, které osoba zbavená svéprávnosti nebo osoba ve svéprávnosti omezená učinila samostatně v nevýznamných a běžných záležitostech každodenního života, se považuje za platné.

K § 43 až 51:

Zachováno je pojetí omezení svéprávnosti i zbavení svéprávnosti člověka. Protože se při omezení svéprávnosti jedná o podstatný zásah do přirozených práv člověka, musí být jasně regulován a svěřen do výlučné soudní jurisdikce.

Zároveň se pojetí tohoto institutu rozchází s koncepcí totalitního práva a přihlíží k novějším úpravám (zejména se poukazuje na novelu rakouského občanského zákoníku z r. 2006, švýcarského občanského zákoníku z r. 2003, jakož i na analogickou úpravu v občanském zákoníku Québecu). Obdobně jako čl. 256 občanského zákoníku provincie Québec (CCQ) se navrhuje stanovit, že omezit člověka ve svéprávnosti nebo zbavit ho svéprávnosti lze jen v zájmu osoby, o niž se jedná (nikoli prioritně v zájmu jejího okolí). Zdůrazňuje se, že zbavit svéprávnosti lze člověka, jen je-li to nezbytné a nepostačí-li pouhé omezení svéprávnosti, jakož i to, že k omezení svéprávnosti lze přistoupit jen, nepostačí-li mírnější a méně omezující opatření.

Navrhuje se, aby soud v rozhodnutí o zbavení svéprávnosti nebo o omezení výslovně uvedl, v jakém rozsahu je způsobilost člověka právně jednat dotčena. Formulace "způsobilost právně jednat" je zvolena z toho důvodu, aby bylo zřejmé, že soud zbavením svéprávnosti nebo omezením svéprávnosti rozhoduje o neschopnosti člověka nabývat vlastním právním jednáním pro sebe práva a zavazovat se vlastním právním jednáním k povinnostem a že tato rozhodnutí se nijak nedotýkají schopnosti dotčených osob rozhodovat o sobě v mimoprávních otázkách (jako jsou např. volba oblečení nebo místa pobytu, svobodně se pohybovat atp.).

Nenavrhuje se stanovit marnotratnost jako zvláštní důvod pro omezení nebo zbavení svéprávnosti, ani jako zvláštní důvod pro nařízení ochranného léčení. Je tomu proto, že na odstranění rizik, spojených s marnotratností, pro společné jmění manželů pamatuje zvláštní úprava v druhé části zákoníku o právu rodinném. Žije-li marnotratník sám, pak není žádný důvod zasahovat do jeho osobní svobody a omezovat možnosti jeho dispozic s vlastním majetkem. Speciální odchylky se navrhuje upravit v rámci dědického práva.

Speciálně je řešena neplatnost jednání učiněných nesvéprávnou osobou. Osnova se v tom směru inspirovává občanskými zákoníky québeckým, polským i některými dalšími evropskými úpravami. Omezení svéprávnosti působí ex nunc. Proto nemůže mít účinky na nic z toho, co z vůle dotčeného právně nastalo dříve. Není ovšem vyloučeno, aby byl shledán jiný důvod neplatnosti takových jednání.

Pokud se jedná o běžné úkony každodenního života, znejistila by možnost dovolávat se jejich neplatnosti stav právní jistoty a vedlo by ke kverulantským efektům s nevalným praktickým významem. Proto se zavádí fikce jejich platnosti. Toto opatření odpovídá trendům, k nimž se zdejší judikatura přiklonila již dříve.

Navrhuje se podle vzoru čl. 2166 a násl. CCQ zavést možnost svéprávného člověka projevit závazně vůli, kdo má být jeho opatrovníkem pro případ, že nebude s to spravovat vlastní záležitosti. Vzhledem k závažnosti prohlášení a též i jeho odvolání, se pro ně stanoví přísnější formální náležitosti. Je-li prohlášení učiněno a osoba povoláná za opatrovníka s ním souhlasí, soud je prohlášením vázán (vázán je ovšem i jeho odvoláním) a omezí se jen na přezkum, zda je tato osoba způsobilá pro ustanovení opatrovníkem. Soud musí zjistit, zda se jedná o osobu schopnou spravovat s nezbytnou dávkou pečlivosti záležitosti jiné osoby. Dále se samozřejmě zaměří i na přezkum otázky, nehrozí-li konflikt zájmů.

Oddíl 3
Nezvěstnost. Prohlášení za mrtvého

Pododdíl 1
Nezvěstnost

§ 52

(1) Soud může prohlásit za nezvěstného svéprávného člověka, který opustil své bydliště, nepodal o sobě zprávu a není o něm známo, kde se zdržuje. Soud uvede v rozhodnutí den, kdy nastaly účinky prohlášení nezvěstnosti.

(2) Prohlášení za nezvěstného se může stát na návrh osoby, která na tom má právní zájem, zejména manžela nebo jiné blízké osoby, spoluvlastníka, zaměstnavatele nebo korporace, na níž má tento člověk účast.

§ 53

(1) Kdo byl prohlášen za nezvěstného, není tím dotčen ve své právní existenci. Hledí se však na něho, jako by nebyl, při těch právních jednáních, k nimž je jinak potřebné udělení jeho souhlasu, přivolení, odevzdání hlasu nebo jiného aktivního projevu vůle, ledaže se jedná o záležitost jeho osobního stavu. Kdo jedná, dotýká se záležitostí nezvěstného, tak musí činit též se zřetelem k jeho zájmům.

(2) Na právní jednání, k němuž došlo bez souhlasu nebo jiného nezbytného projevu vůle nezvěstného poté, co opustil své bydliště, avšak dříve, než byl za nezvěstného prohlášen, přestože toto prohlášení bylo bez zbytečného odkladu navrženo, se hledí jako na jednání učiněné s odkládací podmínkou vydání rozhodnutí jímž byl prohlášen za nezvěstného.

§ 54

Manžel nebo opatrovník člověka prohlášeného za nezvěstného, může po roce navrhnout soudu, aby nezvěstného zbavil práva nabývat majetek.

§ 55

(1) Prohlášení za nezvěstného pozbývá účinků, jakmile ten, kdo byl prohlášen za nezvěstného vejde ve styk s osobou, na jejíž návrh byl za nezvěstného prohlášen nebo s osobou, která má zájem na tom, zda je osoba nezvěstná či není. Na jeho návrh soud prohlášení zruší a v rozhodnutí uvede, kdy prohlášení za nezvěstného pozbylo účinky.

(2) Prohlášení pozbývá účinků též dnem, který platí za den smrti nezvěstného.

§ 56

Kdo byl prohlášen za nezvěstného, nemůže namítat neplatnost nebo neúčinnost právního jednání učiněného za jeho nepřítomnosti, k němuž došlo za účinků takového prohlášení, proto, že se při nich projev jeho vůle nevyžadoval.

§ 57

Bude-li za nezvěstného prohlášen ten, kdo ustavil správce svého majetku, nejsou tím dotčena práva a povinnosti ustanoveného správce. To neplatí, jestliže správce není znám, odmítne jednat v zájmu nezvěstného, svá jednání v zájmu nezvěstného zanedbává, anebo jednat vůbec nemůže.

K § 52 až 57:

Ustanovení blíže upravují situace, kdy se člověk stane nezvěstný. Rozlišují se přitom na jedné straně případy, kdy člověk sice je nezvěstný, ale z okolností neplyne, že jeho smrt není nepochybná, a na straně druhé naopak případy, kdy vystoupí vážné pochybnosti, zda je nezvěstný ještě naživu. Návrh ustanovení § 52 až § 57 se zabývá prvním okruhem případů.

Stává se, že člověk opustí své bydliště a nejsou o něm zprávy, kde se nalézá, ač nejsou důvody pochybovat, že je stále naživu. Takového nezvěstného za mrtva prohlásit nelze. Je ale nutné respektovat praktické potřeby života, který se nemůže zastavit se zřetelem k tomu, že se člověk odpovědný za své chování a řádný stav rodinných, zaměstnaneckých, podnikatelských a jim podobných poměrů, do nichž vstoupil, nezachová podle obvyklých zásad občanského soužití. Proto se jako nový institut zavádí po vzoru čl. 112 a násl. CC a čl. 84 a násl. CCQ prohlášení za nezvěstného.

Za nezvěstného lze soudně prohlásit na návrh každého, kdo na tom má právní zájem (tedy osoby fyzické i právnické), pouze svéprávného člověka, pokud takový člověk sám před opuštěním bydliště neprovedl efektivní opatření o svém majetku. O deklaraci nezvěstnosti soud nemůže rozhodnout z úřední povinnosti. Hmotněprávní účinky takového prohlášení jsou v tom, že jím je vyloučena nezbytnost, aby se administrativně náročnou cestou zajišťovalo nahrazení jeho přivolení nebo souhlasu k právním jednáním dalších osob v záležitostech rodiny nebo rozličných majetkových dispozic. Také v korporacích, kde se rozhoduje podle principu váhy hlasů, se na nezvěstného hledí, jako by nebyl, a s jeho hlasy se nepočítá. Zvláštní hmotněprávní důsledek prohlášení nezvěstnosti je upraven pro účely prohlášení za mrtvého. V ostatním jsou práva člověka prohlášeného za nezvěstného nedotčena - zejména jeho osobního stavu se takové rozhodnutí nemůže dotknout - a správu jeho věcí vykonává opatrovník, jehož lze ustavit každému nezvěstnému (ať již nezvěstnost byla deklarována čili nic) podle zákonných ustanovení o zastoupení. Účinky deklarace nezvěstnosti končí, jakmile se člověk za nezvěstného prohlášení opět fakticky ujme svých záležitostí. K jeho návrhu soud prohlášení zruší ex tunc, tedy jen s deklaratorním významem. Také při zániku právní osobnosti člověka ztrácí deklarace nezvěstnosti právní účinky, tentokrát však o tom nelze vydat zvláštní rozhodnutí.

Pododdíl 2
Domněnka smrti

§ 58

(1) Na návrh osoby, která na tom má právní zájem soud prohlásí za mrtvého člověka, o němž lze mít důvodně za to, že zemřel, anebo člověka nezvěstného.

(2) Prohlášení člověka za mrtvého má stejné právní účinky jako smrt. Bude-li za mrtvého prohlášen manžel, nebo zapsaný partner, zaniká manželství, nebo zapsané partnerství dnem, který byl v rozhodnutí o prohlášení za mrtvého určen jako den jeho smrti.

§ 59

(1) Člověka může pro nezvěstnost prohlásit za mrtvého soud z úřední povinnosti, anebo na návrh osoby, která na tom má právní zájem, jestliže z okolností vyplývají vážné pochybnosti, zda je ještě živ, ačkoli jeho smrt není nepochybná.

(2) V rozhodnutí o prohlášení za mrtvého pro nezvěstnost, uvede soud den, který nezvěstný zřejmě nepřežil. Má se za to, že tento den je dnem jeho smrti.

§ 60

Člověka, který byl prohlášen za nezvěstného, lze prohlásit za mrtvého nejdříve po uplynutí pěti let počítaných od konce roku, v němž bylo k prohlášení došlo. Nelze to však učinit, objeví-li se v průběhu této doby zpráva, z níž lze soudit, že nezvěstný je dosud naživu. V takovém případě se postupuje podle § 61 nebo 62.

§ 61

(1) Člověka, který opustil své bydliště, nepodal o sobě zprávu a není o něm známo, kde se zdržuje, avšak nebyl za nezvěstného prohlášen, lze prohlásit za mrtvého nejdříve po uplynutí sedmi let od konce roku, v němž se objevila poslední zpráva, z níž lze usuzovat, že byl ještě naživu.

(2) Člověka, který se stal nezvěstným před dovršením osmnáctého roku věku, nelze prohlásit za mrtvého před uplynutím roku, v němž uplyne dvacet pět let od jeho narození.

§ 62

Člověka, který se stal nezvěstným jako účastník události, při níž byl v ohrožení života větší počet osob, lze prohlásit za mrtvého nejdříve po uplynutí tří let od konce roku, v němž se objevila poslední zpráva, z níž lze usuzovat, že byl v průběhu těchto událostí ještě naživu.

§ 63

(1) Vráti-li se člověk, který byl prohlášen za mrtvého, anebo stane-li se jinak známým, že je naživu, obnovuje se takovým zjištěním jeho právní osobnost, jako by za mrtvého nikdy prohlášen nebyl; manželství ani zapsané partnerství se však neobnovuje.

(2) Odstavec 1 se použije obdobně, stane-li se známým, že je naživu člověk prohlášený za mrtvého na základě důkazu smrti.

K § 58 až 63:

Standardním způsobem lze smrt člověka prohlásit po lékařském ohledání jeho těla. Při zjištění smrti se vystaví úmrtní list podle předpisů práva správního. Mohou však nastat a musí být hmotněprávně řešeny též ty situace, kdy tu mrtvé tělo není, a přesto není s ohledem na jistotu smrti nebo její vysokou pravděpodobnost rozumná pochybnost, že dotčený člověk zemřel. Hmotněprávní stránka těchto záležitostí musí být náležitě upravena, protože stávající úprava v druhé větě § 7 odst. 2 dosavadního obč. z. i ve spojení s procesní úpravou v § 195 až 200 o.s.ř. je zcela nedostatečná, nehledě již k tomu, že platný zákoník v citovaném ustanovení neodůvodněně směšuje dva instituty, totiž důkaz smrti a domněnku smrti. Návrh nové úpravy se inspiroje zejména úpravou rakouského zákona o prohlášení za mrtvého.

Plyne-li z okolností, že jsou vážné pochybnosti, zda je nezvěstný ještě živ (nezvěstnost sama o sobě tedy nestačí), lze jej prohlásit za mrtva. Pro ten účel se stanoví s ohledem na různé okolnosti lhůty v trvání tří, pěti a sedmi let v závislosti na charakter rozhodné události. Zvláštní ochrana se přitom - po vzoru rakouské úpravy - poskytuje těm, kdo se stali nezvěstnými jako nezletilí; je nelze prohlásit za mrtvé dříve, než uplyne pětadvacet let od jejich narození. Vedle této podmínky musí být ovšem splněna podmínka lhůt stanovených v příslušných ustanoveních.

V návaznosti na uvedené případy je nutné řešit situaci, kdy byl člověk prohlášen za mrtvého, ale následně se ukáže, že je ještě živ.

Oddíl 4

Jméno a bydliště člověka

Jméno člověka a jeho ochrana

§ 64

(1) Jméno člověka je jeho osobní jméno a příjmení, popřípadě jeho další jména a rodné příjmení, která mu podle zákona náležejí. Každý člověk má právo užívat své jméno v právním styku, stejně jako právo na ochranu svého jména a na úctu k němu.

(2) Člověk, který užívá jiné jméno než své vlastní, nese následky omylu a újmu z toho vzniklých.

(3) Jak člověk jméno nabývá a jak je lze upravit nebo změnit, stanoví zvláštní zákon a ustanovení práva rodinného.

§ 65

(1) Člověk, který byl v právu ke jménu dotčen zpochybněním svého práva nebo který pro neoprávněné užití svého jména utrpěl újmu, se může domáhat u soudu zdržení se takového jednání nebo odstranění jeho následků a přiměřeného zadostiučinění.

(2) Je-li dotčený nepřítomen, nebo je-li nesvéprávný, nezvěstný či nemůže-li se z jiné podobné příčiny brát za ochranu vlastního jména sám, může toto právo uplatnit jeho manžel, potomek nebo rodič, ledaže dotčený, ač je svéprávný, jim nebo soudu dá jasně najevo, že si takové uplatnění nepřeje.

(3) Je-li pro to důvod spočívající v důležitém zájmu na ochraně rodiny a týká-li se neoprávněný zásah příjmení, může se ochrany domáhat samostatně manžel nebo jiná osoba dotčenému blízká, byť do jejich práva ke jménu přímo zasaženo nebylo.

§ 66

Pseudonym

(1) Člověk může pro určitý obor své činnosti nebo i pro soukromý styk vůbec přijmout pseudonym. Právní jednání pod pseudonymem není na újmu platnosti, je-li zřejmé, kdo jednal, a nemůže-li druhá strana mít pochybnost o osobě jednajícího.

(2) Vejde-li pseudonym ve známost, požívá stejné ochrany jako jméno; téže ochrany požívá i společný pseudonym.

K § 64 až 66:

Občanský zákoník musí upravit člověka právo člověka na jméno, zejména ale na jeho ochranu. Osnova sleduje dosavadní právní pojetí, výrazně je však prohlubuje a rozšiřuje. Protože tvorbu a nabytí jména stejně jako úpravy a změny upravuje zákon o matrikách a protože není příčiny tuto úpravu měnit, jen se na tuto úpravu odkazuje, stejně jako se zde odkazuje i na právo rodinné, které stanoví, jak se jméno může změnit v souvislosti se vznikem a zánikem manželství.

Navrhuje se stanovit pravidlo, že člověk má právo na užívání svého jména v právním styku. Užívá-li někdo jiné jméno než své vlastní (tj. buď jméno cizí nebo smyšlené), musí nést následky omylu nebo újmy, která tím na straně dalších osob vznikne (obdobně čl. 56 CCQ).

Při neoprávněných zásazích do práva na jméno rozlišuje osnova dvě situace. Za prvé se jedná o případ, kdy někdo zpochybňuje něčí právo na jeho jméno. Za druhé o případ, kdy někdo v důsledku neoprávněného použití jeho jména utrpí újmu. V tom případě dotčené osobě náleží zdržovací nebo odstraňovací žaloba. Pokud se jedná o právo na náhradu nemajetkové nebo majetkové újmy, řeší osnova tyto otázky jednotně v rámci závazků z deliktů.

Osnova však zamýšlí ochranu jména rozšířit. Za situace, kdy objektivní důvody brání dotčenému bránit se sám, přiznává se ve stejném rozsahu žalobní právo také jeho nejbližším příbuzným. Zároveň se respektuje, že odporovat neoprávněným zásahům do jména je především věcí dotčené osoby, a proto se jí umožňuje zabránit, aby takové řízení bylo zahájeno či aby se v něm pokračovalo.

Vzhledem k tomu, že jedním z cílů osnovy je přispět k upevnění rodinných vazeb a posílení soudržnosti rodiny, navrhuje se po vzoru čl. 8 občanského zákoníku italského (C.c.) založit

zvláštní ochranu tam, kde neoprávněný zásah do jména jedné osoby podstatně zasahuje vážnost celé rodiny.

Pseudonym je v platném právu dosud chráněn jen autorským zákonem (§ 7) a zákonem o ochranných známkách (§ 9). Osnova mu zamýšlí poskytnout širší ochranu, za podmínky, že vejde ve známost. Návrh mluví záměrně o přijetí pseudonymu, nikoli o jeho vytvoření, neboť jako pseudonym lze přijmout i pojmenování vytvořené pro určitého člověka někým jiným, jak je typické zejména u přezdivek. Stejně tak se záměrně mluví o známosti pseudonymu, nikoli o jeho obecné známosti, protože pro právní následek musí být rozhodující posouzení konkrétní situace, nikoli paušálně zvolené kritérium.

Hledisko právní jistoty třetích osob zesiluje jasné pravidlo o platnosti právních jednání učiněných pod pseudonymem. Obecný zájem na spravedlivém a rozumném uspořádání konkrétních právních poměrů nemůže preferovat neplatnost právních jednání jen proto, že byla učiněna pod pseudonymem.

§ 67

Bydliště

(1) Člověk má bydliště v místě, kde se zdržuje s úmyslem žít tam s výhradou změny okolností trvale. Takový úmysl může vyplývat z prohlášení člověka nebo z okolností případu.

(2) Nemá-li člověk bydliště, považuje se za ně místo, kde žije. Nelze-li takové místo zjistit, anebo lze-li je zjistit jen s nepoměrnými obtížemi, považuje se za bydliště člověka místo, kde má majetek, popřípadě místo, kde měl bydliště naposledy.

K § 67:

Osnova stanoví kritéria pro určení bydliště, přičemž vychází z tradičního pojetí, že rozhodují aspekty faktické, nikoli administrativní. Nevylučuje se možnost člověka mít bydliště na více místech.

Dále se v navrženém ustanovení konstruuje cestou fikce i bydliště pro člověka, který skutečné bydliště nemá. Vychází se přitom z pojetí, že každý má právo žít podle svého, není však možné, aby tento způsob života byl na újmu okolí, a aby tudíž třetí osoby byly mj. též neúměrně zatěžovány pátráním po jeho bydlišti. Tato úprava má značný význam pro doručování, plnění a řadu dalších případů.

Oproti dosavadní úpravě se osnova vyhýbá legální definici domácnosti vzhledem k tomu, že »domácnost« se i za nynějšího stavu chápe ve dvou významech (jako pospolitosť spoužijících osob i jako zařízení bytu). Který z těchto významů mají na mysli jednotlivá ustanovení osnovy, vyplývá z jejich formulace nebo z kontextu.

Oddíl 5
Osobnost člověka

Pododdíl 1
Všeobecná ustanovení

§ 68

Každý může žít podle svého, neporušuje-li tím práva jiných.

§ 69

- (1) Chráněna je osobnost člověka, včetně všech jeho přirozených práv.
- (2) Ochrany požívají zejména život a zdraví člověka, jeho důstojnost, vážnost a čest, soukromí a projevy osobní povahy.
- (3) Věcný hodnotící úsudek o člověku není způsobilý dotknout se jeho cti a důstojnosti.

§ 70

- (1) Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se, aby bylo upuštěno od neoprávněného zásahu, aby byl odstraněn jeho následek a aby mu bylo poskytnuto zadostiučinění přiměřené způsobené újmě. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné vyvážení újmy.
- (2) Týká-li se nedovolený zásah činnosti člověka v právnické osobě, má právo na jeho ochranu vystoupit i tato právnická osoba; za jeho života však s jeho souhlasem. Nemůže-li člověk pro nepřítomnost nebo neschopnost úsudku projevit svou vůli, není souhlasu třeba.
- (3) Po smrti člověka je k ochraně jeho osobnosti oprávněna kterákoli z osob jemu blízkých.

§ 71

- (1) Při nedovoleném zásahu do osobnosti člověka, který není plně svéprávný, musí podat návrh podle § 70 orgán veřejné moci příslušný podle zvláštního zákona bez zbytečného odkladu poté, co se dozvěděl, že k takovému zásahu došlo a že zákonný zástupce takový návrh nepodal.
- (2) Kdykoli se tento orgán veřejné moci dozví o zásahu do osobnosti člověka, který není plně svéprávný, a o zásahu lze mít důvodně za to, že je nedovolený, musí se bezprostředně poté dotázat zákonného zástupce, zda podal návrh na ochranu osobnosti dotčené osoby. Neprokáže-li zákonný zástupce podání návrhu, má se za to, že návrh nebyl podán.
- (3) Povinnosti podle odstavce 1 se nelze zprostit s odkazem na slib zákonného zástupce, že návrh podá v budoucnosti.

K § 68 až 71:

Návrh respektuje jusnaturalistický koncept celé kodifikace. Osobnost člověka se nechápe jako "přívěsek" právní subjektivity, ale právní subjektivita je naopak pojata jako důsledek osobnosti člověka jako takového. Z toho důvodu osnova sleduje cíl zákonné garancie všech přirozených práv člověka, ať již jsou v zákoně výslovně vzpomenuta čili nic. Tím je odklizen aplikační problém, který v obdobné souvislosti vyvstal ve vazbě na § 16 ABGB. Z téže příčiny se výčet osobnostních práv člověka konstruuje jako demonstrativní.

Navrhuje se konkretizací principů obsažených v čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 4 Ústavy ČR výslovně stanovit, že každý člověk má právo žít podle svého, což je základní zásada pro soukromoprávní sféru vůbec.

Naproti tomu se v návrhu těchto ustanovení osnova výslovně neuvádí, kterých osobnostních práv se člověk vzdát nemůže. To plyne jednak z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a z Evropské úmluvy, jednak z našeho ústavního pořádku. Pokud jde konkrétně o soukromoprávní úpravu, postačí stejnému účelu v plném rozsahu obecná ustanovení v úvodních pasážích osnova.

Právo na ochranu osobnosti náleží tomu, jehož osobnost byla nedovoleným zásahem dotčena. Týká-li se však zásah činnosti člověka v právnické osobě, obnovuje se ve shodě s § 14 původního znění obč. z. a v intencích věcného záměru zákonné pojetí možnosti právnické osoby vystoupit na obranu dotčeného, je-li mrtev nebo nemohoucí; jinak jen s jeho přivolením. Po smrti dotčeného náleží žalobní právo osobám v právním postavení osob blízkých, neboť dosavadní úprava nešetří osobnost dotčeného v potřebném rozsahu (ochrana je např. odňata bezdětným svobodným osobám, jejichž rodiče již zemřeli).

K ochraně některých dílčích oprávnění plynoucích z osobnostního práva (vzhledem k integritě člověka jako přirozené osobnosti nelze mluvit o "několika" osobnostních právech, ježto z jednoty lidské osobnosti plyne, že to je jediné právo) postačí generální klauzule, někdy i ve spojení se speciálními ustanoveními kodexu jinde, popř. s oporou či doplňujícím významem takových speciálních ustanovení. Jiná dílčí oprávnění, zejména právo na tělesnou integritu a právo na soukromí a na ochranu projevů osobní povahy jsou upravena podrobněji. Do této skupiny patří i právo na jméno, které je ze systematických důvodů upraveno výše.

Osnova navrhuje řešit i zvláštní ochranu nesvéprávných. V souladu s principem ochrany slabší strany se navrhuje, aby příslušný orgán veřejné moci, povoláný k tomu zvláštním zákonem zasáhl ve prospěch ochrany osobnosti nesvéprávného člověka, neučiní-li tak jeho zákonný zástupce. Tato ochrana není vztažena jen k dětem, ale i k zletilým, jejichž svéprávnost byla omezena soudním rozhodnutím, proto je zařazena do obecné části osnova, nikoli do části o rodinném právu. Vzhledem k závažnosti zásahů proti tělesné integritě člověka při tzv. domácím násilí, se civilněprávní ochrana osobnosti člověka musí uplatnit i v souvislosti s trestním řízením (jedná se zejména o případy, kdy zákonný zástupce nesvéprávného, do jehož osobnosti bylo zasaženo, odmítne udělit souhlas k trestnímu stíhání podle § 163 tr. ř. a o uplatnění práv poškozeného v trestním řízení).

Pododdíl 2
Podoba a soukromí

§ 72

(1) Zachytit jakýmkoli způsobem podobu člověka tak, aby podle zobrazení jej bylo možné určit jeho totožnost, je přípustné jen s jeho svolením. Rozšiřovat zobrazení člověka lze jen s jeho svolením.

(2) Kdo svolí k zobrazení své podoby za okolností, z nichž je zřejmé, že bude šířeno, svoluje též k jeho rozmnožování a rozšiřování obvyklým způsobem, jak je mohl vzhledem k okolnostem případu předpokládat.

§ 73

(1) Nikdo nesmí zasáhnout do soukromí jiného, nemá-li k tomu zákonný důvod. Zejména nelze bez svolení člověka narušit jeho soukromé prostory, jinak sledovat jeho soukromý život nebo pořizovat o tom zvukový nebo obrazový záznam, využívat takové či jiné záznamy pořízené o soukromém životě člověka třetí osobou, anebo takové záznamy o jeho soukromém životě šířit.

(2) Stejnou měrou jsou chráněny i soukromé písemnosti osobní povahy.

§ 74

(1) Kdo svolil k použití písemnosti osobní povahy, podobizny nebo zvukového či obrazového záznamu týkajícího se člověka nebo jeho projevů osobní povahy, může svolení odvolat, třebaže je udělil na určitou dobu.

(2) Bylo-li svolení udělené na určitou dobu odvoláno, aniž to odůvodňuje podstatná změna okolností nebo jiný rozumný důvod, nahradí odvolávající škodu z toho vzniklou osobě, které byl svolení udělil.

§ 75

(1) Není třeba svolení, použijí-li se písemnost osobní povahy, podobizna nebo zvukový či obrazový záznam na základě zákona k úřednímu účelu.

(2) Podobizna nebo zvukový či obrazový záznam se mohou bez svolení člověka také poříditi nebo použít přiměřeným způsobem též k vědeckému nebo uměleckému účelu a pro tiskové, rozhlasové, televizní nebo obdobné zpravodajství.

(3) Taková použití však nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy člověka.

K § 72 až 75:

Ochrana podoby a soukromí člověka mají být podle osnovy zajištěny zvláštními normativními konstrukcemi. Obsahem, jak také plyne z navrhované úpravy, se právo na podobu a právo na soukromí odlišují, zejména tím, že podoba člověka nepoživá ochrany jen

v soukromí. Návrh úpravy vychází z dosavadního pojetí v § 11 a 12 současného občanského zákoníku s některými upřesněními provedenými ve shodě se závěry doktríny.²⁷⁾

Ochrana práva na podobiznu se upřesňuje ve dvou směrech. Předně se navrhuje stanovit reprobaci jakéhokoli neoprávněného zobrazení člověka, z něhož jej lze identifikovat. Dále se stanoví právní pravidlo, že souhlasem s vlastním vyobrazením člověk uděluje souhlas též k jeho obvyklému a s ohledem na okolnosti případu zároveň i pro něho předvídatelnému rozšíření podobizny.

Rovněž ochrana soukromí člověka vychází ze standardního pojetí. Záměrně se zakazuje narušit "soukromé prostory", nikoli "obydlí" člověka, protože právo na soukromí zasahuje nejen místo, kde člověk bydlí, ale také místo, kde vykonává svou obvyklou profesi. V tom směru se odkazuje na stanovisko Výboru pro lidská práva.²⁸⁾

Vzhledem k prioritě osobnostního práva jako nejvyšší hodnoty se navrhuje umožnit výslovnou úpravou odvolání souhlasu s použitím či šířením záznamů osobní povahy. Takové odvolání však nemůže jít k tíži osoby důvodně spoléhající, že souhlas odvolán nebude, proto jí musí být přiznána náhrada škody, vznikne-li jí nějaká. Záměrně se přitom mluví jen o škodě, nikoli o újmě, neboť náhrada nemajetkové újmy se za této situace přiznat nemíní.

Společné pravidlo vztahující se jak k podobě, tak k soukromí člověka, přejímá v podstatě beze změny stávající konstrukci § 12 odst. 2 a 3 nynějšího občanského zákoníku s tím, že normativní obsah dosavadního § 12 odst. 1 je systematicky zařazen jinam.

Pododdíl 3 Právo na integritu

§ 76

- (1) Člověk je nedotknutelný.
- (2) Lidské tělo a jeho části nesmí být jako takové zdrojem majetkového prospěchu.

§ 77

Lidské tělo je pod právní ochranou i po smrti člověka.

Zásah do integrity

§ 78

(1) Mimo případ stanovený zákonem nesmí nikdo zasáhnout do integrity jiného člověka bez jeho souhlasu uděleného s vědomím o povaze zákroku a jeho možných následcích. Souhlasí-li někdo, aby mu byla způsobena závažná újma, nepřihlíží se k tomu; to neplatí, je-li zásah podle všech okolností nutný v zájmu života nebo zdraví dotčeného člověka.

²⁷⁾ Zejména *Knap, K. - Švestka, J.*, Ochrana osobnosti podle československého občanského práva, Panorama, Praha 1989.

²⁸⁾ *Srov. Sudre, F.*, Mezinárodní a evropské právo lidských práv, Masarykova univerzita, Brno 1997, str. 186.

(2) Zákonný zástupce může udělit souhlas k zásahu do integrity zastoupeného, je-li to k přímému prospěchu osoby, která není schopna dát souhlas sama.

§ 79

(1) Kdo chce provést zákrok na jiném člověku, poučí ho o povaze zákroku a jeho možných následcích. Uděluje-li souhlas za jiného jeho zákonný zástupce, musí být kromě něho poučen přiměřeným způsobem i člověk, na němž má být zákrok proveden, je-li schopen úsudku.

(2) Vyžaduje se, aby poučení bylo poskytnuto způsobem, kterému bude druhá strana s to porozumět.

§ 80

Nezletilý může v obvyklých záležitostech udělit souhlas k zákroku na svém těle také sám, je-li to přiměřené rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku a jedná-li se o zákrok nezanechávající trvalé nebo závažné následky.

§ 81

(1) Souhlas k zásahu do integrity člověka vyžaduje písemnou formu má-li být oddělena část těla, která se již neobnoví; to neplatí, je-li člověk v náhlém a patrném nebezpečí života, nelze-li souhlas ve stavu nouze získat a je-li okamžitý zákrok podle všech okolností nezbytný ve prospěch zdraví dotčené osoby.

(2) Písemnou formu vyžaduje i souhlas

- a) k lékařskému pokusu na člověku, nebo
- b) k zákroku, který zdravotní stav člověka nevyžaduje; to neplatí, jedná-li se o kosmetické zákroky nezanechávající trvalé nebo závažné následky.

§ 82

(1) Udělený souhlas může být odvolán v jakékoli formě, i když se pro souhlas vyžaduje písemná forma.

(2) Nevyžaduje-li se pro souhlas písemná forma, má se za to, že byl udělen. Při nejistotě, zda byl souhlas odvolán v jiné než písemné formě, se má za to, že k odvolání nedošlo.

§ 83

(1) Je-li člověk v náhlém a patrném nebezpečí života a nelze-li souhlas ve stavu nouze získat, lze okamžitě zakročit, je-li to nezbytné ve prospěch zdraví dotčené osoby.

(2) Nemůže-li člověk udělit souhlas pro neschopnost projevit vůli, byť jen přechodnou, a nemá-li zákonného zástupce, udělí za něho souhlas přítomný manžel, popřípadě jiná přítomná osoba, která o dotčenou osobu osvědčí mimořádný zájem. Není-li přítomna žádná z těchto osob, vyžaduje se souhlas manžela, a není-li, souhlas rodiče, popřípadě jiné osoby blízké, pokud je lze bez obtíží zjistit a zastihnout a pokud je zřejmé, že nehrozí nebezpečí z prodlení.

(3) Při zákroku i při udělení souhlasu se vezme zřetel na dříve vyslovená známá přání člověka, do jehož integrity má být zasaženo.

§ 84

(1) Má-li být zasaženo do integrity nezletilého, který dovršil čtrnáct let, a ač nenabyl plné svéprávnosti, zákroku vážně odporuje, nelze zákrok provést bez přivolení soudu, třebaže zákonný zástupce se zákrokem souhlasí. Totéž platí obdobně i pro provedení zákroku na zletilé osobě, která není svéprávná, nejedná-li se o případ, kdy je prokázáno, že tato osoba není schopna úsudku.

(2) Nesouhlasí-li zákonný zástupce se zásahem do integrity osoby uvedené v odstavci 1, ač si ho ta přeje, lze zákrok provést na její návrh nebo na návrh osoby jí blízké jen se souhlasem soudu.

§ 85

Má-li být zasaženo do integrity člověka neschopného úsudku způsobem zanechávajícím trvalé, neodvratitelné a vážné následky nebo způsobem spojeným s vážným nebezpečím pro jeho život nebo zdraví, lze zákrok provést jen s přivolením soudu.

§ 86

Soud přivolí k zákroku podle § 79 nebo § 80, je-li dotčené osobě podle rozumného uvážení k prospěchu, po jejím shlednutí a s plným uznáváním její osobnosti.

§ 87

Ustanovení § 79 až 81 se nepoužijí, je-li člověk v náhlém a patrném nebezpečí života, nelze-li souhlas ve stavu nouze získat, a je-li okamžitý zákrok nezbytný ve prospěch zdraví dotčené osoby. Tím není dotčen § 78.

§ 88

Bylo-li zasaženo do integrity člověka, který byl ve stavu, kdy nemohl posoudit, co se s ním děje, a nedal-li sám k zákroku souhlas, musí mu být, jakmile se jeho stav změní, vysvětleno, jaký zákrok byl na něm proveden, a musí být poučen o možných následcích a nebezpečích zákroku způsobem, kterému bude s to porozumět.

K § 76 až 88:

Osnova se věnuje ve zvýšené míře otázkám integrity člověka a její ochrany. Zdůrazňuje se, že jde o celistvost lidské osobnosti vůbec: navržená ustanovení nebudou aplikována pouze na tělesnou integritu, ale i na integritu duševní. Respektuje se, že dílčí otázky z tohoto okruhu upravují nebo mohou upravit zvláštní zákony (např. zákon o zdravotní péči). Nelze však přehlížet, že problematika je širšího rozsahu a že ji nelze zužovat jen na zorný úhel výkonu některých specializovaných povolání. Respektabilní je přitom v první řadě integrita člověka jako základní hodnota.

Předně se vytyčují tři hlavní pravidla spojená s ústavním principem nedotknutelnosti člověka: za první, zásadně nelze zasáhnout do integrity jiného bez jeho souhlasu; za druhé, lidské tělo ani jeho části nesmí být jako takové zdrojem majetkového prospěchu; za třetí, i po smrti člověka je jeho tělo pod právní ochranou.

Právní otázky spojené se zásahy do integrity živého člověka nelze zužovat jen na případy profesionální lékařské péče. Tato problematika zasahuje i další činnosti vykonávané profesionálně i laicky (např. se jedná o kosmetické zákroky, včetně tetování nebo piercingu atp., o výkon léčitelské praxe, o laicky prováděné zdravotní zákroky apod.).

Navrhuje se vyjít z pojetí, že do integrity člověka lze zasáhnout jen poté, co k tomu on sám udělil souhlas na základě srozumitelně podaného sdělení o povaze zákroku a poučení o jeho možných následcích. Za nesvéprávného uděluje souhlas jeho zákonný zástupce; je-li však nesvéprávný schopen úsudku, musí se přiměřeného poučení dostat i jemu. Pro určité případy se vyžaduje pro udělení souhlasu písemná forma.

Zároveň se bere v úvahu osobnost dospívajícího člověka v závislosti na jeho vyspělosti. Proto se navrhuje, aby nezletilý starší dvanácti let mohl v nezávažných případech rozhodovat i samostatně. Zejména se však navrhuje brát jako respektabilní vůli nezletilého člověka, který dovršil čtrnáct let, pokud se jeho vůle ze závažných důvodů střetne s vůlí zákonného zástupce. Totéž má obdobně platit rovněž v případech, kdy má být zasaženo do integrity zletilé osoby, která je sice nesvéprávná, ale přesto schopna úsudku. Tyto případy se navrhuje řešit s ingerencí soudu; stejně tak se navrhuje - obdobně jak tomu je v analogické úpravě německé - vázat na souhlas soudu provedení zákroků se závažnými trvalými a nevratnými následky nebo zákroků, které provází vážné nebezpečí (jako jsou např. amputace končetiny nebo vysoce rizikový léčebný výkon). Výjimka se navrhuje pro případy stavu nouze.

Ve stavu nouze si často nelze souhlas k zákroku vyžádat, ani je-li člověk zletilý a svéprávný. Proto se pamatuje návrhem zvláštního ustanovení jednak na situace, kdy je člověk v nebezpečí života a je nutné zakročit okamžitě, aniž je možné ztrácet čas vysvětlováním, jednak na případy, kdy člověk není s to projevit svoji vůli (např. pro ztrátu vědomí nebo neovladatelné rozrušení mysli), kdy projev jeho vůle nemůže substituovat ani souhlas přítomné - nebo bez rizika prodlení dosažitelné osoby blízké.

Pododdíl 4
**Práva člověka
zadržného ve zdravotnickém zařízení**

§ 89

(1) Člověka lze umístit nebo zadržet bez jeho souhlasu (dále jen »zadržet«) v zařízení poskytujícím zdravotní nebo obdobnou péči lze člověka jen z důvodů stanovených zákonem a za podmínky, že nezbytnou péči o jeho osobu nelze zajistit mírnějším a méně omezujícími opatřeními.

(2) Byl-li podán návrh na zbavení nebo omezení svéprávnosti, není to samo o sobě důvodem pro zadržení člověka v zařízení poskytujícím zdravotní nebo obdobnou péči.

§ 90

(1) Je-li člověk starší čtrnácti let zadržen v zařízení poskytujícím zdravotní nebo obdobnou péči bez svého souhlasu, zajistí provozovatel takového zařízení, aby se umístěnému nebo zadrženému (dále jen »zadržený«) dostalo bez zbytečného odkladu kvalifikované vysvětlení zákonných důvodů, z jakých byl v zařízení zadržen, jaké jsou jeho právní postavení a možnosti právní ochrany, a že má právo zvolit si zmocněnce nebo důvěrníka. Právo zvolit si důvěrníka má každý zadržený, který je schopen úsudku a projevit svá přání.

(2) Vysvětlení musí být podáno způsobem, kterému bude zadržený s to dostatečně porozumět a uvědomit si povahu zadržení a jeho následky; má-li zadržený zákonného zástupce, podá se vysvětlení bez zbytečného odkladu také jemu.

§ 91

(1) Zvolil-li si zadržený zmocněnce nebo důvěrníka, oznámí to provozovatel příslušného zařízení zmocněnci nebo důvěrníkovi bez zbytečného odkladu. Důvěrník může uplatnit ve prospěch zadrženého svým jménem všechna práva náležející zadrženému v souvislosti se zadržením.

(2) Zadržený má právo, má-li zákonného zástupce nebo zvolil-li si zmocněnce či důvěrníka, projednávat s nimi vlastní záležitosti při osobním rozhovoru a v soukromí.

§ 92

Zadržený, případně jeho zákonný zástupce, a zmocněnec nebo důvěrník zadrženého mají právo požadovat, aby lékař nezávislý na provozovateli zařízení, v němž je zadržený zadržen, samostatně přezkoumal

- a) zdravotní dokumentaci zadrženého, nebo
- b) vyjádření ošetřujícího lékaře zadrženého, že zadržený není schopen úsudku a projevit svá přání.

§ 93

Rozhodl-li soud o přípustnosti zadržení, schvaluje se tím nucený pobyt zadrženého v příslušném zařízení, dotčené osobě se tím však neodnímá právo odmítnout určitý zákrok nebo léčebný výkon.

§ 94

(1) Ustanovení § 89 až 93 se nepoužijí rozsahu, v jakém ze stavu zadrženého zjevně vyplývá, že není schopen úsudku a projevit svá přání, a v důsledku toho ani sám uplatnit svá práva. Brání-li v tom však zadrženému překážka jen přechodná, umožní se mu vykonat jeho práva bez zbytečného odkladu po jejím odpadnutí.

(2) Ustanovením odstavce 1 nejsou dotčena práva zákonného zástupce zadrženého, ani jeho zmocněnce nebo důvěrníka, zvolil-li si je zadržený v době, kdy byl schopen úsudku.

K § 89 až 94:

Platný občanský zákoník ponechává zcela stranou otázku práv člověka při jeho nedobrovolném zadržení ve zdravotnickém zařízení nebo v zařízení poskytujícím obdobné služby. Navržená úprava ponechává stranou zákonné důvody pro nedobrovolné umístění nebo zadržení dotčeného v příslušném zařízení, protože ty již stanoví § 23 odst. 4 zák. č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, v platném znění. Navržená úprava rovněž respektuje úpravu řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče (detenčního řízení) v § 191a až § 191g občanského soudního řádu.

Platná právní úprava naplňuje maximu čl. 8 odst. 6 Listiny základních práv a svobod v některých směrech jen formálně. Proto se navrhuje se zřetelem k čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod i s přihlédnutím k některým novějším úpravám (např. rakouské, švýcarské, islandské, québecké) navrhuje zakotvit v občanském zákoníku práva na ochranu osobnosti člověka nedobrovolně zadrženého ve zdravotnickém zařízení. Předně se navrhuje zdůraznit, že při zjištění zákonného důvodu pro zadržení člověka ve zdravotnickém zařízení nepostačuje jen formální přístup, ale musí být vždy zkoumáno, nepostačí-li v konkrétním případě namísto detence mírnější a méně omezující opatření, což je zvláště u osob duševně nemocných a osob chorobně závislých na návykových látkách zvažovat plně namíste. Rovněž se navrhuje zdůraznit, že ani podání návrhu na zbavení svéprávnosti nebo na její omezení samo o sobě nezakládá právní důvod k zadržení dotčené osoby v příslušném zařízení.

Zdůrazňuje se, že se detenční řízení týká jen detence člověka, tudíž jeho nedobrovolného a dočasného zadržení. Zadržením se dotčená osoba omezuje ve volném pohybu a ve styku s vnějším světem; rozhoduje se o její izolaci, nikoli o způsobu léčení. Namísto dosavadního eufemismu »umístěný« se navrhuje označit člověka umístěného nedobrovolně ve zdravotnickém zařízení výrazem »zadržený«. Vzhledem k podstatě a závažnosti zásahu se vyžaduje, aby se zadrženému dostalo náležitého poučení, a navrhuje se posílit jeho právní postavení. Bere se přitom v úvahu jako podstatné kritérium schopnost člověka učinit si vlastní úsudek a projevit svá přání, tedy z hlediska širšího, než je svéprávnost. Vychází se ze skutkové domněnky, že takovou schopnost má každý člověk starší čtrnácti let.

Platná úprava detenčního řízení vychází z koncepce, že pro soud jsou významným důkazem stanoviska ošetřujícího lékaře zadrženého. Tak se např. podle § 191c odst. 1 o.s.ř. soud může spokojit s vyjádřením ošetřujícího lékaře, že zadržený není schopen chápat obsah rozhodnutí, a rozhodnutí ve věci zadrženému nedoručit. Proto se navrhuje stanovit, že se zadržený, popř. jeho zákonný zástupce, případně zmocněnec nebo důvěrník zadrženého, zvolil-li si takové, mohou sami domáhat nezávislého přezkoumání zdravotní dokumentace zadrženého a stanoviska ošetřujícího lékaře, že zadržený není s to učinit si vlastní úsudek a projevit svá přání.

Kromě běžného standardu se navrhuje založit zadrženému právo zvolit si důvěrníka. Jde o významnou novinku posilující právní ochranu zadržené osoby; zvláště v případech, kdy je

dotčená osoba zadržena v příslušném zařízení pro tvrzené duševní onemocnění na návrh jejího zákonného zástupce. Kde dojde ke kolizi zájmů mezi zadrženým a jeho zákonným zástupcem (případně opatrovníkem), jmenuje sice soud opatrovníka zadrženého pro řízení: v dané souvislosti se však nejedná jen o procesní ochranu zadrženého, ale i o ochranu jeho dalších práv.

Pododdíl 5

Nakládání s částmi lidského těla

§ 95

- (1) Člověk, jemuž byla odňata část těla, má právo dozvědět se, jak s ní bude naloženo.
- (2) Bez souhlasu člověka nelze použít části jeho těla k účelům zdravotnickým nebo výzkumným, anebo k účelům povahou neobvyklým.
- (3) O tom co má původ v lidském těle platí obdobně to, co o částech lidského těla.

§ 96

Člověk může přenechat část svého těla jinému jen za podmínek stanovených zvláštním zákonem.

K § 95 a 96:

Nakládání s částmi lidského těla podléhá speciální právní úpravě. Proto se osnova omezuje jen na formulaci základních obecných pravidel. Odejme-li se člověku část těla - a to nepřichází v úvahu jen při lékařských zákrocích - má právo dozvědět se, co se s ní stalo, požádá-li o takovou informaci. Osnova vychází z pojetí, že průměrný člověk může mít důvodně za to, že s odňatými částmi jeho těla (nemusí se nutně jednat např. o amputovanou končetinu, ale např. i o vlasy ostříhané mu holičem apod.) bude naloženo obvyklým způsobem. Má-li s nimi být naloženo jinak, vyžaduje se s tím jeho souhlas.

Pododdíl 6

Ochrana lidského těla po smrti člověka

§ 97

Každý je oprávněn rozhodnout, jak bude po jeho smrti naloženo s jeho tělem a o tom, může-li být jeho tělo podrobena pitvě. Jen zákon může stanovit, kdy přání nemusí být respektováno.

§ 98

- (1) Člověk je oprávněn rozhodnout, jak má být pohřben. Nezanechá-li o tom výslovné rozhodnutí, postupuje se při určení způsobu pohřbu podle přání manžela zemřelého, a není-li

ho, podle přání jeho dětí; není-li ani jich, pak podle přání rodiče. Jestliže zemřelý nemá manžela, děti, ani rodiče, rozhodne o pohřbu zemřelého ten, komu připadne pozůstalost.

(2) Náklady pohřbu a opatření pohřebiště se hradí z pozůstalosti. Pokud pozůstalost nestačí ke krytí nákladů toho způsobu pohřbu, jaký si zesnulý přál, musí být pohřben alespoň slušným způsobem podle místních zvyklostí.

(3) Zvláštní zákon stanoví, jakým způsobem a na čí náklady bude pohřben člověk, jehož pozůstalost ke krytí nákladů pohřbu nestačí a není-li nikdo ochoten uhradit náklady pohřbu dobrovolně.

§ 99

Zemře-li člověk, aniž projeví nesouhlas s pitvou, platí, že s jejím provedením souhlasí.

§ 100

(1) Kdo si nepřeje, aby po jeho smrti bylo jeho tělo pitváno, zapíše své stanovisko do rejstříku vedeného podle zvláštního zákona.

(2) Nesouhlas s pitvou lze prohlásit i vůči zdravotnickému zařízení s účinky vůči tomuto zařízení. Nastoupí-li člověk s vědomím tohoto zařízení do zdravotní péče dále, sdělí zdravotnické zařízení jeho nesouhlas s pitvou dalšímu zdravotnickému zařízení.

§ 101

(1) Nesouhlas s pitvou lze odvolat. Odvolává-li jej člověk ve zdravotnickém zařízení, učiní o tom prohlášení v listině opatřené datem a potvrzené dvěma svědky, anebo ve veřejné listině.

(2) O svědcích platí § 49 odst. 3 obdobně.

K § 97 až 101:

Zásada, že se ochrana osobnosti vztahuje i na tělo mrtvého člověka, je doktrinárně uznávána již delší dobu. Výslovně však formulována nebyla, proto se osnova přiklání k jasnému ustanovení v tomto smyslu. Výrazem respektu k této zásadě je návrh nové úpravy, odrážející jednu ze zjevných tendencí osnovy, spočívající v důrazu na úctu k člověku a jeho přirozeným právům. Z toho důvodu musí mít váhu i slovo člověka vyjadřující přání, jak má či nemá být s jeho tělem po jeho smrti naloženo. Návrh ustanovení, podle něhož musí být respektováno přání člověka, jak má být pohřben, se inspiruje především úpravou v čl. 42 CCQ.

Při projednávání návrhu věcného záměru zákoníku vzešel z odborných komisí při Ministerstvu spravedlnosti podnět, aby bylo člověku dovoleno závazně stanovit, zda má být po smrti jeho tělo pitváno a projevit v tom směru přání. V tom směru byl věcný záměr dopracován, a následně i schválen. Se zřetelem k tomu se navrhuje zakotvit právo člověka projevit vůli, že s pitvou nesouhlasí. Osnova přitom v tomto případě (obdobně jako i ve srovnatelných jiných případech) výslovně neuvádí samozřejmou zásadu, že obecný předpis

občanského zákoníku nezasahuje tam, kde zvláštní právní předpisy z oboru veřejného práva nařizují provedení pitvy z důvodů zdravotních nebo policejních. V těchto případech se bez pochybnosti uplatní nařízení zvláštního právního předpisu.

Díl 3
Právnícké osoby

Oddíl 1
Základní ustanovení

§ 102

(1) Právnícká osoba má právní osobnost od svého vzniku do svého zániku.

(2) Právnícká osoba může bez zřetele na předmět své činnosti nabývat práva a zavazovat se k povinnostem, které se slučují s její právní povahou.

§ 103

Zahraniční právnícká osoba může na území České republiky působit za stejných podmínek a ve stejném rozsahu jako česká právnícká osoba.

§ 104

Právnícké osoby vedou spolehlivé záznamy o svých majetkových poměrech, a to i nejsou-li povinny vést účetnictví podle zvláštního zákona.

K § 102 až 104:

Osnova si klade za cíl sjednotit a shrnout do kodexu základní a obecně použitelná pravidla o právníckých osobách. Dosavadní stav, kdy v některých otázkách přejímá kodexovou úlohu zákoník obchodní, a to formálně (§ 761 odst. 2) i fakticky (např. úpravou v § 13 odst. 1 nebo odst. 4, v § 24 apod.), je neúnosný. Stejně tak je neúnosné stávající pojetí občanského zákoníku, který obecné úpravě právníckých osob věnoval mizivý počet ustanovení, neboť to generuje přebujelé a nepřehledné zvláštní právní úpravy věnované jednotlivým zvláštním formám právníckých osob.

Akceptuje se, respektuje a upřesňuje dosavadní pojetí, podle něhož může být subjektem práva jenom ten organizovaný útvar, který za právníckou osobu prohlásí zákon. Vzhledem k tomu, že se zachovává u právníckých osob jejich stupňovité vznikání i zánikání, vymezené na jedné straně založením a vznikem, na straně druhé zrušením a zánikem, musí být stanoveno, že právní subjektivitu má právnícká osoba od svého vzniku až do svého zániku.

Způsobilst právnícké osoby mít práva a povinnosti a její schopnost právním jednáním je nabývat se - ve shodě s koncepcí nastolenou u nás v r. 1991 - nemá být ani nadále vázána na její zvolený nebo zapsaný předmět činnosti. Osnova tedy nepřítakává doktríně *ultra vires*.

Není ale možné učinit co do rozsahu způsobilosti mít práva a povinnosti absolutní rovnítko mezi osobami fyzickými a právními, protože jsou právní jednání, která právnická osoba ze své juristické povahy učinit nemůže (např. testovat o svém majetku nebo osvojit člověka). Jinak než její právní povahou svéprávnost právnické osoby omezena není, protože musí být respektován princip její majetkové autonomie. Zároveň se bere zřetel na fakt, že určité právnické osoby mohou být vlastním speciálním zákonným režimem v určitých směrech ve svéprávnosti omezeny, takže nemohou podstupovat některá jednání, která by jinak - tedy v obecném soukromoprávním režimu - vykonávat mohly. To platí např. pro veřejné vysoké školy nebo pro penzijní fondy, ale např. i pro nadace, jak se v osnově samotné dále navrhuje normovat.

Zásada majetkové autonomie platí pro právnické osoby jako typická. V návaznosti na to se vyžaduje, aby každá právnická osoba vedla přinejmenším spolehlivé záznamy o svých majetkových poměrech.

Veřejné rejstříky právnických osob

§ 105

Zvláštní zákony stanoví, jaké jsou veřejné rejstříky právnických osob a jak se do veřejných rejstříků údaje o právnických osobách zapisují i jak se z nich vymazávají. Součástí veřejného rejstříku je sbírka listin.

§ 106

(1) Proti osobě, která právně jedná důvěřujíc údaji zapsanému do veřejného rejstříku, nemá ten, jehož se zápis týká, právo namítnout, že zápis neodpovídá skutečnosti.

(2) Byl-li údaj zapsaný ve veřejném rejstříku zveřejněn, nemůže se nikdo po uplynutí patnácti dnů od zveřejnění dovolat, že o zveřejněném údaji nemohl vědět. Neodpovídá-li zveřejněný údaj zapsanému údaji, nemůže ten, jehož se údaj týká, vůči jiné osobě dovolat zveřejněného údaje, prokáže-li však, že jí byl zapsaný údaj znám, může proti ní namítnout, že zveřejněný údaj zapsanému neodpovídá.

K § 105 až 106:

Údaje o právnických osobách se zapisují do různých veřejných rejstříků, které vedou soudy nebo jiné orgány veřejné moci. Třebaže má nový občanský zákoník upravit některé právní formy právnických osob, nemůže institucionálně upravit příslušné veřejné rejstříky (zejména rejstřík spolkový a nadační), protože se jedná o instituty veřejného práva. Z toho důvodu se tato úprava přenechává zvláštním zákonům.

Občanský zákoník proto zamýšlí upravit jen, jaké důsledky mají údaje zapsané ve veřejných rejstřících pro soukromá práva a soukromé povinnosti osob. Navrhuje se proto ustanovení odpovídající zásadě materiální publicity: je-li do veřejného rejstříku zapsán údaj, na nějž někdo v dobré víře spoléhá, pak ten, jehož se zápis týká, nemůže vůči takové osobě namítat, že zápis neodpovídá skutečnosti. V opačném směru se navrhuje stanovit, že u

zveřejněných údajů nemůže nikdo namítat, že mu údaj nebyl znám, počínaje šestnáctým dnem po zveřejnění.

Ustavení právnické osoby

§ 107

Právnickou osobu lze ustavit právním jednáním zakladatelů, zákonem, anebo rozhodnutím orgánu veřejné moci.

§ 108

(1) Zakladatelské právní jednání určí alespoň název, sídlo právnické osoby, předmět činnosti, jaký má právnická osoba statutární orgán a jak se vytváří, nestanoví-li to zákon přímo. Určí též, kdo jsou první členové jejího statutárního orgánu.

(2) Pro zakladatelské právní jednání se vyžaduje písemná forma.

(3) Neuvede-li se, na jaký čas se právnická osoba ustavuje, platí, že je ustavena na neurčitou dobu.

§ 109

(1) Více zakladatelů zakládá právnickou osobu přijetím stanov nebo uzavřením jiné smlouvy. Přestane-li být některý ze zakladatelů smluvní stranou, založení právnické osoby se nezrušuje, vyhovují-li zbývající zakladatelé počtem a vlastnostmi zákonu.

(2) Zákon stanoví, ve kterých případech lze právnickou osobu založit i právním jednáním jedné osoby obsaženým v zakladatelské listině.

§ 110

Právnická osoba vzniká dnem, k němuž byla zapsána do veřejného rejstříku.

§ 111

(1) Právnická osoba zřízená zákonem vzniká dnem jeho účinnosti, nestanoví-li zákon něco jiného.

(2) Zákon stanoví, ve kterých dalších případech není k vzniku právnické osoby potřebný zápis do veřejného rejstříku. I taková právnická osoba podléhá zápisu do veřejného rejstříku.

(3) Zvláštní zákon stanoví, ve kterých případech je k založení, nebo ke vzniku právnické osoby potřebné státní přivolení.

§ 112

Do veřejného rejstříku se o právnické osobě zapíše den jejího vzniku, den jejího zrušení s uvedením důvodu a den jejího zániku, dále její název, sídlo a předmět činnosti, jméno a bydliště nebo sídlo každého člena statutárního orgánu spolu s uvedením způsobu, jakým tento orgán za právnickou osobu jedná, a údajů o dni vzniku nebo zániku jejich funkce. Změní-li se

zapsaná skutečnost, oznámí se změna bez zbytečného odkladu příslušnému orgánu veřejné moci a ten ji do veřejného rejstříku bez zbytečného odkladu zapíše.

§ 113

Za právnickou osobu lze jednat jejím jménem již před jejím vznikem. Kdo takto jedná, je z tohoto jednání oprávněn a zavázán sám; jedná-li takto více osob, jsou oprávněny a zavázány společně a nerozdílně. Právnická osoba může účinky těchto jednání pro sebe do tří měsíců od svého vzniku převzít. V takovém případě platí, že je z těchto jednání oprávněna a zavázána od počátku. Převezme-li je, dá dalším zúčastněným najevo, že tak učinila.

§ 114

(1) Neplatnost zakladatelského právního jednání právnické osoby může soud vyslovit jen před jejím vznikem. Po vzniku právnické osoby se nelze domáhat určení, že nevznikla, a nelze z toho důvodu zrušit rozhodnutí, jímž byl povolen její zápis do veřejného rejstříku.

(2) Jakmile se přeměna právnické osoby stane účinnou, nelze rozhodnout, že přeměna nenastala, ani vyslovit neplatnost právního jednání, které k přeměně vedlo.

§ 115

(1) Po vzniku právnické osoby soud prohlásí právnickou osobu za neplatnou, i bez návrhu, jestliže

- a) zakladatelské právní jednání vůbec chybí,
- b) její založení zakazuje § 129,
- c) právnickou osobu založilo méně osob, než je k tomu podle zákona třeba nebo
- d) žádný ze zakladatelů právnické osoby není plně svéprávný.

(2) Za neplatnou prohlásí soud též právnickou osobu, nemá-li zakladatelské právní jednání náležitost nezbytnou pro právní existenci.

(3) Dnem, kdy je právnická osoba prohlášena za neplatnou, vstupuje do likvidace.

§ 116

Před rozhodnutím podle § 114 a 115 poskytne soud právnické osobě přiměřenou lhůtu k zjednání nápravy, jedná-li se o závadu, kterou lze odstranit.

§ 117

Prohlášení právnické osoby za neplatnou nemá vliv na právní jednání, která učinila.

K § 107 až 117:

Ustanovení zařazená pod marginální rubriku označenou "Ustavení právnické osoby" jsou shrnuta obecná ustanovení týkající vznikání právnické osoby. Termín »ustavení« kryje jak založení právnické osoby soukromým právním jednáním, tak i její zřízení zákonem nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci.

Jako obecný model se zachovává se osvědčená dvoufázovost ustavování právnických osob spočívající v jejich založení soukromoprávním jednáním nebo zřízením veřejnoprávním rozhodnutím a v jejich vzniku, včetně přihlídnutí k zvláštnostem zřízení právnické osoby zákonem a k některým dalším specifickým případům.

Pro zakladatelský úkon vzniklý ze soukromé iniciativy se volí název »zakladatelské právní jednání«, jímž může podle okolností být buď smlouva, nebo zřizovací (zakládací) listina. Osnova opouští dosavadní termín »zakladatelský dokument« užívaný zejména stávajícím obchodním zákoníkem, protože slovo »dokument« značí listinu (doklad) o úkonu, nikoli úkon samotný. Smlouva nebo jiné zakladatelské jednání není dokumentem, dokument je jen dokladem, že se taková jednání udála.

Podrobnosti o zakladatelském právním jednání stanovuje § 108. Pro zakladatelské právní jednání se i nadále vyžaduje písemná forma. V odst. 1 se stanoví hlavní náležitosti zakladatelského právního jednání, při nichž se sleduje, není-li jiné (speciální) úpravy, požadavek zachytit v něm základní obecně uznané pojmové znaky právnické osoby, tj. její pojmenování, určení jejího sídla a účelu. Pokud se jedná o vnitřní organizaci, omezuje se tu osnova na minimální požadavek, jímž je určení statutárního orgánu, neboť požadavek na právnickou osobu jako organizovanou entitu byl vznesen již dříve. Ust. § 108 výslovně řeší otázku odstoupení některého z více zakladatelů od zakladatelské smlouvy a právní důsledky takového odstoupení. Této otázce se platná právní úprava nevěnuje a dosavadní mlčení zákona vyvolává nejasnosti.

Pro úpravu vzniku právnické osoby se přijímá i nadále jako obecný a osvědčený princip registrační. V návaznosti na to se navrhuje stanovit údaje, které musí být zapsány do každého veřejného rejstříku o každé právnické osobě. Slovo "alespoň" naznačuje, že se nevylučují další požadavky speciálních ustanovení, jaké ostatně i osnova sama jinde sama vznáší.

Pokud se jedná o úpravu založení a vzniku právnických osob, je pamatováno je na zpříšňující výjimky, kdy je třeba k založení nebo vzniku určitých právnických osob zvláštní státní povolení, jak je tomu např. u burz, bank nebo u právnických osob zabývajících se kolektivním investováním. Výjimky zmírňující, upravené dosud vznikání odborových organizací a organizací zaměstnavatelů (popř. jejich svazů) v osnově zvláště upraveny nejsou, jednak proto, že se navrhuje zavést režim volného zakládání pro spolky obecně, především ale z toho důvodu, že pro zvláštní právní režim odborových organizací a organizací zaměstnavatelů obsahuje dostatečný základ příslušné mezinárodní smlouvy. Se zřetelem k čl. 8 Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (č. 169/1991 Sb.), k čl. 5 Evropské sociální charty, ale hlavně s ohledem na čl. 7 Úmluvy o svobodě sdružování a ochraně práva odborově se organizovat (č. 489/1990 Sb.), vznik těchto organizací na registraci vázán být nemůže.

Ust. § 113 přejímá z dosavadního práva společností úpravu jednání za tzv. předběžnou společnost. Normativní úprava tvořící se právnické osoby není totiž omezena jen na obchodní společnosti a družstva, jak to činí naše stávající zákonodárství, nýbrž se jedná o problematiku

obecnou, která vyžaduje také generálně použitelné normativní řešení. Zvláštní význam to má v případech právního jednání za právnickou osobu, která je teprve založena nebo dokonce jen projektována, ale již je jejím jménem jednáno s třetími osobami, protože pro takové případy je třeba garantovat jistotu těch, s nimiž bylo takto jednáno. Z toho důvodu se obecná úprava právnických osob inspiruje článkem 7 První směrnice ES o společnostech²⁹⁾ s plným zachováním jeho smyslu a bez zbytečně rigorozujících nánosů stávajícího § 64 obch. z. Účelnost návrhu tohoto opatření je v tom, že se jedná o problematiku aktuální pro všechny právní formy vytvářejících se právnických osob. Je-li dnes jednáno za ještě nevzniklé právnické osoby, spojuje praxe takové právní jednání s jeho neplatností, což není účelné.

Smysl navržené úpravy je ten, že zakládá solidaritu osob, které jednaly jménem tvořící se právnické osoby, pro případ, že právnická osoba po svém vzniku účinky těchto jednání pro sebe ex tunc nepřevzme. Nad rámec směrnice se jen stanoví tříměsíční lhůta pro převzetí takto učiněných jednání vzniklou právnickou osobou, neboť nelze třetí osoby ponechávat po delší dobu v nejistotě, jaký je právní stav. Směrnice výslovně povoluje, aby se ti, kdo za předběžnou právnickou osobu jednali, s druhou stranou dohodli, že následek jejich solidarity při nepřevzetí účinků jednání vznikající se právnickou osobou nenastane, popř. že nastane jiný než právě tento právní následek. U směrnice je takové výslovně upravené povolení učiněné ad hoc nezbytné, v občanském zákoníku však není namístě, protože i v tomto ohledu platí obecná direktiva § 1 odst. 2, jež v naznačeném směru nevylučuje smluvní dispozici stran.

Návrh § 115 přejímá a generalizuje funkční pravidlo obchodního práva o neplatnosti společnosti (§ 68a). I toto pravidlo se jeví způsobilé pro generalizaci v zájmu praktické potřeby. Vznikne-li právnická osoba, tedy pravidelně registrací ve veřejném rejstříku, jeví se jako neúčelné a otřásající právní jistotou veřejnosti ponechat právní možnost prohlásit ji následně za neexistující. Vyvolalo by to otřesy existujících právních vztahů. Podle navržené úpravy vstoupí právnická osoba, která bude prohlášena za neplatnou, do likvidace a její majetkové poměry budou tudíž vypořádány řízeným postupem. Takové řešení poskytne dostatečnou ochranu jejím věřitelům i případným společníkům neplatné právnické osoby, a tím se proti dosavadnímu stavu zvýší právní bezpečnost.

Název

§ 118

- (1) Jménem právnické osoby je její název.
- (2) Název musí odlišit právnickou osobu od jiné osoby a obsahovat označení její právní formy. Název nesmí být klamavý.
- (3) Příkladuje-li zákon právnické osobě užit v názvu určité označení, nemohou jiné osoby takové označení bez zákonného důvodu používat.

²⁹⁾ 68/151/CEE z 9. března 1968.

§ 119

(1) Název může obsahovat jméno člověka k němuž má právnická osoba vzhledem k svému účelu zvláštní vztah.

(2) Jméno člověka nelze v názvu použít bez jeho svolení. Ustanovení § 65 odst. 3 se použije obdobně.

(3) Kdo souhlasil s použitím svého jména v názvu právnické osoby, může souhlas odvolat, a to i když jej udělil na určitou dobu, ledaže strany ujednaly něco jiného. Ustanovení § 90 odst. 2 platí obdobně.

§ 120

(1) Název právnické osoby může obsahovat některý příznačný prvek názvu jiné právnické osoby, je-li pro to důvod v jejich vzájemném vztahu. I v tom případě musí být veřejnost s to oba názvy dostatečně rozlišit.

(2) Příznačný prvek názvu jiné právnické osoby nelze v názvu použít bez jejího souhlasu. Ustanovení § 119 odst. 3 se použije obdobně.

§ 121

(1) Právnická osoba dotčená v právech k svému názvu má právo se domáhat aby bylo upuštěno od neoprávněného zásahu, byl odstraněn jeho následek a aby jí bylo poskytnuto přiměřené zadostiučinění. Má právo též domáhat se určení svého práva.

(2) Stejná ochrana náleží právnické osobě proti tomu, kdo bez zákonného důvodu zasahuje do její pověsti nebo soukromí, ledaže se jedná o účely vědecké či umělecké nebo o tiskové, rozhlasové, televizní nebo obdobné zpravodajství. Ani takový zásah nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy právnické osoby.

K § 118 až 121:

Osnova zamýšlí zavést obecná pravidla o názvech právnických osob, třebaže označování podnikajících právnických osob zapsaných do obchodního rejstříku bude i nadále podléhat zvláštní úpravě firemního práva. Úprava obchodní firmy bude i nadále náležet obchodnímu zákonu.

Formulace v § 118 označující název právnické osoby jako její jméno je prakticky účelná a odpovídá zásadě legislativní ekonomie, neboť vzhledem k ní odpadne v textu právních předpisů dosud užívaná těžkopádná formule "jméno fyzické osoby nebo název právnické osoby", již bude možné nahradit prostým "jméno osoby", anebo jen slovem "jméno".

V obecné soukromoprávní úpravě se navrhuje stanovit tři hlavní principy. Prvním je požadavek na distinktivitu názvu právnické osoby, který obsahuje i zákaz zaměnitelnosti. Druhým zákaz klamavosti názvů právnických osob. Třetím pak přípuštění použití jména člověka v názvu právnické osoby a stejně tak i použití části názvu právnické osoby v názvu právnické osoby jiné, ovšem jen za stanovených podmínek. Pokud se jedná o poslední

uvedený princip, opouští se meze dosavadního úzkého výměru v § 11 odst. 5 obch. z., kde se počítá jen s případným uvedením jména společníka nebo člena v názvu právnické osoby; nově se navrhuje umožnit i uvádění jmen dalších lidí v názvech právnické osoby; musí však jít o člověka, který má k právnické osobě zvláštní vztah - pokud by tato zvláštní podmínka nebyla splněna, jednalo by se o název klamavý a zákonné úpravě odporující.

Návrh § 120 zobecňuje dosavadní pravidlo § 11 odst. 6 obch. z. Není to totiž jen případ ekonomicky vzájemně propojených podnikatelských subjektů (koncernových spojení), kdy je namístě dát tomu eventuálně výraz i v názvech takto spojených osob, je-li to odůvodněno jejich vztahem. Mohou totiž být i četné případy další (např. bude-li se jednat o spolkové svazy, o spolek s pobočnými spolky, o různé nadace založené týměž zakladatelem atd.), jimž je vhodné dát obecný normativní rámec.

Osnova zamýšlí nadále chránit jméno (název) právnické osoby. Ve shodě s věcným záměrem se rozšiřuje ochrana dalších práv spojených s právní osobností právnické osoby, přičemž se opouští dosavadní termín »dobrá pověst«, neboť ten nutně navazuje otázku, která pověst je "dobrá" a může-li mít např. vydavatel určitých tiskovin (např. bulvárního nebo erotického charakteru) vůbec "dobrou" pověst. Jaká pověst právnické osoby si zaslouží ochranu, musí plynout z konkrétních okolností případu a z logického obsahu zákona.

§ 122

Sídlo

(1) Sídlo se určí adresou, kde právnická osoba sídlí skutečně, tedy místem, kde se nalézá její hlavní správa. Neodporuje-li to povaze a rozsahu činnosti právnické osoby, může být její sídlo v bytě. Veřejnost se může s právnickou osobou stýkat v jejím sídle, neurčí-li právnická osoba za tím účelem jiné místo.

(2) Zapisuje-li se právnická do veřejného rejstříku, postačí, uvede-li její zakladatelské právní jednání namísto adresy sídla název obce, kde je sídlo. Plnou adresu svého sídla navrhne právnická osoba zapsat do veřejného rejstříku.

(3) Uvádí-li právnická osoba jako své sídlo jiné místo než své sídlo skutečné, může se každý dovolat i jejího skutečného sídla. Proti tomu, kdo se dovolá sídla zapsaného ve veřejném rejstříku, nemůže právnická osoba namítat, že má skutečné sídlo v jiném místě.

Přemístění sídla

§ 123

(1) Právnická osoba, která má sídlo v zahraničí, může přemístit své sídlo na území České republiky. Podmínkou pro to je, že to připouští právní řád státu, v němž právnická osoba má dosud své sídlo, a byla-li založena podle práva jiného státu, také tento právní řád.

(2) Vnitřní poměry právnické osoby uvedené v odstavci 1 se i po přemístění jejího sídla do tuzemska řídí právním řádem státu, podle něhož byla založena. Tímto právním řádem se řídí i ručení jejích společníků nebo členů jejích orgánů vůči třetím osobám, které však nesmí být nižší, než stanoví české právo pro tutéž nebo obdobnou právní formu právnické osoby.

§ 124

Právnícká osoba, která má sídlo v České republice, může přemístit své sídlo do zahraničí. Podmínkou pro to je, že to připouští právní řád státu, do něhož právnícká osoba zamýšlí své sídlo přemístit, a byla-li založena podle práva jiného státu, také tento právní řád.

§ 125

Přemístění sídla je účinné ode dne jeho zápisu do příslušného rejstříku.

§ 126

Ustanovení § 123 až § 125 platí obdobně pro zřizování a přemísťování poboček právníckých osob.

K § 122 až 126:

Sídlo právnícké osoby je upraveno s akceptací teorie sídla faktického. Osnova se rozchází s nedůslednou koncepcí, která ztotožňuje sídlo a adresu, a v tom směru přejímá pojetí stávajícího § 19c obč. z. Adresa není sídlo, ale označení sídla. Také adresa, kterou právnícká osoba uvádí své sídlo, se musí shodovat se skutečným sídlem, které je vymezeno sídlem správy, tedy místem, kde lze nalézt činovníky pověřenými každodenní péčí o pravidelný chod právnícké osoby. Adresa sídla musí být dána ve veřejnou známost za tím účelem, aby bylo možné právníckou osobu kontaktovat. Je-li právnícká osoba registrována ve veřejném seznamu, vyhovuje plně této funkci již zveřejnění adresy v rejstříku a není nezbytné uvádět ji také v jejím zakladatelském aktu; zde postačí uvést jen obec, kde právnícká osoba sídlí. Osnova v té souvislosti mluví o právníckých osobách »zapisovaných« do veřejného rejstříku, čímž je pravidlo vztaženo i na ty právnícké osoby, které zápisu podléhají, byť samotný zápis ještě není proveden. Tím pro právnícké osoby odpadávají zbytečné náklady spojené s měněním zakladatelského aktu při změně jejího sídla v téže obci; právnícká osoba jen do rejstříku ohlásí změnu adresy a ta do něho bude zapsána jako zvláštní údaj podléhající evidenci.

V globalizujícím se světě nelze bránit přeshraničním změnám sídel právníckých osob a zřizováním a přemísťováním jejich poboček. Z toho důvodu se navrhuje upravit přemístění sídla právnícké osoby ze zahraničí do tuzemska a naopak, jakož i stanovit, ke kterému dni je přemístění sídla účinné. Absolutní volnosti však brání návrh § 149 zakazující právnícké osoby, které narušují veřejný pořádek.

§ 127

(1) Právnícká osoba uvede na listině, kterou použije při právním jednání s jinou osobou, svůj název a své sídlo. Uvede rovněž, ve kterém rejstříku je zapsána a pod jakou značkou; pokud právnícká osoba není zapsána v žádném rejstříku uvede své identifikující číslo.

(2) Na listině podle odstavce 1 lze uvést další údaje, nejsou-li způsobilé vyvolat u veřejnosti o právnické osobě klamavý obraz.

K § 127:

Každá právnická osoba vstupuje v právní styk s veřejností. Ukládá se jí tedy, aby na svých písemnostech uvedla základní údaje o své totožnosti. Navržené opatření sleduje posílení jistoty v právním styku tak, aby každý, na koho se právnická osoba obrací, měl jistotu, kdo s ním jedná, a má-li zájem, pak i možnost zjistit ve veřejném rejstříku o právnické osobě případné další údaje. Norma má dopadnout jen na případy konkrétních právních jednání, nikoli tedy např. na reklamní sdělení apod.

§ 128

Účel právnických osob

(1) Právnickou osobu lze ustavit ve veřejném, nebo v soukromém zájmu. Tato její povaha se posuzuje podle její hlavní činnosti.

(2) Zákon stanoví, ke kterým účelům lze ustavit právnickou osobu jen při splnění zvláštních podmínek.

§ 129

(1) Zakazuje se založit právnickou osobu, jejímž účelem je porušení práva nebo dosažení nějakého cíle nezákonným způsobem, zejména je-li jejím účelem

- a) popření nebo omezení osobních, politických nebo jiných práv osob pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání a sociální postavení,
- b) rozněcování nenávisti a nesnášenlivosti,
- c) podpory násilí, nebo
- d) řízení orgánu veřejné moci nebo výkonu veřejné správy bez zákonného zmocnění.

(2) Zakazuje se založit právnickou osobu ozbrojenou nebo s ozbrojenými složkami, ledaže se jedná o právnickou osobu zřízenou zákonem, jíž zákon ozbrojení nebo vytvoření ozbrojené složky výslovně povolí, nebo o právnickou osobu, která nakládá se zbraněmi v souvislosti se svým podnikáním podle zvláštního zákona, anebo o právnickou osobu, jejíž členové drží nebo užívají zbraně pro sportovní nebo kulturní účely či k myslivosti.

K § 128 až 129:

Pojmovým znakem právnické osoby je účel její existence. Ustanovení § 128 se zaměřuje na dva hlavní obecné aspekty tohoto jevu. Předně se stanoví (obdobně čl. 298 CCQ), že existence právnické osoby může sledovat zájem buď privátní, nebo veřejný zájem. Co je právnická osoba práva veřejného, osnova ve shodě s argumentací ve věcném záměru zákona ponechává stranou, neboť o tom není ani v právní vědě dosaženo shody. Kromě toho pro účel

úpravy soukromého právního styku osob tato otázka podstatná není. Znamé normativní definice veřejnoprávních právnických osob, např. v čl. 11 italského Codice civile, trpí nedostatky a problém důsledně neřeší. Lze tedy mít důvodně za to, že legální definice by otázku nevyřešila. Návrh zákoníku také nemíní řešit teoretické spory.

Především však platí, že pro kruh soukromého práva je vzhledem k zásadě rovnosti subjektů v principu lhostejné, které právnické osoby jsou soukromoprávní a které veřejnoprávní. Pro soukromé právo má význam jen, kdo je osobou, tj. kdo má právní subjektivitu.

Dále se navrhuje stanovit okruh činností právnickým osobám vůbec zakázaných. Vychází se přitom z úpravy dosavadního § 4 zák. č. 83/1990 Sb., který se ovšem zatím vztahuje jenom na korporace o jedné právní formě. To vedlo k následným duplicitním úpravám [např. § 68a odst. 2 písm. b) obch. z.] nebo ke vzniku nežádoucích mezer.

Pokud se jedná o návrh § 129, pamatuje se jím na to, že určitým právnickým osobám musí být ponechána speciální úprava.

Návrh ustanovení je formulován tak, že i podnikání charakterizuje jako jednu z činností právnických osob. Odpadne tudíž dosavadní těžkopádné vyjadřování »předmět činnosti nebo podnikání« či podobná sousloví, k nimž legislativní technika zatím přistupuje.

Veřejná prospěšnost

§ 130

(1) Sleduje-li právnická osoba dosažení obecného blaha jako veřejně prospěšný cíl vykonáváním veřejně prospěšné činnosti nebo poskytováním veřejně prospěšné podpory za předem určených a rovných podmínek pro každého, a tím, že má povinnost v souladu se zakladatelským právním jednáním používat zisk v podstatné části pro výkon veřejně prospěšné činnosti nebo poskytování podpory, pro něž je ustavena, má právo, aby jí byl do veřejného rejstříku zapsán status veřejné prospěšnosti.

(2) Přestane-li právnická osoba splňovat podmínky stanovené v odstavci 1, soud jí status veřejné prospěšnosti odejme na návrh osoby, která na tom osvědčí zájem, nebo i bez návrhu na podnět orgánu veřejné moci.

§ 131

Zákon stanoví, v jakém rozsahu, za jakých podmínek a jakým způsobem se právnická osoba se statutem veřejné prospěšnosti může ucházet o zvláštní výhody.

K § 130 a 131:

Podle připomínky z pracovní komise Legislativní rady vlády pro právo občanské má zákoník upravit též status obecné prospěšnosti právnických osob. Taková úprava v kodexech není neobvyklá (viz např. § 21 BGB), a proto se navrhuje vtělit ji do navrhovaného zákoníku. Vzhledem k bipartici »veřejný - soukromý« osnova nemluví o obecné prospěšnosti, ale o

prospěšnosti veřejné. Rousseovský akcent na obsah veřejné prospěšnosti se však miní zachovat (srov. termín »obecné blaho« použítý v navrhované úpravě).

Orgány právnické osoby

§ 132

Zákon stanoví, popřípadě zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu orgány právnické osoby rozhodují a nahrazují její vůli. Dobrá víra právnické osoby se posuzuje podle dobré víry členů jejích orgánů.

§ 133

(1) Právnická osoba si tvoří orgány individuální nebo kolektivní. Kdo působí v orgánu právnické osoby, je jejím členem.

(2) Členem orgánu právnické osoby může být osoba zletilá a svéprávná. Týká-li se však hlavní činnosti právnické osoby, jejímž účelem není podnikání, nezletilých nebo nesvéprávných, může být členem kolektivního orgánu i osoba nezletilá nebo nesvéprávná.

(3) Členem orgánu právnické osoby nemůže být osoba, jejíž úpadek byl osvědčen .

§ 134

(1) Byl-li členem orgánu právnické osoby ustaven ten, kdo není podle zákona způsobilý být členem takového orgánu, hledí se na jeho ustavení do funkce, jako by se nestalo. Ztratí-li člen orgánu právnické osoby po svém ustavení do funkce zákonnou způsobilost být členem orgánu, jeho funkce zaniká; zánik funkce právnické osobě oznámí bez zbytečného odkladu.

(2) Hledí-li se na ustavení osoby do funkce člena orgánu právnické osoby, jako by se nestalo, anebo je-li ustavení neplatné, nedotýká se to práva nabytého v dobré víře.

§ 135

(1) Kolektivní orgán rozhoduje o záležitostech právnické osoby ve sboru za přítomnosti nebo jiné účasti většiny členů; k přijetí rozhodnutí postačuje většina hlasů.

(2) Při hlasování má každý člen jeden hlas.

(3) K žádosti toho, kdo návrhu rozhodnutí odporuje, mu bude umožněno zaznamenat jeho odchylný názor.

(4) Byl-li návrh přijat za neúčasti některého z členů, je tento člen oprávněn dozvědět se obsah rozhodnutí.

§ 136

(1) Rozdělí-li zakladatelské právní jednání nebo vnitřní předpis právnické osoby působnost jednotlivých členů statutárního orgánu podle určitých oborů, nezavazuje to další členy statutárního orgánu povinnosti dohlížet, jak jsou záležitosti právnické osoby spravovány.

(2) Zakladatelské právní jednání může stanovit pro schopnost orgánu usnášet se vyšší počet zúčastněných, vyžádat pro přijetí rozhodnutí vyšší počet hlasů nebo stanovit postup, kterým lze měnit způsob rozhodování orgánu.

(3) Zakladatelské právní jednání může připustit rozhodování orgánu i mimo zasedání písemně nebo s využitím technických prostředků.

(4) Zakladatelské právní jednání může určit pro případ dosažení rovnosti hlasů při rozhodování orgánu právnické osoby, že v takovém případě rozhoduje hlas předsedajícího.

§ 137

(1) Kdo přijme funkci člena orgánu právnické osoby, přijme tím závazek vykonávat ji osobně. To nebrání, aby člen, který je nepřítomen při zasedání orgánu, zmocnil v písemné formě pro jednotlivý případ jiného jeho člena k odevzdání hlasu s pokynem, jak má hlasovat.

(2) Kdo přijme funkci člena orgánu právnické osoby, zavazuje se, že bude funkci vykonávat s nezbytnou loajalitou a s potřebnými znalostmi a pečlivostí. Nedbale jedná, kdo při přijetí funkce nebo při jejím výkonu zjistil nebo musel zjistit, že není schopen takového výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe důsledky.

(3) Co do obsahu funkce, se má za to, že strany mezi sebou sjednaly příkazní smlouvu.

§ 138

Člen orgánu může ze své funkce odstoupit prohlášením došlým právnické osobě. Závazek k výkonu funkce zanikne uplynutím dvou měsíců od dojití prohlášení.

K § 132 až 138:

V obecných ustanoveních o orgánech právnické osoby se předně navrhuje stanovit, že ony to jsou, jimiž právnická osoba vytváří a projevuje svoji vůli (viz např. čl. 55 ZGB). Návrh úpravy v § 133 odst. 1 sleduje zjednodušení legislativní mluvy; v důsledku jeho dikce postačí stručně mluvit jen o členech orgánu právnické osoby, nikoli o "orgánech právnických osob nebo jejich členech".

V § 135 a 136 jsou formulována hlavní pravidla o rozhodování orgánu právnické osoby, je-li kolektivní, a v o vzniku a zániku funkce člena orgánu. Zároveň se v § 137 vymezuje i hlavní obsah závazku člena orgánu vůči právnické osobě s tím, že podrobnosti ze systematických důvodů upraví v části třetí ustanovení o příslušných smluvních typech.

Předpisy těchto ustanovení vycházejí z dosavadní úpravy v § 66 obch. z., která je v našem právu nejpropracovanější, ale odstraňuje některé její nejasnosti a nedostatky. V prvé řadě se navrhuje stanovit, že na překážku povinnosti k osobnímu výkonu funkce není případný imperativní mandát udělený pro jednotlivý případ zasedání jinému členu téhož orgánu. Dále se navrhuje v § stanovit, že porušením péče řádného hospodáře je mj. i situace, kdy určitá osoba přijme funkci člena orgánu nebo v ní setrvává, byť musí vědět, že na ni znalostmi nebo z jiných důvodů nestačí.

Jednání za právnickou osobu

§ 139

(1) Kdo za právnickou osobu právně jedná, dá najevo, co ho k tomu opravňuje, neplyne-li to již z okolností případu. Kdo za právnickou osobu podepisuje, připojí k jejímu názvu svůj podpis; člen orgánu nebo zaměstnanec připojí též údaj o své funkci nebo zařazení. Porušení těchto povinností nepůsobí samo o sobě neplatnost právního jednání, ledaže nedošlo k podpisu a právní jednání vyžaduje písemnou formu.

(2) Právnické osobě vznikají povinnosti z protiprávních činů, jichž se dopustili členové jejích orgánů, zaměstnanci a další zástupci při plnění svých úkolů.

§ 140

Zastupuje-li právnickou osobu člen jejího orgánu způsobem zapsaným do veřejného rejstříku, nelze namítat, že právnická osoba nepřijala potřebné usnesení, že přijaté usnesení bylo stíženo vadou, anebo že člen orgánu přijaté usnesení porušil. To neplatí, když druhá osoba o nedostatku věděla nebo vědět musela.

§ 141

Statutárnímu orgánu náleží veškerá působnost, kterou zakladatelské právní jednání nebo zákon nesvěří jinému orgánu právnické osoby. Statutární orgán je způsobilý jednat za právnickou osobu ve všech záležitostech. Avšak ani statutární orgán nemůže právnickou osobu zavázat v rozporu s § 102.

§ 142

(1) Je-li statutární orgán kolektivní, zakladatelské právní jednání upraví, jak jeho členové jednají za právnickou osobu. Neurčí-li to, platí, že každý člen orgánu jedná za právnickou osobu samostatně.

(2) Má-li právnická osoba s kolektivním statutárním orgánem zaměstnance, pověří jednoho člena statutárního orgánu výkonem působnosti v personálních záležitostech včetně záležitostí zaměstnanců.

§ 143

(1) Nemá-li právnická osoba ustaven statutární orgán, anebo neobsadí-li jej bez zbytečného odkladu dostatečným počtem členů potřebným k rozhodování, ustaví jí soud bez zbytečného odkladu opatrovníka, a to i bez návrhu, kdykoli se o tom při své činnosti dozví.

(2) Soud ustaví právnické osobě bez zbytečného odkladu opatrovníka, a to i bez návrhu, jsou-li zájmy člena statutárního orgánu v rozporu se zájmy právnické osoby a právnická osoba nemá jiného člena orgánu schopného ji zastupovat.

§ 144

(1) Právnickou osobu zastupují její zaměstnanci v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci; přitom rozhoduje stav, jak se jeví veřejnosti. Co je stanoveno o zastoupení právnické osoby zaměstnancem, platí obdobně pro zastoupení právnické osoby jejím členem nebo členem jiného orgánu nezapsaného do veřejného rejstříku.

(2) Omezení zástupčího oprávnění vnitřním předpisem zaměstnance zavazuje, avšak vůči třetí osobě má účinky, jen muselo-li jí být známo.

§ 145

K zastoupení právnické osoby zaměstnancem v záležitosti, která se netýká předmětu činnosti právnické osoby, se vyžaduje zvláštní zmocnění.

§ 146

(1) Překročí-li zaměstnanec oprávnění zastupovat právnickou osobu, nezavazuje právní jednání právnickou osobu, oznámí-li druhé straně bez zbytečného odkladu poté, co se o něm dozvěděla, že s překročením nesouhlasí.

(2) Oznámení není třeba, pokud druhá strana měla a mohla bez pochybností poznat z okolností případu, že zaměstnanec nebo člen oprávnění zjevně překračuje.

K § 139 až 146:

Návrh ustanovení o jednání za právnickou osobu vychází z jednotné koncepce, že orgány (členové orgánů) právnické osoby, stejně jako její zaměstnanci nebo členové, právnickou osobu zastupují. Opouští se tedy pojetí, že právnická osoba jedná prostřednictvím statutárního orgánu osobně, prostřednictvím jiných osob v zastoupení. Toto umělé rozlišování představuje reziduum doktrinárního pojetí ukotveného ve zdejší právní nauce 50. a 60. let 20. stol. pod přímým vlivem sovětské právní doktríny, při rekodifikacích z let 1963 až 1965 se důsledně promítlo i do příslušných zákonných úprav a vyjma Slovenska není v právních řádech členských států EU uplatňováno. Uvedené rozlišování se ani po desetiletích nevžilo, jak o tom svědčí i běžně užívaný výraz "statutární zástupce". Osnova se tedy vrací k standardnímu evropskému řešení, podle něhož právnická osoba jako umělý útvar právně jednat sama nemůže a jedná vždy v zastoupení. Zároveň se navrhuje zachovat i nadále pojem "statutární orgán" pro označení orgánu, jehož členové jsou oprávněni zastupovat právnickou osobu ve všech věcech. Stejně tak se zachovává dosavadní pravidlo, že z členů kolektivního statutárního orgánu může každý zastoupit právnickou osobu samostatně, není-li určeno něco jiného.

Ustanovení o jednání za právnickou osobu uvozuje návrh pravidla, že každý kdo právnickou osobu zastupuje, má dát najevo, oč se jeho zastoupení opírá, a jedná-li za právnickou osobu v písemné formě, uvede k označení právnické osoby svůj podpis. Tato konstrukce navazuje na pravidlo § 66 odst. 7 obchodního zákoníku. Ustanovení má sice převážně pořádkovou povahu (neplatnost způsobí jen nedostatek podpisu v případech, kdy se pro právní jednání vyžaduje písemná forma), ale pro svůj návodný charakter se jeví jako funkční i do budoucna.

Významné posílení právní jistoty dalších osob sleduje návrh stanovit, že právnická osoba nemůže namítat, že člen jejího orgánu - jednal-li způsobem zapsaným do veřejného rejstříku -

neměl mandát podstoupit určité právní jednání vzhledem k absenci nebo neplatnosti potřebného usnesení, anebo že jednal v rozporu s přijatým usnesením. Vychází se z pojetí, že opírá-li se důvěra druhé strany v zápis do veřejného rejstříku, nelze případné pochybení člena orgánu klást k tíži oné strany, ale naopak důsledky musí nést právnická osoba, která si člena orgánu jako zástupce zvolila, s tím, že vůči tomuto členu může popřípadě sankčně nastoupit.

Má-li právnická osoba zaměstnance, jsou ti jejími zákonnými zástupci, přičemž rozsah jejich zástupčího oprávnění je omezen tím, jak se obvykle pojí s jejich pracovním zařazením a funkcí. Navrhuje se převzít dosavadní pravidlo § 20 odst. 2 platného občanského zákoníku o excesu. Není vyloučeno, aby za právnickou osobu jednal i její člen nebo člen orgánu právnické osoby, který není statutární. Na tyto případy mají být aplikována též ustanovení, jaká se týkají zastupování právnické osoby zaměstnanci. I v tomto směru se vychází z dosavadního stavu právní úpravy.

Zrušení právnické osoby

§ 147

(1) Právnická osoba se zrušuje právním jednáním, uplynutím doby nebo splněním účelu, pro který byla ustavena a z dalších důvodů stanovených zákonem.

(2) O zrušení právnické osoby z její vůle rozhoduje její příslušný orgán.

§ 148

(1) Po zrušení právnické osoby se vyžaduje její likvidace, ledaže celé její jmění nabývá právní nástupce, nebo stanoví-li zákon jinak.

(2) Neplyne-li z právního jednání o zrušení právnické osoby, zda je rušena s likvidací nebo bez likvidace, platí, že je zrušena s likvidací.

§ 149

Kdo rozhodl o zrušení právnické osoby s likvidací, může své rozhodnutí změnit, pokud ještě nedošlo k naplnění účelu likvidace. Kdo rozhodl o přeměně právnické osoby, může své rozhodnutí změnit, dokud se přeměna nestane účinnou.

§ 150

S likvidací se právnická osoba zrušuje

- a) uplynutím doby, na kterou byla založena,
- b) dosažením účelu, pro který byla založena,
- c) dnem určeným právním jednáním o zrušení právnické osoby, jinak dnem jeho účinnosti,
- d) dnem právní moci rozhodnutí orgánu veřejné moci, nestanoví-li se v rozhodnutí den pozdější.

§ 151

(1) Soud na návrh toho, kdo na tom osvědčí právní zájem, zruší právnickou osobu a nařídí likvidaci právnické osoby

- a) která vyvíjí nezákonnou činnost v takové míře, že to závažným způsobem narušuje veřejný pořádek,
- b) která již nadále nesplňuje předpoklady vyžadované pro vznik právnické osoby zákonem,
- c) která nemá déle než dva roky statutární orgán schopný usnášet se, nebo
- d) stanoví-li tak zákon.

(2) Umožňuje-li zákon soudu zrušit právnickou osobu z důvodu, který lze odstranit, soud jí před vydáním rozhodnutí stanoví přiměřenou lhůtu k jeho odstranění.

§ 152

(1) Bez likvidace se právnická osoba zrušuje dnem, kdy rozhodnutí jejího příslušného orgánu, nebo smlouva o přeměně právnické osoby nabude účinnosti.

(2) Bez likvidace se právnická osoba dále zrušuje, bylo-li rozhodnuto o jejím úpadku, zrušením konkursu po splnění rozvrhového usnesení, anebo zrušením konkursu proto, že majetek je zcela nepostačující.

(3) Byla-li právnická osoba zrušená podle odstavce 2 a po skončení insolvenčního řízení se objeví nějaký majetek, vstoupí do likvidace; k věcem vyloučeným z majetkové podstaty se nepřihlíží.

Přeměna právnické osoby

§ 153

(1) Přeměnou právnické osoby je fúze a rozdělení rozštěpením.

(2) Přeměny se účastní buď jedna právnická osoba, anebo je zúčastněných právnických osob více.

(3) Při přeměně alespoň jedna ze zúčastněných osob zaniká a její práva a povinnosti přechází na nástupnickou právnickou osobu.

§ 154

Za přeměnu právnické osoby se považují též rozdělení odštěpením a změna právní formy. O těchto přeměnách lze rozhodnout, stanoví-li to zvlášť zákon.

§ 155

(1) Při přeměně musí být stanoven rozhodný den, od něhož se jednání zanikající právnické osoby z účetního hlediska považuje za jednání uskutečněné na účet nástupnické právnické osoby.

(2) K rozhodnému dni sestaví zanikající právnická osoba konečnou účetní závěrku jako účetní závěrku řádnou nebo mimořádnou. Ke dni předcházejícímu rozhodný den sestaví nástupnická právnická osoba zahajovací rozvahu.

§ 156

(1) Přeměna právnické osoby zapisované do veřejného rejstříku nastává dnem zápisu do veřejného rejstříku. V takovém případě se rozhodný den stanoví tak, aby nepředcházel den podání návrhu na zápis přeměny do veřejného rejstříku více než devět měsíců.

(2) Jsou-li zúčastněné osoby zapsány do veřejného rejstříku zapsány v různých obvodech, podá se návrh na zápis přeměny v kterémkoli obvodu; orgán veřejné moci rozhodne jediným rozhodnutím o všech zapisovaných skutečnostech k témuž dni. Po právní moci rozhodnutí o povolení zápisu se provedou příslušné zápisy ve veřejných rejstřících i v dalších obvodech.

§ 157

(1) Fúze se děje sloučením, anebo splynutím.

(2) Při sloučení alespoň jedna ze zúčastněných právnických osob zaniká a její práva a povinnosti přecházejí na jinou ze zúčastněných právnických osob.

(3) Při splynutí zanikají všechny zúčastněné právnické osoby a na jejich místě nově vzniká další právnická osoba, na niž přecházejí práva a povinnosti všech zúčastněných právnických osob.

§ 158

(1) Právnická osoba se rozštěpením rozděluje se založením nových právnických osob, anebo se rozděluje za současného sloučení s jinými právnickými osobami (dále »rozdělení sloučením«). Právnická osoba se může založit i odštěpením, anebo spojením více způsobů rozdělení.

(2) Pokud rozdělením rozdělovaná právnická osoba zaniká a její práva a povinnosti přecházejí na několik nástupnických právnických osob, pak

- a) jsou-li na rozdělení nástupnické právnické osoby zúčastněny jako osoby již existující, jedná se o rozštěpení sloučením,
- b) mají-li nástupnické právnické osoby rozdělením teprve vzniknout, jedná se o rozštěpení se založením nových právnických osob.

(3) Při rozdělení právnické osoby odštěpením se rozdělovaná právnická osoba neruší, ani nezaniká, ale vyčleněná část jejích práv a povinností přechází na existující nebo nově založenou nástupnickou osobu.

§ 159

V případech uvedených v § 158 rozhodne příslušný orgán právnické osoby, kteří zaměstnanci zanikající právnické osoby se stanou zaměstnanci jednotlivých nástupnických osob.

§ 160

Nestanoví-li zákon něco jiného, mohou fúzovat a rozdělovat se jen právnické osoby o téže právní formě.

§ 161

(1) Při změně právní formy se neruší ani nezaniká právnická osoba jejíž právní forma se mění, pouze se mění její právní poměry a, jde-li o korporaci, pak také právní postavení jejích členů.

(2) Není-li den, k němuž byl vyhotoven návrh smlouvy nebo rozhodnutí o změně právní formy rozvahovým dnem podle zvláštního zákona, vyhotoví právnická osoba k tomuto dni mezitimní účetní závěrku. Údaje, z nichž je sestavena účetní závěrka ke dni zpracování změny právní formy, nesmí předcházet den rozhodnutí právnické osoby o změně právní formy více než tři měsíce.

§ 162

O rozdělení právnické osoby odštěpením a o změně právní formy právnické osoby lze rozhodnout, jen stanoví-li tak zákon.

K § 147 až 162:

Návrh většiny ustanovení pod marginální rubrikou "Zrušení právnické osoby" vychází, stejně jako návrh dalších ustanovení věnovaných zrušení, zániku a likvidaci právnických osob, především z úpravy rušení obchodních společností v dosavadním obchodním zákoníku (zejména § 68, 69 a § 70 až 75a), která je v současném právu zatím nejpropracovanější a jejíž podstatná část platí subsidiárně pro právnické osoby již dnes, avšak generalizují ji tak, aby byla nově formulovaná řešení použitelná pro právnické osoby všech právních forem.

Osnova vychází z pravidla, že se právnická osoba obvykle zrušuje dobrovolně (většinou je právní důvod zrušení v rozhodnutí jejího příslušného orgánu) a že pravidelným důsledkem zrušení právnické osoby je její likvidace. Obecně se akceptuje zásada přijatá dříve obchodním právem, že rozhodnutí o vstupu společnosti lze revokovat. Vyjíměčně přichází v úvahu i nucené zrušení právnické osoby s likvidací, o němž rozhoduje soud, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody (dlouhodobá nečinnost, ztráta předpokladů vyžadovaných pro vznik právnické osoby, nezákonné aktivity apod.)

Bez likvidace se právnická osoba ruší při přeměně, protože pak její jmění přechází jako celek na právního nástupce, a v některých zvláštních případech, které souvisí zejména s insolvenčním řízením.

Osnova zamýšlí umožnit obecně všem právnickým osobám přeměňovat se. V základním modelu (§ 153) jsou přeměnami fúze a rozdělení rozštěpením, při nichž nejméně jedna zúčastněná právnická osoba zaniká a celé její jmění přechází na právního nástupce nebo na několik právních nástupců. Návrh § 153 volí právní fikci, podle níž se za přeměny považují i změna právní formy a rozdělení odštěpením. Pro tyto zvláštní případy je typické, že při nich nedochází k zrušení a zániku právnické osoby, a tudíž se o přeměnu *stricto sensu* nejedná, z praktických důvodů je však výhodné vztáhnout i na tyto případy ustanovení o přeměnách, neboť je to v zájmu transparentního průběhu těchto operací.

Společná ustanovení o právnických osobách charakterizují jednotlivé způsoby přeměn. Navrhuje se zde také upravit pravidla, která jsou všem přeměnám společná. Přeměna právnických osob zapisovaných do veřejného rejstříku nabývá účinky zápisem do veřejného rejstříku. Vzhledem k tomu se jeví jako praktické stanovení rozhodného dne. To je účelné pro právnické osoby, které vedou účetnictví, a které tedy musí uskutečnění přeměny také účetně připravit; to vyžaduje stanovení pevného data, k němuž se změny v účetnictví provedou. Datum, k němuž nastanou právní účinky přeměny, určit za rozhodný den není v drtivé většině případů možné, protože není známo, ke kterému dni bude přeměna do rejstříku zapsána.

Fúze a rozdělování odštěpením se navrhuje připustit obecně, obecně se však také navrhuje přijmout zásadu - která může být ovšem prolomena speciálními úpravami - že k těmto přeměnám může dojít jen mezi právnickými osobami o téže právní formě. Naproti tomu rozdělení právnické osoby odštěpením a změna právní formy má být možná jen připustí-li tak zvláštní úprava.

Zejména ochrana třetích osob vyžaduje, aby se přeměny právnických osob uskutečnily podle dosti podrobných pravidel. Návrh ustanovení společných pro všechny právnické osoby obsahuje jen základní směrnice, protože přeměny právnických osoby korporativního a nadačního typu se co do způsobu provedení podstatně liší. Návrh detailnější úpravy přeměn je z toho důvodu také v dalších oddílech odlišně řešen pro spolky a pro nadace.

Ohledně zániku právnických osob se ponechává nedotčeno osvědčené pravidlo, podle něhož právnická osoba zapsaná do veřejného rejstříku zaniká výmazem z něho.

§ 163

Zánik právnické osoby

- (1) Právnická osoba, která vznikla zápisem do veřejného rejstříku, zaniká dnem, ke kterému byla z veřejného rejstříku vymazána.
- (2) Nestanoví-li zvláštní zákon jinak, zaniká právnická osoba, která nevznikla zápisem do veřejného rejstříku, skončením likvidace.

Likvidace

§ 164

- (1) Právnická osoba vstupuje do likvidace dnem, kdy je zrušena, anebo prohlášena za neplatnou. Vstoupí-li do likvidace právnická osoba zapsaná ve veřejném rejstříku, navrhne bez zbytečného odkladu zápis vstupu do likvidace do veřejného rejstříku.
- (2) Účelem likvidace je vypořádat majetek zrušené právnické osoby (likvidační podstatu), vyrovnat dluhy věřitelům a naložit s čistým majetkovým zůstatkem, jenž vyplyne z likvidace (s likvidačním zůstatkem) podle zákona.
- (3) Po dobu likvidace užívá právnická osoba svůj název s dodatkem „v likvidaci“.

§ 165

(1) Při vstupu do likvidace ustaví příslušný orgán právnické osobě likvidátora. Likvidátor musí splňovat stejné požadavky, jaké zákon předepisuje pro členství ve statutárním orgánu právnické osoby. Ustavením přechází na likvidátora působnost statutárního orgánu v rozsahu uvedeném v § 173 a za výkon své funkce odpovídá stejně jako člen statutárního orgánu.

(2) Likvidátor se ustaví také tehdy, zanikne-li funkce dosavadního likvidátora ještě před zánikem právnické osoby.

(3) Neustaví-li si právnická osoba likvidátora rozhodnutím podle odstavců 1 nebo 2, platí, že likvidátorem byli ustaveni všichni členové statutárního orgánu právnické osoby.

§ 166

(1) Může být ustaveno i několik likvidátorů.

(2) Pro rozhodování likvidátorů o záležitostech právnické osoby, pro jejich jednání za ni a pro určení vzájemných práv a povinností likvidátora a právnické osoby se použijí obdobně § 132 až 137 a § 139.

§ 167

(1) Právnické osobě, která vstoupila do likvidace, aniž jí byl ustaven likvidátor podle § 165, jmenuje likvidátora soud, a to i bez návrhu. Soud jmenuje likvidátora též, rozhodl-li sám o zrušení právnické osoby.

(2) Na návrh osoby, která na tom osvědčí právní zájem, soud odvolá likvidátora, který řádně neplní své povinnosti, a jmenuje nového likvidátora.

(3) Pokud nebyl podán jiný návrh, či nelze-li návrhu vyhovět, může soud při postupu podle odstavců 1 nebo 2 likvidátorem jmenovat i bez jeho souhlasu člena statutárního orgánu. Takový likvidátor nemůže ze své funkce odstoupit. Může však navrhnout soudu, aby jej funkce zprostil, prokáže-li, že na něm nelze spravedlivě požadovat, aby funkci vykonával.

(4) Nelze-li likvidátora jmenovat ani podle odstavce 3, jmenuje ho soud z osob zapsaných do seznamu insolvenčních správců.

§ 168

Jmenoval-li likvidátora soud, poskytnou třetí osoby likvidátorovi součinnost ve stejném rozsahu, v jakém jsou povinny poskytnout ji insolvenčnímu správci podle zvláštního zákona.

§ 169

Ustavením likvidátora na něj přechází působnost statutárního orgánu; právo odvolat likvidátora z funkce tím však není dotčeno.

§ 170

Jen soud může odvolat z funkce likvidátora, kterého do funkce jmenoval.

§ 171

(1) Likvidátorem může být jen osoba zletilá a svéprávná.

(2) Stanoví-li tak zákon, může být likvidátorem právnická osoba; taková osoba pověří zletilou a svéprávnou osobu provedením likvidace v jeho zastoupení.

(3) Jména a bydliště nebo sídla osob uvedených v odstavcích 1 a 2 se zapíše do veřejného rejstříku. Je-li likvidátorů více, zapíše se do veřejného rejstříku, zda likvidátoři za právnickou osobu jednají společně či samostatně.

§ 172

Odměnu a způsob její výplaty určuje likvidátorovi ten, kdo jej ustavil.

§ 173

(1) Činnost likvidátora může sledovat jen účel, jaký odpovídá povaze a cíli likvidace. V souladu s tím likvidátor plní dluhy právnické osoby, uplatňuje její pohledávky a přijímá pro ni plnění, zastupuje právnickou osobu před soudy a jinými orgány, uzavírá smíry a dohody o změně nebo zrušení práv a povinností a i jinak uplatňuje její práva.

(2) Nové smlouvy může likvidátor sjednat, jen je-li toho třeba k splnění povinností právnické osoby dříve vzniklých nebo je-li to nutné k uchování likvidační podstaty či vhodné pro její dočasné využití.

§ 174

Nejedná-li se o případ § 177, likvidátor v průběhu likvidace přednostně uspokojí pohledávky zaměstnanců z pracovního poměru.

§ 175

(1) Likvidátor oznámí vstup právnické osoby do likvidace všem známým věřitelům.

(2) Likvidátor bez zbytečného odkladu zveřejní nejméně dvakrát za sebou alespoň s dvoutýdenním odstupem oznámení podle odstavce 1 společně s výzvou pro věřitele, aby přihlásili své pohledávky ve lhůtě, která nesmí být kratší než tři měsíce od druhého zveřejnění.

§ 176

(1) Likvidátor sestaví ke dni vstupu právnické osoby do likvidace zahajovací účetní rozvahu a soupis jmění právnické osoby.

(2) Likvidátor vydá soupis jmění každému věřiteli, který o to požádá proti úhradě nákladů.

§ 177

Zjistí-li likvidátor v průběhu likvidace, že právnická osoba je předlužena, podá bez zbytečného odkladu insolvenční návrh, ledaže se jedná o případ uvedený v § 178.

§ 178

(1) Jedná-li se o případ § 152 odst. 3 a likvidační podstata nepostačuje k splnění všech dluhů, likvidátor z výtěžku uhradí v první skupině náklady likvidace, ve druhé skupině ze zůstatku uspokojí pohledávky zaměstnanců z pracovního poměru, posléze hradí ve třetí skupině pohledávky ostatních věřitelů.

(2) Není-li možné plně vyrovnat pohledávky v téže skupině, uspokojí se poměrně.

§ 179

(1) Nezdaří-li se v přiměřené době celou likvidační podstatu zpeněžit, vyrovná likvidátor z částečného výtěžku přednostně náklady a pohledávky z první a pak z druhé skupiny, je-li to možné; tím není dotčen § 178 odst. 2. Poté likvidátor nabídne věřitelům pohledávek třetí skupiny likvidační podstatu k převzetí na úhradu dluhů. O věřiteli, který se k nabídce likvidátora nevyjádří do dvou měsíců, platí, že nabídku přijal.

(2) Nezdaří-li se v přiměřené době zpeněžit likvidační podstatu ani zčásti, anebo nejsou-li z částečného výtěžku pohledávky první a druhé skupiny zcela vyrovnány, likvidátor nabídne likvidační podstatu k převzetí podle odstavce 1 všem věřitelům.

(3) O věřiteli, jemuž byla likvidační podstata nabídnuta podle odstavce 1 nebo 2 a do dvou měsíců se k nabídce nevyjádřil, platí, že nabídku přijal; tento účinek nenastane, nepoučil-li jej o tom likvidátor v nabídce.

§ 180

(1) Věřitelům, kteří převezmou likvidační podstatu, náleží každému podíl určený poměrem výše jejich pohledávek; ve zbytku jejich pohledávky zanikají.

(2) Odmítne-li některý z věřitelů účast na převzetí likvidační podstaty, jeho pohledávka zaniká.

§ 181

(1) Odmítnou-li věřitelé likvidační podstatu převzít, jejich pohledávky zanikají a likvidační podstata přechází dnem zániku právnické osoby na stát. To likvidátor bez zbytečného odkladu oznámí orgánu příslušnému podle zvláštního zákona.

(2) Bez zřetele k § 178 až § 180 náleží věřiteli, který je podle zvláštního zákona věřitelem odděleným, uspokojení z jistoty, kterou byla jeho pohledávka zajištěna. Nebude-li oddělený věřitel takto plně uspokojen ve své pohledávce, náleží mu ve zbytku plnění podle § 178 až § 180.

§ 182

(1) Jakmile likvidátor dokončí vše, co předchází naložení s likvidačním zůstatkem, nebo předání likvidační podstaty podle § 179, anebo oznámení podle § 181, vyhotoví konečnou zprávu o průběhu likvidace, v níž zejména uvede, jak bylo s likvidační podstatou naloženo, a popřípadě též návrh na použití likvidačního zůstatku. K témuž dni likvidátor vyhotoví účetní závěrku.

(2) Konečnou zprávu, návrh na použití likvidačního zůstatku a účetní závěrku předloží likvidátor ke schválení tomu, kdo jej ustavil do funkce. Kdo se stal likvidátorem podle § 165 odst. 3, předloží konečnou zprávu, návrh na použití likvidačního zůstatku a účetní závěrku tomu orgánu právnické osoby, který má působnost jej odvolat z funkce, popřípadě působnost jej kontrolovat. Není-li takový orgán, předloží likvidátor tyto doklady a návrhy ke schválení soudu.

(3) Neschválení dokumentů uvedených v odstavci 1 nebrání výmazu právnické osoby z veřejného rejstříku.

§ 183

(1) Nelze vyplácet podíl na likvidačním zůstatku, ani ve formě zálohy, ani jej jinak použít, dokud nebudou uspokojeny nároky všech věřitelů, kteří své pohledávky přihlásili včas podle § 175.

(2) Je-li pohledávka sporná nebo není-li ještě splatná, lze likvidační zůstatek použít, jen byla-li věřiteli poskytnuta dostatečná jistota.

§ 184

(1) Likvidace končí použitím likvidačního zůstatku podle předchozích ustanovení. Nabyla-li právnická osoba dědictví nebo odkaz s podmínkou, doložením času nebo s příkazem, dodrží likvidátor tato omezení. Jestliže však právnická osoba obdržela účelově vázané plnění z veřejných rozpočtů, použije likvidátor příslušnou část likvidačního zůstatku podle rozhodnutí orgánu, který plnění poskytl; obdobně likvidátor postupuje, jestliže právnická osoba obdržela plnění účelově vázané k dosažení veřejně prospěšného účelu.

(2) V ostatních případech likvidace končí převzetím majetku věřiteli podle § 179 nebo oznámením podle § 181.

(3) Do 30 dnů od skončení likvidace podá likvidátor návrh na výmaz právnické osoby z veřejného rejstříku.

§ 185

Zjistí-li se ještě před výmazem právnické osoby z veřejného rejstříku její dosud neznámý majetek nebo objeví-li se potřeba jiných nezbytných opatření, likvidace neskončí a likvidátor tento majetek vypořádá nebo provede další nezbytná opatření. Po ukončení těchto jednání postupuje podle § 182 a 184; ustanovení § 149 použít nelze.

§ 186

(1) Zjistí-li se dosud neznámý majetek právnické osoby po jejím výmazu z veřejného rejstříku, nebo objeví-li se jiný zájem hodný právní ochrany, soud na návrh toho, kdo osvědčí právní zájem, zruší zápis o výmazu právnické osoby, likvidaci obnoví a jmenuje likvidátora. Po právní moci rozhodnutí příslušný orgán zapíše do veřejného rejstříku obnovení právnické osoby, skutečnost, že je v likvidaci, a údaje o likvidátorovi.

(2) Ke dni obnovení právnické osoby likvidátor sestaví zahajovací likvidační účetní rozvahu a provede soupis dodatečně zjištěného jmění právnické osoby.

(3) Při obnovení likvidace proto, že byl zjištěn dosud neznámý majetek právnické osoby, se obnoví pohledávky, které zanikly podle § 180 a § 181.

K § 163 až 186:

Obecná úprava se věnuje jen bližší úpravě likvidace, protože zrušení právnické osoby bez likvidace (fúzí nebo rozdělením) musí vykazat různý právní režim pro právnické osoby korporativního a fondového typu. Úprava likvidace se s drobnými úpravami a upřesněními přejímá z dosavadního obchodního zákoníku, protože tamější úprava likvidace je zdařilá. Byla však koncipována jako generální, subsidiárně platná pro všechny právnické osoby, což je v rozporu s celkovým pojetím občanského zákoníku jako ústředního kodexu soukromého práva.

Významnější novinkou je zavedení obecného pojmu »likvidační podstata« jako termínu párového k známému pojmu »konkursní podstata«, jehož použití zjednodušuje mluvu zákona, aniž to je na újmu její přesnosti. Nejedná se o terminologickou novinku; týž pojem použil již dříve zákon o bankách v § 36 odst. 5. Hlavní povinností likvidátora je likvidační podstatu zpeněžit. Proto se osnova věnuje i této problematice, neřeší však otázky vzniku vlastnictví k převáděným majetkovým kusům, ani otázky spojené se smluvním právem, protože v těch směrech se uplatní obecná úprava o nabytí vlastnického práva smlouvou.

Ve vztahu k osobě likvidátora a k výkonu jeho funkce osnova nezamýšlí stávající úpravu přejímanou z nynějšího obchodního zákoníku zásadně měnit a sleduje jen některá dílčí upřesnění. Především se navrhuje zavést zákonnou automatiku pro obsazení likvidátorské funkce v případě, že si právnická osoba při dobrovolném zrušení sama likvidátora neustaví. Pro ten případ se zamýšlí stanovit, že tehdy se stane likvidátorem z moci zákona každý člen statutárního orgánu právnické osoby. Nová zákonná konstrukce tím odlehčí justici, protože dosud v těchto případech musí rozhodovat soudy, a zrychlí a zefektivní celkový průběh likvidace. Dále se jedná o návrh pravidla příkazující analogickou aplikaci některých ustanovení o statutárních orgánech i na likvidátora.

Pokud se jedná o povinnosti likvidátora, nemění se oproti dosavadní úpravě jejich pojetí. Pouze návrh ustanovení § 182 sleduje vyjasnění otázky, komu likvidátor předkládá ke schválení dokumenty, jimiž se likvidační proces uzavírá (konečnou zprávu, návrh na použití likvidačního zůstatku a účetní závěrku). Jedná se o otázku, jejíž odpověď je v praxi nejasná a o správném řešení existují interpretační spory. Proto se navrhuje stanovit, že tyto dokumenty předkládá likvidátor ke schválení tomu, kdo jej ustavil do funkce; jmenuje-li jej tedy soud, bude soud rovněž schvalovat příslušné dokumenty. Toto pravidlo se uplatní jako obecné, nelze je však použít u obchodních společností nebo družstev, jejichž společníkům nebo členům musí být ponechána možnost rozhodnutí, neboť na zjištění likvidačního zůstatku váží jejich majetkové nároky. V tom směru se předpokládá speciální úprava v obchodním zákoně.

Další významnější posun je v úpravě § 185 a 186, které sice koncepčně odpovídají stávajícímu § 75b obch. z., ale lépe a sociálně užitečněji odlišuje oproti této úpravě skutkové

podstaty v prvním a druhém odstavci. Je-li totiž neznámý (nelikvidovaný) majetek právnická osoba zjištěn ještě před jejím výmazem z veřejného rejstříku, nemá opodstatnění, aby o obnovení likvidace rozhodoval soud: o to se právnická osoba v likvidaci musí postarat sama. Nezbytnost obnovy právnické osoby a její likvidace po jejím výmazu řeší nyní § 179. Není však omezena jen na dodatečné zjištění nelikvidovaného majetku, ale - a to ve shodě s pojetím švýcarské právní praxe³⁰⁾ - se zamýšlí možnost obnovy právnické osoby otevřít i pro případ nějakého jiného zájmu hodného právní ochrany. Jaký zájem to má být, se nezamýšlí blíže vymezovat, to závisí na jednotlivostech konkrétního případu a na stanovisku soudní praxe.

Oddíl 2 Korporace

Pododdíl 1 Obecně o korporacích

§ 187

(1) Korporaci vytváří jako právnickou osobu společenství osob.

(2) O právnické osobě tvořené společenstvím osob i účelově vyčleněným majetkem platí, že je korporace. Také o právnické osobě tvořené jediným členem platí, že je korporace.

K § 187:

Ve shodě s věcným záměrem zákoníku budou ustanovení o spolku subsidiárně použitelná na všechny právnické osoby korporálního typu. Proto musí ustanovením o spolku předcházet obecná ustanovení o korporacích vůbec.

§ 188

(1) Korporace může mít jediného člena, připouští-li to zákon. V takovém případě jediný člen korporace v ní nemůže z vlastní vůle ukončit členství, ledaže v důsledku toho na jeho místo vstoupí nová osoba.

(2) Klesne-li počet členů korporace pod počet stanovený zákonem, soud jí i bez návrhu zruší a rozhodne o její likvidaci. Nejprve jí však poskytne přiměřenou lhůtu k zjednání nápravy.

³⁰⁾ Forstmoser, P. - Meyer-Hayoz, A., Einführung in das schweizerische Aktienrecht, Verlag Stämpfli & Cie, Bern, 1980, str. 107.

§ 189

(1) Přijetím členství v korporaci přejímá každý přistupující člen povinnost chovat se vůči korporaci čestně a zachovávat její stanovy. Korporace jej nesmí zvýhodňovat ani znevýhodňovat a musí šetřit jeho členská práva a oprávněné zájmy.

(2) Jestliže některý z členů zneužije v soukromé korporaci hlasovací právo k újmě celku, rozhodne soud na návrh toho, kdo prokáže právní zájem, že k hlasu tohoto člena nelze pro určitý případ přihlížet. Právo podat návrh zaniká, nebyl-li návrh podán do tří měsíců ode dne, kdy bylo právo zneužito.

K § 188 a 189:

Podle obecného chápání je korporace společenstvím (nejméně tedy dvou) osob. Zdůrazňuje se tedy, že unipersonální korporace je jako legální myslitelná jen na základě zvláštní zákonné úpravy výjimečného charakteru. Vzhledem k tomu, že jsou pro určité právní formy korporací předepsány minimální počty členů (např. u osobních obchodních společností nebo u družstev), navrhuje se stanovit již v obecné úpravě jako logický důsledek porušení této podmínky nutnost soudního zrušení korporací, jejichž počet členů klesne pod zákonné minimum. Nemělo by však praktický smysl přistupovat k takovému opatření bezprostředně a rušit někdy i pracně budovanou, léta trvající a funkční strukturu. Proto má být právnické osobě dána možnost, aby v přiměřené době zjedнала ve svých členských poměrech nápravu.

Ust. § 189 přejímá myšlenku dosavadního § 56a obch. z., která tam nemá místo, protože se nejedná o speciální pravidlo pro obchodní společnosti, ale o obecnou zásadu dopadající na všechny právnické osoby korporativního typu. Návrh zjednodušuje normativní vyjádření tohoto pravidla, aniž to je na újmu obsahu, zejména však zavádí efektivní sankci za zneužití hlasů v korporaci. Dosavadní úprava svádí k tomu, aby se jako sankce za zneužití většiny nebo menšiny hlasů uplatnilo jen právo na náhradu škody, což je korporaci nejednou málo platné. Proto se navrhuje založit pravomoc soudu k rozhodnutí, že k zneužívajícím hlasům nebude přihlédnuto. Záměrně se v tom směru navrhuje stanovit, že se tak má stát "pro určitý případ", neboť každou situaci nutno posoudit jednotlivě; krom toho onen "určitý případ" může ležet v minulosti i v budoucnosti.

Pododdíl 2

Spolek

§ 190

(1) Alespoň tři osoby vedené společným zájmem mohou založit k jeho naplňování spolek jako samosprávný a dobrovolný svazek členů a spolčovat se v něm.

(2) Spolek může být členem dalšího spolku. Vytvoří-li spolky k uplatňování společného zájmu nový spolek jako svůj svaz, vyjádří v názvu nového spolku jeho svazovou povahu.

§ 191

(1) Nikdo nesmí být nucen k účasti ve spolku a nikomu nesmí být bráněno vystoupit z něho.

(2) Členové spolku neručí za jeho dluhy.

(3) Vstup do spolku nelze podmínit vkladem.

§ 192

(1) Název spolku obsahuje slovo »spolek« nebo jiné označení naznačující jeho spolkovou povahu.

(2) Po podání ohlášky spolek připojí k svému názvu dodatek »ohlášený spolek«, postačí však zkratka »o.s.«

§ 193

(1) Hlavní činností spolku může být jen uspokojování a ochrana těch zájmů, k jejichž naplňování je spolek založen. Podnikání nebo jiná výdělečná činnost hlavní činností spolku být nemůže.

(2) Vedle hlavní činnosti může spolek vyvíjet též vedlejší hospodářskou činnost spočívající v podnikání nebo jiné výdělečné činnosti, je-li její účel v podpoře hlavní činnosti nebo v hospodárném využití spolkového majetku.

(3) Zisk z činnosti spolku lze použít pouze pro spolkovou činnost, včetně správy spolku.

K § 190 až 193:

Ve shodě s věcným záměrem se navrhuje zrušit podstatnou část zák. č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, v platném znění, s tím, že institucionální úprava spolků bude zahrnuta do kodifikace jako úprava obecně aplikovatelná na veškeré právnické osoby typu korporace tam, kde speciální zákony o jejich právních formách nestanoví odchylky. Zároveň se osnova vrací k tradičnímu pojmosloví a ve shodě s doktrinární kritikou³¹⁾ opouští dosavadní umělý a zcela nevhodný zákonný termín »občanské sdružení« a nahrazuje je klasickým »spolek«.

Spolek je vymezen důrazem na jeho základní znaky, jimiž jsou samospráva, dobrovolnost členství, oddělení majetkových sfér spolku a jeho členů s vyloučením zákonného ručení členů spolku za spolkové dluhy i vkladové povinnosti členů vůči spolku a spolkovou činností jako hlavní (statutární) činností spolku. Vedle hlavní činnosti spolek může sice vykonávat i činnost vedlejší, a to i výdělečnou, ale jen za účelem podpory vlastní spolkové činnosti - i při hospodárném využití majetku spolku bude konečným efektem výdělků rovněž podpora spolkové činnosti, včetně správy spolku.

³¹⁾ Např. *Telec, I.*, Spolkové právo, C. H. Beck, Praha 1998, str. 9.

Založení

§ 194

(1) Zakladatelé založí spolek smlouvou obsahující náležitosti stanov.

(2) Stanovy obsahují alespoň

- a) název a sídlo spolku,
- b) účel spolku vymezením činnosti, jíž má být účelu dosahováno,
- c) práva a povinnosti členů vůči spolku, popřípadě určení způsobu, jak jim budou práva a povinnosti vznikat,
- d) určení statutárního orgánu,
- e) způsob vzniku a zániku členství ve statutárním orgánu,
- f) způsob použití likvidačního zůstatku, popřípadě určení, jak se tento způsob stanoví.

(3) Stanovy popřípadě dále vymezí

- a) vnitřní organizaci spolku,
- b) vedlejší hospodářskou činnost spolku, má-li být provozována,
- c) způsob rozhodování orgánu, který rozhoduje spory náležející do spolkové samosprávy, má-li být takový orgán zřízen,
- d) podrobnosti o seznamu členů, má-li spolek takový seznam vést.

§ 195

(1) Určí-li stanovy, že členství je různého druhu, vymezí zároveň práva a povinnosti, spojená s jednotlivými druhy členství.

(2) Stanovy mohou založit pobočný spolek jako organizační jednotku spolku, anebo určit, jakým způsobem se pobočný spolek zakládá a který orgán rozhoduje o založení a zrušení pobočného spolku rozhoduje.

§ 196

(1) Zakládají-li stanovy různé druhy členství ve spolku, vyžaduje se k usnesení, pokud omezuje práva nebo rozšiřuje povinnosti členů s určitým druhem členství, i souhlas většiny přítomných členů s tímto druhem členství.

(2) Zakládají-li stanovy různé druhy členství v pobočném spolku různého druhu, vyžaduje se, aby návrh změny stanov, pokud mění práva nebo povinnosti členů pobočného spolku s určitým druhem členství, schválila členská schůze pobočného spolku. Pro přijetí usnesení platí odstavec 1 obdobně.

§ 197

Stanovy musí být uloženy v úplném znění v sídle spolku.

Ustavující schůze

§ 198

(1) Spolek lze založit i usnesením ustavující schůze tvořícího se spolku. Na ustavující členskou schůzi se ustanovení o členské schůzi se použijí obdobně.

(2) Svolavatel ustavující schůze vypracuje návrh stanov a svolá vhodným způsobem další zájemce o založení spolku k ustavující schůzi. Ze svolání ustavující schůze musí být patrný alespoň místo a čas jejího zahájení a údaj, kde a kdy je možné nahlédnout do návrhu stanov.

§ 199

Každý, kdo se dostaví na ustavující schůzi a splňuje podmínky pro členství ve spolku, se zapíše do listiny přítomných, podepíše se k údajům o svém jménu a bydlišti nebo sídlu. Správnost a úplnost listiny přítomných ověří osoba pověřená k tomu přípravným výborem. Platí, že osoby zapsané v listině přítomných podaly řádnou přihlášku do spolku.

§ 200

(1) Ustavující schůzi zahájí svolavatel, nebo osoba k tomu pověřená přípravným výborem. Sdělí ustavující schůzi počet přítomných a seznámí ji s jednáními, která svolavatel v zájmu spolku již učinil. Dále navrhne ustavující schůzi pravidla pro její jednání a volbu předsedajícího i případných dalších činníků.

(2) Ustavující schůze volí členy těch orgánů, které podle určení zákona a stanov zvolit má.

(3) Ustavující schůze přijímá usnesení většinou hlasů přítomných v době hlasování.

(4) Kdo hlasoval proti přijetí návrhu stanov, může od přihlášky do spolku odstoupit. O tom musí být učiněn záznam v listině přítomných opatřený podpisy odstupujícího a toho, kdo záznam učinil.

§ 201

Účastní-li se ustavující schůze alespoň tři osoby, mohou uzavřít dohodu o stanovách podle § 194 odst. 1.

Vznik spolku

§ 202

(1) Spolek vzniká dnem účinnosti stanov.

(2) Spolek do šedesáti dnů po svém vzniku podá příslušnému orgánu veřejné moci ohlášku spolku do veřejného rejstříku. Ohlášku za spolek podává statutární orgán.

§ 203

Po vzniku spolku ručí členové přípravného výboru, a byl-li ustaven statutární orgán, pak spolu s nimi i členové statutárního orgánu spolku, ručí společně a nerozdílně za závazky spolku vzniklé přede dnem zápisu spolku do veřejného rejstříku.

K § 194 až 203:

Pojetí založení a vzniku spolku recipuje s nezbytnými upřesněními dosavadní úpravu zákona č. 83/1990 Sb. Spolek je založen dohodou o stanovách, uzavřenou buď konvenčním způsobem nebo přijetím stanov na ustavující členské schůzi.

Pro dohodu o stanovách se navrhuje spokojit se s požadavkem prosté písemné formy s tím. Obsah stanov je proti dosavadnímu stavu upřesněn. Po vzniku spolku lze stanovy měnit jen usnesením členské schůze.

Navrhuje se stanovit podrobnosti o ustavující členské schůzi, přičemž je jasně řečeno, že se tu nejedná o žádné indiferentní shromáždění, ale o spolkový orgán, který se podřizuje i zákonným ustanovením o členské schůzi spolku.

V kontextu tradičních evropských demokracií se jeví jako neúnosné pokračovat v dosavadní praxi spojující vznik spolků s registrací stanov příslušným orgánem veřejné moci, jímž je podle současné úpravy ministerstvo vnitra. Toto pojetí odpovídá praxi policejního státu, zavedeno bylo v někdejší habsburské monarchii v období bachovského absolutismu (samotné Rakousko tuto praxi již dávno opustilo) a v našem státě se z různých příčin uchovalo do současné doby. Osnova i v tomto směru sleduje obecnou zásadu, že funkcí soukromého práva je umožnit svobodné rozvíjení soukromého života. Se zřetelem k tomu a po vzoru švýcarské, nizozemské a dalších evropských úprav se navrhuje stanovit, že spolek vzniká přijetím stanov. Navrhuje se tedy zavést systém volného zakládání spolků, v jehož důsledku bude mít zápis spolku do veřejného rejstříku jen deklaratorní účinky.

Při tomto řešení musí být dostatečnou měrou chráněny osoby vstupující s již vzniklým, ale dosud nezapsaným spolkem v právní styk. Ve shodě s osvědčenými přístupy právních řádů jiných evropských států se tedy navrhuje stanovit pořádkovou lhůtu pro podání návrhu (ohlášky) na zápis spolku do veřejného rejstříku. Zejména se však navrhuje založit solidární ručení spolkových činovníků, odpovědných za podání ohlášky, za dluhy spolku vzniklé od vzniku spolku až do jeho registrace.

Pobočný spolek

§ 204

(1) Právní osobnost pobočného spolku se odvozuje od právní osobnosti hlavního spolku. Pobočný spolek může mít práva a povinnosti a nabývat je pod vlastním názvem v rozsahu určeném stanovami.

(2) Název pobočného spolku musí obsahovat příznačný prvek názvu hlavního spolku a vyjádřit jeho vlastnost pobočného spolku.

§ 205

(1) Pobočný spolek podléhá zápisu do veřejného rejstříku.

(2) Z právních jednání pobočného spolku vzniklých přede dnem zápisu pobočného spolku do veřejného rejstříku je hlavní spolek oprávněn a zavázán společně a nerozdílně s

pobočným spolkem. Ode dne zápisu pobočného spolku do veřejného rejstříku ručí hlavní spolek za dluhy pobočného spolku v rozsahu určeném stanovami.

§ 206

Zrušením hlavního spolku se zrušuje i pobočný spolek. Zánikem hlavního spolku pobočný spolek zaniká.

K § 204 až 206:

Spolkové organizace mohou již dnes zřizovat - a mohly tak činit i v minulosti - organizační jednotky s vlastní právní subjektivitou. Tyto vedlejší právnické osoby zák. č. 83/1990 Sb. zcela nevhodně³²⁾ označuje jako »organizační složky«. Tato terminologie se opouští a osnova zavádí pojem pobočného spolku.

Protože je pobočný spolek právnická osoba s odvozenou subjektivitou, záleží v první řadě na spolkových stanovách, zda bude vůbec zřízena - a pokud ano, v jakém rozsahu bude způsobilá právně jednat. Vzhledem k tomu, že stanovy mohou tuto způsobilost v různých směrech omezit a že toto omezení má povahu interního opatření právnické osoby, nemohou taková opatření vést k újmě třetích osob.

Označení »pobočný spolek« je název druhový. Osnova nezamýšlí spolkům nařizovat, aby své složky takto in concreto označovaly (zvoleno může být např. i označení »sekce«, »základní organizace«, »místní organizace« apod.); z názvu pobočného spolku však musí být nezbytně seznatelné, že se jedná o osobu se subjektivitou jen odvozenou. Distinktivní složka názvu spolku musí též obsahovat poukaz na sounáležitost pobočného spolku k spolku hlavnímu.

Zřízení pobočného spolku jako vedlejší právnické osoby vyžaduje - vzhledem ke zkušenostem z praxe³³⁾ - nezbytná opatření v zájmu právní bezpečnosti a ochrany veřejnosti. Dosavadní stav, kdy neexistuje možnost hodnověrného ověření vzniku a trvání organizačních složek občanských sdružení s právní subjektivitou, vede k negativním efektům. Proto se navrhuje jít cestou zápisů pobočných spolků.

Zřízení pobočného spolku nemůže vést k oslabení kredibility spolkového jmění v neprospěch věřitelů a k poškozování jejich zájmů. Zároveň se však ukazuje jako neschůdná myšlenka sledující zachování jednotnosti spolkového jmění i při zřízení pobočného spolku. Takové pojetí by bylo teoreticky vadné (jmění jedné právnické osoby by bylo při takovém řešení podmnožinou jmění právnické osoby jiné). Mimo to by však jeho akceptace vedla i k prakticky neschůdným situacím, neboť by tím bylo znemožněno řešení případných majetkových sporů mezi pobočným a hlavním spolkem nebo mezi několika pobočnými

³²⁾ Srov. též *Telec, I.*, Spolkové právo, C. H. Beck, Praha 1998, str. 148.

³³⁾ *Chalupa, L.*, Právní subjektivita organizačních jednotek občanských sdružení podle zák. č. 83/1990 Sb., Právní rádce, 1998, č. 1, str. 9 a násl.

spolky téhož hlavního spolku. Proto se respektuje oddělení majetkových sfér hlavního a pobočného spolku.

Navrhuje se však v zájmu třetích osob stanovit, že z právních jednání učiněných pobočným spolkem před zápisem do veřejného rejstříku, bude společně s pobočným spolkem oprávněn i zavázán společně a nerozdílně také spolek hlavní. Návrh se opírá o dva argumenty. Především je věcí hlavního spolku, zda vznik pobočného spolku ve stanovách umožní a kterému orgánu svěří působnost pobočný spolek ustavit (a rušit). Za druhé, až do zápisu pobočného spolku do veřejného rejstříku nebude jiným osobám dostatečně umožněno spoléhat na právní existenci pobočného spolku, a proto je zapotřebí posílit jejich právní jistotu. Vedle toho je potřebné mít na paměti, že navržené opatření nijak nemění pravidlo, podle něhož členové statutárního orgánu spolku (tedy i spolku pobočného) ručí za splnění závazků spolku vzniklých přede dnem zápisu spolku do veřejného rejstříku. Jakmile bude pobočný spolek do veřejného rejstříku zapsán, navrhuje se omezit rozsah zákonného ručení hlavního spolku na rozsah určený stanovami.

Členství

§ 207

(1) Členství ve spolku se váže na osobu člena a nepřechází na jeho právního nástupce. Člen spolku nemůže bez souhlasu spolku členství převést ani přenechat jeho výkon třetí osobě.

(2) Je-li členem spolku právnická osoba, vykonává svá členská práva statutárním orgánem, neurčí-li jiného zástupce.

§ 208

(1) Po vzniku spolku může členství v něm vzniknout přijetím za člena nebo jiným způsobem podle stanov.

(2) Kdo se uchází o členství, vyjadřuje tím vůli být vázán stanovami od okamžiku, kdy se stane členem spolku.

(3) O přijetí za člena rozhoduje orgán spolku povoláný k tomu stanovami. Neurčí-li stanovy takový orgán, rozhoduje o přijetí za člena statutární orgán spolku.

§ 209

Vznikem členství v pobočném spolku vzniká i členství v hlavním spolku.

§ 210

Stanovy mohou určit výši a splatnost členského příspěvku, anebo určí, který orgán spolku určí výši a splatnost členského příspěvku a jakým způsobem.

Seznam členů

§ 211

(1) Vede-li spolek seznam členů, určí stanovy, jakým způsobem spolek provádí v seznamu zápisy a výmazy týkající se členství osob ve spolku. Stanovy dále určí, jak bude seznam členů spolku zpřístupněn, anebo že seznam zpřístupněn nebude, vyžaduje-li to povaha spolku nebo charakter jeho činnosti.

(2) Každý člen, a to i bývalý, obdrží od spolku na jeho náklady potvrzení s výpisem ze seznamu obsahující údaje o své osobě; namísto zemřelého člena může o potvrzení požádat jeho manžel, dítě nebo rodič; není-li žádný z nich, může vydání potvrzení žádat jiná osoba blízká, prokáže-li zájem hodný právní ochrany.

(3) Seznam může být uveřejněn se souhlasem všech členů, kteří jsou v něm zapsáni; při uveřejnění neúplného seznamu musí být z něho patrné, že je neúplný.

Zánik členství

§ 212

Členství ve spolku zaniká

- a) vystoupením,
- b) vyloučením,
- c) dalšími způsoby uvedenými ve stanovách nebo v zákoně.

§ 213

Neurčí-li stanovy nic jiného, zanikne členství, pokud člen nezaplatí členský příspěvek ani v přiměřené lhůtě určené dodatečně ve výzvě spolku o zaplacení.

§ 214

(1) Spolek má právo vyloučit člena, který závažně porušil povinnost vyplývající z členství a nezjedná ani po výzvě spolku v přiměřené lhůtě nápravu. Výzva se nevyžaduje, nelze-li porušení povinnosti odčinit nebo způsobilo-li spolku zvlášť závažnou újmu.

(2) Rozhodnutí o vyloučení se doručí vyloučenému členu.

(3) Není-li rozhodnuto do jednoho roku od porušení povinnosti, právo spolku na vyloučení člena zaniká.

§ 215

Neurčí-li stanovy jinak, může návrh na vyloučení podat v písemné formě kterýkoli člen; v návrhu se uvedou okolnosti osvědčující důvod pro vyloučení.

§ 2156

(1) Neurčí-li stanovy jiný orgán, rozhoduje o vyloučení člena statutární orgán. Člen musí mít příležitost se s návrhem na vyloučení seznámit, žádat o jeho vysvětlení a uvést i doložit vše, co mu je k prospěchu.

(2) Rozhoduje-li o vyloučení člena jiný než nejvyšší orgán spolku a není-li ve spolku zřízena rozhodčí komise, může člen do patnácti dnu od doručení rozhodnutí navrhnout v písemné formě, aby nejvyšší orgán rozhodnutí o vyloučení přezkoumal.

(3) Odporuje-li rozhodnutí o vyloučení stanovám nebo zákonu, příslušný orgán je zruší; jinak je potvrdí.

§ 217

Vyloučený člen může do tří měsíců od doručení konečného rozhodnutí spolku o svém vyloučení navrhnout soudu, aby rozhodl o neplatnosti vyloučení; jinak toto právo zaniká. Nebylo-li mu rozhodnutí doručeno, může člen návrh podat do tří měsíců ode dne, kdy se o něm dozvěděl, nejdéle však do jednoho roku ode dne, kdy byl po vydání rozhodnutí zánik jeho členství vyloučením zapsán do seznamu členů, jinak toto právo zaniká.

K § 207 až 217:

Předpisy o členství ve spolku vycházejí z dosavadní úpravy, ale rozšiřují ji a odstraňují některé nedostatky.

Členství ve spolku má povahu osobního poměru, trvale ani dočasně nepřenositelného na jinou osobu, a vyloučeného z přechodu v rámci právního nástupnictví. Ke vzniku členství může dojít dvěma způsoby: zvláštním způsobem vzniká členství u zakládajících členů spolku, u nichž se nevyžaduje, aby podávali zvláštní členskou přihlášku. Za trvání spolku však členství v něm může vzniknout na základě podání a přijetí členské přihlášky. Ze způsobů zániku členství upravuje osnova vystoupení, vyloučení a zánik členství pro neplacení členského příspěvku.

Při vyloučení osnova předpokládá vnitřní přezkoumání rozhodnutí o vyloučení v rámci spolkové organizace, ovšem vyjma případy, kdy o vyloučení rozhoduje členská schůze nebo rozhodčí komise. Rozhoduje-li o vyloučení jiný orgán, má mít vylučovaný právo žádat, aby členská schůze jeho vyloučení přezkoumala. Stanovy spolku k tomu účelu mohou zřídit také rozhodčí komisi. V každém případě však náleží vyloučenému soudní ochrana, ať již o jeho vyloučení rozhodla členská schůze (či rozhodčí komise) při přezkoumání, anebo usnesla-li se členská schůze sama na vyloučení přímo. Tím se zároveň odstraňuje nelogičnost stávajícího § 15 odst. 1 zák. č. 83/1990 Sb., jehož díkce vede k závěru, že o soudní přezkoumání nelze žádat, není-li ve spolku vnitřní přezkoumání institucionalizováno. Mění se lhůta k podání návrhu (opouští se subjektivní lhůta 30 dní a objektivní 6 měsíců) ve prospěch sjednocení této a analogických konstrukcí v ostatních korporacích. Rozdílně od dosavadní úpravy osnova v ustanovení o soudní ochraně člena spolku výslovně nezmiňuje, že k rozhodnutí o návrhu je příslušný soud okresní, protože toto pravidlo plyne již z ustanovení § 9 o.s.ř., kam také systematicky patří.

Nově se navrhuje upravit jako zvláštní právní zařízení seznam členů spolku. Seznam členů slouží spolkovým záležitostem a v praxi je také běžně zaváděn. Proto se jeho základní zákonný rámec jeví jako účelný a vhodný. Osnova nemínila nařizovat každému spolku, aby

tento seznam vedl. Rozhodne-li se však spolek seznam vést, musí jeho základní rámec upravit stanovy.

Z úpravy obsahu členství se tato skupina paragrafů věnuje jen otázce členských příspěvků, protože jinak v základní rovině plně postačí obecná úprava o korporacích s tím, že se úprava dalších otázek ponechává stanovám.

Organizace spolku

§ 218

(1) Orgány spolku jsou statutární orgán (výbor nebo předseda) a nejvyšší orgán, případně též kontrolní komise a rozhodčí komise. Stanovy určí, zda statutárním orgánem je výbor nebo předseda. Stanovy mohou pro orgány spolku také jiná označení, pokud tím nevzbudí klamný dojem o jejich povaze, popřípadě zřídit další orgány spolku.

(2) Za výbor jedná jeho předseda, neurčí-li stanovy jinak.

§ 219

(1) Členem statutárního nebo nejvyššího orgánu spolku může být jen člen spolku. Pokud členství ve spolku náleží právnické osobě, může za člena v orgánu spolku navrhnout svého zaměstnance, člena nebo člena svého orgánu. Za plnění jeho povinností vzniklých z výkonu funkce v orgánu spolku tato právnická osoba ručí.

(2) Členství v orgánu spolku, není-li jen čestné, je vázáno na funkční období určené stanovami. Neurčí-li stanovy jinou dobu, je funkční období pětileté.

(3) Stanovy mohou určit, že kolektivní orgán spolku, volený členskou schůzí, pokud počet jeho členů neklesl pod polovinu, může kooptovat náhradní členy do konání nejbližší členské schůze. Zvolila-li členská schůze podle stanov náhradníky, doplní příslušný orgán chybějícího člena z řad náhradníků způsobem upraveným ve stanovách; jinak může kolektivní orgán spolku, volený členskou schůzí, pokud počet jeho členů neklesl pod polovinu, kooptovat náhradní členy do konání nejbližší členské schůze; jestliže možnost kooptace stanovy nevyloučí.

§ 220

(1) Členy výboru nebo předsedu volí a odvolává členská schůze, ledaže stanovy určí něco jiného.

(2) Pokud má spolek nejvyšší orgán odlišný od členské schůze, postupuje se obdobně.

K § 218 až 220:

Vnitřní organizace spolku je především jeho věcí. V zájmu bezpečnosti právního obchodu je nezbytné, aby spolek měl statutární orgán, neboť ten jej také zastupuje navenek v právním styku spolku s jinými osobami. Proto se také vyžaduje, aby stanovy určily, jaký má spolek statutární orgán, jak se tento orgán utváří a jak spolek zastupuje. Je záležitostí stanov, zřídí-li statutární orgán kolektivní nebo individuální. Pro zákonné označení kolektivního statutárního

orgánu se navrhuje označení »výbor«, pro individuální orgán název »předseda«. Nevylučuje se však, aby si spolek tyto orgány pojmenoval jinak.

Odpovídá zásadě samosprávy spolku, že je především na stanovách, aby určily jaké další orgány spolek bude mít a jaká bude jejich působnost. Stejně tak je na stanovách určit, jak se tyto orgány svolávají nebo obsazují.

Pouze v případě, že stanovy nebudou věnovat vnitřní organizaci spolku pozornost, nastoupí dispozitivní ustanovení zákona. Osnova počítá se standardní biparticií orgánů spolku, tj. se statutárním orgánem jako orgánem exekutivním a s členskou schůzí jako orgánem nejvyšším, přičemž se navrhuje upravit i dva orgány zřizované fakultativně, a to kontrolní komisi a rozhodčí komisi. Navržená ustanovení umožňují spolku, jemuž vyhovuje zákonná dispozice, přijmout jednoduché stanovy a co do vnitřní organizace se řídit navrženou zákonnou úpravou. Návrh však nebrání spolku, aby si ve stanovách vytvořil jakoukoli jinou vnitřní organizační strukturu.

Členská schůze

§ 221

(1) Neurčí-li stanovy jinak, je nejvyšším orgánem spolku členská schůze. Náleží jí určit hlavní zaměření činnosti spolku, schválit výsledek hospodaření spolku, hodnotit činnost dalších orgánů spolku i jejich členů a rozhodnout o zrušení spolku s likvidací nebo o jeho přeměně, jakož i další působnosti vyplývající ze stanov.

(2) Členskou schůzi svolává k zasedání statutární orgán spolku, popřípadě i jiný orgán určený ve stanovách. Neurčí-li stanovy jinak, zasedá členská schůze nejméně jedenkrát do roka.

§ 222

(1) Statutární orgán spolku svolá členskou schůzi z podnětu

- a) alespoň třetiny členů spolku, neurčí-li stanovy nižší počet, anebo
- b) kontrolního orgánu spolku.

Podnět musí obsahovat údaj o zmocněnci a návrh pořadu jednání.

(2) Nesvolá-li statutární orgán spolku členskou schůzi do třiceti dnů od doručení podnětu, může ten, kdo podnět podal, svolat členskou schůzi na náklady spolku sám. Soud může na návrh zmocněnce uvedeného v podnětu spolku nařídit, aby mu spolek na tyto náklady vyplatil přiměřenou zálohu.

§ 223

(1) Neurčí-li stanovy jiný způsob, svolá se členská schůze k zasedání pozvánkou zaslanou členům ve lhůtě určené stanovami, jinak nejméně třicet dnů před jeho konáním. Z pozvánky musí být zřejmé místo, čas a pořad zasedání.

(2) Je-li zasedání svoláno podle § 222, může být pořad jednání proti návrhu uvedenému v podnětu změněn jen se souhlasem toho, kdo podnět podal.

(3) Místo a čas zasedání členské schůze se určí tak, aby co nejméně omezovaly možnost členů účastnit se.

§ 224

(1) Kdo zasedání členské schůze svolal, může je odvolat nebo odložit stejným způsobem, jakým bylo svoláno. Stane-li se tak méně než týden před oznámeným datem zasedání, nahradí spolek členům, kteří se na zasedání dostavili podle pozvánky, účelně vynaložené náklady.

(2) Je-li zasedání svoláno podle § 222, může být odvoláno či odloženo jen na návrh nebo se souhlasem toho, kdo k němu dal podnět.

§ 225

(1) Každý člen je oprávněn účastnit se zasedání členské schůze a požadovat i dostat na něm vysvětlení záležitostí spolku, vztahuje-li se požadované vysvětlení k předmětu jednání členské schůze. Požaduje-li člen na zasedání členské schůze sdělení o skutečnostech, které zákon uveřejnit zakazuje nebo jejichž prozrazení by spolku způsobilo vážnou újmu, nelze mu ji poskytnout.

(2) Neurčí-li stanovy něco jiného, má každý člen jeden hlas.

§ 226

(1) Členská schůze je schopna usnášet se, neurčí-li stanovy počet nižší, za účasti většiny členů spolku a přijímá svá rozhodnutí většinou hlasů přítomných v době usnášení, neurčí-li stanovy vyšší počet.

(2) Určí-li stanovy při úpravě různých druhů členství ve spolku, že je s určitým druhem členství spojen hlas jen poradní, nepřihlíží se k tomuto hlasu pro účely odstavce 1. Tím není dotčeno ustanovení § 196 odst. 1.

§ 227

(1) Kdo zasedání členské schůze zahájí, ověří rovněž, je-li schopna usnášet se. Poté zajistí volbu předsedy zasedání a případně i dalších činovníků, pokud jejich volbu vyžadují stanovy.

(2) Předseda projedná celý pořad jednání tak, jak byl ohlášen, ledaže se členská schůze sama usnese na předčasném ukončení zasedání.

(3) Záležitost, která nebyla zařazena na pořad jednání členské schůze při ohlášení jejího zasedání, lze rozhodnout jen za účasti a se souhlasem všech členů spolku oprávněných o ní hlasovat.

§ 228

(1) Statutární orgán spolku zajistí vyhotovení zápisu ze zasedání členské schůze do třiceti dnů od jejího ukončení, neurčí-li stanovy lhůtu kratší. Není-li to možné, vyhotoví zápis ten, kdo zasedání předsedal, nebo koho tím pověřila členská schůze.

(2) Ze zápisu musí být patrné, kdo zasedání svolal a jak, kdo je zahájil, kdo mu předsedal, jaké případné další činovníky členská schůze zvolila, jaká usnesení přijala a kdy byl vyhotoven. Přílohy zápisu tvoří listina přítomných a doklad o svolání zasedání, pokud byly vyhotoveny písemně.

(3) Každý člen spolku může nahlížet do zápisů ze zasedání členské schůze za podmínek určených stanovami. Neurčí-li stanovy jinak, lze toto právo vykonat v sídle spolku každý pracovní den v běžnou provozní dobu.

§ 229

Na usnesení členské schůze nebo jiného nejvyššího orgánu, které se přičí dobrým mravům, nebo mění stanovy tak, že jejich obsah odporuje donucujícím ustanovením zákona, se hledí, jako by nebylo přijato.

§ 230

Dílčí členské schůze

Stanovy mohou určit, že se zasedání členské schůze bude konat formou dílčích členských schůzí, případně též, o kterých záležitostech tímto způsobem rozhodnout nelze. Připustí-li stanovy zasedání dílčích členských schůzí, rovněž určí období, v němž se všechna zasedání musí konat. Při rozhodování se sčítají hlasy odevzdané na všech dílčích členských schůzích.

§ 231

Shromáždění delegátů

(1) Stanovy mohou určit, že působnost členské schůze plní shromáždění delegátů.

(2) Každý delegát musí být volen stejným počtem hlasů. Není-li to dobře možné, mohou stanovy předepsat pro volbu delegátů rozumnou odchylku.

§ 232

Náhradní zasedání členské schůze

(1) Není-li členská schůze na svém zasedání schopna usnášet se, může statutární orgán nebo ten, kdo původní zasedání svolal, svolat novou pozvánkou ve lhůtě patnácti dnů od předchozího zasedání členskou schůzi na náhradní zasedání. Z pozvánky musí být zřejmé, že se jedná o náhradní zasedání členské schůze. Náhradní zasedání členské schůze se musí konat nejpozději do šesti týdnů ode dne, na který bylo zasedání členské schůze předtím svoláno.

(2) Na náhradním zasedání může členská schůze jednat jen o záležitostech zařazených na pořad předchozího zasedání, rozhodnutí může přijmout za účasti libovolného počtu členů, ledaže stanovy určí něco jiného.

(3) Obdobně se postupuje, rozhoduje-li členská schůze na zasedání dílčích členských schůzí či rozhoduje-li namísto ní shromáždění delegátů.

§ 233

Neplatnost usnesení členské schůze

(1) Každý člen spolku nebo ten, kdo na tom má zájem hodný právní ochrany, může navrhnout soudu, aby rozhodl o neplatnosti usnesení členské schůze pro jeho rozpor se zákonem nebo se stanovami.

(2) Právo podat návrh zanikne uplynutím tří měsíců

- a) ode dne, kdy se konalo zasedání členské schůze,
- b) nebylo-li zasedání členské schůze řádně svoláno, a navrhovatel se ho z toho důvodu nemohl zúčastnit, ode dne, kdy se navrhovatel o usnesení dozvěděl nebo mohl dozvědět, anebo
- c) ode dne, kdy se navrhovatel dozvěděl nebo mohl dozvědět o usnesení, které bylo uvedeno v zápisu ze zasedání členské schůze, ač je členská schůze nepřijala, nejpozději však do jednoho roku od vyhotovení zápisu,

(3) Má se za to, že se zasedání členské schůze konalo v den uvedený v zápise ze zasedání a že zápis byl vyhotoven v den, kterým je datován.

§ 234

(1) Soud neplatnost usnesení nevysloví, došlo-li k porušení zákona nebo stanov, aniž to mělo závažné právní následky, a je-li v zájmu spolku, hodném právní ochrany, neplatnost usnesení nevyslovit.

(2) Soud neplatnost usnesení nevysloví ani tehdy, bylo-li by tím podstatně zasaženo do práva třetí osoby nabytého v dobré víře.

§ 235

(1) Porušil-li spolek při svolání členské schůze nebo v průběhu jejího zasedání základní členské právo člena závažným způsobem, má člen právo na přiměřené zadostiučinění.

(2) Namítne-li to spolek, soud zadostiučinění členu spolku nepřizná, nebylo-li uplatněno

- a) v době stanovené pro podání návrhu na vyslovení neplatnosti usnesení, anebo
- b) byl-li tento návrh zamítnut podle § 234, do tří měsíců ode dne právní moci rozhodnutí o zamítnutí návrhu.

§ 236

Pro členskou schůzi, dílčí členskou schůzi a pro shromáždění delegátů se nepoužijí § 136 až 138.

K § 221 až 236:

Ustanovení o členské schůzi především kogentně vymezují její minimální působnost a práva členů spolku v souvislosti s členskou schůzí, jakož i podmínky neplatnosti usnesení. Dále dispozitivně stanoví způsob svolávání členské schůze, způsob jejího zasedání, průběh zasedání a požadavky na vyhotovení nezbytné dokumentace o zasedání členské schůze.

Osnova ve shodě s tendencemi, které nastoupilo v r. 2000 obchodní právo, rozlišuje členskou schůzi jako orgán a její jednotlivá zasedání a na rozdíl od dosavadní obchodněprávní úpravy je v tom směru terminologicky důsledná.

Novinkou, která však odpovídá standardním kontinentálním úpravám, je konstrukce navržená v § 229. Obecně platí, že usnesení nejvyššího orgánu korporativně strukturované právnické osoby, byť odporuje právnímu předpisu nebo stanovám, nelze prohlásit za neplatné i po uplynutí neúměrně dlouhé doby, neboť by to složitě strukturované poměry těchto právnických osob znejistovalo a destabilizovalo. Tomu odpovídá i obecná konstrukce neplatnosti usnesení členské schůze. Tato obecná úprava však není použitelná pro mimořádné případy, které zamýšlí řešit právě ustanovení § 229. Předně se jedná o případ, kdy se usnesení členské schůze ocitne v rozporu s dobrými mravy, protože takovou situaci nemůže a nesmí sanovat pouhé plynutí času. Podobná situace však nastává v případech, kdy usnesení členské schůze změní stanovy tak, že se ocitnou v rozporu s kogentními ustanoveními zákona.

Stanovám se ponechává na vůli, zda umožní konání členské schůze formou dílčích schůzí, anebo institucionalizují-li namísto členské schůze shromáždění delegátů. Rovněž v úpravě náhradního zasedání členské schůze se stanovám ponechává široká autonomie.

Neplatnosti usnesení členské schůze se věnují § 233 a násl. s poučením z dosavadního vývoje obchodního práva. Podle obecné konstrukce může návrh na soudní vyslovení neplatnosti usnesení členské schůze podat každý člen spolku. Osnova rovněž nevidí nutnost konstruovat v tomto směru po vzoru § 141 dosavadního obchodního zákoníku aktivní legitimaci insolvenčního správce a vyrovnacího správce, protože členské schůzi z povahy věci nenáleží činit dispozice s majetkem spolku, tudíž se její usnesení nemohou přímo dotknout spolkového jmění. Učiní-li taková jednání zástupci spolku, lze jejich případnou závadnost napadnout jiným způsobem.

Podle obecné konstrukce lze návrh na soudní prohlášení neplatnosti usnesení podat v tříměsíční prekluzivní lhůtě. Speciálně se pak řeší zvláštní situace, v nichž je nezbytné poskytnout členům spolku zvláštní ochranu.

Na druhé straně osnova v případě konfliktu individuálního zájmu člena spolku a kolektivního zájmu spolku jako korporace preferuje obecnější zájem této korporace na stabilitě jejích poměrů. Obdobně se sleduje i ochrana dobré víry třetích osob, kterou vnitřními konflikty spolku nelze otřásat zásahem do jejich právního postavení. Ani v těchto případech však nelze ponechat případné porušení práva spolkem bez sankce, a proto se navrhuje poskytnout dotčenému členu možnost domoci se vůči spolku satisfakce za eventuální porušení jeho členských práv. Vychází se přitom z pojetí, že taková sankce přináší větší efektivitu než paušálně přijímané rozhodnutí o neplatnosti usnesení.

Osnova bere v úvahu, že řízení o neplatnost usnesení členské schůze nemusí vždy skončit rozhodnutím ve věci samé. Přitom jsou myslitelné případy, že tu je zájem dalších členů spolku dosáhnout jasného vyřešení konfliktu. Tehdy je třeba takovému zájmu poskytnout ochranu, jíž by se jim jinak nedostalo.

§ 237

(1) řídí-li stanovy jiný nejvyšší orgán spolku, než je členská schůze, má tento nejvyšší orgán tutéž působnost, jakou má členská schůze, neurčí-li stanovy něco jiného. O zápisech rozhodnutí tohoto orgánu a o neplatnosti jeho rozhodnutí platí obdobně ustanovení o členské schůzi.

(2) Není-li orgán zřízený podle odst. 1 s to vykonávat působnost po dobu delší než jeden měsíc a neurčí-li stanovy výslovně jiný postup, svolá se shromáždění všech členů spolku. Shromáždění se svolá z podnětu alespoň pětiny členů spolky, neurčí-li stanovy nižší počet. Shromáždění odvolá členy nejvyššího orgánu spolku a zvolí jeho nové členy; může přijmout i jiná usnesení v působnosti nejvyššího orgánu spolku. V ostatním platí obdobně ustanovení o členské schůzi.

K § 237:

Návrh občanského zákoníku respektuje zásadu vnitřní autonomie spolku, a proto nevyklučuje, aby stanovy zřídily spolek i tak, že jeho nejvyšší orgán bude konstituován jako monokratický. I dnes existují spolky, jejichž nejvyšším orgánem je předseda, prezident nebo ředitel atp., protože ani současná úprava takové situace nevyklučuje. Mlčení zákona však vyvolává obtíže, nepamatuji-li stanovy na případy, kdy osoba ve funkci takové nejvyššího orgánu spolku zemře, stane se nezvěstnou, je zbavena svéprávnosti, anebo nastanou-li jiné okolnosti bránící jí ve výkonu funkce. Za takových situací lze dnes nahradit osobu v této funkci někým jiným jen s velkými obtížemi a časovými prodlevami. To vede k nežádoucím dopadům na spolek, dotýká se nepříznivě právní jistoty dalších osob a nadbytečně zatěžuje soudy. Z toho důvodu se navrhuje založit pro obdobné případy působnost shromáždění členů spolku a umožnit mu zasáhnout. Jedná se o nouzové pravidlo, které se použije, neurčí-li stanovy něco jiného.

Kontrolní komise

§ 238

(1) Zřídí-li stanovy kontrolní komisi, vyžaduje se, aby měla alespoň tři členy. Neurčí-li stanovy jinak, volí a odvolává členy kontrolní komise členská schůze. Určí-li stanovy, že členy kontrolní komise jmenuje statutární orgán, je ustanovení stanov neplatné.

(2) Neurčí-li stanovy další omezení, není členství v kontrolní komisi slučitelné s členstvím ve statutárním orgánu spolku ani s funkcí likvidátora.

§ 239

(1) Nesvěří-li stanovy kontrolní komisi další působnost, pak kontrolní komise dohlíží, jsou-li členské a hospodářské záležitosti spolku řádně vedeny a vykonává-li spolek činnost v souladu se stanovami a právními předpisy; zjistí-li kontrolní komise nedostatky, upozorní na ně statutární orgán a navrhne jejich odstranění.

(2) Kontrolní komise pověří svého člena zastupováním spolku pro případ, kdy spolek uplatňuje právo proti členu statutárního orgánu, anebo uplatňují-li všichni členové statutárního orgánu právo proti spolku.

§ 240

V rozsahu působnosti kontrolní komise může její pověřený člen nahlížet do dokladů spolku a požadovat od členů dalších orgánů spolku a od jeho zaměstnanců vysvětlení k jednotlivým záležitostem.

K § 238 až 240:

Je věcí stanov, zřídí-li ve spolku kontrolní komisi. Pro případ, že se tak stane, navrhuje se stanovit pravidla pro ustavení členů kontrolní komise do funkce a vymezit působnost tohoto orgánu. Zřídí-li tedy spolek kontrolní komisi, pak bude potřebné, aby respektoval obsah navrhovaných ustanovení. To se jeví jako nezbytné zejména z toho důvodu, že spolek dává zřízením kontrolní komise najevo, že má upraven systém vnitřní kontroly. Není tudíž možné připustit, aby byla kontrolní komise zřízena jen titulárně, tj. bez působnosti nebo aby členy kontrolní komise jmenoval statutární orgán (tedy orgán, na jehož výkon působnosti má kontrolní komise dohlížet). Z obdobných důvodů nelze připustit, aby došlo ke spojení funkce člena statutárního orgánu nebo likvidátora s členstvím v kontrolní komisi. Nevyločil-li by zákon tyto situace, umožnil by vyvolat klamný dojem, že spolek má vnitřní kontrolní systém, ač by se tak stalo jen na oko.

Rozhodčí komise

§ 241

(1) Členy rozhodčí komise volí a odvolává členská schůze nebo shromáždění členů. Rozhodčí komise má alespoň tři členy, neurčí-li stanovy, že může být i jednočlenná.

(2) Členem rozhodčí komise může být jen bezúhonná osoba starší osmnácti let, která ve spolku nepůsobí jako člen jiného orgánu.

(3) Pokud nikdo nenavrhl vyslovení neplatnosti usnesení členské schůze nebo shromáždění členů o volbě člena rozhodčí komise, platí s výhradou změny okolností, že byl zvolen člen bezúhonný.

§ 242

(1) Do působnosti rozhodčí komise náleží rozhodnutí o vyloučení člena ze spolku. Rozhoduje též spory mezi členem a spolkem o placení členských příspěvků a další sporné záležitosti náležející do spolkové samosprávy v rozsahu určeném stanovami.

(2) Rozhodčí komise může záležitost projednat a rozhodnout jen za přítomnosti většiny svých členů.

§ 243

Řízení před rozhodčí komisí upravuje zvláštní zákon.

K § 241 až 243:

Spolek může zřídit pro účely rozhodování sporných záležitostí z oboru spolkové samosprávy rozhodčí komisí. Zamýšlí se přiznat rozhodnutí rozhodčí komise vykonatelnost. Z toho důvodu je nutné upravit podrobněji nejen řízení před komisí, včetně formalit rozhodnutí spolu s nezbytnou evidencí rozhodovaných záležitostí, ale i soudní přezkum rozhodnutí rozhodčí komise. Tyto otázky však nemohou být předmětem úpravy občanského práva hmotného, a proto se jejich úprava vyhrazuje zvláštnímu zákonu.

Zrušení spolku

§ 244

(1) Zjistí-li příslušný orgán, že spolek

- a) vyvíjí činnost uvedenou v § 129 odst. 1 nebo
 - b) vyvíjí činnost v rozporu s § 192, nebo
 - c) nutí osoby k členství ve spolku nebo k účasti na jejích činnosti nebo k jeho podpoře nebo brání členům ze spolku vystoupit,
- neprodleně na to spolek upozorní a vyzve jej, aby od takové činnosti v přiměřené době upustil.

(2) Pokračuje-li spolek přes výzvu v činnosti uvedené v odstavci 1, soud rozhodne o jeho zrušení s likvidací a ustanoví spolku likvidátora. Pro jmenování likvidátora se použije obdobně § 167 odst. 3 a 5 a § 248.

(3) Tímto ustanovením není dotčen § 151.

K § 244:

Vzhledem k obecné úpravě zrušení právnických osob i vzhledem k tomu, že podle jiných ustanovení spolkového práva rozhoduje o dobrovolném zrušení spolku členská schůze, řeší § 235 jen nucené zrušení rozhodnutím orgánu veřejné moci. V tom směru se přejímá základní zaměření platné úpravy v dosavadním § 12 zák. č. 83/1990 Sb. v platném znění, ale nově navržené ustanovení navazuje na obecnou úpravu v § 150 a zároveň se ve shodě se závěry doktrinární kritiky odstraňuje některé nedostatky platné úpravy.

Likvidace spolku

§ 245

(1) Při zrušení spolku s likvidací sestaví likvidátor soupis jmění podle § 173 a zpřístupní jej v sídle spolku všem členům. Neurčí-li stanovy nic jiného, musí být soupis jmění zpřístupněn v sídle spolku každý pracovní den v běžnou provozní dobu.

(2) Likvidátor vydá soupis jmění každému členu, který o to požádá proti úhradě nákladů.

§ 246

(1) Nelze-li ustavit likvidátora podle obecných ustanovení a nebyl-li podán jiný návrh, anebo nelze-li mu vyhovět, jmenuje soud likvidátorem i bez jeho souhlasu některého z členů kontrolního orgánu. Není-li to možné, jmenuje soud likvidátorem i bez jeho souhlasu některého člena spolku.

(2) Likvidátor jmenovaný podle odstavce 1 nemůže z funkce odstoupit, může však navrhnout soudu, aby jej z funkce zprostil, prokáže-li, že na něm nelze spravedlivě požadovat, aby funkci vykonával.

§ 247

(1) Nelze-li ustavit likvidátora podle obecných ustanovení (§ 158 a 160) a nebyl-li podán jiný návrh, anebo nelze-li mu vyhovět, ustaví soud likvidátorem i bez jeho souhlasu některého z členů kontrolního orgánu. Není-li to možné, ustaví soud likvidátorem i bez jeho souhlasu některého člena spolku.

(2) Likvidátor ustavený podle odstavce 1 nemůže z funkce odstoupit, může však navrhnout soudu, aby jej z funkce zprostil, prokáže-li, že na něm nelze spravedlivě požadovat, aby funkci vykonával.

§ 248

(1) Likvidátor zpeněží likvidační podstatu pouze v tom rozsahu, v jakém to je nezbytné pro splnění dluhů spolku; s likvidačním zůstatkem naloží podle stanov.

(2) Neurčí-li stanovy, jak má být s likvidačním zůstatkem naloženo, převede jej likvidátor spolku, který má shodný nebo obdobný účel. Není-li to možné, převede likvidátor likvidační zůstatek obci, kde má spolek sídlo; nepřijme-li obec likvidační zůstatek do dvou měsíců od doručení nabídky, přechází likvidační zůstatek na stát.

(3) Získá-li likvidační zůstatek obec nebo stát, použije jej jen k plnění veřejně prospěšných cílů.

K § 245 až 248:

Likvidace spolku se podrobuje především obecné úpravě v ustanoveních § 163 až 186. Zvláštní ustanovení spolkového práva řeší jen dílčí a specifické otázky. Předně se jedná

o publicitu soupisu jmění spolku. Dále se doplňuje pravidlo o ustanovování likvidátora při nuceném zrušení spolku. Konečně se zvláštním způsobem řeší naložení s likvidační podstatou spolku.

Cílem likvidace spolku není vzhledem k účelu spolkového jmění rozdělení likvidačního zůstatku mezi členy spolku. Proto také není nutné zpeněžovat likvidační podstatu celou. Likvidace spolku sleduje jen očistění spolkového jmění od dluhů; další majetek spolku pak není namístě měnit na peníze, ale zachovat jej pro užitečný účel spolkového charakteru.

Fúze spolků

§ 249

(1) Smlouvu o fúzi uzavírají zúčastněné spolky jako smlouvu o sloučení spolků nebo jako smlouvu o splynutí spolků.

(2) Smlouva o fúzi obsahuje údaje o názvu, sídle a identifikujícím čísle zúčastněných spolků s uvedením, který spolek je zanikající a který je nástupnický a rozhodný den.

(3) Dojde-li v důsledku sloučení ke změně stanov nástupnického spolku, obsahuje smlouva o sloučení spolků také dohodu o této změně.

(4) Smlouva o splynutí spolků obsahuje též ujednání o stanovách nástupnického spolku.

§ 250

(1) Zúčastněné spolky si před uzavřením smlouvy o fúzi navzájem zpřístupní své majetkové evidenci a poskytnou další sdělení a písemnosti potřebné pro posouzení právních a hospodářských důsledků fúze.

(2) Kdo se seznámí s údaji podle odstavce 1, zachová mlčenlivost o skutečnostech, které zákon zakazuje uveřejnit nebo jejichž prozrazení může zúčastněnému spolku způsobit vážnou újmu.

§ 251

Společně s návrhem smlouvy o fúzi vyhotoví členové statutárních orgánů zúčastněných spolků i zprávu vysvětlující hospodářské a právní důvody i důsledky fúze.

§ 252

(1) Členové kontrolních orgánů zúčastněných spolků přezkoumají účetnictví každého ze zúčastněných spolků a vyhotoví zprávu o skutečnostech, které jsou předmětem jejich účetnictví, včetně stanoviska

- a) k návrhu smlouvy o fúzi,
- b) k hospodářským důsledkům fúze a
- c) ke zprávě podle § 251.

(2) Nemá-li některý ze zúčastněných spolků kontrolní orgán, splní povinnosti podle odstavce 1 písm. a) a b) členové jeho statutárního orgánu.

§ 253

(1) Zpráva podle § 251 nebo § 252 může být vyhotovena i jako společná pro všechny zúčastněné spolky.

(2) Zpráva podle § 251 nebo § 252 nemusí být vyhotovena, jsou-li všichni členové zúčastněného spolku členy jeho statutárního nebo kontrolního orgánu, anebo pokud s tím souhlasí všichni členové zúčastněného spolku.

§ 254

Zasedání členské schůze, kterému bude návrh smlouvy o fúzi předložena ke schválení, musí ten, kdo je svolává, ohlásit nejméně třicet dnů před jeho konáním. V této lhůtě musí být zpřístupněny všem členům

- a) návrh smlouvy o fúzi,
- b) návrh úplného znění stanov nástupnického spolku,
- c) výkaz majetku a závazků všech zúčastněných spolků ne starší než šest měsíců a
- d) zprávy podle § 251 a 252, ledaže jejich vyhotovení není podle § 253 nutné.

Neurčí-li stanovy jinak, budou tyto dokumenty členům zpřístupněny v sídle spolku každý pracovní den v běžnou provozní dobu.

§ 255

(1) Zúčastněné spolky zveřejní nejméně třicet dnů před zasedáním členské schůze společné oznámení, v němž uvedou, jakých spolků se fúze týká a jaký spolek se stane nástupnickým spolkem.

(2) Jedná-li se o spolek, který není příjemcem plnění z veřejného rozpočtu, má zanedbatelný počet věřitelů a jehož celková výše dluhů je zanedbatelná, postačí, doručí-li oznámení známým věřitelům.

§ 256

Přihlásí-li věřitel zúčastněného spolku pohledávku do šesti měsíců ode dne, kdy se zápis fúze stal vůči němu účinným, má právo na dostatečnou jistotu, zhorší-li se dobytnost pohledávky. Prokáže-li věřitel, že se v důsledku fúze dobytnost pohledávky zhorší podstatným způsobem, má právo na dostatečnou jistotu ještě před zápisem fúze do spolkového rejstříku.

§ 257

(1) Návrh smlouvy o fúzi schvalují členské schůze zúčastněných spolků. Členská schůze může návrh smlouvy o fúzi jen schválit nebo odmítnout.

(2) Ten, kdo za zúčastněný spolek návrh smlouvy o fúzi podepisuje, připojí k podpisu kromě dalších náležitostí také údaj, že návrh smlouvy schválila členská schůze spolku a kdy se tak stalo. Smlouva o fúzi je přijata usnesením členské schůze posledního ze zúčastněných spolků o schválení návrhu smlouvy o fúzi a jejím podpisem za tento spolek.

(3) Zasedání členských schůzí zúčastněných spolků může být svoláno i jako společné. Tehdy členské schůze zúčastněných spolků hlasují o návrhu smlouvy o fúzi odděleně. Pokud se však po schválení návrhu smlouvy o fúzi volí členové orgánů nástupnického spolku,

mohou členské schůze zúčastněných spolků rozhodnout, že budou o těchto členech hlasovat společně.

(4) Zakládají-li stanovy nástupnického spolku některým členům zanikajícího spolku zvláštní druh členství, vyžaduje se k platnosti usnesení členské schůze i oddělené hlasování členů, kteří mají získat tento druh členství.

§ 258

Návrh na vyslovení neplatnosti smlouvy o fúzi lze podat jen společně s návrhem na neplatnost usnesení členské schůze schvalujícího tuto smlouvu. Právo domáhat se neplatnosti má jen zúčastněný spolek nebo osoba oprávněná podat návrh na vyslovení neplatnosti členské schůze.

§ 259

(1) Návrh na zápis fúze do spolkového rejstříku podávají společně všechny zúčastněné spolky. Jedná-li se o fúzi splynutím, podepíše návrh také členové statutárního orgánu nástupnického spolku.

(2) Na základě návrhu provede příslušný orgán zápis fúze tak, že k témuž dni vymaže ve spolkovém rejstříku zanikající spolky, poznamená, kdo je jejich právní nástupce, a

- a) při fúzi sloučením poznamená u nástupnického spolku den účinnosti sloučení a názvy, sídla a identifikující čísla spolků, které se s nástupnickým spolkem sloučily, a případné další změny u nástupnického spolku, pokud v důsledku fúze nastaly,
- b) při fúzi splynutím provede zápis nástupnického spolku a poznamená u něho názvy, sídla a identifikující čísla spolků, které jsou jeho právní předchůdci.

§ 260

Po zápisu fúze do spolkového rejstříku nelze smlouvu o fúzi změnit nebo zrušit.

§ 261

Zápisem fúze nabývají členové zanikajícího spolku členství v nástupnického spolku.

§ 262

(1) Nepodají-li zúčastněné spolky návrh na zápis fúze do šesti měsíců ode dne, kdy byla smlouva o fúzi uzavřena, může ten ze zúčastněných spolků, který byl připraven návrh podat, od smlouvy o fúzi odstoupit. Odstoupí-li od smlouvy i jen jedna strana, zanikají tím závazky všech stran, založené smlouvou.

(2) Nepodají-li zúčastněné spolky návrh na zápis fúze do jednoho roku ode dne, kdy byla smlouva o fúzi uzavřena, platí, že od smlouvy odstoupily všechny zúčastněné spolky.

(3) Společně a nerozdílně se spolkem, který způsobil, že návrh na zápis fúze nebyl podán včas, nahradí ostatním spolkům škodu z toho vzniklou členové jeho statutárního orgánu.

K § 249 až 262:

Také úprava fúzi spolku navazuje na obecnou úpravu v § 153 a násl. Fúze spolků nejsou v platném právu upraveny, a protože se jedná o záležitost osobního statusu, chybějící zákonný rámec spojování a slučování spolků neumožňuje. Praktickými postupy lze sice již za stávající úpravy dospět k obdobnému, nikoli však stejnému výsledku, tyto postupy jsou však právně náročnější a komplikovanější, než jak to umožní navržená úprava.

Spolkové právo vyžaduje určitou míru podrobnosti zvláštní úpravy. Specifický charakter spolků jako soukromých korporací vyžaduje blíže řešit jednak uzavírání smluv o fúzi a jejich schvalování, jednak specifické dopady těchto spolkových přeměn na členské otázky. Zároveň je nutné pamatovat i na důslednou ochranu věřitelských zájmů. Totéž platí i o rozdělování spolků. Návrh úpravy přeměn spolků zohledňuje dosavadní vývoj analogické úpravy v právu obchodních společností; rozdíl je však v celkovém pojetí, zejména v tom smyslu, že je navržená úprava liberálnější než tomu je u právnických osob podnikatelské orientace. Navržená úprava bude subsidiárně použitelná pro všechny právníky osoby korporativního typu.

Ust. § 243 upravuje základní náležitosti obou subtypů smlouvy o fúzi. Tuto smlouvu schvalují členské schůze fúzujících spolků. V nezbytném rozsahu jsou upravena některá předmluvní jednání zúčastněných spolků: před sjednáním fúze musí zúčastněné spolky navzájem poznat své majetkové poměry, aby mohly vyhodnotit rizika celé operace.

Ustanovení § 249 a násl. vyžadují, zvláště pro účely informovanosti členů spolku a v zájmu možnosti členské schůze přijmout rozhodnutí na základě dostatečných informací, aby příslušné orgány spolku projekt fúze vyhodnotily i obhájily, a podaly o tom zvláštní zprávu. Zároveň se vylučuje nezbytnost takového administrativního zatížení spolkového života tam, kde tyto zprávy objektivně nejsou třeba. Z úpravy obchodních společností se však pro spolky nepřejímá pravidlo, že členové spolku mohou příslušné spolkové orgány zprostit povinnosti vypracovat příslušné zprávy písemným prohlášením s úředně ověřeným podpisem. Takové opatření se pro spolkový život jeví jako nefunkční, a členy spolku i spolek samotný by administrativně zatížilo víc, než samo vypracování zprávy.

Ustanovení 259 obsahuje pravidla pro zápis fúze do spolkového rejstříku spolků. Sankční následky otálení s podáním návrhu na zápis fúze řeší § 262.

Rozdělení spolku

§ 263

- (1) Při rozdělení sloučením uzavírají zúčastněné spolky smlouvu o rozdělení.
- (2) Smlouva o rozdělení obsahuje
 - a) údaje o názvu, sídle a identifikujícím čísle zúčastněných spolků s uvedením, který spolek je zanikající a které jsou nástupnické,
 - b) určení, jaký majetek a dluhy zanikajícího spolku přejímají nástupnické spolky,

- c) určení, kteří zaměstnanci zanikajícího spolku se stávají zaměstnanci jednotlivých nástupnických spolků,
- d) rozhodný den.

(3) Dochází-li v důsledku rozdělení sloučením ke změně stanov některého z nástupnických spolků, obsahuje smlouva o rozdělení také dohodu o této změně.

(4) Nestanoví-li smlouva o rozdělení jinak, nabývá každý člen zanikajícího spolku ke dni účinnosti rozdělení členství ve všech nástupnických spolcích.

§ 264

(1) Při rozdělení se založením nových spolků vyhotoví rozdělovaný spolek projekt rozdělení.

(2) Projekt obsahuje

- a) údaje o názvu, sídle a identifikujícím čísle zúčastněných spolků s uvedením, který spolek je zanikající a které jsou nástupnické,
- b) určení, jaký majetek a dluhy zanikajícího spolku přejímají nástupnické spolky,
- c) určení, kteří zaměstnanci zanikajícího spolku se stávají zaměstnanci jednotlivých nástupnických spolků,
- d) návrh stanov nástupnických spolků,
- e) rozhodný den.

(3) Nestanoví-li projekt rozdělení jinak, nabývá každý člen zanikajícího spolku ke dni účinnosti rozdělení členství ve všech nástupnických spolcích.

§ 265

(1) Není-li ze smlouvy o rozdělení nebo z projektu rozdělení zřejmé, jaký majetek přechází z rozdělovaného spolku na nástupnické spolky, platí, že nástupnické spolky jsou spoluvlastníky takového majetku.

(2) Není-li ze smlouvy o rozdělení nebo z projektu rozdělení zřejmé, jaké dluhy přecházejí z rozdělovaného spolku na nástupnické spolky, platí, že nástupnické spolky jsou z těchto dluhů zavázány společně a nerozdílně.

§ 266

(1) Při rozdělení sloučením se § 249 až 253 použijí obdobně.

(2) Při rozdělení se založením nových spolků

- a) statutární orgán rozdělovaného spolku spolu s projektem rozdělení vyhotoví i zprávu vysvětlující hospodářské a právní důvody i důsledky rozdělení a
- b) kontrolní orgán vyhotoví zprávu o skutečnostech, které jsou předmětem majetkové evidence spolku a zaujme v ní stanovisko k návrhu projektu rozdělení, k hospodářským důsledkům rozdělení a ke zprávě podle písm. a).

(3) Nemá-li rozdělovaný spolek kontrolní orgán, splní povinnosti podle odstavce 2 písm. b) členové jeho statutárního orgánu; tehdy však nevyhotoví stanovisko ke zprávě vyhotovené podle odstavce 2 písm. a).

(4) Zpráva podle odstavce 2 písm. a) nebo b) nemusí být vyhotovena, pokud jsou všichni členové rozdělovaného spolku členy jeho statutárního nebo kontrolního orgánu, anebo pokud s tím všichni členové rozdělovaného spolku souhlasí.

§ 267

(1) Zasedání členské schůze, kterému budou ke schválení předloženy smlouva o rozdělení nebo projekt rozdělení, se svolá nejméně třicet dnů před jeho konáním.

(2) Ve lhůtě podle odstavce 1 musí být zpřístupněny v sídle spolku

- a) jedná-li se o rozdělení sloučením, návrh smlouvy o rozdělení a doklady uvedené v § 254 písm. b) až d),
- b) jedná-li se o rozdělení se založením nových spolků, projekt rozdělení, výkaz majetku a závazků rozdělovaného spolku, zahajovací rozvahy nástupnických spolků a zprávy podle § 266 odst. 2 nebo 3, ledaže jejich vyhotovení není podle § 266 odst. 4 nutné.

Neurčí-li stanovy nic jiného, budou tyto dokumenty členům zpřístupněny v sídle spolku každý pracovní den v běžnou provozní dobu.

§ 268

(1) Nejméně třicet dnů před zasedáním členské schůze zveřejní rozdělovaný spolek oznámení, v němž uvede, jakého spolku se rozdělení týká a které spolky se stanou jeho spolky nástupnickými. V oznámení rozdělovaný spolek též upozorní věřitele na jejich právo podle § 276.

(2) Ustanovení § 255 odst. 2 se použije obdobně.

§ 269

(1) Smlouvu o rozdělení schvalují členské schůze zúčastněných spolků. Ustanovení § 257 odst. 3 se použije obdobně.

(2) Projekt rozdělení schvaluje členská schůze rozdělovaného spolku.

(3) Členská schůze může smlouvu o rozdělení nebo projekt rozdělení jen schválit, nebo odmítnout.

(4) Zakládají-li stanovy nástupnických spolků některým členům rozdělovaného spolku zvláštní druh členství, vyžaduje se k platnosti usnesení členské schůze též oddělené hlasování členů, kteří mají získat tento druh členství.

(5) Mají-li podle smlouvy o rozdělení nebo podle projektu rozdělení nabýt členství v některém nástupnickém spolku jen někteří členové rozdělovaného spolku, vyžaduje se k platnosti usnesení též oddělené hlasování těchto členů.

§ 270

(1) Rozdělovaný spolek podá návrh na zápis rozdělení do spolkového rejstříku. Jedná-li se o rozdělení sloučením, podají společný návrh spolek rozdělovaný i nástupnický.

(2) Na základě návrhu provede příslušný orgán zápis rozdělení tak, že k témuž dni vymaže ve spolkovém rejstříku zanikající spolek, poznamená, kdo je jeho právní nástupce, a

- a) při rozdělení sloučením poznamená u nástupnického spolku den účinnosti rozdělení sloučením a název, sídlo a identifikující číslo spolku, který se s nástupnickým spolkem sloučil, a případné další změny u nástupnického spolku, pokud v důsledku přeměny nastaly,
- b) při rozdělení se založením nových spolků provede zápis nástupnických spolků a poznamená u něho název, sídlo a identifikující číslo spolku, který je jeho právním předchůdcem.

§ 271

Po zápisu rozdělení do spolkového rejstříku nelze smlouvu o rozdělení ani projekt rozdělení změnit nebo zrušit.

§ 272

(1) Nepodají-li při rozdělení sloučením zúčastněné spolky návrh na zápis rozdělení do šesti měsíců ode dne, kdy byla smlouva o rozdělení uzavřena, může ten ze zúčastněných spolků, který byl připraven návrh podat, od smlouvy o rozdělení odstoupit. Odstoupí-li od smlouvy i jen jedna strana, zanikají tím závazky všech stran, založené smlouvou.

(2) Nepodají-li při rozdělení sloučením zúčastněné spolky návrh na zápis rozdělení do jednoho roku ode dne, kdy byla smlouva o rozdělení uzavřena, platí, že od smlouvy odstoupily všechny zúčastněné spolky.

(3) Společně a nerozdílně se spolkem, který způsobil, že návrh na zápis přeměny nebyl podán včas, nahradí ostatním spolkům škodu z toho vzniklou společně a nerozdílně i členové jeho statutárního orgánu.

§ 273

Nepodá-li rozdělovaný spolek při rozdělení se založením nových spolků návrh na zápis rozdělení do jednoho roku ode dne, kdy bylo rozhodnutí o rozdělení přijato, ruší se marným uplynutím lhůty rozhodnutí o rozdělení.

§ 274

(1) Každý z nástupnických spolků ručí společně s ostatními nástupnickými spolky za dluhy přešlé z rozdělovaného spolku na další nástupnický spolek.

(2) Dá-li si rozdělovaný spolek ocenit své jmění posudkem znalce ustanoveného mu soudem podle zvláštního zákona, a to včetně odděleného ocenění jmění přecházejícího na jednotlivé nástupnické spolky, a splní povinnost zveřejnění podle § 258, ručí každý nástupnický spolek za dluhy podle odstavce 1 jen do výše čistého jmění nabytého rozdělením.

(3) Právo z ručení podle odstavců 1 a 2 nemohou uplatnit věřitelé, jimž se dostalo jistoty podle § 275.

§ 275

Přihlásí-li věřitel zúčastněného spolku pohledávku do šesti měsíců ode dne, kdy se zápis rozdělení stal vůči němu účinným, má právo na dostatečnou jistotu, pokud prokáže, že se dobytost pohledávky zhorší. Prokáže-li věřitel, že se v důsledku rozdělení dobytost

pohledávky zhorší podstatným způsobem, má právo na dostatečnou jistotu ještě před zápisem rozdělení do spolkového rejstříku.

§ 276

(1) Každý, jehož právní zájmy jsou rozdělením dotčeny, má právo, aby mu kterýkoli ze zúčastněných spolků sdělil do jednoho měsíce od doručení žádosti, jaké jmění přechází rozdělením na jednotlivé nástupnické spolky.

(2) Nedostane-li se dlužníku zaniklého spolku sdělení, kde je po rozdělení spolku jeho věřitelem, může plnit kterémukoli z nástupnických spolků. Nedostane-li se věřiteli zaniklého spolku sdělení, kdo je po rozdělení spolku jeho dlužníkem, může požadovat plnění od kteréhokoli z nástupnických spolků.

K § 263 až 276:

Zrcadlově k úpravě fúzí je upraveno rozdělování spolků. Rozlišuje se přitom úprava rozdělení sloučením, které vyžaduje uzavření smlouvy mezi rozdělovaným spolkem a nástupnickými spolky, a rozdělení se založením nových spolků, kde zanikající spolek vyhotovuje projekt rozdělení, jehož součástí je i konstituce stanov nově vznikajících nástupnických spolků.

Při rozdělení musí být zvláštní pozornost věnována majetkovým otázkám právě proto, že rozdělovaný spolek má několik právních nástupců, a majetkové vypořádání nemusí být provedeno důsledně. Z toho důvodu se řeší také otázky nabytí aktiv a pasiv (jmění) zanikajícího spolku nástupnickými spolky v případech, kdy přechod určitých položek smlouva o rozdělení nebo projekt rozdělení důsledně neřeší. V téže souvislosti se pamatuje na specifickou ochranu věřitelů.

Obdobně jako u fúzí je i při úpravě rozdělení řešen zápis rozdělení do rejstříku spolků a právní následky otálení s podáním návrhu na tento zápis.

Oddíl 3

Fundace

Pododdíl 1

Obecně o fundacích

§ 277

Fundace je právnická osoba vytvořená majetkem vyčleněným k určitému účelu. Její činnost se váže na účel, k němuž byla zřízena.

§ 278

Fundace je zřízena zakladatelským právním jednáním nebo zákonem, v nichž musí být určeny též její majetkové zajištění a účel.

§ 279

(1) Právní poměry fundací se spravují ustanoveními o jejich jednotlivých právních formách. Nejsou-li taková ustanovení, použijí se na tyto poměry ustanovení o nadacích.

(2) Vnitřní poměry fundace upravuje její statut.

K § 277 a 279:

Pro právnické osoby fondového typu se ve shodě s § 100 odst. 1 volí souhrnné označení »fundace«. Jedná se o pojem v normativním jazyku významově neobsazený, v obecném jazyce nepoužívaný, ale dlouhodobě známý spisovně češtině. V obecném významu nejde jen o synonymní označení nadací, ale též o obecné pojmenování majetkového základu věnovaného nějakému společenskému účelu.³⁴⁾ Může být tedy funkčně využit k společnému pojmenování nadací i fondů, když výraz "fundace" svým zněním připomíná názvy obou skupin těchto právnických osob, a nadto se jeví jako vhodné antonymum k výrazu »korporace«.

Ust. § 279 odkazuje na subsidiární použití ustanovení o nadacích pro všechny fundace. Tím se vyřeší četné nesnáze, když zejména zákony o různých fondech stíhá riziko neúplné úpravy, v důsledku čehož se mezery v zákoně překonávají jen obtížně.

Pododdíl 2

Nadace

§ 280

(1) Zakladatel zakládá nadaci k trvalé službě účelu užitečnému společensky nebo hospodářsky. Ten může spočívat v podpoře veřejnosti nebo v podpoře určitého okruhu osob určených jednotlivě či jinak

(2) Účelem nadace nesmí být finanční či jiná podpora politických stran a politických hnutí, ani jiná účast na jejich činnosti.

§ 281

(1) Nadace neslouží výdělečným účelům.

(2) Nadace může podnikat,

- a) slouží-li výtěžky jejího podnikání jen k podpoře jejího účelu,
- b) určil-li to v souladu se zakladatelským právním jednáním její statut a
- c) představuje-li podnikání pouhou vedlejší činnost.

(3) Nadace nesmí převzít přímo nebo nepřímo vedení obchodní společnosti, ani sama nebo spolu s jinými vystupovat vůči obchodní společnosti jako ovládající osoba. Stane-li se tak, jsou neúčinné hlasy, které za tím účelem uplatní.

(4) Nadace nesmí být neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti.

³⁴⁾ Slovník spisovného jazyka českého, díl I., Academia, Praha 1989, str. 527.

§ 282

(1) Název nadace obsahuje slovo "nadace".

(2) Pravidelnou součástí názvu nadace je označení poukazující na její účel; název nadace může též obsahovat jméno osoby.

K § 280 až 282:

Návrh nové právní úpravy nadací jednak přihlíží k dosavadnímu vývoji právní úpravy od roku 1990 až do zpracování návrhu novely zák. č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, jednak hledá inspiraci zejména v právní úpravě Rakouska, Německa, Itálie, Nizozemí, Québecu a Polska. Osnova však, rozdílně od stručných úprav německé, italské nebo québecké, jde ve shodě s tuzemskou tradicí cestou detailnější úpravy.

Zachovává se koncept nadace jako právnické osoby soukromého práva tvořené účelovým sdružením majetku, který má trvale svými výnosy sloužit užitečnému cíli, vyjma podpory politických stran a hnutí. Trvalý charakter odlišuje nadace od nadačních fondů, jejichž úprava má být zachována i nadále.

Podle vzoru práva rakouského, italského, německého atd. se navrhuje rozšířit dovolený účel nadací z výlučně veřejně prospěšného účelu i na účel dobročinný. Dobročinný účel je zaměřen na podporu byť i omezeného okruhu osob potřebujících pomoc. Tím se umožní mj. i zakládání tzv. rodinných nadací. Osnova tedy sleduje uvolnění právní koncepce nadací co do vymezení jejich účelu, nepřiklání se však k absolutně liberálnímu pojetí některých evropských a mimoevropských právních řádů (např. dánského či lichtenštejnského), podle nichž je jen na vůli donátora (zřizovatele), jak cíl nadace vymezí.

Navrhuje se zachovat zásadu, že výdělečný účel je povaze nadací cizí. Zároveň se však shodně s moderními vývojovými trendy (srov. např. rakouský zákon o soukromých nadacích z r. 1993 nebo čl. 1256 québeckého zákoníku z r. 1991) nadacím nezakazuje podnikání, nesmí však jít o hlavní činnost nadace a výnos z podnikání může být použit jen k podpoře jejího účelu. Ve shodě s rakouským zákonem se vylučuje, aby nadace převzala obchodní vedení společnosti nebo aby přijala postavení neomezeně ručícího společníka obchodní společnosti.

Navrhuje se připustit, aby tyto právnické osoby používaly k označení své právní formy slova vedle "nadace" také historického leč dobře srozumitelného označení slovem "nadání". Zákaz dalším osobám používat tato označení v jejich názvu zde zvlášť stanoven není, protože je stanoven obecně vzhledem k zákazu klamavosti názvu právnických osob.

Založení nadace

§ 283

(1) Nadace se zakládá nadační listinou, kterou může být zakládací listina nebo závěť.

(2) Zakládací listinu nadace pořizuje jedna osoba nebo více osob.

(3) Stojí-li na straně zakladatele nadace více osob, považují se za zakladatele jediného a v záležitostech nadace musí jednat jednomyslně; odmítá-li některá z těchto osob souhlas bez vážného důvodu udělit, nahradí jej k návrhu kterékoli z ostatních zakládajících osob svým rozhodnutím soud.

(4) Nadační listina vyžaduje formu veřejné listiny.

§ 284

(1) Zakládací listina nadace obsahuje

- a) název a sídlo nadace,
- b) jméno zakladatele a jeho bydliště nebo sídlo,
- c) vymezení účelu, pro který se nadace zakládá,
- d) údaj o výši vkladu, případně o jeho předmětu, který se každý zakladatel zavazuje do nadace vnést,
- e) údaj o výši nadačního kapitálu,
- f) počet členů správní rady i jména a bydliště jejích prvních členů a údaj, jakým způsobem členové správní rady za nadaci jednájí,
- g) počet členů dozorčí rady i jména a bydliště jejích prvních členů, případně, není-li dozorčí rada zřizována, jméno a bydliště prvního revizora,
- h) určení správce vkladů a
- i) podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, případně okruh osob, jimž je lze poskytnout, nebo okruh činností, jež nadace může vzhledem k svému účelu vykonávat, anebo určení, že tyto náležitosti stanoví statut nadace.

(2) Nadační listina obsahuje i údaj o identifikujícím čísle zakladatele a identifikující čísla fyzických osob v ní uvedených.

§ 285

(1) Při založení nadace závětí se do nadace vnáší vklad ustavením nadace za dědice nebo zřízením odkazu.

(2) Závěť jako nadační listina obsahuje

- a) název nadace,
- b) vymezení účelu, pro který se nadace zakládá,
- c) údaj o výši vkladu, popřípadě o jeho předmětu,
- d) údaj o výši nadačního kapitálu a
- e) podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, případně okruh osob, jimž je lze poskytnout, anebo určení, že tyto náležitosti stanoví statut nadace.

(3) Neobsahuje-li závěť další náležitosti, které pro nadační listinu vyžaduje § 284, určí osobu, která jako vykonavatel závěti tyto náležitosti doplní a zařídí vznik nadace.

(4) Uvádí-li závěť

- a) osoby ve funkcích uvedených v § 284 odst. 1 písm. f), g) nebo i) a tyto osoby již nežijí nebo nejsou způsobilé své funkce zastávat, nebo
- b) některý předmět vkladu, jenž již není v pozůstalosti,

vykonavatel závěti opraví nebo doplní nadační listinu. Není-li to možné proto, že vklad do nadace výši neodpovídá příkazu § 295, a není-li tu další osoba schopná a ochotná se k založení nadace připojit, je založení nadace zmařeno a vykonavatel závěti zproštěn svých povinností.

§ 286

Není-li vykonavatel závěti v závěti určen, platí, že zůstavitelovo pověření k doplnění chybějících náležitostí nadační listiny a k obstarání vzniku nadace bezplatně přijal notář, který závěť sepsal. Nevykonává-li již notářský úřad, platí, že zůstavitelovo pověření k doplnění chybějících náležitostí nadační listiny a k obstarání vzniku nadace bezplatně přijala notářská komora, jejímž členem byl notář v den, kdy závěť sepsal.

§ 287

Není-li vykonavatel závěti znám, je-li neznámého pobytu, odmítne-li vznik nadace zařídít, nemůže-li jednat, přecházejí jeho povinnosti na soudního komisaře ustaveného v řízení o dědictví podle zvláštního zákona. Tyto povinnosti přecházejí na soudního komisaře též, nepodá-li vykonavatel závěti návrh na zápis nadace do nadačního rejstříku do tří měsíců od smrti zůstavitele.

§ 288

Neuvádí-li nadační listina předmět vkladu, platí, že vklad je peněžitý.

K § 283 až 288:

Založení nadace se děje právním jednáním, jímž je podle povahy věci zakládací listina nebo závěť. Termín "zakládací listina" se volí z té příčiny, že je třeba pojmově odlišit "zakladatelskou listinu" jako obecný termín (§ 108) od jednostranného zakladatelského jednání, jímž se zakládají právě nadace. Osnova opouští mylnou koncepci ustanovení § 3 dosavadního zákona o nadacích a nadačních fondech č. 227/1997 Sb., které rozlišuje nadační listiny jednostranné a kontraktuální. Ve shodě s převažujícím míněním se opouští "málo životaschopná" úvaha, která jako "ojedinělý názor" prosazuje smluvní charakter erekční listiny nadace pořízené několika osobami.³⁵⁾ Neosobní povaha nadace svým charakterem vylučuje úpravu budoucích vztahů mezi jejími zřizovateli (jak je tomu u právnických osob budovaných na principu korporace), tudíž i při více zřizovatelích téže nadace půjde o jejich shodný projev vůle jednosměrně orientovaný k zřízení nadace. Dosavadní řešení, analogicky vycházející z právní povahy jednání sledujícího založení korporace, není u nadací namístě.

Od zakladatelské listiny lze před vznikem nadace odstoupit, resp. jej lze následným projevem vůle zrušit. Zrušit lze i nadační listinu zřízenou závětí. Zákoník nezamýšlí tuto otázku výslovně zmiňovat, protože takové řešení plyne z povahy věci. Stojí-li zakladatelské straně více osob, pak odstoupení kterékoli z nich vyvolává zrušení celé nadační listiny.

³⁵⁾ Bližší rozbor *Hurdík, J.*, Problémy nadačního práva, Masarykova univerzita, Brno 1994, str. 133 a násl.

Se zřetelem k pojetí nadační listiny jako jednostranného právního jednání se vychází z jednoty zakladatelského substrátu nadace i za situace, že jej tvoří více osob. Skupina několika zakladatelů nadace se považuje za zakladatele jediného. (Obdobně např. rakouský zákon z r. 1993 v § 3 odst. 2.)

Zachovává se koncepce zřízení nadace jak zakládací listinou, tak závětí. Pro obě tato jednání se zachovává společné označení "nadační listina" i požadavek pořídit je ve formě notářského zápisu.

Zakládací listina je co do obligatorních náležitostí upravena rigidně, nově je upraven požadavek na údaj o nadačním kapitálu a o správci vkladů.

Návrh ustanovení o zřízení nadace závětí vychází z dosavadní zákonné úpravy v tom smyslu, že určité náležitosti, které musí obsahovat zakládací listina nadace, závěť obsahovat nemusí a mohou být upraveny dodatečně. Při zřízení nadace *mortis causa* se mohou vyskytnout situace, kdy testátor nebude moci z různých důvodů určit některé náležitosti zakladatelského právního jednání (např. sídlo nadace). Pro tyto případy musí být určena osoba, která doplní nadační listinu a zařídí zápis nadace do nadačního rejstříku.

Osnova vychází z pojetí, že je třeba vyjít donátorskému záměru testátora maximálně vstříc, a proto v § 287 konstruuje nevyvratitelnou domněnku vzniku závazku notáře, který závěť sepsal a pominul určení vykonavatele závěti jako obligatorní náležitosti nadační listiny, zařídít vznik nadace sám. Není-li to již možné proto, že notář v aktuální době již nebude vykonávat notářský úřad, nastoupí na jeho místo notářská komora, jejímž členem byl v době sepsání závěti. Odporovalo by základním principům spravedlnosti, kdyby následkem opomenutí notáře byla neplatnost nadační listiny, neboť tak by byl sankcionován nevinný, který navíc již nemůže svůj zájem naplnit, a tím by byl zmařena jeho vůle, ač se při věnování části majetku sociálně užitečnému účelu jedná o postoj vysoce morální. Z téhož důvodu osnova sleduje zakotvit i nouzové řešení v § 287 pro případ, že určený vykonavatel závěti nežije, není svéprávný, odmítá přijmout mandát k zřízení závěti, anebo je-li nečinný.

§ 289

Statut nadace

(1) Statut nadace upraví alespoň

- a) způsob jednání orgánů nadace,
- b) podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, případně též okruh osob, kterým je lze poskytovat,
- c) způsob, jakým se nadační příspěvky poskytují.

(2) Statut nadace může vydat její zakladatel spolu s nadační listinou. Neučiní-li tak, vydá statut do třiceti dnů ode dne vzniku nadace správní rada.

(3) Nadace svůj statut zpřístupní ve svém sídle v obvyklých provozních hodinách; každý je oprávněn do statutu na požádání nahlížet a pořizovat si jeho opisy nebo výpisy z něho.

K § 289:

Ustanovení sleduje úpravu statutu nadace. Zachovává se princip, že statut je základní právní a organizační dokument nadace, který normativně upravuje jednak její vnitřní poměry, jednak i některé aspekty vztahů nadace k třetím osobám, především podmínky pro poskytování nadačních příspěvků a případně i okruh destinatářů. V úpravě statutu se vychází vstřícně možné zakladatelské iniciativě zřizovatele nadace, a nevylučuje se tudíž, aby statut vydal společně s nadační listinou.

§ 290

Nadace vzniká dnem zápisu do nadačního rejstříku.

K § 290:

Vznik nadace se spojuje ve shodě s návrhem obecné úpravy a souladně s dosavadním právním stavem se zápisem nadace do nadačního rejstříku.

§ 291

Změna účelu nadace

(1) Nevylučuje-li to nadační listina, může soud účel nadace na její návrh změnit, jsou-li pro to vážné důvody. Návrh lze podat, souhlasí-li s tím správní rada i dozorčí rada. Není-li souhlas jednomyslný, zaznamená se stanovisko člena orgánu, který s návrhem nesouhlasil s uvedením důvodů.

(2) Veřejně prospěšná nadace zveřejní bez zbytečného odkladu po podání návrhu vhodným způsobem oznámení o navrhované změně s uvedením soudu, kterému návrh podala, a poučením, že ten, jehož právního zájmu se návrh dotýká, může u soudu návrhu odporovat podáním doručeným do jednoho měsíce od zveřejnění oznámení.

(3) Je-li dosažení dosavadního účelu nadace nemožné nebo obtížně dosažitelné z příčin zakladateli neznámých nebo pro zakladatele nepředvídatelných, nahradí soud dosavadní účel nadace podobným účelem tak, aby co nejvíce šetřil úmysl zakladatele vyjádřený v nadační listině.

K § 291:

Podstata nadace je v tom, že má podle projeveného úmyslu svého zakladatele sloužit trvale určitému účelu. Stane-li se tento účel nemožný pro následnou a nepředvídatelnou změnu okolností, ztratila by, nebýt jiné úpravy, nadace důvod své existence a musela by být zrušena. Paušální zavedení takového následku by však mohlo vést k nemístným tvrdostem. Proto se navrhuje umožnit změnu účelu nadace za rigorózně stanovených podmínek, jejichž existenci

musí ověřit soud, kterému má při rozhodování o změně účelu nadace náležet také poslední slovo. Zvláštní zřetel přitom musí být brán na úmysl zakladatele; z toho plyne, že zakladatel musí být v řízení slyšen, pokud je ještě naživu, či - jedná-li se o právnickou osobu - pokud existuje.

Vklady do nadace

§ 292

(1) Do nadace lze vložit vklady s peněžitým nebo nepeněžitým předmětem.

(2) Je-li předmět vkladu do nadace nepeněžitý, musí splňovat předpoklad trvalého výnosu a nesmí sloužit jako jistota.

§ 293

(1) Výši vkladu s nepeněžitým předmětem nelze určit vyšší částkou, než jakou stanovil jako hodnotu předmětu posudek znalce.

(2) Tvoří-li předmět vkladu cenný papír, může jeho hodnotu stanovit i osoba spravující cenné papíry podle zvláštního zákona. Hodnotu cenného papíru pořízeného na regulovaném trhu lze stanovit i kurzem vyhlášeným ke dni jeho pořízení, neuplynul-li od něho do podání návrhu na zápis vkladu do nadačního rejstříku více než jeden měsíc a potvrdí-li obchodník s cennými papíry cenu, za niž byl cenný papír pořízen.

(3) Tvoří-li předmět vkladu podílový list, lze jeho hodnotu stanovit i kurzem vyhlášeným ke dni jeho pořízení, neuplynul-li od něho do podání návrhu na zápis vkladu do nadačního rejstříku více než jeden měsíc a potvrdí-li investiční společnost cenu, za niž byl podílový list pořízen.

(4) Zní-li jmenovitá hodnota cenného papíru na zahraniční měnu, stanoví se jeho hodnota za použití přepočtu podle kurzu stanoveného Českou národní bankou ke dni jeho pořízení; ustanovení odstavců 2 a 3 tím nejsou dotčena.

K § 292 a 293:

Osnova věnuje vkladům do nadace velkou pozornost. Považuje se za nezbytné ochránit majetkový substrát nadace co nejvíce před rizikem jeho fiktivního vytváření nebo umělého nadhodnocení.

Osnova se inspirovuje teoreticky již značně propracovanou doktrínou vztaženou k právní úpravě vkladů do obchodních společností a rozlišuje terminologicky i pojmově »vklad« a »předmět vkladu«. Vklad je souhrn majetkových hodnot vnášených do nadace, předmět vkladu je jednotlivá hmotná věc, jednotlivé právo nebo jiná jednotlivá majetková hodnota, která se vnesením vkladu na nadaci převádí. Z toho důvodu tvoří i různé předměty vnesené do právnické osoby jediným právním jednáním téhož vkladatele jen jeden vklad.

Předměty vkladů mohou být peněžité i nepeněžité. Pro předmět nepeněžitých vkladů se zachovává zákonný požadavek, že musí jít o hodnotu, s níž je spojen předpoklad, že bude

poskytovat trvalý výnos. Nově se navrhuje rozšířit dosavadní zákonnou zápočet' způsobilosti vkladu být zástavou i na jiné jistoty (kauce). Vlastník tudíž např. nebude moci vložit do nadace věc, ke které někdo jiný uplatnil zadržovací právo.

Jsou-li do nadace vloženy peníze, odvozuje se výše vkladu z jmenovité hodnoty peněz. Je-li však vkládán nepeněžitý předmět, musí být výše vkladu odvozena z jeho hodnoty, kterou má stanovit znalecký posudek. Protože však normativní význam nemá údaj ve znaleckém posudku, nýbrž určení výše vkladu příslušným právním jednáním (nadační listinou, rozhodnutím o zvýšení nadačního kapitálu), navrhuje se stanovit, že výši vkladu nelze stanovit vyšší částkou, než jaká byla u vkládaného předmětu zjištěna znaleckým posudkem. Pokud je však tímto předmětem cenný papír, bylo by mnohdy zbytečné oceňovat jej znalecky. Proto se zamýšlí umožnit stanovení hodnoty cenného papíru i jiným dostatečně spolehlivým způsobem.

§ 294

(1) Do nadace se před jejím vznikem vnesou jako nadační jistina vklady v souhrnné výši dosahující alespoň 500 000 Kč.

(2) Vklady do nadace přijme před jejím vznikem osoba, kterou nadační listina určila jako správce vkladů. Zanikne-li jeho funkce, ustaví zakladatel, popřípadě vykonavatel závěti nebo jiná oprávněná osoba bez zbytečného odkladu nového správce vkladů; není-li to možné, ustaví nové správce vkladů správní rada nadace. O právech a povinnostech správce platí obdobně ustanovení o právech a povinnostech členů orgánů právnických osob.

§ 295

(1) Předáním předmětu vkladu správci vkladů je vklad splacen. Nadace nabývá vlastnické právo k předmětu vkladu dnem svého vzniku, váže-li však zákon nabytí vlastnického práva na zápis do veřejného seznamu, nabude nadace předmět do vlastnictví až tímto zápisem.

(2) Je-li předmět vkladu peněžitý, složí jej správce vkladů na zvláštní účet u banky, který pro nadaci a na její jméno zřídí. Banka až do vzniku nadace neumožní ze zůstatku na účtu výplaty a platby, ledaže se prokáže, že nadace nebyla platně založena; byla-li nadace založena závětí, vyžaduje se rozhodnutí soudu.

(3) Je-li předmětem vkladu věc zapsaná do veřejného seznamu, předá vkladatel správci vkladů i prohlášení o vnesení vkladu; po vzniku nadace se její vlastnické právo do veřejného seznamu zapíše na základě tohoto prohlášení. Vyžaduje se, aby na prohlášení byl podpis vkladatele úředně ověřen.

§ 296

(1) Správce vkladů potvrdí vnesení vkladů do nadace. V potvrzení uvede, kdo vklad do nadace vnesl, kdy se tak stalo, jaký je předmět vkladu a jaká je souhrnná výše vkladů. Uvede-li správce vkladů v potvrzení vyšší rozsah plnění, než jaký odpovídá skutečnosti, ručí věřitelům nadace za její dluhy až do výše rozdílu po dobu pěti let od vzniku nadace.

(2) Správce vkladů předá převzatý předmět vkladu nadaci bez zbytečného odkladu po jejím vzniku. Nevznikne-li nadace, vrátí správce vkladů předmět vkladu tomu, kdo jej do nadace vnesl.

(3) Právní jednání učiněná správcem vkladů zavazují i osobu, které předmět vkladu předal.

K § až § 294 až 296:

Navrhuje se zachovat současné pojetí, podle něhož se vyžaduje, aby souhrn výše všech vkladů do nadace dosáhl alespoň sumy 500 000 Kč. Tato výše odpovídá počáteční výši nadačního kapitálu.

Rovněž se navrhuje převzít z dosavadní úpravy ustanovení o správci vkladů. Zamýšlí se však upřesnit úpravu správcova postavení. K převzetí vkladů pro nadaci musí být konkrétně určena určitá osoba, a to již v nadační listině.

§ 297

(1) Po vzniku nadace lze nadační jistinu rozmnožit nadačními dary nebo rozhodnutím správní rady podle § 305.

(2) Platí, že dar rozmnožuje nadační jistinu, ledaže z vůle dárce nebo z povahy daru plyne dárcův úmysl přispět do ostatního majetku nadace.

K § 297:

Ustanovení § 297 je základním ustanovením o rozmnožení nadačního jistiny po vzniku nadace. K tomu může dojít především nadačními dary, pro něž se analogicky uplatní zákonná ustanovení o vkladech do nadace. Dále se umožňuje učinit tak rozhodnutím správní rady upraveným v § 305.

Majetek nadace a nadační kapitál

§ 298

Majetek nadace tvoří nadační jistina a majetek ostatní.

§ 299

(1) Nadační jistinu tvoří soubor předmětů vkladů do nadace, popřípadě nadačních darů.

(2) Nadační jistina musí mít celkovou hodnotu alespoň ve výši 500 000 Kč po celou dobu trvání nadace.

§ 300

Peněžní vyjádření nadační jistiny je nadační kapitál.

§ 301

Nadace používá svůj majetek v souladu s účelem uvedeným v nadační listině i ve statutu a za podmínek tam určených k poskytování nadačních příspěvků, k zajištění vlastní činnosti k naplnění svého účelu a k úhradě nákladů na zhodnocení nadační jistiny i nákladů na vlastní správu.

§ 302

(1) Co je v nadační jistině, nelze zastavit, ani jinak použít k zajištění pohledávky.

(2) Co tvoří nadační jistinu, nelze zcizit.

(3) Pokud nadace provozuje závod, neuplatní se omezení podle odstavce 1 v rozsahu potřebném pro plynulý provoz závodu.

K § 298 až 302:

Skupina těchto ustanovení se věnuje majetkovým poměrům nadace. Majetek nadace tvoří v první řadě nadační jistina jako soubor vkladů do nadace, a také nadačních darů a věcí, o něž může být nadační jistina rozmnožena po vzniku nadace. Ve shodě s dosavadní úpravou se i nadále požaduje, aby nadační jistina dosahovala minimálně hodnoty 500 000 Kč.

Pro peněžní vyjádření nadační jistiny se navrhuje označení »nadační kapitál«. Navrhuje se nově, aby do nadačního rejstříku nebyla zapisována nadační jistina (jako souhrn konkrétních majetkových kusů v oceněné hodnotě), protože faktický majetkový substrát se co do hodnoty v časově mění a tyto změny by musely být bez zbytečného odkladu do nadačního rejstříku zapisovány, ale aby tam byla zapsána výše nadačního kapitálu. Jeví se totiž jako potřebné vyjádření souhrnu těchto hodnot k určitému časovému okamžiku fixovat v podobě nadačního kapitálu jako fixního čísla stanoveného k tomuto okamžiku, na něž faktické výkyvy v hodnotách věcí, z nichž nadační majetek sestává, nebudou mít vliv.

Zásady zachování nadačního majetku i nadačního kapitálu jsou v osnově vyjádřeny jednak tím, že přijetí nadačního daru bude mít pravidelně za následek zvýšení nadačního kapitálu v příslušné míře, jednak návrhem normativních konstrukcí, podle nichž může být nadační kapitál zvýšen, případně musí být snížen v závislosti na případných hodnotových pohybech, dotýkajících se nadační jistiny. Změna výše nadačního kapitálu bude zapisována s konstitutivními účinky do nadačního rejstříku. Případný pokles hodnoty nadačního majetku pod 500 000 Kč ovšem nemůže být do výše nadačního kapitálu promítnut, nýbrž musí být -

nezdaří-li se nadační jistinu včas doplnit na zákonný limit - řešen zrušením nadace s likvidací nebo její přeměnou.

Nadační jistina je nezcizitelná a nelze ji ani zastavit či jinak použít k zajištění pohledávky. V tom směru se navrhuje zachovat dosavadní úpravu. Přísná pravidla vztažená k nadační jistině se však nemohou uplatnit za situace, kdy nadace provozuje závod. Proto se navrhuje stanovit, že se v takovém případě příslušné zákazy neuplatní v rozsahu potřebném pro plynulý provoz závodu.

Nadace má vedle nadační jistiny rovněž ostatní majetek, který nepodléhá zpřísněnému režimu uplatňovanému vůči nadační jistině.

§ 303

(1) Nadace nakládá s nadační jistinou s odbornou péčí v obdobném rozsahu a obdobným způsobem, jaký tento zákon stanoví pro prostou správu cizího majetku.

(2) Vyžadují-li ustanovení o prosté správě cizího majetku k určitému právnímu jednání souhlas beneficiáře, může nadace podstoupit taková právní jednání, nevyhrazuje-li nadační listina právo souhlasu pro zakladatele nebo jinou osobu, jen s předchozím souhlasem dozorčí rady nebo revizora.

K § 303:

Současná úprava nadací detailně stanoví, jak nadace mohou s nadační jistinou nakládat a často jde do neúměrných podrobností. Vzhledem k tomu, že osnova za prvé zamýšlí liberalizovat celkový rámec úpravy nadací zejména umožněním vzniku nadací rodinného typu a nadací provozujících závod a že osnova za druhé obsahuje v závěru třetí části návrh obsáhlé obecné úpravy správy cizího majetku, navrhuje se obecně odkázat na obdobné použití těchto pravidel. Z nich vyplývá, že majetek podrobený úpravě správy cizího majetku musí být zásadně zachován, že nesmí být měněno jeho účelové určení a že - tvoří-li jej peníze - může být investován způsobem obecně považovaným za rozumný. Navržené ustanovení nijak nebrání tomu, aby nadační listina či statut jednotlivých nadací stanovily podmínky přísněji, vyžaduje-li to zájem zakladatele nebo jiná konkrétní potřeba.

Odkazové ustanovení dopadá pouze na nadační jistinu, nikoli na ostatní majetek nadace, netýká se tudíž např. poskytování nadačních příspěvků.

§ 304

(1) Roční účetní závěrka, mimořádná účetní závěrka a konsolidovaná účetní závěrka podléhá ověření auditorem, činí-li nadační kapitál více než pět milionů korun, nebo stanoví-li tak nadační listina nebo statut nadace

(2) Účetní závěrka podléhá ověření auditorem též, rozhoduje-li se podle ní o zvýšení nebo snížení nadačního kapitálu, nebo o přeměně nadace.

K § 304:

Z platné úpravy se navrhuje převzít pro uvedené případy požadavek ověření účetních závěrečků auditorem. Nově má být audit účetní závěrky vyžadován, má-li být podkladem pro rozhodnutí o změně výše nadačního kapitálu, nebo pro rozhodnutí o přeměně nadace.

§ 305

Zvýšení nadačního kapitálu

(1) Po schválení účetní závěrky může správní rada do šesti měsíců ode dne, ke kterému byly zjištěny údaje, z nichž byla účetní závěrka sestavena, rozhodnout o rozmnožení nadační jistiny a zvýšení nadačního kapitálu

- a) ověřil-li auditor účetní závěrku bez výhrad,
- b) nebude-li zvýšení nadačního kapitálu vyšší než rozdíl mezi výší vlastních zdrojů financování majetku nadace vykazovaných v rozvaze na straně pasiv a nadačním kapitálem,
- c) nebudou-li k zvýšení nadačního kapitálu použity vlastní zdroje, které jsou účelově vázány a jejichž účel není nadace oprávněna měnit a
- d) bude-li nadační majetek současně rozmnožen o věc, která splňuje předpoklad trvalého výnosu a jejíž hodnota zjištěná podle § 293 se rovná rozsahu zvýšení nadačního kapitálu nebo o peníze v částce rovnající se rozsahu zvýšení nadačního kapitálu.

(2) Rozhodnutí o rozmnožení nadačního majetku a zvýšení nadačního kapitálu obsahuje

- a) částku, o niž se nadační kapitál zvyšuje,
- b) označení zdroje, z něhož se nadační kapitál zvyšuje, podle struktury vlastních zdrojů financování majetku nadace v účetní závěrce a
- c) popis věci, o kterou se rozmnožuje nadační majetek, spolu s údajem o její hodnotě a s uvedením způsobu, jak byla tato hodnota stanovena.

(3) Zjistí-li nadace z jakékoliv následně sestavené účetní závěrky snížení vlastních zdrojů, vychází se při rozhodování o zvýšení nadačního kapitálu z této účetní závěrky.

§ 306

Pozbude-li nadace některou část nadační jistiny nebo klesne-li podstatně její hodnota, nadace bez zbytečného odkladu doplní nadační jistinu, anebo sníží v rozsahu odpovídající ztrátě základní kapitál.

§ 307

Snížení nadačního kapitálu

(1) Nezakazuje-li to nadační listina, může nadace snížit nadační kapitál zkrácením nadační jistiny, pokud to vyžaduje zájem na hospodárnějším naplňování jejího účelu. Snížit

nadační kapitál lze nanejvýš o částku odpovídající pětině výše nadačního kapitálu v průběhu pěti let. Snížením nadačního kapitálu nelze přímo ani nepřímo krýt náklady správy nadace.

(2) Nadační kapitál nelze snížit pod částku 500 000 Kč.

(3) Rozhodnutí o snížení nadačního kapitálu obsahuje částku, o kterou se nadační kapitál snižuje, a důvod, ze kterého se snižuje.

Společná ustanovení

§ 308

Klesne-li podstatně hodnota nadační jistiny nebo pozbude-li nadace některou její část, nadace bez zbytečného odkladu nadační jistinu doplní; není-li to dobře možné, sníží nadační kapitál v rozsahu odpovídajícím ztrátě.

§ 309

(1) O zvýšení a o snížení nadačního kapitálu rozhoduje správní rada po udělení předchozího souhlasu dozorčí rady.

(2) O rozhodnutí správní rady podle odstavce 1 musí být pořízena veřejná listina.

§ 310

Zvýšení nebo snížení nadačního kapitálu nabývá účinky zápisem do nadačního rejstříku.

K § 305 až 310:

Zavedení institutu nadačního kapitálu vyžaduje úpravu rozhodování o jeho zvýšení nebo snížení. Působnost rozhodnout o zvýšení nebo snížení nadačního kapitálu se svěřuje správní radě s tím, že ta potřebuje k takovému rozhodnutí předchozí souhlas dozorčí rady. Ze zřejmých důvodů se možnost snížit nadační kapitál omezuje jen na mimořádné případy.

Přidružený fond

§ 311

(1) Každý může nadaci svěřit do správy jako přidružený fond majetek způsobilý být nadačním darem a pověřit nadaci k jeho použití k účelu, který odpovídá poslání nadace.

(2) Účelem přidruženého fondu nesmí být finanční či jiná podpora politické strany nebo politického hnutí.

§ 312

(1) Smlouva o přidruženém fondu obsahuje označení majetku, který jej tvoří a vymezení účelu jeho použití. Smlouva vyžaduje písemnou formu.

(2) Ve smlouvě může být určeno, zda nadace vykonává správu přidruženého fondu za úplatu, a pokud ano, v jaké výši se úplata sjednává, nebo jakým způsobem bude určena. Neuvede-li smlouva o přidruženém fondu, zda nadace vykonává správu úplatně či bezúplatně, platí, že je úplata za správu přidruženého fondu sjednána způsobem určeným stejně, jak nadace hradí podle statutu zveřejněného v den uzavření smlouvy náklady vlastní správy.

(3) Neuvede-li smlouva o přidruženém fondu, jaká práva a jaké povinnosti nadace při správě přidruženého fondu má, uplatní se obdobně určení těchto práv a povinností, jaká má nadace k nadační jistině.

(4) Smlouva o přidruženém fondu může stanovit, že jej nadace bude spravovat pod zvláštním označením. Označení přidruženého fondu musí obsahovat slova "přidružený fond" a musí být uváděno současně s názvem nadace, která jej spravuje.

§ 313

(1) Z nakládání s přidruženým fondem vznikají práva a povinnosti pouze spravující nadaci.

(2) Spravující nadace eviduje majetek v přidruženém fondu odděleně a odděleně o něm účtuje.

§ 314

Neurčí-li smlouva o přidruženém fondu jinak, naloží likvidátor v případě zrušení nadace s likvidací s přidruženým fondem tak, aby jeho právní povaha a účel byly i nadále zachovány.

K § 311 až 314:

Ustanovení o přidruženém fondu reflektují koncept tzv. "nesamostatných nadací". Přidružený fond je sice - rovněž jako nadace - vytvářen majetkovým souborem, postrádá však právní subjektivitu, přestože může být zvláštním způsobem označen. Osnova neobsahuje výslovné určení, že fond není právnickou osobou, protože to vzhledem k § 25 principiálně není potřeba; je proti zásadám legislativní techniky stanovovat, že určitý právní následek nenastane, když se pro to, aby nastal, vyžaduje pozitivní zákonné určení.

Vzhledem k zvláštnímu účelovému určení přidruženého fondu jako "nesamostatné nadace", kdy vlastník svěřuje jako donátor již existující nadaci majetek uvedený pouze do správy, a zůstává tudíž jeho vlastníkem, musí být speciálně vyřešeny důsledky vzniku oprávnění a povinností vázaných na tento majetek a vzniklých po dobu správy.

Protože se při svěřením určitého majetku pro ujednaný účel předpokládá, že zájem donátora sleduje trvalost takového použití tohoto majetku - právě proto, že musí jít o věc způsobilou být jinak předmětem nadačního daru - musí tedy splňovat předpoklad trvalého výnosu - vychází osnova z koncepce, že ani případné zrušení spravující nadace s likvidací nemá mít zásadně za následek odnětí přidruženého fondu jeho původně určenému účelu. Z té příčiny se navrhuje stanovit likvidátorovi povinnost, aby při zrušení nadace s likvidací přenesl správu tohoto fondu na jinou k tomu způsobilou osobu.

Nadační příspěvek

§ 315

(1) Nadace nesmí poskytnout nadační příspěvek osobě, která je členem jejího orgánu nebo která je zaměstnancem nadace, ani osobě jim blízké.

(2) Nejsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, vyvolané na straně zakladatele změnou okolností, nesmí nadace poskytnout nadační příspěvek svému zakladateli; jsou-li tu takové důvody, rozhodne správní rada po projednání s dozorčí radou nebo s revizorem.

(3) Odstavec 2 se použije obdobně i na poskytnutí nadačního příspěvku osobě zakladateli blízké; to neplatí, byla-li nadace zřízena k podpoře osob zakladateli blízkých.

§ 316

(1) Kdo přijal nadační příspěvek, může jej použít jen ve shodě s podmínkami určenými ve statutu nadace. Kdo přijal nadační příspěvek, prokáže nadaci na požádání, jak jej použil.

(2) Přijal-li někdo nadační příspěvek, ač mu nenáležel, nebo použil-li jej v rozporu s určenými podmínkami, má povinnost vydat nadaci nadační příspěvek zpět.

§ 317

(1) Nadace nesmí poskytnout nadační příspěvky, je-li výše vlastních zdrojů financování majetku nadace vykazovaných v rozvaze na straně pasiv nižší než výše nadačního kapitálu upravená podle odstavce 2, nebo byla-li by nižší než upravená výše nadačního kapitálu v důsledku poskytnutí nadačních příspěvků.

(2) K výši nadačního kapitálu se připočtou pro účely stanovené v odstavci 1

- a) zvýšení nadačního kapitálu v důsledku přijetí nadačního daru nebo v důsledku rozhodnutí podle § 301 nezapsaného do nadačního rejstříku a
- b) vlastní zdroje, které jsou účelově vázány a jejichž účel není nadace oprávněna měnit.

§ 318

Osoba, která přijala v dobré víře nadační příspěvek poskytnutý v rozporu s § 317, není povinna jej vrátit.

K § 315 až 318:

Rovněž návrh nové úpravy nadačních příspěvků vychází z dosavadního zákonného pojetí, upřesňuje však některé dosud neřešené aspekty.

Na podněty z oblasti neziskového sektoru se navrhuje vyloučit z okruhu osob oprávněných přijmout nadační příspěvek nad rámec dosavadní úpravy, která pamatuje jen na členy orgánů nadace, i další osoby, a to zaměstnance nadace a osoby blízké zaměstnancům nadace nebo členům jejích orgánů. Pokud jde o zakladatele, nemá být připuštěno, aby mu byly nadační příspěvky, ledaže pro to mluví důvody hodné zvláštního zřetele - např. zřídil-li zakladatel nadaci k podpoře lidí zdravotně postižených a posléze byl i on sám zdravotně postižen. Pokud

jde o osoby zakladateli blízké, je nutné vzít v úvahu rozdíl mezi nadacemi veřejně prospěšnými a dobročinnými. Vzhledem k tomu, že osnova nevylučuje, aby zakladatel zřídil dobročinnou nadaci k podpoře osob sobě blízkých, nelze kategoricky vyloučit tyto osoby z práva na příspěvek

Poskytování nadačních příspěvků stanoveným způsobem je hlavní činností nadace. Podmínky pro poskytnutí nadačních příspěvků určuje statut nadace; s ohledem na zveřejnění statutu v nadačním rejstříku a na právní účinky tohoto zveřejnění lze vycházet z účinnosti zveřejněných podmínek pro poskytování příspěvků vůči veřejnosti. Nadační příspěvek lze poskytnout jednorázově, anebo i opakovaně, a to buď na neurčito (např. formou renty), anebo i na určitý čas (např. formou stipendia). Zřídít lze i důchodové nadace atd. Do těchto otázek osnova nezasahuje, protože je věcí autonomie vůle zřizovatele nadace a také nadace samotné, jak tyto otázky ve statutu vyřeší.

Ustanovení § 317 sleduje princip zachování nadačního kapitálu a brání, aby nadační příspěvky byly vypláceny na jeho úkor. Ustanovení § 318 chrání dobrou víru destinatářů. Ale tam, kde dobrá víra chybí, anebo bude-li příspěvek použit rozporně s jeho určeným účelem, vznikne destinatáři povinnost příspěvek nadaci vrátit.

Náklady správy

§ 319

Nadace účtuje o nákladech na vlastní správu odděleně od nadačních příspěvků.

K § 319:

Navrhuje se upustit od dosavadního pravidla § 22 zák. č. 227/1997 Sb., podle něhož musí nadační listina nebo statut nadace určit, že celkové roční náklady na správu nadace nesmí převýšit určité procento celkových ročních výnosů nebo hodnoty poskytovaných nadačních příspěvků. Toto opatření se v praxi neosvědčilo a na činnost nadací nemá ten dopad, který zákonná úprava předpokládala. Navržená úprava vychází z toho, že nadace účtuje o nákladech na vlastní správu odděleně, údaj o těchto nákladech musí být zveřejněn ve výroční zprávě a podléhá kontrole auditora. To samo o sobě zajišťuje dostatečnou transparentnost hospodaření nadace ve vztahu k veřejnosti a zejména k případným dárcům. Navržené ustanovení navíc nevylučuje, aby zakladatel nadace omezil její režijní náklady zvláštním ustanovením v nadační listině.

Výroční zpráva

§ 320

(1) Nadace vyhotoví výroční zprávu do konce šestého měsíce od uplynutí předcházejícího účetního období.

(2) Výroční zpráva obsahuje účetní závěrku a přehled o veškeré činnosti nadace včetně zhodnocení této činnosti.

(3) Ve výroční zprávě nadace uvede alespoň

- a) přehled o vlastním majetku a závazcích,
- b) údaje o osobách poskytnuvších nadační dar v hodnotě vyšší než 10 000 Kč,
- c) přehled o tom, jak byl majetek nadace použit,
- d) přehled o osobách, kterým byl poskytnut nadační příspěvek v hodnotě vyšší než 10 000 Kč, včetně zhodnocení, zda a jak byl nadační příspěvek použit,
- e) zhodnocení, zda nadace při svém hospodaření dodržela pravidla pro poskytování nadačních příspěvků podle § 317 a 318 a pro omezení nákladů na vlastní správu podle § 319,
- f) zhodnocení základních údajů roční účetní závěrky a výrok auditora spolu se závažnějšími informacemi ze zprávy auditora, je-li nadace povinna mít účetní závěrku ověřenou auditorem.

(4) Vyjde-li po uveřejnění zprávy najevo skutečnost, jež odůvodňuje opravu zprávy, nadace opravu bez zbytečného odkladu provede a uveřejní.

§ 321

(1) Právo žádat, aby údaje o jeho osobě nebyly ve výroční zprávě uvedeny, má ten, kdo nadaci poskytl dar. Stejně právo má i příjemce nadačního příspěvku. Při poskytnutí nadačního příspěvku v hodnotě vyšší než 10 000 Kč, může žádat o zachování anonymity jen člověk, jenž dostal nadační příspěvek z humanitárních důvodů, zejména z důvodů zdravotních.

(2) Nadace zachová anonymitu, doručí-li jí oprávněné osoby žádost před schválením výroční zprávy. Člověk, jenž dostal nadační příspěvek z humanitárních důvodů však může uplatnit své právo na anonymitu kdykoli, jestliže jej nadace o jeho právu při poskytnutí příspěvku nepoučila; má se za to, že poučení nebylo dáno.

§ 322

(1) Nadace výroční zprávu uveřejní do třiceti dnů od jejího schválení správní radou a zpřístupní ji také ve svém sídle. Není-li nadace zřízena jako veřejně prospěšná, postačí zpřístupnit výroční zprávu v jejím sídle.

(2) Neschválila-li správní rada výroční zprávu, uveřejní nadace výroční zprávu způsobem upraveným v odstavci 1 nejpozději do konce bezprostředně následujícího účetního období a uvede, že výroční zpráva nebyla schválena a z jakých důvodů.

§ 323

Každý může v nadačním rejstříku do výroční zprávy nahlížet a činit si opisy a výpisy. Stejně právo lze uplatnit také v sídle nadace v obvyklých provozních hodinách.

K § 320 až 323:

Významným prostředkem sledujícím zajištění veřejné kontroly nad činností nadací je výroční zpráva s předepsaným obsahem. Zvláštní konstrukce § 322 sleduje ochranu soukromí dárců i některých destinatářů, kteří mohou uplatnit závazný požadavek na zachování vlastní anonymity. Tento požadavek však lze uplatnit jen do okamžiku, než správní rada nadace výroční zprávu schválí, protože není možné nadaci nutit, aby kvůli opožděně vzneseným požadavkům na zachování anonymity zprávu opakovaně přepracovávala. V té souvislosti je však třeba brát zřetel na postavení člověka, který získal od nadace vyšší příspěvek z humanitárních důvodů, zejména zdravotních, s ohledem na jeho přirozenou vděčnost, emotivní závislost na přispěvateli apod. Proto se navrhuje stanovit, že taková osoba musí být o možnosti žádat zachování vlastní anonymity poučena již při poskytnutí příspěvku; nestane-li se tak, zachovává se jí oprávnění domáhat se ochrany vlastního soukromí a zachování anonymity kdykoli. Výroční zpráva musí být uveřejněna v nadačním rejstříku a v sídle nadace.

Správní rada

§ 324

- (1) Správní rada je statutární orgán nadace.
- (2) Správní rada má alespoň tři členy.

§ 325

- (1) Způsobilost být členem správní rady má zletilá a svéprávná osoba, která je bezúhonná ve vztahu k účelu nadace.
- (2) Kdo je vůči nadaci v pracovněprávním nebo obdobném poměru, není po dobu trvání takového poměru způsobilý být členem správní rady.
- (3) Členem správní rady nemůže být ten, kdo je již členem dozorčí rady nadace.
- (4) Nadační listina nebo statut nadace mohou stanovit další podmínky pro členství ve správní radě.

§ 326

- (1) Funkční období členů správní rady je tříleté.
- (2) Nadační listina může vyloučit opakovanou volbu členů správní rady.

§ 327

- (1) Nadační listina může stanovit, že určitý počet členů správní rady musí být zvolen z kandidátů navržených správní radě osobami určenými nadační listinou, případně osobami určenými způsobem tam stanoveným.

(2) Správní rada volí a odvolává své členy sama.

§ 328

(1) Člena správní rady, který porušil zákon způsobem narušujícím pověst nadace, anebo který porušil závažně nebo opakovaně nadační listinu nebo statut, odvolá správní rada z funkce do jednoho měsíce ode dne, kdy se o důvodu k odvolání dozvěděla, nejpozději však do šesti měsíců ode dne, kdy tento důvod nastal. Nedojde-li k odvolání v této lhůtě, odvolá člena správní rady z funkce soud na návrh dozorčí rady nebo na návrh osoby, která osvědčí právní zájem.

(2) Člen správní rady může být odvolán i z dalších důvodů, stanoví-li je nadační listina.

(3) Je-li odvolání člena správní rady v rozporu se zákonem, nadační listinou nebo statutem, může se odvolaný člen dovolat u soudu neplatnosti odvolání ve lhůtě do tří měsíců ode dne, kdy mu rozhodnutí o odvolání bylo doručeno, jinak právo zaniká.

§ 329

(1) Zanikne-li členství ve správní radě, zvolí správní rada nového člena do tří měsíců. Neučiní-li to, jmenuje nového člena správní rady soud na návrh dozorčí rady nebo na návrh osoby, která osvědčí právní zájem, na dobu, dokud správní rada nezvolí nového člena.

(2) Soud jmenuje nového člena správní rady i bez návrhu, je-li správní rada pro pokles počtu svých členů neschopna usnést se na nové volbě.

K § 324 až 329:

Navrhuje se zachovat dosavadní označení statutárního orgánu nadace jako správní rady.

Standardním způsobem se navrhuje stanovit způsobilost k výkonu funkce ve správní radě nadace. Se zřetelem k vzoru dosavadní úpravy se navrhuje neměnit délku funkčního období členů správní rady, ani stávající způsob ustavování členů rady do funkce a jejich odvolávání z funkce.

Byl-li někdo ustaven členem správní rady, aniž pro to splňuje podmínky určené zákonem nebo případně i statutem, zakládá to právní neexistenci volby. Tato neexistence se však nemůže dotknout práv nabytých v dobré víře.

Dozorčí rada

§ 330

Dozorčí rada je kontrolní a revizní orgán nadace.

§ 331

Dozorčí rada musí být zřízena, činí-li nadační kapitál více než 5 000 000 Kč, anebo nařizuje-li to nadační listina či statut nadace.

§ 332

(1) Nestanoví-li statut podle určení nadační listiny dozorčí radě další působnost kontrolní nebo revizní povahy, dozorčí rada

- a) dohlíží, zda správní rada vykonává působnost podle zákona a ve shodě s nadační listinou i statutem,
- b) kontroluje plnění podmínek stanovených pro poskytování nadačních příspěvků,
- c) upozorňuje správní radu na zjištěné nedostatky a podává návrhy na jejich odstranění,
- d) kontroluje, jak je vedeno účetnictví a přezkoumává roční, mimořádnou a konsolidovanou účetní závěrku,
- e) vyjadřuje se k výroční zprávě a
- f) nejméně jedenkrát ročně podává správní radě v písemné formě zprávu o své kontrolní činnosti.

(2) Dozorčí rada zastupuje nadaci v řízení proti členu správní rady. Za tím účelem pověří jednoho ze svých členů.

(3) Dozorčí rada v souvislosti s výkonem působnosti

- a) nahlíží do účetních záznamů a jiných dokladů nadace,
- b) svolá zasedání správní rady, je-li to v zájmu nadace, pokud tak k návrhu dozorčí rady neučiní předseda správní rady.

§ 333

(1) Pro způsobilost k členství v dozorčí radě platí obdobně § 325 odst. 1 a 2. Způsobilost být členem dozorčí rady nemá osoba oprávněná zastupovat nadaci ve funkci podléhající zápisu do nadačního rejstříku.

(2) Nadační listina nebo statut nadace mohou stanovit další podmínky členství v dozorčí radě.

§ 334

Pro ustavení dozorčí rady, volbu a odvolání jejích členů a pro funkční období členů dozorčí rady platí obdobně § 327 až 329.

K § 330 až 334:

U velkých nadací (s nadačním kapitálem nad 5 000 000 Kč) a u těch nadací, kde to odpovídá vůli jejich zakladatele, musí být zřízena dozorčí rada jako kolektivní kontrolní a revizní orgán. I v tomto směru se vychází z dosavadní úpravy, která se jen v některých směrech upřesňuje. Základní odchylka od dosavadní úpravy spočívá v principu, že se osnova odklání od dosavadní konstrukce, podle níž členy dozorčí rady nadace volí správní rada. Toto pojetí zachovat není možné, protože nelze přistoupit na řešení, že statutární orgán právnické osoby rozhoduje o personálním obsazením toho orgánu, který jej má kontrolovat.

Revizor

§ 335

(1) Není-li zřízena dozorčí rada, vykonává její působnost podle § 333 revizor.

(2) Nadační listina může stanovit, že funkci revizora bude vykonávat právnická osoba, jejíž předmět činnosti umožňuje výkon kontrolní a revizní činnosti, a že tuto funkci bude vykonávat i po neurčitou dobu.

§ 336

(1) Neuplatní-li se postup podle § 335 odst. 2, platí pro způsobilost být revizorem § 326 obdobně.

(2) Funkční období revizora je tříleté. Nadační listina může stanovit jinou délku funkčního období, nejvýše však v trvání pěti let.

§ 337

(1) Revizora volí správní rada. Ustanovení § 328 odst. 1 platí obdobně.

(2) Revizora, který porušil závažně nebo opakovaně nadační listinu nebo statut, anebo který porušil zákon způsobem narušujícím pověst nadace, odvolá správní rada z funkce do jednoho měsíce ode dne, kdy se o důvodu k odvolání dozvěděla, nejpozději však do šesti měsíců ode dne, kdy tento důvod nastal. Nedojde-li k odvolání v této lhůtě, odvolá revizora z funkce soud na návrh osoby, která osvědčí právní zájem.

K § 335 až 337:

Ve shodě s dosavadní úpravou se zachovává funkce revizora pro ty nadace, v nichž se dozorčí rada nezřizuje. V návrhu této úpravy se zachovává pojetí, podle něhož revizora jmenuje správní rada nadace. Rizika z toho plynoucí nelze odvrátit konstrukcí, že by revizor nadace sám jmenoval svého nástupce, zakladateli se však umožňuje minimalizovat je tím, že v nadační listině pověří výkonem revizní funkce k tomu způsobilou právnickou osobu, anebo že se využije konstrukce § 342 odst. 1.

Zrušení nadace s likvidací

§ 338

Správní rada rozhodne o zrušení nadace s likvidací a zvolí likvidátora, není-li trvale možné, aby nadace nadále plnila svůj účel.

§ 339

(1) Soud zruší i bez návrhu nadaci s likvidací a ustaví jí likvidátora též, jestliže nadace

a) vyvíjí činnost uvedenou v § 132,

- b) nadace závažně nebo opakovaně jedná v rozporu s § 281 odst. 2, § 222 nebo s § 317,
 - c) došlo ke snížení hodnoty nadační jistiny pod 500 000 Kč,
 - d) nadační jistina nepřináší trvale žádný výnos a nadace nemá jiný majetek, a proto nemůže sloužit svému účelu nebo
 - e) nadace neodůvodněně neposkytuje nadační příspěvky.
- Před vydáním rozhodnutí soud poskytne nadaci přiměřenou lhůtu k zajištění nápravy.

(2) Pro jmenování likvidátora se použije § 167 odst. 3 obdobně.

(3) V případě uvedeném v odstavci 1 písm. c) lze o zrušení nadace rozhodnout nejdříve po uplynutí jednoho roku od konce účetního období, v němž k poklesu hodnoty nadační jistiny došlo. Pokud však nadace v této době

- a) uzavřela smlouvu o sloučení s jinou nadací nebo nadačním fondem, nebo
 - b) rozhodla o změně právní formy na nadační fond,
- lze nadaci zrušit jen, pokud se smlouva o sloučení nebo rozhodnutí o změně právní formy nestaly účinnými do dvou let od konce účetního období, v němž k poklesu hodnoty nadačního majetku došlo.

(4) V případech uvedených v odstavci 1 písm. d) a e) lze rozhodnout o zrušení nadace, trvá-li stav tam uvedený déle než dva roky.

(5) Tímto ustanovením není dotčen § 151.

§ 340

(1) Likvidátor zpeněží likvidační podstatu pouze v tom rozsahu, v jakém to je nutné pro splnění dluhů nadace.

(2) S likvidačním zůstatkem likvidátor naloží podle nadační listiny, která může určit, že likvidační zůstatek má být převeden jiné nadaci nebo nadačnímu fondu, určeným alespoň účelem. Není-li taková právnická osoba, anebo odmítne-li likvidační zůstatek přijmout, nabídne jej likvidátor nadaci se shodným nebo obdobným účelem. Není-li to možné, převede likvidátor likvidační zůstatek obci, v níž má nadace sídlo. Jestliže obec nabídku do dvou měsíců od jejího doručení nepřijme, přechází likvidační zůstatek na stát.

(3) Získá-li likvidační zůstatek obec nebo stát, použije jej jen k plnění veřejně prospěšných cílů.

(4) Ustanovení odstavce 2 se nepoužije, obdržela-li nadace účelově vázané plnění z veřejných rozpočtů. V takovém případě likvidátor použije příslušnou část likvidačního zůstatku podle rozhodnutí orgánu, který plnění poskytl.

K § 338 až 340:

Ustanovení o zrušení nadace s likvidací obsahují jen některé odchylky a některé podrobnosti ve vztahu k obecné úpravě. Podle těchto speciálních ustanovení rozhoduje o zrušení nadace s likvidací její správní rada, avšak jen za předpokladu, že nadace již není s to trvale plnit svůj účel.

Podle ustanovení § 339 může dojít také k nucenému zrušení nadace s likvidací rozhodnutím soudu z důvodů taxativně uvedených.

Zvláštní účelové určení majetkového substrátu nadace vyžaduje, aby s likvidační podstatou bylo naloženo jinak, než jaký cíl sleduje obecná úprava likvidace. Tomu odpovídá navržené řešení, které zakazuje zpeněžení likvidační podstaty nad rámec potřeby vyrovnat dluhy nadace. Zbývající část likvidační podstaty má být naopak zachována a má s ní být naloženo tak, aby mohla co možná sloužit účelu, jemuž byl majetek nadace svěřen.

Přeměna nadace

§ 341

(1) K přeměně nadace může dojít její fúzí sloučením s jinou nadací nebo s nadačním fondem, anebo změnou právní formy na nadační fond.

(2) Nadaci lze sloučit s jinou nadací nebo s nadačním fondem, pokud to nadační listina nevyklučuje a zúčastněné osoby slouží témuž nebo obdobnému účelu. Při sloučení nadace s nadačním fondem musí být nástupnickou osobou nadace.

§ 342

(1) Smlouva o sloučení obsahuje

- a) údaje o názvu, sídle a identifikujícím čísle zúčastněných osob s uvedením, která z nich je zanikající a která nástupnická,
- b) určení, v jaké struktuře přejímá nástupnická osoba složky vlastního kapitálu a cizího kapitálu zanikající osoby, jež nejsou závazkem,
- c) výši nadačního kapitálu, je-li nástupnickou osobou nadace,
- d) dohodu o změně statutu nástupnické osoby, dochází-li v důsledku sloučení k takové změně,
- e) rozhodný den.

(2) Slučují-li se nadace, je výše nadačního kapitálu podle odstavce 1 písm. c) dána součtem hodnot nadačního majetku slučovaných nadací. Při sloučení nadačního fondu s nadací jako nástupnickou osobou může být nadační kapitál zvýšen za podmínek uvedených v § 306; v takovém případě musí smlouva o sloučení obsahovat náležitosti uvedené v § 306 odst. 3.

(3) Smlouva o sloučení vyžaduje formu veřejné listiny.

§ 343

(1) Zúčastněné osoby si před uzavřením smlouvy o sloučení navzájem zpřístupní své účetnictví a poskytnou další informace a písemnosti potřebné pro posouzení právních a hospodářských důsledků sloučení.

(2) Kdo se seznámí s údaji podle odstavce 1, zachová mlčenlivost o skutečnostech, které zákon zakazuje uveřejnit nebo jejichž prozrazení může zúčastněné osobě způsobit vážnou újmu.

§ 344

(1) Členové dozorčích rad nebo revizoři zúčastněných osob přezkoumají účetnictví každé ze zúčastněných osob a vyhotoví zprávu o skutečnostech, které jsou předmětem jejich účetnictví, včetně stanoviska k návrhu smlouvy o sloučení a k hospodářským důsledkům sloučení.

(2) Zpráva podle odstavce 1 může být vyhotovena i jako společná pro všechny zúčastněné osoby.

§ 345

(1) O uzavření smlouvy o sloučení rozhodují správní rady zúčastněných osob. Správní rada může smlouvu o sloučení jen schválit, nebo odmítnout.

(2) Kdo za zúčastněnou osobu smlouvu o sloučení podepisuje, připojí k podpisu kromě náležitostí uvedených v § 139 odst. 1 také údaj, že smlouvu schválila správní rada a kdy se tak stalo. Přijetím usnesení správní rady o schválení smlouvy o sloučení poslední ze zúčastněných osob a jejím podpisem za tuto osobu je smlouva o sloučení uzavřena.

(3) Zasedání správních rad zúčastněných osob může být svoláno i jako společné. Tehdy správní rady hlasují o smlouvě o sloučení odděleně. Pokud se však po schválení smlouvy volí členové orgánů nástupnické osoby, mohou správní rady zúčastněných osob rozhodnout, že budou o těchto členech hlasovat společně.

(4) Zasedání správní rady, kterému bude smlouva o sloučení předložena ke schválení, musí být ohlášeno nejméně třicet dnů před jeho konáním. V této lhůtě musí být zpřístupněny všem členům správní rady

- a) návrh smlouvy o sloučení,
- b) návrh úplného znění stanov nástupnické osoby, pokud má dojít v důsledku smlouvy o sloučení dojít ke změně stanov nástupnické osoby,
- c) účetní závěrky a případně i mezitímní účetní závěrky všech zúčastněných osob,
- d) zahajovací rozvaha nástupnické osoby a
- e) zprávy podle § 344.

(5) Byla-li konečná účetní závěrka podle odstavce 2 písm. c) sestavena z údajů ke dni, od něhož ke dni vyhotovení návrhu smlouvy o sloučení uplynulo více než šest měsíců, vyhotoví zúčastněná osoba také mezitímní účetní závěrku.

§ 346

(1) Zúčastněné osoby zveřejní nejméně třicet dnů před zasedáním správní rady společné oznámení, v němž uvedou, jakých osob se sloučení týká a která z nich se stane nástupnickou osobou.

(2) Přihlásí-li věřitel zúčastněné osoby pohledávku do šesti měsíců ode dne, kdy se zápis sloučení stal vůči němu účinným, má právo na dostatečnou jistotu, pokud prokáže, že se dobytnost pohledávky zhorší. Prokáže-li věřitel, že se v důsledku sloučení dobytnost pohledávky zhorší podstatným způsobem, má právo na dostatečnou jistotu ještě před zápisem rozdělení do nadačního rejstříku.

§ 347

Návrh na vyslovení neplatnosti smlouvy o sloučení lze podat jen společně s návrhu na neplatnost usnesení správní rady schvalujícího tuto smlouvu. Právo domáhat se neplatnosti má jen zúčastněná osoba, člen správní rady, člen dozorčí rady nebo revizor; toto právo zaniká, není-li návrh podán do tří měsíců ode dne, kdy se konalo zasedání správní rady.

§ 348

(1) Návrh na zápis sloučení do nadačního rejstříku podávají společně všechny zúčastněné osoby; návrh podepíše také členové statutárního orgánu nástupnické osoby.

(2) Na základě návrhu se provede zápis sloučení tak, že k témuž dni vymaže v nadačním rejstříku zanikající osoby, poznamená, kdo je jejich právní nástupce, a u nástupnické osoby uvede den účinnosti sloučení a názvy, sídla a identifikující čísla osob, které se s nástupnickou osobou sloučily, a případné další změny u nástupnické osoby, pokud v důsledku sloučení nastaly.

§ 349

(1) Nepodají-li zúčastněné osoby návrh na zápis sloučení do šesti měsíců ode dne, kdy byla smlouva o sloučení uzavřena, může kterákoli z těch zúčastněných osob, která byla připravena návrh podat, od smlouvy odstoupit. Odstoupí-li od smlouvy i jen jedna strana, zanikají tím závazky všech stran, založené smlouvou.

(2) Nepodají-li zúčastněné osoby návrh na zápis sloučení do jednoho roku měsíců ode dne, kdy byla smlouva o sloučení uzavřena, platí, že od smlouvy odstoupily všechny zúčastněné osoby.

(3) Společně a nerozdílně se zúčastněnou osobou, která způsobila, že návrh na zápis sloučení nebyl podán včas, nahradí ostatním zúčastněným osobám škodu z toho vzniklou i členové jejího statutárního orgánu.

Změna právní formy nadace na nadační fond

§ 350

(1) Připustí-li to nadační listina výslovně, může správní rada po předchozím vyjádření dozorčí rady nebo revizora rozhodnout o změně právní formy nadace na nadační fond, avšak jen pokud došlo ke snížení hodnoty nadační jistiny pod 500 000 Kč na dobu nikoli přechodnou

(2) Rozhodnutí o změně právní formy musí obsahovat

- a) označení nadace názvem, sídlem a identifikujícím číslem,
- b) název nadačního fondu po změně právní formy,
- c) rozhodný den,
- d) údaje o členech orgánů nadačního fondu, které se zapisují do nadačního rejstříku.

(3) Rozhodnutí vyžaduje formu veřejné listiny.

§ 351

Rozhodnutí o změně právní formy nabývá platnosti přivolením soudu.

§ 352

(1) Nejméně třicet dnů před zasedáním správní rady nadace zveřejní oznámení o záměru přijmout rozhodnutí o změně právní formy.

(2) Věřitel nadace, který přihlásí svou pohledávku do šesti měsíců ode dne, kdy se zápis změny právní formy stal účinným vůči třetím osobám, může žádat zajištění své pohledávky dostatečnou jistotou, jestliže se v důsledku změny právní formy její dobytnost zhorší. Prokáže-li věřitel, že se v důsledku změny právní formy dobytnost jeho pohledávky podstatným způsobem zhorší, náleží mu dostatečná jistota ještě před zápisem změny právní formy do nadačního rejstříku.

K § 341 až 352:

Je dáno povahou věci, že připustit rozdělení nadace by neodpovídalo jejímu základnímu určení. Z té příčiny se připouští pouze sloučení nadací, a to buď s jinými nadacemi, anebo s nadačním fondem. Osnova preferuje vzájemné slučování nadací. Fúzi nadace s nadačním fondem se navrhuje připustit, jen bude-li nástupnickou osobou nadace.

Změnu právní formy nadace na nadační fond se navrhuje připustit jen za podmínky, že to zakladatel nadace v nadační listině výslovně připustil. Toto opatření se chápe jako zcela mimořádné nouzové řešení majetkových obtíží nadace, jinak nepřekonatelných a navrhuje se připustit je jen za této situace.

Pododdíl 3
Nadační fondy

§ 353

Nadační fond je právnická osoba založená k účelu společensky nebo hospodářsky užitečnému. Tvoří ji soubor majetku vzniklý z vkladů a darů.

§ 354

Název nadačního fondu musí obsahovat slova "nadační fond".

§ 355

(1) Nadační fond se zakládá zakládací listinou nebo závětí.

(2) Nadační fond vzniká dnem zápisu do nadačního rejstříku.

§ 356

(1) Nadační fond nevytváří nadační jistinu ani nadační kapitál.

(2) Co je v majetku nadačního fondu, nelze zastavit, ani jinak použít k zajištění pohledávky.

(3) Majetek nadačního fondu lze zcizit v souladu s účelem nadačního fondu. Lze jej též použít k investici považované za rozumnou.

(4) Předmět vkladu do nadačního fondu nebo daru nadačnímu fondu nemusí splňovat předpoklad trvalého výnosu.

§ 357

Nevyloučí-li to zakladatel výslovně v zakladatelském právním jednání, může správní rada po předchozím vyjádření dozorčí rady nebo revizora rozhodnout o změně právní formy nadačního fondu na nadaci.

§ 358

(1) Neplní-li nadační fond účel, ke kterému byl zřízen, soud jej na návrh osoby, která na tom má právní zájem, zruší a nařídí jeho likvidaci.

(2) Před rozhodnutím podle odstavce 1 soud nadačnímu fondu poskytne přiměřenou lhůtu k zjednání nápravy.

§ 359

(1) Rozhodnutí o změně právní formy musí obsahovat alespoň označení nadačního fondu názvem, sídlem a identifikujícím číslem a náležitosti stanovené pro nadační listinu.

(2) Rozhodnutí vyžaduje formu veřejné listiny.

K § 353 až 359:

Navrhuje se zachovat bipartici soukromých fundací v podobě nadací a nadačních fondů. Nadační fondy byly do našeho právního řádu vtěleny v roce 1997 po vzoru někdejšího rakouského zákona z r. 1974, jejich úprava se ujala, a není tudíž důvod v krátké době pojetí a právní úpravu nadačních fondů obsahově měnit.

Co do metody se osnova rozchází s dosavadní zákonnou úpravou a upravuje právní poměry nadací a nadačních fondů jako oddělenou, což sleduje vyšší přehlednost a zároveň i úspěšnost normativních konstrukcí. Jak plyne již z § 279 odst. 1, aplikují se na nadační fondy subsidiárně ustanovení o nadacích, tudíž je namístě normovat o nadačních fondech jen speciální ustanovení.

Nadační fond se od nadace liší především tím, že neslouží trvalému účelu, tudíž není nutné stanovit, aby vklady a dary do nadačního fondu splňovaly předpoklad trvalého výnosu. Naopak, majetek nadačního fondu může být celý spotřebován k účelu, pro nějž byl založen. Z toho důvodu se ani pro výši majetku a kapitálu nadačního fondu nestanovují žádné limity. Ze stejných důvodů nejsou ani podnikatelské a investiční aktivity nadačního fondu výrazně omezeny.

Změna právní formy nadačního fondu na nadaci možná není, protože tím by se změnil přechodný účel nadačního fondu na trvalý účel nadace, a šlo by tudíž o řešení odporující soukromé vůli jejího zřizovatele.

Oddíl 4

Ústavy

§ 360

(1) Ústav je právnická osoba ustavená za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky. Ústav poskytuje služby za podmínek předem stanovených a pro každého rovných.

(2) Ústavy veřejného práva se spravují zvláštními zákony.

§ 361

(1) Ústav může podnikat; zisk z podnikání může použít jen k poskytování služeb, pro něž byl založen, a k úhradě nákladů na vlastní správu.

(2) V zájmu hospodárného využití svého majetku může ústav podnikat nebo provozovat vedlejší činnost v tom rozsahu, který nebude na újmu jakosti, rozsahu a dostupnosti služeb poskytovaných v rámci jeho hlavní činnosti.

Název ústavu

§ 362

Název ústavu musí obsahovat slovo „ústav“, postačí však zkratka „z. ú.“. Pravidelnou součástí názvu ústavu je označení poukazující na jeho účel nebo na právní povahu zakladatele; název ústavu může též obsahovat jméno osoby.

Založení a vznik ústavu

§ 363

(1) Ústav se zakládá zakládací listinou nebo závětí. Zakladatelské právní jednání obsahuje alespoň:

- a) název ústavu a jeho sídlo,
- b) účel ústavu vymezením předmětu jeho činnosti, popřípadě i předmět jeho podnikání,
- c) předmět vkladu a určení výše vkladu,
- d) určení způsobu uveřejnění výroční zprávy ústavu,
- e) případně i podrobnosti o vnitřní organizaci ústavu, nevyhradí-li se její úprava statutu ústavu.

(2) Ústav vzniká zápisem do rejstříku ústavů.

§ 364

Ředitel

Ředitel je statutární orgán ústavu. Statut může pro tento orgán zvolit i jiné označení, pokud tím nevzbudí klamný dojem o jeho povaze.

§ 365

Správní rada

(1) Správní rada volí i odvolává ředitele, dohlíží na výkon jeho působnosti a schvaluje výroční zprávu ústavu.

(2) Neurčí-li zakladatelské právní jednání jinak, jmenuje a odvolává členy správní rady zakladatel ústavu.

§ 366

Nenaplní-li ústav dlouhodobě svůj účel, zruší jej soud na návrh osoby, která osvědčí právní zájem.

§ 367

V ostatním se na právní poměry ústavů použijí obdobně ustanovení o nadačních fondech.

K § 360 až 367:

Bipartici právnických osob korporativního a fondového typu, vlastní klasickému právu, rozmnožila moderní doba o některé další útvary. Proto také navrhovaná úprava chápe korporace a fundace jen jako hlavní, nikoli však jako jediné subtypy kategorie právnických osob. Vedle nich mají od 19. stol. v soukromém právu zvláštní místo také ústavy.

Pro ústavy je typická kombinace věcného základu s osobním prvkem za účelem trvalé nebo dlouhodobé služby nějakému prospěšnému účelu. Od korporace se ústav liší tím, že jejich osobní prvek zajišťuje řízení a fungování ústavu a není nutně spojen s členstvím (takže rozhodování v něm podléhá principu hierarchie, nikoli demokracie). Od nadace se ústav liší tím, že věcný substrát není nezcizitelný, takže jmění ústavu může být případně i zkonsumováno. Definiční význam pro ústav má zejména jeho účel spočívající v poskytování služeb, takže z tohoto hlediska jsou pro ústav významní ti, kdo služby ústavu užívají (destinatáři). Ústavy mohou být soukromoprávní i veřejnoprávní (např. školy, muzea, nemocnice, vědecké nebo výzkumné ústavy). Veřejnoprávní ústavy mohou mít v působnosti i výkon veřejné moci, pak se někdy mluví o veřejném ústavu; toto pojetí má ale význam pro administrativní právo, nikoli pro právo soukromé.

Obecná úprava právnických osob typu ústavů zatím v našem právu chybí, což vyvolává jisté praktické obtíže. Proto se navrhuje zahrnout do občanského zákoníku i základní ustanovení o ústavech.

Ústav je definován svým účelem, tj. poskytováním služeb. Pro hierarchické uspořádání ústavu je typické, že jeho statutární orgán je monokratický (ředitel), odpovědný správní radě, která ho do funkce jmenuje a odvolává.

Díl 4

Ustanovení o podnikatelích

§ 368

Kdo samostatně provozuje na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele.

§ 369

(1) Za podnikatele se považuje osoba zapsaná v obchodním rejstříku. Za jakých podmínek se osoby zapisují do obchodního rejstříku, stanoví zvláštní zákon.

(2) Má se za to, že podnikatelem je osoba, která má k podnikání živnostenské nebo jiné oprávnění podle zvláštního zákona.

§ 370

(1) Zvláštní zákon stanoví, kteří podnikatelé mají povinnost používat obchodní firmu a jaké jsou podmínky pro užívání obchodní firmy.

(2) Kdo nemá obchodní firmu, právně jedná pod vlastním jménem, může však k němu připojit dodatky charakterizující blíže jeho osobu nebo závod. Dodatky nesmí být klamavé.

§ 371

(1) Koho podnikatel pověřil při provozu závodu určitou činností, ten podnikatele zastupuje ve všech jednáních, k nimž při této činnosti obvykle dochází.

(2) Má se za to, že rozsah zástupčího oprávnění je takový, jaký se jeví vůči veřejnosti.

§ 372

Podnikatele zavazuje i právní jednání jiné osoby v jeho závodu, ledaže druhá strana měla a mohla se zřetelem k okolnostem vědět, že jednající není k právnímu jednání oprávněn.

§ 373

Překročí-li zástupce oprávnění zastupovat podnikatele použije se § 134 obdobně.

§ 374

(1) Kdo vystupuje jako podnikatelův zástupce při provozu závodu, nesmí bez souhlasu podnikatele činit na svůj nebo cizí účet jednání spadající do oboru závodu. Stane-li se tak, může se podnikatel domáhat, aby se jeho zástupce takového jednání zdržel.

(2) Jedná-li se o jednání na zástupcův účet, může se podnikatel domáhat, aby bylo prohlášeno za jednání učiněné na jeho účet. Jedná-li se o jednání na cizí účet, může se podnikatel domáhat, aby mu bylo postoupeno právo na odměnu, anebo mu byla vydána odměna již poskytnutá.

(3) Namísto práva podle odstavce 2 může podnikatel požadovat náhradu škody; to však jen tehdy, měl-li a mohl zástupce vědět, že svou činností podnikatele poškozuje. Měl-li a mohl vědět také ten, v jehož prospěch podnikatelův zástupce nedovoleně jednal, že jde o činnost poškozující podnikatele, je povinen k náhradě škody také on.

§ 375

(1) Kdo jako podnikatel vystupuje vůči dalším osobám v hospodářském styku, nesmí svou kvalitu odborníka ani své hospodářské postavení zneužít k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany a k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran.

(2) Má se za to, že slabší stranou je vždy ten, kdo vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním.

§ 376

(1) Podnikatel musí dát veřejnosti najevo, ve kterém místě podniká. V tomto místě veřejnosti umožní vstupovat s ním do hospodářského styku v provozních hodinách veřejně oznámených, jinak hodinách v daném místě obvyklých.

(2) Podniká-li právnická osoba, je takovým místem pravidelně její sídlo.

(3) Podniká-li fyzická osoba zapsaná do živnostenského nebo jiného veřejného rejstříku, je označením jejího sídla adresa místa podnikání zapsaná v rejstříku. Ustanovení § 122 odst. 1 až 3 platí obdobně.

§ 377

(1) Každý podnikatel musí uvádět na obchodních listinách své jméno a sídlo. Podnikatel zapsaný v veřejném rejstříku uvede na obchodní listině též údaj o tomto zápisu včetně oddílu a vložky nebo jiného podobného dostatečně určitého údaje; podnikatel nezapsaný v veřejném rejstříku uvede údaj o svém zápisu do jiné evidence. Bylo-li podnikateli přiděleno identifikující číslo podle zvláštního zákona, uvede i to.

(2) O dalších údajích na obchodních listinách platí § 127 odst. 2 obdobně.

K § 368 až 377:

Ve shodě s věcným záměrem jsou do osnovy zařazena ustanovení o podnikatelích. Důvod je zejména v tom, že zásadní unifikace úpravy soukromých obligací, včetně úpravy tzv. jednostranných obchodů a základní úpravy ochrany spotřebitele jako slabší smluvní strany, v občanském zákoníku vyžaduje pojmové vymezení podnikatele již zde. Samotný pojem »podnikatel« se zachovává jako v praxi vžitý, osnova se nevrací k tradičnímu pojetí obchodníka.

Navrhuje se opustit dosavadní koncepci § 2 obchodního zákoníku, opírající se jako o jednu z hlavních myšlenek, že podnikatelem je osoba nadaná podnikatelským oprávněním. Nově se navrhuje stanovit jako základní kritérium, že podnikatelem je ten, kdo provozuje podnikatelskou činnost, přičemž se vymezují charakteristické znaky této činnosti. Určitá osoba je ovšem považována za podnikatele jen se zřetelem k své podnikatelské činnosti.

Na toto základní vymezení navazuje § 369. Zde se předně stanoví, že se vlastnost podnikatele vždy přičítá tomu, kdo je zapsán v veřejném rejstříku. Podmínky pro zápis do veřejného rejstříku a povinnost zapsat se do něho stanoví speciální zákon obchodní. Přičtení vlastnosti podnikatele určité osobě má právní význam ve vazbě na konkrétní oprávnění a povinnosti. Z toho důvodu se navrhuje stanovit, že v pochybnostech se pro takový konkrétní případ přisoudí vlastnost podnikatele vždy tomu, kdo disponuje příslušným podnikatelským oprávněním. Toto kritérium je však bráno pro oblast soukromého práva jako sekundární, protože zde rozhoduje především, jak se určitá osoba v právním styku fakticky chová.

Podnikatel vystupuje v právním styku pod vlastním jménem. Nerozlišuje se tu přitom mezi podnikajícími osobami fyzickými a právnickými, resp. mezi názvy těchto a jmény oněch osob, neboť vzhledem k formulaci v § 118 postačí mluvit jen o jménu. Po zkušenostech s úpravou téže problematiky v zák. č. 367/2000 Sb. se zdůrazňuje, že podnikatel může použít odlišující dodatky blíže charakterizující osobu podnikatele, popř. závod či jeho umístění. Tím se vylučují dodatky klamavé. Volbu těchto, ale i zaměnitelných dodatků vylučuje také úprava nekalé soutěže. Skutečnost, že podobná označení chrání úprava zákazu nekalé soutěže, není zde zvláště zdůrazňována, neboť by se jednalo o pouhé upozornění bez normativního obsahu.

Právo obchodní firmy nemá být předmětem úpravy obchodního zákoníku; z toho důvodu se v § 370 navrhuje jen odkázat, že firemní právo upraví speciální zákon.

Ustanovení § 371 a 372 stanovují obecná pravidla pro zastoupení podnikatelů v právním styku. Protože se jedná o generální úpravu, vztáženou ke všem podnikatelům, navíc stavěnou analogicky k obecné úpravě jednání právnických osob, je její návrh zařazen do občanského zákoníku. Rozdílně od toho se předpokládá úprava prokury v obchodním zákoně, a to vzhledem k tomu, že prokura není právní institucí využitelnou všeobecně (prokuristu mohou ustavit jen podnikatelé zapsaní v veřejném rejstříku). Přihlíží se též k tomu, že zastoupení podnikatelů prokuristou není v tuzemském podnikatelském prostředí významněji využíváno.

Na úpravu zastoupení podnikatelů navazuje § 374 o zákazu soutěže podnikatelových zástupců. Obecná konstrukce zakládá podnikateli nárok dožadovat se zdržení v protiprávním jednání. Odstranění závadného stavu je v obecné úpravě redukováno na vydání prospěchu z nedovolené činnosti získaného zástupcovým nezákonným jednáním, ať již jím, nebo osobou třetí. Namísto tohoto plnění lze podle speciální konstrukce odst. 3 požadovat náhradu škody; to však jen tehdy, prokáže-li podnikatel při uplatnění nároku na náhradu škody alespoň nedbalost žalovaného.

Ustanovení § 375 zakotvuje obecnou ochranu slabší strany. Tato obecná úprava nemíří jen na ochranu spotřebitele (byť je toto hledisko v odst. 2 akcentováno), ale sleduje ochranu

generální povahy. Toto ustanovení je základní a od jeho maximy se odvíjí podrobnější úprava ochrany slabší strany v části čtvrté zákoníku. Kazuistickou úpravu ochrany spotřebitele detailním převzetím normativního obsahu příslušných evropských směrnic však zákoník nepředpokládá. Podle věcného záměru zákoníku má být tzv. spotřebitelské právo upraveno - podobně jako v Rakousku a dalších státech - speciálním zákonem. Důvod tohoto řešení je v nestabilitě právní úpravy v této oblasti, podrobované opakovaným novelizacím.

Úprava místa podnikání vychází z úpravy současné. Avšak obdobně jak osnova již dříve prohlásila název právnické osoby za její jméno, tak také zde prohlašuje místo podnikání podnikajících fyzických osob za jejich sídlo (s inspirací v koncepci již dříve prosazenou např. v zákoně o advokacii). V důsledku toho odpadne otrocké rozlišování sídla podnikající právnické osoby a místa podnikání podnikatele, který je osobou fyzickou, takže tam, kde zákon bude mluvit o podnikatelích souhrnně, vystačí v dané souvislosti s pojmem »sídlo«.

Protože zákoník obsahuje ustanovení o písemnostech používaných právnickými osobami v právním styku, obsahuje i párové ustanovení o písemnostech používaných v právním styku podnikateli (obchodních listinách). Tato úprava přejímá podstatnou část čl. 4 První směrnice Rady EHS v oblasti práva společností č. 68/151/EHS v platném znění, je to však o ustanovení základní, proto se v návrhu tohoto ustanovení neuvádí omezení, že výši základního kapitálu lze na obchodních písemnostech uvést jen, je-li zcela splacen; tento požadavek bude zakotven v obchodním zákoně v návaznosti na úpravu základního kapitálu. Povinné údaje lze na obchodních listinách doplnit také dalšími údaji (slovními, číselnými, obrazovými apod.), nelze je však uzpůsobit tak, aby celkový dojem veřejnost mátl a působil klamavě.

Hlava III Zastoupení

Díl 1 Všeobecná ustanovení

§ 378

(1) Kdo je oprávněn právně jednat jménem jiného, je jeho zástupcem. Ze zastoupení vznikají práva a povinnosti přímo zastoupenému.

(2) Je-li pro tutéž záležitost ustaveno společně více zástupců, vyžaduje se, aby jednali společně, není-li ujednáno nebo zákonem stanoveno něco jiného.

§ 379

(1) Způsobilost být zástupcem nemá, kdo sám není způsobilý právně jednat v příslušné záležitosti.

(2) Způsobilost být zástupcem nemá ani ten, jehož zájem odporuje zájmům zastoupeného.

(3) Skutečnosti, že jako zástupce jednala osoba k tomu nezpůsobilá podle odstavce 1 nebo 2, se nelze dovolat proti straně, která o takové skutečnosti nevěděla ani vědět nemohla.

§ 380

Zástupce jedná osobně; dalšího zástupce si může ustavit, je-li to ujednáno, anebo stanoví-li tak zákon. I z právního jednání dalšího zástupce vznikají práva a povinnosti přímo zastoupenému.

K § 378 až 380:

Tato ustanovení mají generální význam pro obecnou úpravu zastoupení osob, soustředěnou do Hlavy III Části první. Zásadně se přitom vychází z dosavadní úpravy v § 22 až 24 nynějšího občanského zákoníku.

V ustanovení § 378 se navrhuje stanovit, jaký je obsah zastoupení a z jakých právních důvodů zastoupení vzniká. Ustanovení § 379 stanoví v odst. 1 a 2, kdo je způsobilý být zástupcem, v odst. 3 pak, jaké právní následky má skutečnost, že zástupce není k zastoupení způsobilý, tyto právní následky se stanovují nepřímou, prostřednictvím konstrukce navržené v zájmu ochrany dobré víry třetích osob, při níž se nezpůsobilosti zástupce dovolat nelze.

Ust. § 380 přejímá dosavadní pojetí § 24 stávajícího občanského zákoníku. Podle této úpravy musí zástupce jednat osobně, ledaže si strany určí, anebo zákon stanoví, že zástupce může ustavit substituta.

Díl 2

Zákonné zastoupení a opatrovnictví

§ 381

Za nesvéprávného právně jedná zákonný zástupce nebo opatrovník. Zastoupení sleduje ochranu nesvéprávného a jeho práv, včetně případné správy jeho jmění.

§ 382

Zákonný zástupce nesmí odejmout nesvéprávnému věc zvláštní obliby, ledaže to odůvodňuje ohrožení jeho života či zdraví nebo podobný zvlášť závažný důvod. Věc zvláštní obliby musí být nesvéprávnému ponechána i při jeho umístění ve zdravotnickém, sociálním nebo podobném zařízení.

§ 383

Dojde-li ke střetu zájmu zákonného zástupce nebo opatrovníka se zájmem zastoupeného či ke střetnutí zájmů těch, kteří jsou zastoupeni týměž zákonným zástupcem, anebo hrozí-li takový střet, ustaví soud kolizního opatrovníka.

§ 384

Zákonný zástupce a opatrovník nemohou požadovat od zastoupeného odměnu za zastoupení. Zahrnuje-li však zastoupení správu jmění zastoupeného, lze zákonnému zástupci přiznat odměnu za takovou správu. Nestanoví-li zákon jinak, rozhodne o výši odměny soud s přihlédnutím k nákladům správy, k hodnotě spravovaného majetku a k výnosům z něho, jakož i k časové i pracovní náročnosti správy.

§ 385

(1) Opatrovníka ustavuje soud. Soud také rozhodne o rozsahu opatrovníkových práv a povinností. Osoba, které byl opatrovník ustaven, se na dobu trvání opatrovnictví stává opatrovancem.

(2) Nejedná-li se o správu jmění, lze osobě ustavit pouze jediného opatrovníka. Je-li ustaven zvláštní opatrovník pro správu jmění zastoupeného nebo pro správu části jeho jmění a zároveň opatrovník osoby, náleží tomuto výlučné zastoupení zastoupeného před soudem, a to i když se záležitost týká spravovaného jmění.

§ 386

(1) Spravuje-li zákonný zástupce jmění zastoupeného, náleží mu jen běžná správa takového jmění.

(2) Nejedná-li se běžnou záležitostí, vyžaduje se k naložení s jměním zastoupeného schválení soudu.

(3) Dar nebo odkaz určený zastoupenému s podmínkou, že jej bude spravovat třetí osoba, je ze správy podle odstavce 1 vyloučen. Zákonný zástupce však může přijetí takového daru nebo odkazu odmítnout; k odmítnutí se vyžaduje schválení soudu.

K § 381 až 386:

Rozdíl mezi zákonným zastoupením a opatrovnictvím je v právním důvodu vzniku obou těchto forem zastoupení. Prvé vzniká přímo ze zákona, druhé na základě rozhodnutí soudu. Z té příčiny osnova důsledně rozlišuje mezi obojím a neslučuje zákonné zastoupení a opatrovnictví pod jednotné označení "zákonné zastoupení", jak je tomu dosud, neboť tím se jasnost řeči zákona rozmělnuje.

Základním společným znakem obou uvedených způsobů zastoupení je skutečnost, že zákonného zástupce i opatrovníka může mít osoba nesvéprávná. (Některá další ustanovení speciální povahy tuto zásadu v případě opatrovnictví prolamují.) Společným znakem je však také to, že taková zastoupení vznikají k ochraně nesvéprávného a v jeho zájmu, na což se zvláště dbá u člověka. Logickým důsledkem této konstrukce je akceptace tradičního řešení při kolizi zájmů zákonného zástupce či opatrovníka se zájmy zastoupeného, popř. při kolizi zájmů několika osob, které mají společného zákonného zástupce nebo opatrovníka.

Z těchto důvodů se navrhuje stanovit základní právní aspekty pro obě uvedené formy zastoupení společně. Speciální úprava zákonného zastoupení a opatrovnictví (poručnictví)

nezletilých se svěřuje druhé části zákoníku o právu rodinném, přičemž tato úprava ovšem vyjde co do základů z této obecné úpravy.

Zákonný zástupce i opatrovník nemá vůči zastoupenému právo na odměnu. Výjimku se navrhuje nově stanovit pro případ, že při tomto zastoupení náleží zákonnému zástupci nebo opatrovníkovi odměna za správu jmění; není-li speciální úprava, stanoví výši takové odměny na návrh zástupce soud.

Opatrovnictví člověka

§ 387

Soud ustaví opatrovníka

- a) člověku, jehož ve svéprávnosti omezil, nebo jehož svéprávnosti zbavil,
- b) neznámému člověku, je-li zúčastněn na určitém právním jednání,
- c) člověku, o němž není známo, kde pobývá, nebo
- d) jiné osobě, je-li to z jiných důvodů potřebné k ochraně jejího zájmu nebo k ochraně veřejného zájmu.

§ 388

Smrtí opatrovníka nebo jeho odvoláním opatrovnictví nezaniká a přechází na obec, ve které má opatrovanec bydliště, dokud soud neustaví nového opatrovníka. Totéž platí, nemůže-li opatrovník plnit povinnosti z opatrovnictví pro překážku, která není jen přechodná.

§ 389

(1) Člověku, jemuž zdravotní stav působí obtíže při správě jeho jmění nebo hájení jeho práv, ustaví soud na jeho návrh opatrovníka a ve shodě s návrhem určí opatrovníkovi rozsah působnosti. Na návrh opatrovance soud opatrovníka také odvolá.

(2) Při ustavení opatrovníka z důvodu uvedeného v odstavci 1 se nepoužijí ustanovení o opatrovnické radě.

§ 390

Jestliže opatrovanec právně jedná samostatně, ač nemohl jednat bez opatrovníka, lze právní jednání prohlásit za neplatné, jen utrpěl-li opatrovanec v důsledku právního jednání újmu. Postačí-li k napravení újmy pouze změna rozsahu povinností opatrovance, soud tak učiní; přitom není vázán návrhy stran.

§ 391

Svéprávné osobě nelze ustavit opatrovníka pro správu jmění, ustavila-li si sama správce svého jmění. To neplatí, jestliže tento správce není znám, odmítne jednat v zájmu této osoby, nebo jednání v jejím zájmu zanedbává, anebo jednat vůbec nemůže.

K § 387 až 391:

Opatrovníka nutno ustavit osobě, jejíž svéprávnost je omezena. Opatrovník musí být též ustaven člověku vůbec neznámému, anebo sice známému, ale neznámého pobytu, je-li to potřeba k ochraně jeho zájmů. Mohou existovat i další důvody zakládající příčinu k soudnímu ustavení opatrovníka. Sem spadá nejen nezbytnost ochrany zájmů opatrovance, ale i ochrana zájmů reprezentujících veřejný pořádek (např. opustí-li vlastník závodu závod, aniž ustaví svého zástupce, je tu důvod k ustavení opatrovníka v zájmu zajištění řádného provozu závodu, mj. a hlavně v zájmu zaměstnanců).

Ustanovení § 389 je výjimečné povahy; umožňuje ustavit opatrovníka též osobě, která je sice svéprávná, ale ze zdravotních důvodů není schopna spravovat své záležitosti, zejména majetkové. V takovém případě je však soud vázán jejím návrhem.

Protože se připouští ustavit opatrovníka svéprávné osobě v určitých případech i bez zřetele k tomu, zda v tom směru projevila nějakou vůli, navrhuje se určit, že svéprávnému nelze opatrovníka ustavit, pokud sám ohledně svého jmění zvolil jiné efektivní opatření. "Osobou" v první větě § 391 se rozumí jak fyzická, tak právnická osoba.

§ 392

(1) Rozhoduje-li soud o ustavení opatrovníka člověku, může tak učinit až po jeho shlednutí; musí též vyslechnout jeho vyjádření, je-li schopen je podat, nebo jinak zjistit jeho stanovisko, je-li schopen je podat, a přihlídnout k němu.

(2) Opatrovníkem soud ustaví zpravidla příbuzného nebo jinou osobu opatrovanci blízkou. Není-li to možné, a nelze-li ustavit opatrovníkem ani jinou osobu splňující podmínky pro to, aby se stala opatrovníkem, ustaví soud veřejného opatrovníka. Způsobilost být veřejným opatrovníkem má obec, kde má opatrovanec bydliště, anebo právnická osoba pověřená touto obcí k plnění úkolů tohoto druhu.

(3) Ustavení veřejného opatrovníka není vázáno na jeho souhlas.

§ 393

(1) Je-li ustaven opatrovník, může osoba opatrovanci blízká žádat o ustavení opatrovnícké rady. V takovém případě opatrovník svolá schůzi osob blízkých opatrovanci a jeho přátel, jsou-li mu známi, tak, aby schůze se konala do třiceti dnů po obdržení žádosti. Schůze se může zúčastnit každá osoba opatrovanci blízká nebo kdokoli z okruhu jeho přátel, a to i nebyl-li pozván.

(2) Není-li schůze včas svolána, nebo nekoná-li se z jiného důvodu, anebo není-li na ní zvolena opatrovnícká rada, svolá takovou schůzi soud na návrh kohokoli z oprávněných žadatelů o její svolání podle odstavce 1.

(3) Opatrovnícká rada může být ustavena, zúčastní-li se schůze podle odstavce 1 nebo 2 alespoň pět osob.

(4) Každá osoba oprávněná k účasti na schůzi má při rozhodování na ní jeden hlas.

§ 394

- (1) Opatrovnická rada má tři členy.
- (2) Členy opatrovnické rady volí osoby přítomné na schůzi podle § 396 většinou hlasů. Zároveň se zvolí, je-li to možné, náhradník každému ze zvolených členů opatrovnické rady.
- (3) Při ustavení opatrovnické rady musí být dbáno, je-li to možné, o rovnoměrné zastoupení osob uvedených v § 395 odst. 1.

§ 395

- (1) Členem opatrovnické rady může být jen zletilá osoba, která má k opatrovanci zvláštní vztah, osvědčí o opatrovance dlouhodobý a vážný zájem i schopnost projevat jej i do budoucna a která splňuje podmínky uvedené v § 379 odst. 1 a 2.
- (2) Opatrovník není způsobilý být členem opatrovnické rady.

§ 396

O volbě členů opatrovnické rady a náhradníků vyhotoví zápis zapisovatel, kterého určí přítomní. Ze zápisu musí být zřejmé, kdy se schůze konala, kdo se jí zúčastnil, kdo byl zvolen zapisovatelem, členem opatrovnické rady a náhradníkem a kolika hlasy, zda proti průběhu jednání někdo protestoval a z jakého důvodu. Písemně podané protesty musí být k zápisu připojeny. Zápis o volbě členů opatrovnické rady zapisovatel doručí opatrovníkovi a soudu, který opatrovníka ustavil.

§ 397

Soud neschvaluje volbu členů opatrovnické rady, může však na návrh opatrovníka nebo kterékoli z osob oprávněných k účasti na schůzi podle § 395, anebo z vlastního podnětu prohlásit volbu za neplatnou, došlo-li při ní k porušení zákona takovým způsobem, že opatrovanci v důsledku toho hrozí újma. V takovém případě soud bez zbytečného odkladu zařídí postupem uvedeným v § 394 odst. 2 volbu toho člena opatrovnické rady nebo náhradníka, jehož volbu prohlásil za neplatnou.

§ 398

- (1) Člen opatrovnické rady je volen na neurčitou dobu, může však ze své funkce odstoupit. Prohlášení o tom doručí opatrovníkovi a soudu, jinak není účinné; odstoupení oznámí též dalším členům opatrovnické rady.
- (2) Soud může odvolat z funkce člena opatrovnické rady na návrh opatrovníka nebo kterékoli z osob oprávněných k účasti na schůzi podle § 396, anebo z vlastního podnětu, pokud člen opatrovnické rady závažně nebo opakovaně poruší své povinnosti, ztratí-li o opatrovance zájem nebo ocitnou-li se jeho zájmy opakovaně v rozporu se zájmy opatrovance.
- (3) Při zániku funkce člena opatrovnické rady opatrovník nebo předseda opatrovnické rady zařídí volbu nového člena opatrovnické rady nebo náhradníka. Ustanovení § 397 platí obdobně. Pokud se volba neuskuteční bez zbytečného odkladu, postupuje soud podle § 393 odst. 2.

§ 399

(1) Opatrovnická rada zasedá alespoň jedenkrát ročně. K zasedání ji svolává opatrovník nebo předseda opatrovnické rady; jsou-li nečinní, svolá ji na návrh dalšího člena opatrovnické rady nebo jiné osoby uvedené v § 394 odst. 1 soud. Každý člen opatrovnické rady má jeden hlas. Opatrovnická rada přijímá rozhodnutí většinou hlasů svých členů.

(2) Opatrovnická rada přizve na zasedání opatrovníka a umožní mu přednést stanovisko. Je-li opatrovanec schopen vyjádřit se, musí být přizván rovněž.

(3) O každém zasedání opatrovnické rady se vyhotoví zápis. Ze zápisu musí být zřejmé, kdy se konalo a kdo se ho zúčastnil, jaká rozhodnutí opatrovnická rada přijala, kteří členové se vyslovili pro rozhodnutí a kteří proti jeho přijetí, zda proti návrhu rozhodnutí někdo protestoval a z jakého důvodu i kdo zápis pořídil. Protesty podané v písemné formě se připojí k zápisu. Zápis doručí předseda opatrovnické rady opatrovníkovi a soudu, který jej ustavil.

§ 400

(1) Opatrovnická rada na svém pravidelném zasedání projedná zprávu opatrovníka o jeho činnosti v záležitostech opatrovance, vyjadřuje se k soupisu jmění opatrovance a k vyúčtování jeho správy i k vyúčtování případné odměny opatrovníka za správu jmění.

(2) Usnese-li se na tom opatrovnická rada, podá její člen usnesením k tomu pověřený, soudu návrh na změnu výše odměny opatrovníka za správu jmění opatrovance.

(3) Usnese-li se na tom opatrovnická rada, podá její pověřený člen soudu návrh na zrušení opatrovnictví, nebo na odvolání opatrovníka a jeho nahrazení jinou osobou.

§ 401

(1) Bez souhlasu opatrovnické rady nesmí opatrovník rozhodnout

- a) o změně bydliště opatrovance,
- b) o trvalém umístění opatrovance do uzavřeného ústavu nebo podobného zařízení, nebo
- c) o zásazích do integrity opatrovance uvedených v § 75.

(2) Bez souhlasu opatrovnické rady nesmí opatrovník naložit s majetkem opatrovance, jedná-li se o

- a) o nabytí nebo zcizení majetku v hodnotě převyšující částku odpovídající stonásobku existenčního minima podle zvláštního zákona,
- b) o nabytí nebo zcizení majetku převyšující jednu třetinu opatrovanceva majetku, ledaže tato třetina představuje hodnotu jen nepatrnou a nejedná se o věc, k níž má opatrovanec vztah zvláštní obliby,
- c) o přijetí nebo poskytnutí půjčky, úvěru nebo jistoty v hodnotách uvedených pod písmeny a) nebo b),

ledaže se k takovým rozhodnutím vyžaduje souhlas soudu podle § 405.

(3) Je-li to v zájmu opatrovance, může se opatrovnická rada usnést, jaká další rozhodnutí opatrovníka o opatrovanci podléhají jejímu souhlasu; taková usnesení nesmí omezovat opatrovníka nad míru přiměřenou okolnostem.

§ 402

Člen opatrovnické rady, který nehlasoval pro rozhodnutí opatrovnické rady, nebo opatrovník může do patnácti dnů od přijetí rozhodnutí navrhnout soudu, aby je zrušil a nahradil svým rozhodnutím. Dokud soud o návrhu nerozhodne, nenabude rozhodnutí opatrovnické rady právní účinky.

§ 403

(1) Nelze-li opatrovnickou radu zřídit pro nezáměr dostatečného počtu osob uvedených v § 393 odst. 1 nebo z jiných podobných důvodů, může soud na návrh některé z těchto osob rozhodnout, že působnost opatrovnické rady bude vykonávat jen jedna z těchto osob a rozhodne zároveň o jejím jmenování.

(2) Není-li ustavena opatrovnická rada a není-li možný ani postup podle odstavce 1, schvaluje opatření opatrovníka stran opatrovance nebo jeho jmění namísto opatrovnické rady soud.

§ 404

(1) Neschválil-li to soud, nesmí opatrovník rozhodnout o změně osobního stavu opatrovance.

(2) Spravuje-li opatrovník opatrovancovo jmění, nesmí bez souhlasu soudu, nerozhodl-li soud o dalších omezeních,

- a) zavázat opatrovance k plnění některému z členů opatrovnické rady nebo osoby tomuto členu blízké,
- b) nabytí pro opatrovance nemovitou věc nebo podíl na ní, ani opatrovancovu věc nemovitou věc nebo podíl na ní zcizit či zatížit,
- c) nabytí pro opatrovance závod, podíl na závodu nebo podíl na právnické osobě, ani tento majetek zcizit nebo zatížit; to neplatí, jedná-li se o nabytí spolehlivých účastnických nebo podobných cenných papírů zajišťujících bezpečný výnos,
- d) uzavřít za opatrovance smlouvu zavazující ho k trvajícimu nebo opakovanému plnění na dobu delší než tři roky
- e) odmítnout dědictví nebo jiné plnění z pozůstalosti, nebo
- f) zavázat opatrovance k bezúplatnému plnění jiné osobě, ledaže se jedná o dar poskytnutý podle zásad slušnosti v přiměřeném rozsahu k obvyklé příležitosti a opatrovanec je schopen úsudku a projevil s darem souhlas.

(3) Bez zřetele na ustanovení odstavce 2 opatrovník nesmí, neschválil-li to soud, naložit s majetkem opatrovance, jedná-li se

- g) o nabytí nebo zcizení majetku v hodnotě převyšující částku odpovídající pětisetnásobku existenčního minima podle zvláštního zákona,
- h) o nabytí nebo zcizení majetku převyšující jednu polovinu opatrovancova majetku, ledaže tato polovina představuje hodnotu jen nepatrnou a nejedná se o věc, k níž má opatrovanec vztah zvláštní obliby, nebo
- i) o přijetí nebo poskytnutí půjčky, úvěru nebo jistoty v hodnotách uvedených pod písmeny a) nebo b).

(4) Soud si před rozhodnutím podle odstavců 1 až 3 vyžádá stanovisko opatrovnické rady. Nesdělí-li opatrovnická rada soudu stanovisko v přiměřené lhůtě, platí, že se opatrovnická rada odmítla k záležitosti opatrovance vyjádřit.

§ 405

(1) Opatrovník, který spravuje jmění opatrovance, vyhotoví do dvou měsíců od svého ustavení soupis spravovaného jmění a doručí jej soudu a opatrovnické radě; nerozhodne-li soud jinak, doručí jej také opatrovanci.

(2) Za trvání opatrovnictví vyhotoví opatrovník vyúčtování správy jmění každoročně vždy do 30. června, ledaže se s členy opatrovnické rady dohodne a soudu oznámí, že vyúčtování předloží dříve. V této lhůtě předloží vyúčtování také soudu.

(3) Ten, jehož opatrovnická funkce končí, doručí konečné vyúčtování správy jmění podle odstavce 1 a také, jsou-li ustaveni, dalšímu opatrovníkovi nebo soudnímu komisaři ustavenému v řízení o dědictví podle zvláštního zákona.

(4) Zemře-li opatrovník, vydá soudu, který jej ustavil, listiny a další doklady týkající se opatrovance a jeho záležitostí každý, kdo má tyto listiny a doklady u sebe.

K § 392 až 405:

I při opatrovnictví člověka musí být plně šetřeny jeho osobnost, důstojnost a zájmy. Opatrovníkem má být předně ustavena osoba opatrovanci blízká; není-li to možné, sleduje osnova i náhradní řešení, protože člověk nemůže v situaci, kdy potřebuje pomoc tohoto rázu, zůstat bez pomoci a ochrany.

Zkušenost učí, že je nebezpečné svěřit osudy člověka výlučně jiné osobě. Proto se po vzoru některých právních řádů kontinentální oblasti (srov. např. čl. 407 a násl. CC, čl. 222 a násl. CCQ aj.) zavádí jako kolektivní a ve vztahu k opatrovníkovi konzultativní orgán a kontrolní orgán o třech členech - opatrovnická rada - složený z osob opatrovanci blízkých. Tato rada může být ustavena, jen je-li tu o opatrovance zájem ze strany osob, kteří ji mohou tvořit. Není-li takový zájem, náleží rozhodovat v záležitostech, o nichž by se jinak opatrovnická rada usnášela, soudu. Opatrovnické radě náleží dozor nad činností opatrovníka a zaujetí stanovisek k některým důležitým opatřením opatrovníka stran opatrovance. Rozhodnutí opatrovnické rady mohou být soudem zrušena, neboť navržená úprava nepopírá nijak základní funkci opatrovníka při péči o záležitosti opatrovance, ani dohlédací úlohu soudu nad tím, jak jsou tyto záležitosti vedeny.

Navrhuje se působnost opatrovnické rady vymezit ve třech směrech. Především nebude možné, aby bez jejího souhlasu opatrovník rozhodl o podstatných změnách zasahujících významně život opatrovance. Dále. nemá být možné, aby opatrovník bez přivolení opatrovnické rady podstatněji zasáhl do opatrovancových majetkových záležitostí. Tato působnost rady však může být zúžena rozhodnutím soudu, v jehož pravomoci bude vyhradit si ke schválení i některé záležitosti z tohoto okruhu, budou-li to vyžadovat konkrétní okolnosti jednotlivého případu. Konečně, jak už řečeno, opatrovnická rada také pravidelně dohlídá na činnost opatrovníka a může se domáhat i jeho soudního odvolání.

Základní odpovědnost za opatrovance ovšem náleží opatrovníkovi, a proto jej zákon nemůže situovat do pozice rukojmího opatrovnické rady. Krom toho nelze bez dalšího spoléhat, že za všech okolností a ve všech případech budou opatrovancovi příbuzní a jiní lidé mu podle zákona blízcí, kteří přijali členství v opatrovnické radě, zaujímat svá stanoviska nezištně a jen s trvalým ohledem na skutečné opatrovancovy zájmy. Z těchto důvodů se opatrovníkovi - a za podmínky stanovené v § 405 také členu opatrovnické rady - svěřuje oprávnění domoci se soudního vyslovení neplatnosti usnesení rady. Pokud soud takovému návrhu vyhoví, rozhodne sám v záležitosti, o niž se jedná.

V tom, že osnova v návrhu úpravy opatrovnictví člověka v některých neběžných záležitostech (odchylkou od obecné úpravy přesouvá pravomoc rozhodnout o určitých záležitostech opatrovance na opatrovnickou radu, sníží zatížení soudů v rozhodování o těchto záležitostech. Osnova však ve zcela zásadních otázkách zamýšlí rozhodovací působnost soudu ponechat i nadále; soud krom toho může sám v rozhodnutí o ustavení opatrovníka svoji působnost v tom směru dále rozšířit.

Ustanovení § 405 ukládá opatrovníku, jemuž soud svěřil správu jmění opatrovance, provést soupis jmění a předkládat pravidelně vyúčtování. Při zániku opatrovnictví musí být provedena o správě jeho jmění konečná zpráva. Pamatováno je i na případ, že opatrovnictví zanikne opatrovníkovou smrtí; pak se navrhuje normovat povinnost vydat opatrovnickému soudu listiny a doklady týkající se opatrovance; tato povinnost má stíhat každého, kdo má tyto dokumenty u sebe.

Opatrovnictví právnické osoby

§ 406

Má-li být ustaven opatrovník právnické osobě, musí splňovat stejné podmínky, jaké zákon stanoví pro způsobilost být členem statutárního orgánu. Přestane-li opatrovník splňovat tyto podmínky, oznámí to soudu bez zbytečného odkladu. Soud takového opatrovníka nahradí novým opatrovníkem bez zbytečného odkladu poté, co se dozví, že původně ustavený opatrovník podmínky pro výkon své funkce nesplňuje.

§ 407

(1) Na výkon funkce opatrovníka právnické osoby se obdobně vztahují ustanovení o právech a povinnostech členů statutárního orgánu a přiměřeně ustanovení o působnosti takového orgánu.

(2) Je-li toho třeba, soud rozsah působnosti opatrovníka vymezí.

§ 408

(1) Je-li v zakladatelském právním jednání právnické osoby projevena vůle, aby byla právnické osobě ustavena opatrovníkem určitá osoba, soud jmenuje, nastane-li pro opatrovnictví důvod, opatrovníkem tuto určenou osobu, pokud je k opatrovnictví způsobilá a

souhlasí s jmenováním. Korporace může tuto vůli projevit i usnesením členské schůze, valné hromady nebo jiného podobného orgánu.

(2) Projev vůle podle odstavce 1 vyžaduje formu veřejné listiny.

K § 406 až 408:

Navrhuje se výslovně upravit také opatrovnictví právnické osoby. Důvod této úpravy není jen v nejasnostech plynoucích ze současné úpravy, zda právnické osobě vůbec lze opatrovníka ustavit (ač to leckdy nevyžaduje jen zájem této osoby, ale často také veřejný zájem). Pro navržené řešení mluví především praktické důvody. Poukázat třeba i na to, že osnova v některých zvláštních ustanoveních, např. v § 143, s ustavením opatrovníka právnické osobě přímo počítá.

Podobně jako se má umožnit člověku projevit předem přání, kdo se má stát v budoucnu případně jeho opatrovníkem, navrhuje se umožnit totéž i právnické osobě.

Díl 3

Smluvní zastoupení

§ 409

(1) Smluví-li si to strany, může se při právním jednání jedna z nich dát ve sjednaném rozsahu zastoupit druhou stranou jako zmocněncem.

(2) Zmocnitel uvede rozsah zástupčího oprávnění v plné moci. Je-li třeba, aby bylo jednáno v písemné formě, se i plná moc udělí v písemné formě. V písemné formě se plná moc udělí i tehdy, netýká-li se jen určitého právního jednání.

§ 410

ALTERNATIVA I:

Zmocnitel se nemůže vzdát práva zmocnění odvolat.

ALTERNATIVA II:

Zmocnitel se nemůže vzdát práva odvolat zmocnění. Lze však ujednat, že zmocnění lze odvolat jen z důvodů uvedených ve smlouvě.

§ 411

Při zmocnění právnické osoby náleží výkon zástupčích oprávnění do působnosti jejího statutárního orgánu. K výkonu zastoupení je oprávněna i osoba, kterou zmocní statutární orgán.

§ 412

Oznámí-li zmocnitel jiné osobě, že zmocněnce zmocnil k určitým právním jednáním, může se vůči ní dovolávat odvolání zmocnění, jen oznámil-li jí to před jednáním zmocněnce, anebo když tato osoba v době jednání zmocněnce o odvolání zmocnění věděla.

§ 413

(1) Neplyne-li z právního jednání, že někdo jedná za někoho jiného, platí, že jedná vlastním jménem.

(2) Z právního jednání zmocněnce v mezích zástupčího oprávnění vzniknou práva a povinnosti přímo zmocniteli. Pokyny dané zmocněnci nemají vliv na právní účinky jednání. To neplatí, jsou-li takové pokyny obsaženy v plné moci a musely být známy osobě, vůči níž zmocněnec jednal.

(3) Je-li zmocnitel v dobré víře, anebo věděl-li či musel vědět o určité okolnosti, přihlíží se k tomu i u zmocněnce, ledaže jde o okolnosti, o kterých se zmocněnec dozvěděl před zmocněním. Zmocnitel, který není v dobré víře, se nemůže dovolávat dobré víry zmocněnce.

§ 414

(1) Překročil-li zmocněnec zástupčí oprávnění, je zmocnitel právním jednáním zmocněnce vázán, pokud překročení schválil. Nesouhlasí-li s překročením zmocněncova oprávnění, musí to zmocnitel bez zbytečného odkladu poté, co se o tom dozvěděl, oznámit osobě, s níž zmocněnec právně jednal. Neučiní-li to, platí, že překročení schválil; takový následek však nenastane, pokud osoba, s níž bylo jednáno, měla a mohla z plné moci bez pochybností poznat, že zmocněnec svá oprávnění zřejmě překračuje.

(2) Jedná-li někdo za jiného bez zmocnění, je osoba, za níž bylo právně jednáno, jednáním vázána, schválí-li je bez zbytečného odkladu.

§ 415

Při neschválení právního jednání uvedených v § 414 je ten, kdo jednal za jinou osobu ze svého jednání zavázán sám; osoba, se kterou bylo jednáno může na jednajícím požadovat, aby splnil, co bylo ujednáno, nebo nahradil škodu.

§ 416

(1) Zastoupení zanikne

- a) vykonáním právního jednání, na něž bylo oprávnění zastupovat omezeno,
- b) zmocnitelovým odvoláním zmocnění, nebo
- c) vypovězením zmocnění zmocněncem.

(2) Smrtí či zánikem zmocnitele zanikají práva a povinnosti ze smlouvy o zastoupení, jen neplyne-li z jejího obsahu něco jiného. Tím není dotčen § 419.

(3) Dokud není odvolání zmocnění zmocněnci známo, má jeho jednání tytéž účinky, jako kdyby zmocnění ještě trvalo. Tohoto ustanovení se však nemůže dovolat ten, kdo o odvolání zmocnění věděl, anebo měl a mohl vědět.

§ 417

(1) Zemře-li zmocnitel nebo vypoví-li zmocněnec zmocnění, učiní zmocněnec ještě vše, co nesnese odkladu, aby zmocnitel nebo jeho právní nástupce neutrpěl újmu. Jeho právní jednání, má tytéž účinky, jako by zmocnění ještě trvalo, neodporuje-li tomu, co nařídil ještě zmocnitel nebo jeho právní nástupce.

(2) Zmocněnec vydá bez zbytečného odkladu po zániku zmocnění vše, co mu zmocnitel propůjčil, popřípadě co pro zmocnitele získal. Zemřel-li zmocněnec, má vůči zmocniteli tuto povinnost každý, kdo má tyto věci u sebe.

K § 409 až 417:

Partie osnovy, věnovaná úpravě zastoupení, upravuje ve své poslední části (Díl 3 Hlavy III) smluvní zastoupení, označované v platném zákoníku nesprávně jako »zastoupení na základě plné moci«. Nesprávnost spočívá v tom, že právní důvod vzniku tohoto zastoupení představuje smlouva o zastoupení, nikoli plná moc. Plná moc má funkci jen jako potvrzení zastupeného o tom, že zastoupení bylo ujednáno a vzniklo. Jinak návrh vychází z právní úpravy dosavadní (§ 31 až 33b stávajícího občanského zákoníku), pouze s drobnými jazykovými a systematickými změnami.

Hlava IV

Věci a jejich rozdělení

Díl 1

Všeobecná ustanovení

§ 418

(1) Majetková práva se týkají věcí v právním smyslu.

(2) Věc v právním smyslu je vše, co je rozdílné od osoby (dále jen »věc« je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí.

§ 419

Věc určená k obecnému užívání je veřejný statek.

§ 420

(1) Plod je to, co věc pravidelně poskytuje ze své přirozené povahy, jak je dáno jejím obvyklým účelovým určením a přiměřeně k němu, ať s přičiněním člověka nebo bez něho.

(2) Užítky jsou pravidelné výnosy věci plynoucí z její právní povahy.

§ 421

(1) Hodnota věci, lze-li ji vyjádřit v penězích, je její cena.

(2) Za obvyklou cenu věci platí cena určená zejména s přihlédnutím k obecnému užitku, jež věc dává v určité době a na určitém místě. Cena věci se určí jako cena obvyklá, ledaže je něco jiného ujednáno nebo stanoveno zákonem.

(3) Mimořádná cena věci se stanoví, má-li se její hodnota nahradit osobě, které náhrada náleží, s přihlédnutím ke zvláštním poměrům nebo ke zvláštní oblibě vyvolané náhodnými vlastnostmi věci.

§ 422

Lidské tělo ani jeho části, třebaže byly od těla odděleny, nejsou věci.

§ 423

Živé zvíře není věc. Ustanovení o věcech se na zvíře použijí přiměřeně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze živého tvora ani ustanovením zvláštních zákonů vydaných k ochraně zvířat.

K § 418 až 423:

Návrh právní úpravy věcí vychází, shodně s věcným záměrem občanského zákoníku, koncepčně z předválečného vládního návrhu československého občanského zákoníku z r. 1937 s přihlédnutím k některým novějším zahraničním úpravám. Osnova se přiklání k širokému pojmu věci a opouští materialistické a pozitivistické hledisko druhé poloviny 19. stol., které se u nás bylo zavedeno v r. 1950 pod vlivem německého a zejména sovětského právního nazírání a uchovalo se do současné doby. Široké vymezení zahrnující pojmově jako věci v právním smyslu věci hmotné i nehmotné (např. předměty spadající do kategorií průmyslového a jiného duševního vlastnictví, zaknihovaných cenných papírů, investičních nástrojů typu opcí, swapů, futures nebo forwardů atd.). Je třeba vzít v úvahu, že různé speciální zákony prolomily zdejší civilistické dogma, podle něhož mohou být ve vlastnictví jen věci hmotné: např. zákon o ochranných známkách, zákon o průmyslových vzorech, zákon o podnikání na kapitálovém trhu, obchodní zákoník a další. Hlavně je však nutné uvážit, že navržené pojetí věci v právním smyslu a způsobilého předmětu vlastnictví plně konvenuje čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a odpovídá i pojetí mezinárodních smluv na ochranu vlastnictví a řadě nadnárodních úprav, které např. i pohledávky chápou jako věci ve smyslu práva.

Předně se navrhuje pozitivní vymezení věci v právním smyslu. Nelze přijmout argument, na jehož základě platný občanský zákoník definici věci v právním smyslu odmítl, totiž že věc je přírodní fakt, a že ji tedy právo nemůže definovat. Definice věci v juristickém slova smyslu není definicí reálnou a nevyovídá nic o reálném světě, ale definicí nominální. Rovněž dosavadní pojetí věci v právním smyslu se rozchází s realitou, neboť i to, co se jeví ve

skutečném světě jako věc, anebo zač věc považují např. jednotlivé technické nebo přírodní vědy, není věcí ve smyslu práva. Návrh § 418 staví na dvou základních znacích.

Za prvé, věcí v právním smyslu je to, co je rozdílné od osoby a co slouží potřebě lidí. V tom je vyjádřeno, že věcí v právním smyslu jsou objekty pro člověka užitečné. Užitečností se nerozumí jen faktické přinášení užitku jednotlivým předmětem konkrétnímu vlastníkov, ale objektivní způsobilost přinášet především hospodářský užitek (čímž se nevyklučuje užitek estetický či jiný). Užitečné je, co je prospěšné pro život člověka, a tedy má i hodnotu. Užitečnost není vnitřní vlastností věci (s věcí trvale a neoddělitelně spjatou); o tom, co je užitečné, a co tedy je vzhledem k tomu věcí, rozhodují lidská vůle a poznání i schopnosti člověka.

Za druhé, věcí v právním smyslu je to, čeho se mohou týkat subjektivní majetková práva, především právo vlastnické. Obecně je pro věc v právním smyslu typické, že si ji lze přivlastnit. V tom je vyjádřeno, že určitý předmět je věcí v právním smyslu, je-li ovladatelný. Ne vše, co je pro člověka užitečné (vzduch, déšť, slunce, žhavé zemské jádro) lze spojit s pojmem věci. Věc v právním smyslu profiluje její ovladatelnost. Např. španělský (čl. 334) občanský zákoník spojuje vlastnost věci s její způsobilostí k přivlastnění, italský zákoník (čl. 810) s její způsobilostí být objektem práv apod. Osnova vyjadřuje totéž slovy, že věcí v právním smyslu se týkají majetková práva. Věcí je vše, co člověk jako bytost nadaná rozumem může podrobit své vůli. Také ovladatelnost je třeba chápat jako kategorii objektivní a obecnou, nikoli tedy ve vztahu ke konkrétnímu jednotlivci nebo ke konkrétní situaci.

Veřejný statek (§ 419) je věc zvláštní povahy. Navrhuje se vymezit jako věc, která slouží k obecnému užívání. Tím je řečeno, že kritérium určení, co je veřejným statkem, není ve zjištění, kdo je vlastníkem určité věci (zda se jedná o věc ve veřejném či soukromém vlastnictví), ale v tom, jakému účelu má sloužit nebo slouží. Vymezení veřejného statku odkazem na účel, jemuž má určitá věc sloužit - nikoli, jemuž již slouží - se opírá o fakt, že rozhoduje stav chťený, nikoli faktický. Povolá-li zůstavitel dědice s příkazem, aby dědic učinil z uzavřené zahrady uprostřed města, kterou zdědil, veřejný park, pak se zahrada okamžikem smrti zůstavitele stane veřejným statkem, byť obecnému užívání ještě neslouží, a ten, komu to podle zvláštních právních předpisů náleží, má právo domáhat se, aby pozemek byl veřejnosti zpřístupněn. Při vymezení veřejného statku se vychází se z obdobné charakteristiky jakou měl vládní návrh občanského zákoníku z r. 1937. Z tohoto návrhu se však nepřejímá formulace, že se veřejný statek "spravuje tímto zákonem, pokud ve správních a jiných zákonech není stanoveno něco jiného", aniž se ovšem zamýšlí tento princip opustit, protože zásada jako taková vyplývá z právního řádu automaticky. Navrhuje se však stanovit, že soukromoprávním jednáním nelze veřejný statek nelze odejmout jeho účelu, ať již jej získal jakkoli. To znamená, že vlastník věci, která již získala vlastnost veřejného statku, a to jakýmkoli způsobem, ji sám tomuto účelu odejmout nemůže: naopak se tak musí stát jen zákonem nebo úředním rozhodnutím vydaným na základě zákona. Předpokládá se, že se úprava veřejného statku, je-li nemovitostí, zohlední při novele katastrálního zákona.

Na základní ustanovení o věcech navazuje ustanovení § 420 o plodech a užitcích věci. Obsah ustanovení je formulován standardně a odpovídá konvencím kontinentálního práva.

K obecným ustanovením o věcech se řadí i § 421 o ceně věci. Obratem "lze-li ji vyjádřit v penězích" se vyjadřuje v prvním odstavci skutečnost, že mohou být také věci, jejichž cenu stanovit v penězích (ani odhadem) vůbec nelze: pak jsou takové věci necenitelné. Navrhuje se stanovit, co je obecná cena věci a zároveň, že určení této obecné ceny je obecné pravidlo. V určitých případech, vymezených v § 420 odst. 2 a 3 však může být zjišťována i mimořádná cena věci, a pro ten případ se navrhuje stanovit, jaká kritéria jsou pro zjištění mimořádné ceny věci rozhodná.

Věc v právním smyslu se vymezuje také negativně (§ 422 a 423). Předně se navrhuje stanovit, že lidské tělo a části lidského těla nejsou věcmi, i když jsou od lidského těla

odděleny. Z této formulace a z jejího spojení s návrhem ustanovení § 418 plyne, že věci v právním smyslu není člověk, ani jeho mrtvé tělo, ani části lidského těla. V daném směru zákonná ustanovení o věcech použít vůbec nelze.

Dále pak se, po vzoru úpravy rakouské (§ 825a ABGB), německé (§ 90a BGB) a některých dalších (polské, ruské aj.) navrhuje stanovit, že věci není ani živé zvíře. Pokud se jedná o živá zvířata, jsou ale ustanovení o věcech na ně aplikovatelná analogicky, byť s dvěma omezeními. Pokud speciální zákony stanoví něco jiného, musí jim obecná ustanovení o věcech v právním smyslu ustoupit. Kromě toho osnova vylučuje též aplikovatelnost takových ustanovení o věcech, jejichž použití by odporovalo povaze živého tvora.

Díl 2 Rozdělení věcí

§ 424

Věci se dělí na

- a) hmotné a nehmotné,
- b) movité a nemovité,
- c) určené jednotlivě a podle druhu,
- d) na hlavní a vedlejší,
- e) dělitelné a nedělitelné,
- f) zužitelné a nezužitelné,
- g) zastupitelné a nezastupitelné,
- h) ocenitelné a neocenitelné.

§ 425

(1) Hmotná věc je ta část vnějšího světa, která má povahu samostatného užitečného předmětu.

(2) Nehmotné věci jsou zejména práva, připouští-li to jejich povaha, a jiné věci bez hmotné podstaty, které lze právním jednáním převést na jiného.

§ 426

Na ovladatelné přírodní síly, s nimiž se obchoduje, se použijí přiměřeně ustanovení o věcech hmotných.

§ 427

(1) Nemovité věci jsou pozemky a podzemní stavby se samostatným účelovým určením, věcná práva k nim a práva, která za nemovité věci prohlásí zákon.

(2) Byl-li byt podle zvláštního zákona vymezen jako část domu (jednotka) a nabyt-li k bytu vlastnické právo první vlastník, hledí se na byt jako na nemovitou věc. Totéž platí za stejných podmínek o prostoru, který slouží k jinému účelu než k bydlení (dále jen »nebytový prostor«).

(3) Veškeré další věci, ať je jejich podstata hmotná nebo nehmotná, jsou movité.

§ 428

Soubor jednotlivých věcí náležejících téže osobě, považovaný za jeden předmět a jako takový nesoucí společné označení, pokládá se za celek a tvoří hromadnou věc.

§ 429

Movitá věc, jejíž běžné použití spočívá v jejím spotřebování, zpracování nebo prodeji, je zužitelná. Ostatní věci jsou nezužitelné.

§ 430

Movitá věc, která může být nahrazena jinou věcí téhož druhu, je zastupitelná; ostatní věci jsou nezastupitelné. O zastupitelnosti rozhoduje zpravidla zvyklost občanského života.

K § 424 až 430:

Rozdílně od stávajícího občanského zákoníku, který se ve své obecné části spokojuje jen s dělením věcí na movité a nemovité a o některých dalších věcech se zákoník zmiňuje jen v částech zvláštních, soustřeďuje tato osnova v obecné části právní rozdělení věcí podle hlavních a tradičních kritérií. Některé skupiny věcí (zejména věci nemovité, hromadné, zužitelné a zastupitelné) se v následujících ustanoveních blíže vymezují, u jiných (např. pokud jde o věci určené jednotlivě nebo věci dělitelné) jsou však jejich bližší charakteristiky zbytečně vzhledem k všeobecné srozumitelnosti označení.

S ohledem na rozšíření pojmu věci v právním smyslu je nutné vzít při rozdělení věcí v úvahu fakt věcí hmotných a nehmotných. Na to se reaguje návrhem § 425, kde se především definují věci hmotné. Věci, které nevyhovují definici hmotné věci, jsou věcmi nehmotnými. Pojmové vymezení hmotné věci se opět inspiruje vládním návrhem předválečného československého občanského zákoníku. V případě § 425 - stejně jako na řadě jiných míst osnovy - se respektuje osvědčené legislativní pravidlo, že při vymezení párových pojmů, je-li namístež užití legální definice, není vhodné definovat oba pojmy. Vzhledem ke známé zásadě *omnis definitio in iure civili periculosa est* by při definování obou párových pojmů snadno došlo k tomu efektu, že by určitá část materie zůstala nepokryta. Definuje se tudíž jen jeden z obou pojmů s tím, že obsah druhého lze spolehlivě zjistit argumentací a *contrario*.

Po vzoru řady úprav (např. § 285 a 292 rakouského, čl. 713 švýcarského, čl. 814 italského nebo čl. 906 québeckého občanského zákoníku) se návrh ustanovení § 426 přiklonil k řešení, že energie mají být právně posuzovány jako věci movité, jak také odpovídá tradiční tuzemské nauce.¹ Vyloučí se tak názorový zmatek, kdy se názory na právní povahu energií různé (dokonce i v různých vydáních téže učebnice občanského práva) a energie se jednou prohlašují za věc, jindy za majetkovou hodnotu od věci odlišnou, a přijme se řešení prakticky účelné.

Pro právo je významné dělení věcí na movité a nemovité. Podobně jako osnova volí při třídění věcí hmotných a nehmotných metodu ostrého vymezení především jednoho druhu

¹ Tak už *E. Tilsch* in *Rakouského práva občanského část všeobecná* (Provisorní vydání), Všeherd, Praha 1906 na str. 93 píše, že "zdá se býti správnějším přiřaditi elektřinu (a podobně i jiné síly přírodní) ke věcem hmotným, neboť elektřina jest přece něco, co existuje a působí »in rerum natura« a nikoliv pouhý pomysl jako věci nehmotné."

těchto věcí, totiž věcí hmotných, je i při třídění nemovitostí a movitostí zvolen důraz na pojmové vymezení nemovitých věcí (§ 427). Pojetí nemovité věci se oproti dosavadnímu stavu navrhuje změnit dvojnásobem. Jednak se pojem nemovité věci rozšiřuje i na některá práva (tak se např. v třetí části osnovy zákoníku za nemovitost prohlašuje právo stavby). Především se však pojetí nemovitosti vrací k zásadě *superficies solo cedit*, v důsledku čehož se stavba, nejedná-li o stavbu jen dočasnou, prohlašuje za součást pozemku.

Pokud se jedná o podzemní stavby, rozlišují se jednak samostatné stavby se zvláštním (autonomním) hospodářským určením (např. metro, vinný sklep pod cizím pozemkem atp.), které se zamýšlí prohlásit za samostatné nemovitosti, jednak podzemní stavby zřízené jako součást určitého pozemku, které jsou jeho součástí celé, byť zasahují pod cizí pozemek. Z podzemních útvarů osnova pomíjí úpravu speciálního právního režimu pro důlní díla a důlní stavby pod povrchem, a to jak vzhledem k tomu, že z hlediska soukromoprávního postačí i tu obecné vymezení, tak s přihlédnutím k zvláštní úpravě v horním zákoně (zák. č. 44/1988 Sb., v platném znění), jehož koncepci, byť v mnohém anachronickou, nelze vzhledem k jeho - ve výrazné části - veřejnoprávnímu rázu, předpisem soukromého práva měnit. Zvláště není v osnově řešena ani otázka tzv. starých důlních děl, tedy opuštěných důlních děl jakoby "bez vlastníka", neboť i tu pro soukromoprávní úpravu postačí § 432 osnovy. Otázku likvidace starých důlních děl a vypořádání škod jimi vyvolaných řeší § 35 horního zákona. Otázku staveb na stavbách osnova nezamýšlí řešit speciálně a nesleduje v tom směru založit kazuistickou úpravou pro ně nějaký zvláštní právní režim. Vychází totiž v daném ohledu z předpokladu, že plně postačí úprava obecná v kombinaci s některými dalšími právní instituty (zejména úpravy spoluvlastnictví, věcných břemen a práva stavby).

Zvláštní ustanovení jsou věnována věcem hromadným a věcem zužitelným a nezužitelným i zastupitelným a nezastupitelným. Zužitelné věci označují některé zákony soukromoprávní povahy jako spotřebitelné (např. § 441 odst. 4 nebo § 740 obchodního zákoníku). Toto označení není správné; vyhovuje marxistickému dělení věcí na výrobní prostředky a spotřební předměty. Podstatný znak těchto věcí však není v tom, že se jen spotřebovávají, ale také, že se zpracovávají (tak např. obchodní zákoník v § 488g odst. 2 nebo § 663 odst. 2), že jsou určeny k prodeji apod. Typické zužitelné věci (*res quae usu consumuntur*) jsou potraviny, ale patří sem také topivo, suroviny nebo jiný materiál určený k dalšímu použití, včetně zboží na skladě. Mezi zužitelné věci se řadí i peníze, neboť jsou-li použity k svému obvyklému účelu, placením je vlastník pozbývá. Zužitelné jsou jen věci movité. Totéž platí i o zastupitelných věcech, kterými rovněž mohou být jen věci movité. Zastupitelná věc je - rozdílně od nezastupitelné - ta věc, u níž nezáleží na individualitě, takže ji lze nahradit jinou věcí téže kategorie (téhož druhu a množství). Naproti tomu nemovité věci jsou vždy nezastupitelné.

Díl 3

Součást věci a příslušenství věci

Součást věci

§ 431

Součást věci je to, co k ní podle její povahy náleží a co nemůže být od věci odděleno, aniž se tím věc znehodnotí.

§ 432

(1) Součástí pozemku je prostor nad povrchem i pod povrchem, stavby zřízené na pozemku, s výjimkou staveb dočasných, a jiná zařízení (dále jen »stavba«), včetně toho, co je zapuštěno v pozemku nebo upevněno ve zdech.

(2) Podzemní stavba zřízená jako součást určitého pozemku, je součástí tohoto pozemku, i když zasahuje také pod jiný pozemek.

§ 433

Součástí pozemku je rostlinstvo na něm vzešlé.

§ 434

(1) Stroj nebo jiné upevněné zařízení (dále jen »stroj«) není součástí nemovité věci zapsané do veřejného seznamu, byla-li se souhlasem jejího vlastníka zapsána do téhož seznamu výhrada, že stroj není jeho vlastnictvím. Výhrada bude vymazána, prokáže-li vlastník nemovité věci nebo jiná osoba oprávněná k tomu podle zápisu ve veřejném seznamu, že se vlastník nemovité věci stal vlastníkem stroje.

(2) Má-li být takovým strojem nahrazen stroj, který je součástí nemovité věci, lze výhradu do veřejného seznamu zapsat, jestliže proti ní nevznese odpor osoba zapsaná ve výhodnějším pořadí. Právo odporu nemá osoba, jejíž pohledávka byla splněna; v takovém případě lze splnit i pohledávku ještě nesplatnou. Právo odporu nemá ani osoba, je-li ve vztahu k jejímu právu nepochybné, že nebude zápisem výhrady zkráceno.

(3) Ustanovení odstavců 1 a 2 se použijí obdobně také na stroje, které jsou příslušenstvím nemovité věci.

K § 431 až 434:

Pojmové vymezení věci jako takové doplňují ustanovení o součásti věci. Základní ustanovení o součásti věci přejímá dosavadní úpravu § 120 odst. 1 platného občanského zákoníku. Co je a co není součástí věci, plyne jednak z její povahy, jednak z rizika znehodnocení celku v důsledku oddělení součásti. Oboje se posuzuje vzhledem k účelu (funkci) celku: zpravidla hospodářskému, leč může jít i o úděl jiný (estetický, vzdělávací atp.).

Návrh speciálních ustanovení o částech pozemku a o částech nemovitých věcí je nově formulován. Ustanovení § 432 a 433 vycházejí ze zásady *superficies solo cedit* a respektují zásady obecně respektované ve většině právních řádů Evropy. Návrh ustanovení o součástech nemovité věci (§ 434) umožňuje výhradu odděleného vlastnictví ke strojům a jiným zařízením sice již s nemovitou věcí pevně spojeným, ale náležejícím jinému vlastníku než je vlastník nemovité věci. Nebýt tohoto ustanovení, stala by se i taková zařízení spojením vlastnictvím vlastníka nemovité věci a musela by být aplikována ustanovení o specifikaci nebo o bezdůvodném obohacení. Návrh § 434 sleduje řešení odpovídající evropským standardům a přináší praktické řešení případů, kdy si vlastník nemovité věci opatří určitý stroj nebo jiné zařízení koupí spojenou např. s výhradou vlastnického práva nebo pořízením stroje na leasing. Protože výhrada vlastnického práva pro osobu odlišnou od vlastníka nemovité věci nepůsobí jen mezi stranami, ale má mít účinky absolutní a působit *erga omnes*, je nezbytné, aby její vznik a trvání byly zapsány do příslušného veřejného seznamu (zde do katastru nemovitostí). Vzhledem k tomu, že k situacím tohoto druhu může dojít i při obměně strojů nebo podobných zařízení a že to zpravidla bude mít vliv na změnu hodnoty nemovité věci, navrhuje se, jsou-li

v katastru nemovitostí zapsána pro třetí osoby zvláštní práva v přednostním pořadí - nemusí jít jen o právo zástavní, ale i o právo zpětné koupě, předkupní právo a další - aby takové výhradě mohly odporovat.

Příslušenství věci

§ 435

(1) Příslušenství věci je vedlejší věc vlastníka u věci hlavní, je-li účelem vedlejší věci, aby se jí trvale užívalo společně s hlavní věcí v rámci jejich hospodářského určení. Byla-li vedlejší věc přechodně odloučena od hlavní věci, nepřestává být příslušenstvím.

(2) Má se za to, že se právní jednání a práva i povinnosti týkající se hlavní věci týkají i jejího příslušenství.

§ 436

V pochybnostech, zda je něco příslušenstvím věci, rozhoduje zvyklost občanského života.

§ 437

Je-li stavba součástí pozemku, jsou vedlejší věci vlastníka u stavby příslušenstvím pozemku, je-li jejich účelem, aby se jich se stavbou nebo pozemkem v rámci jejich hospodářského účelu trvale užívalo.

§ 438

Příslušenství pohledávky jsou úroky, úroky z prodlení a náklady spojené s jejím uplatněním.

K § 435 až 438:

Základní ustanovení o pojmovém vymezení věci jako takové doplňují rovněž ustanovení o jejím příslušenství. Návrh ustanovení § 435 vymezuje příslušenství obecně, poté následují ustanovení o příslušenství pozemku a o příslušenství pohledávky. Obsah těchto ustanovení je tradiční a z téhož pojetí vychází s nevýznamnými obměnami valná část právních řádů kontinentální Evropy. Také naše pozitivní právo vychází již dnes při obecném vymezení příslušenství věci ze stejné konstrukce (§ 121 odst. 1 stávajícího občanského zákoníku).

Posun v navrhované úpravě je však v tom, že návrh potlačuje subjektivní prvek co do relevance vymezení příslušenství a zdůrazňuje jako významná pro zjištění, co je příslušenstvím věci, objektivní hlediska a z nich zejména hospodářské určení věci hlavní a posouzení otázky podle zvyklostí. Proto se osnova s poučením z právních úprav platných nebo připravovaných u nás před r. 1950 i z právních úprav zahraničních (např. švýcarský občanský zákoník, čl. 644 a násl., nebo německý občanský zákoník, § 97 odst. 1), k těmto přístupům přiklání. Navrhuje se stanovit, že v pochybnostech, je-li něco příslušenstvím věci, rozhoduje zřetel na zvyklosti občanského života.

V ustanovení o příslušenství pohledávky se přejímá úprava § 121 odst. 3 platného občanského zákoníku.

Neobyčejně významný je návrh ustanovení § 435 odst. 2. Příslušenství je sice samostatná věc v právním smyslu, ale její právní osud je do značné míry spojen s právním osudem věci hlavní. Z tohoto spojení se především odvozuje klasické pravidlo, že rozhodne-li se o právním osudu vlastní věci, sleduje též osud i příslušenství (*accessorium sequitur principale*). Toto

právní pravidlo, uchované ještě občanským zákoníkem z r. 1950, bylo ze zdejšího právního řádu vypuštěno. To vede ke kolísavé judikatuře, a to i v rozhodnutích Nejvyššího soudu: tak bylo např. rozsudkem ze 14. 8. 2001 (sp. zn. 28 Cdo 133/2001) judikováno, že "při převodu vlastnictví sdílí příslušenství věci právní osud věci hlavní bez zřetele k tomu, jestli účastníci smlouvy v ní toto příslušenství výslovně identifikovali," naproti tomu jiná rozhodnutí (R 7/87, R 75/04) se postavila na stanovisko opačné. Proto osnova formuluje toto právní pravidlo výslovně.

Naproti tomu se nepovažuje za potřebné stanovovat výslovně, že nemovitá věc nemůže být nikdy považována za příslušenství movité věci. Nejde ani tak o to, že právní nauka pokládá toto pravidlo za samozřejmé nebo že je tradiční občanské zákoníky výslovně neformulují. Osnova nechává tuto otázku výslovně neupravenou zejména z toho důvodu, že v dané souvislosti plně postačuje hledisko hlavní a vedlejší věci. Výslovné kazuistické ustanovení formulující pravidlo, že nemovitá věc není způsobilá být příslušenstvím věci movité, by mohlo působit jako překážka dalšího hospodářského vývoje.

Díl 4 Cenné papíry

§ 439

(1) Cenný papír obsahuje práva, která jsou s ním vzhledem k jeho povaze spojena takovým způsobem, že je po vydání cenného papíru nelze bez cenného papíru uplatnit.

(2) Listinný cenný papír lze v případech stanovených zvláštním zákonem nahradit zápisem do seznamu vedeného podle zvláštního zákona. Tento zápis je zaknihovaný cenný papír.

(3) Zvláštní zákon stanoví podmínky pro přeměnu podoby cenného papíru.

§ 440

(1) Datum emise cenného papíru označuje den, kdy může dojít k vydání cenného papíru prvnímu nabyvateli. Není-li stanoveno jinak, určí datum emise cenného papíru emitent.

(2) Cenný papír je vydán dnem, kdy se stanoveným způsobem stane předmětem vlastnictví prvního nabyvatele.

§ 441

Cenný papír může mít formu cenného papíru na doručitele, na řad nebo na jméno.

§ 442

(1) Jednotlivé cenné papíry lze nahradit hromadnou listinou. Pro emisi a vydání hromadné listiny platí stejné podmínky jako pro vydání jednotlivého cenného papíru. Hromadná listina obsahuje alespoň ty náležitosti, jaké zákon stanoví pro jednotlivý cenný papír.

(2) Práva z hromadné listiny nelze převodem dělit na podíly.

(3) Vlastník hromadné listiny má právo na její výměnu za jednotlivé cenné papíry; určí-li emitent podmínky pro její výměnu, pak při splnění těchto podmínek.

(4) Hromadnou listinou lze nahradit akcie, poukázky na akcie, podílové listy, dluhopisy a cenné papíry, o nichž to stanoví zvláštní zákon.

§ 443

Cenné papíry vydané tímž emitentem v téže formě i podobě, z nichž vznikají stejná práva, jsou zastupitelné.

K § 439 až 443

Návrh ustanovení § 439 a násl. se věnuje základní úpravě cenných papírů, a to v první řadě jejich pojmovému vymezení, pro něž je základem stanovisko tuzemské doktríny,³⁷⁾ jejíž závěry jsou do ustanovení převzaty, a analýza zahraničních úprav, zejména švýcarské, italské a ruské.

Nemožnost uplatnění práva inkorporovaného do cenného papíru bez cenného papíru je pojmovým znakem jak cenných papírů dokonalých (typu směnky, šeku nebo dluhopisu), tak i nedokonalých (typu akcie, zájmového listu atp.). Nelze-li právo vtělené do cenného papíru uplatnit bez cenného papíru, nelze takové právo bez cenného papíru ani převést; z toho důvodu se tento právní aspekt v návrhu zvláště neuvádí: jednak proto, že by to bylo nadbytečné, dále i proto, že by v tom případě musely být kazuisticky zmiňovány i jiné způsoby nabytí vlastnického práva, jež nejsou převodem.

Zvláštní definování dokonalých cenných papírů není z hlediska návrhu § 429 potřebné, neboť i je definice tohoto ustanovení vykrývá. Skutečnost, že cenné papíry mohou existovat v listinné i zaknihované podobě, reflektuje § 429 odst. 2. Úprava emise cenného papíru a jeho vydání přejímá stávající úpravu v zákoně o cenných papírech, stejně jako návrh ustanovení o formách cenných papírů.

Hlava V Právní skutečnosti

Díl 1 Právní jednání

Oddíl 1 Všeobecná ustanovení

§ 444

Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.

³⁷⁾ *Dědič, J. - Pauly, J.*, Cenné papíry, Praha: Prospektrum, 1994, s. 20; *Dědič, J. et al.*, Právo cenných papírů a kapitálového trhu, Praha: Prospektrum, 1999, s. 33), *Pelikánová, I. et al.*, Obchodní právo, 2. díl, Praha: Codex, 1998, s. 312.

§ 445

Právně lze jednat konáním nebo opomenutím; může se tak stát výslovně, anebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnosti o tom, co jednajíc osoba chtěla projevit.

§ 446

(1) Vznik, změnu nebo zánik práv či povinnosti lze vázat na splnění podmínky. K podmínce nemožné, na kterou je vázán zánik práva nebo povinnosti, se nepřihlíží.

(2) Podmínka je odkládací, jestliže na jejím splnění závisí, zda právní následky jednání nastanou. Podmínka je rozvazovací, jestliže na jejím splnění závisí, zda následky již nastalé pominou.

(3) Zmaří-li osoba, jíž je nesplnění podmínky na prospěch, její splnění záměrně, stane se právní jednání nepodmíněným.

(4) K splnění podmínky se nepřihlíží, způsobí-li její splnění záměrně osoba, která není oprávněna tak učinit a které je její splnění na prospěch.

(5) Nevyplývá-li z právního jednání nebo jeho povahy něco jiného, má se za to, že podmínka je odkládací.

§ 447

(1) Právní jednání musí obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu.

(2) Rozpor se zákonem je dán, odporuje-li právní jednání zákonu obsahem nebo účelem.

Neexistence právního jednání

§ 448

Nejde o právní jednání, chybí-li vůle jednajíc osoby.

§ 449

(1) Nejde o právní jednání, projevila-li vůli osoba neschopná právně jednat, nestanoví-li tento zákon jinak.

(2) Schopnost právně jednat nemá osoba nesvéprávná; osoba omezená ve svéprávnosti nemá schopnost právně jednat v rozsahu omezení. Schopnost právně jednat nemá ani osoba jednajíc v duševní poruše, která ji činí k určitému právnímu jednání nezpůsobilou.

§ 450

Nejde o právní jednání, nebyla-li projevována vážná vůle. Bylo-li však takto jednáno vůči jiné osobě, která v dobré víře na vážnost projevované vůle spoléhala, nemůže jednajíc namítat, že neprojevila vážnou vůli.

§ 451

(1) Nejde o právní jednání, je-li vůle projevena způsobem tak neurčitým a nesrozumitelným, že její smysl nelze zjistit ani výkladem.

(2) Byl-li projev vůle mezi stranami dodatečně vyjasněn, nepřihlíží se k jeho vadě a hledí se, jako by tu bylo právní jednání od počátku.

§ 452

K neexistenci právního jednání soud přihlédne i bez návrhu. Neexistence právního jednání se může dovolat každý, kdo na tom má právní zájem.

K § 444 až 452

Při úpravě projevů vůle vyvolávajících právní následky v těchto projevech chtěné a právem reprobované, se opouští dosavadní pojetí právního úkonu jako pojmového reliktu totalitního práva. Pojem právního úkonu byl do našeho právního řádu zaveden v r. 1950 občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb. Důvodová zpráva k tomuto zákoníku v tom směru uvedla: "Nejvýznamnějšími právními skutečnostmi jsou lidská jednání, s nimiž jsou spojeny právní následky. Nauka rozeznává jednání volní (jimiž se vyjadřuje chtění) a mimovolní, konání a opominutí (zejména nevykonání činnosti právním předpisem uložené), činy nedovolené a právní jednání. Právní jednání pak opět rozřídí v právní jednání jednostranná (závěť, veřejný příslib, výpověď apod.) a dvoustranná (smlouvy) a ještě jinak. (...) Osnova, protože chce být přístupna lidovému chápání musí být oproštěna od podobného teoretického rozřídování (...) Nemluví proto ani (...) zvláště o právních činech a opominutích, ani (...) o právních jednáních, nýbrž (...) o "právních úkonech", kterýžto výraz vyznačuje svůj obsah i jazykově vhodně a vyhovuje nejen řeči české, ale i slovenštině."³⁸⁾ Tyto důvody se v prověrce časem ukázaly jako falešné, řada případů "teoretického rozřídování" se normativních textů vrátila (do platného občanského zákoníku zvláště v důsledku novely č. 509/1991 Sb.), pojetí právního úkonu vedlo nejednou ke scholastickým závěrům, a také důvod k hledání pojmu kompromisního zároveň pro češtinu i slovenštinu odpadl. Osnova občanského zákoníku se tedy vrací k tradičnímu českému právnímu pojmosloví a v rámci toho také k pojmu "právní jednání".

Zároveň se mění i koncepce úpravy: v první řadě v tom směru, že osnova - rozdílně od § 34 současného zákoníku - neaspíruje na definici právního úkonu. Navrhuje se jen stanovit, jaké má právní jednání právní následky, přičemž z vazby tohoto ustanovení k § 448 plyne, že právně - tedy způsobem právem aprobovaným - jedná osoba projevující vůli konáním nebo opomenutím, a to, jak je zřejmé z § 447 a násl., nejen vážně a svobodně, ale také dostatečně určitě a srozumitelně.

³⁸⁾ Cit. podle Čapek, K. (ed.), Občanský zákoník, Orbis, Praha 1956, str. 87.

Rozdílně od současného pojetí, které v § 37 odst. 1 nynějšího občanského zákoníku spojuje nedostatek svobody, vážnosti, určitosti a srozumitelnosti projevu vůle s absolutní neplatností právního úkonu, vychází navrhovaná úprava z pojetí, že v takových případech o projev vůle vůbec nejedná. Např. tam, kde není svobodná a vážná vůle, není vůle vůbec, a nemůže být tedy ani relevantně projevena tak, aby vyvolala následky stanovené v § 444. Shodně s doktrínou³⁹⁾ osnova sleduje i tu koncepci, že také tam, kde není určitost a srozumitelnost projevu vůle, nemůže právní jednání existovat.

Striktní následek neexistence právního jednání v těchto případech je ve dvou směrech prolomen. Předně se podle vzoru někdejšího zákoníku mezinárodního obchodu (§ 31 odst. 2) zamýšlí připustit konvalidaci, vyjasní-li strany dodatečně neurčitý nebo nesrozumitelný obsah jednání (§ 450 odst. 2). Dále pak se ve zvláštních ustanoveních připouští přiznat následek právního jednání i některým činům osob nesvéprávných (např. § 51).

Oddíl 2 Výklad právních jednání

§ 453

Právní jednání se posuzuje podle obsahu.

§ 454

(1) Co je vyjádřeno slovy nebo jinak, vyloží se podle úmyslu jednajícího, byl-li takový úmysl druhé straně znám, anebo musela-li o tomto úmyslu vědět. Nelze-li zjistit úmysl jednajícího, přisuzuje se projevu vůle význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen.

(2) Při výkladu projevu vůle se přihlédne k praxi zavedené případně mezi stranami v právním styku, k tomu, co právnímu jednání předcházelo, i k tomu, jak strany následně daly najevo, jaký obsah a význam právnímu jednání přikládají.

§ 455

(1) Připouští-li použitý výraz různý výklad, vyloží se v pochybnostech k tíži toho, kdo jej použil jako první.

(2) V právním styku s podnikatelem se výrazu připouštějícímu různý výklad přisoudí význam, jaký v takovém styku pravidelně má. Není-li však druhá strana podnikatelem, musí ten, kdo se toho dovolává, prokázat, že druhé straně musel být takový význam znám.

(3) V právním styku podnikatelů se přihlíží k obchodním zvyklostem zachovávaným obecně buď vůbec, anebo v daném odvětví, ledaže to vyloučí ujednání stran, nebo zákon. Není-li jiné ujednání, platí, že obchodní zvyklost má přednost před ustanovením zákona, jež nemá donucující účinky.

³⁹⁾ Srov. Knappová, M. - Švestka, J. a kol., Občanské právo hmotné, sv. I., Codex, Praha 1995, str. 99 - 100.

(4) Nejedná-li se o případ uvedený v odstavci 3, může se podnikatel zvyklosti dovolat, prokáže-li, že strana určitou zvyklost musela znát a byla srozuměna s postupem podle ní.

K § 453 až 455:

Konkrétní charakter právního jednání se posuzuje podle jeho obsahu; posouzení tohoto obsahu není věcí volné dispozice právně jednajících osob, ale náleží právnímu zhodnocení.

K standardní vybavenosti občanských kodexů náležejí pravidla o výkladu právních jednání. Ustanovení o interpretaci obsahu právních jednání vycházejí z dosavadní úpravy v občanském a obchodním zákoníku, včetně žádoucí odchylky pro úpravu specifik vzájemného podnikatelského styku, v němž musí být uznán význam obchodních zvyklostí. V osnově se navrhuje opustit důraz na formální hledisko projevu, typický pro platný občanský zákoník (zejména v § 35 odst. 2) a klást větší důraz na hledisko skutečné vůle jednajících osob, jak to činí již dnes obchodní zákoník (zejména v § 266).

Oddíl 3
Forma právních jednání

§ 456

Každý má právo zvolit si pro právní jednání libovolnou formu, není-li ve volbě formy omezen ujednáním nebo zákonem.

§ 457

Písemnou formu vyžaduje právní jednání, kterým se zřizuje nebo převádí věcné právo k nemovité věci, jakož i právní jednání, kterým se takové právo mění nebo ruší. Písemné formy je dále třeba, vyžaduje-li ji ujednání stran, anebo stanoví-li tak zákon.

§ 458

(1) K platnosti právního jednání učiněného v písemné formě se vyžaduje podpis jednajícího. Podpis může být nahrazen mechanickými prostředky tam, kde je to obvyklé.

(2) Jedná-li více osob, vyžadují se jejich projevy na téže listině při právním jednání, kterým se zřizuje nebo převádí věcné právo k nemovité věci, anebo kterým se takové právo mění nebo ruší.

§ 459

(1) Písemná forma je zachována i při právním jednání učiněném elektronickými nebo jinými technickými prostředky umožňujícími zachycení jeho obsahu i určení jednající osoby.

(2) Má se za to, že záznamy údajů o právních jednáních v počítačovém systému jsou spolehlivé, provádějí-li se systematicky, posloupně a bez mezer a jsou-li chráněny proti

změním. Byl-li záznam pořízen při provozu závodu a dovolá-li se jej druhá strana k svému prospěchu, má se za to, že záznam je spolehlivý.

(3) Zvláštní zákon stanoví, jak lze při právním jednání učiněném elektronickými prostředky písemnost elektronicky podepsat.

§ 460

(1) Pokud v písemné formě právně jedná ten, kdo nemůže číst a psát, ale je schopen seznámit se s obsahem právního jednání pomocí přístrojů či speciálních pomůcek nebo prostřednictvím jiné osoby, kterou si zvolí, učiní namísto podpisu, není-li s to se podepsat, před alespoň dvěma svědky na listině rukou nebo jinak vlastní znamení, ke kterému jeden ze svědků připíše jméno jednajícího.

(2) O svědcích platí § 49 odst. 3 obdobně.

(3) Nelze-li postupovat podle odstavce 1, vyžaduje se k jednání osoby, která nemůže číst a psát, forma veřejné listiny. Taková forma se vyžaduje i tehdy, stanoví-li zákon, že projev vůle jednajícího musí být na listině napsán vlastní rukou. Je-li toho jednající schopen, připojí na zápis o svém právním jednání vlastní znamení.

§ 461

V A R I A N T A I:

Obsah právního jednání učiněného v určité formě může být změněn projevem vůle učiněným v téže nebo přísnější formě.

V A R I A N T A II:

Vyžaduje-li zákon pro právní jednání určitou formu, lze obsah právního jednání změnit projevem vůle v téže nebo přísnější formě; vyžaduje-li tuto formu jen vůle jednajících osob, lze obsah právního jednání změnit způsobem, který ujednání stran připouští.

K § 456 až 461:

Ustanovení pojednávají o formě právního jednání. Je-li právně jednáno v určité formě, ať již se k ní přistoupilo z jakéhokoli důvodu, lze obsah takového právního jednání změnit jen, pokud se pro změnu zvolí forma původně zvolená nebo forma přísnější. Jedná-li se však o formu, kterou si strany samy zvolily, nevylučuje se jejich opačná úmluva.

Zásady, na nichž je vybudována konstrukce § 40 odst. 5 stávajícího občanského zákoníku o jednáních osob neznalých čtení a psaní, přejímá § 459 osnovy potud, pokud rozlišuje skutkové podstaty, kdy postačí k jednání takových osob soukromá listina a kdy listina veřejná. Oproti dosavadní úpravě se však jednající osoba, neschopná čtení a psaní, bere více v ochranu tam, kde pro její právní jednání postačí forma listiny soukromé. Z toho důvodu se pro takový případ nově navrhuje vyžádat přítomnost a podpisy alespoň dvou svědků. Další z navrhovaných změn sleduje základní linii výstavby kodexu, totiž akcent na důstojnost

člověka. Z toho důvodu se jeví jako nepřijatelné vylučovat člověka účastného na písemně prováděném právním jednání z možnosti učinit na listině, z níž mu plynou oprávnění nebo povinnosti, vlastní znamení. Osnova se v té souvislosti nevrací k tradičnímu termínu "znamení ruky", který není zcela přesný.

Oddíl 4 Soukromé a veřejné listiny

Soukromé listiny

§ 462

Je-li listina podepsána bez dalších formalit tím, kdo na listině projevil svou vůli, je na tom, kdo listinu používá, aby dokázal její hodnověrnost. Je-li soukromá listina použita proti osobě, která listinu zjevně podepsala, nebo proti jejímu dědici nebo proti tomu, kdo nabyt jmění při přeměně právnické osoby jako její právní nástupce, má se za to, že hodnověrnost listiny byla uznána.

§ 463

(1) Není-li listina podepsána, je na tom, kdo ji použil, aby dokázal, že pochází od osoby, o níž to tvrdí.

(2) Má se za to, že písemnosti týkající se právních skutečností, k nimž dochází při běžném provozu závodu, dokazují, dovolává-li se jich druhá strana k svému prospěchu, co je v listině obsaženo a že listina byla vystavena v době na ní uvedené, i když nebyla podepsána.

Veřejné listiny

§ 464

(1) Je-li nějaká skutečnost potvrzena ve veřejné listině, zakládá to vůči každému plný důkaz o původu listiny od orgánu nebo osoby, které ji pořídily, o době pořízení listiny, jakož i o skutečnosti, o níž původce veřejné listiny potvrdil, že se za jeho přítomnosti udála nebo byla provedena, dokud není prokázán opak.

(2) Veřejná je listina vydaná orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomocí, listina sepsaná při dodržení všech stanovených formalit notářem při výkonu notářské činnosti, popřípadě soudním exekutorem při výkonu exekutorské činnosti, a listina prohlášená za veřejnou listinu zákonem.

§ 465

(1) Zachycuje-li veřejná listina projev vůle osoby při právním jednání, zakládá to o něm vůči každému plný důkaz, jen byla-li veřejná listina jednajícím podepsána nebo byl-li jeho podpis nahrazen způsobem, který stanoví zákon.

(2) Obsahuje-li veřejná listina rozhodnutí orgánu veřejné moci, zakládá vůči každému plný důkaz o tom, co rozhodnutí nařizuje, prohlašuje nebo potvrzuje.

§ 466

Byla-li veřejná listina pořizena, aby popřela dřívější veřejnou listinu o právním jednání mezi týmiž osobami, nabývá vůči třetím osobám účinky, byl-li její obsah zveřejněn ve veřejném seznamu, anebo byla-li třetí osobě předložena.

DZ k § 462 až 466:

Vzhledem k významu soukromých a veřejných listin pro hmotné právo se navrhuje zařadit do občanského zákoníku ustanovení o soukromých a veřejných listinách. Obdobně postupují např. civilní kodexy Francie (čl. 1317 an.), Španělska (čl. 1216 an.), Portugalska (čl. 369 an.), Itálie (čl. 2699), Švýcarska (čl. 9) nebo Québecu (čl. 2813 an.). Na rozdíl od těchto zákoníků staví osnova na první místo soukromé listiny a na druhé místo veřejné listiny, protože soukromé listiny jsou jednodušší než listiny veřejné a jsou častěji užívány v soukromém styku. Dosavadní ustanovení o listinách v našem právním řádu se pojí s jejich procesněprávním významem (§ 129 a zejména § 134 o.s.ř., popř. § 112 odst. 2 tr. ř.), což je pro soukromý právní styk bez valného významu.

Význam listin zachycujících právně významné skutečnosti (zejména právní jednání) je dán především z toho hlediska, co jaké míry zakládají dobrou víru v jejich pravost a pravdivost.

O soukromé listině platí, že je na každém, kdo se jí dovolává, aby dokázal její pravost a pravdivost. Z toho se navrhuje dvě výjimky. První pro případ, kdy se někdo dovolává listiny zjevně podepsané další osobou proti ní (či proti jejím univerzálním právním nástupcům); pak je na této další osobě, popírá-li pravost a pravdivost listiny, aby dokázala opak. Druhá výjimka se navrhuje pro případy, kdy se při běžném provozu závodu vyhotovují doklady o různých skutečnostech (např. pokladní účtenky a různá jiná potvrzení). I o těchto dokladech se navrhuje stanovit vyvratitelnou právní domněnkou pravdivost jejich obsahu i data vystavení.

Veřejné jsou listiny vydané orgány veřejné moci v mezích jejich pravomoci (obdobně § 134 o.s.ř.), dále pak listiny sepsané při notářské činnosti notáři, popř. při exekutorské činnosti soudními exekutory. Rozdíl mezi oběma profesemi je v tom, že notář vyhotovuje notářské listiny jako listiny veřejné (§ 6 notářského řádu) o jakýchkoli právních jednáních a dalších právních skutečnostech bez omezení, zatímco soudní exekutor vyhotovuje exekutorské zápisy

jako veřejné listiny (§ 79 exekučního řádu) jen ve věcně omezeném rozsahu plynoucím z § 77 a 78 exekučního řádu. Tento rozdíl je třeba mít na mysli i tam, kde osnova používá obecný pojem veřejné listiny obecně. Listiny sepsané notáři a zápisy vyhotovené exekutory mají vlastnost notářských listin a exekutorských zápisů, a tedy i veřejných listin, jen tehdy, obsahují-li náležitosti (formality) stanovené zejména v § 63 (jakož i v dalších ustanoveních) notářského řádu, anebo v § 79 exekutorského řádu. Osnova to zdůrazňuje požadavkem na dodržení všech předepsaných formalit, protože bez nich listina nemůže být uznána za veřejnou. Určité listiny mohou být za veřejné prohlášeny i zákonem, jak se ostatně navrhuje i na jiných místech této osnovy a jak již dnes stanovují některé zvláštní právní předpisy.

Právní význam veřejné listiny je v tom, že zakládá vůči každému plný důkaz (tedy důkaz, který není třeba doplňovat) o tom, kým a kdy byla vystavena, jakož i o tom, co je v ní potvrzeno. Není však vyloučeno, že veřejnou listinu o právním jednání mezi stranami následně vyhotovená jiná veřejná listina zruší. Pro ten případ je zapotřebí chránit dobrou víru těch, jimž byla předložena první veřejná listina a kteří jednají v důvěře v ní, byť byl její obsah následně zrušen. Navrhuje se tudíž stanovit, že vůči třetím osobám se lze obsahu druhé listiny dovolat jen po jeho zveřejnění ve veřejném seznamu nebo po předložení druhé listiny třetí osobě.

Oddíl 5

Právní jednání vůči nepřítomné osobě

§ 467

(1) Právní jednání působí vůči nepřítomné osobě od okamžiku, kdy jí projev vůle dojde. Dojde-li projev vůle změněn vlivem prostředků použitých tím, kdo jednal, anebo jiných okolností nastávších během přepravy, posoudí se případ podle ustanovení o omylu.

(2) Právní jednání nepůsobí vůči nesvéprávné osobě dříve, než projev vůle dojde jejímu zákonnému zástupci. Sleduje-li se však právním jednáním poskytnout nesvéprávné osobě jen právní výhodu, působí právní jednání již od okamžiku, kdy je učiněno vůči této osobě.

§ 468

(1) Při právním jednání učiněném v písemné formě se vyžaduje doručení druhé straně; doručením nastávají účinky podle § 467 odst. 1.

(2) Pokud je právně jednáno v písemné formě, může jednájící osoba svůj projev vůle odvolat, dojde-li odvolání druhé straně nejpozději současně s původním projevem vůle.

(3) Zmaří-li druhá strana doručení, platí, že bylo řádně doručeno.

§ 469

(1) Byl-li projev vůle odeslán, avšak chybí-li důkaz, že byl doručen, má se za to, že došlo k doručení, měl-li adresát řádný důvod očekávat projev vůle odesílatele a sám o záležitost neprojevil zájem v přiměřené době, ač to od něho bylo možné rozumně očekávat.

(2) Má se za to, že zásilka odeslaná s využitím provozovatele poštovních služeb byla doručena třetí den po odeslání, byla-li však odeslána na adresu v jiném státu, pak patnáctý den po odeslání.

K § 467 až 469:

Ustanovení § 467 přejímá § 45 stávajícího občanského zákoníku, leč rozšiřuje dosah normy, která je dnes zařazena mezi ustanovení o uzavírání smluv, ač pravidlo, o něž se jedná, je obecné.

Specifickou úpravu vyžadují případy, kdy je jednáno v písemné formě. Těmto otázkám se blíže věnují § 468 a 469. Tato ustanovení respektují soukromoprávní charakter kodifikace, nepředepisují, jakým způsobem má být doručováno (např. obdobou § 45 a násl. o.s.ř.). Návrh úpravy však sleduje odstranění některých pochybností a praktických těžkostí, jež z mlčení současné úpravy plynou.

Oddíl 6

Neplatnost právních jednání

Všeobecná ustanovení

§ 470

Na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné.

§ 471

Má-li neplatné právní jednání náležitosti jiného právního jednání, které je platné, lze se jej dovolat, je-li z okolností zřejmé, že vyjadřuje vůli jednající osoby.

§ 472

Týká-li se důvod neplatnosti jen takové části právního jednání, kterou lze od jeho ostatního obsahu oddělit, je neplatnou jen tato část, lze-li předpokládat, že by k právnímu jednání došlo i bez neplatné části, rozpoznala-li by strana neplatnost včas.

§ 473

Je-li důvod neplatnosti jen v nezákonném určení množstevního, časového, územního nebo jiného rozsahu, soud rozsah změní, aby odpovídal spravedlivému uspořádání práv a povinností stran; návrhy stran přitom vázán není, ale uváží, zda vy strana k právnímu jednání vůbec přistoupila, rozpoznala-li by neplatnost včas.

§ 474

Chyby v psaní nebo v počtech nejsou právnímu jednání na újmu, je-li jeho význam nepochybný.

§ 475

(1) Způsobil-li někdo neplatnost právního jednání, nemá právo se neplatnosti dovolat, ani uplatnit z neplatného právního jednání pro sebe výhodu.

(2) Kdo způsobil neplatnost právního jednání, nahradí škodu z toho vzniklou straně, která o neplatnosti nevěděla.

K § 470 až 475:

Povaze soukromého práva a rozumné potřebě běžných soukromých občanských styků odpovídá jako hlavní zásada pravidlo, že je namístě hledat spíše důvody pro platnost právního jednání než pro jeho neplatnost (zásada *potius valeat actus quam pereat*). Proto je také tato zásada výslovně formulována jako první právní pravidlo uvozující ustanovení o neplatnosti právních jednání.

Favorizace platnosti právního jednání před jeho neplatností je významná, vzhledem k tomu, že přetrvávající tradice formalistického vnímání práva vyrostlá na základech zdejší doktríny 50. a zejména 60. let minulého století, stále sleduje opačné trendy odrážející se jak v právní praxi, tak zejména v judikatuře. S touto koncepcí odpovídající v podstatě totalitnímu právnímu myšlení a někdejší potřebě totalitního státu šikanovat soukromý život se rekodifikované soukromé právo musí důsledně rozejít.

Zásadní hledisko, že je především zapotřebí respektovat skutečnou vůli jednající osoby, vyjadřuje i ustanovení, kterým se navrhuje stanovit, že má-li neplatné právní jednání náležitosti jiného právního jednání, které je platné, lze se jej dovolat, je-li z okolností zřejmé, že vyjadřuje vůli jednající osoby. V tom směru se recipuje § 41a odst. 1 platného občanského zákoníku.

Z obdobných důvodů se uvedené kritérium doplňuje o pravidla týkající se částečné neplatnosti. Tam, kde se důvod neplatnosti týká jen části právního jednání, má být vyslovena neplatnost jen této části. Totéž stanoví dosavadní občanský zákoník v § 41. Nově se ale zdůrazňuje, že musí být vzat zřetel především na zájem stran a na to, rozhodla-li by se jednající osoba vůbec právně jednat, kdyby neplatnost včas rozpoznala. Částečná neplatnost se však nemusí týkat jen dílčí klauzule nebo dílčího ujednání oddělitelné od ostatního obsahu právního jednání, ale také nezákonného určení množstevního, časového, územního nebo jiného rozsahu. Ani v takových případech není nezbytné vždy vyslovovat neplatnost, protože postačí úprava nezákonného rozsahu.

Právní pravidlo o chybách v psaní a o početních chybách se přejímá z dosavadní úpravy (§ 37 odst. 3 platného občanského zákoníku). Nově navržená formulace spočívající ve slovech, že tyto chyby "nejsou právnímu jednání na újmu", kryje jak to, že se z uvedených důvodů

nelze dovolat neplatnosti právního jednání, ani jeho neexistence pro neurčitost nebo nesrozumitelnost.

Osnova se výslovně hlásí k staré zásadě, že nikdo nemůže získat výhodu z vlastního protiprávního činu. Proto se navrhuje zakázat tomu, kdo způsobil neplatnost, se neplatností dovolat nebo z ní jinak těžit. Pravidlo, podle něhož škodu vyvolanou neplatným právním jednáním nahradí ten, kdo neplatnost způsobil, je převzetím ustanovení § 42 platného občanského zákoníku.

Hlavní důvody neplatnosti

§ 476

Neplatné je právní jednání, které odporuje dobrým mravům. Pro rozpor se zákonem je právní jednání neplatné, je-li to zároveň někomu na újmu nebo narušuje-li to zároveň veřejný pořádek.

§ 477

Neplatné je právní jednání, má-li být podle něho plněno něco nemožného.

§ 478

(1) Není-li právní jednání učiněno ve formě ujednané stranami nebo stanovené zákonem, je neplatné. Je-li však nedostatek formy dodatečně odstraněn, hledí se na právní jednání, jako by bylo platné od počátku.

(2) Nebyla-li dodržena forma právního jednání ujednaná stranami, lze neplatnost pro nedostatek formy namítnout, jen nebylo-li podle právního jednání plněno. Totéž platí, vyžadují-li určitou formu právního jednání ustanovení části čtvrté tohoto zákona.

§ 479

(1) Projev vůle učiněný vůči jiné osobě ve srozumění s ní jen na oko, je neplatný. Nabyli však někdo právo, důvěřuje v projev vůle, nelze namítat, že bylo jednáno jen na oko.

(2) Má-li být určitým právním jednáním zastřeno právní jednání jiné, posoudí se podle jeho pravé povahy.

Omyl

§ 480

Bylo-li právně jednáno v omylu o rozhodující okolnosti a uvedla-li strana v omyl stranu druhou, je právní jednání neplatné.

§ 481

(1) Týká-li se omyl vedlejší okolnosti, kterou ani strany neprohlásily za rozhodující, je právní jednání platné, ale osoba uvedená v omyl má vůči původci omylu právo na přiměřenou náhradu.

(2) Bylo-li právně jednáno v omylu vyvolaném lstí, je právní jednání neplatné, třebaže se omyl týká jen vedlejší okolnosti.

§ 482

Vyvolala-li omyl jednajících osoba třetí, je právní jednání platné. Měla-li však osoba, s níž se právně jednalo, na činu třetí osoby podíl, anebo o něm věděla či alespoň musela vědět, považuje se i tato osoba za původce omylu.

K § 476 až 482:

Do čela navržených ustanovení o důvodech neplatnosti se navrhuje zařadit ustanovení řešící důsledky rozporu právního jednání s dobrými mravy nebo se zákonem. Odporuje-li právní jednání dobrým mravům, je neplatnost logickým následkem, přičemž půjde vždy o neplatnost absolutní. V tom tedy nedochází k žádné odchylce od dosavadního stavu. Naproti tomu nelze zachovat stávající koncept § 39 platného občanského zákoníku o neplatnosti právního úkonu pro rozpor se zákonem. Doktrína již dnes uznává, že nikoli každé porušení zákona vyvolává neplatnost projevené vůle a zásada § 39 platného občanského zákoníku byla jako přemrštěně rigidní už v r. 1991 v obchodní oblasti prolomena ustanovením § 267 odst. 1 obchodního zákoníku. Tomuto trendu se navrhuje přizpůsobit soukromé právo celé, neboť i ze širokého komparatistického srovnání evropských právních úprav¹ vyplývá, že myšlenka § 39 dnešního občanského zákoníku je do budoucna neudržitelná. Proto se navrhuje stanovit, že odporuje-li právní jednání zákonu, stíhá je neplatnost jen, narušuje-li se tím zároveň veřejný pořádek (neplatnost absolutní), anebo je-li to k újmě určité osoby (neplatnost relativní). Podle všeobecných ustanovení o právních jednáních se právní jednání může ocitnout v rozporu se zákonem jak obsahem, tak účelem (§ 447 osnovy).

Kromě rozporu s dobrými mravy nebo se zákonem jako nejjobecnějšího důvodu neplatnosti uvádí osnova další hlavní důvody neplatnosti, a to předběžnou nemožnost plnění, nedostatek formy a jednání na oko. Také v těchto směrech se navrhuje vyjít z platné právní úpravy s nezbytnými posuny ve prospěch respektu k autonomii vůle jednajících osob. Tak se zejména navrhuje nově stanovit, že se nelze dovolávat neplatnosti pro nedostatek formy, nemělo-li právní jednání sice formu, kterou si strany ujednaly, ale přesto již bylo podle něho plněno. Totéž má platit i pro případy, kdy jsou právním jednáním zakládají nebo mění obligace, třebaže zvláštní (pravidelně písemnou) formu nařídil zákon. Nejde o podstatnou změnu dosavadního stavu, neboť totéž nepřimo plyne již ze současné úpravy (§ 460 odst. 1 platného občanského zákoníku). Zároveň se navrhuje převzít i myšlenku někdejšího zákoníku mezinárodního obchodu (§ 31 odst. 2 zák. č. 101/1963 Sb.), podle něhož lze neplatnost vyvolanou nedostatkem formy dodatečně zhojit s účinky *ex tunc*.

¹ Mezi jinými *Salač, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. Obsahové meze právních úkonů (smluv) z hlediska rozporu se zákonem, dobrými mravy a veřejným pořádkem. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000.*

Rovněž návrh ustanovení o omylu v zásadě vychází z dosavadní právní úpravy s upřesněními hledajícími inspiraci zejména v úpravě rakouské, německé a švýcarské.

Námitka neplatnosti

§ 483

Je-li důvod neplatnosti pouze v ochraně zájmu určité osoby, může neplatnost, nebyla-li zhojena, dovolat jen tato osoba.

§ 484

(1) Kdo byl k právnímu jednání přinucen hrozbou tělesného nebo duševního násilí vyvolávající vzhledem k významu a pravděpodobnosti hrozícího nebezpečí i k osobním vlastnostem toho, jemuž bylo vyhrožováno, jeho důvodnou obavu, má právo namítnout neplatnost právního jednání.

(2) Kdo přivedl jiného k právnímu jednání hrozbou nebo lstí, nahradí vždy újmu z toho vzniklou.

§ 485

Odporuje-li právní jednání dobrým mravům nebo odporuje-li zákonu do té míry, že je v rozporu s veřejným pořádkem, může se jeho neplatnosti dovolat každý, kdo na tom má právní zájem. Soud k této neplatnosti přihlédne i bez návrhu.

K § 483 až 485:

Osnova zachovává bipartici absolutní a relativní neplatnosti. Opouští však výčtovou metodu uplatněnou v dosavadním § 40a platného občanského zákoníku a volí se - po vzoru standardních občanských kodexů - kritérium obecné. Zároveň se, rovněž ve shodě se standardními civilistickými přístupy evropské právní kultury preferuje hledisko relativní neplatnosti před neplatností absolutní.

Nově se navrhuje řešit případy právních jednání učiněných pod hrozbou násilí. Platné právo je dosud spojuje s absolutní neplatností, přičemž část zdejší právní nauky dokonce dovozuje, že se nejedná o absolutní neplatnost, nýbrž o neexistenci, protože vůle jednajícího chybí. Osnova se vrací k zásadě *etsi coactus tamen voluit* (třebas donucen, přece jen to chtěl), neboť donutit lze osobu i k tomu, aby jednala k svému prospěchu nebo k užítku osoby sobě blízké apod. Pak není důvod konstruovat pro tyto případy absolutní neplatnost, nýbrž je věcí donuceného, aby sám uvážil, chce-li zachovat platnost toho, co učinil pod donucením. I tu se tedy dává přednost autonomii vůle, před hlediskem zákonné šablony.

Oddíl 7 Relativní neúčinnost

§ 486

Zkracuje-li právní jednání dlužníka uspokojení vykonatelné pohledávky věřitele, má věřitel právo domáhat se, aby soud určil, že právní jednání dlužníka není vůči věřiteli právně účinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li právo třetí osoby již vykonatelné, anebo bylo-li již uspokojeno.

§ 487

- (1) Věřitel se může dovolat neúčinnosti právního jednání,
- a) které dlužník učinil v posledních pěti letech v úmyslu zkrátit své věřitele, byl-li takový úmysl druhé straně znám,
 - b) kterým dlužník v posledních dvou letech zkrátil své věřitele, musel-li být druhé straně znám dlužníkův úmysl věřitele zkrátit,
 - c) kterým byl věřitel zkrácen a k němuž v posledních dvou letech došlo mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou nebo které dlužník učinil ve prospěch takové osoby, ledaže druhé straně v době, kdy se právní jednání stalo, dlužníkův úmysl zkrátit věřitele znám nebyl a ani být znám nemusel.

(2) Věřitel se může dovolat neúčinnosti kupní nebo směnné smlouvy, uzavřené v posledním roce, musela-li druhá strana poznat v dlužníkově jednání mrhání majetkem, kterým je dlužníkův věřitel zkracován.

§ 488

Neúčinnosti bezúplatného právního jednání dlužníka se může věřitel dovolat, pokud k němu došlo v posledních dvou letech. To neplatí, jedná-li se

- a) o plnění povinnosti uložené zákonem,
- b) o obvyklé příležitostné dary,
- c) o věnování učiněné v přiměřené výši na veřejně prospěšný účel nebo
- d) o plnění, kterým bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti.

§ 489

Stejně jako právní jednání uvedená v § 487 nebo 488 se posoudí i opomenutí, kterým dlužník pozbyl majetkové právo nebo kterým jiné osobě vůči sobě vznik, zachování nebo zajištění jejího práva majetkové povahy způsobil. Totéž platí, odmítl-li dlužník přijmout dědictví, ledaže bylo předloženo.

§ 490

Vyhradí-li si věřitel dříve, než se jeho pohledávka stane vykonatelnou, právo dovolat se neúčinnosti právního jednání tím, že výhradu prostřednictvím notáře, exekutora, nebo soudu oznámí tomu, vůči komu se neúčinnosti právního jednání může dovolat, pak věřiteli lhůta k dovolání se neúčinnosti právního jednání neběží, dokud se pohledávka vykonatelnou nestane.

§ 491

(1) Neúčinnosti právního jednání se lze dovolat proti tomu, kdo s dlužníkem právně jednal nebo kdo z právního jednání přímo nabyl prospěch, vůči jeho dědici nebo vůči tomu, kdo nabyl jmění při přeměně právnické osoby jako její právní nástupce.

(2) Vůči jinému právnímu nástupci se lze neúčinnosti dovolat jen tehdy, jestliže

- a) právnímu nástupci musely být známy okolnosti, pro něž by se věřitel mohl dovolat neúčinnosti právního jednání,
- b) právní nástupce nabyl právo bezúplatně, anebo
- c) je-li právním nástupcem osoba blízká, ledaže jí v době, kdy právo po předchůdci nabylo, nemusely být známy okolnosti, pro něž by se věřitel mohl dovolat neúčinnosti právního jednání.

§ 492

(1) Neúčinnost právního jednání zakládá věřitelovo právo domáhat se uspokojení pohledávky i z toho, co neúčinným jednáním z dlužníkovy majetku ušlo. Není-li to dobře možné, náleží věřiteli odpovídající náhrada.

(2) Kdo je zavázán plnit, považuje se za nepoctivého držitele; jeho dědic však jen tehdy, jestliže mu musely být známy okolnosti, pro něž by se věřitel mohl dovolat neúčinnosti právního jednání.

(3) Poctivý příjemce bezúplatného plnění uspokojí věřitele z tohoto plnění, jen byl-li jím obohacen. To neplatí, mohl-li se věřitel dovolat neúčinnosti právního jednání, i kdyby se stalo za úplatu.

§ 493

Nabylo-li třetí osoba k věci, z níž by se věřitel mohl jinak domoci uspokojení, takové právo, že se proti této osobě neúčinnosti dovolat nelze, má ten, proti němuž se věřitel neúčinnosti právního jednání mohl dříve dovolat a za jehož držby právo třetí osobě vzniklo, vůči věřiteli povinnost k náhradě škody.

§ 494

(1) Kdo má vůči věřiteli povinnost podle § 492 nebo § 493, může se jí zprostit uspokojením věřitelovy pohledávky za dlužníkem. Může tak učinit i předtím, než se věřitel neúčinnosti dovolá.

(2) Kdo má vůči věřiteli povinnost podle § 492 nebo § 493, může od dlužníka požadovat vrácení vzájemného plnění nebo splnění pohledávky oživlé následkem toho, že se věřitel dovolal neúčinnosti.

§ 495

Dovolává-li se neúčinnosti téhož právního jednání více věřitelů, nemůže být od povinné osoby požadováno v souhrnu více, než stanoví § 492 a 493.

§ 496

(1) Dovolá-li se věřitel neúčinnosti právního jednání týkajícího se věci zapsané ve veřejném seznamu, může spolu s předložením odpůrčí žaloby a důkazu o jejím podání žádat orgán pověřený vedením takového seznamu, aby v něm poznamenal dovolání se neúčinnosti právního jednání

(2) Pokud soud žalobě vyhoví, má rozsudek účinky i proti osobám, které po provedení poznámky nabyly věc nebo právo k věci v takovém seznamu zapsané.

K § 486 až 496:

Osnova se vrací k institutu relativní neúčinnosti právních jednání, a opouští tak pojem odporovatelnosti (§ 42a stávajícího občanského zákoníku). Důvodem této změny je fakt, že odporovatelnost je institutem práva procesního, zatímco neúčinnost institutem práva hmotného. Dosud platná úprava odporovatelnosti v § 42a obč. z. je jen redukovanou a málo funkční obdobou příslušné úpravy v občanském zákoníku z r. 1950 (srov. § 46 až 52 zák. č. 141/1950 Sb.).

Osnova nesleduje rozmnožení stávajících skutkových podstat neúčinnosti. Respektuje se skutečnost, že relativní bezúčinnost právních jednání je právní institucí doplňkovou, vzhledem k základnímu významu úpravy platnosti a neplatnosti právních jednání. Návrh tedy usiluje spíše o prohloubení a propracování stávající úpravy. V té souvislosti se inspiruje zejména odpůrčím řádem (čl. III. zák. č. 64/1931 Sb.), z něhož, ovšem s podstatnými redukcemi a deformacemi, vyšla jak úprava v občanském zákoníku z r. 1950, tak i úprava v občanském zákoníku dosavadním.

Úprava relativní neúčinnosti právních jednání v občanském zákoníku bude využitelná jen mimo případy úpadkového řízení. Insolvenční právo má, a i nadále má mít, vlastní úpravu odporovatelnosti.

Díl 2

Právní události

Oddíl 1

Všeobecná ustanovení

§ 497

Základní ustanovení

Zákon stanoví, která práva a které povinnosti vznikají, mění se nebo zanikají z právních skutečností nezávislých na vůli osoby. Takový následek může též určit ujednání stran.

Význam času

§ 498

(1) Nabývá-li se právo nebo vzniká-li povinnost v určitý den, nabude se nebo vznikne počátkem toho dne; zaniká-li právo nebo povinnost v určitý den, zanikne koncem toho dne. To neplatí, vylučuje-li to povaha právního případu.

(2) Podmiňuje-li zánik určitého práva vznik jiného práva ve vzájemné návaznosti, nastává oboje v týž okamžik. Není-li ujednáno nebo stanoveno něco jiného, nastane takový právní účinek koncem dne.

§ 499

Má-li být právo vykonáno nebo povinnost splněna v určitý den nebo do určitého dne, vyžaduje se, aby se tak stalo v obvyklou denní dobu; v právním styku s podnikatelem pak v obvyklých provozních hodinách.

§ 500

Práva a povinnosti zaniknou uplynutím doby, na kterou byly omezeny.

§ 501

Změna v osobě věřitele nebo dlužníka nemá vliv na běh doby nebo lhůty.

Počítání času

§ 502

(1) Lhůta určená podle dnů počíná dnem, který následuje po skutečnosti rozhodující pro její počátek.

(2) Konec lhůty určené podle týdnů, měsíců nebo let připadá na den, který se pojmenováním nebo číslem shoduje se dnem, na který připadá skutečnost, od níž se lhůta počítá. Není-li takový den v posledním měsíci, případně konec lhůty na poslední den měsíce.

§ 503

(1) Polovinou měsíce se rozumí patnáct dnů a středem měsíce jeho patnáctý den.

(2) Je-li lhůta určena na jeden nebo více měsíců a část měsíce, počítá se část měsíce naposled.

§ 504

Případně-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den.

§ 505

Lhůta určená dobou kratší, než je jeden den, se počítá od okamžiku, kdy začne, do okamžiku, kdy skončí.

K § 497 až 505:

Ustanovení § 497 uvozuje díl o právních událostech s tím, že skutečnosti nezávislé na lidské vůli (právní události) vyvolávají právní následky v podobě vzniku, změnu nebo zániku oprávnění nebo povinnosti, stanoví-li tak zákon nebo dohoda stran. Další ustanovení tohoto dílu se věnují jen významu času v právu.

Ustanovení § 498 sleduje stanovit, kdy oprávnění nebo povinnosti vznikají nebo zanikají, spojuje-li se takový vznik nebo zánik s určitým dnem. Konstrukce tzv. "nulté hodiny" však nevyklučuje existenci speciálních úprav pro zvláštní situace (tak ostatně pro určité případy i osnova sama).

Ustanovení § 499 vyjadřuje zásadu, že má-li být povinnost splněna - nebo oprávnění vykonáno - v určitém období, neplyne z toho povinnost druhé strany být za tím účelem k dispozici celý den, ale jen po tu jeho část, kdy je namíste očekávat jednání dlužníka nebo věřitele podle zvyklostí občanského života.

Dále se navrhuje převzít z dosavadní úpravy s nepatrnými upřesněními pravidla pro počítání času; navrhuje se nově stanovit, jak se počítají lhůty kratší než jeden den.

Oddíl 2
Promlčení

Všeobecná ustanovení

§ 506

(1) Právo se promlčí, nebylo-li vykonáno v době stanovené zákonem. K promlčení soud přihlídně jen k námitce dlužníka. Namítne-li dlužník promlčení, nelze věřiteli promlčené právo přiznat.

(2) Promlčují se všechna majetková práva s výjimkou případů uvedených v § 508. Práva uplatnit námitku promlčení se nelze předem vzdát.

§ 507

(1) Nepromlčuje se

- a) vlastnické právo; tím není dotčen § 516,
- b) právo žádat rozdělení společné věci,
- c) právo domáhat se zřízení nezbytné cesty,

d) právo požadovat vykoupení reálného břemene.

(2) Právo na výživné se nepromlčuje, práva na jednotlivá opětuující se plnění výživného však promlčení podléhají. Výživné lze přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení; u výživného pro nezletilé i za dobu nejdéle tří let zpět od tohoto dne.

(3) Právo na náhradu za poškození zdraví se nepromlčuje, práva na jednotlivá plnění vyplývající z tohoto poškození však promlčení podléhají.

§ 508

(1) Zástavní právo se nepromlčí dříve, než zajištěná pohledávka. Při promlčení zajištěné pohledávky lze, dokud zástavní právo trvá, vyplatit zástavu splněním pohledávky, anebo cenou zástavy, je-li tato cena nižší než pohledávka.

(2) Zástavní právo se nepromlčí, dokud má věřitel movitou zástavu u sebe, popřípadě dokud ji pro něho opatruje třetí osoba, a uspokojí-li se zajištěná pohledávka v rozsahu krytí zástavou.

(3) Ustanovení odstavců 1 a 2 platí obdobně, má-li věřitel zadržovací právo.

§ 509

Při poskytnutí jistoty převodem práva není promlčení zajištěné pohledávky důvodem pro zpětný převod práva osobě, která zajištění poskytla.

§ 510

I po uplynutí promlčecí doby se strana může dovolat svého práva při obraně nebo při započtení proti právu uplatněnému druhou stranou, jestliže

- a) se obě práva vztahují k téže smlouvě nebo k několika smlouvám uzavřeným co do účelu v závislosti na sobě, nebo
- b) mohlo být k započtení přistoupeno kdykoli před uplynutím promlčecí doby.

§ 511

Dlužník, který splnil dluh po uplynutí promlčecí doby, nemůže požadovat vrácení toho, co plnil.

§ 512

Promlčí-li se právo zapsané ve veřejném seznamu, vymaže ten, kdo takový seznam vede, právo z tohoto seznamu k návrhu osoby, která má na výmazu právní zájem.

K § 506 až 512:

Návrh všeobecných ustanovení o promlčení vychází z právní úpravy současné, přičemž za základ jsou vzaty § 100 až 114 dosavadního občanského zákoníku s přihlédnutím k úpravě v § 387 až 408 obchodního zákoníku, v § 261 až 265 předchozího zákoníku práce (č. 65/1965 Sb.) a v § 76 až 94 někdejšího zákoníku mezinárodního obchodu. Přihlíží se rovněž k

některým zahraničním úpravám, mj. též k německému návrhu reformy úpravy promlčení v BGB.⁴¹⁾

Návrh ustanovení § 506 a 507 vychází z textu § 100 dosavadního občanského zákoníku; konstrukce § 506 však přináší oproti dosavadnímu stavu, kritizovanému v literatuře,⁴²⁾ některá upřesnění a bere též zřetel na novou úpravu v dalších částech zákoníku.

Návrh § 508 upřesňuje koncepci stávající úpravy § 100 odst. 2 a § 170 odst. 2 platného občanského zákoníku s přihlédnutím k původní konstrukci § 223 BGB, jakož i k novelizovanému § 216 BGB, jakož i ke klasickému řešení tohoto institutu, které lépe vystihují podstatu věci a zohledňují i jiné jistoty, nežli jen ty, jež byly poskytnuty zřízením zástavy.

Nově se navrhuje upravit, že se věřitel i při uplatnění retensního oprávnění může ze zadržené věci uspokojit, třebaže se pohledávka mezitím již promlčela. Toto pojetí vychází z úpravy navržené ve vládním návrhu československého občanského zákoníku z r. 1937.

Návrh ustanovení § 510 přejímá s upřesněními text § 388 odst. 2 platného obchodního zákoníku. Pokud se jedná o ustanovení § 511, navrhuje se stanovit - obdobně, jak tomu je dnes v § 389 obchodního zákoníku - výslovně pravidlo, že plnění promlčeného dluhu nezakládá dlužníkům nárok požadovat po věřiteli vrácení toho, co plnil.

Promlčení může zasáhnout i některá oprávnění zapsaná ve veřejném seznamu. Z toho důvodu se navrhuje stanovit, že promlčená oprávnění musí být z takových veřejných seznamů vymazána, vznese-li v tom směru návrh ten, kdo má na výmazu právní zájem.

Počátek promlčecí doby

§ 513

(1) Jedná-li se o právo vymahatelné u orgánu veřejné moci, začíná promlčecí doba běžet ode dne, kdy mohlo být uplatněno poprvé.

(2) Jedná-li se o právo, které musí být uplatněno nejprve u příslušné osoby, počíná promlčecí doba běžet ode dne, kdy u ní bylo právo takto uplatněno.

§ 514

Při dílčích plněních dluhu počíná promlčecí doba běžet u každého dílčího plnění ode dne jeho splatnosti. Stane-li se pro nesplnění některého dílčího plnění splatným celý dluh, počne promlčecí doba běžet ode dne splatnosti nesplněného dílčího plnění.

⁴¹⁾ *Alpmann-Pieper, A. - Becker, P.*, Express Die Reform des Schuldrechts - Regierungsentwurf, Alpmann und Schmidt Juristische Lehrgänge Verlagsgesellschaft mbH & Co.KG, Münster.

⁴²⁾ *Pelikánová, I.*, Komentár k obchodnímu zákoníku, 3. díl, 2. vyd., Linde, Praha 1998, s. 478.

§ 515

Má-li být podle zvyklosti nebo praxe, kterou strany mezi sebou zavedly, pohledávka placena na základě vyúčtování předkládaného koncem určitého období, počíná promlčecí doba běžet dnem následujícím po konci období, kdy měl být účet předložen.

§ 516

Jedná-li se o právo pravého dědice na vydání dědictví, počíná promlčecí doba běžet od právní moci rozhodnutí, jímž bylo dědické řízení skončeno.

§ 517

Jedná-li se o právo z vady plnění počíná promlčecí doba plynout ode dne, kdy nabyvatel měl a mohl vadu u zcizitele vytknout.

§ 518

Jedná-li se újmu na zdraví nezletilého, který není plně svéprávný, počne promlčecí doba běžet dnem, kdy věřitel nabyl svéprávnosti.

K § 513 až 518:

Jedná se o skupinu ustanovení stanovujících, kdy počíná promlčecí lhůta běžet. Návrh § 513 vychází z § 101 a 102 dosavadního občanského zákoníku a z § 391 odst. 1 obchodního zákoníku.

Návrh ustanovení § 514 sleduje koncepci § 103 platného občanského zákoníku, ale po vzoru § 79 odst. 2 z.m.o. a § 392 odst. 2 obchodního zákoníku volí širší dikci, neboť pravidlo se netýká jen plnění ve splátkách.

Návrh ustanovení § 515 vychází z vládního návrhu československého občanského zákoníku z r. 1937. Dopadá na případy, kdy není zvykem platit, dokud nebyl předložen účet, takže lze hájit názor, že se pohledávka stane splatnou teprve předložením účtu. Navržené ustanovení mluví o pohledávkách placených na základě předložení účtu podle zvyklosti; tomu se staví naroveň případ, kdy totéž odpovídá zavedené praxi stran.

V textu ustanovení § 516 a násl. se přejímá dosavadní občanskoprávní úprava.

Délka promlčecí doby

§ 519

(1) Strany si mohou ujednat v písemné formě delší než zákonnou promlčecí dobu; ujednaná promlčecí doba nesmí činit více než patnáct let. Jedná-li se o plnění ze smlouvy nebo o právo vzniklé z porušení smluvené povinnosti, mohou si strany ujednat v písemné formě kratší než zákonnou promlčecí dobu; to neplatí, jedná-li se o právo na náhradu újmy na zdraví.

(2) K ujednáním kratší nebo delší promlčecí doby v neprospěch slabší strany se nepřihlíží.

§ 520

Obecná promlčecí doba činí tři roky.

§ 521

(1) Právo na náhradu škody se promlčí za dva roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a kdo za ni odpovídá. Vznikla-li však škoda porušením povinnosti v důsledku úplatkářství spočívajícího v nabídce, slibu nebo dání úplatku jiným než poškozeným, anebo v přímém nebo nepřímém vyžádání úplatku od poškozeného, činí promlčecí doba tři roky.

(2) Nejpozději se právo na náhradu škody promlčí za čtyři roky; jedná-li se však o škodu způsobenou úmyslně, anebo o škodu způsobenou porušením povinnosti v důsledku úplatkářství, za deset let ode dne, kdy ke škodě došlo.

§ 522

Právo požadovat náhradu škody způsobenou vadou výrobku se promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy výrobce vadný výrobek uvedl na trh.

§ 523

U práv na plnění z pojištění počíná běžet promlčecí doba za jeden rok po pojistné události; a jedná-li se o životní pojištění, promlčí se právo na plnění z pojištění nejpozději za deset let.

§ 524

(1) Právo vzniklé ze škody na dopravovaných věcech nebo z opožděného doručení zásilky se vůči zasilateli a vůči dopravci promlčují za jeden rok. U práva vzniklého z celkového zničení nebo ze ztráty zásilky běží promlčecí doba ode dne, kdy zásilka měla být doručena příjemci; v ostatních případech ode dne doručení zásilky.

(2) Byla-li škoda podle odstavce 1 způsobena úmyslně, právo požadovat její náhradu se promlčí nejpozději za deset let.

§ 525

(1) Právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení se promlčí za dva roky ode dne, kdy se oprávněný dozví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil.

(2) Nejpozději se právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení promlčí za čtyři roky; jde-li o úmyslné bezdůvodné obohacení, za deset let ode dne, kdy k němu došlo.

(3) Jsou-li účastníci neplatné nebo zrušené smlouvy povinni vzájemně si vrátit vše, co podle ní dostali, přihledne soud k námitce promlčení jen tehdy, jestliže by i druhý účastník mohl promlčení namítat.

§ 526

Služebnost se promlčí, když osoba zavázaná ze služebnosti brání jejímu výkonu a oprávněná osoba neuplatní své právo do tří let od porušení této povinnosti, anebo není-li právo ze služebnosti vykonáváno po dobu deseti let. Totéž platí obdobně o promlčení reálného břemene; právo na jednotlivá plnění se však promlčuje jako pohledávka.

§ 527

Právo zapsané do veřejného seznamu se promlčí za deset let, nestanoví-li zákon jinak.

§ 528

(1) Právo přiznané rozhodnutím orgánu veřejné moci se promlčí za deset let ode dne, kdy mělo být podle rozhodnutí plněno. Bylo-li právo dlužníkem uznáno v písemné formě co do důvodu i rozsahu, promlčí se za deset let ode dne, kdy k uznání došlo; byla-li však v uznání uvedena lhůta k plnění, běží promlčecí doba až od uplynutí této lhůty. Jde-li však o právo pravomocně přiznané nebo uznané v písemné formě, platí tato promlčecí doba, jen pokud jde o úroky a opětuující se plnění, jejichž splatnost nastala po přiznání nebo po uznání práva.

(2) Desetiletá promlčecí doba platí i pro jednotlivé splátky, na něž bylo plnění v rozhodnutí nebo v uznání rozloženo; u jednotlivých splátek počíná ode dne jejich splatnosti. Stane-li se nesplněním některé ze splátek splatným celý dluh, počne promlčecí doba běžet od splatnosti nesplněné splátky.

K § 519 až 528:

Ohledně délky promlčecí doby se navrhuje v ustanovení § 519 stanovit, že si strany mohou sjednat promlčecí lhůtu v jiné délce, než jakou stanoví zákon, maximálně však v trvání 15 let. Práva namítnout promlčení se však předem nelze vzdát. Návrh dispozitivní úpravy délky promlčení vychází z původní koncepce § 225 BGB; přihlíží se též k úpravě v § 88 bývalého zákoníku mezinárodního obchodu. Možnost stran sjednat si kratší promlčecí lhůtu se však navrhuje připustit jen pro případ smluvních závazků a pro případ porušení povinností založených smlouvou. Zároveň se navrhuje vyloučit možné zneužití zákonné dispozice v neprospěch slabší strany.

Navrhuje se zavést obecná promlčecí doba v trvání tří let. Osnova zamýšlí opustit nestandardní řešení platného práva, které stanoví pro obchodní závazky promlčecí dobu delší, než je úprava obecná.

Kratší promlčecí doba se navrhuje zachovat pro některé zvláštní případy shodně s platnou právní úpravou.

Ustanovení § 523 přejímá konstrukci § 9 a 9a zák. č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku. Oproti dosavadní úpravě se navrhuje objektivní lhůta s povahou lhůty promlčecí, nikoli prekluzivní, což lépe vystihuje povahu věci; navíc toto řešení bere poškozeného víc v ochranu.

Pokud se jedná o promlčení věcných břemen, kombinuje bere návrh § 526 v úvahu § 109 platného občanského zákoníku a také úpravu navrženou v předválečné vládní osnově občanského zákoníku. Nevykonává-li oprávněný své oprávnění vůbec, promlčí se v deseti letech; pokud je však hodlá vykonat a zavázaná osoba mu v tom brání, pak se právo služebnosti promlčí, neuplatnil-li oprávněný svůj nárok v tříleté lhůtě.

Vzhledem k tomu, že promlčet se mohou i některá práva evidovaná ve veřejném seznamu, navrhuje se zavést pro tyto případy desetiletou promlčecí lhůtu.

Návrh § 528 přejímá dikci § 110 platného občanského zákoníku.

Běh promlčecí doby

§ 529

Změna v osobě věřitele nebo dlužníka nemá na běh promlčecí doby vliv.

§ 530

Při mimosoudním jednání věřitele a dlužníka o právu nebo o okolnosti, která právo zakládá, začíná promlčecí doba běžet poté, co věřitel nebo dlužník odmítne v písemné formě v takovém jednání pokračovat.

§ 531

Uplatní-li věřitel v promlčecí době právo u soudu nebo u jiného orgánu veřejné moci a v zahájeném řízení řádně pokračuje, promlčecí doba neběží. To platí i o právu, které bylo přiznáno a pro něž byl u soudu nebo u jiného orgánu navržen výkon rozhodnutí.

§ 532

Uplatní-li věřitel své právo u soudu nebo jiného orgánu veřejné moci vzájemné právo, přestává běžet promlčecí doba dnem, kdy bylo zahájeno řízení ohledně toho práva, proti němuž vzájemné právo směřuje, avšak jen za podmínky, že se právo uplatněné proti věřiteli i jeho vzájemné právo vztahují k téže smlouvě nebo k několika smlouvám uzavřeným co do účelu v závislosti na sobě. V ostatních případech přestává promlčecí doba běžet dnem, kdy bylo u soudu nebo u jiného orgánu veřejné moci vzájemné právo uplatněno.

§ 533

Pokračuje-li běh promlčecí doby po odpadnutí některé z překážek uvedených v § 530 až 532, neskončí promlčecí doba dříve, než uplyne šest měsíců poté, co promlčecí doba počala opět běžet.

§ 534

Promlčecí doba neběží po dobu, kdy je věřiteli hrozbou bráněno právo uplatnit.

§ 535

Promlčecí doba neběží, dokud trvá vyšší moc, která věřiteli v posledních šesti měsících promlčecí doby znemožnila právo uplatnit.

§ 536

Jedná-li se o právo osoby, která musí mít zákonného zástupce, anebo o právo proti této osobě, promlčení nepočne, dokud jí není zástupce ustaven. Již započaté promlčení běží dále, avšak neskončí, dokud neuplyne rok po tom, kdy této osobě byl zástupce ustaven, anebo pomine-li překážka jinak.

§ 537

Jedná-li se o právo nebo povinnost mezi zákonným zástupcem na jedné straně a zastoupeným na druhé straně, promlčení nepočíná, ani neběží, nejedná-li se o úroky a opěťující se plnění. Totéž platí i o právech a povinnostech mezi manžely.

K § 529 až 537:

Návrh ustanovení o běhu promlčecí doby vychází z platné právní úpravy (jedná se o § 111 až 114 nynějšího občanského zákoníku a o § 400 obchodního zákoníku), přihlíží se však také k některým zahraničním úpravám; zvláště se jedná o německou reformu úpravy promlčení v občanském právu. Zejména se navrhuje recipovat § 203 BGB do nově navrženého § 530. Německým občanským zákoníkem se inspiruje i návrh ustanovení § 533, které sleduje zvýšenou ochranu věřitele.

V ustanoveních § 534 až 537 se navrhuje upravit stavení promlčecí doby ve věcně odůvodněných případech.

Obnovení nároku a běh nové promlčecí doby

§ 538

(1) Bylo-li právo již promlčeno, obnoví se nárok a počne běžet nová promlčecí doba, uzná-li dlužník svůj dluh v písemné formě co do důvodu a rozsahu, a to ode dne, kdy mělo být podle uznání plněno, jinak ode dne uznání.

(2) Totéž platí, bylo-li právo přiznáno rozhodnutím orgánu veřejné moci, ačkoli bylo již promlčeno.

K § 538:

I po promlčení nároku může být oprávnění soudem nebo jiným orgánem veřejné moci přiznáno, nebyla-li námitka promlčení vznesena. Stejně tak může být po promlčení nároku dluh dlužníkem písemně uznán. V důsledku toho nárok znovu oživne a počne běžet nová

promlčecí lhůta. Jedná se o princip známý ze současné právní úpravy. V ustanovení § 538 se jen navrhuje odpovídající systematické zařazení příslušné normativní úpravy.

Oddíl 3 Prekluze

§ 539

(1) Nebylo-li právo uplatněno ve stanovené době, zanikne jen v případech v zákoně výslovně uvedených. K zániku soud přihlídně, i když to dlužník nenamítne.

(2) Ustanovení o běhu promlčecí doby platí obdobně i pro prekluzi.

§ 540

(1) Právo na ochranu jména, cti, pověsti nebo obdobného soukromého poměru osoby podle části první zaniká, nebylo-li uplatněno do jednoho roku ode dne, kdy se dotčený dozvěděl, nebo měl a mohl se dozvědět, že jeho právo bylo porušeno a kdo je porušil.

(2) Odstavec 1 platí obdobně pro uplatnění nemajetkových práv z nekalé soutěže.

§ 541

(1) Právo dovolat se neplatnosti právního jednání pro jeho rozpor s dobrými mravy nebo pro takový rozpor se zákonem, který narušuje veřejný pořádek, zaniká, nebylo-li uplatněno do deseti let ode dne, kdy bylo podle právního jednání splněno. Má se za to, že splněno bylo den po účinnosti právního jednání.

(2) Po uplynutí doby uvedené v odst. 1 nelze právní jednání prohlásit za neplatné ani z úřední moci. To neplatí porušuje-li právní jednání zásady, na nichž je nutné vzhledem k ústavnímu pořádku bezvýhradně trvat.

§ 542

(1) Nepřihlíží se k neplatnosti právního jednání stanoveného pouze na ochranu zájmu určité osoby, nedovolá-li se tato osoba neplatnosti do jednoho roku ode dne, kdy musela neplatnost rozpoznat. Nejpozději lze neplatnost namítnout do dvou let ode dne, kdy k právnímu jednání došlo.

(2) Byla-li osoba donucena k právnímu jednání násilím nebo jednala-li pod hrozbou násilí, nepočnou doby uvedené v odstavci 1 běžet, dokud násilí nebo hrozba nepominou.

K § 539 až 542:

Za úpravu promlčení se navrhuje zařadit základní ustanovení o prekluzi. Občanský zákoník z r. 1964 institut prekluze využíval poměrně často, což vyplývalo z logiky jeho původní úpravy, která chápala soukromníka především jako spotřebitele zboží a služeb produkovaných socialistickým sektorem a na první místo vlastní hodnotové soustavy stavěla ochranu

socialistického vlastnictví. Této myšlenkové konstrukci odpovídal i zájem státu chránit socialistický sektor ustanoveními, podle nichž soukromá práva majetkové povahy zanikají, nejsou-li uplatněna včas.

Osnova zamýšlí toto pojetí opustit. Neodchází však od institutu prekluze absolutně a pro odůvodněné případy jej zamýšlí zachovat. Proto se v návrhu § 539 přejímá obecné ustanovení § 583 platného občanského zákoníku vystihujícího právní povahu prekluze.

Dále se připojují nejvýznamnější případy prekluze práv.

Předně se jedná o případy prekluze nemajetkových práv (§ 5540), jako je právo na ochranu jména, pověsti a soukromých poměrů, pro než se navrhuje stanovit subjektivní prekluzivní doba v trvání jednoho roku. Navržené řešení odpovídá evropské konvenci, brání otevírání sporných záležitostí tohoto druhu i po dlouhé době a v platném právu zatím citelně chybí. Pokud však zásahem do těchto práv vznikne dotčené osobě škoda, právo na náhradu škody se neprekluduje, ale promlčuje se ve stejném právním režimu jako jiná majetková práva.

Zároveň se navrhuje vyloučit možnost prohlásit právní jednání za neplatné i po mnoha a mnoha dlouhých letech. Dnes tento následek hrozí v případech absolutní neplatnosti. Osnova se staví na stranu myšlenky, že soukromé poměry osob nelze destabilizovat i po uplynutí značné doby. Proto se navrhuje omezit možnost namítat absolutní neplatnost desetiletou dobou, tedy dobou odpovídající nejvyšší přípustné zákonné promlčecí nebo vydržecí době, avšak s tím, že tato doba bude prekluzivní.

Obdobná konstrukce se navrhuje i pro případy, kdy je právní jednání relativně, za současného stanovení kratší doby. Dnes se tyto situace řeší nouzovým výkladem, podle něhož se právo dovolat se relativní neplatnosti promlčuje v obecné promlčecí době. Toto pojetí sice racionálně řeší nedostatek platné právní úpravy, do budoucna je však nelze přijmout, protože subjektivní právo dovolat se neplatnosti není právo majetkové povahy, a tudíž nemůže být ani promlčitelné - vzhledem k tomu, že promlčení podléhají jen majetková práva.

ČÁST DRUHÁ RODINNÉ PRÁVO

Hlava I Manželství

Díl 1 Všeobecná ustanovení

§ 543

Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon.

K § 543:

Část druhá občanského zákoníku je věnována rodinnému právu.

Právní problematika manželství a rodiny je rozmanitá a sahá takřka do všech oblastí soukromého (a mnoha oblastí veřejného) práva. Některé civilní kodexy také manželsko právní a rodinně právní otázky řeší na třech a více místech (např. francouzský Code civil, německý BGB). I u nás musíme dosud pracovat s několika předpisy, resp. jejich částmi. Soustředění úpravy na jediné místo kodexu (byť stále s několika málo výjimkami – např. v dědění) představuje systémové řešení vhodné i výhodné.

Navrhovaná část druhá občanského zákoníku zahrnuje právní pravidla upravující manželství (jeho vznik, povinnosti a práva manželů, zánik manželství), příbuzenství (jeho pojem a druhy, vztahy mezi rodiči a dětmi, včetně určování rodičovství a osvojení), poručenství a jiné formy péče o dítě (totiž kromě poručenství zejména také opatrovnictví a svěření dítěte do péče, resp. pěstounství), a konečně zapsané partnerství (jeho vznik, povinnosti a práva partnerů, zánik partnerství).

Hlava první je věnována manželství, a to předně jeho vzniku, totiž sňatku, poté jsou upraveny povinnosti a práva manželů, a konečně se reguluje zánik manželství.

Ustanovení § 543 vymezuje manželství jako trvalý svazek muže a ženy vzniklý zákonem stanoveným způsobem. Toto ustanovení nepředstavuje definici manželství, jeho smyslem - nicméně - je výslovně stanovit to, co je pro vlastní podstatu manželství typické, resp. charakteristické, to, bez čeho by manželství nebylo manželstvím (proto např. svazek dvou osob stejného pohlaví manželstvím být nemá).

Manželství je svazkem (neboli společenstvím) dvou osob různého pohlaví, a to o svazkem jednak trvalým (totiž proponovaným jako trvalý), jednak vzniklý způsobem, který závazně stanoví zákon.

Trvalost manželství je třeba chápat jako naprosto nezbytný atribut, který manželství odlišuje (kromě zákonné regulace) od stavů či poměrů, které jsou předem uvažovány jako krátkodobé, přechodné. Ostatně, nejen že 70% manželských svazků (sic! i u nás) přetrvává, ale za první důvod zániku manželství je stále považována smrt manžela.

Účel manželství napříště nebude vymezován. Vždyť účelem jednoho manželství je nebo bývá něco jiného, než co je účelem jiného manželství. Účelem uzavření manželství může být vytvoření pevného základu pro plození a výchovu dětí, ale ke vzniku manželství mohou vést i důvody psychologické, zdravotní, důvodem existence manželství může být i vzájemná podpora sociální, či naplnění nějakých zájmů ekonomických. Důvody, smysl, či účel trvání jednotlivého manželství se navíc během času zcela nepochybně proměňuje. Bude proto na soudu, před který se ta či ona otázka týkající se manželství dostane, aby sám uvážil, bude-li toho zapotřebí, jaký je konkrétní důvod, smysl, účel tohoto manželství, a podle toho pak jednotlivou spornou otázku posoudil. Rozhodně se totiž nelze domnívat, že to má být právě

zákon, co zlomí současný narůstající trend odmítání manželství. Ani zákon nemůže mít a nemá sílu nařizovat v době vzrůstajícího počtu neplodných mužů a žen plození a výchovu dětí jako naplňování účelu manželství.

Díl 2

Vznik manželství

§ 544

(1) Manželství vzniká svobodným a plným souhlasným projevem vůle muže a ženy (dále jen „snoubenci“), že spolu vstupují do manželství.

(2) Projev vůle o vstupu do manželství činí snoubenci osobně před orgánem veřejné moci příslušným podle zvláštního zákona k provedení sňatečného obřadu (dále jen „orgán veřejné moci příslušný k provedení sňatečného obřadu“), v přítomnosti dvou svědků a matrikáře.

(3) Sňatečný obřad je veřejný a slavnostní.

§ 545

Manželství se uzavírá tak, že osoba, která za orgán veřejné moci příslušný k provedení sňatečného obřadu projev vůle snoubenců přijímá (dále jen „oddávající“), položí snoubencům otázku, zda chtějí spolu vstoupit do manželství; kladnou odpovědí obou snoubenců vznikne manželství.

K § 544 a § 545:

Hlava první části druhé (§§ 544 až 545) zahrnuje především ustanovení upravující vznik manželství, sňatek, a to jak jeho podstatu, to jest vlastní způsob uzavření manželství, tedy především sňatečný proces. Dále obsahuje ustanovení, která stanoví veškeré podmínky, jejichž splnění se vyžaduje ke vzniku manželství, bez ohledu na to, zda jejich nesplnění je sankcionováno, popř. jak je sankcionováno. Mezi tyto podmínky náleží v první řadě skutečnosti, které brání manželství (impedimenta matrimonii).

Podle vládou České republiky schváleného věcného záměru občanského zákoníku má být napříště upraven jen civilní sňatek. Pouze civilní sňatek bude mít statusové, ale i jiné právní následky, a to jak v rovině veřejnoprávní, tak v rovině soukromoprávní. K tomu je třeba konstatovat:

- a) Církevní sňatek je věcí víry a vlastní vůle věřícího. Princip obligatorního civilního sňatku neznamena popření náboženské svobody, svobody víry nebo přesvědčení: stejně jako jiné statusové otázky (otázky postavení člověka ve státním společenství) je i tato otázka věcí státu. Právo volby sňatku nepatří mezi základní práva a svobody (srov. čl. 4 Ústavy a Listinu základních práv a svobod). Čl. 15 Listiny zaručující svobodu náboženského vyznání nesouvisí se svobodou volby formy sňatku, náboženské vyznání je vnitřní věcí člověka. Ani z čl. 16 Listiny, který ustanovuje o právu svobodně projevovat své náboženství nebo víru ... náboženskými úkony, nelze dovodit, že stát je povinen zaručit

svým občanům volbu církevního sňatku jako rovnou alternativu sňatku civilního, totiž se statusovými následky. Naopak: zakotvením obligatorního civilního sňatku vystupuje stát konečně všude tam, kde je jeho místo, totiž ve všech věcech osobního stavu občana.

- b) Ve středověku náležely všechny statusové věci člověka církvi, manželství bylo posledním institutem, který od církve převzal stát – v evangelickém Nizozemí ve století sedmnáctém, v katolické Francii ve století osmnáctém atd. Většina evropských států zná jen civilní sňatek (Německo, Rakousko, atd.), v menšině států existuje tzv. státní náboženství, státní církev – tam je civilní sňatek fakultativní (Anglie, severské státy), a v několika málo státech mohou církevní sňatek celebrovat jen výslovně určené církve (Itálie, Portugalsko). Na území našeho státu se myšlenka civilního sňatku poprvé objevila na Ústavodárném říšském sněmu v Kroměříži (1848-1849). Pokusy a snahy o prosazení obligatorního civilního sňatku se pak periodicky opakovaly, až se v nové Československé republice takový návrh objevil v připravované tzv. manželské novele v r. 1919. Prosadit jej se však ani tehdy vzhledem k tehdejšímu rozložení politických sil nepodařilo. Samozřejmě návrh občanského zákoníku z r. 1937 obsahoval jen civilní sňatek.
- c) Církevní sňatek mohou muž a žena podstoupit kdykoli, tj. i zcela nezávisle na sňatku civilním, právě proto, že je to jen věcí jejich víry, jejich přesvědčení (duchovní není trestně postižitelný). Mohou také uzavřít jenom sňatek církevní – bez statusových následků. To, co platí o církevním sňatku na území ČR, platí i o církevním sňatku mimo její území. Rozdíl mezi totalitní úpravou a zdejší úpravou spočívá v tom, že církevní sňatek lze celebrovat kdykoli bez statusových účinků (je to náboženský obřad se vším všudy, což zaručuje skutečnou religiozitu obřadu (např. v katolických církvích obřad představuje vzájemné udělení svátosti manželství)).
- d) Církevní sňatek může být celebrován podle ritu kterékoli církve nebo náboženské společnosti; dnešní uznání, resp. pověření státem (registrovaná církev, registrovaná náboženská společnost, výkon tzv. zvláštního práva) nemá být relevantní – dojde k vyrovnání účasti státních občanů na náboženském životě, resp. skončí diskriminace skupin občanů pro jejich náboženské vyznání.
- e) Od civilního sňatku se církevní sňatek zásadně liší, a to svou povahou, resp. podstatou: zatímco např. podle ritu katolické církve se muž a žena sobě navzájem zaslibují před tváří Boží (jde o vzájemný, navzájem adresovaný slib požehnaný ordinářem, zástupcem Božím na Zemi), sňatek civilní je svou podstatou prohlášením před a hlavně vůči státu (snoubenci projevují svou vůli, že spolu vstupují do manželství, oni svou vůli oznamují státu, stát jejich projev vůle (povýtce pasivně) přijímá; formálně tedy nejde o vzájemný slib snoubenců, jde o jejich shodné projevy o sňatečné vůli vůči státu).
- f) Dle sčítání v r. 2001 bylo u nás dva a půl miliónu věřících, z toho byla většina starších šedesáti let: takto padá na váhu stanovisko asi deseti, dvaceti procent obyvatelstva, ale navíc: názor těchto občanů není ani zdaleka jednotný.

- g) Stále větší migrace obyvatelstva Evropy i světa, internacionalizace a globalizace života, vyžadují jasná pravidla pro statusové věci, a to co možná pravidla jednotná. Tendenci v tomto směru je třeba sledovat co nejdříve.
- h) Konkrétní podoba civilního sňatku záleží jen na vůli snoubenců: stejně jako je zásadně možné uzavření manželství na lodi nebo v gondole balonu, je možné sňatečný obřad před „úřadem“ omezit na pozdrav, představení a otázky a odpovědi; „proslov“ oddávajícího je možné vyloučit, neboť to není otázka zákonem upravená (stejně jako další faktické a právní relevanci postrádající úkony).
- i) Protiargumentace maximou *quieta non movere* není případná. Jednak u nás nejde o *quieta* – fakultativní režim máme teprve od r. 1992, před tím tu byl dlouhou dobu režim obligatorního civilního sňatku. Jednak, a to je ještě podstatnější, nejde o majetkové právo (jehož se pravidelně tato zásada týká), ale jde o věc osobního statusu občana.

Ustanovení § 544 obsahuje základní pravidlo sňatečného procesu. Obdobou s Úmluvou o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavírání manželství a registraci manželství z r. 1962, publikovanou pod č. 124/1968 Sb., klade důraz na svobodný a plný souhlasný projev vůle (tj. projev řádné, skutečné či opravdové vůle) snoubenců před orgánem k provedení sňatečného obřadu, totiž k přijetí sňatečných projevů vůle podle práva státu (totiž podle zákona, srov. dále), určeným, příslušným, před svědky, veřejně a slavnostně.

Pokud jde o výraz „snoubenci“, význam je dostatečně zřejmý z matričního zákona (znovu nebude vysvětlován).

K volbě se stále klade „prohlášení“ a „projev vůle“, nicméně v obou případech bude užito jednotného čísla, protože jde o jedno prohlášení, jeden projev vůle, a to (srov. výše) nikoli vzájemné jako je tomu např. u katolického sňatku, ale vůči státu. Výraz „projev vůle“ je patrně vhodnější než výraz „prohlášení“, vzhledem k osobám, které nejsou schopny prohlášení učinit, nicméně činí projev vůle.

K výrazu „plný“. V anglických verzích relevantních textů mezinárodních úmluv: *free and full consent*. Výraz „full“ znamená dokonalý, bezvadný, řádný, perfektní. V tomto smyslu je třeba výraz „plný“ vykládat.

„Zvláštním zákonem“ se rozumí, stejně jako v následujících ustanoveních, matriční zákon. Výraz „sňatečný obřad“ platná právní úprava sice nezná, ale je na místě použít nějaký výraz, který proces uzavření manželství vyjádří jednoduchým způsobem.

K ustanovení § 534: Na otázku, kdy je manželství uzavřeno, kdy je dokonáno, dovršeno, kdy je perfektní sňatečné právní jednání, je třeba odpovědět, že v okamžiku vyjádření v pořadí druhého snoubence, pokud k němu došlo v přítomnosti orgánu a svědků.

§ 546

Snoubenci při sňatečném obřadu prohlásí, že

- a) příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, nebo že
- b) si oba svá příjmení ponechají, anebo že
- c) příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, a ten, jehož příjmení se nemá stát příjmením společným, bude ke společnému příjmení na druhém místě připojovat své dosavadní příjmení.

§ 547

Ponechají-li si snoubenci svá stávající příjmení, prohlásí také, které z jejich příjmení bude příjmením jejich společných dětí .

§ 548

(1) Má-li v případě volby podle § 546 písm. c) snoubenec, jehož příjmení nemá být příjmením společným, připojované příjmení, může jako připojované příjmení zvolit pouze první příjmení.

(2) Volba podle § 546 písm. c) není možná, má-li již snoubenec, jehož příjmení bude příjmením společným, připojované příjmení.

§ 549

Podrobnosti o tvoření a užívání příjmení stanoví zvláštní zákon.

K § 546 až 549:

Ustanovení jsou věnována prohlášení o příjmení. Navrhuje se, aby platný právní stav doznal drobnou změnu pouze v přesnějším řešení otázky připojovaného příjmení.

Navrhuje se, aby napříště bylo nezbytně třeba mít za to, že příjmení popřípadě uváděné na druhém místě je příjmení **připojované**. Je důležité uvědomit si, že bude-li se po příp. rozvodu manželství rozvedený manžel vracet ke svému příjmení, bude se vracet k té jeho podobě, kterou nahradil příjmením manželským. Viz DZ k § 641.

Otázka příjmení prvního a připojovaného se posléze ukazuje také v souvislosti s osvojením (§ 723, 728, 740). Viz též § 856 odst. 3.

§ 550

(1) Orgánem veřejné moci příslušným k provedení sňatečného obřadu je matriční úřad stanovený zvláštním zákonem (dále jen „matriční úřad“) příslušný pro obvod, v němž je alespoň jeden ze snoubenců hlášen k trvalému pobytu (dále jen „příslušný matriční úřad“).

(2) Příslušný matriční úřad na žádost snoubenců povolí, aby sňatečný obřad provedl jiný matriční úřad, popřípadě také jiný úřad matričnímu úřadu naroveň postavený (dále jen „delegovaný úřad“). Delegovaný úřad nemůže provedení sňatečného obřadu odmítnout.

K § 550:

Ustanovení jsou věnována řešení otázky věcné a místní příslušnosti k provedení sňatečného obřadu. Navržená úprava je motivována změnou územního uspořádání státu a s ní spojenými změnami v kompetencích jednotlivých nových i dříve již existujících článků veřejné moci. Vzhledem k tomu, že občanský zákoník je předpisem, o němž se předpokládá jistá stabilita v čase, zatímco samosprávné, resp. správní uspořádání a s ním souvisící kompetenční naplnění naopak lze a priori posoudit jako proměnlivé, je třeba na veřejnoprávním předpise ponechat konkrétní rozvržení působnosti ve sňatečných věcech. Zdaleka totiž ne ve všech případech bude sňatečným orgánem onen tradiční nejnižší článek státně-samosprávného členění státu.

Na přesném vymezení místní příslušnosti je ovšem třeba trvat (jedná se o věc statusovou, tedy věc, v níž je třeba zachovávat řád - viz DZ k ust. § 544 a 545): je zásadně dána místem obce, v jejímž územním obvodu je alespoň jeden ze snoubenců hlášen k trvalému pobytu (výraz „hlášen k trvalému pobytu“ lze ztotožnit s výrazem „bydliště“, užitým v § 65 návrhu).

Věcná ani místní příslušnost není ovšem stanovena tak, aby nebylo možné se od zákonného pravidla odchýlit. Je nicméně zásadně třeba, aby věcně a místně příslušný matriční úřad povolil přenesení své působnosti (delegaci) na jiným matriční úřad, popř. i na úřad, který není úřadem matričním. Jiným obecním úřadem se rozumí úřad věcně nepřislušný, tj. takový, který není pověřen výkonem působnosti na úseku matrik (nejen např. obecní úřad, do jehož obvodu náleží nějaká významná stavba, v níž je zvykem uzavírat manželství, ale např. i vojenský újezd apod.), jakož i úřad místně nepřislušný, tj. úřad místa, v němž žádný ze snoubenců není hlášen k trvalému pobytu. Vzhledem k tomu, že úřad, na nějž byl přenesen výkon státní správy, nesmí činit nic, než co mu zákon ukládá, stanoví se výslovně, že delegovaný úřad nesmí delegaci odmítnout. (Jde o návrat k zákonnému stavu v době schvalování věcného záměru.).

§ 551

Státní občan České republiky může mimo území České republiky uzavřít manželství také před diplomatickým nebo konzulárním úřadem České republiky.

K § 551:

Pokud se státní občan ČR rozhodne pro uzavření manželství v cizině, může kromě sňatku podle předpisů relevantních v té které cizí zemi (za předpokladu souladu těchto předpisů s principy našeho veřejného pořádku) uzavřít také tzv. konzulární sňatek (kterážto možnost vyplývá z mezinárodních smluv, jichž je Česká republika kontrahentem – srov. Vídeňskou úmluvu o konzulárních stycích publ. jako vyhl. č. 32/1969 Sb.).

§ 552

Oddávajícím je starosta, popřípadě orgán jemu naroveň postavený (dále jen „starosta“). Zastupitelstvo obce, popřípadě orgán obce jemu naroveň postavený (dále jen „zastupitelstvo obce“), může pověřit některého svého člena, aby přijímal projev vůle snoubenců na místě starosty.

K § 552:

Ustanovení o oddávajícím je třeba nanejvýš zjednodušit (totiž zejména ve srovnání s dosavadní právní úpravou); rozdíly mezi jednotlivými „úředními“ osobami lze vyřešit v jiném předpisu, který by mohl být v případě potřeby změněn snáze než občanský zákoník. Osoba oddávajícího totiž není ani zdaleka tak významná, jak by bylo možné se (např. při pohledu na dosavadní právní úpravu) domnívat. V cizích právních úpravách se oddávající osoba standardně vůbec neuvádí. Je totiž zcela samozřejmé, že oddávajícím je přednosta věcně a místně příslušného orgánu (státního orgánu), tj. i delegovaného, popř. osoba přednostou pověřená (trvale nebo ad hoc). Vzhledem k dosavadnímu usu vydává se právní úprava tak říkajíc prostřední cestou a pravomoc pověřit některé členy zastupitelstva je dána do rukou základního kolektivního orgánu.

„Starostou, popřípadě orgánem jemu naroveň postaveným“ se rozumí starosta místa matričního, popř. delegovaného nebo jemu na roveň postaveného orgánu.

„Obcí“ se rozumí – kromě (každé) obce, také hlavní město Praha, městská část hlavního města Prahy, statutární město, městský obvod nebo městská část územně členěného statutárního města.

„Starostou“ se rozumí - kromě (každého) starosty, resp. primátora hlavního města Prahy a primátora statutárního města - pověřený člen zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městského obvodu nebo městské části územně členěného statutárního města, za předpokladu naplnění požadavku místní příslušnosti. V případě pochybností je třeba postupovat podle ustanovení zákona o obcích, případně podle dalších zákonů, které řeší otázku územního uspořádání státu.

§ 553

Sňatečný obřad se uskutečňuje na místě, které k tomu určí úřad, který sňatečný obřad provádí; přihlíží přitom k vůli snoubenců.

K § 553:

Ustanovení zmiňuje konkrétní místo, kde má, resp. může být sňatek celebrován – je to místo, kde dochází ke sňatkům pravidelně (místo obvyklé), anebo i výjimečně (nad a pod povrchem zemským, pod vodní hladinou apod.), vždy ale toto místo určuje ten úřad, před kterým

(skutečně) bude sňatečný obřad proveden, tedy i úřad, kterému byla věcně a místně příslušným úřadem realizace sňatečného obřadu povolena. Výraz „určí“ nemá nijak imperativní podtext, jde jen o to, že správní úřad jinak jednat neumí. Výslovně se stanoví, že vůle snoubenců (zvláštní přání, pokud jde o vhodné místo obřadu) má být pro úřad relevantním zřetelem.

§ 554

O provedení sňatečného obřadu snoubenci požádají příslušný matriční úřad a k žádosti připojí doklady osvědčující jejich totožnost a způsobilost k uzavření manželství; co je obsahem žádosti a jaké doklady je třeba předložit, stanoví zvláštní zákon; zvláštní zákon také stanoví, za jakých podmínek lze předložení dokladů prominout a u kterých dokladů není prominutí možné.

K § 554:

Stanoví se povinnost snoubenců požádat – písemně - úřad, který je věcně a místně příslušný, o provedení sňatečného obřadu, a k žádosti připojit nezbytné doklady. Bližší předpisy k tomuto ustanovení obsahuje matriční zákon. V úrovni volného uvážení (jde o posouzení míry obtížnosti překonání případné překážky) je možnost prominout předložení stanovených dokladů, a to i pokud jde o doklad osvědčující totožnost snoubence. O těchto otázkách rovněž ustanovuje zvláštní, tj. matriční zákon.

§ 555

Kromě osvědčení způsobilosti k uzavření manželství listinami, snoubenci dříve, než projeví svou vůli o vstupu do manželství, při sňatečném obřadu uvedou, že jim nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství.

K § 555:

Ve zdejší ustanovení je uvedeno to, co u nás – již tradičně - zastupuje jak ohlášky, tak zdravotní prohlídky, resp. deliberační lhůtu, totiž povinnost snoubenců uvést, že jim nejsou známy překážky manželství, a naopak že jim je znám zdravotní stav (druhého z nich). Tuto povinnost mají snoubenci splnit dříve, než dojde ke sňatečnému projevu vůle, totiž k projevu vůle o vstupu do manželství. Proto se také napříště nebude mluvit ani o prohlášeních, ani o projevech vůle. Takové tvrzení také nemá právní následky, takže o právní jednání jít nemůže.

§ 556

- (1) Je-li život snoubence přímo ohrožen,
- a) může sňatečný obřad provést každý obecní úřad, popřípadě jiný úřad stanovený zvláštním zákonem, a to na kterémkoli místě,
 - b) není třeba předložit žádost a doklady jinak potřebné,
 - c) mimo území České republiky může sňatečný obřad provést také kapitán plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky, kapitán letadla registrovaného v České republice a velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí.
- (2) V případech uvedených v odstavci 1 je oddávajícím osoba, kterou stanoví zvláštní zákon; přítomnosti matrikáře není zapotřebí.
- (3) Také v případech uvedených v odstavci 1 snoubenci uvedou, že jim nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství.

K § 556:

Je obvyklé uvažovat, a tedy také upravit situace, kdy je život člověka přímo ohrožen, a přeje si - spolu se svým partnerem – aby s ním byl ještě před svou případnou smrtí oddán. Nelze vyloučit ani situace, kdy takto ohroženi jsou oba snoubenci. Tady se pak zpravidla poskytují určité zákonné dispenzy, které vznik manželství usnadní. Tyto právní ústupky se týkají jak pravidel o místní příslušnosti celebrujícího orgánu, tak pravidel o žádosti a dokladech, které se jinak požadují, nikoli však o „prohlášení“, které nahrazuje ohlášky (neboť jinak by pravidla o sňatečném obřadu byla v neomluvitelném rozporu s ustanoveními Úmluvy (zmiňované výše), jež požaduje předchozí zveřejnění uvažovaného sňatku). Nadto (odstavec 1 sub c) je ve zcela výjimečné situaci některým osobám, civilním i vojenským, svěřena zcela výjimečná pravomoc.

(Je na místě poznamenat, že dosavadní úprava fakultativního sňatku vylučovala právě v těchto tak životně závažných situacích uzavření církevního sňatku. Získat osvědčení bylo totiž zpravidla vyloučeno. Na možnosti uzavřít manželství sice bez statusových a dalších právních následků, ale přece „před tváří boží“, nová právní úprava nic nezmění.)

(Srov. zákon o námořní plavbě (61/2000 Sb.) a předpisy prováděcí (vyhl. 25/2001 Sb., vyhl. 149/2001 Sb. aj.)

§ 557

(1) Jsou-li pro to důležité důvody, může krajský úřad, popřípadě úřad jemu naroven postavený, v jehož správním obvodu se nachází příslušný matriční úřad, na žádost snoubenců povolit, aby projev vůle jednoho ze snoubenců o vstupu do manželství za něj učinil jeho zmocněnec.

(2) Zmocněncem může být každá zletilá svéprávná fyzická osoba.

(3) Plná moc musí obsahovat údaje osvědčující totožnost a další rozhodné skutečnosti týkající se obou snoubenců a zmocněnce a prohlášení o příjmení. Musí v ní být rovněž uvedeno, že snoubencům nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství, a že navzájem znají svůj zdravotní stav. Podrobnosti stanoví zvláštní zákon.

(4) Plná moc vyžaduje písemnou formu a podpis na ní musí být úředně ověřen.

(5) Odvolání plné moci má účinky jen tehdy, dozví-li se o něm druhý snoubenec dříve, než učiní svůj projev vůle o vstupu do manželství.

K § 557:

Ustanovení obsahuje úpravu tradiční možnosti uzavření manželství zmocněncem, a to ve standardní podobě, to jest s omezením na jediného snoubence a s přivolením vyššího správního úřadu, a naopak bez omezení, pokud jde o stejnost pohlaví zmocněnce a zmocnitele, kterýžto požadavek je v rozporu s principem rovnosti pohlaví. Údajné estetické důvody nemohou tento stěžejní princip mezilidských vztahů potlačit.

Zákonné překážky manželství a způsobilost ke sňatku

§ 558

Manželství může uzavřít každý, komu v tom nebrání zákonná překážka. Zákonnými překážkami se rozumějí skutečnosti uvedené v ustanoveních § 559 až 563.

K § 558:

Jedná se o relativně nové ustanovení, standardní v západních zemích. Jeho smyslem je učinit další zákonný text srozumitelnějším.

Zavádí se pojem „zákonná překážka“. Tou se rozumí s jistou odchylkou to, co dříve představovala impedimenta matrimoni. Zákonnými překážkami jsou: nedostatek věku, nedostatek svéprávnosti, dříve uzavřené a dosud trvající manželství, resp. zapsané partnerství, a příbuzenství.

Závady ve sňatečném projevu vůle nejsou zákonnými překážkami. Zákonnou překážkou není ani flagrantní porušení zákonných ustanovení o formálních náležitostech sňatku (sankcionovatelné neexistencí manželství).

§ 559

(1) Manželství nemůže uzavřít nezletilý.

(2) Soud může ve výjimečných případech povolit uzavření manželství nezletilému, který dovršil šestnáct let věku, jsou-li pro to závažné důvody.

K § 559:

Navrhuje se zachovávat současnou právní úpravu.

§ 560

(1) Manželství nemůže uzavřít osoba, která byla zbavena svéprávnosti, jejíž svéprávnost byla omezena, ani ta, která je stížena takovou duševní poruchou, jež by mohla mít za následek zbavení nebo omezení svéprávnosti.

(2) Soud může osobě, jejíž svéprávnost byla nebo by vzhledem k její duševní poruše mohla být omezena, uzavření manželství povolit, je-li stav této osoby slučitelný se stavem manželským.

K § 560:

Navrhuje se zachovat dosavadní právní úpravu (při zjednodušení formulace). Duševní poruchou se stejně jako dosud rozumí také duševní nedostatečnost (zaostalost), jakož i manické stavy vzniklé nadměrným požíváním psychotropních a podobných látek, hráčstvím apod. (viz též § 43 an.)

§ 561

Manželství nemůže uzavřít osoba, která již dříve uzavřela manželství, ani osoba, která již dříve vstoupila do zapsaného partnerství, a toto manželství nebo zapsané partnerství trvá.

K § 561:

Standardní předpis o monogamii je doplněn o zapsané partnerství.

§ 562

Manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky, ani mezi sourozenci; totéž platí o osobách, jejichž příbuzenství vzniklo osvojením.

K § 562:

Jedná se o standardní předpis o vyloučení manželství mezi osobami blízkce příbuznými, ať už je jejich vztah založen cestou přirozenou nebo právní (srov. ale § 730 an.).

Jak pro zdejší ustanovení, tak i pro ustanovení následující, je zřejmě zbytečné uvádět na tomto místě slova „pokud osvojení trvá“, resp. „pokud poručenství nebo pěstounství trvá“ – plyne to z povahy věci.

Pokud jde o zrušitelné osvojení, může být zrušeno, naproti tomu vztah poručenice a poručníka, jakož i vztah osoby, které bylo dítě svěřeno do péče (popř. pěstouna), a svěřeného dítěte

(popř. schovance) zaniká nabytím plné svéprávnosti, popřípadě zrušením či zánikem takového poměru. Pokud jde o nezrušitelné osvojení, je výjimečně možné jeho zrušení, právě pro případ uzavření manželství (§ 734 odst. 1 a 2).

Právní příbuzenství neruší přirozené příbuzenství do té míry, že by otevíralo možnost uzavření manželství mezi biologicky příbuznými osobami (v zákonem stanoveném rozsahu).

§ 563

Manželství nemůže být uzavřeno mezi poručníkem a poručencem, ani mezi osobou, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, a svěřeným dítětem.

K § 563:

Ustanovení doplňuje rejstřík zapovězených sňatků o vztahy poručenství a osoby, do jejíž péče bylo dítě svěřeno (zejména pěstouna), a svěřeného dítěte (schovance). Srov. i DZ k předchozímu ustanovení.

Díl 3

Neexistence a neplatnost manželství

§ 564

Jestliže alespoň u jedné z osob, které chtěly uzavřít manželství, nebo v projevu vůle o vstupu do manželství, anebo ve sňatečném obřadu nebo v souvislosti s ním nebyly splněny takové náležitosti, na jejichž splnění je k tomu, aby manželství vzniklo, nutno bezvýhradně trvat, ke sňatku nedošlo a manželství nevzniklo.

§ 565

(1) Neexistenci manželství vysloví soud i bez návrhu, anebo na návrh toho, kdo má právní zájem na takovém určení, nebo na návrh státního zástupce.

(2) K vyslovení neexistence manželství nedojde, provedl-li sňatečný obřad obecní, popřípadě jiný úřad stanovený zákonem, ti, kdo při něm jednali jako snoubenci, jsou různého pohlaví a žijí spolu alespoň po dobu pěti let manželským životem.

K § 564 a 565:

Je nepochybné, že institut neexistence manželství vyžaduje nejen novou úpravu, ale veskrze odlišné pojetí. Náš dosavadní přístup je ve srovnání s cizinou naprosto neobvyklý (a navíc vadný). Většina států se vůbec o neexistenci nevyjadřuje. Lze se ale domnívat, že vzhledem k tomu, že náš právní řád již více než 50 let s neexistencí manželství počítá, v posledku ji zmiňuje výslovně, je vhodné ustanovení o neexistenci do nového OZ zahrnout, i když jen ve stručné verzi.

Za ona flagrantní čili zásadní porušení předpisů o vzniku manželství, porušení zasahující - s ohledem na svou povahu – principy uspořádání společenského života, státního zřízení a

právního řádu (jako celku), lze považovat především: uzavření manželství mezi dvěma osobami stejného pohlaví, uzavření manželství pouze před církevní institucí, popř. před jiným než zákonem určeným orgánem veřejné moci (úřadem jiného druhu), absolutní nedostatek sňatečné způsobilosti (věk), apod. Co je to zásadní porušení, musí nakonec zjistit soudy svým rozhodováním.

Slova „k určení neexistence nedojde“ je třeba vykládat obdobou s výkladem „k prohlášení manželství za neplatné nedojde“, i když si musíme být samozřejmě vědomi rozdílu mezi existencí manželství s chybou typu záповědi a neexistencí manželství v důsledku pochybení např. ve volbě celebrujícího úřadu. Na druhé straně nelze zastírat, že jde koneckonců o dvě stě let staré teoretické hrátky se slovy. Takže výraz „k určení neexistence nedojde“ je třeba chápat tak, že manželství třeba před šesti lety vzniklo a po celou dobu také vznikaly, měnily se a zanikaly povinnosti a práva spojená s jeho existencí a s manželským stavem jeho subjektů.

§ 566

(1) Neprodleně poté, kdy soud určí, že manželství není, bude určeno otcovství ke společnému dítěti muže a ženy, narodilo-li se, a bude rozhodnuto o povinnostech a právech rodičů k němu.

(2) Majetkové povinnosti a práva muže a ženy se posoudí jednotlivě podle své povahy. Nelze-li jinak, použijí se ustanovení o bezdůvodném obohacení. V těchto záležitostech je třeba brát ohled na muže, nebo ženu, jednající v dobré víře, jakož i na práva a právní zájmy společných dětí a třetích osob.

K § 566:

Toto ustanovení jsme v našem právním řádu dosud postrádali, i když např. to, co obsahuje odstavec první, se mělo v právní teorii i praxi za samozřejmé.

Pokud jde o předmět odstavce druhého, lze mít za to, že výslovná zmínka o dobré víře je nanejvýš vhodná – ovšem výhradně v otázkách majetkových (tj. nikoli statusových). Lze uvažovat i o ustanovení, podle něhož by v případě pochybností platila pravidla o rovném podílu na majetkových povinnostech a právech, popř. i v tomto případě, tedy stejně jako v případě prohlášení neplatnosti manželství, by bylo lze přiměřeně použít pravidla o vypořádání majetkových povinností a práv po rozvodu manželství.

§ 567

Dojde-li ke sňatku přes to, že manželství bránila zákonná překážka, může soud prohlásit manželství za neplatné.

K § 567:

Navrhované ustanovení by mělo hrát - do jisté míry – roli vysvětlující, nelze je ale považovat za nadbytečné. (Je třeba mít na paměti, že civilní kodex není určen jenom právníkům, ale všem lidem.)

§ 568

(1) Návrh na prohlášení manželství za neplatné může podat každý, kdo má právní zájem na takovém rozhodnutí.

(2) V případě překážky spočívající v nedostatku věku, může návrh podat jen některý z manželů; stejně platí, bylo-li manželství uzavřeno bez povolení soudu, když snoubencova svéprávnost byla nebo pro duševní stav mohla být omezena, je-li duševní stav manžela neslučitelný se stavem manželským.

§ 569

Soud prohlásí manželství za neplatné i bez návrhu, jednalo-li se o zákonnou překážku uvedenou v ustanovení § 561 nebo § 562; stejně platí, spočívala-li zákonná překážka v tom, že snoubenec byl nebo pro svůj duševní stav mohl být svéprávnosti zbaven.

K § 568 a 569:

Ustanovení upravuje podmínky, za nichž může dojít k prohlášení manželství za neplatné, resp. podmínky, kdy k takovému prohlášení dojít nemůže. S drobnými výjimkami, které vesměs představují standard v západních právních úpravách, jedná se zásadně o přepis dosud platné právní úpravy, toliko formulačně upravený.

V tomto ohledu je výjimkou okruh osob oprávněných k podání návrhu. Právní zájem na prohlášení manželství za neplatné jistě může mít potomek manželů, popř. některého z nich, eventuálně dědic. Na úvaze soudu by případně mohlo záviset přiznání žalobní legitimace tomu, kdo osvědčí jiný majetkový zájem. Nepochybně by o právním zájmu nebylo možné mluvit u osoby mající k jednomu z manželů toliko vztah citový apod.

Zvláštní úprava platí podle § 572, a dále § 734 odst. 1 a 2 pro zákonnou překážku příbuzenství, jež vzniklo osvojením.

§ 570

Soud může prohlásit manželství za neplatné, byl-li projev vůle o vstupu do manželství učiněn pod nátlakem, ať proto, že bylo užito násilí nebo bylo násilím vyhrožováno, nebo byl-li projev vůle o vstupu do manželství učiněn jenom v důsledku omylu týkajícího se totožnosti snoubence či povahy sňatečného právního jednání. Návrh může podat manžel, jehož projev vůle o vstupu do manželství nebo to, co mu předcházelo, byly uvedenými skutečnostmi dotčeny, nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy tak vzhledem k okolnostem mohl nejdříve učinit, popřípadě kdy se dozvěděl o pravém stavu věci.

K § 570:

Zdejší ustanovení spojuje – na rozdíl od dosud platné právní úpravy – „vis“ a „metus“ do jediného ustanovení s týmiž následky. Rovněž nově zahrnuje to, co dosud bylo možné jen obtížně dovozovat, že totiž ten, kdo se provinil (např. použitím násilí), se nemůže dotyčné závady sám (a ve svůj prospěch) dovolávat (Nebude popřáno sluchu tomu, kdo poukazuje na vlastní hanebnost.). V ostatním se na platné právní úpravě nic nemění.

§ 571

(1) Manželství nelze prohlásit za neplatné, jestliže zaniklo; to neplatí, zaniklo-li manželství smrtí manžela buď dříve, než řízení zahájené na návrh druhého manžela skončilo, nebo navrhnou-li potomci manžela, který podal návrh na prohlášení manželství za neplatné, do jednoho roku po jeho smrti, aby soud prohlásil manželství za neplatné.

(2) Manželství rovněž nelze prohlásit za neplatné, jestliže již došlo k nápravě.

(3) Bránila-li manželství překážka spočívající v duševní poruše, nelze manželství prohlásit za neplatné, jestliže od vzniku manželství uplynuly víc než tři roky a manželé spolu žijí manželským životem.

K § 571:

Toto ustanovení upravuje další podmínky, kdy lze manželství prohlásit za neplatné, resp. podmínky, kdy to možné není. Rovněž v tomto ustanovení se jedná o standardní evropskou úpravu. Zásadně se ale jedná o přepis dosud platné právní úpravy, toliko formulačně upravený, kdy určitou výjimku představuje zákonná úprava umožňující hledět v některých případech na manželství jako na bezvadné.

§ 572

Vzniklo-li příbuzenství mezi osobami, které pak spolu uzavřely manželství, osvojením, a nejsou spolu přirozeně příbuzné, nelze jejich manželství prohlásit za neplatné; o osvojení platí, že zaniklo ke dni uzavření manželství.

K § 572:

O manželství, jež uzavřely osoby, které spolu byly právně, nikoli však biologicky příbuzné, totiž osoby, jejichž příbuzenství (v zakázaném stupni) vzniklo osvojením (roz.: zrušitelným, protože pro osvojení nezrušitelné je dána zvláštní úprava), se stanoví, že dochází k zániku osvojenického poměru.

§ 573

(1) Manželství je platné, dokud není prohlášeno za neplatné.

(2) Bylo-li manželství prohlášeno za neplatné, platí za neuzavřené.

§ 574

(1) O povinnostech a právech muže a ženy, jejichž manželství bylo prohlášeno za neplatné, ke společnému dítěti a o jejich majetkových povinnostech a právech v době po prohlášení manželství za neplatné, platí ustanovení o povinnostech a právech rozvedených manželů ke společnému dítěti a o jejich majetkových povinnostech a právech v době po rozvodu obdobně.

(2) V případě, že manželství bylo prohlášeno za neplatné podle ustanovení § 570, je při rozhodování o majetkových povinnostech a právech třeba brát ohled na muže nebo ženu, jednající v dobré víře.

K § 573 a 574:

Navrhuje se, aby odstavec první § 573 obsahoval to, co je v současnosti jen dovozováno právní teorií. Naproti tomu obsah druhého odstavce § 573 a prvního odstavce § 574 by měl opakovat to, co je obsaženo i v platné právní úpravě.

Před zahájením řízení o neplatnosti manželství není možné použít ustanovení o rozvodu, pokud příkazují, aby o právech a povinnostech rodičů k dětem bylo již dříve rozhodnuto. Nejde totiž o řízení, kde by takové řešení bylo důvodné. Situace obdobné sporu lze řešit pomocí ustanovení o rozhodování o dítěti, jehož rodiče spolu nežijí (viz též § 566 odst. 2).

Odstavec druhý § 574 opět připomíná nutný zřetel na jednání v dobré víře, pakliže jde o záležitosti majetkové.

Díl 4

Povinnosti a práva manželů

Oddíl 1

Obecná ustanovení

§ 575

(1) Manželé mají rovné povinnosti a rovná práva.

(2) Manželé si jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni vzájemně respektovat svou důstojnost, být si věrni, pomáhat si a podporovat se. Jsou povinni společně pečovat o kulturní a hmotný prospěch rodiny jako celku i jejich jednotlivých členů, především dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti (dále jen „nesvéprávné dítě“) a které žije spolu s manžely v rodinné domácnosti.

§ 576

Manžel má právo dostat od druhého manžela sdělení o jeho příjmech a stavu jeho jmění, jakož i o jeho stávajících i uvažovaných pracovních, studijních a podobných činnostech.

§ 577

Manžel je povinen při volbě svých pracovních, studijních a podobných činností brát zřetel na zájem druhého manžela, popřípadě rodiny a jejich jednotlivých členů, především nesvéprávného dítěte, které žije spolu s manžely v rodinné domácnosti.

K § 575 až 577:

Díl čtvrtý hlavy první je věnován úpravě povinností a práv manželů osobních a majetkových. Je to tedy soubor ustanovení, která jsou v dosavadní právní úpravě umístěna jednak v zákoně o rodině, jednak v občanském zákoníku, tu navíc na různých místech.

Na tomto místě je vhodné přičinit následující poznámku. V civilních kodexech přijatých na počátku 19. století – Code civil, ABGB – bylo o rodinném právu pojednáno jednak v rámci osobních práv /práva statusová a rodinná/, jednak v rámci buď práva závazkového (manželské majetkové režimy v Code Napoleon) nebo v části věnované věcným právům (tato koncepce sledovala učení o dvou kořenech soukromého práva.). Kodexy vzniklé o sto let později - BGB, ZGB - upravily rodinné právo na jediném místě, buď až před poslední částí věnovanou dědickému právu, anebo hned za první kapitolou pojednávající o právu osob. Teprve mladší občanské zákoníky - Codice civile, BW, Code civil du Québec - upravují všechno rodinné právo na samém začátku svého textu. Navrhované řešení takto odpovídá nejnovějším koncepčním trendům.

Ustanovení 575 až 577 zahrnují tzv. osobní povinnosti a práva manželů. O nich vesměs platí, že ve své obecnosti, resp. abstraktnosti nejsou přímo vynutitelné. Případné neplnění povinností (i těch, které odpovídají výslovně uvedeným právům) může mít jistě zejména faktické důsledky, které pak ale mohou nalézt i své právní odrazy, např. mohou – jako skutečnost, která má zásadní vliv na existenci rozvodového důvodu – představovat relevantní zdůvodnění návrhu na zrušení manželství rozvodem, a posléze se mohou projevit i při rozhodování např. o výživném nebo o bydlení rozvedeného manžela. Je na místě připomenout, že princip rovnosti mezi manžely má u nás dlouhé trvání (Ústava 9.května) a stalo se tradičním; naproti tomu původní znění Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod tento princip neobsahovalo, rovnost a záruky rovnosti mezi manžely se objevily v Paktu o občanských a politických právech z r. 1976 (104/1976 Sb., čl. 23 odst. 4), a pak i v čl. 5 Protokolu č. 7 (k Evropské úmluvě) z r. 1984 („Při uzavření manželství, za jeho trvání a při jeho skončení mají manželé rovná práva a povinnosti civilní povahy, jak mezi sebou, tak ve vztahu ke svým dětem.“).

Dětmi (ne plně svéprávnými), které spolu s manžely žijí v rodinné domácnosti, se rozumějí jak děti manželů nebo jednoho z nich, tak i děti, které byly svěřeny do péče manželů nebo jednoho z nich. Pokud jde jen o vlastní, tj. dosud ne plně svéprávné děti svých rodičů, právní úprava jejich postavení je zařazena na jiném místě (totiž v dílu druhém).

§ 578

Uspokojování potřeb rodiny

Každý z manželů přispívá na krytí potřeb života rodiny a potřeb rodinné domácnosti podle svých osobních a majetkových poměrů, schopností a možností tak, aby životní úroveň všech členů rodiny byla zásadně srovnatelná. Poskytování majetkových plnění má stejný význam jako osobní péče o rodinu a její členy.

K § 578:

Potřebami rodiny, resp. záležitostmi rodiny, se rozumí netoliko její výživa, ale všechno, co rodina a členové rodiny ke svému životu, hmotnému i kulturnímu potřebují, tedy také potřeby tzv. rodinné domácnosti (bydliště), resp. záležitosti domácnosti se týkající. Smyslem plnění této povinnosti je, aby rodina prospívala, aby prospívali její jednotliví členové. Zásadní srovnatelnost tedy nemá být – pokud možno – rovností v nedostatku, ale má tomu být – pokud možno – právě naopak. Rodina ani domácnost nejsou subjekty práva, jsou to však výrazy v rodinném právu užívané, zdomácnělé, a v celku jednoznačně definovatelné. Pokud s těmito výrazy pracují ustanovení návrhu občanského zákoníku v jiných částech, mohou mít význam podle souvislosti více či méně posunutý.

§ 579

(1) Nemají-li manželé z důvodu hodného zvláštního zřetele rodinnou domácnost, nese každý z nich náklady své domácnosti; to je ale nezbavuje povinnosti navzájem si pomáhat a podporovat se.

(2) Žije-li s jedním z manželů společné dítě manželů, vůči kterému mají oba vyživovací povinnost, popřípadě nesvéprávné dítě, které je svěřeno do péče manželů nebo jednoho z nich, a druhý manžel opustí rodinnou domácnost, aniž k tomu má důvod zvláštního zřetele hodný, a odmítá se vrátit, je tento manžel povinen přispívat i na náklady rodinné domácnosti. Důvod opuštění rodinné domácnosti, popřípadě důvod odmítání návratu, se posoudí podle zásad slušnosti a dobrých mravů.

K § 579:

Nedostatek společné, totiž tzv. rodinné domácnosti má různé důvody a také může mít různý účel. Podle toho by také měly být upraveny vzájemné povinnosti a vzájemná práva manželů, pokud jde o náklady na tuto domácnost. Namísto výrazu „nevedou“ užívá návrh výrazu „nemají“, protože jakémukoli „vedení“ musí předcházet „měti“.

V rozporu se zásadami slušnosti a dobrých mravů bude např. takové chování manžela, ve kterém je možné spatřovat porušení manželských povinností, kdy manžel odešel v úmyslu ukončit manželství rozvodem, kdy sám zapříčinil, že manželství je stíženo vadou apod.

Také v situaci uvedené v odstavci 2 mají manželé vzájemnou vyživovací povinnost (tj. vedle jednostranné povinnosti přispívat na domácnost; kritéria přiznání práva jsou jiná: výživné lze přiznat jen ode dne zahájení řízení, příspěvek na domácnost lze přiznat i zpětně i do budoucna, právě jako plnění v dávkách.). Pro rozhodnutí o tom, zda bude přiznáno výživné, popřípadě pro rozhodnutí o jeho rozsahu, platí obecná pravidla.

§ 580

Rozhodování o záležitostech rodiny

(1) O záležitostech rodiny, včetně volby umístění rodinné domácnosti, popřípadě domácnosti jednoho z manželů a dalších členů rodiny, především nesvéprávných dětí, a způsobu života rodiny, se mají manželé dohodnout.

(2) Nedohodnou-li se manželé o podstatné záležitosti rodiny, může soud na návrh jednoho z nich nahradit svým rozhodnutím souhlas druhého manžela, odmítá-li svůj souhlas v takové záležitosti rodinného života bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem rodiny, anebo není schopen souhlas projevit. Soud však především vede manžele k dohodě.

K § 580:

Novinkou je zde předně výslovná úprava dohody o místě bydlení a způsobu života. Ač je nejspíš možné takovou povinnost dovodit i za dosavadního právního stavu, resp. zákonné dikce, zdá se, že změna životního stylu v ČR by měla být v OZ adekvátně zohledněna.

Druhou novotou je pak možnost – dnes dovoditelná jen obtížně – dovolat se pomoci soudu ve zvláštních situacích manželské neshody, popř. – a to zejména – tam, kde právní jednání manžela je tak či onak znemožněno. Neschopnost (nemožnost) souhlas projevit zahrnuje různé případy, počínaje situací zdravotní, a konče nepřítomností způsobenou prodléváním v obtížně dosažitelných končinách světa (přičemž se nejedná o člověka nezvěstného).

Zásadně se nahrazení souhlasu týká vždy jen jediné jednotlivé záležitosti, slušelo by ale uvážit, zda by v odůvodněném případě nebylo možné nahradit takto souhlas manžela pro určitou minimální budoucí dobu. Soud má v takovém případě vést manžele k dohodě, popřípadě i pomocí mediátora (zprostředkovatele ve věcech rodinných – odborného poradenského zařízení). Zvažování, zda neshoda mezi manžely vlastně nenaplňuje znaky hlubokého, trvalého a nenapravitelného rozvratu, ale soudu nepřísluší.

Obstarávání záležitostí rodiny

§ 581

Záležitosti rodiny obstarávají manželé společně nebo je obstarává jeden z nich.

§ 582

(1) V běžných záležitostech rodiny právní jednání jednoho manžela zavazuje a opravňuje oba manžele společně a nerozdílně; to neplatí, sdělil-li manžel, který právně nejednal, předem třetí osobě, že s právním jednáním nesouhlasí. Také soud může na návrh manžela pro něj vyloučit následky budoucího právního jednání druhého manžela vůči třetím osobám. Taková opatření se netýkají právních jednání, jimiž manžel obstarává běžně nezbytné životní potřeby rodiny a jejích členů, zejména nesvéprávných dětí.

(2) V ostatních záležitostech rodiny zavazuje a opravňuje právní jednání jednoho manžela oba manžele společně a nerozdílně jen, dal-li druhý manžel k právnímu jednání manžela souhlas; ustanovení § 580 odstavec 2 se použije obdobně. Nedovolá-li se však manžel, který s právním jednáním druhého manžela nesouhlasí, pomoci soudu předem, může se dovolat neplatnosti takového právního jednání.

(3) Nežijí-li manželé spolu za situace uvedené v § 579 odstavec 2, právní jednání jednoho manžela v záležitostech rodiny druhého manžela bez jeho souhlasu nezavazuje a neopravňuje.

§ 583

Jedná-li se o záležitosti, týkající se toho, co upravují ustanovení o majetkovém právu manželském, § 581 a 582 se nepoužijí.

K § 581 až 583:

Rozumí se, že soud bude rozhodovat jen k návrhu odůvodněnému závažnými skutečnostmi. Rozhodnutí bude vždy možno změnit, resp. odvolat (tj. bude vydáno pod *klauzulí rebus sic stantibus*).

Ochrana třetích osob vyžaduje, aby jak ohrazení se manžela, tak rozhodnutí soudu, mělo vždy účinky jen pro futuro. Je pak na každém, kdo kontrahuje, aby tak činil s dostatečnou pečlivostí (princip prevence a princip zvaný *vigilantibus iura*): je na něm, aby zjistil, zda je kontrahent manželem a dotázal se jej na pravý stav věcí.

Pokud jde o negativní právní následky, je zvoleno řešení v podobě relativní neplatnosti tak, jak je tomu i v obdobných případech společného jmění.

Běžnou záležitostí se rozumí taková, jejíž majetkový aspekt zásadně odpovídá majetkovým poměrům rodiny. Naproti tomu za „ostatní“ záležitosti, čili nikoli běžné, by mělo být považováno např. omezení nebo vyloučení práv, která umožňují obvyklý život rodiny.

Běžně nezbytnými životními potřebami se zásadně rozumí potřeby každodenní, běžné nákupy, výdaje na cestování prostředky hromadné dopravy, na běžné kulturní a sportovní akce apod.

(Nesvéprávnými dětmi se i zde rozumějí děti manželů nebo jednoho z nich, jakož i děti, které byly svěřeny do péče manželů nebo jednoho z nich.)

Pokud jde o předměty podléhající právní úpravě zákonného majetkového režimu (a to i v rozsahu popřípadě režimu tak či onak modifikovaného), tj. kupř. nad to, co tvoří obvyklé

vybavení rodinné domácnosti, zdejší ustanovení se nepoužijí. Předpokládá se, že dohoda o majetkovém režimu zahrne i odkaz na ustanovení, kterými se bude třeba nadále spravovat.

§ 584

Vzájemné zastupování manželů

(1) Manžel má právo zastupovat svého manžela v jeho běžných záležitostech.

(2) Manžel právo uvedené v odstavci 1 nemá, vylučuje-li to zvláštní zákon nebo sdělí-li předem manžel, který má být zastoupen, tomu, s nímž jeho manžel má právně jednat nebo má v úmyslu právně jednat, že se zastoupením nesouhlasí, anebo zruší-li soud na návrh manžela zástupčí právo druhého manžela; manžel právo uvedené v odstavci 1 nemá ani tehdy, nežijí-li manželé spolu za situace uvedené v § 579 odstavci 2.

K § 584:

Navrhuje se zachovat dosavadní právní úpravu zástupčího práva manžela, je třeba ovšem pomýšlet i na případ odděleného žití manželů.

§ 585

Výživné mezi manžely

(1) Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost v rozsahu, který oběma zajišťuje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dítěte i rodičů.

(2) Pro vyživovací povinnost mezi manžely jinak platí obecná ustanovení o výživném.

K § 585:

Pro vzájemnou vyživovací povinnost mezi manžely platí dosavadní pravidla.

Obvyklé vybavení rodinné domácnosti

§ 586

(1) Obvyklé vybavení rodinné domácnosti tvoří soubor movitých věcí, které slouží běžně nezbytným životním potřebám rodiny a jejích členů; přitom není rozhodné, zda jednotlivé věci náleží oběma manželům nebo jen jednomu z nich.

(2) K nakládání s věcí, která je součástí obvyklého vybavení rodinné domácnosti, potřebuje manžel souhlas druhého manžela; to neplatí, jedná-li se o věc zanedbatelné hodnoty.

(3) Manžel se může dovolat neplatnosti právního jednání, kterým druhý manžel s věcí, která je součástí obvyklého vybavení rodinné domácnosti, naložil bez jeho souhlasu.

K § 586:

Obvyklé vybavení rodinné domácnosti je novým pojmem s novým obsahem. Navržené ustanovení představuje pojetí, které je standardním řešením v cizích právních řádech. Důraz je totiž položen na funkci jednotlivých movitých věcí, zatímco právní titul jejich mětí ustupuje do pozadí. Vzhledem k tomu, že věcmi nejsou jen hmotné předměty, nemluví se o vlastnictví, resp. o vlastnění. Nadto nelze vyloučit ani jiné věcné právní tituly. Tomu odpovídá i zvláštní úprava dispozičního práva manželů, resp. každého z nich, pokud jde o jednotlivé součásti onoho souboru. Výjimky jsou samozřejmě možné, jsou-li dány veřejným zájmem (totiž manžel je kupř. povinen naložit s věcí podle zákona, rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu veřejné moci apod., nebo je-li manžel povinen s věcí naložit na základě předchozího právního jednání, s nímž jeho manžel souhlasil), anebo jde-li o věc bagatelní (rozumí se hodnota nejen finanční, ale i podle významu).

Institut obvyklého vybavení rodinné domácnosti je sice teoreticky vlastní každému manželství, může však fakticky sestávat jen z jedné jediné věci, a může také zůstat nenaplněn. (Je třeba poznamenat, že tato koncepce je – v zásadě – známa i současné právní úpravě: neobsahuje-li tento soubor nic, jde-li o prázdnou množinu, neznamená to, že obvyklé vybavení přece institucionálně neexistuje.)

Ochrana třetích osob (jednání v dobré víře, jemuž je jinde poskytována ochrana) zde ustupuje do pozadí. Je nutné v tomto minimu chránit existenci rodinného majetku.

Systematické zařazení institutu obvyklého vybavení rodinné domácnosti odpovídá jeho zvláštní podstatě; zařazení § 586 až 588 za první ustanovení v části Manželské majetkové právo se proto jeví méně vhodným.

§ 587

(1) Opustí-li manžel rodinnou domácnost v úmyslu ukončit manželství rozvodem, anebo proto, že k jeho návrhu bylo zahájeno řízení o prohlášení manželství za neplatné, a odmítá se vrátit, může žádat, aby mu manžel vydal to, co patří k obvyklému vybavení rodinné domácnosti a náleží výhradně jemu. Věc, která náleží manželům společně, rozdělí si manželé rovným dílem, ledaže to její povaha vylučuje; v takovém případě se použijí obecná ustanovení tohoto zákona o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví.

(2) Potřebuje-li manžel to, co patří k obvyklému vybavení rodinné domácnosti zejména také pro společné nesvéprávné dítě manželů, vůči kterému mají oba vyživovací povinnost, nebo pro nesvéprávné dítě, které bylo svěřeno do společné péče manželů žijící v rodinné domácnosti, a které v rodinné domácnosti zůstalo, odstavec 1 se nepoužije.

K § 587:

Zvláštní majetkový soubor obvyklého vybavení rodinné domácnosti vyžaduje zakotvení i některých dalších speciálních pravidel, pokud jde o nakládání s jeho součástmi, a to i za výjimečné situace související se separací manželů. Přitom je třeba myslet nejen na manžela, který hodlá být v rozchodu právně iniciativní, ale i na manžela, který – byť jistě nepůjde o běžný jev – podal návrh na prohlášení manželství za neplatné. Použití analogie je ve statusových věcech vyloučeno, a nadto jde o hmotněprávní podmínku zvláštních právních následků. Rozumí se, že ustanovení odstavce druhého nelze použít (zatímco ustanovení odstavce prvního se naopak použije), kdyby výsledné řešení mělo být v rozporu s dobrými mravy.

§ 588

O místě, prostorách, stavbách nebo zařízení, které slouží bydlení rodiny, a o povinnostech a právech k nim, platí § 586 obdobně.

K § 588:

Rovněž toto ustanovení je standardní součástí právních úprav v otázce tzv. rodinné domácnosti. Dům nebo byt a příslušenství domu nebo bytu, v němž rodina žije, je vždy třeba posuzovat ze zřetele jeho funkce. Soud, který rozhoduje i o právním osudu obydlí, by měl vzít vždy v úvahu, čemu tyto slouží.

Vzhledem k období je samozřejmé, že stejně jako se manželé podílejí na nákladech, správě atd. pokud jde o věc movitou, podílejí se i na nákladech, správě atd., pokud jde o obydlí sloužící rodině, s tím, že případné vypořádání vloženého příjmu na řadu spolu s vypořádáním společného jmění.

Oddíl 2

Manželské majetkové právo

§ 589

To, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právního obchodu, je součástí společného jmění manželů (dále jen „společné jmění“) podle ustanovení tohoto zákona (zákonný režim); ujednají-li si snoubenci nebo manželé něco jiného (smluvený režim) nebo rozhodne-li jinak soud (režim založený rozhodnutím soudu), anebo zanikne-li společné jmění za trvání manželství na základě zákona.

K § 589:

Manželské majetkové právo představuje soubor právních ustanovení týkajících se majetkových poměrů manželů v tom nejširším slova smyslu. Přesto jsou některé majetkové

záležitosti manželů (výživné, bydlení a zejména pak dědické nároky manželů) upraveny zvlášť.

Rozlišuje se na straně jedné zákonný režim, na straně druhé pak režimy modifikované – režim smluvený a režim založený rozhodnutím soudu. Modifikované režimy mají zásadně mít shodnou právní relevanci a shodné právní důsledky, zejména pokud jde o třetí osoby.

Jinou povahu má případ, kdy je zákonný režim vyloučen v důsledku výslovného zákonného ustanovení, totiž tehdy, hraje-li takové opatření roli zásadní zákonné ochrany jednoho z manželů v případě, kdy je vůči druhému aplikována ať již soukromoprávní, anebo veřejnoprávní sankce.

Zákonný režim

§ 590

(1) Součástí společného jmění je to, co nabyl jeden z manželů nebo co nabyli oba manželé společně za trvání manželství, s výjimkou toho, co

- a) nabyl bezúplatně jen jeden z manželů, ledaže ten, kdo takto něco poskytl, nebo zůstavitel projevil jiný úmysl, a
- b) co slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů.

(2) Součástí společného jmění je zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů.

(3) Součástí společného jmění je také podíl manžela v obchodní společnosti, stal-li se manžel v době trvání manželství společníkem obchodní společnosti, jakož i podíl manžela v družstvu, stal-li se manžel v době trvání manželství členem družstva, ledaže zvláštní zákon stanoví jinak.

§ 591

Součástí společného jmění jsou závazky převzaté za trvání manželství, ledaže

- a) se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, anebo
- b) je převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních či běžných potřeb rodiny.

§ 592

O nabytí a pozbytí jednotlivých součástí společného jmění platí obecná ustanovení tohoto zákona; částky výdělků, platu, mzdy, zisku apod. z pracovní a jiné výdělečné činnosti se stávají součástí společného jmění v okamžiku, kdy manžel, který se o jejich získání přičinil, nabyl možnost s nimi nakládat; pohledávky z výhradního majetku jen jednoho z manželů, které se mají stát součástí společného jmění, se součástí společného jmění stávají dnem splatnosti.

K § 590 až 592:

Navrhuje se, aby právní úprava již nepřipomínala věci vydané v restitucích, neboť jsou zpravidla majetkoprávně, resp. vlastnický ustáleny. Nemají se připomínat ani tzv. surrogáty,

ale smísení majetku se řeší zvláštním ustanovením (§ 581). Pokud jde o surrogáty (za peníze získané prodejem ojetého vozu manžel koupí obraz, nebo vymění větší vůz starší za malý vůz novější apod.), nedostatek jejich výslovného připomenutí je třeba považovat za správný – šlo by o notorietu, která v zákonném textu nemá co dělat (jinak řečeno, dosavadní podoba zákonného textu není správná). Na právní situaci se tím samozřejmě nic nemění. Totéž pak platí o tom, co je nabyto výhradně z majetku jednoho z manželů, a tedy nebylo součástí společného jmění (příjmy z nemovitosti manžela do výše nákladů). Naproti tomu zisk (tj. výnos po odečtení nákladů) z výhradního majetku se stává součástí společného jmění.

Tak jako v platné právní úpravě je součástí společného jmění to, co slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů: i napříště bude tedy především na těch, kdo podnikají, aby zvláštní postavení tohoto majetku řešili smlouvou o vynětí toho, co slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů ze společného jmění.

Některé majetkové hodnoty, resp. jejich zvěcnělá podoba se uvádějí výslovně, pokud jde o jejich podíl vstupující do společného jmění (závazky), anebo pokud jde o okamžik, kdy se součástí společného jmění stávají (mzda). Výslovnou úpravu si zaslouží rovněž pohledávky vzniklé z výhradního jmění. Protože, jak výše řečeno, pouze zisk z výhradního jmění se stává součástí společného jmění, jde o pohledávky tohoto zisku: součástí společného jmění se stanou dnem, kdy se staly splatnými. Naopak výslovné právní úpravy není zapotřebí, pokud jde o řešení otázky po právech a povinnostech souvisejících s tím, že jeden z manželů zdědí nemovitost, závod apod., a své spoludědice vyplatí (z prostředků společného jmění). Tady stačí odkázat na pravidla o vypořádání společného jmění.

Ustanovení o účasti v korporaci a družstvu nelze považovat za nadbytečné vzhledem k významu takových účastí.

V § 591 se výslovně mluví o převzatých závazcích. Jde tedy o závazky, které **lze převzít**: takovými jsou jen závazky soukromoprávní (nikoli veřejnoprávní), a jen o závazky z řádného obligačního důvodu (nejde o závazky z porušení právní povinnosti). Pokud jde o účel, který byl převzetím (vzetím na sebe) závazku sledován, bude třeba vždy hodnotit, zda touto cestou měla být obstarána běžná potřeba rodiny, anebo, zda již šlo o záležitost, která potřebám rodinné domácnosti po stránce kvalitativní a kvantitativní neodpovídá. Z tohoto zřetele je třeba posuzovat i kvalitu velkého počtu kvalitativně, popř. kvantitativně malých závazků.

Nabývání a pozbývání součástí společného jmění (§ 592) se spravuje obecnými pravidly, totiž jak práva věcného, tak dědického, i závazkového. Takto se například uplatní pravidla o nabývání vlastnického práva přírůstkem (totiž ve prospěch společného jmění), pokud budou spojeny, smíšeny, zpracovány věci náležející jednak do společného jmění, jednak výhradně jednomu z manželů: větší díl z majetku manžela bude znamenat obohacení předmětu jeho vlastnického práva. V takovém případě se vklad ze společného vypořádá při zúžení, zrušení či zániku společného jmění.

§ 593

Není-li v této části zákona stanoveno jinak, použijí se pro společné jmění obdobně ustanovení tohoto zákona o společnosti, popřípadě ustanovení o spoluvlastnictví.

K § 593:

Manželé tvoří společenství, obdobně jako spolunájemci, spoluvlastníci, ti, kdo se sdružili, aby spojili své síly nebo prostředky, aniž mají v úmyslu vytvořit právnickou osobu.

Pro manželskou entitu by měl být užíván výraz „společenství“, nikoli „společnost“.

Užívání, hospodaření, správa v zákonném režimu

§ 594

(1) Součásti společného jmění užívají, berou z nich plody a užitky, udržují je, nakládají s nimi, hospodaří s nimi a spravují je oba manželé nebo jeden z nich podle dohody.

(2) Povinnosti a práva spojená se společným jměním nebo jeho součástmi náleží oběma manželům společně a nerozdílně.

(3) Z právních jednání týkajících se společného jmění nebo jeho součástí jsou manželé zavázáni a oprávněni společně a nerozdílně.

§ 595

(1) V záležitostech týkajících se společného jmění a jeho součástí, které nelze považovat za běžné, právně jednají manželé společně, anebo jeden manžel se souhlasem druhého. Odmítá-li manžel dát souhlas bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem manželů, rodiny nebo rodinné domácnosti, či není-li schopen souhlas projevit, může druhý manžel navrhnout, aby souhlas manžela nahradil soud.

(2) Jedná-li právně manžel bez souhlasu druhého manžela v případě, kdy souhlasu bylo zapotřebí, může se druhý manžel dovolat neplatnosti takového jednání.

K § 594 a 595:

Ustanovení nemění nic na dosavadním právním stavu.

Jsou tu předně vyjmenována jednotlivá dílčí oprávnění (resp. povinnosti) vyplývající z existence společného jmění a jeho součástí. Jako obvykle se klade otázka, zda nelze nalézt pouze jeden výraz, který by tato dílčí oprávnění pokrýval. Dosud se využívalo slova správa nebo hospodaření, avšak dosavadní úprava obsahuje i výrazy užívání a udržování. Zdá se, že zdejší výčet je na místě, zejména se zřetelem na to, že výrazy správa a hospodaření mají být v novém zákoníku napříště chápány ve svém úzkém významu (např. správa rozhodně nemá zahrnovat užívání, natož požívání).

Vzhledem k tomu, že občanský zákoník nebude užívat slova „nestanoví-li zákon jinak“, neboť se to rozumí samo s sebou, je třeba mít za to, že s touto výhradou se zdejší ustanovení zajisté použijí i pro podíl manžela v obchodní společnosti.

§ 596

(1) Co je součástí společného jmění, může manžel použít k podnikání jen se souhlasem druhého manžela; obdobné platí pro právní jednání, v jehož důsledku má být součástí společného jmění použito k založení obchodní společnosti nebo ke vstupu do ní.

(2) Souhlas podle odstavce 1 musí k žádosti manžela dán druhým manželem při prvním takovém použití součástí společného jmění, kdy majetková hodnota toho, co má být použito, přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů.

(3) Byl-li druhý manžel opomenut a s použitím součástí společného jmění podle odstavce 1 nesouhlasí, může se dovolat neplatnosti takového jednání.

K § 596:

Ustanovení představuje prohloubení právní ochrany manžela toho, kdo podniká: obsahuje pravidla, která jsou standardní v cizích úpravách, u nás dosud scházela. Přitom za základ je vzata regulace dosavadní, srov. souhlas při prvním použití, nikoli ale při užití majetku bagatelní hodnoty – srov. možnost koupit si balíček jehel a nití a založit krejčovský salon.

Stejná pravidla jistě platí, jedná-li se o právní jednání, jehož důsledkem je založení obchodní společnosti nebo vstup do obchodní společnosti (odstavec 1 část věty za středníkem).

Výslovně je dána možnost dovolat se neplatnosti jednání jednoho manžela, s nímž druhý manžel nesouhlasí. (Srov. též dnešní povinnost podnikatele-fyzické osoby založit do sbírky listin obchodního rejstříku doklad o souhlasu manžela s použitím společného jmění nebo jeho části k podnikání.) Na rozdíl od předchozího ustanovení soud nepoužije rozhodný zřetel zájmu, protože s podnikáním (obchodem) je vždy spojena jistá míra rizika, kterou nelze vyvážit zájmem rodiny. Lze dovodit, že úspěšné dovolání se neplatnosti jednání manžela, s nímž druhý manžel nesouhlasí, má negativní důsledky v oblasti týkající se stavu obchodní společnosti.

§ 597

(1) Má se za to, že co náleží manželům nebo některému z nich, je součástí společného jmění.

(2) Nedohodnou-li se manželé o rozsahu společného jmění nebo o výkonu povinností a práv spojených se společným jměním nebo jeho součástmi, rozhodne na návrh manžela soud.

K § 597:

„Klasická“ vyvratitelná domněnka v prvním odstavci by i napříště měla upřednostňovat majetkové společenství oproti výhradnímu majetku některého z manželů.

Dohodnutý režim

§ 598

V A R I A N T A I.

(1) Snoubenci si mohou ujednat manželský majetkový režim odlišný od zákonného režimu (smluvený režim); není-li některý z nich plně svéprávný, má smlouva právní účinky, schválí-li ji soud. Stejně platí i pro manželé za předpokladu, že zároveň upraví své povinnosti a práva týkající se již existujícího společného jmění.

V A R I A N T A II.

(1) Snoubenci si mohou ujednat manželský majetkový režim odlišný od zákonného režimu (smluvený režim). Stejně si mohou ujednat i manželé za předpokladu, že zároveň dohodou upraví své povinnosti a práva týkající se již existujícího společného jmění.

(2) Smlouva podle odstavce 1 nemá zpětné účinky.

K § 598:

Platná právní úprava je doplněna o nová ustanovení. Ve všech případech se jedná o momenty, které dnes nejsou zcela jasné, resp. vyvolávají jisté pochybnosti.

Není žádná pochybnost o tom, že smlouva o odlišném majetkovém režimu je vyloučena, jestliže společné jmění manželů zaniklo za trvání manželství na základě zákona.

Také snoubenci, z nichž některý není plně svéprávný, mohou smlouvu o manželském režimu kontrahovat. K účinnosti této smlouvy je však zapotřebí, aby její obsah seznal soud a posoudil, zda smlouva, i když jinak splňuje zákonné náležitosti, není v zásadním rozporu se zájmem, a to především majetkovým zájmem některého ze snoubenců.

K variantě II:

Bez výslovného ustanovení lze výkladem dovodit, že způsobilost osoby nikoli plně svéprávně kontrahovat majetkový režim se spravuje pravidlem, podle kterého ten, kdo je způsobilý k uzavření manželství, je také způsobilý k uzavření tzv. manželské (majetkové) dohody. Vzhledem k tomu, že manželství vznikne i v případě, že snoubenec nedosáhl 18 let a nemá souhlas soudu, je třeba mít za to, že základní způsobilost ke sňatku a manželství vzniká v 16 letech. Takto je i 16letá osoba schopna kontrahovat manželský režim, ostatně obdobně jako sepsat svou závěť. V případě, že pochybnosti ve směru způsobilosti (i poté, co bylo užito ustanovení o částečné svéprávnosti nezletilých) trvají, je třeba ustanovit kolizního opatrovníka

(protože vzhledem k možnému střetu zájmů by zákonný zástupce měl být z jednání vyloučen). Nicméně nutno dovozovat (pro ochranu před určením absolutní neplatnosti cit. smlouvy), že nebude-li manželství prohlášeno za neplatné (což se v tomto případě vzhledem k důvodům uzavření manželství nejspíš nestane), nebude za neplatnou prohlášena ani smlouva o majetkovém režimu.

Ustanovení odstavce druhého se připojuje pro ochranu třetích osob. (Svým způsobem se jedná o ustanovení nadbytečné, ale jeho obsah lze dovodit pouze z obecných právních pravidel, která ne vždy bývají kontrahenty ctěna.)

Pojmenování manželská, resp. předmanželská smlouva se nepoužívá, a to zřetelem k výrazu smlouva, který je právě ve zmíněném spojení vyhrazen pro projevy vůle při uzavření manželství.

§ 599

(1) Smluvený režim může spočívat v režimu oddělených jmění, v režimu vyhrazuujícím vznik společného jmění ke dni zániku manželství, jakož i v režimu rozšíření nebo zúžení rozsahu společného jmění v zákonném režimu. Ustanovení o režimu oddělených jmění se použijí obdobně v režimu vyhrazuujícím vznik společného jmění ke dni zániku manželství.

(2) Smluvený režim lze změnit smlouvou manželů nebo rozhodnutím soudu; taková změna vyžaduje ujednání manželů nebo rozhodnutí soudu o součástech společného jmění v dosavadním režimu.

K § 599:

Výslovně se upravuje možnost změny smluveného režimu jak novou smlouvou, tak rozhodnutím soudu (jednostranné právní jednání je vyloučeno), a uvádí se, v čem změna může spočívat. Eventuální změna zákonem se pokládá za samozřejmou.

§ 600

(1) Smlouva může obsahovat jakékoli ujednání a týkat se jakékoli věci, ledaže to zákon zakazuje; může se týkat zejména rozsahu, obsahu, doby vzniku režimu společného jmění v rozsahu stanoveném zákonem nebo jiným, jednotlivých věcí i jejich souborů. Smlouvou lze změnit zařazení již existujících částí jmění i upravit zařazení budoucích součástí jmění rozdílně od zákonného režimu.

(2) Smlouvou lze rovněž uspořádat majetkové poměry na případ zániku manželství; jedná-li se o uspořádání na případ zániku manželství smrtí, má se smlouva za smlouvu dědickou, má-li její náležitosti.

(3) Smlouvou nelze vyloučit ani změnit ustanovení, jimiž se spravuje obvyklé vybavení rodinné domácnosti.

K § 600:

Základní ustanovení týkající se smluvně modifikovaného režimu obsahuje jednak přípustná modifikující ujednání, včetně toho, že prohlašuje za kogentní ustanovení upravující obvyklé vybavení rodinné domácnosti, jednak přípustné, smlouvou založené majetkové režimy – v podstatě podle současného právního stavu. (První větu nelze zatím považovat nadbytečnou.) Smlouva se může týkat jakékoli věci, a tedy i majetkového práva, např. práva obligačního (nájemního), a to i takového, které vznikne třeba v budoucnu.

Smlouvy manželů či snoubenců mohou obsahovat i uspořádání na případ zániku manželství rozvodem. Uspořádání na případ zániku manželství smrtí má kvalitu dědické smlouvy. Podmínkou ale je, aby byly splněny všechny náležitosti stanovené dědickým právem. Zdejší ustanovení je obdobou tzv. svatebních smluv, uzavíraných podle ustanovení ABGB.

§ 601

(1) Smlouva o manželském majetkovém režimu nesmí svými důsledky vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu.

(2) Smlouva o manželském majetkovém režimu se nesmí svým obsahem a účelem dotknout práv třetí osoby, ledaže by se smlouvou souhlasila.

(3) Smlouva o manželském majetkovém režimu i souhlas třetí osoby vyžadují písemnou formu a podpisy musí být úředně ověřeny.

K § 601:

Na rozdíl od současné právní úpravy se výslovně stanoví obecné obsahové předpoklady platnosti modifikační majetkové smlouvy manželů, a to pokud se jedná o zachování schopnosti manžela pečovat o rodinu zcela nově. Je to ovšem standardní ustanovení jiných právních řádů (jejichž úpravy – co se týče obsáhlosti, detailnosti a přesnosti – nelze dobře s naším dosavadním přístupem srovnávat).

V každém případě je třeba trvat na tom, aby listina osvědčující změnu manželského majetkového režimu a podpis na ní splňovaly obdobné, resp. stejné náležitosti, jaké jsou kladeny na smlouvy nejvýznamnější (např. smlouvy o převodu nemovitostí). Stejně pak platí o souhlasu třetí osoby, jíž se popřípadě dohoda manželů dotýká.

Zdejší ustanovení postihuje dobu uzavření smlouvy a dobu budoucí. Naproti tomu následující ustanovení se týká doby negociací, popřípadě kontrahování poté, co byla smlouva uzavřena.

§ 602

Smlouvy o manželském majetkovém režimu se evidují podle zvláštního zákona. Do evidence se zapisuje vše, co mění zákonný majetkový režim manželů.

K § 602:

Nabízí se nové řešení ochrany třetích osob: bez ohledu na to, kdo by evidenci vedl (soud, popř. centrálně jiný justiční orgán, Notářská komora, soukromí registrátoři v síťovém propojení apod.), obsahovala by úplný přehled manželských majetkových společenství /a to nejen manželů-podnikatelů/, která byla tak či onak dotčena, počínaje smlouvami či dohodami a konče soudními rozhodnutími, ať civilními nebo trestními, ať rozhodujícími o majetkovém společenství nebo o jiné věci, jejíž důsledky se projeví v majetkovém společenství (princip publicity). Také soudu by nutně byla uložena povinnost zaslat všechna relevantní rozhodnutí do dotyčné evidence.

Rozumí se, že vůči třetí osobě se manželé mohou smlouvy o manželském režimu dovolat jen tehdy, byla-li smlouva řádně evidována (a tedy se má předpokládat, že třetí osoba řádně pečuje o svá práva), ledaže je třetí osobě obsah smlouvy znám jinak.

§ 603

(1) Smlouva snoubenců o manželském majetkovém režimu nabývá účinnosti uzavřením manželství. Týká-li se smlouva již existující věci zapsané do veřejného seznamu, lze provést do tohoto seznamu zápis změny až po uzavření manželství.

(2) Týká-li se smlouva manželů o manželském majetkovém režimu již existující věci zapsané do veřejného seznamu, nabývá smlouva v této části účinky vůči třetím osobám zápisem do tohoto seznamu, ledaže tento zákon stanoví jinak.

K § 603:

Otázka účinnosti modifikujících smluv byla zatím poněkud nejasná, a nejednou se také vykládala tak, že celá dohoda, nabývá účinnosti ke dni vkladu. To je zajisté z mnoha důvodů nevhodné, ba nesprávné. Proto se navrhuje výslovně upravit účinnost jednak smluv uzavíraných snoubenci, jednak smluv uzavíraných manžely. Obsah druhého odstavce reaguje na situaci, která dnes je řešitelná jen výkladem (který však není jednotný).

Pro obojí smlouvy má platit, že se jejich účinky rozpadají (mohou rozpadat) podle konkrétního předmětu, resp. obsahu smlouvy. Není ale vyloučeno, aby v části, která se netýká nemovitostí, si snoubenci nebo manželé dohodli jinak než stanoví zákon, bude-li taková jejich vůle.

Režim založený rozhodnutím soudu

§ 604

(1) Soud zruší společné jmění nebo zúží jeho stávající rozsah na návrh manžela, jsou-li pro to závažné důvody.

(2) Závažným důvodem je vždy skutečnost, že manželův věřitel žádá zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželu, že manžela lze považovat za marnotratného, jakož i to, že manžel soustavně či opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika; závažným důvodem může být shledáno zejména také to, že manžel začal podnikat, a to, že se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti.

(3) Rozhodnutím soudu však nelze vyloučit ani změnit ustanovení, jimiž se spravuje obvyklé vybavení rodinné domácnosti.

(4) Pro rozhodnutí soudu o změně manželského majetkového režimu platí ustanovení § 591 obdobně.

K § 604:

Nelze mít dost dobře za správné, staví-li zákonná ustanovení soud do role schvalovacího stroje, totiž do role, kterou až dosud byly soudy povolány hrát. Napříště by se tedy měly soudy vrátit ke skutečnému rozhodování, včetně zvažování rozhodných argumentů a volby možných řešení.

Základním zřetelem pro rozhodnutí o zúžení, či případně i o zrušení společného jmění jsou tzv. závažné důvody. Některé z nich jsou výslovně uvedeny, resp. jsou uvedeny skutečnosti, které je třeba vždy posoudit jako závažné důvody, jakož příkladmo i skutečnosti, které mohou být jako závažný důvod posouzeny (mezi takové důvody by dále patřila např. nepřiměřeně lehkavá přístup k majetku a k řešení otázek s ním souvisejících). To, zda v daném případě je ta či ona skutečnost nebo okolnost skutečně natolik významná, aby ji bylo třeba zohlednit právě jako důvod podmiňující modifikaci zákonného rozsahu společného jmění, však vždy zůstane toliko na uvážení soudu.

Mezi takové důvody nepatří existence vymahatelného dluhu, který svým rozsahem přesahuje hodnotu výhradního jmění manžela. (Zrušení společného jmění ale přichází v úvahu až poté, kdy bude věřitel uspokojen.)

§ 605

(1) Režim založený rozhodnutím soudu lze změnit rozhodnutím soudu nebo smlouvou manželů.

(2) Soud může společné jmění poté, co je zrušil, obnovit; soud tak rozhodne zejména tehdy, pominou-li důvody zrušení společného jmění. Obdobně platí, navrhne-li manžel rozšíření společného jmění do zákonného rozsahu, když byl předtím jeho rozsah zúžen.

(3) Pro rozhodnutí soudu podle odstavce 1 a 2 platí ustanovení § 602 obdobně.

§ 606

(1) Zanikne-li společné jmění na základě zákona, může být obnoveno jen rozhodnutím soudu vydaným na návrh manžela, je-li to v zájmu obou manželů.

(2) Pro rozhodnutí soudu podle odstavce 1 platí ustanovení § 602 obdobně.

K § 605 a 606:

Změna manželského majetkového režimu založeného rozhodnutím soudu bude možná – obdobně jako v případě smluveného režimu – jak rozhodnutím soudu, tak i smlouvou manželů.

Také obnovení zákonného rozsahu společného jmění, resp. opětovné rozšíření společného jmění, je ponecháno na úvaze, resp. uvážení soudu.

Rovněž v případě, kdy společné jmění zaniklo na základě zákonného ustanovení rozhodnutím soudu ve věci, jejímž meritem není společné jmění, je ponecháno na soudu, aby zvážil, zda napříště již ochrany (slabšího) manžela není zapotřebí.

Režim oddělených jmění

§ 607

(1) V režimu oddělených jmění může manžel se svým majetkem v rozsahu přesahujícím dvě třetiny hodnoty jeho výhradního jmění nakládat jen se souhlasem svého manžela.

(2) O závazcích manžela, jejichž rozsah má přesáhnout dvě třetiny hodnoty jeho výhradního jmění, platí ustanovení odstavce 1 obdobně.

(3) Byl-li druhý manžel opomenut a s právním jednáním manžela podle odstavců 1 a 2 nesouhlasí, může se dovolat neplatnosti takového jednání.

K § 607:

Obdobně jako již v několika předchozích ustanoveních, jedná se i zde o prohloubení právní ochrany manžela, totiž každého z manželů. Jde opět o standardní výbavu právního institutu separovaného jmění v zahraničních úpravách. Nakládáním je třeba rozumět také zatížení, neboť představuje hrozbu odnětí majetkových hodnot, stejně jako např. darování, k němuž má dojít později.

Podle ustanovení § 599 odst. 1 věta druhá platí ustanovení o režimu oddělených jmění i pro režim vyhrazující vznik společného jmění ke dni zániku manželství.

§ 608

(1) Podnikají-li v režimu oddělených jmění manželé společně nebo jeden z manželů podniká s pomocí druhého manžela, rozdělí si příjmy z podnikání podle toho, jak se o tom dohodli; dohoda vyžaduje písemnou formu.

(2) Není-li takové dohody, platí, že si manželé rozdělují příjmy rovným dílem.

K § 608:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy (obsahově rozšířený, totiž vztažený i na jiné případy, než na situaci, která nastane po rozhodnutí soudu).

Nicméně obdobně jako v souvislosti s platnou právní úpravou se může klást otázka, jak vykládat výraz „s pomocí“, zda totiž má jít o tzv. spolupracující osobu ve smyslu daňových předpisů, anebo zda může jít i o poskytování tzv. full servisu, aby se manžel mohl věnovat jen podnikání. V tomto směru je však nutné zdržet se jakýchkoli definic i nadbytečného upřesňování, a ponechat výklad v plném rozsahu soudní praxi.

Smluvený režim správy

§ 609

(1) Snoubenci i manželé mohou uzavřít smlouvu o správě toho, co je součástí společného jmění, která se odchyluje od ustanovení § 594 a 595; ustanovení § 601 a 602 platí i pro tuto smlouvu.

(2) Smlouva podle odstavce 1 obsahuje ujednání o tom, který manžel bude spravovat společné jmění nebo jeho součást a jakým způsobem.

K § 609:

Dosavadní právní úprava je velmi stručná, což neodpovídá ani běžnému standardu zahraničních úprav, ani potřebě chránit samy manžele – totiž jednoho před druhým, jejich děti, třetí osoby.

Smlouvou o správě mohou snoubenci či manželé ujednat mnohé změny oproti zákonnému režimu a taková smlouva může být i velmi praktická. Že nemůže být její obsah zcela libovolný, je samozřejmé, a totéž platí i o formě smlouvy. Další omezení pak vyplývají (viz násl. ustanovení) z potřeby ještě více chránit rodinné společenství a jeho členy.

§ 610

(1) Manžel, který spravuje všechno společné jmění, právně jedná v záležitostech týkajících se společného jmění samostatně, a to i v soudním nebo jiném řízení, ledaže je dále stanoveno jinak.

(2) Manžel, který spravuje všechno společné jmění, může právně jednat jen se souhlasem druhého manžela

- a) při nakládání se společným jměním jako celkem,
- b) při nakládání s obydlem, v němž je rodinná domácnost manželů, je-li toto obydle součástí společného jmění, nebo které je obydle jednoho z nich, anebo obydle nespéprávného dítěte, o něž manželé pečují, jakož i při sjednání trvalého zatížení nemovitosti, která je součástí společného jmění.

(3) Ustanovení § 595 odstavce 2 zde platí obdobně.

K § 610:

Vzhledem k dosavadní vakanci podrobnější právní úpravy se považuje za vhodné přesněji stanovit, co to vlastně znamená, je-li správa všeho společného jmění nebo jeho součástí vykonávána jedním z manželů. Rozsah možného právního jednání je stanoven jednak v kladném smyslu, jednak ve smyslu záporném. Není výslovně stanoveno, co lze v našem právním prostředí považovat za samozřejmé, že totiž s určitým oprávněním je spojena určitá povinnost (povinnost spravovat, pečovat, starat se), a tudíž i tomu odpovídající odpovědnost a s ní popřípadě spojené sankce.

Potřebný souhlas ne-spravujícího manžela za situace vážných důvodů nepřítomnosti i z důvodu neodůvodněného odmítání souhlasu, může nahradit soud tak, jak je to i jinak obvyklé, za obdobných předpokladů, resp. podmínek. Zohlední při tom, zda konkrétní jednání je v zájmu manželů, rodiny, rodinné domácnosti.

Je ale také možné, aby se ne-spravující manžel dovolal neplatnosti jednání společné jmění spravujícího manžela (§ 595 odst. 2).

§ 611

Režim správy založený rozhodnutím soudu

Jedná-li manžel při správě společného jmění způsobem, který je zřejmě v rozporu se zájmem druhého manžela, rodiny nebo rodinné domácnosti, a snoubenci nebo manželé neuzavřeli smlouvu o správě toho, co je součástí společného jmění, může soud na návrh manžela rozhodnout, jakým způsobem bude společné jmění spravováno.

K § 611:

V dosavadní právní úpravě obdobné ustanovení scházelo. Přitom se lze setkat se situacemi, kdy obtíže manželů v souvislosti se společným jměním není nutné řešit podstatnějsími zásahy.

Soud bude muset ovšem přesně stanovit pravidla výkonu správy (např. obdobně, jak se to nabízí, jsou-li manželé schopni se dohodnout). Přitom by nemělo být rozhodné, jaká je v konkrétním případě podoba společného jmění, významné je pouze, zda existuje.

Ochrana třetích osob

§ 612

Pohledávka věřitele jen jednoho z manželů, která vznikla za trvání společného jmění, může být při výkonu rozhodnutí uspokojena i z toho, co je součástí společného jmění.

§ 613

Pro závazek jen jednoho z manželů, který vznikl z jeho trestného činu nebo jiného protiprávního jednání, anebo pro závazek manžela k plnění výživného, může být společné jmění postiženo jen do výše, kterou by představoval podíl povinného manžela, kdyby společné jmění bylo zrušeno a vypořádáno podle § 623.

K § 612 a 613:

Tato ustanovení se dosud postrádají. První z nich bylo při novelizaci v r. 1998 opomenuto, zčásti záměrně. Ustanovení následující má pak za úkol vyvažovat ochranu věřitele a ochranu společného jmění, resp. druhého manžela, resp. rodiny.

Je třeba zdůraznit, že třetí osobou se rozumí každý, kdo není manželem, totiž subjektem manželského majetkového společenství. Může tedy jít i o osobu vlastně druhou, totiž i o manželova kontrahenta.

§ 614

Zavázal-li se jeden z manželů v době, od které do změny nebo vyloučení zákonného majetkového režimu, ať smlouvou manželů nebo rozhodnutím soudu, uplynulo méně než šest měsíců, může být pohledávka jeho věřitele uspokojena ze všeho, co by bylo součástí společného jmění, kdyby ke smlouvě manželů nebo k rozhodnutí soudu nebylo došlo.

§ 615

Jsou-li smlouvou manželů nebo rozhodnutím soudu, kterými je změněn nebo vyloučen zákonný majetkový režim, dotčena práva třetí osoby, zejména věřitele, může svá práva uplatnit u příležitosti vypořádání toho, co bylo dříve součástí společného jmění, stejně, jakoby ke smlouvě manželů nebo k rozhodnutí soudu nebylo došlo; přitom se použije § 623.

K § 614 a 615:

Rovněž tato ustanovení dosud scházejí. Každé z nich chrání třetí osoby, zejména pak věřitele, jiným způsobem, resp. z jiného aspektu. Zatímco první z nich je do jisté míry možné dovodit

pro smluvní modifikaci i za současného právního stavu, druhé ustanovení možnosti třetí osoby, zejména věřitele - pokud jde o uspokojení jeho práv - dále zvyšuje. Obě ustanovení napříště vyrovnávají důsledky opatření provedených soudem a manžely samotnými (rovné, resp. stejné bývají totiž i cíle žaloby a dohody, rovné, resp. stejné jsou i jejich účinky základní).

§ 616

Zvláštní ustanovení

Neuzavřou-li spolu manželé, kteří mají v úmyslu dosáhnout rozvodu manželství způsobem uvedeným v § 639, dohodu o uspořádání majetkových povinností a práv pro případ rozvodu, v níž pod podmínkou, že manželství bude rozvedeno, rovněž ujednají, jak budou v době odděleného hospodaření nabývat práva a zavazovat se, platí pro dobu odděleného hospodaření manželů ustanovení o společném jmění přiměřeně, ledaže tento zákon stanoví jinak.

K § 616:

Navrhuje se výslovně upravit to, co se až dosud toliko dovozovalo, avšak někdy poněkud obtížně.

Vypořádání po zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění

§ 617

(1) Je-li zrušeno nebo zanikne-li společné jmění, anebo je-li zúžen jeho stávající rozsah, provede se likvidace dosud společných majetkových závazků a práv (vypořádání).

(2) Dohoda o vypořádání má vždy účinky ke dni, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, bez ohledu na to, zda dohoda byla uzavřena před anebo po zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění.

(3) Dokud zúžené, zrušené nebo zaniklé společné jmění není vypořádáno, použijí se pro ně ustanovení o společném jmění přiměřeně.

§ 618

Vypořádáním nesmějí být dotčena práva třetích osob. Třetí osoba, jejíž práva byla vypořádáním dotčena, má právo se domáhat, aby soud vůči ní účinky vypořádání vyloučil.

§ 619

Platnosti dohody o vypořádání nebrání, týká-li se jen části společných majetkových závazků a práv.

K § 617 až 619:

I když základní ustanovení o vypořádání vycházejí z dosavadní právní úpravy, přesto se ukazuje potřeba některých změn.

Takto se navrhuje nově výslovně upravit otázku dosud netoliko nejasných, ale rovněž zřejmě nejednotně posuzovaných okamžiků vzniku účinků vypořádání. Dohoda o vypořádání uzavřená poté, co bylo společné jmění negativně dotčeno, bude mít vždy (jednotně) k rozhodnému dni zpětné účinky. Také není třeba, aby pro vypořádávané nemovitosti platila zvláštní pravidla. Zápis do katastru nemovitostí bude mít jen deklaratorní účinky.

Na rozdíl od platné právní úpravy je rovněž výslovně vyjádřeno (§ 618), že žádný způsob vypořádání (tedy ani vypořádání rozhodnutím soudu) nesmí nepříznivě postihnout práva třetích osob. Zahrnuje to zajisté i zákonný zákaz dalšího vyloučení solidarity v závazcích původně solidárních.

Přes zákaz dotčená třetí osoba se může u soudu domoci ochrany v podobě neúčinnosti vypořádání vůči ní (sankce neplatnosti se nejeví vhodnou, a to ani v podobně neplatnosti relativní, pro svůj absolutní dopad (působení vůči všem), který v tomto případě nelze považovat za žádoucí. Tvrzení o újmě způsobené dotčením (resp. v podobě dotčení) a důkaz o ní jsou podmínkou úspěšnosti takové žaloby: povinnost tvrzení a povinnost důkazní takto leží na žalujícím, on tedy také ponese případnou škodu, kterou by druhému manželovi způsobil. Právo domáhat se u soudu vyloučení účinků se promlčuje ve stejné lhůtě, jaká pravidelně platí i pro jiná majetková práva. V tomto případě nelze vyloučit ani použití žaloby na plnění, když v rámci řízení o této žalobě bude rozhodnuta předběžná otázka relativní bezúčinnosti.

Konečně, na rozdíl od mnohých dosud aplikovaných dovození – se navrhuje výslovně uvést, že vypořádání může (roz. podmíněně) předcházet rozhodnou skutečnost a může být toliko dílčí. To je jen důsledný odraz toho, že už dle dosavadní právní úpravy k takové situaci již běžně dochází (v případě rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu, tj. rozvodu s domněnkou rozvratu), a není důvod mezi „rozvody“ rozlišovat.

To vše platí také pro případy, kdy se zúžené, zrušené nebo zaniklé společné jmění vypořádává rozhodnutím soudu nebo na základě zákonného pravidla.

§ 620

(1) Dochází-li k vypořádání za života obou manželů, mohou se na vypořádání dohodnout, ledaže zvláštní zákon stanoví jinak.

(2) Dohoda vyžaduje písemnou formu. Je-li předmětem vypořádání věc zapsaná do veřejného seznamu, je třeba zápisu do tohoto seznamu.

K § 620:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy. Účinky zápisu do veřejného seznamu se vztahují i zde nazpět k okamžiku, kdy se stala právně relevantní skutečnost, která přivedila

nutnost vypořádání. Zápisem do veřejného seznamu se pouze dotvrzuje právní skutečnost, o níž se jedná (nejde o výjimku ze zásady o titulu a modu nabytí - neboť o nabytí nejde).

§ 621

(1) Nedohodnou-li se manželé o vypořádání, může každý z nich navrhnout, aby rozhodl soud.

(2) Rozhodnutí soudu o vypořádání má účinky ke dni, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo.

K § 621:

V odstavci prvním se jedná o přepis dosavadní právní úpravy.

V druhém odstavci se ustanovuje, že pro rozhodnutí soudu platí stejné pravidlo jako pro dohodu manželů (srov. § 617 odst. 2 a DZ k § 617 až 619).

§ 622

(1) Nedojde-li do tří let od zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění k vypořádání toho, co bylo dříve součástí společného jmění, ani dohodou, ani nebyl podán návrh na vypořádání rozhodnutím soudu, platí, že se manželé nebo bývalí manželé vypořádali takto:

- a) věci movité jsou ve vlastnictví toho z nich, který je pro potřebu svou, své rodiny nebo rodinné domácnosti výlučně jako vlastník užívá,
- b) ostatní věci movité a věci nemovité jsou v podílovém spoluvlastnictví obou; jejich podíly jsou stejné,
- c) ostatní majetková práva, pohledávky a závazky náleží společně oběma; jejich podíly jsou stejné.

(2) V případě uvedeném v odstavci 1 má vypořádání účinky ke dni, kdy bylo společné jmění zúženo, zrušeno nebo zaniklo.

K § 622:

V odstavci prvním se jedná o přepis dosavadní právní úpravy. Pravidla vypořádání je ale třeba důsledně vykládat tak, aby jednou založená solidarita závazků (společnou a nerozdílnou závaznost) nebyla rušena, jinak řečeno, ani zákonem, ani rozhodnutím soudu, ani dohodou (ledaže by šlo o dohodu s věřitelem) nelze jednou založenou solidaritu zrušit.

K odst. 2 viz DZ k § 621 odst. 2.

§ 623

(1) Nedohodnou-li se manželé nebo bývalí manželé jinak nebo neuplatní-li se ustanovení § 611, použijí se pro vypořádání tato pravidla:

- a) podíly obou na vypořádávaném jmění jsou stejné,
- b) každý z nich je povinen nahradit to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek,
- c) každý z nich má právo žádat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na společný majetek,
- d) přihlédne se k potřebám nezaopatřených dětí,
- e) přihlédne se k tomu, jak se každý z nich staral o rodinu, zejména jak pečoval o děti a o rodinnou domácnost,
- f) přihlédne se k tomu, jak se každý z nich zasloužil o nabytí a udržení majetkových hodnot náležejících do společného jmění.

(2) Hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snižená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen.

K § 623:

Ustanovení je určeno pro situace, kdy o vypořádání rozhoduje soud.

V odstavci prvním se jedná o přepis dosavadní právní úpravy.

V odstavci druhém se řeší otázka, která nikdy nebyla řešena zákonem, a po dlouhou dobu byla dostatečně řešena judikaturou. Současná doba, pro niž jsou charakteristické výkyvy cen oběma směry, vyžaduje výslovnou právní úpravu. Kromě snížení ceny se ale pamatuje i na její možné zvýšení.

Otázka majetkových práv a povinností po smrti jednoho z manželů je řešena v ustanovení § 647.

Některá ustanovení o bydlení manželů

§ 624

(1) Manželé bydlí tam, kde mají podle dohody rodinnou domácnost. Je-li místo, popřípadě prostor, kde se nachází rodinná domácnost manželů, právně samostatný, je obydlím manželů.

(2) Žádá-li manžel z vážných důvodů o přeložení rodinné domácnosti, má mu druhý manžel vyhovět, ledaže důvody pro setrvání převažují nad důvody pro změnu.

(3) Manželé se mohou dohodnout, že budou bydlet odděleně. Dohoda manželů o odděleném bydlení má stejné právní účinky jako opuštění rodinné domácnosti s úmyslem žít trvale jinde.

K § 624:

Nová ustanovení mají – kromě jiného - zdůraznit význam společného rodinného bydlení pro existenci manželského, resp. rodinného společenství.

Vzhledem k možným proměnám potřeb manželů se pomýšlí i na možnost změny místa rodinné domácnosti tak, aby bylo lze případný spor odpovídajícím způsobem řešit.

Výslovné ustanovení o stejných právních důsledcích dohody a konání je v intencích dosavadní právní úpravy i právní praxe.

§ 625

(1) Je-li obydlím manželů dům nebo byt, k němuž má jen jeden z manželů výhradní vlastnické nebo jiné věcné právo, popřípadě jiné právo umožňující v domě nebo bytě bydlet, a nejedná se o právo závazkové, vznikne druhému manželovi uzavřením manželství právo bydlení.

(2) Vznikne-li vlastnické nebo jiné věcné právo k domu nebo bytu, popřípadě právo, umožňující v domě nebo bytě bydlet a nejedná se o právo závazkové, v době trvání manželství jen jednomu z manželů, platí odstavec 1 obdobně.

§ 626

(1) Je-li obydlím manželů dům nebo byt, k němuž má jeden z manželů nájemní právo nebo jiné závazkové právo, vznikne uzavřením manželství společné nájemní právo k domu nebo bytu, popřípadě jiné společné závazkové právo; to neplatí, pokud si manželé nebo snoubenci ujednají jinak.

(2) Uzavřou-li manželé nebo jeden z nich nájemní smlouvu v době trvání manželství, platí odstavec 1 obdobně.

K § 625 a 626:

Právní úprava má postihnout všechny právní eventuality právních důvodů bydlení manželů. Takto postupně uvádí tituly věcně právní a obligačně právní.

Jedná se předně o to, že proti věcně právnímu titulu původnímu, silnějšímu, ať už vlastnickému, nebo obdobnému (práva odpovídající věcnému břemenu, popřípadě i titulu silnějšímu z jiného důvodu, např. jeden z manželů bydlí na základě jiného právního důvodu, třeba odvozeného, kupř. bydlení dcery nebo syna v domě rodičů), stojí odvozené, slabší právo druhého manžela. Pokud je rodinná domácnost manželů v domě nebo bytě, k němuž oběma manželům svědčí věcné právo, uzavřením manželství k žádné změně nedochází.

U obligačně právních titulů je dosavadní úprava pozměněna tak, že je doplněna o prvky smluvní volnosti. Zpravidla tedy společné právo vznikne, ale není vyloučeno odchylné ujednání manželů nebo již snoubenců.

§ 627

(1) Mají-li manželé k domu nebo bytu společné nájemní právo, jsou zavázáni a oprávněni společně a nerozdílně.

(2) Manžel, který má právo bydlení, má postavení ručitele svého manžela.

K § 627:

Dosavadní právní úprava (odst. 1) je doplněna v druhém odstavci o standardní ustanovení upravující právní postavení manžela, který bydlí jen na základě odvozeného právního titulu.

§ 628

(1) Má-li jen jeden z manželů právo nakládat domem nebo bytem, ve kterém se nachází rodinná domácnost manželů nebo rodiny, a tohoto domu nebo bytu je k bydlení manželů nebo rodiny nezbytně třeba, musí se zdržet všeho a předejít všemu, co by mohlo bydlení znemožnit nebo ohrozit; stejné platí, mají-li takové právo oba manželé. Manžel zejména nesmí bez souhlasu druhého manžela dům nebo tu jeho část, která slouží k bydlení manželů nebo rodiny, nebo byt zcizit, anebo k domu, jeho části nebo k celému bytu zřídit jiné právo, jehož výkon je neslučitelný s bydlením manželů nebo rodiny.

(2) Jedná-li manžel bez souhlasu druhého manžela, může se tento manžel dovolat neplatnosti takového právního jednání.

§ 629

(1) Mají-li manželé společné nájemní právo k domu nebo bytu, ve kterém se nachází rodinná domácnost manželů nebo rodiny, platí § 628 odstavec 1 věta první obdobně. Manžel zejména nesmí bez souhlasu druhého manžela nájem ukončit nebo jej omezit právem, jehož výkon je neslučitelný s bydlením manželů nebo rodiny.

(2) Ustanovení § 628 odstavec 2 platí obdobně.

§ 630

Souhlas manžela podle ustanovení § 628 a 629 vyžaduje písemnou formu.

K § 628 až 630:

Jedná se o standardní ochranná ustanovení, která ve své výslovné zákonné podobě dosud scházela.

Záměrně zde není řečeno nic o ochraně dobré víry třetí osoby: je zde na místě chránit rodinu, resp. její jednotlivé členy, a to popřípadě i před jejich vlastním jednáním. Případná ochrana třetí osoby bude spočívat pouze ve standardních prostředcích.

§ 631

(1) Manželé, popřípadě snoubenci se mohou dohodou od předchozích ustanovení odchýlit.

(2) Dohoda podle odstavce 1 však nesmí zhoršit postavení společného nesvéprávného dítěte manželů, popřípadě snoubenců, které žije v rodinné domácnosti a vůči kterému mají vyživovací povinnost, popřípadě nesvéprávného dítěte, které bylo svěřeno do společné péče manželů; dohoda se dále nesmí dotknout práv třetích osob, ledaže by s takovou dohodou souhlasily.

(3) Dohoda i souhlas třetích osob podle odstavce 1 a 2 vyžadují písemnou formu.

K § 631:

Za předpokladu zachování náležité formy je možné odchýlit se od ustanovení OZ o bydlení – ustanovení manželského práva bydlení jsou zásadně dispozitivní povahy. Kromě formy je však zapotřebí dodržovat také ochranné mantinely: ochrana je dána nejen každému z manželů, ale také dítěti, pronajímateli, popř. i dalším třetím osobám, jejich zájmy mohou být případnou dohodou dotčeny. (Jde rovněž o standardní ochranné ustanovení, dosud chybějící.)

Zvláštní ustanovení proti domácímu násilí

§ 632

(1) Stane-li se další společné bydlení manželů v domě nebo bytě, v němž se nachází rodinná domácnost manželů, pro jednoho z nich nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí, anebo hrozby takového násilí vůči manželovi nebo jinému, kdo v rodinné domácnosti manželů žije, může soud na návrh dotčeného manžela omezit, popřípadě i vyloučit na určenou dobu právo druhého manžela v domě nebo bytě bydlet.

(2) Stejně, jak je uvedeno v odstavci 1, lze postupovat v případě, že se jedná o manžele rozvedené, jakož i v případě, kdy manželé nebo rozvedení manželé bydlí společně jinde než v rodinné domácnosti.

§ 633

(3) Právo domáhat se ochrany podle ustanovení § 632 má také každá jiná osoba, která žije spolu s manžely nebo rozvedenými manžely.

§ 634

Omezení, popřípadě vyloučení práva manžela v domě nebo bytě bydlet, určí soud nejdéle na dobu šesti měsíců. Soud ale na návrh rozhodne znovu, jsou-li proto zvlášť závažné důvody.

K § 632 až 634:

Zejména v posledním desetiletí se tzv. domácí násilí stalo fenoménem, o němž více než o jiných jevech (snad s výjimkou terorismu) je třeba uvažovat ve všech možných polohách a

směrech. Tak je vedle roviny psychologické a psychosociální nutné i v jednotlivých právních oborech připravit – bez zbytečného otálení – předpisy, které by (podle své povahy) osoby, které jsou domácím násilím dotčeny, ochránily. Současně existující předpisy zajišťují okamžitou ochranu dotčených osob. Nicméně považuje se za vhodné přijmout i ustanovení v rovině soukromoprávní, a to dlouhodobějšího charakteru. (Nakonec dobrým příkladem pro nás může být právní úprava německá, rakouská, italská, slovenská a jiné.)

Díl 5

Zánik manželství

Oddíl 1

§ 635

Manželství zaniká smrtí manžela nebo rozvodem manželství.

K § 635:

Díl pátý hlavy první zahrnuje ustanovení upravující zánik manželství. Jedná se o standardní soubor ustanovení, doplněný o výslovnou úpravu právních následků zániku manželství.

Právní úprava obsahuje především dva základní důvody, resp. způsoby zániku manželství (další ustanovení pak ustanovují o dni, k němuž manželství zaniká). Jiná možnost není, jiným způsobem manželství zaniknout nemůže, neboť prohlášení manželství za neplatné neznamená zánik manželství, ani jeho zrušení (na rozdíl od koncepce některých cizích právních úprav).

Smrt manžela je uvedena na prvním místě, neboť stále platí, že manželství představuje životní společenství muže a ženy.

Oddíl 2

Zánik manželství smrtí manžela

§ 636

Manželství zaniká okamžikem (dnem) smrti manžela

K § 636:

Prohlášení za mrtvého napříště – správně – není samostatným důvodem zániku manželství, protože se jedná toliko o zvláštní opatření, zvláštní právní institut pro zvláštní situaci (např. na rozdíl od nascitura, který představuje výjimku ze situace narození (porodu) a s ním spojeného počátku osobnosti člověka, prohlášení za mrtvého je jen cestou ke zjištění, resp. stanovení dne smrti, postrádá-li se mrtvé tělo). Jinak srov. ustanovení I. části návrhu OZ, zejména ust. § 58 odst. 2.

Oddíl 3
Rozvod manželství

§ 637

(1) Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno.

(2) Přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byl-li by rozvod v rozporu

- a) se zájmem nesvéprávného dítěte manželů, který je dán zvláštními důvody, nebo
- b) se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma, přičemž mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu nežijí již po dobu delší, než jakou lze považovat za přiměřenou okolnostem.

(3) Mají-li manželé nesvéprávné dítě, soud rozhodující o rozvodu manželství toto manželství nerozvede, dokud soud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů.

K § 637:

Rozvod manželství rozhodnutím soudu (přičemž není nutné uvádět, že rozhoduje soud, neboť o statusové věci manželů nikdo jiný rozhodovat nemůže) představuje jediný způsob zániku manželství za života manželů. Navrhovaná právní úprava se od úpravy dosavadní zásadně neliší (s výjimkou ochranné lhůty ve prospěch manžela a vymezení stavu, kdy manželé spolu nežijí – srov. dále), změny jsou povýtce toliko ve vyjádření (formulační).

Základním a jediným rozvodovým důvodem má být i nadále rozvrat manželství, a to rozvrat tzv. kvalifikovaný – hluboký, trvalý a nenapravitelný – to jest takový, o němž nelze předpokládat, že odezní. (Soud zjišťuje příčiny rozvratu, jak se praví dále (viz § 638), na tomto místě má být vymezen rozvodový důvod.)

Tzv. klauzule proti tvrdosti chrání především nesvéprávné dítě z manželství, o jehož rozvod se jedná, resp. má se jednat, kterémužto dítěti by pro zvláštní okolnosti na jeho straně se vyskytující byla způsobena újma v rozporu s jeho zájmem. Dále pak je chráněn ten z manželů, který, aniž měl převažující podíl na rozvratu manželství, je v takové osobní situaci, v níž by mu případný rozvod jeho manželství nepochybně přivodil zvlášť závažnou újmu. Ochrana manžela nicméně není časově neomezená – trvá právě tak dlouho, jak je adekvátní, a to při porovnání újmy, která by mohla být způsobena rozvodem manželství jemu, a újmy, která je zachováváním manželství působena druhému členu manželského páru.

Ustanovení, které ponechává posouzení doby přiměřenosti na soudu, zásadně odpovídá standardu evropského zákonodárství, zatímco Komise pro evropské právo rodinné žádá pouze jednoroční lhůtu. Není pochyby o tom, že bude žádoucí, aby se vyšší soudní instance k této otázce co nejdříve vyslovily.

Ochrana nesvéprávného dítěte je nadto formálně vyjádřena zvláštním řízením, v němž je třeba především posoudit, zda je vůbec rozvod z hlediska zvláštního zájmu dítěte možný, a pakliže ano, jaké budou poměry nesvéprávného dítěte po rozvodu manželství jeho rodičů. V případě rozvodového řízení, v němž soud rozhodující o rozvodu zjišťuje příčiny rozvratu manželství, soud rozhodující o poměrech dítěte rozhoduje meritorně, v případě řízení, kdy rozvrat manželství soud rozhodující o rozvodu předpokládá, schvaluje soud rozhodující o poměrech dítěte dohodu rodičů. Toto zvláštní řízení (které nemůže být spojeno s řízením o rozvodu, protože řízení o rozvodu je vždy řízením sporným, totiž spravuje se pravidly o řízení sporném, zatímco řízení o poměrech dítěte je vždy řízením nesporným, tj. spravuje se pravidly pro nesporná řízení, zejména zde totiž platí princip vyšetřovací) nevyklučuje, aby se soud rozhodující o rozvodu znovu zabýval otázkou zájmu dítěte. (Srov. také ustanovení o pomoci mediátora – odborného poradenského zařízení.)

§ 638

(1) Soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, zjišťuje příčiny rozvratu manželství, ledaže je dále stanoveno jinak.

(2) Soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, vždy doporučí manželům využít pomoci zprostředkovatele ve věcech rodinných.

K § 638:

Rozlišuje se rozvod se zjišťováním příčin rozvratu (lze také říct: „rozvod bez domněnky rozvratu“) a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu (tj. rozvod, kdy soud má příčiny rozvratu za prokázané – „rozvod s domněnkou rozvratu“).

V prvním případě musí žalobce tvrdit a dokazovat existenci kvalifikovaného rozvratu manželských vztahů. Je pak na soudu, aby se rozvratem a jeho příčinami zabýval v odůvodnění vyhovujícího rozhodnutí o návrhu na rozvod, aby mohlo být těchto rozhodných skutečností využito pro rozhodování jiná, jak osobní, tak majetková (vypořádání společného jmění, rozhodování o bydlení nebo o výživném).

§ 639

(1) Připojí-li se manžel návrhu na rozvod manželství, který podá druhý z manželů, může soud manželství rozvést, aniž zjišťuje příčiny rozvratu manželství, dojde-li k závěru, že shodné tvrzení manželů, pokud se jedná o rozvrat manželství a o záměr dosáhnout rozvodu, je pravdivé a jsou-li splněny tyto podmínky:

- a) ke dni zahájení řízení o rozvod trvalo manželství déle než jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí,
- b) manželé, kteří jsou rodiči nesvéprávného dítěte, se dohodli na úpravě poměrů tohoto dítěte pro dobu po rozvodu a soud jejich dohodu schválil,
- c) manželé se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení, a popřípadě výživného pro dobu po rozvodu.

(2) Dohody uvedené v odstavci 1 písm. c) vyžadují písemnou formu a podpisy musí být úředně ověřeny.

K § 639:

V případě této varianty řízení o rozvodu manželství se kvalifikovaný rozvrat předpokládá. Jsou však stanoveny podmínky, jednak v podobě lhůt, jednak v podobě ujednání formálně vybavených. Splnění těchto podmínek je nezbytné pro kladné rozhodnutí o návrhu.

Rozvod s domněnkou rozvratu představuje řešení nejen pro ty, kdo jsou schopni se přes rozpory v manželství dohodnout v otázce jeho ukončení a otázkách s tím souvisejících, ale také pro ty, kdo sami, z náboženských nebo morálních důvodů nemohou o rozvod žádat.

Stejně jako v dosud platné právní úpravě soud rozhodující o rozvodu vlastně neprojednává spor, ale pouze zjišťuje, zda manželé chtějí a tvrdí totéž (především tedy, zda jejich vůle je pravá, zda jejich tvrzení jsou pravdivá, což však nemůže zjistit jinak než osobním slyšením účastníků) a zda splnili stanovené formální požadavky. Jsou-li všechny podmínky, resp. požadavky splněny a absentuje tu zvláštní zájem dítěte manželů, soud manželství rozvede. Úvaha se tedy popřípadě týká pouze zájmu dítěte (pokud jde o řízení o péči o nezletilé, platí všechno, co bylo uvedeno výše).

Je na místě poznamenat, že za současného procesního stavu se nelze s případnou neplatností soudu předložené dohody (např. pro duševní poruchu) nijak vypořádat.

§ 640

Manželé spolu nežijí, netvoří-li manželské či rodinné společenství, bez ohledu na to, zda mají, popřípadě vedou rodinnou domácnost, přičemž alespoň jeden z manželů manželské společenství zjevně obnovit nechce.

K § 640:

Nová úprava má vyjádřit i to, co se rozumí odděleným žitím manželů. Dosud takové ustanovení scházelo. Mělo by napomoci lépe řešit otázku povinností a práv manželů v „přechodném období“.

Oddíl 4

Následky zániku manželství

§ 641

Příjmení rozvedeného manžela

Manžel, který přijal příjmení druhého manžela, může do šesti měsíců po rozvodu manželství oznámit příslušnému matričnímu úřadu, že přijímá opět své dřívější příjmení. Stejně platí, hodlá-li manžel, který přijal příjmení druhého manžela s tím, že bude ke společnému příjmení své dosavadní příjmení, popřípadě první ze svých příjmení, připojovat, užívat napříště jen své dřívější příjmení.

K § 641:

Zčásti se jedná o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený, resp. zpřesněný. Doba, v níž je třeba oznámit matričnímu úřadu rozhodnutí o příjmení se prodlužuje s ohledem na faktické prodloužení okolností souvisejících s rozvodem. Dále srov. též § 546 an. Dřívějším příjmením se rozumí příjmení právě v podobě (tvaru) před uzavřením manželství. Pokud si manžel přeje jinou úpravu svého příjmení, postupuje podle ustanovení matričního zákona.

Výživné rozvedených manželů

§ 642

(1) Rozvedení manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost. Rozvedený manžel, který není schopen sám se živit, může žádat bývalého manžela, aby mu přispíval na přiměřenou výživu.

(2) Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely předchází vyživovací povinnosti dítěte a rodičů.

(3) Pro vyživovací povinnost rozvedených manželů platí obecná ustanovení o výživném, není-li dále stanoveno jinak.

K § 642:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený. Vzájemná vyživovací povinnost rozvedených manželů je zásadně podmíněna neschopností rozvedeného manžela obstarávat si sám svou vlastní výživu. Toto pravidlo připouští výjimky.

Obecná ustanovení o výživném jsou zařazena za ustanovení o výživném mezi předky a potomky, resp. o výživném mezi rodiči a dětmi.

§ 643

(1) Rozsah vyživovací povinnosti, jakož i způsob poskytování výživného se spravuje dohodou manželů nebo rozvedených manželů.

(2) Manželé nebo rozvedení manželé se mohou dohodnout, že povinný poskytne všechno výživné najednou. Poskytnutím takového plnění právo na výživné rozvedeného manžela zanikne.

(3) Nedohodnou-li se rozvedení manželé o výživném, může potřebný bývalý manžel navrhnout, aby o vyživovací povinnosti druhého manžela rozhodl soud.

K § 643:

Zásadně platí, resp. předpokládá se, že se manželé, resp. bývalí manželé o vyživovací povinnosti dohodnou, a to nejen pokud jde o její rozsah, ale také pokud se jedná o způsob jejího plnění. Vyživovací povinnost může být plněna jako důchod (dávky) nebo jako tzv. odstupné, totiž v podobě jednorázového plnění (bez ohledu na to, zda bude plněno ve splátkách, po částech, anebo skutečně jediným konáním, totiž dáním).

Dohoda manželů o výživném je vždy uzavírána pod podmínkou, že manželství bude rozvedeno, bez ohledu na to, o jakou variantu řízení o rozvod v daném případě půjde.

Ne-dohoda – ovšem jen bývalých - manželů dává potřebnému členovi bývalého manželského páru právo žádat o pomoc soud. Soud pak rozhoduje podle obecných pravidel, tedy se zvážením potřeb oprávněného a schopností, možností a majetkových poměrů povinného a dobrých mravů.

§ 644

(1) Nedohodnou-li se manželé nebo rozvedení manželé o výživném, může manžel, který rozvrat manželství převážně nezapříčinil nebo s rozvodem nesouhlasil, a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, navrhnout, aby soud stanovil vyživovací povinnost bývalého manžela i v takovém rozsahu, který zajistí, aby rozvedení manželé měli v zásadě stejnou životní úroveň. Právo rozvedeného manžela na výživné lze v tomto případě považovat za důvodné jen po dobu okolnostem přiměřenou, nejdéle však po dobu tří let od rozvodu.

(2) Dopustil-li se bývalý manžel vůči druhému manželovi jednání, jež naplňuje znaky domácího násilí, nemá právo na výživné podle odstavce 1, ač by jinak podmínky přiznání práva na výživné splňoval.

§ 645

Rozhodnutím soudu podle ustanovení § 644 odstavec 1 nezaniká právo na výživné podle ustanovení § 642.

K § 644 a 645:

Tzv. sankční výživné má zásadně stejnou podobu i podmínky jako v dosud platné právní úpravě. Z nového textu nicméně bude zřejmé, že není nezbytné, aby sankční výživné pokrývalo celé tříleté období.

Formulaci druhého odstavce § 644 nejspíš nelze považovat za konečnou, neboť tzv. domácí násilí je zatím definováno jen v předpisech veřejného práva. Ustanovení je však zařazeno nejen proto, že výslovné zakotvení takového omezení je plně na místě, ale také proto, aby v rámci připomínkového řízení mohlo být relevantním předmětem diskuse. Klade se však k úvaze, zda by nepostačoval opakovaný (tj. nad obecná ustanovení) poukaz na dobré mravy. Vzhledem k tomu, že přiznání tzv. sankčního výživného vždy záleží na úvaze soudu (ten posoudí především sociální a mravní důvodnost žádání), není rozhodné, jakou argumentaci manžel, proti jehož vůli k rozvodu došlo, konkrétně (v rozvodovém řízení) použil, zejména

zda totiž výslovně poukazoval (popřípadě vůbec mohl poukazovat) na svou nepříznivou životní situaci, anebo zda i bez této argumentace bylo z jiných skutečností zřejmé, že mu zvláště závažná újma v důsledku případného rozvodu skutečně hrozí.

Navrhuje se výslovně vyjádřit, že poté, co doba poskytování sankčního výživného skončí, není vyloučeno, aby potřebný rozvedený manžel žádal o poskytování běžného výživného i pro další dobu.

§ 646

Právo rozvedeného manžela na výživné vždy zanikne, uzavře-li oprávněný rozvedený manžel manželství anebo vstoupí-li do zapsaného partnerství.

K § 646:

Jedná se o standardní ustanovení (přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený), dovoditelné z institutu vyživovací povinnosti mezi manžely. Zanikne tedy vyživovací povinnost druhého rozvedeného manžela, a to bez ohledu na to, o jaké výživné, tj. tzv. sankční, anebo tzv. obyčejné se jednalo.

Majetkové povinnosti a práva při zániku manželství

§ 647

(1) Zanikne-li manželství smrtí manžela, posoudí se majetkové povinnosti a práva bývalých manželů v rámci řízení o dědictví podle toho majetkového režimu, který existoval mezi manžely, popřípadě i podle dispozic, které zemřelý manžel ještě za svého života ohledně svého majetku na případ smrti učinil; jinak se použijí pravidla uvedená v § 623, s výjimkou odstavce 1 písm. c), ledaže se pozůstalý manžel dohodne s dědici o vypořádání jinak.

(2) Byl-li manžel prohlášen za mrtvého, posoudí se jeho majetkové povinnosti a práva ke dni, který je v rozhodnutí o prohlášení za mrtvého uveden jako den smrti.

K § 647:

Majetkové poměry po zániku manželství byly dosud upraveny jen parciálně. Nyní by měly být řešeny komplexně, přičemž se zmiňují oba způsoby zániku manželství.

Bez ohledu na to, jak manželství zanikne, je samozřejmé, že eo ipso zaniká případné společné jmění manželů (srov. ustanovení § 589 až 591 a contrario).

Jestliže manželství zaniklo smrtí manžela, posoudí se majetkové povinnosti a práva zemřelého v závislosti na majetkovém režimu za existence jeho manželství, popř. i ve spojení s jeho majetkovými dispozicemi.

V případě, že došlo k prohlášení za mrtvého, posoudí se majetkové poměry ke dni určenému soudem jako den smrti manžela.

§ 648

(1) Zanikne-li manželství rozvodem, spravují se majetkové povinnosti a práva rozvedených manželů dohodou manželů nebo rozvedených manželů.

(2) Nedohodnou-li se rozvedení manželé o vypořádání, může se manžel dovolat pomoci soudu.

(3) Zanikne-li spolu se zánikem manželství společné jmění, bez ohledu na to, jaký je jeho rozsah v den jeho zániku, a nedohodnou-li se rozvedení manželé do tří let od zániku manželství o vypořádání zaniklého společného jmění, ani se žádný z nich v této době nedovolá pomoci soudu, platí o tomto zaniklém společném jmění pravidla uvedená v § 622.

K § 648:

Jestliže manželství zaniklo rozvodem (a tato ustanovení se použijí přiměřeně i v případě, že došlo k prohlášení manželství za neplatné), předpokládá se, že se manželé o svých majetkových poměrech dohodnou, pokud se nedohodnou, obrátí se na soud, a pokud ani to neučiní, uplatní se tzv. nevyvratitelná domněnka – tak, jak to zná dosavadní právní úprava.

§ 649

O účincích dohody manželů, rozhodnutí soudu a o vypořádání společného jmění platí § 617 odstavec 2.

K § 649:

Stejně jako v případě vypořádání (k menšímu) modifikovaného společného jmění i zde se účinky jak dohody, tak rozhodnutí vztahují ke dni zániku manželství (ke dni zániku společného jmění – obdoba § 617 odst. 2).

Bydlení po zániku manželství

§ 650

(1) Zaniklo-li manželství smrtí manžela a manželé měli společné nájemní právo k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, zůstane nájemcem bytu pozůstalý manžel. Svědčilo-li manželům k domu nebo bytu společně jiné závazkové právo, zůstane oprávněným pozůstalý manžel.

(2) Zaniklo-li manželství smrtí manžela a nájemní právo k domu nebo bytu, v němž se nacházela rodinná domácnost manželů, měl jen jeden z nich, stane se nájemcem domu nebo bytu pozůstalý manžel, ledaže se s pronajímatelem dohodne jinak. Není-li naživu žádný z manželů, použijí se ustanovení o nájmu bytu.

(3) Zaniklo-li manželství smrtí manžela a nájemní právo k domu nebo bytu měl jen jeden z manželů, použijí se ustanovení o nájmu bytu.

(4) Pro některé byty může zvláštní zákon stanovit jinak.

§ 651

(1) Zaniklo-li manželství smrtí manžela, který měl k domu nebo bytu, v němž se nacházela rodinná domácnost manželů, výhradní vlastnické nebo jiné věcné právo, popřípadě jiné právo umožňující v domě nebo bytě bydlet, a nejedná-li se o právo závazkové, zatímco druhý manžel měl pouze právo bydlet, a právo zemřelého manžela přejde na dědice, kterým není pozůstalý manžel, zanikne jeho právo bydlet smrtí jeho manžela jen v případě, že na pozůstalém manželovi lze spravedlivě žádat, aby dům nebo byt opustil; jinak právo pozůstalého manžela bydlet trvá, dokud mu dědic nezajistí náhradní bydlení.

(2) Je-li to přiměřené poměrům pozůstalého manžela, především proto, že pečuje o nesvéprávné dítě, o něž manželé pečovali, nebo o nesvéprávné dítě, jehož otcem je zemřelý manžel, anebo o dítě nezaopatřené, které s pozůstalým manželem žije, může soud na návrh pozůstalého manžela založit v jeho prospěch právo odpovídající věcnému břemenu bydlení podle okolností případu, nejdéle však do doby, než takové dítě nabude trvale schopnost samo se živit, a za úplatu srovnatelnou s nájemným v místě obvyklým; toto právo nezanikne, nabude-li dítě schopnost samo se živit jen na přechodnou dobu.

(3) Měl-li pozůstalý manžel právo bydlet z jiného důvodu, použijí se odstavce 1 a 2 obdobně.

K § 650 až 651:

K odstavci druhému § 651: je třeba mít na zřeteli, že děti trvale invalidní schopnost samy se živit nenabudou vůbec.

K odstavci třetímu § 651: ustanovení míří na případy, kdy v domě nebo bytě měl jeden z manželů pouze právo bydlet (dané například svolením svých rodičů), a druhý manžel měl právo bydlet odvozené od práva bydlet, které svědčilo prvnímu z manželů, totiž bydlel právě jako manžel.

§ 652

(1) Zaniklo-li manželství rozvodem, a manželé měli k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, stejné, anebo společné právo, a manželé nebo rozvedení manželé se nedohodnou, kdo bude v domě nebo bytě dále bydlet, zruší soud na návrh jednoho z nich podle okolností případu dosavadní právo toho z rozvedených manželů, na kterém lze spravedlivě žádat, aby dům nebo byt opustil, a popřípadě zároveň rozhodne o způsobu náhrady za ztrátu práva; přitom přihlédne zejména k tomu, kterému z rozvedených manželů byla svěřena péče o nesvéprávné dítě, o něž manželé pečovali, a ke stanovisku pronajímatele.

(2) Rozvedený manžel, který má dům nebo byt opustit, má právo v domě nebo bytě bydlet, dokud mu druhý manžel nezajistí náhradní bydlení podle odstavce 1, ledaže mu náhrada nebyla přiznána; v tomto případě má právo v domě nebo bytě bydlet nejdéle jeden rok; byla-li mu však svěřena péče o nesvéprávné dítě, o něž manželé pečovali za trvání manželství, nebo o dítě nezaopatřené, které s ním žije, může soud na návrh tohoto manžela založit v jeho prospěch právo bydlení, o němž platí ustanovení § 640 odstavec 2 obdobně.

§ 653

Zaniklo-li manželství rozvodem, a manželé neměli k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, stejné, popřípadě společné právo, a manželé, popřípadě rozvedení manželé se nedohodnou o dalším bydlení manžela, který má v domě nebo bytě pouze právo bydlet, popřípadě jiné právo, které je slabší než právo druhého manžela, rozhodne soud na návrh manžela, který má k domu nebo bytu právo vlastnické nebo jiné věcné právo, popřípadě výhradní právo nájemní nebo jiné závazkové právo, o povinnosti druhého manžela se vystěhovat; ustanovení § 651 odstavec 2 platí zde obdobně.

§ 654

Zaniklo-li manželství rozvodem, a manželé měli v domě nebo bytě právo bydlet, přičemž jedno právo bylo odvozeno od druhého, má právo žádat vystěhování toho z rozvedených manželů, který měl jen právo odvozené, ten, kdo má k domu nebo bytu věcné nebo závazkové právo, od kterého bylo právo druhého z manželů bydlet přímo odvozeno.

K § 652 až 654:

Tato ustanovení řeší otázky bydlení v souvislosti se zánikem manželství smrtí manžela a rozvodem řádově shodně, tj. odlišující kritérium představují zásadně jen tituly bydlení, jednak věcně právní (rovné a nerovné), jednak obligačně právní.

(Ustanovení § 650 se použije i v případě, kdy jeden z manželů opustí rodinnou domácnost s úmyslem nevrátit se: svědčí-li manželům společné nájemní právo a jeden z manželů rodinnou domácnost opustí s úmyslem žít trvale na jiném místě, platí pro právní poměry manžela, který v domě nebo bytě zůstal, ustanovení o zániku manželství smrtí manžela obdobně.)

Nosným zřetelem obou ustanovení je ochrana slabšího partnera a dítěte svěřeného do jeho péče.

Lhůta, v níž je ochrana poskytována, nemusí být dána toliko časem, ale obdobně jako dosud např. vázána na podmínku zajištění (obstarání) bydlení, popřípadě náhrady za ně, zejména v penězích.

Nic rovněž nebrání tomu, aby soud v rámci náhrady určil třeba také povinnost přispívat na cenu nového bydlení manželovi, který obydlí opustil.

Hlava II
Příbuzenství

Díl 1
Příbuzenství

§ 655

(1) Příbuzenství je vztah osob, které pocházejí od společného předka nebo jedna od druhé.

(2) Příbuzenství se zakládá buď na přirozeném poměru, anebo vzniká osvojením.

§ 656

(1) Osoby jsou příbuzné v linii přímé, pochází-li jedna od druhé.

(2) Osoby jsou příbuzné ve vedlejší linii, mají-li společného předka, ale přitom nepocházejí jedna od druhé.

(3) Ustanovení odstavců 1 a 2 platí obdobně o příbuzenství vzniklém osvojením.

§ 657

Stupeň příbuzenství mezi dvěma osobami se určuje podle počtu zrození, jimiž v linii přímé pochází jedna od druhé a ve vedlejší linii obě od svého nejbližšího společného předka.

K § 655 až 657:

Otázky příbuzenství dosud (a velmi kuse) upravuje občanský zákoník ve své obecné části. Vzhledem k tomu, že příbuzenství je institutem statusovým, nelze pochybovat o tom, že jeho úprava, a to v rozšířené podobě, je na místě.

Vymezení příbuzenství scházelo dosud úplně, stejně jako zmínka o způsobech jeho vzniku.

Pro větší srozumitelnost se mluví jak o tom, že příbuzné osoby pocházejí od společného předka, tak i o tom, že příbuzné osoby pocházejí jedna od druhé, a to přesto, že by postačovalo uvést, že jedna pochází od druhé.

Spřízněnost může vzniknout jednak přirozeně (nesprávně – srov. dále – „pokrevně“), jednak osvojením. Ani toto vyjádření není zcela přesné. Pokud jde o přirozené příbuzenství, může totiž vzniknout jak skutečně přirozeně, přirozeným procesem při koitu, tak také uměle, totiž medicínsky, tedy sice také biologickým procesem, ale jinak než při koitu. Navíc nemusí jít vskutku o pokrevní příbuzenství (srov. dárcovství). Proti přirozenému či jakoby-přirozenému procesu stojí proces právní, tedy řízení o osvojení zakončené (vyhovujícím) rozhodnutím soudu.

Takto nejsou zmíněny situace, kdy je otcovství (ať už souhlasným prohlášením nebo rozhodnutím soudu) určeno vůči muži, který není (přirozeným) otcem, a stejně tak ani situace, kdy manželka porodí dítě počaté jiným mužem než manželem. V tomto ohledu lze ale mít za

to, že zde vlastně jde o právní fikci, která je ve statusových poměrech nezbytná, takže i takové příbuzenství se nutně považuje za příbuzenství přirozené.

Výčet, resp. vymezení okruhu tzv. osob blízkých najdeme v obecné části zákoníku. Úprava dosavadní je tam doplněna o zmínku o osobách trvale spolu žijících manželským životem, ač manželství neuzavřely. Někdy bývají označováni dost zastaralým (prvorepublikovým) názvem „druh“, „družka“. Dnes se spíš užívá výrazů „přítel“, „přítelkyně“. Lze mít za to, že vzhledem k novému životnímu stylu je tato výslovná zmínka na místě.

Díl 2 **Rodiče a dítě**

Oddíl 1 **Určování rodičovství**

§ 658

Mateřství

(1) Matkou dítěte je žena, která je porodila; původ genetické látky, která byla základem početí, není rozhodný. Žalobě ženy, která byla dárkyní genetické látky, proti ženě, která dítě porodila, nelze vyhovět.

(2) Není-li z okolností zřejmé, která z žen, jež tvrdí, že je matkou, dítě porodila, soud rozhodne, že dítě je nebo není dítětem určité ženy.

K § 658:

Právní pravidlo u nás přijaté, podle kterého je porod jedinou relevantní skutečností pro rozhodnutí otázky mateřství, odpovídá i článku 2 evropské Úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství (bez ohledu na věcnou působnost této Úmluvy). Toto právní pravidlo je - zejména z důvodů potřeby naprosté jednoznačnosti pro každého - doplněno ustanovením, které jinak lze dovodit z první věty.

Je nicméně třeba, aby právní úprava zahrнула též možnost odpovídajícího řešení situací, kdy - i pokud jde o porodičnou ženu - panuje nejistota. Zároveň je zohledněna skutečnost daná vývojem vědeckého poznání. Tedy jak pravidlo odstavce prvního, tak pravidlo odstavce druhého mají za úkol v míře co možná největší zabránit pronikání tržních momentů do biologických procesů souvisejících s mateřstvím. Obě pravidla jsou statusová, a tudíž bez pochyby kogentní.

Právo podat žalobu by měl mít každý a neměl by být omezen žádnou lhůtou.

Přitom je ale třeba dbát i práva na soukromí (srov. v tom směru judikaturu Evropského soudního dvora).

Otcovství

§ 659

(1) Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem je manžel matky.

(2) Narodí-li se dítě ženě znovu provdané, má se to, že otcem je manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne poté, co předchozí manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné.

K § 659:

Standardní formulace první domněnky otcovství je doplněna se zřetelem na institut nezvěstnosti (srov. zejm. § 52 odst. 1 věta druhá). Je-li důvodem zániku manželství smrt, která nebyla zjištěna obvyklým způsobem (tj. soud rozhodl o prohlášení za mrtvého), uplatní se pro určení rozhodného dne obecné pravidlo.

Narodí-li se dítě ženě, jejíž manžel byl prohlášen za mrtvého a dojde k určení otcovství souhlasným prohlášením matky a jiného muže, nezmění se na statusovém postavení dítěte ani otce dítěte ničeho, zjistí-li se, že prohlášený za mrtvého žije, takže bude-li některý ze zúčastněných mít vůli, aby nastala změna ve statusu zejména dítěte, bude třeba otcovství souhlasně prohlášené popřít, anebo bude třeba využít pomoci nejvyššího státního zástupce, popřípadě institutu osvojení.

§ 660

(1) Narodí-li se dítě v době mezi zahájením řízení o rozvod manželství a třístým dnem po rozvodu manželství, a manžel, popřípadě bývalý manžel matky o sobě prohlásí, že není otcem dítěte, zatímco jiný muž o sobě prohlásí, že je otcem dítěte, má se za to, že otcem je tento muž, připojí-li se matka k oběma prohlášením.

(2) Prohlášení manžela matky dítěte, popřípadě jejího bývalého manžela, muže, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, a matky dítěte se činí v řízení před soudem, zahájeném na návrh některého z nich; návrh je třeba podat před uplynutím jednoho roku od narození dítěte. Nemůže-li matka pro duševní poruchu posoudit význam svého prohlášení nebo je-li opatření jejího prohlášení spojeno s těžko překonatelnou překážkou, není prohlášení matky třeba.

(3) K rozhodnutí o otcovství k dítěti podle odstavců 1 a 2 nemůže dojít dříve, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství.

(4) Jde-li o řízení o neplatnost manželství, použijí se odstavce 1 až 3 obdobně.

K § 660:

Není rozhodné, kdo podá návrh na zahájení řízení. Jde o řízení především statusové, svou procesní povahou nesporné. Návrh spočívá v prohlášení a směřuje proti druhým dvěma nutně

zúčastněným osobám. Jedná se (totiž) o řízení o popření otcovství spojené s řízením o určení otcovství – jde zároveň o obojí: prvním krokem by mělo být prohlášení popírající otcovství za souhlasného prohlášení matky (resp. aniž matka vysloví své námitky), druhým pak prohlášení (muže, který tvrdí, že je otcem), uznávající otcovství za souhlasného prohlášení matky. Soud prohlášení přijímá, čímž je validuje – dává vrchnostenské dobrozdání, že prohlášení odpovídají skutečnosti a že vůle žádné ze zúčastněných osob nebyla nepřípustným způsobem ovlivněna, ať už jakkoli, resp. kýmkoli.

Ve vztahu k rozvodu se jedná o samostatné řízení, nicméně, nebylo-li ještě o rozvodu manželství rozhodnuto, je třeba rozhodnutí vyčkat: den následující po dni právní moci rozhodnutí o rozvodu je

prvním dnem, k němuž lze vztáhnout účinky dotyčného trojstranného prohlášení.

Lhůta je stanovena na jeden rok (jinak je šestiměsíční) proto, že nelze vyloučit situace prodloužení rozvodového řízení.

Otázka zápisu do matriky bude řešena standardním způsobem: do matriky bude zapsán nejprve manžel matky, a posléze – na základě osvědčení soudu o prohlášení – bude tento zápis změněn.

Pravidla, která platí pro rozvod manželství, platí obdobně i pro řízení o neplatnosti manželství, protože cíle obou řízení jsou shodné.

§ 661

Pro případ určení otcovství se má za den, kdy manželství zaniklo, den, který je v rozhodnutí o prohlášení za mrtvého určen jako den smrti.

K § 661:

Vzhledem k tomu, že je třeba, aby pravidlo o dni smrti u statusových věcí otcovství bylo jen jedno jediné, je zde uváděno výslovně.

§ 662

Narodí-li se dítě, které je počato umělým oplodněním, ženě neprovdané, má se za to, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas.

K 662:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený. Souvisí s ustanovením § 671 návrhu.

§ 663

Nedojde-li k určení otcovství podle ustanovení § 659, 660 nebo 662, má se to, že otcem je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů. Takto lze určit otcovství i k dítěti ještě nenarozenému, bylo-li počato.

§ 664

(1) Prohlášení podle ustanovení § 663 se činí osobně před soudem nebo před příslušným matričním úřadem.

(2) Prohlášení nemůže učinit, kdo ještě nedosáhl šestnácti let.

(3) Činí-li prohlášení ten, kdo není plně svéprávný, může je učinit pouze před soudem. Činí-li prohlášení ten, kdo není plně svéprávný, není třeba, aby za něj jednal jeho opatrovník; soud podle okolností případu rozhodne, zda ten, kdo není plně svéprávný, je schopen jednat sám, anebo zda za něj bude jednat jeho opatrovník.

(4) Činí-li prohlášení muž, který není přirozeným otcem dítěte, může je učinit pouze před soudem. Soud prohlášení otcovství nepřipustí, není-li vyloučeno, že prohlášením otcovství vznikne pro dítě nebezpečí újmy. Ustanovení o osvojení se použijí přiměřeně.

§ 665

Nemůže-li matka pro duševní poruchu posoudit význam svého prohlášení nebo je-li opatření jejího prohlášení spojeno s těžko překonatelnou překážkou, není prohlášení matky třeba.

K § 663 až 665:

Jde o tzv. druhou domněnku otcovství.

Rodiči se rozumějí matka dítěte a muž, který souhlasně s matkou své otcovství prohlašuje.

Prohlášení otcovství musí být učiněno osobně.

I pro řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů platí pravidla Úmluvy o právech dítěte a ustanovení tohoto zákona ustanovující o právech dítěte, tudíž popřípadě i pravidla o potřebě ustavení opatrovníka apod. Takto je třeba ustavit opatrovníka vždy, jde-li o dítě již narozené. Nejedná se o zastoupení dítěte, jedná se o ochranu jeho zájmů: proto pokud je dítě dostatečně schopné záležitosti uznání otcovství porozumět, má se mu dostat řádné informace, aby se mohlo k věci vyjádřit. To by mělo platit obdobně i v řízení před matričním úřadem.

Schopnost nespěprávného nezletilého k prohlášení otcovství musí posoudit soud, a to s přihlédnutím ke všem relevantním okolnostem konkrétního případu. Jde-li o osobu mladší 16 let, nelze určit otcovství k jejímu dítěti jinak, než pomocí třetí domněnky.

Určení otcovství podle druhé domněnky vzniklo, jak známo, z potřeby přirozeného otce, který nebyl manželem matky, stát se otcem i právním. V naprosté většině případů jde právě o

tuto situaci (těch je dnes stále více vzhledem ke snižování počtu manželství). Nicméně, přibývá také situací, kdy své otcovství prohlašuje muž, který není otcem dítěte, který by ani dost dobře být jeho otcem nemohl, který sám uvádí, že se s matkou dítěte poznal po porodu dítěte atd. Důvody takových situací jsou různé, a je zřejmé, že je na státu, aby dítěti poskytl dostatečnou péči a ochranu v situaci, kdy nelze vyloučit, že mu hrozí nebezpečí. Na počátku pochybného a pro dítě nikoli příznivého vývoje bývá právě uznání otcovství mužem, jenž hraje jen roli prostředníka, a následně dochází k (možná i úplatnému) osvojení dítěte, kupř. jeho manželkou, anebo i jinou ženou. (Jedná se o nebezpečí zavlékání dětí do ciziny, nejen pro finančně výhodnou adopci, ale i k účelům vysloveně zavrženíhodným, jakými je dětský sex, dětská pornografie, ale i např. prodej dětí s cílem využít jejich těla apod.)

Je nutné vždy dovozovat, že souhlasné prohlášení rodičů – výjimkou ze situace upravené v § 659, tj. především tehdy, je-li prohlášení činěno před matričním úřadem - nelze uskutečnit dříve, než uplynulo 300 dní od zániku matčina manželství (tj. od právní moci rozsudku o rozvodu popř. od smrti manžela). Nejenže lze takto vyloučit případné dvojí otcovství, ale má tak být dáno najevo, že souhlasné prohlášení slouží právnímu určení přirozeně založeného otcovství.

(Ustanovení § 664 odst. 4 jde nad rámec věcného záměru.)

Budiž podotknuto, že pro tento případ bude zapotřebí upravit matriční předpisy.

§ 666

Na prohlášení otcovství jako zvláštní projev vůle se použijí obecná ustanovení o právním jednání, není-li stanoveno jinak.

K § 666:

Právní povaha prohlášení otcovství byla dosud nejasná, ba vznikaly pochybnosti, zda je možné na tato prohlášení vztáhnout předpisy o právním jednání. Zdejší ustanovení by mělo ony pochyby odstranit a nepřipadnou mezeru vyplnit.

Takto bude na prohlášení otcovství možné použít např. ustanovení o simulaci, resp. omylu a lsti.

§ 667

(1) Nedojde-li k určení otcovství podle ustanovení § 659, 660 nebo 662, ani podle ustanovení § 663, může matka, dítě i muž, který o sobě tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud. Má se za to, že otcem je muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti.

(2) Není-li domnělý otec naživu, podává se návrh proti opatrovníkovi, kterého k tomu soud ustaví.

§ 668

(1) Zemře-li během řízení navrhovatel, může v řízení pokračovat další k návrhu oprávněný. Zemře-li během řízení dítě, může do šesti měsíců od jeho smrti podat návrh též jeho potomek, má-li právní zájem na tomto určení.

(2) Zemře-li během řízení domnělý otec, pokračuje řízení proti opatrovníkovi, kterého k tomu soud ustaví.

(3) Zemře-li během řízení muž, který o sobě tvrdil, že je otcem, a nepokračuje-li v řízení dítě nebo matka, soud řízení zastaví.

K § 667 a 668:

Třetí domněnka otcovství je rovněž standardní. S jedinou, ovšem nikoli nepodstatnou, výjimkou se jedná o přepis dosavadní právní úpravy formulačně upravený. Zmíněnou výjimkou je zkrácení nejkratší možné doby pro narození dítěte ze sto osmdesáti na sto šedesát dnů, což odpovídá současnému poznání a současným možnostem lékařské vědy a praxe.

§ 669

(1) Manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozví, že se jeho manželce narodilo dítě, popřít u soudu, že je otcem dítěte. Otcovství popírá vůči dítěti a matce, jsou-li oba naživu, a nežije-li jeden z nich, vůči druhému; není-li naživu žádný z nich, manžel toto právo nemá.

(2) Pozbude-li manžel před uplynutím popěrné lhůty svéprávnost, může otcovství popřít jeho opatrovník, a to do šesti měsíců ode dne, kdy se dozví o narození dítěte, a věděl-li o jeho narození již před svým ustavením, nejpozději do šesti měsíců po svém ustavení.

K § 669:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

§ 670

(1) Narodí-li se dítě mezi stošedesátým dnem od uzavření manželství a třístým dnem po jeho zániku nebo prohlášení za neplatné, lze otcovství popřít s výjimkou uvedenou v ustanovení § 661, jen je-li vyloučeno, aby manžel matky byl otcem dítěte.

(2) Narodí-li se dítě před stošedesátým dnem od uzavření manželství, postačí k tomu, aby se nemělo za to, že otcem dítěte je manžel matky, popře-li své otcovství. To neplatí, souložil-li manžel matky s matkou dítěte v době, od níž do narození dítěte neprošlo méně než sto šedesát a více než tři sta dní, nebo věděl-li při uzavření manželství, že je těhotná.

§ 671

Otcovství k dítěti narozenému v době mezi stošedesátým dnem a třístým dnem od umělého oplodnění provedeného se souhlasem manžela matky, anebo se souhlasem jiného muže, když matka není vdaná, bez ohledu na to, jaké genetické látky bylo použito, nelze popřít. To neplatí, otěhotněla-li matka dítěte jinak.

K § 670 a 671:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený s tím, že je doplněno řešení dosud ne zcela jasné otázky, zda ustanovení se vztahuje i na situace, kdy je použita gaméta jiného muže než toho, který dal k umělému oplodnění souhlas, ať jím byl manžel matky dítěte nebo jiný muž, resp. také na situace, kdy je užito ova jiné ženy.

§ 672

Popřel-li pozdější manžel své otcovství k dítěti matky znovu provdané, počíná šestiměsíční lhůta k popření otcovství dřívějšího manžela dnem následujícím poté, kdy se dozvěděl o rozhodnutí.

K § 672:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

§ 673

Matka může do šesti měsíců od narození dítěte popřít, že otcem dítěte je její manžel. Ustanovení o popření otcovství manželem platí obdobně.

K § 673:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

§ 674

(1) Muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, může otcovství k dítěti popřít, jen je-li vyloučeno, že by mohl být otcem dítěte. Může tak učinit do šesti měsíců ode dne, kdy bylo takto otcovství určeno; dojde-li k určení otcovství před narozením dítěte, neskončí lhůta dříve, než šest měsíců po jeho narození.

(2) Ustanovení § 669 odstavce 1 věta druhá a odstavce 2 tu platí obdobně.

K § 674:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

§ 675

Matka dítěte může popřít, že otcem dítěte je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, a to ve lhůtách stanovených v § 674 odstavci 1 věta druhá.

K § 675:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

§ 676

(1) Vyžaduje-li to zájem dítěte, může nejvyšší státní zástupce podat návrh na popření otcovství, uplynula-li lhůta stanovená pro popření otcovství některému z rodičů.

(2) Je-li vzhledem ke všem okolnostem zřejmé, že muž, který se má za otce dítěte, otcem není, může nejvyšší státní zástupce podat návrh na popření otcovství, uplynula-li lhůta stanovená pro popření otcovství některému z rodičů, ledaže zájem dítěte výjimečně vyžaduje, aby k popření otcovství nedošlo.

(3) Nejvyšší státní zástupce popírá otcovství vůči otci, matce a dítěti; není-li některý z nich naživu, popírá otcovství vůči ostatním; není-li naživu žádný z nich, popírá otcovství vůči opatrovníkovi, kterého k tomu soud ustaví.

K § 676:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

Je třeba zdůraznit význam přirozených (biologických) poměrů pro dítě (odstavec 2). Je však na místě připustit, že zcela výjimečně může nastat situace, kdy zájem dítěte je na straně otce tzv. sociálního apod. Na druhé straně, zjištění skutečného otce dítěte ani zdaleka není významné jen se zřetelem na vyživovací povinnost: současná medicína pracuje s dědičností naprosto důsledně a v širokém spektru případů, a je tudíž v nejvlastnějším zájmu dítěte, aby byl zjištěn jeho pravý otec, resp. alespoň aby nebyl za jeho otce považován ten, kdo jeho skutečným otcem není. Profil DNA (což je určující charakteristika v odstavci druhém) ovšem dovoluje jen otcovství určit, zjištění neexistence stavu otcovství je druhotné. Stejný cíl a smysl má i ustanovení § 678.

§ 677

Vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva, může soud i bez návrhu zahájit řízení o popření otcovství, bylo-li otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů, ale otec dítěte takto určený nemůže být jeho otcem. Soud zpravidla neprodleně pozastaví výkon rodičovských povinností a práv.

K § 677:

Vzhledem k funkční nedostatečnosti dosavadní právní úpravy, kdy se vyžaduje složité dokazování, přičemž je zde vážné nebezpečí uplynutí relativně krátké lhůty, navrhuje se toto ustanovení, které by snad mohlo, zejména tehdy, bude-li zahájení řízení následováno systací výkonu rodičovských povinností a práv, řešit nevládnou situaci hrozící dítěti. Základními lidskými právy se rozumí především ta, jež náležejí dítěti, jsou-li s nimi matčina práva v rozporu, musí tato ustoupit.

§ 678

Otcovství může popřít i dítě poté, kdy dosáhlo zletilosti. Může tak učinit nejpozději do jednoho roku po dosažení zletilosti, popřípadě do jednoho roku poté, co se dozvědělo o skutečnostech, které otcovství k němu zpochybňují.

K § 678:

Nové ustanovení umožňuje i dítěti, byť až poté, kdy dosáhne zletilosti, usilovalo o změnu v podobě svého osobního, resp. rodinného statusu.

Oddíl 2

Osvojení

Pododdíl 1

Osvojení a osvojitel

§ 679

Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.

K § 679:

Nové ustanovení umožňuje i dítěti, byť až poté, kdy dosáhne zletilosti, usilovalo o změnu v podobě svých rodinných vazeb.

§ 680

(1) Osvojení se zakládá rozhodnutím soudu na návrh osoby, která chce osvojit dítě (dále jen „osvojitel“), nebo na návrh osvojitele, k němuž se připojí zletilý, který má být osvojen.

(2) Na základě rozhodnutí soudu o osvojení se osvojitel, popřípadě osvojitelé zapíše do matriky.

K § 680:

Institut osvojení nemá být napříště považován výlučně za formu náhradní rodinné péče. Navrhovaná právní úprava má zohlednit jednak skutečnost, že značný počet osvojení je jenom - tak zvaným - osvojením nepravým, totiž osvojením manželem rodiče dítěte, jednak to, že ani osvojení dítěte osobami od rodičů odlišnými (osobou od rodiče odlišnou) není pouhou péčí, i když se třeba u malého dítěte viditelně do péče koncentruje: vždy se především, a to právě na rozdíl od všech institutů náhradní péče (zčásti s výjimkou poručenství), jedná o záležitost statusovou, kdy rozhodnutí soudu změni zdaleka ne jen poměry mezi přirozeným rodičem, dítětem a osvojitelem.

Právní úprava vychází ze zájmu dítěte, především z jeho zájmu na odpovídající péči. Přitom se ovšem za primární považuje péče přirozených rodičů – jsou-li tu a jsou-li jí schopni. Osvojení je proto koncipováno tak, aby rozhodnutí o něm bylo vyhrazeno pro případy, kdy dítě od svých přirozených rodičů již zcela zřejmě nemůže nic očekávat, zejména od nich nemůže očekávat jejich zájem o ně samé a jejich řádnou péči. Zároveň má být samozřejmostí vzetí náležitého zřetele k přání a názoru dítěte, pokud je schopno takto uvažovat.

Právo rodiče dát souhlas k osvojení je jeho osobním právem. Jedná se o právo sui generis, právo statusové, které není součástí povinností a práv zahrnovaných v dnešní právní úpravě do pojmu rodičovské zodpovědnosti, v navrhované do pojmu rodičovských povinností a práv. Jinak řečeno, je to právo, jehož základ tkví v přirozeném vztahu mezi rodičem a jeho pokrevním potomkem, a v rovině právní se řadí mezi práva statusová. Proto není možné rodiče tohoto práva zbavit – ani v případech, kdy se souhlas rodiče k osvojení nevyžaduje, nejde o důsledek zbavení rodiče tohoto jeho zvláštního práva (s výjimkami), proto nepřichází v úvahu zastoupení atd. Také soud by měl k tomuto souhlasu přistupovat podle zvláštní povahy tohoto volního projevu: kromě jiného by se zásadně neměl spokojit toliko s prohlášením, daným písemně, ale měl by zkoumat současné (momentální) stanovisko rodiče osobně přítomného.

Zájem dítěte má být prvořadým faktorem i při svěřením (předání) dítěte do péče třetí osoby, totiž zpravidla budoucího osvojitele. Proto, a nejen s ohledem na povinnosti vyplývající pro náš stát z Úmluvy o právech dítěte, z evropské Úmluvy o osvojení dětí (č. 132/2000 Sb.m.s.), jakož i na práva vyplývající z Listiny, bude o svěřením (předání) dítěte do péče takové osoby vždy rozhodovat soud.

Vzhledem k tomu, že zájem dítěte, zejména dítěte velmi útlého věku, lze spatřovat hlavně v péči o jeho osobu a v ochraně dítěte, není jistě třeba, aby povinnosti a práva pečující osoby byla širší než ta, která nutně souvisí s péčí o dítě a s jeho ochranou (obdobně jako je tomu u jiných osob, kterým je dítě svěřováno na základě zákona). Přitom rozhodnutí soudu o svěřování dítěte do individuální péče by – ač podmíněné splněním důkazní povinnosti navrhovatele – mělo být nanejvýš operativní.

Doba, po kterou bude dítě v péči budoucího osvojitele, by měla být přiměřená okolnostem: měla by být právě tak dlouhá, aby bylo možné bezpečně zjistit, že uvažovaný osvojitel bude pro dítě tím nejlepším rodičem. Na druhé straně, budoucí osvojitel bude mít dostatek prostoru prokázat, že mu jde o péči o potřebné dítě, že jeho zájem je v prospěchu dítěte, nikoli třeba prvořadě v uspokojení potřeby vlastní (kterou by naopak bylo lze předpokládat v případě osvojení zletilého). Tak by se mělo rovněž předejít situacím, kdy poté, co již bylo o osvojení kladně rozhodnuto, osvojitel zjišťuje, že skutečnost není v souladu s jeho očekáváními, a vrací dítě do ústavní (popř. jiné) péče.

To ostatně odpovídá nejen nutnosti vyrovnat postavení budoucího osvojitele a přirozeného rodiče (otázka odvolání souhlasu a „vrácení dítěte“), ale odpovídá také potřebě pečlivě zjistit osobnostní kvality budoucího osvojitele, jeho vlastnosti, dispozice, pohnutky atd. atd. (srov. zejm. Úmluvu o osvojení dětí).

Vzhledem k tomu, že je třeba zajistit naplnění práva dítěte na vlastní identitu a znalost vlastního původu (Mezinárodní úmluva o občanských a politických právech, čl. 23 a 24, Úmluva o právech dítěte, čl. 7), klade se úkol úplného zjišťování, pokud se jedná o osobnost a všestrannou anamnézu přirozených rodičů, s tím, že výsledky tohoto zjišťování - sice popřípadě odpovídajícím způsobem utajené – přece jen by v případě zájmu zletilého dítěte měly být po ruce. (Výhrada, kterou ještě ČSFR učinila a ČR zachovala a která je nám opakovaně vytýkána, by měla být bez prodlení odvolána.)

To souvisí úzce s otázkou anonymity, jejíž řešení ve prospěch jejího potlačení, resp. snížení nároků na ni, je jistě úkolem, který byl dospělým uložen už dávno. To nebrání ovšem tomu, aby tato zásada nepřipouštěla výjimku výslovně upravenou.

Vedle osvojení koncipovaného zásadně jako institut týkající se dětí (za vlastní je přijímáno cizí dítě, tj. nezletilý, resp. nesvéprávný), se dále upravuje (speciálními ustanoveními) osvojení zletilého, resp. osoby, která jsouc nezletilá, nabyla plnou svéprávnost.

Úvodní ustanovení stanoví způsob realizace osvojení jakožto založení právního příbuzenství. Na dosavadní právní úpravě ničeho nemění. (Pokud jde o zápis osvojení do matriky, srov. ust. čl. 20 odst. 3 a 4 Úmluvy o osvojení dětí.)

§ 681

(1) Předpokladem osvojení je přesvědčení o prospěchu osvojovaného dítěte, který se jeví jako vysoce pravděpodobný, protože mezi osvojitelem a osvojencem se vytvořil vztah, jaký obvykle bývá mezi rodičem a dítětem, nebo se alespoň vytvořily základy takového vztahu.

Není-li zcela nepochybné, že dítě nemůže od přirozeného rodiče již nic očekávat, nelze uvažovat o prospěchu osvojovaného dítěte.

(2) Osvojuje-li osvojitel své přirozené dítě, má se vždy za to, že osvojení je dítěti ku prospěchu.

(3) Ani přesvědčení o prospěchu osvojovaného dítěte však nestačí, nejsou-li splněny podmínky uvedené v následujících ustanoveních.

K § 681:

Zákon výslovně vyjádří cíl a smysl osvojení, jímž je za všech okolností prospěch osvojovaného dítěte (přesvědčení o prospěšnosti osvojení pro osvojované dítě se považuje za zásadní a neopomenutelný předpoklad osvojení), který lze spatřovat (objektivně zjistit a posoudit) v tom (popř. podle toho), že mezi dítětem a jeho novým „rodičem“ se již vytvořil právě takový vztah, jaký obvykle mezi dětmi a rodiči bývá, popřípadě se zatím vytvořily alespoň základy – solidní základy – takového vztahu. Přitom lze mít důvodně za to, že osvojení vlastního (přirozeného) dítěte (které by rozhodně nemělo být zakázáno) je vždy dítěti ku prospěchu. Na druhé straně je rovněž vyjádřeno, že prospěch dítěte je třeba hledat především u jeho přirozených rodičů. Kromě jiného by z toho mělo být dovozována povinnost státu věnovat v první řadě odpovídající pozornost pomoci potřebným přirozeným rodičům (sociálně-právní péče), a teprve v druhé řadě hledat pro dítě nové řešení, řešení spočívající v nalezení vhodného nového životního prostředí.

V dalších ustanoveních jsou upraveny podmínky a předpoklady kladného rozhodnutí soudu o osvojení – případné jejich nesplnění nebo nenaplnění nelze nahradit ani zřejmým prospěchem dítěte. Nelze totiž zapomínat, že ať tak či onak, jedná se vždy o zcela zásadní statusovou záležitost dítěte a opomenutí jakéhokoli zákonem stanoveného úkolu (podmínky) by mohlo mít pro dítě i celoživotní negativní následky (srov. vyšetřovací princip statusového řízení).

K pojmům „přirozené příbuzenství“, „přirozené dítě“, „přirozený rodič“: rozumí se jím vždy takové příbuzenství, které vzniklo cestou nikoli pouze právní, ale zpravidla jen koitem /výjimečně umělým oplodněním/, a to tak, že je zachována přirozenost vzestupné, resp. sestupné řady (viz také již výše). Tak by medicínské předpisy měly zakazovat, aby matky odnositelky a porodily oplodněné vajíčko svých dcer, případně naopak.

§ 682

Osvojit mohou manželé nebo jeden z manželů; výjimečně může osvojit i osamělá osoba.

K § 682:

Uvádí se výslovný výčet v úvahu přicházejících „druhů“ osvojitelů, který z dosavadní právní úpravy lze toliko dovodit. (Naopak ze zdejšího ustanovení lze dovodit, že jde o výčet.)

„Osamělou“ se rozumí osoba, která ač třeba nežije sama, nežije v žádném zákonem uznaném svazku.

§ 683

Osvojují-li manželé, podávají návrh na osvojení společně (společní osvojitelé).

K § 683:

Zdejší ustanovení, ač je svou povahou i ustanovením procesním, nese především aspekt hmotně právní, když připomíná, kdo jsou společní osvojitelé. Jedná se o standardní ustanovení.

§ 684

(1) Osvojuje-li jeden z manželů, je k osvojení třeba souhlasu druhého manžela, ledaže druhý manžel není plně svéprávný nebo opatření jeho souhlasu je spojeno s těžko překonatelnou překážkou; lze-li však mít za to, že osvojení je v rozporu s oprávněnými zájmy druhého manžela, popřípadě dalších členů rodiny, je jeho souhlasu třeba vždy.

(2) Osvojuje-li manžel dítě svého manžela, má se za to, že souhlas, který dává jako rodič dítěte, je zároveň souhlasem k osvojení dítěte manželem. Jinak se ustanovení, která stanoví podmínky osvojení, použijí podle své povahy přiměřeně.

(3) Osvojuje-li pozůstalý manžel rodiče dítěte, bude při rozhodování o osvojení vzat vždy zřetel i na zájmy osob blízkých zemřelému rodiči, zejména na zájmy jeho rodičů.

K § 684:

Ustanovení prvního odstavce je v zásadě standardní. Přesto, že jde zřejmě o dost ojedinělý případ, není možné jej pominout, a naopak je třeba dosavadní úpravu doplnit. Ostatně právě proto, že se nezdá, že lze setkat s fakticky nerovným postavením manželů, jež bývá vyvoláno zejména jistou nedostatečností jednoho z nich, a tuto nerovnost je nutné vyrovnat výslovným ustanovením.

Následující odstavec je relevantní pro onu jen zdánlivou výjimku. Jak již bylo výše uvedeno, taková osvojení jedním z manželů naopak převažují. Jedná se o případ zvaný poněkud nepřesně „nepravé osvojení“. Souhlas rodiče dítěte splývá s jeho souhlasem v roli manžela osvojitele.

Na tomto místě je vhodné poznamenat: v zákonném textu se setkáváme s výrazem „dítě“ ve dvojnásobném významu: jednak jde o osobu, která ještě nedosáhla zletilosti, resp. ani již dříve plně svéprávnosti, jednak jde o něčí dítě (vztahové označení, vyjádření vztahu mezi dvěma osobami – výraz potomek, jenž zpravidla označuje všechny příbuzné v přímé sestupné linii, použit nejspíš nelze; přesně řečeno, jde o potomka v prvním stupni). Je nutné připomenout, že ve všech ustanoveních, která takový (vztahový) výraz obsahují (srov. zejména v ust. § 742

an.), je třeba mít na mysli, že se uvažuje bez ohledu na to, jak dotýčný vztah vznikl, čili zde (zásadně) např. bez ohledu na to, zda rodičovský vztah vznikl cestou přirozenou nebo osvojením.

Je nutno pro budoucno zvážit, jak bude zdejší ustanovení vykládáno v situacích, kdy manželé žijí odděleně, přičemž je třeba mít za to, že tato situace se nezmění (kupř. osoby římsko-katolického vyznání, které tak řeší nesoulad v manželství, k rozvodu ale nesáhnou).

Ustanovení obsažené v posledním odstavci výslovně se ukládá soudu povinnost vzít při rozhodování o osvojení jedním z manželů, kdy druhý přirozený rodič osvojovaného dítěte zemřel, zřetel na skutečnost zájmu osob blízkých zemřelému rodiči, zejména pak jeho rodičů (prarodičů dítěte) o převzetí dítěte do vlastní péče (je pravděpodobné, že takové osoby by rády zachovaly své přirozené vazby k dítěti a pečovaly o ně na místě svého dítěte, či jiného příbuzného). Smyslem tohoto ustanovení je vyloučit možnost zanedbání existujících kořenů dítěte nejen z důvodů tak říkajíc přirozených (zájmy citové, ale kupř. i majetkové apod.), ale i s ohledem na potřebu naplnit právo dítěte na znalost svého původu a na vztahy k přirozeným předkům.

Je třeba připomenout – a nejen pro obsah zdejšího ustanovení - Úmluvu o osvojení dětí, podle které je třeba brát zřetel na osoby dítěti blízkce příbuzné. Nejde ovšem o takovou jejich ochranu, která by měla případné osvojení dítěte naprosto zmařit. Zde srov. i judikaturu Evropského soudního dvora.

§ 685

(1) Osvojitel musí být svéprávný.

(2) Osvojitelem může být jen taková osoba, která svými osobními vlastnostmi, způsobem svého života a motivací k osvojení zaručuje, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem.

(3) Zdravotní stav osvojitele se nesmí přičít účelu osvojení. Jsou-li osvojiteli manželé nebo je-li osvojitelem jeden z manželů, nemůže být omezení tělesných schopností některého z manželů osvojení na překážku.

§ 686

Osvojitelem nemůže být osoba, která se podílela na zprostředkování osvojení, popřípadě jiné činnosti související s osvojením, ať již sama nebo prostřednictvím třetího, způsobem, který je v rozporu se zákonem nebo dobrými mravy.

§ 687

Osvojují-li manželé nebo osvojuje-li jeden z manželů, je třeba, aby manželství nebylo ohroženo rozvratem.

§ 688

Osvojuje-li osoba, která je rodičem, je nejprve třeba zjistit, zda se zájem osvojovaného dítěte nedostane do rozporu se zájmem dítěte osvojitele, a popřípadě zda zájmy obou nebudou osvojením ohroženy; majetkové zájmy se přitom nemají za rozhodující.

K § 685 až 688:

Osvojitelova svéprávnost se rozumí svéprávností plnou.

Předpoklady, které musí osvojitel splňovat, se rozšiřují tak, jak je to zapotřebí nejen s ohledem na závazky ze smluv, které na sebe ČR vzala, ale i se zřetelem na zjištění (poznatky) a zkušenosti osob, které jsou dětem, jež jsou osvojovány, nebo řízení, kterým se osvojení uskutečňuje, nejbliže.

Především je třeba postulovat, aby soud, který bude o osvojení rozhodovat, nabyl přesvědčení, že nejen osvojitelovy osobní vlastnosti a způsob jeho života, ale i jeho motivace jsou ve skutečnosti v souladu s tím, co tvrdí, když osvojení navrhuje, a že vše nasvědčuje tomu, že bude skutečně řádným, v pravém slova smyslu dobrým rodičem. (Takto by pracovníci sociálně-právní ochrany dětí měli z okruhu možných osvojitelů vyloučit osoby motivované snahou řešit své vlastní problémy, ať už problémy sebe sama, nebo ve vzájemném vztahu.) Bez ohledu na možnost nabytí takové přesvědčení je třeba výslovným zákonným ustanovením eliminovat z okruhu osob, které jako osvojitelé přicházejí v úvahu, ty, které se tak či onak podílely na zprostředkování osvojení, a to ať přímo nebo nepřímo, vyvíjely jakoukoli činnost, která tak či onak k osvojení směřovala, a činily tak způsobem, který je v rozporu se zákonem nebo dobrými mravy (resp. dopustily se přestupku ve smyslu ust. zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Jde především o jednání, která do procesu osvojování vnášejí prvky, které jsou svou povahou v rozporu s podstatou a cíli osvojení, a jež – alespoň v současnosti - podle názoru převážné většiny členů společnosti nemají mít právě v této oblasti místo. Jedná se především o jednání úplatná, i podvodná či lstivá atd. (Nelze samozřejmě z okruhu faktických možností vyloučit, že i takto, v rozporu s morálními principy jednající osoba může výjimečně být právě tím, kdo je pro dítě zcela zřejmě z určitého v jistém čase existujícího souboru osob tím nejvhodnějším novým rodičem.)

Výslovným odsouzením takových nečistých jednání přímo v zákonném textu má být apelováno na případného osvojitele, aby se jich vyvaroval.

Vzhledem k tomu, že zejména společní osvojitelé mají být skutečnými rodiči osvojeného dítěte, je třeba – bez ohledu na fakt, že rozvratem může být ohroženo každé manželství, kromě jiného i manželství přirozených rodičů – postulovat jistou kvalitu manželství, a to tím spíše, že osvojené dítě může být tím, co již narušené vztahy mezi manžely zpravidla (jak ukazuje zkušenost) nikoli napraví, ale ještě dále zproblematizuje.

Obdobné lze říct také o zdravotním stavu osvojitele. I přirozený rodič může být ohrožen nemocí, nemoc osvojitele by mohla případně negativně ovlivnit i jeho vztah k nikoli přirozeně příbuznému potomku. Postulát dobrého zdravotního stavu osvojitele by tak měl být naplněn

v podstatě tak, že osvojitel netrpí chorobou, které je s rodičovskou rolí neslučitelná, přičemž výčet takových chorob je ponechán úsudku lékařů. (Nelze ovšem pomíjet zvláštní, a také jistě naprosto výjimečné případy, kdy osoba, která je vážně nemocná, přeje si osvojit sice dítě, ale blízké věku zletilosti, jehož byla od jeho nejútlejšího věku celoživotním pěstounem – a je třeba k nim přistupovat jinak.) Tělesné poškození jednoho z manželů by pak nikdy nemělo osvojení překážet, pokud jde o takovou indispozici, která nebrání realizaci plnohodnotného života vlastního, druhé neomezuje, a postiženému naopak dovoluje uskutečňovat byť třeba jen dílčí péči o toho, kdo ji potřebuje.

Nově se také zakotvuje požadavek přesvědčit se, zda poměr případného přirozeného dítěte osvojitele a dítěte osvojeného nebude nevhodně konfliktní do takové míry, kdy by již byly závažně zasaženy zájmy některého ze zúčastněných dětí nebo případně obou.

Všechny tyto informace by měly být soustředěny v evidenci žadatelů o osvojení. Tato skutečnost by ale neměla bránit soudu, aby při rozhodování o osvojení dále neplnil svou vyšetřovací povinnost.

§ 689

Mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem musí být přiměřený věkový rozdíl. Osvojuje-li dítě manžel jeho rodiče, je třeba posoudit, zda nepřiměřený věkový rozdíl je překážkou osvojení.

K § 689:

Standardní ustanovení o věkovém rozdílu mezi osvojitelem a dítětem je nově doplněno o výslovnou zmínku případu osvojení manželova dítěte. Nejedná se jen o malý věkový rozdíl (zpravidla se uvažuje o šestnácti letech), ale popřípadě i o příliš velký věkový rozdíl, který by v případě osvojení manželem rodiče dítěte na překážku zásadně být neměl.

§ 690

Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci.

K § 690:

Dosavadní správné teoretické a praktické dovozování eliminace nejbližších příbuzných z okruhu možných osvojitelů má být napříště vyjádřeno výslovně.

Osvojované dítě a jeho souhlas

§ 691

Osvojit lze dítě, které nenabylo plné svéprávnosti (dále jen „osvojované dítě“).

§ 692

(1) K osvojení je třeba souhlasu osvojovaného dítěte.

(2) Dosáhlo-li osvojované dítě alespoň dvanácti let, je třeba jeho osobního souhlasu.

(3) Od požadavku osobního souhlasu lze upustit pouze tehdy, je-li mimo jakoukoli pochybnost, že by postup požadující osobní souhlas osvojovaného dítěte byl v zásadním rozporu s jeho zájmem; v tomto případě platí ustanovení § 682.

§ 693

(1) Před dosažením dvanácti let dá na místě osvojovaného dítěte souhlas jeho opatrovník, jímž soud zpravidla ustaví orgán sociálně-právní ochrany dětí. Byl-li dítěti již dříve ustaven poručník, není třeba opatrovníka ustavovat.

(2) Opatrovník, popřípadě poručník, je povinen, dříve než souhlas dá, zjistit všechny rozhodné skutečnosti, které jej povedou k závěru, že osvojení bude dítěti ku prospěchu.

(3) Považuje-li to za vhodné, vyslechně soud i osobní vyjádření dítěte, které ještě nedosáhlo dvanácti let.

§ 694

Osvojované dítě může svůj souhlas odvolat až do rozhodnutí o osvojení.

K § 691 až 694:

Jedním z relevantních souhlasů, totiž prohlášení vůle, jejichž učinění nezbytně předchází kladnému rozhodnutí soudu o osvojení, má být také souhlas osvojovaného dítěte (srov. čl. 12 Úmluvy o osvojení dětí). Nelze nevidět, že osvojování dětí zpravidla velmi nízkého věku vytvořilo takřka pravidlo, pokud jde o péči o zjištění případně existujícího názoru dítěte.

Napříště se vyžaduje, aby dítě, a to alespoň dvanáctileté, bylo zásadně vždy osobně slyšeno.

Přitom také souhlas dítěte je volným projevem zvláštní povahy, takže i o něm musí platit, že dítě může svůj osobně daný souhlas odvolat, a to až do chvíle, kdy soud o osvojení rozhodne.

Nedává-li osvojované dítě souhlas osobně, jde-li tedy o dítě mladší než dvanáctileté, anebo o dítě sice starší, kterému ale v osobním projevu objektivně viděno v mimořádném případě brání jeho vlastní zájem, a to způsobem zcela zásadním (dosavadní „zmaření účelu osvojení“ je pojmem, který relevantní mezinárodní dokumenty neznají a jehož tedy napříště není možné používat – dítě musí být vždy náležitě informováno, protože není objektem státní péče, ale subjektem nadaným právy, který se v míře co možná nejširší o své záležitosti sám stará), dává za něj souhlas jeho opatrovník, popř. poručník, pakliže byl - za předpokladu, že toho bylo zapotřebí – dítěti již dříve ustaven. Až potud se jedná o přepis dosavadní úpravy. Nově se ovšem této osobě (opatrovníka, resp. poručníka) ukládá povinnost zjistit všechny rozhodné skutečnosti, které ji povedou k závěru, že osvojení bude dítěti ku prospěchu. Je na soudu, aby náležitě zjistil, zda tvrzení opatrovníka, popř. poručníka o tom, že, popř. jak rozhodné skutečnosti zjišťovali, není jen formální. Nelze totiž opomenout, že zjištění a tvrzení právě těchto osob jsou velmi cenná (zejména pro předpokládanou objektivitu).

Souhlas rodičů

§ 695

(1) K osvojení je třeba souhlasu rodičů osvojovaného dítěte, jsou-li známi a naživu.

(2) K osvojení stačí souhlas jednoho z rodičů, jestliže druhý rodič

- a) zemřel nebo
- b) není schopen projeviti svou vůli nebo není schopen rozpoznat následky svého jednání, anebo své jednání ovládnout, nebo
- c) byl zbaven rodičovských práv, protože je zneužíval nebo bezdůvodně zanedbával nebo protože se dopustil úmyslného trestného činu proti svému dítěti, nebo
- d) byl omezen ve výkonu osobních práv, nebo
- e) jestliže není známo místo, kde se zdržuje, a toto místo se nepodaří zjistit.

(3) Jsou-li skutečnosti uvedené v odstavci 2 dány u obou rodičů nebo nebylo-li rodičovství k osvojovanému dítěti určeno, je k osvojení třeba souhlasu opatrovníka, kterého k tomu účelu ustaví soud. Dříve, než dá souhlas k osvojení, opatrovník zjistí všechny skutečnosti, které se týkají osvojovaného dítěte a jeho rodiny a které by mohly mít vliv na rozhodnutí o osvojení; zejména zjistí, zda osvojované dítě nemá blízké osoby příbuzné, které mají zájem o ně pečovat; vždy také vyslechne toho, v jehož péči se osvojované dítě právě nalézá.

K § 695:

Souhlasu či přivolení přirozených rodičů k osvojení je zásadně zapotřebí vždy. Toto právní jednání rodičů se považuje nezbytnou podmínku kladného rozhodnutí soudu o osvojení: bez tohoto právního jednání nemůže k osvojení dojít. Pokud toto právní jednání – výjimečně - nečiní rodiče, kteří jsou známi a naživu, resp. ten z rodičů, který je znám a naživu, činí je v jejich zastoupení někdo jiný. Taková situace je považována za mimořádnou. Rodič tu totiž nevystupuje jako především zákonný zástupce, ale v první řadě jako osoba s osvojovaným dítětem přirozeně spojená, která je „nadto“ také jeho zákonným zástupcem (srov. čl. 21

Úmluvy o právech dítěte, čl. 5 Úmluvy o osvojení dětí). Právo dát souhlas k osvojení nenáleží do souboru tzv. rodičovské odpovědnosti (pokud je tento výraz mezinárodními úmluvami používán), ani do souboru tzv. rodičovských povinností a práv (k tomu viz již u úvodního ustanovení k oddílu druhému). (Již v Komentáři k Obecnému občanskému zákoníku, díl I., str. 896 čteme Sedláčkova slova: „Svolení rodičů k adopci je výronem rodičovského práva, které přísluší nad dětmi vůbec. Toto právo rodičů je úplně samostatné a zůstává zachováno i tehdy, když rodičovská moc z jakéhokoli důvodu zanikla.“) Proto zásadně zásahy do rodičovských práv nemají na právo dát souhlas k osvojení vliv, a výjimky z tohoto pravidla jsou uvedeny výslovně (zneužití, zanedbávání, úmyslný trestný čin). Obdobně skutečnost, že rodič nemá rodičovská práva, protože byl zbaven svéprávnosti pro duševní poruchu, nemusí ještě znamenat, že není in concreto schopen posoudit svůj současný a budoucí poměr k vlastnímu dítěti.

Souhlas mají zásadně dát oba rodiče, takže případy, kdy dává souhlas jen jeden z nich, jsou uvedeny výčtem. Nutně obdobně se posuzuje i situace, kdy jeden z rodičů není proto, že jeho rodičovství nebylo určeno – zpravidla je takovým rodičem otec. (Případem, spočívajícím v tom, že není známo místo, kde se rodič zdržuje, a toto místo se nepodaří zjistit, se rozumí situace, v níž se nacházejí osoby nezvěstné.)

Postihují-li ale skutečnosti výslovně uvedené oba rodiče, resp. obou rodičů se týkají, ať již tak, že každý je postižen jinak, anebo oba stejně, pak dává na jejich místě souhlas k osvojení soudem jim ustavený opatrovník. Zde se nejedná o sankční řešení. Také tomuto opatrovníkovi je ovšem stanovena povinnost zjišťovat relevantní skutečnosti. Úkolem soudu potom je zvlášť prověřit, zda opatrovník dává souhlas k osvojení skutečně teprve po zjištění všeho, co podle zdejšího ustanovení zjistit měl, nejen zda byl dostatečně iniciativní, ale zda se řádně svého úkolu zhostil. Tento úkol je soudu dán především procesním právem. Je na hmotně právních ustanoveních, aby sama uložila odpovídající povinnosti opatrovníkovi (ostatně jsou tu ustanovení Listiny) – vždyť jinak by institut opatrovníka postrádal všecken smysl, soud pak jeho zjištění využije (v této rovině k důkazu). (Opatrovník není poručník, srov. dále u § 710 a 711.)

Z okruhu úkolů uložených opatrovníkovi je třeba položit důraz na zjištění příbuzenských, resp. sociálně příbuzenských poměrů osvojovaného dítěte (srov. Úmluvu o osvojení dětí), jakož i na zjištění názoru toho, kdo o osvojované dítě dosud, popř. právě pečuje.

§ 696

(1) Souhlas dává rodič osobním prohlášením vůči soudu. Prohlášení souhlasu má účinky od chvíle, kdy je soud vzal na vědomí.

(2) Prohlášení souhlasu k osvojení musí být výslovné a určité a musí být učiněno s plným vědomím a porozuměním podstatě tohoto prohlášení a o jeho následcích, jakož i s porozuměním podstatě osvojení.

(3) Souhlas nelze vázat na splnění podmínky a nesmí být časově omezený.

K § 696:

Vzhledem ke zvláštnímu významu a statusové povaze právního jednání spočívajícího v prohlášení souhlasu k osvojení, je nezbytné, aby bezvýjimečně jediným státním orgánem, vůči němuž lze souhlas řádně dát, byl soud. Prohlášení se činí přímo vůči soudu s účinky od chvíle, kdy soud vezme obsah prohlášení na vědomí (obdoba sňatečního prohlášení).

Je na místě podotknout, že dosavadní situace, kdy je souhlas je dáván v místě, totiž vůči obecnímu úřadu, byť se jedná o obecní úřad obce s rozšířenou působností, se nejeví jako zcela dobře přijatelná.

Není rozhodné, zda prohlášení je učiněno „vůbec“, tj. předem a bez zřetele k určitým osvojitelům, anebo v řízení o osvojení.

Vzhledem k tomu, že souhlas je právním jednáním (projevem vůle) sui generis (statusovým jednáním) - obecná ustanovení o právních jednáních se na souhlas rodičů vztahují jen tehdy, pokud zdejší zvláštní ustanovení nestanoví jinak - je zapotřebí pro ně výslovně stanovit podmínky, resp. předpoklady platnosti (případné nesplnění zákonných náležitostí bude mít za následek neplatnost). Takto se především stanoví, že prohlášení souhlasu musí být výslovné a určité, tj. konkludentní projev vůle by v tomto případě nestačil a nestačil by ani takový volní projev, který by bylo pro jeho neurčitost nutné složitě vykládat. Určitostí nelze mínit jevovou neurčitost, pokud se jedná o dítě (stačí „mé dítě“, nebo „dítě, které se mi narodilo“ apod.): jde o určitost, pokud se jedná o podstatu souhlasu k osvojení.

Souhlas rodičů s osvojením, který byl učiněn pod nátlakem nebo v tísní, je bez právního významu.

Stejně tak prohlášení souhlasu nesmí být vázáno na splnění podmínky a nesmí být ani časově omezeno.

Rodič si přitom musí být vědom toho, k čemu přivoluje – musí vědět, co osvojení – pro něj i pro dítě - znamená, a to jak právně tak fakticky, a co jak právně, tak fakticky znamená, když vysloví svůj souhlas k osvojení: souhlas rodiče s osvojením je „informovaný“, tj. rodič jej dává teprve poté, co byl náležitě poučen o významu tohoto svého jednání.

§ 697

(1) Souhlasu rodiče k osvojení jeho dítěte je třeba i tehdy, nenabyl-li dosud plné svéprávnosti. Rodič, který ještě nedosáhl věku šestnácti let, nemůže dát souhlas k osvojení.

(2) Dává-li souhlas rodič, který nenabyl plné svéprávnosti, není třeba, aby za něho jednal jeho opatrovník; soud o tom, zda rodič, jehož svéprávnost byla omezena, je schopen jednat sám, anebo zda za něj bude jednat jeho opatrovník, rozhodne podle okolností případu.

§ 698

(1) Matka osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení a prohlášení jejího souhlasu může být přijato nejdříve šest týdnů po narození dítěte.

(2) Otec osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení i před uplynutím šesti týdnů po narození dítěte, a to i před narozením dítěte.

§ 699

Je nerozhodné, zda souhlas k osvojení byl dán s určením pro určitou osobu jako osvojitele nebo s vědomím o určité osobě osvojitele, anebo bez takového určení nebo vědomí. Rodič dítěte, který nenabyl plné svéprávnosti, může dát souhlas k osvojení jen s určením pro určitou osobu jako osvojitele jen v řízení o osvojení.

K § 697 až 699:

Podmínka souhlasu rodiče, jenž není dosud plně svéprávný, byla do právní úpravy osvojení výslovným ustanovením vtělena teprve v r. 1998, i když teorie měla vždy v tomto ohledu jasno. Nyní se navrhuje tuto právní úpravu modifikovat s ohledem na potřebu chránit přirozeného rodiče, který je sám dítětem: před šestnáctým rokem nelze souhlas dát, neboť souhlas přirozeného rodiče musí být poučeným a vědomým volným projevem; takový však lze stěží očekávat od člověka mladšího šestnácti let. Souhlas nelze nahradit, musí být osobní, tj. zastoupení není přípustné, k osvojení nemůže v takovém případě dojít.

Zdejší ustanovení je projevem ochrany zvláštního práva jedince přirozeně (biologicky) spojeného s vlastním dítětem, kdy za dítě–přirozeného rodiče by nutně dal souhlas někdo jiný, bez ohledu na to, kdo by tím jiným byl. Faktická situace je totiž taková, že 95% těchto dětí narozených „dětem“ zůstane v rodině svých prarodičů. O zbývajících 5% dětí by se mohly či měly postarat osoby vykonávající úkoly v oblasti sociálně-právní ochrany dětí jako své povolání, popř. pro pěstouny, kteří mohou o dítě pečovat do doby, kdy jeho zatím ne plně svéprávný rodič dosáhne alespoň 16 let a bude možné o něm předpokládat, že je mentálně, psychicky i sociálně již alespoň v minimálně nutné míře schopen o svém dítěti rozhodnout, a také se o ně případně sám vlastní péčí postarat (čímž není řečeno, že vlastní péči faktickou nemůže takový rodič–dítě prokazovat svému dítěti již dříve). Takto se zdá, že by skutečně nebylo – a není – na místě svěřovat dítě do preadopční péče, protože takoví pečovatelé by jen stěží byli – právě na rozdíl od „profesionálů“ – ochotni dítě posléze předat zpět rodičům.

Souhlas k osvojení nelze dát prostřednictvím zástupce – je to vrcholně osobní vůle a její projev, musí jít o osobní prohlášení. Proto o osobě, jejíž svéprávnost byla omezena, platí zvláštní ustanovení: zejména vzhledem k tomu, že takovým osobám bývají zakázána zpravidla majetková právní jednání, je třeba mít za to, že v převážné většině případů budou schopny jednat samy (totiž na jejich místě by neměl jednat opatrovník).

Souhlas k osvojení nelze dát dříve než šest týdnů po narození dítěte. To bezvýjimečně platí o matce, jejíž souhlas – i kdyby snad byl dán – nemůže být příslušným orgánem dříve než po

šesti týdnech přijat. Naproti tomu otec dítěte – nikoli však muž, který o sobě prohlašuje, že je otcem – může dát souhlas dříve, a to i před narozením dítěte. Otec dítěte není dotčen stavem šestinedělí, ale může mu záležet na tom, co se stane s jeho dítětem, byť třeba není manželem matky dítěte.

Souhlas rodiče k osvojení má stejný význam, jestliže je v prohlášení a jeho písemném vyhotovení zmíněna osoba, která má (snad) dítě osvojit, anebo je-li tento souhlas obecný – souhlas k osvojení kýmkoli. To proto, že rodič v obou případech zásadně bude v řízení o osvojení vyslechnut, zda se na jeho souhlasu nic nezměnilo, resp. zda tento svůj souhlas vyslovil, aniž by byl k němu pohnut způsobem, jenž nelze aprobovat. V případě, že rodič dítěte ještě nenabyl plné svéprávnosti, uplatní se jiné pravidlo, protože jde o osobu, která zasluhuje sama ochranu: takový rodič může dát souhlas výhradně jen s určením pro osvojitele konkrétního.

§ 700

(1) Byl-li souhlas k osvojení dán s určením pro určitou osobu jako osvojitele nebo s vědomím o osobě osvojitele, pozbuje souhlas účinnosti, bude-li návrh na osvojení vzat zpět nebo zamítnut.

(2) Jinak souhlas k osvojení pozbuje účinnosti, nedojde-li k osvojení do tří let ode dne, kdy byl souhlas dán.

K § 700:

Souhlas k osvojení je relevantní (účinný) od okamžiku, kdy byl soudem přijat. Nicméně trvání jeho účinků není neomezené.

Souhlas pozbývá účinnosti ve dvou případech. První situace vychází z toho, že souhlas byl dán se zřetelem k určité konkrétní osobě osvojitele (ať již přímo nebo nepřímo). Druhá situace souvisí s faktem, že souhlas k osvojení byl dán (tak říkajíc) zbytečně – a bude tudíž třeba o osudu dítěte uvažovat nějakým jiným způsobem, přičemž nemá smysl, aby rodič byl nadále vázán svým souhlasem k osvojení.

Rovněž odvoláním (§ 701) pozbývá souhlas své účinnosti.

Tyto případy se od sebe liší právním důvodem: zatímco v prvním případě jde o zákonný důsledek určitých právních skutečností, na jednání toho, kdo souhlas dal, nezávislých, ve druhém případě jde o důsledek jednání osoby, která souhlas dala.

§ 701

(1) Souhlas k osvojení může být odvolán po dobu tří měsíců ode dne, kdy byl dán.

(2) Pro odvolání souhlasu k osvojení platí ustanovení o tom, jak, vůči komu, a s jakými účinky se souhlas k osvojení dává, obdobně.

(3) Osobní převzetí dítěte rodičem v době uvedené v odstavci 1, kterému ten, komu bylo dítě svěřeno do péče, nebrání, má účinky odvolání souhlasu.

K § 701:

Adjektivum „absolutní“ – ve smyslu neodvolatelně, nezměnitelně a jednou pro vždy, by patrně neměl být užíván v souvislosti se žádným právním jednáním: neodvolatelnou, nezměnitelnou a jednou pro vždy platící – to vše jsou přívlastky, jež je – jde-li o člověka – třeba nechat vyhrazeny pro smrt.

Proto (ale nejen proto) se stanoví, že kdo dal souhlas k osvojení (bez zřetele na to, zda konkrétní osvojitel byl nebo nebyl zmíněn, resp. naznačen), má právo svůj souhlas odvolat. Po dobu tří měsíců je třeba vyčkat, neboť nelze bez dalšího dovodit, že souhlas odvolán nebude (a to ani ze zřejmého chování osoby, která souhlas dala). Že lze i po tuto dobu jednat podle okolností, to je zohledněno v dalších ustanoveních.

O odvolání souhlasu platí obdobně to, co platí o dání souhlasu. Nicméně je možné, aby rodič, který souhlas dal, namísto svého prohlášení vůči soudu dítě převzal od osoby, v jejíž péči se právě nalézá (v naprosté většině případů je touto osobou ústavní zařízení, budoucí osvojitel, popř. tzv. profesionální pěstoun). A jen, bude-li tato osoba odporovat, bude se rodič obracet na soud.

§ 702

Souhlas k osvojení nelze odvolat po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán; to neplatí, jestliže

- a) osvojované dítě ještě nebylo předáno do péče osvojitele, nebo
- b) osvojitel souhlasí s vydáním dítěte, nebo
- c) osvojované dítě má být podle rozhodnutí soudu vydaného na návrh rodičů vydáno tím, komu bylo svěřeno do péče, protože je v zájmu dítěte, aby bylo se svými rodiči.

K § 702:

Po uplynutí tří měsíců souhlas již zásadně odvolat nelze. Má se za to, že tři měsíce jsou dobou, která skýtá přiměřenou ochranu právům přirozeného rodiče na straně jedné, a na druhé straně o ní nelze říct, že by nepřipustným způsobem poškozovala oprávněné (odůvodněné) zájmy dítěte (v tu dobu by ostatně měla být zajištěna pokud možno individuální péče o dítě – srov. dále).

Po uplynutí tří měsíců může již osvojovací proces běžet bez jakýchkoli omezení, především je možné, aby dítě převzal do své péče budoucí osvojitel (totiž i takový, který nechtěl dítě převzít již dříve právě z důvodu pendence odvolání souhlasu).

Je ale třeba vyjít vstříc přirozenému rodiči, a to bez ohledu na to, že již uběhla doba pro odvolání souhlasu. Není přece důvod rodiči bránit, aby souhlas odvolal i později, zejména

tehdy, jestliže budoucí (uvažovaný) osvojitel dítě nepřevzal, ať už z jakéhokoli důvodu (zejména zajisté proto, že s převzetím dítěte jen otálí), anebo tehdy, když se osvojitel nebrání žádosti rodiče, který si chce dítě převzít, a konečně také tehdy, jestliže rodič o vydání dítěte žádá, osvojitel se brání, a rodič proto navrhne, aby soud situaci zvážil a rozhodl podle zájmu dítěte o tom, jak má být hodnocen souhlas rodiče k osvojení (a tudíž, v čí péči má dítě napříště být). Je samozřejmé, že zájem dítěte nemusí výjimečně spočívat v tom, aby bylo se svým přirozeným rodičem, ale je třeba tento zájem zvažovat, zejména tehdy, je-li zřejmé, že poměry přirozeného rodiče jsou oproti době, kdy souhlas k osvojení dal, zcela zásadně odlišné.

§ 703

(1) K osvojení není třeba souhlasu rodičů, jestliže rodiče

- a) zjevně nemají o dítě zájem,
- b) odmítají dát souhlas k osvojení ve smyslu následujících ustanovení, nebo
- c) se soudu nedaří doručit jim výzvu, aby se k osvojení vyslovili.

(2) O tom, zda k osvojení je či není třeba souhlasu rodičů, rozhoduje soud ve zvláštním řízení; rozhodne-li, že k osvojení není třeba souhlasu rodičů, je k osvojení zapotřebí souhlasu opatrovníka, kterého k tomu účelu soud ustaví; ustanovení § 695 odstavec 3 věta druhá platí obdobně.

§ 704

(1) Rodiče zjevně nemají o dítě zájem, jestliže

- a) o dítě soustavně neprojevuji opravdový zájem, jaký by jako rodiče projevovali měli, zejména dítě, o které osobně nepečují, pravidelně nenavštěvují, neplní k němu pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost, neprojevuji snahu upravit si své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli ujmout péče o dítě, přičemž skutečnost, že nebude osvojeno, by pro dítě znamenala zřejmou újmu, popřípadě
- b) neprojevuji o dítě vůbec žádný zájem, čímž trvale hrubě porušují povinnosti rodičů, a to do té míry, že tím ohrožují fyzické, psychické či morální zdraví dítěte.

(2) Odstavec 1 se nepoužije, je-li zřejmé, že se rodiče dostali do značné nouze nebo tísně, které si sami nepřivodili, a lze dobře předpokládat, že tento nepříznivý stav překonají.

§ 705

(1) Nezájem rodičů o dítě lze považovat za zjevný, trvá-li alespoň tři měsíce; nelze-li však v chování rodičů spatřovat hrubé porušování povinností rodičů, je třeba, aby byli orgánem sociálně-právní ochrany dětí poučeni o možných důsledcích svého chování, a aby od takového poučení uplynuly marně alespoň tři měsíce.

(2) Poučení podle odstavce 1 se nevyžaduje, jestliže rodiče opustili místo, kde se dříve zdržovali, aniž sdělili, kde se nyní zdržují, a orgánu sociálně-právní ochrany dětí se ani za tři měsíce nepodařilo místo, kde se rodiče zdržují, zjistit.

(3) Lhůta uvedená v odstavci 1 počíná prvním poučením nebo prvním jednáním, které směřuje ke zjištění místa, kde se rodiče zdržují; neskončí ale dříve než za šest měsíců po narození dítěte.

§ 706

Rodiče odmítají dát souhlas k osvojení, nemá-li jejich záporné stanovisko k osvojení důvod hodný zvláštního zřetele, a zároveň je zřejmé, že o dítě řádně nepečují a ani nemají zájem o ně řádně pečovat, takže jejich odmítání má povahu zneužití rodičovských práv.

§ 707

(1) Odmítání dát souhlas k osvojení lze považovat za rozhodné, uplynulo-li od první výzvy, která byla vůči rodičům učiněna, alespoň šest měsíců.

(2) Nedaří-li se soudu doručit rodičům výzvu, aby se k osvojení vyslovili, použije se ustanovení § 705 odstavec 2 obdobně.

§ 708

(1) Za okolností uvedených v ustanovení § 703 až 707 nelze o osvojení kladně rozhodnout, je-li tu někdo z blízkých příbuzných dítěte, kdo je ochoten o dítě pečovat a učiní v tomto smyslu návrh soudu.

(2) Soud svěří dítě do péče jeho blízkého příbuzného, je-li takový postup v souladu se zájmem dítěte a je-li zjevné, že tato osoba je schopna o dítě pečovat.

K § 703 až 708:

Ustanovení § 703 až 708 řeší problematiku souvisící se situací, kdy k osvojení není výjimečně souhlasu rodičů zapotřebí. Jde především o otázku tzv. nezájmu, ale zdaleka nejen o ni. Mezinárodní úmluvy mluví v této souvislosti o zbavení rodiče jeho práva dávat souhlas k osvojení.

Ustanovení § 703 obsahuje výčet případů, kdy k osvojení není třeba souhlasu rodičů – s tím, že podrobnější úprava je obsažena v ustanoveních následujících paragrafů. Rozhodnutí o tom, zda je nebo zda není třeba souhlasu rodičů k osvojení, náleží výhradně soudu. Je třeba mít na zřeteli, že zájem na urychleném zajištění individuální péče o dítě se nesmí dostat do rozporu se zájmem na řádném a spravedlivém procesu (pokud jde o zajištění péče o dítě a jeho ochrany obecně, jsou pro to vytvořeny jiné instituty). Rozhodne-li soud, že k osvojení není třeba, aby souhlas prohlásili rodiče, dává jej na jejich místě opatrovník, o němž platí zásadně všechno, co o opatrovníkovi, kterého ustavuje soud v případě, že rodiče nejsou nebo dát souhlas nemohou.

V ustanoveních § 704 a 705 je řešen tzv. nezájem rodičů o dítě, je tu víceméně přesně uvedeno, co se rozumí tím, že rodiče „zjevně nemají o dítě zájem“. Jedná se o dvě skupiny případů.

Předně o případy, kdy rodiče neprojevují opravdový zájem, a přitom ne-osvojení by pro dítě znamenalo zřejmou újmu.

Dále jde o případy, kdy rodiče neprojevují o dítě vůbec žádný zájem, a takto trvale hrubě porušují své rodičovské povinnosti, a to až v míře ohrožující fyzické nebo psychické nebo morální zdraví dítěte. Soud musí i zde zvážit všechny rozhodné skutečnosti podle svých vlastních zjištění, přičemž by měl vždy brát zřetel především na poznatky, případně i názory toho, v jehož péči se dítě právě nalézá (např. kojenecký ústav, tzv. profesionální pěstoun).

Ustanovení o „nezájmu“ se neuplatní, pokud je zřejmé, resp. pokud bude zjištěno, že se rodiče dostali do značné nouze nebo tísně, a to nikoli vlastním zaviněním, a je možné očekávat, že tuto neuspokojivou situaci překonají. Je ovšem třeba právě v tomto bodě apelovat na orgány sociálně-právní ochrany dětí: to je totiž instituce, která by měla působit s dokonalou profesionalitou, z níž by byla zřejmě patrna ta nejvyšší míra porozumění zájmům dítěte a péče o jeho prospěch. Zkušenost ukazuje, že často i jednoduchá pomoc přirozeným rodičům pomáhá vyřešit problém zvaný „muset dát dítě osvojit“.

Zjevnost nezájmu (§ 705) lze uvažovat již poté, co se rodiče po tři měsíce chovali způsobem, který lze označit za hrubé porušování rodičovských povinností. Pokud ale v jejich chování nelze hrubé porušování rodičovských povinností spatřovat, je třeba, aby především byli orgánem sociálně-právní ochrany dětí poučeni o možných důsledcích svého chování a aby od takového poučení marně uplynuly alespoň tři měsíce. Takové poučení ale není potřebné (tj. ani v případě, že nešlo o hrubé porušování rodičovských povinností), jestliže rodiče po svém přestěhování (popř. jiné změně místa pobytu) nesdělili svou novou adresu a orgánu sociálně-právní ochrany dětí se ani za tři měsíce nepodařilo novou adresu zjistit. Tříměsíční lhůta běží vždy od prvního poučení, popřípadě od prvního úkonu, který lze označit za jednání směřující ke zjištění adresy rodičů; neskončí ale dříve než za šest měsíců po narození dítěte.

Ustanovení § 706 a 707 zmiňují situaci, kdy rodiče odmítají dát souhlas k osvojení, a to přes to, že je zřejmé, že o dítě řádně nepečují a ani v budoucnu pečovat nebudou – nemohou, nechťejí, nemají zájem apod. (Nejde o to, že neprojevují o dítě, které je umístěno v ústavu nebo i zařízení neústavního typu, opravdový zájem.) Pokud se prokáže, že odmítavé stanovisko rodičů nemá náležitý ospravedlnitelný důvod, a přitom lze v odmítání souhlasu shledat zneužití rodičovských práv, od první výzvy vůči rodičům uplynulo alespoň šest měsíců, pak rovněž není souhlasu rodičů k osvojení zapotřebí. Také v tomto případě se uplatní ustanovení upravující situaci, kdy se nedaří doručit rodičům výzvu, aby se k osvojení vyslovili.

Situace prve uvedené nemají pravidelnou relevanci tehdy, existuje-li některý z blízkých příbuzných dítěte (§ 708), který je ochoten o dítě pečovat a navrhne soudu, aby v tomto smyslu rozhodl. (V takovém případě se zájem případného uchazeče o osvojení neprosadí.) Je-li takový - ochotný - příbuzný zjevně schopen o dítě pečovat, a navíc lze konstatovat, že takové řešení je v zájmu dítěte, soud návrhu vyhová (srov. Úmluvu o osvojení dětí).

§ 709

(1) Se souhlasem budoucího osvojitele je možné předat mu osvojované dítě do péče ihned poté, co rodiče dali souhlas k osvojení. Dítě lze předat osvojiteli do péče i dříve, jakmile to zdravotní stav dítěte dovolí, souhlasí-li s tím rodiče.

(2) Péče osvojitele v době před uplynutím tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení, se nemá za péči před osvojením. Po tuto dobu má ten, komu bylo dítě předáno do péče, pouze povinnost a právo o osobu dítě řádně osobně pečovat a chránit je; může jednat v záležitostech dítěte, které s touto péčí souvisejí, jen je-li toho nezbytně třeba.

(3) Má-li soud se zřetelem na okolnosti případu za to, že se naplní některá ze skutečností uvedených v ustanovení § 703 až 707, může použít odstavec 1 obdobně.

K § 709:

Do péče osvojiteli lze dítě předat prakticky ihned, jakmile to zdravotní stav dítěte dovolí. Nejde ovšem o předopční péči, jde jen a pouze o faktickou individuální osobní péči o osobu dítěte. Takový „pečovatel“ má pouze tuto povinnost a toto právo, jakož i povinnost dítě zase předat (zpět do ústavu, resp. zařízení neústavního typu, nebo rodičům), jakmile se změní okolnosti, především totiž na straně rodičů. Zajisté, že v případě, že je to nezbytně potřebné, má právo jednat v záležitostech, které souvisí s péčí o dítě nebo z ní zákonitě vyplývají: nejen že dítě chrání, ale rozhoduje o záležitostech jeho každodenního života. Jinak náležejí rodičovská práva (zásadně) rodičům. (Nejde ovšem ani o svěřeni dítěte do péče jiné osoby, takže ust. § 839 an. lze použít jen podpůrně, na rozdíl od situace zmíněné v ust. § 712.)

Tato péče osvojitele, spojená s rizikem, že bude pouze dočasná, by měla být hodnotově vyvážená: ten, kdo bude ochoten převzít dítě do své péče velmi záhy, ale s rizikem, že bude případně povinen dítě zase vydat, bude ve zvýhodněném pořadí před tím, kdo raději vyčkává, zatímco dítě čeká v ústavní péči, popř. i v péči jiné osoby (zařízení).

Realizace této péče přichází v úvahu jak v situacích, kdy je nepochybné, že rodič (rodiče) posléze dá souhlas k osvojení, tak i v situacích, kdy se jeví pravděpodobným, že nastane některá ze situací zmíněných v ustanovení § 703, to jest zejména to, že rodiče nebudou o dítě projevovat náležitý zájem.

§ 710

Po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl souhlas k osvojení dán, pozastavuje se výkon rodičovských práv, ledaže je dítě v péči rodičů; soud ustaví poručíkem osvojovaného dítěte orgán sociálně-právní ochrany dětí; to neplatí, jestliže byl poručník ustaven už dříve.

§ 711

Po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl souhlas k osvojení dán, může být osvojované dítě předáno osvojiteli do péče před osvojením. Bylo-li osvojované dítě již dříve předáno do péče osvojitele, má se jeho další péče za péči před osvojením.

K § 710 a 711:

V souvislosti se slovy „byl souhlas dán“, se rozumí jak rodiči, tak popřípadě opatrovníkem k tomu soudem ustaveným.

Po uplynutí tříměsíční lhůty ode dne, kdy byl souhlas dán, pozastavuje se – ex lege – výkon rodičovských práv. Řešením této situace je ustavení poručníka, který bude v právních jednáních dítěte napříště vystupovat na místě rodičů. To samo o sobě nemá žádný vliv na to, že rodič má být znovu slyšen, pokud se jedná o jeho souhlas k osvojení, neboť právo dát souhlas k osvojení je právem sui generis statusové povahy (viz výše). Poručníka nebude třeba ustavit, byl-li ustaven již dříve. (Poručník ustavený dítěti není tím, kdo by měl na místě rodičů dávat souhlas k osvojení – poručník je osoba vztahující se k dítěti, opatrovník, kterého ustavuje soud, aby dal souhlas na místě rodičů, se vztahuje k rodičům.)

Tohoto řešení není třeba, pakliže dítě, jež má být osvojeno, je v péči rodičů, a bude vlastně přímo (totiž orgánem sociálně-právní ochrany dětí) posláno předáno do preadopční péče osvojitelů – nezmění-li se poměry.

§ 712

(1) Dříve, než bude o osvojení rozhodnuto, musí být osvojované dítě v péči osvojitele, a to na jeho náklad. Na dobu, kdy je dítě v této péči osvojitele, pozastavuje se dříve stanovená vyživovací povinnost jiné osoby k dítěti.

(2) Osvojitel má v situaci uvedené v odstavci 1 povinnosti a práva osoby, do jejíž péče je dítě svěřeno podle § 839 a následující.

(3) Péče osvojitele o osvojované dítě před osvojením trvá po dobu přiměřenou, která se jeví být dostačující k přesvědčivému zjištění, že lze důvodně očekávat, že se mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem vytvoří takový poměr, jaký je smyslem a cílem osvojení; tato péče neskončí před uplynutím šesti měsíců.

K § 712:

Kromě standardní úpravy preadopční péče, jejíž trvání se prodlužuje vzhledem k potřebě dát všem zúčastněným dostatek prostoru k nalezení potřebné a odpovídající kvality pouta, k projevení citu, ke zjištění, zda je všechno v pořádku atd., na dobu přiměřenou trvající alespoň šest měsíců s tím, že v případě, že to bude vhodné nebo toho bude třeba, bude tato péče trvat déle, se rovněž stanoví, že osvojitel má při výkonu této péče povinnosti a práva

osoby, do jejíž péče bylo osvojované dítě svěřeno, resp. povinnosti a práva pěstouna. Preadopční péči lze tedy posoudit podle ustanovení § 828 an. obdobně.

Nákladem osvojitele se rozumí všechno, co osvojitel poskytuje jako výživu dítěti a co lze finančně ohodnotit. Plnění případně dříve stanovené vyživovací povinnosti se pozastavuje.

§ 713

(1) Podá-li muž, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, návrh na určení otcovství, nelze o osvojení rozhodnout, dokud o návrhu na určení otcovství nebude rozhodnuto.

(2) Bylo-li osvojované dítě předáno do péče budoucího osvojitele podle § 709 a tříměsíční lhůta, v níž lze souhlas k osvojení odvolat, uplynula dříve, než byl návrh podle odstavce 1 podán, použije se § 702 obdobně.

K § 713:

Jedná se o upravený přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený (řízení o osvojení se přerušuje).

Je ovšem výslovně vzat v úvahu běh tříměsíční lhůty, po níž lze souhlas daný k osvojení odvolat.

§ 714

Podá-li návrh na osvojení osoba, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, popřípadě pěstoun, anebo poručník, který o dítě osobně pečuje, a péče takové osoby o dítě trvala alespoň po dobu šesti měsíců, není třeba, aby dítě bylo v péči před osvojením.

K § 714:

Jedná se o upravený přepis dosavadní právní úpravy. Je totiž třeba mít za to, že rozhodnutí o svěřením do péče, stejně jako ostatní rozhodnutí o náhradní péči o dítě, mají svůj smysl: opírala se o realitu a odpovídala potřebám dítěte. Nikterak se neuvažovala jen pro dobu přechodnou. Kromě toho by nemělo být napříště možné, aby státem hrazená péče o dítě (pěstounství, popř. poručnictví s osobní péčí o dítě) nahrazovala péči o dítě na náklady budoucího osvojitele.

Některá ustanovení pro řízení o osvojení

§ 715

Návrh osvojitele na osvojení nesmí být vázán na splnění podmínky a nesmí být časově omezený.

K § 715:

Problematika procesu osvojení má dvě stránky, které jsou spolu úzce provázány – stránku hmotně právní a stránku procesně právní. Lze předpokládat, že příslušné ustanovení bude i nadále obsahovat občanský soudní řád (který už nyní, striktně právně viděno, obsahuje některá ustanovení, jejichž povaha je čistě hmotně právní).

Stejně jako souhlas rodiče k osvojení, nesmí být ani návrh osvojitele nijak podmíněn, ani časově omezen (hmotně právně jde o právní jednání téže povahy, z hlediska procesního jde rovněž o procesní úkony).

§ 716

Má-li být dítě osvojeno do ciziny, připojí osvojitel k návrhu na osvojení rozhodnutí Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí o vyslovení souhlasu k osvojení.

K § 716:

Role Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí zůstává zachována ve všech směrech: k osvojení dítěte do ciziny je tudíž zapotřebí souhlasu Úřadu.

§ 717

(1) Soud rozhodující o osvojení zjistí, zda byly splněny podmínky stanovené pro osvojení. Předním zřetelem je mu vždy přesvědčení o prospěchu osvojovaného dítěte.

(2) Soud vyslechne rodiče, který dal dříve souhlas k osvojení, o okolnostech, za nichž souhlas k osvojení dal, a o tom, zda na svém souhlasu trvá.

(3) Soud zjistí stanovisko osoby, která je informována o poměrech osvojovaného dítěte, popřípadě osvojitele, o vztazích, které se mezi osvojovaným dítětem a osvojitelem vytvořily.

§ 718

Soud seznámí osvojitele, podle okolností také osvojované dítě, a popřípadě rovněž další účastníky řízení se svými zjištěními.

§ 719

Má-li soud za to, že kladnému rozhodnutí o osvojení nic nebrání, poučí osvojitele a podle okolností také osvojované dítě o účelu, obsahu a důsledcích osvojení, a rozhodne o osvojení.

K § 717 až 719:

Zdejší ustanovení shrnují povinnosti procesního soudu. Vzhledem k závažnosti řízení o osvojení jsou v hmotně právním předpise opakována ustanovení procesní, jinak řečeno: přesto, že z procesních ustanovení lze (i bez výslovné úpravy) dovodit (vlastní) povinnost soudu zjistit rozhodné skutečnosti, je zde výslovně uvedena povinnost soudu přesvědčit se o tom, že byly splněny zákonné podmínky osvojení. Tady bude mít významnou roli přednes opatrovníka, který měl splnit úkoly dané mu v ustanovení § 695 odst. 3. Nadto je ovšem stanoveno, že předním zřetelem pro soud, který v tomto řízení rozhoduje, a to ve všech případech, je prospěch osvojovaného dítěte. Z povinností procesních se stávají povinnosti hmotně právní: provedení určitých úkonů soudem se stává podmínkou osvojení.

Stanoví se výslovně povinnost soudu – povinnost, kterou lze považovat za další hmotně právní podmínku, bez jejíhož splnění nelze kladně o návrhu na osvojení rozhodnout, vyslechnout rodiče, který dal již dříve souhlas k osvojení, jaké že byly okolnosti, za nichž dával souhlas k osvojení, a zda na svém souhlasu nic nemění. (Pokud rodič souhlas k osvojení dosud nedal, dá jej nyní. Právě tak není vyloučeno, aby zopakoval souhlas již jednou daný – čímž v podstatě dá najevo, že k prve danému souhlasu nebyl nijak nucen, popř. donucen, přiveden omylem nebo lstí, že souhlas nedal v tísní apod.) Smyslem tohoto ustanovení je snížit rizika vznikající ve fázi zprostředkování osvojení (a to zejména případům, kdy matka – k výzvě - v období po porodu předá dítě konkrétní osobě s tím, že dodatečně podepíše prohlášení o souhlasu; představa matky o tom, co činí, resp. učinila, nebo o tom, co slíbila, nemusí být přitom vždy jednoznačná). Účelem zdejšího ustanovení je ovšem také minimalizovat snahy nejrůznějších „zprostředkovatelů“ osvojení, vstupovat do procesu osvojení způsobem, který nemá zákonný podklad, a je tudíž protiprávní. (Co se týká rodičů, týká se obdobně opatrovníků (popř. dříve ustanovených poručníků) na místě rodičů.)

Soud má dále povinnost obdobnou povinnosti - ať pravidelně nebo jen výjimečně - zúčastněných opatrovníků nalézt osobu náležitě informovanou o poměrech osvojení, případně osvojitele, o vztazích, které se mezi osvojitelem a osvojencem vytvořily, a zjistit její stanovisko k osvojení.

Lékařská zpráva o rodičích a o osvojiteli (osvojitelích) musí zahrnovat i údaje, jejichž relevance stoupá tam, kde se tyto osoby navzájem neznají. Tyto údaje by měly napomoci k novému ukotvení dítěte. Jde např. o to, aby bylo známo, jaký měli rodiče osvojovaného dítěte vzhled, z jakého prostředí pocházeli, jaké měli vlohy a záliby (IQ) apod.

Následky osvojení

§ 720

Dítě, které bylo společně osvojeno manžely, nebo manželem svého rodiče, má postavení společného dítěte manželů; jinak má postavení dítěte osvojitele.

K § 720:

Ustanovení upravující právní následky osvojení odráží současný právní stav.

Je třeba dořešit otázku informace rodičů o změně statusu, tedy o tom, že rozhodnutí nebylo právní moci – zda totiž tuto otázku má řešit předpis procesní nebo občanský zákoník.

§ 721

(1) Osvojením zaniká příbuzenský poměr osvojence k dosavadním příbuzným v rozsahu, v jakém vzniká příbuzenský poměr osvojence k osvojiteli a jeho příbuzným a práva a povinnosti z něj. Majetková práva, popřípadě povinnosti osvojence, vzniklé před osvojením, nejsou osvojením dotčeny.

(2) Bylo-li dítě osvojeno manželem svého rodiče, zaniká příbuzenský poměr a povinnosti a práva z něj jen ve vztahu k druhému rodiči a jeho příbuzným.

(3) Bylo-li dítě osvojeno jen jedním z manželů, nebo osamělou osobou, zaniká příbuzenský poměr a povinnosti a práva z něj jen ve vztahu k rodiči, na jehož místo vstoupil osvojitel, a jeho příbuzným.

K § 721:

Nad současný právní stav jsou zmíněny také povinnosti a práva vyplývající z původního příbuzenského poměru, a výslovně jsou uvedena majetková práva, o kterých by případně mohly vznikat pochybnosti. Je třeba si uvědomit, že majetková práva a majetkové povinnosti se změnou statusu dítěte nemění. Mění se jen ta, která přímo vycházejí ze statusového postavení (např. dědění).

§ 722

Bylo-li osvojeno dítě, které je rodičem, vztahují se účinky osvojení i na jeho dítě.

K § 722:

V ustanovení se připomíná a výslovně právně řeší skutková situace osvojení dítěte–rodiče, kterou nelze dobře u starších osvojenčů vyloučit.

§ 723

(1) Osvojenec má příjmení osvojitele; společný osvojenec manželů má příjmení, které bylo určeno pro jejich děti při uzavření manželství.

(2) Nesouhlasí-li osvojenec, který má právo vyslovit se ke svému příjmení, se změnou svého příjmení, rozhodne soud, že osvojenec bude ke svému příjmení připojovat příjmení osvojitele; má-li osvojenec připojované příjmení, lze osvojitelovo příjmení připojit jen k prvnímu příjmení osvojence; má-li osvojitel připojované příjmení, lze k osvojenčovu příjmení připojit jen první příjmení osvojitele.

K § 723:

Otázka příjmení osvojitele je řešena standardním způsobem, ovšem s přihlédnutím k právu dítěte (které má od svého patnáctého roku) rozhodovat o svém osobním jméně a příjmení. Řešení, které se nabízí v připojování zvoleného příjmení osvojitele k příjmení osvojovaného dítěte, není sice u nás standardní, ale vyhovuje našemu pojmání osvojení i tvorby příjmení. Je samozřejmé, že osvojenci poté, co dosáhl zletilosti, nic nebrání, aby změnil své příjmení podle obecných předpisů.

Pokud jde o osobní jméno osvojeného dítěte, stanoví o něm matriční předpisy.

§ 724

Se zřetelem k právu každého dítěte znát svůj původ a právu na zachování jeho osobní totožnosti, jsou osvojitelé povinni informovat osvojence o jeho původu, jakmile se to bude jevit vhodným, avšak nejpozději při dosažení dvanácti let.

K § 724:

Obsah tohoto ustanovení vyplývá z Úmluvy o osvojení dětí (čl. 7 a 8). Význam tohoto ustanovení stoupá nejen se zřetelem na dědičné choroby, ale i ve směru statusových poměrů osvojeného (manželství, osvojení atp.) Odkaz na tradici anonymity není dnes možné považovat za relevantní, jako argument není udržitelný.

Věk dvanácti let koresponduje s věkem, kdy dítě musí být v řízení o osvojení osobně slyšeno.

§ 725

Utajení osvojení

(1) Osvojitel i osvojenec mají právo žádat, aby informace o skutečnostech, které se týkají osvojení a okolností s ním spojených, nebyly bez souhlasu osvojitele nebo osvojence poskytovány třetí osobě, ledaže zájem třetí osoby převažuje nad zájmem osvojitele nebo osvojence.

(2) Ustanovení odstavce 1 se obdobně použije i pro rodiče a jeho souhlas k osvojení.

(3) Je-li veřejný zájem na utajení informací souvisejících s informacemi uvedenými v odstavci 1, ustanovení odstavce 1 a 2 se nepoužijí, stanoví-li tak zvláštní zákon.

§ 726

Jakmile osvojenec nabude svéprávnosti, vznikne mu právo seznámit se s obsahem spisu, který byl veden v řízení o jeho osvojení.

K § 725 a 726:

Vzhledem k tomu, že celosvětově stále sílí přesvědčení, že anonymitu osvojení je třeba potlačit, neplatí pro osvojení (ani po stránce hmotně právní, ani po stránce procesní, popř. po stránce matriční) nějaká zvláštní pravidla utajení. Je nicméně třeba ponechat na zúčastněných (přirození rodiče, dítě, osvojitel), aby se sami rozhodli (jde o jejich osobnostní záležitost), zda si přejí, a pakliže ano, do jaké míry si přejí, skutečnost osvojení a jeho okolnosti utajit. Soud o utajení rozhodne k návrhu některé ze zúčastněných osob.

Na druhé straně je nicméně třeba připustit, že může existovat jak zájem soukromý (třetí osoby), tak i zájem veřejný, které mohou být silnější než zájem osob v daném osvojení zúčastněných. Soud by proto měl navrhovatele podle § 725 odstavce prvního a druhého upozornit, že přes to, že rozhodne kladně, nelze – z povahy věci – zabránit „prozrazení“ osvojení, kupř. pokud jde o zápisy ve veřejných knihách či registrech, počínaje katastrem nemovitostí.

Ustanovení § 726 souvisí s právem dítěte znát svůj původ.

Lze zdůraznit, že je třeba zajistit soulad mezi matričními, katastrálními zápisy na straně jedné a předpisy o ochraně osobních údajů na straně druhé.

§ 727

Dohled nad úspěšností osvojení

V odůvodněných případech soud i bez návrhu ustaví nad osvojitelem a osvojencem dohled po dobu nezbytně nutnou, jejíž délku zároveň určí; dohled vykonává prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

K § 727:

Následný dohled nad úspěšností osvojení, resp. nad osvojeneckými poměry vůbec, není ve světě ničím mimořádným (ostatně, je standardní v mezinárodním osvojení, a je obecně známo, že mnohé státy velmi pečlivě plní povinnosti v oblasti dohledu nad dětmi z ČR, které byly u nich osvojeny), naopak, lze mít za to, že obdobně jako jsou sledovány poměry v problémových rodinách (přirozených) je na místě sledovat poměry v rodinách osvojeneckých – vždyť o těchto rodinách nelze a priori říct, že žádné obtíže mít nemohou: jejich problém je od samého počátku v tom, že jde o rodinu (osvojitele a osvojence), která vznikla způsobem nikoli přirozeným. Doba, po níž bude dohled vykonáván, by neměla být příliš krátká. Dohled je ovšem formulován fakultativně, tak, že je umožněno soudu, aby podle své zkušenosti a svých poznatků v konkrétním řízení učiněných, sám rozpoznal – a je to on, kdo jistě nejlépe tuto úlohu může splnit - kdy je dohled vhodný a kdy zbytečný.

V žádném případě nesmí být vytvářen dojem, že se jedná o jakési sankční opatření. Jde skutečně jen a jen o to, aby to, o čem soud rozhodl, neboť nabyl přesvědčení, že to bude dítěti ku prospěchu, skutečně dítěti ku prospěchu bylo.

Dohled má být uskutečňován zejména proto, aby tam, kde je třeba osvojiteli a osvojenci poskytnout radu nebo pomoc, se tak stalo operativně a řádně. Rozhodně by nemělo jít o nějaké vměšování do soukromí rodiny, která byla obohacena o nového člena. Dohled by mohl kupříkladu vypadat zhruba tak, jak jej známe z případů dětí osvojených do zahraničí: osvojiteli (méně vhodně již orgánu sociálně-právní ochrany dětí) by měl být uložena povinnost jednou za půl roku podat soudu informaci o tom, jak se osvojenci v jeho nové rodině daří. Ostatně leckterý osvojitel se „svými“ úspěchy rád pochlubí.

§ 728

Zrušení osvojení

(1) Jsou-li pro to důležité důvody, soud osvojení na návrh osvojitele nebo osvojence zruší; druhá z osob k návrhu oprávněných se vždy může k návrhu připojit.

(2) Zrušením osvojení zaniká poměr vzniklý osvojením i povinnosti a práva z tohoto poměru vycházející a obnovuje se předchozí příbuzenský poměr. Majetková práva, popřípadě povinnosti osvojence, vzniklé před tím, než bylo osvojení zrušeno, nejsou zrušením osvojení dotčena.

(3) Osvojencem bude mít příjmení, které měl před osvojením, ledaže prohlásí, že si stávající příjmení ponechá.

K § 728:

Standardní úprava zrušení osvojení je doplněna možností připojení se k návrhu jednoho či druhého oprávněného.

Rovněž se výslovně upravuje otázka povinností a práv, zejména majetkových. Je třeba zdůraznit, že zrušení osvojení má vždy účinky jen pro futuro.

I na tomto místě je řešena otázka příjmení osvojence – adekvátně obsahu ustanovení § 723, a to s tím, že změně (o níž rozhoduje soud v řízení o zrušení osvojení) může osvojencem svým prohlášením zabránit. Neplně svéprávný osvojencem bude sice zastoupen opatrovníkem, nicméně i zde se uplatní předpisy, které rozšiřují práva dětí pokud jde o osobní jméno a příjmení (kromě ovšem předpisů, které nezletilého chrání právě jako dítě).

Pro jinou změnu musí ovšem využít obecných předpisů o změně jména a příjmení.

§ 729

Opětovné osvojení osvojenec

Osvojenec může být opětovně osvojen, jen jestliže

- a) dřívější osvojení bylo zrušeno, nebo
- b) má být osvojen pozdějším manželem osvojitele poté, co předchozí manžel, který byl společným osvojitelem, zemřel, anebo
- c) zemřel ten, kdo byl jediným osvojitelem, nebo ti, kdo byli společnými osvojiteli.

K § 729:

Tzv. readopce u zrušitelného osvojení je možná jen výjimečně. Vždy je totiž třeba dbát, aby tu nebyly dva páry osvojitelů (což je nepřipustné). U osvojení nezrušitelného je možnost readopce otevřena, protože situace možného návratu do předešlého stavu není možná, s výjimkou uvedenou v § 734.

Osvojení nezrušitelné

§ 730

Jsou-li splněny podmínky uvedené v následujících ustanoveních, může soud na návrh osvojitele rozhodnout, že osvojení je nezrušitelné.

§ 731

Soud může o tom, že osvojení je nezrušitelné, rozhodnout, rozhoduje-li o osvojení, anebo později, jsou-li splněny tyto další podmínky:

- a) osvojiteli jsou manželé, nebo manžel rodiče osvojenec, anebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli osvojenec; ustanovení § 684 odstavec 3 se použije i zde; výjimečně může být osvojitelem i osamělá osoba, jsou-li tu bez větších pochybností dány předpoklady, že se naplní účel osvojení; v takovém případě soud rozhodne i o podobě zápisů v matrice,
- b) osvojenec je starší jednoho roku.

§ 732

Dal-li rodič osvojenec souhlas k osvojení, aniž výslovně uvedl, že souhlasí, aby dítě bylo osvojeno nezrušitelně, je třeba, aby dříve, než soud rozhodne podle § 730, dal rodič svůj souhlas k nezrušitelnému osvojení.

K § 730 až 732:

Ustanovení - při rozdílné formulaci - přepisují dosavadní právní úpravu. Pokud se jedná o souhlas přirozeného rodiče (resp. stávajícího rodiče), je třeba mít na zřeteli, že bez náležité informace a jí odpovídajícího prohlášení rodiče není možné vyloučit jeho domněnku o možnosti k dítěti se jednou vrátit. Bude tudíž zapotřebí, aby souhlas, který rodič dává k osvojení, byl informovaným souhlasem do té míry, že zahrne na jedné straně i nezrušitelnost osvojení, a na straně druhé i vědomí možnosti, že k nezrušitelnému osvojení nedojde a třeba i osvojení bude zrušeno. Jde o to, aby bylo zajištěno, že rodič byl seznámen s právním stavem věcí a že měl dostatečnou rozpoznávací schopnost k tomu, aby podle takové informace v souladu se svou

vůlí dále právně jednal. Je tedy na soudu, který rozhoduje o osvojení, aby na možnost nezrušitelnosti osvojení rodiče včas a řádně upozornil, a vyžádal si popřípadě jeho souhlas k takovému osvojení předem.

§ 733

Nezrušitelné osvojení nebrání, aby osvojenec byl opětovně osvojen.

K § 733:

Rozhodnutím o tom, že osvojení je nezrušitelné, nastává stav, který je plně srovnatelný se stavem rodičovským. Proto není důvod omezovat nějak možnosti případného opětovného osvojení (a to zajisté na rozdíl od osvojení zrušitelného).

§ 734

Zrušení nezrušitelného osvojení

(1) Soud může výjimečně zrušit nezrušitelné osvojení, hodlají-li spolu uzavřít manželství osoby, jejichž příbuzenství vzniklo osvojením a nejsou spolu přirozeně příbuzné.

(2) Zemře-li jeden ze společných osvojitelů, může soud zrušit nezrušitelné osvojení, hodlá-li osvojenec uzavřít manželství s přeživším osvojitelem; soud může rovněž zrušit nezrušitelné osvojení, zemře-li osvojenec a osvojitel hodlá uzavřít manželství s přeživším manželem osvojence nebo s potomkem osvojence.

(3) Při zrušení nezrušitelného osvojení podle odstavce 1, se ustanovení § 728 odstavce 2 a 3 použijí obdobně.

K § 734:

Jde o zrušení překážky manželství (konkrétně příbuzenství) – může být povoleno uzavření manželství mezi osobami osvojenými tímž osvojitelem, které nejsou navzájem pokrevně příbuzné, mezi osvojenci a potomky osvojitele apod. Výjimečnost situace lze dovodit především tam, kde dotyční očekávají nebo již mají společné dítě.

Naproti tomu v situaci, kdy zemře jeden ze společných osvojitelů – manželů, popřípadě zemře-li osvojenec a je tu jen jediný nebo již jen jediný osvojitel, může soud po zvážení okolností případu rozhodnout o zrušení osvojení, aniž by bylo zapotřebí uvažovat výjimečnost situace.

Pododdíl 2
Osvojení zletilého

§ 735

Zletilého lze osvojit, není-li to v rozporu s dobrými mravy.

K § 735:

Jak plyne z předchozích ustanovení a jak také již bylo uvedeno v důvodové zprávě k ustanovení § 679, má se vedle osvojení, jež je koncipováno zásadně jako institut týkající se dětí (za vlastní je přijímáno dítě, tj. nezletilý), dále upravit, a to ustanoveními zvláštními, resp. speciálními, osvojení zletilého.

Zvolené pojmenování není vzhledem k novému pojetí zletilosti, resp. svéprávnosti, zcela přesné a vybráno bylo jen proto, že je obvyklé mluvit o osvojení zletilého, ne však o osvojení svéprávného.

Z obsahu úvodního ustanovení má být zřejmé, že osvojení zletilého je institutem zcela výjimečným, jenž má pomoci řešit některé situace, které jinak než výslovným zákonným ustanovením (jde o záležitost statusovou) řešitelné nejsou (k výjimečnosti srov. rovněž § 679).

Rozpor s dobrými mravy představuje např. zastřený sňatek (náhradu sňatku).

§ 736

Osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého

(1) Zletilého lze osvojit, jestliže

- a) přirozený sourozenec osvojovaného byl osvojen tímž osvojitelem,
- b) v době podání návrhu na osvojení byl osvojovaný nezletilý,
- c) osvojitel pečoval o osvojovaného jako o vlastního již v době jeho nezletilosti,
- d) osvojitel hodlá osvojit dítě svého manžela.

(2) Zletilého nelze osvojit, jestliže by to bylo v rozporu s odůvodněným zájmem jeho přirozených rodičů.

(3) Ustanovení o osvojení, včetně ustanovení o následcích osvojení, se použijí obdobně, není-li jejich použití z povahy věci vyloučeno nebo není-li dále stanoveno jinak.

K § 736:

Jsou-li tu rodiče osvojovaného, nelze jejich zájem pominout, i když jim nelze přiznat postavení jako mají rodiče osvojovaného nezletilého.

Osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého

§ 737

(1) Zletilého lze osvojit výjimečně také v případech, kdy jsou pro to důvody zvláštního zřetele hodné, a osvojení není na újmu důležitých zájmů potomků osvojitele nebo potomků osvojovaného.

(2) Osvojit lze zletilého, jestliže jeho soužití s osvojitelem trvalo alespoň tři roky, a bylo přínosné pro ně navzájem, nebo v odůvodněných případech alespoň pro jednoho z nich.

(3) Ustanovení o osvojení, včetně ustanovení o jeho následcích, se použijí jen přiměřeně, není-li jejich použití z povahy věci vyloučeno nebo není-li dále stanoveno jinak.

§ 738

(1) Osvojení nemá následky pro jiného než pro osvojeného.

(2) Osvojitel nedědí po osvojeném.

(3) Dědici osvojeného jsou povinni vydat osvojiteli vše, co osvojený za svého života od osvojitele bezúplatně obdržel, ledaže šlo o obvyklá darování.

K § 737 a 738:

Toto osvojení přichází v úvahu nejspíš u osob, které nemají potomky, ať pokrevní či právní (adoptivní), popřípadě které nemají pokračovatele ve svém díle, ať vědeckém, uměleckém, řemeslném či jiném, ale i u takových, kterým jejich potomci neposkytují náležitou péči v nemoci a ve stáří, jsou nedosažitelní, pobývají neznámo kde apod., nebo kteří nehodlají pokračovat v díle svého předka. Může jít zajisté i o jiné situace, které lze označit za důvody zvláštního zřetele hodné (sociální, zdravotní apod.), kdy se o novém poměru důvodně očekává, že bude pro zúčastněné přínosný. Na rozdíl od případů řešených v předchozím ustanovení by soud měl nejen zvažovat skutečný přínos osvojení, ale měl by se zabývat i tím, zda nejde o zneužití institutu ze strany některého z navrhovatelů, resp. k újmě jednoho z nich, a zda tedy není namístě zamítnutí návrhu.

Použití ustanovení o osvojení je možné, avšak jen přiměřeně, totiž právě s ohledem na zvláštnost situace.

Osvojením osvojitel nezíská právo dědit po osvojeném, protože by to bylo v rozporu s funkcí tohoto institutu. Toto pravidlo platí právě jen u osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého.

Společná ustanovení pro osvojení zletilého

§ 739

(1) Není-li osvojovaný plně svéprávný, jedná za něj jeho zákonný zástupce, popřípadě opatrovník, kterého k tomu ustaví soud.

(2) Je-li osvojovaný manželem, může být osvojen jen se souhlasem svého manžela, ledaže manžel není plně svéprávný nebo obstarání jeho souhlasu je spojeno s těžko překonatelnou překážkou.

K § 739:

I když se jedná o zvláštní věc statusovou, kdy by bylo možné v případě omezené svéprávnosti připustit samostatné právní jednání, je nejspíš zapotřebí tuto možnost vyloučit právě se zřetelem na výjimečnost zdejšího institutu. U osob svéprávnosti zbavených pak o potřebě zastoupení není pochyb. Na druhé straně není ani důvod klást v tomto případě zvláštní zábrany.

Situace, kdy je osvojovaný manželem, vyvolává potřebu náležité ochrany tohoto manžela. Mimo jiné se mu dává příležitost rozhodovat o sobě i o svém statusovém postavení. Jeho souhlas nelze rozhodnutím soudu nahradit.

V případech zde uvedených soud zásadně (nemusí tomu tak být – užijí se ustanovení o osvojení nezletilého (§ 736 a 737) schvaluje (společný) návrh osvojovaného a budoucího osvojitele, prospěch osvojovaného nemusí nutně být základním zřetelem, spíš bude třeba zjistit, zda jsou splněny zákonné podmínky ostatní.

§ 740

(1) Osvojení zletilého nemá vliv na jeho příjmení.

(2) Osvojený může prohlásit, že bude ke svému příjmení připojovat příjmení osvojitele, pokud s tím osvojitel souhlasí; ustanovení § 723 odstavec 2 platí zde obdobně; jsou-li osvojiteli zletilého manželé, jejichž příjmení jsou různá, může osvojený prohlásit, že bude ke svému příjmení připojovat příjmení určené pro společné děti osvojitelů, pokud s tím osvojitelé souhlasí.

K § 740:

Připojuje-li osvojovaný zletilý ke příjmení svému příjmení osvojitelovo, rozumí se, že se prohlášení osvojovaného týká jen prvního příjmení osvojitele, resp. prvního příjmení osvojovaného – není důvod, aby neplatila stejná pravidla jako v případě osvojení nezletilého.

Pokud bude chtít osvojený nosit jen příjmení osvojitele (změnit je za své dosavadní), může tak učinit podle obecných předpisů o změně příjmení.

§ 741

(1) Osvojený si zachovává všechna práva a povinnosti k původní rodině, včetně práv dědických, není-li stanoveno jinak.

(2) Vyživovací povinnost osvojeného vůči jeho předkům nebo potomkům trvá nadále jen tehdy a jen v té míře, nejsou-li tu jiné osoby, které by měly vyživovací povinnost plnit, popřípadě nemohou-li tyto osoby své vyživovací povinnosti dostát. Osvojený má právo na výživné vůči svým předkům nebo potomkům jen tehdy a jen v té míře, nemůže-li osvojitel své vyživovací povinnosti dostát.

(3) Osvojený dědí po osvojiteli v první zákonné dědické skupině.

K § 741:

Zvláštnost zdejšího institutu se promítá i do právní úpravy práv a povinností, jejichž setrvání v původní podobě, nebo naopak jejich změnu, eventuálně zánik osvojení zletilého člověka i v jiných právních řádech s sebou obvykle přináší.

Podstatné odlišnosti mezi následky osvojení zletilé a nezletilé osoby se v majetkové sféře týkají zpravidla právě těch otázek, které nejsou obligační, jsou spojeny s osobou, totiž s její existencí a zánikem. Je třeba konstatovat, že podpůrná vyživovací povinnost pokrevenců byla u nás tradičně spojena s každým osvojením (až do roku 1964).

Dědické právo osvojeného, a to s předností - v 1. dědické skupině - bývá často právě důvodem, proč osvojitel uvažuje o tomto institutu.

Oddíl 3 **Rodiče a dítě**

Pododdíl 1 **Obecná ustanovení**

§ 742

- (1) Rodiče a dítě mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva.
- (2) Rodiče ani dítě se nemohou svých vzájemných povinností a práv vzdát.
- (3) Účelem povinností a práv rodičů k dítěti je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte.

§ 743

Povinnosti a práva rodičů spojená s osobností dítěte a povinnosti a práva osobní povahy vznikají narozením dítěte a zanikají nabytím zletilosti, ledaže se jedná o právo učinit prohlášení o otcovství dítěte. Jejich trvání a rozsah může změnit jen soud.

§ 744

Povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě a jeho ochraně, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho pobytu, v jeho zastupování a spravování jeho jmění (dále jen „rodičovské povinnosti a práva“), vznikají narozením dítěte a zanikají, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Jejich trvání a rozsah může změnit jen soud.

§ 745

Vyživovací povinnost a právo na výživné nejsou součástí rodičovských povinností a práv; jejich trvání nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti.

K § 742 až 745:

Povinnosti a práva rodičů a dítěte působí zásadně vůči sobě navzájem, jsou vzájemná. Platí o nich, že se rodiče svých povinností a práv k dítěti svým vlastním právním jednáním nemohou vzdát. Něco jiného je, že způsobem v zákoně stanoveným, tj. rozhodnutím soudu na základě zákona, mohou rodiče být svých povinností a práv k dítěti zbaveni, v nich omezeni, popřípadě může být omezen nebo i pozastaven jejich výkon.

Účelem či smyslem existence a zákonného zakotvení povinností a práv rodičů k dítěti je především zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte. Výslovné vyjádření tohoto účelu v textu zákona má nejen hodnotu výchovnou, ale je i vykládacím právním pravidlem: lze totiž říct, že nenaplnuje-li výkon povinností a zejména práv rodičů k dítěti právě tento zákonný účel, pak jde o protiprávní chování, o zneužití práv atd. a nabízí se použít odpovídající sankce.

Povinnosti a práva rodičů vůči dítěti jsou v zásadě trojího druhu, neboť se vztahují (přínejmenším) ke třem různým entitám sociálních skutečností.

Pro první druh (prvou skupinu) povinností a práv (§ 743) je charakteristický jednak moment statusový, jednak pak moment nemajetkový, osobní. Statusový poměr rodičů a dítěte je právní stránkou tohoto především biologického, ale rovněž společenského vztahu. Povinnosti a práva rodičů z tohoto poměru k dítěti vyplývající jsou podmíněny samou podstatou vztahu, který nutně existuje mezi rodičem a dítětem, a tudíž také samy nutně tento vztah provázejí.

Statusové povinnosti a práva mají vesměs zvláštní povahu. To platí zejména o povinnosti a právu rodičů určit dítěti jméno a příjmení, o právu dát souhlas k jeho osvojení a o právu prohlásit rodičovství (podle tzv. druhé domněnky) aj. Pouze právo určit původ dítěte je právo vykonatelné již před narozením dítěte, stejně jako poté, co dítě nabude zletilosti.

Druhá skupina (§ 744) povinností a práv (zde spíš „pravomocí“, totiž „powers“, jak čteme v anglických verzích mezinárodních dokumentů) se od první zásadně liší.

Pojem tzv. rodičovské zodpovědnosti, který byl do našeho právního řádu zákonem č. 91/1998 Sb. vřazen, aniž byl v odpovídajícím rozsahu a hloubce diskutován, zejména pak bez toho, aby bylo dostatečně zjištěno, popř. zváženo, jaký je vlastně význam anglického výrazu „parental responsibilities“, se navrhuje vystřídat pojmem tvořeným sice více slovy, ale nepochybně přesnějším a také - i laické veřejnosti - na první pohled zřejmějším, pokud jde o jeho obsah. Takto se navrhuje výraz „rodičovské povinnosti a práva“. Že jsou povinnosti kladeny před práva, je dáno jejich významem, a to zejména právě v poměru k dítěti, které přestalo být považováno za pouhý předmět snažení (zájmu) svého okolí, v lepším případě za předmět ochrany.

Rodičovské povinnosti a práva mají napříště mít širší obsah – i když vlastně jen na první pohled, protože slovním vyjádřením lze stěží významně rozšířit onen již víceméně ustálený soubor povinností a práv (tradičně zvaných rodičovské moci, nebo rodičovská moc, autorita apod.).

Především se výslovně vyjadřuje nikoli jen péče o osobu dítěte, ale péče a ochrana, týkající se především osoby dítěte, totiž v tom směru, že předmětem zájmu je tu jeho tělo – ve smyslu péče o jeho zdraví, dobré životní podmínky – a to včetně stravy a střechy nad hlavou.

Dále se výslovně uvádí udržování osobního styku, kterážto povinnost a jí odpovídající právo bývaly dříve rozuměny zpravidla buď v rámci péče nebo v rámci výchovy. Povinnost a právo osobního styku s dítětem vystupuje do popředí zejména v situacích, kdy dítě není v péči rodičů, resp. jednoho z rodičů, popřípadě kdy je dítě v péči jiné osoby než rodiče.

Obdobné ovšem platí i o péči na straně jedné a výchově na druhé: péče bývá právě tím, co může rodič (a nejen on) přenést na jinou osobu. Tím není řečeno, že výchova dítěte je nepřenositelná. Odpovědnost za řádnou výchovu dítěte zůstane vždy rodičům (jsou-li tu a mají-li obvyklý rozsah rodičovských povinností a práv), stejně jako třeba zastupování dítěte – bez ohledu na možné, popřípadě i nutné výjimky.

Také povinnost a právo zajišťovat výchovu a vzdělání dítěte i určit místo jeho pobytu – se obvykle rozuměly pod rubrikou péče.

Všechny tyto povinnosti a práva rodičů vznikají nejdříve narozením dítěte (resp. rozhodnutím o osvojení, pokud jde o osvojitele) a zanikají v den, kdy dítě nabude plné svéprávnosti (resp. rozhodnutím o osvojení, pokud jde o rodiče).

Rodičovské povinnosti a práva (jejich existenci, nikoli výkon), pokud jde o jejich trvání a rozsah, nemůže změnit nikdo jiný než soud. Nepřichází tedy v úvahu, aby jiný orgán veřejné moci (popřípadě i jiný subjekt, který na sebe vzal část pravomoci orgánu veřejné moci, popřípadě, který byl částí pravomoci orgánu veřejné moci nadán - pověřen), který tak či onak jedná a rozhoduje v záležitosti týkající se dítěte, zasáhl svým jednáním, popřípadě rozhodnutím, do stávající podoby povinností a práv rodiče dítěte. Možnost takového zásahu není vždy na první pohled patrná. Tím spíš se budou muset ne-soudní orgány veřejné moci snažit vedle prvořadého zájmu dítěte zjistit, zda případné správní opatření by nezasáhlo nepřipustným způsobem do chráněné sféry rodiče. (Ostatně tyto orgány mají zákonem výslovně stanoven okruh svých pravomocí. To se týká i osob, na které může takový orgán část své konkrétně zákonem stanovené pravomoci přenést.)

Třetí skupinu (§ 745) povinností a práv rodičů a dítěte představuje vyživovací povinnost a právo na výživné. Tyto povinnosti a práva ryze majetkové povahy, i když vycházející vždy z určitého osobního poměru, a především poměru rodičů vůči dítěti, nejsou součástí rodičovských povinností a práv. Dost dobře ani jejich součástí být nemohou: jejich trvání je odvislé jen od trvání onoho (jednotlivého – zákonem stanoveného) osobního vztahu, a jejich stanovení, resp. přiznání vždy záleží na soudním rozhodnutí, které je podmíněno

naplněním zákonných předpokladů. Proto také nikdy nemohou ve svém trvání záviset na nabytí zletilosti ani svéprávnosti.

Pododdíl 2

Osobní jméno a příjmení dítěte

§ 746

(1) Dítě má příjmení určené při uzavření manželství svých rodičů pro děti, které se manželům narodí.

(2) Dítě má jinak příjmení toho z rodičů, které rodiče zvolí. Nedohodnou-li se rodiče o příjmení dítěte, určí jeho příjmení soud; stejné platí o osobním jménu dítěte.

(3) Uzavřou-li rodiče manželství po narození svého dítěte, bude mít dítě příjmení určené při uzavření jejich manželství pro děti, které se manželům narodí.

K § 746:

Ustanovení vztahující se na základní rodinný poměr začínají úpravou statusovou, to jest otázkami příjmení, popř. osobního jména dítěte. Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený. Výrazem „jinak“ v druhém odstavci se rozumí situace, kdy rodiče mají příjmení různá a příjmení pro dítě (děti) nebylo určeno při uzavření manželství rodičů (rodiče např. spolu neuzavřeli manželství).

§ 747

Je-li znám jen jeden z rodičů, má dítě jeho příjmení. Tento rodič také určí osobní jméno dítěte; jinak je určí soud.

K § 747:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

§ 748

Uzavře-li manželství matka dítěte, jehož otec není znám, mohou matka dítěte a její manžel shodně prohlásit před matričním úřadem, že příjmení určené pro jejich ostatní děti bude mít i toto dítě.

K § 748:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

§ 749

(1) Ke změně příjmení dítěte podle § 746 odstavec 3 a § 748 je třeba vyjádření dítěte za stejných předpokladů a podmínek jako v jiných záležitostech týkajících se dítěte; je-li dítě starší patnácti let, je třeba, aby se změnou svého příjmení souhlasilo.

(2) Ustanovení § 743 odstavec 3 a 748 nelze použít, dosáhlo-li dítě zletilosti.

K § 749:

Dosavadní právní úprava je modifikována s ohledem především na Úmluvu o právech dítěte, resp. vůbec se zřetelem na změnu v pojetí postavení dítěte.

§ 750

Není-li žádný z rodičů znám, určí osobní jméno a příjmení dítěte soud.

K § 750:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

Pododdíl 3

Rodičovské povinnosti a práva

§ 751

Rodičovské povinnosti a práva náležejí stejně oběma rodičům. Má je každý rodič, ledaže jich byl zbaven nebo není plně svéprávný.

K § 751:

Povinnosti a práva rodičů vůči dítěti náležejí oběma rodičům zásadně stejně, ve stejném rozsahu. Není významné, že konkrétní podoba jejich výkonu může být u obou rodičů rozličná.

Jak již bylo uvedeno výše, rodič má, totiž nese své povinnosti a svá práva vůči dítěti (nejdéle) až do dne, kdy dítě nabude plnou svéprávnost. Může jich být zbaven, a stejně tak je může pozbýt, přestane-li být rodičem (to jest, je-li dítě osvojeno), nemůže se jich vzdát (souhlas k osvojení neznamena vzdání se rodičovských povinností a práv.) Rodičovské povinnosti a práva také nemá ten, kdo nemá plnou svéprávnost, ani ten, kdo byl svéprávnosti zbaven nebo ve svéprávnosti omezen.

§ 752

Pro rozhodnutí soudu, které se týká rozsahu rodičovských povinností a práv, anebo způsobu či rozsahu, v jakém je rodiče mají vykonávat, je určující hledisko zájmu dítěte.

K § 752:

Je třeba výslovně a zcela jednoznačně uvést, že hledisko zájmu dítěte je určující vždy, ať už o dítěti, jeho osudu, jednání atd. rozhoduje kdokoli – prvořadě musí být tímto hledisko veden každý orgán veřejné moci (především soud, ale také administrativní orgán) rozhodující o poměrech dítěte.

§ 753

(1) Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, poskytne soud dítěti potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit.

(2) Není-li podle zjištění soudu dítě schopno informace náležitě přijmout nebo není-li schopno vytvořit si vlastní názor nebo není-li schopno tento názor sdělit, soud bude informovat a vyslechnout toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit, přičemž se jedná o osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte; o dítěti starším dvanácti let se má vždy za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit.

(3) Názoru dítěte věnuje soud patřičnou pozornost.

K § 753:

Zdejší ustanovení patří k nejdůležitějším z hlediska ochrany, již stát dítěti poskytuje, resp. je povinen poskytovat. Zásadním východiskem je informace: dítěti se musí dostat relevantní informace, to jest informace kvantitou a kvalitou dostačující k tomu, aby si dítě, o němž má být rozhodováno a které je třeba před tímto rozhodnutím vyslechnout, mohlo vytvořit vlastní (informovaný) názor (o dané záležitosti) a tento názor (decizivnímu orgánu) sdělit. Zajisté ne každé dítě je schopno s relevantní informací náležitě naložit - přijmout ji, popřípadě vytvořit si vlastní názor, eventuálně tento názor sdělit. V takovém případě se orgánu, který ve věci rozhoduje, ukládá, aby informoval a posléze vyslechl osobu, která je způsobilá (schopná) zájmy dítěte ochránit; je ovšem třeba, aby zájmy této osoby nebyly v rozporu se zájmy dítěte (popř. aby ani nehrozil rozpor v jejich zájmech).

Má se mít vždy za to, že dítě starší dvanácti let je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Dítě starší dvanácti let soud vždy vyslechnout osobně, dítě mladší bude moci být vyslechnuto prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo jiným vhodným způsobem. Nic ale nebrání soudu, aby vyslechl i dítě mladší dvanácti let osobně přítomné.

Superfluum non nocet v otázce tak závažné: znovu se proto v závěru ustanovení ukládá soudu povinnost věnovat názoru dítěte patřičnou pozornost.

§ 754

(1) Výkon rodičovských povinností a práv nezletilého rodiče, který dříve emancipací nebo uzavřením manželství nenabyl plné svéprávnosti, je až do doby, kdy nabude plnou svéprávnost, pozastaven; to neplatí o výkonu povinností a práva péče o dítě, ledaže soud vzhledem k osobě rodiče rozhodne, že výkon také této povinnosti a tohoto práva se pozastavuje až do doby, kdy rodič nabude plnou svéprávnost.

(2) Výkon rodičovských povinností a práv rodiče, jehož svéprávnost byla omezena, je po dobu omezení jeho svéprávnosti pozastaven, ledaže soud rozhodne, že se rodiči vzhledem k jeho osobě zachovává výkon povinností a práva péče o dítě.

§ 755

(1) Brání-li rodiči ve výkonu jeho rodičovských povinností a práv závažná okolnost a lze-li se domnívat, že je toho se zřetelem k zájmu dítěte třeba, může soud rozhodnout, že výkon rodičovských povinností a práv tohoto rodiče se pozastavuje. K pozastavení výkonu rodičovských povinností a práv dojde i tehdy, stanoví-li tak zákon.

(2) Pozastavení výkonu rodičovských povinností a práv nemá vliv na plnění vyživovací povinnosti k dítěti.

K § 754 a 755:

Není důvod, aby rodič, který dříve nebyl emancipován, ani neuzavřel manželství (aby tak také nabyl plnou svéprávnost), pro svou neplnou svéprávnost, zcela a automaticky postrádal rodičovské povinnosti a práva. Situace takového rodiče bude napříště řešena právním pravidlem, podle kterého se výkon povinností a práv takového rodiče pozastavuje.

Pokud pak jde o výkon povinností a práva péče o dítě, rozlišuje se mezi rodičem, který je jen částečně svéprávný z důvodu věku, a rodičem, jehož svéprávnost byla soudem omezena. Pokud jde o prvního, pozastavení se jej netýká: obvykle totiž rodič blížící se věkem hranici zletilosti, je dobře schopen poskytovat fyzickou i psychickou osobní péči svému dítěti, bez ohledu na to, zda je matkou nebo otcem (jedná se totiž zpravidla o dobu dost krátkou, pro malé dítě ale velmi významnou, a to jak z hlediska psychických a sociálních vazeb, tak i z hlediska zdravotního). Je ovšem možné, že rodič výjimečně výkonu povinností a práva péče o dítě schopen nebude, a tu soud může rozhodnout, že se i výkon povinností a práva péče pozastavuje až do doby nabytí plné svéprávnosti.

Naproti tomu u rodiče, jehož svéprávnost byla omezena, je na místě opačné řešení: zásadně platí, že po dobu omezení svéprávnosti je výkon jeho rodičovských povinností a práv pozastaven. Jde-li ale o situaci, kdy omezení (zejména vzhledem k důvodům, které k němu vedly) svéprávnosti výkonu povinností a práva péče nijak nebrání (eventuálně zásadně nebrání), pak může soud rozhodnout, že se rodiči zachovává výkon povinností a práva péče o dítě.

Jestliže rodiči nějaká závažná okolnost (zpravidla nepřítomnost v místě, kde se dítě nachází) brání ve výkonu jeho rodičovských povinností a práv, může soud zvážit, zda tento výkon

nebude vhodné – zejména je-li toho třeba vzhledem k zájmu dítěte – pozastavit. Rovněž zákon může stanovit, že soud výkon rodičovských práv a povinností rodiči pozastavuje.

Soubor rodičovských povinností a práv nezahrnuje vyživovací povinnost, proto se žádná proměna týkající se rodičovských povinností a práv vyživovací povinnosti nedotkne. Výslovné ustanovení je takto vlastně nadbytečné.

§ 756

Nevykonává-li rodič řádně své rodičovské povinnosti a práva a vyžaduje-li to zájem dítěte, soud jeho rodičovské povinnosti a práva omezí nebo omezí jejich výkon, a zároveň stanoví rozsah tohoto omezení.

§ 757

(1) Zneužívá-li rodič své rodičovské povinnosti a práva nebo jejich výkon, anebo své rodičovské povinnosti a práva nebo jejich výkon závažným způsobem zanedbává, soud jej jeho rodičovských povinností a práv zbaví.

(2) Spáchal-li rodič proti svému dítěti úmyslný trestný čin, nebo použil-li rodič své dítě, které není trestně odpovědné, ke spáchání trestného činu, nebo spáchal-li rodič trestný čin jako spolupachatel, návodce či pomocník trestného činu spáchaného jeho dítětem, soud vždy posoudí, nejsou-li tu důvody pro zbavení rodiče jeho rodičovských povinností a práv.

§ 758

Před rozhodnutím o zbavení rodiče rodičovských povinností a práv, anebo o jejich omezení, soud vždy posoudí, zda je vzhledem k zájmu dítěte nezbytné omezit právo rodiče osobně se stýkat s dítětem, anebo tento styk i zakázat.

§ 759

Zbavil-li soud rodiče rodičovských povinností a práv, může zároveň rozhodnout, že jej zbavuje všech nebo některých povinností a práv stanovených v § 743, především práva dát souhlas k osvojení.

§ 760

Zbavení rodiče jeho rodičovských povinností a práv ani jejich omezení nemá vliv na jeho vyživovací povinnost k dítěti.

K § 756 až 760:

Zdejší ustanovení jsou „klasickými“ (tradičními) sankčními ustanoveními. Takové vykonávání rodičovských povinností a práv, které není řádné, povede zpravidla k jejich omezení – pokud soud dojde k závěru, že je toho zapotřebí se zřetelem na zájem dítěte; přitom stanoví rozsah tohoto omezení.

Obdobně zneužívání rodičovských povinností a práv, zneužívání jejich výkonu či vážné (zlým úmyslem vedené) zanedbávání jejich výkonu povede k odnětí (zbavení) rodičovských

povinností a práv. Naproti tomu, je-li v jednání rodiče možno spatřovat trestní souvislosti, je ponecháno na soudu, aby zvážil (posoudil), zda tu jsou důvody pro zbavení rodiče jeho rodičovských povinností a práv, anebo zda tomu tak ještě není.

V řízení, v němž soud rozhoduje o zbavení nebo omezení rodiče rodičovských povinností a práv, je vždy na místě, aby soud před rozhodnutím zvážil (posoudil), jestli je, nebo není nezbytné omezit právo rodiče osobně se stýkat s dítětem, anebo tento styk i zakázat. Řídí se přitom především zájmem dítěte. Soud tak může rozhodnout jediným rozhodnutím. Není ale jistě vyloučeno, aby ve věci styku rozhodl i později, popřípadě se zřetelem na změnu poměrů.

Zvláštní ustanovení o výkonu rodičovských povinností a práv

§ 761

(1) Rodičovské povinnosti a práva vykonávají rodiče se zřetelem k zájmu dítěte.

(2) Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, poskytnou rodiče dítěti potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor o dané záležitosti a rodičům jej sdělit; to neplatí, není-li dítě schopno informace náležitě přijmout nebo není schopno vytvořit si vlastní názor nebo není schopno tento názor rodičům sdělit.

(3) Názoru dítěte rodiče věnují patřičnou pozornost a berou názor dítěte při rozhodování v úvahu.

K § 761:

Dítě není pouhým objektem, ale vlastním subjektem vztahu rodič – dítě. Z tohoto faktu se odvíjí celá úprava poměru rodiče a dítěte.

I pro rodiče, stejně jako pro všechny jiné popřípadě zúčastněné subjekty, je rozhodným hlediskem, rozhodným momentem, kterým se řídí vše ve vztahu k dítěti, zájem dítěte.

Stejně jako ostatní popřípadě zúčastněné subjekty jsou i rodiče povinni poskytnout dítěti dostatečnou informaci, aby jeho názor na záležitost, která se týká jeho samého, byl názorem informovaným. Očekává se, že dítě pak svůj názor, postoj, stanovisko rodičům sdělí. Pokud se tak stane, jsou rodiče povinni věnovat tomu, co dítě sdělilo, náležitou pozornost a brát na to při svém konečném rozhodování náležitý zřetel. Rovněž samozřejmě v případě vztahu rodič – dítě je nutno počítat s výjimkami, zejména takovými, které jsou zapříčiněny věkem, popřípadě obecnou schopností dítěte informaci přijmout a vlastní názor vyslovit.

§ 762

(1) Rodičovské povinnosti a práva vykonávají rodiče v dohodě.

(2) Hrozí-li při rozhodování o záležitosti dítěte nebezpečí z prodlení, může jeden z rodičů rozhodnout nebo dát přivolení sám; je ale povinen neprodleně informovat druhého rodiče o stavu věci.

(3) Jedná-li jeden z rodičů v záležitosti dítěte sám vůči třetí osobě, která je v dobré víře, má se za to, že jedná se souhlasem druhého rodiče.

K § 762:

Pokud jde o vztah mezi rodiči při výkonu jejich rodičovských povinností a práv, vychází se z toho, že je pozitivní, totiž v tom smyslu, že rodiče mají možnost se o tomto výkonu – a to nejen obecně, ale i v jednotlivých otázkách – dohodnout, a že také takovou dohodu, resp. takové dohody uskutečňují. Jistě nemusí jít o dohodu výslovnou. Dobře postačí, že rodiče jsou zásadně zajedno, i když pak je výslovně projevena jen vůle jednoho z nich.

Výjimečná situace nebezpečí z prodlení (týká se ovšem nejen medicínských a podobných zákroků a opatření) je řešena rovněž výjimečným způsobem: i jediný z rodičů tu může rozhodnout nebo dát přivolení sám. Následně, a to vlastně vzápětí, resp. v okamžiku, kdy je to nejdříve (poté) možné, má pak povinnost informovat druhého rodiče o stavu věci.

Ochrana třetí osoby před nečestně jednajícím rodičem je i zde vystavěna na dobré víře této třetí osoby.

§ 763

(1) Nedohodnou-li se rodiče přes projevenou snahu v záležitosti, která je pro dítě zejména se zřetelem k jeho zájmu významná, rozhodne soud na návrh rodiče; stejné platí, vyloučil-li jeden rodič z rozhodování o významné záležitosti dítěte druhého rodiče.

(2) Za významnou záležitost se vždy považují zejména nikoli běžné medicínské a podobné zákroky a obdobná opatření vůči dítěti, a volba jeho vzdělání, popřípadě pracovního uplatnění.

K § 763:

Ve zdejším ustanovení se jedná o řešení rodičovských neshod. Pokrývá situace, které nejsou v této ani jiné části zákoníku řešeny výslovně (srov. např. ustanovení o styku rodiče s dítětem).

Co to je významná záležitost, je objektivně zjistitelné, i když nelze vyloučit i zvláštnosti v konkrétním případě. Nicméně za tzv. významnou záležitost je vždy třeba pokládat nikoli běžné lékařské (ne nevýznamné, např. odstranění části těla, která se neobnovuje, ale jen nahrazuje apod.) a podobné zákroky a obdobná opatření týkající se dítěte, jakož i volbu jeho vzdělání, eventuálně výběr pracovního uplatnění.

Pokud jde o zmíněné zákroky, srov. též ustanovení o nich v první části návrhu OZ.

Jinak je tomu ovšem v případě, že jednající rodič si je vědom nesouhlasu rodiče druhého, popřípadě pomine-li (nebo pomíjí-li) prostě druhého rodiče. Pro takový případ, resp. vůbec pro případ ne-dohody, avšak jen v situaci, kdy se rodiče skutečně o pozitivní dohodu pokusili (a jsou schopni tento marný pokus popřípadě prokázat), je rodičům dáno právo obrátit se na soud se žádostí o rozhodnutí, pokud ovšem jde o záležitost, která je pro dítě zejména se zřetelem k jeho zájmu významná.

Zatímco prokázání ne-dohody je sui generis prvou podmínkou úspěšnosti návrhu, je otázka významu věci ponechána na posouzení soudu (s jedinou výjimkou).

Nežijí-li rodiče spolu, použije se ustanovení § 794.

§ 764

(1) Nežije-li některý z rodičů nebo není-li znám, nemá-li některý z rodičů rodičovské povinnosti a práva nebo je-li výkon jeho rodičovských povinností a práv pozastaven, vykonává rodičovské povinnosti a práva druhý rodič; stejné platí, jsou-li rodičovské povinnosti a práva jednoho z rodičů omezena nebo je-li omezen jejich výkon.

(2) Nemá-li žádný z rodičů rodičovské povinnosti a práva v plném rozsahu nebo je-li výkon rodičovských povinností a práv obou rodičů pozastaven, anebo jsou-li rodičovské povinnosti a práva rodičů dotčena některým z uvedených způsobů, ale každého jinak, ustaví soud dítěti poručníka, kterému náleží povinnosti a práva rodičů nebo jejich výkon na místě rodičů.

(3) Jsou-li rodičovské povinnosti a práva rodičů omezena nebo je-li omezen jejich výkon, ustaví soud dítěti opatrovníka.

K § 764:

Podmínky ustanovení poručníka, resp. opatrovníka se zásadně od dosavadní právní úpravy neliší, změna je pouze formulační ve směru zpřesnění dikce.

§ 765

(1) Má-li být právně jednáno vůči dítěti, které není způsobilé ve věci samostatně právně jednat, stačí, bude-li jednáno vůči jednomu z rodičů.

(2) Je-li právně významné, zda dítě, které není způsobilé ve věci samostatně právně jednat, je či není v dobré víře, je třeba, aby byla posouzena dobrá víra obou rodičů.

(3) Je-li právně významné, zda dítě, které není způsobilé ve věci samostatně právně jednat, o věci, popřípadě skutečnosti vědělo nebo nevědělo, je třeba, aby bylo posouzena vědomost obou rodičů.

K § 765:

Problematika řešená v tomto ustanovení dosud nebyla výslovně upravena a bylo využíváno obecných právních pravidel. Vzhledem k jistým rozpakům v některých ohledech, jak pokud jde o to, jak má třetí osoba vůči dítěti zastoupenému rodičem (rodiči) jednat, a zejména pak pokud se týká posouzení dobré víry dítěte (např. pro vydržení) a jeho vědomosti o nějaké záležitosti nebo skutečnosti, navrhuje se nyní řešit tyto otázky přímo v textu zákona. Pokud jde o právní jednání rodičů, je třeba posoudit je podle pravidel o zastoupení dítěte.

Péče o dítě a jeho ochrana a další povinnosti a práva rodičů týkající se osoby dítěte

§ 766

(1) Rodičovské povinnosti a práva týkající se osoby dítěte vykonávají rodiče způsobem a v míře odpovídající stupni vývoje dítěte.

(2) Rozhodují-li rodiče o vzdělání a povolání dítěte, vezmou v úvahu jeho schopnosti a nadání.

K § 766:

Povinnost a právo rodiče pečovat o osobu svého dítěte, to jest fyzicky o ně pečovat (starat se o jeho fyzické, tělesné potřeby, zajistit jeho lidskou existenci), chránit je, a pečovat o ně jako o jedince sociálního, myslícího, cítícího, jako o inteligentní bytost, řídit jeho jednání, dohlížet na ně (resp. kontrolovat je), stýkat se s ním osobně, určovat místo jeho pobytu atd., představuje bohatou a rozmanitou množinu právem reglementovaných činností. Přitom je vždy třeba mít na zřeteli, že dítě je aktivním subjektem, že je samo sebou, a že tudíž není možné vyžadovat od něj slepou poslušnost typu podřízení otcovské moci.

Do rámce povinnosti a práva dítěte vychovávat patří pak rozhodnutí o tom, jakým způsobem – v tom nejširším slova smyslu – se bude dítě vzdělávat, popř. jaké povolání zvolí. Je samozřejmé, že stanovisko dítěte musejí rodiče zvážit v obou případech, že pak půjde tím spíš o povolání, je s ohledem na věk dítěte pravděpodobnější. Rodičům se tu ovšem navíc ukládá vzít v úvahu (vedle stanoviska dítěte) také jeho schopnosti a nadání. Dítěti se tak otevírá možnost bránit se, pakliže rodiče takto postupovat nebudou.

§ 767

Péči o dítě a jeho ochranu, výkon jeho výchovy, popřípadě některých jejích stránek nebo dohled nad dítětem mohou rodiče svěřit jiné osobě; dohoda rodičů s ní se netýká trvání ani rozsahu rodičovských povinností a práv.

K § 767:

Jen rodiče – a kromě nich už jen soud – mohou rozhodnout, že jiná osoba (než oni sami, resp. některý z nich) bude o dítě osobně pečovat a chránit je, popřípadě bude vykonávat to, co představuje povinnost a právo dítě vychovávat, vzdělávat, apod. Takové rozhodnutí zásadně nemá vliv na existenci žádné z těchto dílčích povinností a práv rodičů (např. povinností a práva rodičů pečovat o dítě a chránit je - rodiče se mohou kdykoli zase své role ujmout, ani na existenci povinností a práva dítě vychovávat), tím méně pak na jiné rodičovské povinnosti a práva (rodičovské povinnosti a práva jako celek).

Pokud pak bude obdobně rozhodovat soud (§ 839 a násl.), nezbytně musí výslovně stanovit rozsah povinností a práv osoby, jíž dítě svěřuje, a to i ve vztahu k rodiči, resp. poručníkovi (§ 843 odst. 2).

§ 768

Zadržuje-li jiná osoba dítě protiprávně, mají rodiče právo žádat, aby jim dítě předala; to platí i mezi rodiči navzájem. Obdobné právo má každý, kdo o dítě oprávněně pečuje.

DZ k § 768:

I o obsahu zdejšího ustanovení platí, že byl dovozován výkladem; nejednou s obtížemi. Výslovná úprava by měla napříště takovým nesnázím předejít. Že takové právo lze uplatnit i vůči rodiči, jakož i to, že je může uplatnit osoba, které bylo dítě svěřeno, je jen konsekventní. Toto ustanovení zde má samostatné místo právě proto, že se od ostatních situací odlišuje (vyžaduje se, aby dítě bylo vydáno), přičemž nejčastěji se váže k situaci, která je upravena v předchozím ustanovení (§ 767).

§ 769

Rodiče a dítě si jsou povinni pomoci, podporou a ohledem na svou důstojnost.

K § 769:

Problém existence výjimečných případů rodičů, které nesluší následovat, vede k postulátu, aby ve vztazích mezi rodiči a dětmi byla výkladovým pravidlem i podmínka řádného rodičovství.

Vzájemnou povinnost rodičů a dětí se proto navrhuje omezit na pomoc, podporu a ohled na důstojnost. (Jan Neruda: „... kdo chceš ctěn být, dobuď si cti sám...“)

§ 770

(1) Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Rodiče mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.

(2) Výchovné prostředky lze použít toliko v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti dítěte.

(3) Ochranu dítěte před tělesnými zásahy upravuje zvláštní zákon.

K § 770:

V tomto ustanovení se výslovně zakotvuje nezastupitelná role rodiče při výchově dítěte. Rozhodující úlohu by v tomto ohledu měl mít rodič vždy, bez ohledu na to, v jakém prostředí se dítě právě nalézá, kdo dítě „fakticky vlastně vychovává“ apod.

Je obecně známo, že existují výjimečné případy, kdy rodiče nejsou všestranným a vzorně kladným příkladem svým dětem. To ale neznamená, že bychom měli rezignovat na výslovnou reglementaci cílového, resp. chtěného stavu, byť se tak činí způsobem, který vlastně nemá povahu sankcionovaného právního pravidla (normy).

Zásadně se jedná o přepis dosavadní právní úpravy, je však rozvedena (jde o výraznější omezení použití výchovných prostředků) a formulačně upravena.

Výchovnými prostředky se nerozumějí ani zdaleka jen negativní prostředky (sankce), a zejména ne jen tresty tělesné. Výchovnými prostředky by se měly rozumět především prostředky aktivující a prevenční.

§ 771

Pečuje-li o dítě jeden z rodičů, podílí se na výchově dítěte i manžel rodiče dítěte, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti. Obdobně se na výchově dítěte podílí ten, kdo s rodičem dítěte žije manželským způsobem života, aniž s ním uzavřel manželství, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti.

K § 771:

Dosavadní právní úprava je obohacena o právo, resp. obdobné právo toho, kdo nejso manželem žije manželským životem v rodinné domácnosti s rodičem dítěte a dítětem (tzv. sociální rodič).

§ 772

(1) Dítě, které žije s rodiči nebo s některým z nich v rodinné domácnosti a o které rodiče řádně pečují, se podílí na péči o chod domácnosti. Tato povinnost dítěte zaniká zároveň s poskytováním výživy rodičů dítěti.

(2) Pro určení rozsahu podílu dítěte na péči o chod rodinné domácnosti jsou rozhodné schopnosti a možnosti dítěte a odůvodněné potřeby členů domácího společenství.

Dítě se na péči o chod rodinné domácnosti podílí fyzickými výkony, popřípadě jejich peněžitou náhradou, anebo oběma způsoby, zejména má-li příjmy nebo zisky z vlastní činnosti nebo zisky z vlastního majetku.

K § 772:

Domácnost by měla fungovat v míře, která je pro členy domácího společenství ku prospěchu. Pokud jde o délku doby, po kterou dítěti lze ukládat tzv. domácí povinnosti, je známo, že recentně se nezřídka stává, že zletilé děti svůj pozitivní podíl odmítají. Že mají povinnost přispívat na chod domácnosti, ať už tak či onak (finančně, výkony apod.), lze jistě dovodit i ze současné právní úpravy. Vzhledem k pouhému dovození však vznikají v praxi nejednou problémy, ba málo informovaní laici podávají v tomto směru mylné informace. Lze proto mít za to, že *superfluum non nocet* – ostatně povinnosti lze ukládat jen cestou zákona.

Osobní styk rodiče s dítětem

§ 773

Výkon povinnosti a práva rodičů udržovat osobní styk s dítětem nemohou rodiče svěřit jiné osobě.

§ 774

Dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v zájmu dítěte, stejně jako tento rodič má právo stýkat se s dítětem, ledaže soud takový styk omezí nebo zakáže; soud může také určit podmínky styku, zejména místo, kde k němu má dojít, jakož i určit osoby, které se smějí, popřípadě nesmějí styku účastnit. Rodič, který má dítě v péči, je povinen styk dítěte s druhým rodičem řádně umožnit.

§ 775

Rodič, který má dítě v péči, a druhý rodič se musejí zdržet všeho, co se dotýká vztahu dítěte k oběma rodičům nebo co ztěžuje výchovu dítěte. Jestliže rodič, který má dítě v péči, trvale či opakovaně, a to záměrně, brání druhému rodiči ve styku s dítětem, má se takové chování za důvod rozhodnutí soudu o tom, který z rodičů má mít dítě ve své péči.

§ 776

(1) Rodič, který dítě v péči nemá, má právo být řádně a pravidelně informován o tom, jak rodič, který má dítě v péči, vykonává rodičovské povinnosti a práva, i o všem podstatném, co se týká dítěte a jeho zájmu a je to tomuto rodiči známo.

(2) Rodič, který dítě v péči nemá, je povinen neprodleně informovat rodiče, který má dítě v péči, o rozhodných skutečnostech týkajících se dítěte, o kterých se dozví.

K § 773 až 776:

Povinnost a právo styku s dítětem patří k nejdůležitějším – jedná se totiž především o právo dítěte, o právo, které je dítěti zaručeno nejen vnitrostátními předpisy (srov. např. čl. 9 Úmluvy o právech dítěte – právo na rodinný život). Z tohoto faktu se odvíjí celá jeho úprava.

Především výkon této povinnosti a práva rodiče nemohou svěřit jiné osobě. To je vyloučeno z povahy věci.

Nově se stanoví, že soud může v rozhodnutí o úpravě styku stanovit podmínky styku. Může tak rozhodnout o místě styku, kterým např. nesmí být určité místo (konkrétní dům nebo byt) nebo naopak musí být určité místo – mediační instituce (odborné poradenské zařízení). Obdobně může být určeno, že ke styku oprávněný rodič nemá být provázen např. některými členy své rodiny, a že se zejména nemůže – což plyne (jak již zmíněno) z povahy věci – dát zastoupit třeba svou matkou, tetou, sestrou nebo jejich mužskými protějšky.

Rodič, který má dítě v péči, má vůči poměru „druhý rodič – dítě“ vlastně postavení třetí osoby, která je vázána povinnostmi, a to nejen negativními povinnostmi nerušit (zdržet se rušení), ale pozitivně aktivně konat (totiž styk umožnit). Obligatorní sankcí pro případ neplnění je nové rozhodování soudu.

Řádná informace adresovaná rodiči, který nemá dítě v péči, je právem tohoto rodiče. Je sice nezbytné stanovit rodiči, který má dítě v péči, povinnost informovat, ale není možno přehlížet, že tu a tam tuto povinnost prostě splnit nelze: jsou známy případy, kdy rodič, který dítě v péči nemá, o informaci nemá zájem, informaci nechce přijmout, případně i informování znemožňuje apod.

Nicméně rodiči, který dítě v péči nemá, je třeba uložit povinnost informovat druhého rodiče o rozhodných skutečnostech týkajících se dítěte, o kterých tak či onak získá povědomí, resp. jež jsou mu známy, totiž zejména s takovými, k jejichž poznání došel při osobním styku s dítětem, ale i jinak.

§ 777

(1) Rodič, který má dítě v péči, a druhý rodič se spolu dohodnou, jak se rodič, který dítě v péči nemá, bude s dítětem stýkat.

(2) Nedohodnou-li se rodiče podle odstavce 1 nebo vyžaduje-li to zájem na výchově dítěte a poměry v rodině, soud styk rodiče s dítětem upraví.

(3) Je-li to nutné v zájmu dítěte, soud omezí právo rodiče osobně se stýkat s dítětem, anebo tento styk i zakáže.

K § 777:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

Zastoupení dítěte

§ 778

(1) Rodiče mají povinnost a právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé.

(2) Rodiče zastupují dítě společně, jednat však může každý z nich; ustanovení § 762 odstavec 3 platí obdobně.

(3) Rodič nemůže dítě zastoupit, jestliže by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů. V takovém případě ustaví soud dítěti opatrovníka.

§ 779

Nedohodnou-li se rodiče o tom, který z nich dítě při právním jednání zastoupí, rozhodne soud na návrh rodiče, který z rodičů bude za dítě právně jednat a jakým způsobem.

K § 778 a 779:

Zastupování dítěte má mezi rodičovskými povinnostmi a právy zvláštní postavení. Má jiný smysl či účel, a tudíž i jinou povahu než ostatní: má zajistit, aby nesvéprávné dítě obstálo v právním světě, aby mohlo právně jednat. Jde o jednání osobní i majetková. Blízká mu je (a to jen v určitém aspektu) jen povinnost a právo péče o jmění dítěte. Zastoupení ve věcech pracovněprávních je dosud vyhrazeno speciální zákonné úpravě; srov. ale § 39.

Zdejší ustanovení je přepisem dosavadní právní úpravy, formulačně upraveným. Stávající obsah je doplněn o odkaz na ustanovení o ochraně poctivé třetí osoby a o výslovné připomenutí, že i otázka zastupování náleží mezi takové, kdy se lze domáhat, aby rozhodl soud. Soud je ovšem povolán rozhodovat nejen o tom, kterému z rodičů má konkrétně svědčit zástupčí oprávnění, ale i o tom, jak bude tento rodič postupovat, jak bude právně jednat.

§ 780

(1) Rodiče jako zákonní zástupci mohou pro vyřízení záležitosti dítěte, nejedná-li se o záležitost osobního stavu, uzavřít smlouvu o zastoupení osobou s odbornými znalostmi, popřípadě i jinou osobou.

(2) Uzavře-li dítě smlouvu o zastoupení, nemá to vliv na zákonné zastoupení dítěte rodiči.

(3) Nedojde-li mezi zákonným a smluvním zástupcem ke shodě, rozhodne soud se zřetelem na zájem dítěte.

K § 780:

Dosud byla otázka možnosti zastoupení dítěte, resp. rodičů zastupujících dítě v jeho právním jednání ponechána na obecných výkladových pravidlech.

Nejde jen o to, že dítě se nechá zastoupit osobou s odbornými právními znalostmi nebo vůbec odbornými znalostmi, ale že je oprávněno kontrahovat smlouvu o zastoupení s kýmkoli, kdo je schopen a ochoten dítě zastupovat, a dítě samo si přeje, aby je zastoupila právě tato osoba. Jinak ovšem nic nebrání tomu, aby pomoc právního zástupce, totiž zástupce s odbornými právními znalostmi, kontrahovali rodiče ve prospěch dítěte.

Lze si představit i takovou úpravu, podle níž by dítě bylo oprávněno požádat kupř. Českou advokátní komoru o určení advokáta, který bude dítě právně zastupovat.

Ochrana před neuváženými kroky smluvního zástupce dítěte by měla být zabezpečena dostatečně rozhodováním soudu se zřetelem na zájem dítěte.

Zastoupení v trestním řízení řeší ustanovení trestního práva.

Péče o jmění dítěte

§ 781

(1) Rodiče mají povinnost a právo pečovat o jmění dítěte, především je jako řádní hospodáři spravovat. Finanční prostředky, o nichž lze předpokládat, že nebudou zapotřebí ke krytí výdajů souvisejících s majetkem dítěte, musí bezpečně uložit.

(2) Při právním jednání, které se týká jednotlivé součásti jmění dítěte, vystupují rodiče jako jeho zástupci; ustanovení § 778 odstavec 3 platí obdobně.

(3) Vznikne-li z péče rodičů o jmění dítěte závazek, splní jej rodiče společně a nerozdílně.

§ 782

Nedohodnou-li se rodiče o podstatných věcech při péči o jmění dítěte, rozhodne na návrh rodiče soud.

K § 781 a 782:

Povinnost a právo rodičů spravovat jmění dítěte už u nás dostala standardní podobu, jak pokud jde o přístup soudů, tak pokud jde o řešení teoretická. Platí to zejména o výrazu „řádný hospodář“. Má tím být rozuměno kromě jiného také to, že rodiče – jako řádní hospodáři – jsou povinni postupovat s takovou péčí, jakou obvykle vynakládají, jde-li o jejich vlastní záležitosti.

Co se však nově rodiči jako správci jmění dítěte ukládá, je povinnost uložit – rozumí se do bezpečného místa, totiž banky – finanční prostředky, o nichž lze mít dobře za to, že jich nebude třeba ke krytí výdajů souvisejících s majetkem dítěte. Bezpečné uložení finančních prostředků nemá vyjadřovat jen uložení peněz bez dalšího, může a dokonce by mělo vyjadřovat i zásadu, že peníze mají nést zisk, tj., že mohou a měly by být rovněž bezpečně investovány. Právě tak si lze ovšem představit uložení peněz na několik účtů.

Povinnosti, totiž zejména závazky, které rodič vyvolá – zejména uzavřením smlouvy – a to v neprospěch jmění dítěte, nelze přičítat k tíži dítěti: takové závazky zavazují rodiče, a to solidárně.

Rovněž se výslovnou úpravou vyjasňuje zejména v laické veřejnosti pochybné či sporné postavení rodičů při právním jednání, které se týká jednotlivé součásti jmění dítěte.

§ 783

(1) K právnímu jednání, které se týká existujícího i budoucího jmění dítěte nebo jednotlivé součásti tohoto jmění, potřebují rodiče souhlas soudu, ledaže se jedná o záležitosti běžné či obvyklé, anebo o záležitosti sice výjimečné, ale týkající se zanedbatelné majetkové hodnoty.

(2) Souhlasu soudu je třeba zejména k právnímu jednání, kterým dítě

- a) nabývá nemovitost nebo její část a kterým s ní nakládá,
- b) zatěžuje majetek jako celek nebo jeho nikoli nepodstatnou část,
- c) nabývá dar, dědictví nebo odkaz nikoli zanedbatelné majetkové hodnoty, nebo takový dar, dědictví nebo odkaz odmítá, nebo takový dar nebo dar představující nikoli nepodstatnou část jeho majetku poskytuje,
- d) uzavírá smlouvu zavazující k opětovnému dlouhodobému plnění, smlouvu úvěrovou, smlouvu týkající se bydlení, zejména nájmu.

(3) O právním jednání rodiče, k němuž schází potřebný souhlas soudu, platí, že nebylo učiněno.

K § 783:

Dosavadní zákonné řešení (ust. § 28 OZ), které v teorii nikdy nebylo zcela jednoznačně přijímáno a není v ní ani dnes jednotně vykládáno, a to přes to, že právní praxe v tomto ohledu žádné pochybnosti neměla (připomeňme, že řešení OZ z r. 1964 nebylo standardní, přesněji, bylo jedním z oněch zjednodušení, která byla v dotyčné době hojně přijímána), se mění: přijímá se obrácený princip. Zásadně takto platí, že rodiče, jednají-li právně dotýkající se zájmu dítěte dispozicí s jeho jměním, to jest disponují-li jeho majetkovými právy a povinnostmi, potřebují souhlas soudu. Výjimku z tohoto pravidla představují pouze jednání běžná či obvyklá (platby pojistného, běžné udržovací náklady, nákupy, které se v týdnu, měsíci, roce opakují apod.), a dále pak jednání sice výjimečná, ale týkající se jen nepatrné majetkové hodnoty (obdarování prosebníka na ulici drobnou mincí).

Vzhledem k tomu, že v dané záležitosti je pečlivost namístě, uvádějí se dále příkladmo jednotlivá právní jednání, která souhlas soudu jistě vždy potřebují.

Svolení soudu je koncipováno jako součást právního jednání rodiče, takže případně není třeba zkoumat jeho platnost.

§ 784

Co rodiče získají s použitím majetku dítěte, nabývá dítě.

K § 784:

Rodičům se nepřiznává poživací právo. Vzhledem k této úpravě (lze se ale domnívat, že v praxi nikoli soudní se toto ustanovení nerealizuje, resp. bývá postupováno spíš v rozporu s ním) nelze mít rodičům za zlé, že budou – snad i častěji – žádat o ustavení opatrovníka pro správu majetku dítěte.

Ať tak či onak, zdejší ustanovení má za úkol, kromě jiného, chránit třetí osoby. Je tudíž konsekventní, aby případný úmysl rodičů nabýt do svého byl zřetelně navenek patrný.

Získáním lze případně rozumět i ztrátu (např. akcie mohou ztratit na ceně apod.). Nicméně platí, že skutečnost, že ke ztrátě došlo proto, že rodiče porušili povinnost postupovat s péčí řádného hospodáře obdobně jako ve svých vlastních záležitostech, bude mít za následek povinnost nahradit vzniklou škodu.

§ 785

(1) Příjmy z majetku dítěte, které rodiče nepoužijí k řádné správě majetku (zisk), užijí nejprve k výživě dítěte. Je-li toho třeba, mohou pak rodiče užít nepoužité příjmy z majetku dítěte jako příspěvek dítěte na potřeby členů rodinné domácnosti, ledaže je z důležitých důvodů nezbytné zachovat je pro dítě na dobu po nabytí svéprávnosti.

(2) Potřebami členů rodinné domácnosti podle odstavce 1 se rozumí vlastní výživa rodičů a výživa nezletilého sourozence dítěte, kteří žijí v rodinné domácnosti a vzhledem ke svým schopnostem a možnostem výživu potřebují.

(3) Majetek dítěte (majetkovou podstatu) mohou rodiče se souhlasem soudu použít k výživě vlastní a sourozence dítěte jen tehdy, jestliže by bez zavinění osob, které mají vyživovací povinnost k dítěti, vznikl výrazný nepoměr mezi poměry dítěte a poměry povinných osob.

K § 785:

Vzhledem k předchozímu ustanovení je třeba řešit výslovně otázku naložení se ziskem z majetku dítěte. Výživa dítěte má přednost před potřebami členů rodinné domácnosti, na které má dítě přispívat z toho, co získá svou prací nebo svou výdělečnou činností, po odečtení nákladů. Přispívání na potřeby rodinné domácnosti ale vylučuje situace, kdy je zřejmé, že dítě bude v budoucnu potřebovat zajistit své zvýšené potřeby, dané např. jeho invaliditou.

Ve zvláštním ustanovení se vysvětluje, co se v daném případě rozumí potřebami členů rodinné domácnosti. Jde o výživu jednak rodičů, jednak nezletilého sourozence(ů) dítěte, a to za předpokladu, že společně s dítětem žijí v rodinné domácnosti, a vzhledem ke svým

schopnostem a možnostem výživy skutečně potřebují. Zajisté, že není dobře možné (a to lze dovodit z ostatního) pokrývat tímto způsobem potřeby vzniklé zaviněnou nedostatečností rodičů.

Zvláštní pravidlo – jako obvykle - platí pro majetkovou podstatu jmění dítěte. Tento majetek může být využíván (spotřebováván) toliko za splnění tří předpokladů: předně musí jít o potřebu výživy – jednak rodičů, jednak sourozence(ů) dítěte, dále tu existuje – a to bez zavinění rodičů, popř. jiných osob výživou povinných – hrubý, výrazný, zásadní nepoměr mezi majetkovou situací dotyčného dítěte a rodičů, resp. jiných osob výživou povinných, a konečně k takovému použití majetkové podstaty dal souhlas soud. Jde tedy o záležitost, která stejně jako ostatní nikoli nepodstatné dispozice s majetkem nezletilého, vyžaduje souhlas soudu (a nedostatek souhlasu má nutně za následek, že jednání rodičů se posoudí jako důvod nároku z bezdůvodného obohacení).

§ 786

(1) Povinnost a právo rodiče pečovat o jmění dítěte zaniká prohlášením úpadku na majetek rodiče. Není-li tu druhý rodič, který by mohl pečovat o jmění dítěte, soud ustaví i bez návrhu opatrovníka pro správu jmění dítěte.

(2) Po uplynutí tří let od zrušení konkursu může soud na návrh rodiče nebo opatrovníka pro správu jmění dítěte omezení rodičovských povinností a práv zrušit, ledaže by obnovení povinnosti a práva rodiče pečovat o jmění dítěte bylo v rozporu se zájmy dítěte.

K § 786:

Ve standardních, resp. „klasických“ tržních demokraciích platí zdejší pravidlo vždy: osoba, která není schopna se řádně starat o své záležitosti (popř. o níž lze mít za to, že se nedokáže řádně starat o své vlastní záležitosti), není osobou, o které lze předpokládat, že je schopna postarat se o majetkové záležitosti někoho jiného – a zde dokonce nezletilého, čili osoby, o kterou je třeba zvlášť pečovat. Proto právní mocí rozhodnutí o prohlášení konkursu zaniká ex lege povinnost a právo rodiče – úpadce pečovat o jmění nezletilého (všechna případná právní jednání takového rodiče týkající se jmění dítěte postrádají právní relevanci).

Toto zákonné vyloučení platí zásadně jednou pro vždy. Mohou se však vyskytnout výjimečné situace, kdy se z nějakého důvodu jeví vhodným rodiče – bývalého úpadce absolvovat. Insolvenční zákon stanoví tříletou vakanci pro opětovné podnikání úpadce. Zdejší úprava je obdobou. To, že skutečně nastala situace, kdy je možné odstranit omezení, pokud jde o povinnost a právo pečovat o jmění dítěte, musí ovšem posoudit soud s tím, že primární zřetel opět připíše zájmu dítěte.

Zkoumá-li se v řízení o úpadku osobní situace úpadce, jistě se stejně jako manželství sleduje i rodičovství. Lze pak žádat, aby soud péče o nezletilé co nejdříve obdržel podnět k zahájení řízení o ustanovení opatrovníka pro správu jmění dítěte.

§ 787

(1) Jakmile dítě nabude plné svéprávnosti, odevzdají mu rodiče jmění, které spravovali, především mu předají součásti jeho majetku, popřípadě na ně převedou jejich správu.

(2) Rodiče podají dítěti vyúčtování ze správy jmění bez zbytečného odkladu, nejpozději do šesti měsíců, ledaže dítě vyúčtování nežádá.

(3) Rodiče mají právo žádat náhradu nákladů, které jim vznikly při správě jmění a v souvislosti s touto správou.

§ 788

(1) Byla-li správa jmění značně obtížná, zejména pro rozsáhlost či rozmanitost majetkového souboru, a rodiče správu jmění řádně vykonávali, mohou poté, co odevzdají spravované jmění svému dítěti, žádat přiměřenou odměnu, umožňuje-li to výnos jmění.

(2) Je-li již během trvání správy jmění z okolností zřejmé, že správa je značně obtížná a rodiče ji vykonávají řádně, mohou žádat, aby soud rozhodl o přiznání přiměřené roční, popřípadě jinak časově určené odměny za správu jmění.

§ 789

Předání a převzetí jmění nemá vliv na odpovědnost rodičů ze správy jmění dítěte.

K § 787 až 789:

Nabytím plné svéprávnosti získává dítě plnou právní schopnost pečovat o své jmění, spravovat je. Rodiče mu proto při nabytí svéprávnosti odevzdávají jeho jmění, které pro ně dosud spravovali: buď mu věci fakticky předávají nebo mu jen předávají jejich správu (je-li věc již dříve v držení a užívání dítěte), u nemovitých věcí nejde vlastně o nic jiného než o uvolnění dispozice, resp. převedení správy. Obdobné platí i o právech, zejména pohledávkách, a o povinnostech, zejména závazcích (protože znějí na dítě, nejde o postoupení pohledávky, resp. převzetí dluhu).

Rodiče jsou také povinni svou správu jmění dítěte vyúčtovat. Lze mít za to, že není nezbytné nic víc než jednoduchým účetnictvím vedená správa (ledaže byla jiným právním předpisem stanovena jiná pravidla), dokonce by patrně bylo možné spokojit se s předložením stručného přehledu, včetně účtů – to ovšem za podmínky, že jmění dítěte je, resp. bylo představováno vcelku malým a nikoli hodnotově významným souborem. Povinnosti rodičů správu vyúčtovat může rodiče zbavit jen dítě – dnes již svéprávné – samo. Lze si ale představit situaci, kdy

rodiče, třeba proto, že tu jsou i jiné majetkové zájmy, resp. majetkové zájmy jiných osob, sami o splnění své povinnosti podat plné vyúčtování usilují.

Povinnost rodičů je vázána lhůtou „bez zbytečného odkladu“, rozumí se od dne, kdy dítě nabude svéprávnosti, to je však jen lhůta pořádková. Bezvýjimečně platí, že rodiče jsou povinni podat vyúčtování do půl roku ode dne, kdy jejich potomek nabude svéprávnosti.

Konsekventně s pravidly o rovnosti, resp. bezdůvodném obohacení, se rodičům přiznává právo žádat náhradu nákladů, které vznikly jak přímo při správě, tak i v souvislosti s ní. Nemůže jít jen o náklady nezbytné, ale i o náklady vhodné, popřípadě náhodně vzniklé, ledaže by šlo o náklady vysloveně nadbytečné, nepotřebné, zkrášlující jen ze subjektivního pohledu rodičů apod.

Správa rozsáhlého nebo značně rozmanitého jmění s sebou zajisté přináší potřebu vynakládání často i značného pracovního úsilí. Pokud rodiče takové úsilí skutečně realizovali a bylo-li to ku prospěchu věci, není důvodu, aby se také tady neuplatnilo pravidlo o rovnosti, resp. bezdůvodném obohacení. Proto se rodičům v takovém případě přiznává právo žádat přiměřenou odměnu za správu.

Nadto za obdobných předpokladů, tj. obtížná správa, řádná péče, zisk atd., mohou rodiče již v průběhu správy – totiž zejména v případě, lze-li očekávat dlouhodobé spravování (dítě je malé) – žádat soud, aby jim přiznal odměnu ze zisku z majetku dítěte. Je na soudu, aby situaci zvážil, a podle toho také rozhodl, v jakých obdobích bude odměna splatná. Soud by patrně měl stanovit výši odměny podílem na zisku.

§ 790

(1) Soud ustaví i bez návrhu opatrovníka pro správu jmění dítěte, jestliže by zájmy dítěte mohly být ohroženy, zejména jsou-li tu společná majetková práva rodičů a dítěte nebo dítěte a jeho sourozence.

(2) V rozsahu povinností a práv opatrovníka pro správu jmění platí, že rodiče jsou ve výkonu povinností a práv ve vztahu ke jmění dítěte omezeni.

(3) Pro povinnosti a práva opatrovníka pro správu jmění dítěte, který byl ustaven vedle rodičů, se použijí ustanovení o poručníkovi, který spravuje jmění poručenice, popřípadě o opatrovníkovi, který spravuje jmění poručenice, obdobně.

K § 790:

Situace, v níž má soud zvážit, zda je třeba ustavit opatrovníka pro správu jmění dítěte, nastává vždy, jestliže jmění dítěte není zanedbatelné a je zřejmé, že rodiče na jeho řádnou správu nestačí, ani nejsou schopni, popřípadě ochotni řádnou správu jmění dítěte zajistit jinak, a zároveň nelze vyloučit obavu, že by jmění dítěte, resp. dítě samo mohlo doznat újmy. Zájmem dítěte, který je třeba chránit, je především zájem majetkový, ale nejen majetkový.

Potřeba ustanovit opatrovníka je tu vždy, existují-li nějaká majetková práva společná, jednak rodičům a dítěti, jednak dítěti a jeho sourozencům.

V rozhodnutí o ustavení opatrovníka není třeba zároveň určovat osud výkonu povinností a práv rodičů – to se podává přímo z textu zákona: rodiče tedy povinnosti a práva - pokud jde o péči o jmění dítěte - sice mají, jsou ale ode dne právní moci o ustavení opatrovníka ve výkonu této své povinnosti a práva omezeni.

Soud může ovšem postupovat i obráceně, to jest od opatření vůči rodičům: nejprve zbavit rodiče povinnosti a práva (zde není důvodu jim tyto povinnosti a tato práva ponechávat) spravovat jmění dítěte (zejména tehdy, nepečují-li řádně o jmění dítěte, porušují-li povinnosti s tím spojené, nebo hrozí-li újma na majetku nebo jeho ztráta, nebo poškozují-li právo dítěte na poskytování výživy a do budoucna je třeba výživu dítěte zajistit), tedy vlastně je omezit v rodičovských povinnostech a právech, a v rozsahu tohoto zbavení, totiž omezení, ustavit opatrovníka (opatrovníka nadaného povinností a právem spravovat jmění dítěte).

Nelze vyloučit situaci, kdy jinak řádní rodiče sami požádají soud o ustavení opatrovníka zejména proto, že dítě získá jmění, jehož správa je nad jejich síly (možnosti).

Pro takto ustaveného opatrovníka se použijí obdobně všechna ustanovení, která jsou rozhodná pro poručníka, resp. opatrovníka, a to počínaje předpoklady k výkonu funkce, přes rozsah jmění, způsob nakládání s ním atd. až po skončení opatrovnícké funkce.

Výkon rodičovských povinností a práv po rozvodu manželství

§ 791

(1) Má-li být rozhodnuto o rozvodu manželství rodičů dítěte, soud nejprve určí, jak bude každý z rodičů napříště své rodičovské povinnosti a práva vykonávat, a to s uvážením zájmu dítěte; s tímto zřetelem se od souhlasného stanoviska rodičů soud odchýlí jen tehdy, vyžaduje-li to zájem dítěte; soud vezme v úvahu nejen vazby dítěte na každého z rodičů, ale také na jeho sourozence, popřípadě i prarodiče.

(2) Výkon rodičovských povinností a práv může soud určit i tak, že schválí dohodu rodičů, ledaže rodiči dohodnutý způsob výkonu rodičovských povinností a práv je ve zřejmém rozporu se zájmem dítěte.

§ 792

(1) Péči o dítě může soud svěřit jednomu z rodičů, oběma rodičům společně, anebo oběma rodičům střídavě; může ji svěřit i jiné osobě než rodiči, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do péče rodičů společně nebo střídavě, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.

(2) Při rozhodování o svěření do péče bere soud zřetel na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti každého z rodičů, stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte

k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě nejlepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.

(3) Má-li být péče o dítě svěřena jen jednomu z rodičů, soud posoudí, zda tu nejsou důvody pro omezení výkonu rodičovských povinností a práv druhého rodiče.

§ 793

Při rozhodování o svěřeni do péče doporučí soud rodičům pomoc zprostředkovatele ve věcech rodinných, má-li za to, že to vyžaduje zájem dítěte.

K § 791 až 793:

Bez ohledu na to, jak probíhá rozvod manželů – rodičů dítěte, vždy je třeba, aby nejprve bylo rozhodnuto – tak, jak je tomu nyní – o tom, jak bude o dítě nadále postaráno, když jeho právní postavení se nemění (viz výše). Soudu se klade výslovně za úkol rozhodovat o výkonu rodičovských práv a povinností s uvážením zájmu dítěte, a tento zájem preferovat i před dohodou rodičů o výkonu. Soud by měl při svém rozhodování vzít v úvahu i vazby dítěte na jeho nejbližší příbuzné, to jest kromě rodičů, i na sourozence a prarodiče – pokud je to v konkrétném případě vhodné a možné.

V rozhodnutí o výkonu rodičovských povinností a práv se rovněž (tak jako dnes) určuje vyživovací povinnosti k dítěti.

Upravují se již standardní způsoby další péče o dítě. Na rozdíl od dosavadního stavu, kdy zákonodárce – zřejmě ve spěchu – vypustil pasáž o nutné dohodě rodičů při svěřeni dítěte oběma rodičům a soudy musely – nejednou s obtížemi – tuto nezbytnost prosazovat vlastní autoritou, mluví se o potřebě dohody výslovně (judikatura v tomto ohledu je ovšem dnes jednoznačná – nicméně v souvislosti s novou právní úpravou mohou pokusy o jiný výklad znovu oživit). Mluví-li se o péči obou rodičů, vždy se tím rozumí buď společná nebo střídavá péče rodičů.

Dítě lze ale svěřit do péče i jiné osobě, pokud je to v zájmu dítěte potřebné (patrně půjde o rozhodnutí výjimečné a zpravidla také dočasné, zejména v situaci, kdy znesváření rodiče vytvářejí hostilní prostředí, které je pro dítě zcela nevhodné.

Znovu a velmi podrobně se uvádějí zřetele, k nimž musí soudy při rozhodování o svěřeni dítěte do péče přihlížet. Kromě pohledu do minula mají být nově zohledněny i faktory budoucí, tj. je třeba zjišťovat, u kterého z rodičů bude dítě lépe zajištěno, a to zdaleka ne jen po stránce hmotné. I tady totiž jde o zájem dítěte na dalším příznivém vývoji.

Má-li soud za to, že to vyžaduje zájem dítěte, doporučí rodičům využití služeb mediátora (odborného poradenského zařízení).

§ 794

Výkon povinností a práv rodičů, kteří žijí odděleně

Nežijí-li rodiče dítěte spolu a nedohodnou-li se, jak mají své rodičovské povinnosti a práva k dítěti vykonávat, rozhodne o tom i bez návrhu soud. V ostatním se ustanovení § 780 až 793 použijí obdobně.

K § 794:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

§ 795

Zvláštní ustanovení o povaze dohod a rozhodnutí o péči o dítě a o osobním styku s ním

Dohody a rozhodnutí o péči o dítě a o osobním styku s ním mohou být změněny vždy, změní-li se poměry; soud tak učiní i bez návrhu.

K § 795:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

Pododdíl 4

Vyživovací povinnost

§ 796

- (1) Předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost.
- (2) Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti předchází vyživovací povinnosti prarodičů a dalších předků vůči dítěti.
- (3) Příbuzní vzdálenější mají vyživovací povinnost, jen nemohou-li ji plnit příbuzní bližší.
- (4) Nejedná-li se o poměr rodičů a dítěte, předchází vyživovací povinnost potomků vyživovací povinnosti předků.

K § 796:

Oproti dosavadnímu stavu představuje nová právní úprava zásadní změnu, nicméně pouze systémovou, nutnou vzhledem k ostatnímu uspořádání druhé části OZ. Je ovšem pravdou, že dosavadní právní úprava měla své nesporné výhody, stejně jako je pravdou, že standardní právní úprava tradičních občanských zákoníků i občanských zákoníků moderních je

uspořádána stejně jako úprava zdejší. (Tj. některá obecná ustanovení jsou i zde uvedena na závěr pasáže o výživném.)

Ustanovení o vyživovací povinnosti začínají u poměru předků a potomků, vztah příbuzných v prvním stupni je vlastně výjimkou v této řadě (byť preferovanou). Nutno předeslat, že poměr předků a potomků u nás doznal jisté deformace, dané sociálními poměry v dobách minulých, do jisté míry i proměnami hodnotových systémů celých generací. Jde o to, že mladší si zvykli na pomoc od starších, aniž by si zároveň uvědomovali, že vůči nim mají povinnosti, přinejmenším povinnost postarat se o ně ve stáří: byl tu stát, který staré lidi odklidil z očí mladších a zdravých a jakoby se o ně staral (kvalita péče odpovídala možnostem státu).

Již značně dlouhou dobu (totiž již od prvých úvah o legislativní změně zákona o rodině po r. 1989) se lze setkat s návrhy na zakotvení tabulek, vzorců nebo klíčů, které by měly zjednodušit rozhodování soudů o výživném. Stejně naléhavé, jako jsou tyto návrhy, jsou i argumenty jejich odpůrců. Vzhledem k současné, dosud ne zcela urovnané ekonomicko-sociální situaci, se značnými rozdíly mezi jednotlivými regiony státu, jakož i mezi městskými a venkovskými oblastmi, bylo by spíš vhodné doporučit soudům, aby ony samy, shledají-li takovou potřebu, se pokusily pro místo, ve kterém působí, takové tabulky, vzorce nebo klíče vytvořit. Lze očekávat, že právě tento přístup by zaručil, že výše výživného by odpovídala místním podmínkám, a to nejen po stránce majetkových poměrů povinného, ale i v rovině odůvodněných potřeb oprávněného.

Po úvodním ustanovení následují pravidla o přednosti v poskytování výživného, resp. o pořadí vyživovací povinnosti: rodiče mají vůči dítěti povinnost před prarodiči a praprarodiči, bližší příbuzní před vzdálenějšími, a potomci před předky, nejde-li o poměr rodičů a dítěte.

§ 797

(1) Výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se živit.

(2) Výživné nelze přiznat, jestliže by přiznání výživného bylo v rozporu s dobrými mravy přesto, že oprávněný není schopen sám se živit.

§ 798

Nesvéprávné dítě má právo žádat výživné i tehdy, má-li majetek, nestačí-li zisk z majetku spolu s příjmem z výdělečné činnosti k jeho výživě.

K § 797 a 798:

Zásadní podmínkou přiznání výživného je potřeba oprávněného, jeho neschopnost sám se o sebe - pokud jde o výživu - postarat. Jako dosud je tu omezení pravidlem dobrých mravů.

Dosavadní výklady soudní praxe je dobře možné použít. Nicméně, vzhledem ke změně ekonomicko-sociálních podmínek se zdá být nezbytné výslovně stanovit, že za nemravnou nemá být považována žádost dítěte, učiněná přesto, že dítě má dostatečný majetek, avšak zisk z tohoto majetku spolu s příjmem, který svým vlastním přičiněním (zejména pracovní nebo jinou výdělečnou činností) nabývá, k výživě nestačí (pro představu stačí uvést za příklad dítě jako vlastníka malého nebo zanedbaného bytového domu, v němž dítě, popř. jeho rodina bydlí).

§ 799

(1) Pro určení rozsahu výživného jsou rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a majetkové poměry, jakož i schopnosti a možnosti povinného.

(2) Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného je třeba také zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Dále je třeba přihlídnout k tomu, že povinný o oprávněného osobně pečuje, a k míře, v jaké tak činí; přihlídně se popřípadě i k péči o rodinnou domácnost.

K § 799:

Tak jako tomu bylo dosud, jsou pro určení rozsahu výživného rozhodná tři hlediska. A to přes to, že by patrně (stejně jako je tomu v civilních kodexech států tradičních demokracií) postačovalo, kdyby hledisko bylo vlastně jediné: majetkové poměry oprávněného a povinného. Důvodem zachování současné díkce je netoliko fakt standardního přístupu soudní praxe, ale také to, že patrně každé jednotlivé hledisko přece jen reprezentuje něco trochu jiného, i když se jako množiny navzájem pronikají.

Rovněž se zachovává ono hledisko podpůrné – totiž skutečnost jednání, která snižují možnosti povinného, popřípadě zhoršují jeho majetkovou situaci.

Výslovně se pak dále uvádí zřetel péče, kterou povinný věnuje oprávněnému, včetně (případně) míry, v níž tak činí. Také péče o rodinnou domácnost by měla hrát roli přiměřené korektivy.

§ 800

Je-li více osob povinných, které mají vůči oprávněnému stejné postavení, odpovídá rozsah vyživovací povinnosti každé z nich poměru jejich majetkových poměrů, schopností a možností k majetkovým poměrům, schopnostem a možnostem ostatních.

K § 800:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

Některá další ustanovení o výživném mezi rodiči a dětmi a předky a potomky

§ 801

(1) Životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů. Toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte.

(2) Dítě je povinno zajistit svým rodičům slušnou výživu.

K § 801:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený, neboť spojuje v jediném ustanovení dříve na jiných místech uvedené normy (a kromě toho, stejně jako na jiných místech, singularizuje).

§ 802

Neprokáže-li v řízení o vyživovací povinnosti rodiče k dítěti nebo o vyživovací povinnosti jiného předka k nesvéprávnému dítěti osoba výživou povinná soudu řádně své příjmy předložením všech listin a dalších podkladů pro zhodnocení majetkových poměrů a neumožní soudu zjistit ani další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle zvláštního zákona, platí, že průměrný měsíční příjem této osoby činí 12,7 násobek částky životního minima jednotlivce podle zvláštního zákona.

§ 803

Rozhoduje-li soud o vyživovací povinnosti rodiče k dítěti nebo o vyživovací povinnosti předka k nesvéprávnému dítěti a majetkové poměry osoby výživou povinné to připouštějí, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor, nevylučují-li to okolnosti zvláštního případu; poskytnuté výživné přechází do vlastnictví dítěte; o správě takto poskytnutých částek platí obecná pravidla o jmění dítěte.

§ 804

V řízení o vyživovací povinnosti rodiče k dítěti může v případech hodných zvláštního zřetele soud uložit osobě výživou povinné, aby složila zálohu na výživné splatné v budoucnu; poskytnuté výživné přechází do vlastnictví dítěte postupně k jednotlivým dnům splatnosti výživného; případné úroky z částky složené na účet náleží povinnému.

K § 802 až 804:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený. Jsou totiž vedle sebe řazeny normy, které jsou dosud uváděny na různých místech. Dále jsou doplněna víceméně vysvětlující slova.

Jde-li o výživné i na úspory (§ 803), je třeba mít za to, že se rodiče musejí dohodnout – jde o správu jmění dítěte – o zřízení účtu, na který budou peníze ukládány. Neučiní-li tak, mohou navrhnout, aby rozhodl soud, a neučiní-li ani toto, pak bude výživné (vč. úspor) plněno k rukám toho, komu bylo dítě svěřeno. Soud však může rozhodnout i bez návrhu.

Jde-li o výživné splatné v budoucnu (§ 804), měl by se o zřízení účtu postarat povinný, neboť jde o vedení účtu s jeho penězi. Pokud by se povinný nepostaral, musel by plnit na účet zřízený třeba druhým rodičem oprávněného s tím, že by byly stanoveny okolnosti výběru či výplaty jednotlivých částek výživného, a z úroků by se povinnému srážely nutné platby spojené s vedením účtu.

§ 805

Nežijí-li rodiče nesvéprávného dítěte spolu nebo jestliže přesto, že rodiče takového dítěte spolu žijí, neplní některý z nich svou vyživovací povinnost k dítěti, postupuje soud podle ustanovení § 801 až 804.

K § 805:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

Je samozřejmé, že výživné dítěte, které již nabylo plné svéprávnosti, upraví soud jen jeho návrh. Proto lze výslovnou úpravu považovat za nadbytečnou, a není třeba ji uvádět.

§ 806

Výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce

(1) Otec dítěte, za kterého není matka dítěte provdána, je povinen matce poskytovat výživu po dobu dvou let od narození dítěte, jakož i přiměřeně přispět na náklady spojené s těhotenstvím a slehnutím.

(2) Soud může na návrh těhotné ženy uložit muži, jehož otcovství je pravděpodobné, aby částku potřebnou na výživu a na náklady podle odstavce 1 poskytl předem.

(3) Soud může rovněž na návrh těhotné ženy uložit muži, jehož otcovství je pravděpodobné, aby předem poskytl částku potřebnou k zajištění výživy dítěte po dobu, po kterou by zaměstnankyni podle zvláštního právního předpisu náležela mateřská dovolená.

K § 806:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

Dosud užívaný výraz „příspěvek“ je nahrazen výrazem „výživné“, zejména proto, že soudní praxe již dávno v zákonném „příspěvku“ přispívání nevidí, ale rozhoduje v této věci stejně jakoby rozhodovala o výživném.

Doba dvou let je absolutně daným časovým údajem, výživné musí být poskytnuto ve výši, v jaké by příslušelo, kdyby bylo pravidelně po dva roky plněno, avšak promlčecí doba neběží od porodu, ale od skončení druhého roku po porodu.

Některá další obecná ustanovení o výživném

§ 807

Výživné se plní v pravidelných dávkách a je splatné vždy na měsíc dopředu, ledaže soud rozhodl jinak nebo se osoba výživou povinná dohodla s osobou oprávněnou jinak.

K § 807:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený – s výjimkou výslovné možnosti odchylné úpravy, již je vhodné připustit – ochrana nesvéprávného je dána obecnými ustanoveními.

§ 808

(1) Výživné lze přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení.

(2) Jedná-li se o výživné pro nesvéprávné dítě, lze je přiznat nejdéle za dobu tří let nazpět ode dne zahájení soudního řízení.

(3) Jedná-li se o výživné pro neprovdanou matku a o úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím, lze je přiznat i nazpět, nejdéle dva roky ode dne slehnutí.

K § 808:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený, s výjimkou dodatku o nové výhodě neprovdané matky. Ustanovení má pomoci matce v sociálně nevýhodné situaci hledání osoby povinného muže.

V textu zákona se navrhuje nezařadit výslovné ustanovení o tom, že se práva na výživné se nelze předem vzdát, a to ani dohodou. Lze se domnívat, že takové ustanovení je nadbytečné. Právo na výživné je dáno zákonem, o zákonných nárocích obecně platí, že se nelze vzdát jejich uplatnění dohodou. Něco jiného pak je právo na plnění výživného, jež je dáno rozhodnutím soudu. Pak jistě platí obecná pravidla, stejně jako třeba v případě započtení.

§ 809

(1) Změní-li se poměry, může soud změnit dohody a rozhodnutí o výživném pro nesvéprávné dítě.

(2) Dojde-li ke zrušení nebo snížení výživného za minulou dobu pro nesvéprávné dítě, spotřebované výživné se nevrací. Nevrací se ani dávka výživného, která na takové dítě byla splněna na měsíc dopředu, ale dítě před uplynutím měsíce zemřelo.

K § 809:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený. Výslovné ustanovení o tom, že ke změně dohod a rozhodnutí v jiných případech, je třeba návrhu, lze označit za nadbytečné.

Druhá věta druhého odstavce obsahuje novou úpravu, jejímž smyslem je nezhoršit psychosociálně nepříznivou situaci, která u rodiče, který měl dítě v péči, v důsledku jeho smrti vznikla.

Oddíl 4

Zvláštní opatření při výchově dítěte

Preventivní, výchovná a sankční opatření

§ 810

(1) Ocitne-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče, bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o ně pečovat, anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl narušen, soud upraví předběžně poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu; rozhodnutí soudu nepřekáží, není-li dítě řádně zastoupeno.

(2) Rozhoduje-li v případě uvedeném v odstavci 1 soud na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí, musí rozhodnout neprodleně.

K § 810:

Jedná se o základní a zároveň výchozí ustanovení pasáže věnované zvláštním situacím, do nichž se dítě může dostat.

Především se shrnují možné případy, situace, v nichž je dítě ohroženo tak, že je třeba, aby se uplatnily záchranné mechanismy. Zdejší ustanovení by mělo být zejména směrnici pro ingerenci orgánů veřejné moci do života dítěte (popř. rodiny): mělo by zřetelně vyjadřovat roli, kterou je v tomto ohledu povolán sehrávat soud - je to soud, kdo je povinen předběžně upravit – tím nebo oním způsobem – poměry dítěte.

Zdejší předpis by měl být zároveň ustanovením, od něhož se odvíjejí ustanovení představující příslušnou výseč sociálně-právní ochrany. Ostatně, orgány sociálně-právní ochrany dětí by tu měly standardně vystupovat v roli prvního ochranného a záchranného činitele, který však, jakožto pouhý orgán administrativní, nemůže víc, než činit kroky, kterými sice pomáhá, zachraňuje, ale zároveň zásadně nezasahuje do onoho jedinečného vztahu rodič - dítě, vztahu, který je úzkostlivě na všech právních rovinách chráněn. Na druhé straně je zřetelné, že tento orgán veřejné moci má zcela výhradní postavení, že totiž na jeho podnět soud musí zareagovat bez prodlení.

Potřeba urychleného postupu ve zvláštní situaci potlačuje i potřebu řádného právního zastoupení dítěte. Není tedy rozhodné, zda dítě má nebo nemá svého zástupce, ať by jím už byl rodič nebo poručník, anebo osoba ustavená soudem do funkce opatrovníka. Nicméně lze uvažovat i o tom, že i toto místo skýtá prostor pro aplikaci ustanovení § 815.

Vzhledem k souvislostem se lze domnívat, že zde i v ustanoveních následujících je možné užívat výrazu „dítě“ bez přídomků, neboť skutečnost, že se jedná o dítě nesvéprávné, je nepochybná.

§ 811

(1) Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, může soud

- a) napomenout vhodným způsobem dítě, rodiče, osobu, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě, nebo
- b) stanovit nad dítětem dohled a provádět jej za součinnosti školy, popřípadě dalších institucí a osob, které působí zejména v místě bydliště nebo pracoviště dítěte, anebo
- c) uložit dítěti omezení bránící škodlivým vlivům na jeho výchovu, zejména zákazem určitých činností;

následně soud sleduje, zda je opatření, o kterém rozhodl, dodržováno; může požádat orgán sociálně-právní ochrany dětí, aby sledoval, zda je dodržováno opatření, o kterém rozhodl.

(2) Opatření uvedená v odstavci 1 může učinit orgán sociálně-právní ochrany dětí, jestliže projednání nedostatků v chování dítěte, popřípadě ve výkonu rodičovských povinností a práv nevedlo k nápravě; následně tento orgán sleduje, zda je opatření, o kterém rozhodl, dodržováno.

K § 811:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

§ 812

Přísluší-li péče o dítě a jeho ochrana nebo péče o jeho jmění na základě rozhodnutí soudu jiné osobě než rodiči, a rodič a tato osoba se nemohou o výkonu péče dohodnout, rozhodne na návrh některého ze zúčastněných soud.

K § 812:

Předpokládá se, že o výkonu péče o dítě nebo o jeho jmění se rodič, kterému jinak náleží rodičovské povinnosti a práva, se obvykle dohodne s osobou, která péči vykonává. V případě, že okolnosti takové nejsou, je vhodné nabídnout výslovnou právní úpravu možnosti obrátit se na soud, aby rozhodl. Nicméně, taková situace by měla nastat jen výjimečně, neboť rozhodl-li soud o výkonu péče jinou osobou než rodičem, měl by zásadně čili zpravidla rozhodnout co možná přesně i o vzájemném poměru (povinnostech a právech) rodiče a oné jiné osoby.

Oddíl 5
Vztahy mezi dítětem a jinými příbuznými a dalšími osobami

§ 813

Osoby s dítětem příbuzné, ať blízce či vzdáleně, jakož i další osoby dítěti společensky blízké, k nimž má dítě nikoli jen přechodný citový vztah, mají právo osobně se stýkat s dítětem, je-li zřejmé, že nedostatek styku s nimi by mohl pro dítě znamenat újmu; také dítě má právo se s takovými osobami stýkat, pokud se stykem souhlasí.

K § 813:

Nedostatek výslovné právní úpravy poměrů v tzv. širší rodině je dlouhodobě značnou částí obyvatelstva pocíťován jako nepříjemné a nepatřičné reziduum minulých časů, kdy rodinu měly tvořit jen osoby nejbližší, rodiče a děti. Jeví se proto vhodným překlenout tento nedostatek pro případy újmy hrozící dítěti. Charakter případné újmy, která může, či naopak nemůže sehrát rozhodující roli, je zcela na posouzení soudu.

Citový vztah by měl být vykládán tím nejširše možným způsobem. Podmínkou ovšem je, že se nejedná o vztah chvilkový, ale o vztah „nikoli jen přechodný“, čímž se míní dlouhodobost, kterou je však třeba posoudit konkrétně, zejména ve vztahu k určité osobě.

Obdobně by měly být posuzovány i poměry dítěte k osobě sice nepříbuzné, ale společensky blízké.

Obě skupiny osob mají právo domáhat se u soudu naplnění svého práva. A ovšem obdobné právo má i dítě.

Hlava III
Poručenství a jiné formy péče o dítě

Díl 1
Poručenství

§ 814

(1) Není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovské povinnosti a práva v plném rozsahu, soud ustaví dítěti poručníka.

(2) Poručník má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a práva jako rodiče; poručník nemá k dítěti vyživovací povinnost; s ohledem na osobu poručníka nebo poměry dítěte, jakož i s ohledem na to, z jakého důvodu rodiče nemají všechny povinnosti a práva, může být výjimečně okruh povinností a práv poručníka vymezen jinak.

K § 814:

Poručenství je pojato jako institut zásadní náhradní péče, a to zejména v rovině právní ochrany dítěte, jehož rodiče nejsou, totiž fakticky či právně neexistují (protože zemřeli či

nejsou známi) nebo kteří pro svou právní nezpůsobilost (ať obecně či ve vztahu k dítěti, ať dlouhodobě či přechodně) nejsou schopni dítěti poskytnout náležitou a úplnou ochranu jeho práv a zájmů. (Jen poručník stojí na místě rodiče, naproti tomu osvojitel se rodičem sám stává. Poručenství je ovšem stejně jako osvojení institutem prvořadě statusovým.)

Poručník ale není osobou, která by mohla vůči dítěti působit bez dozoru státu (totiž tak, jak je to obvyklé u rodičů). V tomto ohledu není rozhodné, kdo konkrétně je poručníkem ustaven, totiž zda osoba fyzická, anebo orgán veřejné moci.

Poručník vykonává zásadně všechny povinnosti a všechna práva jako rodiče. I pro něj tedy platí, že zásadně spravuje jmění dítěte. To ale neplatí bezvýjimečně, okruh povinností a práv poručníka může soud v konkrétním případě vymezit jinak a kupř. pro správu jmění poručence ustavit opatrovníka. Tak tomu může být tehdy, bude-li poručníkem ustavena fyzická osoba, protože od ní se bude očekávat spíš osobní péče o dítě, popř. jeho obecné zastupování, méně pak schopnost či možnost pečovat o majetek (viz § 827). Naproti tomu orgán sociálně-právní ochrany dětí ustavený rozhodnutím soudu do funkce poručníka by pravidelně neměl být „doplňován“ opatrovníkem pro správu jmění poručence, prostě proto, že u něj se osobní péče o osobu poručence nepředpokládá, a naopak se předpokládá, že je schopen – bez ohledu na to, jak se v konkrétním případě zařídí (např. dohodou o zastoupení) – pečovat o majetek poručence. Takový poručník by prostě měl být schopen pokrýt všechny právní záležitosti dítěte, jak pokud jde o jeho právní jednání obecně, tak pokud jde o jednání majetková (srov. § 809). Že tomu ovšem nejednou může být jinak, vyplývá z naprosto odlišného profesionálního zaměření pracovníků sociálně-právní ochrany dětí.

Povinnost stanovená v ust. § 781 odst. 1 věta druhá, týkající se hotových peněz, má samozřejmě místo i zde.

Srov. také § 396 an; ustanovení o opatrovnické radě jsou obecná a subsidiárně použitelná.

§ 815

Nastane-li situace uvedená v § 814 odstavci 1, vykonává poručenství orgán sociálně-právní ochrany dětí (veřejný poručník), a to až do doby, kdy soud ustaví dítěti poručníka.

§ 816

(1) Soud ustaví dítěti poručníka neprodleně poté, kdy zjistí, že je tu dítě, jemuž je třeba poručníka ustavit.

(2) Zemře-li poručník, ztratí-li schopnost nebo způsobilost poručenství vykonávat nebo je své funkce zproštěn nebo z funkce odvolán a jiná osoba dosud nebyla do funkce poručníka ustavena, platí ustanovení § 815 obdobně.

(3) Soud neprodleně poté, co nastane situace uvedená v § 814, popřípadě v odstavci 2, zjišťuje, zda tu je vhodná fyzická osoba, která by mohla poručenství vykonávat. Nepodaří-li se takovou osobu najít, ustaví soud do funkce poručníka orgán sociálně-právní ochrany dětí.

K § 815 a 816:

Nastane-li situace uvedená v ust. § 814 odst. 1, stává se tím orgán sociálně-právní ochrany dětí poručníkem. Jeho jednání je upraveno právem a má charakter právního jednání. Nejde jen o jakéhosi předběžného poručníka s omezenými právy a povinnostmi.

Je povinností soudu jednat ihned, jakmile jakýmkoli věrohodným způsobem zjistí (totiž přesněji, najisto postaví), že je tu dítě, které postrádá odpovídající individuální právní ochranu, tedy dítě, kterému je třeba ustavit poručníka – leda by se našlo jiné řešení.

Hrozící nebezpečí z prodlení je řešeno institutem „veřejného poručníka“. Fungování veřejného poručníka však nikterak nezbavuje soud povinnosti neprodleně začít hledat fyzickou osobu, která by odpovídala všem požadavkům na osobu poručníka kladeným (zejména i blízká dítěti a soudu známá) a zároveň byla ochotná se této funkce ujmout, to jest osoba, která souhlasí s tím, že ji soud do funkce poručníka ustaví.

Teprve v případě, že soud takovou osobu nenajde, je jeho povinností pečovat o dítě tak, že mu ustaví – jako poručníka „osobního“ (a contr. veřejného) - orgán sociálně-právní ochrany dětí, a popřípadě bude dál hledat, třeba s pomocí orgánu sociálně-právní ochrany dětí, vhodnou fyzickou osobu. Je samozřejmé, že obdobná pravidla platí ve všech případech, kdy poručník – fyzická osoba – ztratí svou schopnost být poručníkem čili ztratí-li schopnost funkci poručníka vykonávat.

Je tedy nutné rozlišovat trojího poručníka:

1/ toho, kdo je orgánem veřejné moci a do funkce poručníka vstupuje ze zákona, nastane-li situace potřeby v zákoně výslovně uvedená, 2/ poručníka osobního, kdy funkci vykonává fyzická osoba, člověk, ustavený do funkce soudem, a 3/ poručníka osobního, kdy funkci vykonává orgán veřejné moci (orgán sociálně-právní ochrany dětí).

§ 817

(1) Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, ustaví soud poručníkem toho, koho naznačili rodiče, ledaže tato osoba poručenství z vážných důvodů odmítne.

(2) Jinak ustaví soud poručníkem některou z osob příbuzných nebo blízkých dítěti nebo jeho rodině, ledaže rodič takovou osobu výslovně vyloučil nebo tato osoba poručenství z vážných důvodů odmítne.

(3) Jinak soud ustaví poručníkem jinou vhodnou fyzickou osobu.

K § 817:

Lze předpokládat, že rozumně uvažující rodiče v situaci, kdy si jsou vědomi ohrožení svého bytí, popř. své způsobilosti nést rodičovské povinnosti a práva (nejspíš si lze představit situaci vědomí o nebezpečí smrti, ale nic zásadně nebrání tomu, aby tak učinil bez ohledu na konkrétní situaci každý rodič, resp. rodiče), budou jednat rozumně, že tedy budou sami uvažovat o tom, kdo by na jejich místě mohl o dítě - především právně – pečovat způsobem, který by dítě co nejlépe zajistil. Cesty takového zajištění jsou samozřejmě rozmanité, zpravidla bývají víceméně faktické, a jejich vyjádření navenek mívá také jen faktickou podobu. Nic ale nebrání tomu, aby případné naznačení poručníka se stalo v notářském zápisu, v poslední vůli (byť závěť nikterak není k takovému účelu určena), popřípadě i v jiné veřejné či soukromé listině, eventuálně bylo i pouze vysloveno vůči případnému poručníkovi, obvykle před svědky. U takto zvolené osoby nelze ovšem vyloučit ani to, že objektivně vzato nejde o osobu vhodnou vykonávat funkci poručníka, ani to, že dotyčná osoba slíbí v určité situaci něco, o čem ví, že to v budoucnu nesplní, že tedy vyslovuje „milosrdnou“ lež. Proto (a jistě i z případných jiných důvodů) nelze vyloučit, že osoba rodičem naznačená nebude soudem ustavena do funkce poručníka.

V takovém případě soudu nezbude, než hledat jinou vhodnou osobu. A tu se dává soudu pokyn, mezi kterými osobami má hledat. Zásadně se však má za to, že osoba s dítětem blízkce příbuzná by měla mít a pociťovat morální povinnost poručenství převzít, takže důvody, pro které by mohla odmítnout, by měly být skutečně vážné.

Nenalezne-li soud vhodnou osobu v tomto okruhu, má se pokusit najít jinou vhodnou fyzickou osobu. A teprve pokud žádnou vhodnou fyzickou osobu nenajde, ustaví poručníkem trvale orgán sociálně-právní ochrany dětí (§ 816).

Takto se na dosavadním pojetí poručenství nic nemění.

Důsledná singularizace poručníka, jako toho, kdo obstarává především právní potřeby dítěte a výjimečně o dítě osobně pečuje, nachází protipól v řešení postavení osobně pečující manželské dvojice (srov. ust. § 826).

§ 818

Poručníkem může být ustavena jen plně svéprávná fyzická osoba, která způsobem svého života zaručuje, že je schopna funkci poručníka řádně vykonávat. Před tím, než ustaví určitou fyzickou osobu do funkce poručníka, soud zjistí, zda její ustavení není v rozporu se zájmem dítěte.

K § 818:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený. Důraz je výrazněji položen na zájem dítěte.

§ 819

(1) Poručník odpovídá za řádné plnění své funkce a podléhá stálému dozoru soudu.

(2) Poručník se ujímá své funkce dnem ustavení.

(3) Do devadesáti dnů po svém ustavení předloží poručník soudu soupis jmění dítěte; soud může tuto lhůtu na žádost poručníka prodloužit, nejdéle však o šedesát dnů.

K § 819:

Kromě toho, co bylo již v dosavadní právní úpravě, obsahuje zdejší ustanovení rovněž výslovně upravení ujetí se funkce poručníka (tzv. veřejný poručník podle ust. § 815 se funkce neujímá, do funkce vstupuje ze zákona a jeho subjektivní aktivita je irelevantní), a dále pak i povinnost předložit v devadesátidenní lhůtě soudu soupis jmění poručenice. Zde uvedené povinnosti se týkají i orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který byl soudem do funkce poručníka ustaven. (I tady platí povinnost stanovená v ust. § 781 odst. 1 věta druhá, týkající se hotových peněz.)

Skutečnost, že obdobné ustanovení může obsahovat procesní předpis, nelze považovat za chybu: v péči o osoby dosud plně nesvéprávné platí spíš *superfluum non nocet*.

§ 820

(1) Každé rozhodnutí poručníka v podstatné záležitosti týkající se dítěte musí být schváleno soudem. O právním jednání poručníka, k němuž schází potřebný souhlas soudu, platí, že nebylo učiněno.

(2) Poručník podává soudu pravidelně zprávy o osobě dítěte a jeho vývoji a předkládá účty ze správy jeho jmění, a to alespoň jednou za rok, neurčí-li soud kratší období; soud může poručníka zprostit povinnosti podávat podrobné vyúčtování spravovaného jmění, nepřesahující výnosy majetku pravděpodobné náklady na zachování majetku a na výchovu a výživu dítěte.

K § 820:

Výslovné ustanovení o nutnosti soudního svolení k jakémukoli významnému rozhodnutí poručníka je nezbytné zejména ve vztahu k rodičům, resp. k právní úpravě jejich postavení vůči dítěti (viz ust. § 781 an.). Svolení soudu je koncipováno jako součást právního jednání, takže případně není třeba zkoumat jeho platnost.

Povinnosti poručníka vůči soudu vycházející z jeho poručenské funkce jsou samozřejmě širší než v případě jiného ochránce právních zájmů dítěte: zájem soudu se proto týká nejen správy jmění, ale i osoby poručenice. Pokud jde o účty ze správy, právní úprava se zásadně nemění.

§ 821

(1) Poručenství zaniká, nabude-li alespoň jeden z rodičů poručenice rodičovské povinnosti a práva, popřípadě nabude-li schopnost je vykonávat; poručenství rovněž zaniká, nabude-li dítě plnou svéprávnost, anebo je-li osvojeno.

(2) Poručenská funkce zaniká smrtí poručníka, anebo rozhodnutím soudu o zproštění poručníka jeho funkce nebo o odvolání poručníka.

§ 822

Soud zproští poručníka funkce, požádá-li o to z důležitých důvodů, nebo stane-li se osoba, která funkci poručníka vykonávala, pro výkon funkce poručníka nezpůsobilou.

§ 823

(1) Soud poručníka odvolá, porušuje-li poručník své poručnické povinnosti.

(2) Zjistí-li soud, že existují skutečnosti nebo jiné důvody, pro které není vhodné, aby osoba funkci poručníka i nadále vykonávala, zváží, zda osobu z funkce poručníka odvolá.

K § 821 až 823:

Vede se zásadní dělicí čára mezi zánikem poručenství, totiž v případě, kdy dítě již ochranu zvenčí (ochranu, kterou mu je stát jako ochránce potřebných povinen poskytnout) nepotřebuje, a zánikem poručenské funkce, to jest pověření určité osoby, bez ohledu na to, jaká osoba poručenskou funkci vykonává.

Poručenství zaniká vždy, není-li již ochrana osoby poručenice potřebná, a to jednak z důvodů na jeho straně (příčemž smrt poručenice není zvlášť zmiňována), jednak z důvodů na straně třetích osob (rodičů, osvojitelů).

Poručenská funkce zaniká třemi různými způsoby, resp. zaniká právě podle toho, co je příčinou, že konkrétní osoba již nadále nebude poručenskou funkci vykonávat: zaniká smrtí poručníka, zproštěním funkce, které má místo v případě, kdy nejde o sankci, a konečně odvoláním, které se uplatní právě v případě, kdy je sankce na místě.

§ 824

(1) Po skončení výkonu funkce poručníka postoupí ten, kdo funkci vykonával, bez zbytečného odkladu, nejpozději však do šesti měsíců, soudu všechno, co měl z důvodu své funkce u sebe a předloží mu závěrečnou zprávu o výkonu poručenské funkce; její součástí je závěrečný účet ze správy jmění dítěte.

(2) Zemře-li ten, kdo vykonával funkci poručníka, postoupí jeho dědic soudu všechno, co měl zemřelý u sebe z důvodu výkonu své poručenské funkce. Není-li dědiců, má tuto

povinnost každý, kdo má přístup k tomu, co měl zemřelý z důvodu výkonu své poručenské funkce u sebe.

K § 824:

Postoupení všeho, co měl poručník z důvodu výkonu poručenské funkce u sebe a předložení závěrečné zprávy a závěrečného účtu ze správy jmění dítěte soudu lze považovat za nezbytnou součást ukončení výkonu poručenské funkce za života poručníka. Je jistě vhodnější, aby povinnost byla poručníkovi uložena vůči soudu, než vůči poručenci, protože ne ve všech případech končí zároveň poručenství, a i tam, kde končí, by to měl být ještě soud, kdo se o splnění povinností bývalým poručníkem postará.

V případě smrti poručníka scházelo dosud ustanovení, které by zakládalo povinnost jeho dědice, popř. toho, kdo má k věcem zemřelého přístup, vydat všechno, co se týká poručence, výkonu poručenské funkce atd. (obdobně je vázán opatrovník pro správu jmění, popř. i každý jiný opatrovník a jeho dědic, popř. osoba, která má k věcem zemřelého přístup.)

§ 825

Je-li poručníkem fyzická osoba, která o dítě osobně pečuje tak, jako by jí bylo dítě svěřeno trvale do péče, náleží jí hmotné zabezpečení jako pěstounovi.

K § 825:

Ustanovení zohledňuje případy, které mohou nastat (a bylo by vhodné, kdyby nastávaly pravidelně tam, kde o dítě nemohou pečovat jeho rodiče), že poručník je osobou naplňující nejen požadavky stran právní ochrany dítěte, ale i stran jeho ochrany vůbec, a faktické a fyzické péče o dítě.

§ 826

Pečuje-li poručník o dítě osobně spolu se svým manželem, použijí se o poměru jich obou k dítěti ustanovení o poměru rodiče a jeho manžela k dítěti obdobně.

K § 826:

Ustanovení zohledňuje situace, na které dříve mířilo ustanovení o spoluporučenství manželů.

§ 827

(1) Je-li poručníkem fyzická osoba, která o dítě osobně pečuje, a péče o jmění dítěte je značně obtížná, zejména pro rozsáhlost či rozmanitost majetkového souboru, může poručník

navrhnout, aby soud ustavil pro správu jmění dítěte opatrovníka; součástí návrhu je soupis jmění dítěte ke dni podání návrhu.

(2) Ustaví-li soud opatrovníka podle odstavce 1, vymezí zároveň vzájemné povinnosti a práva poručníka a tohoto opatrovníka.

§ 828

Nebyl-li opatrovník pro správu jmění ustaven, použijí se ustanovení týkající se opatrovníka pro správu jmění obdobně pro poručníka, který pečuje o jmění dítěte, ledaže je v ustanoveních týkajících se poručníka stanoveno jinak.

K § 827 a 828:

Viz též ust. § 814, resp. DZ k němu. Toto řešení se zdá být v moderní době nezbytné, i když je to v zásadním rozporu s tím, proč vůbec v minulosti poručenství jako právní institut vzniklo a existovalo.

Díl 2

Opatrovnictví

Oddíl 1

Opatrovník

§ 829

(1) Opatrovníka ustaví soud dítěti,

- a) hrozí-li střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, nebo
- b) je-li toho z jiného důvodu v zájmu dítěte zapotřebí, nebo
- c) stanoví-li tak zákon.

(2) Opatrovník ustavený podle odstavce 1 má právo podat návrh na zahájení řízení vždy, je-li z hlediska zájmu dítěte třeba, aby soud v záležitosti dítěte rozhodl.

K § 829:

Institut tzv. kolizního opatrovnictví, popř. opatrovnictví ad hoc, je koncipován zásadně stejně jako dosud. V případě ohrožení majetkových zájmů dítěte bude ustavován opatrovník pro správu jmění. Opatrovník bude ustavován také tehdy, stanoví-li tak zákon (např. ve věci osvojení).

Pokud je opatrovník ustaven soudem proto, že je to z nějakého jiného důvodu nutné (písm. b), je třeba mu dát zvláštní právo jednat: nemusí být totiž jasné a bylo by třeba i obtížné na první pohled zjistit, zda jedná jako zástupce dítěte nebo vlastním jménem.

Zajisté nic nebrání tomu, aby v jedné právní záležitosti dítěte vystupovalo více opatrovníků (totiž např. jak opatrovník pro správu jmění, tak opatrovník tzv. kolizní).

§ 830

Pro opatrovnictví, opatrovníka a opatrovance platí ustanovení o poručenství, poručníkovi a poručenci přiměřeně, není-li dále stanoveno jinak.

K § 830:

Tato koncepce je běžným důsledkem standardního pojetí instituce opatrovníka, jehož funkce – stejně jako funkce poručníka – je zaměřena především do oblasti právních aspektů. Výjimky z pravidla obsahují další ustanovení.

§ 831

V rozhodnutí o ustavení opatrovníkem soud uvede zejména, proč je opatrovník ustavován, zda a jak je omezena doba, po níž má funkci vykonávat, jaká jsou jeho práva a povinnosti, a to i ve vztahu k dalším osobám, zda k některému právnímu jednání potřebuje souhlas soudu, zda a jak podává zprávy soudu, zda má právo na náhradu nákladů a jakých a právo na odměnu.

K § 831:

Toto ustanovení má představovat vodítko pro soud; vychází koneckonců z toho, co je obvyklé či pravidelné. Právo na odměnu bude zde jistě výjimkou, a to na rozdíl od práva na náhradu nákladů. Zejména pro ni by soud měl určit, jaký je, resp. může být její rozsah (náklady obvyklé, užitečné, účelné, potřebné, nutné apod.), a kdo je k ní povinen. Pokud soud takové rozhodnutí neučiní, nezbude opatrovníkovi využít v konkrétním případě ustanovení o bezdůvodném obohacení.

§ 832

Před tím, než přistoupí k právnímu jednání, k jehož provedení v zastoupení dítěte byl ustaven, zjistí opatrovník stanovisko rodiče, popřípadě poručníka, je-li to možné, i stanovisko dítěte, a je-li to vhodné, také stanovisko dalších osob.

K § 832:

Vzhledem ke specifickému postavení kolizního opatrovníka je naprosto nezbytné, aby jednal za dítě se znalostí věci, okolností, názorů, stanovisek atd., jinak řečeno tento

opatrovník nemá jen obecně při svém jednání brát zřetel na zájem dítěte, ale je povinen nejprve zjistit, co ve skutečnosti zájmem dítěte je, jak nejlépe by bylo možné zájem dítěte naplnit.

§ 833

Opatrovníka, který nebyl ustaven jen k určitému právnímu jednání, zproští soud jeho funkce i tehdy, netrvá-li již potřeba, která vedla k jeho ustavení.

K § 833:

Je třeba zohlednit skutečnost, že opatrovník nebývá, resp. nemusí být ustaven jen k jedinému právnímu jednání. Takto platí, že změni-li se poměry do té míry, že obava, která k ustavení opatrovníka vedla, již netrvá, soud zproští opatrovníka funkce.

Oddíl 2

Opatrovník pro správu jmění

§ 834

V rozhodnutí o ustavení opatrovníkem pro správu jmění soud vymezí rozsah jmění, které bude tento opatrovník spravovat; rovněž zpravidla určí, jakým způsobem má s jednotlivými částmi jmění nakládat, popřípadě, jaký způsob nakládání se mu zakazuje.

K § 834:

Opatrovník může být ustaven kupř. jen pro správu jedné součásti majetku, resp. jmění (obytného domu) nebo určitého zvláštního druhu několika součástí majetku, resp. jmění (zemědělsky obhospodařované nemovitosti, usedlosti s polnostmi, lesy, rybníky apod.). Soud zejména stanoví, jak má opatrovník vykonávat jednotlivá majetková práva, zejména pak práva věcná, podmínky, za kterých může zavazovat a zatěžovat věci, jak budou vykonávána práva z duševního vlastnictví apod. Zvláštní pozornost zaslouží práva k cenným papírům, resp. cenné papíry, a rovněž pak finanční prostředky, jak hotové, tak na účtech, a v podobě podílových listů, obligací atd. atd. O hotových penězích platí ustanovení § 781 odst. 1 věta druhá.

§ 835

Opatrovník pro správu jmění postupuje při výkonu své funkce s péčí řádného hospodáře a nesmí podstupovat nepřiměřená rizika.

K § 835:

Výraz „péče řádného hospodáře“ je dostatečně vysvětlen na jiném místě (§ 781). Nicméně to, co se uvádí, byť i to je do jisté míry redundantní, je uvedeno proto, aby ten, kdo opatrovnictví na sebe bere, si mohl dobře uvědomit, jakým způsobem se bude muset vůči jmění dítěte chovat, ale také proto, aby bylo možné objektivně posoudit, zda opatrovník skutečně postupuje tak, jak by jako takový postupovat měl.

§ 836

(1) Opatrovník pro správu jmění odpovídá za řádné plnění své funkce soudu a podléhá jeho stálému dozoru.

(2) Pro právní jednání opatrovníka pro správu jmění platí ustanovení o tom, jak rodiče vykonávají správu jmění dítěte obdobně; považuje-li to za potřebné, soud určí, která právní jednání opatrovníka pro správu jmění musejí být schválena soudem.

(3) Opatrovník pro správu jmění předkládá soudu pravidelně zprávy a účty ze správy jmění, a to vždy za dobu, jejíž délku soud stanoví; tato doba nesmí být delší než jeden rok.

K § 836:

Postavení opatrovníka pro správu jmění je obdobou postavení rodiče spravujícího jmění dítěte, ale také poručníka. Soud nicméně, má-li to za potřebné, určí okruh jednání, která vyžadují schválení soudem výslovně.

V souvislosti se správou jmění dítěte by vždy měla být zvažována součinnost s bezpečnou bankou (srov. u § 781).

§ 837

(1) Opatrovník pro správu jmění má právo odečíst si z výnosu jmění dítěte potřebné náklady související se správou jmění dítěte. Nestačí-li výnos, může soud rozhodnout, že náklady budou odečteny z majetkové podstaty.

(2) Opatrovník pro správu jmění má právo na přiměřenou odměnu z výnosu jmění dítěte. Výši odměny a dobu, za kterou má být odměna opatrovníkovi pro správu jmění stanovena, určí soud s ohledem na povahu výnosu jmění dítěte. Ustanovení § 777 odstavec 2 platí obdobně.

K § 837:

Opatrovníkovi pro správu jmění dítěte je zřejmě třeba přiznat širší míru možnosti jednat ve prospěch jmění dítěte: je proto na místě počítat s náklady potřebnými, nikoli pouze nutnými. Zatímco ale stačí-li k jejich pokrytí výnos, může si odpočítávat opatrovník sám, v případě, že výnos nestačí, je třeba, aby se opatrovník obrátil na soud, který může rozhodnout – v závislosti na potřebnosti vynaložených nákladů – o zasažení majetkové podstaty, ledaže soud shledá, že je celou záležitost třeba řešit jinak, např. zcizením dotyčné věci apod..

Jinak je tomu v případě odměny opatrovníka. Opatrovník pro správu jmění dítěte nebude jistě ustavován tam, kde nejde o jmění na jedné straně složité, na straně druhé také nesoucí výnos. Lze rovněž říct, že je pravidlem, že velké (a tedy složité) jmění nese zisk. Není-li tomu tak, měl by soud vést opatrovníka k jednání, kterým by se dítě takového jmění, popř. jeho součástí, které stav jmění negativně ovlivňují, zbavilo (viz výše). Proto opatrovníkovi bude vždy možné přiznat odměnu z výnosu jmění dítěte, a to obdobně jako rodiči i v době výkonu správy.

§ 838

Zanikne-li opatrovnictví pro správu jmění, platí o povinnostech toho, kdo vykonával funkci opatrovníka, ustanovení § 824 odstavec 1 obdobně. Zemřel-li opatrovník, použije se obdobně ustanovení § 824 odstavec 2.

K § 838:

Postavení opatrovníka pro správu jmění je obdobou postavení poručníka. Proto i zde postačí odkázat na právní úpravu týkající se poručníka.

Také v případě zániku tohoto opatrovnictví zaniká opatrovnická funkce konkrétní osoby. Obě situace se proto - pokud jde o povinnosti opatrovníka - posoudí stejně. Kromě předložení závěrečné zprávy a závěrečného účtu je opatrovník pro správu jmění povinen předat, popř. převést všechno, co měl z důvodu výkonu své funkce nebo v souvislosti s výkonem této funkce u sebe.

Otázka zvláštních povinností dědice, popřípadě dalších osob, které mají přístup k věcem zemřelého opatrovníka pro správu jmění, se řeší výslovně, neboť povinnosti lze uložit jen cestou zákona.

Díl 3

Svěření dítěte do péče jiné osoby a pěstounství

§ 839

(1) Soud může svěřit dítě, jehož zájem to vyžaduje, do péče jiné fyzické osoby.

(2) Jinou osobou se rozumí osoba odlišná od rodiče, který má a vykonává rodičovské povinnosti a práva, anebo osoba odlišná od poručníka, který na místě rodičů má a vykonává rodičovské povinnosti a práva jako rodič; jiná osoba především o dítě osobně pečuje a chrání je, když o ně osobně nepečuje ani rodič ani poručník, bez ohledu na to, z jakého důvodu tato situace nastala.

(3) Svěření dítěte péče jiné osoby se má za krátkodobé opatření.

K § 839:

Prvořadou funkcí právního institutu „svěření do péče jiné osoby“ a institutu „pěstounství“ je zajištění péče o dítě (jeho tělesných a psychických potřeb), především faktická ochrana osoby dítěte všude tam, kde o dítě není náležitě (popř. dostatečně) postaráno, a přitom je v zájmu dítěte (popřípadě to ani není z objektivních hledisek nutné), aby nebylo umístěno do ústavní péče nebo v ústavní péči ponecháno déle, než je právě nezbytné, a je možné svěřit dítě do péče individuální, přesněji ne-ústavní. Institut svěření do péče jiné osoby, resp. pěstounství, se ovšem uplatní i tam, kde vzhledem k příbuzenství zúčastněných nepřipadá v úvahu osvojení dítěte, které se ocitlo bez rodičů (např. případ prarodičů, popř. sourozenců), jakož i tam, kde sice je osvojení možné, avšak není pravděpodobné, že k němu dojde v brzké době (z důvodů především objektivních), popřípadě, že k němu vůbec kdy dojde (osoba se o dítě chce starat, nechce je však přijmout za vlastní). Právě v těchto případech by mělo své místo pěstounství jako dlouhodobý institut, typický institut náhradní výchovy (jak již výše řečeno, institut osvojení vlastně náhradní výchovou není, tím méně pak poručenství, přičemž v obou případech se jedná o instituty statusové, instituty, jejichž realizace se promítne ve statusu dítěte, na rozdíl právě od pěstounství, které v rovině statusu dítěte nepředstavuje žádnou změnu).

Základní charakteristikou zdejších institutů je služba dítěti, nikoli prospěch osoby, do jejíž péče je dítě svěřeno. Proto je také zejména pěstounství jako právní institut na místě teprve tam, kde je osvědčeno, že péče „cizí“ osoby o dítě je dítěti ku prospěchu.

To však neplatí o tzv. profesionálním pěstounovi (§ 846), přesněji o osobě vykonávající pěstounství či pěstounskou péči jako své povolání. O něm se sice samozřejmě předpokládá, že jeho péče je dítěti ku prospěchu, ale naopak se nepředpokládá dlouhé trvání této péče a očekává se, že dítě bude za kratší, výjimečně i delší dobu vráceno do rodičovské péče, anebo svěřeno do péče někoho jiného, jiné osoby, bez ohledu na to, zda jí bude opět profesionální pěstoun anebo rodič, budoucí osvojitel atd., nepředpokládá se ani navázání bližších psychických a citových vazeb k dítěti („sžití“).

„Jiná osoba“ je jakýkoli člověk, tedy kterákoli fyzická osoba, která není rodičem ani poručníkem dítěte.

Osoba, které bylo dítě svěřeno, pečuje o dítě buď individuálně, to jest zpravidla v rodině (nezáleží na tom, jak velká tato rodina je), nebo ve zvláštním (tj. kolektivním) zařízení neústavního typu. Takovým může být nejspíš zařízení typu vesničky SOS, ale i jiné podobné zařízení. Oba způsoby výkonu péče o dítě přicházejí v úvahu i u pěstouna, který péči vykonává jako své povolání.

„Krátkodobostí“ má být vyjádřena myšlenka, že nejde o stav, o němž se má za to, že bude zásadně trvat až do doby, kdy dítě nabude plné svéprávnosti.

Pro osobu, které bylo dítě svěřeno do péče podle zdejšího ustanovení, by bylo možné užívat i výrazu „pečující osoba“.

§ 840

Dítě může být svěřeno do péče jen takové osoby, o níž se lze bez pochybností domnívat, že bude o dítě pečovat řádně a k jeho prospěchu.

K § 840:

Základní podmínkou svěřeni dítěte do péče jiné osoby je kromě existence zájmu dítěte (který je třeba mít za podmínku či předpoklad apriorní), především po všech stránkách odpovídající způsobilost, resp. schopnost dotyčné osoby. Jakékoli pochybnosti, které by se snad objevily v souvislosti se způsobilostí, resp. schopností dotyčné osoby o dítě náležitě a k jeho prospěchu pečovat, měly by bez dalšího být skutečností vylučující možnost takové osobě dítě do péče svěřit. Pochybnosti tohoto druhu by bylo třeba v případě „profesionálního“ pěstouna (§ 846) vyloučit a priori, tedy již před tím, než mu do péče bude svěřeno první dítě (osoba, která péči vykonává jako své povolání, by měla být odpovídajícím způsobem školená).

§ 841

(1) Jinou osobou, které je dítě svěřeno, se rozumějí i manželé; v tomto případě se o jejich poměru k dítěti použijí ustanovení o poměru rodičů k dítěti obdobně.

(2) Je-li jinou osobou, které má být dítě svěřeno, jen jeden z manželů, je zapotřebí souhlasu druhého manžela, ledaže není plně svéprávný nebo opatření jeho souhlasu je spojeno s těžko překonatelnou překážkou.

K § 841:

Rovněž manžele lze v konkrétním případě označit za osobu, totiž za osoby, kterým je dítě svěřeno. Posoudí se obdobou s rodiči.

§ 842

(1) Soud, který rozhoduje o svěřeni dítěte, rozhodne nejdříve o tom, že dítě se svěřuje do péče osoby a do péče které osoby se svěřuje, a zpravidla také o tom, kde a jak dlouho bude osoba o dítě pečovat.

(2) Soud může o době, po kterou bude osoba o dítě pečovat, rozhodnout znovu, a to i opakovaně.

(3) Orgán sociálně-právní ochrany dětí může rozhodnout o svěřeni dítěte do péče jiné osoby jen tehdy, je-li dítě v ústavní péči z rozhodnutí rodičů, kteří dali k takové péči předběžný souhlas, jakož i tehdy, žádají-li rodiče sami o svěřeni dítěte do péče jiné osoby.

K § 842:

Při rozhodování o svěřeni dítěte do péče jiné osoby je významná zejména podstata svěřeni sama a otázka osoby, které se dítě svěřuje. V druhé řadě je pak třeba rozhodnout o tom, kde o dítě bude pečováno a jak dlouho o ně bude dotyčná osoba pečovat. Krátkodobost či dočasnost svěřeni je v tomto případě nepochybná. Nicméně nelze vyloučit, že svěřeni bude mít fakticky trvalý charakter, prostě proto, že potřebě či zájmu dítěte nejlépe odpovídá. Je proto na soudu, aby se opakovaně, tj. vždy znovu k situaci svěřeného dítěte vracel (např. z podnětu pečující osoby) a zvažoval, zda je na místě prolongace, anebo spíš jiné řešení.

Výjimečné rozhodování jiného orgánu veřejné moci než soudu je zapotřebí výrazně minimalizovat, protože zejména tam, kde by de facto mělo jít o péči před osvojením, mohl by být vytvořen fakticky stav, který by nebyl v souladu s ustanoveními o osvojení.

V ustanoveních § 839 až 844 jde stručně řečeno o krátkodobé svěřeni do péče – je třeba je chápat na jedné straně jako svěřeni do péče podle dnešního ust. § 45 ZR, jednak jako tzv. předpěstounskou péči. Stejně dobře ale může plnit i období funkce založené dnešním ust. § 45a odst. 2 ZR (pěstounská péče na přechodnou dobu.)

§ 843

(1) Kromě záležitostí péče o dítě je osoba, které je dítě svěřeno, povinna a oprávněna rozhodovat pouze v běžných každodenních záležitostech dítěte a v těchto záležitostech také dítě zastupovat a za ně právně jednat při zajišťování jeho výchovy, správy jeho jmění a jeho výživy; osoba, které bylo dítě svěřeno, nemá vyživovací povinnost k dítěti.

(2) Soud, který rozhoduje o svěřeni dítěte, stanoví zároveň rozsah povinností a práv pečující osoby vůči dítěti, popřípadě i vůči rodiči nebo poručníkovi dítěte, popřípadě i vůči dalším osobám dítěti blízkým; stanoví také rozsah povinností a práv rodičů nebo poručníka ve vztahu k rozsahu povinností a práv pečující osoby.

§ 844

Nebyl-li rodič zbaven povinnosti a práva stýkat se s dítětem, je osoba, které je dítě svěřeno, vždy povinna rodiči umožnit styk s dítětem; má-li však za to, že je v zájmu dítěte, aby rodič byl zbaven povinnosti a práva stýkat se s dítětem, má pečující osoba právo styk s dítětem rodiči odepřít; musí však o tom zároveň informovat soud a navrhnout, aby rozhodl.

K § 843 a 844:

Rozumí se, že okruh povinností a práv osoby, které je dítě svěřeno do péče, je omezený, a předpokládá se, že v zákoně, resp. v rozhodnutí soudu neuvedené rodičovské povinnosti a práva (tzv. ostatní záležitosti) vykonávají rodiče, popř. poručník.

Úprava styku rodiče s dítětem svěřeným do péče jiné osoby dosud scházela, přičemž se mělo za to, že takový styk je vcelku bezproblémový (osobou, které dítě bylo svěřováno, byla zpravidla osoba příbuzná, nejčastěji babička dítěte). Tak tomu ale zdaleka vždy být nemusí – vždyť institut svěřeni do péče má být využíván možná zejména v konfliktních situacích. Proto

je třeba výslovné zákonné úpravy. Navíc je zřejmé, že v případě nutnosti by soud měl předběžným opatřením, to jest prakticky okamžitě, odpovídajícím způsobem reagovat.

Lze rovněž zvážit udělení zvláštního práva odeprít rodiči styk s dítětem, pokud se dítě styku brání. Výkon takového práva by byl podmíněn uplatněním práva navrhnout, aby soud neprodleně zasáhl.

§ 845

(1) Má-li mít péče o dítě dlouhodobější a nikoli pouze přechodný charakter, protože z dosavadního průběhu péče je zřejmé, že je dítěti ku prospěchu, a to při zvážení skutečností svědčících ve prospěch péče osoby před péčí ústavní, rozhodne soud o svěřeni dítěte do péče osoby bez časového omezení.

(2) Osoba, o níž se má podle odstavce 1 za to, že bude o dítě pečovat soustavně a dlouhodobě, popřípadě osoba, která o dítě takto již pečuje, se označuje jako pěstoun a její péče jako pěstounství.

(3) Má-li péče jiné osoby o dítě soustavný a dlouhodobý charakter nebo rozhodne-li tak soud, může pěstoun žádat o přiznání státních příspěvků na pěstounskou péči.

K § 845:

Rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče jiné osoby bez časového omezení nemění nic na výchozí charakteristice této péče jako péče krátkodobé či dočasné (viz DZ k ust. § 839).

Nové řešení poměru osoby, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, a pěstouna, má vytvořit podmínky, kdy o dítě bude náležitě postaráno, přičemž možnost zneužití pěstounství k jiným účelům než k péči o dítě bude minimalizována. Bude tak kromě jiného umožněno, aby začali pracovat tzv. profesionální pěstouni (§ 846 a viz také výše), tedy takové osoby, které budou s to o dítě individuálně (kvalifikovaně) pečovat po dobu nezbytně nutnou, aniž by s ním navazovaly jakékoli (zejm. emocionální) jakoby rodičovské vazby. To samozřejmě nevyklučuje, aby jiná skupina tzv. profesionálních pěstounů nepečovala o dítě dlouhodobě, popř. až do doby, kdy nabude plnou svéprávnost.

Teprve taková osoba, která by o dítě pečovala způsobem, který nahrazuje péči rodičů (soustavně, dlouhodobě, popřípadě i s jistou citovou apod. vazbou), by byla označována jako pěstoun, a její povinnosti a práva (a to zejména pak vůči státu) by byla srovnatelná se současným stavem: takový právní poměr by byl pěstounstvím. (Dále srov. DZ k § 846.)

Stejně jako osoba, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, tak ani pěstoun nemá k dítěti vyživovací povinnost.

§ 846

(1) Dítě může být svěřeno do péče osoby, která péči o děti vykonává jako své povolání; přitom není rozhodné, na jakou dobu bude dítě do péče této osoby svěřeno. Ustanovení § 839 a následující se použijí přiměřeně.

(2) V případě uvedeném v odstavci 1 soud vždy zvažuje, která z osob, které péči o děti vykonávají jako své povolání, je pro dítě nejvhodnější z hlediska osobních charakteristik a prospěchu dítěte.

K § 846:

Jak již bylo v DZ k předchozím ustanovením řečeno, profesionálním pěstounem se rozumí osoba, která bude s to o dítě individuálně pečovat po dobu, která je dána konkrétními okolnostmi. Tuto péči vykonává jako své povolání či zaměstnání. Neočekává se, že naváže s dítětem emocionální jakoby rodičovské vazby. Tím není řečeno, že se snad k dítěti může chovat necitlivě, popř. jiným způsobem, který by v péči o dítě podle obecného názoru neměl vůbec mít místo.

Po všech stránkách odpovídající způsobilost, resp. schopnosti dotyčné osoby (§ 840) by ovšem měla být u profesionálního pěstouna vyšší: u takové osoby by se mělo předpokládat, že pro péči o děti má jisté (eventuálně stanovené) odborné znalosti a schopnosti. Nabízí se zařazení těchto osob do speciálních kursů se závěrečným přezkoušením (jako nezbytná podmínka), odpovědnost v tomto směru by mohly nést orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Tzv. profesionální pěstoun by byl buď v pozici zaměstnance státu vykonávajícího individuální péči o dítě podle potřeb soudu, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, apod., soud by jej tedy za pěstouna prohlásil, a tím by na něj vztáhl (kromě jiného) výhody státem pěstounům poskytované, anebo by státním zaměstnancem ani nebyl, pracoval by samostatně, pod dohledem soudu, popřípadě orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Je možné, aby fungovaly třeba i instituce se statutem neziskové organizace, které by se profesionálním pěstounstvím zabývaly a jejich zaměstnanci by byli soudem ustavováni – za předpokladu splnění profesionálních kvalit - do funkcí profesionálních pěstounů. Je ovšem třeba položit důraz na to, aby takto zapojené instituce nefungovaly jako celek, totiž aby nesuplovaly vlastně ústavy, a „neposkytovaly služby“ na úrovni ústavní výchovy, která svěřením do péče profesionálního pěstouna jistě není očekávaným či zamýšleným cílem.

Práva a povinnosti profesionálního pěstouna budou tytéž jako u osoby, do jejíž péče bylo dítě svěřeno a která profesionálem není.

Díl 4
Ústavní výchova

§ 847

(1) Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, učiní soud nezbytné opatření k nápravě.

(2) Nastane-li situace uvedená v odstavci 1, může soud jako nezbytné opatření k nápravě nařídit také ústavní výchovu; učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby nebo do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

(3) Pominou-li důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena, anebo je-li možné zajistit dítěti jinou než ústavní péči, soud neprodleně ústavní výchovu zruší a zároveň rozhodne podle okolností o tom, komu bude napříště dítě svěřeno do péče.

K § 847:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený, s tím, že je zřetelně vyjádřena povinnost soudu přijmout opatření vždy, kdy nastal stav, zpravidla rodiči nezpůsobený zaviněně, který je v rozporu se zájmem dítěte.

Institut ústavní výchovy je pojat (jako dosud) zásadně jako sankční a subsidiární, proto je také zařazen až za jiné, totiž individuální formy péče o dítě; individuální formou péče o dítě se přitom rozumí i péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

(V evropském kontextu je ústavní výchova chápána jednak jako zcela přechodné, úvodní zařízení, než je dítěti opatřena péče individuální (naopak ve Velké Británii), jednak jako jeden ze standardních institutů, vedle zejména pěstounství, a to v případech, kdy individuální péči o konkrétní dítě nelze zvládnout.)

Stejně jako o ostatních formách péče, které dítě vzdalují z péče rodičů, bude vždy rozhodovat soud, a to nejen formou předběžného opatření, ale i v případě meritorního rozhodnutí.

Pokud jde o zrušení ústavní výchovy, je důraz položen na vpravdě okamžité rozhodování soudu. Ovšem vzhledem k tomu, že soud zpravidla nemá jinou možnost, jak se o potřebě zrušení ústavní výchovy dozvědět, je třeba, aby se zabýval jakýmkoli relevantním podnětem v tomto ohledu, prvořadě a obligatorně pak podnětem ústavu samotného.

Otázka další péče o dítě by měla být řešena výhradně soudem (viz výše), a to se zřetelem na objektivně existující možnost dítě umístit do vhodného ne-ústavního prostředí (kdy je třeba rozhodnout i o povinnostech a právech osoby, již bylo dítě svěřeno do péče (a contr. rodičů). Bylo by vhodné sestavit škálu vhodných umístění, která by počínala vlastní rodinou a pokračovala zařízeními pro děti vyžadujícími okamžitou pomoc. V případě, že by šlo o dítě, jehož ústavní výchova byla zrušena a které se nemůže vrátit do vlastní rodiny, soud by vždy

rozhodoval o svěřeni dítěte do péče jiné osoby (ustanovení dílu třetího § 839 an.), jejíž konkretizace by byla sice v jednotlivém případě nezbytná, avšak ve spojení s rozhodnutím o péči ne-ustavní a zároveň o péči nikoli ve vlastní rodině by byla sekundární.

V každém případě musí soud prvořadě sledovat nejlepší zájem dítěte. A to samozřejmě i tehdy, jestliže o péči o dítě by se ucházelo více osob.

§ 848

Z důležitých důvodů soud může prodloužit ústavní výchovu až o jeden rok po dosažení zletilosti.

§ 849

Rozhodne-li soud o umístění dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy, upraví také rozsah vyživovací povinnosti rodičů, ledaže potřeby dítěte jsou kryty platbou ošetrového podle zvláštního zákona.

K § 848 a 849:

Jedná se o přepis dosavadní právní úpravy, formulačně upravený.

Hlava IV **Zapsané partnerství**

Díl 1 **Všeobecné ustanovení**

§ 850

Zapsané partnerství (dále jen „partnerství“) je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé zákonem stanoveným způsobem.

K § 850:

I když zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a změně některých souvisejících zákonů nabídl homosexuálně orientovaným občanům ČR určitou institucionalizaci jejich vztahů, stále nelze říct, že by bylo vytvořeno takové právní prostředí, jaké je v intencích Protokolu č. 12 – dodatku k Evropské úmluvě o lidských právech, kde se výslovně zakazuje (kromě jiného) diskriminace osob z důvodů pohlaví (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, ETS no. 177).

Je cílem a smyslem zde navrhovaných ustanovení takové právní prostředí nastolit, zejména pokud jde o některé aspekty statusové roviny a pokud jde o majetkovou rovinu vzájemných

vztahů dvou osob stejného pohlaví. Odráží se to v některých doplněních a některých změnách platné právní úpravy.

Určitá proměna platného právního stavu je vyvolána rovněž potřebou zařadit právní úpravu vztahů osob stejného pohlaví do občanského zákoníku jakožto kodexu upravujícího veškeré statusové právo.

Volí se název „zapsané partnerství“. Že se institut partnerství zapisuje, totiž neregistruje, je mimo pochybnost. Kromě toho, že se v případě výrazu „registrovaný“ jedná o cizí slovo, invokuje tento výraz spíš představy negativní. Ostatně jde jen o pojmenování, které se objevuje toliko v úvodním ustanovení (a nadepsání), jak v platném zákoně, tak ve zdejším návrhu dochází vzápětí ke zkrácení na „partnerství“ (resp. „partner“).

Základní ustanovení zastupuje definiční vymezení zapisovaného partnerství: k relevantním a zásadním charakteristikám patří trvalost společenství a zákonem upravený způsob vzniku.

Díl 2 Vznik partnerství

§ 851

(1) Partnerství vzniká souhlasným projevem vůle dvou osob stejného pohlaví, že spolu vstupují do partnerství. Projev vůle o vstupu do partnerství činí osoby vstupující do partnerství osobně před matričním úřadem v sídle krajského úřadu, který je příslušný pro obvod, v němž je alespoň jedna z osob vstupujících do partnerství hlášena k trvalému pobytu (dále jen „příslušný matriční úřad“), v přítomnosti dvou svědků a matrikáře. Projev vůle o vstupu do partnerství se činí veřejně.

(2) Projev vůle o vstupu do partnerství se činí tak, že osoba, která za příslušný matriční úřad projev vůle o vstupu do partnerství přijímá, položí osobám vstupujícím do partnerství otázku, zda chtějí spolu vstoupit do partnerství; kladnou odpověď obou osob vznikne partnerství.

§ 852

Příslušný matriční úřad zapisuje projevy vůle o vstupu do partnerství do matriky k tomu určené.

K § 851 a 852:

Procedura vzniku partnerství je koncipována obdobou s procedurou užívanou při uzavírání manželství. Nicméně vzhledem k odlišnosti faktické je zde procedura upravena výslovně, nikoli odkazem. Odchylna od platného právního stavu není významná.

§ 853

Projev vůle o vstupu do partnerství přijímá starosta. Zastupitelstvo obce může pověřit některého svého člena, aby přijímal projev vůle o vstupu do partnerství na místě starosty.

K § 853:

Jedná se opět o obdobu (s manželstvím), nicméně uvedena je samostatná (nikoli odkazovací) úprava. I zde se také umožňuje, aby zastupitelstvo rozhodlo o pověření také jiného člena (popřípadě i jiné členy) zastupitelstva. („Starosta“, „zastupitelstvo obce“ – viz § 552.) Odchylka od platného právního stavu způsobuje jen vyšší institucionalizaci založení partnerského vztahu.

§ 854

Projev vůle o vstupu do partnerství se přijímá na místě, které k tomu matriční úřad určí.

K § 854:

Místo, kde má být projev vůle učiněn, určuje matriční úřad, před kterým bude (skutečně) projev vůle o vstupu do partnerství učiněn. Záleží jen na jeho volbě, zda pro projevy vůle o vstupu do partnerství vyhradí zvláštní místo, popř. zda k žádosti osob, které do partnerství vstupují, povolí projev vůle o vstupu do partnerství na jiném než k tomu zásadně určeném místě.

§ 855

Příslušný matriční úřad může na žádost osob vstupujících do partnerství povolit, aby projev vůle o vstupu do partnerství přijal matriční úřad v sídle jiného kraje.

K § 855:

Licence do jiného kraje by měla být přípustná (nejde o odchylku od platného právního stavu) – záleží však na uvážení příslušného matričního úřadu.

§ 856

(1) O přijetí projevu vůle o vstupu do partnerství požádají osoby, které chtějí vstoupit do partnerství, příslušný matriční úřad a ke své žádosti připojí doklady osvědčující jejich totožnost a způsobilost ke vstupu do partnerství; co je obsahem žádosti a jaké doklady je třeba předložit, stanoví zvláštní zákon; ten také stanoví, za jakých podmínek lze předložení dokladů

prominout, a u kterých dokladů není prominutí možné. Nelze prominout předložení osvědčení o totožnosti a osvědčení o státním občanství ČR.

(2) Dříve, než učiní projev vůle o vstupu do partnerství, osoby vstupující do partnerství uvedou, že jim nejsou známy skutečnosti, pro které by jim zákon zakazoval, aby do partnerství vstoupily.

(3) Ustanovení § 546 a 548 se použijí přiměřeně; ustanovení § 549 platí i zde.

K § 856:

Právní úprava vzniku partnerství je obdobou právní úpravy vzniku manželství – ale ani ve zdejším ustanovení není využito odkazu, s výjimkou ustanovení upravující prohlášení o příjmení.

Pokud jde právě o příjmení, je napříště třeba, aby se i u partnerů uplatnilo pravidlo, že příjmení popřípadě uváděné na druhém místě je příjmením připojeným, resp. připojovaným. (Souvisí to i s otázkou případného návratu k tzv. původnímu příjmení.)

Pokud jde o předkládané doklady, platí samozřejmě stejná pravidla (ba nutně ještě přísnější) jako u uzavření manželství: nelze prominout ani osvědčení o totožnosti, ani osvědčení o státním občanství ČR.

V neposlední řadě i zde je naprosto nezbytné (vzhledem k nedostatku jiných adekvátních prevenčních institutů), aby osoby vstupující do partnerství výslovně a shodně uvedly, že jim není známa existence zábran pro partnerství.

Situace partnerství vznikajícího in extremis není uvažována, stejně jako projev vůle o vstupu do partnerství v zastoupení.

Způsobilost ke vstupu do partnerství

§ 857

Do partnerství může vstoupit každý, komu to zákon nezakazuje.

§ 858

- (1) Do partnerství nemůže vstoupit osoba, která
- a) není zletilá nebo není plně svéprávná, nebo
 - b) již dříve uzavřela manželství nebo která již dříve vstoupila do partnerství, anebo do obdobného svazku osob stejného pohlaví v zahraničí, a její manželství nebo partnerství trvá.
- (2) Do partnerství nemohou vstoupit osoby navzájem příbuzné v linii přímé a sourozenci.
- (3) Do partnerství nemohou vstoupit osoby, z nichž žádná není státním občanem ČR.

K § 857 a 858:

Zákazy partnerství jsou vyjádřeny jako způsobilost ke vstupu do partnerství. Okruh zákazů se nutně od impediment matrimonii liší. Překážka nedostatečné svéprávnosti nemůže být dispensabilní a partnerství je samozřejmě zakázáno také tomu, kdo již v zapsaném partnerství je, stejně jako tomu, kdo je manželem.

Vzhledem k dosud nevyjasněným poměrům zejména evropským, pokud jde nejen o uznávání partnerství, ale i o jednotný přístup k jeho úpravě, není přípustné, aby do partnerství vstupovaly dva cizí státní příslušníci (jde o absolutní zábranu vzniku partnerství, viz § 859).

Díl 3

Neexistence a neplatnost partnerství

§ 859

(1) Partnerství nevznikne, jestliže žádná z osob, které spolu chtěly vstoupit do partnerství, nebyla občanem ČR, nebo jestliže projev vůle o vstupu do partnerství trpěl podstatnou vadou.

(2) O neexistenci partnerství rozhodne soud i bez návrhu. Návrh může podat, kdo prokáže právní zájem na takovém zjištění, nebo státní zástupce.

(3) Ustanovení § 566 odstavec 2 se použije přiměřeně.

K § 859:

Závalu v občanství nezbyvá za současného (nikoli jen našeho) právního stavu než sankcionovat neexistencí. Pokud se pak jedná o tzv. podstatné závady, rozumí se jimi závažné nedostatky projevu vůle (vedoucího ke vstupu do partnerství), a to jak nedostatky označované teorií za vnitřní, tak nedostatky vnější, totiž formální. Takovými nedostatky pak jsou: nedostatek vůle k partnerství, nedostatek projevu vůle o vstupu do partnerství, projevy vůle o vstupu do partnerství, které byly učiněny vůči nikoli příslušnému orgánu státu atp.. Toto hodnocení (tj. negativní hodnocení závady v projevu vůle) může být jistě v dalším vývoji přístupem praxe pozměněn.

Rozhodnutí o sankci takto závadného stavu se ponechává soudu zásadně za týchž podmínek jako v případě manželství, resp. sňatku.

Obdoba ust. § 566 odst. 2 výslovně vyjádřená, by zněla takto (výslovně): Majetkové poměry osob, které spolu chtěly vstoupit do partnerství, se posoudí jednotlivě podle povahy věci; nelze-li jinak, použijí se ustanovení o bezdůvodném obohacení; v těchto záležitostech je třeba brát ohled na tu z osob, která při projevu vůle o vstupu do partnerství jednala v dobré víře, jakož i na práva a právní zájmy třetích osob.

Odchylka od platného právního stavu spočívá ve vyšší míře zobecnění ve zdejším návrhu.

§ 860

(1) Vzniklo-li partnerství přes to, že vstupu do partnerství bránil zákonný zákaz, může soud prohlásit partnerství za neplatné.

(2) Soud může partnerství prohlásit za neplatné na návrh některého z partnerů nebo státního zástupce, anebo i bez návrhu. Trpěl-li však projev vůle o vstupu do partnerství méně podstatnou vadou, může návrh podat jenom ten z partnerů, jehož projev vůle takovou vadou trpěl, a to nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy tak vzhledem k okolnostem mohl nejdříve učinit, popřípadě kdy se dozvěděl o pravém stavu věci.

(3) Partnerství lze prohlásit za neplatné i tehdy, jestliže již zaniklo.

K § 860:

Neplatnost partnerství je řešena (také) zvláštním ustanovením.

I bez návrhu soud prohlásí partnerství za neplatné zejména v případech, které jsou svou povahou obdobné případům, kdy soud prohlásí manželství za neplatné i bez návrhu (např. příbuzenství).

K odst. 2 věta druhá: Méně podstatnou závadou se na rozdíl od případu sankcionovaného neexistencí rozumí závady z rozsahu předchozího ustanovení eliminované. Uplatnění závady ve vůli (omyl, bezprávná výhrůžka apod.) je ponecháno na vůli partnerů (opět se zúžením na toho, jehož vůle byla dotčena). Rovněž v případě partnerství není třeba zmírňovat přístup k sankci neplatnosti (zánik partnerství není v tomto ohledu relevantní).

§ 861

(1) Partnerství je platné, dokud není prohlášeno za neplatné.

(2) Partnerství, které bylo prohlášeno za neplatné, nevzniklo.

(3) Ustanovení § 571 a § 572 se použijí přiměřeně.

K § 861:

Zdejší ustanovení je obdobou řešení obdobné situace v případě manželství. Sanace uplynutím doby se ale neuplatní.

Díl 4

Povinnosti a práva partnerů

§ 862

(1) Partneři mají v partnerství rovné povinnosti a rovná práva.

(2) Pro vzájemné povinnosti a vzájemná práva partnerů se použijí obdobně ustanovení o povinnostech a právech manželů, zejména pak pro vzájemné majetkové povinnosti a práva se použijí obdobně ustanovení majetkového práva manželského, pro poměry týkající se bydlení se použijí obdobně ustanovení o bydlení manželů, pro dědění se použijí obdobně ustanovení o dědění manželů, a pro vzájemnou vyživovací povinnost jak v době trvání partnerství, tak i po jeho zrušení, se použijí obdobně ustanovení o vzájemné vyživovací povinnosti manželů, popřípadě rozvedených manželů, ledaže osoby, které mají v úmyslu spolu vstoupit do partnerství, spolu uzavřou dohodu, v níž vzájemné budoucí poměry samy upraví, a to i pro případ zániku partnerství; taková dohoda vyžaduje náležitosti veřejné listiny.

(3) Ustanovení o osvojení manžely a o svěřeni dítěte do péče manželů se nepoužijí.

K § 862:

Zdejší právní úprava odkazuje na právní úpravu povinností a práv manželů, nicméně je zároveň zřejmé, že se v tomto případě nepoužijí relevantní ustanovení pasáže rodiče a děti, tedy ani ustanovení o osvojení, ani ustanovení o svěřeni dítěte do péče manželů. Připouští se odchylná úprava formalizovanou dohodou (nikoli však pokud jde o vztah k dětem).

Je-li některý z partnerů rodičem, je třeba – pokud jde o dítě - postupovat tak, jakoby tato osoba nebyla vstoupila do partnerství. Je nadále singulárně posuzovaným rodičem tohoto dítěte. Zejména je vyloučeno, aby vstup do partnerství mohl mít za následek omezení rodičovských práv této osoby.

Situace osvojení dítěte manžely a svěřeni dítěte do péče manželů (roz. společné péče) se vylučují z okruhu ustanovení analogicky použitelných v případě partnerů.

Odchylnka od platného právního stavu, jak patrně, spočívá zejména v možnosti použití manželského majetkového práva a v úpravě bydlení partnerů.

Díl 5

Zánik partnerství

§ 863

Partnerství zaniká smrtí jednoho z partnerů, dohodou nebo rozhodnutím soudu o zrušení partnerství.

K § 863:

Toto základní ustanovení o zániku partnerství je, jak je patrné, pokud jde o zánik dohodou, od situace manželství odlišné.

§ 864

Partnerství zaniká okamžikem (dnem) smrti partnera.

K § 864:

Není důvodu použít v tomto případě odchylná pravidla než u zániku manželství, včetně úpravy otázek souvisejících s prohlášením za mrtvého.

§ 865

Jestliže se partneři rozhodli zrušit své partnerství, mohou tak učinit dohodou; dohoda vyžaduje písemnou formu a musí být předložena k zápisu matričnímu úřadu, který dříve zapsal projev vůle o vstupu do partnerství; účinky dohody nastávají zápisem do matriky.

K § 865:

Na rozdíl od manželství je partnerství možné zrušit zjednodušeně, totiž dohodou partnerů. Pokud jde o formální náležitosti, vyžaduje se kromě písemné formy zápis v matrice určené pro partnerství, a to v místě, kde k zápisu projevu vůle o vstupu do partnerství došlo.

Tento způsob zániku partnerství platná právní úprava nezná, resp. obdobnou roli sehrává připojení se druhého partnera k návrhu prvního na zrušení partnerství.

§ 866

Nedohodnou-li se partneři o zrušení partnerství, může každý z nich navrhnout, aby o zrušení partnerství rozhodl soud. Prokáže-li se, že soužití partnerů je rozvráceno a nelze očekávat nápravu, soud partnerství zruší.

K 866:

Vzhledem k tomu, že partneři, kteří jsou schopni se na zrušení partnerství spolu dohodnout, mají postup usnadněn a soud se jimi nemusí zabývat, je třeba, aby tam, kde partneři nejsou dohody schopni, museli v řádném civilním řízení prokazovat kvalifikovaný rozvrat svého vztahu. Nutnost obrátit se na soud se žádostí o rozhodnutí plyne ze statusové podstaty partnerství. Vzhledem k procesním složitostem je možné počítat s tím, že partneři se budou snažit se pokud možno spíše dohodnout.

§ 867

Následky zániku partnerství

Pro následky zániku partnerství se použijí obdobně ustanovení o následcích zániku manželství.

K § 867:

Jedná se především o majetkové, resp. osobně majetkové důsledky zániku partnerství, jež se může dotknout nejen práv třetích osob, ale popřípadě i dítěte, které s partnery žije, bez ohledu na to, jaké je jeho konkrétní právní postavení (dítě partnera z předchozího manželství, dítě partnerovy zemřelé manželky atd.). Rovněž v partnerství je třeba chránit slabšího z obou partnerů. Je proto na místě, aby se obdobně použila ustanovení o důsledcích zániku manželství.

Platná právní úprava následky zániku partnerství neuvažuje.

§ 868

Zvláštní ustanovení

Vznik a zánik partnerství má pro řešení jednotlivých povinností a práv partnerů stejné důsledky jako manželství, pokud zákon nestanoví jinak.

K § 868:

Jednotlivé právní důsledky projevu vůle o vstupu do partnerství upravují zvláštní právní předpisy (jde o důsledky jak pro oblast soukromoprávní, tak veřejnoprávní).

ČÁST TŘETÍ

Absolutní majetková práva

Hlava I

Základní ustanovení

§ 869

Absolutní majetková práva působí vůči každému, nestanoví-li něco jiného zákon.

§ 870

Jen zákon stanoví, která práva k majetku jsou absolutní; k opačným ujednáním se nepřihlíží.

§ 871

Od ustanovení této části se lze odchýlit, připouští-li to zákon.

DZ k § 869 až 871:

Celková liberalizace zákonné regulace soukromého života, kterou osnova sleduje, vyžaduje jasné odlišení zákonného přístupu k absolutním a relativním majetkovým právům. Protože absolutní majetková práva (práva věcná a právo dědické) působí vůči každému a zakládají mj. i povinnosti třetím osobám, omezuje to autonomii vůle. Není totiž možné, aby projev vůle - typicky projev vůle stran smlouvy - zavazoval ve sféře relativních majetkových práv, protože obligace jako právní pouto váže jen strany závazkového vztahu. Rozdíl obou těchto skupin je patrný z koncepce části třetí a čtvrté návrhu.

První hlava třetí části proto zdůrazňuje tři základní charakteristické rysy absolutních majetkových práv.

Předně je to zásada, že věcná práva i právo dědické působí vůči každému. Z ní je v dalších ustanoveních návrhu upraveno několik výjimek. Jde např. o návrh ustanovení o nabytí vlastnického práva od nevlastníka, o zřízení zástavního práva k cizí věci nebo o návrh ustanovení limitující ochranu oprávněného dědice. Zdůrazňuje se, že výjimky tohoto druhu může stanovit jen zákon.

Navrhuje se rovněž stanovit, že subjektivním právům může jejich absolutní povahu přiznat jen zákon. Tím se výslovně vyjadřuje zásada, naukou uznávaná i v současné době, že existuje *numerus clausus* absolutních majetkových práv, který nelze nad rámec zákona rozšiřovat.

Konečně se navrhuje jasně vyjádřit zásadní kogentnost úpravy práv věcných i práva dědického a stanovit, že od ustanovení druhé části zákona se lze odchýlit jen, připouští-li to zákon. Rovněž to je pravidlo uznávané v teorii i v soudní praxi již dnes.

Hlava II
Věcná práva

Díl 1
Obecná ustanovení

§ 872

Ustanovení této hlavy se použijí na věci hmotné i nehmotné, na práva však jen potud, připouští-li to jejich povaha a neplyne-li ze zákona něco jiného.

DZ k § 872:

Široké pojetí věci v právním smyslu, zvolené v osnově, přináší řadu výhod, odkluzuje dosavadní tripartici věcí, práv a jiných majetkových hodnot, doplněnou navíc o zvláštní kategorii bytů a nebytových prostorů, ale pokud jde o ustanovení o věcných právech, může takové pojetí vyvolat některé výkladové a praktické potíže. Proto také např. rakouská doktrína dospívá k závěru, že široké pojetí věci, jaké zvolil rakouský občanský zákoník, není v plném rozsahu použitelné pro zákonnou úpravu věcných práv.⁴³⁾ Naproti tomu právní řády, které v zásadě preferují chápání věcí především jako hmotných předmětů, si zpravidla naopak uvědomují rezervy této koncepce a výslovně nebo analogicky vztahují působnost věcněprávních ustanovení i na některá subjektivní práva. Z nich patří k nejdůslednějším italská úprava: Codice civile v čl. 813 stanoví, že se ustanovení o věcech vztahují subsidiárně i na subjektivní práva, neplyne-li ze zákona nic jiného. Návrh se snaží jít střední cestou: vychází ze základního pojetí, že ustanovení o věcných právech dopadají na hmotné i nehmotné věci. To je velmi důležité a prakticky významné, neboť ustanovení o věcných právech budou použitelná i na takové tzv. nehmotné statky, jako jsou práva prohlášená za nemovitě věci (energie, patenty a jiné objekty průmyslového a duševního vlastnictví, řadu investičních nástrojů bez hmotné podstaty atp.). Avšak vzhledem k tomu, že se mezi nehmotné věci zařazují mj. i subjektivní obligační práva, navrhuje se stanovit, že se věcněprávní ustanovení nepoužijí na práva, jejichž povaha to nepřipouští (a v míře, v jaké to jejich povaha nepřipouští) - což se týká především práv, která nepřipouštějí trvalý nebo opakovaný výkon - a že se tato ustanovení nepoužijí na subjektivní práva ani v případech, kdy ze zvláštních ustanovení zákona plyne něco jiného.

§ 873

V A R I A N T A I:

(1) Je-li věcné právo zapsáno ve veřejném seznamu, jak do něho podle právního předpisu zapsáno být má, a není-li ve veřejném seznamu poznamenáno nic, co činí zapsané právo nejistým, působí vůči každému.

(2) Proti tomu, kdo se v dobré víře dovolá stavu zapsaného ve veřejném seznamu, nemůže namítat ten, jehož se zápis týká, ani ten, jehož právo do veřejného seznamu nebylo zapsáno, ač tam podle právního předpisu zapsáno být mělo, že zapsaný stav neodpovídá stavu skutečnému.

- (3) Odstavec 2 se nepoužije, dovolá-li se zapsaného stavu v rozporu se stavem skutečným
- a) kdokoli vůči tomu, kdo nevěděl, že ve veřejném seznamu bylo zapsáno, že se jeho právo pozbývá nebo mění, anebo vůči tomu, kdo o takovém zápisu ví a má právo domáhat se, aby zapsaný stav byl uveden v soulad se stavem skutečným,
 - b) osoba blízká tomu, jehož právo bylo nebo mělo být do veřejného seznamu zapsáno, nebo

⁴³⁾ Např. *Bydlinski, P.* Grundzüge des Privatrechts. 5. vydání. Wien: Manz, 2002, s. 94.

- c) osoba blízká tomu, kdo nejsa v dobré víře, úmyslně způsobil, že zápis ve veřejném seznamu není v souladu se skutečným stavem.

V A R I A N T A II:

(1) Je-li věcné právo zapsáno ve veřejném seznamu, jak do něho podle právního předpisu zapsáno být má, a není-li ve veřejném seznamu poznamenáno nic, co činí zapsané právo nejistým, působí vůči každému.

(2) Proti tomu, kdo se v dobré víře dovolá stavu zapsaného ve veřejném seznamu, nemůže namítat ten, jehož se zápis týká, ani ten, jehož právo do veřejného seznamu nebylo zapsáno, ač tam podle právního předpisu zapsáno být mělo, že zapsaný stav neodpovídá stavu skutečnému.

(3) Odstavec 2 se nepoužije, dovolá-li se zapsaného stavu v rozporu se staven skutečným

- a) kdokoli vůči tomu, kdo nevěděl, že ve veřejném seznamu bylo zapsáno, že se jeho právo pozbývá nebo mění, anebo vůči tomu, kdo o takovém zápisu ví a má právo domáhat se, aby zapsaný stav byl uveden v soulad se stavem skutečným,
- b) osoba blízká tomu, jehož právo bylo nebo mělo být do veřejného seznamu zapsáno, nebo
- c) osoba blízká tomu, kdo nejsa v dobré víře, úmyslně způsobil, že zápis ve veřejném seznamu není v souladu se skutečným stavem; došlo-li k tomu úmyslným trestným činem, pak ani osoba, která se dovolává práva nabytého s odkazem na zapsaný stav, neprokáže-li, že byla v dobré víře.

DZ k § 873:

Případy, kdy jsou určité majetkové objekty a absolutní práva k nim zapsány ve veřejných seznamech, nejsou omezena jen na většinu nemovitých věcí zapsaných v katastru nemovitostí. Jde i o četné další případy jiných evidencí (např. patentů, ochranných známek, průmyslových vzorů atd.). Navrhuje se proto zařadit do občanského zákoníku ustanovení o právním významu (materiální publicity) zápisů do veřejných seznamů tohoto druhu. Tato úprava se navrhuje jako obecná, nekladou se tudíž meze případným odchylkám ve zvláštních zákonech.

Základ představuje pojetí prvního a druhého odstavce.

V prvním odstavci se vychází z toho, že co je do veřejného seznamu o věcných právech zapsáno, působí vůči každému. Jedná se o úpravu pozitivní publicity zápisů. Podmínkou je, že věcné právo nebude zpochybněno poznámkou, která je činí nejistým, a že bude ve veřejném seznamu zapsáno, "jak do něho podle právního předpisu zapsáno být má", neboť existuje skupina věcných práv, které se do veřejných seznamů nezapisují. Typicky jde o právo držby, zadržovací právo nebo o ta věcná břemena, která vznikají ze zákona: těchto práv, která se podle právních předpisů do veřejných seznamů nezapisují a zapsána tam být nemají, se navržené ustanovení netýká, a tudíž proti jejich existenci nelze namítat nic s argumentem, že do takových seznamů zapsána nejsou.

V druhém odstavci jde o úpravu negativní publicity zápisů: proti tomu, kdo právně jedná, jsa v dobré víře v zápis, nemůže ten, jehož se zápis týká, namítat, že stav zápisů neodpovídá

skutečnosti. Námitka tohoto druhu je odnímána jak tomu, jehož právo do veřejného seznamu bylo zapsáno, tak i tomu, jehož právo do veřejného seznamu nebylo zapsáno, ač tam zapsáno být mělo.

Třetí odstavec obsahuje výjimky z pravidla negativní publicity zápisů. Cestou první z nich se chrání osoby, o jejichž zapsaném právu bylo do veřejného seznamu zapsáno, že se mění nebo ruší, aniž o tom věděly. Návrh vychází z pojetí, že provede-li úřad pověřený vedením takového veřejného seznamu změnu zápisu ohledně práva určité osoby, musí ji o tom vyrozumět. Neučiní-li to, nelze vůči této osobě namítat změněný stav. Dojde-li k vyrozumění, pak je třeba dát dotčené osobě k dispozici určitý čas, aby mohla případně odporovat změně provedené v evidenci. Tím se chce zamezit vzniku újem nastalých např. v důsledku zápisů provedených na základě zfalšovaných listin. Dále se navrhuje stanovit, že se nemohou dovolat zapsaného stavu proti skutečnému ti, kteří jsou v pozici osob blízkých těm, jejichž právo do veřejného seznamu bylo nebo mělo být zapsáno. Ochrana má být ze zřejmých důvodů odepřena i těm, kdo jsou v pozici osob blízkých tomu, kdo nejsa v dobré víře, úmyslně způsobil, že zápis ve veřejném seznamu není v souladu se skutečným stavem (on sám je z ochrany vyjmut již podle odstavce 2). Připomíná se, že podle obecných ustanovení se za osobu blízkou - má-li to právní význam pro nakládání s majetkem - pokládají i právnické osoby, je-li tu fakt majetkového nebo personálního propojení či jiná skutečnost, na jejímž základě lze chování právnické osoby podstatně ovlivnit (§ 27).

§ 874

(1) Osoba, o jejímž právu zapsaném do veřejného seznamu bylo zapsáno, že se omezuje, mění nebo ruší, se může domáhat se proti tomu, v jehož prospěch byly zapsány omezení či změna jejího práva nebo jeho zrušení, aby její právo uznal a aby byl zápis jejího práva ve veřejném seznamu obnoven.

(2) Nedomáhá-li se toho do šesti měsíců ode dne, kdy se o změně zápisu dozvěděla a byla na základě stavu zapsaného ve veřejném seznamu proveden navazující zápis, hledí se na stav zapsaný ve veřejném seznamu jako na stav skutečný a právo podle odstavce 1 zaniká; právo na náhradu škody tím dotčeno není.

(3) Odstavec 2 se nepoužije, byl-li navazující zápis proveden ve prospěch osoby blízké právnímu předchůdci nebo ve prospěch osoby, která při nabytí práva nebyla v dobré víře.

DZ k § 874:

Návrh občanského zákoníku sleduje posílit hmotněprávní význam veřejných seznamů, do nichž je zapsáno vlastnické právo nebo jiná věcná práva, neboť nadále nelze trpět stav, kdy dobrá víra v stav zapsaný do veřejného seznamu není efektivně chráněna. Proto se navrhuje stanovit, aby ten, jehož právo je zapsáno do veřejného seznamu, měl právo domáhat se nápravy nesprávné změny zápisu, ale nepečuje-li o své právo dostatečně, ztrácí je.

Navržené ustanovení rozlišuje dvě situace. Předně může dojít ke stavu, kdy je do veřejného seznamu proveden zápis práva omezujícího, měnícího nebo rušícího právo již zapsané ve prospěch jiné osoby, aniž je pro to právní důvod, a ten, jehož právo bylo takto dotčeno, se o provedené změně zapsaného stavu nedozví. V takovém případě nelze klást osobě, která byla ve svém právu dotčena, žádné překážky. Nabyta-li však tato osoba o změně zapsaného stavu vědomost a nebrání-li se tomu, nelze z toho vyvodit nic k tíži třetí osoby, nabývá-li ta právo v dobré víře v stav ve veřejném rejstříku zapsaný. Proto se navrhuje stanovit subjektivní lhůtu v délce šesti měsíců, v níž se může ten, kdo byl nesprávným zápisem ve svém právu dotčen, domáhat ochrany svého práva. Uplyne-li tato lhůta, nezbavuje to dotčeného ochrany proti tomu, v jehož prospěch bylo nové právo v důsledku nesprávného omezení, změny či zrušení práva dotčené osoby zapsáno bezprostředně. Bylo-li tedy např. zapsáno do veřejného seznamu zapsáno k věci v něčí prospěch přednostní zástavní právo na základě neplatné smlouvy, může se vlastník věci - ale i ti, jejichž zástavní práva po tomto zástavním právu následují, ač byla zapsána dříve - domáhat, aby jejich práva dotčená nesprávným zápisem byla obnovena, bez časového omezení. Dojde-li však k následnému zápisu navazujícímu na nesprávný zápis předchozí, např. jestliže je takové zástavní právo uplatněno a zástava prodána třetí osobě, nemá být ani skutečnému vlastníkovu umožněno, aby se vůči této třetí osobě domohl restituce, jestliže již lhůta šesti měsíců uplynula. Chráněni jsou tak ti, kdo právně jednali v dobré víře v zápis. Z ochrany jsou ze zřejmých důvodů vyjmuti ti, pro něž sice bylo právo zapsáno navazujícím zápisem, ale kteří jsou v pozici osob blízkých svému předchůdci.

§ 875

(1) Práva založeného § 874 se nelze vzdát, ale osoba, již toto právo náleží, může prohlásit, že zkracuje dobu pro jeho uplatnění, nanejvýš však na sedm dnů. Stane-li se tak, poznamená se to do veřejného rejstříku.

(2) Prohlášení vyžaduje formu veřejné listiny.

DZ k § 875:

V určitých případech může být doba šesti měsíců poskytnutá oprávněné osobě k odporu proti stavu zapsanému ve veřejném seznamu na překážku plynulosti realitních obchodů. Osnova nezamýšlí jít tak daleko, aby umožnila tohoto práva se předem vzdát. Navrhuje se však, aby oprávněná osoba mohla vlastním prohlášením omezit dobu k uplatnění svého práva sedm dní. Navrhuje se nařídit pro takové prohlášení formu veřejné listiny., neboť tím se výrazně omezí riziko zfalšování. Došlo-li by k němu přesto, pak zůstane dotčené osobě k využití zákonná šestiměsíční doba.

§ 876

Proti tomu, kdo v dobré víře nabyl právo zapsané do veřejného seznamu, se nelze dovolat závady, která do veřejného seznamu nebyla zapsána, ač tam podle právního předpisu zapsána být měla. To neplatí, bylo-li právo nabyto od osoby blízké.

DZ k § 876:

Kdo nabývá právo k věci zapsané ve veřejném seznamu, opírá se zpravidla o stav zapsaný v tomto seznamu, protože jinou možnost nemá. Typicky jde o nabytí vlastnického práva, kdy nabyvatel spoléhá na úplnost zápisů o závadách na věci váznoucích jako jsou zejména její zatížení. Podobně, kdo nabývá např. zástavní právo k věci, spoléhá na veřejné zápisy a z toho odvozuje, v jakém pořadí bude zástavní právo v jeho prospěch zapsáno. Proto se navrhuje stanovit, že nelze-li podobné závady z veřejného seznamu poznat, není možné se jich vůči nabyvateli nového práva ani dovolat. Chráněny jsou osoby jednající v dobré víře, z ochrany jsou však vyjmuty osoby, které právo nabyly od osoby sobě blízké. Formulace navrženého ustanovení volí slova, že se ustanovení vztahuje na závady, které do veřejného seznamu nebyly zapsány, ač tam podle právního předpisu zapsány být měly, čímž je vyloučeno použití právního pravidla na závady vznikající přímo ze zákona (typicky některá věcná břemena a předkupní práva nebo zákonné zástavní právo).

Díl 2

Držba

§ 877

Držitelem je ten, kdo vykonává právo pro sebe.

§ 878

(1) Držet lze právo, které lze právním jednáním převést na jiného a připouští trvalý nebo opakovaný výkon.

(2) Osobní právo není předmětem držby, ani vydržení. Kdo však vykonává osobní právo poctivě, je oprávněn své domnělé právo prozatím vykonávat a hájit.

§ 879

(1) Držbu vlastnického práva získá ten, kdo se věci ujme, aby ji pro sebe užíval jako vlastník.

(2) Držbu jiného práva získá ten, kdo je počne vykonávat jako osoba, již takové právo podle zákona náleží, a komu jiné osoby ve shodě s ním plní.

§ 880

(1) Držbu lze nabýt tím, že se jí držitel ujme svou mocí.

(2) Držbu lze nabýt také, převede-li svou držbu na nového držitele držitel dosavadní, anebo ujme-li se nový držitel držby jako právní nástupce dosavadního držitele.

§ 881

Kdo drží na základě právního důvodu, anebo kdo se ujme držby svou mocí, aniž tím ruší cizí držbu nebo jiné právo, je oprávněný držitel.

§ 882

(1) Poctivě drží, kdo má z přesvědčivého důvodu za to, že mu náleží právo, které vykonává. Nepoctivě drží, kdo ví nebo komu musí být z okolností zjevné, že vykonává právo, které mu nenáleží.

(2) Nepoctivost zástupce při nabytí držby nebo při jejím výkonu zástupcem činí držbu nepoctivou. To neplatí, pokud zastoupený zvláštním příkazem daným se zřetelem k této držbě zástupce nařídil, aby se držby ujal nebo aby ji vykonával.

(3) Poctivému držiteli náleží stejná práva jako držiteli oprávněnému.

§ 883

Má se za to, že držba je poctivá a oprávněná.

§ 884

Ode dne, kdy mu byla doručena žaloba na vydání věci, se poctivý držitel považuje za nepoctivého, pokud bylo žalobě vyhověno. Za náhodu, která by věc u vlastníka nebyla stihla, však držitel odpovídá, jen když navrácení věci zdržel sporem vedeným svévolně.

K § 877 až 884:

Část občanského zákoníku o věcných právech uvozují ustanovení o držbě. Návrh prvního dílu Hlavy 1 Části třetí sleduje podrobnější úpravu držby, než jak tomu je v § 130 až 132 současného občanského zákoníku a přihlíží se též ke kritickému zhodnocení stávající úpravy,⁴⁴⁾ nezamýšlí však obnovovat archaismy, jako jsou např. někdejší držba knihovní, anebo rozlišování pravé a nepravé držby apod., byť se některými z nich počítala ještě vládní osnova československého občanského zákoníku z r. 1937.

První ustanovení této části navrhuje stanovit, co lze držet (§ 877 a 884). Snaha je upravit držbu jednotně. Opouští se přitom pojetí, že držet lze jednak věc, jednak právo (§ 130 stávajícího obč. z.), jež reflexem někdejší římskoprávní konstrukce oddělující držbu věci jako hmotného předmětu a držbu práv. Je totiž zřejmé, že i při držbě věci nejde než o držbu práva, a to práva vlastnického.

Ustanovení § 879 a 880 o nabytí držby vycházejí z pojetí, že držbu lze nabýt jak vlastní mocí toho, kdo se držby ujímá, tak i převodem nebo přechodem.

Ustanovení § 881 až 884 rozlišují na jedné straně držbu oprávněnou a neoprávněnou, na straně druhé držbu poctivou a nepoctivou. Příčina tohoto rozlišení je v tom, že držbu lze nabýt i bez platného právního důvodu (pak pojmově nemůže jít o držbu oprávněnou), leč i za této

⁴⁴⁾ Zejm. Knappová, M., *Držba, Právo a zákonnost*, 1992, s. 579 a násl.

situace musí být rozlišeny situace, kdy neoprávněný držitel je a kdy není v dobré víře v tom směru, zda mu náleží právo, které vykonává, a v důsledku toho poskytnout dobré víře ochranu. V ust. § 882 se přitom zdůrazňuje, že poctivost držby nezakládá pouhé subjektivní přesvědčení držitele, nýbrž že ten pro ně musí mít také přesvědčivý důvod. Zároveň se, ve shodě s celkovým pojetím osnovy, navrhuje stanovit vyvratitelná domněnka oprávněnosti a poctivosti držby.

Speciálně se navrhuje řešit v ust. § 882 odst. 2 případ, kdy se držitel ujme držby zástupcem. Návrh vychází z akceptace obecné zásady, že zástupcovu nepoctivost nutno přičítat k tíži zastoupenému. Z tohoto principu je však nutné připustit výjimku pro případ, kdy osoba, jež sama je v dobré víře, zástupci zvlášť přikáže, aby se pro ni držby ujal nebo aby ji vykonával. Pak totiž takový zástupce jen vykonává jasně a jednoznačně projevenou vůli zastoupeného.

Ust. § 884 řeší otázku důsledků doručení vindikační žaloby poctivému držiteli. Jde o problém zákonem u nás výslovně neřešený a některé jeho dílčí aspekty nelze z mlčení zákona interpretací dovodit. Z toho důvodu se navrhuje úprava, že doručením žaloby se poctivost držby ztrácí, avšak jen za podmínky, že této žalobě bylo vyhověno. Zvláštní konstrukcí se přitom takový držitel chrání před následky způsobené náhodou, ovšem vyjma případy svévolně vyvolaných nebo svévolně vedených sporů.

Pokud jde o práva, nečiní osnova mezi oprávněným a poctivým držitelem rozdílu § 884 odst. 3). Je však nutné vzít zřetel na povinnosti neoprávněného držitele vlastnického práva a v tom směru rozlišit mezi držitelem poctivým a nepoctivým, jak se také dále činí.

Držba vlastnického práva

§ 885

(1) Oprávněný držitel smí s věcí nakládat, držet a užívat ji, ba ji i zničit, nebrání-li tomu zvláštní zákon, a není z toho nikomu odpovědný.

(2) Oprávněnému držiteli náleží všechny plody věci, jakmile se oddělí. Jeho jsou také všechny již vybrané užitky, které za držby dospěly.

§ 886

(1) Poctivému držiteli se hradí nutné náklady, jichž bylo potřeba pro trvalý zachování podstaty věci, jakož i náklady vynaložené účelně a zvyšující užitečnost věci nebo její hodnotu. Náhrada náleží do výše přítomné hodnoty, pokud ta nepřevyšuje náklady skutečné.

(2) Obvyklé udržovací náklady se nehradí.

§ 887

Z nákladů učiněných poctivým držitelem ze záliby nebo pro okrasu se hradí jen tolik, o kolik věc získala na obecné hodnotě; dřívější držitel však může k svému prospěchu odstranit vše, co lze od věci oddělit bez zhoršení její podstaty.

§ 888

(1) Ani poctivý držitel se nemůže domáhat, aby mu byla nahrazena cena, za kterou na sebe věc převedl.

(2) Kdo však cizí věc, kterou by jinak vlastník těžce opět získal, na sebe převede bezelstně, a tím vlastníkovu zjedná patrný užitek, může se domáhat přiměřené náhrady.

§ 889

Nepoctivý držitel vydá veškerý užitek, kterého držbou nabyl, a nahradí ten, který by získala zkrácená osoba, jakož i všechnu škodu, která vzešla z jeho držby.

§ 890

Vynaloží-li nepoctivý držitel nutné náklady, jichž bylo potřeba pro zachování podstaty věci, náleží mu jejich náhrada. Pokud jde o ostatní náklady, použijí se obdobně ustanovení o nezmocněném jednateli.

K § 885 až 890:

Při držbě vlastnického práva je nutné rozlišit mezi držitelem oprávněným, poctivým a nepoctivým, neboť oprávněnému držiteli vlastnické právo právem náleží, zatímco neoprávněného držitele stihá povinnost věc vydat. V tomto druhém případě se rozlišuje mezi držitelem poctivým a nepoctivým, kteří jsou v dané souvislosti zatíženi různými povinnostmi.

Společné je to, že poctivého i nepoctivého držitele stihá povinnost věc vydat a jsou zbaveni práva domáhat se náhrady ceny, za kterou na sebe věc převedli (§ 888 odst. 1).

Rozdíly však jsou mezi poctivým a nepoctivým držitelem, pokud jde o náhradu nákladů.

Poctivému držiteli podle § 886 nenáleží náhrada udržovací režie, má však nárok na náhradu nutných nákladů a také na náhradu nákladů účelně vynaložených, které věc zhodnocují. Zhodnocení se posuzuje podle přítomné hodnoty, tj. podle hodnoty vydávané věci ke dni jejího vydání, nanejvýš však do limitu skutečných nákladů (hradí se to, co je z obojího menší).

Ust. § 887 stanoví, že náklady učiněné ze záliby nebo pro okrasu se nehradí; poctivý držitel může požadovat jen to, o čem se zvýšila obecná hodnota vydávané věci. Tento držitel však namísto požadavku této částečné náhrady může využít možnost odejmout ze zhodnoceného předmětu, o čem jej způsobem uvedeným v tomto ustanovení vylepšil. Toto *ius tollendi* však může konzumovat jen, je-li to možné bez porušení podstaty věci a pokud to je pro něho

samotného účelné (arg. "k svému prospěchu"). Se zřetelem k této druhé podmínce nelze okrášlení prostě zničit tak, aby z něho neměl již užitek nikdo.

Ust. § 888 vyslovuje obecnou zásadu, že ani poctivý - a tím spíše nepoctivý - držitel nemůže žádat, aby mu byla nahrazena cena, za niž držený předmět pořídil. V druhém odstavci se stanoví výjimka pro případ, kdy někdo věc získá beze lsti, a tím zejména ochrání jejího vlastníka před její ztrátou. Za těchto podmínek může osoba, která věc získala, požadovat přiměřenou náhradu - ne tedy plnou náhradu ceny, nýbrž to, co lze vlastně uznat za užitečný náklad.

Ustanovení § 887 a 888 se zabývají případy, které se mohou v praxi vyskytnout jen zřídka. Jeví se však užitečné dát i pro ně výslovné zákonné instrukce v zájmu spravedlivého uspořádání i takovýchto poměrů.

Nepoctivého držitele zasahuje § 889 příkazem vydat nejen věc samu, ale též všechen užitek, který držbou získal (tedy včetně hodnoty plodů a užitků již vybraných, ale také např. hodnotu nájemného za byt užívaný bezplatně v domě nepoctivě získaném), a kromě toho musí nahradit vše, oč byla oprávněná osoba jeho držbou zkrácena. Podle § 890 náleží nepoctivému držiteli jen náhrada nákladů nutných pro zachování podstaty věci; náhrada jiných nákladů jen výjimečně, podle zásad úpravy o jednatelství bez příkazu.

Držba jiných práv § 891

Pro držitele jiných práv, platí § 885 až 890 obdobně.

K § 891:

Ustanovení § 885 až 890 se týkají jen držby vlastnického práva. Z toho důvodu se navrhuje stanovit, že se tato ustanovení užijí obdobně i pro držitele jiných práv.

Ochrana držby § 892

Držbu není nikdo oprávněn svémocně rušit. Kdo byl v držbě rušen, může se domáhat, aby rušení bylo zakázáno a vše uvedeno v předešlý stav.

§ 893

(1) Je-li držitel prováděním stavby ohrožen ve své držbě nebo může-li se pro to důvodně obávat následků podle § 902 a nezajistí-li se proti němu stavebník cestou práva, může se ohrožený držitel domáhat zákazu provádění stavby. Zákazu se držitel domáhat nemůže, jestliže ve správním řízení, jehož byl účastníkem, neuplatnil své námitky k žádosti o povolení takové stavby.

(2) Dokud není o záležitosti rozhodnuto, soud nedovolí, aby se stavba prováděla. Hrozí-li však přímé nebezpečí, anebo dá-li žalovaný přiměřenou jistotu, že uvede věc v předešlý stav a že nahradí škodu, ale žalobce žádnou jistotu za následky svého zákazu neposkytne, dovolí soud, odůvodňují-li to okolnosti případu, zatím pokračovat v provádění stavby.

§ 894

Pro případ odstraňování stavby platí § 893 obdobně.

K § 892 až 894:

Ustanovení o ochraně držby uvozuje obecný zákaz svémocného rušení držby a zakládá zdržovací a odstraňovací nárok držitele.

Speciální úprava se navrhuje v ust. § 893 až 894 pro případ rušení držby prováděním stavby nebo jiného zařízení (již obecná část zákoníku zavedla pro oboje legislativní zkratku »stavba«) nebo jejich odstraňováním. Pro tyto případy není možné setrvat jen u obecného zákazu rušení držby, ale je zapotřebí vzít jednak zřetel na potřebu ochrany držitele i pro případ ohrožení držby, jednak též zohlednit zájmy obou stran, neboť nelze vyjít z apriorní představy, že za situací, jež má osnova v těchto ustanoveních na mysli, náleží bezvýhradná ochrana jen držiteli.

Prováděním nebo odstraňováním stavby či jiného díla může být držba ohrožena jak přímo, tak imisemi. Pokud jde o tyto, volí se v § 893 odkaz na ustanovení o imisích v rámci úpravy vlastnického práva, kam ustanovení o nich tradičně náleží.

Ochrana podle ustanovení § 893 a násl. náleží držiteli jen proti té osobě, jež stavbu či jiné dílo provádí (dále jen "stavebník") - ať oprávněně, ať neoprávněně - bez správného rozhodnutí, zejména stavebního povolení, anebo bylo-li sice takové rozhodnutí vydáno, ale držitel buď k řízení nebyl pozván, anebo sice pozván byl, ale jeho námítky nebyly uznány (ledaže stavebníkovi svědčí již dříve vydané rozhodnutí soudu). Pokud se však držitel proti ohrožení své držby včas neohradí, ač pro to měl možnost, ztrácí vzhledem k ust. § 893 odst. 2 možnost obrany podle § 893 a 894.

Ustanovení § 893 však také bere zřetel na skutečnost, že mezi podáním žaloby a vydáním pravomocného rozhodnutí o ní uplyne určitá doba a že by tak během toho času mohl být zamýšlený efekt žaloby zmařen. Z toho důvodu se navrhuje, aby zákon nařídil soudu rozhodnout předběžným opatřením o zákazu dalšího provádění rozporované činnosti. Ani tu však nelze postupovat schématicky, nýbrž třeba vzít zřetel na případné oprávněné zájmy stavebníka nebo i dalších osob.

Proto se navrhuje stanovit především, že při hrozbě přímého nebezpečí, plynoucího z přerušení namítané činnosti, soud vydá zákaz pokračovat v ní. Dále se musí vzít ohled i na skutečnost, že až do konečného vyřízení záležitosti nebude jisto, která ze sporných stran je v právu. Navrhuje se tudíž, aby stavebníkovi nebylo zakazováno v díle pokračovat, poskytne-li přiměřenou jistotu, že věci uvede v předešlý stav, bude-li žalobě vyhověno, a že nahradí

případnou škodu. Za těchto situací však nelze jednostranně zatížit jen žalovaného. Proto se navrhuje stanovit, aby i žalobce recipročně rovněž složil přiměřenou jistotu garantující, že při neúspěchu žaloby žalovaného odškodní. Pokud k tomu nebude ochoten a žalovaný naopak jistotu složí, pak žalovaného nelze znevýhodnit.

Uchování držby

§ 895

Držitel se smí svémocněmu rušení vzepřít a věci, jež mu byla odňata, se smí při rušebním činu znovu zmocnit, nepřekročí-li přitom meze nutné obrany. V takovém případě se neuplatní omezení v § 18.

§ 896

(1) Byl-li držitel z držby vypuzen, může se na vypuditeli domáhat, aby mu věc vydal a zdržel se dalšího vypuzení.

(2) Za vypuzení z držby se pokládá

- a) ujal-li se jí někdo svémocně, nejedná-li se o případ uvedený v § 881,
- b) vetřel-li se někdo v držbu nebo vloudil-li se v ni potajmu nebo lstí,
- c) usiluje-li někdo proměnit v trvalé právo to, co mu bylo povoleno jen z ochoty, nebo
- d) rušení podle § 895.

(3) Vypuzení z držby práv nastane, když druhá strana odepře plnit, co dosud plnila, když někdo zabrání výkonu práva, nebo již nedbá povinnosti zdržet se nějakého konání.

§ 897

(1) Proti žalobě na ochranu držby lze úspěšně namítnout, že žalobce získal držbu proti žalovanému tak, že jej sám z držby vypudil.

(2) Žalobu lze podat nebo námitku vznést jen do šesti týdnů, kdy se osoba k nim oprávněná dozvěděla o činu i o tom, kdo jej spáchal, nejdéle však do jednoho roku ode dne, kdy se čin stal, jinak právo vznést je zaniká.

Zánik držby

§ 898

(1) Držba zaniká, vzdá-li se jí držitel, nebo ztratí-li trvale možnost vykonávat obsah práva, které dosud vykonával. Držba rovněž zaniká, je-li z ní držitel vypuzen a neuchová si ji svépomocí nebo žalobou.

(2) Jestliže držitel držbu nevykonává, držba tím nezaniká. Ani smrt držitele nebo jeho zánik nepůsobí zánik držby.

Spoludržba

§ 899

Spoludržba se řídí přiměřeně ustanoveními o držbě a o společných právech.

K § 895 až 899:

Za určitých okolností je účelné brát držbu za nepřerušenu, ač se držitel fakticky její výkon přeruší zásahem jiného (srov. k tomu § 898 odst. 1, dále též § 24 odst. 2).

Předně se držitel může bránit proti takovému zásahu svémocí (§ 895). Se zřetelem k zvláštní povaze této skupiny případů a s ohledem na nutnost chránit držbu důsledně se pro tyto případy opouští omezující podmínka v § 15 odst. 1.

Dále pak se držitel může bránit i žalobou, byl-li z držby vypuzen (§ 896). Skutkové podstaty vypuzení z držby vlastnického práva stanoví § 896 v odstavci druhém. Jedná se za prvé o svémocné ujmutí se držby, nejde-li ovšem o případy, kdy k tomu dochází způsobem konstituujícím oprávněnou držbu. Dále se jedná o případy, kdy se delinkvent v držbu vetře nebo vloudí. Za třetí jde o případy, snaží-li se někdo transformovat v držení to, co získal jen prekariálně. Konečně se jedná o protiprávní svémocné ujmutí se držby. Třetí odstavce § 896 stanoví skutkové podstaty vypuzení z držby jiných práv, než je právo vlastnické.

Přirozeně, poskytuje-li zákon ochranu tomu, kdo prohlašuje, že byl z držby vypuzen, je třeba rovněž brát v úvahu eventuální oprávněný zájem i druhé strany: proto se jí poskytuje možnost bránit se námitkou podle § 897. Jelikož jde při držbě zvláště o ochranu faktického stavu, není namístě vnášet do právních poměrů dotčených osob prvky akcelerující neúměrnou nejistotu. Žalobní právo i právo k námitce se proto omezuje krátkými prekluzivními lhůtami subjektivní i objektivní povahy (§ 898). Případný zánik těchto práv ovšem nevylučuje možnost dovolat se ochrany z jiného právního důvodu, je-li takový (např. pro rušení vlastnického práva).

O zániku držby normuje § 898. Navrhuje se neuvádět jednotlivé kazuistické důvody (např. trvalá ztráta věci, její zánik atp.), nýbrž shrnout tyto důvody do abstraktní formulace, která kryje jednak subjektivní příčiny na straně držitele (vzdání se držby nebo pasivita spočívající v neuchování si držby, z níž byl držitel vypuzen), jednak příčiny objektivního rázu, tj. ztrátu možnosti vykonávat držbu. V té souvislosti je třeba stanovit, že samotné přerušení výkonu držby (např. při přechodném opuštění věci) její zánik nevyvolá. Takový následek nemohou vyvolat ani smrt člověka nebo zánik právnické osoby, jsou-li držitelé, samy o sobě, protože i v těchto případech předně třeba ctít zásadu právního nástupnictví.

Vzhledem k tomu, že není vyloučen společný výkon držby několika osobami, navrhuje se stanovit, že se případ spoludržby posoudí obdobně jako spoluvlastnictví.

Díl 3
Vlastnictví

Oddíl 1
Povaha vlastnického práva a jeho rozsah

Předmět a obsah vlastnického práva

§ 900

(1) Vše, co někomu patří, všechny jeho věci hmotné i nehmotné, je předmětem jeho vlastnického práva.

(2) Zvláštní zákon upravuje vlastnické právo k bytům a nebytovým prostorům.

(3) Zvláštní zákon stanoví, které věci mohou být pouze předmětem vlastnického práva státu nebo určených právnických osob.

K § 900:

Osnova vymezuje v prvním odstavci § 900 nejprve vlastnické právo objektivně, tj. z toho hlediska, co je jeho předmětem, co ve vlastnictví může být. V tom směru se nečiní rozdíl mezi hmotnými a nehmotnými věcmi. Subjektivnímu vymezení vlastnického práva se věnuje § 901. Pokud se jedná o tzv. nehmotné statky (např. patenty, ochranné známky, průmyslové vzory, obchodní firmu nebo obchodní tajemství atd.), jde návrh ruku v ruce s tendencemi, které se v naší legislativě projevily při přijetí nových zákonů vztahujících se k předmětům průmyslového vlastnictví, ale i v jiných směrech (např. pokud jde o cenné papíry a investiční nástroje). Osnova nepřistupuje na scholastiku, podle níž nehmotné předměty, byť jde o předměty průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, objektem vlastnického práva nejsou a nemají vlastníka, nýbrž pouhého majitele.

Doktrína vyučující o hmotných věcech jako výlučném předmětu vlastnictví vznikla v 19. století na základě učení německých pandektistů. Toto pojetí [stavící na pojmovém rozdílu mezi Eigentum (vlastnictví) a Vermögen (majetek, majetnost)] našlo svůj odraz v BGB a v některých dalších evropských zákonících (např. v nizozemském nebo švýcarském) ovlivněných tímto myšlenkovým konceptem. Dokonce i rakouský občanský zákoník, který vlastní normativní úpravou (§ 355) zcela záměrně zdůraznil fakt vlastnictví věcí hmotných i nehmotných,⁴⁵⁾ byl později doktrinárně interpretován - pod Ungerovým a Randovým vlivem - ve prospěch úzkého pojetí vlastnického práva. Tyto tendence v našem občanském právu zesílily - pod zřejmým působením tehdejšího sovětského vzoru - po druhé světové válce a odrazily se v úpravě zákoníků z r. 1950 i z r. 1964. Pandektisté z rozdílu mezi vlastnictvím hmotných věcí a "majitelstvím" věcí nehmotných vyvozovali rozdíl práva věcného a obligačního. Tak tomu ale není a podstata věci je jiná. Pohledávku má věřitel vůči dlužníkovi.

⁴⁵⁾ Zeiller, F., von, *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie*, II.: Geistingers Verlagshandlung, Wien u. Triest, 1812.

Tento právní poměr se řídí pouze obligačním právem, které ustanovuje, jak pohledávka vzniká a jakým způsobem a kdy je dlužník povinen věřiteli plnit na vyrovnání jeho pohledávky svůj dluh. O splnění své pohledávky může věřitel žalovat pouze dlužníka. Pohledávka je však také: totiž jako určitý majetkový statek - a, podle záměru osnovy, také jako věc v právním smyslu (nehmotná) - rovněž součástí věřitelova majetku a jmění, a tedy i předmět jeho vlastnictví. Proto je věřitel vůči zásahům třetích osob chráněn možností podat vlastnickou žalobu a takovým zásahům se bránit. Podobně také věcná práva (např. zástava nebo služebnost) lze chránit jak speciální žalobou proti vlastníkově zatížené věci, tak i vlastnickou žalobou proti nedovoleným zásahům jiných osob. Návrh znění prvního odstavce logicky váže na § 346 a na § 356, vrací se k římskoprávnímu civilistickému konceptu, který reflektují i některé další právní řády (francouzský, québecký) a opouští scholastiku terminologické odlišování předmětů, jež jsou ve vlastnictví a jež jsou "jen" v majetku, neboť obsahový rozdíl mezi postavením vlastníka a "majitele" není žádný.

Druhý odstavec pouze poukazuje, že vlastnictví bytů a nebytových prostorů není předmětem úpravy občanského zákoníku, ale zvláštního zákona. Zároveň se v třetím odstavci připomíná, že je věcí zvláštních zákonů, aby upravily, které věci mohou vlastnit buď jen stát, anebo jen určené právnické osoby.

§ 901

Vlastník má právo se svým vlastnictvím v mezích zákona podle své vůle volně nakládat, zvláště je držet, užívat a požívat, a jiné osoby z toho vyloučit. Výkonem vlastnického práva nesmí vlastník rušit práva jiných, zejména nesmí takové činy, jejichž určujícím účelem je poškození nebo obtěžování jiných.

K § 901:

Termínem »vlastnické právo« se označuje subjektivní právo vlastníka k předmětu tohoto práva; tento předmět se označuje »vlastnictví«. Osnova tedy nesměšuje ani nezaměňuje pojmy »vlastnictví« a »vlastnické právo«, jak to činí platný občanský zákoník (např. v § 125, 132 nebo v § 133) nýbrž pojmem »vlastnictví« označuje předmět vlastnického práva, souhrn majetkových kusů, k nimž určitá osoba vlastnické právo má.

Z řady důvodů se nepřejímá dikce § 123 platného občanského zákoníku, kde se vymezuje obsah vlastnického práva slovy, že "vlastník je v mezích zákona oprávněn předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užitky a nakládat s ním." Toto pojetí vyšlo z původního § 130 občanského zákoníku v jeho podobě z r. 1964, mířícího ovšem jen na osobní vlastnictví, a očistilo je od zjevných socialistických prvků. Důvodová zpráva k platnému ustanovení to dotvrzuje, když uvádí, že "v ustanoveních, která upravovala osobní vlastnictví, byla zvolena obecná formulace." Tímto řešením se platná úprava odchyluje od standardních přístupů kontinentálního práva a ukazuje na myšlenkovou souvislost s někdejšími občanským

zákonodárstvím Sovětského svazu (srov. např. čl. 58 občanského zákoníku RSFSR z r. 1922 nebo čl. 92 občanského zákoníku RSFSR z r. 1964). Výsledkem je konzervace socialistické, ale hlavně věcně nesprávné, konstrukce obsahu vlastnického práva soukromníka.

Hlavní vady platné úpravy jsou tyto: Předně se odděluje úprava pozitivní a negativní stránky vlastnického práva (§ 124, 127). To je na újmu chápání jednotnosti vlastnického práva. Dále platný zákoník výčtem dílčích práv vlastníka, navíc podaným jako taxativní, jakoby dává najevo, že se jedná o úplný seznam jednotlivých oprávnění vlastníka a že vlastnické právo je součtem těchto dílčích práv, což neodporuje jen jednotnosti vlastnického práva, ale i jeho úplnosti a elasticitě. Konečně, výčet dílčích vlastnických oprávnění nerespektuje klasickou romanistickou vlastnickou triádu (*ius possidendi, ius utendi et fruendi a ius abutendi*) charakterizující typické projevy vlastníkovy působení na věc a respektovanou v evropském civilizačním okruhu dodnes. Z těchto důvodů se navrhuje opustit pojetí platné úpravy a při nové formulaci respektovat závěry klasické nauky s přihlédnutím k analogickým úpravám konvenčních občanských zákoníků z okruhu kontinentální právní kultury. Poukazuje se zvláště na zákoník rakouský (§ 354), francouzský (čl. 544), belgický (čl. 544), španělský (čl. 348), německý (§ 903), švýcarský (čl. 641), italský (čl. 832), nizozemský (V:1) ruský (čl. 209 odst. 2), co do základu i polský (čl. 140); ze zámořských např. na zákoník mexický (čl. 830) nebo québecký (čl. 947).

Osnova se vyhýbá snaze definovat vlastnické právo. Definice pojmů tohoto druhu nenáleží do zákona; zvláště u vlastnického práva by to bylo choulostivé, protože pokusy definovat vlastnické právo bývají ideologizovány. Návrh ustanovení proto zdůrazňuje jen nesporné, obecně akceptované a podstatné rysy vlastnického práva. Nesporné a podstatné rysy vlastnického práva jsou nezávislost, jednotnost, úplnost, elasticita a trvalost.

Pokud se jedná o nezávislost vlastnického práva, zdůrazňuje návrh § 901, že vlastník nakládá s předmětem svého vlastnického práva volně, to jest přímo a svou mocí, která je tudíž nezávislá na moci kohokoli jiného. To však přece jen neznamena absolutní volnost a neznamena to, že si vlastník s věcí může dělat, co chce. Proto se zároveň navrhuje stanovit, že je vlastníkovy volnost limitována dvojím: jednak to jsou meze zákona, jednak také subjektivní práva jiných osob.

Jednotnost vlastnického práva je dána sepětím jeho pozitivní a negativní stránky. Pozitivní stránku vlastnického práva představuje právo vlastníka nakládat s věcí zpravidla kterýmukoli způsobem podle libosti, jako negativní stránka vlastnického práva se označuje právo vlastníka zabránit zpravidla každému jinému, aby jeho věc neužíval nebo na ni jinak nepůsobil (*ius exclusionis*). Tento rys vlastnického práva se navrhuje vystihnout slovy, že vlastník má právo se svým vlastnictvím podle své vůle volně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit. *Ius exclusionis* je důležité pro ochranu vlastnického práva, zejména žalobní. Uvedená právní autorizace vlastníka je velmi významná a standardní zákoníky se bez ní neobejdou (srov. např. rakouský občanský zákoník v § 351, francouzský v čl. 544, německý v § 903, švýcarský v čl. 641, italský v čl. 832 atd.).

Vyjádření pozitivní i negativní stránky vlastnického práva v jediném ustanovení má zvýraznit jeho jednotné pojetí.

Úplnost vlastnického práva je vyjádřena důrazem na oprávnění vlastníka nakládat se svým vlastnictvím volně, tj. že může na svoji věc působit nebo nepůsobit, jak je mu libo, a jiné z působení na věc vyloučit. Tím je vymezen obsah vlastnického práva, nikoli tedy kazuistickým a neúplným výčtem dílčích vlastnických oprávnění, uvedených dnes v § 123 platného občanského zákoníku (právem držet, užívat, požívat plody a užítky předmětu vlastnictví a nakládat s ním). Obsah vlastnického práva není totiž tvořen součtem těchto dílčích oprávnění a existencí žádného z nich není podmíněna existence vlastnického práva. Odpadne-li některé z uvedených dílčích oprávnění jednotlivě (např. dá-li vlastník svou věc do nájmu nebo do výpůjčky), či odpadnou-li vcelku (např. při prohlášení úpadku), nemá to totiž vliv na existenci ani na trvání vlastnického práva. Naopak, pomine-li omezení, obnoví se vlastnické právo v původním rozsahu. Tím je podmíněna elasticita vlastnického práva. Toto právo tedy nezanikne, pozbude-li vlastník právo věc užívat, držet, požívat či jiné ze svých dílčích oprávnění, protože k zániku vlastnického práva může dojít jen z některého zákonného důvodu; tím je dána jeho trvalost.

Platná úprava se ve výčtu typických dílčích oprávnění vlastníka odchyluje od evropského standardu zejména v tom, že za jedno z dílčích vlastnických oprávnění označuje vedle práv věc držet, užívat a požívat její plody a užítky, také právo s věcí nakládat. Význam "nakládání s věcí" je v tomto pojetí, které u nás vytvořila právní doktrína 50. let, zúžen do smyslu: činit právní úkony, týkající se věci, realizovat její směnnou hodnotu. Dokonce se navyklo označovat toto dílčí oprávnění latinským *ius disponendi*, ač se jedná o termín, který v římském právu nemá oporu. Správně má jít při nakládání s věcí vlastníkem o označení souhrnu všech subjektivních práv vlastníka k předmětu vlastnického práva.

Se zřetelem k tomu osnova vychází z klasické vlastnické triády (*ius possidendi*, *ius utendi et fruendi* a *ius abutendi*), jak ji vytvořilo římské právo, protože charakterizuje typické projevy vlastníkovy působení na věc a je respektována v evropském civilizačním okruhu dodnes. Oproti stávající úpravě jsou tato dílčí práva podána příkladmo, nikoli taxativním výčtem, který by však byl nutně neúplný. Z dílčích práv vlastníka se v návrhu § 889 uvádějí z oné triády jen první dvě: právo věc držet a právo věc užívat i požívat. U požívání se výslovně nezmiňuje, že se jedná o právo požívat "plody a užítky" (správně "plody nebo užítky"), jak je tomu dnes v § 123 občanského zákoníku, protože je to nadbytečné a plyne to již ze samého pojmu »požívání«. *Ius abutendi*, tedy právo působit na podstatu věci, měnit ji, ba i zničit, není zvlášť zmiňováno - zmíněno je však v § 885, protože je podmíněno faktickým držením věci - neboť to plyne jak z obecné zásady vyjádřené v § 901, stejně jako z ní vyplývá i oprávnění vlastníka vlastnické právo převést na jiného či jinak se tohoto práva zprostit. Totéž ostatně plyne i z návrhu některých dalších ustanovení.

Navržené ustanovení nezmiňuje výslovně, že se vlastnická práva vztahují jak k podstatě (substanci), tak plodům a užitkům předmětu vlastnictví. Toto rozlišení by bylo účelné, pokud by se osnova vracela k institutu děleného vlastnictví, což se však nezamýšlí.

Pravidlo, že všichni vlastníci mají stejná práva a povinnosti a že se jim poskytuje stejná právní ochrana, vyjádřené v § 124 platného občanského zákoníku, se nezamýšlí do občanského zákoníku recipovat, neboť se jedná o pouhou duplicitní formulaci k druhé větě čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, přičemž Listina vyjadřuje tutéž zásadu přesněji.

Omezení vlastnického práva

§ 902

(1) Vlastník se zdrží všeho, co působí, že odpad, kouř, prach, plyn, pach, světlo, stín, hluk, otřesy a jiné podobné účinky (imise) vnikají na pozemek jiného vlastníka (souseda) v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku. Zakazuje se přímo přivádět imise na další pozemek bez ohledu na míru takových vlivů a na stupeň obtěžování souseda, ledaže se to opírá o zvláštní právní důvod.

(2) Jsou-li imise uvedené v první větě odstavce 1 důsledkem provozu závodu nebo podobného zařízení, který byl úředně schválen, má soused právo jen na náhradu újmy, i když byla újma způsobena okolnostmi, k nimž se při úředním projednávání nepřihlédlo.

§ 903

(1) Vlastník smí vstoupit na cizí pozemek a odnést si z něho svoji movitou věc, která se tam dostala následkem přirozené síly nebo vyšší moci, ledaže mu ji vlastník pozemku bezodkladně vydá sám. Stejně tak může vlastník na cizím pozemku stíhat chované zvíře nebo roj včel.

(2) Při výkonu práva podle odstavce 1 náleží vlastníku pozemku náhrada tím způsobené škody.

§ 904

(1) Plody spadlé ze stromů a keřů na sousední pozemek náleží vlastníkovi sousedního pozemku. To neplatí, je-li sousední pozemek veřejným statkem.

(2) Neučiní-li to vlastník v přiměřené době poté, co ho o to soused požádal, smí soused šetrným způsobem a ve vhodné roční době odstranit kořeny nebo větve stromu přesahující na jeho pozemek, působí-li mu to škodu nebo jiné obtíže převyšující zájem na nedotčeném zachování stromu. Jemu také náleží, co z odstraněných kořenů a větví získá.

(3) Části jiných rostlin přesahující na sousední pozemek může soused odstranit šetrným způsobem bez dalších omezení.

§ 905

Pozemek nesmí být upraven tak, aby sousední pozemek ztratil náležitou oporu, ledaže se provede jiné dostatečné upevnění.

§ 906

Vlastník umožní sousedovi vstup na svůj pozemek v době, rozsahu a způsobem, které jsou nezbytné k údržbě sousedního pozemku nebo k hospodaření na něm, nelze-li tohoto účelu dosáhnout jinak; soused však nahradí vlastníku pozemku škodu tím způsobenou.

§ 907

(1) Nemůže-li se stavba stavět nebo bourat, anebo nemůže-li se stavba již zřízená opravit nebo obnovit jinak než užitím sousedního pozemku, lze žádat, aby soud uložil sousedovi snášet, co je pro tyto práce potřebné, přičemž určí jejich rozsah i trvání a stanoví přiměřenou náhradu.

(2) Žádosti nelze vyhovět, převyšuje-li sousedův zájem na nerušeném užívání pozemku zájem na provedení prací.

§ 908

(1) Vlastník pozemku musí snášet užívání prostoru nad pozemkem nebo pod pozemkem, je-li pro to důležitý důvod a děje-li se to způsobem, že vlastník nemůže mít rozumný důvod tomu bránit.

(2) Z takového užívání cizího prostoru, nemůže nikdo odvodit právo, jehož by se mohl někdo dovolávat po odpadnutí důvodu, který k užívání opravňoval; pokud však v důsledku tohoto užívání vzniklo úředně schválené zařízení, může vlastník žádat náhradu škody.

K § 902 až 908:

Speciálně jsou upravena vlastnická omezení zákazem imisí (§ 902) doplněným zvláštními opatřeními týkajícími se chovu zvířat a pěstování rostlin, úprav pozemku, stavebních prací na sousedním pozemku a užívání cizího prostoru. Zjednodušeně tyto otázky upravuje občanský zákoník již dnes v § 127, synkreticky však směšuje různé normativní konstrukce ve spletení úpravy imisí a sousedského práva ve vlastním slova smyslu; obojí je pro budoucnost třeba systematicky uspořádat a více propracovat.

Zákaz imisí v prvním odstavci § 890 vychází z úpravy současné (§ 127 občanského zákoníku), redukuje se však jeho nadměrná kazuistika: nemluví se např. o plynu, kouři a parách, nýbrž jen o plynu; zúžení výčtu nepodlamuje normativní váhu a rozsah zákazu neboť výčet zůstává demonstrativní. Navrhuje se rozšířit zákaz imisí podle vzoru vládního návrhu občanského zákoníku z r. 1937 tak, že zakázáno bude přivádět imise na cizí pozemek přímo (bez ohledu na míru obtěžování tím způsobeného vlastníku cizího závodu), ledaže k tomu je zvláštní právní důvod. Přímé imise jsou přímým pokračováním vlastníkovy činnosti (např. svádění vody trativodem na sousední pozemek), nepřímé nejsou přímo vyvolány touto

činností, nýbrž jsou jen jejím volným následkem podmíněným přírodními vlivy (spad popílku, šíření hluku, množení hlodavců na pozemku neužívaném nebo nenáležitě obstarávaném apod.). Nepřímé imise mají být zakázány rovněž, avšak jen za podmínky, že jsou místním poměrům nepřiměřené a podstatně omezující obvyklé užívání pozemku v daném místě.

Osnova používá pro termín "sousední pozemek" synonymicky slova "pozemek jiného vlastníka", aby tak dala najevo, že má na mysli nejen pozemek v přímém sousedství, ale každý pozemek zasažený imisemi.

Druhý odstavce vylučuje zdržovací žalobu pro imise z závodu úředně schváleného (nejedná-li se ovšem o imise přímé); pokud ale takové imise převyšují obvyklou míru a podstatně omezují užívání sousedova pozemku náleží sousedovi náhrada škody. Vzhledem k tomu, že úprava odpovědnosti za škodu v části třetí stojí na principu, že při její náhradě má prioritu restitutio in integrum, což v daném případě není možné (musela by se odstranit příčina, tedy závodní provoz úředně schválený, čemuž se právě mání zabránit), navrhuje se výslovně uvést, že lze žádat pouze relutární náhradu.

Předmětem úpravy ust. § 903 jsou především otázky souvisící s chovem zvířat. Ponecháno je pravidlo, že vlastník nesmí nechat chovaná zvířata vnikat na chovaný pozemek. Jiná zvířata, která nejsou obvyklým předmětem chovu a žijí divoce (hlodavci, hmyz atd.), podléhají úpravě předešlého paragrafu o imisích, zejména nepřímých. Občanské zákoníky vyspělých zemí (např. rakouský v ust. § 384 nebo italský v čl. 924 až 926) obsahují úpravu, podle níž lze stíhat na cizím pozemku chované zvíře (s povinností hradit škodu tím na cizím pozemku případně způsobenou); výslovná zmínka o roji včel je z toho důvodu, že přirozeně jednotlivé včely na cizím pozemku stíhat nelze. Ale už Randa dovodil,⁴⁶⁾ že se jedná o obecné pravidlo, netýkající se jen zvířat, nýbrž všech movitých věcí; se zřetelem k tomu je formulován návrh druhého odstavce. Stejně řešení zvolil např. nizozemský zákoník (čl. 23 páté knihy) nebo občanský zákoník Québecu (čl. 989).

Návrh § 904 se věnuje otázkám souvisícím se stromy a jinými rostlinami na sousedících pozemcích. Stávající úprava obsahuje jen zjednodušené pravidlo. Předně se navrhuje stanovit, že plody spadlé z přesahujících keřů nebo z větví stromů na sousední pozemek náleží vlastníkovu pozemku, na nějž spadly. Podobné pravidlo v našem právním řádu dosud chybělo. Jsou-li plody dosud na těchto rostlinách, náleží vlastníkovu rostlin, a podle pravidla v odst. 3 § 903 mu musí být umožněno, aby je očesal, byť byl přístup k nim možný jen ze sousedního pozemku. Dále se navrhuje upřesnit dosavadní konstrukci o odstraňování kořenů a větví pronikajících na sousední pozemek. U stromu je namístě chránit jej ve zvýšené míře (tak již předválečná československá osnova), proto se sleduje stanovit, že jeho kořeny a větve lze odstranit nikoli jen šetrně a ve vhodné době, ale také po zvážení míry obtěžování vlastníka sousedního pozemku.

§ 905 až 907 se věnují úpravám pozemků a stavebním pracem na nich. První dvě ustanovení recipují dosavadní úpravu § 127 odst. 1 a 3 stávajícího občanského zákoníku. Předně nelze stavebními nebo jinými úpravami ohrozit stabilitu sousedního pozemku. Dále pak je namístě umožnit vlastníku pozemku vstup na sousední pozemek, je-li to nezbytné k údržbě jeho pozemku nebo pro hospodaření na něm. Proti dosavadní úpravě se navrhuje výrazněji zdůraznit, že omezení vlastnických práv takovém případě přichází v úvahu jen tehdy, nelze-li daného účelu dosáhnout jinak; nebude tedy možné, aby soused vnikal na další pozemek jen za účelem dosažení vlastní úspory apod., existuje-li možnost dosáhnout téhož jinak, byť nákladněji.

Návrh § 907 řeší jen případy běžné údržby a běžného hospodaření. Z toho důvodu následující ustanovení pamatuje na případy mimořádné.

Rozhrady

§ 909

(1) Má se za to, že ploty, zdi, meze, strouhy a jiné podobné přirozené nebo umělé rozhrady mezi sousedními pozemky jsou společné.

(2) Společnou zeď může každý užívat na své straně až do poloviny její tloušťky a zřídit v ní výklenky tam, kde na druhé straně nejsou. Nesmí však učinit nic, co zeď ohrozí nebo co sousedovi překáží v užívání jeho části.

§ 910

(1) Kde jsou rozhrady dvojitě nebo kde je jejich vlastnictví rozděleno, udržuje každý svým nákladem, co je jeho.

(2) Vlastník není povinen znovu postavit rozpadlou zeď, plot nebo obnovit jinou rozhradu, musí ji však udržovat v dobrém stavu, hrozí-li následkem jejího poškození sousedovi škoda.

§ 911

Na návrh souseda a po zjištění stanoviska stavebního úřadu může soud uložit vlastníkovu povinnost pozemek oplotit, je-li to potřebné k zajištění nerušeného výkonu sousedova vlastnického práva a nebrání-li to účelnému užívání dalších pozemků.

K § 909 až 911:

Rozhrady ukazují patrné hranice mezi pozemky, ať již jsou přirozené či umělé (zeď, živý plot, mez atp.); jsou-li takové, třeba stanovit základní pravidla. Stávající občanský zákoník stanovil jen možnost soudního uložení povinnosti pozemek oplotit (§ 127 odst. 2). Toto

⁴⁶⁾ Randa, A., Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém, 7. vyd., Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1922, s. 48 an.

opatření, svým charakterem mimořádné, přejímá § 911. Jemu předcházejí ustanovení § 909 a 910 vztahující se k běžným záležitostem soukromého života.

Předně se navrhuje stanovit vyvratitelnou domněnkou, že tam, kde není jasné, komu z vlastníků sousedních pozemků rozhrada náleží, náleží jim společně. Na společné rozhrady se použijí ustanovení o spoluvlastnictví. To však není z praktického hlediska možné u společných zdí v tom směru, že nelze pro tyto případy zvolit pravidlo, že každý ze spoluvlastníků má právo k celé věci. Z toho důvodu se v § 909 odst. 2 sleduje odchylná úprava, podle níž spoluvlastník užívá svou polovinu zdi a má možnost dělat v ní výklenky (také do ní vestavět skříně apod), nesmí však ohrozit její stabilitu a funkce, ani omezit druhého spoluvlastníka v užívání jeho části. Pokud se jedná o jiné rozhrady, v tomto odstavci výslovně nezmiňované, lze si představit některé další případy, které se mohou raritně vyskytnout (např. v případě plotů, ohrad, živých plotů atd.). Ohledně nich však netřeba volit kazuistickou úpravu, nýbrž postačí analogická aplikace § 909 odst. 2, případně využití úpravy sousedských práv či jiných odpovídajících ustanovení.

V protikladu k předchozímu ustanovení stanoví § 910, že tam, kde je nepochybné, jaká rozhrada náleží jednomu či druhému z vlastníků sousedního pozemku, udržuje každý to, co mu patří. Povinnost k údržbě rozhrady však není absolutní; stanovit ji má význam jen pro případy odvrácení rizika vzniku škody sousedního pozemku.

Nezbytná cesta

§ 912

(1) Vlastník nemovitosti, na níž nelze řádně hospodařit či jinak ji řádně užívat proto, že není dostatečně spojena s veřejnou cestou, může žádat, aby mu soused za náhradu propůjčil nezbytnou cestu přes svůj pozemek.

(2) Nezbytnou cestu může soud povolit v rozsahu, který odpovídá potřebě vlastníka nemovitosti řádně ji užívat s náklady co nejmenšími. Zároveň musí být dbáno, aby soused byl zřízením nebo užíváním nezbytné cesty co nejméně obtěžován a jeho pozemek co nejméně zasažen. To musí být zvláště zvaženo, má-li se žadateli povolit zřízení nové cesty.

§ 913

(1) Za nezbytnou cestu náleží náhrada k odčinění újmy tím vzniklé; povolí-li se spoluužívání cizí soukromé cesty, zahrne náhrada i zvýšené náklady na její údržbu.

(2) Vlastník nemovitosti, v jehož prospěch byla nezbytná cesta povolena, poskytne jistotu přiměřenou případné škodě způsobené na dotčeném pozemku; to neplatí, je-li zjevné, že patrná škoda na dotčeném pozemku nevznikne.

(3) Plnění podle odstavců 1 a 2 náleží především vlastníku pozemku dotčeného povolením nezbytné cesty, má-li však jím být dotčeno též věcné právo další osoby k dotčenému pozemku, poskytnou se tato plnění v přiměřeném rozsahu i jí. Další osobě, již

bylo k dotčené nemovitosti zřízeno jiné právo, náleží náhrada za utrpěnou újmu proti vlastníkovi dotčeného pozemku; k tomu musí být přihlédnuto při stanovení náhrady podle odstavce 1.

§ 914

Při povolení zřídit na dotčeném pozemku nezbytnou cestu jako umělou ji zřídí a udržuje ten, v jehož prospěch byla povolena.

§ 915

(1) Soud nepovolí nezbytnou cestu,

- a) převýší-li škoda na nemovitosti souseda zřejmě výhodu nezbytné cesty,
- b) způsobil-li si nedostatek přístupu z hrubé nedbalosti či úmyslně ten, kdo o nezbytnou cestu žádá, anebo
- c) žádá-li se nezbytná cesta jen za účelem pohodlnějšího spojení.

(2) Nelze povolit nezbytnou cestu přes prostor uzavřený za tím účelem, aby do nich cizí osoby neměly přístup, ani přes pozemek, kde veřejný zájem brání takovou cestu zřídit.

§ 916

(1) Obklopuje-li nemovitost bez přístupu několik sousedních pozemků, povolí se nezbytná cesta jen přes jeden z nich. Přitom se uváží, přes který pozemek je nejpřirozenější přístup za současného zřetele k okolnostem uvedeným v § 912 odst. 2.

(2) Ztratí-li nemovitost spojení s veřejnou cestou proto, že pozemek byl rozdělen, lze žádat nezbytnou cestu jen po osobě, která se na dělení podílela. V takovém případě se nezbytná cesta povolí bez náhrady.

§ 917

Při pominutí příčiny, pro niž byla povolena nezbytná cesta, aniž je na oprávněné straně nějaká jiná příčina pro zachování nezbytné cesty, soud na návrh vlastníka dotčeného pozemku nezbytnou cestu zruší.

§ 918

(1) Při zániku práva nezbytné cesty se náhrada nevrací, složená jistota se však vypořádá.

(2) Je-li náhrada za nezbytnou cestu splatná ve splátkách, zaniká povinnost platit splátky, které při zániku práva nezbytné cesty nejsou splatné.

§ 919

Při potřebě zřídit nezbytnou cestu jako umělou může vlastník dotčeného pozemku požadovat, aby žadatel do svého vlastnictví převzal pozemek potřebný pro nezbytnou cestu. Tehdy se kupní cena stanoví nejen se zřetelem k ceně postoupeného pozemku, ale i s ohledem na znehodnocení zbývajících nemovitých majetku dotčeného vlastníka.

K § 912 až 919:

Současný občanský zákoník po dlouhých letech absence toho institutu upravil nezbytnou cestu zkratkovitě a velmi nedostatečně. Z toho důvodu se stávající úprava nepřejímá a navrhuje se řešit problematiku nezbytné cesty po vzoru standardních úprav (Rakousko, Německo, Québec aj.) důkladněji. To má zásadní význam zejména z toho důvodu, že nezbytná cesta je institut svou povahou vyjímečný, sloužící k omezení vlastnického práva jednoho vlastníka v soukromém zájmu vlastníka jiného.

Možnost žádat zřízení nezbytné cesty má být poskytnuta vlastníkovi této nemovité věci, která postrádá dostatečné spojení s veřejnou cestou, tak aby svou nemovitost mohl řádně užívat. Dosažení pohodlnějšího spojení však důvodem pro zřízení nezbytné cesty není. Přitom musí být zváženy jak potřeba osoby požadující nezbytnou cestu, tak zájem vlastníka sousedního pozemku, jehož vlastnické právo má být omezeno. Mezi obojím je třeba respektovat nezbytnou relaci. Přitom musí být zváženo, jde-li o případ, kdy se potřebnému vlastníkovi umožní spoluužívání již existující cesty souseda, anebo zřízení cesty nové, protože druhým z uvedených opatření se do sousedova vlastnického práva zasáhne podstatněji. V dané souvislosti se proto v § 919 umožňuje vlastníku sousedního pozemku požadovat po tom, kdo si nezbytnou cestu nárokuje, vykoupil pozemek zasažený zřízením nově vybudované umělé cesty. Přitom musí být pamatováno, že se taková změna vlastnických poměrů může záporně promítnout i do hodnoty zbývajících nemovitých majetku tohoto vlastníka, a tudíž i to musí být zohledněno při stanovení kupní ceny.

Nezbytnou cestu lze povolit jen za náhradu (§ 912). Ta může být hrazena i ve formě splátek (§ 918). Vedle náhrady má být omezovanému vlastníku složena i jistota na krytí případných škod na jeho pozemku vzniklých, vyjma případy, kdy je zřejmé, že tu riziko takových škod není. V té souvislosti je nutné pamatovat i na to, že dotčením sousedního pozemku mohou být zasažena i práva dalších osob, nejen tedy vlastníka. Tehdy, opírají-li se tato oprávnění o práva věcná, musí být v odůvodněných případech příslušné náhrady a jistoty poskytnuty i jim. To je praktické zejména tehdy, je-li sousední pozemek zatížen zástavním právem, věcným břemenem nebo předkupním právem apod. Jiná věc je, jde-li o obligační nároky třetí osoby (typicky půjde o případy nájmu nebo pachtu) - pak taková třetí osoba může odškodnění požadovat jen proti vlastníku sousedního pozemku, který je vůči ní ve smluvním poměru. Ale i tento aspekt musí být zváženo při vyměření náhrady, jaká omezovanému vlastníku vůči žadateli nezbytné cesty náleží. Protože lze nezbytnou cestu zřídit nejen ve věcném, ale i v časově nezbytném rozsahu, třeba počítat s tím, že nezbytná cesta může být také zrušena (§ 917), a pro ten případ stanovit, zda má být vypořádána poskytnutá náhrada a složená jistota (§ 918).

Povolením nezbytné cesty nelze vlastníka sousedního pozemku nepřiměřeně omezit. To platí zejména tehdy, žádá-li se nezbytná cesta přes uzavřené prostory nebo brání-li zřízení takové cesty veřejný zájem. Stejně tak není možné řešit povolením nezbytné cesty případy, kdy se žadatel přístupu k veřejné cestě sám hrubou nedbalostí zbavil.

Zvlášť musí být pamatováno na situace, kdy je izolovaná nemovitost obklopena několika pozemky, a stejně tak i na případ, kdy k izolaci pozemku došlo rozdělením pozemku původního (typicky při zrušení spoluvlastnictví). Tyto případy se navrhuje upravit v § 916.

Vyvlastnění a omezení vlastnického práva

§ 920

Ve stavu nouze nebo v naléhavém veřejném zájmu lze na nezbytnou dobu a v nezbytné míře použít vlastnickou věc, pokud účelu nelze dosáhnout jinak.

§ 921

Ve veřejném zájmu, který nelze uspokojit jinak, a jen na základě zákona lze vlastnické právo omezit nebo věc vyvlastnit.

§ 922

(1) Za omezení vlastnického práva nebo vyvlastnění věci podle předchozích ustanovení náleží vlastníkovu náhrada plné hodnoty majetku dotčeného těmito opatřeními.

(2) Náhrada se poskytuje v penězích. Lze ji však poskytnout i jiným způsobem, dá-li tomu dotčený vlastník přednost.

K § 920 až 922:

Tradičně se uznává, že vlastník může být za určitých okolností ve svých právech omezen nebo i vlastnického práva zbaven. Respektuje se, že se tato úprava tradičně v občanských kodexech vyskytuje, byť jde o opatření svým charakterem veřejnoprávní. Navržená úprava v podstatě recipuje stávající § 128 občanského zákoníku s tím, že odděluje do zvláštních ustanovení použití cizí věci ve stavu nouze nebo naléhavém veřejném zájmu (§ 920), tedy opatření svým charakterem mimořádné a často jen dočasné, a omezení vlastnického práva nebo vyvlastnění ve veřejném zájmu, který nelze uspokojit jinak (§ 921). Následující ustanovení řeší otázku náhrad: nově se navrhuje stanovit, že postiženému vlastníku náleží náhrada plné hodnoty dotčeného majetku, a to v penězích. Zároveň se nebrání tomu, aby náhrada byla poskytnuta i jinak, bude-li to dotčenému vlastníku lépe vyhovovat a projeví-li s tím souhlas.

Ochrana vlastnického práva

§ 923

(1) Kdo věc neprávem zadržuje, může být vlastníkem žalován, aby ji vydal.

(2) Žalovat o vydání věci nemůže ten, kdo věc svým jménem nabyvateli zcizil, aniž byl jejím vlastníkem, a teprve poté k ní vlastnické právo nabyt; nabytím vlastnického práva zcizitelem se nabyvatel stává vlastníkem věci.

§ 924

(1) Kdo se domáhá, aby mu věc byla vydána, musí ji popsat takovými znaky, kterými se rozeznává od jiných věcí téhož druhu.

(2) Vydání movité věci, kterou nelze rozeznat podle odstavce 1, zejména jedná-li se o peníze nebo o cenné papíry na doručitele smíšené s jinými věcmi téhož druhu, se lze domáhat, jen lze-li z okolností seznat vlastnické právo osoby, jež právo uplatňuje, a nedostatek dobré víry osoby, na níž je požadováno vydání věci.

§ 925

Vlastník se může domáhat ochrany proti každému, kdo neprávem do jeho vlastnického práva zasahuje nebo je ruší jinak než tím, že mu věc zadržuje.

§ 926

Ochrana domnělého vlastnického práva

(1) Práva podle § 923 až 925 náleží i tomu, kdo má věc v oprávněné nebo poctivé držbě, jakož i tomu, kdo má věc z jiného právního důvodu u sebe. Taková osoba se považuje za vlastníka proti tomu, kdo zasahuje do jejích práv, ač má pro to slabší důvod.

(2) Kdo nabyt věc bezúplatně, nemůže se domáhat ochrany proti tomu, kdo věc nabyt za úplatu.

(3) Opírá-li se právo žalobce i žalovaného o důvod stejně silný, poskytne se ochrana žalovanému.

K § 923 až 926:

Deformované a simplifikované pojetí ochrany vlastnického práva v § 126 odst. 1 nynějšího občanského zákoníku, vycházející ze socialistických tradic, se navrhuje nahradit standardní úpravou vycházející z klasického pojetí vlastnických žalob. Vlastnické žaloby jsou dvě, totiž žaloba na vydání věci neboli reivindikační (§ 923) a žaloba zápůrčí čili negatorní (§ 925). K nim se přiřazuje žaloba z domnělého vlastnictví, neboli publiciánská, upravená nově v § 926.

Vydání věci se může domáhat její vlastník proti tomu, kdo mu ji neprávem zadržuje. Takto lze žalovat jen o vydání určité (identifikovatelné) věci, a proto nelze zpravidla vindikovat věci druhově určené, pokud byly smíšeny s jinými věcmi téhož druhu. Na to pamatuje úprava § 924, která (zejména v odstavci druhém, který rozvádí pravidlo prvního odstavce) vylučuje vindikaci kvantity.

Zároveň se vylučuje možnost uplatnění reivindikační žaloby.

Jedná se o situaci, kdy nevlastník svým jménem zcizí věc další osobě - pak vzhledem k zásadě *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet* obecně platí, že se tak stalo neplatnou smlouvou a nabyvatel vlastnické právo k věci nezískal - ale následně se zcizitel sám stane vlastníkem oné věci. Pak by se mohl, nebýt druhé věty § 923, domáhat vydání věci s argumentem svého právě nabytého vlastnického práva a těžít z vlastního protiprávního jednání. Vyloučení této možnosti odpovídá uznaným právním zásadám.

Zápůrčí žaloba je jako druhá z vlastnických žalob upravena v § 920 (dosavadní občanský zákoník v § 126 odst. 1 její existenci vůbec pomíjí, přestože se v praxi běžně používá). Touto žalobou se dotčený vlastník brání proti jinému rušení vlastnického práva než je odnětí věci. Význam této žaloby je dán tím, že stačí prokázat fakt rušení vlastnického práva. Na žalovaném pak je, aby se případně pokusil dokázat, že zásah do žalobcova vlastnického práva nebyl učiněn, případně že nebyl učiněn neprávem. Petit negatorní žaloby směřuje k tomu, aby se žalovaný zdržel dalších rušebních činů a aby, pokud již nastal, odstranil následky svého rušebního jednání uvedením do předešlého stavu.

K oběma předešlým žalobám je přiřčena žaloba z domnělého vlastnictví (*actio Publiciana*). Kdo drží věc poctivě a oprávněně má vůči všem, kdo mají slabší právo stejnou možnost žalovat jakou má vlastník. Touto úpravou se rozšiřuje ochrana držby oproti obecné úpravě v § 897, ovšem jen pro případ držby poctivé a oprávněné. Z praktických důvodů se táž ochrana poskytuje i tomu, kdo má věc u sebe i z jiného právního důvodu (jako jsou např. nájem nebo výpůjčka). V tom směru sleduje osnova myšlenku § 126 odst. 2 platného občanského zákoníku.

Oddíl 2

Nabytí vlastnického práva

Pododdíl 1

Přivlastnění a nález

Přivlastnění

§ 927

(1) Věc, která nikomu nepatří, si každý může přivlastnit, nebrání-li tomu zákon nebo právo jiného na přivlastnění věci.

(2) Nepřivlastní-li si nikdo opuštěnou movitou věc, stává se jejím vlastníkem obec, která ji nalezne na svém území.

(3) Opuštěná nemovitá věc připadá do vlastnictví státu. Neujme-li se však stát její držby nebo nebude-li vlastnické právo státu zapsáno do veřejného seznamu, může věc vydržením nabýt kdokoli.

§ 928

(1) Zkrocené zvíře, které vlastník nestíhá a které se ani samo k vlastníkovi v přiměřené době nevrátí, ač mu v tom nikdo nebrání, se stává zvířetem bez pána a smí si je přivlastnit na soukromém pozemku jeho vlastník, na veřejném statku pak kdokoli.

(2) Platí, že přiměřenou dobou pro návrat zvířete k vlastníkovi je doba šesti týdnů.

§ 929

(1) Divoké zvíře je bez pána, dokud žije na svobodě.

(2) Zvíře v zoologické zahradě a ryba v rybníku nebo podobném zařízení, které nejsou veřejným statkem, bez pána není.

§ 930

Zajaté divoké zvíře se stane zvířetem bez pána, jakmile získá znovu svobodu a jeho vlastník je bez prodlení a soustavně nestíhá ve snaze znovu je zajmout.

§ 931

(1) Věc, kterou vlastník opustil, protože ji nechce jako svou držet, nikomu nepatří.

(2) Nevykonává-li vlastník vlastnické právo k movité věci po dobu tří let, považuje se věc za opuštěnou. Byla-li movitá věc nepatrné hodnoty zanechána na místě přístupném veřejnosti, považuje se za opuštěnou bez dalšího.

(3) Nevykonává-li vlastník vlastnické právo k nemovité věci po dobu deseti let, má se za to, že ji opustil.

§ 932

Přivlastnil-li si někdo opuštěnou věc zapsanou ve veřejném seznamu, může se domáhat, aby byl stav zápisů uveden do souladu se skutečným právním stavem.

K § 927 až 932:

Osnova opouští zjednodušené pojetí režimu věcí opuštěných (derelinkvovaných), nalezených a skrytých v dosavadním ust. § 135 občanského zákoníku, jehož základní nedostatek je v tom, že stále sleduje koncepci zájmu někdejšího socialistického státu přivlastnit si nález. Tomu odpovídá původní konstrukce tohoto ustanovení, že věci nalezené a skryté, jejichž vlastník není znám, stejně jako věci opuštěné připadají do vlastnictví státu. Stejná myšlenka rezonuje ale i s úpravou současnou, podle níž tyto věci připadají do vlastnictví obce. Ze zkušeností praktického života je zřejmé, že se jedná o zákonodárcovo nesplnitelné přání a že se život vydává zcela jinou cestou. Proto se po vzoru zavedených kodexů právní režim věcí opuštěných, nalezených a skrytých upravuje podrobněji a se zřetelem k specifickým znakům každé z jednotlivých skupin.

O opuštěných věcech pojednávají ust. § 927 a násl. Předně se stanovuje, že věc, která nikomu nepatří, může být kýmkoli okupována a může k ní být nabyto vlastnické právo, ledaže tomu brání zvláštní zákony. Stanovuje se tedy zásada okupační volnosti. Tam, kde je zvláštní zájem na omezení nebo vyloučení okupační volnosti ponechává se příslušná úprava zvláštním zákonům, jak se také běžně děje. Osnova volí termín "věc, která nikomu nepatří", resp. "věc opuštěná", nikoli "věc ničí", popř. "věc bez pána", byť druhé z uvedených označení odpovídá jiným jazykovým pojetím (příkladmo herrenlos, sans maitre, senza padrone), protože taková označení působí archaicky. Přídomek "bez pána" je ponechán pouze u zvířat (§ 928 až 931), kde také odpovídá jazykové uzanci.

Opuštěná (derelinkvovaná) věc je taková, kterou její vlastník opustí s úmyslem již nebýt jejím vlastníkem. Mohou být i některé případy sporné, proto se navrhuje stanovit, že účinky derelikce nastávají, nevykonává-li vlastník k věci své právo po stanovenou dobu. Vzhledem k tomu, že určité věci, zejména nemovitosti, jsou zapsány v příslušných veřejných seznamech, musí být novému vlastníku umožněno, aby se domohl uvedení stavu zápisů do souladu s nově vzniklým právním poměrem.

Zvláštní ustanovení se vztahují k zvířatům. Vzorem těchto pro tuto úpravu jsou opět standardní zákoníky (rakouský, německý, švýcarský, italský). Předně se navrhuje stanovit, že divoké zvíře nemá pána, dokud žije na svobodě. Z této úpravy nelze dovodit, že by si takové, resp. každé divoké zvíře mohl kdokoli přivlastnit bez omezení, protože tomu brání omezení plynoucí ze speciálních právních předpisů. Po vzoru BGB (§ 970) se navrhuje zřetelně stanovit, že zvířata v zoologických zahradách a ryby v soukromých rybnících bez pána nejsou.

Divoká zvířata mohou být zajata nebo zkrocena. Zatímco zajaté zvíře získá svobodu, jakmile unikne ze zajetí, nejsou pronásledováno (§ 931), zkrocené zvíře se stane zvířetem bez pána v momentu, kdy pozbude puzení k návratu k svému pánovi (§ 928). Vzhledem k tomu, že obvykle není snadné tento okamžik prokázat, navrhuje se, opět ve shodě s většinou evropských zákoníků, stanovit pro případ pochybností nevyvratitelnou domněnkou, že přiměřená doba pro návrat zvířete je 42 dnů, resp. 6 týdnů. Ustanovení o zvířatech divokých, zajatých a zkrocených se přirozeně nevztahují na domácí (domestikovaná) zvířata. Protože se v této pasáži nenavrhuje speciální normativní úprava o domácích zvířatech, mají na ně být podle obecných ustanovení (vzhledem k druhé větě § 426) aplikována ustanovení o věcech. v daném případě § 932.

Nález

§ 933

Má se za to, že si každý chce podržet své vlastnictví; kdo věc najde, nesmí ji považovat za opuštěnou a přivlastnit si ji.

§ 934

(1) Ztracenou věc vrátí nálezce tomu, kdo ji ztratil, nebo vlastníkovi proti úhradě nutných nákladů a nálezného.

(2) Nelze-li z okolností poznat, komu má být věc vrácena, a nemá-li věc jen nepatrnou hodnotu, oznámí nálezce nález obci bez zbytečného odkladu, zpravidla do tří dnů; byla-li však věc nalezena ve veřejné budově nebo ve veřejném dopravním prostředku, odevzdá nálezce nález provozovateli těchto zařízení, který se zachová podle zvláštních právních předpisů, a není-li jich, postupuje, jako by byl nálezcem.

§ 935

(1) Obec vyhlásí nález obvyklým způsobem.

(2) Nepřihlásí-li se v přiměřené době ten, kdo věc ztratil a má-li ztracená věc značnou hodnotu, učiní obec vhodné opatření, aby nález vešel v širší známost.

§ 936

(1) Obec rozhodne, jak bude nalezená věc uschována. Souhlasí-li s tím nálezce či jiná osoba a je-li to vhodné, může obec rozhodnout, že věc bude uschována u této osoby. Věci značné hodnoty, zejména peníze o vyšší částce, obec odevzdá zpravidla do soudní úschovy nebo je uloží jiným vhodným způsobem.

(2) Věc, která se bez patrné škody uschovat nedá, prodá obec ve veřejné dražbě a s výtěžkem naloží podle odstavce 1; předtím však odečte vlastní náklady s dosavadní správou věci.

§ 937

Věc nebo výtěžek za ni stržený vydá obec včetně plodů a užitků a po odečtení nákladů a nálezného tomu, kdo věc ztratil, nebo vlastníkovi, pokud se přihlásí do jednoho roku od vyhlášení nálezu.

§ 938

(1) Nálezný náleží nálezci i tehdy, když lze vlastníka zřejmě poznat ze znamení na věci, anebo z jiných okolností.

(2) Nálezný činí desetinu ceny nálezu. Má-li však ztracená věc hodnotu jen pro toho, kdo ji ztratil, nebo pro jejího vlastníka, vyměří se nálezný podle slušného uvážení.

§ 939

(1) Nepřihlásí-li se nikdo o věc do jednoho roku, může po uplynutí této doby nálezce užívat věc nebo výtěžek za ni stržený jako poctivý držitel.

(2) Přihlásí-li se ten, kdo věc ztratil, nebo její vlastník později, vydá se mu věc nebo výtěžek za ni stržený po zaplacení nákladů a nálezného.

(3) Uplynou-li tři roky od vyhlášení nálezu, nabude nálezce vlastnické právo k věci nebo k výtěžku za ni strženému.

§ 940

Prohlásí-li nálezce obci, že nalezenou věc nabýt nechce, přechází jeho právo věc nebo výtěžek za ni stržený užívat a nabýt na obec, v jejímž obvodu byla věc nalezena. Nabytím vlastnického práva vzniká obci povinnost zaplatit nálezci nálezné.

§ 941

Nálezci, který nález neoznámí, přisvojí si jej nebo jinak poruší své povinnosti, nenáleží úhrada a nálezné, ani nemůže nález užívat nebo nabýt k němu vlastnické právo podle § 939. Tím není dotčena jeho odpovědnost za škodu.

§ 942

Nalezne-li nějakou věc několik osob zároveň, jsou oprávněny i zavázány společně a nerozdílně. Spolunálezcem je i ten, kdo věc spatřil a snažil se ji dosíci, třebaže se jí dříve uchopil někdo jiný.

Nález skryté věci

§ 943

O nálezu věci zakopané, zazděné nebo jinak skryté, platí totéž, co o nálezu ztracené věci. Nálezci však nenáleží nálezné, když vlastník o úkrytu věci věděl.

§ 944

(1) Nemá-li skrytá věc vlastníka a je-li zřejmé, že nikomu nepatří, oznámí nálezce její nalezení vlastníkovi pozemku a příslušnému orgánu obce; § 942 platí obdobně.

(2) Nepřípadne-li skrytá věc podle zvláštních zákonů do vlastnictví státu, dohodne se nálezce s vlastníkem pozemku, kdo z nich si věc ponechá a vyplatí druhému polovinu ceny věci. Nedohodnou-li se, náleží věc vlastníku pozemku a ten nálezci zaplatí polovinu její ceny.

§ 945

Osoba zjednaná k nalezení ztracené nebo skryté věci není nálezcem a náleží jí jen odměna za hledání, byla-li sjednána.

§ 946

Záchrana cizí věci

Osobě, která zachrání cizí věc od nevyhnutelné ztráty nebo zkázy, náleží přiměřená odměna, nanejvýš desetina ceny věci, a náhrada účelně vynaložených nákladů. Vlastník věci se povinnosti k úhradě zbaví, nepožaduje-li zachráněnou věc nazpět.

K § 933 až 946:

Od věci a zvířat, která nikomu nepatří, nutno odlišit případ věci nalezené. Zatímco v prvním případě jde o věci bez vlastníka a zvířata bez pána, v druhém se jedná situaci, kdy vlastník ztrátou věci pozbyl jen její držbu, ale nikoli vlastnické právo k ní. Proto musí být

jeho vlastnické právo šetřeno a zákon musí vlastníku poskytnout možnost, aby se své věci opět ujal.

Předně se stanoví, že nalezená věc musí být vrácena tomu, kdo ji ztratil. Není-li to možné, musí být nález oznámen obci, kde byla ztracená věc nalezena. Obec pak oznámí nález věci, zpravidla jen způsobem v místě obvyklým, ledaže jde o nález o značné hodnotě, u něhož se vyžaduje, aby snaha zjistit jejího vlastníka byla při neúčinnosti prvního oznámení byla intenzivnější. Nalezená věc musí být uschována; přitom se ponechává obci na vůli, aby tak učinila sama, popř. aby věc ponechala v detenci nálezce či ji předala do úschovy jiné osobě. Pokud se vlastník do roka přihlásí, věc se mu vydá, odečtou se však náklady spojené s její úschovou, případně též s vyhlášením nálezu, dále případné náklady nálezce a nálezného. Nepřihlásí-li se vlastník do roka, ponechá se věc nálezci v detenci s tím, že věc musí být vrácena i později se přihlásivšímu vlastníku. Leč nepřihlásí-li se vlastník ani do tří let, stane se vlastníkem věci nálezce. Právo věc užívat i vlastnické právo k nálezu může nálezce odmítnout, pak věc případně obci.

Úkolem zákona je dbát o poctivé respektování jeho příkazů. Proto se navrhuje stanovit, že nálezce, který své povinnosti nesplní, pozbude právo na zaplacení nálezného i na nabytí věci.

O skrytých věcech normují § 943 a 944. U skrytých věcí, rozdílně od nálezů, se zpravidla méně často dohledá její vlastník. Je-li to v určitých případech možné, postupuje se stejně jako při nálezu věci. Jinak musí být nález skryté věci oznámen obci a vlastníku pozemku, na němž byl nález učiněn. Respektují se přitom jak zájmy vlastníka pozemku, kde byla skrytá věc nalezena, tak zájmy nálezce. Nemá-li tato věc zřejmě vlastníka, musí zákon vyřešit, kdo si ji ponechá. Nejedná-li se o zvláštní případy, kdy taková věc podle speciálních zákonů případně státu, má její hodnota připadnout polovinou vlastníku pozemku a polovinou nálezci. Konstruovat však z toho důvodu spoluvlastnictví jich obou by nebylo z praktických důvodů vhodné. Proto se navrhuje stanovit, že vlastnické právo případně jednomu z nich s povinností druhého vyplatit. V tom směru se preferuje dohoda zúčastněných a pro případ, že k ní nedojde, případně věc vlastníku pozemku, který nálezce odškodní.

Od případu nálezu věci z vlastního podnětu nálezce třeba odlišit případ, kdy někdo určitou osobu jen najme k tomu, aby věc nalezla; taková osoba není nálezcem ve smyslu zákona a nenáleží jí nálezného ani jiná plnění, ledaže jí byla smlouvou přiznána zvláštní odměna.

K ustanovením o nalezených a skrytých věcech je přiřčen § 935 o záchraně cizí věci. Případ je skutkově odlišný v tom, že před ztrátou či zkázou je pravidelně zachráněna věc známého vlastníka, avšak podobný tím, že zachránci náleží podobná plnění jako nálezci.

Pododdíl 2
Přirozený přírůstek

Přírůstek nemovitosti

§ 947

Plody, které pozemek vydává sám od sebe, aniž je obděláván, náleží vlastníkovi pozemku. Totéž obdobně platí i o přirozených plodech jiných nemovitostí.

§ 948

Strom náleží tomu, z jehož pozemku vyrůstá kmen. Vyrůstá-li kmen na hranici pozemků různých vlastníků, je strom společný.

Naplavenina a strž

§ 949

Zemina naplavená poznenáhla na břeh, náleží vlastníkovi pobřežního pozemku. Totéž platí o přírůstcích vzniklých působením větru nebo jiných přírodních sil.

§ 950

Velká a rozeznatelná část pozemku, kterou vodní tok odplaví k jinému břehu, se stává součástí pobřežního pozemku, pokud původní vlastník k odplavenému pozemku neuplatní své právo po dobu jednoho roku.

§ 951

(1) Oddělí-li vodní tok od pozemku část jako ostrov, je vlastník původního pozemku vlastníkem ostrova.

(2) V ostatních případech náleží ostrov vlastníku vodního koryta.

Přírůstek movité věci

§ 952

Přirozený přírůstek movité věci náleží jejímu vlastníkovi.

§ 953

(1) Plody, které vydává zvíře, náleží vlastníkovi zvířete.

(2) Po vlastníkovi nelze žádat odměnu za oplodnění zvířete, ledaže byla sjednána.

K § 947 až 953:

Vedle okupace a nabytí vlastnického práva nálezem se mezi případy originárního nabytí vlastnického práva řadí také přírůstky. Osnova vychází z tradičního dělení přírůstků na přirozené, umělé a smíšené.

Pokud se jedná o přirozené přírůstky, věnuje se pozornost zejména nemovitostem. O přírůstcích nemovitosti je předně řečeno, že přirozené plody pozemků nebo jiných nemovitostí náleží vlastníku pozemku. Zvláštní pravidlo musí být stanoveno (§ 949) ohledně hraničních stromů. Ustanovení o naplaveninách a stržích jsou standardní výbavou většiny občanských zákoníků. Zákoník nezamýšlí řešit stav, jaký důsledek vyvolá pro vlastnické poměry k nemovitostem změna koryta vodního toku, protože takový případ řeší § 45 vodního zákona (zák. č. 254/2001 Sb.). Pro úplnost jsou doplněna také ustanovení § 952 a 953 o přirozených přírůstcích movitostí.

Pododdíl 3 Umělý přírůstek

Zpracování a smísení

§ 954

(1) Nová věc vzniklá zpracováním movitých věcí několika vlastníků tak, že zpracované věci nelze uvést do předešlého stavu buď vůbec, anebo jen se značným nákladem nebo se značnou ztrátou, náleží jako vlastníkově tomu, kdo materiálem nebo prací nejvíc přispěl hodnotě výsledku.

(2) Vlastník nové věci zaplatí tomu, kdo vlastnické právo pozbyl, hodnotu zpracované věci a tomu, kdo se na výsledku podílel prací, odměnu za práci.

§ 955

(1) Vlastníku věci, kterou zpracovatel nezpracoval v novou věc v dobré víře, se ponechává na vůli, zda si přisvojí novou věc a nahradí druhému, co on pozbyl, anebo zda mu věc za náhradu ponechá.

(2) Právo k volbě výhodnějšího řešení zanikne, nebude-li vykonáno do měsíce ode dne, kdy se vlastník o zpracování věci dozvěděl.

§ 956

(1) Nelze-li určit jediného vlastníka nové věci, náleží věc do spoluvlastnictví vlastníků zpracovaných věcí. Podíly se stanoví podle hodnot zpracovaných věcí; není-li to možné, jsou jejich podíly stejné.

(2) Spoluvlastníci zaplatí společně a nerozdílně odměnu za práci tomu, kdo věc zpracoval.

§ 957

Použije-li se cizí věc jen na opravu jiné věci, případně vlastníkově opravené věci, a ten nahradí vlastníkově zpracované věci hodnotu použité cizí věci.

§ 958

(1) Smísí-li se movité věci několika vlastníků tak, že obnovení předešlého stavu sice není možné, ale celek lze bez porušení podstaty rozdělit na díly, ponechává se každému vlastníku smísených věcí na vůli, zda bude požadovat poměrnou část z toho, co vzniklo smísením, anebo náhradu toho, co pozbyl.

(2) Ustanovení § 955 odst. 2 platí obdobně.

§ 959

Při smísení movitých věcí téhož druhu, zejména dojde-li k němu při jejich úschově, se § 958 nepoužije; na vlastníky smísených věcí přechází vlastnictví poměrné části smísených věcí.

§ 960

Kdo se podílel na smísení cizích věcí a nebyl v dobré víře, nahradí dotčeným vlastníkům také ušlý zisk; skutečnou škodu však jen v tom rozsahu, v jakém nedosáhli její náhrady podle předchozích ustanovení.

§ 961

Kdo z těch, kteří se na spojení věci podíleli, má novou věc u sebe, ač ji má vydat, není povinen tak učinit, dokud mu vlastník nezaplatí náhradu.

K § 954 až 961:

Ohledně umělých přírůstků se navrhuje upravit důsledky spojení movitých věcí několika vlastníků (specifikace). Preferuje se především obnovení předešlého stavu, a není-li to možné, je nutné vyřešit, jak se s nově vzniklým celkem naloží.

Předně je třeba rozlišit zpracování movitých věcí různých vlastníků (§ 954) a pouhé smísení věcí (§ 957).

Při zpracování, stalo-li se v dobré víře, náleží výsledek tomu, kdo se o vznik nové věci nejvíce přičinil. Přitom je lhostejné, spočívá-li jeho podíl na hodnotě výsledku v jeho práci nebo v tom, že poskytl nejcennější materiál. Nový vlastník se však musí vypořádat s ostatními a nahradit jim materiál nebo práci. Toto základní pravidlo (§ 954) je modifikováno v následujícím ustanovení k ochraně vlastníka, jehož věc byla použita bez dobré víry.

Takovému vlastníku se - bez zřetele k tomu, jak se jeho věc hodnotově podílela na hodnotě vzniklého celku - přiznává volba mezi přivlastněním si celé věci (proti vyplacení ostatních) nebo nárokováním náhrady. Další zúčastněné nelze příliš dlouho ponechávat v nejistotě, a proto se poškozenému vlastníku ponechává k rozhodnutí měsíční lhůta; nevyužije-li jí, bude postupováno podle úpravy obecné.

Není vyloučeno, že se vyskytnou i případy, kdy jediného vlastníka nebude možné podle předchozích ustanovení určit. Pro takový případ se navrhuje přikázat nově vzniklou věc do

spoluvlastnictví všech, jejichž movitosti byly zpracovány s tím, že spoluvlastníci solidárně zaplatí odměnu za zpracování věci.

Zvláštním způsobem se řeší v § 957 použití cizí věci jen na opravu věci další, pak opravená věc zůstává ve vlastnictví původního vlastníka, ať je hodnota materiálu použitého na opravu jakákoli, přičemž tomu, kdo vlastnické právo pozbyl, náleží náhrada.

Od zpracování několika věcí je třeba odlišit pouhé jejich smísení. Rozdíl je zejména v tom, že při smísení nedochází k pracovnímu výkonu, který by měl být honorován. Při smísení věcí je třeba rozlišit situace, kdy se smísí věci různého druhu (to jsou případy slitin, smísení různých sypkých materiálů apod.), pak náleží každému z původních vlastníků poměrná část z celku (§ 958). To ale neplatí při smísení věcí téhož druhu, náležejících několika vlastníkům; v takovém případě náleží každému z původních vlastníků rozsahem to, co mu náleželo před smísením, přičemž se nehledí, kdo byl předešlým vlastníkem určitého kusu (§ 954).

Protože při spojení věcí různých vlastníků může nastat situace, že určitá osoba má celek u sebe, ač je jejím vlastníkem někdo jiný, ale zároveň jí náleží proti vlastníkovi právo na náhradu či jiné plnění, přiznává se takové osobě právo retence, dokud jí odměna za zpracování věci nebo jiná náhrada není zaplacená.

Stavba

§ 962

(1) Užije-li někdo cizí věc pro stavbu na svém pozemku, stane se stavba součástí pozemku. Vlastník pozemku nahradí vlastníku užití věci její hodnotu.

(2) Kdo nebyl při užití cizí věci pro stavbu v dobré víře, nahradí vlastníku užití věci také ušlý zisk; skutečnou škodu však jen v tom rozsahu, v jakém nedosáhl její náhrady podle odstavce 1.

§ 963

(1) Stavba zřízená na cizím pozemku připadá vlastníkovi pozemku.

(2) Vlastník pozemku nahradí osobě, která zřídila na cizím pozemku stavbu v dobré víře, účelně vynaložené náklady. Osoba, která v dobré víře nebyla, má též práva a povinnosti jako nepřikázaný jednatel.

§ 964

Soud může na návrh vlastníka pozemku rozhodnout, že ten, kdo zřídil stavbu na cizím pozemku, ač na to nemá právo, musí vlastním nákladem stavbu odstranit a uvést pozemek do předešlého stavu. Soud přitom přihlédne, zda k zřízení stavby došlo v dobré víře.

§ 965

(1) Kdo v dobré víře zřídil na cizím pozemku stavbu, má právo domáhat se po vlastníku pozemku, který o zřízení stavby věděl a bez zbytečného odkladu ji nezakázal, aby mu pozemek převedl za obvyklou cenu. Také vlastník pozemku má právo po zřizovateli stavby požadovat, aby pozemek koupil za obvyklou cenu.

(2) Soud na návrh některé ze stran přikáže pozemek do vlastnictví zřizovatele stavby a rozhodne o jeho povinnosti zaplatit vlastníku pozemku náhradu.

§ 966

Přestavek

(1) Při stavbě zřízené na vlastním pozemku, která jen malou částí zasahuje na cizí pozemek, se část pozemku zastavěného přestavkem stává vlastnictvím toho, kdo stavbu zřídil. Kdo stavěl na cizím pozemku v dobré víře, nahradí vlastníkovu pozemku, jehož část byla zastavěna přestavkem, obecnou cenu nabytého pozemku, kdo nikoli, nahradí veškerou škodu.

(2) V ostatních případech platí obdobně § 963 až § 965.

K § 962 až 966:

V souvislosti se stavbou na pozemku mohou v důsledku neoprávněných činů nastat dvě různé situace.

Předně se může stát, že vlastník pozemku zřídí na svém pozemku stavbu za použití cizího materiálu. Pak se stavba stává součástí pozemku, ale vlastník pozemku se musí vypořádat s majitelem materiálu.

Vážnější je situace, kdy někdo zřídí neoprávněně stavbu na cizím pozemku. Pak stavba připadá vlastníku pozemku, který se musí vypořádat s tím, kdo stavěl. Vzhledem k závažnosti zásahu do vlastnického práva vlastníka pozemku se tomuto vlastníku ponechává na vůli, zda se bude domáhat odstranění neoprávněné stavby na náklady stavebníka.

Speciální případ neoprávněné stavby je přestavek, kdy jen nepatrná část stavby zřízené na vlastním pozemku přesahuje na pozemek cizí. Za této situace by nemělo význam řešit věc spoluvlastnictvím vlastníků obou pozemků k stavbě nebo povinností stavbu přestavět (úkolem soukromého práva není iniciovat vznik konfliktních situací mezi osobami), ale řešení se hledá v reorganizaci vlastnických vztahů k dotčenému pozemku.

Zvláštní význam v těchto souvislostech má, jednal-li ten, kdo neoprávněně zasáhl do cizího vlastnického práva, v dobré víře čili nic. Z toho důvodu navržená ustanovení rozlišují příslušné skutkové podstaty. Osoba, která v dobré víře nebyla, se navrhuje postihnout výrazněji než toho, kdo jednal dobromyslně.

Pododdíl 4
Smíšený přírůstek

§ 967

(1) Při osetí pozemku cizím semenem nebo osázení cizími rostlinami náleží vlastníku pozemku, co takto přibude; rostliny až poté, co zapustí kořeny.

(2) O náhradě za osivo a rostliny platí obdobně § 962 a 963.

K § 967:

Typický a prakticky nejčastější smíšený přírůstek nastává při osázení pozemku semenem nebo rostlinami jiného vlastníka. Na to reaguje návrh příslušného ustanovení osnovy, opět s návrhem úpravy shodné s klasickým pojetím tohoto institutu.

Pododdíl 5
Vydržení

§ 968

(1) Oprávněný nebo poctivý držitel, který drží věc po určenou dobu, nabude věc do vlastnictví.

(2) Vydrží-li někdo vlastnické právo k věci zapsané ve veřejném seznamu, může se domáhat, aby byl stav zápisů uveden do souladu se skutečným právním stavem.

§ 969

(1) Vlastnické právo nemůže vydržet věřitel, kterému byla věc zastavena nebo který věc zadržel. Vlastnické právo nemůže vydržet ani ten, komu byla věc jen svěřena k užívání. To platí i pro dědice nebo obdobného právního nástupce kterékoli z těchto osob.

(2) Vydržet nelze vlastnické právo, které nelze převést nebo vylučuje-li to povaha věci.

§ 970

(1) Vydržet vlastnické právo nemůže zákonný zástupce proti zastoupenému, ani zastoupený proti svému zákonnému zástupci.

(2) Jeden z manželů nemůže vydržet vlastnické právo proti druhému manželovi.

§ 971

(1) K vydržení vlastnického práva k movité věci je potřebná nepřerušená držba trvající alespoň tři roky.

(2) K vydržení vlastnického práva k nemovité věci je potřebná nepřerušená držba trvající alespoň deset let.

§ 972

Do vydržecí doby se ve prospěch vydržitele započte i doba oprávněné držby jeho předchůdce.

§ 973

Držba se přeruší, nevykonával-li ji držitel v průběhu vydržecí doby déle než jeden rok.

§ 974

Kdo nabytí movitou věc přímo od neoprávněného držitele nebo kdo není s to jmenovat svého předchůdce, může vlastnické právo vydržet, jen uplyne-li doba dvojnásob dlouhá, než jaké by bylo zapotřebí jinak.

K § 968 až 974:

Současný občanský zákoník upravuje vydržení zjednodušeně v § 134 a řadu otázek ponechává neodůvodněně na výkladu, třebaže pro jejich řešení soudce nemá dostatečnou oporu. Úvodní ustanovení normuje následek vzniku vlastnického práva, pokud oprávněná a poctivá držba trvá určitý čas. Osnova nepouští z paměti, že by v dané souvislosti snad stačilo - vzhledem k § 882 odst. 3 - normovat jen o držbě oprávněné, ale považuje se za vhodnější zdůraznit fakt držby oprávněné i držby poctivé, vzhledem k závažnosti právního důsledku, který se zde navrhuje upravit. Protože vydržet vlastnické právo, zejména k nemovitostem, lze i contra tabulas, navrhuje se umožnit vydržiteli, aby se mohl domoci úpravy zápisů v příslušných veřejných seznamech tak, aby odpovídaly právnímu stavu, jak vydržením vznikl.

V určitých případech je vydržení vyloučeno. Tyto případy se vztahují jednak k osobě, jednak k předmětu. Na to pamatují ustanovení § 969 a 970.

Pro vydržení movitých věcí se navrhuje ponechat stávající vydržecí dobu tři roky, pro nemovitosti deset let (§ 971). Další dvě ustanovení sledují úpravu počítání vydržecí doby, resp. určení, jaký čas se ve prospěch držitele započítává, a kdy se vydržecí doba přerušuje.

Vzhledem k tomu, že ani vydržení nelze zneužít k nabytí vlastnického práva, navrhuje se v pochybných případech stanovit pro vydržení vlastnického práva k movitým věcem vydržecí dobu dvojnásobnou.

Pododdíl 6

Převod vlastnického práva

§ 975

(1) Vlastnické právo k věci jednotlivě určené se převádí už samotnou smlouvou, ledaže je jinak ujednáno, anebo stanoveno právním předpisem.

(2) Nestanoví-li zákon jinak, je k převodu vlastnického práva k věci určené podle druhu zapotřebí její odevzdání.

Převod vlastnického práva k movité věci

§ 976

Převod vlastnického práva k movité věci zapsané do veřejného seznamu se dovršuje zápisem do takového seznamu, ledaže zvláštní zákon stanoví jinak.

§ 977

Zcizí-li vlastník touž movitou věc postupně několika osobám, stává se jejím vlastníkem ten, na koho vlastník nejprve převedl její držbu. Nebyla-li držba převedena, stává se vlastníkem ten, jemuž svědčí smlouva, která nabyla nejprve účinnost.

Převod vlastnického práva k cennému papíru

§ 978

(1) Převod listinného cenného papíru na řad se dovršuje rubopisem podle zvláštního zákona a předáním cenného papíru.

(2) Při převodu listinného cenného papíru na jméno se vlastnické právo k cennému papíru nabyvá účinností smlouvy. Pro smlouvu se vyžaduje písemná forma.

§ 979

Převod zaknihovaného cenného papíru se dovršuje zápisem převodu do seznamu vedeného podle zvláštního zákona. Podrobnosti stanoví zvláštní zákon.

K § 975 až 979:

Základní způsob derivativního nabytí vlastnického práva *inter vivos* je jeho převod. Pokud se jedná o převody vlastnického práva k movitým věcem, návrh oslabuje přežívající dogma o titulu a modu nabytí vlastnického práva, které vzniklo v pozdním středověku jako důsledek pouhých představ o římském právu.⁴⁷⁾ Proto se navrhuje obrátit konstrukci § 133 odst. 1 platného občanského zákoníku tak, že se vlastnické právo k movité věci určené individuálně převádí již samotnou smlouvou, ledaže si strany něco jiného ujednejí, anebo stanoví-li něco jiného právní předpis. Toto pojetí sleduje tendenci novějších úprav, posiluje funkci smlouvy i právní postavení nabyvatele vlastnického práva.

Zásada, že k převodu vlastnického práva je potřebná smlouva (titul) a vedle toho ještě další skutečnost (modus) dovršující převod vlastnického práva, se tedy nadále nenavrhuje jako obecná, ale jako výjimka z pravidla. Leč i pro případ převodu vlastnického práva k jednotlivě určené movité věci lze ujednat, že nabyvatel získá vlastnické právo k ní až předáním, a stejně tak i právní předpis může stanovit obdobnou podmínku. Sama osnova (např. § 291 o vkladech do nadací) sleduje stanovit pro odůvodněné případy odchylku od pravidla § 975.

⁴⁷⁾ Urfus, V., Historické základy novodobého práva soukromého, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1994, s. 90.

Vzhledem k úpravě titulu a modu pro převody movitých věcí musí být vyřešena otázka, kdo nabývá vlastnické právo k movitosti, kterou vlastník několika smlouvami převedl různým osobám. Pro takový případ se navrhuje stanovit, že věc nabývá do vlastnictví ten, na něhož byla nejprve převedena držba věci. Nedojde-li však k převodu držby (např. proto, že stávající vlastník odmítá věc vydat, anebo za situace, že věc nebyla vydána a strany sjednaly translační účinky smlouvy), má vlastnické právo nabýt ten, vůči komu se převodní smlouva stala nejprve účinnou.

Některé movité věci podléhají zápisům ve veřejnoprávních evidencích (ochranné známky, patenty a jiné předměty průmyslového vlastnictví, obchodní podíly apod.). V tom směru se navrhuje stanovit společné pravidlo, že modem nabytí vlastnického práva k těmto věcem je zápis do příslušné evidence. Nevylučuje se však, že zvláštní zákon stanoví od tohoto pravidla odchylku. Tato výhrada jistě plyne z obecné zásady, že speciální zákon ruší zákon obecný, zde se však jeví jako vhodné formulovat v tom směru výslovné upozornění.

Speciální úprava je nezbytná pro převod vlastnického práva k cenným papírům. Úprava převodu cenných papírů se vůči současnému stavu nemění. Osnova se výslovně zmiňuje o cenných papírech na řad a na jméno, není tedy věnováno zvláštní ustanovení cenným papírům na doručitele, pro něž se, jsou-li v listinné podobě, uplatní obecná úprava (§ 975 až 976).

Převod vlastnického práva k nemovité věci

V A R I A N T A I:

§ 980

Převod vlastnického práva k nemovité věci se dovršuje vkladem do veřejného seznamu.

§ 981

Při převodu vlastnického práva k nemovité věci, která není ve veřejném seznamu evidována, se vlastnické právo nabývá účinností smlouvy.

V A R I A N T A II:

§ 980

I pro převod vlastnického práva k nemovité věci platí § 975 odst. 1.

§ 981

(1) Kdo nabyl vlastnické právo k nemovité věci zapsané do veřejného seznamu převodem nebo i jinak, navrhne bez zbytečného odkladu zápis svého práva do veřejného seznamu.

(2) Příslušný orgán veřejné moci zapíše vznik vlastnického práva do veřejného seznamu, je-li doložena nepřetržitá řada předchozích vlastníků a současně prokázáno nabytí vlastnického práva novým vlastníkem.

K § 980 a 981:

Úprava nabytí vlastnického práva k nemovité věci převodem se navrhuje ve dvou variantách. Stávající úpravě odpovídá varianta I. Různé praktické problémy, které jsou spojeny s aplikací platné úpravy, vedly k analýzám, zabývajících se otázkou, zda má být dosavadní model nabývání vlastnického práva zachován, anebo má-li být opuštěn. Diskuse o navržených variantách nevedly k jednoznačnému výsledku, proto se v osnově zatím zachovávají obě variantní návrhy.

Nalezení správného řešení, vyhovujícího sociálním podmínkám a ekonomických potřebám moderní demokratické společnosti s tržním hospodářstvím, je v českých podmínkách o to obtížnější, že se od konce druhé světové války v tom směru vystříдалo pět různých zákonných úprav nabývání vlastnického práva k nemovitým věcem.

Do r. 1950 u nás existoval systém opřený o soudně vedené pozemkové knihy (vedle nichž existovaly také knihy železniční a knihy horní). Do nich se věcná práva k nemovitým věcem zapisovala zásadně s konstitutivními účinky, byť existovaly četné výjimky deklaratorních zápisů). Pozemkové, železniční i horní knihy byly nadány veřejnou vírou. Technické údaje o nemovitostech obsahoval katastr. Tento systém, který spojuje nabytí věcného práva k nemovité věci se zápisem do veřejného seznamu (knihy), se zpravidla označuje jako registrační, popř. se mluví o zásadě konstitutivního zápisu.

Podle naprosto odlišné úpravy zavedené v r. 1950 naopak platilo, že věcná práva k nemovitým věcem, včetně vlastnického, vznikají již účinností smlouvy.

Třetí radikální změna byla zavedena v r. 1964: způsob zřizování těchto práv smlouvou byl rozdělen podle toho, zda je nabývali soukromníci, kdy sice věcněprávní účinky nastaly již účinností smlouvy, ta však byla podmíněna registrací státním notářstvím, anebo nabývaly-li je tzv. socialistické organizace, kdy byl relevantní ničím nepodmíněný konsens stran. Pozemkové knihy byly zrušeny. Zavedena byla evidence nemovitostí spravovaná pro jednotlivé okresy orgány státní správy geodézie (starý katastr byl již dříve zrušen). Do ní byla věcná práva k nemovitostem byla zapisována jen evidenčně a jen, pokud to oprávněné osoby navrhly. Záписы byly bez právního významu pro existenci věcných práv. Zák. č. 509/1991 Sb. zavedl obecnou povinnost registrace smluv o nemovitostech státním notářstvím. Poslední, pátou změnu systému zavedl zák. č. 264/1992 Sb., který s účinností k 1. lednu 1993 zavedl současný stav. Tato poslední změna byla již v době svého přijetí označována za nezbytné provizorium.

Podle tohoto stavu platí pro vznik vlastnického práva (i jiných věcných práv) k nemovitým věcem, tři rozličné právní režimy: (1) smluvní zřízení těchto práv k nemovitým věcem nezapsaným do katastru se pojí s účinností smlouvy, (2) převod stejných práv k nemovitým věcem zapsaným do katastru se pojí s vkladem do katastru a (3) vznik stejných práv z jiného právního důvodu se pojí s účinky té které skutečnosti (rozhodnutí soudu nebo správního úřadu, smrt zůstavitele, uplynutí vydržecí doby atp.); těchto skutečností se lze dovolat vůči každému, bez ohledu na stav zapsaný v katastru nemovitostí. Podle údajů Českého úřadu

katastrálního a zeměměřičského se větší část práv k nemovitým věcem zapisuje právě na základě posledně uvedených právních skutečností, tedy nikoli vkladem, ale záznamem.

Při smluvním zřizování (změně, zániku) věcných práv provádí katastrální úřad před vkladem těchto práv nemovitým věcem následnou kontrolu již uzavřené smlouvy, a to kontrolu jen částečnou. Úplnou kontrolu provede soud na návrh. Jen soud může rozhodnout o neplatnosti smlouvy. Relativní neplatnost lze podle platného práva vyslovit do tří let, absolutní bez časového omezení. Neplatnost smlouvy ruší platnost i všech následných titulů o derivativním nabytí vlastnictví či jiných věcných práv, třebaže byla zřízena osobou zapsanou v katastru jako vlastník.

Katastrální evidence nevykazuje materiální publicitu. Dobrá víra v katastr je sice deklarována - leč jen pro skutečnosti zapsané od r. 1993 - dosud však efektivně chráněna není. Katastr nemovitostí eviduje pozemky, některé (nikoli všechny) stavby - a také ty byty či nebytové prostory, které jsou jednotkami podle zák. č. 72/1994 Sb. (k nimž existuje vlastnické právo). Vzhledem k tomu, že se za totalitní éry evidovaly zemědělské a lesní pozemky podle trvalých uživatelů (typicky zemědělských a lesních organizací), nikoli podle vlastníků, a že plná náprava nebyla dosud provedena, panuje v evidenci těchto pozemků stále nepřehledný stav.

V evropských systémech se pro smluvní zřizování věcných práv k nemovitým věcem ustálily dva základní systémy: systém opřený o zásadu konstitutivního zápisu (registrační) a systém opřený o zásadu konsenzuality (konsenzuální).

Původ registračního systému se opírá o středověkou tradici. Středověk stavěl svůj hospodářský i společenský řád na pozemkové držbě stál a spatřoval právě v nemovitém majetku měřítko bohatství. Proto byl právě ve střeoevropských zemích v té době vystupňován rozdíl mezi nemovitými a movitými věcmi do té míry, že se neznal jednotný pojem věcného práva. Veškeré právní poměry byly oddělovány do zvláštních úprav podle toho, šlo-li o věcné právo k věcem movitým a k věcem nemovitým. V návaznosti na to vznikly knihy, do nichž se - nejprve ve městech (poprvé v r. 1135 v německém Kolíně nad Rýnem) - zapisovala práva k nemovitým věcem. Podle tohoto vzoru vznikly ve 12. stol. české zemské desky vykazující na svou dobu značnou dokonalost. Proto byl tento systém v průběhu 18. stol. postupně zaveden ve většině rakouských zemí a převzat i do obecného občanského zákoníku z r. 1811. Tento vývoj byl u nás dovršen vydáním knihovního zákona z r. 1871. Stejný systém je zachován v Rakousku dosud, ale reformován byl jednak zákonem z r. 1955, jednak - a to podstatně - zavedením elektronizace pozemkových knih v 80. letech 20. stol. Typickými státy s registračním systémem jsou vedle Rakouska také Německo, Švýcarsko, Dánsko, Litva, Slovensko, Maďarsko, Chorvatsko, Slovinsko nebo Rusko a některé další.

Konsenzuální systém, při němž se vlastnické právo nabývá již účinností smlouvy i při převodu vlastnictví nemovité věci, byl u nás zaveden v r. 1950 občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb. (§ 111). Za tímto odklonem od dosavadní tradice stála myšlenka, že změnou se vychází vstříc potřebě urychlit hospodářský styk a odstranit oddělení formální stránky

věcných práv k nemovitým věcem od ekonomického obsahu těchto práv. Zkušenost s touto úpravou, účinnou až do r. 1964 není dobrá, protože totalitní zákonodárce, veden různými hospodářskými a politickými zájmy (zejména na urychleném a rozsáhlém postátňování nemovitého majetku nebo na jiných formách jeho kolektivizace, zvláště v jednotných zemědělských družstvech) neměl zájem na spolehlivé evidenci vlastnických a dalších věcných práv k nemovitým věcem: pozemkové knihy byly sice i nadále zachovány, ale zápisy do nich již nebyly spojeny s materiální publicitou. To vedlo k chaotizaci této evidence a k značné nepřehlednosti stavu věcných práv k nemovitým věcem. Deformace provedené totalitním právem však nediskvalifikují zásadu konsenzuality, která se při realitních obchodech uplatňuje v řadě evropských států jako jsou např. Francie, Belgie, Lucembursko, Portugalsko, Španělsko, Itálie, Nizozemí nebo Polsko. Systémy převodu vlastnického práva opřené o zásadu konsenzuality jsou funkční, provází-li je kvalitní evidence věcných práv k nemovitostem, spojená s publicitou zapsaných údajů a ochranou dobré víry v tyto údaje.

Osnova navrhuje řešení vzniku vlastnického práva při jeho převodu variantně.

V variantě I se navrhuje ponechat současný stav nedotčen, a tedy i nadále zachovat registrační systém. Naproti tomu varianta II navrhuje zavedení systému opřené o zásadu konsenzuality.

Výhoda prvního řešení spočívá v tom, že věcněprávní účinky nabytí práva i jeho plná ochrana nastanou v též okamžik, tedy vkladem (ovšem vkladem se zpětnou účinností, neboť jeho účinky nastávají ke dni podání návrhu na vklad).

Nejvýraznější nevýhoda spočívá v prodlevě mezi účinností smlouvy a nabytím vlastnického práva: strany jsou smlouvou vázány jejím uzavřením, ale nabyvatel se vlastníkem stane až později. Třebaže účinky vkladu nastanou retroaktivně a ač se v důsledku zkvalitnění práce katastrálních úřadů doba mezi podáním návrhu na povolení vkladu zkracuje (vyjma velkých měst, zvláště Prahy, jde zpravidla řádově o týdny), provází mezidobí až do povolení vkladu nejistota. Mnohé může příznivě ovlivnit elektronizace celého systému, včetně případného budoucího zavedení možnosti podávání návrhu na zápis do katastru elektronickou cestou. Výhody těchto technických možností však nelze přeceňovat; v plně elektronizovaném rakouském systému není vyjimečné, že zápis vlastnického práva k bytu ve Vídni trvá i kolem šesti měsíců.

V mezidobí mezi uzavřením smlouvy a povolením i zápisem vkladu se mohou objevit nejrůznější těžkosti, z nichž mnohé nemohly strany v okamžiku účinnosti smlouvy ani předpokládat. Ty se mohou týkat stavu zapsaného v katastru nemovitostí (např. soukromý exekutor vydá příkaz k prodeji nemovité věci - a může tak učinit i na základě nepravomocného soudního rozhodnutí o nařízení exekuce - na jehož základě musí katastrální úřad poznamenat do katastru nařízení exekuce bez zřetele na pořadí došlých návrhů). Mohou se ale týkat i faktického stavu, např. nemovitá věc, bezvadná při uzavření smlouvy, se stane před povolením vkladu vadnou, anebo se jedna ze stran smlouvy ocitne v úpadku. Značné obtíže vznikají, převádějí-li se při komplikovanějších transakcích touž smlouvou vedle

nemovitých věcí zapsaných v katastru nemovitostí i nemovité věci nezapsané do katastru a věci movité, protože pak nabyvatel nabývá předmět koupě po částech postupně. Tak tomu je typicky při prodeji podniku a v obdobných případech. Složitě situace nastávají, kupuje-li se nemovitá věc na úvěr poskytnutý bankou, protože banka vyžaduje pravidelně zajištění úvěrové pohledávky v zástavě převáděné věci ještě dříve, než se věcněprávní účinky převodu vlastnického práva uskuteční, tedy ještě za trvání vlastnického práva prodávajícího. Dojde-li k vkladu zástavního práva, ale sejde-li následně z obchodu, ocitá se osoba, která chtěla prodat, v těžkých problémech.

Z toho důvodu praxe často hledá různá náhradní řešení, jak se při realitních obchodech vkladovému řízení vyhnout. Tak je např. nemovitá věc vložena do jednočlenné společnosti s ručením omezeným a místo s nemovitou věcí se obchoduje s podílem v této společnosti. Transakce tohoto druhu jsou však pro nabyvatele spojeny s jinými riziky, protože ten nemá jistotu, není-li společnost např. zadlužená nebo nemá-li jiné problémy.

Naproti tomu druhá varianta je spojena s tou výhodou, že při prodeji nemovité věci může být zapláceno bez rizika okamžitě, takže kupní cena nemusí být na mezidobí od kontraktace do povolení vkladu katastrálním úřadem složena do úschovy u třetí osoby (zpravidla u advokáta či notáře nebo na vázaný účet u banky) a nabyvatel nabývá vlastnické právo okamžitě a nezávisle na rozhodnutí orgánu veřejné moci a může se k nabyté věci bez dalšího chovat jako ke svému vlastnictví. Zároveň je ale spojena s nevýhodou plynoucí z nedostatečné publicity nabytého práva, která trvá až do okamžiku, kdy bude právo do katastru nemovitostí zapsáno, vzhledem k zásadě materiální publicity těchto zápisů, již se navrhuje zavést ustanoveními § 873 až 876. Tato ustanovení však, bude-li přijata varianta II, dostatečně odkluzují toto i další rizika. Přikloní-li se nový občanský zákoník ke konsenzuální zásadě, pak ze spojení § 973 ve znění varianty II a § 873 až 876 vyplyne, že nabyvatel získá vlastnické právo k nemovité věci účinností smlouvy s právem ujmout se ihned její oprávněné držby, investovat do ní jako do věci vlastní, ale nebude požívat plné právní ochrany ve smyslu § 873 a následujících. To znamená, že každý, kdo bude jednat v dobré víře v právní stav zapsaný do katastru, bude za podmínek navržených v § 873 a 876 chráněn. I proto se navrhuje v § 974 odst. 2 ve znění varianty II uložit každému, kdo nabude vlastnické právo k nemovité věci, aby se bez zbytečného odkladu přičinil, aby bylo do příslušného veřejného seznamu také zapsáno.

Nabytí vlastnického práva od nevládníka

§ 982

(1) Ten, komu byla převedena věc, která není zapsána ve veřejném seznamu, tak, že byl vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře, že převodce je oprávněn na něho převést vlastnické právo k věci, zvláště stal-li se převod vlastnického práva

- a) veřejnou dražbou,
- b) od podnikatele při jeho podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku,
- c) za úplatu od někoho, komu vlastník věc svěřil,

- d) od neoprávněného dědice, jemuž bylo dědictví potvrzeno, anebo
- e) na regulovaném trhu,
stává se vlastníkem věci.

(2) Vlastníkem věci se stane i ten, kdo prokáže svoji dobrou víru v oprávnění převodce převést na něho vlastnické právo k věci, třebaže mu byla věc převedena za jiných okolností, než stanoví odstavec 1. To neplatí, prokáže-li vlastník do jednoho roku ode dne převodu, že ho ten, kdo věc převedl třetí osobě, zbavil věci činem povahy úmyslného trestného činu.

K § 982:

Zásadní změnu osnova přináší návrhem úpravy nabytí vlastnického práva od nevlastníka. Platné občanské právo absolutizuje římskoprávní dogma o tom, že nikdo nemůže na jiného převést víc práv než má sám (*nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*) měrou nebývalou. Tuzemská právní tradice byla a je v tom směru ve vleku nauky vystavěné na podkladě rakouského občanského zákoníku. ABGB na počátku 19. stol. sice ještě nedokázal konzervativismus římského práva zcela opustit, přece však i on poskytl dobromyslným nabyvatelům ochranu (§ 367). Československé a české občanské právo, odrážející se v zákonných úpravách z let 1950 a 1964, tuto ochranu naopak zcela vyloučilo, jsouc tak v příkrém rozporu s vývojem legislativy vyspělých zemí kontinentální Evropy.

Moderní zákoníky uvedené pojetí dávno opustily rozvinutím rozsáhlé ochrany nabyvatele jsoucího v dobré víře. Návrh tedy sleduje jednak přiblížit naše občanské právo ustáleným civilistickým konvencím, jednak překlenout nerovnováhu úpravy občanského a obchodního práva. Platný obchodní zákoník umožňuje nabytí vlastnického práva od nevlastníka (§ 445) a vzhledem k § 262 obch. z. se tak otvírají zadní vrátka k využití této úpravy i pro neobchodní vztahy, avšak, pro nedostatek ochranných prvků, také pro její zneužití.

Osnova v návrhu úpravy nabytí vlastnického práva od nevlastníka nerozlišuje mezi věcmi movitými a nemovitými, ale hlavně mezi věcmi zapsanými a nezapsanými ve veřejnoprávních evidencích.

Pokud se jedná o věci nezapsané do veřejného seznamu, odlišují se dvě skutkové podstaty. První případ se týká takových způsobů nabytí věci, při nichž nabyvatel pravidelně je v dobré víře, že ji nabývá od osoby oprávněné věc zcizit jako od vlastníka nebo od osoby k zcizení autorizované. Typická jednání tohoto druhu se také příkladmo uvádí (koupě od obchodníka, v aukci nebo od osoby, jíž vlastník věc sám svěřil). Dobrá víra nabyvatele však není a priori vyloučena ani v některých dalších případech. Tehdy se však vyžaduje, aby nabyvatel svoji dobrou víru prokázal. Zároveň se zamýšlí poskytnout ochrana vlastníkovi, jenž byl věci zbaven úmyslným trestným činem.

§ 983

Bylo-li zapsáno vlastnické právo k věci zapsané do veřejného seznamu ve prospěch osoby, která byla v dobré víře, že jí vlastnické právo náleží, použije se § 873.

DZ k § 983:

Ustanovení je pojato jako párové ustanovení k § 982. Zároveň jde o odkazové ustanovení, neboť jen připomíná, že obecné právní pravidlo § 883 je použitelné i při zápisech vlastnického práva.

Společná ustanovení o převodu vlastnického práva

§ 984

Kdo nabude vlastnické právo, nabude také práva s věcí spojená.

§ 985

Kdo nabude vlastnické právo, přejímá také závady na věci, pokud jsou zapsány ve veřejném seznamu. Jiné závazky přejdou, jen ujednají-li si tak strany.

§ 986

Ustanovení § 984 a 985 platí obdobně také při nabytí vlastnického práva jinak než převodem.

K § 984 až 986:

Společná ustanovení o převodu vlastnického práva v současném občanském zákoníku chybí. Osnova je tudíž ve shodě s většinou konvenčních úprav evropských zákoníků zavádí.

Pododdíl 7

Nabytí vlastnického práva rozhodnutím orgánu veřejné moci

§ 987

Rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu veřejné moci se vlastnického práva nabývá dnem, který je v něm určen. Není-li v rozhodnutí takový den určen, nabývá se vlastnického práva dnem právní moci rozhodnutí.

K § 987:

V kterých případech a za jakých podmínek se vlastnického práva nabývá rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu veřejné moci, ustanovují předpisy práva veřejného. Osnova tedy stanoví jen, ke kterému dni se vlastnické práva nabývá, což má zvláštní význam tehdy, jestliže den nabytí vlastnického práva v rozhodnutí nebude uveden.

Díl 4
Spoluvlastnictví

Oddíl 1
Základní ustanovení

§ 988

(1) Osoby, jimž náleží podle smlouvy, závěti, rozhodnutí orgánu veřejné moci, anebo na základě jiné skutečnosti věc společně, jsou spoluvlastníky.

(2) Ustanovení o spoluvlastnictví se použijí přiměřeně i pro společenství jiných věcných práv.

§ 989

Je-li společná věc nahlížena jako celek, považují se spoluvlastníci za jedinou osobu a, jsou-li spolu ve shodě, nakládají s věcí jako jediná osoba. Nejsou-li spoluvlastníci ve shodě, nemůže žádný z nich zasahovat do věci tak, aby se to dotklo podílu jiného spoluvlastníka.

§ 990

Každý spoluvlastník má právo k celé věci. Toto právo je omezeno stejným právem každého dalšího spoluvlastníka.

§ 991

Spoluvlastníku náleží vyúčtování, jak bylo se společnou věcí nakládáno, i podíl z plodů a užitků ze společné věci.

§ 992

Vyúčtování se lze domáhat po uplynutí doby obvyklé povaze správy společné věci, při zániku spoluvlastnictví nebo při zániku účasti v něm, anebo z jiných důležitých důvodů.

§ 993

(1) Plody a užitky ze společné věci se dělí podle poměru podílů.

(2) Jak se naloží s plody a užitky ze společné věci, které nelze podle podílů rozdělit, určí dohoda spoluvlastníků. Nedohodnou-li se spoluvlastníci, prodají se tyto plody a užitky vhodným způsobem a výnos se rozdělí podle podílů.

K § 988 až 993:

Zatímco občanské právo platné u nás do r. 1950 (ABGB) obsahovalo vcelku standardní úpravu spoluvlastnictví, odpovídajícím klasickým pravidlům, založily občanské zákoníky z r. 1950 a 1964 (ten s doplněním novelou z r. 1991) zvláštní stav. Nové normativní konstrukce byly zavedeny s orientací na snahu vyhovět potřebám totalitního státu, který byl ochoten

obětovat likvidaci soukromého vlastnictví mnohé. Tak byl institut spoluvlastnictví spravující se tradičními a všeobecně uznanými pravidly (srov. např. zásadu "Nikdo nesmí být nucen setrávat ve společenství" zahrnutou do Všeobecné deklarace lidských práv) zatížen mnoha prvky, cizími jeho samotné podstatě. Takovými prvky jsou např.: předkupní právo pro každý případ zcizení, hypertrofovaná role účelu, resp. účelnosti a obecného zájmu, možnost zrušení spoluvlastnictví i zcela zabránit, dříve i přednosti tzv. socialistického spoluvlastníka atd.

Odlíšná společenskopolitická a hospodářská situace vyžaduje v zásadě návrat k pravidlům opuštěným u nás v polovině minulého století - neboť ani spoluvlastnictví není institut, od něhož by moderní doba vyžadovala mnoho nového. Osnova proto vychází při návrhu ustanovení o spoluvlastnictví z tradičních pravidel, konvenčně k občanským zákoníkům vyspělých evropských zemí a se zřetelem ke skutečnosti, že tržní poměry a jim odpovídající cenové relace nemohou nést - alespoň nikoli pro dobu dohlédnutelnou - k množení spoluvlastnických poměrů a zvyšování počtu osob zúčastněným na spoluvlastnických poměrech. Prvořadé je tudíž zajištění způsobu existence, trvání spoluvlastnictví, a zakotvit jeho pravidla, a to přesto, že je nutné zohlednit i moment zániku spoluvlastnictví.

§ 988 vymezuje situaci spoluvlastnictví a osob na něm zúčastněných. Vždy se jedná o to, že se alespoň dvě osoby sejdou v tomtéž právním poměru k jedinému právu.

Zatímco v případě spoluvlastnictví není v souvislosti s označením institutu a jeho subjektů žádná potíž, v případě držby, služebnosti atd. taková potíž existuje. Bývá pravidlem řešit ji výrazem "společenství (toho a toho) práva". Nejde o pojmenování ideální, stěží však možno najít vhodnější. Obsah toho kterého institutu je ovšem pak zapotřebí vykládat velmi obezřetně právě vždy s ohledem na specifika toho kterého práva.

Otázka právního důvodu vzniku tohoto pluralitního poměru je reglementována se zřetelem na zvyklost.

Blanketní ustanovení § 988 odst. 2 nelze pominout s ohledem na odlišnost bytového spoluvlastnictví. (Případné přijetí tradičního rozlišení společenství chtěného, nahodilého a založeného na výroku veřejného úřadu, leží na teorii.)

Při nakládání podle § 989 se nejedná jen o nakládání se společnou věcí ve smyslu dispozic, ale především také o zacházení, užívání, brání užitků atd. (srov. též § 895). Panuje-li mezi spoluvlastníky shoda, pak navenek dohromady prezentují výhradního vlastníka věci. Takže - jsou-li ve shodě - pak, viděno především zvenčí, činí všechny právní i faktické dispozice, které může činit jednotlivý vlastník. Na rozdíl od případů správy společné věci, kde platí princip majority, platí zde princip jednomyslnosti všech spoluvlastníků. Nejde totiž o jednotlivé spoluvlastnické podíly a nakládání s nimi, jde o věc jako celek, a to především v poměru k osobám stojícím vně jejich společenství: prodá-li jeden ze spoluvlastníků společnou věc, a to přesto, že je třeba spoluvlastníkem většinovým, zasáhne tím nutně do práv ostatních, což vede k neplatnosti smlouvy o koupi a prodeji atd. Z toho důvodu nejsou práva jednotlivých spoluvlastníků ke společné věci úplná a neomezená, ale nutně omezená.

Z povahy spoluvlastnictví vyplývá právo jednoho každého spoluvlastníka, aby se mu dostalo vyúčtování, jak bylo se společnou věcí nakládáno, a také oprávnění podílet se na plodech nebo užitcích společné věci. Požívání společné věci má stejnou povahu jako jiná spoluvlastnická práva. Je proto třeba k plodům a užitkům přistupovat stejně: rozdělují se tak, jak to odpovídá velikosti podílů. V případě, že to není dobře možné (lze si představit např. mládě hospodářského zvířete) a spoluvlastníci se jinak nedohodnou, nezbývá, než prodat takový plod ve veřejné dražbě a výnos rozdělit podle podílů.

Oddíl 2 Spoluvlastnický podíl

§ 994

Každý ze spoluvlastníků je úplným vlastníkem svého podílu.

§ 995

(1) Podíl vyjadřuje míru účasti každého spoluvlastníka na vytváření společné vůle a na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví věci.

(2) Velikost podílu vyplývá ze skutečnosti, na níž se zakládá spoluvlastnictví nebo účast spoluvlastníka ve spoluvlastnictví. To spoluvlastníkům nebrání, aby se o velikosti podílů dohodli jinak; taková dohoda musí splňovat náležitosti stanovené pro převod podílu.

(3) Má se za to, že podíly jsou stejné.

§ 996

Se svým podílem může spoluvlastník nakládat podle své vůle. Takové nakládání nesmí být na újmu právům ostatních spoluvlastníků bez zřetele, z čeho vyplývají.

§ 997

(1) Spoluvlastník může zcizit svůj podíl bez souhlasu ostatních spoluvlastníků, ledaže jinak určí dohoda spoluvlastníků nebo stanoví zákon. Jedná-li se o podíl na nemovité věci, musí mít smlouva o zcizení podílu na nemovité věci stejnou formu, jaká se vyžaduje pro smlouvu o převodu vlastnického práva k nemovité věci.

(2) Zcizení podílu lze omezit i sjednáním předkupního práva; obdobné přednostní právo lze dohodnout i pro bezúplatné zcizení podílu nebo pro zřízení jiných práv, zejména užívacího nebo požívacího. Taková dohoda musí vždy obsahovat podmínky využití přednostního práva.

§ 998

Při spoluvlastnictví založeném závětí nebo jinou skutečností tak, že spoluvlastníci nemohli svá práva a povinnosti od počátku ovlivnit, nesmí spoluvlastník po dobu šesti měsíců od vzniku spoluvlastnictví svůj podíl zcizit, ledaže jej převede jinému spoluvlastníkovi nebo svému manželu, sourozenci nebo příbuznému v řadě přímé.

K § 994 až 998:

Každý ze spoluvlastníků je úplným vlastníkem svého podílu. Jedná se však o zásadu, která nevylučuje speciální omezení s podílem nakládat.

Otázka vymezení podílu, resp. jeho legální definice, představovala u nás v určité době teoreticko praktický problém. Ustálení stanovisek však neznamená, že by podíl (ideální podíl), neměl být v zákoně znovu uveden spolu s vyjádřením, čeho je určením. Nelze nevidět, že rozsah, v jakém se spoluvlastník účastní, to jest "podílí", na výnosech společné věci a nákladech na ni, je rozsahem, v jakém se jeho vůle účastní - to jest "podílí" - na rozhodnutích týkajících se společné věci.

Velikost podílu (daná zlomkem nebo procentem) vyplývá zpravidla ze skutečnosti, na níž se zakládá spoluvlastnictví nebo účast spoluvlastníka v něm. Taková skutečnost nemůže ovšem vyloučit pozdější odchýlnou dohodu spoluvlastníků. Vzhledem k tomu, že v případě společné nemovitosti a některých jiných speciálně určených věcí (např. patentů) je zakládající právní skutečnost zachycována v písemné formě a zpravidla evidována ve veřejném seznamu, je nezbytné podrobit případnou dohodu o velikosti podílu témuž formálnímu režimu. Stejně jako dosud platí, že pochyby jdou na vrub těch, kdo měli o svá práva pečovat: podíly jsou v případě pochybností o jejich velikosti stejné.

Zatímco faktický výkon vlastnictví (držba, užívání, požívání) je - pokud je jeho předmětem ideální podíl - zásadně omezen výkonem téhož práva ostatními spoluvlastníky, je právo nakládat s ideálním podílem pojmově neomezené (§ 996). Nakládáním se tu rozumí zcizování mezi živými, pro případ smrti, a také jeho zastavení (jiné zatížení podílu v úvahu nepřipadá, neboť by ipso facto vedlo k zásahu do práv ostatních spoluvlastníků). To neznamená, že v konkrétním spoluvlastnickém poměru nemůže dojít k omezení dispozic s podílem. Takové omezení může vyplynout jak z dohody spoluvlastníků, tak přímo ze zákona. Lze si ovšem představit i omezení založené rozhodnutím soudu.

To všechno se týká především zcizování podílů mezi živými. Pokud se spoluvlastníci dohodnou, že po nějakou dobu, popř. pod nějakou výminkou nebudou svými podíly nakládat, to jest, že zásadně zachovají personální složení spoluvlastnického společenství, pak je třeba, aby jejich dohoda - jde-li o nemovitost - měla formu notářského zápisu, a pakliže má zavazovat i právní nástupce kontrahujících, je třeba, aby byla vložena do veřejného seznamu.

Je rovněž možné, aby omezení zcizení podílu mělo podobu předkupního práva. Obdobu s právem k přednostní koupi lze ovšem využít i pro případy bezúplatného zcizení podílu nebo pro zřízení jiných práv. V těchto případech je vždy třeba, aby dohoda obsahovala ujednání o podmínkách využití předkupního nebo jiného obdobného práva.

Pokud bylo spoluvlastnictví založeno závětí, anebo šlo o situaci, kdy spoluvlastnictví nemohli podobu svých práv a povinností od počátku ovlivnit, navrhuje se stanovit na ochranu spoluvlastníků výslovný zákaz zcizení podílu (mimo okruh spoluvlastníků a osob

spoluvlastníku nejbližších) na dobu dostatečně dlouhou ke zvážení nové situace a zajištění spoluvlastnického společenství dohodou, tedy způsobem pro soukromé právo adekvátním.

Oddíl 3 Správa společné věci

§ 999

(1) Každý ze spoluvlastníků je oprávněn k účasti na správě společné věci.

(2) Při rozhodování o společné věci se hlasy spoluvlastníků počítají podle velikosti jejich podílů.

§ 1000

Z právního jednání týkajícího se společné věci jsou všichni spoluvlastníci oprávněni a povinni společně a nerozdílně.

§ 1001

(1) O běžné správě společné věci rozhodují spoluvlastníci většinou hlasů.

(2) Rozhodnutí má právní účinky pro všechny spoluvlastníky pouze v případě, že všichni byli vyrozuměni o potřebě rozhodnout, ledaže se jednalo o záležitost, která vyžadovala jednat okamžitě. Spoluvlastník opominutý při rozhodování o neodkladné záležitosti může navrhnout soudu, aby určil, že rozhodnutí o neodkladné záležitosti nemá vůči němu právní účinky, nelze-li po něm spravedlivě požadovat, aby je snášel. Není-li návrh podán do třiceti dnů od přijetí rozhodnutí, právo podat jej zaniká; nebyl-li spoluvlastník o nakládání uvědoměn, běží lhůta ode dne, kdy se o rozhodnutí dozvěděl nebo dozvědět mohl.

§ 1002

(1) K rozhodnutí o významné záležitosti týkající se společné věci, zejména o jejím podstatném zlepšení nebo zhoršení, změně jejího účelu či o jejím zpracování, je třeba alespoň dvouřetinové většiny hlasů spoluvlastníků. Nedosáhne-li se této většiny, rozhodne na návrh spoluvlastníka soud.

(2) Spoluvlastník přehlasovaný při rozhodování podle odstavce 1 může navrhnout, aby o záležitosti rozhodl soud; v rámci toho může též navrhnout, aby soud dočasně zakázal jednat podle napadeného rozhodnutí. Není-li návrh podán do třiceti dnů od přijetí rozhodnutí, právo podat jej zaniká; nebyl-li spoluvlastník o nakládání uvědoměn, běží lhůta ode dne, kdy se o rozhodnutí dozvěděl nebo dozvědět mohl.

§ 1003

Přehlasovaný spoluvlastník, jemuž rozhodnutí hrozí těžkou újmou, zejména neúměrným omezením v užívání společné věci nebo vznikem povinnosti zřejmě nepoměrné k hodnotě jeho podílu, může soudu navrhnout, aby toto rozhodnutí zrušil. Není-li návrh podán do třiceti dnů od přijetí rozhodnutí, právo podat jej zaniká; nebyl-li spoluvlastník o nakládání uvědoměn, běží lhůta ode dne, kdy se o rozhodnutí dozvěděl nebo dozvědět mohl.

§ 1004

Právo podle předchozího ustanovení nenáleží přehlasovanému spoluvlastníku v případě rozhodnutí o opatření potřebném k zachování nebo zlepšení společné věci, jestliže mu většina podle povahy rozhodnutí poskytne jistotu proti budoucí škodě, anebo zaváže-li se, že po něm nebude požadovat, aby se na nákladech podílel.

§ 1005

(1) K rozhodnutí, na jehož základě má být společná věc zatížena nebo její zatížení zrušeno, a k rozhodnutí, na jehož základě mají být práva spoluvlastníků omezena na dobu delší než deset let, je třeba souhlasu všech spoluvlastníků.

(2) Ustanovení § 1002 odst. 2 a § 1003 a 1004 platí obdobně.

§ 1006

Ke zřízení zástavního práva nebo jiné obdobné jistoty sloužící k zajištění peněžité pohledávky vzniklé při zlepšení společné věci nebo při její obnově postačí rozhodnutí alespoň dvoutřetinové většiny spoluvlastníků.

K § 999 až 1006:

Při rozhodování jak bude naloženo se společnou věcí (nejedná se jen o majetkové dispozice s ní, ale i o její využití, úpravu atp.) rozhodují spoluvlastníci většinou hlasů. Nerozhoduje však počet, nýbrž váha hlasů, odvozená z velikosti podílu. Vzhledem k zásadě § 979 plyne ze společné dispozice s podílem i solidarita spoluvlastníků.

Správa společné věci přísluší všem spoluvlastníkům společně, stejně jako její držba a užívání, přičemž je každý omezen stejným právem ostatních. Předpokládá se, že rozhodnutí budou přijímat všichni spoluvlastníci společně, k čemuž je ovšem nutné, aby se všem dostala informace o tom, co se chystá, resp. že má být nebo je třeba rozhodovat. Zásadně jen za předpokladu, že se každý ze spoluvlastníků o rozhodování dozvěděl, lze po každém z nich žádat, aby přijatá rozhodnutí akceptoval.

Při hlasování o společné věci je možné, že většiny nebude dosaženo a spoluvlastníci shodu nenaleznou. Pak je třeba, aby se obrátili se svou věcí na soud - žalobní právo náleží každému ze spoluvlastníků. Nelze ovšem vyloučit (a ani zákon to nečiní), že najdou shodu v řešení např. rozhodcem, arbitrem, losem atp.

Pravidlo, podle kterého je třeba, aby všichni spoluvlastníci byli o chystaném rozhodování uvědoměni, je prolomeno v případě neodkladné záležitosti. Že záležitost byla skutečně byla neodkladná, dokazuje samozřejmě ten, kdo rozhodl bez informování ostatních. Nicméně v tomto případě má ten, kdo byl pominut, zvláštní právo domoci se soudního výroku, že jej dotyčné rozhodnutí nezavazuje. Podmínkou je podání návrhu v relativně krátké lhůtě, protože poměry vzniklé mezi spoluvlastníky nelze ponechávat po neúnosně dlouhou dobu v nejistotě.

Záležitosti mimořádné správy (§ 1002) vyžadují odlišná pravidla. Tu je zásadně zapotřebí, aby shodné stanovisko zaujala dvoutřetinová většina spoluvlastníků. I v tomto případě se

kterýkoli ze spoluvlastníků může obrátit na soud, pokud se nepodařilo požadované většiny dosáhnout a ani jiné dohody nebylo dosaženo. Zajisté se předpokládá, že ten, kdo bude mít za to, že jeho podnět by měl být akceptován, bude tím, kdo se na soud obrátí, ale nemusí tomu tak být vždy.

Také přehlasovaný spoluvlastník může v třicetidenní lhůtě navrhnout, aby o záležitosti rozhodl soud. V tom případě je ale především možné zároveň navrhnout, aby soud předběžně rozhodl o odkladu uskutečňování napadeného rozhodnutí, a dále je možné, aby soud rozhodl jakkoli, totiž jak to bude požadovat navrhovatel či jak to bude požadovat odpůrce atd.

Ust. § 1002 uvádí v odst. 1 demonstrativně typické případy mimořádné správy (účelovou změnu společné věci, její zásadní zlepšení nebo zhoršení apod.); vzhledem k příkladnému výčtu v tomto ustanovení sem náleží i jiné podstatné zásahy, např. přístavba. Jsou však i jiné podstatné zásahy do společného vlastnictví, které vyžadují odlišné řešení než bylo právě uvedeno. Uvádí je, tentokrát s ohledem na výjimečnou povahu věci taxativně, § 999. Jedná se o zřízení či zrušení zatížení společné věci (zejména o služebnosti) a o zřízení takové povinnosti, která by mělo spoluvlastníky zavázat na dobu delší deseti let. K takovému rozhodnutí, jakožto rozhodnutí zcela zásadního významu, je třeba souhlasu všech spoluvlastníků.

Výjimka z této výjimky představuje zastavení společné věci, má-li zástava sloužit jako jistota k splacení peněz použitých na obnovení nebo zlepšení společné věci. Pro takové rozhodnutí stačí většina dvoutřetinová. I tady ovšem v případě potřeby může k navrhnout spoluvlastníka rozhodnout soud rozsudkem nahrazujícím projev vůle.

Správce společné věci

§ 1007

O ustavení a odvolání správce rozhodují spoluvlastníci stejně jako o záležitostech běžné správy.

§ 1008

Správce má právní postavení příkazníka. Musí spoluvlastníkům správu vyúčtovat; náleží mu náhrada účelně vynaložených nákladů, kterou si může srazit z výnosů spravované věci.

§ 1009

(1) Spravuje-li jeden spoluvlastník společnou věc bez příkazu ostatních, platí ustanovení § 1008 obdobně.

(2) Spoluvlastník, který vynaložil na společnou věc náklad v zájmu ostatních spoluvlastníků bez jejich vyrozumění a souhlasu, může požadovat

- a) poměrnou část náhrady v rozsahu zhodnocení věci, jednalo-li se o náklad, který byl věci a spoluvlastníkům ku prospěchu,

- b) náhradu nutných nákladů, jednalo-li se o náklad, který bylo třeba vynaložit na záchranu věci.

§ 1010

Svěří-li se správa několika osobám, rozhodují většinou hlasů; každá z nich má jeden hlas.

§ 1011

Dohodnou-li se spoluvlastníci nemovité věci o její správě jinak, vyžaduje se pro jejich dohodu forma veřejné listiny.

K § 1007 až 1011:

Ustavování správce u nás ještě po r. 1989 v plném rozsahu nezdomácnělo; je naopak zvykem, že spoluvlastníci spravují společnou věc sami. Nicméně je třeba počítat s tím, že tato praxe dozná vývojem času změny, a stejně tak i s tím, že zvláštní zákon může nařídit povinné ustavení správce. Zásadní charakteristikou správce je, že má stejné postavení jako zmocněnec (příkazník). Je tomu tak proto, aby byl oprávněn vyúčtovat spoluvlastníkům náhradu nákladů, i když se výsledek nedostaví.

Spoluvlastníka, pokud jedná jako správce a počíná si přitom sice svévolně, ale nikoli k újmě společné věci, resp. nikoli k újmě ostatních spoluvlastníků, je namísto chránit. Příznává se mu proto v případě ohrožení společné věci náhrada nutných nákladů bez dalšího a v situaci, kdy koná s cílem věci prospět, alespoň náhrada nákladů v rozsahu zhodnocení věci.

Dohoda, kterou se spoluvlastníci odchýlí od zákonných ustanovení, vyžaduje s ohledem na ochranu třetích osob kvalifikovanou formu, je-li společnou věcí nemovitost.

§ 1012

Soudní úprava poměrů spoluvlastníků

(1) Navrhne-li některý ze spoluvlastníků podle předchozích ustanovení soudu, aby rozhodl, že rozhodnutí většiny spoluvlastníků nemá vůči němu právní účinky, aby takové rozhodnutí zrušil, nebo je nahradil svým rozhodnutím, uspořádá soud právní poměry spoluvlastníků podle zásad spravedlnosti a není vázán jednotlivými návrhy. Soud může zejména rozhodnout, zda se má změna uskutečnit bez výhrad, s výhradami či proti zajištění, anebo zda se uskutečnit vůbec nemá.

(2) Způsobem uvedeným v odstavci 1 soud rozhodne také tehdy, domáhá-li se jeho rozhodnutí některý ze spoluvlastníků proto, že se při rozhodování o společné věci nedosáhlo potřebné většiny.

K § 1012:

Dojde-li mezi spoluvlastníky ke sporu, jaké opatření má být ohledně společné věci učiněno (a má-li být vůbec nějaké učiněno) je soudu ponecháno na úvaze, jak o záležitosti rozhodne: zda určí, že rozhodnutí spoluvlastníků navrhovatele nezavazuje, zda případně dotyčné rozhodnutí zruší, nebo zda rozhodně o podmínkách, za nichž se změna může uskutečnit, popř. že spoluvlastníci musí poskytnout navrhovateli jistotu atp., tak, aby poměry spoluvlastníků byly uspořádány spravedlivě, tedy racionálně a způsobem, který nebude bránit dalšímu klidnému soužití spoluvlastníků a nebude mezi nimi akcelerovat další konflikty.

Každopádně soud musí rozhodnout podle návrhu a nemůže si např. sám zvolit rozhodnutí, kterým by spoluvlastnictví zrušil.

Oddíl 4

Oddělení ze spoluvlastnictví a zrušení spoluvlastnictví

§ 1013

(1) Nikdo nemůže být nucen ve spoluvlastnictví setrvat.

(2) Každý ze spoluvlastníků může kdykoli žádat o své oddělení ze spoluvlastnictví lze-li předmět spoluvlastnictví rozdělit nebo o zrušení spoluvlastnictví. Nesmí tak ale žádat v nevhodnou dobu nebo jen k újmě některého ze spoluvlastníků.

K § 1013:

Klasická právní zásada, objevující se standardně ve všech právních řádech, promítnutá i zde do § 1013, je prolomena principem nejnutnější ochrany spoluvlastníků. Žádat o oddělení ze spoluvlastnictví vystoupením nebo o zrušení spoluvlastnictví nelze v nevhodné době, ani k újmě ostatních spoluvlastníků. Nevhodnost se posuzuje se zřetelem na společnou věc, na její účelové určení, na způsob jejího využití apod. Tak např. o rozdělení zemědělských pozemků je možné žádat zpravidla v době po sklizni a před osázením či osetím.

Zrušení spoluvlastnictví

§ 1014

(1) Spoluvlastnictví se zrušuje dohodou všech spoluvlastníků; dohoda musí obsahovat ujednání o způsobu vypořádání. Jedná-li se o spoluvlastnictví nemovité věci nebo obchodního závodu, musí dohoda mít písemnou formu.

(2) Spoluvlastníci se vypořádají rozdělením společné věci, jejím prodejem z volné ruky nebo ve veřejné dražbě s rozdělením výtěžku, anebo převedením vlastnictví na jednoho nebo na více spoluvlastníků s vyplacením ostatních.

§ 1015

Jedná-li se o společnou věc, která má jako celek sloužit k určitému účelu, není její rozdělení možné.

§ 1016

Nedohodnou-li se spoluvlastníci o zrušení spoluvlastnictví, rozhodne o něm na návrh některého ze spoluvlastníků soud. Zároveň soud rozhodne i o způsobu vypořádání spoluvlastníků.

§ 1017

(1) Je-li to možné, rozhodne soud o rozdělení společné věci; věc ale nemůže rozdělit, snížila-li by se tím podstatně její hodnota. Rozdělení věci však nebrání nemožnost rozdělit věc na díly odpovídající přesně podílům spoluvlastníků, vyrovná-li se rozdíl v penězích.

(2) Při zrušení spoluvlastnictví rozdělením společné věci může soud zřídit služebnost nebo jiné věcné právo, vyžaduje-li to řádné užívání nově vzniklé věci bývalým spoluvlastníkem.

(3) Společné listiny nelze dělit. Nedohodnou-li se spoluvlastníci, u koho se uloží společné listiny, uloží se u nejstaršího spoluvlastníka, není-li tomu jinak nic na závadu. Ostatní spoluvlastníci obdrží na společný náklad ověřené opisy.

§ 1018

Není-li rozdělení společné věci dobře možné, přikáže soud věc za přiměřenou náhradu jednomu nebo více spoluvlastníkům. Nechce-li věc žádný ze spoluvlastníků, nařídí soud prodej věci ve veřejné dražbě; v odůvodněném případě může soud rozhodnout, že věc bude dražena jen mezi spoluvlastníky.

§ 1019

(1) Při zrušení spoluvlastnictví si spoluvlastníci vzájemně vypořádají pohledávky a dluhy, které souvisejí se spoluvlastnictvím nebo se společnou věcí.

(2) Každý ze spoluvlastníků může žádat úhradu dospělé pohledávky, jakož i pohledávky, jejíž splatnost nastane do jednoho roku po účinnosti dohody o zrušení spoluvlastnictví nebo po zahájení řízení o zrušení spoluvlastnictví.

(3) Prodá-li se věc, uhradí se po stržení nákladů prodeje všechny dluhy podle předchozích odstavců ještě předtím, než se mezi spoluvlastníky rozdělí výtěžek.

§ 1020

V A R I A N T A I:

(1) Bývalí spoluvlastníci si doručí na žádost některého z nich potvrzení, jak se vypořádali, pokud dohodu o zrušení spoluvlastnictví k movité věci neuzavřeli v písemné formě.

(2) Při vypořádání spoluvlastnictví k nemovité věci zapsané do veřejného seznamu vznikají nové vlastnické poměry vkladem do tohoto veřejného seznamu.

V A R I A N T A II:

Odstavec 2 vypustit (v návaznosti na volbu řešení u § 980 a 981).

K § 1014 až 1020:

Předpokládá se - jako obvykle - že v soukromých vztazích je třeba dát přednost dohodě. Proto zásadně platí, že se spoluvlastnictví zrušuje dohodou spoluvlastníků. Vzhledem k tomu, že lze kromě reálného rozdělení společné věci uvažovat i o jiných způsobech zrušení společného vlastnictví, pak zásadně rovněž platí, že se spoluvlastníci rovněž dohodnou i to způsobu zrušení svého společenství.

Zákon obecně preferuje při zrušení spoluvlastnictví reálné rozdělení společné věci. Zároveň však nelze nevidět, že takovému rozdělení představuje zásadní překážku její určení trvalému, případně dlouhodobému účelu. Zajisté se jedná především o takové hmotné věci, a zejména nemovité, které jsou určeny k cílům veřejně prospěšným. Toto ustanovení však zakazuje pouze rozdělení společné věci, nebrání tedy zrušení spoluvlastnictví a jeho vypořádání jiným způsobem.

Nedojde-li k takto očekávané dohodě, mají spoluvlastníci možnost obrátit se na soud. K návrhu kteréhokoli spoluvlastníka soud spoluvlastnictví zruší - pokud nebude vznesena některý z námitek, pro kterou by bylo nutné odložit zrušení spoluvlastnictví nebo popřípadě aspoň reálné rozdělení společné věci - a zároveň rozhodne o reálném rozdělení společné věci za předpokladu, že se tím podstatně nesníží její hodnota. Je-li zřejmé, že by reálným rozdělením hodnota věci skutečně utrpěla, rozhodne soud o její dražbě a rovněž, zda půjde o dražbu veřejnou, či zúčastní-li se jí jen spoluvlastníci. Na rozdíl od dohody spoluvlastníků, jejímuž obsahu se - pokud jde o způsob vypořádání spoluvlastnictví - nekladou meze, bude v možnostech soudu rozhodnout jen o reálném rozdělení společné věci nebo o jejím prodeji v dražbě. Soud tedy nebude moci nadále rozhodovat o tom, že věc přikáže do výlučného vlastnictví některému ze spoluvlastníků. Tohoto výsledku bude možné dosáhnout jen prodejem věci v dražbě s tím, že soud rozhodne, že se dražby zúčastní jen spoluvlastnictví. Tento postup povede k tomu cíli, že cena věci dosažená v dražbě odrazí její tržní hodnotu a při vypořádání spoluvlastnictví nebude žádný ze spoluvlastníků poškozen.

Při zrušení spoluvlastnictví, musí být vypořádány dluhy a pohledávky věřitelů jako osob třetích, ale i samotných spoluvlastníků týkající se společné věci. Na to pamatuje § 1019.

Dohoda o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví musí mít písemnou formu jen u nemovitostí. Ale pokud dohoda o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví k movité věci nebyla uzavřena v písemné formě z vůle stran, musí si spoluvlastníci, požádá-li o to některý z nich, vydat vzájemně písemné potvrzení, jak se vypořádali.

Ochrana třetích osob při rozdělení společné věci

§ 1021

Rozdělení společné věci není na újmu osobě, které věcné právo na společné věci.

§ 1022

Při rozdělení panujícího pozemku trvá služebnost pro všechny díly zpravidla nadále, nesmí však být rozšířena, ani se stát obtížnější. Prospívá-li služebnost jen některým dílům, zanikne vzhledem k dílům ostatním.

§ 1023

Rozdělí-li se zatížený pozemek a postihuje-li věcné břemeno jen některý díl, zaniká na dílech ostatních.

§ 1024

(1) Poskytuje-li právo ze služebnosti či jiné zatížení právo k plodům nebo užitkům, může

- a) každá z oprávněných osob, pokud se dělí pozemek panující, nebo
- b) každá z obtížených osob, pokud se dělí pozemek obtížený, navrhnout, aby vykonávání upravil soud.

(2) Soud vykonávání upraví s ohledem na povahu a účel zatížení, jakož i k hospodářské zvláštnosti jednotlivých dílů tak, aby výsledek odpovídal zásadám slušnosti a aby se zatížení se nezvětšilo.

K § 1021 až 1024:

Zrušení spoluvlastnictví nemůže mít za následek újmu osoby na spoluvlastnictví nezúčastněné. Toto základní pravidlo (§ 1021) rozvádějí následující ustanovení se zřetelem ke služebnostem a podobným zatížením váznoucím na pozemku. O stavbách v této souvislosti řeč není, neboť stavby jsou součástí pozemku.

Odklad zrušení spoluvlastnictví

§ 1025

V A R I A N T A I:

(1) Spoluvlastníci se mohou dohodnout, že po určitou dobu nebudou žádat zrušení spoluvlastnictví. Takovou dohodou nemůže být vyloučena jiná dohoda pozdější.

(2) Dohodu lze uzavřít nejdéle na dobu deseti let; je-li uzavřena na delší dobu, platí, že byla uzavřena na deset let. Odklad zrušení spoluvlastnictví lze ujednat i opakovaně.

(3) Má-li dohoda zavazovat i právní nástupce spoluvlastníků, jejichž nástupnictví vznikne jinak než děděním nebo přeměnou právnické osoby, musí to být výslovně ujednáno.

(4) Dohoda vyžaduje formu veřejné listiny; týká-li se dohoda nemovitosti zapsané do veřejného seznamu, vzniká závazek z dohody vkladem do veřejného seznamu.

V A R I A N T A II:

Odstavec 4 vypustit (v návaznosti na volbu řešení u § 980 a 981).

§ 1026

(1) Na návrh spoluvlastníka může soud zrušení spoluvlastnictví odložit, má-li tím být zabráněno majetkové ztrátě nebo vážnému ohrožení oprávněného zájmu některého spoluvlastníka, a prodloužit tak trvání spoluvlastnictví, nejdéle však o dva roky.

(2) Zrušení spoluvlastnictví může být odloženo také pořízením pro případ smrti.

§ 1027

Odklad zrušení spoluvlastnictví lze později změnit dohodou spoluvlastníků, a nedojde-li k ní, rozhodnutím soudu vydaným na návrh spoluvlastníka, který prokáže, že na něm nelze spravedlivě požadovat, aby ve spoluvlastnictví setrval, anebo že se podstatně změnila okolnosti, pro něž k odkladu spoluvlastnictví došlo.

§ 1028

(1) Bez ohledu na právní skutečnost odkládající zrušení spoluvlastnictví lze rozhodnutím alespoň čtyřpětinové většiny spoluvlastníků zrušit spoluvlastnictví obytného domu za účelem vytvoření bytového vlastnictví a ke dni jeho vzniku.

(2) Nedojde-li k jiné dohodě, uhradí za spoluvlastníka, který se vznikem bytového vlastnictví nesouhlasí, ostatní spoluvlastníci hodnotu jeho podílu v penězích, a podíl každého ze spoluvlastníků kteří bytové vlastnictví vytvořili, se poměrně zvýší.

§ 1029

Pro oddělení ze spoluvlastnictví platí § 1025 až § 1028 obdobně.

K § 1025 až 1029:

Princip zrušitelnosti spoluvlastnictví může být prolomen dohodou spoluvlastníků. Ani takovou dohodou nelze možnost zrušení spoluvlastnictví vyloučit jednou pro vždy a nelze se v dohodě ani vzdát práva v budoucnu takovou úmluvu opačnou dohodou zrušit.

Vzhledem k tomu, že je třeba i v tomto případě chránit nejen spoluvlastníky, ale i osoby třetí, musí být v dohodě výslovně uvedena doba, po kterou není možné zrušení

spoluvlastnictví požadovat. Dohodu není možné v žádném případě uzavřít na dobu delší než deset let. Ale bude-li přece jen uzavřena na dobu delší, nemá být dovozena neplatnost celého ujednání, ale jen to, že dohoda zavazuje strany jen na maximálně přípustnou dobu deseti let. Zároveň se spoluvlastníkům výslovně nabízí (a činí se tak proto, aby nevznikla pochybnost o této možnosti, která u věcných práv vždy hrozí), že dohodnuté omezení může být i prolongováno (§ 1025). Dohoda zásadně zavazuje jen strany a jejich univerzální nástupce. Připouští se však, aby byly smlouveny účinky dohodnutého omezení i pro singulární nástupce spoluvlastníků.

Logickým důsledkem pravidla, že o zrušení spoluvlastnictví nelze žádat v nevhodnou dobu, je jeho doplnění o soudní ochranu spoluvlastníků, kteří mají proti zrušení spoluvlastnictví zásadní námitky. Soud v takovém případě, shledá-li tyto námitky jako důvodné, může zrušení spoluvlastnictví odložit, nejvýše však na dobu dvou let.

Kromě dohody spoluvlastníků a rozhodnutí soudu může odklad zrušení spoluvlastnictví založit také závěť. Je nabíledni, že dědici, kteří s tím nesouhlasí, mohou - ovšem dohodou všech - takový příkaz zůstavitele změnit. Zda tak učiní, anebo zdali převezmou morální závazek vůči zůstaviteli, je ponecháno na jejich vůli.

Zásadně platí, že dohody omezující subjektivní práva mohou být vždy změněny adekvátními prostředky (dohodou, rozhodnutí soudu), zejména pak v případě změny okolností. Jinak řečeno, každá taková omezující dohoda je uzavírána s výhradou podstatné změny poměrů. Druhou skupinu důvodů umožňujících změnu dohody o odkladu zrušení spoluvlastnictví představují situace, do nichž se pro takový odklad dostal některý ze spoluvlastníků. Každá z uvedených skupin těchto situací je ovšem jiné povahy (v první převažují momenty objektivní, v druhé subjektivní).

Zvláštní povahu má ustanovení § 1028, které se vztahuje k bytovému spoluvlastnictví. Zakotvení tohoto pravidla se zdá být s ohledem na zamýšlený cílový stav velmi potřebné. Protože se jedná o speciální výjimku z jednání spoluvlastníků, je zakotvena v občanském zákoníku, nikoli v předpisech o bytovém spoluvlastnictví.

Oddíl 5

Přídavné spoluvlastnictví

Základní ustanovení

§ 1030

(1) Věc náležící společně několika vlastníkům samostatných věcí určených k takovému užívání, že tyto věci vytvářejí místně i účelem vymezený celek, a která slouží společnému účelu tak, že bez ní není užívání samostatných věcí dobře možné, je v přídavném spoluvlastnictví těchto vlastníků.

(2) Ustanovení o přídatném spoluvlastnictví se použijí přiměřeně i na zařízení pořízené nebo jinak nabyté vlastníky uvedenými v odstavci 1 společným nákladem tak, aby sloužilo jim všem.

§ 1031

(1) Věc v přídatném spoluvlastnictví nesmí být proti vůli některého ze spoluvlastníků odňata společnému účelu.

(2) Zatížit lze věc v přídatném spoluvlastnictví jen způsobem, který nebrání jejímu využití společnému účelu.

§ 1032

(1) Žádnému ze spoluvlastníků nelze bránit v účasti na využití věci v přídatném spoluvlastnictví způsobem, který společnému účelu odpovídá a nebrání jejímu využití ostatními spoluvlastníky.

(2) Vzdání se práva účasti na využití věci v přídatném spoluvlastnictví některým spoluvlastníkem nemá účinky pro jeho právní nástupce.

§ 1033

Slouží-li věc v přídatném spoluvlastnictví k společnému využití pozemků, stanoví se podíly spoluvlastníků na společné věci poměrem výměry pozemků. To spoluvlastníkům nebrání, aby se o velikosti podílů dohodli jinak.

§ 1034

(1) Podíl na věci v přídatném spoluvlastnictví lze převést jen za současného převodu vlastnického práva k věci, k jejímuž využití věc v přídatném spoluvlastnictví slouží. Převádě-li se vlastnické právo k takové věci, platí, že se převod vztahuje i na podíl na věci v přídatném spoluvlastnictví.

(2) Totéž platí pro zatížení předkupním právem, právem zpětné koupě nebo jiným obdobným způsobem, jakož i pro zřízení zástavního práva nebo jiné obdobné jistoty.

§ 1035

(1) Oddělit se z přídatného spoluvlastnictví lze za podmínky, že věc, k jejímuž využití věc v přídatném spoluvlastnictví až dosud sloužila, zanikla nebo změnila svůj účel tak, že věc v přídatném spoluvlastnictví už není potřebná.

(2) Ze stejného důvodu může kterýkoli z dalších spoluvlastníků navrhnout soudu, aby účast spoluvlastníka v přídatném spoluvlastnictví zrušil a přikázal jeho podíl za náhradu zbývajícím spoluvlastníkům podle poměru jejich podílů.

§ 1036

Pozbyde-li věc v přídatném spoluvlastnictví svůj účel, zanikne přídatné spoluvlastnictví a spoluvlastníci se vypořádají podle obecných ustanovení. Dokud tento účel trvá, nelze přídatné spoluvlastnictví zrušit.

Správa věci v přídatném spoluvlastnictví

§ 1037

Nedohodnou-li se spoluvlastníci jinak, ustaví k běžné správě věci v přídatném spoluvlastnictví jednoho ze spoluvlastníků jako správce. Není-li správce spoluvlastníky ustaven ani po třech měsících, ustaví jej na návrh kteréhokoli spoluvlastníka soud.

§ 1038

(1) Nedojde-li k jiné dohodě, volí spoluvlastníci správce většinou hlasů; každý spoluvlastník má jeden hlas.

(2) Spoluvlastník, který pro zvolení správce nehlasoval, může navrhnout soudu, aby správce odvolal, jsou-li pro to důležité důvody, a aby jmenoval správcem jiného spoluvlastníka. Není-li návrh podán do třiceti dnů od přijetí rozhodnutí, právo podat jej zaniká.

§ 1039

Ujme-li se spoluvlastník běžné správy věci v přídatném spoluvlastnictví o své vůli a žádný z ostatních spoluvlastníků tomu po dobu tří měsíců neodporuje, a ani nepodá návrh podle § 1037, hledí se na něho jako by byl správcem zvolen.

§ 1040

(1) Není-li jiné dohody, postačí k odvolání správce většina hlasů spoluvlastníků; byl-li však správce ustaven soudem, mohou jej spoluvlastníci odvolat alespoň dvěma třetinami hlasů spoluvlastníků.

(2) Ať již byl správce ustaven jakkoli, odvolá jej z důležitého důvodu soud na návrh podaný alespoň třetinou hlasů spoluvlastníků.

§ 1041

Z právního jednání správce v záležitostech běžné správy jsou spoluvlastníci i správce oprávněni a zavázáni společně a nerozdílně.

§ 1042

(1) Na správu věci v přídatném spoluvlastnictví spoluvlastníci přispívají poměrně podle velikosti svých podílů. Na náklady spojené se správou věci v přídatném spoluvlastnictví složí spoluvlastníci k rukám správce přiměřenou zálohu; není-li jiné dohody, je záloha splatná k 31. lednu běžného roku.

(2) Kolik má činit úhrn záloh podle odstavce 1, rozhodnou spoluvlastníci většinou hlasů. Nepřijmou-li spoluvlastníci takové rozhodnutí do konce předcházejícího roku, platí, že byl úhrn záloh pro další rok stanoven částkou složenou na zálohách v posledním roce zvýšenou o desetinu. Není-li možné úhrn záloh takto stanovit, určí ji na návrh správce soud.

K § 1030 až 1042:

Jako zcela nová se zařazují ustanovení o přídatném (akcesorickém) spoluvlastnictví. To přichází v úvahu zejména v souvislosti s individuálním vlastnictvím nemovitostí (např. pozemků) vázaným účelově na spoluvlastnictví další nemovitosti (např. cesty nebo cest, parkoviště apod.), přičemž nemovitosti náležející samostatným vlastníkům vytvářejí účelový celek (např. zahrádkářskou kolonii nebo chatovou osadu) a jejich užívání není bez věci v přídatném spoluvlastnictví dobře možné. Podobné situace mohou nastat také v případě sportovních areálů a jiných podobných zařízení. Nejedná se o případy vyjímečné, a proto je vhodné dát vyhradit jim obecnou normativní úpravu. O tomto řešení se uvažovalo již v návrhu koncepce rekonstrukce soukromého práva v r. 1996. Osnova sleduje v úpravě akcesorického spoluvlastnictví stanovit jen odchylky od úpravy obecné; mimo dosah těchto odchylek se i na přídatné spoluvlastnictví použijí ustanovení o spoluvlastnictví.

Zatím existuje jen speciální úprava přídatného spoluvlastnictví společných částí domu vlastníky jednotek (bytů nebo nebytových prostor v domě) obsažená v zák. č. 72/1994 Sb. v platném znění. Tato úprava se zamýšlí ponechat i nadále jako úprava zvláštní, aniž do ní občanský zákoník zasáhne (srov. § 988 odst. 3).

Ust. § 1030 až 1032 charakterizují základ přídatného spoluvlastnictví tím, že rozhodující je účel jejího využití, který musí být zachován po celou dobu, co důvod existence přídatného spoluvlastnictví trvá. Tento účel nelze zmařit účelovou změnou věci, ani jejím zatížením způsobem narušujícím tento účel. Se zřetelem k tomu se navrhuje stanovit i podmínky využití věci v přídatném spoluvlastnictví (§ 1032 odst. 1). Vzhledem k účelovému propojení věci v přídatném spoluvlastnictví a těch samostatných věcí, s nimiž spoluvytváří určitý celek, se rovněž navrhuje stanovit, že případné vzdání se práva spoluužívat či jinak využívat společnou věc některým ze spoluvlastníků nemůže mít zavazující účinky pro jeho právního nástupce, ať již půjde o nástupce singulárního či univerzálního.

Za určitých situací může nastat případ, že s užíváním samostatných věcí vytvářejících celek není z hlediska účelu spojena samostatná věc, ale jen určité zařízení (např. zavlažovací zařízení v zahrádkářské kolonii); proto se navrhuje stanovit i to, že se na taková zařízení použijí ustanovení o přídatném spoluvlastnictví přiměřeně.

Ustanovení § 1033 a 1034 stanovují odchylky od obecných ustanovení o spoluvlastnických podílech. Vzhledem k účelovému určení věci v přídatném spoluvlastnictví se navrhuje stanovit zvláštní pravidlo o stanovení podílů na společné věci pro případ, že tato věc slouží k využití pozemků. Na rozdíl od analogické úpravy v zákoně o vlastnictví bytů (§ 8 odst. 2) se pro případy zde řešené volí pravidlo dispozitivní, protože dohodě spoluvlastníků nelze bránit, aby si zvolili jinou konstrukci.

Charakter přídatného spoluvlastnictví podmiňuje, že podíl na věci v takovém spoluvlastnictví nelze převádět samostatně, nýbrž jen společně s tou samostatnou věcí, s níž je podíl na věci v akcesorickém spoluvlastnictví účelově spojen. To musí obdobně platit i pro zatížení jednoho či druhého předmětu takovým způsobem, který by mohl vést k změně

vlastnického práva k nim (§ 1034). Povahou přídatného spoluvlastnictví je dáno i to, že možnosti oddělit se od přídatného spoluvlastnictví a stejně tak i zrušit je musí být omezeny.

Zvláštní povaha akcesorického spoluvlastnictví vyžaduje také speciální ustanovení o jeho správě v běžných záležitostech (§ 1037 až 1042). Vychází se z pojetí správy jako obligatorní.

Oddíl 6 Zvláštní ustanovení o společenství jmění

§ 1043

Nabude-li věc do vlastnictví více osob spojených na základě smlouvy, zákona nebo jiné právní skutečnosti ve společenství, ať již se jedná o manžele, osoby spojené v rodinné společenství, společenství dědiců nebo jiná obdobná společenství, platí, že má každá z těchto osob právo k celé věci.

§ 1044

(1) Práva a povinnosti vlastníků spojených ve společenství, se řídí ustanoveními, podle kterých bylo jejich společenství založeno.

(2) Pokud není stanoveno jinak, vyžaduje se k výkonu vlastnických práv a k nakládání se společnou věcí jednomyslné rozhodnutí všech zúčastněných.

§ 1045

Dokud společenství trvá, nelze se domáhat rozdělení společné věci a s podílem na věci nelze nakládat.

§ 1046

Vlastnické právo ke společné věci zaniká zcizením společné věci, nebo zánikem společenství. Není-li stanoveno jinak, použijí se pro vypořádání ustanovení o spoluvlastnictví.

K § 1043 až 1046:

Ustanovení § 1043 a násl. sledují úpravu situací dosud u nás zákonem neřešených a v teorii vykládaných různými způsoby. Tak např. se po zrušení někdejšího institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů setrvale kladla otázka, jakým právním režimem se vlastně spravují věci ve společném jmění manželů.

Na rozdíl od spoluvlastnictví, které se vždy týká jediné věci a spoluvlastníci jsou osobami, jejichž vzájemný poměr se odvozuje právě jen ze vztahu k téže věci, je společenství poměrem nejméně dvou osob, který na věcných předmětech nikterak závislý není. Společenství se k věcem může vztahovat, ale také nemusí. Zatímco spoluvlastnictví je závislé na existenci věci, společenství je na existenci věci nezávislé - rozhodně nezaniká se zánikem věci. Tuto zvláštní

povahu majetkového společenství zamýšlejí tato ustanovení vyjádřit. Nutně se jedná o ustanovení z valné části blanketní, odkazující na příslušné speciální úpravy.

Díl 5
Věcná práva k cizím věcem

Oddíl 1
Základní ustanovení

§ 1047

Bylo-li věcné právo k cizí věci zřízeno jinak než zákonem a nebylo-li zapsáno do veřejného seznamu, nelze se jej dovolat vůči tomu, kdo prokáže, že o něm nevěděl a ani nemusel vědět.

DZ k § 1047:

Věcná práva sice zásadně působí vůči každému, ale z této zásady se již podle současné úpravy uplatňuje několik výjimek. Zde se navrhuje stanovit, že se nelze dovolat věcného práva k cizí věci vůči osobě, která prokáže, že o něm nevěděla a ani nemusela vědět. Respektuje se, že naprostá většina věcných práv k věci cizí podléhá uveřejnění v příslušných seznamech a že zápisy do nich provází zásada publicity. Rovněž se respektuje, že některá z věcných práv k cizí věci vznikají ze zákona (na myslí se mají především práva povahy věcných břemen). V obou těchto případech je nutno vycházet z pojetí, že i třetí osoby ví nebo musí vědět o existenci takových práv. Vedle toho však nelze přehlížet, že jak platná úprava, tak i osnova připouštějí existenci věcných práv k cizí věci, která nejsou nikde deklarována. Typickým příkladem může být věcné břemeno k podzemní stavbě nebo zástavní právo vzniklé odevzdáním zástavy osobě třetí. Pro tyto případy se navrhuje stanovit, že těchto práv se nelze dovolat proti tomu, kdo o nich nevěděl ani vědět nemusel. Jde o dílčí projev celkové tendence osnova sledující preferovat spíše ochranu toho, kdo v dobré víře právo nabývá, než osoby, která sice právo již má, ale nepečuje o ně (zásada *vigilantibus iura*). Tím však dotčená osoba není zbavena práva na náhradu škody.

Oddíl 2
Právo stavby

Pododdíl 1
Základní ustanovení

§ 1048

(1) Pozemek může být zatížen věcným právem jiné osoby (stavebníka) mít na povrchu nebo pod povrchem pozemku stavbu. Nezáleží na tom, zda se jedná o stavbu již zřízenou či dosud nezřízenou.

(2) Právo stavby může být zřízeno tak, že se vztahuje i na pozemek, kterého sice není pro stavbu zapotřebí, ale slouží k jejímu lepšímu užívání.

§ 1049

Právo stavby nelze zřídit k pozemku zatíženému zástavním právem, ani k pozemku, na kterém vázne jiné právo přičící se účelu stavby.

§ 1050

Právo stavby je věc nemovitá. Také stavba podléhá ustanovením o nemovitých věcech, ale není samostatnou věcí.

Pododdíl 2

Vznik a zánik práva stavby

§ 1051

V A R I A N T A I:

(1) Právo stavby se nabývá smlouvou nebo, stanoví-li tak zákon, rozhodnutím orgánu veřejné moci.

(2) Právo stavby zřízené smlouvou vzniká vkladem do veřejného seznamu. Zápisu do veřejného seznamu podléhá i právo stavby vzniklém rozhodnutím orgánu veřejné moci.

V A R I A N T A II:

Odstavec 2 vypustit (v návaznosti na volbu řešení u § 980 a 981).

§ 1052

Právo stavby lze zřídit jen jako dočasné. Nesmí být zřízeno na méně než deset let a na více než sto let. Poslední den doby, na kterou je právo stavby zřízeno, musí být patrný z veřejného seznamu.

§ 1053

Trvání práva stavby lze prodloužit se souhlasem osob, pro které jsou na pozemku zapsána zatížení v pořadí za právem stavby.

§ 1054

Právo stavby nelze omezit rozvazovací podmínkou.

§ 1055

(1) Právo stavby lze zřídit za úplaty i bezúplatně.

(2) Byla-li úplata za zřízení práva stavby sjednaná jako stavební plat v opětujících se dávkách nesmí být učiněna závislou na nejistých budoucích událostech. Právo na stavební plat lze, je-li to sjednáno, vložit do veřejného seznamu jako reálné břemeno.

§ 1056

Zřekne-li se stavebník práva stavby, může vlastník zatíženého pozemku převést na základě listin prokazujících tuto skutečnost právo stavby na dobu, která ještě neuplynula, na sebe nebo na jinou osobu.

§ 1057

Při zániku práva stavby předtím, než uplyne jeho doba, nastanou právní následky výmazu práva stavby vůči věcnému právu náležejícímu osobě, pro kterou bylo k právu stavby do veřejného seznamu vloženo věcné právo, až zánikem tohoto věcného práva. Jestliže však tato osoba k výmazu udělí souhlas, nastanou právní následky výmazu práva stavby vůči jejímu věcnému právu již tímto výmazem.

K § 1048 až 1057:

Již návrh koncepce občanského zákoníku z r. 1996 předpokládal obnovení někdejšího institutu práva stavby. V české juristické terminologii se pro označení tohoto věcného práva používá buď názvu "stavební právo" (tak také návrh občanského zákoníku z r. 1937), anebo "právo stavby" (tak např. i návrh koncepce z r. 1996). Zvolen byl termín posledně uvedený, neboť označení "stavební právo" není vyhovující, jsouc již vyhrazeno názvu dílčí právnické disciplíny a poukazujíc spíše k stavebnímu zákonu než k zvláštnímu věcnému právu.

V našem právním prostředí bylo právo stavby upraveno zák. č. 86/1912 ř.z., o právu stavby, jednak velmi zdařilým zák. č. 88/1947 Sb., o právu stavby, který však platil jen krátkou dobu, byv v r. 1950 nahrazen stručnou a deformovanou úpravou občanského zákoníku č. 141/1950 Sb. (§ 160 až 165). Od r. 1964 již v našem právu upraveno není. Návrh vychází z úpravy provedené zákonem z r. 1947, přihlíží však také k osnově předválečného československého zákoníku a k výsledkům prací subkomitétu pro věcná práva z r. 1924, stejně jako k aktuálním zákonným úpravám v některých evropských státech. Ze standardních zákoníků kontinentální Evropy zná právo stavby např. zákoník nizozemský (5: čl. 101 a násl.) nebo švýcarský (čl. 779); jiné státy (např. Rakousko) vyhrazuji tuto úpravu zvláštním zákonům. S moderní úpravou práva stavby přišel nejprve německý BGB v § 1018 a násl. (tato úprava byla později nahrazena nařízením z r. 1919). Nejednalo se však o institut zcela nový; generoval se v evropském právu už od římských dob. Na počátku 20. stol. se institucionalizace práva stavby odvíjela od myšlenky socializace bydlení a umožnění výstavby levných dělnických bytů. Postupem času se však ukázalo, že možnosti využití práva stavby jsou mnohem širší a že může být praktické jeho využití nejen k bytovým účelům, ale i pro jiná stavební díla.

Osnova rozdílně od práva švýcarského, ale shodně s právem německým, rakouským a nizozemským nepojímá právo stavby jako služebnost, ale jako zvláštní věcné právo. To je odůvodněno tím, že služebnost předpokládá nějaký vztah jednoho pozemku k druhému, anebo spojení s nějakou osobou. Právo stavby nemůže být vzhledem k jeho převoditelnosti a dědičnosti takto omezeno. Osnova se odchýlila od koncepce z r. 1996 a nechápe jako nemovitost stavbu, k níž právo stavby svědčí, nýbrž nemovitostí je samo právo stavby jako právo věcné; stavba sama je příslušenstvím této nemovitosti (zákonná ustanovení o nemovitostech se sice aplikují i na stavbu, ta však není samostatnou věcí). Toto pojetí odpovídá jak tuzemské tradici, tak koncepci evropských zákoníků a superficiální zásadě vyjádřené již v obecné části (§ 362). Plyne z něho mj. i to, že případný zánik samotné stavby nemá na existenci práva stavby vliv.

Právo stavby je tedy pojato jako speciální věcné právo stavebníka mít stavbu na pozemku jiného vlastníka. Osoba, jíž toto právo svědčí, se ve shodě s klasickou terminologií označuje jako stavebník. Bere se úvahu rovněž pojetí stavebníka v § 3 odst. 2 stavebního zákona; vymezení tohoto pojmu tam je však konstruováno jen pro potřeby stavebního zákona jako předpisu veřejného práva, a to zásadně nebrání paralelnímu použití stejného slova pro obor práva soukromého, tím spíše, že významy, v nichž se používá, nejsou protikladné. (České právo před r. 1950 vycházelo terminologicky ze stejného pojetí. Při rekodifikačním projektu z předválečné doby se subkomitét pro věcná práva zabýval stejným problémem a uvedl, že proti označení vlastníka práva stavby jako stavebníka bylo "namítáno, že podle stavebního řádu je to ten, pro koho se stavba provádí. Než rozšířený obsah tohoto slova nemůže vésti k nějakému zmatku.")

Podstata práva stavby je v tom, že jako věcné právo s povahou nemovitosti zatěžuje cizí pozemek tak, že osoba, jíž toto právo patří, je oprávněna mít na tomto pozemku stavbu. V § 1048 se záměrně mluví o celé stavbě, aby bylo zřejmé, že právo stavby nelze zřídit jen k části stavby nebo snad k jednotlivým podlažím budovy apod. Právo "mít stavbu" zahrnuje buď právo stavbu na pozemku ještě nezastavěném nově vybudovat, anebo již zřízenou stavbu převzít a "mít" (zejména za účelem rekonstrukce, modernizace a dalšího využití). Osnova setrvává na tradičním pojetí institutu a odmítá spojit právo stavby s jiným dílem, než právě se stavbou (šířeji chápe právo stavby nizozemský zákoník). K pozemku, na němž váznou takové závady, které se příčí účelu stavby, nelze právo stavby zřídit.

Právo stavby lze zřídit smlouvou nebo rozhodnutím veřejného úřadu; rozhodnutím však jen v případě, že tak stanoví zákon. Osnova přiznává takovou kompetenci jen soudu při vypořádání spoluvlastnictví rozdělením společné věci (§ 1017 odst. 2). I u práva stavby smluvně zřizovaného se rozlišuje titul a modus nabytí, přičemž modus je vklad do veřejného seznamu.

Právo stavby lze zřídit jen jako dočasné (§ 1052). Vzniká otázka, zda je nutné omezit trvání práva stavby zákonem, anebo má-li se zákon spokojit jen s obecným stanovením jeho dočasnosti. Rakouský zákon stanovil původně minimální hranici 30 let, maximální pak v

trvání 80 let, po úpravě z r. 1990 zvolil minimální hranici desetiletou a maximální vymežil délkou 100 let. Naproti tomu právo německé nebo nizozemské podobná omezení nestanovilo. Stejným způsobem se vydaly i přípravné práce na naši předválečné rekodifikaci, ovlivnivší pozdější zák. č. 88/1947 Sb. s odůvodněním, že časové omezení trvání tohoto práva zákonem není vhodné a že si sociální život sám lépe dokáže vymežit hranice jeho trvání.

Časové omezení práva stavby vyvolává určité specifické důsledky. Právo stavby může být předmětem zástavy, ale jeho zánikem zanikají spolu s ním i jeho zatížení. Proto musí věřitel, který se zajistí takovou zástavou, počítat s omezeným trváním zástavy a přijmout ji jen k takovému zajištění pohledávky, které zástava hodnotou a trváním odpovídá. Jiný důsledek této časovosti práva stavby musí být upraven výslovně (§ 1053). Právo stavby zřízené na určitou dobu může být eventuálně prodlouženo. K tomu však může dojít jen se svolením těch osob, které jsou na nemovitosti zatížené právem stavby zapsány se svými zatíženími v následujícím pořadí.

Vyloučení rozvazovací podmínky (§ 1054) při právu stavby je samozřejmým důsledkem jeho povahy. Přípuštění takové podmínky by znamenalo učinit trvání práva stavby vůbec nejistým, tudíž i jeho nezpůsobilost stát se jistotou (vyjma případ zajištění pohledávek vlastníka pozemku), což by nebylo z mnoha praktických důvodů žádoucí.

Právo stavby může být zřízeno bezúplatně i za úplatu. Úplata může být sjednána jako jednorázová, ale i v opětujičích se dávkách (stavební plat). Stavební plat může být zapsán jako reálné břemeno váznoucí na právu stavby do veřejného seznamu (srov. § 1061). Ustanovení § 1055 přirozeně nebrání, aby právo stavby posloužilo vůči stavebnímu platu jako zástava apod. Fixace stavebního platu (stejně jako trvání práva stavby) jsou základními předpoklady, za nichž stavebník stavbu podnikne. Výše stavebního platu musí být proto vyjádřena již ve smlouvě sumou s neměnným nominále. To však nevylučuje stanovení stavebního platu v částkách různě vysokých pro jednotlivá období. Podstata je ale v tom, že i tyto změny musí být přesně vyjádřeny již ve smlouvě tak, aby později stavební plat nemohl být libovolně měněn.

Je-li právo stavby pojato jako trvající po určitou dobu evidovanou ve veřejných knihách, resp. ve veřejném seznamu, není žádoucí - právě proto, že samo může být zatíženo jinými věcnými právy - aby skončilo dříve, než uplyne doba jeho trvání zapsaná ve veřejném seznamu. To řeší § 1056. Před uplynutím stanovené doby nemůže být stavební právo z veřejného seznamu vymazáno, ledaže k tomu dají svolení ti, kdo mají na stavebním právu zapsána svá práva. Jinak lze jeho předčasný výmaz provést jen s výhradou těchto práv (§ 1057).

Pododdíl 3

Právní poměry z práva stavby

§ 1058

Co do stavby vyhovující smlouvě má stavebník stejná práva jako vlastník; pokud se jedná o jiné užívání pozemku zatíženého právem stavby, má stejná práva jako poživatel, ledaže je dohodnuto něco jiného.

§ 1059

(1) Smlouva může stavebníku uložit, aby stavbu provedl do určité doby.

(2) Není-li nic jiného ujednáno, má stavebník povinnost udržovat stavbu v dobrém stavu. Smlouva může stavebníku uložit povinnost stavbu pojistit.

(3) Vlastníku pozemku může být vyhrazeno schválení určitého faktického nebo právního jednání stavebníka, avšak ani je-li to vlastníku pozemku vyhrazeno, nemůže odepřít souhlas k právnímu jednání, které není k jeho újmě.

§ 1060

(1) Právo stavby lze převést i zatížit.

(2) Je-li vlastníku pozemku vyhrazen souhlas k zatížení práva stavby, lze do veřejného seznamu zapsat takové zatížení jen se souhlasem vlastníka pozemku.

§ 1061

Právo stavby přechází na dědice i na jiného všeobecného právního nástupce.

§ 1062

Není-li nic jiného ujednáno, přísluší stavebníku předkupní právo na stavební pozemek a vlastníku stavebního pozemku předkupní právo na právo stavby

§ 1063

(1) Není-li nic jiného ujednáno, dá vlastník stavebního pozemku stavebníkovi při zániku práva stavby uplynutím doby, na kterou bylo zřízeno, za stavbu náhradu.

(2) Náhrada činí polovinu hodnoty stavby v době zániku práva stavby, ledaže si strany ujednají jinak.

(3) Zástavní a jiná práva váznoucí na právu stavby postihují náhradu.

§ 1064

Svá práva a povinnosti mohou strany ujednat jinak, jen pokud to zákon připouští. Taková úmluva působí proti třetí osobě jen tehdy, jsou-li práva jí odpovídající zapsána do veřejného seznamu; jinak se jí lze vůči třetí osobě dovolat, jen byla-li jí známa.

K § 1058 až 1064:

Podle § 1064 mohou mít vůči třetím osobám účinky jen ty úmluvy vlastníka pozemku se stavebníkem, které jsou zapsány do veřejného seznamu. K tomu může dojít typicky při užívání vlastníka pozemku, ale vyloučena nejsou ani vlastnická omezení stavebníka v právu stavby. Jinak platí základní pravidla § 1058, že stavebník má k stavbě též práva jako vlastník a k zatíženému pozemku stejná práva, jako uživatel.

Skutečnost, že stavebníkovi může být uloženo provést stavbu do určité doby, má svůj základ a důvod v celém pojetí stavebního práva. Ačkoli výše stavebního platu (odměny za zřízení práva stavby) není zákonem stanovena a je ponechána úmluvě stran, nelze předpokládat, že bude dosahovat přílišné výše, neboť hlavní přínos zřízení práva stavby je ve zhodnocení pozemku, které jeho vlastníkovu uplynutím sjednané doby nakonec připadne (§ 1059). Ve shodě s tímto účelem osnova počítá s povinností stavebníka udržovat stavbu v dobrém stavu a případně ji pojistit. Vlastník si rovněž může vyhradit, že je třeba jeho souhlas, jak se stavba provede, změní nebo obnoví. Chce-li, může si tak chránit svůj zájem, aby na jeho pozemku byla vystavěna a držena řádná stavba. Vlastník si také může vyhradit souhlas k nájmu, zcizení nebo zatížení práva stavby, neboť i to vše se dotýká jeho práv a oprávněných zájmů. Dominantní zájem vlastníka pozemku je, aby stavba na jeho pozemku nebyla předložena. Odpírání souhlasu však nemůže vyústit v svévoli. Proto vlastník pozemku nemůže odepřít souhlas k jednáním, která nejsou k jeho újmě.

Způsobnost práva stavby být předmětem převodu, princip jeho přechodu na dědice či jiného univerzálního nástupce, jakož i otevření možnosti sloučení vlastnictví pozemku a práva stavby v rukou jedné osoby, posiluje kladné efekty této právní instituce.

Právo stavebníka na náhradu za stavbu při zániku práva stavby (§ 1063) sleduje vyvážení zájmů vlastníka pozemku na příjmu úplaty za zřízení tohoto práva a zhodnocení jeho vlastnictví poté, co právo stavby zanikne, na straně jedné, a na druhé straně i zájmu stavebníka, aby i pro něho při zániku práva stavby dospěl právní poměr k vyústění i pro něho příznivému a dostalo se mu po zohlednění výnosů ze stavby a její amortizace příslušného vyrovnání. Dispozitivní stanovení výše této náhrady polovinou hodnoty stavby nebrání úmluvě stran, aby sjednaly náhradu vyšší či nižší, anebo aby ji zcela vyloučily. Pokud bylo právo stavby zatíženo zástavou či jinak, pak musí být příslušné pohledávky věřitelů uspokojeny z náhrady.

Oddíl 3
Věcná břemena

Pododdíl 1
Základní ustanovení o služebnostech

§ 1065

(1) Věc může být zatížena služebností, která postihuje vlastníka věci jako věcné právo tak, že musí ve prospěch jiného něco trpět nebo něčeho se zdržet.

(2) Služebnost zahrnuje vše, co je nutné k jejímu výkonu.

(3) V pochybnostech rozhoduje o rozsahu nebo obsahu služebnosti místní zvyklost, a není-li, má se za to, že je spíše menší než větší.

§ 1066

Vlastník může zatížit svůj pozemek služebností ve prospěch užívání jiného svého pozemku.

§ 1067

Kdo je oprávněn ze služebnosti, může se domáhat ochrany svého práva obdobně podle § 923 až § 926.

K § 1065 až 1067:

Ustanovení o věcných břemenech respektují klasické rozřazení věcných břemen na služebnosti a reálná břemena. Návrh úpravy služebností zahrnuje ustanovení § 1055 až 1114, reálných břemen pak § 1115 až 1120.

Návrh úpravy služebností je v podstatě recipován z vládního návrhu občanského zákoníku z r. 1937 s nepatrnými doplňky nebo upřesněními.

Při vymezení služebností bylo ve shodě s předválečnou osnovou (a jejím rakouským vzorem) ponecháno široké vymezení, nevázané jen na nemovitou věc. Návrh tak setrvává na odchylce od některých jiných zákoníků, které spojují služebnost jen s nemovitostmi (CC čl. 637, C.c. čl. 1027, CCQ čl. 1177, ZGB čl. 730, lichtenštejnský zákon o věcných právech, čl. 198), anebo které vycházejí z jiného pojetí služebností (BGB). Záměrně se tedy setrvává na původní myšlence předválečné osnovy občanského zákoníku, že pojem služebnosti má být stanoven "co nejširše, aby mohl krýti jich rozmanitý obsah."

Navrhuje se stanovit, že věc může být zatížena ve prospěch jiného služebností jako právem věcným. Slovem "zatížena" se naznačuje preference zřídít služebnost soukromoprávním jednáním. Podstata služebnosti je v tom, že vlastník určité věci má povinnost ve prospěch jiného něco strpět (např. při právu stezky vlastník trpí chůzí dalších osob přes služebný pozemek) nebo něčeho se zdržet (např. při zákazu zvýšení stavby nemůže vlastník pozemku vykonávat v rozsahu omezení vlastnické právo, jak by mu jinak náleželo). Charakterizujícím

znakem služebnosti je fakt, že vlastník služebné věci zůstává pasivní (buď trpí výkon práva jinou osobou, anebo opomíjí výkon práva vlastního). Nicméně se stává, že jsou se zřízením služebnosti spojena i určitá vedlejší plnění vlastníka služebné věci (např., jde-li o služebnost cesty, povinnost přispět za určitých okolností na údržbu cesty, anebo při osobní služebnosti spočívající v právu užívání, povinnost udržovat služebnou věc v dobrém stavu apod.). Z těchto důvodů se uvádí v § 1055 odst. 2 doplnění učiněné po vzoru čl. 730 ZGB a čl. 1177 CCQ, že služebnost zahrnuje vše, co je nutné k jejímu výkonu.

Akceptována je recepce čl. 733 ZGB (§ 1066), že vlastník sám může zřídit na svém pozemku služebnost pro jiný svůj pozemek. Konstrukce tzv. vlastníkovy služebnosti má značný praktický význam pro předběžnou úpravu poměrů mezi jednotlivými pozemky, než některé z nich přejdou do cizích rukou. Odpadnou tak obtíže jednání mezi stranami sledující následnou úpravu těchto poměrů poté, co se zřízení již uskutečnilo. Tato úprava se může týkat cest, vodovodů, kanalizace, zákazu zastavění nebo podniků souseda obtěžujících apod.

Pokud se jedná o dělení služebností, setrvává se na tradičním dělení služebnosti na pozemkové a osobní, přičemž pro pozemkové služebnosti se zachovává staré dělení služebností na domovní a polní.

Služebností může být široká škála. Návrh se odklání od abstrakce současného občanského zákoníku (§ 151n a násl.) a ve shodě s klasickým pojetím uvádí demonstrativním výčtem typické pozemkové a osobní služebnosti.

U domovních služebností se - formulačně rozdílně od předválečné osnovy, ale obsahově ve shodě s ní - návrh udržuje v obecnější rovině převzetím systematiky E. Svobody.⁴⁸⁾ V návrhu je pominuta výslovná úprava služebností, jejichž praktický význam byl vývojem doby minimalizován (např. právo vést kouř cizím komínem, právo na košár, právo spásat žaludy a bukvice) a také služebností spočívajících v právu honby, rybolovu apod., neboť tato posledně uvedená práva upravují speciální právní předpisy. Pominutí kazuistiky v tom směru nevyklučuje tyto nebo jiné služebnosti zřídit: ovšem za podmínky, že tomu nebrání zákazy obsažené případně ve zvláštních zákonech.

Pododdíl 2 Nabytí služebnosti

§ 1068

Služebnost se nabývá smlouvou, závětí, anebo vydržením. Ze zákona nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci se služebnosti nabývá v případech stanovených zákonem.

⁴⁸⁾ Svoboda, E., Osnova přednášek o věcných právech k věci cizí, Praha - Bratislava: Všehrd - Právník, 1925, s. 138 an.

§ 1069

Při vydržení služebnosti odpovídající veřejnému statku je vydržitelem obec, v jejímž obvodu se věc nalézá.

§ 1070

Pozemkovou služebnost brát lesní užitky nelze vydržet, je-li služebným pozemkem les. Taková služebnost může být zřízena jen jako vykupitelná a podmínky výkupu musí být již při zřízení služebnosti předem určeny.

§ 1071

V A R I A N T A I:

(1) Zřizuje-li se právním jednáním služebnost k věci zapsané ve veřejném seznamu, vzniká zápisem do takového seznamu. Vzniká-li služebnost k věci zapsané do veřejného seznamu na základě jiné právní skutečnosti, zapíše se do veřejného seznamu i v takovém případě.

(2) Zřizuje-li se služebnost k věci nezapsané ve veřejném seznamu, vzniká účinností smlouvy.

V A R I A N T A II:

Vznikla-li služebnost k věci zapsané ve veřejném seznamu, zapíše se do tohoto seznamu.

K § 1068 až 1071:

Služebnost je instituce soukromého práva. Proto první věta § 1068 uvádí případy zřízení služebnosti soukromoprávními tituly: smlouvou, závětí, vydržením. Nevylučuje se však ani zřízení služebnosti zákonem nebo rozhodnutím soudu či správního úřadu. Samotný návrh ostatně počítá (např. § 912 odst. 2 nebo § 1017 odst. 2) se zřízením služebnosti rozhodnutím soudu.

I služebnost může mít charakter veřejného statku. Pro odstranění pochybností se navrhuje výslovně stanovit to, co bylo před r. 1948 u nás běžně judikováno, totiž že vydržitelem je v takovém případě obec, v jejímž obvodu se zatížená věc nalézá.

U pozemkových lesních služebností je zachována zásada, že je vydržet nelze a že je lze zřídit jen jako vykupitelné.

Převážná většina služebností zatěžuje nemovité věci. Z toho důvodu je do ustanovení o nabytí služebnosti začleněn i § 1071 o zápisu služebnosti do veřejného seznamu. Se zápisem služebnosti do veřejného seznamu se pojí konstitutivní účinky v případech, kdy je důvodem vzniku služebnosti právní jednání. Služebnost zatěžující věc nezapsanou ve veřejných

seznamech vzniká účinností smlouvy o jejím zřízení. To plyne z obecné úpravy smluv a zde není nutné v tom směru něco stanovovat.

Pododdíl 3

Právní poměry ze služebnosti

§ 1072

Oprávněná osoba nese náklad na zachování a opravy věci, která je pro služebnost určena. Užívá-li však věci i ten, kdo je služebností obtížen, je povinen na náklad poměrně přispívat, anebo se užívání zdržet.

§ 1073

Není-li míra pozemkové služebnosti určena, rozhoduje potřeba panujícího pozemku.

§ 1074

(1) Pozemkovou služebnost nelze spojit s jiným panujícím pozemkem a osobní služebnost nelze převést na jinou osobu.

(2) K prostoru pod povrchem lze však zřídit věcná práva užívací jako zcizitelná a dědičná.

§ 1075

Služebnost se nemění změnou v rozsahu služebné nebo panující věci, ani změnou hospodaření na panujícím pozemku. Tím nejsou dotčena ustanovení § 1021 až 1024.

§ 1076

K věci lze zřídit i několik služebností, pokud není novější právo na újmu právům starším.

K § 1072 až 1076:

V návaznosti na § 1065 odst. 1 navrhuje stanovit, že povinnosti vlastníka služebné věci spočívají typicky v nekonání. Že jsou i výjimečné případy, kde i vlastník služebné věci je povinen něco konat, již zvlášť uvádět netřeba vzhledem k § 1065 odst. 2 a následným dílčím úpravám.

Pokud k výkonu služebnosti slouží nějaké věci (vodovod, kád' pro sběr dešťové vody, lávka nebo most při služebnosti stezky, cesty nebo průhonu atp.) nese náklady na údržbu a zachování takové věci ten, kdo je ze služebnosti oprávněn. Při spoluužívání téhož se osoba ze služebnosti oprávněná i osoba služebností obtížená podílejí na těchto nákladech poměrně. Nechce-li služebností obtížená osoba přispívat, musí se spoluužívání vzdát. Tím je změkčena obdobná konstrukce rakouského zákoníku (§ 483 ABGB), kde se vyžaduje, aby se vlastník

služebné věci pro takový případ vzdal vlastnického práva, což jde přece jen příliš daleko nad potřebu racionální úpravy tohoto poměru.

Setrvává se na zásadě, že služebnost nelze rozšiřovat. Pro nejasné případy, když není míra pozemkové služebnosti určena, se navrhuje hledět k potřebě panujícího pozemku (§ 1073). Ani faktickými změnami služebné věci či panujícího pozemku, ani změnami vyvolanými lidským přičiněním se služebnost a její rozsah nemění (§ 1075). Pro případ rozdělení věci mezi spoluvlastníky platí speciální úprava (§ 1021 a násl.).

Typické pro služebnosti je, že se pojí s určitým pozemkem nebo s osobou. Nelze je tedy přenést na jiný pozemek nebo spojit s jinou osobou - ani svémocně, ani dohodou. Jen pro uživatelské právo na prostor pod povrchem se připouští možnost zřídit je jako dědičné nebo zcizitelné.

V § 1076 se setrvává na tradici, že k věci lze zřídit také několik služebností, není-li to na újmu služebnostem starším.

Pododdíl 4

Některé pozemkové služebnosti

§ 1077

Opora cizí stavby

Kdo je povinen nést tíži cizí stavby, přispěje také poměrně na udržování zdí nebo podpěr, není však povinen k podpěře panujícího pozemku.

§ 1078

Služebnost okna

(1) Služebnost okna dává právo zřídit okno v cizí zdi; ze služebnosti vzniká právo na světlo a vzduch, právo na vyhlídku však jen při zvláštním povolení. Kdo nemá právo na vyhlídku, může být donucen k takovému opatření okna, aby z něho nebylo možné vyhlížet.

(2) Kdo má služebnost okna, má i povinnost udržovat zřízený otvor.

§ 1079

Služebnost okapu

(1) Kdo má služebnost okapu, má právo svádět dešťovou vodu ze své střechy na cizí nemovitost buď volně nebo ve žlabu; svou střechu smí zvýšit jen, neztíží-li tím služebnost.

(2) Kdo má služebnost okapu, musí svodní žlab, byl-li zřízen, udržovat v dobrém stavu. Také musí, napadne-li mnoho sněhu, sníh včas odklidit.

§ 1080

Právo na svod dešťové vody

(1) Kdo má právo na svod dešťové vody ze sousední střechy na svůj pozemek, hradí sám náklady na zařízení k tomu potřebná.

(2) Je-li k svodu potřebná strouha nebo podobné zařízení, nese náklady na jejich zřízení a údržbu vlastník panujícího pozemku.

§ 1081

Právo na vodu

(1) Kdo má právo na cizí vodu, má k ní také přístup.

(2) Kdo má právo svádět vodu z cizího pozemku na svůj, anebo ze svého pozemku na cizí, je oprávněn na svůj náklad zřídit a udržovat zařízení k tomu potřebná. Rozsah těchto zařízení se řídí potřebou panujícího pozemku.

Služebnost stezky, průhonu a cesty

§ 1082

Služebnost stezky dává právo po ní chodit nebo se po ní dopravovat lidskou silou a právo, aby po stezce k oprávněné osobě jiní přicházeli a odcházeli nebo se lidskou silou dopravovali. Se služebností průhonu zvířat je spojeno i právo jezdit ručními vozidly. Služebnost cesty dává právo jezdit jakýmikoli vozidly.

§ 1083

Služebnost stezky neobsahuje právo dát se nosit zvířaty a vláčet po služebném pozemku břemena. Ve služebnosti cesty není obsaženo právo průhonu volně puštěných zvířat.

§ 1084

Ten, komu přísluší služebnost cesty, přispívá poměrně k udržování cest, mostů a lávek. Vlastník služebného pozemku přispívá tehdy, když tato zařízení užívá.

§ 1085

Je-li služebným pozemkem les, nelze zřídit právo průhonu dobytka lesním porostem.

§1086

Plocha pro výkon těchto služebností musí být přiměřená potřebě a místu. Stanou-li se stezka, průhon nebo cesta působením náhody neschůdnými, lze se domáhat, aby byla vykázána náhradní plocha, než budou uvedeny v předešlý stav.

Právo pastvy

§ 1087

Není-li určen druh, počet dobytka nebo rozsah a čas pastvy, když se právo pastvy zřídilo, chrání se pokojná desetiletá držba. Jsou-li pochybnosti, použijí se ustanovení § 1088 až 1091.

§ 1088

(1) Právo pastvy se vztahuje na každý druh hospodářských zvířat, nikoli však na prasata a drůbež. Je-li služebným pozemkem les, nelze zřídít právo pastvy pro dobytek.

(2) Zvířata nečistá, nezdravá nebo cizí jsou z pastvy vyloučena.

§ 1089

(1) Mění-li se počet paseného dobytka v posledních deseti letech, je rozhodný průměr za první tři léta pastvy. Není-li ani tento počet zřejmý, stanoví se podle zásad slušnosti přiměřeně k rozsahu a jakosti pastvy; oprávněná osoba však nemůže na služebném pozemku pást více dobytka, než kolik ho může přezimovat s pící dodanou panujícím pozemkem.

(2) Do počtu podle odstavce 1 se nevčítají sající mláďata.

§ 1090

Doba pastvy se řídí místní zvyklostí; řádné hospodaření se však pasením nesmí omezit nebo ztížit.

§ 1091

(1) Právo pastvy nezahrnuje jiné užívání. Nevylučuje zpravidla ani vlastníka služebného pozemku z práva spolupastvy.

(2) Hrozí-li škoda, musí být dobytek hlídán.

Pododdíl 5

Některé osobní služebnosti

§ 1092

Výkon osobních služebností, není-li nijak ujednáno, se řídí ustanoveními § 1095 až 1109.

Uživací právo

§ 1093

Při zřízení užívacího práva smí uživatel věc užívat pro svou potřebu a potřebu své domácnosti. Potřeba se určuje podle doby, kdy se služebnost zřídila. Pozdější změny v poměrech uživatele nezakládají uživateli právo, aby se užívání rozšířilo.

§ 1094

Vlastníku věci náleží všechny užítky, které může brát bez zkrácení práva uživatele. Vlastník však nese všechny její závady a musí věc udržovat v dobrém stavu. Pokud náklady přesahují užitek, který vlastníkovu zbývá, musí uživatel buď tyto zvýšené náklady nést, anebo od užívání upustit.

Poživací právo

§ 1095

Poživacím právem se poskytuje právo užívat cizí věc beze všeho omezení; poživatel má právo i na mimořádný výnos věci, je však povinen šetřit její podstatu.

§ 1096

Na skrytou věc nalezenou v pozemku určeném k užívání poživatel právo nemá.

§ 1097

Poživatel přejímá všechny závady, které na věci vázly v době, kdy byla služebnost zřízena. Nese také náklady, bez nichž by se plodů a užitků nedosáhlo.

§ 1098

Poživatel musí věc udržovat v tom stavu, v jakém ji převzal, a hradit obvyklé udržovací náklady na věc včetně její obnovy a obvyklého pojištění proti škodám. Zmenší-li se přesto řádným užíváním věci její hodnota bez viny poživatele, není za to poživatel odpovědný.

§ 1099

(1) Vlastník může po upozornění poživatele provést na svůj náklad stavební práce, jejichž nutnost vyvolaly náhoda nebo stáří stavby; v takovém případě poživatel zaplatí vlastníku úplatu stanovenou podle míry, jakým se požívání zlepšilo.

(2) Nemůže-li nebo nechce-li vlastník stavební práce provést, je poživatel oprávněn provést je sám a po skončeném požívání se domáhat stejné náhrady jako poctivý držitel.

§ 1100

Poživatel je povinen snášet stavební práce, i když nejsou nutné, nestane-li se tím jeho právu újma, anebo nahradí-li se mu všechna škoda.

§ 1101

Vlastník hradí poživateli náklad, jímž byla věc zlepšena, za stejných podmínek jako by byl povinen hradit jej nezmocněnému jednateli. Co se týká nákladů ze záliby nebo pro okrasu, má poživatel stejná práva a povinnosti jako poctivý držitel.

§ 1102

Má se za to, že věc, když ji poživatel obdržel, byla prostřední jakosti, ve stavu způsobilém k řádnému užívání a že při ní bylo vše, co je k takovému užívání třeba.

§ 1103

Když skončí požívání, náležejí plody ještě neoddělené vlastníkovi. Vlastník je však povinen nahradit, co na ně poživatel vynaložil, podle ustanovení o poctivém držiteli. Na jiné užitky má poživatel právo podle toho, jak dlouho požívání trvalo.

§ 1104

O nájemních a pachtovních právech zřízených poživatelem platí přiměřeně § 1940 až 1943.

Společná ustanovení

§ 1105

Zřídí-li se užívací nebo poživací právo k zužitvatelným zastupitelným věcem, může uživatel nebo poživatel s věcmi nakládat podle své libosti. Když skončí jeho právo, vrátí stejné množství věcí téhož druhu a jakosti.

§ 1106

(1) Uživatel nebo poživatel jistiny uložené na úrok má právo jen na tento úrok. Úrok náleží uživateli nebo poživateli i z jistiny, která následkem nějaké změny nastoupí na místo jistiny dřívější.

(2) Uživatel nebo poživatel a věřitel rozhodují společně, má-li se co s jistinou podniknout. Nedohodnou-li se, rozhodne soud.

(3) Dlužník se dluhu zproští jen splacením jistiny společně věřiteli a tomu, kdo je jejím uživatelem nebo poživatelem. Každý z obou, věřitel i uživatel nebo poživatel, se může domáhat jen toho, aby se pro oba složila jistina do notářské nebo soudní úschovy.

§ 1107

Vlastník se nemůže domáhat na uživateli nebo poživateli, aby zajistil podstatu, ledaže jí hrozí nebezpečí. Nebude-li jistota dána, může se vlastník popřípadě domáhat vydání věci za slušné odbytné.

Služebnost bytu

§ 1108

(1) Služebnost bytu lze zřídit jako užívací nebo poživací právo. Podle toho se použijí předcházející ustanovení o užívacím nebo poživacím právu.

(2) Má se za to, že služebnost bytu byla zřízena jako právo užívací.

§ 1109

Vlastníku náleží právo volně nakládat se všemi částmi domu, na které se služebnost bytu nevztahuje, a nesmí mu být znesnadněn potřebný dohled.

K § 1077 až 1109:

Protože předcházející ustanovení o právních poměrech ze služebností řeší v obecné rovině většinu z penza úprav práv a povinností se služebnostmi spojených, zvláštní ustanovení o jednotlivých pozemkových služebnostech sledují jen úpravu nebo upřesnění potřebných specifik.

Z pozemkových služebností jsou upraveny: opora cizí stavby, služebnost okna, služebnost okapu, právo na svod dešťové vody, právo na vodu, služebnost stezky, služebnost průhonu a služebnost cesty a právo pastvy.

Rovněž osobní služebnosti mohou vykazovat značnou variabilitu. V zásadě se však pravidelně jedná o zřízení užívacího nebo požívacího práva osobě ze služebnosti oprávněné. Oběma těmto právům se návrh postupně zvlášť věnuje.

K ustanovením vztahujícím se odděleně k užívacímu a požívacímu právu jsou doplněna společná ustanovení § 1105 až 1107. Jejich návrh bere v úvahu, že samostatná služebnost užívání či požívání zužitelných věcí se prakticky nevyskytuje, může však přicházet v úvahu při užívání nebo požívání větších majetkových celků, k nimž však náležejí také peníze a zužitelné věci.

Ustanovení o služebnosti bytu jsou zařazena až na závěr tohoto pododdílu vzhledem k tomu, že tato služebnost může být reprezentována jak užívacím, tak požívacím právem.

Pododdíl 6
Zánik služebnosti

§ 1110

Ustanovení části čtvrté tohoto zákona o zániku závazků platí také pro služebnosti.

§ 1111

(1) Služebnost zaniká trvalou změnou, pro kterou služební věc již nemůže sloužit panujícímu pozemku nebo oprávněné osobě.

(2) Při trvalé změně vyvolávající hrubý nepoměr mezi zatížením služební věci a výhodou panujícího pozemku nebo oprávněné osoby se vlastník služební věci může domáhat omezení nebo zrušení služebnosti za přiměřenou náhradu.

§ 1112

Doba, na kterou byla někomu služebnost zřízena, může být určena tak, že služebnost zanikne, dosáhne-li nějaká jiná osoba určitého věku. Má se za to, že dřívější smrt této osoby nemá na trvání služebnosti vliv.

§ 1113

Spojí-li se vlastnictví panující a služební věci v jedné osobě, trvá služebnost dále.

§ 1114

(1) Osobní služebnost zaniká smrtí oprávněné osoby. Při rozšíření služebnosti i na dědice se má za to, že jimi jsou zákonní dědicové první skupiny.

(2) Osobní služebnost, kterou nabyla právnická osoba, trvá potud, pokud trvá tato osoba.

K § 1107 až 1114:

Pro zánik služebnosti obecně platí ustanovení o zániku závazků. Přece však se jeví jako vhodné doplnit k obecnému předpisu § 1100 ještě některá ustanovení zvláštní.

Předně musí být zohledněn případ trvalé změny okolností oproti stavu, za něhož byla služebnost zřízena.

Při trvalé změně podle § 265 odst. 1 služebnost zanikne, ačkoliv bude i po svém zániku popřípadě ještě zapsána ve veřejném seznamu. Tomuto průlommu při ochraně dobré víry ve veřejný seznam se pro daný případ nelze vyhnout; katastrální stav v takovém případě nemůže být významný ani při dobré víře nabyvatele panujícího pozemku. Již superrevizní komise při přípravě osnovy občanského zákoníku v 30. letech v této souvislosti zdůraznila, že důvěrou ve veřejné knihy "nelze napojiti pramen, který zplna vyschl." Naproti tomu trvalá změna podle § 265 odst. 2, neznemožňující sice výkon práva služebnosti, ale zakládající těžkou nespravedlnost, k zániku služebnosti sama o sobě vést nemůže, odůvodňuje však právo vlastníka služebné věci služebnost vykoupit.

V § 1110 až 1114 jde z valné části zejména o předpisy vykládací.

Změna podle § 1111 musí být trvalou změnou zasahující služebnou věc. Nebude tedy např. možné spojit zánik služebnosti okapu se zříčením budovy, jíž se taková služebnost věcně týká, pokud bude budova obnovena.

Konstrukce § 1113 odpovídá pojetí vlastníkovy služebnosti v § 1066: pouhým faktem spojení služebného a panujícího pozemku v rukou jediného vlastníka služebnost nezaniká. Avšak stejně jako vlastník několika pozemků může jeden z nich zatížit ve prospěch pozemku druhého, může toto zatížení také zrušit.

Pododdíl 7
Reálná břemena

§ 1115

Závazek lze zřídit jako reálné břemeno tak, že dlužníkem je dočasný vlastník určité nemovité věci zapsané ve veřejném seznamu.

§ 1116

Časově neomezené reálné břemeno může být zřízeno jen jako vykupitelné a podmínky výkupu musí být předem určeny již při zřízení reálného břemene.

§ 1117

V A R I A N T A I:

Zřizuje-li se reálné břemeno právním jednáním, vzniká zápisem do veřejného seznamu.

V A R I A N T A II:

Vzniklo-li reálné břemeno, zapíše se do veřejného seznamu.

§ 1118

Záleží-li reálné břemeno v opakovaném plnění, může být zadržena dávka nebo její náhrada požadována jak po osobě, za jejíhož vlastnického práva dávka dospěla, tak od přítomného vlastníka, avšak jen z nemovité věci reálným břemenem zatížená.

§ 1119

(1) Vlastník zatížené nemovité věci se zdrží všeho, čím by se nemovitá věc zhoršila k újmě osoby oprávněné z reálného břemene.

(2) Nedostačuje-li nemovitá věc reálnému břemeni z viny jejího vlastníka nebo pro nedostatek, který vyjde najevo teprve později, tou měrou, jak se mělo při jeho zřízení za to, napraví vlastník tento stav složením jistoty nebo jinak, aby osoba oprávněná z reálného břemene neutrpěla újmu.

§ 1120

O zániku reálných břemen platí obdobně ustanovení o zániku služebností.

K § 1115 až 1120:

Navrhuje se upravit reálná břemena jako zvláštní institut z okruhu věcných práv k věci cizí. Reálné břemeno zakládá vlastníku nemovité věci dočasnou povinnost k plnění s tím, že nebude-li plněno, transformuje se právo z reálného břemene v substituční oprávnění na peněžitou náhradu, pro niž je možné vést výkon rozhodnutí nebo exekuci na zatíženou nemovitou věc obdobně jako při zástavním právu.

Platná právní úprava vzniku reálných břemen nebrání, neboť je zahrnuje do jednotného institutu věcných břemen. To není správné. Rozdělení věcných břemen na služebnosti a na reálná břemena má své důvody teoretické, historické (služebnosti vznikly jako institut římského práva, reálná břemena jsou institutem práva středověkého) i praktické. Proto také reálná břemena upravují četné evropské státy (např. Rakousko, Německo, Švýcarsko, Španělsko).

Reálná břemena jsou charakterizována dočasností a vykupitelností, zejména však tím, že zavazují vlastníka obtíženému nemovitosti k nějakému konání (např. udržovat studnu pro

jiného vlastníka, pravidelně dodávat jinému použitelné věci jako potraviny nebo otop, ale i vzdát se náhrady, jež by jinak vlastníku zatížené nemovitosti náležela v přítomnosti nebo budoucnosti apod.). Tím se liší od služebností, pro něž je charakteristická povinnost vlastníka služebné věci k pasivitě (nekonání). Pravidelně je právo z reálného břemene v tom, že ten, kdo je z něho oprávněn, má prvoplánově právo na plnění a, nebude-li plněno, pak mu náleží právo na náhradu, pro niž je možné vést exekuci na zatíženou nemovitost. Hodnota nemovitosti tak zajišťuje plnění povinností z reálného břemene.

Návrh ustanovení o reálných břemenech je převzat z vládní osnovy občanského zákoníku z r. 1937 s drobnými úpravami navrženými původně subkomitétem pro věcná práva z r. 1924. Odtud je převzata druhá věta § 1105 o vespolečném reálném břemeni. Zároveň bylo přihlédnuto k některým zahraničním úpravám.

Oddíl 4

Zástavní právo

Pododdíl 1

Základní ustanovení

§ 1121

(1) Při zajištění závazku zástavním právem vznikne věřiteli oprávnění, nesplní-li dlužník dluh řádně a včas, uspokojit se ze zástavy do ujednané výše, a není-li tato ujednána, do výše pohledávky s příslušenstvím.

(2) Ujednání zakazující zřídit zástavní právo má účinky vůči třetí osobě jen, je-li tento zákaz zapsán do rejstříku zástav, podle zvláštního zákona nebo do veřejného seznamu, anebo byl-li jí znám.

K § 1121:

Ustanovení vymezuje podstatu zástavního práva. Je-li zástavní právo zřízeno, je věřitel oprávněn uspokojit zajištěnou pohledávku ze zástavy, jestliže ji osobní dlužník v době dospělosti nevyrovná.

V zástavním právu se rozlišují zástavní věřitel, dále osobní dlužník jako dlužník, jehož dluh je zástavou zajištěn, vedle něho zástavce jako osoba, která uzavírá se zástavním věřitelem zástavní smlouvu, a konečně zástavní dlužník jako vlastník zástavy. Zástavce i zástavní dlužník jsou zpravidla táž osoba a velmi často je se zástavcem a zástavním dlužníkem totožný i dlužník osobní. Nemusí tomu tak ale být vždy, a proto i navržená úprava mezi nimi rozlišuje a rozlišuje i mezi právy a povinnostmi podle právního postavení konkrétní osoby.

Není vyloučeno, že se vlastník věci vůči jiné osobě zaváže, že věc v budoucnu nezatíží. Takové ujednání má zpravidla jen obligační účinky a zavazuje pouze smluvníky, nikoli již

osoby třetí. Navrhuje se však umožnit, aby zákaz zastavení bylo lze zapsat do rejstříku zástav nebo do příslušného veřejného seznamu s účinky působícími vůči osobám třetím.

§ 1122

(1) Zástavou může být každá věc, s níž lze obchodovat.

(2) Zástavní právo lze zřídit i k věci, k níž zástavnímu dlužníku vznikne vlastnické právo teprve v budoucnu.

K § 1122:

Předmětem zástavního práva (zástavou) může být jakákoli hodnota, která je předmětem právního obchodu. Nebrání se ani tomu, aby zástavní dlužník se zástavním věřitelem ujednal zřízení zástavního práva k věci, k níž zástavnímu dlužníku vznikne vlastnické právo teprve v budoucnu tak, že zástavní právo vznikne zástavnímu věřiteli až k okamžiku nabytí vlastnického práva zástavního dlužníka.

§ 1123

(1) Zástavním právem lze zajistit pohledávku o určité výši, anebo pohledávku, jejíž výši lze určit kdykoli v době trvání zástavního práva. Zástavní právo lze zřídit pro pohledávku peněžitou i nepeněžitou, podmíněnou, anebo takovou, jež má vzniknout teprve v budoucnu.

(2) Zástavní právo lze zřídit, zpravidla do sjednané výše, i pro pohledávky určitého druhu vznikající zástavnímu věřiteli vůči dlužníkovi v určité době, nebo pro různé pohledávky vznikající zástavnímu věřiteli vůči dlužníkovi z téhož právního důvodu.

K § 1123:

Liberálnímu přístupu osnovy k pojetí zástavy konvenuje i liberální přístup k pojetí pohledávky, již lze zástavním právem zajistit. Proti dosavadní úpravě (§ 155 odst. 1 a 4 obč. z.) se neomezuje rozsah zajištění nepeněžité pohledávky její obvyklou cenou v době vzniku zástavního práva, ani se nevyžaduje při zřízení zástavního práva pro určitý druh pohledávek limitovat jejich celkovou výši, ale ponechává se větší míra smluvní volnosti. Hledisku určitosti právního jednání postačuje požadavek, že výše pohledávky musí být určitá, nebo alespoň určitelná.

Pododdíl 2
Zastavení

§ 1124

(1) Zástavní právo se zřizuje zástavní smlouvou. V ní strany ujednají, co je zástavou a pro jakou pohledávku je zástavní právo zřízeno; zajišťuje-li se pohledávka ještě nedospělá nebo více pohledávek, postačí ujednat, do jaké nejvyšší výše jistiny se zajištění poskytuje.

(2) Zástava může být určena jednotlivě, anebo jiným způsobem tak, aby ji bylo možné určit kdykoli v době trvání zástavního práva.

§ 1125

(1) Zástavní právo zajišťuje pohledávku, její příslušenství a smluvní pokuty.

(2) Má se za to, že zástavní právo zajišťuje úroky peněžité pohledávky ve výši zákonné úrokové sazby. Je-li zajištěna pohledávka již úročená, pak se má za to, že jsou zajištěny jen úroky ještě nedospělé.

§ 1126

(1) Není-li movitá věc jako zástava odevzdána zástavnímu věřiteli, anebo osobě třetí, aby ji pro zástavního věřitele opatrovala, vyžaduje se pro zástavní smlouvu písemná forma.

(2) Zástavní smlouva vyžaduje formu veřejné listiny

- a) má-li zástavní právo k movité věci vzniknout zápisem do rejstříku zástav, nebo
- b) je-li zástavou závod.

K § 1124 a 1126:

Zřízení zástavního práva se děje zpravidla smlouvou. Písemná forma smlouvy není obecně vyžadována, protože v určitých případech postačí forma ústní, v jiných se naopak vyžaduje forma veřejné listiny.

§ 1127

Neplatná ujednání

Došlo-li k ujednání přede dnem splatnosti zajištěné pohledávky, jsou tato ujednání neplatná, pokud podle nich

- a) dlužník nebo zástavce nesmí zástavu vyplatit,
- b) věřitel může brát ze zástavy plody nebo užitky,
- c) zástava propadne věřiteli,
- d) věřitel může zástavu zpeněžit libovolným způsobem nebo si ji za libovolnou nebo předem určenou cenu může ponechat,
- e) se zástavní věřitel nebude domáhat uspokojení ze zástavy, stane-li se zajištěná pohledávka splatnou.

K § 1127:

Jedná se o standardní ustanovení sledující minimální ochranu zástavního dlužníka i zástavního věřitele. Zákazy v tomto ustanovení mají funkci v době, kdy je především zástavní dlužník v pozici slabší strany, nevylučuje se proto, aby k ujednání dříve zakázanému došlo až poté, co se zajištěná pohledávka stala splatnou, kdy strany mohou nově uvážit svoji pozici.

§ 1128

Zástavní právo k věci zapsané ve veřejném seznamu vzniká zápisem v tomto seznamu, ledaže zvláštní zákon stanoví jinak.

§ 1129

(1) Zástavní právo k movité věci vznikne odevzdáním zástavnímu věřiteli. Požádá-li o to zástavce, vydá mu věřitel zástavní list, v němž zástavu popíše tak, aby byla od jiných věcí dostatečně odlišena.

(2) Movitá věc, při které není způsob uvedený v první větě odstavce 1 dobře možný se zastavuje znamením, ze kterého lze poznat, že byla zastavena. Označením věci vznikne zástavní právo. To platí i o movité věci hromadné.

§ 1130

Určí-li tak zástavní smlouva, vznikne zástavní právo k movité věci tím, že zástavce nebo zástavní věřitel odevzdá věc třetí osobě, aby ji pro oba opatrovala. Není-li jinak ujednáno, hradí zástavce náklady s tím spojené.

§ 1131

(1) Určí-li tak zástavní smlouva, vznikne zástavní právo k movité věci, a to i k movité věci hromadné, zápisem do rejstříku zástav.

(2) Zástavní právo k nemovitosti vznikne zápisem do rejstříku zástav.

(3) Zápis do rejstříku zástav provede notář, který sepsal zástavní smlouvu, bez zbytečného odkladu po uzavření zástavní smlouvy.

Zastavení cenných papírů

§ 1132

(1) K listinnému cennému papíru vznikne zástavní právo jeho odevzdáním zástavnímu věřiteli. Určí-li tak zástavní smlouva, vznikne zástavní právo k listinnému cennému papíru tím, že zástavce a zástavní věřitel předají cenný papír a stejnopis zástavní smlouvy třetí osobě, aby pro ně zástavu opatrovala.

(2) Ke vzniku zástavního práva k listinnému cennému papíru na řad je potřebný i zástavní rubopis obsahující doložku "k zastavení" nebo jiná slova stejného významu a označení zástavního věřitele.

§ 1133

(1) Je-li listinný cenný papír již v úschově u osoby oprávněné podle zvláštního zákona k úschově cenného papíru podnikatelským způsobem, vznikne zástavní právo oznámením zástavního věřitele nebo zástavce schovateli doručeným společně se stejnopisem zástavní smlouvy. Od doručení oznámení platí, že je cenný papír uschován pro zástavního věřitele i zástavního dlužníka společně. Tím není dotčen § 1132 odst. 2.

(2) Kdo uschoval listinný cenný papír podnikatelským způsobem, vyznačí jeho zastavení ve své účetní evidenci tak, aby z ní bylo zřejmé, kdo je zástavní věřitel; uloží jej odděleně, ledaže se jedná o hromadnou úschovu.

§ 1134

Nalézá-li se listinný cenný papír již při zastavení u třetí osoby na základě smlouvy s jeho vlastníkem, může být cenný papír za trvání zástavního práva vydán zástavnímu dlužníkovi jen se souhlasem zástavního věřitele.

§ 1135

(1) K zaknihovanému cennému papíru vzniká zástavní právo zápisem, který v seznamu investičních nástrojů vedeném podle zvláštního zákona provede na příkaz k tíži účtu zástavního dlužníka osoba oprávněná tento seznam vést. Podá-li příkaz zástavní věřitel, osobní dlužník nebo zástavce, zapíše se zástavní právo do seznamu jen při doložení zřízení zástavního práva.

(2) Na příkaz zástavního věřitele vymaže osoba oprávněná vést seznam investičních nástrojů zástavní právo ze seznamu. Podá-li příkaz zástavní dlužník, osobní dlužník nebo zástavce, vymaže se zástavní právo ze seznamu jen při doložení zániku zástavního práva.

(3) Náležitosti příkazu stanoví prováděcí předpis.

§ 1136

(1) Za trvání zástavního práva k cennému papíru může zástavní věřitel vykonávat práva v rozsahu ujednaném stranami nebo stanoví-li tak zákon.

(2) Na výnosy a jiná peněžitá plnění z cenného papíru se použijí ustanovení o plnění ze zastavené pohledávky.

Zastavení pohledávky

§ 1137

(1) Zastavit lze pohledávku, kterou lze postoupit jinému; tím není dotčen § 1121 odst. 2. Zastavit lze i pohledávku, kterou má zástavce za zástavním věřitelem; v tom případě pohledávka a dluh nezanikají splnutím osoby věřitele a dlužníka.

(2) Zástavní právo k pohledávce vznikne uzavřením zástavní smlouvy, ledaže je ujednána doba pozdější. Vůči dlužníku zastavené pohledávky nabývá zástavní právo účinky, oznámí-li mu je zástavní dlužník, nebo prokáže-li mu je zástavní věřitel.

§ 1138

(1) Před splatností zajištěné pohledávky plní dlužník při splatnosti zastavené pohledávky společně zástavnímu věřiteli a zástavnímu dlužníkovi. Každý z nich má právo žádat, aby plnění bylo ve prospěch jich obou uloženo do úschovy, a za tím účelem si poskytnout potřebnou součinnost; nedohodnou-li se strany, kdo plnění uschová, určí soud schovatele na návrh některé z nich. Po splatnosti zajištěné pohledávky vydá schovatel zástavnímu věřiteli vše potřebné k jeho uspokojení.

(2) Je-li zajištěná pohledávka splatná, má zástavní věřitel právo, aby dlužník zastavené pohledávky plnil jen jemu; uplatní-li je, podá o tom zprávu věřiteli zastavené pohledávky. Nestala-li se zastavená pohledávka ještě splatnou, má zástavní věřitel právo, aby mu byla postoupena.

§ 1139

Plní-li se ze zastavené pohledávky peníze, vydá zástavní věřitel zástavnímu dlužníkovi vše, co převyšuje zajištěnou pohledávků včetně příslušenství a nákladů, na jejichž náhradu má zástavní věřitel právo. Plní-li se jiná věc, přechází zástavní právo na tuto věc.

§ 1140

(1) Vyžaduje-li se k splatnosti zastavené pohledávky právní jednání věřitele, jako jsou zejména výpověď nebo odstoupení od smlouvy, nevyžaduje se k němu souhlas zástavního věřitele. Zástavní věřitel se může domáhat, aby věřitel právně jednal, hrozí-li ohrožení jistoty.

(2) Vyžaduje-li se právní jednání dlužníka, má takové právní jednání účinky, pokud bylo oznámeno i zástavnímu věřiteli.

§ 1141

Ustanovení § 1138 a 1140 se použijí, neujedná-li strany něco jiného. Ujedná-li se, že věřitel potřebuje k výpovědi nebo jinému právnímu jednání (§ 1130 odst. 1) souhlas zástavního věřitele, může se věřitel domáhat udělení souhlasu, hrozí-li ohrožení jistoty.

K § 1128 až 1141:

Ustanovení řeší otázku vzniku zástavního práva u jednotlivých druhů zástav i podle jednotlivých způsobů zastavení. Obecně má platit, že k věcem evidovaným ve veřejném seznamu vznikne zástavní právo zápisem do tohoto seznamu, u movité věci odevzdáním zástavy zástavnímu věřiteli nebo způsobem jej nahrazujícím, u listinného cenného papíru na řad zástavním rubopisem, u zaknihovaného cenného papíru registrací a u pohledávky obdobným způsobem, jaký se volí pro úpravu cesse.

Při nemovité věci nezapsané ve veřejném seznamu nemovitostí se k vzniku zástavního práva vyžaduje zápis zástavního práva do rejstříku zástav vedeného Notářskou komorou.

Totéž má platit i při zastavení hromadné věci. V tom směru se přejímají dosavadní pravidla, zvláště se však řeší případ, kdy hromadnou věc spoluvytvářejí složky samostatně evidované ve zvláštních veřejných seznamech. Tehdy se k zastavení věci vyžaduje jak zápis do rejstříku zástav, tak i do příslušného veřejného seznamu, jak tomu bylo i dosud, řeší se však, ke kterému okamžiku vznikne zástavní právo jako k celku.

Navrhuje se obnovit tradiční způsob vzniku zástavního práva znamenými. Není důvodu bránit stranám, aby si tento způsob zvolily, uvědomující si některá jeho rizika, bude-li jim jinak vyhovovat.

Pokud jde o zastavení pohledávky, žádá praktická potřeba podrobnější ustanovení, neboť kusá úprava v platném občanském zákoníku budí řadu nejasností. Osnova bere v úvahu připomínky vznášené zejména z bankovního sektoru. Nově navržená ustanovení se inspirovala mj. obdobnou úpravou v BGB (§ 1283 až 1300), ale oprostují se od jeho přílišné kazuistiky. Vychází se z pojetí, že zastavit lze každou pohledávku, již lze postoupit. Protože však ustanovení o cessi stíhají neplatností postup takové pohledávky, ohledně níž to vylučuje ujednání věřitele a dlužníky, zdůrazňuje se, že nedotčeno zůstává pravidlo, že smluvený zákaz zastavení pohledávky má vůči zástavnímu věřiteli účinky jen, musel-li mu být znám. Dále se navrhuje rozšířit možnost zastavení i na pohledávku, kterou má zástavce vůči zástavnímu věřiteli (což má význam zejména při zastavení pohledávky z účtu v prospěch banky, která účet vede). Navrhují se také jasná pravidla použitelná v případech, kdy se zastavená pohledávka stane splatnou před splatností zajištěné pohledávky, anebo až po její splatnosti. S upřesněním se přejímá i dosavadní pravidlo § 167 odst. 2 platného zákoníku: je-li zastavena pohledávka na vydání jiného věcného plnění, než je plnění peněžité, přechází zástavní právo ze zastavené pohledávky na předmět plnění.

§ 1142

Budoucí zástava

(1) Je-li zástavou věc, k níž má zástavce vzniknout vlastnické právo teprve v budoucnu, vznikne zástavní právo nabytím vlastnického práva zástavcem.

(2) Vyžaduje-li se ke vzniku zástavního práva zápis do rejstříku zástav, anebo do veřejného seznamu, vznikne zástavní právo k věci uvedené v odstavci 1 nabytím vlastnického práva zástavcem, pokud tam zástavní právo bylo zapsáno ještě před vznikem vlastnického práva zástavce. V ostatních případech se vznik zástavního práva zapíše do rejstříku zástav, anebo do veřejného seznamu ke dni nabytí vlastnického práva zástavcem.

K § 1142:

Je-li zástavou věc, k níž zástavci vznikne vlastnické právo teprve po uzavření zástavní smlouvy - ustanovení míří zejména na věci, které budou teprve v budoucnosti vytvořeny, a pro tyto případy má zásadní praktický význam - lze zřídit zástavní právo ve prospěch věřitele i dříve, než zástavce nabude k věci vlastnického práva, avšak za podmínky, že vlastnické právo zástavci následně vznikne. a s účinky ke dni vzniku vlastnického práva zástavce. Praktičtější navrženého řešení se projevuje zejména v ochraně věřitele při prohlášení úpadku na majetek zástavce a v posílení jeho možností zajistit si právo na oddělené uspokojení.

§ 1143

Zástavní právo z rozhodnutí orgánu veřejné moci

Zřizuje-li se zástavní právo rozhodnutím orgánu veřejné moci za podmínek stanovených zvláštním zákonem, vzniká zástavní právo vykonatelností rozhodnutí, ledaže je v něm stanovena doba pozdější. Je-li jinak ke vzniku zástavního práva potřebný zápis do rejstříku zástav nebo do zvláštního veřejného seznamu, zástavní právo se tam poznamená.

K § 1143:

Zřídit zástavní právo lze i rozhodnutím orgánu veřejné moci. Vzhledem k tomu, že těžiště úpravy zřízení zástavního práva tímto způsobem náleží do okruhu veřejného práva, omezuje se osnova na stanovení doby vzniku zástavního práva (což nevylučuje, aby zvláštní zákon stanovil pro určité případy něco jiného). Navrhuje se rovněž vyžadovat poznamenání takto vzniklého zástavního práva do příslušného seznamu, vyžaduje-li se jinak zápis do seznamu pro vznik zástavního práva. Toto opatření má význam pro ochranu zájmů třetích osob.

§ 1144

Zastavení cizí věci

- (1) Zástavce může dát jako zástavu cizí věc jen se souhlasem vlastníka.
- (2) Dá-li zástavce jako zástavu cizí movitou věc bez souhlasu vlastníka, vznikne zástavní právo, jen je-li movitá věc odevzdána zástavnímu věřiteli a ten ji přijme v dobré víře, že zástavce je oprávněn věc zastavit.
- (3) Má-li někdo k zastavované věci věcné právo neslučitelné se zástavním právem, použijí se odstavce 1 a 2 obdobně.

K § 1144:

Navrhuje se převzetí normativní konstrukce stávajícího v § 161 platného obč. z. Za standardní situace je osoba zástavce a zástavního dlužníka totožná. Není však vyloučeno, že

zástavce dá zástavnímu věřiteli do zástavy cizí věc. Nestane-li se tak se souhlasem vlastníka zastavované věci, je zapotřebí vlastníka chránit a z ujednání zástavce se zástavním věřitelem mu nemohou vzniknout žádné povinnosti.

Výjimka v odst. 2 dopadá na situace, kdy je zapotřebí naopak chránit dobrou víru nabyvatele zástavního práva. Poctivému nabyvateli tedy vznikne zástavní právo obdobně, jako tomu, kdo v dobré víře nabývá vlastnické právo od nevlastníka.

§ 1145

Vespolné zástavní právo

Pro tutěž pohledávku lze zastavit vespolek i několik věcí. Zástavní věřitel je oprávněn domáhat se uspokojení z kterékoli ze zastavených věcí.

K § 1145:

Vespolná zástava je starý a praktický institut, běžně upravený standardními evropskými zákoníky.

Pododdíl 3

Rozsah zástavního práva

§ 1146

(1) Zástavní právo se vztahuje na zástavu, na její přírůstek i příslušenství, ledaže zástavní smlouva určí něco jiného. Z plodů a užitků se zástavní právo vztahuje jen na ty, které nejsou odděleny.

(2) Je-li zastavena pohledávka, má zástavní věřitel právo i na zástavní nebo jiné právo, které pohledávku zajišťuje.

§ 1147

Při zastavení hromadné věci se zástavní právo vztahuje na zástavcovy jednotlivé věci náležející k zástavě a jí sloužící, ať jsou kdekoli. Zástavní právo se vztahuje na každou jednotlivou věc, která k hromadné věci přibude, a zanikne ke každé jednotlivé věci, která se od hromadné věci zcizením odloučí.

§ 1148

Je-li zástavou závod, jsou neplatné smlouvy, jimiž se za trvání zástavního práva k závodu zřídí samostatné zástavní právo k jednotlivé věci, která k zástavě náleží. Vzniklo-li k

jednotlivé věci zástavní právo dříve, než k závodu přibyla, nebo než byl závod zastaven, použijí se ustanovení o pořadí zástavního práva.

K § 1146 a 1148:

Navrhuje se zařadit ustanovení standardní povahy stanovující, že při zástavě věci hromadné zasahuje zástavní právo všechny věci jednotlivé, z nichž se hromadná věc skládá s tím, že se zástavní právo rozšiřuje i na ty složky, které k hromadné věci za trvání zástavního práva přibudou, a přestává ve vztahu k těm složkám, které se od hromadné věci za trvání zástavního práva odloučí při zániku vlastnického práva zástavce.

Pokud jde o použití obchodního závodu jako zástavy, navrhuje se vyloučit vícevrstevnost zástavního práva, tedy případ, že po zastavení závodu jako hromadné věci bude zástavce dávat do zástavy i jednotlivé věci, z nichž se obchodní závod skládá.

§ 1149

Na trvání a rozsah zástavního práva k cennému papíru nemá vliv ani výměna zastaveného cenného papíru emitentem zástavnímu dlužníkovi za jiný cenný papír, ani přeměna podoby cenného papíru. Vzejde-li z výměny nebo přeměny listinný cenný papír na řad, opatří ho zástavním rubopisem emitent před vydáním cenného papíru osobě oprávněné mít cenný papír u sebe.

K § 1149:

Rozsah zástavního práva vymezuje, nač se zástavní právo vztahuje. Zástavní právo zasahuje věc, včetně jejích přírůstků a příslušenství, nevylučuje se však možnost rozsah zástavního práva úmluvou stran zúžit. Naproti tomu, pokud se jedná o plody a užitky, navrhuje se stanovit kogentně, že k nim zástavní právo trvá, pokud nejsou od zástavy odděleny. Oddělením se totiž stávají samostatnými věcmi a od zastavené věci se pojmově odlišují.

Zvlášť je řešen rozsah zástavního práva, je-li zástavou pohledávka nebo cenný papír, vždy vzhledem k povaze předmětu zástavy. Při zastavení pohledávky se zástavní právo vztahuje i na práva pohledávku zajišťující. Speciálně musí být rovněž stanoveno, že přeměna nebo výměna zastaveného cenného papíru nemá vliv na trvání zástavního práva, neboť jinak by zástavní právo vzhledem k zániku původního cenného papíru jako předmětu zástavy muselo být považováno za zaniklé.

Pododdíl 4

Práva a povinnosti ze zástavního práva

§ 1150

Zástavní dlužník se zdrží všeho, čím se zástava zhoršuje na úkor zástavního věřitele. Stane-li se činem zástavního dlužníka dostatečná jistota zástavního věřitele nedostatečnou, anebo se nedostatečná jistota sníží, zástavní dlužník ji přiměřeně doplní.

§ 1151

(1) Je-li zástava pojištěna a nastane-li pojistná událost, plní pojišťovna z pojistné smlouvy zástavnímu věřiteli, prokáže-li zástavní věřitel pojišťovně včas, že na věci vázne jeho zástavní právo, anebo oznámí-li jí to včas zástavce.

(2) Zástavní věřitel má právo zdržet plnění z pojistné smlouvy a uspokojit se z něho, nebude-li jeho zajištěná pohledávka řádně a včas splněna, ledaže je ujednáno jinak. Co převyšuje zajištěnou pohledávku včetně příslušenství a nákladů, na jejichž náhradu má zástavní věřitel právo, vydá zástavní věřitel zástavnímu dlužníkovi.

§ 1152

Přenechá-li zástavní dlužník zástavu k užívání jinému bez souhlasu zástavního věřitele, nemá to vůči zástavnímu věřiteli právní účinky. To neplatí, ujednají-li strany, že souhlasu není třeba.

§ 1153

(1) Zástavní věřitel, jemuž byla zástava odevzdána, je oprávněn ji mít u sebe po celou dobu trvání zástavního práva. Je povinen pečovat o ni jako řádný hospodář a má proti zástavci právo na náhradu nákladů s tím spojených jako oprávněný držitel.

(2) Užívat zástavu může zástavní věřitel jen se souhlasem zástavce a způsobem pro zástavního dlužníka neškodným. Není-li jiného ujednání, započte se prospěch ze zástavy na náhradu nákladů podle odstavce 1.

§ 1154

Byla-li zastavená věc odevzdána třetí osobě k opatrování, tato osoba nesmí zástavu užívat nebo umožnit její užití jinému, ani ji odevzdat jiné osobě; učiní-li tak, odpovídá i za náhodu, která by zástavu u ní nebyla postihla.

§ 1155

(1) Změní-li se skutečnost zapsaná o zástavním právu v rejstříku zástav nebo ve zvláštním veřejném seznamu a neukládá-li zvláštní zákon povinnost navrhnout provedení změny zápisu jiné osobě, navrhne provedení změny zápisu bez zbytečného odkladu ten, koho se změna týká; nelze-li ho určit, podá návrh zástavce.

(2) Je-li návrh podle odstavce 1 povinnou podat více osob, postačí, splní-li povinnost alespoň jedna z nich.

§ 1156

(1) Při převodu vlastnického práva k zastavené věci nemá zástavní právo vůči nabyvateli účinky

- a) určuje-li zástavní smlouva, že lze zástavu nebo její část převést bez zatížení zástavním právem, anebo
- b) byla-li zástava převedena v rámci běžného obchodního styku při podnikání zcizitele.

(2) Byl-li nabyvatel zastavené věci při převodu nebo přechodu vlastnického práva k věci v dobré víře, že nabyl věc nezatíženou zástavním právem, nemá vůči němu zástavní právo účinky. Je-li zástavní právo zapsáno v rejstříku zástav, platí, že nabyvatel v dobré víře nebyl.

(3) Odstavce 1 a 2 se nepoužijí, vzniklo-li zástavní právo k jednotlivé věci zápisem do zvláštního veřejného seznamu.

K § 1150 až 1156:

Práva a povinnosti ze zástavního práva se s ohledem na dosavadní zkušenosti s tuzemskou právní úpravou i na zahraniční zkušenosti navrhuje stanovit tak, aby bylo adekvátním způsobem chráněno právní postavení všech zúčastněných osob. Značný praktický význam pro zástavního věřitele má zejména nově navrhované ustanovení o jeho právech proti pojišťovně, byla-li zástava pojištěna.

Pravidlem je, že se převod či přechod zástavy nijak nedotýká práv zástavního věřitele. Výjimka se připouští pro případy, kdy si zástavní věřitel a zástavce ujednájí něco jiného, anebo kdy dojde k převodu jednotlivé věci v rámci běžného obchodního styku při podnikání zástavního dlužníka.

Odstavec 2 chrání dobrou víru nabyvatele zástavy obdobně, jako je tomu při nabytí vlastnického práva od nevlastníka. Dosah tohoto ustanovení je poměrně úzký - nedopadá na případy, kdy je zastavena nemovitá věc, ani na případy, kdy je zástavou movitá věc zapsaná do rejstříku zástav, anebo do veřejného seznamu, kdy je na cenném papíru vyznačen zástavní rubopis atp. - ale přesto potřebný. Je-li naplněna skutková podstata první věty odstavce 2, nemá to za následek zánik zástavního práva, nýbrž jen to, že vůči tomuto nabyvateli nemá zástavní právo účinky. Znamená to, že vůči případnému dalšímu nabyvateli se účinky zástavního práva mohou obnovit.

Pododdíl 5

Výkon zástavního práva

§ 1157

(1) Jakmile je zajištěná pohledávka splatná a neuspokojena, může se zástavní věřitel uspokojit způsobem, o němž se dohodl se zástavcem v písemné formě, jinak z výtěžku zpeněžení zástavy ve veřejné dražbě nebo z prodeje zástavy podle zvláštních zákonů. Je-li

zástavou registrovaný cenný papír, prodá se jen na veřejném trhu prostřednictvím obchodníka s cennými papíry; na listinném cenném papíru na řad vyznačí převodní a škrtně zástavní rubopis, kdo zpeněžení obstaral.

(2) Zajišťuje-li tutéž pohledávku několik samostatných zástav, může se zástavní věřitel uspokojit z kterékoli z nich, anebo ze všech zástav.

(3) Zástavní věřitel má vůči zástavci právo na náhradu nutných nákladů vynaložených při výkonu zástavního práva.

§ 1158

Je-li proti dlužníku zapotřebí zvláštních úkonů, aby pohledávka dospěla, musí být tyto úkony při rozdílnosti v osobě osobního a zástavního dlužníka namířeny i proti zástavnímu dlužníku, aby se zástavní věřitel mohl ze zástavy uspokojit.

§ 1159

(1) Započetí výkonu zástavního práva oznámí zástavní věřitel v písemné formě zástavnímu dlužníkovi; v oznámení uvede, jak se ze zástavy uspokojí.

(2) Je-li zástavní právo zapsáno v rejstříku zástav, zajistí zástavní věřitel zápis započetí výkonu zástavního práva také v tomto rejstříku.

§ 1160

Bylo-li započetí výkonu zástavního práva zástavnímu dlužníku oznámeno, nesmí bez souhlasu zástavního věřitele zástavu zcizit. Porušení zákazu se nedotýká práv nabyvatele, na něhož zástavce převedl vlastnické právo k věci v rámci běžného obchodního styku při svém podnikání, ledaže nabyvatel věděl nebo z okolností musel vědět, že s výkonem zástavního práva bylo započato.

§ 1161

(1) Zástavní věřitel může zpeněžit zástavu nejdříve po uplynutí třiceti dnů od oznámení podle § 1159. Bylo-li započetí výkonu zástavního práva zapsáno do rejstříku zástav, běží lhůta ode dne zápisu do rejstříku zástav, došlo-li k tomuto zápisu až po oznámení.

(2) Bylo-li zástavnímu dlužníkovi započetí výkonu zástavního práva již oznámeno, mohou se zástavní dlužník a zástavní věřitel dohodnout, že zástavní věřitel zpeněží zástavu ještě před uplynutím lhůty podle odstavce 1.

§ 1162

(1) Ujedná-li se v zástavní smlouvě, že zástavní věřitel může zástavu prodat jiným způsobem než ve veřejné dražbě, je povinen postupovat při prodeji s odbornou péčí tak, aby zástavu prodal za cenu, která odpovídá alespoň obvyklé ceně, za niž se srovnatelný předmět prodává za srovnatelných okolností na daném místě a v daném čase.

(2) Ujedná-li se v zástavní smlouvě, jak zástavní věřitel zástavu zpeněží, může věřitel kdykoli během výkonu zástavního práva jeho způsob změnit tak, že zástavu prodá ve veřejné

dražbě nebo že ji zpeněží podle zvláštního zákona. Změnu způsobu výkonu zástavního práva věřitel zástavnímu dlužníkovi včas v písemné formě oznámí.

§ 1163

(1) Zástavní dlužník strpí výkon zástavního práva, vydá zástavnímu věřiteli zástavu i s listinami potřebnými k převzetí, prodeji a užívání a poskytne mu další potřebnou součinnost. Má-li zástavu nebo listiny u sebe třetí osoba, má stejnou povinnost.

(2) Kdo má zástavu u sebe, zdrží se všeho, čím by se hodnota zástavy zmenšila; k běžnému opotřebení se nepřihlíží.

§ 1164

(1) Z výtěžku zpeněžení zástavy se hradí pohledávka včetně příslušenství a nákladů, na jejichž náhradu má zástavní věřitel právo. Byla-li zajištěna nepeněžitá pohledávka, má se za to, že věřiteli náleží peněžitě plnění ve výši obvyklé ceny pohledávky v době vzniku zástavního práva; totéž platí, je-li příslušenství zajištěné pohledávky nepeněžitě.

(2) Zástavní věřitel podá zástavnímu dlužníkovi bez zbytečného odkladu po zpeněžení zástavy v písemné formě zprávu, ve které uvede údaje o prodeji zástavy a nákladech s ním spojených, jakož i o jiných nákladech, na jejichž náhradu má zástavní věřitel právo, o výtěžku z prodeje a jeho použití.

§ 1165

Osobní dlužník zaplatí, čeho se nedostává, neutří-li se při zpeněžení zástavy tolik, co činí pohledávka. Zástavnímu dlužníku náleží, oč se utří více.

K § 1157 až 1165:

Navrhovaná úprava věnuje zvýšenou pozornost právům zástavního věřitele při zpeněžení zástavy, jakož i ochraně zájmů zástavního dlužníka a případně i dalších osob. Zpeněžuje-li zástavní věřitel zástavu, činí tak vlastním jménem, neboť jej zákon opravňuje naložit s cizí věcí a zástavní dlužník je povinen zpeněžení zástavy strpět. Výkon zástavního práva se děje zásadně zpeněžením zástavy, nevylučuje se však ani dohoda, k níž dojde po splatnosti pohledávky, podle níž si zástavní věřitel zástavu ponechá. Pro způsob zpeněžení zástavy má rozhodující význam zástavní smlouva; mlčí-li smlouva o způsobu zpeněžení zástavy, preferuje se její prodej ve veřejné dražbě.

Pododdíl 6

Výkon zástavního práva při více zástavních věřitelích

§ 1166

(1) Vázne-li na zástavě více zástavních práv, stanoví se jejich pořadí podle doby vzniku zástavního práva. Má-li být vznik zástavního práva v rejstříku zástav nebo ve zvláštním veřejném seznamu poznamenán, rozhoduje pro pořadí den provedení poznámky.

(2) Je-li zástavou věc, k níž má zástavci vzniknout vlastnické právo teprve v budoucnu, stanoví se pořadí zástavních práv podle doby uzavření zástavní smlouvy; zapisuje-li se budoucí zástavní právo do rejstříku zástav, anebo do veřejného seznamu, rozhoduje pořadí zápisů.

(3) Vázne-li na movité věci více zástavních práv, uspokojí se právo zástavního věřitele zapsané či poznamenané v rejstříku zástav nebo ve zvláštním veřejném seznamu podle pořadí zápisu nebo poznámky přednostně před právem vzniklým odevzdáním zástavy zástavnímu věřiteli nebo osobě třetí. Právo vzniklé odevzdáním zástavy zástavnímu věřiteli nebo třetí osobě se uspokojí přednostně před právem vzniklým označením věci znamením.

§ 1167

(1) Vznikne-li na zástavě více zástavních práv, mohou si zástavní věřitelé v písemné formě ujednat pořadí zástavních práv. Ujednání je vůči třetím osobám účinné od zápisu do rejstříku zástav, anebo do zvláštního veřejného seznamu, vyžaduje-li se ke vzniku zástavního práva zápis do takového seznamu. Provedení zápisu navrhnou společně všichni zástavní věřitelé, kteří si pořadí zástavních práv ujednali.

(2) Mají-li být ujednáním zkrácena práva zástavního věřitele, který na ujednání nepřistoupil, nemá to vůči němu právní účinky.

§ 1168

(1) Zástavní věřitel oznámí započetí s výkonem zástavního práva také těm zástavním věřitelům, kterým náleží právo na uspokojení v pořadí předcházejícím jeho pořadí. Ustanovení § 1159 platí obdobně.

(2) Zástavní věřitel může zpeněžit zástavu nejdříve po uplynutí třiceti dnů od oznámení všem zástavním věřitelům podle odstavce 1. To neplatí, oznámí-li mu v této lhůtě zástavní věřitel, kterému náleží právo na uspokojení v pořadí předcházejícím jeho pořadí, že sám započíná s výkonem svého zástavního práva; nezpočne-li tento věřitel s výkonem svého zástavního práva bez zbytečného odkladu, k jeho oznámení se nepřihlíží.

§ 1169

(1) Vykoná-li zástavní věřitel zástavní právo, které je první v pořadí rozhodném pro uspokojení zástavních práv, (dále jen »přednostní zástavní věřitel«), přechází zástava na nabyvatele nezatížená dalšími zástavními právy.

(2) Převyšuje-li výtěžek z prodeje zástavy pohledávku včetně příslušenství a nákladů, na jejichž náhradu má právo, uloží přednostní zástavní věřitel přebytek do notářské úschovy ve prospěch věřitelů ostatních pohledávek zajištěných zástavním právem a zástavce, nedohodnou-li se s nimi jinak.

(3) Z přebytku budou věřitelé ostatních pohledávek zajištěných zástavním právem uspokojeni podle pořadí rozhodujícího pro uspokojení zástavních práv. Co zbude, vydá se zástavnímu dlužníkovi.

§ 1170

(1) Vykoná-li zástavní právo jiný zástavní věřitel než přednostní, přechází na nabyvatele zástava zatížená zástavními právy těch zástavních věřitelů, jejichž právo na uspokojení předchází jeho pořadí. O přechodu zástavy včetně zatížení tento zástavní věřitel nabyvatele zástavy včas poučí.

(2) Zástavní věřitel, který vykonává své zástavní právo, a nabyvatel zástavy zajistí zápis změny v osobě zástavního dlužníka v rejstříku zástav, anebo ve zvláštním veřejném seznamu, vyžaduje-li se takový zápis ke vzniku zástavního práva, jinak nahradí škodu tím způsobenou.

(3) O právech zástavních věřitelů, jejichž právo na uspokojení následuje po pořadí věřitele, který vykonává zástavní právo podle odstavce 1, platí obdobně § 1169.

K § 1166 až 1170:

Navrhuje se zásadním způsobem upravit pořadí rozhodné pro uspokojení více zástavních práv upínajících se k téže zástavě. Vzhledem k tomu, že zákon dává přednost zápisům zástavních práv do rejstříku zástav, případně do veřejného seznamu, preferuje takto zapsaná zástavní práva před zástavními právy vzniklými jiným způsobem (předáním zástavnímu věřiteli, dáním do úschovy, označením znamením). Tak se chrání registrovaná práva zástavních věřitelů před neregistrovanými.

Připouští se ujednání měnící pořadí zástavních práv, avšak jen s účinky vůči těm, jejichž právní postavení se tím nezhorší, anebo kteří se změnou pořadí souhlasí. Změna pořadí nastává registrací.

Započetí s výkonem zástavního práva je zástavní věřitel povinen notifikovat a dát zúčastněným osobám zákonnou lhůtu k případnému uplatnění jejich práv. Navrhovaná úprava řeší rovněž přechod zástavních práv dalších zástavních věřitelů na nabyvatele zástavy prodané při výkonu zástavního práva.

Pododdíl 7

Zánik zástavního práva

§ 1171

Ustanovení čtvrté části tohoto zákona o zániku závazků platí také o zástavním právu.

§ 1172

(1) Zástavní právo zanikne, ale pohledávka trvá:

- a) zanikne-li zástava,
- b) vzdá-li se věřitel zástavního práva prohlášením v písemné formě, anebo uzavřel-li o tom v písemné formě dohodu se zástavním dlužníkem nebo zástavcem,
- c) vrátí-li věřitel zástavu zástavci nebo zástavnímu dlužníkovi, nebo
- d) uplyne-li doba, na niž bylo zástavní právo zřízeno.

(2) Zástavní právo dále zaniká zánikem zajištěné pohledávky.

§ 1173

(1) Vzniklo-li zástavní právo zápisem do rejstříku zástav, anebo do veřejného seznamu, provede se na žádost zástavního věřitele výmaz zástavního práva ke dni, kdy zaniklo. Žádost podá zástavní věřitel bez zbytečného odkladu.

(2) Zástavní dlužník má právo podat žádost o výmaz zástavního práva; nezaniklo-li však uplynutím doby, musí zánik zástavního práva prokázat listinou potvrzenou zástavním věřitelem.

(3) Bylo-li zástavní právo zřízeno rozhodnutím orgánu veřejné moci, provede se výmaz na základě rozhodnutí nebo potvrzení o zrušení zástavního práva.

§ 1174

(1) I při vzniku zástavního práva k hromadné věci zápisem do veřejného seznamu zaniká zástavní právo k jednotlivým věcem, vyjdou-li při řádném hospodaření s ní z hromadné věci trvale.

(2) Zástavní dlužník má právo podat žádost o výmaz zástavního práva; nezaniklo-li však zástavní právo uplynutím doby, vymaže se z rejstříku zástav, anebo z veřejného seznamu, prokáže-li zástavní dlužník zánik zástavního práva listinou potvrzenou zástavním věřitelem nebo rozhodnutím soudu nebo jinou veřejnou listinou

§ 1175

Promlčením zajištěné pohledávky zástavní právo nezaniká.

K § 1171 až 1175:

Standardním způsobem se navrhuje upravit jednotlivé způsoby zániku zástavního práva.

Pododdíl 8

Práva vlastníka při uvolnění zástavy

§ 1176

Bylo-li zástavní právo zapsáno do veřejného seznamu, má vlastník věci právo spojit uvolněné zástavní právo s jinou pohledávkou, která nepřevyšuje původní pohledávku.

§ 1177

(1) Požádá-li o to vlastník, zapíše se do veřejného seznamu, že je zástavní právo uvolněno a že zajištění původní pohledávky pominulo. Vlastník má právo spojit uvolněné zástavní právo s pohledávkou, která nepřevyšuje původní pohledávku; neučiní-li tak do deseti let od zápisu uvolnění zástavního práva, jeho právo zaniká.

(2) Bylo-li do veřejného seznamu zapsáno uvolnění zástavního práva, lze je před uplynutím deseti let vymazat jen společně se zástavním právem.

§ 1178

(1) Uvolněné zástavní právo nebo zástavní právo spojené s jinou pohledávkou má pořadí za zástavním právem zajišťujícím zbývající část původní pohledávky.

(2) Je-li takových uvolnění nebo spojení několik, řídí se pořadí práv podle časové přednosti.

§ 1179

Nespojil-li vlastník do prodeje zástavy uvolněné zástavní právo s novou pohledávkou, nepřihlíží se při zpeněžení zástavy k uvolněnému zástavnímu právu při rozdělení výtěžku. Tím není dotčen § 1180.

§ 1180

Zaváže-li se vlastník věci při zřízení zástavního práva nebo později, že nespojí zástavní právo zapsané ve výhodnějším pořadí s jinou pohledávkou, a bude-li to ve veřejném seznamu poznamenáno, nelze uvolněné zástavní právo spojit s jinou pohledávkou po dobu, kdy zástavní právo zajišťuje tu pohledávku, v jejíž prospěch byl závazek převzat.

K § 1176 až 1180:

Navrhuje se obnovit tradiční institut uvolněné hypotéky a rozšířit jej kromě nemovitých věcí zapsaných ve veřejném seznamu na všechny věci, které podléhají zápisu do veřejných seznamů. Řešení je osvědčené a praktické, odpadá nutnost zástavní právo pro nově zajišťovanou pohledávku znovu zapisovat (podmínkou vzniku zástavního práva je ovšem zápis pohledávky) a navržená úprava navíc umožní rezervovat pořadí zástavního práva (materiálně zaniklého, ale formálně stále zapsaného) pro zajištění nové pohledávky. Zájmy věřitelů, v jejichž prospěch bude zástavní právo zapisováno později, jsou chráněny tím, že mohou přijetí věci jako zástavy odmítnout, nevzdá-li se zástavce vůči nim práva, které pro něho z uvolněné zástavy plyne.

Pododdíl 9

Záměna zástavního práva

§ 1181

(1) Bylo-li zástavní právo zapsáno do veřejného seznamu, může vlastník věci žádat, aby v pořadí zástavního práva váznoucího na věci a k zajištění pohledávky, která nepřevyšuje původní pohledávku, bylo zapsáno zástavní právo pod podmínkou, že do roka po zápisu nového zástavního práva bude povolen výmaz starého zástavního práva.

(2) Příslušný orgán veřejné moci vyznačí splnění této podmínky ve veřejném seznamu i bez návrhu současně s výmazem starého zástavního práva.

§ 1182

(1) O výmaz starého zástavního práva může žádat vlastník věci nebo věřitel pohledávky zajištěné novým zástavním právem.

(2) Neučiní-li tak s úspěchem do roka, zanikne nové zástavní právo uplynutím této doby. Příslušný orgán veřejné moci nové zástavní právo vymaže i bez návrhu spolu se všemi zápisy, které se k němu vztahují.

§ 1183

Vázne-li na starém zástavním právu jiné právo nebo omezení zapsané ve veřejném seznamu, lze nové zástavní právo do tohoto seznamu zapsat pod podmínkou, že závada bude vymazána nebo se souhlasem stran převedena na zástavní právo nové.

§ 1184

Zaváže-li se vlastník věci při zřízení zástavního práva nebo později, že neumožní zápis nového zástavního práva namísto starého, a bude-li to ve veřejném seznamu poznamenáno, nelze staré zástavní právo v nové přeměnit.

§ 1185

Má-li být nové zástavní právo zapsáno namísto několika zástavních práv zapsaných v pořadí přímo za sebou, použijí se ustanovení tohoto pododdílu přiměřeně.

K § 1181 až 1185:

Navrhuje se obnovit tradiční institut záměny (konverze) zástavního práva. Rovněž tato úprava má usnadnit zejména potřeby úvěrového obchodu.

Pododdíl 10
Podzástavní právo

§ 1186

(1) Zastavením pohledávky zajištěné zástavním právem vzniká právo podzástavní.

(2) Cenný papír nebo pohledávka nemůže být podzástavou.

§ 1187

(1) Souhlas zástavního dlužníka není k zastavení pohledávky potřebný. Podzástavní právo vůči němu nabývá účinků,

a) bylo-li mu doručeno oznámení o jeho vzniku, nebo

b) je-li zástavou věc, k níž vzniká zástavní právo zápisem do rejstříku zástav nebo zvláštního veřejného seznamu, zápisem do tohoto seznamu; tímto zápisem podzástavní právo vzniká.

(2) Oznamení podle odstavce 1 může učinit podzástavce nebo podzástavní věřitel, tento však musí vznik podzástavního práva podzástavnímu dlužníkovi prokázat.

§ 1188

Podzástavce se nezbaví povinností podle § 1150 předáním věci podzástavnímu věřiteli.

§ 1189

Podzástavní věřitel se může domáhat uspokojení z podzástavy místo podzástavce, jakmile je pohledávka zajištěná podzástavním právem splatná a neuspokojena.

§ 1190

Na podzástavní právo se přiměřeně použijí ustanovení o právu zástavním.

K § 1186 až 1190:

K úpravě zástavního práva jsou závěrem přičleněna ustanovení o právu podzástavním. Návrh vychází z právní úpravy současné. Vzhledem k širšímu pojetí věci oproti nynějšímu stavu osnova vylučuje v § 1186 ze způsobilosti být podzástavou pohledávku, tak, aby bylo zachováno současné pojetí institutu. Z týchž důvodů (srov. § 39 stávajícího zákona o cenných papírech) jsou z podzástav vyloučeny i cenné papíry.

Oddíl 5

Zadržovací právo

§ 1191

(1) Kdo má povinnost vydat cizí movitou věc, kterou má u sebe, může ji ze své vůle zadržet k zajištění své splatné pohledávky proti osobě, již by jinak měl věc vydat.

(2) Zajistit zadržovacím právem lze i nesplatnou pohledávku,

- a) bylo-li zahájeno insolvenční řízení, ve kterém se řeší úpadek nebo hrozící úpadek dlužníka,
- b) nezajistí-li dlužník pohledávku jinak, ač ji podle smlouvy nebo zákona zajistit měl, anebo
- c) prohlásí-li dlužník, že pohledávku nevyrovná.

§ 1192

(1) Zadržet cizí věc nesmí ten, kdo ji má u sebe neprávem, zejména zmocnil-li se jí násilně nebo lstí.

(2) Zadržet cizí věc nesmí ani ten, komu bylo uloženo, aby s ní naložil způsobem neslučitelným s výkonem zadržovacího práva; to neplatí, bylo-li zahájeno insolvenční řízení, ve kterém se řeší úpadek nebo hrozící úpadek dlužníka.

§ 1193

(1) Kdo zadržel cizí věc, vyrozumí dlužníka o zadržení a jeho důvodu. Má-li věřitel věc u sebe na základě smlouvy uzavřené v písemné formě, vyžaduje i vyrozumění písemnou formou.

(2) Věřitel je povinen pečovat o zadrženou věc jako řádný hospodář a má proti dlužníku právo náhradu nákladů jako řádný držitel. Užívat zadrženou věc může věřitel jen se souhlasem dlužníka a způsobem pro dlužníka neškodným. Není-li jiného ujednání, započte se prospěch z věci na náhradu nákladů podle odstavce 1.

§ 1194

Věřiteli, který zajistil svou pohledávku zadržovacím právem, náleží z výtěžku zpeněžení zadržené věci přednostní uspokojení před jiným věřitelem, a to i před věřitelem zástavním.

§ 1195

Zadržovací právo zaniká

- a) zánikem zajištěné pohledávky nebo zadržené věci,
- b) vzdá-li se věřitel zadržovacího práva jednostranně či úmluvou s vlastníkem zadržené věci,
- c) vydá-li věřitel věc dlužníkovi, nebo
- d) dána-li věřiteli dostatečná jistota.

K § 1191 až 1195:

Ustanovení o zadržovacím (retenčním) právu jsou z převážné části recepce § 175 až 180 stávajícího občanského zákoníku. Provedeny jsou jen drobnější úpravy stylistické (např. pro toho, kdo věc zadržuje, se opouští dosavadní označení "oprávněná osoba" a setrvává se na označení "věřitel"), Jako významnější změny se v osnově oproti dosavadní zákonné úpravě navrhuje tyto:

V § 1191 odst. 2 se navrhuje rozšířit právo věřitele uplatnit retenci k zajištění dosud nesplatné pohledávky nejen pro případ podání insolvenčního návrhu na majetek dlužníka, nýbrž i pro případy, kdy dlužník věřitelovu pohledávku nezajistil, ač měl povinnost tak učinit, a pro případy, kdy dlužník věřiteli prohlásí, že není ochoten jeho pohledávku vyrovnat.

V § 1195 je výčet způsobů zániku zadržovacího práva doplněn o případ, kdy se věřitel vzdá zadržovacího práva jednostranně či úmluvou s vlastníkem zadržované věci. Slova § 180 odst. 2 platného občanského zákoníku "jestliže dlužník poskytne oprávněné osobě s jejím souhlasem jinou jistotu" jsou nahrazena výrazem "dána-li věřiteli dostatečná jistota", neboť v daném případě musí být jistota dostatečná, nikoli jen jiná, a dlužník není jediný, kdo novou jistotu může věřiteli nabídnout. Požadavek na souhlas věřitele s poskytnutím jistoty je samozřejmý a vyplývá z konstrukce zajišťovacích smluv, proto se zde výslovně neuvádí.

Díl 6
Správa cizího majetku

Oddíl 1
Všeobecná ustanovení o správě cizího majetku

Pododdíl 1
Základní ustanovení

§ 1196

(1) Každý, komu je svěřena správa majetku, který mu nepatří, ve prospěch někoho jiného (beneficienta), je správcem cizího majetku.

(2) Není-li stanoveno jinak, jedná správce jako zástupce vlastníka.

§ 1197

(1) Správce plní své povinnosti osobně. Na jinou osobu může přenést svou působnost nebo se dát jinak zastoupit jen při jednotlivém právním jednání. Učiní-li tak, je zavázán k pečlivému výběru takové osoby a dát jí dostatečné pokyny.

(2) Dá-li se správce neoprávněně zastoupit jinou osobu nebo pověřil-li jinou osobu neoprávněně výkonem své působnosti, je beneficiantovi odpovědný s touto osobou společně a nerozdílně ze všeho, co učinila.

§ 1198

(1) Má se za to, že správci náleží obvyklá odměna podle povahy jeho služeb.

(2) Kdo spravuje cizí majetek bez právního důvodu, nemá právo na odměnu.

§ 1199

Zisk a náklady správce rozdělí mezi beneficianty podle stanov či jiné smlouvy, jinak co nejspravedlivěji se zřetelem k povaze a předmětu správy a k okolnostem jejího vzniku se zřetelem k obecným zvyklostem. Nelze-li stanovit jiný poměr pro rozdělení zisku a nákladů mezi beneficianty, platí, že jsou tyto podíly stejné.

§ 1200

Souhlas beneficianta vyžadovaný tímto zákonem, nahradí svým rozhodnutím soud, nelze-li stanovisko beneficianta včas zjistit či není-li beneficiant známý.

K § 1196 až 1200:

Na doporučení z Legislativní rady vlády byl do osnovy zařazen návrh ustanovení o správě cizího majetku a svěřenských fondech (fiducie, trust) cestou zásadního obsahového převzetí analogických pasáží z CCQ čl. 1260 až 1370). Této úpravě se věnuje pátý díl osnovy (§ 1196 až 1269). Generální úprava správy cizího majetku je hospodářsky, sociálně i právně velmi potřebná a v našem soukromém právu je její nedostatek citelný.

Ustanovení o správě cizího majetku jsou subsidiárně použitelná pro všechny případy, kdy někdo spravuje cizí majetek pro někoho jiného, vyjma případů správy podle druhé části zákoníku, kde je speciálně upravena správa společného jmění manželů a správa majetku nezletilých dětí v rámci práva rodinného. Přirozeně, nejen zvláštní zákon, ale i smlouva mohou od této úpravy stanovit odchylky, a odchylky mohou vyplynout i z povahy věci (§ 1196).

Ze správy cizího majetku vznikají práva a povinnosti dvěma stranám. První z nich je označena jako správce, druhá jako beneficiant. Jiná možná označení beneficianta (beneficiát, obročník) nebyla zvolena, protože působí uměle nebo zastarale. Na každé straně může být i více osob: u beneficiantů je to velmi časté a ani na straně správce není pojmově vyloučena spoluspráva a osnova s ní počítá.

Z povahy správy jako zastoupení svého druhu, založeného zpravidla na principu důvěry, vyplývá zásada, že funkce správce cizího majetku je funkcí osobní. Správce však nemusí osobně vykonávat vše, co k správě náleží, a v řadě případů to ani není možné. Proto mu musí být dovoleno, aby plněním svých jednotlivých dílčích úkolů pověřil i někoho jiného: pak ale odpovídá za výběr takové osoby a za její řádnou instruktáž. Přenesení správy na někoho svou působností neoprávněně, nemůže se vůbec zprostit odpovědnosti za její činy, nýbrž za škody touto osobou beneficiantovi případně způsobené odpovídá solidárně se škůdcem.

Činnost správce je zásadně úplatná. Ujme-li se někdo správy cizího majetku bezdůvodně, pak právo na odměnu (úplatu) za správu nemá. To však nevylučuje ani řešení právního poměru stran s využitím ustanovení o bezdůvodném obohacení, budou-li naplněny příslušné skutkové podstaty, ani dohodu stran, která tyto poměry vyřeší jinak.

Pro případ, že je beneficiantů několik, musí být stanoveno, jak se mezi beneficianty dělí náklady správy a zisk z ní vzešlý. Pravidla v tom směru může stanovit zákon; mlčí-li, pak to je věcí smlouvy. Pokud ani smlouva neobsahuje řešení, musí správce rozdělení zisku a nákladů uvážit podle povahy věci (např. při správě majetku spoluvlastníků, jejichž podíly nejsou stejné, se se jejich podílení na nákladech i zisku stanoví podle velikosti spoluvlastnických podílů). Není-li možné ani to, navrhuje se zavést nevyvratitelnou domněnku o stejnosti podílů.

K určitým činům potřebuje správce souhlas beneficianta. Pro případy, že beneficiant není k zastížení (a neustanovil ani pro ten případ zástupce) nebo kdy se z jiných důvodů nemůže vyjádřit, musí být stanoveno pravidlo, jak tento souhlas nahradit. Z toho důvodu se navrhuje řešit nahrazení beneficiantova chybějícího souhlasu soudním přivolením.

Pododdíl 2
Prostá správa cizího majetku

§ 1201

Kdo vykonává prostou správu cizího majetku, činí vše, co je nutné k jeho zachování.

§ 1202

Správce uplatňuje při prosté správě všechna práva týkající se spravovaného majetku a řádně s ním hospodaří. Správce nesmí bez souhlasu beneficianta změnit účel spravovaného majetku.

§ 1203

Spravuje-li správce peníze, musí je vynaložit rozumným způsobem. Co bylo ze spravovaného majetku vynaloženo určitým způsobem dříve, může správce později co do zvoleného způsobu změnit.

§ 1204

(1) Správce může ze spravovaného majetku něco zcizit, je-li to v zájmu zachování hodnoty, podstaty a účelu spravovaného majetku nebo je-li to nutné k zaplacení dluhů s tímto majetkem spojených; jinak jen za protiplnění. Za stejným účelem může správce spravovaný majetek zastavit nebo jinak použít jako jistotu. K těmto právním jednáním musí správci udělit souhlas beneficiant.

(2) Souhlas k zcizení majetku správce nepotřebuje, hrozí-li mu rychlá zkáza nebo je-li pravděpodobné, že rychle ztratí na hodnotě.

Pododdíl 3
Plná správa cizího majetku

§ 1205

Komu je svěřena plná správa cizího majetku, dbá o jeho rozmnožení a uplatnění v zájmu beneficianta.

§ 1206

Správce může se spravovaným majetkem činit cokoli, co je nutné a užitečné.

K § 1201 až 1206:

Správa cizího majetku se rozlišuje na správu prostou a na správu plnou. Jedná-li se o prostou správu, musí správce dbát o zachování jeho podstaty a účelu a nemůže je bez přivolení beneficianta měnit. Výjimka je povolena jen u správy peněz (§ 1203) a pro případy, kdy hrozí nenadálá ztráta, poškození nebo ztráta hodnoty spravovaného majetku (§ 1204 odst. 2).

Naproti tomu plná správa zakládá správci širší oprávnění, protože při plné správě správce může se spravovaným majetkem učinit vše, co je potřebné k jeho zachování, zhodnocení nebo rozmnožení.

Oddíl 2

Pravidla správy

Pododdíl 1

Povinnosti správce vůči beneficiantovi

§ 1207

Správce cizího majetku vykonává svou působnost a plní povinnosti s péčí řádného hospodáře, tedy jedná čestně, věrně, prozíravě a pečlivě v nejlepší zájmu účelu, jehož má být dosaženo.

§ 1208

(1) Je-li beneficiantů více, musí správce jednat vůči všem nestranně a brát ohled na jejich práva.

(2) Je-li správce sám beneficiantem, musí brát na své zájmy stejný zřetel jako na zájmy ostatních beneficiantů a vykonávat svou působnost ve společném zájmu.

§ 1209

Správce musí beneficiantovi oznámit bez zbytečného odkladu

- a) každý svůj zájem při podnikání nebo podobné činnosti, který by se mohl ocitnout v rozporu se zájmem beneficianta, a
- b) každé své právo, které by mohl uplatnit vůči beneficiantovi nebo ohledně spravovaného majetku,

leďaže se jedná o zájem nebo právo plynoucí z právního jednání, ze kterého správa vznikla. Tento zájem a právo musí správce rovněž oznámit tomu, o němž zákon stanoví, že dohlíží na správu majetku nebo na zájem beneficianta.

§ 1210

Správce nesmí smísit svůj vlastní majetek s majetkem pod svou správou.

§ 1211

(1) Stát se stranou smlouvy týkající se spravovaného majetku, smluvně nabýt právo na tento majetek nebo nabýt právo vůči beneficiantovi může správce jen se souhlasem beneficianta.

(2) Užívat spravovaný majetek nebo informace získané při správě k vlastnímu prospěchu může správce jen se souhlasem beneficianta, leďaže možnost takového užití určují stanovy či jiná smlouva nebo stanoví-li tak zákon.

§ 1212

Správce může bezúplatně převést svěřený majetek jen, je-li to přímo v povaze správy, anebo jedná-li se o majetek nepatrné hodnoty, jehož se správce zbavuje v zájmu beneficianta či ve shodě s účelem správy.

§ 1213

Správce nehradí škodu na majetku vyvolanou vyšší mocí, stárnutím nebo jiným přirozeným vývojem a běžným opotřebením při řádném užívání.

§ 1214

Soud může při určení náhrady škody správci rozsah náhrady snížit jen se zřetelem k okolnostem, za nichž byla správa přijata, anebo pokud správce vykonává správu bezúplatně, případně je-li správce nezletilý nebo je-li jeho svéprávnost omezena.

K § 1207 až 1214:

Při úpravě správy cizího majetku je potřebné řešit jednak poměr správce k beneficiantovi, jednak poměry jich obou k osobám třetím. Prvému okruhu se věnují § 1207 a násl., druhému § 1215 a násl.

Základní a obecnou povinností správce je povinnost jednat při správě cizího majetku s péčí řádného hospodáře, tedy čestně, věrně, prozíravě a pečlivě se zřetelem k účelu, jehož má být správou dosaženo. Není-li beneficiant jen jeden, musí se správce při plnění svých povinností chovat ke všem beneficiantům stejně nestranně; to platí i tehdy, je-li správce sám jedním z několika beneficiantů. Při správě společného majetku musí správce respektovat zájem společný a nesmí preferovat zájem některého z několika beneficiantů.

Z této zásady plyne i pravidlo, že správce nesmí smísit svůj vlastní majetek s majetkem, který spravuje, a dále musí dbát, aby mezi ním a beneficiantem nedošlo při výkonu správy ani jinak ke střetu zájmů. Takové situace musí správce vyloučit, anebo - není-li to možné - beneficiantovi oznámit. Tam, kde je nad správou vykonávána zvláštní kontrola, musí správce oznámit skutečnosti, z nichž konflikt zájmů může vyplynout, oznámit i tomu, komu náleží nad správou dohled.

Pro zcizování něčeho z majetku ve správě platí především obecná pravidla, odlišná podle toho, jedná-li se o správu prostou nebo plnou (§ 1204, 1206). Zvláštní pravidlo se zavádí pro bezúplatné zcizení majetku nacházejícího se ve správě, jehož dovolenost se omezuje na případy jen zcela nezbytné (§ 1212). Protože správce jedná ohledně spravovaného majetku jako beneficiantův zástupce (§ 1215), musí být beneficiant zvlášť chráněn v situacích, kdy má správce sám něco ze spravovaného majetku získat nebo tento majetek pro sebe použít (§ 1211).

Povinnosti správce se vztahují k výkonu jeho činnosti. Vznikne-li na spravovaném majetku škoda, neodpovídá správce za výsledek automaticky, ale jen tehdy, způsobil-li jej porušením svých povinností. V tom směru je rozhodující úprava odpovědnosti za škodu podle

části čtvrté. Z těchto důvodů se navrhuje stanovit jenom v § 1213, že správce neodpovídá za poškození majetku vyvolaného vyšší mocí nebo amortizací. V následujícím ustanovení se pak navrhuje založit moderační právo soudu ke snížení náhrady škody, odůvodňují-li to okolnosti případu. Mezi těmito okolnostmi se uvádí i případná nezletilost nebo nesvéprávnost správce, neboť ani to není vyloučeno, ujme-li se taková osoba správy cizího majetku bez právního důvodu (např. na základě neplatné smlouvy).

Pododdíl 2

Povinnosti správce a beneficenta vůči třetím osobám

§ 1215

Správci nevzniká osobní povinnost ze závazku, který sjednal s třetí osobou jménem beneficenta a při výkonu své působnosti. Jedná-li správce při výkonu své působnosti vlastním jménem, je zavázán společně a nerozdílně s beneficentem, avšak po beneficentovi lze žádat plnění jen ze spravovaného majetku.

§ 1216

Překročí-li správce svoji působnost, je ze svého jednání osobně zavázán. Spoléhala-li však třetí osoba v dobré víře na řádný výkon správcovy působnosti, anebo potvrdil-li beneficent, byť i jen mlčky, právní jednání správce, jsou správce a beneficent zavázáni společně a nerozdílně, avšak po beneficentovi lze žádat plnění jen ze spravovaného majetku.

§ 1217

Správce překročí svou působnost, vykonává-li ji sám, ač ji měl vykonávat společně s další osobou; to neplatí byl-li tímto postupem získán pro spravovaný majetek větší prospěch, než co má být z něho vydáno.

§ 1218

Předstírá-li svéprávný třetí osobě, že jiná osoba je správcem jeho majetku, vznikají ze smlouvy uzavřené v dobré víře s touto jinou osobou stranám stejné povinnosti, jako by majetek předstírajícího byl pod správou.

K § 1215 až 1218:

Jedná-li správce při správě cizího majetku, jedná jménem beneficenta, a proto z takového právního jednání není zavázán sám. Může však dojít i k situacím, kdy správce překročí svou působnost, anebo kdy je fakt správy jen předstírán. V těchto případech je potřebné chránit dobrou víru osob, s nimiž bylo takto jednáno.

Správce může překročit rozsah své působnosti, jestliže podstoupí jednání, k nimž podle povahy správy není vůbec oprávněn (např. při prosté správě jedná, jako by mu náležela správa plná). V takovém případě nelze namítnout neplatnost takto učiněného právního jednání

správce, jednala-li s ním třetí osoba v dobré víře. Správce však může překročit svou působnost i tak, že bude jednat sám, ač měl podle zákona či stanov jednat společně s dalším správcem. I v těchto případech je chráněna dobrá víra třetích osob podle § 1216. Krom toho je však chráněn i majetek podstaty - ať již ten, s kým bylo jednáno, důvodně spoléhal, že správce může jednat sám, anebo věděl-li, že má být jednáno se spolusprávcem, nelze namítat neplatnost takového jednání, jímž byl majetek ve správě rozmnožen nebo jinak zvýhodněn (§ 1216). Toto pravidlo ovšem nevylučuje namítnout neplatnost z nějakého jiného zákonného důvodu, pokud je dán.

Je-li fakt správy kvazibeneficientem jen předstírán, opět se uplatní zásada preference dobré víry osob, spoléhajících na předstíraný vztah. Záměrně se v té souvislosti navrhuje stanovit, že předstírající musí být svéprávný, aby se předešlo případným pochybnostem, které by v té souvislosti mohly jinak vzniknout. Předstírá-li fakt správy ten, kdo vystupuje jako správce cizího majetku, pak pro ten případ není navrženo speciální pravidlo. Ale jak a contrario z § 1215, tak i z obecných ustanovení o zastoupení plyne jednoznačný závěr, že takových právních jednání je předstírající zavázán sám.

Pododdíl 3

Inventář, jistota a pojištění

§ 1219

(1) Správce sestaví inventář, dá jistotu za řádný výkon správy nebo pojistí svěřený majetek, určí-li tak stanovy či jiná smlouva nebo stanoví-li tak zákon.

(2) Na návrh beneficianta nebo i jiné osoby, která má na tom právní zájem, soud může uložit správci povinnost podle odstavce 1 při uvážení hodnoty spravovaného majetku, postavení stran a dalších okolností případu. Návrhu nelze vyhovět, odporuje-li to smlouvě o zřízení správy uzavřené mezi správcem a beneficiantem.

§ 1220

(1) Je-li správce povinen sestavit inventář, uvede v něm věrný a přesný seznam jmění zahrnutého do správy, včetně seznamu významných dokladů.

(2) Věci osobní potřeby zahrnuté do inventáře lze popsat jen obecně, ledaže jsou mezi nimi věci hodnoty nikoli nepatrné.

(3) Inventář vyžaduje formu veřejné listiny, anebo zápisu učiněného před dvěma svědky; v takovém případě platí § 49 odst. 3 obdobně.

§ 1221

Má se za to, že majetek popsany v inventáři je ke dni sestavení inventáře v dobrém stavu.

§ 1222

Inventář správce doručí tomu, kdo ho správou pověřil, beneficiantovi a osobě, o níž to bylo ujednáno nebo zákonem stanoveno. Beneficiant nebo i jiná osoba, která má na tom právní zájem, má právo namítnout nesprávnost inventáře v jakékoli jeho položce nebo i žádat sestavení nového inventáře.

§ 1223

(1) Správce je oprávněn pojistit spravovaný majetek na náklady beneficianta proti běžným rizikům.

(2) Správce má právo pojistit svou majetkovou odpovědnost ze správy na náklady beneficianta, vykonává-li správu bezúplatně.

K § 1219 až 1223:

Odpovídá povaze věci, že se při zřízení správy (a také při změně v osobě správce) hodí sestavit inventář majetku, jehož se správce ujímá. Toto opatření zákon stranám nevnucuje automaticky (v řadě případů vplynuvších z běžných životních situací by to bylo i nadbytečné), ale podmiňuje vznik povinnosti sestavit inventář zvláštním právním důvodem, jímž může být speciální příkaz zákona, smlouva nebo rozhodnutí soudu. Ustanovení § 1220 až 1209 uvádějí podrobnosti ohledně inventáře. Tato úprava je ze své povahy dispozitivní.

Po vzoru čl. 1331 CCQ je do tohoto pododdílu zařazen také návrh ustanovení o právu správce sjednat na náklady beneficianta pojištění.

**Pododdíl 4
Společná správa**

§ 1224

Několik správců pověřených společnou správou rozhoduje a jedná většinou hlasů, ledaže smlouva určí nebo zákon stanoví jinak. Má se za to, že každý ze spolusprávců má jeden hlas.

§ 1225

(1) Nemohou-li správci jednat podle § 1207 pro překážku způsobenou právní událostí, pro soustavnou nečinnost či soustavný odpor některého správce, anebo z jiného podobného důvodu, mohou ostatní správci rozhodovat a jednat samostatně v záležitostech potřebných k udržení současného stavu. V jiných záležitostech mohou takto jednat se souhlasem soudu.

(2) Trvá-li stav podle odstavce 1, může soud rozhodnout na návrh osoby, která na tom má právní zájem, že správci mohou rozhodovat a jednat jiným způsobem než stanoví § 1224, že některý ze správců bude mít rozhodující hlas nebo rozhodnout o dalším výkonu správy jiným způsobem přiměřeným okolnostem případu.

§ 1226

Ze společné správy jsou správci zavázáni společně a nerozdílně, ledaže zákon stanoví jinak.

§ 1227

(1) Má se za to, že správce schválil všechna opatření učiněná ostatními spolusprávci, ledaže s některým opatřením projevil nesouhlas sdělený spolusprávčům nebo beneficentovi.

(2) Má se za to, že správce schválil všechna opatření učiněná ostatními spolusprávci za jeho nepřítomnosti, ledaže s některým opatřením projevil nesouhlas sdělený spolusprávčům nebo beneficentovi bez zbytečného odkladu poté, co se o něm dozvěděl; to neplatí, nebyl-li z vážných důvodů s to nesouhlas včas projevit.

K § 1224 až 1227:

Zákonná úprava musí pamatovat i na situace, kdy je ustaveno správců několik. Pro ten případ má obecně platit, že spolusprávci o záležitostech správy rozhodují a v těchto záležitostech jednají na základě stanoviska většiny z nich, přičemž každý z nich má jeden hlas. Nevylučuje se však, aby zákon nebo smlouva stanovily pro určité případy cokoli jiného.

Mají-li správci rozhodovat a jednat na základě většinového principu, mohou uplatnění tohoto principu zablokovat skutečnosti, které rozhodování a jednání kolektivu správců ochromí (§ 1225). Jestliže nastane takový případ, navrhuje se rozlišit situace, kdy je třeba jednat v zájmu udržení toho, co je, a situace ostatní. Jedná-li se o první případ, navrhuje se ostatním správcům svěřit v tom směru samostatnou působnost. V ostatních případech (případech neběžné povahy) nemohou jednat bez pověření soudu. Musí být pamatováno i na případ, kdy se spoluspráva dostane do dlouhodobého stavu ochromení své akceschopnosti: tehdy se navrhuje, aby se soudu umožnilo rozhodnout o dalším výkonu správy způsobem přiměřeným okolnostem případu.

Ze společné správy plyne důsledek solidarity spolusprávců. Zejména v případech volání spolusprávců ke společné odpovědnosti mohou nastat pokusy exkullovat se s argumentem, že protiprávní rozhodnutí nebo činy byly učiněny proti vůli některého ze spolusprávců nebo za jeho nepřítomnosti. Proto se v § 1224 navrhuje stanovit vyvratitelnou domněnkou, že spolusprávce souhlasil se všemi rozhodnutími ostatních, s nimiž neprojevil prokazatelný nesouhlas.

Pododdíl 5

Investice považované za rozumné

§ 1228

Za rozumné se považují investice

- a) k nabytí vlastnického práva k nemovité věci,
- b) k nabytí vlastnického práva k cennému papíru zajišťujícího bezpečný výnos a
- c) spočívající v poskytnutí úvěru zajištěného zástavním právem k nemovité věci,
- d) je-li dlužníkem nebo ručitelem kraj nebo stát, nebo
- e) nepřesahuje-li dluh 75% hodnoty zástavy po odečtení výše všech pohledávek zajištěných věcnými právy k téže nemovité věci v přednostním nebo stejném pořadí.

§ 1229

(1) O investicích správce rozhoduje se zřetelem k výnosu a předpokládanému zisku a pokud možno si stanoví za cíl rozložit investiční riziko tak, aby dosáhl takového poměru mezi pevným příjmem a pohyblivými výnosy, který odpovídá hospodářským podmínkám.

(2) Správce nesmí pro beneficianta nabýt více než 5% akcií téhož emitenta. Rovněž nesmí nabýt akcii, dluhopis nebo jiný dlužnický cenný papír osoby, která nesplnila povinnost platit výnos z cenného papíru, ani takové osobě nesmí poskytnout úvěr.

§ 1230

Správce může uložit spravované peníze na účet u peněžního ústavu s možností jejich výběru na požádání nebo do třiceti dnů; jinak jen u banky.

§ 1231

Investici vynaloženou dříve, než se ujal správy, může správce udržovat, byť není považována za rozumnou.

K § 1228 až 1231:

Správa cizího majetku je pravidelně spojena s jeho udržováním a rozmnožováním. Správce je při správě povinen dbát o zlepšení majetku, který spravuje, ale zároveň musí být beneficiant v nezbytné míře ochráněn před rizikovými investicemi svého majetku.

Proto se v § 1228 až 1229 stanoví pravidla rozumného investování. Spravuje-li správce také peníze, může je buď investovat, anebo uložit na účet. V zájmu bezpečnosti úločky se navrhuje stanovit, že dlouhodobě (na základě smlouvy o vkladovém účtu v podobě tzv. termínového vkladu) lze peníze beneficianta uložit jen u banky.

Pokud správce investuje majetek beneficianta jiným než rozumným způsobem, odpovídá za škodu z toho případně vzniklou objektivně.

Pododdíl 6 Vyúčtování

§ 1232

(1) Správce předloží beneficiantovi vyúčtování správy nejméně jednou za rok. Je-li správců několik, předloží vyúčtování společné, ledaže vzhledem k rozdělení jejich působnosti smlouva určí nebo zákon stanoví něco jiného.

(2) Vyúčtování musí být tak podrobné, aby bylo možné ověřit jeho správnost.

§ 1233

Správce beneficentovi umožní kdykoli přezkoumat účetní knihy a doklady týkající se správy a poskytne beneficentovi na vyžádání potřebné informace, jak je správa vedena.

K § 1232 až 1235:

Povahou správy je dáno, že správce musí skládat beneficentovi počet ze svých jednání. Toto skládání účtů se označuje jako vyúčtování a správce je povinen předložit je beneficentovi alespoň každoročně (§ 1234) a také při ukončení své funkce nebo při zániku správy (§ 1241). S tím souvisí i oprávnění beneficenta přezkoumat doklady vztahující se ke správě a požadovat po správci relevantní informace.

Je-li správceů ustaveno několik, podají podle všeobecného pravidla vyúčtování jako společně. Může však být stanoveno nebo dohodnuto, že každý ze spolusprávceů podá vyúčtování jen za sebe. To je praktické zejména při rozdělení jejich působností na samostatné obory činnosti nebo ve vztahu k autonomním majetkovým souborům.

Oddíl 3 Skončení správy

§ 1234

Činnost správce skončí odstoupením, odvoláním, omezením svéprávnosti nebo zbavením svéprávnosti, osvědčením jeho úpadku nebo zrušením konkursu proto, že majetek správce jako dlužníka je zcela nedostačující.

§ 1235

Správa zaniká uplynutím doby, na kterou byla zřízena, dosažením účelu, nebo zánikem práva beneficenta k spravovanému majetku.

§ 1236

(1) Správce odstoupí doručením rezignačního prohlášení osobě oprávněné ustavit správce nového. Tímto dnem jeho povinnosti končí, ledaže rezignační prohlášení vztahuje odstoupení k pozdějšímu datu. Správce doručí rezignační prohlášení též spolusprávceům, beneficentovi a tomu, kdo vykonává nad správou dohled.

(2) Správce nesmí odstoupit bez vážného důvodu nebo v nevhodnou dobu, ani jinak odstoupením porušit své povinnosti k řádné správě, jinak odpovídá za škodu podle části čtvrté tohoto zákona.

§ 1237

Kdo správce ustavil, může jej odvolat prohlášením učiněným v písemné formě.

§ 1238

Právní jednání toho, kdo jednal jako správce v dobré víře, že správa dosud neskončila, beneficenta zavazuje. Beneficenta zavazuje i právní jednání osoby, která přestala být správcem, pokud druhá strana jednala v dobré víře, že správa trvá.

§ 1239

Při skončení správy učiní správce s účinky zavazujícími beneficenta vše, co je vzhledem k tomu nutné nebo co je nezbytné k zamezení ztráty.

§ 1240

(1) Při smrti nebo zániku správce a při omezení jeho svéprávnosti oznámí zánik správy beneficentovi a dalším osobám uvedeným v § 1223 odst. 1 bez zbytečného odkladu poté, co se o zániku správy dozví, ten, kdo má povinnost záležitosti správce zařídit.

(2) Kdo má povinnost oznámení podle odstavce 1, učiní vše, co je jinak oprávněn a povinen učinit správce při zániku správy.

§ 1241

(1) Správce předloží beneficentovi při ukončení správy vyúčtování. Vyúčtování předloží i správci, který nastupuje na jeho místo.

(2) Ustanovení § 1232 až 1233 se použijí obdobně.

§ 1242

(1) Správce při ukončení správy předá spravovaný majetek beneficentovi nebo nově nastupujícímu správci v místě, kde se tento majetek nalézá, ledaže je dohodnuto něco jiného.

(2) Povinnost předat spravovaný majetek zahrnuje vydání všeho, co správce pro beneficenta v průběhu správy získal, včetně náhrad, k nimž je správce povinen podle předchozích ustanovení.

§ 1243

K majetku, který je povinen vydat, má správce zadržovací právo k zajištění svých pohledávek ze správy. Má-li však správce vydat peníze, započte svoji případnou pohledávku proti vzájemné pohledávce beneficenta.

K § 1234 až 1243:

Ustanovení o ukončení správy reflektují běžně uznávané způsoby zániku povinností: odvolání správce, správcovo odstoupení, dále skutečnosti ovlivňující správcovu duševní nebo majetkovou způsobilost vykonávat správu, a konečně uplynutí sjednané doby nebo naplnění dohodnutého účelu správy, případně zánik beneficentova práva ke spravovanému majetku (posledně uvedená formulace je obecná z toho důvodu, že beneficent nemusí být jen vlastníkem spravovaného majetku, ale i pachtýřem, nájemcem apod.). Ustanovení § 1235 řeší

speciální důsledky případu, kdy správce zemřel nebo zanikl, protože i v takovém případě je nezbytné záležitosti správy uzavřít.

Správce může ze své funkce odstoupit, ale nemůže tak učinit bez vážného důvodu nebo v nevhodnou dobu, neboť tím by porušil svoji povinnost jednat v beneficentově zájmu. Pokud správce rezignuje na svoji funkci, má povinnost oznámit fakt rezignace nejen tomu, kdo jej ustavil, ale také dalším zainteresovaným osobám (§ 1236).

V souvislosti s ukončením správcovy činnosti mohou nastat nejasné nebo nepřehledné situace, kdy není zřejmé, zda správce ve své funkci skutečně skončil, anebo kdy určitá osoba ještě jedná jako beneficentův správce, ačkoli její správcovská práva zanikla. Také v těchto případech je třeba chránit toho, kdo jedná v dobré víře (§ 1238). Ustanovení § 1239 navrhuje přijmout konvenční konstrukci, známou i z analogických úprav jiných právních institutů, totiž že správce má povinnost učinit i po skončení správy vše, co je fakticky nutné nebo právně nezbytné za tím účelem, aby beneficent neutrpěl škodu.

Logickým důsledkem ukončení správcovy činnosti je předání spravovaného majetku nově nastupujícímu správci nebo - typicky končí-li správa vůbec - beneficentovi. V této souvislosti je potřebí chránit nejen beneficenta, ale také správce. Pokud tedy beneficent ke dni správcí neplní, co mu plnit měl (na odměně, na náhradě nákladů apod.), může si správce svoji pohledávku započíst na konto povinnosti vydat beneficentovi peněžitý obnos. Není-li to možné, bude správce oprávněn zadržet svěřený majetek k zajištění své pohledávky. Ustanovení o zadržovacím právu (§ 1191 a násl.) se použijí i zde.

Oddíl 4 Svěřenecký fond

Pododdíl 1 Pojem svěřeneckého fondu a jeho vznik

§ 1244

(1) Svěřenecký fond vzniká vyčleněním majetku z vlastnictví svěřitele tak, že ten jej smlouvou nebo pořízením pro případ smrti svěří určitému účelu a svěřenecký správce se zaváže tento majetek spravovat.

(2) Vznikem svěřeneckého fondu vzniká oddělené a nezávislé vlastnictví vyčleněného majetku a svěřenecký správce je povinen ujmout se tohoto majetku a jeho správy.

(3) Vlastnická práva k majetku ve svěřeneckém fondu vykonává vlastním jménem na účet fondu svěřenecký správce; svěřenecký fond však není ani vlastnictvím správce, ani vlastnictvím osoby, která svěřenecký fond zřídila, ani vlastnictvím osoby, které má být ze svěřeneckého fondu plněno.

§ 1245

(1) Účel svěřeneckého fondu může být veřejně prospěšný, anebo soukromý.

(2) Svěřenecký fond zřízený k soukromému účelu slouží k prospěchu určité osoby nebo na její památku. Tento fond lze zřídit i za účelem investování pro dosažení zisku k rozdělení mezi zakladatele, zaměstnance, společníky či jiné osoby.

(3) Hlavním účelem veřejně prospěšného svěřeneckého fondu nemůže být dosahování zisku nebo provozování závodu.

§ 1246

(1) Svěřenecký fond musí mít vlastní označení.

(2) Označení svěřeneckého fondu musí vyjadřovat jeho účel a obsahovat slova »svěřenecký fond«.

§ 1247

(1) Svěřenecký fond vzniká, ujme-li se svěřenecký správce povinnost k jeho správě. Je-li svěřeneckých správců několik, vzniká svěřenecký fond přijetím správy již prvním z nich.

(2) Za splnění podmínky podle odstavce 1 vzniká svěřenecký fond zřízený závětí dnem smrti zůstavitele.

§ 1248

(1) Každý svěřenecký fond musí mít statut. Statut svěřeneckého fondu vydává zakladatel. Zřizuje-li se svěřenecký fond závětí, použije se přiměřeně § 285.

(2) Statut obsahuje:

- a) označení svěřeneckého fondu,
- b) označení majetku, který jej tvoří,
- c) vymezení účelu svěřeneckého fondu,
- d) podmínky pro plnění ze svěřeneckého fondu,
- e) údaj o době trvání svěřeneckého fondu; není-li uvedena, platí, že fond byl zřízen na dobu neurčitou,
- f) má-li být ze svěřeneckého fondu plněno určité osobě jako obmyšlenému určení této osoby, nebo způsobu, jak bude obmyšlený určen.

(3) Statut vyžaduje formu veřejné listiny.

K § 1244 až 1248:

Rovněž ustanovení o svěřenském fondu (trustu) jsou převzata z občanského zákoníku Québecu. V porovnání s dalšími právními úpravami tohoto institutu (např. ve Skotsku, Louisianě nebo v Jihoafrické republice) se recepce québecké úpravy jeví jako nejvhodnější. Jednak proto, že si právo Québecu zachovalo svůj výrazný charakter kontinentálního práva, jemuž tento institut *common law* funkčně přizpůsobilo, jednak i z toho důvodu, že tamější občanský zákoník zavedl dosti podrobná pravidla o správě cizího majetku, jejichž recepce se jeví jako funkční právě proto, že se institut trustu zamýšlí zavést do tuzemského práva jako nový. Z téhož důvodu se jeví jako účelná i québecká konstrukce soudních pravomocí dohledu

nad trustem i při změně předřazena ustanovením o správě cizího majetku, nýbrž jsou zařazena až za ně, protože tento institut na úpravu správy cizího majetku v mnohém navazuje (správa cizího majetku je svou povahou generální, zatímco svěřenský fond je speciální). Navržené řešení se tedy považuje za systematicky vhodnější a lépe odpovídající tuzemským legislativním konvencím.

Podstata svěřenského fondu je v tom, že jeho zakladatel vyčlení ze svého majetku určitou část a svěří ji nějakému účelu. Tím vzniká oddělené vlastnictví, k němuž původní vlastník žádná vlastnická práva již nemá. Tato práva vykonává svěřenský správce, ale ani ten není vlastníkem svěřenského fondu, protože není nadán vlastnickou svobodou (ve smyslu § 901) - naopak, je povinen šetřit a rozmnožovat podstatu svěřenského fondu, dbát o naplňování jeho účelu a respektovat práva obmyšlených. (Správci náleží jen prostá správa vyčleněného majetku.) Z toho důvodu jej zasahují povinnosti správce cizího majetku podle předchozích oddílů. Svou povahou se svěřenské fondy blíží nadacím, liší se od nich však zejména nedostatkem právní osobnosti, dočasným trváním, větší variabilitou účelu a zásadní absencí veřejnoprávního dohledu nad nimi. Svěřenské fondy se také častěji zřizují jen na omezenou dobu, zejména, jedná-li se o fondy zřízené k prospěchu určité osoby. Svěřenský fond může být zřízen jednak bezúplatně rozhodnutím zakladatele věnovat část svého majetku určitému účelu, zřízení svěřenského fondu však může být sjednáno i za úplatu nebo jiné protiplnění (např. od osoby, která se má stát obmyšleným, ale i od osoby jiné). Podle toho se pak odvíjí i právní postavení obmyšleného, jak to reflektují následující ustanovení osnovy.

Osnova rozlišuje svěřenské fondy podle účelového určení na veřejně prospěšné (zřízené k naplňování účelů kulturních, vzdělávacích, vědeckých, náboženských nebo podobných) a soukromé.

Důvodem vzniku svěřenského fondu může být zákon, pravidelně však smlouva nebo ustanovení závěti. Protože svěřenskému fondu musí být ustaven svěřenský správce, vyžaduje § 1244 souhlas osoby označené za svěřenského správce se svým ustavením. I to je tedy právní podmínka vzniku svěřenského fondu (§ 1247).

Svěřenský fond se spravuje statutem obsaženým ve smlouvě, závěti či vydaným samostatně. Podstatné náležitosti statutu se navrhuje vymezit v rozsahu zcela minimálním, protože řadu dalších otázek řeší zákonná dispozice. Svěřenský fond musí být označen, ze statutu musí být zřejmé, k jakému účelu je zřízen a jaký majetek tomuto účelu slouží. Označení obmyšlených nebo způsobu, jakým budou vybráni, není nezbytné, protože při absenci takové klauzule ve statutu obmyšleného vybere svěřenský správce. Také trvání svěřenského fondu nemusí být ve statutu uvedeno: pak platí, že fond je zřízen na neurčitou dobu. Zákonné požadavky na minimální obsah statutu nevylučují možnost zakladatele řešit ve statutu i případné další otázky podle vlastní úvahy a podle okolností jednotlivého případu.

Pododdíl 2
Správa svěřeneckého fondu

§ 1249

- (1) Svěřeneckým správcem může být každý svéprávný člověk.
- (2) Právnícká osoba může být svěřeneckým správcem, stanoví-li to zákon.

§ 1250

Za podmínek uvedených v § 1249 může být svěřeneckým správcem i zakladatel svěřeneckého fondu nebo osoba, které má být ze svěřeneckého fondu plněno. V takovém případě však musí mít svěřenecký fond dalšího svěřeneckého správce, kterým je osoba třetí, a správci musí právně jednat společně.

§ 1251

- (1) Svěřeneckého správce jmenuje a odvolává zakladatel. Zakladatel může ve statutu určit jiný způsob ustavení nebo odvolání svěřeneckého správce.
- (2) Na návrh osoby, která na tom má právní zájem, jmenuje svěřeneckého správce soud, nelze-li jej ustavit podle odstavce 1.

§ 1252

- (1) Svěřenecký správce má správu svěřeneckého fondu. Do veřejného seznamu nebo do jiné evidence se svěřenecký správce zapíše jako vlastník majetku ve svěřeneckém fondu s poznámkou „svěřenecký správce“.
- (2) Svěřenecký správce jedná jako správce cizího majetku vykonávající jeho prostou správu.

K § 1249 až 1252:

Úkolem správce svěřenského fondu je vykonávat jen jeho prostou správu, tedy uchovávat jeho podstatu, rozmnožovat ji a investovat hotovost rozumným způsobem.

Svěřenského správce ustavuje zakladatel, nestanoví-li statut jiná pravidla, případně jej jmenuje soud; táž pravidla platí i pro odvolání správce (§ 1251). Nelze vyloučit, aby se správcem svěřenského fondu stal jeho zakladatel nebo obmyšlený; pro ten případ je však nezbytné předem zabránit vzniku rizik, k nimž taková situace může případně vést. Z toho důvodu se volí konstrukce, že tehdy, je-li svěřenským správcem zakladatel nebo obmyšlený, musí mít svěřenský fond ještě dalšího spolusprávce, který nebude ani zakladatelem, ani obmyšlený, přičemž oba spolusprávci musí za takové situace jednat společně.

Přestože svěřenský fond představuje oddělené vlastnictví se zřetelem k účelu, jemuž má sloužit, musí být přece někdo zapsán nebo evidován jako jeho vlastník (např. ve veřejném seznamu u nemovitostí, v obchodním nebo patentovém rejstříku, případně v jiných evidencích). Tím se však - vzhledem k § 1244 - majetek ve svěřenském fondu nestává

vlastnictvím svěřenského správce, neboť ten pouze vykonává vlastnická práva - navíc, jak uvedeno výše, jen v rozsahu omezeném účelem správy.

Pododdíl 3
Obmyšlený

§ 1253

(1) Zakladatel má právo jmenovat obmyšleného a určit mu plnění ze svěřeneckého fondu, ledaže statut svěřeneckého fondu určí něco jiného.

(2) Nejsou-li splněny podmínky odstavce 1, jmenuje obmyšleného a určí mu plnění ze svěřeneckého fondu svěřenecký správce. Jedná-li se o svěřenecký fond zřízený k soukromému účelu, může svěřenecký správce vykonat toto právo, jestliže statut určí okruh osob, ze kterého lze obmyšleného jmenovat.

(3) Obmyšlenému lze přiznat právo na plody a užitky ze svěřeneckého fondu nebo právo na majetek při zániku svěřeneckého fondu, případně na podíly na nich.

§ 1254

(1) Kdo je oprávněn jmenovat obmyšleného nebo určit mu plnění ze svěřeneckého fondu, postupuje podle statutu a vlastního spravedlivého uvážení. Může své rozhodnutí změnit nebo zrušit za podmínek určených statutem.

(2) Nikdo není oprávněn jmenovat obmyšleného nebo určit mu plnění ze svěřeneckého fondu ve svém vlastním zájmu.

§ 1255

Právo obmyšleného na plnění ze svěřeneckého fondu vzniká za podmínek určených statutem.

§ 1256

Právo obmyšleného na plnění vznikne nejpozději uplynutím sta let od vzniku svěřeneckého fondu, i když statut určí pozdější dobu, ledaže se jedná o právo na majetek při zániku svěřeneckého fondu.

§ 1257

(1) Za trvání svěřeneckého fondu má obmyšlený právo požadovat ve shodě se statutem příslušné plnění.

(2) Obmyšlený svěřeneckého fondu zřízeného za soukromým účelem se práva podle odstavce 1 může vzdát prohlášením učiněným ve formě veřejné listiny.

§ 1258

Právo obmyšleného, který se jej vzdal, nebo které jinak zaniklo, přechází na ostatní obmyšlené poměrně podle jejich podílů a nelze-li tyto podíly určit, pak stejným dílem.

K § 1253 až 1258:

Obmyšlený svěřenského fondu je ten, komu má být ze svěřenského fondu plněno. Plnění ze svěřenského fondu může být reprezentováno poskytováním plodů, užitků, výnosů ze svěřenského fondu nebo podílu z nich, anebo vydáním podstaty nebo podílu na podstatě svěřenského fondu při jeho zániku. Protože zakladatelem fondu může být i člověk, navrhuje se v zájmu spravedlivého uspořádání vztahů založených vznikem svěřenského fondu stanovit, že obmyšleným svěřenského fondu zřízeného bezúplatně může být jen osoba, která je způsobilá po zakladateli v den vzniku svěřenského fondu dědit.

CCQ v čl. 1271 umožňuje stanovit obmyšleného svěřenského fondu zřízeného ve prospěch určité osoby (osobního svěřenského fondu) v případě, že fond je zřízen ve prospěch několika osob po sobě následujících, nanejvýš ve dvou po sobě jdoucích stupních. Toto pravidlo nebylo převzato se zřetelem k zásadě autonomie vůle, která má být i v případě zakladatele svěřenského fondu plně respektována.

Vymezení obmyšlených je přednostně právem zakladatele svěřenského fondu. Zakladatel může již ve statutu svěřenského fondu určit, kdo je jeho obmyšleným a co mu bude ze svěřenského fondu plněno. Může však také určit okruh osob, z nichž má být obmyšlený vybrán, anebo i svěřit oprávnění určit obmyšleného někomu jinému. Není-li taková klauzule ve statutu, nepůsobí to obecně jeho neplatnost (ledaže jde o svěřenský fond zřízený za soukromým účelem) a působnost jmenovat obmyšleného a určit, co mu bude ze svěřenského fondu plněno, přechází na správce. Povahou věci je však dáno, že při zřízení svěřenského fondu k soukromému účelu (tedy ve prospěch nějaké osoby, na její památku, případně za účelem investování pro dosažení zisku k rozdělení mezi určité osoby) nemůže být svěřenský správce při stanovování obmyšlených plně autonomní, nýbrž že v takovém případě musí statut alespoň vymežit okruh osob, ze kterého lze obmyšleného jmenovat.

Statut má určit podmínky plnění ze svěřenského fondu a obmyšlenému může právo na plnění vzniknout jen tehdy, jestliže tyto podmínky splní. Jednou z těchto podmínek může být i stanovení doby, kdy právo na plnění obmyšlenému vznikne. Po vzoru čl. 1272 CCQ se navrhuje - s jistou restrikcí - omezit volnost v určení časových podmínek tak, že právo na plnění obmyšlenému musí vzniknout nejpozději sto let od vzniku svěřenského fondu. Tím však není trvání fondu omezeno nanejvýš na sto let, protože právo na majetkové plnění při zániku svěřenského fondu stoletým limitem omezeno být nemůže, nehledě již k tomu, že po vzniku práva na výnos z fondu může docházet k jeho konzumaci i opakovaně, přičemž tato další plnění mohou být poskytována delší dobu. Nebylo převzato pravidlo druhé aliny čl.

1272 CCQ o možnosti právnické osoby být obmyšleným svěřenského fondu nejvýše sto let; opět se zřetelem k vhodnosti respektovat autonomii vůle zakladatele svěřenského fondu.

Obmyšlený má právo na plnění ze svěřenského fondu za podmínek určených statutem. Pokud se jedná o právo na plody a užitky ze svěřenského fondu, není vyloučeno, že některé plody a užitky, z nichž budou mít obmyšlení právo na podíl, nebude možné podle podílů rozdělit; pak se - nebude-li statut mít jiné určení, a nedojde-li ani k jiné dohodě - použije analogicky pravidlo § 993. To znamená, že se v takovém případě, prodají tyto plody a užitky ve veřejné dražbě a výnos se rozdělí podle podílů. V soukromém styku však nelze žádné osobě plnění nutit; obmyšlený se jej tedy může také vzdát. Pak jeho právo přechází poměrně na ostatní obmyšlené. Totéž má platit i v případě, že právo obmyšleného zaniklo z jiného právního důvodu.

Pododdíl 4

Dohled nad správou svěřeneckého fondu

§ 1259

(1) Dohled nad správou svěřeneckého fondu vykonává zakladatel a osoba označená za obmyšleného.

(2) V případech stanovených zákonem dohlíží na správu svěřeneckého fondu jiná osoba nebo skupina osob, anebo orgán veřejné moci.

§ 1260

Je-li svěřenecký fond zřízen ve prospěch obmyšleného, který v den vzniku fondu ještě není, nebo kterého v den vzniku fondu nelze určit, jmenuje zakladatel osobu oprávněnou dohlížet na správu svěřeneckého fondu v zájmu obmyšleného. Není-li to možné, nebo je-li zakladatel nečinný, jmenuje takovou osobu soud na návrh správce nebo toho, kdo na tom má zájem.

§ 1261

(1) Svěřenecký správce bez zbytečného odkladu doručí tomu, kdo má právo dohledu nad správou svěřeneckého fondu podle zákona oznámení, v němž uvede alespoň označení, účel a dobu trvání svěřeneckého fondu a své jméno a adresu. Oznámení není třeba, jsou-li tyto skutečnosti osobě oprávněné k dohledu již známy.

(2) Na žádost toho, kdo má právo dohledu nad správou svěřeneckého fondu, umožní svěřenecký správce kontrolu dokladů o svěřeneckém fondu a předloží mu vyžádané vyúčtování, zprávu nebo jinou informaci.

§ 1262

(1) Zakladatel, obmyšlený nebo i jiná osoba, která na tom má právní zájem, může soudu navrhnout, aby svěřeneckému správci určité jednání uložil nebo zakázal, anebo aby svěřeneckého správce odvolal nebo jmenoval nového. Tyto osoby se také mohou dovolat

neplatnosti právního jednání, kterým správce poškozují svěřenecký fond nebo právo obmyšleného; nabytá-li však třetí osoba právo v dobré víře, nesmí to vést k její újmě.

(2) Soud pověří osobu uvedenou v odstavci 1 na její návrh zahájením nebo vedením řízení v zájmu svěřeneckého fondu místo svěřeneckého správce a jeho jménem, je-li svěřenecký správce bez dostatečného důvodu nečinný.

§ 1263

Účastní-li se svěřenský správce, zakladatel nebo obmyšlený činů sledujících úmyslné poškození práv zakladatelova věřitele nebo poškození svěřenského fondu, jsou zavázáni společně a nerozdílně.

K § 1259 až 1263:

Protože svěřenský správce spravuje majetek, který není jeho, jeví se jako vhodné vyřešit také otázku kontroly jeho činnosti. Vzhledem k povaze svěřenského fondu musí jít o kontrolu dvojí. Předně musí právo kontroly náležet zakladateli svěřenského fondu, případně - při smrti nebo zániku zakladatele - jeho právnímu nástupci. Stejně tak ale musí náležet stejné právo také osobě, která je označena za obmyšleného, protože v její prospěch má být ze svěřenského fondu plněno. Zvláštní ustanovení § 1268 řeší pro tento účel případy, kdy obmyšleného nelze určit nebo kdy obmyšlený ještě není. V určitých zvláštních případech může zákon stanovit i zvláštní kontrolní působnost jiné osoby nebo veřejného úřadu.

Komu náleží kontrola nad správou svěřenského fondu, musí být informován, že mu vzniklo právo kontroly a vůči komu je má uplatnit. To, stejně jako základní oprávnění kontrolujícího, řeší § 1261. Následující ustanovení rozmnožují právní nástroje k odvrácení rizika malverzace nebo jiných nekvalifikovaných zásahů při správě svěřenského fondu směřujících k poškození svěřenského fondu nebo učiněných k újmě věřitelů. Při postupu sledujícím ochranu svěřenského fondu musí být ovšem respektována obecná ustanovení o ochraně práv třetích osob nabytých v dobré víře.

Pododdíl 5

Změny svěřeneckého fondu

§ 1264

Kdo zvýší majetek svěřeneckého fondu smlouvou nebo pořizováním pro případ smrti, není jeho zakladatelem. Majetek takto nabytý podléhá správě podle statutu a zákona.

§ 1265

(1) Soud může na návrh osoby, která na tom má právní zájem, rozhodnout, že svěřenecký fond zruší, pokud je dosažení účelu svěřeneckého fondu nemožné nebo obtížně dosažitelné,

zejména následkem okolností zakladateli neznámých nebo pro zakladatele nepředvídatelných. Jedná-li se o svěřenecký fond zřízený za veřejně prospěšným účelem, může soud rozhodnout, že jeho původní účel nahradí podobným účelem.

(2) Lze-li ve shodě s původním úmyslem zakladatele účelu svěřeneckého fondu dosáhnout nebo mu lépe prospět změnou statutu fondu, soud statut upraví.

§ 1266

Před rozhodnutím podle § 1265 si soud vyžádá stanovisko zakladatele nebo jeho právního nástupce, svěřeneckého správce, obmyšleného a toho, komu nad správou svěřeneckého fondu náleží dohled, pokud nejsou navrhovateli.

K § 1264 až 1266:

V těchto ustanoveních se řeší dvě otázky.

Předně musí být pamatováno na to, že do fondu zřízeného za soukromým nebo veřejným účelem, může po jeho vzniku přispět kdokoli další, ať již bez nároku na protiplnění, anebo proto, aby se sám stal obmyšleným svěřeneckého fondu. Pro ten případ je třeba stanovit, že takový přispěvatel se tímto plněním nestává zakladatelem fondu a že nemá jeho práva.

Dále je namístě pamatovat na řešení situací, kdy je dosažení účelu svěřeneckého fondu nemožné nebo zvláště obtížně dosažitelné. Pro ten případ se navrhuje umožnit soudu, aby nastalou situaci vyřešil odpovídajícím opatřením, k němuž si však musí vyžádat stanovisko zainteresovaných osob.

Pododdíl 5

Zánik svěřeneckého fondu

§ 1267

(1) Svěřenecký fond zaniká uplynutím doby, na kterou byl zřízen, dosažením svého účelu, nebo rozhodnutím soudu.

(2) Vzdají-li se všichni obmyšlení svěřeneckého fondu zřízeného za soukromým účelem práva na plnění ze svěřeneckého fondu, zaniká svěřenecký fond prohlášením posledního obmyšleného.

§ 1268

Při zániku svěřeneckého fondu vydá svěřenecký správce majetek tomu, kdo na něj má právo. Má se za to, že na majetek má právo obmyšlený, a není-li, zakladatel svěřeneckého fondu. Není-li ani zakladatel, ani jeho právní nástupce, připadá majetek do vlastnictví státu.

§ 1269

(1) Při zániku svěřeneckého fondu zřízeného za veřejně prospěšným účelem z důvodu, že tento účel nelze naplnit, soud rozhodne na návrh svěřeneckého správce, že majetek bude

vydán do jiného svěřeneckého fondu nebo právnické osobě sledujícím dosažení účelu, který je co možná nejbližší původnímu účelu svěřeneckého fondu. Před vydáním rozhodnutí si soud vyžádá stanovisko toho, komu nad správou svěřeneckého fondu náleží dohled.

(2) Rozhodnutí podle odstavce 1 nelze vydat, určuje-li statut svěřeneckého fondu, jak má být s majetkem při zániku svěřeneckého fondu naloženo.

K § 1267 až 1269:

Svěřenský fond zanikne, odpadnou-li důvody jeho existence (uplynutím času, na nějž byl zřízen, naplněním jeho účelu, anebo při nezájmu obmyšlených o prospěch, jež z něho mají mít), případně rozhodne-li tak soud.

Protože svěřenský správce není vlastníkem svěřenského fondu, musí vydat majetek reprezentující svěřenský fond oprávněným osobám. Kdo je k získání takového majetku oprávněn, má především stanovit statut fondu. Mlčí-li statut, náleží majetek ze svěřenského fondu obmyšlenému; není-li obmyšlený, pak tento majetek případně zakladateli svěřenského fondu. Neřeší-li další osud majetkové podstaty svěřenského fondu zřízeného za veřejným účelem, může soud na návrh svěřenského správce rozhodnout, že majetek bude spojen s jiným svěřenským fondem nebo vydán právnické osobě, které slouží stejnému nebo zhruba stejnému veřejnému účelu.

**Hlava III
Dědické právo**

**Díl 1
Právo na pozůstalost**

§ 1270

- (1) Dědické právo je právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní.
- (2) Pozůstalost zahrnuje celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.
- (3) Komu náleží dědické právo, je dědic, a co dědic nabude z pozůstalosti, je dědictvím.

K § 1270:

Dědické právo upravuje přechod majetkových poměrů zemřelého člověka na jiné osoby. Nová úprava dědického práva obecně vychází z většiny principů právní úpravy dosavadní. Opticky je však na první pohled patrné zřejmé rozmnožení ustanovení o dědickém právu. Právní úprava dědění byla v našem občanském právu v průběhu kodifikací z 50. a 60. let postupně výrazně redukována, neboť v předchozím společenském zřízení nebyly potřeba a zájem věnovat výraznější pozornost péči o přechod větších majetkových podstat. V úpravě

práva dědického se tak nejvýrazněji projeví někdejší simplifikační tendence totalitního zákonodárství.

Některé základní zásady dědického práva vyplývají již z návrhu tohoto ustanovení.

Předně se jedná o zásadu zachování hodnot, tedy zachování hodnot se zřetelem k budoucnosti jako výraz solidarity lidí a sledování cílů sahajících přes více generací. Že se tato zásada uplatňuje pokud jde o nemovité i movité věci ve všech společnostech, vyjma těch zcela primitivních, je dostatečně známo. Moderní doba se v té souvislosti k uvedenému principu přiklonila důsledněji, zejména co se týká předmětů duševního vlastnictví a jiných předmětů bez hmotné podstaty. Uvedené vyjadřují z různých úhlů všechny odstavce navrženého paragrafu. Posun oproti stávající úpravě je zejména v opuštění široce formulovaného pravidla § 579 stávajícího obč. z. o zániku subjektivních práv a povinností vázaných jen na osobu dlužníka nebo věřitele jeho smrtí. Podle § 1270 odst. 2 spadají do pozůstalosti i subjektivní práva a povinnosti zakládající se pouze na osobních poměrech zůstavitele, pokud byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny tak, že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci. Důsledkem toho přejdou do pozůstalosti např. i zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích apod., byla-li za jeho života uznána nebo úspěšně zažalována.

Druhá základní zásada dědického práva spočívá v přechodu majetku na jednotlivce (koncepte individualistického dědického práva). Základ tohoto pojetí vyplývá z konstrukce odst. 3. Princip individualistického pojetí dědického práva zůstal u nás vždy zachován se zřetelem k tomu, že vědomí člověka, že jeho statky případnou osobám zůstaviteli blízkým, podporují jeho starostlivost o vlastní majetek a péči o rodinu. Dosavadní úprava však přece jen působila proti této zásadě, zejména redukcí okruhu zákonných dědiců provedenou v r. 1950 byla z okruhu zákonných dědiců vyloučena jejich čtvrtá třída (osnova ji v § 1423 mezi dědice ze zákona vrací).

Obě uvedené zásady dědického práva se promítají i do dalších ustanovení návrhu s tím, že k nim v úpravě těchto dalších ustanoveních přistupují i zásady ostatní (zásada rovnosti, univerzální sukcese, volnosti dědice dědictví přijmout či odmítnout a princip ingerence veřejné moci při nabytí dědictví).

Již v tomto ustanovení se pojmově rozlišuje pozůstalost a dědictví. Pozůstalost je pojata jako jmění zůstavitele k okamžiku zůstavitelovy smrti, resp. jako ta jeho část, která je způsobilá přejít na dědice jako na právního nástupce, zatímco dědictví je to z pozůstalosti, co skutečně připadá jako jmění osobě, která je dědicem. Má-li zůstavitel dědice jen jediného a nezůstaví-li odkazy, pak se pozůstalost bude s dědictvím krýt. Avšak určí-li zůstavitel v závěti nebo v dědické smlouvě odkazovníky, pak bude dědictvím jen to z pozůstalosti, co nebude kryto odkazy. A případně-li pozůstalost státní cestou odúmrti (§ 1419), pak tu nebude žádné dědictví, protože odúmrtí dědictvím není. Z těchto důvodů je potřebné mezi pozůstalostí a dědictvím pojmově rozlišovat. Návazně na to osnova v odst. 3 vymezuje i dědice jako osobu, jíž náleží dědické právo (právo na pozůstalost, nebo na podíl z ní). To má význam jednak pro

odlišování osob dědice a odkazovníka (§ 1272 odst. 3), jednak pro vymezení vztahu dědice k pozůstalosti ve smyslu uvedeném shora.

Ustanovení § 1270 tedy, ač má zčásti definiční charakter, jemuž se osnova jinak při formulacích raději vyhýbá, se jeví jako potřebné vzhledem k tomu, že normativně stanovuje, co do pozůstalosti spadá a co nikoli, a v návaznosti na to pojmově odlišuje pozůstalost a dědictví. Krom toho se hlásí k zásadám uchování hodnot a přechodu majetku děděním na jednotlivce, což jsou dva hlavní principy dědického práva vůbec.

§ 1271

(1) Dědí se na základě dědické smlouvy, ze závěti nebo ze zákona. Tyto důvody mohou působit i vedle sebe.

(2) Za dědice lze povolat i právnickou osobu, která má být teprve ustavena. Tato právnická osoba je způsobilým dědicem, vznikne-li do osmnácti měsíců od smrti zůstavitele.

K § 1271:

Navržené ustanovení je obdobou § 461 dnešního obč. z. vymezujícího dědické tituly. Posun oproti dnešní úpravě je jednak v tom, že se v prvním odstavci mezi dědické tituly nově vrací institut dědické smlouvy, jednak i v řazení výčtu dědických titulů, jejichž posloupnost je volena podle jejich právní síly (srov. § 1459 odst. 1).

Dosavadní úprava uvádí mezi dědickými tituly na prvním místě zákon, což sugeruje nesprávnou představu, že dědění ze zákona má přednost před děděním podle pořízení zůstavitele. Tím, že osnova v řazení výčtu dědických titulů klade před zákon dědickou smlouvu a závěť, se také přihlašuje k dalšímu ze základních principů demokratické úpravy dědického práva, totiž k zásadě volnosti zůstavitele ve volbě dědice (ovšemže s obvyklým omezením ve prospěch nepominutelných dědiců; § 1426).

Mezi dědické tituly se nově zařazuje institut dědické smlouvy (upravené podrobněji v § 1368 a násl.), kterou z našeho dědického práva vyloučil socialistický občanský zákoník z r. 1950. Naproti tomu se ve výčtu dědických titulů zvlášť neuvádí dovětek (dodatek k závěti, kodicil), protože dovětkem se dědici k dědictví nepovolává. Dovětek je chápán jako doplnění, dodatek k závěti (třebaže může existovat i sám o sobě), tedy ve své podstatě jako její součást, nikoli jako zvláštní samostatný titul dědický.

Poslední věta prvního odstavce vyjadřuje pravidlo, že k jedné pozůstalosti mohou vzniknout dědická práva různým osobám z různých titulů (tak nepořídí-li např. zůstavitel závěti o celé pozůstalosti, nastoupí ve zbytku dědici ze zákona; podobně tomu zpravidla bude, když některý ze závětních dědiců nebude dědit pro nezpůsobilost nebo proto, že dědictví odmítne atp.).

Podle druhého odstavce lze za dědice - a podle následujícího paragrafu také za odkazovníka - povolat také právnickou osobu dosud neustavenou. Nepamatuje se tu jen na nadace zřizované závěti podle § 286 obecné části, nýbrž i na kterékoli právnické osoby jiné. Výslovné ustanovení tohoto druhu je účelné, protože jinak by za dědice nebo odkazovníka nemohla být povolána osoba, která v den smrti zůstavitele ještě neexistuje. Podle stávající úpravy právnická osoba nalézající se třeba ještě ve fázi svého založení nepřipadá jako dědic v úvahu. Vzhledem k pravidlu, že je i při posledních pořízeních namístě co nejvíce šetřit přání zůstavitele, se navržená změna jeví jako potřebná.

§ 1272

(1) Odkazem lze z pozůstalosti zůstavit odkazovníku určitou věc, peníze nebo jednu či několik věcí určitého druhu.

(2) Za odkazovníka lze povolat i právnickou osobu, která má být teprve ustavena.

(3) Odkazovník není dědicem.

K § 1272:

Návrh se rovněž vrací k obvyklému odlišení dědictví a odkazu (legátu), jakož i dědice a odkazovníka (legatáře).

Rozdíl mezi obojím plyne z porovnání § 1270 odst. 1 a 3 a § 1272. Dědicem je osoba, které náleží dědictví, tj. buď celá pozůstalost nebo podíl na ní. Naproti tomu odkazovníkem je ten, komu zůstavitel zůstavil jen jednotlivou věc, případně několik věcí určitého druhu. (Peníze se jako možný předmět odkazu v odst. 1 zvláště uvádějí hlavně pro názornost a srozumitelnost zákonného textu, protože i ony jsou věcmi určenými podle druhu.)

Druhý zásadní rozdíl mezi dědictvím a odkazem tkví v tom, že nabytí dědictví potvrzuje dědici soud, zatímco právo odkaz uplatňuje odkazovník vůči dědici bez soudní ingerence přímo.

Dědický nápad

§ 1273

(1) Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Kdo zemře před zůstavitelem, anebo současně s ním, nedědí.

(2) Platí, že dědictví přijal v den smrti zůstavitele každý dědic, který se jej nezřekl nebo který dědictví neodmítl.

§ 1274

Dědické právo, které má teprve vzniknout, nelze přenést.

K § 1273 a 1274:

Ustanovení § 1273 až 1274 upravují právní otázky spojené s dědickým nápadem (napadnutím dědictví dědici).

Celá konstrukce dědického práva u nás stála před r. 1950 na institutu ležící pozůstalosti (*hereditas iacens*), který byl pro úpravu dědického práva klíčový. Podobně jako je tomu dosud v Rakousku, vycházelo i naše starší dědické právo z pojetí, že se po zůstavitelově smrti na pozůstalost hledí až do okamžiku soudního rozhodnutí o dědictví jako na majetek náležející stále zemřelému zůstaviteli. Odtud se odvíjela koncepce, že dědic nabytí vlastnické právo k dědictví až soudním odevzdáním (rozhodnutí soudu o odevzdání dědictví mělo konstitutivní povahu), nikoli již smrtí zůstavitele. Jednalo se o období smluvního nabytí vlastnického práva, při němž se rozlišuje důvod (*titulus*) a způsob (*modus*) nabytí vlastnického práva.

Naproti tomu v r. 1950 se naše právo s pojetím ležící pozůstalosti rozešlo s argumentem, že jedná o umělý institut cizí nazírání lidu. Dlužno uvést, že na tom je mnoho pravdy a že konstrukce rakouského zákoníku je i v kontextu kontinentální Evropy hodně ojedinělá (jí blízké je např. pojetí italské nebo španělské), byť má i své výhody. Ale je tu zejména fakt, že stávající právní pojetí, podle něhož dědic nabytí dědictví již smrtí zůstavitele a soud dědici

nabytí dědictví jen deklaratorně potvrzuje, odpovídá řadě konvenčních úprav dědického práva v kontinentální Evropě, v praxi se vžil a jeho uplatňování nepůsobí vážnější obtíže. Nejsou tudíž vážné teoretické ani praktické důvody měnit základ stávající koncepce. Naopak převažují důvody k jejímu zásadnímu zachování.

Návrh sleduje stanovit, že smrtí zůstavitele dědické právo vzniká. To má význam zejména - ale nejen - v tom, že dědic nemůže zcizit dědictví před smrtí zůstavitele (§ 1498 a násl.), ani sám nemůže o tomto majetku dále pořizovat. Jiný důležitý význam této úpravy spočívá v tom, že jen osoba, která je v okamžik smrti zůstavitele způsobilá být dědicem, není z dědictví vyloučena (§ 1275 a násl.). V § 1252 odst. 2 se dále navrhuje stanovit, že dědic smrtí zůstavitele dědictví také nabývá.

Z pojetí, že dědic nabývá dědictví již smrtí zůstavitele, vychází německé (§ 1922 BGB), švýcarské (čl. 560 ZGB), polské (čl. 922 KC), zásadně i ruské právo (čl. 1110 GK) atd. Není tedy na stávající české konstrukci přechodu vlastnictví děděním nic neobvyklého. Uvedené dědické systémy ovšem respektují princip volnosti dědice, zda dědictví převezme, čili nic. Tak tomu je také v naší současné úpravě, která umožňuje dědici dědictví odmítnout s tím, že dědic, který dědictví odmítl, je nenabývá. Toto řešení je jednoduché, ale vyhovuje jen za podmínky, že je stejně jednoduše řešen také přechod pasiv pozůstalosti na dědice, jak tomu je v naší dnešní úpravě, podle níž dědice zatěžují dluhy zůstavitele jen do výše nabytého dědictví. Tato zásada má být navrhovanou úpravou jako bezvýjimečná opuštěna. Proto je třeba vyhledat jiné řešení. Některé dědické systémy, byť rovněž vycházejí se zásady přechodu dědictví dnem zůstavitelovy smrti, využívají v tom směru institut přijetí dědictví, přičemž dědic, který dědictví svým prohlášením dědictví přijme, je nenabývá dnem prohlášení, nýbrž zpětně. Tak výslovně italský (čl. 459) nebo nizozemský (čl. 1093) občanský zákoník, obdobně právo francouzské (čl. 774 CC) atd. Také naše historické (jakož i soudobé rakouské) právo zná institut dědické přihlášky (§ 800 ABGB), která má ovšem poněkud jinou (silnější) funkci.

Za situace, kdy se zamýšlí upravit možnost dědice převzít dědictví buď s výhradou soupisu nebo bez něho (srov. zejména § 1458 a násl.) - což má kvantitativní význam pro rozsah povinnosti dědice vyrovnat dluhy zůstavitelove - a vyžaduje se v tom směru od něho aktivní vyjádření, je adekvátní řešení v zavedení institutu přijetí dědictví. Podle navrhované úpravy se

může dědic za života zůstavitele dědictví zřici a po zůstavitelově smrti je může odmítnout. Neučiní-li nic z toho, nastoupí nevyvratitelná domněnka přijetí dědictví, přičemž další ustanovení (§ 1453 a násl.) řeší techniku tohoto přijetí a upravují přihlášku dědictví s výhradou soupisu i bez ní. Otázka přijetí dědictví má význam i v dalších souvislostech (např. § 1274 odst. 2).

Na základní úpravu § 1273 navazuje druhá věta § 1273 odst. 1. Jeho normativní věta představuje jednak logickou antitezi k větě první tohoto ustanovení, jednak v rámci toho upřesňuje, že ani tomu, kdo zemřel současně se zůstavitelem, nevzniká právo dědit po zůstaviteli, a tudíž je ani nemůže přenést takové právo na své nástupce. Naopak dědic přeživší zůstavitele, jak vyjadřuje § 1274, má dědické právo zachováno, a to tedy v případě jeho smrti přechází na jeho dědice.

Dědická nezpůsobilost

§ 1275

Z dědického práva je vyloučen, kdo se dopustil proti zůstaviteli, jeho předku, potomku, anebo manželů činu povahy úmyslného trestného činu, jestliže mu jej zůstavitel neprominul.

§ 1276

Z dědického práva je vyloučen, kdo zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho pořízení pro případ smrti zničil, potlačil, zfalšoval nebo podvrhl, jestliže mu zůstavitel tento čin neprominul.

§ 1277

Potomci toho, kdo je vyloučen z dědického práva, nastupují při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, i když přežije zůstavitele.

K § 1275 až 1277:

Dědicem může být jen osoba způsobilá jím být. Ustanovení o dědické nezpůsobilosti (nehodnosti) jsou standardním vybavením zavedených občanských zákoníků. Podstata institutu je v tom, že určitá osoba, byť byla zůstavitelem nebo zákonem za dědice povolána, není hodna být zůstavitelovým dědicem a nezaslouží si podílet se - s ohledem na zásady spravedlnosti a obecnou morálku - na výhodách plynoucích z právního nástupnictví po

zůstaviteli. Důvody dědické nezpůsobilosti jsou v tom, že se určitá osoba dopustila tak těžkého poklesku vůči zůstaviteli, některým osobám zvláště mu blízkým, anebo vůči projevu jeho poslední vůle. Ten, kdo v okamžiku smrti zůstavitele není z těchto důvodů způsobilý dědit, je z dědictví vyloučen.

Dědickou nezpůsobilost zakládají činy dvojího druhu.

Předně se jedná o činy, které mají povahu úmyslného trestného činu, spáchaného vůči zůstaviteli, jeho manželce, nebo vůči jeho předku či potomku. Posun vůči stávající právní úpravě je jednak v tom, že se navrhuje nevázat dědickou nezpůsobilost výslovně na spáchání úmyslného trestného činu, nýbrž na spáchání takového činu, který má jeho povahu. V důsledku toho se stanou nezpůsobilými dědit i osoby, které vůči zůstaviteli spáchaly takový čin, ač nejsou trestně odpovědné (pokud je ovšem možné shledat u nich úmyslný delikt). Druhý posun je v rozšíření takto chráněných osob z dětí a rodičů zůstavitele na jeho předky a potomky.

Druhá skupina důvodů dědické nezpůsobilosti se vztahuje k deliktnímu jednání jehož objektem je projev poslední vůle zůstavitele. Stávající formulace v § 469 nynějšího obč. z. setrvávající na obecně vymezeném "zavrženíhodném jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle" není plně vyhovující, neboť plně nekryje situace, na něž má mířit (nyní platná dikce zákona dopadá jen na projev poslední vůle zůstavitele již učiněný). Z toho důvodu je na místě zvolit přesnější formulaci.

Důvody dědické nezpůsobilosti se zčásti překrývají s důvody vydědění, jež se upravují dále (§ 1430 a násl.). Přesto je navržená úprava potřebná z důvodů uvedených shora potřebná. Vydědění totiž předpokládá jednak vědomost zůstavitele o deliktu dědice, jednak jeho aktivní projev vůle; navíc připadá v úvahu jen u nepominutelných dědiců. Naproti tomu vyloučení dědice z dědění pro jeho dědickou nezpůsobilost zasahuje všechny osoby, které jinak jako dědici z posledního pořízení nebo ze zákona přicházejí v úvahu, a toto vyloučení působí ipso iure, bez zřetele na případnou vědomost či nevědomost zůstavitele, jsou-li pro to dány zákonné předpoklady.

Dosavadní pravidlo o zhojení překážek dědění prominutím zůstavitele zůstává zachováno. Jde tu přece o soukromý poměr zůstavitele, který pořizuje o svém majetku, vůči jiné osobě, takže je namístě ponechat zůstaviteli rozhodující stanovisko.

Nezpůsobilost dědit zasahuje jen osobu, jíž se zákonné důvody týkají. Není spravedlivý důvod trestat za chování předka jeho potomky. Proto je do osnovy zařazen § 1277 vyjadřující pravidlo, že na místo nehodného dědice nastupují jeho potomci, avšak jen při zákonné posloupnosti dědiců (při dědění ze zákona), neboť projeví-li zůstavitel sám poslední vůli, je namístě popřát mu v tom směru volnost.

§ 1278

Zřeknutí se dědictví

(1) Dědického práva se lze předem zříci smlouvou se zůstavitelem. K platnosti smlouvy se vyžaduje forma veřejné listiny.

(2) Zřeknutí se dědictví působí i proti potomkům, ledaže bylo ujednáno něco jiného.

K § 1278:

Naše nynější právo se přidrží zásady, že je na vůli dědice, zda dědictví přijme, čili nic, promítá ji však jen do úpravy odmítnutí dědictví, které pojmově přichází v úvahu jen po smrti zůstavitele. Není však důvod vylučovat možnost presumptivního dědice vzdát se práva na dědictví již předem, jak je tomu dnes. Úprava zřeknutí se dědictví (renunciace) náleží ke standardnímu instrumentáriu občanského zákonodárství v řadě zemí. Umožňuje totiž zůstaviteli smluvně se s presumptivním dědicem vypořádat ohledně následných majetkových poměrů.

Z praktického hlediska je navržená úprava účelná zejména v těch případech, kdy se presumptivnímu dědici dostane od zůstavitele nějakého plnění, jež by jinak muselo být v dědickém řízení na jeho povinný díl nebo na dědický podíl započítáváno (§ 1442 a násl.). Zkušenost učí, že v těchto případech dochází k zbytečným rozepřím a konfliktům, jejichž zdroje lze s využitím navrženého institutu předem odklidit.

Zřeknutí dědictví nespočívá v pouhém projevení vůle jedinou osobou - presumptivním dědicem; vyžaduje se, aby se tak stalo právě smlouvou, kterou takový dědic uzavře se zůstavitelem. Pro tuto smlouvu se vyžaduje forma veřejné listiny, tudíž - za stávajícího právního stavu - forma notářského zápisu, případně soudního smíru. Požadavek zpřísněné formy smlouvy odpovídá právní konvenci a má význam především preventivní: jednak na

strany působí, aby si silněji uvědomily význam, závažnost a důsledky svého jednání, jednak zmenšuje riziko následných sporů o platnost takové smlouvy.

Odmítnutí dědictví

§ 1279

(1) Po smrti zůstavitele může dědic odmítnout dědictví buď ústně před soudem, anebo prohlášením doručeným soudu. Dědictví nemůže odmítnout dědic, který již dal svým počínáním najevo, že chce dědictví přijmout.

(2) Účinky odmítnutí dědictví nemá prohlášení podmíněné, učiněné s výhradami, ani prohlášení odmítající jen část dědictví.

§ 1280

Dědic může odmítnout dědictví do jednoho měsíce ode dne, kdy jej soud vyrozuměl o právu dědictví odmítnout a o následcích odmítnutí. Z důležitých důvodů soud tuto lhůtu prodlouží. Jejím uplynutím právo odmítnout dědictví zaniká.

§ 1281

Zmocněnec může za dědice odmítnout dědictví, jen je-li k tomu podle plné moci výslovně oprávněn.

§ 1282

Prohlášení o odmítnutí dědictví nelze odvolat. Totéž platí, prohlásí-li dědic, že dědictví neodmítá nebo že je přijímá.

K § 1279 až 1282:

Návrh ustanovení o odmítnutí dědictví recipuje s drobnými stylistickými a systematickými úpravami platnou zákonnou úpravu v § 463 a násl. nynějšího občanského zákoníku. Právo dědice odmítnout dědictví je projevem zásady jeho volnosti rozhodnout se, zda dědictví přijme či odmítne. Zavedení pořizovací volnosti zůstavitele a dědicova zavázanost ze zůstavitelových dluhů, které na něho přechází cestou sukcese, musí jít ruku v ruce se založením práva dědice dědictví odmítnout. Tato možnost je nezbytná tam, kde dědictví na dědice přechází smrtí zůstavitele ipso iure, jak tomu je také v našem právu.

Dědici je ponechána úplná volnost dědictví odmítnout a zásadně mu v tom nejsou kladeny žádné překážky. Odmítnout dědictví ovšem nemůže ten, kdo dříve prohlásil, že dědictví neodmítá nebo přijímá, či kdo dal jinak najevo, že dědictví odmítnout nechce. Své prohlášení

o odmítnutí dědictví adresuje dědic soudu. Zachovává se pravidlo, podle něhož dědic svoji již jednou projevenou vůli nemůže změnit. Ať tedy učiní prohlášení, že dědictví odmítá, nebo že je neodmítá, případně že je přijímá, nemůže je již odvolat a nahradit prohlášením jiným. (Podle ust. § 1486 odst. 1 nemůže dědic povoláný závětí nebo dědickou smlouvou odmítnout dědictví z tohoto důvodu a hlásit se o podíl na pozůstalosti jako dědic ze zákona, neboť tím by poslední vůli zůstavitele mohl i zcela zmařit.)

Díl 2 **Pořízení pro případ smrti**

Oddíl 1 **Všeobecná ustanovení**

§ 1283

Pořízení pro případ smrti jsou závět' a dědická smlouva.

§ 1284

Pořízením pro případ smrti nelze zkrátit povinný díl nepominutelného dědice, nedošlo-li k vydědění. Pokud tomu pořízení pro případ smrti odporuje, náleží nepominutelnému dědici povinný díl.

K § 1283 a 1284:

Druhý díl druhé hlavy třetí části upravuje ustavení dědiců samotným zůstavitelem, tedy závět' a dědickou smlouvu. Tyto případy, kdy dědicům zůstává pozůstalost zůstavitel sám, jsou systematicky předřazeny úpravě dědění ze zákona (zákoné posloupnosti) protože dědění podle těchto pořízeních má přednost před děděním podle zákoné posloupnosti.

V úpravě tohoto dílu předcházají ustanovení o závěti ustanovením o dědické smlouvě, ač je dědická smlouva proti závěti co do právní síly mocnější. Přihlíží se však jednak k tomu, že závět' je obvyklejší a četnější způsob, jímž se o pozůstalosti pořizuje, jednak i k tomu, že dědická smlouva se jako institut ze závěti vyvinula a je z ní odvozena. (Závět' je obecný institut dědického práva, dědická smlouva je co do své právní povahy i co do možností jejího využití institut speciální.)

Návrh ust. § 1284 pamatuje na práva nepominutelných dědiců. Ta jsou sice podrobněji upravena dále (§ 1426 a násl.), ale považuje se za účelné zdůraznit omezení volnosti

zůstavitele již zde. Základní význam tohoto ustanovení je v tom, že nezakládá ani částečnou neplatnost té závěti nebo dědické smlouvy, která nedbá práv nepominutelných dědiců (jak dnes stanovuje § 479 platného občanského zákoníku), nýbrž právo tohoto dědice na povinný díl, tedy jeho právo vůči závětním dědicům, aby mu bylo vyplaceno v penězích, oč byl zkrácen.

Oddíl 2
Závěť

Pododdíl 1
Obecná ustanovení

§ 1285

(1) Závěť je odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.

(2) Závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co možná nejvíce vyhovět vůli zůstavitele. Slova použitá v závěti se vykládají podle jejich obvyklého významu, ledaže se prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl.

§ 1286

(1) Pořídí-li zůstavitel závěť a poukáže-li na obsah jiných listin, má takové pořízení právní účinky jen, jsou-li i u další listiny splněny náležitosti závěti. Jinak lze obsahu takových listin použít jen k vysvětlení zůstavitelovy vůle.

(2) Totéž obdobně platí i o dovětku vyhotoveném jako dodatek k závěti nebo samostatně. Co je stanoveno o závěti, platí obdobně i o dovětku.

§ 1287

Právo povolát dědice je osobním právem zůstavitele a nemůže tedy ustavení dědice svěřit jinému, ani pořídít společně s jinou osobou.

§ 1288

Zůstavitel musí svou vůli projevit tak určitě, že nestačí, aby jen přisvědčil návrhu, který mu byl učiněn.

K § 1285 až 1288:

Závěť je nejobvyklejší způsob soukromého pořízení zůstavitele o pozůstalosti. Ust. § 1285 vytyčuje její základní pojmové znaky; na toto ustanovení navazují další obecná ustanovení o závěti § 1286, 1287 a 1288. Závěť je právní jednání jedné osoby, jímž tato osoba jako

zůstavitel nejméně jedné osobě zůstavuje alespoň část svého jmění. Zdůrazňuje se, že závěť je osobním zůstavitelovým jednáním, ten proto nemůže učinit závěť jen tím, že přisvědčí návrhu, který mu předloží někdo jiný, ani nemůže ustavení dědice svěřit jinému. Rovněž společná závěť několika zůstavitelů je vyloučena.

Zdůrazňuje-li se v § 1288 potřeba určitosti, vážnosti, rozvahy a absence donucení při tvorbě závěti, je to do jisté míry duplicita vůči některým obecným ustanovením o právních jednáních, přece jen však má toto ustanovení i zde svoji funkci. Sleduje se tu podtrhnout zvláštní povahu závěti jako právního jednání adresovaného jiným pro případ zůstavitelovy smrti, přičemž dědicové, odkazovníci i soud se budou zpravidla s projevem poslední vůle seznamovat až v době, kdy zůstavitel nebude s to podat k němu další vysvětlení. Zůstavitel by tedy neměl přistupovat k sepisování závěti až na poslední chvíli, ale při plných smyslech, s rozvahou a bez ukvapení, také se zvolením vhodné formy pro závěť a s možností přesvědčit se, zda jeho pořízení vyhovuje ve všem zákonným požadavkům. Toto připomenutí má zvláštní význam za situace, kdy se pro určité mimořádné případy dovoluje učinit závěť s úlevami formalit, je-li zůstavitel ve stavu nouze (§ 1332 a násl.).

Povaha závěti vyžaduje odchylku od obecných pravidel pro výklad právních jednání (srov. zejména § 454 a 455 v obecné části). Závěť nelze vykládat podle toho, jak se jeví dědicům: je třeba interpretovat ji tak, aby se vůli zůstavitele co možná nejvíc vyhovělo. (Některá speciální vykládací pravidla se uvádějí dále v § 1339 a násl. a v § 1389 a násl.) Zůstavitel sám může svoji vůli upřesnit tím, že v posledním pořízení odkáže na některé další listiny. Pokud tyto další listiny nemají náležitosti závěti, lze je použít jen k interpretaci zůstavitelovy vůle, jak ji v závěti projevil

§ 1289

Dovětek

Dovětkem pořízeným mimo závěť může zůstavitel nařídít odkaz, stanovit odkazovníku podmínku či doložit čas nebo uložit příkaz odkazovníku či dědici. Co je stanoveno o závěti, platí také o dovětku.

K § 1289:

Zůstavitel může pořizovat i dovětkem (kodicilem). Dovětek může být pořízen vedle závěti, anebo samostatně, tedy bez pořízení závěti. Podle toho se rozlišuje kodicil testamentární a intestátní. Pojmový rozdíl mezi dovětkem a závěti je v tom, že dovětkem nejsou samostatně povolávání dědicové.

Jak dědicům případně dědictví

§ 1290

Dědici případně celá pozůstalost, je-li povolán jako dědic jediný. Je-li povolán dědic zůstaven jen podíl, případně zbylá část pozůstalosti zákonným dědicům.

§ 1291

(1) Je-li povoláno několik dědiců a podíly nejsou vyměřeny, mají právo na pozůstalost rovným dílem.

(2) Je-li povoláno několik dědiců tak, že jsou všem vyměřeny podíly, ale pozůstalost není vyčerpána, mají právo na zbylou část pozůstalosti zákonní dědicové. Toto právo zákonní dědicové nemají, pokud zůstavitel povoláním dědicům zřejmě zůstavil celou pozůstalost, byť i při výčtu něco přehlédl.

K § 1290 a 1291:

Návrh ustanovení § 1290 a 1291 upravuje - spolu ustanoveními, jež za nimi následují - hlavní pravidla pro rozdělení pozůstalosti mezi závětní dědice a mimo to promítá konkrétněji pravidlo o možnosti dědění z různých dědických důvodů, které mohou působit i vedle sebe (§ 1271).

Povolá-li zůstavitel v závěti svým dědicem jedinou osobu bez dalšího, pak výsledek nemůže být jiný, než že tomuto jedinému dědici případně celá pozůstalost. Jestliže však zůstavitel pořídí závěti tak, že sice povolá jediného dědice, ale zůstaví mu jen podíl z pozůstalosti a o její zbývající části nepořídí nic, potom v takovém případě případně závětnímu dědici, jen co mu zůstavitel vyměřil, a zbývající část pozůstalosti připadá těm, kdo po zůstaviteli dědí podle zákonné posloupnosti.

Stejný koncept sleduje i návrh zákonného ustanovení pro případ určení zůstavitele v závěti, že závětních dědiců bude několik. Nevyměří-li jim zůstavitel podíly, pak každému z několika závětních dědiců případně stejný podíl na pozůstalosti tak, aby celá pozůstalost byla ve prospěch závětních dědiců zcela vyčerpána. Zůstavitel však může několika závětním dědicům zůstavit jen část pozůstalosti tím, že každému z nich vyměří takové dědické podíly, že část

pozůstalosti dědické právo závětních dědiců pokrývat nebude. V takovém případě případně zbývající část pozůstalosti dědicům ze zákona, neboť se vychází z pojetí, že zůstavitel víc závětním dědicům zanechat nechtěl.

Posledně uvedené pravidlo se neuplatní, je-li ze závěti patrné, že závěť skutkovou podstatu první věty § 1291 odst. 2 naplňuje jen formálně v důsledku pouhého přehlédnutí zůstavitele, byť ze závěti zřejmě vyplývá, že zůstavitel chtěl závětním dědicům přenechat pozůstalost celou (např. zůstaví-li pěti závětním dědicům výslovně celou svoji pozůstalost, ale při vyměření podílů se zmýlí tak, že pozůstalost součtem vyměřených podílů vyčerpána nebude; pak se podíly závětních dědiců přiměřeně zvýší).

§ 1292

(1) Vyměří-li zůstavitel některým z dědiců určité podíly, jiným nikoli, mají tito právo na zbylou část pozůstalosti rovným dílem.

(2) Nezbude-li nic, srazí se pro dědice, který byl ustaven bez podílu, poměrně ze všech vyměřených podílů tolik, aby se mu dostalo podílu rovného s dědicem, kterému bylo vyměřeno nejméně. Jsou-li podíly ostatních dědiců stejné, srazí se z nich tolik, aby se dědici, který byl ustaven bez podílu, dostal podíl s nimi stejný.

K § 1292:

Společná ustanovení o převodu vlastnictví v současném občanském zákoníku chybí. Osnova je tudíž ve shodě s většinou konvenčních úprav evropských zákoníků zavádí.

Dědicové mohou být závěti povoláni buď s určením dědických podílů (cum partibus), anebo bez takového určení (sine partibus). Tyto způsoby lze kombinovat, a tak je možné, že zůstavitel část dědiců povolá závěti tak, část onak. Pro ten případ se stanoví základní pravidlo, že dědicům povolaným cum partibus případnou podíly, jak je zůstavitel vyměřil, a dědicům, jejichž podíly vyměřeny nebyly, případně zbývající část pozůstalosti rovným dílem.

Uplatnění tohoto samozřejmého pravidla ale nutně selže, povolá-li zůstavitel několik dědiců, avšak těm, jež povolá cum partibus stanoví podíly tak, že jimi celou pozůstalost vyčerpá, a na dědice povolané sine partibus nic nezbude. V takovém případě by - nebýt speciální úpravy - byla platnost celé závěti nutně ohrožena a vůle zůstavitele popřena. Proto

se navrhuje stanovit, že se podíly dědiců povolaných s určením dědických podílů přiměřeně zkrátí tak, aby se dostalo i na dědice povolaného bez určení takového podílu.

§ 1293

Ve všech případech, kdy se zůstavitel zřejmě přepočtl, se provede dělení tak, aby byla jeho vůle provedena co nejlépe.

K § 1293:

Jedná se o generální ustanovení vztahující se na všechny předešlé paragrafy. Ustanovení je potřebné, vyjadřuje základní hledisko, že platnost závěti je třeba šetřit. Pouhá dobře seznatelná mylka zůstavitele nemá vést k závěru o neplatnosti projevu poslední vůle. V závěti zůstavitel vyjadřuje, co chce, aby se stalo s jeho majetkem, až umře. Ve všedních stycích mezi lidmi je vždy východiskem pro posuzování právních jednání projev vůle - a to: jak se jeví jeho adresátům, protože to je předpoklad právní jistoty nezbytné pro poměry zakládané smlouvou nebo podobným způsobem. "Případ posledního pořízení se však vymyká ze všedních styků - je tu cosi důvěrnějšího, hlouběji lidského. Je proto přirozeno, že zde bude snaha, přiblížit se pokud možno nejvíce skutečné vůli zůstavitelově, hleděti spíše k myšlence než k doslovnému znění projevu."⁴⁹⁾ Z toho důvodu je namístě, aby byl v tomto případě zákonodárce veden snahou dát směrnicí k poznání skutečné vůle zůstavitele výkladem textu závěti.

§ 1294

(1) Vyskytnou-li se mezi povolanými dědici osoby, které se při zákonné posloupnosti pokládají vzhledem k ostatním za jednu osobu, budou i při dělení podle závěti pokládány za jednu osobu, není-li vůle zůstavitele zřejmě opačná.

(2) Souhrn osob (například chudí) bude počítán za jednu osobu.

K § 1294:

Povolá-li zůstavitel v závěti více dědiců, z nichž někteří mají tu vlastnost, že se na ně pro účely dědění ze zákona hledí jako na jedinou osobu (tak nedědí-li některé ze zůstavitelových

⁴⁹⁾ Svoboda, E., Dědické právo, Praha: Vesmír, 1921, s. 29.

dětí nebo některý z jeho sourozenců, připadá jeho dědický podíl *ex equo* jeho dětem, popř. dalším potomkům), pak mají totéž postavení i při děděni podle závěti. Toto ustanovení je výkladové a uplatní se jen tehdy, neprojeví-li zůstavitel sám jinou vůli.

Uvolněný podíl

§ 1295

Podíl dědice, který nedědí, se uvolní a přiroste poměrně k podílům ostatních povolaných dědiců jen tehdy, jsou-li všichni dědicové povoláni k dědictví buď rovným dílem, nebo všeobecným výrazem znamenajícím rovné podělení.

§ 1296

(1) Právo na přírůstek nemá ten, komu byl zůstaven určitý podíl dědický.

(2) Jsou-li někteří dědici povoláni s podílem a další bez takového určení, přiroste uvolněný podíl těm, kteří jsou povoláni bez podílu.

§ 1297

S uvolněným dědickým podílem přecházejí na toho, komu přiroste, omezení s ním spojená, ledaže zůstavitel projevil vůli, že se tato omezení vztahují jediné k osobě ustaveného dědice, anebo plyne-li to z povahy věci.

K § 1295 až 1297:

Návrh ustanovení § 1295 až 1297 řeší přirůstání dědických podílů závětním dědicům pro případ, že některý z nich dědit nebude. To připadá v úvahu, že zůstavitel povolá závěti několik dědiců za současného vyjádření, že si přeje, aby jim připadla pozůstalost celá.

Naproti tomu za situace, kdy zůstavitel jejich podíly na pozůstalosti vyměří tak, že každému přizná jen určitý konkrétně vymezený podíl, se vychází z pojetí, že takto povolaným dědicům chtěl zůstavitel zanechat jen to, co jim přiznal - a nic víc - a proto je přirůstání podílů vyloučeno. Uvolní-li se za takové situace podíl závětního dědice, nepřiroste ostatním závětním dědicům, nýbrž případně dědicům ze zákona (§ 1290, 1291).

Pokud závěť povolá několik dědiců a z nich některé *cum partibus* a další bez určení podílu (např. tak, že prvému dědici připadne z pozůstalosti pětina a o zbývajících 80% se další tři dědici podělí stejným dílem), pak uvolněný podíl přiroste jen dědicům ustaveným *sine partibus*.

Také při přírůstku uvolněného dědického podílu nastává situace obdobná té, kterou ve srovnatelné situaci řeší § 1300. Proto je zde k analogickému případu přistupováno stejně. Právo dědice, jemuž podíl přirostl, je totožné s právem osoby, na jejíž místo vstupuje. Patří mu to, co mu bylo zůstavěno od smrti zůstavitele, neboť ten, kdo byl původně povolán jako dědic, vůbec nenastoupil. Z té příčiny na něho dopadají i opatření, jimiž zůstavitel původně povolaného dědice omezil. To neplatí za situace, kdy mělo jít z vůle zůstavitele nebo povahy věci jen o takovou osobní povinnost dědice původně povolaného, již na další osobu nelze přenést.

Náhradnictví

§ 1298

Zůstavitel může pro případ, že ten, koho povolal za dědice, dědictví nenabude, povolat dědice jiného; podobně může povolat i další náhradníky. Takovým určením se zřizuje náhradnictví. Dědictví připadne tomu, kdo je v řadě nejbližší.

§ 1299

I když zůstavitel zřídí náhradnictví buď jenom pro případ, že by povolaná osoba dědit nechtěla, nebo jenom pro případ, že by dědit nemohla, má se za to, že náhradnictví bylo zřízeno pro oba tyto případy.

K § 1298 a 1299:

Při úpravě zákonné posloupnosti dědiců zákon také řeší osudy dědických podílů pro případ, že některý z těchto dědiců nedědí, ustanoveními o nástupcích takového dědice. Při dědění podle závěti je rovněž řešeno, kdo získá uvolněný podíl závětního dědice: vyměří-li zůstavitel závětním dědicům jen určité podíly, pak se vychází z toho, že víc jim přiřknout nechtěl, a v uvolněný podíl nastupují dědici podle zákonné posloupnosti. Vyjádří-li zůstavitel vůli, že se jen závětní dědici mají podělit o pozůstalost, pak uvolněný podíl přiroste zbylým závětním dědicům (§ 1290, 1291 a § 1295 a násl.).

Zůstavitel se však nemusí spolehnout na zákonné předpisy o tom, kdo nastupuje do dědických práv toho z ustavených závětních dědiců, který dědické právo nenabude. Může na tyto případy pamatovat sám a zařídit se podle svého. K tomu účelu slouží institut náhradnictví (substituce). Náhradnictví je buď obecné, anebo svěřenské. Účelem obecného náhradnictví je

určit, kdo bude dědit v případě, že se povolaný dědic nedožije zůstavitelovy smrti, či pro případ, že se jí dožije, ale nebude s to dědit pro nezpůsobilost, anebo dědictví odmítne apod. Svěřenské nástupnictví (fideikomisární substituce) zavazuje dědice, který dědictví přijal, přenechat pozůstalost jiné osobě jako dalšímu dědici (svěřenskému nástupci), nastane-li událost určená v pořízení pro případ smrti.

Zůstavitel se tedy v posledním pořízení může rozhodnout, kdo nastoupí v právo zůstavené dědici povolanému v první řadě pro případ, že takto povolaný dědic dědit nebude. Náhradník může být povolán jediný, leč může jich být povoláno i více pro případ, že se ani druhý, třetí atd. z povolaných náhradních dědiců dědicem nestane. V den dědického nápadu případně dědictví tomu, kdo byl jako dědic (institut) povolán, případně tomu z náhradníků (substitutů), kdo je v řadě nejbližší.

Protože je zůstaviteli volno, zda náhradníky vůbec povolá, je mu stejně tak na vůli, zda je povolá pro všechny myslitelné situace, anebo jen pro některé. Tak je v možnostech zůstavitele povolat náhradníky jen pro případy, že se povolaný dědic nedožije zůstavitelovy smrti, nebo naopak jen pro případy, že povolaný dědic ztratí dědickou způsobilost atp. Pro pochybné případy, při nichž tento zužovací úmysl zůstavitele není dobře patrný, slouží vykládací pravidlo § 1299.

§ 1300

Omezení uložená dědici postihují také náhradníka, ledaže zůstavitel projevil vůli, že se tato omezení vztahují jediné k osobě dědice, anebo plyne-li to z povahy věci.

K § 1300:

Právo náhradníka je totožné s právem osoby, na jejíž místo náhradník vstupuje. Patří mu to, co mu bylo zůstaveno, od smrti zůstavitele, neboť ten, kdo byl před ním povolán, jako dědic vůbec nenastoupil. Z té příčiny na náhradníka dopadají i ta opatření (jako např. obtížení odkazem apod.), jimiž zůstavitel původně povolaného dědice (institutu) omezil. To neplatí předně v tom případě, kdy zůstavitel projeví jinou vůli. Nemůže to ale platit ani za situace,

kdy z povahy věci mělo jít jen o takovou osobní povinnost dědice původně povolaného, již na substituta nelze přenést.

§ 1301

Jsou-li za náhradníky povoláni samotní spoludědicové, má se za to, že zůstavitel chtěl podělit náhradníky v takovém poměru, v jakém podělil dědice. Povolá-li se však za náhradníka mimo spoludědice ještě někdo jiný, pak, neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, případně uvolněný podíl všem rovným dílem.

K § 1301:

Zůstavitele v podstatě nic neomezuje v tom, koho za náhradníky povolá, a zda ustavenému dědici povolá v téže řadě za náhradníka jednu osobu či několik osob. Může tedy nastat i případ, že za substituty některého z ustavených závětních dědiců povolá společně ostatní závětní dědice. V takovém případě se má za to, že zůstavitel chtěl o uvolněný dědický podíl instituta podělit náhradníky ve stejném poměru, v jakém jim zůstavil pozůstalost. Toto pravidlo se však nemůže uplatnit, byla-li mezi substituty téhož dědice povolána kromě ostatních závětních dědiců ještě osoba třetí. V takovém případě se uvolněný podíl instituta rozdělí mezi náhradníky (povolané v téže řadě) rozdělí rovným dílem.

§ 1302

(1) Náhradnictví zanikne, jakmile povolaný dědic dědictví přijme.

(2) Není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele, zanikne náhradnictví, které zůstavitel zřídil svému dítěti v době, kdy nemělo potomky, zanechá-li toto dítě potomky způsobilé dědit. Totéž platí, zřídí-li zůstavitel náhradnictví jinému svému potomku v době, kdy ten potomky nemá.

K § 1302:

Obecné náhradnictví zaniká, jakmile povolanému dědici vznikne právo na dědictví (§ 1455 odst. 2).

Druhý odstavec obsahuje výkladové pravidlo. Odpovídá běžnému chápání, že zůstavitel, který povolá závětí za dědice svého syna nebo dceru, vnuka atd., sleduje myšlenku, aby

pozůstalost nebo její část posléze přešla do rukou jejich potomků. Povolá-li zůstavitel jako závětního dědice svého potomka (typicky nezletilého) a ustaví-li mu substituta, předpokládá se - pro případ, že zůstavitel neprojeví jinou vůli - že tak chtěl učinit jen pro situaci, že tento potomek po něm sám dědit nebude a že ani nezanechá své potomky způsobilé dědit. Nastane-li opačná situace, spojuje s ní zákonná dispozice zánik náhradnictví s tím, že je na zůstaviteli, aby se případně vyjádřil jinak.

Svěřenské nástupnictví

§ 1303

(1) Zůstavitel může nařídit, že dědictví má přejít po smrti dědice nebo v určitých jiných případech na svěřenského nástupce jako následného dědice. Povolání za svěřenského nástupce se považuje i za povolání za náhradníka.

(2) Je-li zůstavitelovo nařízení do té míry neurčité, že nelze zjistit, zda povolal náhradníka, anebo svěřenského nástupce, považuje se jeho nařízení za povolání náhradníka.

K § 1303:

Svěřenské nástupnictví (fideikomisární substitute) představuje nařízení zůstavitele, aby po jeho dědici nastoupila jiná osoba jako další (následný) dědic. Nařízení fideikomisární substitute ovšem může být vztaženo jen k tomu, co zůstavitel sám přednímu dědici zanechal.

Úprava fideikomisární substitute především respektuje autonomii vůle vlastníka a umožňuje se mu upravit složité majetkové a rodinné poměry. Proto je tento institut upraven ve většině občanských zákoníků evropských států (např. Německo, Rakousko, Švýcarsko, Polsko, Itálie a další). Jedná se také o institut praktický pro případ, že přední dědic není způsobilý o svém majetku pořizovat. Nemá-li přední dědic tuto způsobilost, protože je nedostatečného věku, vylučuje se nařízením fideikomisární substitute zájem jeho zákonných dědiců na jeho smrti, nařízení fideikomisární substitute osobě zbavené svéprávnosti, která nemá zákonného dědice, zajišťuje ponechání vlastnictví v soukromé sféře, neboť zůstavitel vyloučí tímto opatřením odúmrtí.

Návrh ustanovení o svěřenském nástupnictví vychází především z ustanovení obecného občanského zákoníku s přihlédnutím k právní úpravě německé.

Starší právní terminologie označovala vulgární substituci jako obecné náhradnictví a fideikomisární substituci jako svěřenské náhradnictví. Zachování tohoto pojmosloví v zákonném textu by mohlo vyvolat různá nedorozumění, nehledě k tomu, že při fideikomisární substituci nevystupuje substitut jako náhradník, nýbrž jako nástupce, neboť i fideikomisární substitut je jako dědic právním nástupcem zůstavitele. Z toho důvodu se po vzoru vládního návrhu československého občanského zákoníku z r. 1937 vyhrazuje termín »náhradnictví« pro vulgární substituci, zatímco fideikomisární substituce se označuje jako »svěřenské nástupnictví«. To umožňuje jak přehledné odlišení náhradníka od svěřenského nástupce, tak také odlišení předního dědice od svěřenského nástupce, aniž je třeba za tím účelem volit termíny nečeské (institut a substitut, anebo fiduciář a fideikomisář), anebo toporné (přední dědic a zadní dědic, anebo dědic a poddědic). V souvislosti s úpravou svěřenského nástupnictví se tudíž navrhuje označit předního dědice slovem »dědic« a zadního dědice (poddědice) pojmenováním »svěřenský nástupce«, přičemž v úvodním ustanovení je svěřenský nástupce vymezuje jako »následný dědic«, aby bylo zřejmé, že i on je dědicem, neboť i pro něho platí ustanovení o dědicích, např. o dědické způsobilosti, o povinnosti k úhradě dluhů apod.

Povoláním svěřenského nástupce projevuje zůstavitel vůli, aby ten nabyl dědictví poté, co dědictví před ním nabyl přední dědic jako dočasný vlastník na dobu vymezenou v závěti. Vzhledem k tomu nelze mít za to, že zůstavitel nechtěl vyloučit následného dědice z dědění pro případ, že přední dědic v dědictví vůbec nenastoupí, a navrhuje se stanovit po vzoru standardních úprav, že v povolání za svěřenského nástupce je obsaženo i povolání za náhradníka.

I pro nařízení svěřenského nástupnictví se vyžaduje určitost. Nevyjádří-li se zůstavitel tak určitě, aby bylo možné rozhodnout, nařídil-li náhradnictví nebo svěřenské nástupnictví, stíhala by podle obecné úpravy projev jeho vůle neplatnost. Proto se navrhuje odvrátit

speciálním ustanovením následek, který zůstavitel již nemůže napravit, a zachovat platnost jeho nařízení, avšak tak, aby volnost dědice nakládat s dědictvím byla co nejméně dotčena.

§ 1304

(1) Ustaví-li zůstavitel svému dědici dědice, zakáže-li dědici, aby o zanechaném jmění pořizoval, povolá-li za dědice někoho, kdo v době smrti zůstavitele ještě není, anebo povolá-li dědice s podmínkou nebo na určitou dobu, považuje se to za zřízení svěřenského nástupnictví.

(2) Zákaz zcizit určitý předmět nevylučuje právo o něm pořídit.

K § 1304:

Svěřenské nástupnictví lze nařídit výslovně, anebo mlčky.

Mlčky nařízené svěřenské nástupnictví spočívá v tom, že zůstavitel povolá předního dědice na určitou dobu, anebo že zakáže přednímu dědici pořídit o tom, co mu zůstavitel jako dědictví zanechal, aniž učiní výslovné opatření, kdo má později nastoupit na jeho místo. V takovém případě má platit, že byli za následné dědice povoláni zákonní dědicové předního dědice. Obdobně, povolá-li zůstavitel dědice pod podmínkou, aniž učiní další výslovné opatření, považuje se i takové ustanovení závěti za nařízení svěřenského nástupnictví. Je-li povolán dědic s odkládací podmínkou, pak je dědic takto povolán svěřenským nástupcem a dědí následně, až se podmínka splní. Je-li dědic povolán s rozvazovací podmínkou, pak je v právním postavení předního dědice do doby, než nastanou účinky rozvazovací podmínky.

Pravidlo druhého odstavce je vykládací. Zakáže-li zůstavitel zcizit určitý předmět z pozůstalosti, nejedná se o zákaz pořídit o něm pro případ smrti, protože zcizením se osoba zbavuje ze své vůle vlastnického práva, zatímco pořízením se vlastník vlastnického práva nezbavuje (pojmový znak zcizení tedy chybí), nýbrž činí opatření, co se s jeho vlastnictvím má stát až po vlastníkově smrti.

§ 1305

Jsou-li všichni svěřenští nástupci zůstavitelovými současnými, není omezena řada, ve které po sobě mají svěřenští nástupci následovat.

§ 1306

Je-li ustaveno více svěřenských nástupců, z nichž někteří v době smrti zůstavitele jako osoby ještě neexistují, zanikne svěřenské nástupnictví, jakmile jmění nabude první svěřenský nástupce z těch, kteří nebyli zůstavitelovými současníky.

K § 1305 a 1306:

Zůstavitel může nařídit jednoho svěřenského nástupce jednomu či několika předním dědicům, může však nařídit i to, že svěřenských nástupců bude více. Je-li svěřenských nástupců více, pak mohou nastoupit po předním dědici buď vedle sebe (neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, s právem vzájemné substituce), anebo po sobě (sukcesivně). Při sukcesivním svěřenském nástupnictví je zůstaviteli na vůli povolát libovolnou řadu následných dědiců, jsou-li povolání jeho současníky. Naproti tomu povolává-li zůstavitel přednímu dědici za následné dědice ty, kteří v době zůstavitelovy smrti jako osoby ještě neexistují (např. člověk tu ještě není ani jako nasciturus), je dosah svěřenského nástupnictví omezen na případ, ujme-li se dědictví první z těch následných dědiců, který nebyl zůstavitelovým současníkem. Smyslem tohoto opatření je vyloučit, aby se pozůstalost přeměnila v rodinné svěřenství (fideikomis), zrušené v našem právu již v r. 1924.

§ 1307

Svěřenské nástupnictví zanikne, není-li již žádný ze svěřenských nástupců, anebo nenastane-li případ, pro nějž bylo zřízeno.

§ 1308

(1) Povolal-li zůstavitel svěřenského nástupce svému nezletilému dítěti nezpůsobilému pořizovat a nabude-li dítě poté pořizovací způsobilost, zaniká svěřenské nástupnictví v rozsahu povinného dílu.

(2) Není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele, zanikne svěřenské nástupnictví, které zůstavitel zřídil svému dítěti v době, kdy nemělo potomka, zanechá-li dítě potomka způsobilého dědit. Totéž platí, zřídí-li zůstavitel náhradnictví jinému svému potomku, v době, kdy ten potomka nemá.

§ 1309

Povolal-li zůstavitel svěřenského nástupce osobě zbavené svéprávnosti, a nezpůsobilé proto pořizovat, zanikne svěřenské nástupnictví navždy, nabude-li tato osoba pořizovací způsobilost, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli.

K § 1307 až 1309:

Z ustanovení o zániku svěřenského nástupnictví se v prvním paragrafu navrhuje stanovit dva samozřejmé případy: odpadnutí všech svěřenských nástupců a neexistence případu, pro nějž byla fideikomisární substituce zřízena.

Poté se navrhuje upravit zvláštní případy, které však ukazují na racionalitu a psychologické i sociální odůvodnění tohoto institutu.

Předně se navrhuje stanovit, že svěřenské nástupnictví nařízené nezletilému dítěti nezpůsobilému pořizovat končí, nabude-li dítě pořizovací způsobilosti, v tom rozsahu, v jakém má tento dědic právo na povinný díl. (Dokud nezletilý nenabude pořizovací způsobilosti, nepředstavuje zřízení fideikomisární substituce omezení práva dítěte na povinný díl, neboť se jměním nemůže v tomto smyslu disponovat.) Rovněž se navrhuje stanovit, že svěřenské náhradnictví zanikne, bylo-li nařízeno dětem či dalším potomkům, zůstanou-li po nich potomci dědicky způsobilí.

Dále se navrhuje i to, že svěřenské nástupnictví zaniká, bylo-li nařízeno osobě zbavené svéprávnosti, pokud tato osoba získá způsobilost o svém jmění pořídit, a to třeba jen přechodně. Zdůrazňuje se slovem "navždy", že k obnovení svěřenského nástupnictví nedojde ani za situace, že přední dědic bude po určité době svéprávnosti znovu zbaven.

§ 1310

(1) Požádá-li o to svěřenský nástupce, sestaví dědic za jeho přítomnosti v písemné formě inventář všeho, co děděním nabyt, uvede v něm den sestavení a vydá ho svěřenskému nástupci. Na žádost svěřenského nástupce musí být podpis dědice na inventáři úředně ověřen.

(2) Svěřenský nástupce má právo požadovat sestavení inventáře ve formě veřejné listiny.

(3) Náklady na sestavení inventáře se hradí z dědictví.

K § 1310:

Svěřenskému nástupci musí být umožněno získat přehled o tom, co mu má jako následnému dědici z pozůstalosti později připadnout. Proto má právo požadovat soupis toho, co přední dědic děděním nabyt.

§ 1311

(1) Nesvěřil-li zůstavitel při nařízení svěřenského nástupnictví dědici právo s dědictvím volně nakládat, je vlastnické právo dědice k tomu, co děděním nabyt, omezeno na práva a povinnosti poživatele. To platí i o tom, co dědic nabyt náhradou za zničení, poškození nebo odnětí věci z dědictví.

(2) Zapisuje-li se věc a její vlastník do veřejného seznamu, zapíše se do veřejného seznamu i svěřenské nástupnictví.

§ 1312

(1) Nesvěřil-li zůstavitel při nařízení svěřenského nástupnictví dědici právo s dědictvím volně nakládat, může dědic zcizit nebo zatížit věc z toho, co děděním nabyt, jen se souhlasem svěřenského nástupce; souhlas vyžaduje formu veřejné listiny.

(2) Vyžaduje-li péče řádného hospodáře, aby věc byla zatížena nebo zcizena, lze souhlas podle odstavce 1 nahradit rozhodnutím soudu. Rozhodne-li soud, že věc může být prodána, pak také určí, jak se naloží s výtěžkem z prodeje; přitom vezme zřetel na oprávněné zájmy svěřenského nástupce.

§ 1313

Naloží-li dědic s věcí, kterou nabyt z dědictví, způsobem mařícím nebo omezujícím práva svěřenského nástupce, aniž s tím svěřenský nástupce souhlasil, nemá to vůči svěřenskému nástupci právní účinky, jsou-li věc a svěřenské nástupnictví zapsány do veřejného seznamu. V ostatních případech má svěřenský nástupce právo podle § 486.

§ 1314

Náleží-li do dědictví les, důl nebo jiné zařízení umožňující přivlastnit si přírodní bohatství, má svěřenský nástupce právo požadovat určení míry jeho požívání a způsobu hospodaření.

K § 1311 až 1314:

Zůstavitel má při nařízení fideikomisární substituce právo projevit vůli, že přední dědic může s nabytým majetkem volně nakládat s tím, že jen zbytek, bude-li tu jaký, případně dědici následnému. Neprojeví-li však zůstavitel takovou vůli, je vlastnické právo předního dědice omezeno na práva a povinnosti poživatele, dokud omezení plynoucí ze substituce případně neodpadnou.

Z toho důvodu a také v zájmu třetích osob musí být svěřenské nástupnictví zapsáno i do veřejných seznamů, v nichž se vede evidence o určitých věcech.

Požizovací nezpůsobilost

§ 1315

Kdo není svéprávný, není způsobilý pořizovat, nejedná-li se o některý případ dále uvedený.

K § 1315:

Při úpravě závěti mají podstatný význam ustanovení o osobách nezpůsobilých relevantně projevit poslední vůli.

Zásadně nejsou způsobilé nesvéprávné osoby, ať již pro nedostatek věku, anebo pro stav duševního zdraví. Z toho se však připouští určité výjimky, jež upravují především následující ustanovení.

§ 1316

Kdo dovršil patnácti let věku a dosud nenabyl svéprávnosti, může pořizovat i bez souhlasu zákonného zástupce, ale jen formou veřejné listiny.

K § 1316:

Prvá výjimka se vztahuje na osoby, jež dovršily 15 let věku. Tyto osoby mohou pořizovat, dokud se však nestanou svéprávnými, jen ve formě veřejné listiny. Návrh ustanovení § 1316 přejímá podstatu § 476d odst. 2 stávajícího obč. z., avšak s tím posunem, že nevolí výslovný odkaz na poslední pořízení ve formě notářského zápisu, jak je tomu dnes, ale obecný poukaz na veřejnou listinu, jaký osnova volí i v jiných případech. Aktuálně se na věcném obsahu právní úpravy nemění nic a sepisování závětí zůstane i nadále vyhrazeno notářům. Leč právě v případě závětí činěných osobami ve věku od 15 do 18 let osnova nechce bránit ani případnému dalšímu vývoji právní úpravy. V minulosti tato agenda nespádala jen do působnosti notářů, nýbrž i do působnosti soudů. Není důvod, aby občanský zákoník představoval překážku případnému návratu k tomuto modelu a rozšíření možnosti učinit závěť i jinou veřejnou listinou než notářským zápisem. Krom toho i osnova samotná počítá se zvláštními případy pořizování závěti jako veřejné listiny (§ 1332 a násl.).

§ 1317

Kdo byl zbaven svéprávnosti, není způsobilý pořizovat, ledaže se byl uzdravil.

K § 1317:

Pokud se jedná o osoby, jejichž nesvéprávnost není založena nedosažením potřebného věku, nýbrž újmou na duševním zdraví, řeší osnova v § 1317 otázku osob úplně zbavených svéprávnosti. Vyloučení pořizovací způsobilosti u nesvéprávných osob je jen konkretizačním opakováním toho, co i jinak plyne z ustanovení obecné části osnovy. Normativní význam má zejména výhrada "ledaže se byl uzdravil" v § 1317. Člověk, který svéprávnosti již nabyt dosažením věku či sňatkem, je svéprávnosti zbavován soudním výrokem a soudním výrokem je mu svéprávnost také případně vracena. Není však úmyslem zcela vyloučit pořizovací způsobilost těchto lidí jen proto, že se něco stalo v období vyměřeném právními mocemi úředního výroku: rozhodovat musí věcná stránka, a proto se nevylučuje možnost učinit poslední pořizování v odpovídajícím zdravotním stavu.

Mimoto je ještě případ člověka, u něhož jsou dány zdravotní důvody pro to, aby byl zbaven svéprávnosti, ale rozhodnutí o tom ještě nebylo vydáno, resp. nenabylo právní moci. O těchto případech sice návrh ustanovení o dědickém právu nenormuje nic, ale jejich řešení vyplývá již z obecné části zákoníku. Zásadně platí, že platnost právních jednání učiněných před rozhodnutím o zbavení či omezení svéprávnosti následným soudním výrokem dotčena není (§ 51), ledaže vůle jednajících osoby vůbec chybí (§ 448 a 450).

Rozdíl mezi oběma situacemi je ve vedení důkazu: kdo tvrdí platnost závěti učiněné osobou zbavenou svéprávnosti, prokazuje, že zůstavitel byl v době vyhotovení závěti již zdrav a že zůstavitel pořídil s plnou rozvahou; kdo popírá platnost závěti učiněné osobou, která svéprávnosti zbavena nebyla, musí prokázat její indispozici vyvolávající absenci vůle. Snesení takového důkazu je arci velmi obtížné, ale navržené řešení plně odpovídá věcné stránce té které situace, neboť v těchto případech padá důkazní břemeno vždy na toho, kdo prosazuje uplatnění výjimky z pravidla.

§ 1318

(1) Kdo byl ve svéprávnosti omezen, může v rozsahu omezení pořizovat jen formou veřejné listiny.

(2) Kdo byl ve svéprávnosti omezen pro závislost na návykové látce nebo na hráčské vášni, může v rozsahu omezení pořizovat v jakékoli předepsané formě, nejvýše však o polovině pozůstalosti. Zbývající část pozůstalosti případně zákonným dědicům; není-li jich, může zůstavitel pořídit o celé pozůstalosti.

K § 1318:

Pokud se jedná o osoby, jejichž svéprávnost byla omezena, rozlišuje osnova ve shodě se standardními úpravami této problematiky dvě rozličné situace, promítnuté do návrhu úpravy § 1318.

První odstavec obsahuje obecnou úpravu o lidech omezených ve svéprávnosti. Takoví lidé mohou pořizovat jen ve formě veřejné listiny. Návrh přikazuje analogický postup, jaký je předepsán pro osoby částečně nesvéprávné pro nedostatek věku, protože obě situace jsou srovnatelné.

Druhý odstavec má speciální pravidlo vztahující se k lidem, kteří byli ve svéprávnosti omezeni pro závislost na alkoholu, psychotropních látkách či podobných přípravcích, anebo na hráčské vášni. Takoví lidé se mají způsobilost pořídit o svém majetku v jakékoli formě, ale jejich testovací volnost je omezena co do rozsahu. Pořídit mohou nanejvýš jen o polovině svého majetku. Toto řešení odpovídá tradičnímu modelu, podle kterého v těchto případech musí alespoň polovina pozůstalosti připadnout zákonným dědicům. Účelem této úpravy je zesílená ochrana dědiců, jimž by jinak pozůstalost napadla podle zákonné posloupnosti. Proto, nejsou-li takoví dědicové, odpadá důvod tohoto omezení a není příčiny bránit tomu, kdo pořizuje, aby rozhodl o celé pozůstalosti.

Účinky omylu

§ 1319

(1) Podstatný omyl zůstavitele způsobuje neplatnost ustanovení závěti, kterého se týká.

(2) Omyl je podstatný, týká-li se osoby, které se něco zůstavuje, nebo podílu či věci, které se zůstávají, anebo podstatných vlastností věci. Vlastnosti jsou podstatné, je-li zřejmé, že by zůstavitel v závěti tak neurčil, kdyby se v nich nebyl zmýlil.

§ 1320

Ustanovení je platné, ukáže-li se, že osoba nebo věc byla jen nesprávně popsána.

§ 1321

Omyl v pohnutce, jestliže se vůle zůstavitele zakládá jen na této mylné pohnutce, způsobuje neplatnost ustanovení závěti.

K § 1319 až 1321:

Závěť je právním jednáním jedné osoby, a proto i na ni dopadají obecná ustanovení o právních jednáních. Přesto je namístě upravit v ustanoveních o dědickém právu některé zvláštní otázky týkající se platnosti tohoto zvláštního jednání a jeho výkladu. Mezi ně spadají i zvláštní ustanovení o následcích zůstavitelova omylu. I v tomto případě není platnost závěti posuzována z hlediska adresáta (dědice, odkazovníka), ale z hlediska jejího pořizovatele. Rozhoduje, že zůstavitel jednal v podstatném omylu, tj. v takovém, že by zůstavitel nepořídil o pozůstalosti (nebo její části) tak, jak učinil, pokud by se nebyl zmýlil. Nerozhoduje, kdo takový omyl vyvolal, ba ani to, vznikl-li podstatný omyl výhradně z příčin na straně samotného zůstavitele.

Následkem podstatného omylu je v neplatnosti toho ustanovení závěti, jehož se týká. Týká-li se takový omyl celé závěti, pak je neplatná celá závěť. Neplatnost je relativní a právo dědice dovolat se jí je časově omezeno podle obecné části.

Pouhá vada projevu - včetně případů přeřeknutí, přepsání, nesprávného pojmenování nebo popsání - není podstatným omylem. Tak např. chybné uvedení osobního jména nebo příjmení nevyvolá neplatnost příslušného ustanovení závěti, nebude-li přesto pochybnost, kterého člověka zůstavitel obmyslil.

Pododdíl 2
Forma závěti

§ 1322

Byla-li závěť pořizena v písemné formě, musí být nepochybné, který den, měsíc a rok byla podepsána, jinak je neplatná.

K § 1322:

Po ustanoveních o pořizovací způsobilosti a následcích omylu při pořizování závěti následuje § 1322 o vnější formě závěti. Předepsaná forma je podmínkou platnosti závěti. O jednotlivých formách závěti se pojednává dále. Základní rozlišení závětí je na závěti pořizované soukromě a veřejně (formou soukromé a veřejné listiny), z něhož také vychází systematika jejich úpravy.

Ustanovení § 1322 je společné pro všechny formy závěti. Přejímá se tu stávající dikce § 476 odst. 2 dnešního obč. z., přestože tradiční úprava chápala náležitost datace podpisu (stejně jako uvedení místa podpisu) jen jako nepodstatnou náležitost posledního pořízení.

Závěť pořízená soukromou listinou

§ 1323

Kdo chce pořizovat písemně beze svědků, napíše závěť vlastní rukou a vlastní rukou opatří závěť datem a podepíše ji.

§ 1324

Závěť, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou, musí vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli.

§ 1325

(1) Nevidomý projeví poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena svědkem, který závěť nepsal.

(2) Neslyšící, který nemůže číst nebo psát, projeví poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, jejíž obsah musí být tlumočen do znakové řeči svědkem, který závěť nepsal. Všichni svědci musí ovládat znakovou řeč, do které bude obsah listiny tlumočen.

(3) Zůstavitel přítom před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli.

§ 1326

(1) V závěti pořízené osobami uvedenými v § 1325 budiž uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo závěť napsal, kdo ji přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli. Byl-li obsah listiny přetlumočen do znakové řeči, musí být i toto v listině uvedeno včetně údaje, kdo jej tlumočil.

(2) Listinu podepíše i zůstavitel; nemůže-li psát, použije se § 450 obdobně.

K § 1323 až 1326:

Zachovává se obecná úprava obou forem soukromě pořízené závěti. Navržená ustanovení § 1323 a 1324 zásadně přejímají stávající úpravu § 476a a 476b platného občanského zákoníku.

Rovněž návrh ust. § 1325 a 1326 zásadně přejímá stávající dikci § 476d odst. 3, 4 a 5 platného občanského zákoníku.

Závěť pořízená veřejnou listinou

§ 1327

(1) Zůstavitel může projevit svoji poslední vůli ve veřejné listině, zejména ve formě notářského zápisu.

(2) Zákon stanoví, kdy je třeba pořídit závěť před svědky nebo za účasti jiných osob, a případně též, že závěť lze pořídit i jinou veřejnou listinou, než je notářský zápis.

§ 1328

Kdo sepisuje veřejnou listinu o závěti přesvědčí se, zda se projev poslední vůle děje s rozvahou, vážně a bez donucení.

K § 1327 a 1328:

Ust. § 1327 zásadně přejímá § 476d odst. 1 platného obč. z. Veřejná závěť je závěť učiněná ve formě veřejné listiny. Forma notářského zápisu zůstává základní formou veřejné listiny, v níž se závěť pořizuje. Vzhledem k návrhu úpravy § 1332 a násl. však nelze v navrhovaném ustanovení zúžit problematiku jen na notářské zápisy.

V ustanoveních § 1316 a 1318 je pořizovací způsobilost některých lidí, kteří nejsou plně svéprávní, omezena tím způsobem, že mohou platně pořizovat jen ve formě veřejné listiny. Z toho důvodu se navrhuje stanovit v navazujícím § 1329, že ten, kdo s takovým člověkem závěť sepisuje, má se podle možnosti přesvědčit o zůstavitelově náležité vůli.

Svědkové závěti

§ 1329

(1) Svědci se zúčastní pořizování závěti takovým způsobem, aby byli s to potvrdit, že zůstavitel a pořizovatel jsou jedna a táž osoba. O svědcích platí § 49 odst. 3 obdobně.

(2) Svědek se podepíše na listinu obsahující závěť s doložkou poukazující na jeho vlastnost jako svědka a uvede v ní své osobní údaje. Není třeba, aby svědek obsah závěti znal.

§ 1330

(1) Dědic nebo odkazovník není způsobilý svědčit o tom, co se mu zůstavuje. Stejnou měrou není způsobilá být svědkem osoba dědici nebo odkazovníkovi blízká, ani zaměstnanec dědice nebo odkazovníka.

(2) K platnosti ustanovení závěti učiněného ve prospěch některé z osob uvedených v odstavci 1 se vyžaduje, aby je zůstavitel napsal vlastní rukou nebo aby je potvrdili tři svědci.

§ 1331

Ustanovení § 1330 platí obdobně i pro toho, kdo při pořizování závěti působí jako pisatel, předčítatel, tlumočník nebo úřední osoba.

K § 1329 až 1331:

Náhradou za úpravu ustanovení § 476e a 476f platného občanského zákoníku se navrhuje společná ustanovení o svědcích závěti. Věcně se dosah stávající právní úpravy nezužuje. Doplnuje se však o některé upřesňující konstrukce inspirované zejména zákoníky rakouským a nizozemským.

Předně se v navrhované úpravě vymezují vlastnosti osob způsobilých svědčit. V tom směru se odkazuje na § 46 odst. 3 obecné části, podle něhož svědkem může být jen osoba, která na prohlášení a jeho obsahu nemá zájem a která není nevidomá, neslyšící, němá nebo neznalá jazyka, v němž je prohlášení učiněno. Svědci musí prohlášení podepsat a být s to potvrdit schopnost prohlašujícího jednat, stejně jako i povahu jeho jednání. Hlavním úkolem svědka je potvrdit totožnost osoby zůstavitele jako osoby, která závěť pořídila a prohlášení zůstavitele o závěti jako projevu jeho poslední vůle.

Z odkazu na § 46 odst. 3 obecné části v tom smyslu, že svědkem závěti může být obecně jen ta osoba, která na závěti a jejím obsahu nemá zájem, plyne i vyloučení z okruhu osob způsobilých svědčit těch, kteří by jako dědicové zůstavitele nastoupili podle zákonné posloupnosti.

Upřesnění a rozvedení generálního zákonného výměru dále obsahuje § 1330 odst. 1. Podle něho není způsobilý svědčit zásadně ani dědic nebo odkazovník, ani osoba mu blízká nebo jeho zaměstnanec. Vyjímecně se však v § 1323 odst. 2 navrhuje připustit, aby i tyto osoby případně svědčily, bude-li závěť učiněna před třemi svědky (namísto běžných dvou). Dědic či odkazovník - popř. osoby jim blízké či jejich zaměstnanci - mohou být svědky také v tom

případě, jestliže zůstavitel vlastní rukou napíše tu část závěti, v níž dotyčnou osobu za dědice nebo odkazovníka povolává (to ovšem není možné, jde-li o veřejnou závěť).

Vyžaduje se nově, aby se svědci podepsali na listinu obsahující závěť s doložkou, která poukazuje na jejich vlastnost jako svědků. Posun je zejména ve výslovném ustanovení, že svědci alografní závěti nemusí znát obsah závěti; jejich úkol není v kontrole obsahu závěti, nýbrž v potvrzení, že ten, kdo závěť pořídil, je zůstavitelem (srov. § 1329), který prohlašuje, že listina, na niž poukazuje, obsahuje jeho poslední vůli. Stejně tak se bere v úvahu poukaz literatury,⁵⁰⁾ že by bylo ve vlastním zájmu svědků trvat na tom, aby se tyto osoby podepsaly jako svědci právě proto, že je to účelné, nejsou-li s obsahem závěti seznámeni.

K ustanovením o svědcích se připojuje návrh ustanovení § 1331, který věcně přejímá podstatný obsah § 476f platného občanského zákoníku o dalších osobách účastnících se při sepisu závěti, ať již se tak děje soukromě či veřejně (jedná se o pisatele, předčitatele, tlumočníky nebo o úřední osoby). Skupina ustanovení o způsobilosti být svědkem závěti nebo být jinou osobou, která bere účast při vyhotovení posledního pořízení sleduje účel vyloučení rizika nepřipustné manipulace s poslední vůlí.

Úlevy při pořizování závěti

§ 1332

(1) Kdo se nachází v místě, kde je pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života, zejména tam, kde je běžný společenský styk ochromen v důsledku přírodní pohromy, nakažlivé nemoci, boje nebo jiné mimořádné události, může zůstavitel závěť poříditi s úlevami.

(2) Závěť jako veřejnou listinu lze poříditi za přítomnosti dvou svědků před starostou obce nebo před osobou, kterou starosta pověří.

(3) Soukromou závěť lze poříditi i ústně před dvěma svědky. Doporučuje se, aby si svědci obsah závěti společně nebo každý zvlášť zůstavitelovu poslední vůli poznamenali, anebo aby ji dali co možná nejdříve zaznamenat jinou osobou. Bude-li po smrti zůstavitele předložena řádně sepsaná listina, podepsaná svědky, bude důvodem dědické posloupnosti jako závěť pořizená písemně. Pokud taková listina není, bude důvodem dědické posloupnosti soudní protokol o souhlasné výpovědi svědků.

⁵⁰⁾ Mikeš, J. - Muzikář, L., Dědické právo: Praha, Linde, 2003, s. 91.

§ 1333

(1) Na palubě námořního plavidla nebo na palubě letadla může zůstavitel, má-li pro to vážný důvod, pořídit závěť i před kapitánem nebo před prvním důstojníkem, anebo, nejsou-li, před osobou, která zaujala jejich místo. Závěť, sepsaná nebo potvrzená některou z těchto osob za přítomnosti dvou svědků, se považuje za veřejnou listinu.

(2) Platnost závěti nelze popřít tím, že zůstavitel neměl vážný důvod podle odstavce 1.

§ 1334

(1) V případě války a podobných vojenských operací může voják nebo jiná osoba náležející k armádě pořídit závěť i před důstojníkem za přítomnosti dvou svědků. Závěť sepsaná nebo potvrzená důstojníkem se považuje za veřejnou listinu.

(2) Důstojník se může zúčastnit pořizování závěti, jen nemůže-li se zůstavitel za tím účelem obrátit na notáře; porušení tohoto ustanovení nemá za následek neplatnost závěti.

§ 1335

(1) Při pořizování závěti podle předchozích ustanovení mohou být svědky i osoby, které dosáhly čtrnáctého roku věku, a osoby, které byly ve svéprávnosti jen omezeny.

(2) Současná přítomnost svědků se vyžaduje jen při soukromé závěti pořizené ústně.

§ 1336

Platnosti závěti není na újmu, nepodepíše-li ji zůstavitel nebo svědek proto, že nemůže psát, nebo pro jinou závažnou překážku, je-li příčina této překážky v listině výslovně uvedena.

§ 1337

(1) Uplyne-li šest měsíců od konce roku, kdy byla pořizena podle § 1332 nebo 1333, pozbuďte závěť platnosti, pokud nevyhovuje ustanovením § 1322 až 1326, ledaže se jedná o závěť zůstavitele, který od konce této lhůty až do své smrti nebyl způsobilý pořídit.

(2) Totéž platí o závěti pořizené podle § 1334, ale lhůta se počítá od konce válečné doby.

K § 1332 až 1337:

Vážnost závěti jako poslední vůle zůstavitele, ohled na ni jako na zůstavitelovo poslední přání a závažné majetkové důsledky závěti, to vše za pravidelného běhu událostí předpokládá, že zůstavitel přistoupí k sepsání závěti v klidu, po zralé úvaze a s rozvahou. Nelze však vyloučit mimořádné situace, kdy se události z vnějších příčin vyvinou nečekaným způsobem a kdy člověk, ač má třeba i osud svého majetku po své smrti důkladně promyšlen, nemůže pořídit s obřadnostmi, které zákon vyžaduje pro běžné situace. Proto standardní zákoníky

poskytují pro tyto případy úlevy, které zůstaviteli usnadňují poslední vůli projevit. V té souvislosti se mluví o privilegovaných testamentech. Jejich úprava byla z našeho dědického práva vyloučena v r. 1950 občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb. s odůvodněním, že se jednak preferuje dědění ze zákona, jednak "že se nový občanský zákoník tvoří pro období mírového budování socialismu," jak uvedla důvodová zpráva k § 542 až 545 cit. zák.

Návrh úpravy privilegovaných závětí se inspiruje jak předválečnou osnovou, tak zvláště občanskými zákoníky rakouským, polským, italským a nizozemským.

Úlevy poskytované při pořizování závěti se vztahují ke třem zvláštním situacím. Tato úprava však nevyklučuje, aby zůstavitel zákonných úlev nevyužil a postupoval při vyhotovení závěti podle obecných ustanovení - a vyhotovil např. holografickou závěť apod.

Předně se jedná o situace, kdy se člověk ocitne na místě, kde je v ohrožení života v důsledku mimořádné události, která ochromuje styk mezi lidmi. V takovém případě se dovoluje poříditi soukromou nebo veřejnou závěť s určitými úlevami, a to veřejnou závěť před starostou obce, případně jinou pověřenou úřední osobou, za přítomnosti dvou svědků, a soukromou závěť ústně před dvěma svědky. Lze poznamenat, že závěť pořízenou ústně přede svědky znalo naše právo do r. 1950 jako standardní způsob pořízení a např. rakouské právo ji zná dodnes (§ 585 ABGB).

Dále se jedná o případy náhlých situací, k nimž může dojít na palubě námořního plavidla nebo na palubě letadla. Tehdy se umožňuje poříditi závěť jako veřejnou listinu před kapitánem nebo prvním důstojníkem za účasti svědků. Pořizovatel musí mít pro takové pořízení vážný důvod; nemá-li ho, pak má kapitán (první důstojník) vyhotovení závěti odmítnout, ale neučiní-li tak, nelze pro takové pochybení popřít platnost závěti.

Konečně se jedná o úlevy pro vojenské osoby poskytované pro případ válečných operací, kdy může závěť s takovou osobou jako veřejnou listinu sepsat důstojník. Tento mimořádný způsob posledního pořízení se umožňuje pro případ, že voják či jiná osoba náležející k armádě nemá možnost obrátit se na notáře. Pokud je taková možnost, má důstojník sepsat závěti odmítnout, ale neučiní-li to, nemůže to vést k popření platnosti závěti.

Nastane-li některá z těchto mimořádných situací, poskytují se rovněž úlevy v požadavcích kladených na svědky. Způsobilost svědčit mají mít i osoby svéprávné jen částečně (starší 14ti let nebo omezené ve svéprávnosti soudem) a pořizuje-li se závěť ve formě veřejné listiny,

nemusí být svědci současně přítomni. Jiné zákonné požadavky na svědky a na osoby účastnící se vyhotovení závěti zůstávají nedotčeny.

Další úleva se týká náležitosti podpisu. Mohou nastat situace, že zůstavitel nebo některý svědek nebude s to závěť podepsat z objektivních důvodů. Na to pamatuje návrh § 1336.

Protože závěť pořízená s úlevami připadá v úvahu jen v mimořádných situacích, nepropůjčuje se jí trvalá platnost a omezuje se jen na dobu šesti měsíců od konce překážky, která představovala důvod tohoto mimořádného kroku. Výjimka z tohoto pravidla dopadá jen na případy, kdy zůstavitel nebyl od konce této lhůty až do své smrti závěť pořídit závěť ve standardní formě.

Pododdíl 3 Vedlejší doložky v závěti

§ 1338

Zůstavitel může uvést v závěti podmínku, doložení času nebo příkaz.

K § 1338:

Podle současné úpravy (§ 478 obč. z.) nemají podmínky připojené k závěti právní důsledky. Jedná se o zásadu promítnutou do našeho dědického práva v totalitní době (§ 550 odst. 2 zák. č. 141/1950 Sb.) s argumentem, že "v kapitalistickém řádu (...) dědické právo (...) rozšiřuje dispoziční svobodu soukromého vlastníka i za hranice jeho fyzického života. Vlastník mohl různými podmínkami a příkazy, připojenými k závěti, omezovat své právní nástupce (...) Zcela jinak je tomu ve společnosti nastoupivší cestu k socialismu, kdy nová hospodářská struktura vytváří i nové dědické právo."⁵¹⁾ Totalitní princip opovržení vůlí zůstavitele standardní občanské zákoníky neakceptují. Osnova se tedy přiklání k obvyklému modelu, při němž rozhoduje, že to je zůstavitelův majetek, o němž je pořizováno a že to je i jeho respektabilní vůle, kterou projevuje, jak má být s jeho majetkem po jeho smrti naloženo. Předpokládáme-li hospodářský a právní pořádek založený na institutu soukromého vlastnictví a mezigenerační kontinuitu cílů, a tím i motivaci k produktivní činnosti, spořivosti a vůbec ke

⁵¹⁾ Důvodová zpráva k zák. č. 141/1950 Sb., obecná část. Právní ústav ministerstva spravedlnosti (red.), Občanský zákoník, 3. vyd., Praha: Orbis, 1956, s. 45.

spořádanému životu,⁵²⁾ jeví se jako nejvýš účelné dát zůstaviteli možnost, aby dal pokyny, jak uspořádat majetkové poměry vzešlé z jeho celoživotní činnosti pro dobu po jeho smrti.

Z těchto základních důvodů se navrhuje umožnit, aby zůstavitel mohl závěť opatřit vedlejšími doložkami. Tyto vedlejší doložky jsou dvojího druhu.

Jednak je to možnost ustavit vykonavatele závěti. Jelikož naše dědické právo není vybudováno na delačním (odevzdacím) principu, je úkolem vykonavatele závěti zejména jeho mediační funkce. Literatura už dávno ukázala, že "v dědicích bojujících o svoje zájmy často se uplatní nejtemnější stránky lidské bytosti" a že je "zájmem mimořádné hodnoty mravní, aby smrt člověka nebyla doprovázena úpornými zápasy, nenávisí a zlobou," když "ten, kdo by mohl zasáhnouti - je mrtev."⁵³⁾ Zkušenost ukazuje, že racionalistický přístup, podle něhož k urovnání dědických záležitostí jsou povoláni soud a notář jako vykonavatel některých soudních úkolů, plně nevykryvá vše, co má být v této souvislosti zařízeno. Z toho důvodu je účelné poskytnout zůstaviteli právo ustavit jako vykonavatele závěti osobu, k níž má důvěru a na niž se spoléhá, že přispěje k splnění jeho poslední vůle a urovnání dědických věcí. Vykonavatel závěti má zásadně též spravovat pozůstalost až do potvrzení nabytí dědictví dědicům soudem (§ 1461), ledaže je za tím účelem ustaven i správce pozůstalosti. Zřizuje-li zůstavitel závětí nadaci, má vykonavatel závěti podle § 286 obecné části zařídit i v tom směru vše potřebné.

Druhá skupina doložek v závěti má zůstaviteli umožnit, aby mohl k závěti připojit jinou podmínku, doložení času nebo příkaz. Tím se osnova odvrací od tradice založené u nás totalitním právem a vychází zejména z vládního návrhu občanského zákoníku z r. 1937 s přihlédnutím ke standardním evropským zákoníkům.

Vykonavatel závěti

§ 1339

(1) Zůstavitel může závětí ustavit jejího vykonavatele a určit, jaké má vykonavatel závěti povinnosti, a případně též, jak bude odměněn.

⁵²⁾ Srov. *Tilsch, E.*, Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní, Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, s. 10, 13 a 15.

⁵³⁾ *Svoboda, E.*, Dědické právo, Praha: Československý kompas, 1946, s. 11.

(2) Zjistí-li soud při projednávání dědictví, že byl vykonavatel v závěti ustaven, vyrozumí ho o tom.

§ 1340

(1) Vykonavatel závěti, přijme-li svou funkci, pečuje o řádné splnění poslední vůle zůstavitele a působí na odstranění neshod mezi dědici. Může též namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka.

(2) Vykonavatel závěti náleží všechna práva, která jsou potřebná ke splnění přijatých úkolů.

§ 1341

Při námitce neplatnosti ustavení vykonavatele závěti může vykonavatel závěti vykonávat svou funkci, neučiní-li soud jiné opatření, až do právní moci rozhodnutí, že tento projev zůstavitelovy poslední vůle není platný.

Správce pozůstalosti

§ 1342

(1) Zůstavitel může závětí ustavit správce pozůstalosti nebo některé její části (dále „správce pozůstalosti“) a určit, jaké má povinnosti, a případně též, jak bude odměněn.

(2) Přijme-li správce pozůstalosti svou funkci, vykonává ji s péčí řádného hospodáře.

§ 1343

Byl-li ustaven i vykonavatel závěti, řídí se správce pozůstalosti jeho pokyny; jejich práva a povinnosti se posoudí podle ustanovení o příkazu.

§ 1344

Není-li správce pozůstalosti ustaven, platí, že správou pozůstalosti zůstavitel pověřil vykonavatele závěti.

Podmínky

§ 1345

Směřuje-li podmínka k jednání dědice nebo odkazovníka, které jím může být opakováno, musí být po smrti zůstavitele znovu vykonáno, i když se tak již stalo za života zůstavitele.

§ 1346

Podmínka uložená dědici nebo odkazovníku se nevztahuje na náhradníka, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele.

§ 1347

K nabytí toho, co bylo zůstaveno s odkládací podmínkou, je třeba, aby osoba, již bylo něco takto zůstaveno, přežila zůstavitele a byla způsobilá dědit.

§ 1348

(1) Na nemravnou, nezákonnou nebo nesrozumitelnou podmínku se hledí, jako by k závěti nebyla připojena. Totéž platí o nemožné podmínce rozvazovací.

(2) Ustanovení závěti, kterým se někomu uděluje právo s nemožnou odkládací podmínkou, je neplatné.

§ 1349

Na podmínku, aby dědic nebo odkazovník neuzavíral manželství se hledí, jako by k závěti nebyla připojena. Zůstavitel však může zanechat někomu poživací právo nebo důchod na dobu, než uzavře manželství.

K § 1339 až 1349:

I pro podmínky v závěti platí obecně to, co ustanovují generální ustanovení o právním jednání v obecné části osnovy (§ 466). Z důvodu srozumitelnosti úpravy přesto dochází v § 1348 k dílčímu opakování § 466 odst. 1 v části týkající se nemožných rozvazovacích podmínek. Podle § 1348 má tedy platit, že se hledí jako na nenapsanou nejen na nemožnou rozvazovací podmínku, jako při jiných právních jednáních, ale i na podmínku nezákonnou nebo nesrozumitelnou. Bez tohoto ustanovení by byly klauzule v závěti obsahující nemravnou, nezákonnou nebo nesrozumitelnou podmínku neplatné, a v důsledku toho mohlo být neplatným i povolání dědice nebo odkazovníka na základě takové podmínky, což se nezamýšlí. Podobně se hledí podle § 1349 jako na nenapsanou i na podmínku, že někdo má nabýt dědictví, pokud neuzavře manželství.

Naproti tomu udělení práva s nemožnou odkládací podmínkou má být neplatné, tudíž dědic (odkazovník) takto povolaný platně povolán nebude.

Doložení času

§ 1350

Při nejistotě, zda nastane doba, jejímž doložením zůstavitel omezil právo někomu zůstavené, platí takové ustanovení za podmíněné.

§ 1351

Je-li čas určen tak, že rozhodná chvíle nastat musí, přechází zůstavené právo jako jiná nepodmíněná práva i na dědice té osoby, již bylo takto zůstaveno.

§ 1352

Je-li jisté, že doba vyměřená v závěti nastat nikdy nemůže, posoudí se toto doložení času jako nemožná podmínka. Bude-li však nepochybné, že se zůstavitel při určení času jenom zmýlil, určí se rozhodná chvíle podle jeho pravděpodobné vůle.

K § 1350 až 1352:

Podstata závětních klauzulí o doložení času je v zůstavitelově určení, že dědic (odkazovník) má právo nabýt jen na určitou dobu, případně že je má nabýt později než dnem zůstavitelovy smrti. Rozdíl mezi doložením času a podmínkou je zejména v tom, že se doložení času váže vždy na událost, která v budoucnu nastat musí. Při nejistotě, nastane-li okamžik, k němuž má být dědic nebo odkazovník povolán (*dies incertus an*) - např. při úspěšném dokončení studia, uzavření sňatku, dosažení zletilosti nebo jiného určitého věku, nehledí se na takové klauzule jako na doložení času, nýbrž na určení podmínky.

Zůstavitel tedy bude moci omezit ustanovení závěti určením času, takže povolání se má stát dědicem (odkazovníkem) nikoli již v den zůstavitelovy smrti (*dies a quo*) nebo se má stát dědicem jen na nějakou dobu (*dies ad quem*).

Je-li čas stanoven tak, že nastat nikdy nemůže, posoudí se příslušná klauzule podle ustanovení § 1348 o nemožných podmínkách. Avšak je-li nepochybné, že se zůstavitel jenom zmýlil zřejmě ve výrazu (např. "31. června" namísto "30. června"), je namístě zůstavitelovo nařízení zachovat v platnosti podle jeho předpokládané vůle.

Při jistotě, že určený čas nadejde, mohou nastat dvě situace: buď je také jisté, kdy nadejde (např. při jasném určení určitého kalendářního dne), anebo není jisté, kdy se tak stane (např. den ukončení studia na určité škole). Ale v obou těchto případech nastanou různé právní účinky, než tento čas nadejde, podle toho, zda byla doložena doba počáteční nebo konečná.

Byla-li doložena počáteční doba (*dies a quo*), napadne dědictví nebo odkaz při zůstavitelově smrti těm, kdo byli povoláni k dědictví až do určené doby, nebo - neurčil-li zůstavitel v závěti v tom směru ničeho - jeho zákonným dědicům. Ale jakmile *dies a quo* nadejde, napadne

dědictví (popř. odkaz) tomu, kdo byl od počáteční doby povolán za dědice (popř. za odkazovníka).

Naproti tomu byla-li doložena konečná doba (dies ad quem), napadne při zůstavitelově smrti dědictví tomu, kdo byl povolán až do konečné doby. Jakmile konečná doba nadejde, napadne dědictví tomu, kdo byl za dědice povolán od této konečné doby. Neurčí-li zůstavitel, kdo je od konečné doby povolán, napadne dědictví dědicům podle zákonné posloupnosti.

Poměr mezi osobou, která nabyla dědictví nebo odkaz s podmínkou nebo s doložením času, a jejím předchůdcem nebo nástupcem

§ 1353

(1) Dokud právo dědice zůstává odsunuto, protože vymíněná událost nebo určený čas ještě nenastaly, nesmí přední dědic, kterému dědictví připadlo, zcizit, co získal, ani o tom pořídit, ale naopak učinit vše nutné pro jeho zachování. Právo předního dědice je omezeno jako právo poživatele. Ustanovení o svěřenském nástupnictví se použijí obdobně.

(2) Táž omezení platí obdobně i pro předního odkazovníka.

§ 1354

Ustanovení § 1353 platí obdobně pro poměr mezi tím, komu byly zůstaveny dědictví nebo odkaz s rozvazovací podmínkou, a osobou, které má dědictví nebo odkaz připadnout po splnění podmínky.

K § 1353 a 1354:

Umožní-li se zůstaviteli, aby o pozůstalosti pořídil i tak, že dědictví napadne několika povolaným osobám po sobě, musí být podstata takto zanechané hodnoty zachována až do jejího odevzdání poslednímu v řadě. Proto nesmí osoba povolaná jako první v pořadí předmětnou hodnotu zcizit, ani o ní pořídit závětí či jinak, nýbrž má učinit vše, co je nutné pro její zachování.

Příkaz

§ 1355

(1) Pokud zůstavitel někomu něco zůstaví s připojením příkazu, posuzuje se příkaz jako podmínka rozvazovací, takže se zůstavení práva zmaří, nebude-li příkaz proveden, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli.

(2) Na příkaz bránící věc z pozůstalosti zcizit nebo zatížit ji se hledí, jako by k závěti nebyl připojen.

§ 1356

(1) Příkaz, který nelze přesně splnit, budiž splněn alespoň tak, aby mu bylo přibližně co možná vyhověno. Není-li možné ani to, podrží osoba obtížená příkazem to, co jí bylo zůstaveno, není-li zřejmá zůstavitelova opačná vůle.

(2) Kdo se učiní neschopným splnit příkaz, věda, že jej tím maří, pozbude to, co mu bylo zůstaveno.

§ 1357

V pochybnostech se doložka pokládá za příkaz, nikoli za podmínku.

§ 1358

Přání zůstavitele nemá právní účinky, vysloví-li se jím o účelu, ke kterému někomu něco zanechává, ale neuloží povinnost zanechané věci k tomuto účelu použít.

§ 1359

Příkaz ukládající jednání nemožné, nemravné nebo nezákonné je neplatný; uloží-li zůstavitel někomu takový příkaz s dodatkem, že jeho nesplněním vznikne dědici nebo odkazovníku povinnost něco plnit jinému či jiná újma, pak se k takové doložce nepřihlíží.

§ 1360

Ustanovení, kterým zůstavitel dědici nebo odkazovníku přikáže s pohružkou ztráty nějaké výhody, aby závěti neodporoval, nemá právní účinky, jde-li jen o odpor proti pravosti závěti nebo proti výkladu jeho smyslu.

K § 1355 až 1360:

Vedle podmínek a doložení času náleží mezi standardní vedlejší klauzule v závěti také příkazy. Zůstavitel může své poslední pořízení omezit i tím, že dědici nařídí, aby se zanechaným majetkem či s jeho částí určitým způsobem nakládal nebo aby něco vykonal či opominul. Pokud zůstavitel dědici nařídí, aby z dědictví někomu něco vydal, jedná se o odkaz (§ 1379 a násl.); nejde-li o takové nařízení, je to příkaz (modus) ve vlastním technickém smyslu.

Příkaz se zásadně posuzuje stejně jako rozvazovací podmínka. Pokud jej tedy dědic nesplní, ztrácí právo na dědictví, takže dědictví pozbude. Zůstavitel však může sám stanovit

účinky, které mají dědici postihnout, pokud příkaz nesplní. Zejména může pro ten případ určit, že dědic poskytne odkaz třetí osobě, pokud příkaz nesplní (poenae nomine relictum).

Pododdíl 4 **Zrušení závěti**

Pořízení nové závěti

§ 1361

Může-li starší závěť obstát vedle závěti novější, nezrušuje se jí, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli.

§ 1362

Ustanovení starší závěti nebo staršího dovětku se novějším dovětkem neruší, ledaže je z tohoto novějšího dovětku zřejmé, že vůle zůstavitele je jiná.

§ 1363

Neúčinnost zrušovací doložky

Prohlášení zůstavitele učiněné v závěti nebo jinak, že neplatná budou všechna jeho příští pořízení pro případ jeho smrti, anebo že budou neplatná taková pořízení, jež nebudou zřízena v určité formě, nemá právní účinky.

Odvolání závěti

§ 1364

Chce-li zůstavitel zrušit závěť a neučinit novou, odvolá ji výslovně, anebo mlčky tak, že zničí listinu.

§ 1365

(1) Odvolat závěť lze prohlášením učiněným v takové formě, jaká se vyžaduje pro pořízení závěti.

(2) Kdo byl ve svéprávnosti omezen pro závislost na návykové látce, anebo na hráčské vášni, může platně odvolat závěť, nezkrátí-li tím své dědici nad míru uvedenou v § 1318 odst. 2.

§ 1366

(1) Zůstavitel zruší závěť zničením listiny, na níž byla napsána.

(2) Porušil-li zůstavitel listinu jiným způsobem, anebo neobnovil-li zůstavitel závěť, ač ví, že listina byla zničena či ztracena, ruší se tím závěť, jen plyne-li z okolností nepochybně zůstavitelův zrušovací úmysl.

(3) Zničí-li zůstavitel jen jeden z několika stejnopisů závěti, nelze z toho ještě usuzovat na odvolání závěti.

§ 1367

Odvolá-li zůstavitel novější závěť a starší závěť uchová, nabude starší písemně vyhotovená závěť znovu účinnost.

K § 1361 až 1367:

Návrh ustanovení o zrušení závěti vychází z právní úpravy stávající (§ 480 obč. z.), ale je přesnější, vyhovuje vědecké kritice, že této otázce není v platná zákonné úpravě věnována náležitá pozornost⁵⁴⁾ a přibližuje se ke standardním úpravám. Závěť lze zrušit buď pořízením nové závěti, anebo odvoláním závěti.

Zachováno je pravidlo, že pořízením novější závěti se starší závěť ipso facto ruší, pokud starší závěť nemůže vedle závěti novější obstát a v té míře, v jaké nemůže obstát. K tomu pravidlu je ve zvláštním ustanovení připojeno nové ustanovení o účincích dovětku (kodicilu). Účelem dovětku je doplnit již existující závěť, proto - zřizuje-li se např. kodicilem jen odkaz - nemůže to mít vůči již existující závěti zrušovací účinky. Mělo-li by se tak stát, musel by se v tom směru zůstavitel jasně vyjádřit.

Navrhuje se doplnit výslovné ustanovení, že bez právních účinků je prohlášení zůstavitele, že neplatná budou všechna jeho příští pořízení pro případ smrti, případně že jeho eventuelní příští závěti budou neplatné, pokud nebudou pořízena v určité zvláštní formě. Toto pravidlo bylo zatím dovozováno jen literaturou.

Druhý způsob zrušení závěti je její odvolání. Odvolat závěť lze výslovně nebo mlčky: totiž buď výslovným prohlášením učiněným v takové formě, jaká se vyžaduje pro pořízení závěti, anebo zničením listiny, na níž je závěť napsána. I toto základní pravidlo se přejímá z platného občanského zákoníku s tím, že se v § 1366 navrhuje stanovit opět podrobnější pravidla pro některé případy vyvolávající pochybnosti.

Nové je ustanovení o zachování (obnovení) platnosti starší závěti, v případě, že zůstavitel novější závěť zničí nebo jinak odvolá. Navržené pravidlo odpovídá evropským standardům a vyhovuje i běžnému lidskému chápání.

⁵⁴⁾ Mikeš, J. - Muzikář, L., Dědické právo, Praha: Linde, 2003, s. 97.

Oddíl 3
Dědická smlouva

§ 1368

(1) Zůstavitel může uzavřít dědickou smlouvu, v níž povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo za odkazovníka a druhá strana to přijímá. K platnosti dědické smlouvy se vyžaduje forma veřejné listiny.

(2) Co se v tomto oddílu stanoví o smluvním dědici, platí obdobně i pro smluvního odkazovníka.

§ 1369

(1) Dědickou smlouvu může uzavřít jen zůstavitel zletilý a plně svéprávný.

(2) Dědickou smlouvu mohou strany uzavřít a závazek z dědické smlouvy mohou změnit nebo zrušit jen osobním jednáním; je-li zůstavitel ve svéprávnosti omezen, může tak učinit jen se souhlasem opatrovníka.

§ 1370

(1) Dědickou smlouvou nelze pořídit o celé pozůstalosti. Čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle. Chce-li zůstavitel zanechat smluvnímu dědici i tuto čtvrtinu, může tak učinit závětí.

(2) Kdo byl ve svéprávnosti omezen pro závislost na návykové látce, anebo na hráčské vášni, může pořídit dědickou smlouvou jen o majetku, o němž je způsobilý pořídit závětí. Z tohoto majetku se počítá čtvrtina vyhrazená pořízení podle jeho zvlášť projevené vůle.

K § 1368 až 1370:

Dědická smlouva je zvláštní institut dědického práva, existující v řadě evropských zemí (Francie, Švýcarsko, Německo, Rakousko). Znalo jej i naše právo, dokud nebyl občanským zákoníkem z r. 1950 ze soukromého práva vymýcen. Osnova sleduje návrat k tomuto institutu. Základní vlastností závěti jako právního jednání jedné osoby je, že zůstavitel, pokud je naživu, může závěť kdykoli změnit, doplnit, odvolat. Naproti tomu dědická smlouva je právní jednání dvoustranné, kterým jedna strana (zůstavitel) povolává druhou za dědice své pozůstalosti nebo její části a tato druhá strana své ustavení za dědice přijímá. Strany se za dědice též mohou ustavit navzájem, anebo povolát za dědice třetí osobu. V dědické smlouvě jde sice o povolání určité osoby za dědice, avšak za dědice presumptivního (podobně jako v závěti), neboť ani fakt takové smlouvy nezbavuje tohoto dědice práva dědictví odmítnout

nebo žádat soupis pozůstalosti. Jako každá jiná smlouva, tak i tato zakládá právní závazek a právní nárok, a proto nemůže být jednostranně změněna nebo zrušena.

Dědická smlouva je tedy smíšený právní útvar mezi smlouvou a závětí - jedná se ve své podstatě o dvoustranné, závazné ustanovení za dědice - a tudíž na ni dopadají jak ustanovení o smlouvě, tak o závěti. Kdo chce uzavřít dědickou smlouvu, musí mít nejen pořizovací způsobilost, ale i způsobilost smluvně se zavázat. Smíšená povaha dědické smlouvy vyvolává i rozličné přístupy k jejímu systematickému zařazení. Různé zákoníky ji systematicky řadí různě: tak např. Code civil ji upravil v části nazvané o darování a testamentech, jiné zákoníky upravují mezi smlouvami (např. rakouský), další v rámci práva dědického (např. švýcarský). Ale přesto je třeba přihlídnout ke skutečnosti, že dědická smlouva má základní význam pro právo dědické, protože přece jen jde o základ nápadu dědického, a to mezi dědickými tituly ten nejsilnější (§ 1458).

Závažnost právních účinků dědické smlouvy vedou k návrhu standardního omezení, že dědickou smlouvu mohou strany uzavřít jen osobně, tedy, stejně jako u závěti, nikoli zástupcem. Stejně hledisko a spolu s ním i hledisko ochrany slabší strany vede k - opět obvyklému - nařízení, že způsobilý k uzavření dědické smlouvy je pouze plně svéprávný člověk. Nemůže tedy uzavřít dědickou smlouvu osoba mladší osmnácti let, ani člověk, jehož svéprávnost soud omezil. Tito lidé mohou pořídit závětí za podmínek § 1318 a 1319. Výjimka je připuštěna ohledně lidí, jejichž svéprávnost byla omezena pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů, anebo na hráčeké vášni (§ 1370 odst. 2).

Dědická smlouva je limitována také co do formy a co do věcného záběru. Pokud se jedná o formu, vyžaduje se veřejná listina, tedy, za současného stavu právní úpravy, notářský zápis. Co do věcného záběru jsou možnosti dispozic s pozůstalostí dědickou smlouvou omezeny tak, že ani dědickou smlouvou se zůstavitel zcela nesmí zbavit práva pořídit individuálně. Z toho důvodu mu má být ponechána volná čtvrtina pozůstalosti, aby k ní mohl povolát dědice nebo odkazovníky mimosmluvně. Má-li být tato část pozůstalosti podle výslovného předpisu v § 1370 zůstat volná tak, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle, nesmí být jeho pořizovací volnost omezena právem na povinný díl či jiným omezením.

§ 1371

Byla-li dědická smlouva uzavřena s tím, že se ostatní dědici zřekli svého dědického práva, pozbývá zřeknutí se dědictví účinky, nedědí-li dědic povolaný v dědické smlouvě.

K § 1371:

Zůstavitel může dědickou smlouvou povolat smluvního dědice také za situace, že má zákonné, nebo dokonce i nepominutelné dědice, a situaci ještě za svého života vyřešit tak, že se zákonnými dědici uzavře smlouvu, kterou se ti dědictví zřeknou. Navrhuje se tedy ve shodě se standardními úpravami stanovit, že zřeknutí se dědictví pozbývá účinky pro případ, že smluvní dědic nedědí.

§ 1372

O podmínkách v dědické smlouvě platí § 446, rozvazovací podmínku však v dědické smlouvě sjednat nelze.

§ 1373

(1) Dědická smlouva nebrání zůstaviteli, aby se svým majetkem nakládal za svého života podle libosti. Strana povoláná za dědice nemůže přenést své právo na jinou osobu.

(2) Pořídí-li však zůstavitel pro případ smrti nebo uzavře-li darovací smlouvu tak, že to s dědickou smlouvou není slučitelné, může se smluvní dědic dovolat neúčinnosti těchto právních jednání.

K § 1372 a 1373:

V tomto ustanovení se bere zřetel na smluvní povahu tohoto právního jednání, proto se při sjednání podmínek v dědické smlouvě neuplatní ustanovení o podmínkách v závěti (§ 1345 a násl.), nýbrž obecná ustanovení o podmínkách v právních jednáních. Tak směřuje-li podmínka k jednání druhé smluvní strany, postačí splnění této podmínky již za zůstavitelova života. Na nezákonné či nesrozumitelné podmínky se nehledí jako na nenapsané (srov. § 1348), nýbrž jsou neplatné s případnými důsledky pro platnost celé smlouvy. Vyloučení rozvazovacích podmínek v dědické smlouvě je standardní řešení.

Dědickou smlouvou se zakládají majetkoprávní důsledky pro případ smrti zůstavující smluvní strany. Právo na dědictví, které z této smlouvy vzniká, předpokládá zůstavitelovu

smrt a nastoupení dědice v toto právo. Proto se nijak nedotýká majetkových poměrů smluvních stran za jejich života. Dědická smlouva zakládá povolání smluvní strany za dědice - a jen to. Smluvnímu dědici má připadnout to, co po zůstavitelově smrti z jeho majetku zbude.

Proto nelze zůstaviteli bránit, aby se svým majetkem nakládal za svého života zcela libovolně. Z téhož důvodu nelze na budoucí dědictví požadovat zajištění nebo převést či jinak přenést právo na budoucí dědictví ze smluvního dědice na jinou osobu.

§ 1374

(1) Dohodnou-li se strany, že zůstavitel převede na smluvního dědice majetek již za svého života, může být tento majetek sepsán ve formě veřejné listiny. V takovém případě, nepřevede-li zůstavitel všechn svůj majetek, anebo získá-li po převodu další majetek, se dědická smlouva vztahuje jen na majetek takto převedený, ledaže bylo ujednáno něco jiného.

(2) Uskutečnilo-li se odevzdání ještě za života, přecházejí práva a povinnosti z dědické smlouvy na dědice smluvního dědice, ledaže bylo ujednáno něco jiného.

§ 1375

(1) Pro zánik závazku z dědické smlouvy platí ustanovení o zániku závazků ze smluv.

(2) Své závazky z dědické smlouvy může zůstavitel zrušit i pořízením závěti. K účinnosti zrušení se vyžaduje souhlas smluvního dědice učiněný ve formě veřejné listiny.

§ 1376

Dědická smlouva neplatná pro nesplnění podmínek v § 1369 a 1370 nebo proto, že nevyhovuje ustanovením o smlouvách podle části čtvrté tohoto zákona, může mít přesto platnost závěti, má-li jinak všechny náležitosti závěti.

K § 1374 až 1376:

Na rozdíl od závěti nelze smluvní povolání za dědice zrušit jednostranným prohlášením. Kontraktuální charakter závěti se promítá i zde.

Zvláštním ustanovením je pamatováno na případ, kdy bylo dědictví smluvně přenecháno za protiplnění a smluvní dědic vzhledem k okamžiku své smrti nedědí. Zvláštním ustanovením je pamatováno i na to, že neplatnost dědické smlouvy nemusí zcela zmařit úmysl pořizovatele, neboť jeho projev vůle může mít platnost závěti.

Zvláštní ustanovení o dědické smlouvě uzavřené mezi manželi

§ 1377

(1) Manželé mohou uzavřít dědickou smlouvu, podle níž jedna strana povolává druhou za dědice nebo za odkazovníka a druhá strana toto povolání přijímá, anebo se takto za dědice nebo za odkazovníky povolávají navzájem.

(2) Takovou smlouvou mohou pro případ vzniku manželství uzavřít i snoubenci, ale smlouva se stane účinnou až vznikem manželství.

§ 1378

(1) Rozvodem manželství se neruší práva a povinnosti z dědické smlouvy, ledaže dědická smlouva určí něco jiného. Po rozvodu manželství se každá strana může domáhat, aby dědickou smlouvu zrušil soud. Soud návrhu nevyhoví, směřuje-li proti tomu, kdo nezapříčinil rozvrat manželství a s rozvodem nesouhlasil.

(2) Prohlášením manželství za neplatné se ruší práva a povinnosti z dědické smlouvy, ledaže takové manželství již dříve zaniklo smrtí jednoho z manželů.

K § 1377 a 1378:

V ustanoveních o dědických smlouvách mezi manžely se navrhuje upravit specifické odchylky od obecné úpravy. Předně se zdůrazňuje typický rys těchto smluv, totiž vzájemné povolání se za dědice. Vzhledem k odlišnému režimu dědických smluv mezi manžely je potřebné speciální ustanovení o dědických smlouvách uzavřených mezi snoubenci.

Ve shodě se standardními úpravami se navrhuje stanovit, že rozvod manželství zásadně nemá mít na trvání práv a povinností z dědické smlouvy vliv; smlouvu však v takovém případě může zrušit soud na návrh některého z bývalých manželů. Nebrání se však stranám, aby se dohodly na opaku.

Díl 3

Odkaz

Oddíl 1

Všeobecná ustanovení

Zřízení odkazu

§ 1379

(1) K platnosti odkazu se vyžaduje, aby odkaz zůstavil způsobilý zůstavitel osobě, která je způsobilá dědit, a aby se tak stalo platným pořízením pro případ smrti.

(2) Kdo není způsobilý pořizovat, může ze svého majetku odkázat jinému jen předměty malé hodnoty.

§ 1380

Darování závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije, se považuje za odkaz, jestliže se dárce nevzdal práva dar odvolat.

§ 1381

Zůstavitel může také dědici nebo spoludědicům zanechat přednostní odkaz; vzhledem k tomuto odkazu se budou posuzovat jako odkazovníci.

K § 1379 až 1381:

Skupina ustanovení o odkazech navazuje na ustanovení § 1272, které vytýká odkaz a rozdíl mezi odkazem a dědictvím. Naše právo mezi obojím od r. 1964 nerozlišuje, čímž se výrazně vymyká z konvenčního chápání obou těchto institutů. Zatímco dědictví reprezentuje podíl na pozůstalosti, představuje odkaz určitou věc z pozůstalosti (případně několik věcí druhově určených, včetně peněz). Odkazem zůstavitel odděluje určitou věc od pozůstalostního celku a určuje ji někomu: buď osobě, která není dědicem, nebo některému z dědiců. (Poukáže-li zůstavitel některému dědici z pozůstalosti určitou věc, může jít podle okolností buď o odkaz, anebo o příkaz, že pozůstalost má být rozdělena určitým způsobem. To záleží na výkladu posledního pořízení.)

Podmínky platnosti odkazu jsou: platné pořízení pro případ smrti (tedy závět', případně dovětek, nebo dědická smlouva) - v rámci toho vystupuje i podmínka pořizovací způsobilosti - dále způsobilý odkazovník a způsobilý odkaz (jímž nemusí být jen hmotná věc, ale i jiná hodnota, např. stipendium). Protože se osnova vrací k úpravě darování pro případ smrti (v části čtvrté), rozlišuje se v § 1380 mezi odkazem a tímto darováním.

Výjimku z pravidla, že odkaz může určit jen osoba způsobilá pořádit o pozůstalosti závět', obsahuje § 1379 odst. 2. Podle něho - vzorem je čl. 708 CCQ - má být respektováno přání člověka nezpůsobilého právně jednat, aby po jeho smrti připadla z jeho majetku jiné osobě, k níž má dobrý poměr, věc malé ceny a hodnoty zejména upomínkové. Vodítkem v daném směru bude obecná úprava svéprávnosti, z níž plyne, že člověk nezpůsobilý pořizovat pro nedostatek věku má způsobilost právně jednat v rozsahu přiměřeném jeho rozumové a volní vyspělosti (§ 36 odst. 1) a že u lidí, zbavených svéprávnosti soudně, nelze namítat neplatnost

těch jejich právních jednání, jež nevybočují z kategorie nevýznamných a běžných záležitostí každodenního života (§ 51 odst. 2).

Obtížení odkazem

§ 1382

Odkazy připadají k tíži všem dědicům podle poměru jejich podílů, a to i tehdy, byla-li odkázána věc náležející jednomu ze spoludědiců. To neplatí, pokud zůstavitel zvlášť přikáže splnění odkazu jednotlivému spoludědici nebo odkazovníku.

§ 1383

Každému z dědiců musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina odkazy nezatížená. Zatíží-li zůstavitel dědice více, má dědic právo na poměrné zkrácení odkazu.

§ 1384

(1) Okolnost, že hodnota dalšího odkazu, jenž byl uložen odkazovníku, přesahuje hodnotu odkazu, který mu byl zůstaven, nezavazuje odkazovníka povinnosti splnit, co mu zůstavitel uložil.

(2) Jestliže odkazovník odkaz nenabude, nabývá tuto povinnost ten, komu odkaz případně, nebo přenechá odkaz, který mu připadl, odkazovníku, který je na tento odkaz poukázán.

§ 1385

Zůstavitel, který odkazem pamatuje na určitou skupinu osob, jako jsou příbuzní, chudí a podobně, nebo na veřejně prospěšný, dobročinný či podobný účel, může ponechat dědici nebo někomu jinému, aby určil, jak a které z těchto osob nebo účelů mají být poděleny. Nevysloví-li se o tom zůstavitel, má volbu dědic. Nemůže-li dědic volbu vykonat, určí odkazovníky soud.

K § 1382 až 1385:

Rozdíl mezi dědictvím a odkazem je v tom, že právo na odkaz sice vzniká smrtí zůstavitele (a to zpravidla: zůstavitel může zvolit i den pozdější), ale toto právo je právem odkazovníka vůči dědici, případně - jedná-li se o další odkaz - vůči jinému odkazovníku na vydání odkazu. Vlastnické právo k odkázanému předmětu se nabývá stejně jako při převodech, protože v poměru osoby obtížené odkazem a odkazovníka (legatáře) se o nic jiného právně nejedná.

Předmětem odkazu může být věc zůstavitele (věc náležející do pozůstalosti), a tak tomu zpravidla také je, může to být ale i věc jiná. Obecně ale platí, že odkazem lze obtížit jen

osobu, která má z pozůstalosti prospěch, tedy buď dědice, nebo odkazovníka. Je-li odkazem obtížen odkazovník, jedná se o další odkaz (pododkaz) a ten, komu tento další odkaz náleží, se označuje jako pododkazovník. Tak např. může zůstavitel odkázat z pozůstalosti určité osobě nemovitost s pokynem, aby odkazovník prominul jiné osobě dluh, která ta za odkazovníkem má. Skutečnost, že mezi odkazem přednostním a dalším je takový hodnotový nepoměr, že další odkaz má vyšší hodnotu než přednostní, nezbaví legatáře povinnosti se s pododkazovníkem vypořádat. Této povinnosti se odkazovník může zbavit jen odmítnutím odkazu.

Je na vůli zůstavitele, koho odkazem obtíží. Neurčí-li v tom směru ničeho, jsou odkazem obtíženi všichni dědici v tom poměru, v jakém jim připadá pozůstalost.

Odkazem lze pamatovat i na skupinu osob. Pak je věcí zůstavitele, jak tuto skupinu podělí či komu toto podělení svěří. Nevysloví-li se, má právo volby dědic; pokud to možné není, rozhodne o rozdělení soud.

Osnova nepřijímá zásadu obecného zákoníku občanského, že zůstavitel může dědictví odkazy zcela vyčerpat, takže by vzhledem k tomu, dědic po nabytí dědictví jen vydal odkazovníkům odkazy a z pozůstalosti mu nic nezůstalo. Vychází se naopak z pojetí, že odpovídá zásadám spravedlnosti, zůstane-li osobě, která dědictví nabývá, přes její obtížení odkazy alespoň část dědictví nezatížena. (Vzhledem k tomu bude rozhodovat souhrn hodnot všech odkazů, lhotejno, mají-li být vydány přímo z pozůstalosti či z jiných zdrojů. Zvolen byl podíl čtvrtinový, což není nic jiného než stará *quarta Falcidia*. Nevychází se však z pojetí, že odkazy překračující toto omezení jsou neplatné; dědici má náležet právo, požadovat, aby odkazy byly poměrně kráceny tak, aby mu z dědictví zůstala čistá čtvrtina. Bude přitom věcí jeho rozhodnutí, zda toto své právo využije, anebo splní-li poslední vůli, jak byla projevena. Takto jsou chráněni běžní dědicové; ochrana nepominutelných dědiců je silnější a věnuje se jí třetí oddíl této hlavy.

Náhradnictví při odkazech

§ 1386

Zůstavitel může při odkazu nařídit náhradnictví nebo svěrenské nástupnictví. Pro takové případy se přiměřeně použijí ustanovení § 1298 až 1314.

K § 1386:

Jeden ze základních předpokladů nabytí práva na odkaz je, že legatář zůstavitele přežije, že má ke dni vzniku práva na odkaz stejnou způsobilost, jakou musí mít osoba, která je s to být dědicem a že odkaz neodmítne. Zůstavitel může přijmout opatření pro případy, že jím určený odkazovník odkaz nenabude, a ustavit legatáři náhradníka obdobně, jako může zřídit náhradníka i dědici. Kromě toho může zůstavitel ustavit odkazovníkovi také svěřenského nástupce.

Odvolání odkazu

§ 1387

- Má se za to, že odkaz byl odvolán, jestliže zůstavitel
- a) odkázanou věc zničí, nebo ji zcizí a znovu nenabude,
 - b) odkázanou věc změní takovým způsobem, že to je již věc jiná, nebo
 - c) odkázanou pohledávku vymůže a vybere.

§ 1388

Má se za to, že odkaz nebyl odvolán, pokud odkázanou věc nabyla jiná osoba nebo byla-li odkázaná věc změněna či zničena mimo vůli zůstavitele. Totéž platí, jestliže dlužník zůstaviteli vyrovnal odkázanou pohledávku z vlastního popudu.

K § 1387 a 1388:

Odkaz lze odvolat stejným způsobem, jakým se odvolává závěť. Mimo to zvláštní ustanovení § 1387 a 1388 pamatují na případy, kdy nastupuje, popř. nenastupuje, právní domněnka odvolání odkazu. Jedná se o domněnky vyvratitelné, takže platí jen, neprokáže-li se jiná zůstavitelova vůle. Jedná se konkrétně o tyto případy:

Za prvé: Jestliže zůstavitel věc, kterou byl dříve někomu odkázal, zničil nebo ji převedl někomu jinému (a pak ji již nenabyl), nastupuje domněnka odvolání odkazu. Pokud ale k takovému naložení s odkázanou věcí došlo mimo vůli zůstavitele, odkaz trvá a odkazovníku bude vyplacena peněžitá náhrada.

Za druhé: Jestliže zůstavitel odkázanou věc změnit tak, že se stala jinou věcí, protože pozbyla své původní podoby a názvu, hledí se na odkaz jako na odvolaný. Stalo-li se tak ale

mimo vůli zůstavitele, náleží legatáři tato změněná věc. Pokud však v posledně uvedeném případě specifikace vedla k tomu důsledku, že změněnou věc nabyla do vlastnictví osoba od zůstavitele odlišná, náleží odkazovníku právo na peněžitou náhradu.

Za třetí: Odkáže-li zůstavitel někomu pohledávku, ale tu následně sám vymůže a vybere, má se za to, že odkaz byl odvolán. Stalo-li se tak jen zčásti, nastupuje domněnka částečného odvolání odkazu. Naproti tomu odkaz trvá v případě, že pohledávka zanikla proto, že dlužník dluh vyrovnal z vlastního popudu, že tedy věřitel jen přijal plnění dlužníkem nabízené.

Oddíl 2

Zvláštní pravidla o jednotlivých druzích odkazů

Pododdíl 1

Při odkazu věci určitého druhu

§ 1389

(1) Při odkazu věci určitého druhu, je-li takových věcí v pozůstalosti více, rozhodne osoba obtížená odkazem, která věc bude odkazovníkovi vydána. Musí však zvolit takovou věc, kterou odkazovník bude moci užívat.

(2) Ponechá-li se odkazovníku, aby si z několika věcí sám vybral, může zvolit i věc nejlepší.

§ 1390

(1) Při odkazu věci určitého druhu, která však v pozůstalosti není, není odkaz platný. Odkáže-li zůstavitel několik věcí určitého druhu a není-li jich v pozůstalosti určené množství, spokojí se odkazovník s těmi, které v pozůstalosti jsou.

(2) Neodkáže-li však zůstavitel věc určitého druhu výslovně ze svého vlastnictví a není-li taková věc v pozůstalosti, opatří ji osoba obtížená odkazem odkazovníku v jakosti přiměřené osobním poměrům a potřebě odkazovníka.

§ 1391

(1) Zůstavitel může pověřit i jinou osobu, aby zvolila, kterou z několika věcí má odkazovník dostat. Nevykoná-li tato osoba volbu, určí odkaz soud se zřetelem k osobním poměrům a potřebě odkazovníka.

(2) Soud určí odkaz také tehdy, když odkazovník nevykoná volbu, která mu byla ponechána, ve lhůtě stanovené k žádosti osoby obtížené odkazem.

§ 1392

Odkaz peněz zavazuje osobu obtíženou odkazem k jejich vyplacení, ať již hotové peníze v pozůstalosti jsou, čili nic.

Pododdíl 2

Při odkazu určité věci

§ 1393

Při opakování odkazu určité věci v jednom nebo několika ustanoveních nemá odkazovník právo na odkázanou věc i na její cenu zároveň. Jiné odkazy, byť i obsahují věc téhož druhu nebo stejnou peněžní částku, náležejí odkazovníku, kolikrát jsou opakovány.

§ 1394

K odkazu věci, která v době pořízení závěti náležela odkazovníkovi se nepřihlíží. Nabyli-li ji později, uhradí se mu obecná cena věci; dostal-li ji však bezplatně od samotného zůstavitele, platí, že odkaz byl odvolán.

§ 1395

(1) Nepřihlíží se k odkazu věci cizí nenáležící ani zůstaviteli, ani dědici nebo odkazovníkovi, který ji má poskytnout někomu jinému. Mají-li uvedené osoby na odkázané věci podíl nebo právo, týká se odkaz jen tohoto podílu nebo práva.

(2) Nařídil-li zůstavitel, že cizí věc má být koupena a poskytnuta odkazovníku, avšak její vlastník ji nechce prodat za obecnou cenu, vyplatí se odkazovníku tato cena.

§ 1396

Zástava nebo jiné zatížení odkázané věci postihují příjemce jako závady odkazu.

Pododdíl 3

Při odkazu pohledávky

§ 1397

Při odkazu pohledávky, která zůstaviteli náleží za někým jiným, postoupí osoba obtížená odkazem tuto pohledávku s příslušenstvím a případným zajištěním odkazovníku, vydá mu právní pomůcky, převede na něho zajišťovací prostředky a sdělí mu vše potřebné k uplatnění pohledávky proti dlužníku.

§ 1398

Odkaz všech pohledávek zahrnuje sice všechny pohledávky po zřízení odkazu, nikoli však pohledávky vzniklé z převoditelných cenných papírů a vkladních knížek, ani pohledávky váznoucí na nemovitostech a pohledávky vznikající z práva věcného.

§ 1399

Odkaz pohledávky, kterou má zůstavitel za odkazovníkem, zavazuje obtíženou osobu k tomu, aby vydala odkazovníku kvitanci anebo vrátila dlužní úpis.

§ 1400

Prominutí dluhu se nevztahuje na dluhy vzniklé po zřízení odkazu. Promine-li se odkazem zajištění dluhu, neplyne z toho ještě, že byl prominut také dluh. Prodlouží-li se jen lhůta k placení, neplyne z toho ještě prominutí úroků.

§ 1401

(1) Odkaz dluhu, který má zůstavitel uhradit odkazovníku, má ten právní účinek, že zavazuje osobu obtíženou odkazem uznat dluh, který zůstavitel určitě vyjádří nebo odkazovník prokáže, a uhradit jej nejpozději ve lhůtě pro splnění ostatních odkazů bez zřetele k podmínkám a lhůtám, které obtížený se zůstavitelem sjednal.

(2) Nařídí-li zůstavitel, aby odkazovníkova pohledávka byla zajištěna, musí mu být poskytnuta dostatečná jistota.

§ 1402

Odkáže-li zůstavitel někomu stejnou částku, jakou mu je sám dlužen, nemá se za to, že chtěl odkazem splnit dluh. Odkazovník obdrží dluh i odkaz.

Pododdíl 4

Při jiných odkazech

Odkaz dětem a příbuzným

§ 1403

Děti se rozumí jen synové a dcery, jestliže zůstavitel pamatoval na děti někoho jiného. Jedná-li se však o vlastní děti zůstavitele, rozumí se tím i potomci, vstupující na jejich místo.

§ 1404

I při odkazech se použije § 1281.

K § 1389 až 1404:

Návrh skupiny ustanovení § 1389 až 1404 má za účel rozřešit jednotlivé případy, které se v pořízeních pro případ smrti objevují. Do osnovy se recipují některá ustanovení z vládního návrhu občanského zákoníku z r. 1937. Jsou to ustanovení, která mají převážně vykládací ráz a snaží se dát zákonný výklad těm ustanovením, v nichž případně zůstavitel svoji poslední vůli neprojevil dostatečně přesným způsobem. Nebýt těchto vykládacích pravidel, mohlo by docházet k nejistotám a vleklým sporům.

Oddíl 3
Nabytí odkazu

§ 1405

(1) Odkazovník nabývá zpravidla právo na odkaz pro sebe a pro své nástupce smrtí zůstavitele.

(2) Odkázanou věc nabývá odkazovník způsobem, jakým se nabývá vlastnické nebo jiné majetkové právo.

§ 1406

Po smrti zůstavitele lze právo na odkaz zcizit.

§ 1407

Prohlásí-li odkazovník způsobem, jaký je stanoven pro odmítnutí dědictví, že odkaz nechce, hledí se na něho jako by právo na odkaz vůbec nenabyl.

§ 1408

(1) Odkaz jednotlivých věcí z pozůstalosti a odkaz práv vztahujících se k takovým věcem může být požadován ihned. Totéž platí i pro odkaz menších odměn pro zaměstnance a odkazy veřejně prospěšné, dobročinné a podobné. Jiné odkazy jsou splatné za rok po smrti zůstavitele.

(2) Ustanovení odstavce 1 se použije, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele.

§ 1409

Při odkazu jednotlivé věci náleží odkazovníku ode dne smrti zůstavitele vše, co k věci přibude. Od téhož dne postihují odkazovníka i závady na odkazu, jeho zhoršení či zkáza vzniklé ze skutečností, za které nikdo neodpovídá.

§ 1410

(1) Při odkazu dávek splatných ročně, měsíčně nebo podobně nabude odkazovník právo k částce, která připadá na celou dobu, dožije-li se počátku této lhůty; splátka se však stane splatnou až v určenou dobu splatnosti. První lhůta běží ode dne smrti zůstavitele.

(2) Při odkazu výživného platí obdobně § 808.

K § 1405 až 1410:

Odkazovníku vzniká právo na odkaz dnem smrti zůstavitele. Zůstavitel však může vznik tohoto práva spojit s jiným okamžikem, učiní-li jej závislým na splnění podmínky. Na projevu poslední vůle zůstavitele také záleží, kdy právo na odkaz dospěje. Neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, nastoupí zákonná dispozice podle § 1408. Odkazy jednotlivých věcí, práv k

jednotlivým věcem, menších odměn, veřejně prospěšné, dobročinné a podobné jsou splatné ihned, jiné odkazy - proto, aby osoby obtížené odkazy nebyly v jeden ráz zatížený přesměřovacími povinnostmi - až za rok po smrti zůstavitele. Návrh ustanovení § 1409 a 1410 stanoví podrobnosti vztahující se k plnění odkazů ve věcech a opakujících se dávkách.

To co bylo legatáři odkázáno, mu musí vydat osoba odkazem obtížená tak, aby odkazovník nabyl k odkazu odpovídající majetkové právo. Odkazovník však může odkaz také odmítnout, pak se na něho hledí, jako by odkaz vůbec nenabyl a předmět odkazu připadá do pozůstalosti, ačli se zůstavitel pro tento případ nezajistil zřízením náhradnictví k odkazu. Své právo na odkaz může odkazovník také zcizit.

§ 1411

Právo odkazovníka na zajištění

(1) Odkazovník má vůči dědici právo poskytnutí dostatečné jistoty při odkazech opakovaného plnění, dále při odkazech, jejichž splnění se ještě nelze domáhat se zřetelem k zákonné lhůtě nebo se zřetelem k lhůtě nebo podmínce, již zůstavitel určil. Odkazovník nemá právo na zajištění, je-li zřejmé, že není potřeba.

(2) Jinak má odkazovník vůči dědici stejná práva, jako každý jiný věřitel.

K § 1411:

V případech, kdy odkazovníku nemá být odkaz vydán okamžitě po smrti zůstavitele a splatnost nastává až později, může požadovat po osobě obtížené odkazem, aby jeho právo zajistila. Pokud je ale zřejmé, že zajištění není potřebné a že ani pozdější splnění odkazu při pravidelném běhu událostí nic neohrozí, není potřebné právo na zajištění konstituovat. Ať již odkazovníku právo na složení jistoty vznikne nebo nevznikne, anebo ať již odkazovník toto právo uplatní či neuplatní, nejsou tím zkrácena jeho práva jako kteréhokoli jiného věřitele.

Uvolněný odkaz

§ 1412

(1) Odkaz, který odkazovník přijmout nemůže nebo nechce, napadne náhradníku. Není-li náhradník a je-li celým odkazem pamatováno na několik osob buď bez určení podílů, anebo všeobecným výrazem znamenajícím rovné podělení, přibude uvolněný podíl poměrně ostatním podílníkům.

(2) Je-li odkazovníku zůstaven určitý podíl, nemá právo na přírůstek podle odstavce 1, ledaže je zřejmá vůle zůstavitele zanechat vyjmenovaným odkazovníkům celý odkaz a že určením podílů nechtěl nic jiného než omezit odkazovníky navzájem.

§ 1413

Mimo případy uvedené v § 1412 povinnost splnit odkaz zanikne.

§ 1414

Kdo má podle § 1412 a § 1413 prospěch z uvolnění odkazu nebo z toho, že povinnost splnit odkaz zanikne, toho postihují i břemena s odkazem spojená. To neplatí, má-li se jednat jen o osobní úkony osoby původně obtíženě.

K § 1412 až 1414:

Nenabude-li legatář odkaz, pak se odkaz uvolní. V důsledku toho mohou vzniknout tři různé situace.

Předně na takovou situaci může pamatovat zůstavitel sám a povolát pro ten případ náhradníka. Tehdy případně odkaz náhradníku podle předpisů o náhradnictví.

Dále může dojít i k tomu, že zůstavitel odkáže určitý předmět rovnoměrně (bez určení podílů) několika osobám. Odpadne-li v takovém případě některý z odkazovníků, případně jeho uvolněný podíl ostatním.

Konečně, nenastane-li žádný z obou výše uvedených případů, povinnost splnit odkaz zanikne. Měl-li být předmět odkazu vydán legatáři z pozůstalosti, případně dědicům jako dědictví podle ustanovení o podělení dědiců.

Práva dědice přihlášeného s výhradou soupisu

§ 1415

(1) Je-li čistá pozůstalost odkazy obtížena tak, že je téměř vyčerpána a dědic neuplatní své právo podle § 1383, má dědic právo jen na náhradu nákladů učiněných při splnění odkazů a na přiměřenou odměnu za svoji námahu.

(2) Pokud pozůstalost k úhradě těchto nákladů a odměny nestačí, hradí náklady a odměnu odkazovníci podle hodnoty odkazů. K zajištění tohoto práva má dědic k odkazům zadržovací právo.

§ 1416

(1) Nestačí-li čistá pozůstalost k úhradě všech dluhů a jiných povinných výdajů, odkazy se poměrně sníží.

(2) Nestačí-li čistá pozůstalost k vyřízení všech odkazů, uspokojí se přede všemi ostatními odkaz zaopatření, výchovy a výživy; ostatní odkazy se poměrně sníží.

(3) Dědic má práva stanovená v § 1415 a není povinen vyřizovat odkazy bez dostatečného zajištění.

(4) Obdržel-li však odkazovník již odkaz, provede se srážka podle hodnoty, jakou měl odkaz v době přijetí, a podle užitků, které již z něho získal. Odkazovník se zbaví povinnosti příspěvku tím, že vydá dědici odkaz i s užitky nebo jejich cenu. V ostatním se na odkazovníka hledí jako na poctivého držitele.

§ 1417

Správce pozůstalosti

Nebyl-li ustaven vykonavatel závěti a nechce-li dědic věnovat splnění poslední vůle věnovat svůj čas a námahu, soud na jeho návrh za tím účelem ustaví správce pozůstalosti, nebo uloží splnění poslední vůle správci pozůstalosti již ustavenému.

K § 1415 až 1417:

Nelze vyloučit případy, kdy zůstavitel pozůstalost odkazy takřka vyčerpá, anebo kdy objem odkazů dokonce pozůstalost převyší. To může nastat, nevyužije-li dědic právo na krácení odkazu tak, aby mu zůstala čtvrtina dědictví nedotčena. Tehdy nastanou různé situace podle toho, zda se dědic přihlásil s výhradou soupisu nebo bez takové výhrady.

Neuplatní-li dědic výhradu soupisu, pak je bez právního významu, nakolik odkazy pozůstalost zatíží, protože takový dědic je musí splnit bez omezení - podobně, jako musí bez omezení vyrovnat i zůstavitelovy dluhy.

Uplatní-li dědic výhradu soupisu, pak je v takových případech chráněn. Zůstavitel může určit, kdo má být vykonavatelem závěti, a pak vykonavatel závěti splní poslední přání zůstavitele za podmínek v závěti uvedených. Nebyl-li vykonavatel závěti určen, má dědic vyřídit odkazy sám, ale protože sám z pozůstalosti nebude mít zvláštní majetkový prospěch, zaručuje mu zákon odměnu za tuto činnost. K této činnosti však dědice nelze nutit. Proto se mu poskytuje právo žádat soud, aby za tím účelem ustavil správce pozůstalosti, který odkazy vyřídí.

Díl 4

Zákonná posloupnost

§ 1418

(1) Kde nedojde k posloupnosti podle dědické smlouvy nebo podle závěti, nastane zákonná posloupnost k pozůstalosti nebo k její části. Není-li zákonný dědic, nebo nenabude-li dědictví, stávají se dědici odkazovníci podle poměru hodnoty svých odkazů.

(2) Kdo nabyl dědictví proto, že dědic ani náhradník povoláný dědickou smlouvou nebo závětí dědit nechtěl nebo nemohl, splní ostatní nařízení zůstavitele.

§ 1419

Odúmrť

Nedědí-li žádný dědic ani podle zákonné posloupnosti, připadá pozůstalost jako odúmrť státu. Vůči jiným osobám má stát stejné postavení jako dědic, kterému svědčí výhrada soupisu.

K § 1418 a 1419:

Zachovává se dosavadní pravidlo, že v případech, kdy nedědí dědic povoláný pořízením pro případ smrti, nastupují dědici podle zákonné posloupnosti.

Navržená úprava však pomýšlí i na případy, kdy zůstavitel pořídí o své pozůstalosti dědickou smlouvou nebo závětí, ale dědic takto povoláný bude nezpůsobilý dědit nebo dědictví odmítne. I za takové situace nastupují v pozůstalost dědici podle zákonné posloupnosti, ale v tom případě nelze zcela pominout zůstavitelovu poslední vůli, byť jeho nařízení, kdo má být závětním dědicem, naplněno nebude. Z toho důvodu se ukládá dědicům nastoupivším podle zákonné posloupnosti, aby splnili ostatní nařízení zůstavitele, jsou-li v jeho pořízení pro případ smrti uvedena.

Pomýšlí se dále na případ, kdy zůstavitel nemá dědice, jimž svědčí zákonná posloupnost a pořídí o svém majetku závětí, v níž povolá jednak dědice, jednak odkazovníky. I za této situace může dojít k tomu, že závětní dědicové nebudou moci dědit, anebo že dědictví odmítnou. V takovém případě má dědictví napadnout odkazovníkům v tom poměru, jaký je poměr hodnoty jejich odkazů. Nastane-li tato situace, budou uvedené osoby vystupovat vůči odkázaným předmětům jako odkazovníci, vůči ostatní pozůstalosti jako dědicové.

Nebude-li možné, aby pozůstalost připadla takto určeným dědicům, případně státu jako odúmrť. Stát, kterému pozůstalost takto připadne, není dědicem. Avšak proto, že i na stát v tomto případě přejde povinnost hradit případné dluhy zůstavitele, přiznává se mu totéž právní postavení, jaké má dědic, který si vyhradil soupis pozůstalosti.

§ 1420

První třída dědiců

- (1) V první třídě dědí zůstavitelovy děti a jeho manžel, každý z nich stejným dílem.
- (2) Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědický podíl stejným dílem jeho děti. Nedědí-li ani tyto děti nebo některé z nich, dědí stejným dílem jejich potomci.

§ 1421

Druhá třída dědiců

- (1) Nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé třídě manžel zůstavitele, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli na zůstavitele odkázáni výživou. K zajištění tohoto práva má dědic zadržovací právo.
- (2) Dědici druhé skupiny dědí stejným dílem, manžel však vždy nejméně polovinu dědictví.

§ 1422

Třetí třída dědiců

- (1) Nedědí-li manžel ani žádný z rodičů, dědí ve třetí třídě stejným dílem zůstavitelovi sourozenci a ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.
- (2) Nedědí-li některý ze sourozenců zůstavitele, nabývají jeho dědický podíl stejným dílem jeho děti.

§ 1423

Čtvrtá třída dědiců

Nedědí-li žádný dědic ve třetí skupině, dědí ve čtvrté skupině stejným dílem prarodiče zůstavitele a nedědí-li žádný z nich, dědí rovným dílem jejich děti.

§ 1424

Pátá třída dědiců

- (1) Nedědí-li žádný z dědiců čtvrté třídy, dědí v páté třídě jen prarodiče rodičů zůstavitele. Prarodičům zůstavitelova otce připadá polovina dědictví, prarodičům zůstavitelovy matky druhá polovina. Obě dvojice prarodičů se dělí rovným dílem o polovinu, která na ně připadá.

(2) Nedědí-li jednotlivý člen dvojice, případně uvolněná osmina druhému členu. Nedědí-li dvojice, případně tato čtvrtina druhé dvojici téže strany. Nedědí-li ani jedna dvojice téže strany, připadá dědictví dvojicím druhé strany ve stejném poměru, v jakém se dělí o polovinu dědictví, která jim připadá přímo.

§ 1425

Několikeré příbuzenství

Je-li kdo se zůstavitelem příbuzný z více než z jedné strany, má z každé strany dědické právo, které by mu náleželo jako příbuznému z této strany.

K § 1420 až 1425:

Ustanovení o dědických třídách (skupinách) rozšiřuje dosavadní rozdělení zákonné posloupnosti dědiců ze čtyř tříd na pět tříd. Tím se okruh zákonných dědiců vrací na úroveň existující v našem dědickém právu před redukcí v r. 1950.

Prvá až čtvrtá třída dědiců jsou navrženy shodně se stávající úpravou (§ 473 a 475a platného občanského zákoníku).

Nově navržená pátá dědická třída zahrnuje prarodiče rodičů zůstavitele, tedy zůstavitelovy pradědy a prabáby. Nepůjde o případy vyskytnuvší se s zvláštní četností. Nelze však přehlížet ani stále se prodlužující délku lidského života na straně jedné, ani nijak řídké případy náhlé a někdy i hromadné smrti mladých lidí nebo lidí středního věku (např. v důsledku dopravní havárie, zločinu a podobně). Pak vzniká otázka, zda in eventum přežívající prarodiče rodičů zůstavitele, obvykle v důchodovém věku, s potřebou podpory a péče, ponechat bez práva na dědictví a pozůstalost přirknout cestou odúmrti státu, anebo zda vzít zřetel na jejich zájmy a pamatovat na spravedlivé uspořádání i takovýchto poměrů.

Díl 5

Povinný díl.

Započtení na povinný díl a na dědický podíl

Oddíl 1

Nepominutelní dědicové

§ 1426

Nepominutelnému dědici náleží z pozůstalosti povinný díl.

§ 1427

(1) Nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele, a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci.

(2) Nezletilým potomkům se musí dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jejich zákonného dědického podílu; zletilým potomkům alespoň tolik, kolik činí třetina jejich zákonného dědického podílu.

§ 1428

(1) Povinný díl může být zůstaven v podobě dědického podílu nebo odkazu, ale musí zůstat nepominutelnému dědici zcela nezatížen.

(2) K nařízení zůstavitele, která omezují povinný díl se nepřihlíží. Zůstaví-li se nepominutelnému dědici více než povinný díl, vztahuje se takové nařízení, učinil-li je zůstavitel v pořízení pro případ smrti, jen na část, která přesahuje hodnotu povinného dílu. To neplatí, zemře-li nepominutelný dědic před zůstavitelem, anebo nedědí-li z jiného důvodu.

(3) Zůstavitel může také nepominutelnému dědici uložit, aby se rozhodl pro to, co se mu zůstavuje s omezením, anebo pro povinný díl.

K § 1426 až 1428:

Zachován je institut nepominutelných dědiců, co do rozsahu oprávněných osob odpovídající stávající úpravě (§ 479 platného občanského zákoníku), zahrnující tedy děti zůstavitele, a pro případ, že tyto děti nedědí, jejich potomci. Okruh nepominutelných dědiců je i nadále zachován jako poměrně úzký, tak jak byl nastaven redukcující zákonnou úpravou v r. 1964. Standardním občanskoprávním úpravám odpovídá institucionalizace nepominutelných nároků - kromě dětí zůstavitele a případně i jejich potomků - alespoň ještě ve vztahu k manželovi a rodičům zůstavitele (poukázat lze na úpravu rakouskou, švýcarskou, polskou, německou atd.). Manžel - resp. manželka, které úprava platná u nás před r. 1950 přiznávala výhodnější postavení - nebyl pojat do okruhu osob zvláště chráněných dědickým právem již při změnách právní úpravy v r. 1950, což bylo odůvodněno náležitým hospodářským zabezpečením manžela tehdejší úpravou práva rodinného, zvláště institucionalizací zákonného majetkového společenství. Rodiče a prarodiče zůstavitele, které za nepominutelné dědice uznával ještě občanský zákoník z r. 1950 (za předpokladu, že byli práce neschopní a v nouzi), z okruhu nepominutelných dědiců vyloučil občanský zákoník z r. 1964. Při projednávání věcného záměru nového občanského zákoníku byly návrhy na

rozšíření okruhu nepominutelných dědiců na standardní úroveň zamítnuty, a osnova tedy v tomto směru dosavadní stav nemění.

Nepominutelnému dědici se musí dostat i při dědění ze závěti alespoň tolik z pozůstalosti, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu, jsou-li nezletilí; zletilému pak alespoň třetina zákonného dědického podílu. Pořizuje-li zůstavitel o pozůstalosti závětí, musí práva nepominutelných dědiců respektovat a zanechat jim to, co jim náleží, ve formě dědického podílu nebo odkazu. Co bylo takto nepominutelným dědicům zanecháno, nesmí být zatíženo podmínkami, příkazy nebo jinými omezeními. Pořídí-li zůstavitel o pozůstalosti jiným způsobem, pak mohou nastat dvě různé situace.

Může se stát, že zůstavitel povolá závětí nepominutelného dědice, ale zatíží ho omezeními. Pak může nepominutelnému dědici uložit, aby buď převzal, co je mu zůstaveno s omezeními (neboť je věci vlastního rozhodnutí dědice, zda projevené vůli zůstavitele vyhoví), anebo aby požadoval povinný díl podle § 1434 a násl. Neposkytne-li zůstavitel nepominutelnému dědici právo takové volby, jsou podmínky a příkazy omezující povinný díl bez účinků. Toto omezení je stanoveno jen na ochranu nepominutelného dědice. Proto se stane účinným v případě, že nepominutelný dědic dědit nebude.

Může se ale také stát, že zůstavitel v závěti na nepominutelného dědice vůbec pamatovat nebude a jako závětní dědice povolá osoby jiné. Pro ten případ se opouští dosavadní pravidlo § 479 platného občanského zákoníku, podle kterého je závěť v příslušné části neplatná. Uplatněním tohoto pravidla totiž vede podle platného zákona vede k tomu důsledku, že se založí majetkové společenství mezi dědicem závětním a nepominutelným, což, jak literatura kritizuje, "je již od počátku poznamenáno nestabilitou".⁵⁵⁾ Z toho důvodu se osnova příklání ke konvenčnímu institutu práva na povinný díl (§ 1434 a násl.). Závěť, která pomíjí nepominutelného dědice, není v příslušné části neplatná, a pozůstalost tedy případně závětním dědicům tak, jak zůstavitel určil. Nepominutelnému dědici však náleží v takovém případě právo na vyplacení povinného dílu vůči závětním dědicům, kteří se s ním budou muset vypořádat. Této povinnosti se závětní dědici mohou zprostit odmítnutím dědictví.

⁵⁵⁾ Mikeš, J. - Muzikář, L., Dědické právo, Praha: Linde, 2003, s. 50.

§ 1429

Kdo se zřekl dědictví nebo povinného dílu, kdo je nezpůsobilý dědit nebo kdo byl zůstavitelem vyděděn, nemá právo na povinný díl, ale při výpočtu povinných dílů ostatních dědiců se k němu hledí právě tak, jako by z dědického práva nebyl vyloučen.

K § 1429:

Navržené ustanovení sleduje starou zásadu *exheredatus partem facit ad minuendam* (podíl vyděděného způsobí zmenšení povinného dílu). Vzhledem k ní se při výpočtu povinného dílu nepominutelného dědice započítává i podíl vyděděného dědice tak, jako by vyděděn nikdy nebyl. Důvod, proč se osnova k této zásadě hlásí, je především v tom, že při několika nepominutelných dědicích nemůže mít žádný z nich prospěch z toho, že některého z nich zůstavitel vydědí, protože ani po takovém projevu zůstavitelovy vůle jeho povinný díl nevzroste. Opačný přístup by motivoval jednoho z nepominutelných dědiců až příliš k projevování zájmu o vydědění dalšího z nepominutelných dědiců, což nutně vede k narušování soudržnosti rodiny. Takový zájem by dokonce mohl vést i k situaci, kdy se onen dědic sám stane nezpůsobilým dědit vzhledem k § 1276.

Zmíněná zásada *exheredatus partem facit ad minuendam* je rozšířena i na případy zřeknutí se dědictví a dědické nezpůsobilosti. Musí být totiž vzato v úvahu, že v těchto případech by bylo vůči zůstaviteli nespravedlivé, kdyby automaticky vzrůstal povinný díl dalších nepominutelných dědiců, takže masa pozůstalosti, již by jinak měl k volnému naložení, se bez věcného důvodu zmenšuje. Nebýt tohoto rozšíření, nastaly by navíc nesnáze při konkurenci uplatněných důvodů vydědění a důvodů dědické nezpůsobilosti podle § 1275 a 1276. Stejně tak by nebylo vhodné stanovit jiné pravidlo pro důsledky zřeknutí se dědictví a vydědění, protože tím by se oslabil zájem zůstavitele řešit některé situace dohodou a smírem s presumptivním dědicem, a naopak by byl motivován k vydědění osoby ochotné zřici se svého dědického práva dobrovolně, tedy vlastně k opatřením sankčního rázu, vyvolávajícím přílišná napětí ve vztazích mezi nejbližšími příbuznými.

Oddíl 2
Vydědění

§ 1430

(1) Ze zákonných důvodů lze nepominutelného dědice vyděděním z práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v tomto právu zkrátit.

(2) Zůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který je nezpůsobilý dědit podle § 1275 a 1276.

(3) Zůstavitel může dále vydědit nepominutelného dědice, který

- a) mu v rozporu s dobrými mravy neposkytl potřebnou pomoc v nouzi,
- b) o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by v souladu s dobrými mravy projevovat měl,
- c) byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze, nebo
- d) vede-li trvale nezřízený život.

(4) Přežije-li vyděděný potomek zůstavitele, nedědí ani potomci vyděděného potomka, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli. Nedožije-li se vyděděný potomek smrti zůstavitele, pak jeho potomci dědí vyjma těch, kteří jsou samostatně vyloučeni z práva dědického.

§ 1431

Zůstavitel může vydědit i nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že pro potomky se nezachová jeho povinný díl, ale jen tak, že tento jeho povinný díl zůstává dětem tohoto nepominutelného dědice, popřípadě, není-li jich, jejich potomkům.

K § 1430 a 1431:

Návrh prvního odstavce § 1430 přejímá návrh Knappův v zájmu odstranění pochybností, zda lze potomka vydědit jen částečně.⁵⁶⁾ O "zákonných důvodech" je zde výslovná zmínka vzhledem k zásadě *exheredationes non sunt adiuvandae* (vydědění se nemá podporovat); vyloučeno je doplňovat důvody vydědění extenzivním výkladem nebo analogií.

Návrh úpravy vydědění vychází z úpravy dosavadní (§ 469a platného občanského zákoníku), pokud jde o důvody vydědění a formu prohlášení o vydědění. Prohlášení o vydědění lze učinit stejným způsobem, jakým se pořizuje závět'. Obdobné pravidlo se uplatní i pro zrušení tohoto prohlášení.

Důvody vydědění jsou zachovány v podstatě shodně s právní úpravou dosavadní. Posuny jsou tyto:

⁵⁶⁾ *Knapp, V. - Pauly, J., Zamyšlení nad novelou občanského zákoníku, Právník, 1983, s. 723.*

Předně se do zákonné úpravy vrací ze staršího práva (§ 770 ABGB) ustanovení, že zůstavitel může dědice vydědit s odkazem na jeho nezpůsobilost být dědicem. Stane-li se tak, bude určitá osoba vyloučena z dědického práva z vůle zůstavitele, nikoli proto, že je podle zákona nezpůsobilá dědit. Význam tohoto ustanovení je zejména v tom, že i tu bude respektabilní projev vůle zůstavitele, který mimo jiné vyloučí případné spory, zda snad zůstavitel za svého života takové osobě její poklesk prominul či nikoli (vzhledem k tomu, že k prominutí podle § 1275 nebo § 1276 může dojít i konkludentně). Návrh občanského zákoníku z r. 1937 toto ustanovení vypustil s argumentem, že možnost takového vydědění je "příliš samozřejmá"; dnes tomu ale - po přestávce víc jak padesátileté - již tak není a výslovná úprava se jeví jako vhodná.

Další posun je v zestručnění formulace prvního důvodu [§ 1430 odst. 2 písm. a)], aniž se cokoli mění na jejím obsahu. Opouští se rovněž kazuistická formulace § 469a odst. 1 písm. c) platného občanského zákoníku, která případy odůvodňující vydědění (odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku) na jedné straně neúměrně rozšiřuje i na případy činů pro rodinné vazby bezvýznamných a svádí zůstavitele k jejich zneužití pro situace, kdy jeho přání, aby potomek nedědil, je vedeno jiným a pro zákonem bezvýznamným motivem. Po vzoru vládního návrhu z r. 1937 se v návrhu § 1430 odst. 3 písm. c) volí obecnější formulace.

Významnější je zavedení nového důvodu vydědění v § 1431, jímž je takové zadlužení nepominutelného dědice nebo jeho marnotratné počínání vyvolávající obavu, že účel dědění - tedy zachování hodnot do budoucna - v takovém případě naplněn nebude. Na rozdíl od předchozích důvodů vydědění však tento nelze rozšířit na potomky vyděděného. Jedná se o tzv. *exhereditio bona mente facta*.

§ 1432

Nevysloví-li zůstavitel důvod vydědění, má nepominutelný dědic právo na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění.

K § 1432:

Zásadní změna se navrhuje v tom směru, že podmínkou platnosti vydědění není uvedení důvodu vydědění v prohlášení o něm. To je rozdíl proti úpravě zavedené u nás v r. 1982 ustanovením § 469a odst. 3 platného občanského zákoníku. Tato platná úprava vyžaduje uvedení důvodu vydědění, "aby pokud možno nedocházelo ke sporům s potřebou rozsáhlého a nákladného dokazování."

V různých úpravách dědického práva se k této otázce občanské zákoníky staví dvojím způsobem: některé (např. švýcarský nebo polský) vyžadují, aby důvod vydědění byl v zůstavitelově prohlášení uveden, jiné (např. rakouský nebo ruský) uvedením těchto důvodů platnost prohlášení o vydědění nepodmiňují. Posledně uvedenou cestou se vydal i vládní návrh československého občanského zákoníku z r. 1937. Důvody, proč osnova zásadně přejímá stejnou konstrukci, jsou následující:

Zásadně není důvod k tomu, aby zůstavitel zdůvodňoval své rozhodnutí o vydědění v případech, kdy je ten důvod znám jak jemu, tak i vyděd'ovanému potomku. Takových případů je drtivá většina. Učiní-li prohlášení o vydědění v závěti, což je pravidlem, seznámí se s tím příliš mnoho lidí, a to třeba i dlouho poté, co důvod vydědění nastal a - např. při odsouzení vyděd'ovaného pro závažný trestný čin - upadl v zapomenutí. Účel vydědění je zbavit nepominutelného dědice práva na povinný díl, nikoli ho denunciovat. Je tedy správné ponechat zůstaviteli na vůli, zda důvod vydědění uvede, čili nic. (Podle navržené úpravy by jej mohl i jen sdělit favorizovanému závětnímu dědici nebo vykonavateli závěti pro případ, že vyděd'ovaný bude existenci tohoto důvodu popírat.) Další důvod je v tom, že podle stávající právní úpravy musí důvod vydědění existovat v době vyděd'ovacího prohlášení, takže nelze vydědit podmíněně (nastane-li důvod vydědění v budoucnu) - podle stávající úpravy nemůže zůstavitel vydědit nepominutelného dědice předem, ač již vidí své dítě "od stupně ke stupni klesati, třebas teprve pozdější chování splní skutkovou podstatu".⁵⁷⁾ Nelze též přehlédnout, že vzhledem k obecným termínům používaných standardně při formulaci exheredačních důvodů ("potřebná pomoc", "opravdový zájem", "trvale") mohou vznikat spory o platnost prohlášení o vydědění právě proto, že v okamžiku prohlášení o vydědění skutková podstata naplněna ještě nebyla (např. proto, že potomek sice v té době již vedl nezřízený život, ne však ještě

⁵⁷⁾ Srov. Rouček, F. - Sedláček, J. et al., Komentář k československému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, díl III., Praha: V. Linhart, 1936, s. 439.

trvale apod.). Poukázat se i na možnost zhojení omylu zůstavitele: vydědí-li potomka, který o něho nejevil dostatečný zájem, pro neposkytnutí pomoci v nouzi, je tím platnost vydědění zpochybněna (např. snesením důkazu, že zůstavitel v nouzi nebyl a pomoc nepotřeboval), ač materiální důvod exheredace tu byl. Protože lze i do budoucna předpokládat, že se nic nezmění na četnosti závětí vyhotovovaných notářským zápisem nebo s jinou pomocí právníka, lze pro tyto případy lze jen doporučit, aby zůstaviteli byla poskytnuta vhodná rada a pomoc a aby byl zůstavitel veden k tomu, aby v pořízení pro případ smrti podle okolnosti uvedl příčinu, proč se rozhodl pro vydědění svého potomka, případně aby provedl jiné opatření tak, aby motivy jeho rozhodnutí znal zejména ten, jemuž je prohlášení o vydědění na prospěch.

§ 1433

(1) Prohlášení o vydědění lze učinit nebo je lze změnit či zrušit stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závěť.

(2) Stejným způsobem může zůstavitel prohlásit o některém z dědiců nikoli nepominutelných, jemuž svědčí zákonná posloupnost, že pozůstalost nenabude.

K § 1433:

První odstavec přejímá myšlenku § 469a odst. 3 platného občanského zákoníku; výslovně se v něm však uvádí, že předepsaný způsob platí i pro odvolání a změnu prohlášení o vydědění.

V druhém odstavci se navrhuje úprava tzv. negativní závěti. U dědice nikoli nepominutelného nepřichází vydědění podle § 1430 nebo § 1431 v úvahu. Zůstavitel však může pořídit negativní závěti a v ní uvést jen, že tento dědic, jemuž jinak svědčí zákonná posloupnost, dědit nebude. V takovém případě automaticky nastoupí v dědictví ostatní dědicové, jimž svědčí zákonná posloupnost.

Oddíl 3
Ochrana nepominutelného dědice

§ 1434

Nepominutelný dědic vyděděný neplatně má právo na povinný díl; byl-li zkrácen na čisté hodnotě povinného dílu, má právo na jeho doplnění.

K § 1434:

Nepominutelný dědic má právo na povinný díl (odpovídající u nezletilých potomků jeho zákonnému podílu, u zletilých polovině tohoto podílu). Tento povinný díl může zůstavitel nepominutelnému dědici zůstavit buď určením dědického podílu nebo odkazu. Podrobnosti a podmínky v tom směru stanoví § 1428. Může ale dojít i k tomu, že zůstavitel nepominutelného dědice zcela nebo z části pomine (preterice). To buď tak, že jej vydědí (platně nebo neplatně), anebo tak, že v pořízení pro případ smrti povolá jiné dědice a na nepominutelného dědice nehledí. Při neplatném vydědění stejně jako při jiném nezákonném opominutí takového dědice je potřebné mu poskytnout ochranu. Tato ochrana spočívá v garancii jeho práva na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu (srov. ust. § 1438), na jejíž vyplacení má nepominutelný dědic, který byl zkrácen nebo opominut, právo vůči dědicům a odkazovníkům (§ 1437).

§ 1435

(1) Právo na povinný díl má i nepominutelný dědic, o němž bylo zůstaviteli známo, že je naživu, a přesto jej v závěti opominul.

(2) Dopustil-li se ten, kdo byl opominut nikoli omylem, něčeho, co je podle § 1430 a § 1431 důvod vydědění, hledí se na toto opominutí jako na vydědění učiněné mlčky a po právu.

§ 1436

Dokáže-li nepominutelný dědic, že jeho opominutí pochází jen z toho, že zůstavitel při pořízení pro případ smrti o něm nevěděl, má takový dědic právo na dědický podíl, jaký mu náleží podle zákona.

K § 1435 a 1436:

Nepominutelný dědic může být opominut (preterován) vědomě (úmyslně), anebo nevědomě (omylem). Osnova navrhuje řešit oba tyto případy s odlišnými důsledky. Shodný přístup zvolil vládní návrh občanského zákoníku z r. 1937.

Pravidlem je, že zůstavitel ví, že má nepominutelného dědice způsobilého dědit. Pokud jej přesto pomine, nedotýká se to zásadně práva nepominutelného dědice na povinný díl. Avšak vzhledem k tomu, že podle ustanovení § 1432 není podmínkou platnosti prohlášení o vydědění výslovné uvedení exheredačního důvodu, není vyloučena situace, že - s ohledem na okolnosti právě uvedené - spočívající v úmyslném zůstavitelově opomenutí nepominutelného dědice a v jeho zřejmém přání, aby tento dědic nedědil, považuje se takový projev vůle zůstavitele za vydědění mlčky učiněné a dědici povolánému pořizáním pro případ smrti se ponechává na vůli, zda nepominutelnému dědici ustoupí, či zda, je-li tu důvod vydědění nepominutelného dědice, preterovanému dědici existenci takového důvodu dokáže a z dědění jej vyloučí.

Není však vyloučena ani situace, že zůstavitel má nepominutelného dědice, o jehož existenci neví (např. protože vůbec nevěděl o jeho narození, protože jej pokládal za mrtvého, anebo protože měl za to, že se nejedná o jeho potomka). Pak nelze soudit na vědomé, úmyslné opominutí tohoto dědice, ani na vůli jej v závěti pominout. Z toho důvodu se mu přiznává právo na povinný díl v zákonném rozsahu. (Předválečná osnova z r. 1937 měla pro takové případy konstrukci, že omylem opominutému dědici náleží dědický podíl, jaký připadl tomu z dalších nepominutelných dědiců, kterému se z pozůstalosti dostalo nejmenší výhody. Shodně rakouský zákoník v § 777. Tuto konstrukci nelze do naší dědické soustavy převzít vzhledem k tomu, že naše právo má i nadále počítat jen s jednou skupinou nepominutelných dědiců. Připustit rozličný přístup k jednotlivým potomkům jen z příčin tkvících na straně zůstavitele by odporovalo principu rovnosti.)

§ 1437

Byl-li nepominutelný dědic zkrácen nebo opominut, přispějí dědici i odkazovníci k vyrovnání jeho práva poměrně. Ten, jehož právo bylo odloženo stanovením času nebo podmínky, nabude, co mu bylo zůstaveno, s povinností poměrně přispět svému předchůdci na to, co on plnil na povinný díl.

K § 1437:

Nepominutelný dědic vlastně není dědicem - byl-li v pořízení pro případ smrti zkrácen nebo případně zcela pomínut - ale věřitelem těch, kteří byli zůstavitelem za dědice a odkazovníky povoláni. Ti musí poměrně vyrovnat jeho pohledávku. Poměr se určí podle poměru čistých hodnot podílů nebo odkazů, které sami z pozůstalosti nabyli. Dosavadní zjednodušující konstrukce platného dědického práva, podle níž zákon preterovaného nepominutelného dědice vnutil závětním dědicům za spoluvlastníka, není vyhovující, zejména z toho důvodu, že tím způsobem vzniká spoluvlastnictví spojené nutně od počátku s vnitřními konflikty.

Oddíl 4
Výpočet povinného dílu

§ 1438

Nepominutelný dědic nemá právo na podíl z pozůstalosti, nýbrž jen na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu; to nebrání, aby se nepominutelný dědic dohodl s dědici ze závěti jinak.

§ 1439

(1) Pro stanovení výše povinného dílu se sepiše a odhadne majetek v pozůstalosti. Dluhy zůstavitele a závady, které na majetku vázly již v době smrti zůstavitele, se od hodnoty majetku odečtou.

(2) Nepominutelný dědic má právo být při odhadu a činit při něm připomínky.

§ 1440

Při vypočtení povinného dílu se k pozůstalosti připočte to, co se připočítává na povinný díl podle § 1444 a 1445.

§ 1441

Povinný díl se stanoví bez zřetele na odkazy a jiné závady vznikající z pořízení pro případ smrti. Až do určení výše povinného dílu se nepominutelný dědic poměrně účastní na zisku a ztrátě pozůstalosti. Kdo má právo na povinný díl, má právo i na poměrné vyúčtování podílu na zisku a ztrátě pozůstalosti od smrti zůstavitele až do určení výše povinného dílu.

K § 1438 až 1441:

Nepominutelný dědic nemá obecně zaručené právo na podíl z pozůstalosti. To přirozeně neplatí, nepořídí-li zůstavitel o pozůstalosti ničeho, protože pak nastupují dědicové podle

pravidel o zákonné posloupnosti. Neplatí to ani za situace, kdy zůstavitel nepominutelného dědice jen vydědí, aniž pořídí závěť či uzavře dědickou smlouvu: je-li exheredace platná, nepominutelný dědic nedědí vůbec; domůže-li se prohlášení její neplatnosti, nastupuje jako dědic podle zákonné posloupnosti.

V opačném případě záleží na zůstaviteli, co v pořízení pro případ své smrti určí. Povolá-li tímto pořízením za dědice nepominutelného dědice v rozsahu jeho zákonného dědického podílu nebo v rozsahu větším, pak nabývá právo na podíl z pozůstalosti (dědický podíl) z vůle zůstavitele. Pokud ale zůstavitel povolá k pozůstalosti jiné dědice, pak nastupují jako závětní dědici takto povolané osoby. Následkem preterice nepominutelného dědice není neplatnost závěti, nýbrž vznik obligačního nároku tohoto dědice vůči závětním dědicům (popř. vůči dědici povolanému dědickou smlouvou) a odkazovníkům spočívajícího v pohledávce na vyplacení povinného dílu. Povolání dědici a odkazovníci se mohou rozhodnout, zda dědictví a odkazy přijmou i s tímto obtížením, anebo zda je odmítnou. Odmítnou-li je, nastupuje zákonná posloupnost dědiců. Odmítnou-li dědictví nebo odkazy jen někteří z povolaných dědiců nebo odkazovníků, případně dědicům dědictví podle pravidel § 1290 a násl. Záleží na konkrétních okolnostech, nastoupí-li v důsledku toho také zákonní dědicové - a v rámci toho i dědic nepominutelný - (§ 1291 odst. 2) či nikoli. Přirostou-li uvolněné podíly těm, kteří dědictví neodmítli, padne na ně i povinnost vyplatit nepominutelnému dědici povinný díl podle § 1407. Nastoupí-li vzhledem k § 1291 odst. 2 v dědictví také nepominutelný dědic, záleží, dostane-li se mu dědického podílu, kterého se mu podle zákona (§ 1327 odst. 2) dostat má, či byl-li jeho podíl zkrácen. Byl-li zkrácen, jsou povolání dědici a odkazovníci zavázáni vyrovnat mu odpovídající doplatek.

Ustanovení § 1439 až 1442 obsahují technická pravidla pro výpočet povinného dílu. Předně musí být zjištěna čistá hodnota pozůstalosti odečtením pasiv. Mezi pasiva se však nepočítají odkazy apod. (§ 1442). K zjištěné čisté hodnotě pozůstalosti se připočte i to, co nepominutelný dědic od zůstavitele již získal a co mu má být ve prospěch jeho povinného dílu započteno podle § 1445 a 1446.

Ze základu zjištěného podle pravidel v § 1439 a násl. se vypočte povinný díl a porovná se případně s hodnotou, kterou nepominutelný dědic z pozůstalosti eventuelně obdrží přímo. Neobdržel-li nic, má mu být vyplaceno, co mu náleží podle § 1438 (srov. i § 1426), dostalo-li

se mu něčeho, avšak byl-li ve svém právu na povinný díl zkrácen, náleží mu doplatek. Pořídil-li zůstavitel závěti má nepominutelný dědic právo na vyplacení peněz vůči povolaným dědicům a odkazovníkům (§ 1437), dědí-li se podle zákonné posloupnosti, pak připadá v úvahu jenom zkrácení práva nepominutelného dědice a ten bude mít právo na doplatek vůči ostatním dědicům ze zákona. Bude na těchto osobách, zda plnění (dědické podíly nebo odkazy) z pozůstalosti přijmou i s tímto případným zatížením, anebo odmítnou-li je a uvolní tak pozůstalost pro nepominutelného dědice.

Oddíl 5

Započtení na povinný díl a na dědický podíl

§ 1442

Započtení na povinný díl nebo na dědický podíl nezakládá povinnost něco vydat, ledaže se jedná o případ uvedený v § 1788.

§ 1443

Při započtení se počítá hodnota toho, co bylo poskytnuto a co podléhá započtení, podle doby odevzdání. V případech hodných zvláštního zřetele může soud rozhodnout jinak.

K § 1442 až 1443:

Účelem zákonné úpravy je dosáhnout spravedlivého rozdělení majetkového přínosu, který přechází od zůstavitele k dědici. Tomu slouží úprava započtení na povinný díl a započtení na dědický podíl (kollace). Protože se jedná o zvláštní případy kompenzace (a při úpravě započtení na povinný díl dokonce o případ kompenzace obligačního nároku), bylo by teoreticky čisté přiřadit tuto pasáž k obecné úpravě započtení v části čtvrté občanského zákoníku. Důvody, proč se k tomu nepřistupuje, jsou jak historické, tak především praktické, neboť tato úprava navazuje na úpravu předchozí a recipient ji logicky očekává právě zde. Z týchž důvodů osnova soustředila na jedno místo a do jednoho oddílu úpravy dvou v podstatě heterogenních institutů, protože započtení na povinný díl se od započtení na dědický podíl právní povahou podstatně liší. Nicméně i shrnutí obou problematik započítávání na jedno místo má pragmatické příčiny: již vládní návrh občanského zákoníku z r. 1937 poukázal, že "rozložení látky nebylo by jinde systematicky o mnoho správnější", a navíc by "vedlo buď k

četným odkazům na jiné paragrafy nebo k rozmnožení paragrafů nutným opakováním téže věci."

Dvě úvodní ustanovení tohoto oddílu stanovují dvě společné zásady. Předně z faktu započtení nevzniká nikomu povinnost něco vydat jiné osobě (jedinou výjimkou je možnost odvolání daru pro zkrácení povinného dílu v případě, že pozůstalost pro vyrovnání povinného dílu nebude stačit.) Druhé ustanovení řeší ocenění toho, co má být započteno: zásadně má být brána v úvahu hodnota, kterou mělo plnění v době odevzdání. Vyskytnou-li se však okolnosti hodné zvláštního zřetele - např. jestliže půjde o plnění, jehož hodnota se v mezidobí z vnějších příčin významně zvýší nebo poklesne - má být soudci umožněno, aby k těmto okolnostem přihlédl.

Započtení na povinný díl

§ 1444

Na povinný díl se započte vše, co nepominutelný dědic z pozůstalosti skutečně nabyl odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením.

§ 1445

(1) Na povinný díl potomka se započte to, co mu zůstavitel dal za svého života na úlevu v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, se založením manželského či obdobného soužití nebo s nástupem povolání či se zahájením podnikání. Stejně tak se na tento povinný díl započte i to, co zůstavitel použil na úhradu dluhů zletilého potomka.

(2) Potomkovi, který vstupuje na místo svého předka, se započte na povinný díl i to, co takto od zůstavitele dostali jeho rodiče, na jejichž místo vstupuje.

K § 1444 a 1445:

Dožaduje-li se nepominutelný dědic vyplacení povinného dílu, připočtou se mu k tíži plnění uvedená v § 1444 a 1445. (Podle těchto ustanovení se nepostupuje, domáhá-li se nepominutelný dědic dědického podílu jako dědic povoláný závětí.) Předně se vpočte vše, co tento dědic nabyl od zůstavitele mortis causa. Za podmínky § 1445 se započtou také dary, které nepominutelný dědic od zůstavitele dostal.

Pravidlem je, že se k tíži povinného dílu započte jen to, co nepominutelný dědic dostal osobně. Za určitých okolností se však započte potomkovi nepominutelného dědice to, co obdrželi jeho rodiče.

Započtení na dědický podíl

§ 1446

(1) Dědické podíly se vypočtou stejným způsobem jako povinný díl.

(2) Při posloupnosti dědiců podle pořízení pro případ smrti se provede započtení na dědický podíl osoby zůstaviteli blízké, jen nařídil-li to zůstavitel v pořízení, anebo v prohlášení učiněném stejným způsobem, jakým se pořizuje závěť.

(3) Při zákonné posloupnosti dědiců se na dědický podíl započtou plnění uvedená v § 1444 a 1445. Zůstavitel může prominout započtení na dědický podíl osoby blízké. K platnosti prominutí je třeba prohlášení učiněného stejným způsobem, jakým se pořizuje závěť.

§ 1447

Co dal rodič dítěti a nevytkl výslovně, že to bylo dáno na účet jeho dědického podílu, nezapočte se. To neplatí v případech uvedených v § 1445.

§ 1448

Plněním nebo výhodou podle předchozích ustanovení nelze zkrátit nepominutelnému dědici jeho dědický podíl pod míru povinného dílu.

K § 1446 až 1448:

Hledisko adekvátního prospěchu z pozůstalosti se sleduje i při úpravě započtení na dědický podíl. Ujímají-li se pozůstalosti dědicové podle svých podílů - ať již jim je zůstavitel vyměřil pořízením pro případ smrti, nebo ať vyplývají z ustanovení o zákonné posloupnosti - má být vzat ohled na bezúplatná plnění, která některý z dědiců od zůstavitele případně dostal.

Zároveň se bere v úvahu hledisko pořizovací volnosti zůstavitele, které je omezeno zaručenými právy nepominutelného dědice, k nimž se přihlíží i zde (§ 1448). Protože zůstavitel může o svém majetku pořídit závěti v podstatě libovolně, a může tedy těm dědicům, jimž nesvědčí práva dědiců nepominutelných, zanechat podíly z pozůstalosti podle své úvahy, nelze mu ani bránit, aby rozhodl i o případném započtení na dědické podíly jinak, než ukazuje zákonná dispozice. Z toho důvodu se započtení u dědiců povolaných pořízením pro případ

smrti má provést jen, nařídí-li to zůstavitel v projevu poslední vůle. Také za situace, kdy zůstavitel o svém majetku pořídit nechce, spolehnuv se na posloupnost dědiců podle zákona, není důvod zůstaviteli bránit, aby případné započtení na dědický podíl zakázal. Ustanovení § 1447 je zvláštní povahy a zohledňuje specifické okolnosti, pokud jde o poměry rodičů k dětem.

Díl 6

Právo některých osob na zaopatření

§ 1449

(1) Kdo by jinak byl nepominutelným dědicem, ale nemá právo na povinný díl, ten má právo na nutnou výživu, pokud se mu takové výživy nedostává a není schopen sám se živit. Takto však nemůže dostat z pozůstalosti více, než kolik by činil jeho povinný díl.

(2) Toto právo nemá ten, na jehož místě dědí jeho potomci, nebo jsou-li potomci na jeho místě povoláni k povinnému dílu.

§ 1450

(1) Pozůstalému manželu, jemuž byl zákonný dědický podíl odepřen nebo zkrácen, náleží až do uzavření nového manželství nutné zaopatření, pokud se mu ho jinak nedostává a není schopen sám se živit. Takto však nemůže dostat z pozůstalosti více, než kolik by činila polovina jeho zákonného dědického podílu. Právo na zaopatření nenáleží manželu, který bez vážných důvodů nesdílel se zůstavitelem společnou domácnost, manželu nezpůsobilému být dědicem, ani manželu, který se dědictví zřekl nebo je odmítl.

(2) Pozůstalému manželu náleží z pozůstalosti slušná výživa šest týdnů po smrti manžela. Je-li vdova těhotná, náleží jí slušná výživa až do konce šestého týdne po slehnutí. Stejně právo má matka dítěte zůstavitele, která za něho nebyla provdána.

(3) Zaopatření podle odstavce 1 lze poskytnout, jen nezkrátí-li se jím právo na nutnou výživu podle § 1449. Bylo-li by právy podle odstavce 2 zkráceno právo na nutnou výživu podle § 1449, zkrátí se všechna tato práva tak, aby se vdově nebo matce zůstavitelova dítěte i nepominutelným dědicům dostalo stejně.

§ 1451

Na pozůstalého manžela přechází vlastnické právo k věcem, které tvoří základní vybavení rodinné domácnosti, a to i když není dědicem.

§ 1452

(1) Pozůstalému rodiči, jemuž byl zákonný dědický podíl odepřen nebo zkrácen, náleží nutné zaopatření, pokud se mu ho jinak nedostává a není schopen sám se živit. Takto však nemůže dostat z pozůstalosti více, než kolik by činila třetina jeho zákonného dědického podílu.

(2) Právo na zaopatření nenáleží rodiči nezpůsobilému být dědicem, rodiči který se dědictví zřekl nebo je odmítl, ani rodiči, který se dopustil činu zakládajícího důvod vydědění.

§ 1453

Osobám, které požívaly až do smrti zůstavitele bezplatné zaopatření v jeho domácnosti, přísluší stejné zaopatření ještě tři týdny.

K § 1449 až 1453:

Život se smrtí zůstavitele nezastaví a v některých situacích nelze pokládat převzetím dědictví a odkazů a zapravením případných dluhů zůstavitele majetkové záležitosti za uzavřené. Při úpravě dědění podle zákonné posloupnosti se pamatuje na zabezpečení osob zůstaviteli blízkých v míře, v jaké na to pozůstalost stačí.

Ustanovení o zaopatření některých osob pamatují na případy, kdy zůstavitel pominul výslovně některé osoby, které na něho byly odkázány výživou, ač by vůči nim byl zůstavitel byl za svého života k takové výživě povinen, nebo se zřetelem k hledisku slušnosti. Obě skupiny případů se posuzují odlišně.

Předně se jedná o nejbližší příbuzné zůstavitele, totiž jeho potomky, manžela a rodiče. Společný znak v těchto případech je v tom, že těmto příbuzným vzniká právo na zaopatření, pokud nebyli náležitě zabezpečeni poskytnutím majetkového prospěchu z pozůstalosti, nejsou schopni sami se živit a nedostává se jim nutné výživy jinak. Nenastupuje tedy právo na zaopatření zejména za té situace, kde je po smrti zůstavitele někdo další, kdo má povinnost nutnou výživu hradit a v tom rozsahu, jakou má možnost ji hradit.

Rozdíl v rámci této skupiny je v tom, že potomkům náleží za těchto podmínek právo na zaopatření vždy, ať již nenabyli povinný díl z jakéhokoli důvodu. Naproti tomu u pozůstalého manžela je právo na zaopatření zásadně podmíněno sdílením společné domácnosti. Právo na zaopatření je vyloučeno tehdy, jestliže manžel nedědil z toho důvodu, že byl nezpůsobilý dědit, zřekl se dědictví, anebo dědictví odmítl. Z týchž důvodů nemá právo na zaopatření náležet ani rodiči zůstavitele. U rodiče dochází ke ztrátě práva na zaopatření i tehdy, dopustil-li se činu, který je u nepominutelných dědiců důvodem vydědění. (Stejná podmínka není u manžela stanovena proto, že uzavření manželství a setrvávání v něm je - na rozdíl od pokrevního příbuzenství - věcí volby člověka.)

Díl 7

Přechod pozůstalosti na dědice

Oddíl 1

Nabytí dědictví

§ 1454

Dědictví se nabývá smrtí zůstavitele. Nabytí dědictví potvrzuje soud. Soud potvrdí nabytí dědictví tomu, jehož dědické právo bylo prokázáno.

§ 1455

(1) Neuplatnil-li dědic dědické právo před soudem ve lhůtě, kterou soud stanoví, nezaniká dědici dědické právo, avšak při projednání pozůstalosti se k němu nepřihlíží. Totéž platí o dědickém právu neznámého dědice, který byl o svém právu vyrozuměn vyhláškou soudu a v určené lhůtě o sobě nedal vědět.

(2) Má-li neznámý nebo nepřítomný dědic opatrovníka, nemůže opatrovník učinit prohlášení, že tento dědic dědictví odmítá, nebo že je neodmítá či přijímá.

§ 1456

Uplatňuje-li právo na dědictví více osob a odporují-li si, odkáže soud toho z dědiců, jehož právní důvod je slabší, aby své právo uplatnil žalobou. Nepodá-li tento dědic žalobu ve lhůtě určené soudem, nezaniká sice jeho dědické právo, avšak při projednání pozůstalosti se k němu nepřihlíží.

§ 1457

(1) Proti dědici, který se opírá o dědickou smlouvu nepopřenou co do pravosti, se k podání žaloby odkáže každý dědic ze závěti nebo dědic zákonný. Proti dědici, který se opírá o závěť nepopřenou co do pravosti, se odkáže k podání žaloby každý zákonný dědic.

(2) Uvede-li zůstavitel důvod vydědění, odkáže se k podání žaloby potomek, který tvrdí, že byl vyděděn neprávem. Není-li důvod vydědění uveden, odkáže se k podání žaloby ten, kdo má dědit na jeho místě.

K § 1454 až 1457:

Navrhuje se zachovat i nadále koncepci, podle níž se dědictví nabývá smrtí zůstavitele a že právo na dědictví má ten dědic, který dědictví neodmítl. Protože se osnova nevrací ke konstrukci českého historického práva, podle níž soud ležící pozůstalost dědicům odevzdával, není ani vážný důvod oživit institut dědických přihlášek. Poukázat lze na racionální postřeh zpracovatelů švýcarského občanského zákoníku, že dědic s nápadem dědického práva počítá, takže lidské přirozenosti odpovídá spíše to, aby dědictví odmítl, nechce-li je, než aby se o ně

přihlašoval, chce-li je. Z těchto důvodů se vychází z úpravy současné (zvláště § 460 a 468 platného občanského zákoníku) s některými doplněními.

Pravidlem je, že veřejný úřad, který vede matriku, oznámí pozůstalostnímu soudu úmrtí, k němuž došlo v jeho obvodu. Soud pak zahájí pozůstalostní řízení s těmi, o nichž lze mít za to, že jsou dědici. Může nastat situace, že si u těchto osob jejich tvrzená práva na dědictví odporují, anebo že o dědictví usiluje také někdo další a jehož tvrzené právo odporuje tvrzeným právům ostatních. V těchto případech je potřebné vyřešit nastalý konflikt. Navrhuje se proto jednak upravit postup k odstranění tohoto konfliktu, jednak stanovit i pořadí dědických titulů (důvodů) podle jejich síly.

Výhrada soupisu

§ 1458

(1) Zůstavitel nemůže dědici odejmout právo na výhradu soupisu pozůstalosti. Vzdají-li se tohoto práva strany dědické smlouvy, nepřihlíží se k tomu.

(2) Právo na výhradu soupisu lze uplatnit prohlášením učiněným ústně před soudem, anebo prohlášením zaslaným soudu v písemné formě. Vyhradí-li si dědic soupis s výhradami nebo podmínkami, nepřihlíží se k nim. Stejně platí pro prohlášení dědice, že výhradu soupisu neuplatňuje

§ 1459

Dědic má právo vyhradit si soupis pozůstalosti, uplatní-li je do jednoho měsíce ode dne, kdy ho soud o tomto právu vyrozuměl. Jsou-li pro to důležité důvody, soud lhůtu dědici prodlouží.

§ 1460

Výhrada soupisu

(1) O svéprávném, známém a přítomném dědici, který není manželem, potomkem, anebo předkem zůstavitele a ve lhůtě podle § 1459 se nevyjádří, platí, že neuplatňuje výhradu soupisu. Od ostatních dědiců si soud vyžádá po jejich předvolání a poučení výslovné vyjádření, ledaže vůči svéprávnému manželovi, potomkovi či předkovi dědice nastal účinek podle § 1465.

(2) Kdo si nevyhradil soupis pozůstalosti, anebo prohlásil, že právo výhrady soupisu neuplatňuje, nemůže si soupis vyhradit dodatečně.

K § 1458 až 1460:

Dědici je volno, uplatní-li své dědické právo s výhradou soupisu pozůstalosti nebo bez ní. Oprávnění vyhradit si soupis je nezadatelné právo dědice. Dědic se jej nemůže vzdát, a ani zůstavitel mu je nemůže odejmout. K ochraně dědice se stanovuje, že se musí výslovně vyjádřit, přihlašuje-li se s výhradou soupisu, anebo bez této výhrady. Prohlásí-li však dědic,

že si soupis nevyhrazuje, nemůže následně své rozhodnutí změnit. Toto výslovné vyjádření si musí soud vyžádat.

Nevyjádří-li se dědic ve lhůtě, kterou mu poskytl soud, nastupuje u dědiců svéprávných, známých a přítomných nevyvratitelná právní domněnka, že se se výhrady soupisu vzdal. Z tohoto obecného pravidla je namístě učinit výjimku stran nejbližších příbuzných zůstavitele, pravidelně otřesených smrtí blízkého člověka, a také u osob pod zvláštní ochranou.

Oddíl 2 Správa pozůstalosti a její soupis

Správa pozůstalosti

§ 1461

(1) Do potvrzení nabytí dědictví spravuje pozůstalost správce pozůstalosti, byl-li ustaven, jinak vykonavatel závěti, byl-li ustaven, ledaže se s dědici dohodnou jinak. Taková dohoda nesmí odporovat tomu, co zůstavitel nařídil pro případ své smrti.

(2) Byl-li ustaven vykonavatel závěti i správce pozůstalosti, může správce pozůstalosti uzavřít dohodu podle odstavce 1 jen se souhlasem vykonavatele závěti.

§ 1462

(1) Ustanovení § 1461 se nepoužije, ustavil-li zůstavitel v různých pořízeních pro případ smrti různé vykonavatele závěti nebo různé správce pozůstalosti. V takovém případě ustaví soud správce dědictví podle zvláštního zákona.

(2) Ustanovení § 1461 se nepoužije, ustavil-li soud správce pozůstalosti podle zvláštního zákona.

§ 1463

(1) Osoba, která spravuje pozůstalost, je oprávněna k její prosté správě. Souhlas k opatřením podle § 1202 a § 1204 odst. 1 může této osobě udělit jen soud.

(2) Kdo spravuje pozůstalost, poskytne z ní splátky na zaopatření a výživu osobám oprávněným podle § 1449 až § 1453. Dále doručí odkazovníkům zprávu o odkazech, které jim připadly. Splatné odkazy vyrovná, schválí-li to soud.

(3) Ustaví-li soud správce pozůstalosti podle zvláštního zákona, použijí se ustanovení předchozích odstavců, pokud soud tomuto správci nevymezí rozsah práv a povinností jinak.

§ 1464

(1) Dědici, jehož dědické právo je již jasně prokázáno, může soud dovolit i před skončením řízení o dědictví, aby s určitými pozůstalostními předměty volně nakládal, pokud je splnění poslední vůle zůstavitele zabezpečeno nebo souhlasí-li ostatní zúčastnění.

(2) Opatření podle odstavce 1 nelze učinit, uplatňuje-li právo na dědictví více osob a odporují-li si. Dostalo-li se však dědici výhody již dříve, nelze mu ji odejmout.

§ 1465

(1) Ujme-li se dědic, aniž je k tomu oprávněn, plné správy pozůstalosti, ruší se tím od počátku účinky výhrady soupisu, pokud ji případně učinil. To rovněž platí, smísí-li dědic části pozůstalosti s částmi svého majetku, aniž lze rozlišit komu patří, ledaže tomu tak bylo již před smrtí zůstavitele.

(2) Týž účinek vzhledem k výhradě soupisu nastane i vůči tomu z dědiců, v jehož přímém či nepřímém zastoupení někdo jiný pozůstalost takto spravoval. Spravuje-li takto pozůstalost osoba dědici blízká, má se za to, že jedná také jako jeho zástupce.

(3) Účinek podle odstavce 1 nenastane, rozdělí-li si dědici ještě před potvrzením nabytí dědictví jen písemnosti, podobizny nebo záznamy a jiné věci rodinné nebo upomínkové povahy.

K § 1461 až 1465:

Dědici sice nabývají dědictví již smrtí zůstavitele, přece jen se však až do soudního potvrzení, že dědictví nabyli, na pozůstalost hledí jako na zvláštní majetkovou masu, kterou je třeba zejména v zájmu věřitelů podrobit zvláštnímu režimu. Tomu slouží správa pozůstalosti vykonávaná vykonavatelem závěti, dědici samotnými, anebo správcem pozůstalosti, kterého podle procesních předpisů případně ustaví soud. Kdo spravuje pozůstalost, vykonává její prostou správu (§ 1201 a násl.). Ujmou-li se však dědici - ať přímo, ať zástupcem - pozůstalosti fakticky a bezprostředně tím způsobem, že jednotlivé majetkové kusy z pozůstalosti smísí se svým ostatním vlastnictvím, zpeněžují je a vůbec s nimi nakládají tak, že znemožní věřitelům domoci se zjištění, jaký je rozsah aktiv, která zůstavitel zanechal, nemohou se dovolávat výhod, jež by jinak měli ze soupisu pozůstalosti.

Závěra pozůstalosti

§ 1466

(1) Soud učiní bez odkladu opatření zajišťující pozůstalost (závěru) jestliže

- a) některý z dědiců není svéprávný,
- b) některý z dědiců je neznámého pobytu,
- c) je obava, že je pozůstalost předložena,
- d) věřitel navrhl odloučení pozůstalosti nebo
- e) je-li tu jiný důležitý důvod pro zvláštní opatrnost.

(2) Je-li jen některý dědic nesvéprávný, nepřítomný nebo neznámý, lze se spokojit se závěrou takové části pozůstalosti, která stačí k uspokojení jeho práva. Totéž platí, je-li tu osoba, které přísluší právo na povinný díl.

§ 1467

Závěry není třeba, je-li v pozůstalosti nemovitá věc poskytující dostatečnou jistotu.

K § 1466 a 1467:

Za situace, kdy jsou dědicové známi, přítomni a svéprávní, a kdy není ani důvod k pochybnostem, zda majetek, který zůstavitel zanechal, postačí k pokrytí dluhů, budou plně dostačující ustanovení o správě pozůstalosti. V některých zvláštních případech však bude namíste, rozhodne-li soud o závěře pozůstalosti. Závěra pozůstalosti nahrazuje její soudní úschovu. Jakým způsobem bude závěra provedena, záleží na konkrétních okolnostech případu.

Soupis pozůstalosti

§ 1468

(1) Účelem soupisu pozůstalosti je zjistit pozůstalostní jmění a určit čistou hodnotu majetku v době smrti zůstavitele. Soupis pozůstalosti vyžaduje formu veřejné listiny, ledaže soud rozhodne podle § 1471.

(2) Dědic i každý, koho se soupis týká, může být jednání o soupisu přítomen a činit dotazy a připomínky.

§ 1469

(1) Soud nařídí soupis pozůstalosti, uplatní-li dědic právo výhrady soupisu, anebo je-li to potřebné pro výpočet povinného dílu.

(3) Soud nařídí soupis pozůstalosti také

- a) je-li mezi dědici osoba nesvéprávná, neznámá či nepřítomná, nebo právnická osoba veřejně prospěšná či zřízená ve veřejném zájmu (dále jen »osoba pod zvláštní ochranou«),
- b) je-li nejistota, zda je někdo dědicem nebo kdo je dědicem,
- c) žádá-li o to věřitel podle § 1493, nebo
- d) osvědčí-li věřitel, že tu je pro provedení soupisu jiný vážný důvod.

§ 1470

(1) Náklady na pořízení soupisu se hradí z pozůstalosti a jdou poměrně k tíži dědických podílů těch dědiců, jimž je soupis k prospěchu. Není-li dobře možné hradit náklady na

pořízení soupisu z pozůstalosti, uloží soud těmto dědicům, aby na úhradu nákladů poměrně přispěli.

(2) Nařídil-li soud soupis pro potřebu výpočtu povinného dílu, hradí se náklady z pozůstalosti a jdou poměrně k tíži všech dědiců a osoby, která má právo na povinný díl. Není-li dobře možné hradit náklady na pořízení soupisu z pozůstalosti, uloží soud těmto dědicům, aby na úhradu nákladů poměrně přispěli.

(3) Požaduje-li někdo soupis, aniž pro to má vážný důvod, soud mu uloží, aby náklady soupisu nesl ze svého.

K § 1468 až 1470:

Vzhledem k možnosti dědiců uplatnit výhradu soupisu, jsou potřebná ustanovení o soupisu pozůstalosti. Soupis pozůstalosti musí být proveden nejen v případě, že dědic výhradu soupisu uplatní, ale také v jiných závažných případech uvedených v § 1469.

Není však za všech okolností nezbytné, aby soupis pozůstalosti prováděl vždy soud. Z toho důvodu se soudu umožňuje, aby v určitých případech rozhodl, že se soudní soupis pozůstalosti nahradí prohlášením dědicům o majetku, který do pozůstalosti spadá, anebo seznamem, který vyhotoví správce pozůstalosti a který dědici potvrdí. Prokáže-li se však následně, že jsou v takovém prohlášení nebo seznamu podstatné nesprávnosti, jdou zásadně k tíži dědiců, jejichž povinností bylo dbát o to, aby seznam byl úplný.

Účelem soupisu je zajistit ochranu a právní jistotu některým dědicům, ale také poskytnout ochranu věřitelům, nezbytnou pro zajištění jejich práv. Protože věřitel zůstavitele není účastníkem řízení o dědictví, musí mu být umožněno, je-li znám, aby se k soupisu pozůstalosti vyjádřil. Není na místě výslovně stanovovat povinnost soudu přihlídnout k případným námitkám věřitele k soupisu pozůstalosti; to je otázka procesní. Tato úprava ostatně není ani nezbytná, neboť řízení o dědictví ovládá vyhledávací (inkviziční) zásada, takže soud je přihlížen k všemu, co v řízení vyjde najevo.

§ 1471

(1) Odůvodňují-li to okolnosti případu, může soud rozhodnout o nahrazení soupisu pozůstalosti seznamem pozůstalostního majetku vyhotoveném správcem pozůstalosti a potvrzeném všemi dědici. Nebyl-li správce pozůstalosti dosud ustaven, může jej za tím účelem jmenovat soud.

(2) V jednoduchých případech může soud rozhodnout, neodporují-li tomu dědicové, o nahrazení soupisu pozůstalosti společným prohlášením dědiců o pozůstalostním majetku.

§ 1472

(1) Prokáže-li se, že se prohlášení nebo seznam podle § 1471 a neodpovídá skutečnosti v rozsahu nikoli nepodstatném,

- a) ruší se tím dědicům od počátku účinky výhrady soupisu, pokud ji případně učinili, a
- b) osoba uvedená v § 1468 má právo žádat, aby soud nařídil nový soupis pozůstalosti, prokáže-li na tom právní zájem.

(2) Účinek podle odstavce 1 písm. a) nenastane vůči osobě pod zvláštní ochranou, ledaže se prokáže, že pozůstalostní majetek úmyslně zatajila. Tento účinek nenastane ani vůči dědici, který prokáže, že nezavinil neúplnost prohlášení nebo seznamu.

(3) Způsobil-li správce, že seznam podle § 1471 není úplný, nahradí škodu z toho vzešlou.

§ 1473

Je-li znám věřitel, soud mu oznámí, že byl proveden soupis pozůstalosti a umožní mu se k soupisu vyjádřit.

K § 1471 až 1473:

Vzhledem k možnosti dědiců vyhradit si soupis jsou potřebná ustanovení o soupisu pozůstalosti. Soupis pozůstalosti musí být proveden nejen v případě, že dědic výhradu soupisu uplatní, ale také v jiných závažných případech uvedených v § 1469.

Není však za všech okolností nezbytné, aby soupis pozůstalosti prováděl vždy soud. Z toho důvodu se soudu umožňuje, aby v určitých případech rozhodl, že se soudní soupis pozůstalosti nahradí prohlášením dědiců o majetku, který do pozůstalosti spadá, anebo seznamem, který vyhotoví správce pozůstalosti a který dědici potvrdí. Prokáže-li se však následně, že jsou v takovém prohlášení nebo seznamu podstatné nesprávnosti, jdou zásadně k tíži dědiců, jejichž povinností bylo dbát o to, aby seznam byl úplný.

Účelem soupisu je zajistit ochranu a právní jistotu některým dědicům, ale také poskytnout ochranu věřitelům, nezbytnou pro zajištění jejich práv. Protože věřitel zůstavitele není účastníkem řízení o dědictví, musí mu být umožněno, je-li znám, aby se k soupisu pozůstalosti vyjádřil. Není na místě výslovně stanovovat povinnost soudu přihlídnout k případným námitkám věřitele k soupisu pozůstalosti; to je otázka procesní. Tato úprava ostatně není ani nezbytná, neboť řízení o dědictví ovládá vyhledávací (inkviziční) zásada, takže soud přihlíží ke všemu, co v řízení vyjde najevo.

Oddíl 3 Potvrzení dědictví

§ 1474

Soud potvrdí dědictví tomu, kdo dědictví neodmítl a má podle průběhu řízení o dědictví nejlepší dědické právo, poté, co je zabezpečeno, že vůle zůstavitele bude náležitě splněna.

§ 1475

- (1) Byly-li nařízeny odkazy, soud potvrdí dědictví až poté, co mu bude vykázáno, že
- a) odkazovníkům byly podány zprávy o odkazu,
 - b) splatné odkazy nesvéprávným osobám, osobám veřejně prospěšným nebo zřízeným ve veřejném zájmu nebo odkazy učiněné za dobročinným a veřejně prospěšným účelem byly splněny nebo jejich splnění bylo zajištěno a
 - c) splnění odkazů osobám neznámým či nepřítomným bylo zajištěno.
- (2) Soud může jistotu prominout, je-li zřejmě zbytečná.

§ 1476

(1) Jedinému dědici soud potvrdí, že dědictví nabyt. Uvede, kdo je dědicem, či pozůstalost nabývá, z jakého důvodu a zda se se tak děje s výhradou soupisu nebo ne. Potvrzuje-li soud nabytí dědictví několika spoludědicům, uvede jejich podíly.

(2) Je-li nařízena dědická posloupnost zřízením svěřenského nástupnictví, doložením času nebo jiným způsobem, soud potvrdí, že byla nařízena, za jakých předpokladů a kdo následuje jako následný dědic. Určil-li zůstavitel, že přední dědic má právo s dědictvím volně nakládat, soud potvrdí i to.

§ 1477

(1) Potvrzení dědictví tomu, kdo není dědicem, nebrání pravému dědici domáhat se vůči němu svých práv.

(2) Ustanovení odstavce 1 se použije i tehdy, připadla-li pozůstalost státu.

K § 1474 až 1477:

Ustanovení o potvrzení nabytí pozůstalosti v zásadě přejímá současné pojetí (§ 481 a násl. platného občanského zákoníku). Vzhledem k možnosti zůstavitele zřídít odkazy, musí obtížený dědic soudu doložit, že odkazovníci byli o odkazech zpraveni, že splatné odkazy byly splněny, anebo v určitých případech zajištěny a že ke vůbec zabezpečeno, aby poslední vůle zůstavitele byla náležitým způsobem splněna.

Oddíl 4
Rozdělení pozůstalosti

§ 1478

Pozůstalost lze rozdělit, není-li to na újmu projevu vůle zůstavitele v pořízení pro případ smrti.

§ 1479

Dědici si mohou pozůstalost rozdělit jakkoli, nesmí tím však zkrátit práva jiných osob.

§ 1480

(1) Soud pozůstalost rozdělí, je-li mezi dědici osoba pod zvláštní ochranou.

(2) Soud pozůstalost rozdělí též, žádají-li o to všichni dědicové a není-li mezi nimi spor, co do pozůstalosti náleží.

(3) Rozdělení pozůstalosti může spočívat i ve schválení dohody dědiců o vypořádání dědictví, neodporuje-li taková dohoda zájmům osoby pod zvláštní ochranou.

§ 1481

Soud rozdělí pozůstalost podle nařízení zůstavitele, a tam, kde se ho nedostává, a nedohodnou-li se dědici, rozdělí ji podle § 1482 až 1484.

§ 1482

(1) Rozděluje-li pozůstalost soud, zřídí výkaz, jehož základem je soupis pozůstalosti nebo soupis potvrzený všemi dědici. Bylo-li něco z pozůstalosti prodáno z vůle dědice po právu, zahrne se do pozůstalosti dosažená kupní cena, při jiném zcizení z vůle dědice pak obecná cena v den vzniku dědického práva. Na podíl každého z dědiců vyjádřený v penězích se přidělí jednotlivé předměty podle ceny uvedené ve výkazu.

(2) Není-li cena některého předmětu zřejmá, stanoví ji soud odhadem, pokud předmět nepřidělí všem dědicům podle jejich podílů.

§ 1483

(1) Podle okolností mohou být také pohledávka nebo dluh přiděleny jednotlivému dědici. Přidělí-li se dluh některému dědici, nedotýká se to práv věřitele.

(2) Při rozdělení pozůstalosti lze vypořádat právo na náhradu z poměrů mezi dědici, provést započtení na dědický podíl a započtení odkazů.

§ 1484

Dědic zkrácený na svém podílu přidělením vadné věci má vůči ostatním dědicům právo na náhradu toho, oč byl vadou zkrácen.

K § 1478 až 1484:

Soud zásadně nemá zasahovat do rozdělení pozůstalosti mezi dědice. V běžných případech má jen potvrdit, že dědictví nabyli a jaké jsou jejich podíly (srov. § 1476). O rozdělení pozůstalosti se dědici mají zásadně dohodnout mimo jurisdikci pozůstalostního soudu. K rozdělení pozůstalosti má soud přikročit jen tehdy, je-li mezi dědici osoba pod zvláštní

ochranou, anebo za situace, kdy o to všichni dědici požádají a není-li mezi nimi spor o rozsah pozůstalosti.

Oddíl 5

Závazky postihující dědice

§ 1485

(1) Závazky zůstavitele přecházejí na dědice, ledaže zákon stanoví pro jednotlivé případy jinak.

(2) Dědic je zavázán k úhradě nákladů pohřbu zůstavitele a opatření jeho pohřebiště, ledaže tyto náklady byly z pozůstalosti uhrazeny podle § 1340 odst. 2.

§ 1486

(1) Dědic se nemůže zprostit povinnosti založené mu pořizemím pro případ smrti odmítnutím dědictví z tohoto pořizemí s tím, že uplatní své právo jako dědic ze zákona. Může se stát dědicem z pořizemí pro případ smrti, anebo dědictví odmítnout.

(2) Nepominutelný dědic však může dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu.

K § 1485 a 1486:

Na dědice jednak přecházejí dluhy zůstavitele (vyjma zvláštních případů, kdy takový dluh zaniká již zůstavitelovou smrtí), jednak povinnost vyrovnat náklady pohřbu zůstavitele včetně nákladů na zřízení pohřebiště, nestalo-li se tak z pozůstalosti již dříve.

Byl-li povolán dědic, kterému by jinak svědčila zákonná posloupnost, k dědictví pořizemím pro případ smrti, nemůže se zprostit povinností, které mu zůstavitel případně uložil, tím, že odmítne dědění ze závěti nebo z dědické smlouvy. Tím by vůli a přání zůstavitele zcela zmařil. Může tedy jen dědictví přijmout tak, jak zůstavitel chtěl, anebo dědictví odmítnout. Není však vyloučeno, jsou-li pro to věcné důvody, namítnout neplatnost závěti nebo dědické smlouvy, a bude-li tato neplatnost také vyslovena, nastoupit pak jako dědic podle zákonné posloupnosti. Zvláštní postavení má ale nepominutelný dědic, který může dědictví odmítnout a žádat vyplacení povinného dílu.

§ 1487

Práva věřitelů před potvrzením dědictví

(1) Dokud soud nepotvrdí dědici nabytí dědictví, mohou věřitelé vymáhat plnění jen vůči tomu, kdo spravuje pozůstalost, a domáhat se uspokojení jen z majetku náležejícího do pozůstalosti.

(2) Požádá-li o to věřitel ještě před potvrzením nabytí dědictví, doručí mu soud opis rozhodnutí, kterým dědici dovolil před skončením řízení o dědictví volně nakládat s určitými pozůstalostními předměty, jakož i opis rozhodnutí, kterým dědici potvrdil nabytí dědictví a případně rozhodl i o rozdělení pozůstalosti

Právní účinky neuplatnění výhrady soupisu

§ 1488

Neuplatnil-li dědic výhradu soupisu, hradí dluhy zůstavitele v plném rozsahu. Neuplatnilo-li výhradu soupisu více dědiců, hradí dluhy zůstavitele společně a nerozdílně.

§ 1489

Provedení soupisu nemá právní účinky pro rozsah povinnosti k hrazení dluhů u dědice, který výhradu soupisu neuplatnil.

Právní účinky výhrady soupisu

§ 1490

Uplatnil-li dědic výhradu soupisu, hradí dluhy zůstavitele do výše ceny nabytého dědictví.

§ 1491

Každý z dědiců, který uplatnil výhradu soupisu, hradí dluhy zůstavitele společně a nerozdílně s ostatními dědici, věřitel však může po každém dědici vyhradivšímu si soupis požadovat plnění jen do výše odpovídající jeho dědickému podílu.

§ 1492

Postih mezi spoludědici se řídí podle obecných ustanovení o společných dlužích.

K § 1487 až 1492:

Každý dědic má na vybranou, uplatní-li výhradu soupisu pozůstalosti, anebo neuplatní-li tuto výhradu. Nemá-li dědic důvod předpokládat, že zůstavitel zanechal předlužený majetek a že jej nepřetížil odkazy, bude pro něho vhodnější přihlásit se bez výhrady soupisu, protože odpadnou náklady se sepsáním a oceněním pozůstalostního majetku. Bude však povinen uhradit dluhy zůstavitele v plné výši bez zřetele k prospěchu, který z pozůstalosti získá.

Naproti tomu tam, kde je namístě zvláštní opatrnost, bude namístě, aby dědic uplatnil výhradu soupisu (*beneficium inventarii*), a pak bude jeho povinnost k úhradě zůstavitelových dluhů limitována hodnotou, kterou jako dědic z pozůstalosti získal.

Je-li dědiců několik, nelze zhoršit postavení věřitele konstrukcí, že každý z dědiců bude mít vůči věřiteli jen dílčí závazek. Naopak se vychází ze zásady solidarity dědiců s tím, že ti se mezi sebou vypořádají podle ustanovení o solidárních závazcích stejně jako ti, kdo jsou k úhradě dluhu povinni společně a nerozdílně.

Odloučení pozůstalosti

§ 1493

(1) Věřitel, který osvědčí obavu z předlužení dědice, může předtím, než soud potvrdil nabytí dědictví, navrhnout, aby pozůstalost zůstala odloučena od jmění dědice. Soud návrhu nevyhoví, je-li zřejmé, že k obavě není důvod.

(2) Návrh na odloučení pozůstalosti nebrání, aby soud nabytí dědictví potvrdil.

§ 1494

Z odloučené pozůstalosti se uspokojí věřitel, jenž si odloučení vyžádal. Tento věřitel však ztrácí právo uspokojit se z ostatního dědicova majetku, a to i neuplatnil-li dědic výhradu soupisu.

K § 1493 a 1494:

Odloučení pozůstalosti (*separatio bonorum*) má za účel znemožnit splnutí pozůstalosti s ostatním majetkem dědice v případech, kdy tu je obava, že dědic bude předlužen, takže ani po nabytí prospěchu z pozůstalosti nebude moci dostát závazkům, které na něho v důsledku dědění přecházejí (např. proto, že i samotný dědic má své další dluhy), může žádat o odloučení pozůstalosti. Jedná se o opatření k ochraně věřitelů, které má svůj důvod tehdy, je-li pozůstalost zřejmě aktivní, ale dědic sám je předlužen. Návrhu na odloučení pozůstalosti lze vyhovět jen v případě, že soud dědicům nabytí dědictví ještě nepotvrdil. Zároveň se zákazem vyhovět návrhu na separaci tehdy, není-li k tomu zřejmě důvod, brání podávání takových žádostí s motivem zřejmě šikanozním.

Odloučení pozůstalosti má za následek rozhodnutí o nařízení její závěry (§ 1467) a soupis a ocenění pozůstalosti (§ 1469, 1471). Věřitel či věřitelé, kteří o odloučení pozůstalosti požádali, budou ze separovaného jmění uspokojeni, ztratí však možnost domáhat se dalšího plnění z ostatního majetku dědice.

Vyhledání dluhů zůstavitele

§ 1495

Dědic, který si vyhradil soupis, nebo ten, kdo pozůstalost spravuje, může před rozhodnutím soudu o potvrzení dědictví navrhnout, aby soud pro vyhledání dluhů zůstavitele

věřitele vyzval, aby v přiměřené lhůtě ohlásili a doložili své pohledávky. Dokud nebude skončeno řízení, které se takto zavede, nemá dědic, ani ten, kdo spravuje pozůstalost, povinnost uspokojovat věřitele.

§ 1496

(1) Věřitel, který se ve lhůtě nepřihlásí, nemá právo na uhrazení vůči dědici, je-li pozůstalost vyčerpána uhrazením ohlášených pohledávek.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nepoužije

- a) prokáže-li věřitel, že dědic věděl o pohledávce, nebo
- b) zajišťuje-li pohledávku věřitele zástavní nebo jiné věcné právo k věci náležející do pozůstalosti.

§ 1497

Nebylo-li žádáno o výzvu věřitelům, nebo uspokojí-li dědic některého z hlásících se věřitelů bez zřetele na práva ostatních, a nedosáhne-li proto některý věřitel úplného uhrazení pohledávky z pozůstalosti, je dědic věřiteli zavázán přes meze § 1476 až do té výše, jaké by věřitel dosáhl uspokojení při likvidaci pozůstalosti podle zvláštního zákona.

K § 1495 až 1497:

Jakmile si dědic vyhradí soupis, objevuje se pozůstalost jako hodnota, z níž mají být hrazeny ty dluhy zůstavitele, jež přešly na dědice.

Pozůstalost ovšem může být i předlužena. V takovém případě má být provedena soudní likvidace pozůstalosti podle procesních předpisů a uspokojeny přihlášené pohledávky způsobem upraveným ustanoveními civilního práva procesního. To znamená, že z předlužené pozůstalosti mají být při její likvidaci věřitelé uspokojeni v závislosti na poměru dluhů a aktiv, které na dědice ze zůstavitele přešly, jakož i na zařazení pohledávek věřitelů do jednotlivých skupin. Dědic by jednal proti zásadě poměrného uspokojení věřitelů, jestliže by - přes fakt předlužení pozůstalosti - některého z věřitelů o své vůli uspokojil takovým způsobem, že by tím zkrátil práva ostatních věřitelů. Pak se věřitelé takto poškození budou moci vůči dědici domáhat z jeho ostatního majetku takového uspokojení svých pohledávek, jakého by se jim dostalo při likvidaci pozůstalosti, a to i přesto, že pozůstalost byla mezitím vyčerpána. V takovém případě tedy dědic nebude chráněn výhradou benefícia inventáře.

Aby se dědic vyhnul tomuto následku, mařícímu výhody, kterých hleděl dosáhnout výhradou soupisu a soudně provedeným soupisem pozůstalosti, poskytuje se mu právo dosáhnout svolání (konvokace) věřitelů. Na návrh dědice soud věřitele vyzve, aby se v

přiměřené lhůtě přihlásili a doložili své pohledávky. Následek svolání je ten, že dědic nabude vědomost o dluzích zatěžující pozůstalost a možnost vyjádřit se k přihlášeným pohledávkám. Mimo to nastane podle § 1490 odst. 1 ten účinek, že vyčerpají-li pozůstalost řádně přihlášené pohledávky, ztrácí nepřihlášení věřitelé právo na zaplacení z pozůstalostního majetku. Ke ztrátě práva nedojde jen v případě, kdy je nepřihlášená pohledávka věcně zabezpečena zástavním nebo zadržovacím právem, a stejně tak v případě prokázané vědomosti dědice o nepřihlášené pohledávce.

Stačí-li pozůstalost na uspokojení dluhů, uhradí je dědic z pozůstalosti. Ne-li, provede se likvidace dědictví, ledaže věřitelé přijmou předluženou pozůstalost na úhradu dluhů podle § 175p o.s.ř.

Oddíl 6 Zcizení dědictví

§ 1498

(1) Po smrti zůstavitele lze dědictví zcizit. Nabyvatel vstupuje do práv a povinností náležejících k pozůstalosti.

(2) Nebyl-li při zcizení vzat za základ seznam práv a povinností, použijí se na smlouvu o zcizení dědictví obdobně ustanovení o odvázných smlouvách. Byl-li takový seznam vzat za základ smlouvy, záleží na jejím obsahu, nakoľik se při určení práv a povinností stran použijí také § 1500 až § 1501.

(3) K platnosti smlouvy se vyžaduje forma veřejné listiny.

§ 1499

Strany oznámí bez zbytečného odkladu soudu, který vede řízení o dědictví, že dědictví bylo zcizeno.

§ 1500

(1) Nabyvatel nemá právo na věc náležející zciziteli nikoli jako dědici, ale z jiného právního důvodu, ani na písemnosti, podobizny a záznamy rodinné povahy.

(2) Nabyvateli naproti tomu náleží vše, co k dědictví přibude tím, že ubude odkazovník nebo spoludědic nebo jakýmkoliv jiným způsobem, měl-li by na to zcizitel právo.

§ 1501

Nabyvateli náleží i vše, co dědic již dědickým právem obdržel. Nabyvatel však dědici nahradí, co dědic vynaložil ze svého k nastoupení dědictví nebo na pozůstalost a, není-li jinak smluveno, i náklady pohřbu zůstavitele a opatření pohřebiště.

§ 1502

Spravoval-li zcizitel pozůstalost dříve, než byla nabyvateli vydána, odpovídá nabyvateli jako příkazník.

§ 1503

Zcizitel dědictví odpovídá nabyvateli za pravost svého dědického práva, jak je byl udal. Za škodu odpovídá podle čtvrté části tohoto zákona.

§ 1504

Nabyvatel i zcizitel dědictví jsou věřitelům za dluhy zůstavitele zavázáni společně a nerozdílně.

K § 1498 až 1504:

Na závěr ustanovení o dědickém právu je zařazen návrh úpravy zcizení dědictví. Zcizení dědictví se sice děje smlouvou, ale s ohledem na provázanost její právní úpravy s úpravou nabývání dědictví nejsou tato ustanovení zařazena do čtvrté části zákoníku o obligacích, nýbrž v zájmu přehlednosti právě na konec části třetí. (Obdobně upravuje i dohodu o přenechání předluženého dědictví věřitelům procesní právo v rámci úpravy řízení o dědictví.) Zcizit dědictví (tedy i dědický podíl jednotlivého dědice) lze úplatně či bezúplatně jen za podmínky, že zůstavitel je již mrtev. Pro smlouvu se vyžaduje forma veřejné listiny. Ke smlouvě může být připojen seznam práv a povinností vytvářejících převáděný statek. Pak má tento seznam (případně jiná dohoda stran) přednost před dispozitivními ustanoveními § 1499 až 1501. O "seznamu" se v § 1498 odst. 2 mluví z toho důvodu, aby se odlišil od soupisu podle § 1468 a 1469. Je-li dědictví zcizováno bez seznamu, jedná se o smlouvu odvážnou. Důsledkem toho je, že nabyvatel nemůže namítat vady plnění, ani neplatnost smlouvy z toho důvodu, že případně uhradil za převáděný předmět neúměrně více, než činila jeho skutečná hodnota. V každém případě však ten, kdo dědictví zcizil, odpovídá nabyvateli za pravost svého dědického práva, jak mu je byl při uzavření smlouvy potvrdil.

Zcizení dědictví se nesmí dotknout práv věřitelů zůstavitele. Z toho důvodu se v zájmu jejich ochrany navrhuje (po vzoru standardních úprav) zavedení solidarity nabyvatele i zcizitele dědictví.

ČÁST ČTVRTÁ

Relativní majetková práva

Hlava I

Obecná ustanovení o závazcích

Díl 1

Vznik závazků a jejich obsah

§ 1505

Ze závazku má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit.

K § 1505:

Oproti dosavadnímu zákonnému stavu se osnova přidržuje jasného pojmového obsahu slov dlužník, věřitel, právo, povinnost, pohledávka, dluh, závazek, smlouva a nesměšuje je.

Úvodní ustanovení čtvrté části naznačují základní obsah těchto pojmů.

Klíčovým pojmem obligačního práva (jako práva majetkového a relativního) je závazek (obligace). Návrh vychází z klasického pojetí, které respektuje i současný § 488 platného občanského zákoníku, podle něhož obligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius solvendae rei, secundum nostrae civitatis iura (závazek je právní pouto, které nás svou nevyhnutelností nutí, abychom v souladu s právem našeho státu poskytlí někomu nějaké plnění).

Co má být plněno, je dluh, kdo plní, je dlužník. Věřitel je ten, komu má být plněno; jeho právo na plnění je pohledávka. Závazek vzniká z různých právních důvodů; z nich jsou typické právní jednání a delikt, proto jsou také dále výslovně uvedeny, neboť to má význam i pro další systematické uspořádání.

Osnova je důsledná při dodržování této terminologie, a tak nezaměňuje např. závazek s dluhem, smlouvu se závazkem nebo právo s nárokem, jak se dnes i v základních právních předpisech často děje, což relativizuje jejich pojmový obsah i srozumitelnost zákona. Návrh úpravy se inspiroje zásadami UNIDROIT, Principy evropského smluvního práva

vypracovanými Landovou komisí, projektem Evropského zákoníku o smlouvách (CEC)⁵⁸⁾ a přihlíží k vývoji dosavadní tuzemské úpravy, jakož i k řadě úprav zahraničních.

§ 1506

Plnění, které je předmětem závazku, musí být schopno hospodářského ocenění a odpovídat zájmu věřitele, i když není jen majetkový.

K § 1506:

Závazek je pojem práva majetkového. Proto i plnění dlužníka (dluh) musí být majetkové povahy. Naproti tomu na straně věřitele je podstatné, že plnění dluhu sice má odpovídat zájmu věřitele, ale tento zájem nemusí mít výlučně majetkové motivy, protože zájem věřitele na plnění může mít důvody i jiné (např. estetické). Ustanovení je převzato z italského Codice civile (čl. 1174).

§ 1507

Závazek vzniká ze smlouvy, z nedovoleného jednání, nebo ze skutečnosti, která podle právního řádu je k tomu způsobilá.

K § 1507:

Jedná se o standardní ustanovení (srov. i § 489 platného občanského zákoníku). Typickými právními důvody, z nichž vznikají závazky, jsou právní jednání (v rámci toho zejména smlouvy) a delikty. Proto jsou uvedeny výslovně.

Zbývající důvody vzniku závazků jsou rozličné a řadí se pod zbytkový typ (*variae causae*), anebo se přiřazují buď ke smlouvám jako quasikontrakty, anebo k deliktům jako quasidelikty.

Díl 2

Smlouva

Oddíl 1

Obecná ustanovení

§ 1508

- (1) Smlouvou projevují strany vůli zřídit mezi sebou závazek a řídit se obsahem smlouvy.
- (2) Ustanovení o smlouvách se použijí přiměřeně i na projev vůle, kterým se jedna osoba obrací na osoby jiné, ledaže to vylučuje povaha projevu vůle nebo zákon.

⁵⁸⁾ *Gandolphi, G. et al., Code europeen des Contrats. Avant-projet, Milano: Dott. A. Giuffre editore, 2002.*

K § 1508:

Systematické zařazení úpravy smluv o odpovídá významu smluv pro závazkové právo. Obecné (základní) ustanovení o smlouvách vyjadřuje v odst. 1 celkovou charakteristiku smlouvy jako právního jednání alespoň dvou stran, typického právě tím, že vůle stran směřuje k zřízení obligace mezi nimi s tím, že strany obsah smlouvy zavazuje. Nezbytnost shody vůle stran pro vznik smlouvy vyjadřuje následující ustanovení.

Druhý odstavec dopadá na taková právní jednání, jaká jsou učiněna mimo smlouvu (veřejný příslib, slib odškodnění, vydání cenného papíru) i na právní jednání učiněná smluvními stranami (výpověď, odstoupení od smlouvy).

§ 1509

(1) Smlouva je uzavřena, jakmile se strany dohodly na jejím obsahu. V mezích právního řádu je stranám ponecháno na vůli dohodnout se svobodně o smlouvě a určit její obsah.

(2) Smlouvou se lze odchýlit od těch zákonných ustanovení, u nichž to zákon nezakazuje, nedojde-li tím k porušení dobrých mravů, veřejného pořádku nebo práva na ochranu osobnosti.

K § 1509:

Základní účely tohoto ustanovení jsou dva. Předně podmiňuje vznik smlouvy shodou vůle smluvních stran. Dále se tu reflektuje zýsada autonomie vůle (v rámci toho i smluvní svobody) a zároveň se uvádějí i její omezení. Hranici smluvní svobody představuje právní řád, přičemž z odstavce 2 plyne, že smluvní svobodu omezují jednak kogentní ustanovení zákona, jednak limity dobrých mravů, veřejného pořádku a práva na ochranu osobnosti, které nelze překročit ani s odkazem na dispozitivitu zákonné úpravy.

§ 1510

Považují-li strany smlouvu za uzavřenou, ač si ve skutečnosti neujednaly náležitost, již měly ve smlouvě ujednat, hledí se na projev jejich vůle jako na uzavřenou smlouvu, lze-li, zvláště s přihlédnutím k jejich následnému chování, rozumně předpokládat, že by smlouvu uzavřely i bez ujednání této náležitosti. Dala-li však některá ze stran již při uzavírání smlouvy najevo, že dosažení shody o určité náležitosti je předpokladem uzavření smlouvy, má se za to, že smlouva uzavřena nebyla; tehdy ujednání o ostatních náležitostech strany nezavazuje, ani byl-li o nich vyhotoven zápis.

DZ k § 1510:

Navržené právní pravidlo nalézá rozumný kompromis mezi dogmaty, že smlouva není

uzavřena, dokud se strany nedohodnou o celém jejím obsahu, a že je třeba na právní jednání hledět spíše jako na platné než jako na neplatné. Účelem je respektovat projevenou vůli stran, proto se navrhuje stanovit, že vznik smlouvy předpokládá konsens stran o všech náležitostech smlouvy, o nichž některá strana dala najevo, že jejich ujednáním uzavření smlouvy podmiňuje. Nezřídka však nastávají situace, že je kontraktační proces ukončen tak, že strany vycházejí z pojetí, že smlouva uzavřena byla, ale následně jedna z nich počne existenci smlouvy zpochybňovat poukazem, že nebyla některá náležitost ujednána (např. způsob balení, barva předmětu koupě, způsob dodání atp.), ač to při kontraktačním jednání výslovně vyhrazeno nebylo. Pro tyto případy se navrhuje stanovit, že se smlouva považuje za uzavřenou, lze-li rozumně předpokládat, že by ji strany uzavřely i bez dohody o takové náležitosti. Základním kritériem pro posouzení má být samo chování stran, tj. především, zda strany daly najevo, že smlouvu považují za uzavřenou. V tom směru se návrh inspirovuje ustanovením § 155 německého občanského zákoníku. Druhá věta navrženého ustanovení přejímá § 154 téhož zákoníku a koriguje pravidlo věty první: dala-li alespoň jedna ze stran při kontraktačním jednání najevo, že bez ujednání o určité náležitosti smlouvu neuzavře, nelze bez splnění této podmínky zásadně konstruovat vznik smlouvy.

Část věty za středníkem se staví negativně k institutu punktací. Věcný záměr občanského zákoníku předpokládal, že tento institut bude obnoven po vzoru tradiční úpravy rakouského zákoníku, jehož § 895 stanoví, že již nástin hlavních rysů smlouvy, podepsaný stranami, zakládá práva a povinnosti, které jsou v něm vyjádřeny. Následné diskuse v rekodifikační komisi i s odbornou veřejností a se zástupci z praxe však vedly k závěru, že by obdobné ustanovení neúměrně zasáhlo autonomii vůle, neboť strany by byly obsahem zápisu vázány, byť jejich vůle byla opačná. Proto se ve výsledku vzal za základ převažující trend evropských kodexových úprav, podle nichž punktace jako pouhý přípravný dokument (*pactum preparatorium*) pro strany závazné nejsou.

§ 1511

(1) Každá z několika smluv uzavřených při témže jednání nebo zahrnutých do téže listiny se posuzuje samostatně.

(2) Plyne-li z povahy několika smluv nebo z jejich účelu, známého stranám při uzavření smlouvy, že jsou na sobě závislé, je vznik každé z nich podmínkou vzniku ostatních smluv. Zánik závazku z některé z nich bez uspokojení věřitele zrušuje ostatní závislé smlouvy, a to s obdobnými právními účinky.

K § 1511:

Ustanovení o smlouvách vzájemně závislých (podmíněných) je převzato z § 275 odst. 1 až 3 platného obchodního zákoníku s nezbytnými stylistickými úpravami. Vychází se z pravidla, že není-li k tomu zvláštní příčiny, nutno posuzovat jednotlivé smlouvy samostatně, byť

vznikly při téže příležitosti, anebo našly své vyjádření na téže listině. To je vnější (optický) prvek, který nemůže být důvodem pro závěr, že takto uzavřené smlouvy nutně sdílejí společný osud. Pro takový závěr musí rozhodovat obsahové hledisko, odvozené z povahy těchto smluv (objektivní hledisko) nebo z jejich účelu, který je stranám znám (subjektivní hledisko).

§ 1512

(1) Každý může svobodně vést jednání o smlouvě a neodpovídá za to, že ji neuzavře, ledaže jednání o smlouvě zahájí nebo v takovém jednání pokračuje, aniž má úmysl smlouvu uzavřít.

(2) Dospějí-li strany při jednání o smlouvě tak daleko, že se uzavření smlouvy jeví jako vysoce pravděpodobné, jedná nepoctivě ta strana, která přes důvodné očekávání druhé strany v uzavření smlouvy jednání o uzavření smlouvy ukončí, aniž pro to má spravedlivý důvod.

(3) Strana, která jedná nepoctivě, nahradí druhé straně škodu, nanejvýš však v tom rozsahu, který odpovídá ztrátě z neuzavřeného obchodu v obdobných případech.

§ 1513

(1) Při jednání o uzavření smlouvy si smluvní strany vzájemně sdělí všechny skutkové a právní okolnosti o nichž ví nebo vědět musí tak, aby se každá ze stran mohla přesvědčit o možnosti uzavřít platnou smlouvu a aby byl každé ze stran zřejmý její zájem smlouvu uzavřít.

(2) Kdo nesplní tuto povinnost, odpovídá druhé straně, nebude-li smlouva uzavřena. Dojde-li k uzavření smlouvy, vydá nepoctivě jednající strana druhé straně, oč se v důsledku nesplnění povinnosti obohatila. Právo na náhradu škody není dotčeno.

§ 1514

Strana, která při jednání o smlouvě získá o druhé straně důvěrné informace, dbá, aby nebyly prozrazeny, aniž k tomu má zákonný důvod, anebo aby nebyly zneužity. Kdo poruší tuto povinnost a obohatí se tím, vydá dotčené straně, oč se obohatil. Právo na náhradu škody tím není dotčeno.

K § 1512 až 1514:

Dosavadní soukromoprávní úprava citelně postrádá ustanovení o předmluvní odpovědnosti. Výjimkou je dílčí ustanovení o ochraně důvěrných informací sdělených si smluvníky při kontrakčním jednání v § 271 platného obchodního zákoníku, které osnova také přejímá. Význam předmluvní odpovědnosti je však širší a její úpravu nelze omezit na jedno kusé ustanovení. Navržená úprava vychází z návrhu CEC (čl. 6 až 8).

Předně se vychází ze zásady smluvní svobody. Každý může svobodně jednat s druhou osobou o uzavření smlouvy a rozhodnout se, zda s druhou osobou smlouvu uzavře, čili nic. Zároveň musí být chráněna i dobrá víra osoby, se kterou je jednáno.

Z toho důvodu je namístě stanovit následky porušení poctivosti v právním styku v případech, kdy někdo zahájí jednání o smlouvě s jiným jen na oko nebo v takovém jednání pokračuje, aniž má úmysl smlouvu uzavřít, anebo když jednání o smlouvě téměř uzavřené bez příčiny přeruší. Stejně tak je třeba pamatovat i na případy výměny informací směřujících k uzavření smlouvy stvrzujících, že výsledkem kontraktace bude smlouva, a osvědčujících zájem smlouvu uzavřít. Výměna informací, často důvěrné povahy, však zavazuje stranu, které byly sděleny, k udržení důvěrnosti tak, aby informace nebyly zneužity k tíži toho, kdo je poskytl. Porušení zásad poctivého jednání při jednání o uzavření má vést k povinnosti nahradit škodu z toho vzniklou, případně k vydání bezdůvodného obohacení.

Oddíl 2 Uzavření smlouvy

Návrh na uzavření smlouvy

§ 1515

Z návrhu na uzavření smlouvy (dále jen »nabídka«) musí být zřejmé, že ten, kdo jej činí, má úmysl uzavřít určitou smlouvu s osobou, vůči níž nabídku činí.

§ 1516

(1) Právní jednání směřující k uzavření smlouvy, je nabídkou, pokud obsahuje podstatné náležitosti smlouvy tak, aby smlouva mohla být uzavřena jeho jednoduchým a nepodmíněným přijetím, a pokud z něho plyne vůle navrhovatele být smlouvou vázán, bude-li nabídka přijata.

(2) Co nevyhovuje předchozímu odstavci, není nabídkou, a nemůže být proto přijato. Obsahuje-li projev vůle slib plnění za určitý výkon nebo výsledek, jedná se o veřejný příslib, jinak o pouhou výzvu k podání nabídky. Totéž platí o projevu, který směřuje vůči neurčitému okruhu osob nebo který má povahu reklamy, pokud z něho jasně neplyne něco jiného.

(3) Je-li vystaveno zboží s návrhem ceny, má se za to, že se jedná o nabídku.

§ 1517

Srovnání odkazující na zvláštní nabídku musí uvést jednoznačně den, k němuž tato nabídka končí, anebo uvede, že nabídka končí vyčerpáním zásob nabízeného zboží nebo služeb. Nezačala-li nabídka ještě působit, uvede navrhovatel také den, jímž začíná období, v němž se uplatní zvláštní cena nebo jiné zvláštní podmínky.

K § 1515 až 1517:

Úprava uzavírání smlouvy sleduje nejprve stanovení pravidel pro uzavírání smlouvy podle klasického modelu, kdy zájemce o uzavření smlouvy činí druhé straně návrh na uzavření smlouvy (ofertu) a druhá strana (oblát) tento návrh zvažuje a případně s ním projeví souhlas a sdělí ho navrhující straně (akceptace).

Dosavadní termín "návrh na uzavření smlouvy" je nahrazen jednoslovným termínem "nabídka", jak také odpovídá doslovnému překladu výrazu oferta (offerre = nabízet). Poukázat lze i na vžitou mezinárodní terminologii: anglické offer, francouzské offre, španělské oferta, italské offerta, německé Angebot atd. (ve všech těchto případech jde o nabídku, nikoli o návrh). O nabídku půjde, bude-li z ní zřejmé, kdo ji činí a o návrh jaké smlouvy se v nabídce jedná. Osnova ustupuje od podmínky platného občanského zákoníku, že nabídka může být učiněna jen vůči určité osobě, protože to v řadě případů vede k situaci, kdy faktický oferent získává právní postavení toho, komu je uzavření smlouvy nabízeno, čímž se právní postavení stran paradoxně obrací. Se zřetelem k tomu se navrhuje připustit, že nabídka může být učiněna i vůči neurčitým osobám. Se zřetelem k tomu se mj. i zvláštním ustanovením stanoví vyvratitelná domněnka, podle níž je ofertou i vystavení zboží s návrhem ceny.

Určité právní jednání je nabídkou, lze-li prostým přijetím takové nabídky uzavřít smlouvu.

§ 1518

Nabídka učiněná ústně musí být přijata bezodkladně, ledaže něco jiného plyne z jejího obsahu nebo z okolností, za nichž se stala. Totéž platí, byla-li přítomné osobě předložena nabídka učiněná v písemné formě.

§ 1519

Nabídka učiněná v písemné formě vůči nepřítomné osobě musí být přijata ve lhůtě uvedené v nabídce. Není-li lhůta uvedena, lze nabídku přijmout v době přiměřené povaze navrhované smlouvy a rychlosti prostředků, jež navrhovatel použil pro zaslání nabídky.

K § 1518 a 1519:

Vzhledem k tomu, že navrhovatel nabídkou zásadně vázán pro celou akceptační lhůtu, je namístě stanovit, do kdy musí být nabídka přijata. Obecně platí, že nabídka musí být přijata ve lhůtě, kterou stanoví ten, kdo ji činí. Není-li akceptační lhůta určena, má být nabídka učiněná bezprostředně vůči druhé osobě přijata bez odkladu, nabídka učiněná vůči nepřítomné osobě v písemné formě má být přijata v době přiměřené povaze věci.

§ 1520

Nabídka je neodvolatelná, je-li to v ní výslovně vyjádřeno, anebo dohodnou-li se tak strany. Nabídka je rovněž neodvolatelná, plyne-li to z jednání stran o uzavření smlouvy, z jejich předchozího obchodního styku, anebo ze zvyklostí.

K 1520:

Nabídku může navrhovatel učinit jako neodvolatelnou, a pak to musí být projevono výslovně, případně to musí plynout z praxe zavedené mezi stranami nebo ze zvyklostí, anebo - ve všech ostatních případech - jako odvolatelnou. Ani odvolatelnou nabídku však nelze odvolávat libovolně, nýbrž, jak plyne z následujícího ustanovení, podle stanovených pravidel.

§ 1521

Odvolání a zrušení nabídky na uzavření smlouvy

(1) Nabídka může být odvolána, dojde-li odvolání druhé straně dříve, než odeslala přijetí nabídky. Není-li v nabídce vyhrazen opak, nelze ji odvolat ve lhůtě stanovené pro její přijetí. Nabídku nelze odvolat, je-li v ní vyjádřena neodvolatelnost.

(2) Nabídku, i když je neodvolatelná, lze zrušit, dojde-li zrušovací projev druhé straně před doručením nabídky nebo alespoň současně s ním.

K § 1521:

Návrh ustanovení přejímá platnou úpravu § 43a odst. 2 až 4 platného občanského zákoníku. Rozlišuje se odvolání a zrušení nabídky.

Nabídku lze odvolat, má-li ji druhá strana již ve svém držení a rozhoduje-li se o přijetí nabídky, ale ještě ji nepřijala. Se zřetelem k tomu je potřebné chránit obě strany dobrou vírou; proto se vylučuje právo oferenta odvolat nabídku v průběhu akceptační lhůty (vyjma případu, kdy si oferent takové právo v nabídce výslovně vyhradil). Stejně tak je vyloučeno právo oferenta nabídku odvolat, prohlásil-li on sám v nabídce, že je neodvolatelná.

O zrušení nabídky jde za situace, kdy oferent nabídku sice již odeslal, ale druhé straně dosud doručena nebyla. Pak může nabídku zrušit, dojde-li projev vůle zrušit nabídku oběma stranám nejpozději současně se samotnou nabídkou.

Obecně platí, že nabídku lze odvolat vždy, dojde-li odvolání druhé straně ještě dříve než samotná nabídka. To platí jak pro každou nabídku, jak plyne již z návrhu úpravy právních jednání v obecné části osnovy; odst. 3 na tuto obecnou úpravu poukazuje v zájmu srozumitelnosti, neboť jinak by mohla vzniknout pochybnost, zda ji lze vztáhnout i na neodvolatelnou nabídku.

Jinak je možné nabídku odvolat (není-li ovšem neodvolatelná) dříve, než se obě strany rozhodl

návrh na uzavření přijmout a odeslal navrhovateli prohlášení, že nabídku přijímá. K takovému odvolání však není možné přistoupit kdykoli, protože výluka platí pro akceptační lhůtu (opět s výjimkou, že si navrhovatel nevymínil nic jiného).

§ 1522

Zemře-li některá ze stran, anebo pozbude-li svéprávnosti, nabídka nezanikne, není-li z nabídky samé, anebo z povahy nebo účelu navrhované smlouvy zřejmý opak.

K § 1522:

Obligace jako výraz majetkového práva nezaniká zpravidla smrtí některé ze stran závazkového vztahu, nýbrž přechází na dědice věřitele či dlužníka. Totéž musí platit i pro právní důsledky i ve vztahu k nabídce již právně relevantním způsobem učiněné. Výjimku tvoří jen případy, kdy se nabídkou sleduje uzavření takové smlouvy, pro niž jsou podstatné vlastnosti jedné či druhé smluvní strany. Podává se z povahy věci, že stejné právní důsledky návrh vztahuje i ke ztrátě svéprávnosti.

Přijetí nabídky

§ 1523

(1) Osoba, které je nabídka určena, nabídku přijme, projeví-li s ní včas vůči navrhovateli souhlas. Mlčení nebo nečinnost samy o sobě přijetím nejsou.

(2) Projev vůle, který obsahuje dodatky, výhrady, omezení nebo jiné změny, je odmítnutím nabídky a považuje se za novou nabídku. Přijetím nabídky je však odpověď, která vymezuje obsah navržené smlouvy jinými slovy.

(3) Odpověď s dodatkem nebo odchylkou, která podstatně nemění podmínky nabídky, je přijetím nabídky, pokud navrhovatel bez zbytečného odkladu takové přijetí neodmítne. Navrhovatel může přijetí nabídky s dodatkem nebo odchylkou předem vyloučit již v nabídce nebo obdobným způsobem.

K § 1523:

První a druhý odstavec přejímají úpravu dosud platnou.

Třetí odstavec vyjadřuje po vzoru návrhu CEC a některých zahraničních úprav myšlenku, že není racionální důvod popírat uzavření smlouvy, popřípadě stíhat smlouvu neplatností v případech, kdy se akceptační prohlášení nepodstatně odchyluje od oferty. Podle stávající úpravy se posuzuje např. situace, kdy oferent prohlásí "nabízím 100 ks za 1000 Kč" a oblát odpovídá "přijímám, ale baleno bude po 10 ks" nebo "přijímám, platba v hotovosti", nikoli za

uzavření smlouvy, ale za její neuzavření s tím, že osoba, jíž byla oferta adresována činí nový návrh. Podle navrhované úpravy naopak i takto dojde k uzavření smlouvy, ledaže to oferent předem vyloučí nebo následně odmítne.

Osnova vychází z pojetí, že smlouva je uzavřena v tom okamžiku, kdy akceptace dojde navrhovateli. Toto řešení plyne již z návrhu obecné úpravy právních jednání v obecné části (§ 457), a proto není v této partii návrhu zvláště zdůrazňováno.

§ 1524

Při nabídce určené více osobám je smlouva uzavřena, přijmou-li všechny tyto osoby nabídku, pokud z obsahu nabídky vyplývá úmysl navrhovatele, aby se stranou smlouvy staly všechny osoby, jimž je nabídka určena, anebo lze-li takový úmysl rozumně předpokládat z okolností, za nichž byla nabídka učiněna. Totéž obdobně platí, je-li zřejmý úmysl navrhovatele, aby se stranou smlouvy stal určitý počet těchto osob.

K § 1524:

Jedná se o standardní úpravu obsaženou v platném občanském zákoníku již dnes (§ 44 odst. 3), která se přejímá s funkčním doplněním převzatým z návrhu CEC.

§ 1525

Přijetí nabídky lze zrušit, dojde-li zrušení navrhovateli nejpozději s přijetím.

K § 1525:

Stejné pravidlo plyne již z obecných ustanovení o právních jednáních (§ 468). Zde se opakuje z toho důvodu, že bylo znovu zdůrazněno již v ustanovení o možnosti odvolat neodvolatelnou nabídku, a tudíž by pominutí výslovného zdůraznění, že stejným způsobem lze odvolat i akceptační prohlášení, mohlo vyvolat pochybnosti, zda taková možnost existuje.

§ 1526

(1) I pozdní přijetí má účinky včasného přijetí, jestliže navrhovatel bez zbytečného odkladu alespoň ústně vyrozumí osobu, které nabídku učinil, že přijetí považuje za včasné anebo se podle smlouvy začne chovat.

(2) Plyne-li z písemnosti, která vyjadřuje přijetí nabídky, že byla odeslána za takových okolností, že by došla navrhovateli včas, kdyby její přeprava byla probíhala obvyklým způsobem, má pozdní přijetí účinky včasného přijetí, ledaže navrhovatel bez odkladu

vyrozumí alespoň ústně osobu, které byla nabídka určena, že považuje nabídku za zaniklou, anebo jí v tom smyslu odešle zprávu.

K § 1526:

Jedná se o standardní úpravu, obecně přijímanou od koncepce schválené ve Vídeňské úmluvě o mezinárodní koupi zboží z r. 1980, odrážející se již v platném právním řádu (§ 43c občanského zákoníku).

§ 1527

S přihlédnutím k obsahu nabídky nebo k praxi, kterou strany mezi sebou zavedly, může osoba, které je nabídka určena, vyjádřit souhlas s nabídkou tak, že se podle ní zachová, zejména poskytnutím nebo přijetím plnění. Tehdy je přijetí nabídky účinné v okamžiku, kdy k jednání došlo, došlo-li k přijetí včas. Totéž platí i v případech, kdy výslovné přijetí nabídky není obvyklé.

K § 1527:

Jedná se o případy tzv. faktické akceptace, při níž se nevyžaduje slovní souhlas s ofertou a k uzavření smlouvy dochází konkludentním přijetím nabídky tak, že se akceptant podle oferty fakticky zachová. Navržené pravidlo vychází ze stávající úpravy (§ 43c odst. 1 občanského zákoníku a § 275 odst. 4 platného obchodního zákoníku). I tato úprava vychází z Vídeňské úmluvy o mezinárodní koupi zboží (čl. 18 odst. 3) a do jisté míry prolamuje dogma teorie přijetí, z něhož jinak koncepce uzavření smlouvy vychází. Návrh však mluví jen o účinnosti přijetí. Jedná-li se o případy uvedené v navrženém ustanovení, bude smlouva uzavřena okamžikem, kdy se akceptující zachoval podle nabídky, nikoli až okamžikem, kdy oferent získal o tomto jednání vědomost.

Osnova přijímá toto řešení (převzaté rovněž návrhem CEC), avšak jen jako výjimečné, a připouští tento postup jen v těch případech, kdy v tom směru projeví oferent svoji vůli již v nabídce, nebo kdy přípustnost podobného řešení vyplývá ze zavedené praxe stran, případně ze zvyklostí.

§ 1528

Smlouva je uzavřena okamžikem, kdy přijetí nabídky nabývá účinnosti.

§ 1529

(1) Smlouva je uzavřena v tom okamžiku a na tom místě, kdy a kde navrhovatel nabyt vědomost o přijetí nabídky.

(2) Byla-li nabídka určena více osobám, pak smlouva platí za uzavřenou v tom okamžiku a na tom místě, kdy a kde navrhovatel nabyt vědomost o přijetí nabídky jednou z těchto osob. Měl-li však navrhovatel úmysl, aby se stranou smlouvy stal určitý počet z těchto osob, jimž byla nabídka určena, platí smlouva za uzavřenou v tom okamžiku a na tom místě, kdy a kde navrhovatel nabyt vědomost o přijetí nabídky poslední z těchto osob.

(3) Odstavce 1 a 2 platí obdobně, jestliže navrhovatel nenabyt vědomost o přijetí nabídky, ale nabyt ji měl a mohl.

K § 1528 a 1529:

Návrh ustanovení je převzat z návrhu CEC. Konstrukce třetího odstavce vychází z konceptu teorie dojití, která je pro zdejší právo typická a kterou osnova převzala. Vzhledem k zásadě plynoucí ze současného občanského zákoníku (zejména srov. § 43a odst. 2 a § 43c odst. 2) se navrhuje stanovit již v návrhu generální úpravy právních jednání v obecné části, že právní jednání působí vůči nepřítomné osobě od okamžiku, kdy jí projev vůle dojde. Toto pojetí respektuje i zdejší navrhované ustanovení, která vychází z myšlenky, že navrhovatel měl a mohl nabyt vědomost o akceptaci návrhu na uzavření smlouvy v okamžiku, kdy mu došla. Obecná formulace je zvolena z toho důvodu, že akceptováno nemusí být jen výslovným prohlášením učiněným v písemné formě, ale i jinak.

Oddíl 3

Obsah smlouvy

§ 1530

(1) Zákonná ustanovení upravující jednotlivé typy smluv se použijí na smlouvy, jejichž obsah zahrnuje podstatné části smlouvy stanovené v základním ustanovení pro každou z těchto smluv.

(2) Strany mohou uzavřít i takovou smlouvu, která není zvláště jako typ smlouvy upravena, určí-li předmět závazku dostatečně.

K § 1530:

Navržené ustanovení odpovídá standardním úpravám. Návrh vychází ze stávajících § 50 a 491 platného občanského zákoníku a z § 269 obchodního zákoníku s přihlédnutím k zahraničním právním úpravám. Srovnalá vůle stran vztahená k obsahu smlouvy je sice obecnou podmínkou vzniku smlouvy, výsledkem shody vůle stran však musí být smlouva jako právní jednání s normativním obsahem (stanovující práva a povinnosti stran). Uzavřená

smlouva běžně odpovídá nějakému zákonnému smluvnímu typu, o jehož podstatných náležitostech se strany dohodnou. Proto se vyžaduje, aby se smluvníci shodli alespoň o podstatných náležitostech toho kterého zákonného smluvního typu s tím, že kterákoli ze smluvních stran může prohlásit za podstatnou náležitost smlouvy kteroukoli další. V tomto smyslu se zde rozvíjí předchozí ustanovení o autonomii vůle.

Racionalita zákona sleduje modely obvyklých jednání, k nimž v praxi běžně dochází. Tomu odpovídá konstrukce zákonných smluvních typů. Stranám však nelze bránit v úpravě vzájemných práv a povinností tak, jak jim to vyhovuje individuálně. Proto se smluvníkům nebrání uzavřít i smlouvu zákonem výslovně neupravenou (nepojmenovanou), ani smísit různé smluvní typy. Nepřejímá se výslovná formulace požadavku § 51 platného občanského zákoníku, podle něhož nepojmenovaná smlouva nesmí odporovat obsahu nebo účelu zákona, protože neexistence rozporu se zákonem je jako podmínka platnosti jakéhokoli právního jednání vyjádřena již v obecné části.

§ 1531

Je-li smlouva bezúplatná, má se za to, že se dlužník chtěl zavázat spíše méně než více.

K § 1531:

Pro smlouvy, v nichž se někdo zavazuje poskytnout jiné osobě plnění bezúplatně, nelze použít obecné interpretační pravidlo, podle něhož se výraz, připouštějící různý výklad, použije k tíži toho, kdo jej použil jako první, ale naopak, použila-li takový výraz, byť jako první, ta osoba, která se k bezúplatnému plnění zavazuje, nutno jej v pochybnostech vykládat tak, že se tato osoba chtěla zavázat spíše méně než více.

§ 1532

Ujednání, že určitá část obsahu smlouvy bude mezi stranami ujednána dodatečně, se považuje za podmínku účinnosti uzavřené smlouvy, ledaže se strany dohodnou jinak.

§ 1533

(1) Ujednání o určité náležitosti smlouvy může být nahrazeno ujednáním, že tuto náležitost určí třetí osoba nebo soud. Při takovém určení se přihlédne k účelu, který smlouva zřejmě sleduje, k okolnostem, za nichž byla smlouva uzavírána, jakož i k tomu, aby práva a povinnosti stran byly poctivě uspořádány.

(2) Určení podle odst. 1 se považuje za podmínku účinnosti smlouvy, ledaže se strany dohodnou jinak.

§ 1534

Nenavrhone-li smluvní strana, která na to má právo, třetí osobě nebo soudu doplnění obsahu smlouvy v ujednané době, a není-li doba ujednána, do jednoho roku od uzavření smlouvy, nejsou strany smlouvou již vázány.

K § 1532 až 1534:

Jedná se o standardní úpravu. Vzhledem k obecným ustanovením o právních jednáních (§ 446 odst. 5) půjde v obou případech o podmínky odkládací.

§ 1535

(1) Část obsahu smlouvy lze určit odkazem na obchodní podmínky, které navrhovatel připojí k nabídce, anebo které jsou stranám známy. Odchylná ujednání ve smlouvě mají před zněním obchodních podmínek přednost.

(2) Ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat, je neučinné, nepřijala-li je tato strana výslovně; k opačnému ujednání se nepřihlíží. Jedná-li se o takové ustanovení, se posoudí nejen vzhledem k jeho obsahu, ale i ke způsobu jeho vyjádření.

(3) Při uzavření smlouvy mezi podnikateli se nevyžaduje připojení obchodních podmínek vypracovaných odbornými nebo zájmovými organizacemi a znalost těchto podmínek se předpokládá.

§ 1536

(1) Použijí-li strany ve smlouvě doložku upravenou v užívaných vykládacích pravidlech, má se za to, že touto doložkou zamýšlely vyvolat právní účinky stanovené vykládacími pravidly, na něž se ve smlouvě odvolaly, popřípadě těmi vykládacími pravidly, která se s přihlédnutím k povaze smlouvy obvykle používají.

(2) Není-li jedna ze stran smlouvy podnikatelem, lze se významu doložky dovolat, jen prokáže-li se, že této straně musel být takový význam znám.

K § 1535 a 1536:

Stranám nelze bránit, aby ve smlouvě určily, že se jejich práva a povinností budou řídit obchodními podmínkami, na něž odkáží. Při stanovení pravidel pro tuto praxi je však třeba odlišit případy vzájemného styku podnikatelů a případy ostatní. Nejedná-li se o právní styk mezi podnikateli, vyžaduje se, aby takové podmínky byly k nabídce přiloženy, ledaže akceptant prohlásí, že tyto podmínky zná. Splnění této podmínky se nevyžaduje při kontraktním jednání podnikatelů v případech, kdy se odkazuje na všeobecné obchodní podmínky vypracované zájmovými nebo odbornými organizacemi, o nichž se předpokládá, že jsou profesionálům známy.

Zároveň se navrhuje převzít ze Zásad mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT

pravidlo čl. 2.20, že takové ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat, nemá právní účinky, nebylo-li přijato výslovně. Takovým ustanovením mohou být např. ustanovení vylučující odpovědnost strany za splnění určitých povinností ze smlouvy, ač smlouva sama navozuje rozumné očekávání, že odpovědnost za splnění smlouvy nebude dotčena. Nejde však jen o ustanovení s neočekávaným obsahem, ale i ustanovení vyjádřená pro druhou stranu nejasně, nebo drobným, špatně čitelným písmem, pokud mění nebo doplňují obsah smlouvy způsobem, který druhá strana nemohla rozumně očekávat.

Obdobná úprava se navrhuje ve vztahu k odkazům na vykládací pravidla používaná v obchodním styku. I tu mají být smluvní doložky chápány tak, jak stanoví respektovaná vykládací pravidla. Pokud ale druhá strana není podnikatelem, musí ten, kdo se vykládacích pravidel dovolává, prokázat, že druhé straně musel být takový význam znám.

§ 1537

Vzdát se všeobecně námitek proti platnosti smlouvy se zakazuje.

K § 1537:

Návrh ustanovení přejímá úpravu rakouskou (§ 937 ABGB). Protože osnova nepřejímá obecné pravidlo § 574 odst. 2 platného občanského zákoníku o neplatnosti dohod, jimiž se někdo vzdává práv, jež mohou teprve vzniknout v budoucnosti (takové pravidlo bylo formulováno podle socialistického konceptu a standardní právní řády ho neobsahují), je třeba pro určité zvláštní okruhy případů volit zákazy speciální. Pokud se jedná o námitku neplatnosti smlouvy, nelze se této námitky vzdát všeobecnou klauzulí. Z toho však a contrario neplyne, že jiným způsobem se lze vzdát jakékoli námitky proti neplatnosti smlouvy. Práva napadnout smlouvu s odkazem na absolutní neplatnost se nelze vzdát vůbec (vzdání se práva by v takovém případě bylo neplatné pro rozpor se zákonem). Není však vyloučena možnost případná dispozice s námitkou relativní neplatnosti (korektiv dobrých mravů ovšem působí i zde).

Oddíl 4

Forma smlouvy

§ 1538

(1) Nestanoví-li zákon něco jiného, není k platnosti smlouvy zapotřebí zachovat zvláštní formu.

(2) Smlouvu lze uzavřít i jinak než slovy, jsou-li z právního jednání stran zřejmé náležitosti smlouvy a dohoda stran o nich. Přitom se přihlédne k předchozímu chování stran, případně k vydaným ceníkům, veřejným nabídkám a jiným dokladům, jakož i ke zvyklostem.

§ 1539

(1) Po uzavření smlouvy v jiné formě než písemné je stranám ponecháno na vůli, zda si obsah smlouvy v písemné formě potvrdí.

(2) Učiní-li tak při podnikání stran jedna strana vůči druhé v přesvědčení, že její potvrzení zachycuje obsah smlouvy věrně, platí smlouva za uzavřenou s obsahem zachyceným v potvrzení, třebaže vykazuje odchylky od obsahu smlouvy skutečně dohodnutého.

(3) Odstavec 2 se použije, mění-li odchylky uvedené v potvrzení původně dohodnutý obsah smlouvy nepodstatným způsobem a jsou takového rázu, že by je rozumný podnikatel ještě schválil, a za podmínky, že druhá strana tyto odchylky neodmítne.

(4) Odstavce 2 a 3 se použijí i v případě, že smlouva byla uzavřena při podnikání jedné ze stran a její obsah potvrdí druhá strana.

§ 1540

Dohodnou-li se strany, že užijí určitou formu, má se za to, že nechtějí být vázány, nebude-li tato forma dodržena. Totéž platí, projeví-li jedna ze stran vůli, aby smlouva byla uzavřena v písemné formě.

§ 1541

Neobsahuje-li smlouva uzavřená z vůle stran v písemné formě ujednání, že může být změněna nebo zrušena i v jiné formě, může být změněna nebo zrušena pouze písemnou formou; totéž platí o změně nebo zrušení závazku ze smlouvy.

K § 1538 až 1541:

I pro smlouvy platí zásada bezformálnosti. Písemná forma smlouvy se vyžaduje, ujednají-li si takovou náležitost formy strany, nebo stanoví-li to zákon,. I smlouva uzavřená v písemné formě může být následně změněna či zrušena právním jednáním učiněným ústně či konkludentně, dohodnou-li si to strany. To však platí jen pro případy, kdy byla smlouva uzavřena v písemné formě jen z vůle stran; předepisuje-li písemnou formu smlouvy zákon, uplatní se pravidlo obecné části o právních jednáních (§ 457); totéž platí o změně a zrušení smluveného závazku.

Oddíl 5
Účinky smlouvy

Obecná ustanovení

§ 1542

Smlouva strany zavazuje. Lze ji změnit nebo zrušit jen se souhlasem všech stran, anebo z jiných zákonných důvodů. Vůči jiným osobám smlouva působí jen v případech stanovených v zákoně.

§ 1543

Smlouva nezavazuje strany jen k tomu, co je v ní výslovně vyjádřeno, ale také k tomu, co plyne ze zákona, anebo, neobsahuje-li zákon pro určitý případ žádné ustanovení, z dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.

§ 1544

(1) Převádí-li se smlouvou právo, je právo převedeno a nabyto účinností smlouvy. Totéž platí, převádí-li se určité množství věcí téhož druhu, lze-li je k tomu účelu vymezit počtem, mírou, váhou nebo jiným obdobným způsobem.

(2) Skutečnost, že strana nebyla při uzavření smlouvy oprávněna nakládat s tím, co má být podle smlouvy plněno, sama o sobě nevyvolává neplatnost smlouvy.

§ 1545

Při převodu věcí určených jen podle druhu přechází vlastnické právo tehdy, dojde-li k jejich zvláštnímu odlišení způsobem, na němž se strany shodly. Jedná-li se o věci, které mají být dopraveny z jednoho místa na jiné, odliší se tyto věci od jiných i předáním dopravci, zasilateli nebo jiné osobě v obdobném postavení.

§ 1546

Zákaz zatížení nebo zcizení působí jen mezi stranami, nebyl-li ujednáno jako věcné právo. Zákaz zatížení nebo zcizení je platný jen, byl-li sjednán na určitou a přiměřenou dobu v takovém zájmu jedné ze stran, který je hodný právní ochrany.

§ 1547

(1) Stanoví-li zákon, že je ke smlouvě třeba rozhodnutí určitého orgánu, je smlouva účinná tímto rozhodnutím.

(2) Nebyl-li podán do jednoho roku od uzavření smlouvy návrh na rozhodnutí podle odstavce 1, smlouva se od počátku ruší.

§ 1548

(1) Poskytne-li jedna strana postupně uzavřenými smlouvami různým osobám právo užívat nebo požívat tutéž věc, náleží takové právo tomu, kdo se jako první ujal jeho držby.

(2) Není-li nikdo takový, náleží právo tomu, s nímž byla uzavřena smlouva, která nabyla účinnosti jako první.

K § 1542 až 1548:

Návrh ustanovení o účincích smlouvy je formulován s přihlédnutím k zásadám UNIDROIT, návrhu CEC a k dalším úpravám, zejména italské, švýcarské a québecké. Ustanovení charakterizují obligaci ze smlouvy jako relativní závazkový vztah, který zásadně nezasahuje právní poměry osob stojících mimo smluvní strany, a návrh rovněž vyjadřuje zásadu pacta sunt servanda. Zdůrazňuje, že obsah smlouvy netvoří jen to, co je v ní slovy vyjádřeno, ale i zákonná úprava, dobré mravy a zvyklosti.

Změna okolností

§ 1549

Změní-li se po uzavření smlouvy okolnosti do té míry, že se plnění podle smlouvy stane pro některou ze stran obtížnější, nemění to nic na její povinnosti splnit dluh. To neplatí v případech stanovených v § 1550 a § 1551.

§ 1550

(1) Dojde-li ke změně okolností tak podstatné, že změna založí v právech a povinnostech stran zvlášť hrubý nepoměr znevýhodněním jedné z nich buď neúměrným zvýšením nákladů plnění, anebo neúměrným snížením hodnoty předmětu plnění, má dotčená strana právo domáhat se vůči druhé straně obnovení jednání o smlouvě, prokáže-li, že změnu nemohla rozumně předpokládat ani ovlivnit a že skutečnost nastala až po uzavření smlouvy, anebo se dotčené straně stala až po uzavření smlouvy známou. Uplatnění tohoto práva neopravňuje dotčenou stranu, aby odložila plnění.

(2) Právo podle odstavce 1 dotčené straně nevznikne, převzala-li na sebe nebezpečí změny okolností.

§ 1551

(1) Nedohodnou-li se strany v přiměřené době, může soud k návrhu kterékoli z nich rozhodnout, že závazek ze smlouvy změní obnovením rovnováhy práv a povinností stran, anebo že jej zruší ke dni a za podmínek určených v rozhodnutí. Návrhem stran soud není vázán.

(2) Soud návrhu nevyhoví, neuplatnila-li dotčená strana právo na obnovení jednání o smlouvě bez zbytečného odkladu.

K § 1541 až 1551:

Výslovnou úpravu důsledků změny okolností obsahovaly v tuzemském právu zatím jen občanský a obchodní zákoník v ustanoveních upravujících smlouvu o smlouvě budoucí (kteroužto normativní konstrukci osnova na příslušném místě převzala) a obchodní zákoník i

v ustanoveních o smlouvě o uložení věci. Ustanovení navržená zde akceptují myšlenku, že výhrada změny okolností (doložka *rebus sic stantibus*) nemá význam jen při smlouvě o smlouvě budoucí, ale zasahuje každou smlouvu. Osnova se v tom směru inspiruje čl. 6.2.1. až 6.2.3. zásad UNIDROIT, jejichž ustanovení se zde navrhuje převzít.

Vychází se ze zásady, že smlouva strany zavazuje a že strany jsou povinny chovat se podle toho, co si ve smlouvě ujednaly. Zároveň se bere v potaz, že mohou nastat i po uzavření smlouvy nepředvídané změny okolností takového rázu, že zvláště hrubě naruší poměr zájmů stran, jak jej každá ze stran při kontraktaci prosazovala a jak tyto zájmy smlouva odráží. To si i ve zdejším prostředí uvědomovala i tradiční judikatura: např. Nejvyšší soud ČSR v r. 1922 dospěl k závěru, že "Doložka »rebus sic stantibus« má význam nejen při smlouvě o smlouvě budoucí, nýbrž při úplatných smlouvách vůbec. Účinek její nespočívá nutně jen v nároku na zrušení smlouvy, nýbrž se může projevit i v tom, že se zjedná hospodářský soulad mezi plněním a protiplněním" (č. 1680 Vážného sbírky, obdobně např. č. 5 021 z r. 1925, 14 312 z r. 1935 a další). Na těchto základech byla vybudována doktrína o hospodářské nemožnosti plnění, resp. (správněji) o nedostižnosti plnění, opřena o hledisko dobrých mravů. Poválečná doktrína i judikatura však vycházejí důsledně z pravidla, že rozpor s dobrými mravy zakládá neplatnost či odepření právní ochrany, že však poukazem na zásadu dobrých mravů nelze založit právo nové. Lze proto mít důvodně za to, že by rozhodovací praxe bez výslovné úpravy, jak je navržena, tendovala k jiné tendenci, než je zachování smlouvy. Navrhuje se proto stanovit, že v úzce vymezeném počtu případů a za splnění striktně formulovaných podmínek bude straně založeno nejen právo domáhat se zrušení závazku, ale i jeho úpravy. Podmínkou je, že změna okolností, která takové právo založí, bude podstatná, nepředvídatelná a dotčenou stranou neovlivnitelná. Vychází se tedy z pojetí, že *clausula rebus sic stantibus* je mlčky ujednána v každé smlouvě. Výhrada tohoto typu však nekryje takovou změnu poměrů, jež byla vyvolána prostým vývojem ekonomiky a trhu, nebo která pojmově spadá do okruhu tzv. běžného podnikatelského rizika. Pravidelně půjde o důsledky následného působení náhodných vlivů z vnějšku. Navržená úprava nebrání stranám ujednat si něco jiného a výslovně zdůrazňuje, že převzetí rizika změny okolností některou ze stran vylučuje její právo domáhat se změny závazku.

Smlouva ve prospěch třetí osoby

§ 1552

(1) Má-li podle smlouvy dlužník plnit třetí osobě, může věřitel požadovat, aby jí dlužník splnil.

(2) Podle obsahu, povahy a účelu smlouvy se posoudí, zda a kdy také třetí osoba nabyla přímé právo požadovat splnění. Má se za to, že třetí osoba takové právo nabyla, má-li být plnění hlavně ke prospěchu právě jí.

(3) Námitky ze smlouvy má dlužník také proti třetí osobě.

§ 1553

Odmítne-li třetí osoba právo nabyté ze smlouvy, hledí se k tomu, jako by nebyla práva na plnění nabyta, a, neodporuje-li to obsahu a účelu smlouvy, může věřitel plnění žádat pro sebe.

K § 1552 a 1553:

Navržená úprava smlouvy ve prospěch třetích osob vychází z vládního návrhu československého občanského zákoníku z r. 1937 s přihlédnutím k některým novějším úpravám.

§ 1554

Smlouva o plnění třetí osoby

Kdo druhé straně slíbí plnění třetí osoby, zavazuje se tím, že se u třetí osoby o dohodnuté plnění přimluví. Prohlásí-li však slibující ve smlouvě, že třetí osoba splní, co bylo ujednáno, nahradí škodu, kterou věřitel utrpí, jestliže k plnění nedojde.

K § 1554:

Logický protipól ke smlouvě ve prospěch třetího je smlouva k tíži třetího. Ustanovení je označeno marginální rubrikou "smlouva o plnění třetí osoby", protože dvě smluvní strany vlastním ujednáním nemohou třetí osobu zavazovat, takže zavázán je ten, kdo slibuje, že třetí osoba bude věřiteli plnit. Návrh ustanovení vychází z klasické konstrukce. Rozlišuje slib plnění třetí osoby, který smluvního dlužníka zavazuje k pouhé přimluvě, a závazek smluvního dlužníka, že třetí osoba skutečně splní, co věřitel s dlužníkem ujednal, který pro případ nesplnění zavazuje smluvního dlužníka k náhradě škody.

Oddíl 6

Zvláštní způsoby uzavírání smlouvy

§ 1555

Ustanovení o nabídce a o přijetí nabídky se použijí přiměřeně i na případy, kdy strany ujednávají pro uzavření smlouvy jiný postup.

K § 1555:

Uzavírání smluv podle základního modelu kontraktace vyjádřené schématem podání oferty oblátkovi a její akceptací je typické, ale nedochází k ní v praxi vždy. Časté jsou případy, kdy strany tvoří smlouvu společně, případně kdy si dohodnou odchylky od zákonné úpravy kontrakčního procesu (např. nabídka, přijetí, potvrzení) apod. Osnova nechce těmto postupům bránit a nechce ani konstruovat vznik smlouvy k jinému okamžiku, než jaký strany zamýšlely. Z toho důvodu se navrhuje stanovit, že dohodnou-li si strany jiný postup pro uzavírání smlouvy, použijí se na takový případ ustanovení o nabídce a jejím přijetí přiměřeně.

Veřejná soutěž o nejvhodnější nabídku

§ 1556

Kdo vyhlásí neurčitým osobám soutěž o nejvhodnější nabídku, činí tím výzvu k podávání nabídek.

§ 1557

(1) Vyhlášovatel soutěže vymezí alespoň obecným způsobem předmět plnění, zásady ostatního obsahu zamýšlené smlouvy, na němž trvá, určí způsob podávání nabídek a lhůtu, do které lze nabídky podat, jakož i lhůtu pro oznámení vybrané nabídky (podmínky soutěže).

(2) Obsah podmínek soutěže vhodným způsobem uveřejní.

§ 1558

Vyhlášovatel nemůže uveřejněné podmínky soutěže měnit nebo soutěž zrušit, ledaže si to byl v podmínkách soutěže vyhradil a změnu nebo zrušení uveřejní stejným způsobem, kterým podmínky soutěže uveřejnil.

§ 1559

(1) Nabídku lze zahrnout do soutěže, odpovídá-li její obsah uveřejněným podmínkám soutěže. Od nich nabídka může odchýlit jen v rozsahu, který podmínky soutěže připouštějí.

(2) Do soutěže nelze zahrnout nabídku předloženou po lhůtě stanovené v podmínkách soutěže.

(3) Navrhovatel má právo na náhradu nákladů spojených s účastí na soutěži, přiznají-li mu to podmínky soutěže.

§ 1560

(1) Neurčí-li podmínky soutěže něco jiného, nelze nabídku odvolat po uplynutí lhůty určené v podmínkách soutěže pro předkládání nabídek.

(2) V podmínkách soutěže lze určit, že nabídku lze změnit nebo doplnit; ke změně nebo k doplnění nabídky provedených po uplynutí lhůty určené v podmínkách soutěže pro předkládání nabídek se však nepřihlíží. Opravu chyb vzniklých při vyhotovení nabídky lze provést kdykoli, pokud to podmínky soutěže nevylučují.

§ 1561

(1) Vyhlášovatel vybere nejvhodnější z nabídek a oznámí její přijetí způsobem a ve lhůtě určených podmínkami soutěže.

(2) Není-li v podmínkách soutěže stanoven způsob výběru nabídky, je vyhlášovatel oprávněn vybrat nabídku, která mu nejlépe vyhovuje.

§ 1562

(1) Vyhlášovatel přijme nabídku vybranou podle § 1561. Jestliže přijetí nabídky navrhuje straně oznámí po lhůtě určené v podmínkách soutěže, smlouva nevznikne, oznámí-li vybraný navrhovatel bez zbytečného odkladu vyhlášovateli, že přijetí nabídky odmítá jako opožděné.

(2) Vyhlášovatel může odmítnout všechny předložené nabídky, vyhradil-li si to v podmínkách soutěže.

§ 1563

Vyhlášovatel vyrozumí bez zbytečného odkladu po ukončení soutěže navrhovatele, kteří v soutěži neuspěli, že jejich nabídky odmítl.

Veřejná nabídka

§ 1564

(1) Obrací-li se navrhovatel na neurčité osoby za účelem uzavření smlouvy, je jeho projev vůle veřejná nabídka.

(2) Podnět k uzavření smlouvy, z něhož neplyne úmysl uzavřít určitou smlouvu nebo který nemá náležitosti podle § 1516 odst. 1, se považuje za výzvu k podávání nabídek.

§ 1565

Veřejnou nabídku lze odvolat, uveřejnil-li navrhovatel odvolání před přijetím veřejné nabídky způsobem, kterým byla veřejná nabídka uveřejněna.

§ 1566

(1) Na základě veřejné nabídky je smlouva uzavřena s tím, kdo včas a v souladu s ní navrhovateli nejdříve oznámí, že veřejnou nabídku přijímá. Přijme-li veřejnou nabídku současně několik osob, může navrhovatel zvolit, se kterým příjemcem uzavře smlouvu.

(2) Neurčí-li veřejná nabídka lhůta k přijetí, platí za ni lhůta přiměřená povaze veřejné nabídky.

§ 1567

(1) Uzavření smlouvy navrhovatel potvrdí příjemci bez zbytečného odkladu po přijetí veřejné nabídky. Neučiní-li to, může příjemce požadovat, aby potvrzení o uzavření smlouvy nahradil svým rozhodnutím soud.

(2) Jestliže navrhovatel potvrdí příjemci uzavření smlouvy později, než stanoví odstavec 1, smlouva nevznikne, odmítne-li příjemce uzavření smlouvy oznámením zaslaným navrhovateli bez zbytečného odkladu poté, kdy mu došlo potvrzení navrhovatele o uzavření smlouvy.

§ 1568

Určí-li to veřejná nabídka výslovně, je smlouva uzavřena s určitým počtem osob, případně se všemi, kdo veřejnou nabídku přijali ve lhůtě podle § 1560 odst. 2.

K § 1556 až 1568:

S drobnými úpravami se navrhuje převzít s drobnými stylistickými změnami dosavadní úprava obchodního zákoníku o veřejném návrhu na uzavření smlouvy (§ 276 a násl.) a obchodní veřejné soutěži (§ 281 a násl.), které se osvědčily a nevyvolávají výkladové obtíže. Nevýhodou těchto úprav je omezení jejich aplikovatelnosti jen na obchodní závazkové vztahy. Z té příčiny se navrhuje upravit oba instituty na obecné úrovni.

Oddíl 7

Smlouva o smlouvě budoucí

§ 1569

Základní ustanovení

(1) Smlouvou o uzavření budoucí smlouvy se alespoň jedna strana zavazuje uzavřít v určené době budoucí smlouvu, jejíž předmět je dohodnut alespoň obecným způsobem.

(2) Smlouva vyžaduje písemnou formu.

§ 1570

Zavázané straně vzniká povinnost uzavřít smlouvu bez zbytečného odkladu poté, co ji k tomu vyzve oprávněná strana v souladu se smlouvou o uzavření budoucí smlouvy a k výzvě připojí návrh obsahu smlouvy.

§ 1571

(1) Nesplní-li zavázaná strana povinnost uzavřít smlouvu podle odstavce 1, může oprávněná strana požadovat, aby obsah smlouvy určil soud nebo osoba určená ve smlouvě; právo na náhradu škody tím není dotčeno.

(2) Obsah smlouvy se určí podle účelu, který má uzavření budoucí smlouvy zřejmě sledovat, vychází se z návrhů stran, přihlédne se k okolnostem, za nichž byla smlouva o uzavření budoucí smlouvy sjednána, jakož i k tomu, aby práva a povinnosti stran byly poctivě uspořádány.

§ 1572

(1) Nevyzve-li oprávněná strana zavázanou stranu k uzavření smlouvy v době ujednané ve smlouvě o uzavření budoucí smlouvy, povinnost uzavřít budoucí smlouvu zaniká.

(2) Změní-li se okolnosti, z nichž strany při vzniku závazku ze smlouvy o smlouvě budoucí zřejmě vycházely, do té míry, že na zavázané straně nelze rozumně požadovat, aby smlouvu uzavřela, povinnost uzavřít budoucí smlouvu zaniká. Neoznámí-li zavázaná strana oprávněné straně změnu okolností bez zbytečného odkladu, nahradí oprávněné straně škodu z toho vzniklou.

K § 1569 až 1572:

Základní nevýhodou stávající úpravy smlouvy o smlouvě budoucí v platném občanském zákoníku je zákonný požadavek, že v této předběžné (přípravné) smlouvě musí být dohodnuty podstatné náležitosti smlouvy (§ 50a), a tím zákoník vlastně nečiní rozdíl mezi smlouvou předběžnou a definitivní. Z toho důvodu se s drobnými úpravami přejímají normativní konstrukce obchodního zákoníku (§ 289 a násl.) včetně pojetí, že při dobrovolném nesplnění povinnosti uzavřít budoucí smlouvu soud určí obsah smlouvy mezi stranami.

Díl 3

Obsah závazků

Obecná ustanovení

§ 1573

Ze závazku je dlužník povinen něco dát, něco konat, něčeho se zdržet nebo něco trpět a věřitel je oprávněn to od něj požadovat.

§ 1574

Závazek nelze změnit bez ujednání věřitele a dlužníka, ledaže zákon stanoví jinak.

§ 1575

(1) Platnosti závazku nebrání, není-li vyjádřen důvod, na jehož základě má dlužník povinnost plnit; věřitel je však povinen prokázat důvod závazku.

(2) Jedná-li se o závazek z cenného papíru, věřitel důvod závazku neprokazuje, ledaže to zákon zvlášť stanoví.

K § 1573 až 1575:

Jedná se o standardní úpravu, objevující se ve všech právních řádech kontinentální Evropy.

Uvozovací ustanovení tohoto oddílu konkretizuje obsah závazku tím, co je dlužník povinen jako dluh plnit (*dare, facere, omittere, pati*). Navazuje tak na § 1491 vymezující obecně pojem pohledávky a dluhu a konkretizuje jeho obsah.

Vzhledem k tomu, že závazky nevznikají jen ze smluv, má své opodstatnění normativní konstrukce zdůrazňující závislost obsahu a existence závazku na shodné vůli věřitele a dlužníka.

Konečně se konvenčním způsobem zdůrazňuje rozdíl mezi závazky kauzálními a abstraktními; závazky z cenných papírů jsou pojaty jako závazky zásadně abstraktní, u nichž se kauza jako hospodářský důvod jejich vzniku neprokazuje.

§ 1576

(1) Má se za to, že to, co dá jedna strana předem, je jistota, že závazek bude splněn (závdavek).

(2) Nebude-li závazek splněn z příčiny, za níž jedna ze stran odpovídá, může si druhá strana ponechat závdavek, který obdržela. Pokud ona sama dala závdavek, má právo požadovat, aby jí byl závdavek vrácen spolu s úrokem podle § 1587, anebo požadovat splnění závazku, a není-li to již možné, aby jí byla nahrazena škoda.

K § 1576:

Ustanovení o závdavku v našem soukromém právu chybí.

§ 1577

(1) Plyne-li ze smlouvy povinnost stran poskytnout a přijmout plnění za úplatu, aniž je sjednána její výše, či způsob, jakým bude tato výše určena, platí, že úplata byla sjednána ve výši obvyklé v době a v místě uzavření smlouvy. Nepodaří-li se takto výši úplaty určit, určí ji soud s přihlédnutím k obsahu smlouvy, povaze plnění a zvyklostem.

(2) Byla-li úplata ujednána v rozporu s právními předpisy o cenách, platí za ujednanou ta, která je podle těchto předpisů nejvýše přípustná.

K § 1577:

Normativní konstrukce prvního odstavce nahrazuje různé dílčí úpravy téhož obsahu u jednotlivých smluvních typů a stanoví základní a obecné pravidlo, podle něhož se určí výše úplaty, opomenou-li ji strany sjednat. Druhý odstavec přejímá pravidlo obsažené již platné úpravě. Ustanovení odstavce 3 brání sjednávání úplaty v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku.

Neúměrné zkrácení

§ 1578

(1) Zaváží-li se strany k vzájemnému plnění a je-li plnění jedné ze stran v hrubém nepoměru k tomu, co sama poskytla, může zkrácená strana požadovat zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu. Druhá strana však může smlouvu zachovat tím, že zkrácené straně doplní, oč byla zkrácena, se zřetelem k hodnotě obvyklé v době a místě uzavření smlouvy.

(2) Odstavec 1 se nepoužije pro případ nabytí na burze nebo obdobném veřejném trhu, v dražbě či způsobem postaveným veřejné dražbě naroven, ani pro případ sázky nebo hry, nebo při poctivě učiněném narovnání.

§ 1579

(1) Právo podle § 1578 nevzniká, jestliže důvod nepoměru vzájemných plnění vyplývá ze zvláštního vztahu mezi stranami, zejména pokud zkrácená strana měla úmysl plnit zčásti za úplatu a zčásti bezúplatně, anebo jestliže již nelze výši zkrácení zjistit.

(2) Právo podle § 1578 nevzniká ani tehdy, vzdala-li se jej zkrácená strana výslovně a prohlásila-li, že plnění přijímá za mimořádnou cenu ze zvláštní obliby, anebo souhlasila-li s neúměrnou cenou, ač jí skutečná cena plnění byla nebo musela být známa.

§ 1580

Právo podle § 1578 zaniká, není-li uplatněno do jednoho roku od uzavření smlouvy.

K § 1578 až 1580:

Navrhuje se upravit institut neúměrného zkrácení (*laesio enormis*), známého z některých úprav též jako zkrácení přes polovici. Podle výsledků odborných diskusí k této otázce se nenavrhuje stanovit jako relevantní kritérium právě polovinu ceny, neboť to by mohlo vést k některým tvrdostem. Z toho důvodu se přejímá konstrukce známá např. ze švýcarského práva (čl. 21 OR).

§ 1581

Lichva

Neplatná je smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru.

K § 1581:

Zákaz lichevních smluv se objevuje v řadě občanských kodexů Evropy (např. Německo, Nizozemí, Rakousko atd.). Navržená úprava bere v úvahu tyto zahraniční vzory, ale zejména

vychází z vládního návrhu československého občanského zákoníku z r. 1937 a přihlíží rovněž k pojetí lichvy v § 253 trestního zákona.

§ 1582

Podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, nemá právo pořadovat zrušení smlouvy podle § 1578 odst. 1, ani se nemůže dovolat neplatnosti smlouvy podle § 1581.

K § 1582:

Návrh ustanovení respektuje platnou právní úpravu (§ 267 odst. 2 obchodního zákoníku), podle níž nelze napadnout smlouvu uzavřenou v tísní za nápadně nevýhodných podmínek, byla-li taková smlouva uzavřena v podnikatelském styku.

Smlouvy uzavírané adhezním způsobem

§ 1583

(1) Ustanovení o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem platí pro každou smlouvu, jejíž základní podmínky byly určeny jednou ze smluvních stran nebo podle jejích pokynů, aniž slabší strana měla skutečnou příležitost obsah těchto základních podmínek ovlivnit.

(2) Použije-li se k uzavření smlouvy se slabší stranou smluvní formulář užívaný v obchodním styku nebo jiný podobný prostředek, má se za to, že smlouva byla uzavřena adhezním způsobem.

§ 1584

Doložka ve smlouvě uzavřené adhezním způsobem, která odkazuje na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy, je platná, byla-li slabší strana na doložku a její význam upozorněna nebo prokáže-li se, že význam doložky musela znát.

§ 1585

(1) Obsahuje-li smlouva uzavřená adhezním způsobem doložku, kterou lze přečíst jen se zvláštními obtížemi, anebo doložku, která je pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelná, je tato doložka platná, nepůsobí-li slabší straně újmu nebo prokáže-li se, že jí byl význam doložky dostatečně vysvětlen.

(2) Obsahuje-li smlouva uzavřená adhezním způsobem doložku, která je pro slabší stranu zvláště nevýhodná, aniž je pro to rozumný důvod, zejména odchyluje-li se smlouva závažně a bez zvláštního důvodu od obvyklých podmínek sjednávaných v obdobných případech, je doložka neplatná. Vyžaduje-li to spravedlivé uspořádání práv a povinností stran, soud rozhodne obdobně podle § 477 odst. 2.

§ 1586

(1) Ustanovení § 1584 a 1585 se obdobně použijí i v případě, kdy podnikatel uzavře smlouvu se spotřebitelem, ledaže zvláštní zákon stanoví jinak.

(2) Ujednání, kterým se spotřebitel vzdává svého práva podle odstavce 1, je neplatné.

K § 1583 až 1586:

Návrh ustanovení o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem je inspirován návrhem CEC a doplňuje spolu s ustanoveními o neúměrném zkrácení a o lichvě normativní konstrukce sledující ochranu slabší strany.

Úroky

§ 1587

(1) Mají-li být plněny úroky a není-li sjednána jejich výše, platí dlužník úroky ve výši stanovené právním předpisem. Nejsou-li takto úroky stanoveny, platí dlužník obvyklé úroky požadované za úvěry, které poskytují banky v místě bydliště nebo sídla dlužníka v době uzavření smlouvy.

(2) Strany mohou ujednat úroky vyšší než stanoví odst. 1, nejvýše však dvojnásobek stanovené sazby. Ujednají-li si vyšší úroky, platí za ujednanou výše nejvýše přípustná.

§ 1588

Má se za to, že se sjednaná výše úroků týká ročního období.

§ 1589

Úroky se platí v téže měně jako jistina.

§ 1590

(1) Není-li doba placení úroků ujednána, platí se úroky s hlavním dluhem (jistinou), a je-li hlavní dluh splatný později než za rok, platí se úroky ročně pozadu.

(2) Věřitel, který otálí s uplatněním práva na zaplacení dluhu tak, že úroky činí tolik, co jistina, pozbývá právo požadovat další úroky. Avšak ode dne, kdy uplatnil právo u soudu, mu další úroky náležejí.

§ 1591

(1) Úroky z úroků lze požadovat, bylo-li to ujednáno. Úroky z úroků lze také požadovat, jedná-li se o pohledávku na náhradu škody nebo jinou pohledávku z protiprávního činu; nebylo-li však nic jiného ujednáno, teprve ode dne, kdy byla pohledávka uplatněna u soudu.

(2) O výši úroků z úroků platí obdobně § 1587.

K § 1587 až 1591:

Obecná úprava úroků v našem právu citelně chybí. Navrhuje se proto stanovit, že strany si mohou výši úroků ujednat s tím, že není-li jiné dohody, týká se výše úroků ročního období. Stranám není volno dohodnout si jakoukoli výši úroků, ale musí respektovat výši nanejvýš přípustnou; pro případ, že tuto výši nestanoví právní předpis, se navrhuje vzít za hranici přípustnosti výši úroků požadovaných bankami z úvěrů v místě bydliště nebo sídla dlužníka. Dále se navrhuje stanovit, v jaké měně a v jaké době mají být úroky placeny.

Navrhuje se stanovit opatření motivující věřitele k tomu, aby nebyl ve vymáhání své pohledávky liknavý a neotálel do té míry, že úroky zatíží dlužníka více, než sama jistina.

Díl 4

Společné dluhy a pohledávky

Základní ustanovení

§ 1592

(1) Zaváže-li se několik dlužníků k témuž plnění nebo zaváže-li se dlužník několika věřitelům k témuž plnění, spravují se společný dluh i společná pohledávka podle zásad o spoluvlastnictví.

(2) Je-li na jedné ze stran více osob, má druhá strana právo požadovat určení společného zástupce pro účely doručování. Neučiní-li tak, určí tohoto zástupce na návrh soud.

§ 1593

Každý z několika spoludlužníků dělitelného plnění je dlužen jen svůj díl a každý z několika věřitelů dělitelného plnění je věřitelem jen svého dílu, ledaže smlouva, zákon nebo rozhodnutí soudu na základě zákona stanoví jinak.

Nedělitelné plnění

§ 1594

Nedělitelné plnění může věřitel požadovat na kterémkoli z několika dlužníků, ledaže z povahy závazku plyne, že dluh může být splněn jen společnou činností dlužníků.

§ 1595

Je-li dlužník zavázán několika věřitelům k nedělitelnému plnění, není povinen plnit některému z věřitelů, ledaže mu ten dá přiměřenou jistotu, anebo dohodnou-li se na tom všichni věřitelé. Zda je spoluvěřitel, který dostal celé plnění, vůči ostatním něčím povinen, závisí na poměru mezi spoluvěřiteli; jinak se má za to, že není povinen ničím.

§ 1596

Dělitelné plnění

(1) Je-li někdo zavázán k témuž dělitelnému plnění několika věřitelům, může každý věřitel žádat jen svůj díl.

(2) Bylo-li ujednáno, že kterýkoli z věřitelů může žádat celé plnění, splní dlužník celý dluh tomu, kdo o splnění požádal první. Splnil-li dlužník celý dluh jednomu ze spoluvěřitelů, nemohou již ostatní po něm nic požadovat.

Dlužníci zavázání společně a nerozdílně

§ 1597

(1) Je-li několik dlužníků zavázáno plnit společně a nerozdílně, jsou povinni plnit jeden za všechny a všichni za jednoho. Věřitel může požadovat celé plnění nebo jeho libovolnou část na všech spoludlužnících, jen na některých, anebo na kterémkoli ze spoludlužníků.

(2) Zvláštní úmluvy věřitele a spoludlužníka nepůsobí vůči ostatním spoludlužníkům.

§ 1598

Prodlením věřitele vůči jednomu ze spoludlužníků nastává jeho prodlení i vůči ostatním spoludlužníkům.

§ 1599

Je-li k plnění zavázáno společně několik podnikatelů, má se za to, že jsou zavázáni společně a nerozdílně.

§ 1600

(1) Jakmile některý ze spoludlužníků uspokojil věřitele zcela, nemůže věřitel na ostatních spoludlužnících již ničeho žádat.

(2) Spoludlužníku, který zaplatil na více, než činí jeho podíl, náleží od ostatních spoludlužníků náhrada; neplyne-li z právního poměru mezi spoludlužníky něco jiného, jsou jejich podíly na dluhu stejné. Pokud nemůže některý z dlužníků svůj podíl splnit, rozvrhne se jeho podíl poměrným dílem na všechny ostatní.

Věřitelé oprávnění společně a nerozdílně

§ 1601

(1) Je-li dlužník zavázán dát plnění několika věřitelům oprávněným vůči němu podle smlouvy, zákona nebo podle rozhodnutí soudu společně a nerozdílně, může kterýkoli věřitel žádat celé plnění. Dlužník splní v celém rozsahu věřiteli, který o plnění požádal první.

(2) Splnil-li dlužník dluh jednomu z věřitelů, nemohou již ostatní od něj ničeho žádat.

§ 1602

(1) Prodlením jednoho ze spoluvěřitelů se ocitají v prodlení také ostatní spoluvěřitelé.

(2) Spojí-li se pohledávka a dluh v osobě jednoho ze spoluvěřitelů, zanikají tím i pohledávky ostatních spoluvěřitelů vůči dlužníku.

§ 1603

Na poměru mezi spoluvěřiteli závisí, zda a do jaké míry je spoluvěřitel, který obdržel více, než činí podíl, který na něho připadá, ostatním věřitelům něčím zavázán; jinak se má za to, že není povinen ničím.

K § 1592 až 1603:

Navržená ustanovení navazují na dosavadní úpravu. Posilují přehlednost právní úpravy a odpovídají praktickým zkušenostem s jejím uplatňováním.

Díl 5

Změny závazků

Oddíl 1

Změna v osobě věřitele nebo dlužníka

Pododdíl 1

Změna v osobě věřitele

Postoupení pohledávky

§ 1604

(1) Věřitel může celou pohledávku nebo její část postoupit smlouvou jako postupitel i bez souhlasu dlužníka jiné osobě (postupníkovi).

(2) Smlouva o postoupení pohledávky vyžaduje písemnou formu.

§ 1605

(1) Postoupením pohledávky nabývá postupník také její příslušenství a práva s pohledávkou spojená, včetně jejího zajištění.

(2) Postupitel vydá postupníkovi potřebné doklady o pohledávce a sdělí mu vše, co je k uplatnění pohledávky zapotřebí.

§ 1606

(1) Postoupit lze pohledávku, kterou lze zcizit, ledaže to vylučuje dohoda věřitele a dlužníka.

(2) Zcizit nelze pohledávku, jejíž obsah by se změnou věřitele změnil k tíži dlužníka, ani pohledávku, která je tak spjata s osobou věřitele, že jeho smrtí zaniká.

§ 1607

(1) Dokud postupitel dlužníka v písemné formě nevyrozumí, nebo dokud postupník postoupení pohledávky dlužníku neprokáže, může se dlužník své povinnosti zprostit tím, že splní postupiteli nebo se s ním jinak vyrovná.

(2) Postoupil-li postupitel tutéž pohledávku několika osobám, je vůči dlužníkovi účinné to postoupení, o němž se dlužník dozvěděl nejdříve.

§ 1608

Je-li postoupená pohledávka zajištěna zástavním právem, ručením nebo jiným způsobem, zpraví postupitel o postoupení pohledávky i osobu, která zajištění závazku poskytla, anebo jí postupník postoupení pohledávky prokáže. Dokud se tak nestane, nemá postoupení pohledávky vůči této osobě účinky.

§ 1609

(1) Dlužníku zůstávají i po postoupení zachovány námitky proti pohledávce, které měl v době postoupení. Své vzájemné pohledávky vůči postupiteli může dlužník namítat i vůči postupníkovi, i když v době postoupení ještě nebyly splatné; musí však své pohledávky postupníkovi oznámit bez zbytečného odkladu poté, co se o postoupení dozvěděl.

(2) Jestliže však dlužník proti poctivému postupníkovi uznal pohledávku jako pravou, je povinen jej uspokojit jako svého věřitele.

§ 1610

(1) Byla-li pohledávka postoupena za úplatu, odpovídá postupitel postupníkovi až do výše přijaté úplaty s úroky za to, že pohledávka v době postoupení trvala a ručí za její dobytost. To neplatí přijal-li postupník pohledávku na vlastní nebezpečí, anebo věděl-li, že pohledávka je budoucí, nejistá nebo nedobytná.

(2) Postupitel neodpovídá za dobytost postoupené pohledávky, stala-li se nedobytnou až po postoupení buď náhodou, anebo nedopatřením postupníka. Nedopatření lze postupníku přičíst zejména, nevymáhá-li pohledávku bez zbytečného odkladu poté, co se stala splatnou nebo odloží-li splatnost pohledávky.

(3) Jinak platí o právním poměru postupitele a postupníka obdobně ustanovení § 1636 až § 1647 s výjimkou § 1646 odst. 2.

§ 1611

(1) Na žádost postupníka může postupitel vymáhat postoupenou pohledávku svým jménem na účet postupníka; bylo-li postoupení pohledávky dlužníkovi již oznámeno nebo prokázáno, může postupitel pohledávku vymáhat, pokud prokáže souhlas postupníka a pokud postupník pohledávku sám nevymáhá.

(2) Vymáhá-li postupitel pohledávku, může dlužník namítat proti ní své vzájemné pohledávky, jež má vůči postupiteli, nikoliv však pohledávky, jež má vůči postupníkovi.

§ 1612

Postoupení souboru pohledávek

Postoupit lze i soubor pohledávek, ať již současných nebo budoucích, vznikajících zpravidla z provozu určitého obchodního závodu, je-li takový soubor pohledávek dostatečně určen.

K § 1604 až 1612:

Návrh úpravy postoupení pohledávky vychází z dosavadní úpravy se zohledněním vývoje tohoto institutu v dalších právních řádech a s přihlédnutím k návrhu CEC. Nová úprava sleduje zúžení dosavadních zákazů postoupení pohledávky, upřesňuje podmínky a rozsah ručení postupitele za postoupenou pohledávku a výslovně upravuje možnost tzv. globálních cessí.

Pododdíl 2

Změna v osobě dlužníka

Převzetí dluhu

§ 1613

(1) Kdo ujedná s dlužníkem, že přejímá jeho dluh, nastoupí jako dlužník na jeho místo, dá-li k tomu věřitel souhlas původnímu dlužníku nebo přejímateli dluhu.

(2) Smlouva o převzetí dluhu vyžaduje písemnou formu; požádá-li o to přejímatel dluhu, vyjádří věřitel svůj souhlas v písemné formě.

§ 1614

(1) Dokud věřitel k převzetí dluhu nepřivolí, má ujednání přejímatele dluhu s dlužníkem ten účinek, že přejímatel dluhu má vůči dlužníkovi povinnost zařídit, aby dlužník nemusel věřiteli plnit. Stejně účinky má ujednání o převzetí dluhu, odmítl-li věřitel k převzetí dluhu přivolit.

(2) V případech uvedených v odstavci 1 věřiteli přímé právo proti přejímateli nevzniká.

(3) Odstavce 1 a 2 se použijí i na ujednání, v němž se vůči dlužníkovi někdo zaváže, že opatří plnění jeho věřiteli.

§ 1615

(1) Obsah závazku se převzetím dluhu nemění. Přejímateli dluhu náleží všechny námitky, které mohl uplatnit původní dlužník. Převzetí dluhu se nedotýká ani vedlejších práv spojených s pohledávkou.

(2) Zajištění dluhu poskytnuté třetí osobou však trvá jen tehdy, souhlasí-li třetí osoba se změnou v osobě dlužníka.

§ 1616

Ujednání, kterým namísto dosavadního dlužníka, jehož dluh se ruší, vstupuje nový dlužník s dluhem ze samostatného právního poměru nebo s povinností plnit jiný předmět, nevyvolává následky převzetí dluhu a posoudí se jako novace.

§ 1617

Přistoupení k dluhu

(1) Kdo bez dlužníkovy souhlasu ujedná s věřitelem, že za dlužníka splní jeho dluh, stává se novým dlužníkem vedle původního dlužníka a je spolu s ním zavázán společně a nerozdílně.

(2) Prohlášení o přistoupení k dluhu vyžaduje písemnou formu.

(3) Zajistila-li dluh původního dlužníka třetí osoba, nelze proti ní nastoupit pro neplnění dluhu novým dlužníkem, ledaže k tomu dala souhlas.

K 1613 až 1617:

Návrh úpravy převzetí dluhu a přistoupení k dluhu respektuje standardy evropských úprav.

Převzetí majetku

§ 1618

(1) Převezme-li někdo od zcizitele veškerý majetek nebo jeho poměrně určenou část, stává se společně a nerozdílně se zcizitelem dlužníkem z dluhů, které k převzatému majetku náleží, a o nichž nabyvatel při uzavření smlouvy věděl nebo musel vědět. Nabyvatel však není povinen plnit více, než kolik činí hodnota majetku, jehož takto nabyl.

(2) Převezme-li majetek uvedený v odstavci 1 osoba zciziteli blízká, stává se společně a nerozdílně se zcizitelem dlužníkem z dluhů, které k převzatému majetku náleží, bez omezení na hodnotu majetku, jehož takto nabyla. To neplatí, prokáže-li, že o určitém dluhu nevěděla, ani vědět nemusela.

(3) Opačné ujednání mezi zcizitelem a nabyvatelem je vůči věřiteli neúčinné.

§ 1619

Ustanovení § 1618 se nepoužije při přeměnách právnických osob.

K § 1618 a 1619:

Návrh zavádí obecnou úpravu právních důsledků převzetí celého majetku jiné osoby nebo poměrné části takového majetku, třebaže se respektuje, že převzetí závodu a jeho právní důsledky upraví zvláštní zákon, takže úprava občanského zákoníku bude na případ zcizení závodu aplikovatelná subsidiárně a jen velmi omezeně. Osnova však vychází z praktické zkušenosti a poznání, že jsou i četné jiné případy, kdy dlužník buď přímo sleduje převedením svého majetku nebo jeho kvóty na jinou osobu vyhnout se splnění vlastních závazků, anebo kdy k ohrožení zájmu převodcových věřitelů může dojít i mimoděk. Stejně tak se nemusí v dané souvislosti jednat jen o případy prodeje závodu, ale může dojít stejně tak k převodům jiných organizovaných celků nesloužících přímo k podnikání (může se jednat např. o některá zařízení sportovní, zdravotnická, kulturní, nevýdělečné kluby atp.). I v těchto případech je třeba poskytnout věřitelům dostatečnou ochranu.

Pododíl 3

Postoupení smlouvy

§ 1620

(1) Každá ze smluvních stran může jako postupitel, souhlasí-li s tím druhá strana a nebylo-li dosud splněno, smlouvu postoupit. Postoupením smlouvy postupitel převádí třetí osobě svá práva a povinnosti ze smlouvy nebo z její části, ledaže to povaha smlouvy vylučuje.

(2) Má-li být plnění ze smlouvy trvajícím nebo pravidelně se opakujícím, lze smlouvu postoupit s účinkem k tomu, co ještě nebylo splněno.

§ 1621

Při částečném postoupení smlouvy nebo při postoupení smlouvy několika postupníkům nelze zkrátit práva postoupené strany z vedlejších doložek ve smlouvě, jako jsou zejména ujednání o podmínce, záloze, závdavku, smluvní pokutě, odstoupení od smlouvy a odstupném nebo o rozhodčí doložce.

§ 1622

(1) Postoupení smlouvy je vůči postoupené straně účinné okamžikem, kdy k němu přivolí. Přivolila-li předem, je postoupení smlouvy vůči postoupené straně účinné okamžikem, kdy jí postupitel postoupení smlouvy oznámí, nebo kdy jí postupník postoupení smlouvy prokáže.

(2) Obsahuje-li smlouva uzavřená v písemné formě ujednání, že je uzavřena na řad některé ze stran nebo jiné ujednání stejného významu, pak tato strana postoupí smlouvu rubopisem listiny. O náležitostech přijetí rubopisu, jakož i o tom, kdo je z rubopisu oprávněn a jak své právo prokazuje, platí právní předpisy o směnkách. Podle nich se rovněž posoudí, od koho může požadovat listinu ten, kdo o ni přišel.

§ 1623

Okamžikem účinnosti postoupení smlouvy vůči postoupené straně se postupitel osvobozuje od svých povinností v rozsahu postoupení.

§ 1624

(1) Následkům podle § 1623 může postoupená strana zabránit prohlášením vůči postupiteli, že jeho osvobození odmítá. V tom případě může postoupená strana po postupiteli požadovat, aby plnil, neplní-li postupník převzaté povinnosti.

(2) Prohlášení lze učinit do patnácti dnů ode dne, kdy se postoupená strana dozvěděla nebo kdy musela zjistit, že postupník neplnil. Prodlení s prohlášením je sice nezbavuje účinků podle odstavce 1, postoupená strana však nahradí škodu způsobenou prodlením.

§ 1625

Postoupené straně zůstávají zachovány všechny námitky ze smlouvy i proti postupníkovi. Jiné námitky, které tato strana měla vůči postupiteli, jí zůstanou zachovány, vyhradí-li si to ve smlouvě nebo v přivolení podle § 1622.

K § 1620 až 1625:

Původně se na závazek nahlíželo jako na osobní vztah věřitele a dlužníka, který lze změnit jen jejich ujednání. Později se připustilo, že věřitel může své právo na plnění převést postoupením pohledávky na třetí osobu, avšak pokud měl ze závazku zároveň povinnosti, zůstal jimi i nadále vůči dlužníkovi zavázán bez zřetele k tomu, že pohledávku z obligace zcizil. Postoupením pohledávky nelze totiž převést celý závazek, nýbrž právě jen pohledávku jako právo na plnění. To je z praktického hlediska nevýhodné v případech, kdy smlouva zavazuje obě strany k vzájemnému plnění. Z toho důvodu některé právní úpravy od 19. století zavedly postoupení celé smlouvy jako nový institut. Známý jsou zejména úpravy francouzská a italská. Italská úprava, ze které vychází více méně doslova i návrh CEC, je inspiračním zdrojem rovněž tohoto návrhu.

Podstata postoupení smlouvy je v tom, že po uzavření smlouvy jedna ze smluvních stran svá práva a povinnosti ze smlouvy smluvně převede na třetí osobu. Vzhledem k tomu, že se takový postup podstatně dotýká právního postavení druhé strany původní smlouvy, vyžaduje se k postupu smlouvy její souhlas udělený buď předem, anebo následně.

Postoupit smlouvu lze jen tehdy, jestliže to její povaha nevyklučuje (zejména půjde o případy závazků k osobnímu plnění některé ze smluvní stran, závisí-li plnění na osobních vlastnostech jedné či druhé strany apod.) a za podmínky, že se postoupením smlouvy nezkrátí práva založená vedlejšími smluvními doložkami. Postoupení smlouvy ostatně vůbec nemůže být na újmu postoupené straně, proto jí zůstávají zachovány veškeré námitky, které jí podle smlouvy náleží. Mimoto si může při udělení souhlasu k postupu vyhradit i zachování jiných námitek, které má vůči postupníkovi i na základě jiných skutečností, než právě jen z postupované smlouvy.

Účinky postupu vůči postoupené straně nastanou až notifikací, podobně jako při postoupení pohledávky. Tím okamžikem se postupitel osvobodí od svých povinností ze smlouvy (ztratí z ní ovšem také práva) a na jeho místo nastoupí třetí osoba jako postupník. Tomu však může postoupená strana zabránit prohlášením, že osvobození postupitele odmítá. Učiní-li tak, bude moci po postupiteli, aby namísto postupníka splnil povinnosti, které postupník cесí smlouvy převzal, ale nesplnil.

Oddíl 2 **Změny v obsahu závazků**

Pododdíl 1 **Novace a narovnání**

§ 1626

Strany se mohou dohodnout o změně svých práv a povinností.

K § 1626:

Náleží k podstatě autonomie vůle a smluvní svobody jako jednoho z jejích projevů, že ve sféře práva soukromého, a zvláště co se týká majetkových oprávnění, mohou osoby smlouvou nejen svá práva a své povinnosti založit, ale mohou je také změnit. Změnit mohou nejen subjektivní práva a povinnosti smlouvou dříve jimi samotnými smluvené, ale i ty, které jim vznikly z jiného právního důvodu (např. z deliktu nebo z quasideliktu). Výrazem této zásady závazkového práva, která je důsledkem principů formulovaných již v obecné části osnovy, je navržené ustanovení. Výjimku, podle níž jsou v určitých případech nezměnitelná subjektivní majetková práva a povinnosti založená přímo zákonem, není třeba zvlášť vyjadřovat, vzhledem k tomu, že se ani při tomto způsobu vzniku závazků nejedná o obecné pravidlo a

případy tohoto druhu kryje již ustanovení obecné části o rozlišení norem kogentních a dispozitivních.

§ 1627

Novace

(1) Dohodou o změně obsahu závazku se dosavadní závazek ruší a nahrazuje se novým závazkem.

(2) Má se za to, že dosavadní závazek nebyl zrušen, může-li vedle nového závazku obstát.

K § 1627:

Zásadě smluvní svobody odpovídá možnost stran ujednat změnu obsahu původního závazku a nahradit nebo modifikovat jej oprávněními a povinnostmi nově sjednanými. V tom je podstata novace. Rozlišují se novace privativní a kumulativní. Privativní novace nemění obsah původního závazku, ale zrušuje jej tak, že dosavadní obligaci nahrazuje obligace nová. Naproti tomu kumulativní novace mění původní závazek v dohodnutém rozsahu: právní důvod původního závazku trvá a k němu kumulativně přistupuje další důvod opřený o smlouvu o novaci. V tom je základní rozdíl: při privativní novaci právní důvod původního závazku zaniká a nelze k němu přihlížet.

V praxi může někdy vzniknout pochybnost, o jakou novaci se za určité konkrétní situace jedná. Pro ten případ se navrhuje stanovit v odstavci 2 shodně s dosavadní úpravou, že nový závazek existuje vedle dosavadního.

Narovnání

§ 1628

(1) Dosavadní závazek lze nahradit novým závazkem i tak, že si strany ujednáním upraví práva a povinnosti mezi nimi dosud sporná nebo pochybná.

(2) Vznikl-li narovnáním nepoměr mezi vzájemným plněním stran, nelze narovnáání odporovat.

§ 1629

Omyl v tom, co bylo mezi stranami sporné nebo pochybné, nevedí platnosti narovnáání, ledaže omyl vyvolala některá strana lstí. Narovnáání dohodnuté v dobré víře nepozbývá

platnosti ani tehdy, zjistí-li se na základě skutečností vyšších najevo dodatečně, že některá ze stran pohledávku neměla.

§ 1630

Narovnání, kterým mají být mezi stranami upravena veškerá práva, nelze vztahovat k takovým právům, která byla vyloučena, ani k právům, která strany zřejmě nemohly mít na mysli.

K § 1628 až 1630:

Narovnání (transactio) upravuje pochybný nebo sporný právní poměr. Takový poměr sice narovnáním zaniká, ale dosavadní závazek nahradí závazem nový, který vyplývá z narovnání. Narovnání může vést i ke změně obligace či ovlivnit i jiná než obligační práva a povinnosti.

Hlavním účelem narovnání je odstranit spornost práv mezi stranami. Má-li dojít ke generálnímu (všeobecnému) narovnání, které upravuje veškerá práva mezi stranami, chrání se dobrá víra stran a deklaruje neplatnost dohody o takových právech, na něž účastník nemohl pomýšlet. Zajišťovací a preventivní funkce narovnání se projevuje i v tom, že se chrání dobrá víra účastníka v právo narovnáním nabyté. Narovnání sjednané v dobré víře nepozbývá platnosti ani v případě, že dodatečně vyjde najevo, že některá ze stran dohodnuté právo v době sjednání narovnání neměla.

Pododdíl 2 **Společná ustanovení**

§ 1631

Ujednání o novaci nebo o narovnání vyžaduje písemnou formu, byl-li i původní závazek zřízen v písemné formě, anebo činí-li se o právu již promlčeném.

§ 1632

Zajištění práv, o nichž strany učinily novaci nebo narovnání, se vztahuje i na práva z nich vzniklá. Poskytla-li však zajištění osoba třetí, která k novaci nebo k narovnání nepřistoupila, je zavázána nejvýše v rozsahu původního závazku a zůstávají jí zachovány všechny námitky, které mohla proti pohledávce uplatnit, kdyby k novaci nebo k narovnání nebylo došlo.

K § 1631 a 1632:

Určité zásady jsou pro novaci i pro narovnání společné. Tyto zásady se týkají formy dohody o nich, dosahu novace a narovnání a závaznosti dohod o novaci a narovnání pro osoby, které měněné závazky zajistily.

Díl 6
Zánik závazků

Oddíl 1
Splnění

Obecná ustanovení

§ 1633

- (1) Splněním dluhu závazek zaniká.
- (2) Dlužník musí dluh splnit řádně a včas; dluh dlužník plní na svůj náklad a nebezpečí.

§ 1634

Otevření akreditivu, anebo vystavení směnky nebo šeku, jejichž prostřednictvím má být podle smlouvy splněn peněžitý dluh, nemá vliv na trvání závazku. Věřitel však může požadovat plnění dluhu na dlužníku podle smlouvy, jen nemohl-li dosáhnout splnění z akreditivu, směnky nebo šeku.

§ 1635

Proti své vůli nemůže být věřitel nucen, aby přijal něco jiného, než co přísluší k jeho pohledávce, a dlužník nemůže být nucen, aby poskytl něco jiného, než co je dlužen. Totéž platí o místě, čase a způsobu splnění.

K § 1633 až 1635:

Při celkové úpravě splnění vychází osnova z pojetí obvyklého ve standardních právních řádech, které bylo do platné úpravy promítnuto nejdůsledněji v obchodním zákoníku (§ 324 a násl.). Tato úprava je s některými drobnějšími změnami vzata za základ této partie osnovy. Tak je mezi obecná ustanovení o splnění nově zařazen návrh ustanovení, podle něhož žádná strana závazkového vztahu, nemůže být při soluci proti své vůli nucena odchýlit se od stanoveného či sjednaného předmětu, místa, času nebo způsobu plnění.

Řádné plnění

§ 1636

- (1) Kdo plní za úplatu jinému, je zavázán plnit bez vad snižujících hodnotu a užitečnost předmětu plnění, s vlastnostmi vymíněnými nebo obvyklými tak, aby předmět plnění bylo možné použít podle smlouvy a, je-li stranám znám, i podle účelu smlouvy.
- (2) Dlužník je zavázán plnit ve střední jakosti, není-li mezi stranami výslovně ujednána jiná jakost.

§ 1637

(1) Dlužníku vzniknou povinnosti z vadného plnění, zejména

- a) přikládá-li předmětu plnění vlastnosti, které nemá, ač byly výslovně či mlčky vymíněny,
- b) neupozorní-li na vady, které předmět plnění má, ač se při takovém předmětu obvykle nevyskytují,
- c) ujistí-li věřitele v rozporu se skutečností, že předmět plnění nemá žádné vady, anebo že se věc hodí k určitému užívání,
- d) zcizí-li cizí věc neoprávněně jako svoji.

(2) Neplatné je jakékoli ujednání nebo prohlášení omezující předem zákonný rozsah odpovědnost prodávajícího za vady věci.

§ 1638

Právo z vady předmětu plnění nevzniká, jedná-li se o nápadnou vadu zřejmou již při uzavírání smlouvy nebo o vadu, kterou lze zjistit z veřejného seznamu, ledaže zcizitel tuto vadu lstivě zastřel nebo druhou stranu výslovně ujistil, že věc je bez jakýchkoliv vad.

§ 1639

(1) Právo z vadného plnění nevzniká tomu, kdo se jej vzdal.

(2) Kdo na sebe převedl věc, o níž ví nebo musí vědět, že zciziteli nepatří a že zcizitel ani nemá právo věc zcizit, nemá právo z této vady.

§ 1640

Přenechá-li se věc jak stojí a leží jako celek, jdou její vady k tíži nabyvatele. To neplatí, nemá-li věc vlastnost, o níž zcizitel prohlásil, že ji má, nebo již si nabyvatel vymínil.

§ 1641

(1) Převezme-li zcizitel záruku za vadu, která se na věci vyskytne do určité doby po splnění (záruční doba), potvrdí převzetí záruky nabyvateli v písemné formě.

(2) Stanoví-li rozsah povinností zcizitele právní předpis, nebrání to zciziteli zaručit se za vady v širším rozsahu.

§ 1642

Spočívá-li vada v tom, že si třetí osoba osobuje právo k věci, musí to nabyvatel oznámit bez zbytečného odkladu zciziteli. Neučiní-li to, neztratí sice své právo, ale zcizitel může proti nabyvateli uplatnit všechny námitky, které vůči třetí osobě nebyly uplatněny, a může se povinnosti zprostit, prokáže-li, že by vzhledem k těmto námitkám třetí osoba nebyla dosáhla úspěchu.

§ 1643

(1) Nabyvatel může právo z vady předmětu plnění uplatnit u soudu, vytkl-li vadu zciziteli bez zbytečného odkladu poté, co měl možnost ji zjistit. Nestanoví-li zákon jinak, může

nabyvatel vadu vytknout nejpozději do šesti měsíců; jedná-li se o právo podle § 1604, může nabyvatel vadu vytknout nejpozději do konce záruční doby.

(2) Namítne-li zcizitel, že nabyvatel nevytkl vadu včas, soud právo z vadného plnění nepřizná.

§ 1644

(1) Jakmile nabyvatel zjistí vadu převzaté věci, oznámí to zciziteli a věc podle pokynů zcizitele na přiměřenou dobu uschová nebo s ní jinak vhodně naloží tak, aby vada mohla být přezkoumána.

(2) Jedná-li se o věc podléhající rychlé zkázce, může ji nabyvatel po upozornění zcizitele bez prodlení prodat.

§ 1645

(1) Je-li vada odstranitelná, může se nabyvatel domáhat buď opravy nebo doplnění toho, co chybí, anebo přiměřené slevy z ceny. Nelze-li vadu odstranit a nelze-li pro ni věc řádně užívat, může nabyvatel buď odstoupit od smlouvy, anebo se domáhat přiměřené slevy z ceny.

(2) Působí-li vada jen nepatrné snížení hodnoty předmětu plnění, nepřihlíží se k ní.

§ 1646

(1) Kdo má právo z vadného plnění, ten má právo i na náhradu účelně vynaložených nákladů vzniklých mu při uplatnění tohoto práva.

(2) Právo na náhradu je třeba uplatnit u zcizitele do jednoho měsíce po uplynutí doby, ve které je třeba vytknout vadu. Namítne-li zcizitel, že právo nebylo uplatněno včas, soud je nepřizná.

§ 1647

Uplatnění práva z odpovědnosti za vady nevyklučuje právo na náhradu jiné škody, která z vady vznikla.

K § 1636 až 1647:

Je-li plněno vadně, vznikají z toho věřiteli práva a dlužníkovi povinnosti. Navrhuje se upravit jednak následky vadného plnění speciálně u jednotlivých smluvních typů (např. u kupní smlouvy nebo u smlouvy o dílo), jednak generálně - pro případy jinak zvlášť neřešené - v obecných ustanovení o závazkovém právu. V tom směru se vychází z koncepce stávajícího občanského zákoníku v té míře, která odpovídá konvencím evropského kontinentálního práva.

Osnova obecně vychází z pojetí, že osoba, která má podle práva povinnost, odpovídá za řádné splnění této povinnosti, nikoli za její porušení. Se zřetelem k této koncepci se i v návrhu těchto ustanovení bere zřetel, že dlužník odpovídá za to, že plní bez vad, nikoli za to, že plní vadně. Plní-li dlužník vadně, má povinnosti z vad plnění, a věřitel má tomu odpovídající práva.

Navrhuje se stanovit, ve kterých případech práva z vad předmětu plnění nevzniknou. Předně se navrhuje zachovat pravidlo § 500 odst. 1 platného občanského zákoníku, podle něhož věřiteli právo z vad předmětu plnění nevznikne, je-li vada zjevná, anebo je-li zanesená do veřejného seznamu. Nově se navrhuje stanovit i to, že se příjematel nemůže domáhat práv, jež by mu jinak vznikla proto, že mu byla převedena cizí věc někým, kdo neměl právo tak učinit, věděl-li o této vadě i sám příjematel. Konečně se navrhuje stanovit i to, že právo z vady předmětu plnění nemůže uplatnit ten, kdo se jej vzdal. Vzhledem k tomu, že základní ustanovení o řádném plnění stíhá neplatností úmluvy o snížení práv z vad předmětu plnění pod zákonný rozsah, stane-li se tak předem, přichází vzdání se tohoto práva v úvahu buď jen následně, anebo ve vztahu ke smluvenému rozsahu.

Základ úpravy je koncipován tak, že dlužník má povinnost plnit předmět odpovídající vlastnostmi tomu, o čem dlužník věřitele ujistil, nebo odpovídající takové potřebě věřitele, o níž dlužník má nebo musí mít vědomost. Není-li jiné kritérium (stanovené zákonem nebo smluvené), vychází se z povinnosti dlužníka plnit ve střední jakosti.

Práva z vad předmětu plnění musí být uplatněna včas. Nestane-li se tak, nespojuje s tím osnova zánik práva (osnova se vůbec snaží vyhybat institutu prekluze), ale právo povinné osoby namítnout opožděné vytknutí vady, při jehož uplatnění soud právo nepřizná.

Práva z vad se - shodně s dosavadní úpravou - odvíjí podle toho, jedná-li se o vady odstranitelné či neodstranitelné. Shodně s dosavadní úpravou se navrhuje přiznat i právo na náhradu nákladů účelně vynaložených při uplatnění práva z vad předmětu plnění.

Způsob plnění

§ 1648

Mají-li obě strany plnit navzájem zároveň, může splnění požadovat jen ten, kdo sám dluh již splnil, nebo je ochoten a schopen jej splnit současně s druhou stranou.

§ 1649

(1) Kdo má plnit při vzájemném plnění napřed, může své plnění odepřít až do té doby, kdy mu bude vzájemné plnění poskytnuto nebo zajištěno; to však jen tehdy, je-li plnění druhé strany ohroženo okolnostmi u ní nastávajícími, které mu nebyly a neměly být známy, když smlouvu uzavřel.

(2) V případě uvedeném v odstavci 1 lze také poskytnout dodatečnou přiměřenou lhůtu k splnění nebo k zajištění plnění a po jejím marném uplynutí odstoupit od smlouvy.

§ 1650

Jedna strana nemůže odepřít plnění ani odstoupit od smlouvy proto, že dluh druhé strany vzniklý z jiného právního důvodu nebyl splněn řádně a včas.

K § 1648 až 1650:

Úprava způsobu plnění vychází z dosavadního pojetí platného obchodního zákoníku, které je stylisticky upraveno a doplněno o některé potřebné či prakticky účelné normativní konstrukce.

§ 1651

(1) Lze-li dluh splnit několika způsoby, pak se má za to, že volba způsobu plnění náleží dlužníku. Má-li právo volby věřitel, musí způsob plnění zvolit v ujednané době, jinak bez zbytečného odkladu tak, aby dlužník mohl podle jeho volby splnit.

(2) Nevykoná-li strana volbu včas, nabývá právo zvolit způsob plnění trvale strana druhá.

(3) Kdo zvolil způsob plnění, nemůže jej bez souhlasu druhé strany změnit.

§ 1652

Ten, kdo měl právo volby, může od smlouvy odstoupit, byla-li volba zmařena vyšší mocí nebo druhou stranou.

§ 1653

(1) Má-li dlužník plnit jedno z více volitelných plnění, není oprávněn splnit část jednoho a část jiného plnění, ani k tomu nemůže být nucen.

(2) Stane-li se jedno z více volitelných plnění nemožným, omezuje se závazek na plnění zbývající. Jestliže však nemožnost tohoto plnění způsobil ten, kdo neměl právo volby, může druhá strana od smlouvy odstoupit.

K § 1651 až 1653:

Návrh ustanovení o alternativních závazcích odpovídá standardním úpravám, v zásadě promítnutých již do platných úprav v občanském a obchodním zákoníku. Osnova však přejímá čl. 1547 CCQ, podle něhož při možnosti několika volitelných plnění, nelze plnit část jednoho a část jiného plnění (nedohodnou-li se o tom ovšem strany).

§ 1654

Má-li dlužník plnit věc určenou podle druhu, je zavázán poskytnout věřiteli věc, jež se hodí pro účel, pro nějž se věc téhož druhu zpravidla používá na základě obdobných smluv.

K § 1654:

Má-li dlužník plnit věc individuálně určenou, musí splnit přesně to, co bylo ujednáno. Byli-li však předmět plnění dohodnut jen genericky, pak musí plnit předmět s průměrnými vlastnostmi (střední jakost) použitelný k běžnému účelu odpovídajícímu obdobným případům.

Fakt, že lze také sjednat něco jiného, není v tomto ustanovení - stejně jako ani v jiných případech návrhu úpravy obligačního práva - zvlášť zmiňována, protože se jedná o zásadu samozřejmou, odpovídající dispozitivitě právní úpravy, vyjádřené již v obecné části osnovy.

§ 1655

(1) Dluh se plní v celku.

(2) Nabízí-li dlužník částečné plnění, musí je věřitel přijmout, neodporuje-li to povaze závazku nebo účelu smlouvy, pokud tento účel musel být dlužníku alespoň zřejmý. Věřiteli tím nevzniknou žádné jiné povinnosti. Dlužník nahradí věřiteli zvýšené náklady způsobené mu částečným plněním.

§ 1656

Při dohodě o plnění ve splátkách může věřitel požadovat vyrovnání celé pohledávky pro nesplnění některé splátky, jen bylo-li to dohodnuto. Toto právo může věřitel použít nejpozději do splatnosti nejbližší příští splátky.

K § 1655 a 1656:

Návrh vychází ze zásady, že dlužník má povinnost plnit dluh jako celek. Bere se však v úvahu dosavadní úprava, která odpovídá i evropským standardům, že dlužníku nelze bránit, aby dluh plnil i po částech, třebaže to nebylo ujednáno (což nevylučuje, aby si strany ujednaly opak). Proto se přejímá konstrukce § 566 platného občanského a § 329 obchodního zákoníku zakládající povinnost věřitele přijmout i plnění částečné. Pojetí, že pravidlem je povinnost věřitele přijmout i částečné plnění (nejsou-li zvláštní důvody to vylučující), je tudíž zachováno. Navrhuje se však doplnit výslovné ustanovení, převzaté ze zásad UNIDROIT, že v tom případě jsou k dlužníkově tíži zvýšené náklady, které v důsledku částečného plnění věřiteli případně vzniknou. Věřitele nelze zatěžovat tím, že dlužník nesplnil dluh vcelku. Mají-li být např. podle kupní smlouvy dodány tři věci jednorázově, ale je-li plněno po částech, mohou vzniknout věřiteli vyšší náklady spojené s tím, že se musí dostavit několikrát na místo předání atp. Zakládá-li se dlužníku právo plnit po částech, musí být v zájmu rovnováhy práv a povinností stran věřiteli přiznáno právo na náhradu zvýšených nákladů.

Přejímá se rovněž tradiční zásada, podle níž výhoda splátek i případná ztráta této výhody musí být zvlášť ujednány.

§ 1657

Má-li dlužník plnit na jistinu, úroky a náklady spojené s uplatněním pohledávky, započte se plnění nejprve na náklady již určené, pak na úroky a nakonec na jistinu, ledaže dlužník projeví při plnění jinou vůli.

§ 1658

(1) Je-li dlužník dlužen z několika závazků k plnění stejného druhu, a neurčí-li dlužník při plnění, na který dluh plní, započte se plnění nejprve na závazek, o jehož splnění věřitel dlužníka již upomenul, jinak na závazek nejméně zajištěný. Při stejné míře zajištění několika závazků se plnění započte nejprve na závazek nejdříve splatný.

(2) Dluží-li dlužník několik peněžitých dluhů, není ustanovením odstavce 1 dotčen § 1643. Na náhradu škody se placení započte až po splnění závazku, jehož porušením povinnost k náhradě škody vznikla, neurčil-li dlužník něco jiného.

K § 1657 a 1658:

Důsledná úprava pravidel o započítávání plnění na příslušenství pohledávky a na jistinu, a stejně tak i úprava o započítávání plnění při dospělosti několika pohledávek, vztahujících se k plnění stejného druhu, na obecné úrovni v našem soukromém právu chybí a řada důležitých otázek se dovozuje výkladem, který není plně ustálen. Proto se navrhuje zavést v tom směru standardně uznaná pravidla.

§ 1659

Osoba, která není plně svéprávná, se závazku zproští, splní-li svůj dospělý dluh. Plnila-li však na dluh nejistý nebo nedospělý, lze požadovat, aby jí bylo vráceno, co plnila.

K § 1659:

Dosavadní úprava vychází z pojetí, že právní jednání, který učiní osoba k tomu nezpůsobilá, stíhá absolutní neplatnost. Toto opatření se však v některých případech obrací proti zájmům takové osoby, a tak je tomu i v případě splnění dluhu. Proto se navrhuje převzít standardní řešení, podle něhož i plnění uskutečněné nesvéprávnou má právní následky. Bylo-li však plněno na dluh nejistý nebo ještě nedospělý, zakládá to právo dovolat se relativní neplatnosti takového jednání.

§ 1660

Plní-li dlužník pomocí jiné osoby, odpovídá tak, jako by plnil sám.

K § 1660:

Jedná se o klasické pravidlo obligačního práva. Použije-li dlužník k plnění jinou osobu, neodpovídá věřiteli tato třetí osoba, nýbrž dlužník. Je pak jeho věcí, jak se potom vypořádá s tím, koho k plnění použil.

§ 1661

(1) Věřitel musí přijmout plnění, které mu se souhlasem dlužníka nabídne třetí osoba. To neplatí, je-li plnění vázáno na osobní vlastnosti dlužníka.

(2) Kdo plní dluh jiného, aniž za dluh ručí a ani jinak dluh nezajistil, může na věřiteli požadovat před splněním nebo při něm, aby mu postoupil svoji pohledávku.

§ 1662

(1) Souhlasu dlužníka není třeba, pokud třetí osoba plní věřiteli jeho dluh proto, že za dluh ručí nebo závazek jinak zajišťuje.

(2) Splněním dluhu vstupuje tato osoba do práv věřitele a má právo, aby jí dlužník vyrovnal, co za něho plnila. Pohledávka věřitele na ni přechází včetně příslušenství, zajištění a dalších práv s pohledávkou spojených. Věřitel vydá tomu, kdo za dlužníka plnil, potřebné doklady o pohledávce a sdělí mu vše, co je k uplatnění pohledávky zapotřebí.

§ 1663

(1) Plní-li třetí osoba za dlužníka jen část dluhu, může požadovat jen vyrovnání toho, co za dlužníka plnila. Původní věřitel má právo požadovat vyrovnání zůstatku své pohledávky přednostně před novým věřitelem, ledaže se novému věřiteli zaručil, že mu bude nahrazeno, co za dlužníka vydal.

(2) Plní-li za dlužníka více osob, má každá právo na poměrné vyrovnání podle podílu, v němž za dlužníka plnila.

K § 1661 až 1663:

Dosavadní úprava neřeší důsledně otázky spojené s převzetím nebo s přistoupením k dluhu. Zejména je zcela pominuta ochrana osoby, která plnila namísto dlužníka.

Občanský zákoník i zákoník práce konstruuje (a místy jen pro některé případy) právo postihu dlužníka tím, kdo namísto něho plnil, jako právo nově vzniklé (originární), nevážící se nijak na původní věřitelovu pohledávku. Pouze obchodní zákoník upravil v § 332 odst. 2 subrogaci, leč způsobem, který nebyl, patrně z nepochopení, proveden důsledně. Podstata subrogace je v tom, že osoba, která plnila namísto dlužníka, nabývá pohledávku v tom stavu, v jakém náležela původnímu věřiteli a vymáhat její splnění dlužníkem. Obchodní zákoník v daném směru konstruuje přechod této pohledávky přímo ze zákona, což plně neodpovídá povaze věci, neboť osoba, která splnila dluh za dlužníka, tak mohla učinit i s darovacím úmyslem. Proto se tzv. zákonná cesse zachovává jen pro případy, kdy za dlužníka plnil ten, kdo jeho dluh zajistil jako ručitel, zástavní dlužník nebo jiným obdobným způsobem. Významnější však je, že platná úprava pomíjí potřebu stanovit, že nový věřitel získává od původního věřitele pohledávku v nedotčeném stavu, tedy včetně poskytnutých zajištění.

Tuto obecnou úpravu doplňuje konstrukce inspirovaná čl. 1658 a 1659 CCQ, vztahující se k řešení otázek, kdy namísto dlužníka plnilo několik osob, anebo kdy třetí osoba plnila namísto dlužníka jen z části. Odpovídá zásadám spravedlnosti stanovit, že při částečném plnění třetí osobou, zůstává původnímu věřiteli zachováno právo na uspokojení přednostně před věřitelem novým.

Poukázka

§ 1664

(1) Poukázka opravňuje poukazníka vybrat u poukázaného vlastním jménem plnění a poukázanému se poukázkou přikazuje, aby poukazníkovi plnila na účet poukazatele. Přímé právo vznikne poukazníkovi proti poukázanému, jen přijme-li poukázaný poukázku.

(2) Poukázku lze vystavit i na řad nebo na doručitele.

§ 1665

Není-li mezi poukazatelem a poukázaným jiný právní důvod, platí o právech a povinnostech jich obou ustanovení o příkazní smlouvě; poukázka však nezanikne smrtí poukazatele nebo poukázaného.

§ 1666

Poukazník bez zbytečného odkladu oznámí poukazateli, nechce-li poukázku použít, anebo odpírá-li poukázaný poukázku přijmout nebo podle ní plnit.

§ 1667

Dokud poukázaný ještě nepřijal poukázku vůči poukazníkovi, může ji poukazatel odvolat. Na právním poměru mezi poukazatelem a poukazníkem závisí, zda odvolání poukázky působí také vůči poukazníkovi.

§ 1668

Poukázaný, který poukázku přijal, může vůči poukazníkovi uplatnit jenom námitky, které se týkají platnosti přijetí, neplatnosti poukázky či jejích vad nebo námitky, které se zakládají na výslovném ustanovení poukázky nebo které je poukázaný oprávněn vznést osobně vůči poukazníkovi.

§ 1669

(1) Dluží-li již poukázaný poukazateli to, co mu má plnit, je vůči němu povinen poukázce vyhovět a jeho dluh zanikne teprve tím, že poukazníkovi splní. Má-li být poukázku splněn dluh poukazatele u poukazníka, který k tomu přivolil, je poukazník povinen poukázaného vyzvat, aby plnil.

(2) Poukázaný je povinen plnit jen proti vydání kvitované poukázky.

§ 1670

Počala-li ve vztahu mezi poukazatelem a poukazníkem běžet promlčecí doba ohledně závazku, jehož plnění je předmětem poukázky, a to před dobou, kdy poukazníkovi došlo sdělení o přijetí poukázky, běží od této doby promlčecí doba ve vztahu mezi poukázaným a poukazníkem.

§ 1671

Poukázka na řad

- (1) Zní-li poukázka na řad, může být převedena rubopisem.
- (2) Rubopisem přecházejí všechna práva z poukázky na osobu oprávněnou z rubopisu.
- (3) O náležitostech přijetí rubopisu, jakož i o tom, kdo je z rubopisu oprávněn a jak své právo prokazuje, platí právní předpisy o směnkách. Podle nich se rovněž posoudí, od koho může požadovat poukázku ten, kdo o ni přišel.

§ 1672

Poukázka na doručitele

Byla-li poukázka vystavena na doručitele zaplatí poukázaný dluh každému, kdo mu poukázku na doručitele předloží.

§ 1673

Ustanovení o poukázce na řad a o poukázce na doručitele se obdobně použijí na případ převodu pohledávky potvrzené listinou, kterou dlužník vystavil na řad nebo na doručitele.

K § 1664 až 1673:

Poukázka (assignace) je starý institut občanského práva, který poskytl základ celé řadě dalších soukromoprávních institutů, včetně cenných papírů. V našem občanském právu byl tento institut obnoven zák. č. 509/1991 Sb., ale s nevhodnou a celkem zjednodušující inspirací v úpravě československého občanského zákoníku z r. 1950. Osnova se vrací ke klasickému pojetí tohoto institutu. Zároveň se opouští vadné systematické zařazení ustanovení o poukázce jako způsobu změny závazku v subjektech, převzaté do platného občanského zákoníku nesprávnou inspirací v rakouském kodexu, který ve své původní redakci spojoval - pod vlivem francouzského Code civil - assignaci s převzetím dluhu. Novější právní úpravy, zejména německá a portugalská, řadí tento institut případněji do ustanovení o splnění, neboť dlužník, akceptuje-li poukázku, se zprošťuje dluhu vůči věřiteli tím, že plní osobě třetí.

Kvitance

§ 1674

- (1) Věřitel vydá dlužníkovi, po žádá-li o to, potvrzení, že dluh byl splněn (kvitanci). V kvitanci je třeba vyznačit jméno dlužníka i věřitele, předmět dluhu, rozsah splnění a místo

a čas, kde a kdy byl dluh splněn. Je-li kvitance vydána na jistinu, má se za to, že bylo vyrovnáno také příslušenství pohledávky.

(2) Dlužník může plnění odepřít, nevydá-li mu věřitel zároveň kvitanci.

§ 1675

Při opakovaných plněních z téhož právního důvodu se má za to, že ten, kdo předloží kvitanci na plnění splatné později, splnil také to, co bylo splatno dříve.

§ 1676

Dlužník splní dluh i tehdy, splní-li tomu, kdo mu předloží věřitelovo potvrzení, že je oprávněn plnění přijmout, nebo vydá-li mu kvitanci, kterou věřitel vystavil, ledaže dlužník věděl, že ten, kdo potvrzení předložil, není oprávněn plnění přijmout.

K § 1674 až 1676:

Ustanovení o kvitanci vycházejí z dosavadní úpravy a doplněna jsou tak, aby odpovídala evropskému standardu. Zejména se navrhuje nově stanovit, jaký má mít kvitance obsah (s tím, že podle vyvratitelné domněnky kvitance potvrzující, že byla splněna jistina, potvrzuje zároveň i uspokojení práv na příslušenství) a kdo nese náklady na její pořízení.

§ 1677

Dlužní úpis

(1) Věřitel, který má dlužníkovu prohlášení o uznání dluhu nebo jiný dlužní úpis, jej musí dlužníkovi při splnění vrátit nebo na dlužním úpisu vyznačit, že bylo splněno částečně. Není-li to možné, může dlužník požadovat, aby mu věřitel vydal potvrzení, že dlužní úpis pozbyl platnosti v rozsahu, ve kterém byl dluh splněn. Ustanovení o kvitanci tím nejsou dotčena.

(2) Obdrží-li dlužník dlužní úpis bez kvitance, má se za to, že dluh byl splněn.

K § 1677:

Dlužník může ještě před dospělostí věřitelovy pohledávky nebo před splněním dluhu svůj dluh vůči věřiteli uznat nebo jinak potvrdit, že mu dluží. V takovém případě musí mít dlužník právo, aby mu věřitel dlužní úpis vrátil nebo jinak potvrdil, že bylo splněno.

§ 1678

Náhradní splnění

(1) Nelze-li dluh splnit proto, že věřitel je neznámý nebo nepřítomný, že věřitel odmítl bezdůvodně plnění přijmout, že dlužník je bez své viny v nejistotě, kdo je věřitelem, nebo z jiných důležitých příčin na straně věřitele, je oprávněn složit předmět plnění do soudní úschovy. Účelně vynaložené náklady spojené s náhradním splněním jsou k tíži věřitele.

(2) O složení zpraví soud toho, pro koho se složení stalo, a podle potřeby zařídí jeho zastoupení.

K § 1678:

Z různých důvodů mohou nastat situace, za nichž dlužník nemůže vyrovnat splatnou věřitelovu pohledávku z příčin, které se na straně věřitele vyskytly. Za těchto okolností je namíste umožnit dlužníku, aby se dluhu zprostil náhradním splněním. Ustanovení recipuje s nepatrnými úpravami § 568 platného občanského zákoníku.

Místo plnění

§ 1679

K řádnému splnění se vyžaduje, aby byl dluh splněn ve stanoveném místě. Nelze-li místo plnění zjistit ze smlouvy, povahy závazku nebo z účelu plnění, plní se v místě stanoveném zákonem.

§ 1680

(1) Nepeněžitý dluh plní dlužník v místě svého bydliště nebo sídla. Peněžitý dluh plní dlužník v místě bydliště nebo sídla věřitele.

(2) Vznikl-li závazek při provozu závodu, plní se dluh v místě závodu. Obdobné platí, vznikl-li závazek při provozu provozovny.

§ 1681

Má-li být plněno u věřitele a změnil-li věřitel po uzavření smlouvy své bydliště nebo sídlo, popřípadě umístění závodu nebo provozovny, nese věřitel zvýšené náklady a zvýšené nebezpečí, které tím dlužníku vzniknou.

§ 1682

(1) Peněžitý dluh lze splnit u banky věřitele ve prospěch jeho účtu.

(2) Peněžitý dluh placený prostřednictvím banky nebo provozovatele poštovních služeb je splněn připsáním částky na účet věřitele nebo vyplacením peněz věřiteli v hotovosti.

Čas plnění

§ 1683

(1) Je-li čas plnění přesně smluven nebo jinak stanoven, je dlužník povinen plnit i bez vyzvání věřitele.

(2) Neujednají-li strany, kdy má dlužník splnit dluh, může věřitel požadovat plnění ihned a dlužník je poté povinen splnit bez zbytečného odkladu.

§ 1684

Neplyne-li z ustálené předchozí praxe stran nebo ze zvyklostí něco jiného, má se za to, že strany ujednaly čas plnění výrazem:

- a) »začátkem období« prvních deset dnů tohoto období,
- b) »polovinou měsíce« období od 10. do 20. dne v měsíci,
- c) »polovinou čtvrtletí« druhý měsíc čtvrtletí,
- d) »konec období« posledních deset dnů období,
- e) »ihned« dobu do pěti dnů, avšak při dodávce potravin nebo surovin dobu do dvou dnů a při dodávce strojírenských výrobků dobu do deseti dnů.

§ 1685

Je-li podle smlouvy dlužník oprávněn, aby určil čas plnění, a neurčí-li jej v přiměřené době, určí jej na návrh věřitele soud podle okolností případu.

§ 1686

(1) Zda je čas plnění určen v prospěch obou stran, anebo jen jedné z nich, záleží na jejich ujednání.

(2) Nevyplývá-li ze smlouvy nebo ze zákona něco jiného, rozhoduje pro takové určení úmysl stran projevený při uzavření smlouvy, anebo povaha plnění; jinak se má za to, že je čas plnění určen v prospěch obou stran.

§ 1687

(1) Je-li čas plnění v prospěch obou stran, nemůže věřitel požadovat plnění předčasně, ani dlužník předčasně plnit dluh.

(2) Je-li čas plnění v prospěch dlužníka, nemůže věřitel předčasně požadovat plnění, ale dlužník může splnit dluh.

(3) Je-li čas plnění stanoven v prospěch věřitele, může věřitel požadovat plnění předčasně, ale dlužník nesmí dluh plnit.

§ 1688

(1) Je-li obsahem vzájemného závazku podnikatelů povinnost dodat zboží nebo službu za úplatu, je cena splatná, aniž je zapotřebí výzvy k placení, do třiceti dnů ode dne, kdy byla dlužníku doručena faktura nebo jiná výzva podobné povahy, anebo ode dne obdržení zboží

nebo služby, podle toho, který z těchto dnů nastal později; bylo-li však ujednáno převzetí zboží nebo služby, popřípadě ověření shody zboží nebo služby se smlouvou, je cena splatná do třiceti dnů ode dne převzetí, popřípadě ověření shody. Totéž platí pro závazek podnikatele a veřejnoprávní korporace, popřípadě právnické osoby touto korporací založené, i když nejsou podnikateli.

(2) Dlužník má právo dovolat se neúčinnosti ujednání o času plnění odchylovajícího se od odstavce 1 tak, že se zřetelem ke všem okolnostem případu i s ohledem na obchodní podmínka nebo obchodní zvyklosti podstatně zhoršuje jeho postavení, aniž je pro takovou odchylku spravedlivý důvod. Prohlásí-li soud ujednání za neúčinné, použijí se namísto něho ustanovení zákona, ledaže soud rozhodne v zájmu spravedlivého řešení jinak.

(3) Právo dovolat se neúčinnosti podle odstavce 2 má i právnická osoba založená k ochraně zájmů malých a středních podnikatelů.

§ 1689

Plní-li dlužník peněžitý dluh před stanoveným časem, není oprávněn bez souhlasu věřitele odečíst od dlužné částky úroky, odpovídající době, o niž plnil dříve.

K § 1679 až 1689:

Návrh ustanovení o místě a času plnění vychází z úpravy dosud platné, jak se objevuje v občanském a obchodním zákoníku.

Prodlení dlužníka

§ 1690

Dlužník, který svůj dluh řádně a včas neplní, je v prodlení. Dlužník není za prodlení odpovědný, nemůže-li plnit v důsledku prodlení věřitele.

§ 1691

Po dlužníkovi, který je v prodlení, může věřitel vymáhat splnění dluhu, anebo může od smlouvy odstoupit za podmínek ujednaných ve smlouvě nebo stanovených zákonem. Tím není dotčeno právo věřitele na náhradu škody.

§ 1692

(1) Po dlužníkovi, který je v prodlení se splácením peněžitého dluhu, může věřitel, který řádně splnil své smluvní a zákonné povinnosti, požadovat zaplacení úroku z prodlení, ledaže dlužník není za prodlení odpovědný.

(2) Není-li jednou ze stran spotřebitel, je úrok z prodlení vyšší o osm procentních bodů než základní sazba běžného úroku; jinak je úrok z prodlení vyšší o pět procentních bodů.

§ 1693

Věřitel má právo na náhradu škody vzniklé nesplněním peněžitého dluhu, jen není-li kryta úroky z prodlení.

§ 1694

(1) Věřitel má právo dovolat se neúčinnosti ujednání o úroku z prodlení, které se odchyľuje od zákona tak, že se zřetelem ke všem okolnostem a podmínkám případu zhoršuje jeho postavení, aniž je pro takovou odchylku spravedlivý důvod. Prohlásí-li soud ujednání za neúčinné, použijí se namísto něho ustanovení zákona, ledaže soud rozhodne v zájmu spravedlivého řešení jinak.

(2) Právo dovolat se neúčinnosti podle odstavce 1 má i právnická osoba založená k ochraně zájmů malých a středních podnikatelů.

§ 1695

Dojde-li k dohodě, že dluh již splatný bude plněn ve splátkách a chce-li věřitel, aby dlužník ve splátkách platil i úroky z prodlení, musí to být výslovně dohodnuto.

§ 1696

(1) Při prodlení s plněním, jehož předmětem je věc, nese dlužník po dobu prodlení nebezpečí škody na věci, ať již škoda vznikne z jakékoli příčiny. To neplatí, způsobí-li škodu věřitel nebo vlastník věci, anebo prokáže-li dlužník, že by škoda vznikla i při splnění jeho povinnosti.

(2) Ustanovení odstavce 1 se obdobně použije i na případ, kdy dlužník nakládá s věcí v rozporu s jinými svými povinnostmi ze závazkového poměru.

Prodlení věřitele

§ 1697

Věřitel je v prodlení, nepřijal-li řádně nabídnuté plnění nebo neposkytl-li dlužníku součinnost potřebnou k splnění dluhu.

§ 1698

Po věřiteli, který je v prodlení, může dlužník vymáhat splnění jeho povinnosti. Tím není dotčeno právo dlužníka na náhradu škody.

§ 1699

Je-li předmětem plnění věc nese věřitel po dobu svého prodlení nebezpečí škody na věci, ať již škoda vznikne z jakékoli příčiny. To neplatí, způsobí-li škodu dlužník.

Společná ustanovení

§ 1700

(1) Zakládá-li prodlení jedné ze smluvních stran podstatné porušení její smluvní povinnosti, může druhá strana od smlouvy odstoupit, oznámí-li to prodlévající straně bez zbytečného odkladu poté, co se o prodlení dozvěděla.

(2) Podstatné je takové porušení smlouvy, o němž strana porušující smlouvu již při uzavření smlouvy věděla nebo musela vědět, že by druhá strana smlouvu neuzavřela, pokud by toto porušení předvíдалa. Jinak se má se za to, že porušení smlouvy podstatné není.

§ 1701

(1) Zakládá-li prodlení jedné ze smluvních stran nepodstatné porušení její smluvní povinnosti, může druhá strana od smlouvy odstoupit poté, co prodlévající strana svoji povinnost nesplní ani v dodatečně přiměřené lhůtě, kterou jí druhá strana poskytla výslovně nebo mlčky.

(2) Oznámí-li věřitel dlužníkovi, že mu určuje dodatečnou lhůtu k plnění a že mu ji již neprodlouží, platí, že marným uplynutím této lhůty od smlouvy odstoupil.

K § 1690 až 1701:

Návrh právní úpravy prodlení vychází z pojetí v dosud platném obchodním zákoníku a co do myšlenkového základu ji přejímá. Posun oproti ní je především v konstrukci návrhu formulujícího obecný důvod, podle něhož i prodlení věřitele opravňuje dlužníka k odstoupení od smlouvy.

§ 1702

Poskytl-li věřitel dlužníku nepřiměřeně krátkou dodatečnou lhůtu k plnění a odstoupí-li od smlouvy po jejím uplynutí, nastávají účinky odstoupení teprve po marném uplynutí doby, která měla být dlužníku poskytnuta jako přiměřená. Totéž platí, odstoupil-li věřitel od smlouvy, aniž byl dlužníkovi dodatečnou lhůtu k plnění poskytl.

§ 1703

Fixní smlouva

(1) Byla-li ve smlouvě dohodnuta přesná doba plnění a vyplývá-li z ní nebo z povahy závazku, že věřitel nemůže mít na opožděném plnění zájem, zaniká závazek počátkem prodlení dlužníka, ledaže věřitel dlužníku bez zbytečného odkladu oznámí, že na splnění smlouvy trvá.

(2) Zánikem závazku nastávají tytéž účinky, jako by věřitel od smlouvy odstoupil.

K § 1702 a 1703:

V platném právu upravil fixní smlouvy jak občanský (§ 518), tak obchodní (§ 349 odst. 3) zákoník. Osnova vychází z úpravy platného občanského zákoníku, které respektuje klasické a standardní pojetí fixních smluv, projevující se zejména v tom, že věřiteli po marném projití fixního termínu dává k dispozici krátkou lhůtu, v níž může trvání závazku zachovat.

Oddíl 2

Jiné způsoby zániku závazků

§ 1704

Dohoda

Stranám je na vůli dohodnout se o zániku závazku, aniž bude zřízen závazek nový. Taková dohoda vyžaduje písemnou formu i tehdy, ruší-li se dohodou povinnosti jen jedné strany.

K § 1704:

Odpovídá zásadě autonomie vůle, že se obligačně vázané strany mohou zbavit práv a zprostit povinností ze závazku tím, že si to ujednájí.

Započtení

§ 1705

(1) Dluží-li si strany vzájemně plnění stejného druhu, může každá z nich prohlásit vůči druhé straně, že svoji pohledávku započítává proti pohledávce druhé strany. K započtení lze přistoupit, jakmile straně vznikne právo požadovat uspokojení vlastní pohledávky a plnit svůj vlastní dluh.

(2) Započtením se obě pohledávky ruší v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí. Tyto účinky nastávají zpětně k okamžiku, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení.

§ 1706

K prohlášení o započtení učiněném pod podmínkou nebo s doložením času se nepřihlíží.

§ 1707

(1) Dluží-li dlužník společně a nerozdílně s jinými, může proti věřiteli započíst pohledávku svého spoludlužníka jen do výše podílu spoludlužníka na společném dluhu.

(2) Dlužník věřitelů oprávněných společně a nerozdílně, může vůči některému ze spoluvěřitelů započíst to, co mu spoluvěřitel dluží, jen do výše jeho podílu na společném pohledávce.

§ 1708

Kdo vede pro druhou stranu běžný nebo vkladový účet, může započíst, co na něm je, jen k na úhradu vzájemné pohledávky vzniklé ze smlouvy o vedení účtu.

§ 1709

Vůči státu, kraji nebo obci lze započíst jen ty soukromé pohledávky, které se týkají téhož platebního místa.

§ 1710

Byla-li pohledávka postupně převedena na několik osob, může dlužník použít k započtení jen pohledávku, kterou měl v době převodu vůči prvnímu věřiteli, a pohledávku, kterou má vůči poslednímu věřiteli.

§ 1711

- (1) K započtení jsou způsobilé pohledávky, které lze uplatnit před soudem.
- (2) Pohledávka nejistá nebo neurčitá k započtení způsobilá není.

§ 1712

- (1) Započtení není přípustné proti pohledávce výživného pro nezletilého; opačné ujednání je neplatné.
- (2) Započtení není přípustné proti pohledávce na náhradu újmy způsobené na zdraví, ledaže se jedná vzájemnou pohledávku na náhradu téhož druhu.

§ 1713

- (1) Promlčení pohledávky započtení nebrání, nastalo-li po době, kdy se pohledávky staly způsobilými k započtení.
- (2) Odsunul-li věřitel k dlužníkově žádosti čas plnění bezúplatně, může svoji pohledávku přesto započíst po uplynutí času, kdy měl dlužník plnit původně.

§ 1714

Má-li být každá pohledávka uspokojena v jiném místě, nebrání to započtení, ale strana, vůči níž bylo takto započteno, má právo na náhradu škody vzniklé jí tím, že plnění na určeném místě nezíská, anebo že na určeném místě nemůže plnit.

K § 1705 až 1714:

Návrh ustanovení o započtení (kompenzaci) vychází z platné právní úpravy v občanském a obchodním zákoníku, ale zohledňuje také některé standardní úpravy kontinentálního typu, zejména rakouskou, německou a québeckou.

Ve shodě s klasickým pojetím institutu se rozlišuje kompenzace nutná a kompenzace provedená na základě ujednání stran. Pokud jde o kompenzaci ujednanou stranami, návrh nepřebírá ustanovení § 581 odst. 3 platného občanského zákoníku, podle něhož lze (vyjma

pohledávky výživného pro nezletilé) započítat jakékoli pohledávky, dohodnou-li se o tom strany, neboť již z dispozitivní povahy zákonných ustanovení vyplývá právo stran dospět k ujednáním odchylným od zákona. Proto se návrh omezuje na zákaz ujednání o kompenzaci proti pohledávce výživného pro nezletilou osobu a porušení tohoto zákazu stíhá neplatnosti ujednání.

V úpravě započtení, k němuž dochází z vůle jedné strany závazkového vztahu, se zachovává dosavadní koncepce občanskoprávní a obchodněprávní úpravy. Ve shodě se všemi evropskými úpravami i s tradicí římského práva se vychází z pojetí, že k jednostrannému započtení lze přistoupit jen při střetu splatných pohledávek, je-li plnění stejného druhu, a že k zániku započítávaných pohledávek dochází - v tom rozsahu, v jakém se kryjí - zpětně k okamžiku, kdy se pohledávky staly započítatelnými. Navrhuje se však připustit výjimka pro případ, kdy věřitel odložil dlužníkovi čas plnění na jeho žádost a bezúplatně, protože v takovém případě nelze věřiteli klást k tíži její dobročinnost. Návrh, ve shodě s jeho celkovou koncepcí, nevylučuje započtení proti pohledávkám z deliktu, jak to činí např. německé právo (§ 393 BGB) a právní řády některých jiných států. Jediná výjimka, která se navrhuje upravit, se přejímá z § 581 odst. 1 platného občanského zákoníku ohledně náhrady újmy způsobené na zdraví.

Doplněno je zvláštní pravidlo o započtení v případě solidárních závazků; vzorem je čl. 1678 CCQ. Stejně tak je doplněno zvláštní ustanovení o započítávání pohledávek vůči státu a veřejnoprávním korporacím podle rakouské a německé úpravy (§ 1441 ABGB, § 395 BGB) stanovující pravidlo, že vůči těmto subjektům lze započíst jen ty pohledávky, které se týkají téhož platebního místa. Pravidlo se ovšem týká jen soukromoprávních pohledávek, protože na veřejnoprávní nároky není občanský zákoník aplikovatelný. Po vzoru německé úpravy (§ 391 BGB) se navrhuje ustanovení o důsledcích započtení v případě, že pohledávka a protipohledávka mají být uspokojeny v různých místech.

Navrhuje se převzít z platného občanského zákoníku standardní pravidlo, že k započtení nejsou způsobilé naturální pohledávky. Výjimka, kterou pro zvláštní případy zná obchodní zákoník ohledně promlčených pohledávek, se recipuje do obecné úpravy jako obecně použitelné pravidlo. Nově se, v souladu se standardními úpravami, navrhuje výslovně stanovit, že jednostranně nelze započíst ani pohledávky nejisté nebo neurčité, neboť započtení sleduje odstranění vzájemných pohledávek zúčastněných osob, nikoli vyvolání nejasností a následných sporů. Vzhledem k tomu, že některé právní řády berou v úvahu skutečnost, že nominální hodnota pohledávky a její skutečná hodnota se liší, a proto podmiňují započítatelnost pohledávek i jejich likviditou, bylo zvažováno, zda obdobnou podmínku nepřevzít i do našeho práva. Výsledek odborných diskusí však toto řešení nepodpořil: proto návrh setvává na středoevropském standardu a otázku likvidity pohledávek výslovně neřeší.

§ 1715

Odstupné

(1) Sjednají-li strany, že jedna z nich může závazek zrušit zaplacením odstupného, ruší se závazek zaplacením odstupného obdobně jako při odstoupení od smlouvy.

(2) Právo podle odstavce 1 nemá ten, kdo již přijal plnění druhé strany, nebo kdo sám již plnil; byť i jen zčásti.

K § 1715:

Odstupné je běžný institut sloužící obecně ke zrušení závazků. V platném právu byl upraven pouze v obchodním zákoníku (§ 355), odkud jej osnova s drobnými úpravami přejímá.

Splynutí

§ 1716

(1) Splyne-li jakýmkoli způsobem právo s povinností v jedné osobě, zaniknou právo i povinnost, nestanoví-li zákon jinak.

(2) Splyne-li právo věřitele s povinností toho, kdo závazek zajišťuje, nezaniká tím hlavní dluh.

§ 1717

Splynutím práva věřitele a povinnosti jednoho z dlužníků zavázaných společně a nerozdílně zaniká dluh do výše odpovídající podílu tohoto spoludlužníka. Splynutím povinnosti dlužníka a práva jednoho z věřitelů oprávněných společně a nerozdílně zaniká pohledávka do výše odpovídající podílu tohoto spoluvěřitele.

K § 1716a 1717:

Návrh úpravy splynutí (konfuse) odpovídá § 584 dosavadního občanského zákoníku, přičemž je stávající úprava doplněna o zvláštní ustanovení o důsledcích splynutí v případě solidárních závazků.

Prominutí dluhu

§ 1718

(1) Promine-li věřitel dlužníku dluh prohlášením učiněným v písemné formě, má se za to, že dlužník s prominutím dluhu souhlasí, neprojeví-li bez zbytečného odkladu nesouhlas výslovně nebo plněním dluhu.

(2) Stejně účinky má, vydá-li věřitel dlužníku kvitanci nebo vrátí-li mu dlužní úpis, aniž dlužník dluh splnil. Vydá-li věřitel kvitanci nebo vrátí-li dlužní úpis na celý dluh jednomu ze spoludlužníků, má se za to, že věřitel prominul dluh všem spoludlužníkům.

§ 1719

(1) Promine-li věřitel dluh jednomu z dlužníků zavázaných společně a nerozdílně, má prominutí dluhu účinky vůči ostatním spoludlužníkům v rozsahu podílu toho spoludlužníka, který byl ze závazku propuštěn.

(2) Promine-li dlužníku dluh jeden z věřitelů oprávněných společně a nerozdílně, zbavuje to dlužníka dluhu v rozsahu podílu tohoto spoluvěřitele.

§ 1720

Promine-li věřitel povinnost tomu, kdo dluh zajišťuje, nemá prominutí účinky vůči hlavnímu dluhu. Propustí-li však věřitel ze závazku jednoho ze spoluručitelů, zůstávají ostatním spoluručitelům zachovány námitky, které mohl uplatnit spoluručitel, jehož povinnost byla prominuta.

K § 1718 až 1720:

Zatím platná úprava prominutí dluhu v § 574 občanského zákoníku je zjednodušující a bezvýhradným požadavkem písemné formy dohody o prominutí dluhu příliš rigorózní. Z toho důvodu se navrhuje úprava vstřícnější praktické potřebě po vzoru některých úprav zahraničních. Osnova se inspirovuje zejména zákoníkem Québecu (čl. 1687 an.).

§ 1721

Uplynutí doby

Právo i povinnost zaniknou uplynutím doby, na kterou byly omezeny.

K § 1721:

Jedná se o standardní ustanovení, vyskytující se ve všech právních řádech.

Výpověď

§ 1722

(1) Smlouvu, která zavazuje alespoň jednu stranu k nepřetržité nebo opakované činnosti, anebo která smluvní stranu zavazuje takovou činností strpět, lze vypovědět, byla-li sjednána na neurčitou dobu, ve lhůtě tří měsíců ke konci kalendářního čtvrtletí.

(2) Odstavec 1 se nepoužije, dohodnou-li se strany o jiném způsobu výpovědi, anebo stanoví-li tak zákon. Odstavec 1 se nepoužije ani při závazku jedné strany zdržet se určité činnosti, je-li z povahy závazku zřejmé, že závazek je časově neomezen.

§ 1723

(1) Byla-li smlouva bez vážného důvodu uzavřena na dobu určitou tak, že zavazuje člověka na dobu jeho života, anebo že zavazuje kohokoli na dobu delší než deset let, lze se po uplynutí deseti let od vzniku závazku domáhat jeho zrušení. Soud závazek zruší i tehdy, jestliže se okolnosti, z nichž strany zřejmě vycházely při vzniku závazku do té míry změnil, že na zavázané straně nelze rozumně požadovat, aby byla smlouvou dále vázána.

(2) Odstavec 1 se nepoužije, zavázala-li se na dobu delší než deset let právnická osoba a vzdala-li se práva domáhat se zrušení závazku.

K § 1722 a 1723:

Z dosavadní úpravy se přejímá institut výpovědi, doplňuje se však o zvláštní ustanovení, chránící před tzv. šňěrovacími úmluvami zavazující smluvní stranu po neúměrně dlouhou dobu.

Odstoupení od smlouvy

§ 1724

Od smlouvy lze odstoupit, ujednájí-li si to strany, anebo stanoví-li tak zákon.

§ 1725

(1) Poruší-li strana smlouvu podstatným způsobem, může druhá strana od smlouvy odstoupit.

(2) Strana může od smlouvy odstoupit bez zbytečného odkladu poté, co z chování druhé strany nepochybně vyplývá, že poruší smlouvu podstatným způsobem, a nedá-li na výzvu oprávněné strany přiměřenou jistotu.

§ 1726

(1) Jakmile strana oprávněná odstoupit od smlouvy oznámí druhé straně, že od smlouvy odstoupí, anebo že na smlouvě setrvává, nemůže volbu již sama změnit.

(2) Mohla-li strana odstoupit od smlouvy pro podstatné porušení smluvní povinnosti a nevyužila své právo, nebrání jí to odstoupit od smlouvy později s odkazem na totéž jednání druhé strany podle pravidla pro odstoupení od smlouvy pro nepodstatné porušení smluvní povinnosti.

§ 1727

(1) Odstoupením od smlouvy se závazek zrušuje od počátku.

(2) Plnil-li dlužník zčásti, může věřitel od smlouvy odstoupit jen ohledně nesplněného zbytku plnění. Nemá-li však částečné plnění pro věřitele význam, může věřitel od smlouvy odstoupit ohledně celého plnění.

(3) Zavazuje-li smlouva dlužníka k nepřetržité či opakované činnosti nebo k postupnému dílčímu plnění, může věřitel od smlouvy odstoupit jen s účinky do budoucna. To neplatí, nemají-li již přijatá dílčí plnění sama o sobě pro věřitele význam.

§ 1728

(1) Odstoupením od smlouvy zanikají v rozsahu jeho účinků práva a povinnosti stran. Tím nejsou dotčena práva třetích osob nabytá v dobré víře.

(2) Odstoupení od smlouvy se nedotýká práva na zaplacení smluvní pokuty nebo úroku z prodlení, pokud již dospělo, a práva na náhradu škody. Nedotýká se ani dohody stran o způsobu řešení sporů z smlouvy.

§ 1729

Kdo plnil povinnost, která odstoupením od smlouvy zanikla, má právo požadovat plnění zpět. Pokud plnily obě strany, má každá z nich právo požadovat vrácení toho, co sama plnila, jen když současně vrátí, co od druhé strany přijala.

K § 1724 až 1729:

Osnova vychází se návrhu ustanovení o odstoupení od smlouvy inspirované pojetím obsaženým v platném obchodním zákoníku, bere však zřetel i na standardní zahraniční úpravy. Návrh respektuje autonomii vůle stran, bere však v úvahu i racionální vyznění normativní úpravy, šetřícího jistotu smluvních stran a bránícího neúčelnému zmaření smlouvy bez racionálního podkladu.

Následná nemožnost plnění

§ 1730

(1) Stane-li se dluh po vzniku závazku nesplnitelný, zaniká závazek pro nemožnost plnění. Plnění není nemožné, lze-li dluh splnit za ztížených podmínek, s většími náklady, s pomocí jiné osoby nebo až po určené době.

(2) Nemožnost plnění prokazuje dlužník.

§ 1731

Při nemožnosti pouze části plnění zanikne závazek v celém rozsahu, plyne-li z povahy závazku nebo z účelu smlouvy, který byl stranám při uzavření smlouvy znám, že plnění zbytku nemá pro věřitele význam. Není-li tomu tak, zaniká závazek jen co do této části.

§ 1732

Neoznámí-li dlužník věřiteli, že se splnění dluhu stalo nemožným, bez zbytečného odkladu poté, co se o tom dozvěděl nebo dozvědět musel, nahradí věřiteli škodu vzniklou tím, že věřitel nebyl o nemožnosti plnění včas vyrozuměn.

K § 1730 až 1732:

Návrh ustanovení o následné nemožnosti plnění přejímá dosavadní platnou úpravu v občanském a obchodním zákoníku.

§ 1733

Smrt dlužníka nebo věřitele

(1) Smrtí dlužníka povinnost nezanikne, ledaže jejím obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem.

(2) Smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu.

K § 1733:

Jedná se o standardní ustanovení, běžné ve všech právních řádech. Osnova přejímá § 579 platného občanského zákoníku.

Díl 7

Zajištění a utvrzení závazků

Oddíl 1

Obecná ustanovení

§ 1734

(1) Závazek lze zajistit, zaváže-li se třetí osoba věřiteli za dlužníkovu plnění, anebo dá-li někdo věřiteli majetkovou jistotu, že dlužník svůj dluh splní. Utvrdit lze závazek ujednáním smluvní pokuty nebo uznáním dluhu.

(2) Zajistit a utvrdit lze i osobní práva, připouští-li to jejich povaha.

(3) Jak se zajišťuje závazek zástavou, upravuje třetí část tohoto zákona.

Jistota

§ 1735

(1) Kdo je povinen dát jistotu, učiní své povinnosti zadost zřízením zástavního práva.

(2) Není-li někdo s to, aby dal jistotu zřízením zástavního práva, může dát jistotu způsobilým ručitelem. Kdo má vhodný majetek a může být v tuzemsku žalován, je způsobilý ručitel.

§ 1736

(1) Nikdo není povinen přijmout věc jako jistotu do částky vyšší, než kolik činí dvě třetiny obvyklé ceny.

(2) Stavební pozemek nebo nemovitá věc, která slouží podnikatelským účelům, je dostatečná jistota do poloviny obvyklé ceny. Právo stavby je dostatečná jistota do poloviny obvyklé ceny, když úplata smluvená jako stavební plat bude splacena nejpozději pět let před zánikem práva stavby.

(3) Cenný papír zajišťující bezpečný výnos je dostatečnou jistotou do tří čtvrtin obvyklé ceny.

(4) Státní cenné papíry a vklady v České národní bance jsou způsobilou jistotou do celé své výše; u ostatních bank pak do výše pojištění.

K § 1734 až 1736:

Osnova rozlišuje zajištění závazků (zástavou, ručením, bankovní zárukou, zajišťovacím převodem a dohodou o srážkách ze mzdy) a utvrzení závazků (uznáním dluhu a sjednáním smluvní pokuty). Uznání dluhu, ani smluvní pokuta totiž hospodářsky nezajišťují pohledávku věřitele, třebaže mu poskytují jiné výhody. Uznáním dluhu je závazek utvrzen v tom smyslu, že uznání dluhu zakládá právní domněnku existence dluhu. Také smluvní pokuta utvrzuje závazek, a to tím způsobem, že dlužník je hrozbou další povinnosti (povinnosti k sankčnímu plnění) více motivován k splnění prvotní povinnosti.

Navržená ustanovení o jistotě vycházejí z platné úpravy (§ 555 a násl. občanského zákoníku), opouštějí však dosavadní zjednodušování. Za dostatečnou jistotu se především považuje zástava, a to zásadně jen do určité výše hodnoty zastavené věci. Není-li možná takovou jistotu složit, lze uznat za dání dostatečné jistoty obstarání způsobilého ručitele.

§ 1737

(1) Zakládá-li se jistota různých věřitelů na různých právech k téže věci, uspokojí se v rozsahu těchto práv postupně podle pořadí vzniku zajištění věřitelé, jimž vzniklo zajištění ze zákona, před věřiteli, jimž zajištění vzniklo z jiného právního důvodu.

(2) Nevznikla-li žádnému z věřitelů jistota ze zákona nebo byl-li již uspokojen, uspokojí se postupně podle pořadí vzniku zajištění

- a) věřitelé, jejichž pohledávky jsou zajištěny věcným právem zapsaným ve veřejném rejstříku,
- b) věřitelé, jejichž pohledávky jsou zajištěny věcným právem nezapsaným ve veřejném seznamu,

c) věřitelé, jejichž pohledávky nejsou zajištěny věcným právem.

DZ k § 1737:

Navržené ustanovení sleduje vyřešit konkurenci různých zajišťovacích práv několika věřitelů k téže věci. Táž věc může sloužit většímu počtu věřitelů k zajištění různých pohledávek na základě různých právních důvodů. K věci může vzniknout zákonné zástavní právo, zástavní právo ze smlouvy, jistota může být vytvořena i různými obligačními instituty (zajištění může být např. zřízeno zajišťovacím převodem práva nebo i zastřeno výhradou práva vlastnického nebo výpůjčkou), přičemž podle současné úpravy může snadno dojít zejména k tomu, že právo věřitele zapsané do veřejného seznamu bude odsunuto nebo zpochybněno právem jiným a nezveřejněným. Z těchto důvodů se navrhuje dát při uspokojení přednost věřitelům, jimž svědčí zákonné zajištění, před věřiteli, jejichž jistota byla založena smlouvou. U smluvních věřitelů má být dána přednost těm, jimž svědčí zveřejněné věcné právo před věřiteli, jejichž věcné právo zveřejněno nebylo, a těmto zase před věřiteli, jejichž jistota vzešla z pouhé obligace. I v každé skupině může vyskytnout více věřitelů. Proto se navrhuje stanovit, že pro věřitele, jejichž zajištění bylo zapsáno do veřejného seznamu, rozhoduje pořadí zápisů, zatímco pro ostatní věřitele pořadí určené podle vzniku jejich práv.

Oddíl 2 Zajištění závazků

Ručení

§ 1738

(1) Kdo věřiteli prohlásí, že ho uspokojí, jestliže dlužník věřiteli svůj dluh nesplní, stává se dlužníkovým ručitelem. Odmítne-li věřitel ručitele, nemůže po něm nic žádat.

(2) Ručitelské prohlášení vyžaduje písemnou formu.

§ 1739

(1) Ručení předpokládá platný závazek dlužníka; ručení lze poskytnout i pro dluhy budoucí nebo podmíněné, jakož i za soubor dluhů dostatečně určených.

(2) Platnosti ručení nebrání, je-li závazek dlužníka neplatný pro nedostatek způsobilosti dlužníka zavazovat se k povinnosti, o němž ručitel při převzetí ručitelského závazku věděl nebo vědět musel.

§ 1740

(1) Rozsah ručení nelze rozšiřovat nad to, co ručitel v prohlášení výslovně projeví. Zaručí-li se někdo za dluh již úročený, pak se má za to, že ručí jen za úroky ještě nedospělé.

(2) Je-li ručením zajištěna pouze část dluhu, nesnižuje se rozsah ručení částečným plněním, zůstává-li dluh nesplněn ve výši, v jaké je zajištěn ručením.

§ 1741

Věřitel sdělí ručiteli kdykoli, bez zbytečného odkladu a na požádání výši své zajištěné pohledávky.

§ 1742

(1) Věřitel má právo požadovat splnění na ručiteli, nesplnil-li dlužník dluh, ač jej k tomu věřitel písemně vyzval. Výzvy není třeba, nemůže-li ji věřitel uskutečnit nebo je-li nepochybné, že dlužník dluh nesplní.

(2) Ručitel může plnění odepřít, pokud věřitel zavínil, že pohledávka nemůže být uspokojena dlužníkem.

§ 1743

(1) Ručitel může vůči věřiteli uplatnit všechny námitky, které má proti věřiteli dlužník.

(2) Uplatní-li ručitel námitky, které mu sdělil dlužník, nahradí dlužník ručiteli náklady, které mu vznikly, byly-li námitky neúspěšné.

§ 1744

Uspokojí-li ručitel věřitele bez vědomí dlužníka, může dlužník uplatnit vůči ručiteli všechny námitky, které byl oprávněn uplatnit vůči věřiteli, kdyby na něm věřitel splnění vymáhal. Dlužník však nemůže vůči ručiteli uplatnit námitky, na které dlužník ručitele neupozornil bez zbytečného odkladu po doručení zprávy, že věřitel uplatnil nároky z ručení.

§ 1745

(1) Právo věřitele vůči ručiteli se nepromlčí před promlčením práva vůči dlužníkovi.

(2) Uznání dluhu dlužníkem je účinné vůči ručiteli, vysloví-li s tím ručitel souhlas v ručitelském prohlášení nebo později.

§ 1746

(1) Ručení zaniká zánikem závazku, který zajišťuje.

(2) Ručení však nezaniká, pokud závazek zanikl pro nemožnost plnění dlužníka, a ručitel jej splnit může, anebo pro zánik právnické osoby, která je dlužníkem.

§ 1747

Zaručí-li se za týž dluh více ručitelů, ručí každý z nich věřiteli za dluh celý. Ručitel má vůči ostatním ručitelům stejná práva jako spoludlužník.

§ 1748

Ustanovení o smluvním ručení platí přiměřeně i pro ručení, které vzniklo ze zákona.

K § 1738 až 1748:

Návrh úpravy ručení je v zásadě převzat z dosud platné úpravy v obchodním zákoníku (§ 303 až 312) s nepatrnými změnami. Zejména se upřesňuje smluvní povaha vzniku ručení v tom smyslu, že odmítne-li věřitel ručitele, nemá pak již právo po něm cokoli žádat.

Bankovní záruka

§ 1749

Bankovní záruka vzniká prohlášením banky v záruční listině, že uspokojí věřitele podle záruční listiny do výše určité peněžité částky, nesplní-li dlužník věřiteli určitý dluh, anebo splní-li se jiné podmínky určené v záruční listině.

§ 1750

Při zajištění nepeněžité pohledávky se má se za to, že je do výše určené záruční listinou zajištěna peněžitá pohledávka, která věřiteli přísluší při porušení zajištěného závazku. Není-li výše zajištění v záruční listině určena, je pohledávka zajištěna do výše hodnoty zajišťovaného nepeněžitého plnění v době vzniku bankovní záruky.

§ 1751

(1) Potvrdí-li bankovní záruku jiná banka, může věřitel uplatnit právo z bankovní záruky vůči každé z těchto bank.

(2) Banka, která potvrdila bankovní záruku a na tomto základě plnila, má právo na náhradu vůči bance, která jí o potvrzení bankovní záruky požádala.

(3) Z oznámení, že jiná banka poskytla bankovní záruku, nevzniká oznamující bance závazek z bankovní záruky, odpovídá však za škodu z nesprávnosti oznámení.

§ 1752

(1) Banka ručí za splnění zajištěného závazku do výše a za podmínek stanovených v záruční listině. Banka může vůči věřiteli uplatnit jen námitky připuštěné záruční listinou.

(2) Na rozsah bankovní záruky nemá účinek částečné plnění, je-li nesplněná část dluhu alespoň stejná jako částka, na kterou zní záruční listina.

§ 1753

(1) Na žádost věřitele splní banka povinnost z bankovní záruky po doručení žádosti. Podmiňuje-li záruční listina plnění banky předložením určitého dokumentu, musí být předložen při výzvě nebo bez zbytečného odkladu po ní.

(2) Předchozí výzva věřitele, aby dlužník splnil dluh, se vyžaduje, stanoví-li to záruční listina.

(3) Platí, že je bankovní záruka poskytnuta na první výzvu a bez námitek, neplyne-li z obsahu záruční listiny něco jiného. Je-li poskytnuta bankovní záruka na první výzvu a bez

námitek, nemůže banka uplatnit vůči věřiteli námitky příslušející ze zajištěného závazku dlužníku.

§ 1754

Může-li věřitel uplatnit právo z bankovní záruky jen po nesplnění dluhu dlužníkem, nemůže postoupit práva z bankovní záruky bez postoupení pohledávky zajištěné bankovní zárukou.

§ 1755

Je-li banka povinna podle záruční listiny plnit ve prospěch oprávněného jiné bance, je povinna plnit na účet oprávněného u této banky.

§ 1756

Bankovní záruku lze omezit na určitou dobu. Neuplatní-li věřitel vůči bance své právo v době určené záruční listinou, bankovní záruka zanikne.

§ 1757

(1) Dlužník nahradí bance, co plnila podle záruční listiny v souladu se smlouvou uzavřenou s dlužníkem.

(2) Dlužník nemůže vůči bance uplatnit námitky, které by mohl uplatnit vůči věřiteli, nesjednal-li s ní, že si banka vůči věřiteli uplatnění takových námitek vyhradí.

(3) Věřitel, který dosáhl na základě bankovní záruky plnění, na něž by jinak neměl vůči dlužníkovi pro jeho oprávněné námitky právo, vrátí dlužníku, co takto získal, a nahradí mu škodu tím způsobenou.

§ 1758

Na bankovní záruku se jinak použijí přiměřeně ustanovení o ručení.

K § 1749 až 1758:

V návrhu úpravy bankovní záruky osnova vychází z platné úpravy obchodního zákoníku.

Zajišťovací převod práva

§ 1759

(1) Dlužník nebo třetí osoba mohou zajistit závazek převodem svého práva ve prospěch věřitele. Je-li převáděné právo zapsáno ve veřejném seznamu, vyznačí se v něm tato skutečnost.

(2) Smlouva o zajišťovacím převodu práva vyžaduje písemnou formu.

§ 1760

(1) Právo převedené zajišťovacím převodem je převedeno s rozvazovací podmínkou, že zajištěný závazek bude splněn.

(2) Neujednají-li strany něco jiného, vykonává věřitel k převedenému právu po dobu zajišťovacího převodu vlastnická práva v rozsahu prosté správy.

§ 1761

(1) Při splnění zajištěného závazku věřitel opět dlužníku umožní výkon práva v rozsahu jeho převodu a vydá mu vše, co z převedeného práva získal, jakož i nahradí to, co při obvyklé péči získat mohl.

(2) Při nesplnění zajištěného závazku se převod práva stává nepodmíněným a dlužník předá věřiteli listiny a právní pomůcky nutné k plnému výkonu převedeného práva.

K § 1759 až 1761:

V úpravě zajišťovacího převodu práva se osnova inspirovala vládním návrhem občanského zákoníku z r. 1937 po prověření vhodnosti této úpravy konfrontací se zahraničními právními řády.

Dohoda o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů

§ 1762

(1) Splnění dluhu lze zajistit dohodou věřitele a dlužníka o srážkách ze mzdy; srážky ze mzdy nesmějí činit více, než polovinu mzdy.

(2) Proti plátcí mzdy nabývá věřitel práva na výplatu srážek okamžikem, kdy byla plátcí dohoda předložena.

(3) Náklady spojené s placením srážek nese plátcé mzdy; má-li však plátcé mzdy plnit současně podle několika dohod o srážkách ze mzdy, jdou náklady s placením srážek podle druhé a další dohody k tíži dlužníka.

§ 1763

Ustanovení § 1725 se použije i pro jiné příjmy, s nimiž se při výkonu rozhodnutí nakládá jako se mzdou.

K § 1762 a 1763:

Dohoda o srážkách ze mzdy se přejímá z dosavadní úpravy obsažené v občanském zákoníku (§ 551) a v zákoníku práce (§ 246). Zajištění závazku dohodou o srážkách ze mzdy není ve standardních občanských zákonících Evropy zvlášť upraveno; k témuž účelu stačí úprava cesse. Nicméně bylo zváženo, že bude vhodné tento zajišťovací institut ponechat se

zřetelem k praktické potřebě a vhodnosti, zvláště proto, že je v českém prostředí standardně využíván k zajištění a placení pohledávek na výživné. Osnova však nemíjí plátce mzdy nadále neúměrně zatěžovat náklady spojenými s poukazováním srážek, a proto se navrhuje, aby tyto náklady nesl jen v omezené míře (podobně jako postoupený dlužník u cesse nese náklady placení pohledávky postupníkovi).

Oddíl 3 Utvrzení závazku

Smluvní pokuta

§ 1764

(1) Ujednají-li strany pro případ porušení smluvní povinnosti smluvní pokutu a dlužník povinnost nesplní, může dlužník požadovat smluvní pokutu bez ohledu na to, zda mu vznikla porušením povinnosti škoda. Smluvní pokuta může být sjednána také v jiném plnění než v penězích.

(2) V ujednání o smluvní pokutě musí být určena její výše nebo způsob jejího určení.

(3) Ujednání o smluvní pokutě vyžaduje písemnou formu.

§ 1765

Zaplacení smluvní pokuty nezavazuje dlužníka povinnosti splnit závazek smluvní pokutou utvrzený.

§ 1766

Je-li ujednána smluvní pokuta, nemá věřitel právo na náhradu škody vzniklé z porušení povinnosti, ke kterému se smluvní pokuta vztahuje.

§ 1767

Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud na návrh dlužníka snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením té povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. K náhradě škody vzniklé později je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty podle § 2583 a násl.

§ 1768

Ustanovení o smluvní pokutě se použijí i na pokutu stanovenou pro porušení smluvní povinnosti právním předpisem (penále).

K § 1764 až 1768:

S drobnými upřesňujícími a stylistickými úpravami osnova přejímá úpravu smluvní pokuty v dosud platném občanském (§ 544 a 545) a obchodním zákoníku (§ 300 a násl.).

Předně se vylučuje zánik práva na smluvní pokutu v případě nezaviněného porušení zajištěné povinnosti, upravené dnes v občanském zákoníku v § 545 odst. 3. Jedná se o teoreticky chybné pojetí, které se přičí právní povaze zajištění závazku (navržená úprava však stranám nebrání, aby se v tom směru dohodly). Dále se výslovnou formulací odstraňují pochybnosti, řešené dosud výkladem, zda lze smluvní pokutu sjednat i v jiném plnění než v penězích.

V ostatních ohledech se ponechává stávající právní úprava nedotčena.

Uznání dluhu

§ 1769

Uzná-li někdo svůj dluh co do důvodu i výše prohlášením učiněným v písemné formě, má se za to, že dluh v rozsahu uznání trvá v době, kdy byl uznán.

§ 1770

(1) Placení úroků se považuje za uznání dluhu ohledně částky, z níž se úroky platí.

(2) Plní-li dlužník dluh zčásti, má částečné plnění účinky uznání zbytku dluhu, lze-li z okolností usoudit, že tímto plněním dlužník uznal i zbytek dluhu.

K § 1769 a 1770:

Návrh ustanovení o uznání dluhu vychází z dosud platných úprav v zákoníku občanském a obchodním i v zákoníku práce, přičemž z obchodního zákoníku se přejímá úprava konkludentního uznání dluhu placením úroků nebo částečným plněním.

Hlava II

Závazky z právních jednání

Díl 1

Smlouvy o převedení věci do vlastnictví jiného

Oddíl 1

Darování

Pododdíl 1

Obecná ustanovení

§ 1771

(1) Darovací smlouvou dárce bezplatně převádí vlastnické právo k věci nebo se zavazuje obdarovanému věc bezplatně převést do vlastnictví, a obdarovaný dar nebo slib přijímá.

(2) Plnění z pouhé společenské služby není darováním, je-li z chování stran zřejmé, že se nechtějí smluvně vázat.

K § 1771:

Osnova odlišuje darování a ostatní liberality, které jsou bez právních následků. Podstata darování je v tom, že dárce převede věc obdarovanému bezplatně do vlastnictví nebo slíbí tak učinit, a obdarovaný dar nebo slib daru přijme. Pojmovým znakem darovací smlouvy jsou takové projevy vůle dárce a obdarovaného, z nichž je smluvníkům zřejmé, že na sebe berou právní závazek, a konsens těchto projevů. Naproti tomu u jiných liberalit není vůle stran smluvně se vázat. Proto také na ně nelze vztáhnout ustanovení o darování.

§ 1772

Kdo druhému dar jen slíbí, není zavázán darovat, ale ten, kdo slib obdržel, má právo, aby mu slibující nahradil náklady účelně vynaložené v očekávání daru.

K § 1772:

Nevznikne-li darovací smlouva, není ten, kdo darovací slib učinil, právně zavázán darovat. Přece jen však je i v takovém případě zapotřebí chránit příjemce slibu důvěřujícího projevené vůli slibujícího, a pro případ, že ten slibu nedostojí, přiznat příjemci slibu právo náhradu nákladů v očekávání daru účelně vynaložených.

§ 1773

(1) Při darování věci zapsané do veřejného rejstříku vyžaduje smlouva písemnou formu.

(2) Písemnou formu vyžaduje smlouva také tehdy, nedojde-li k odevzdání věci zároveň s projevem vůle darovat a přijmout dar. Dárce je zavázán k odevzdání daru, není však povinen platit úrok z prodlení.

K § 1773:

Spadá-li obligační a soluční jednání v jedno, netřeba obtěžovat soukromý styk formalitami. Vyjimka se stanoví pro darování věci zapsané do veřejného rejstříku (nejde jen o věci nemovité, ale i o ochranné známky, obchodní podíly apod.). Rovněž se přejímá tradiční pravidlo, podle něhož je písemná forma smlouvy předepsána, má-li být dar odevzdán až po uzavření smlouvy.

Darováním projevuje dárce štědrost vůči obdarovanému, projevuje ji dobrovolně a obdarovaný není vůči dárce smlouvou vázán k protiplnění. Proto se navrhuje po vzoru BGB (§ 522), aby zákon vyloučil povinnost dárce platit při prodlení úrok z prodlení. Obdarovaný tak bude oprávněn požadovat jen samotný dar. Tento přístup lépe odpovídá povaze darovací smlouvy jako smlouvy bezúplatné.

§ 1774

(1) Dárce může darovat třeba i všečen svůj současný majetek. Smlouva, kterou někdo daruje svůj budoucí majetek, platí jen potud, pokud nepřesahuje polovinu tohoto majetku.

(2) Darování věci, kterou dárce nemá, je platné, jen zaváže-li se dárce ve smlouvě věc nabýt.

K § 1774:

Prvý odstavec se vztahuje k darování majetkových souborů (včetně všeho majetku, který dárce má, nebo získá). Má-li být majetek jako předmět daru určitý, musí být nějak fixován. Proto se rozeznává majetek přítomný a budoucí. Přítomný majetek je rozsahem vymezen k účinnosti smlouvy. Budoucí majetek jsou hodnoty, které dárce získá později; ohledně nich je dispozice omezena nejvýše polovinou budoucího majetku. Druhý odstavec se týká darování jednotlivé věci (či více věcí určených druhem a množstvím), pokud ji dárce nemá. V takovém případě se dárce musí ve smlouvě zavázat, že ji opatří.

§ 1775

Zavázal-li se dárce odevzdat dar po uzavření smlouvy, může od smlouvy odstoupit a odevzdání daru odepřít, změní-li se po uzavření smlouvy okolnosti do té míry, že by plnění podle smlouvy vážně ohrozilo dárce výživu nebo plnění dárce vyživovací povinnosti. Odevzdal-li již dárce část daru, může od smlouvy odstoupit jen ohledně toho, co dosud nesplnil.

K § 1775:

Specifická povaha darování vyžaduje, aby byla výslovně upravena *clausula rebus sic stantibus*. Na dárce nelze spravedlivě požadovat, aby obohatil obdarovaného, změní-li se následně na jeho straně podstatně poměry do té míry, že by darování vážně ohrozilo jeho výživu nebo plnění dárce vyživovací povinnosti. Význam má toto ustanovení nastane-li po uzavření smlouvy nepředvídatelná událost (dárce náhle onemocní nebo se zraní a jeho zdravotní stav vyžaduje nákladnou léčbu, dárce se může zavázat k darování podpory, ale po

čase uzavře manželství a narodí se mu děti atd.). Proto se navrhuje dárci umožnit, aby při podstatné změně okolností zásadně měnící životní podmínky jeho nebo jeho rodiny mohl od darovací smlouvy odstoupit a z povinnosti dát dar se vyvázat. Vzorem je právní úprava německá (§ 519 BGB). Navržené ustanovení dopadá na situace, kdy podle smlouvy ještě nebylo plněno, popř. kdy má být plněno postupně a nebylo ještě dáno celé plnění. Byl-li však celý dar již dán, nelze tohoto ustanovení již využít. Tehdy by dárce případně mohl odvolat dar pro nouzi, pro takový postup se však navrhuje stanovit přísnější podmínky.

§ 1776

Bylo-li někomu něco dáno z uznání nebo vzhledem k jeho zásluhám nebo jako zvláštní odměna, je to darování, pokud na to příjemce neměl již dříve právo.

K § 1776:

Úprava se týká renumeratního (odměnného) darování. Význam má pro odlišení plnění při úplatných a bezúplatných smlouvách, resp. při synallagmatických a asynallagmatických závazcích. (Např. plnění za záchranu života poskytnuté nikoli jako odměna za výkon, ale dar, jímž dárce projevuje vděčnost.)

§ 1777

Bylo-li ujednáno, že i dárce bude navzájem obdarován, jedná se o darování jen vzhledem k tomu, oč hodnota plnění jedné strany převyšuje hodnotu plnění druhé strany.

K § 1777:

Jedná se o *negotium mixtum cum donatione*. Navržené ustanovení náleží ke standardním úpravám.

§ 1778

Darování podpory

Zaváže-li se dárce obdarovaného pravidelně podporovat, nepřechází právo na podporu ani povinnost k podpoře na dědice dárce a obdarovaného, ledaže je ve smlouvě ujednáno něco jiného.

K § 1778:

Návrh ustanovení je potřebné pro odlišení, kdy smlouva o daru podpory obliguje jen smluvníky a kdy i jejich dědice. Ustanovení nezmiňuje zvláštní pravidlo ohledně jiných

případů právního nástupnictví (zejména při přeměnách právnických osob), tehdy se tudíž uplatní obecná pravidla.

§ 1779

Darování pro případ smrti

Darování závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije, se posuzuje zpravidla jako odkaz. Podle ustanovení o darování se řídí, přijme-li obdarovaný dar a vzdá-li se dárce výslovně práva dar odvolat a vydá o tom obdarovanému listinu. Tím není dotčen § 1773.

K § 1779:

Jedná se o tradiční úpravu, která byla z našeho zákonodárství vypuštěna v r. 1950 ve snaze vyloučit majetkové dispozice člověka pro případ smrti a posílit dědění ze zákona. Osnova vychází ze zásady, že smluvní vázanost *mortis causa* není zásadně přípustná. Výjimky z této zásady představují dědické smlouvy a darování pro případ smrti. Dar vázaný na podmínku, že obdarovaný dárce přežije, má být pravidelně posuzován jako odkaz (pak případ podléhá úpravě pořízení pro případ smrti); o dar půjde jen za podmínek v navrženém ustanovení. Věcný rozdíl je zejména v tom, že odkaz je odvolatelný, zatímco při darování pro případ smrti dar odvolat nelze. Rovněž co do formalit jsou pro oba případy předepsány různé náležitosti.

§ 1780

(1) Bylo-li darováno s příkazem, může dárce požadovat splnění příkazu, jen pokud již sám plnil.

(2) Je-li splnění příkazu ve veřejném zájmu, může splnění příkazu po dárce požadovat také příslušný orgán veřejné moci nebo právnická osoba oprávněná takový zájem hájit.

K § 1780:

Darovací smlouvu mohou provázet různá vedlejší ustanovení. Dar může být poskytnut za určitým účelem, ve smlouvě výslovně ujednaným, může být darováno pod podmínkou, s určitými časovými omezeními a podobně. Tyto modalities darování lze řešit podle obecných ustanovení. Pokud se ale obdarovaný zaváže ve smlouvě splnit dárceův příkaz (např. že dále obdaruje osobu třetí), pak se navrhuje stanovit, že dárce není oprávněn domáhat se splnění příkazu, dokud sám nesplnil. Povinnost obdarovaného z příkazu je jako každá jiná povinnost ze závazku povinností majetkovou; nebude-li tedy jinak ujednáno, budou se moci jejího splnění domáhat i dárceovi dědicové. V určitých případech to však plně nezajistí splnění příkazu – např. nebude-li to dědicům dárce ku prospěchu, anebo bude-li obdarovaný sám

dědicem. Tehdy se navrhuje, je-li splnění příkazu ve veřejném zájmu, aby se toho mohl domáhat také příslušný orgán veřejné moci, popř. právnická osoba oprávněná takový zájem chránit.

§ 1781

(1) Kdo daruje vědomě cizí věc a obdarovanému to zatají, nahradí škodu, která z toho vznikne.

(2) Dárce nahradí obdarovanému škodu vzniklou z vady darované věci, na niž obdarovaného neupozornil, ač o vadě věděl.

(3) V případech uvedených v odstavci 1 a 2 může obdarovaný od smlouvy odstoupit a dar vrátit.

K § 1781:

Ustanovení přejímá zásadu § 629 platného občanského zákoníku a rozšiřuje ji o případ, kdy dárce dal obdarovanému vědomě věc cizí. Tehdy může náhrada škody reprezentovat např. náklady sporu o vydání věci. Daruje-li dárce cizí věc nevědomky, posoudí se případ podle ustanovení o omylu a podle obecné úpravy náhrady škody.

Pododdíl 2

Zvláštní ustanovení o platnosti darování

§ 1782

Nesvéprávná osoba je způsobilá darovat a přijmout dar malé hodnoty nebo dar vzhledem k okolnostem obvyklý.

K § 1782:

Návrh je projevem zásady šetřící nesvéprávnou osobu při úkonech spojených s běžnými záležitostmi každodenního života, projevující se v osnově i na jiných místech.

§ 1783

(1) Darování osobě, která provozuje zdravotnické nebo sociální zařízení, anebo osobě, která takové zařízení spravuje nebo je v něm zaměstnána, je neplatné, stalo-li se v době, kdy dárce byl v péči takového zařízení nebo jinak přijímal jeho služby.

(2) Odstavec 1 se nepoužije, je-li obdarovaný osobou dárce blízkou.

K 1783:

Při darovací smlouvě se klade důraz na dobrovolnost darování. Proto se po vzoru některých moderních zákoníků berou v úvahu situace, ve kterých je rozhodovací volnost dárce ovlivnitelná závislostí na prostředí apod. (vzorem je čl. 1817 CCQ). Neplatnost je relativní, může se jí dovolat jen dárce.

Pododdíl 3 Odvolání daru

Odvolání daru pro nouzi

§ 1784

(1) Upadne-li dárce po darování do takové nouze, že nemá ani na nutnou výživu vlastní nebo nutnou výživu osoby, k jejíž výživě je podle zákona povinen, může dar odvolat a požadovat po obdarovaném, aby mu dar vydal zpět nebo zaplatil jeho obvyklou cenu, nanejvýš však v tom rozsahu, v jakém se dárce nedostává prostředků k uvedené výživě. Obdarovaný se může této povinnosti zprostit poskytováním toho, co je k této výživě potřeba.

(2) Obdarovaný nemá povinnost podle odstavce 1, je-li sám v obdobné nouzi jako dárce.

§ 1785

Bylo-li obdarováno více osob, je ta, která byla obdarována dříve, povinna plnit jen v tom rozsahu, v jakém k výživě nestačí příspěvek později obdarovaného.

§ 1786

Právo odvolat dar nepřechází na dárcovy dědice. Leč neuplatní-li dárce své právo, má ten, komu je dárce podle zákona povinen výživou, právo požadovat za stejných podmínek, aby mu obdarovaný doplnil, čeho mu dárce nemůže poskytnout.

§ 1787

Právo odvolat dar nemá dárce, který si stav nouze přivodil úmyslně nebo z hrubé nedbalosti

Odvolání daru pro nevděk

§ 1788

(1) Ublížil-li obdarovaný dárce úmyslně nebo z hrubé nedbalosti tak, že hrubě porušil dobré mravy, může dárce, neprominul-li to obdarovanému, od darovací smlouvy pro jeho nevděk odstoupit. Byl-li dar již odevzdán, má dárce právo požadovat vydání celého daru, a není-li to možné, zaplacení jeho obvyklé ceny.

(2) Odůvodňují-li to okolnosti, považuje se za nevděk vůči dárce také hrubé porušení dobrých mravů vůči osobě obdarovanému blízké.

§ 1789

Nevděk činí obdarovaného co do jeho osoby nepoctivým držitelem.

§ 1790

Právo odvolat dar přechází na dárceva dědice, zabránil-li obdarovaný dárce v odvolání daru nebo zabránila-li v tom dárce vyšší moc.

§ 1791

(1) Dárce může dar pro nevděk odvolat nejpozději do jednoho roku ode dne, co obdarovaný dárce ublížil; dozví-li se o tom dárce později, pak do roka ode dne, kdy o důvodu pro odvolání daru získal vědomost.

(2) Dědic dárce může dar odvolat nejpozději do jednoho roku od smrti dárce.

Společná ustanovení

§ 1792

K projevu vůle, kterým se dárce při darování mezi živými předem vzdá práva odvolat dar pro nouzi nebo nevděk, se nepřihlíží.

§ 1793

Vázne-li na daru povinnost zavazující dárce podle darovací smlouvy, ruší se odvoláním daru pro budoucnost.

§ 1794

Nemá-li již obdarovaný dar ani jeho plnou hodnotu, zavazuje ho odvolání daru k vydání toho, co mu z obohacení ještě zbývá. To neplatí, zbavil-li se jej, aby vydání zmařil, anebo odvolal-li dar pro nevděk samotný dárce.

K § 1784 až 1794:

Dar je zásadně neodvolatelný. Tuto zásadu návrh výslovně neuvádí, neboť plyne z obecnější zásady závaznosti smluv. Navrhuje se však upravit vyjíměčné případy možnosti dar odvolat. Tradiční právní úpravy znají odvolání daru pro nouzi, pro nevděk, pro zkrácení

nepominutelných dědiců, pro pozdější narození dítěte a z některých dalších důvodů. Osnova navrhuje upravit odvolání daru jen pro nouzi dárce a pro nevděk obdarovaného.

Právo odvolat dar pro nouzi bylo z našeho práva vypuštěno při přijetí občanského zákoníku z r. 1950 z ideologických důvodů. Navrhuje se umožnit dárce, aby dar odvolal poté, co jej dal, upadl-li následně nezaviněně do takové nouze, že nemá na vlastní nutnou výživu nebo na nutnou výživu osob, k nimž má zákonnou vyživovací povinnost. Toto právo je osobním oprávněním dárce, trvá po dobu jeho života a jeho smrtí zaniká. Leč uplatní-li je, mohou je za stanovených podmínek uplatnit i ti, k nimž je dárce k vyživovací povinnosti zavázán.

Druhý důvod pro odvolání daru se pojí s hrubým nevděkem obdarovaného vůči dárce. Návrh nepřijímá konstrukci § 630 platného zákoníku, neboť toto ustanovení provází od počátku výkladové nejasnosti odrážející se v rozporných stanoviscích literatury a v tápání praxe. Nejen se zřetelem k těmto obtížím se návrh přiklání k tradičnímu pojetí, podle něhož je důvodem pro odvolání daru nevděk obdarovaného projevující se hrubým porušením dobrých mravů ze zlého úmyslu. Nevděk musí být projevěn proti dárce obdarovaný je vděkem za dar vázán jen k dárce, nikoliv k dalším osobám. Dopustí-li se obdarovaný porušení dobrých mravů vůči osobě dárce blízké, může dárce vzniknout právo odvolat dar, jen odůvodňují-li okolnosti, že tím bylo ublíženo i dárce. Za této situace může dárce od smlouvy odstoupit a požadovat vrácení celého daru. Lhůta pro odvolání daru je zkrácena z dosavadních tří let na dobu jednoho roku. Návrh rovněž řeší, za jakých podmínek mohou dar odvolat i dědici dárce, a odstraňuje tak nespravedlnost, k níž se uchýlil výklad platné právní úpravy, dle něhož dokonce ani zavraždění dárce obdarovaným nezakládá dárce dědicům oprávnění dar odvolat.

Navrhuje se také jasně vyřešit, co má obdarovaný vydat, byl-li dar odvolán, neboť zejména situace, kdy byl darovaný objekt dále zcizen nebo darovaná hodnota transformována v jinou, působí v praxi nejasnosti. Vychází se z obecné konstrukce, že při odvolání daru má obdarovaný vydat, co z daru ještě má, ať již jde o darovaný objekt, anebo obohacení, které z daru získal a dosud má, např. při transformaci daru. Základem tohoto pojetí je fakt, že obdarovaný se nabytím daru stává jeho plným a neomezeným vlastníkem, který s darovaným předmětem může nakládat podle své vlastní vůle. Ví-li však obdarovaný, nebo musí-li z okolností předpokládat, že dar bude odvolán, a zbaví-li se daru, aby zmařil jeho vydání, vznikne mu odvoláním daru povinnost vydat (popř. nahradit v penězích) to, čeho se obmyslně zbavil.

Z uvedených zásad se navrhuje dvě výjimky.

Prvá směřuje ku prospěchu obdarovaného. Vyplývá z ustanovení o odvolání daru pro nouzi. I tu je rozsah povinnosti obdarovaného sice limitován nanejvýš tím, co on z daru ještě má, zároveň se však má uplatnit pravidlo, že povinnost nemusí zasáhnout celý prospěch obdarovaného z daru, protože je zároveň omezena rozsahem potřeby nutné výživy oprávněných osob. Nedosahuje-li tudíž tato potřeba výše, v jaké má obdarovaný ještě obohacení z daru, bude obdarovaný povinen krýt nanejvýš jen to, co je k nutné výživě potřebné. Přesáhne-li naopak potřeba nutné výživy výši obohacení z daru, bude obdarovaný povinen plnit jen v rozsahu svého obohacení.

Druhá výjimka favorizuje dárce. Byl-li odvolán dar pro nevděk, navrhuje se výslovně stanovit, že tehdy má dárce právo odstoupit od darovací smlouvy a požadovat vrácení celého daru. Toto právo je konstruováno jako osobní právo dárce, neboť jen vůči němu je obdarovaný vázán vděkem. Na dárcevy dědice tedy nepřechází; ti se případně mohou domáhat navrácení daru jen v rozsahu trvajících obohacení obdarovaného.

Oddíl 2

Koupě

Pododdíl 1

Obecná ustanovení

§ 1795

(1) Kupní smlouvou se prodávající zavazuje, že kupujícímu odevzdá věc určenou jednotlivě nebo podle druhu (předmět koupě) a umožní mu nabýt vlastnické právo k ní, a kupující se zavazuje, že věc převezme a zaplatí prodávajícímu kupní cenu.

(2) Neplyne-li ze smlouvy nebo zvyklostí něco jiného, jsou prodávající a kupující zavázáni splnit své povinnosti současně.

§ 1796

Kupní cena je ujednána dostatečně určitě, je-li ujednán alespoň způsob jejího určení.

§ 1797

Náklady spojené s odevzdáním věci v místě plnění nese prodávající. Náklady spojené s převzetím věci nese kupující.

§ 1798

(1) Na kupujícího přechází nebezpečí škody na věci současně s nabytím vlastnického práva. Nabude-li kupující vlastnické právo před odevzdáním věci, má prodávající až do odevzdání věci práva a povinnosti schovatele.

(2) Při uzavření smlouvy s odkládací podmínkou přechází nebezpečí škody na věci na kupujícího nejdříve dnem splnění podmínky.

§ 1799

Tomu, kdo koupí budoucí užítky věci úhrnkem nebo s nadějí na nejisté budoucí užítky, patří všechny užítky řádně vytěžené. Nese však ztrátu, bylo-li jeho očekávání zmařeno.

§ 1800

Prodávající upozorní kupujícího při sjednávání kupní smlouvy na vady věci, o nichž ví.

K § 1795 až 1800:

Úprava neobchodní a obchodní kupní smlouvy byla dosud oddělena a svěřena občanskému i obchodnímu zákoníku v podobě tzv. komplexních úprav. Jejich dualismus vychází z duality soukromého práva promítnuté jak do kodifikace obecného občanského práva, tak i obchodního práva. Ta má své historické příčiny, ale v různých evropských státech byly tyto zdvojené úpravy postupně odstraňovány (poprvé ve Švýcarsku r. 1881; následovaly Itálie, Nizozemsko, Rusko aj.). Naši dosavadní zákonnou úpravu kupní smlouvy poznamenaly různé vlivy. Úprava občanského zákoníku je stále ovlivněna socialistickými tradicemi a pro rekodifikaci je použitelná jen podmíněně. Úprava v obchodním zákoníku vcelku sleduje standardní pojetí, zabíhá však do mnohomluvnosti a nemírné kazuistiky. Přesto byla po očištění od těchto nedostatků vzata za základ tohoto návrhu (pokud se jedná o případy mobiliární koupě).

Koncepčně se osnova inspiruje švýcarskou úpravou v tom smyslu, že nejprve se formulují obecná ustanovení společná pro všechny případy koupě. Následují ustanovení o koupi movitých věcí, odchylky vztahující se ke koupi nemovitých věcí a ustanovení o vedlejších doložkách v kupní smlouvě. Na závěr oddílu jsou připojena zvláštní ustanovení o prodeji v obchodě, která má význam pro tzv. spotřebitelské právo.

Obecná ustanovení sledují pojmové vymezení kupní smlouvy a řešení otázky určitosti kupní ceny, jakož i stanovení základních povinností stran, přičemž se zvláštní zřetel bere na otázky spojené s plněním a přechodem nebezpečí škody na věci.

Pododdíl 2

Koupě movité věci

Základní ustanovení

§ 1801

(1) Jako koupě movité věci se posoudí každá koupě, jejímž předmětem není nemovitá věc, jakož i koupě součásti nemovitě věci, má-li kupující podle smlouvy nabýt součást po oddělení jako věc movitou.

(2) Mají-li strany vůli uzavřít kupní smlouvu bez určení kupní ceny, platí za sjednanou kupní cena, za niž se týž nebo srovnatelný předmět v době uzavření smlouvy a za obdobných smluvních podmínek obvykle prodává.

§ 1802

(1) Smlouva o dodání věci, která má být teprve vyrobena, se posoudí jako kupní smlouva, ledaže se ten, komu má být věc dodána, zavázal předat druhé straně podstatnou část toho, čeho je k vyrobení věci zapotřebí.

(2) Za kupní smlouvu se nepovažuje smlouva, podle níž převážná část plnění dodavatele spočívá ve výkonu činnosti.

K § 1801 a 1802:

Mobiliární koupě je vymezena předmětem, kterým je movitá věc. Nerozhoduje přitom výchozí stav, ale stav, v jakém má kupující věc nabýt. Proto se ustanoveními o koupi movitých věcí spravují i případy, kdy je prodána součást věci nemovité (plody, materiál ze stavby nebo z lomu apod.), kterou má kupující nabýt podle smlouvy jako věc movitou. Zároveň se stanoví kritéria pro rozlišení kupní smlouvy od smlouvy o dílo, což má praktický význam při koupi věci, která ještě není vyrobena. Tato kritéria jsou formulována jako hledisko materiálu a hledisko práce a vycházejí z dosavadní úpravy (§ 410 obchodního zákoníku). Osnova se zvláště nezmiňuje o případě montáže věci, jak činí § 410 obch. z., neboť i v tomto případě se jedná o hledisko činnosti a případ musí být posouzen podle tohoto kritéria (tj. zda montáž je činnost z hlediska závazku podstatná čili nic).

Povinnosti prodávajícího

§ 1803

Prodávající kupujícímu odevzdá věc, jakož i doklady, které se k věci vztahují, a umožní kupujícímu nabýt vlastnického práva k věci v souladu se smlouvou.

§ 1804

Prodávající splní povinnost odevzdat věc kupujícímu, umožní-li mu nakládat s věcí v místě plnění a včas mu to oznámí.

§ 1805

(1) Má-li kupující určit dodatečně vlastnosti předmětu koupě a neučiní-li to včas, určí je prodávající sám a oznámí kupujícímu, jaké vlastnosti určil. Přitom přihlédně k potřebám kupujícího, které zná.

(2) Kupující má právo sdělit prodávajícímu odchylné určení vlastností předmětu koupě, než jaké určil prodávající; neučiní-li to bez zbytečného odkladu po oznámení prodávajícího, je vázán tím, co určil prodávající.

§ 1806

Má-li prodávající věc odeslat, odevzdá věc kupujícímu předáním prvním dopravci k přepravě pro kupujícího a umožní kupujícímu uplatnit práva z přepravní smlouvy vůči dopravci.

§ 1807

(1) Při odeslání nastanou účinky odevzdání věci kupujícímu jejím předáním dopravci, označí-li prodávající věc zjevně a dostatečně jako zásilku pro kupujícího.

(2) Neoznačí-li prodávající věc, nastanou účinky odevzdání, oznámí-li prodávající kupujícímu bez zbytečného odkladu, že mu věc odeslal, a určí-li ji dostatečně v oznámení. Bez tohoto oznámení je věc kupujícímu odevzdána, až předá-li mu ji dopravce.

§ 1808

Lhůta, v níž má prodávající plnit, běží ode dne účinnosti smlouvy. Má-li však kupující splnit určitou povinnost ještě před odevzdáním věci, začíná lhůta, v níž má prodávající plnit, běžet ode dne splnění této povinnosti.

§ 1809

Dodá-li prodávající větší množství věcí, než bylo ujednáno, je kupní smlouva uzavřena i na přebytečné množství, ledaže je kupující bez zbytečného odkladu odmítl.

§ 1810

(1) Prodávající předá kupujícímu doklady potřebné k převzetí a užívání věci. Má-li k předání dojít při zaplacení kupní ceny, předá prodávající doklady v místě placení.

(2) Doklady, které se týkají přepravy a jsou nutné k převzetí věci a volnému nakládání s ní, předá prodávající kupujícímu bez zbytečného odkladu po jejich vydání.

(3) Jiné doklady určené ve smlouvě předá prodávající kupujícímu při odevzdání věci.

K § 1803 až 1810:

Pod označení "Povinnosti prodávajícího" je shrnut návrh těch ustanovení, pro jejichž obsah jsou povinnosti prodávajícího určující a podstatné. Název pododdílu byl po vzoru obchodního zákoníku zachován, třebaže se v některých ustanoveních navrhuje upravit i práva prodávajícího (např. právo určit za stanovených podmínek dodatečně vlastnosti prodávané věci), ba i práva kupujícího (např. právo odmítnout věci dodané v přebytečném množství), protože ze systematického hlediska a v zájmu srozumitelnosti navrhované úpravy nelze tato doplňující pravidla od povinností prodávajícího oddělit.

Předmět koupě

§ 1811

Prodávající odevzdá kupujícímu předmět koupě v ujednaném množství, jakosti a provedení. Nejsou-li jakost a provedení ujednány, plní prodávající v jakosti a provedení vhodných pro účel patrný ze smlouvy; jinak pro účel obvyklý.

§ 1812

Při určení jakosti nebo provedení podle smluveného vzorku nebo předlohy musí věc jakostí nebo provedením odpovídat vzorku nebo předloze. Liší-li se jakost nebo provedení určené ve smlouvě a vzorek nebo předloha, rozhoduje smlouva. Určí-li smlouva a vzorek jakost nebo provedení věci rozdílně, nikoli však rozporně, musí věc odpovídat smlouvě i vzorku nebo předloze.

§ 1813

Není-li ujednáno, jak má být věc zabalena, zabalí prodávající věc podle zvyklostí; nejsou-li, pak způsobem potřebným pro uchování věci a její ochranu. Stejným způsobem opatří prodávající věc pro přepravu.

§ 1814

Při prodeji množství určeného smlouvou jen přibližně, určí přesné množství prodávající. Má se za to, že odchylka nesmí přesáhnout pět procent množství určeného ve smlouvě.

K § 1811 až 1814:

Předmětem mobiliární koupě je věc movitá. Osnova také jinde důsledně používá termín »věc«, v názvu pododdílu a v jeho uvozovacím ustanovení bylo ze stylistických důvodů zvoleno označení »předmět koupě« namísto »věc jako předmět koupě«, a to i se zřetelem k stylizaci návrhu základního ustanovení o kupní smlouvě [srov. »věc určená jednotlivě nebo podle druhu (předmět koupě)«]. Věcně návrh ustanovení vychází ze stávajícího pojetí obchodního zákoníku.

Práva z vad věci

§ 1815

(1) Věc je vadná, nemá-li vlastnosti stanovené v § 1811. Za vadu se považuje i plnění jiné věci. Za vadu se považují i vady v dokladech nutných pro užívání věci.

(2) Plyne-li z prohlášení prodávajícího nebo z jiného dokladu, že prodávající dodal menší množství věcí, nevztahují se na chybějící věci ustanovení o vadách.

§ 1816

- (1) Věc má právní vadu, nenabyli-li kupující k ní vlastnické právo.
- (2) Věc má právní vadu i tehdy, omezuje-li vlastnické právo kupujícího právo třetí osoby, aniž kupující převzal povinnost podrobit se takovému omezení.

§ 1817

Omezení vlastnického práva kupujícího právem třetí osoby z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví nezakládá právní vadu předmětu koupě, věděl-li kupující o takovém omezení v době uzavření smlouvy, anebo musel-li o něm vědět.

§ 1818

(1) Právo kupujícího z vadného plnění zakládá vada, kterou má věc při přechodu nebezpečí škody na kupujícího, byť se projeví až později. Právo kupujícího založí i později vzniklá vada, kterou prodávající způsobil porušením své povinnosti.

(2) Povinnosti prodávajícího ze záruky za jakost tím nejsou dotčeny.

§ 1819

(1) Při předčasném plnění může prodávající odstranit vady do doby určené pro odevzdání věci. Výkonem svého práva nesmí kupujícímu způsobil nepřiměřené obtíže nebo výdaje. Právo kupujícího na náhradu škody tím není dotčeno.

(2) Odstavec 1 platí obdobně i pro vady dokladů.

§ 1820

(1) Způsobil-li vadu při výrobě použití věci, kterou kupující předal prodávajícímu, nejsou tím práva kupujícího z vady dotčena. To neplatí, prokáže-li prodávající, že na nevhodnost předané věci kupujícího včas upozornil a kupující na jejím použití trval, anebo prokáže-li, že nevhodnost předané věci ani při vynaložení dostatečné péče nemohl zjistit.

(2) Způsobil-li vadu věci postup prodávajícího podle návrhů, vzorků nebo podkladů, které mu kupující opatřil, použije se odstavec 1 obdobně.

§ 1821

Musel-li kupující vadu poznat s vynaložením obvyklé pozornosti již při uzavření smlouvy, nemá práva, která by mu z této vady jinak vznikla. To neplatí, ujistil-li ho prodávající výslovně, že věc je bez vad, anebo zastřel-li vadu lstivě.

§ 1822

Kupující věc podle možnosti prohlédne co nejdříve po přechodu nebezpečí škody na věc a přesvědčí se o jejích vlastnostech a množství.

§ 1823

(1) Odesílá-li prodávající věc, může kupující odložit prohlídku do doby, kdy je věc dopravena do místa určení.

(2) Je-li věc během přepravy směřována do jiného místa určení, anebo kupujícím dále odeslána, aniž měl možnost věc prohlédnout, a prodávající v době uzavření smlouvy věděl nebo musel vědět o možnosti takové změny místa určení nebo takového dalšího odeslání, může kupující prohlídku odložit do doby, kdy je věc dopravena do nového místa určení.

§ 1824

(1) Je-li vadné plnění podstatným porušením smlouvy, má kupující právo:

- a) na odstranění vady dodáním nové věci bez vady nebo dodáním chybějící věci,
- b) na odstranění vady opravou věci,
- c) na přiměřenou slevu z kupní ceny, nebo
- d) odstoupit od smlouvy.

(2) Kupující sdělí prodávajícímu, jaké právo si zvolil, při oznámení vady, nebo bez zbytečného odkladu po oznámení vady. Provedenou volbu nemůže kupující změnit bez souhlasu prodávajícího. To neplatí, žádal-li kupující opravu vady, která se ukáže jako neopravitelná. Neodstraní-li prodávající vady zboží v přiměřené lhůtě či oznámí-li kupujícímu, že vady neodstraní, může kupující požadovat místo odstranění vady přiměřenou slevu z kupní ceny, anebo může odstoupit od smlouvy.

(3) Ne zvolí-li kupující své právo včas, má práva podle § 1825.

§ 1825

(1) Je-li vadné plnění nepodstatným porušením smlouvy, má kupující právo na odstranění vady, anebo na přiměřenou slevu z kupní ceny. Žádá-li kupující odstranění vady, může jiná práva z odpovědnosti za vady uplatnit po marném uplynutí přiměřené lhůty k odstranění vady, nebo poté, co prodávající odstranění vady odmítl.

(2) Dokud kupující neuplatní právo na slevu z kupní ceny nebo neodstoupí od smlouvy, může prodávající dodat, co chybí, nebo odstranit právní vadu. Jiné vady může prodávající odstranit podle své volby opravou věci nebo dodáním nové věci; volba nesmí kupujícímu způsobit nepřiměřené náklady.

(3) Neodstraní-li prodávající vadu věci včas, může kupující požadovat slevu z kupní ceny, anebo může od smlouvy odstoupit. Provedenou volbu nemůže kupující změnit bez souhlasu prodávajícího.

§ 1826

Při dodání nové věci vrátí kupující prodávajícímu na jeho náklady věc původně dodanou.

§ 1827

Do odstranění vady nemusí kupující platit část kupní ceny přiměřeně odpovídající odhadem jeho právu na přiměřenou slevu.

§ 1828

Čeho lze dosáhnout uplatněním práva z vady věci, to nelze uplatnit z jiného právního důvodu.

§ 1829

(1) Kupující nemůže odstoupit od smlouvy pro vadu věci, neoznámil-li vadu včas.

(2) Kupující nemůže odstoupit od smlouvy, ani požadovat dodání nové věci, nemůže-li věc vrátit v tom stavu, v jakém ji obdržel. To neplatí,

- a) došlo-li ke změně stavu v důsledku prohlídky za účelem zjištění vady věci,
- b) použil-li kupující věc ještě před objevením vady, anebo
- c) nezpůsobil-li kupující nemožnost vrácení věci v nezměněném stavu jednáním nebo opomenutím, anebo
- d) prodal-li kupující věc ještě před objevením vady, spotřeboval-li ji, anebo pozměnil-li věc při obvyklém použití; stalo-li se tak jen zčásti, vrátí kupující prodávajícímu, co ještě vrátit může, a dá kupujícímu náhradu do výše, v níž měl z použití věci prospěch.

§ 1830

(1) Soud nepřiznává právo z té vady, kterou kupující neoznámil bez zbytečného odkladu poté, co ji mohl při včasné prohlídce a dostatečné péči zjistit.

(2) Soud nepřiznává právo ze skryté vady, kterou kupující neoznámil bez zbytečného odkladu poté, co ji mohl při dostatečné péči zjistit, nejpozději však do dvou let od odevzdání věci.

(3) K účinkům podle odstavce 1 a 2 se přihlídně, jen namítne-li prodávající, že kupující neoznámil vadu věci včas.

§ 1831

Ustanovení § 1825 se nepoužije, je-li vada důsledkem skutečnosti, o které prodávající v době odevzdání věci věděl, anebo musel vědět.

K § 1815 až 1831:

Na ustanovení o předmětu koupě navazují ustanovení o právních následcích vad plnění. Rovněž návrh těchto ustanovení vychází z dosavadní úpravy obchodního zákoníku. Ta je však oproštěna od některých ustanovení generálního významu, přenesených do obecné části obligačního práva, a od ustanovení nadbytečných nebo kazuistických. Posun je zejména v tom, že osnova zesiluje právní postavení kupujícího, kterému bylo plněno vadně. Opouští se hledisko vad opravitelných a neopravitelných jako základní kritérium pro určení práv kupujícího z vad věci a nahrazuje se hlediskem intenzity, jakou vadnost plnění porušuje smlouvu. Představuje-li vadné plnění podstatné porušení smlouvy, rozšiřují se práva kupujícího. Zejména se však opouští dosavadní koncepce prekluze práv z vad. Opožděné

ohlášení vad (notifikace, reklamace) nevede k zániku práva kupujícího; soud k němu *ex officio* nebude přihlížet a práva z vad kupujícímu v takovém případě nepřizná pouze, vzneseli-li v tom směru prodávající námitku.

Záruka za jakost

§ 1832

Zárukou za jakost se prodávající zavazuje, že věc bude po určitou dobu způsobilá, k použití pro obvyklý účel nebo že si zachová obvyklé vlastnosti. Tyto účinky má i vyznačení záruční doby nebo doby použitelnosti věci na obalu. Záruka může být poskytnuta i na jednotlivou součást věci.

§ 1833

Při určení různých záručních dob smlouvou a záručním prohlášením platí doba z nich nejdelší. Ujednají-li však strany jinou záruční dobu, než jaká je vyznačena na obalu jako doba použitelnosti, má ujednání přednost.

§ 1834

(1) Záruční doba běží od odevzdání věci kupujícímu; byla-li věc podle smlouvy odeslána, běží od dojití věci do místa určení. Má-li koupenou věc uvést do provozu někdo jiný než prodávající, běží záruční doba až ode dne uvedení věci do provozu, pokud kupující objednal uvedení do provozu nejpozději do tří týdnů od převzetí věci a řádně a včas poskytl k provedení služby potřebnou součinnost.

(2) Záruční doba neběží po dobu, po kterou kupující nemůže užívat věc pro vadu, za niž prodávající odpovídá a kterou kupující oznámil.

§ 1835

Kupující nemá práva ze záruky, způsobila-li vadu po přechodu nebezpečí škody na věci na kupujícího vnější událost. To neplatí, způsobil-li ji prodávající.

§ 1836

Pro oznámení vady a uplatnění práv z odpovědnosti za vady, na něž se vztahuje záruka, platí obdobně ustanovení § 1883 až § 1890.

K § 1832 až 1836:

Pojetí záruky za vady je pro obecné občanské právo nové. Platný občanský zákoník vychází z někdejšího pojetí služeb, které vzniklo za jiných společenských podmínek v 60. letech a bylo spojeno s institutem zákonné záruky, kterou standardní právní úpravy neznají. Osnova se vrací ke standardnímu řešení (z něhož vychází již nyní platný obchodní zákoník) a odděluje od sebe práva, která kupujícímu vznikají z vad plnění ze zákona a která vznikají

kupujícímu ze záruky za jakost. Dohodnou-li se strany na záruce za jakost, anebo zaručí-li se za jakost jednostranným prohlášením prodávající sám, může tím být garantována jakost věci z hlediska časového nebo co do vlastností. Záruka za jakost však nemůže vylučovat zákonnou úpravu práv z vad věci (což je praktické zejména u skrytých vad).

Povinnosti kupujícího

§ 1837

Kupující zaplatí kupní cenu a věc převezme.

§ 1838

(1) Kupující nemusí zaplatit kupní cenu, dokud nemá možnost si věc prohlédnout. To neplatí, byl-li dohodnut takový způsob předání věci, který možnost prohlídky vylučuje.

(2) Při určení ceny podle hmotnosti se má za to, že rozhoduje čistá hmotnost předmětu koupě.

§ 1839

(1) Je-li kupující v prodlení s převzetím věci nebo s placením kupní ceny, uchová prodávající věc, může-li s ní nakládat, pro kupujícího způsobem přiměřeným okolnostem.

(2) Převzal-li kupující věc, kterou zamýšlí odmítnout, uchová ji způsobem přiměřeným okolnostem.

(3) Kdo uchovává věc pro druhou stranu, může ji zadržet, dokud mu druhá strana neuhradí účelně vynaložené náklady spojené s uchováním věci.

Nebezpečí škody na věci

§ 1840

(1) Nebezpečí škody přechází na kupujícího převzetím věci.

(2) Týž následek má, nepřevezme-li kupující věc, ač mu s ní prodávající umožnil nakládat.

§ 1841

Má-li kupující převzít věc od třetí osoby, přechází na něho nebezpečí škody okamžikem, kdy mohl s věcí nakládat, ne však dříve než v době určené jako čas plnění.

§ 1842

(1) Předá-li prodávající dopravci věc pro přepravu ke kupujícímu v místě určeném kupní smlouvou, přechází na kupujícího nebezpečí škody předáním věci dopravci v tomto místě, a nebylo-li místo smlouveno, předáním prvnímu dopravci pro přepravu do místa určení.

(2) Je-li při uzavření smlouvy věc již přepravována, přechází nebezpečí škody na věci na kupujícího předáním věci prvnímu dopravci. Prodávající však nese škodu, k níž došlo před uzavřením smlouvy, a prodávající o ní věděl, anebo o ní vzhledem k okolnostem vědět měl.

§ 1843

Nebezpečí škody na věci určené podle druhu nepřejde na kupujícího, který věc nepřevzal, dříve než věc bude pro účel smlouvy dostatečně oddělena a odlišena od jiných věcí téhož druhu.

§ 1844

(1) Škoda na věci, vzniklá po přechodu nebezpečí škody na věci na kupujícího, nemá vliv na jeho povinnost zaplatit kupní cenu, ledaže prodávající škodu způsobil porušením své povinnosti.

(2) Odstavec 1 se nepoužije, uplatnil-li kupující právo žádat dodání náhradní věci, nebo odstoupil-li od smlouvy.

K § 1837 až 1844:

Podle obecného pravidla *casum sentit dominus* stíhá nebezpečí náhodné škody na věci jejího vlastníka, a tudíž i na kupující přechází nebezpečí škody na předmětu koupě s nabytím vlastnického práva. Jedná-li se o mobiliární koupi, pak se toto obecné pravidlo uplatnit nemůže. Z toho důvodu se navrhuje stanovit, konvenčně k standardním úpravám, že při koupi movitých věcí přechází nebezpečí škody na věci jejím převzetím, případně nastane-li jiná skutečnost, která převzetí nahrazuje.

Svépomocný prodej

§ 1845

(1) Prodlením strany s převzetím věci vzniká druhé straně právo věc po předchozím upozornění na účet prodlévajícího vhodným způsobem prodat poté, co prodlévajícímu poskytla dodatečnou přiměřenou lhůtu k převzetí.

(2) Totéž platí, prodlévá-li strana s placením, kterým je předání věci podmíněno.

§ 1846

Hrozí-li věci rychlá zkáza a není-li na upozornění čas, není upozornění nutné.

K § 1845 a 1846:

Je-li některá ze smluvních stran povinna věc převzít (nemusí se jednat jen o kupujícího, nýbrž i o prodávajícího, kterému vzniká povinnost převzít od kupujícího věc s vadou, věci

dodané v přebytkém množství atp.) od druhé smluvní strany a neučiní-li to, pak nelze tuto druhou stranu nutit, aby nepřevzatou věc u sebe uchovávala po neúměrně dlouhou dobu. Proto se navrhuje založit jí právo věc svépomocně, a tudíž i vlastním jménem, prodat. Protože se však při svépomocném prodeji jedná o prodej cizí věci, děje se takový prodej na účet toho, kdo se ocitl s převzetím věci v prodlení. Z toho důvodu musí být výtěžek z prodeje vydán prodlévající straně; to však nebrání, aby ten, kdo věc prodal, započtl k tíži tohoto výtěžku účelně vynaložené náklady, které mu vznikly úschovou věci a následně i jejím prodejem.

Pododdíl 3 **Koupě nemovité věci**

§ 1847

Při prodeji a koupi nemovité věci vyžaduje kupní smlouva formu podle § 458. Pro ujednání o výhradě vlastnického práva, právu zpětné koupě, zákazu zcizení nebo zatížení, o výhradě předkupního práva nebo lepšího kupce, jakož i pro ujednání o koupi na zkoušku však postačí i jiná forma, nemá-li být takovým ujednáním k nemovité věci zřízeno věcné právo.

§ 1848

(1) Kupující má právo na přiměřenou slevu z kupní ceny, nemá-li pozemek výměru určenou v kupní smlouvě. Nemá-li však pozemek výměru zapsanou ve veřejném seznamu, má kupující právo na přiměřenou slevu z kupní ceny, jen bylo-li to ujednáno.

(2) Neoznámil-li kupující prodávajícímu skrytou vadu stavby spojené se zemí pevným základem do pěti let od nabytí, soud kupujícímu právo z vady nepřizná, namítne-li kupující, že vada nebyla včas oznámena.

§ 1849

Ujednají-li strany, kdy má kupující nemovitou věc převzít, náleží kupujícímu od ujednané doby převzetí plody a užitky nemovité věci. Ve stejné době přejde nebezpečí škody na věci na kupujícího.

§ 1850

V ostatním se na smlouvu o koupi nemovité věci použijí přiměřeně ustanovení o koupi movitých věcí.

K § 1847 až 1850:

Osnova navrhuje stanovit v nezbytném rozsahu odchylky, které si vyžadují případy koupě nemovité věci. Podstatná je zejména základní úprava následků vadného plnění.

Pododdíl 4

Vedlejší ujednání při kupní smlouvě

Výhrada vlastnického práva

§ 1851

Vyhradí-li si prodávající k věci vlastnické právo, má se za to, že se kupující stane vlastníkem teprve úplným zaplacením kupní ceny. Nebezpečí škody na věci však na kupujícího přechází již jejím převzetím.

§ 1852

Je-li nabytí vlastnického práva kupujícím podmíněno zaplacením kupní ceny ve splátkách, nezakládá prodlení kupujícího se splátkou nepřesahující desetinu kupní ceny samo o sobě právo kupujícího od smlouvy odstoupit a požadovat vrácení věci, pokud kupující splátku zaplatí nejpozději v době splatnosti následující splátky a společně s ní.

§ 1853

Výhrada vlastnického práva působí vůči věřitelům kupujícího jen bylo-li ujednání pořízeno ve formě veřejné listiny, popřípadě bylo-li pořízeno v písemné formě a podpisy stran úředně ověřeny, leč tehdy až ode dne úředního ověření podpisů. Výhrada vlastnického práva působí vůči věřitelům kupujícího jen bylo-li ujednání pořízeno v písemné formě, podpisy stran úředně ověřeny a listina podepsána před osobou nebo orgánem pověřenými legalizací, anebo bylo-li pořízeno ve formě veřejné listiny. Je-li však výhrada vlastnického práva ujednána ohledně věci zapsané do veřejného seznamu, působí vůči třetím osobám, jen byla-li do tohoto seznamu zapsána.

Výhrada zpětné koupě

§ 1854

(1) Při ujednání výhrady zpětné koupě má prodávající právo, aby mu kupující na požádání věc za úplatu převedl zpět. Kupující vrátí prodávajícímu věc v nezhoršeném stavu a prodávající kupujícímu vrátí kupní cenu; tím jsou vyrovnány i užitky z peněz a plody z věci snad vytěžené.

(2) Právo z výhrady zpětné koupě přechází na dědice a lze je zcizit, jen je-li to výslovně ujednáno.

§ 1855

Vynaložil-li kupující na věc náklad k jejímu zlepšení, anebo mimořádný náklad pro její zachování, náleží mu stejná náhrada jako poctivému držiteli; pokud se ale zmaří vrácení věci nebo zhorší její hodnota z důvodů, za které kupující odpovídá, nahradí prodávajícímu škodu.

§ 1856

Při ujednání výhrady zpětné koupě se strany zároveň dohodnou o délce doby, v níž může prodávající požádat o vrácení věci; pokud se strany nedohodly, platí za dohodnutou doba tři

let ode dne, kdy kupující nabyl k věci vlastnické právo, jedná-li se o věc movitou, a doba deseti let, jedná-li se o věc nemovitou.

§ 1857

Byla-li výhrada zpětné koupě ujednána k věci zapsané do veřejného seznamu jako právo věcné, lze věc zatížit jen se souhlasem toho, pro koho je právo zpětné koupě ve veřejném seznamu zapsáno.

§ 1858

Výhrada zpětného prodeje

Ustanovení o zpětné koupi se obdobně použijí i na ujednání, kterým si kupující vymíní, že věc prodá zpět prodávajícímu.

§ 1859

Předkupní právo

(1) Je-li ujednáno předkupní právo, může se předkupník domáhat, aby mu prodávající nabídl věc ke koupi, kdyby ji chtěl prodat třetí osobě (koupěchtivému). Předkupní právo lze ujednat i mimo souvislost s kupní smlouvou.

(2) Předkupní právo lze zvláštním ujednáním rozšířit na jiné způsoby zcizení.

§ 1860

Náleží-li předkupní právo několika osobám společně, mohou je uplatnit jen v celku. Zanikne-li však předkupní právo některé z nich, nebo neuplatní-li je, mohou zbývající předkupníci uplatnit předkupní právo v celku.

§ 1861

Předkupní právo přechází na dědice a lze je zcizit, je-li to zvlášť ujednáno.

§ 1862

(1) Je-li předkupní právo zřízeno jako právo věcné, opravňuje předkupníka domáhat se vůči nástupci druhé strany, jenž věc nabytí koupí nebo způsobem postaveným ujednáním o předkupním právu koupi na roveň, aby mu věc za příslušnou úplatu převedl.

(2) Nabude-li nástupce vlastnické právo k věci jiným způsobem, přechází na něho povinnost nabídnout předkupníkovi věc ke koupi za podmínek, kterými byl vázán jeho předchůdce.

(3) Nekoupí-li předkupník nabídnutou věc, zůstává mu předkupní právo zachováno.

§ 1863

(1) Povinnost prodávajícího nabídnout věc předkupníkovi ke koupi dospěje uzavřením smlouvy s koupěchtivým; platí, že smlouva je uzavřena s rozvazovací podmínkou uplatnění předkupního práva.

(2) Ujedná-li prodávající s koupěchtivým, že od smlouvy s ním odstoupí, pokud předkupník uplatní předkupní právo, nebo že se smlouva zruší, pokud předkupník předkupní právo neuplatní, jsou taková ujednání vůči předkupníkovi neúčinná.

(3) K ujednáním odporujícím odstavcům 1 a 2 se nepřihlíží.

§ 1864

(1) Nabídku učiní prodávající předkupníkovi ohlášením všech podmínek. Při nabídce se vyžaduje oznámení obsahu smlouvy uzavřené s koupěchtivým. Nabídka ke koupi nemovité věci vyžaduje písemnou formu.

(2) Přijme-li předkupník nabídku, uskuteční se koupě mezi prodávajícím a předkupníkem za týchž podmínek, jaké prodávající dohodl s koupěchtivým.

§ 1865

(1) Předkupník zaplatí kupní cenu v ujednané době, jinak do osmi dnů po nabídce u věci movité a u nemovité věci do tří měsíců po nabídce. Neučiní-li to, předkupní právo zanikne.

(2) Odložil-li prodávající koupěchtivému zaplacení kupní ceny na pozdější dobu nebo povolil-li mu placení ve splátkách, může se předkupník domáhat téže výhody, zajistí-li odloženou platbu dostatečnou jistotu.

§ 1866

(1) Předkupník zaplatí kupní cenu ve výši nabídnuté koupěchtivým a splní podmínky nabídnuté koupěchtivým vedle kupní ceny. Zavázal-li se koupěchtivý k vedlejšímu plnění, které předkupník poskytnout nemůže, zaplatí prodávajícímu jeho hodnotu. Nelze-li vedlejší plnění vyrovnat ani odhadní cenou, předkupní právo zanikne; to neplatí, byla-li by smlouva s koupěchtivým podle rozumného očekávání uzavřena i bez závazku k vedlejšímu plnění.

(2) Zavázal-li se koupěchtivý koupit věc společně s jinými za souhrnnou cenu, zaplatí předkupník poměrnou část souhrnné ceny. Prodávající může požadovat, aby předkupník koupil s věcí vše, co od ní nemůže být odděleno bez poškození.

Koupě na zkoušku

§ 1867

(1) Kdo koupí věc na zkoušku, kupuje s podmínkou, že věc ve zkušební době schválí.

(2) Zkušební doba u movitých věcí činí čtrnáct dní a u nemovitých věcí jeden rok od uzavření smlouvy. Plyne-li však z jednání o uzavření smlouvy, že věc má být prohlédnuta nebo vyzkoušena po odevzdání, běží zkušební doba ode dne odevzdání.

§ 1868

(1) Nepřevzal-li kupující věc, má podmínka povahu podmínky odkládací. Tato podmínka se považuje za zmařenou, jestliže kupující nesdělí prodávajícímu ve zkušební době, že věc schvaluje.

(2) Převzal-li kupující věc, má podmínka povahu podmínky rozvazovací. Platí, že kupující věc schválil, neodmítl-li ji neodmítne ve zkušební době.

(3) Kupující nemá právo věc odmítnout, nemůže-li ji vrátit ve stavu, v jakém ji převzal. K změnám vyvolaným vyzkoušením věci se nepřihlíží.

Výhrada lepšího kupce

§ 1869

(1) Uzavřením kupní smlouvy s výhradou lepšího kupce nabývá prodávající právo dát přednost lepšímu kupci, přihlásí-li se v určené době. Tato doba činí u movitých věcí tři dny a u nemovitých věcí jeden rok od uzavření smlouvy.

(2) Zda je nový kupec lepší, rozhoduje prodávající; může dát zejména přednost novému kupci, třebaže první nabízí vyšší cenu.

§ 1870

Obdobně jako u koupě na zkoušku se posoudí, ve kterých případech má výhrada lepšího kupce povahu podmínky odkládací a v kterých povahu podmínky rozvazovací.

Cenová doložka

§ 1871

Je-li ujednána cenová doložka, upraví se kupní cena věci dodatečně s přihlédnutím k výrobním nákladům. Neurčí-li se, které náklady jsou rozhodné, mění se kupní cena v poměru k cenovým změnám hlavních surovin potřebných k vyrobení věci.

§ 1872

(1) Neurčí-li strany, která doba rozhoduje pro posouzení cenových změn, přihlédne se k cenám v době uzavření smlouvy a v době, kdy měl prodávající věc dodat. Má-li se dodání věci uskutečnit během určité lhůty, rozhoduje doba skutečného včasného plnění, jinak konec této lhůty.

(2) Dodá-li prodávající věc s prodlením a jsou-li ceny rozhodných složek výrobních nákladů nižší než ceny určené podle odstavce 1, přihlíží se k nižším cenám.

§ 1873

Práva a povinnosti stran z cenové doložky zaniknou, neuplatní-li oprávněná strana svá práva u druhé strany bez zbytečného odkladu po dodání věci.

§ 1874

Jiná vedlejší ujednání

Ujednají-li strany i jiné výhrady nebo podmínky připouštějící změnu nebo zánik práv a povinností z kupní smlouvy. Výhrada nebo podmínka zaniká nejpozději do roka od účinnosti kupní smlouvy, neuplatnil-li je v této době ten, kdo je z výhrady nebo podmínky oprávněn.

K § 1851 až 1874:

Vedlejší ujednání při kupní smlouvě mají velký praktický význam, a z toho důvodu věnují standardní zákoníky pozornost jejich úpravě. Platné právo upravuje demonstrativně výhradu vlastnictví (§ 601 občanského zákoníku, § 444 a 445 obchodního zákoníku, předkupní právo a právo zpětné koupě (§ 602 a násl. občanského zákoníku) a koupí na zkoušku a cenovou doložku (§ 471 a násl. obchodního zákoníku). Osnova z této úpravy vychází, přejímá ji v podstatném rozsahu, ale ve shodě se standardními evropskými zákoníky rozšiřuje výslovně upravené doložky ještě o výhradu zpětného prodeje a výhradu lepšího kupce, přičemž ponechává i nadále výčet vedlejších ujednání jako demonstrativní.

K významnějším posunům dochází v návrhu úpravy ujednání o výhradě vlastnického práva a o právu předkupním.

Návrh ustanovení o výhradě práva vlastnického dává přednost konstrukci rozšířené výhrady vlastnického práva, jakou zvolil obchodní zákoník v § 445, čímž se stranám umožňuje vázat nabytí vlastnického práva kupujícím i na splnění jiné odkládací podmínky, než je jen zaplacení kupní ceny. Zároveň se navrhuje stanovit, že prodlení kupujícího se splátkou nepřesahujícího desetinu kupní ceny neopravňuje prodávajícího smlouvu zrušit, zaplatí-li kupující dlužnou splátku nejpozději s následující splátkou. Navržené ustanovení konkretizuje obecné pravidlo o podstatném a nepodstatném porušení smlouvy a odklízuje tak riziko zbytečných sporů, vzhledem k dispozitivní povaze však ani nebrání opačnému ujednání stran. S poučením v italské úpravě se navrhuje stanovit, že se prodávající nemůže dovolat svého vyhrazeného vlastnictví vůči věřitelům kupujícího, neprokáže-li hodnověrně, že mu výhrada vlastnického práva svědčí i kdy byla ujednána.

Návrh ustanovení o předkupním právu reaguje na praktické zkušenosti s dosavadní úpravou, která nedokonalostí vede k různým interpretacím a k celkové právní nejistotě. Nově navržená ustanovení vycházejí sice i nadále ze zdejší úpravy, ale návrh také podstatnou měrou přihlíží k propracované právní úpravě německé (§ 463 až 473 BGB).

Pododdíl 5

Zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě

§ 1875

(1) Je-li prodávajícím podnikatel, platí pro prodej při jeho podnikatelské činnosti kromě obecných ustanovení o kupní smlouvě i ustanovení tohoto pododdílu, ledaže je kupujícím také podnikatel a při uzavření smlouvy je z okolností zřejmé, že se koupě týká také jeho podnikatelské činnosti.

(2) Plnění, která se při prodeji věci obvykle neposkytují, je třeba zvláště dohodnout.

§ 1876

(1) Dodá-li prodávající věc na místo určené kupujícím, převezme kupující věc při dodání; v ostatních případech, není-li jiné dohody, převezme kupující věc při prodeji.

(2) Nepřevezme-li kupující věc v době uvedené v odstavci 1, náleží prodávajícímu úplata za uskladnění. Neujedná-li její výši strany, platí za ujednanou výše obvyklá.

§ 1877

(1) Převzetím koupené věci nabývá kupující k věci vlastnické právo.

(2) Při samoobslužném prodeji nabývá kupující vlastnické právo k věci zaplacením kupní ceny. Do té doby může kupující vrátit věc na původní místo. Vznikne-li na věci škoda před zaplacením kupní ceny, nahradí se podle obecných ustanovení.

§ 1878

(1) Prodávající odpovídá kupujícímu, že věc je při převzetí ve shodě s kupní smlouvou, zejména že věc nemá vady.

(2) Shodou s kupní smlouvou se rozumí, že věc

- a) má ujednané vlastnosti, popřípadě, není-li takového ujednání, vlastnosti, které prodávající nebo výrobce popsal, nebo které kupující očekával na základě reklamy jimi prováděné,
- b) vyhovuje požadavkům právních předpisů,
- c) je v odpovídajícím množství, míře nebo hmotnosti a
- d) hodí se k účelu, který prodávající pro použití věci uvádí nebo pro který se věc obvykle používá.

§ 1879

Připouští-li to povaha koupě, má kupující právo, aby byla věc před ním přezkontrolována nebo aby byly předvedeny její funkce.

§ 1880

U zužitelné věci se vyznačí doba nejkratší trvanlivosti, popřípadě, u věci podléhající rychlé zkáze, doba, po kterou lze věc použít.

§ 1881

Má-li věc vadu, která nebrání užívat věc k určenému účelu, lze ji prodat jen za nižší cenu, než je obvyklá cena bezvadné věci. Prodávající kupujícího upozorní, že věc má vadu a o jakou vadu se jedná, není-li to zřejmé již z povahy prodeje.

Práva z vad věci

§ 1882

(1) Kupující je oprávněn uplatnit právo z vady, která se projeví

- a) potraviny v době osmi dnů,
- b) krmiva v době tří týdnů,

- c) zvířete v době šesti týdnů,
- d) u spotřebního zboží v době dvaceti čtyř měsíců od převzetí.

(2) Je-li na prodávané věci, na jejím obalu nebo v návodu k ní připojeném vyznačena doba, po kterou lze věc použít, použijí se ustanovení o záruce za jakost.

§ 1883

(1) Požádá-li o to kupující, potvrdí mu prodávající v písemné formě v jakém rozsahu a po jakou dobu trvají jeho povinnosti v případě vadného plnění. V potvrzení uvede i své jméno, sídlo a identifikující číslo, popřípadě i další údaje potřebné ke zjištění jeho totožnosti.

(2) Je-li to potřebné, vysvětlí prodávající v potvrzení srozumitelným způsobem obsah, rozsah, podmínky a dobu trvání své odpovědnosti i způsob, jakým lze uplatnit práva z ní plynoucí. V potvrzení prodávající zároveň uvede, že práva kupujícího, která se ke koupi věci vážou podle zvláštních právních předpisů, nejsou dotčena. Nesplnění těchto povinností není na újmu platnosti potvrzení.

(3) Nebrání-li tomu povaha věci, lze potvrzení podle odstavce 1 nahradit dokladem o zakoupení věci obsahujícím uvedené údaje.

§ 1884

Ustanovení § 1868 se nepoužije

- a) u věci prodávané za nižší cenu na vadu, pro kterou byla nižší cena sjednána,
- b) u použité věci na vadu odpovídající míře používání nebo opotřebení, kterou věc měla při převzetí kupujícím.

§ 1885

Při prodeji použité věci se prodávající může s kupujícím dohodnout o zkrácení doby uvedené v § 1882 odst. 1 písm. a), ne však více než o polovinu; tuto dobu prodávající uvede v potvrzení nebo v dokladu o prodeji věci.

§ 1886

(1) Není-li věc v souladu s kupní smlouvou, když ji kupující převzal, má kupující práva uvedená v § 1824 a 1825. To neplatí, věděl-li kupující před převzetím věci o rozporu s kupní smlouvou, anebo způsobil-li jej sám.

(2) Nevylučuje-li to povaha věci, pak se má za to, že tu rozpor s kupní smlouvou byl již při převzetí věci, projeví-li se v průběhu šesti měsíců od převzetí.

§ 1887

(1) Není-li to vzhledem k povaze vady nepřiměřené, může kupující žádat dodání nové věci bez vad, i když vada nepůsobí podstatné porušení smlouvy; týká-li se vada jen součástí věci, pak výměnu součástí.

(2) Stejné právo má kupující, jedná-li se o odstranitelné vady, ale kupující nemůže pro opětovné vyskytnutí vady po opravě nebo pro větší počet vad věc řádně užívat.

§ 1888

Má-li věc vadu, z níž je prodávající zavázán, a jedná-li se o věc prodávanou za nižší cenu nebo o věc použitou, má kupující místo práva na výměnu věci právo na přiměřenou slevu.

§ 1889

(1) Práva z vady se uplatňují u prodávajícího, u kterého věc byla koupena. Je-li však v potvrzení podle § 1883 uvedena jiná osoba určená k opravě, která je v místě prodávajícího nebo v místě pro kupujícího bližším, uplatní kupující právo na opravu u toho, kdo je určen k provedení opravy. Osoba takto určená k opravě provede opravu ve lhůtě dohodnuté mezi prodávajícím a kupujícím při koupi věci.

(2) Právo z vady u věci, která se rychle kazí, musí být uplatněno nejdéle v den následující po koupi.

§ 1890

Prodávající potvrdí kupujícímu v písemné formě, kdy právo uplatnil, jakož i provedení opravy a o dobu jejího trvání.

§ 1891

Ujednají-li strany ještě předtím, než kupující může uplatnit právo z vady věci, že se jeho práva omezí nebo že zanikají, nepřihlíží se k tomu.

K § 1875 až 1891:

Osnova zachovává s určitými stylistickými a systematickými úpravami zvláštní ustanovení o prodeji v obchodě. Vzhledem k věcnému posunu rekonstrukce je výslovně vyjádřeno, že se ustanovení o prodeji v obchodě nepoužijí tehdy, kupuje-li věc v obchodě podnikatel ve zřejmé souvislosti s vlastní podnikatelskou činností. Některá ustanovení obecné povahy (např. vztahující se k návodu, k právním následkům odstranění vad dodáním nové věci nebo k právním následkům neodborného uvedení věci prodávajícím do provozu) jsou přesunuta do obecných ustanovení o právech z vad plnění.

Pododdíl 6

Zvláštní ustanovení o koupi závodu

§ 1892

(1) Koupí závodu nabývá kupující vše, co závod tvoří jako celek, v rozsahu určeném ve smlouvě.

(2) Má se za to, že je kupní cena ujednána na základě údajů o převáděném jmění v účetních záznamech o prodávaném závodě a ve smlouvě ke dni jejího uzavření; má-li

smlouva nabýt účinnosti později, mění se kupní cena v závislosti na zvýšení nebo snížení jmění, k němuž došlo v mezidobí.

§ 1893

Při koupi závodu nabývá kupující pohledávky a přejímá dluhy, které se závodem souvisí; z dluhů však jen ty, o jejichž existenci kupující věděl nebo ji alespoň musel rozumně předpokládat. Neudělil-li věřitel souhlas k převzetí dluhu kupujícím, ručí za splnění dluhu prodávající.

§ 1894

V A R I A N T A I:

Prodávající oznámí bez zbytečného odkladu všem svým známým věřitelům a dlužníkům, že závod prodal.

V A R I A N T A II:

Prodávající oznámí bez zbytečného odkladu svým věřitelům a dlužníkům, jejichž pohledávky a dluhy kupující koupí závodu nabyt, že závod prodal.

§ 1895

Zakazuje se převést prodejem závodu na kupujícího právo vyplývající z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, u něhož to vylučuje smlouva, kterou bylo právo prodávajícímu poskytnuto, nebo vylučuje-li to povaha takového práva.

§ 1896

(1) V zápisu o předání závodu strany uvedou výčet všeho, co závod zahrnuje a co se kupujícímu předává, jakož i všeho, co chybí, ač to podle smlouvy nebo účetních záznamů závod spoluvytváří. Prodávající nejpozději v zápisu kupujícího upozorní na vady předmětu prodeje, o kterých ví, nebo o kterých vědět měl a mohl.

(2) Neuvede-li se v zápisu věc náležející k závodu, nabývá ji kupující společně se závodem. Neuvede-li se v zápisu dluh, kupující jej nabývá, musel-li jeho existenci alespoň rozumně předpokládat.

§ 1897

(1) Je-li kupující zapsán v obchodním rejstříku, nabývá vlastnické právo k závodu jako celku zveřejněním údaje, že uložil doklad o koupi závodu do sbírky listin podle zvláštního zákona.

(2) Není-li kupující zapsán do obchodního rejstříku, nabývá vlastnické právo k závodu jako celku účinností smlouvy.

(3) Ustanoveními odstavců 1 a 2 nejsou dotčeny povinnosti zapsat práva k věcem podle zvláštních zákonů, ani omezení vyplývající z licenčních nebo obdobných smluv.

§ 1898

Zhorší-li se prodejem závodu dobytost pohledávky, má věřitel prodávajícího, který s prodejem nesouhlasil, právo domáhat se, aby soud rozhodl, že prodej závodu je vůči němu neúčinný. Právo dovolat se neúčinnosti zaniká, neuplatní-li je věřitel do jednoho měsíce ode dne, kdy se o prodeji dozvěděl, nejpozději však do tří měsíců ode dne účinnosti smlouvy.

§ 1899

aUstanovení tohoto pododdílu se obdobně použijí i na jiné převody vlastnického práva k závodu a na prodej nebo jiný převod části závodu tvořící samostatnou organizační složku.

K § 1892 až 1899:

V souvislosti s koupí se navrhuje zařadit i zvláštní ustanovení týkající se koupě a prodeje obchodního závodu, protože není důvod konstruovat v tom směru zvláštní (samostatný) smluvní typ v obchodním zákoníku. I prodej obchodního závodu je variantou koupě a do občanského zákoníku stačí zapracovat odchylky od obecné úpravy nebo její doplnění o speciální ustanovení. Respektuje se přitom, že současná praxe je na zvláštní ustanovení tohoto druhu zvyklá, a proto se navrhuje zachovat zvláštnosti této koupě, jak je upravuje platný obchodní zákoník, přičemž se proti jeho úpravě redukuje rozsah těchto ustanovení o to, co vyplývá již z obecné úpravy.

Oddíl 3

Směna

§ 1900

(1) Směnnou smlouvou se každá ze stran zavazuje převést druhé straně vlastnické právo k věci výměnou za závazek druhé strany převést vlastnické právo k jiné věci.

(2) Strany si odevzdají věci v tom stavu, v jakém byly v okamžiku uzavření smlouvy.

§ 1901

(1) Při nahodilé zkáze věci nebo při nahodilém zhoršení věci do té míry, že její hodnota klesne pod polovinu, se na smlouvu hledí, jako by nebyla uzavřena.

(2) Jiné nahodilé zhoršení věci nebo její postižení břemeny, jde k tíži zcizitele; k nepatrnému snížení hodnoty se nepřihlíží.

(3) Při směně věcí úhrnkem postihuje nahodilá zkáza nebo nahodilé zhoršení jednotlivých věcí přejímatele, nebyl-li tím jinak celek znehodnocen pod polovinu ceny.

§ 1902

Při odeslání věci přechází nebezpečí škody na věci na příjematele převzetím věci. Určil-li však či schválil, jak mu věc má být odeslána, přechází na příjematele nebezpečí škody na věci již odesláním.

§ 1903

Plody a užitky ze směnné věci náležejí zciziteli až do doby, kdy má podle smlouvy věc odevzdat; od uplynutí této doby náležejí plody a užitky příjemateli, i když mu věc nebyla ještě odevzdána.

§ 1904

V ostatním se na směnnou smlouvu přiměřeně použijí ustanovení o kupní smlouvě s tím, že se každá ze stran považuje ohledně věci, kterou směnou dává, za stranu prodávající, a ohledně věci, kterou přijímá, za stranu kupující.

K § 1900 až 1904:

Při směnné smlouvě se strany zavazují převést si vzájemně vlastnické právo k určitým věcem (*res pro re data*). Závazek míří k výměně majetkových hodnot, nezavazuje se tudíž jedna strana dodat věc straně druhé a vice versa; strana se zavazuje věc za věc směniti a je zavázána jen k výměně. Stávající úprava postrádá podrobnější ustanovení o směnné smlouvě: jak § 611 platného občanského zákoníku, tak i § 261 odst. 6 obchodního zákoníku jen odkazují na přiměřenou aplikaci ustanovení o kupní smlouvě i na smlouvu směnnou. Jeví se však jako vhodné upravit výslovně některé odchylky od kupní smlouvy podmíněné povahou tohoto smluvního typu. Návrh vychází z vládní osnovy československého občanského zákoníku z r. 1937 s přihlédnutím zejména k platné úpravě rakouské, švýcarské, italské a polské.

Díl 2

Smlouvy o přenechání věci k užití jinému

Oddíl 1

Výprosa

§ 1905

Přenechá-li půjčitel někomu bezplatně věc k užívání, aniž se ujedná doba, po kterou se má věc užívat, ani účel, ke kterému se má věc užívat, vzniká výprosa.

§ 1906

(1) Kdo věc výprosníkovi přenechal, může požadovat její vrácení podle libosti.

(2) Výprosník nemůže věc vrátit v době, kdy by tím způsobil půjčiteli obtíže, ledaže s tím půjčitel souhlasí.

§ 1907

(1) Škodu na věci výprosník půjčiteli nahradí, ledaže prokáže, že věc užíval způsobem přiměřeným její povaze a odpovídajícím poctivému styku.

(2) Dovolil-li výprosník o své újmě, aby věc užíval někdo jiný, nahradí půjčiteli škodu z toho vzniklou, ledaže by ke škodě došlo i jinak.

§ 1908

Nalezne-li se ztracená věc, za niž výprosník již dal náhradu, nenabude tím právo věc si proti vůli půjčitele ponechat, nýbrž věc půjčiteli proti vrácení náhrady vrátí.

K § 1905 až 1908:

Platný občanský zákoník upravuje jen výpůjčku (§ 659 an.). Výprosa (*precarium*) se od výpůjčky liší především tím, že při výprose není dohodnuta doba, po kterou může výprosník bezplatně užívat půjčitelovu věc, takže ji půjčitel může žádat zpět kdykoli podle libosti. Vzhledem k četnému výskytu úmluv tohoto typu v běžném občanském životě se jeví jako vhodné upravit výslovně i prekariární smlouvu, protože konstrukce nepojmenované smlouvy neunesla jednoznačně právní řešení určitých otázek, zejména pokud se jedná o náhradu škody a o řešení otázky, zda náhrada daná půjčiteli za ztracenou věc zbavuje výprosníka povinnosti věc, nalezne-li se později, půjčiteli vrátit.

Oddíl 2 Výpůjčka

§ 1909

(1) Smlouvou o výpůjčce se půjčitel zavazuje přenechat vypůjčiteli věc k bezplatnému užívání na ujednanou dobu, anebo k ujednanému účelu.

(2) Na výpůjčku se přiměřeně použijí ustanovení o výprose.

§ 1910

Vypůjčitel nabývá právo věc užívat ujednaným způsobem, a nebyl-li sjednán, způsobem přiměřeným povaze věci. Vypůjčitel není oprávněn věc přenechat jiné osobě bez svolení půjčitele.

§ 1911

(1) Půjčitel přenechá vypůjčitelovi věc ve stavu způsobilém k užívání. Způsobí-li škodu vada věci, kterou půjčitel zatajil, nahradí půjčitel škodu vypůjčitelovi z toho vzniklou.

(2) Půjčitel poučí vypůjčitele, jak věc užívat, nejedná-li se o pravidla obecně známá, anebo neplyne-li z okolností, že toho není zapotřebí. Neučiní-li to, nahradí vypůjčitelovi škodu z toho vzniklou.

§ 1912

Byl-li sjednán jen účel, k němuž se má věc užívat, zařídí se vypůjčitel tak, aby ji začal užívat bez prodlení a věc po splnění účelu bez zbytečného odkladu vrátil.

§ 1913

Vypůjčitel má právo vrátit věc předčasně; kdyby však z toho vznikly půjčitelovi obtíže, nemůže věc vrátit bez jeho souhlasu.

§ 1914

(1) Půjčitel se nemůže domáhat předčasného vrácení věci; to neplatí, užije-li vypůjčitel věc v rozporu se smlouvou.

(2) Potřebuje-li půjčitel věc nevyhnutelně dříve z důvodu, který nemohl při uzavření smlouvy předvídat, může se domáhat jejího předčasného vrácení, jen bylo-li to ujednáno.

§ 1915

(1) Obvyklé náklady spojené s užíváním věci nese vypůjčitel ze svého.

(2) Při potřebě mimořádných nákladů může vypůjčitel věc předat půjčitelovi, aby je vynaložil sám. Nechce-li nebo nemůže-li vypůjčitel tak učinit a vynaloží-li mimořádné náklady v nezbytném rozsahu sám půjčitel, náleží mu náhrada jako nepřikázanému jednateli.

§ 1916

Práva půjčitele a vypůjčitele musí být uplatněna do tří měsíců od vrácení věci, jinak je soud nepřizná, namítne-li druhá strana opožděné uplatnění práva.

K § 1909 až 1916:

Návrh úpravy smlouvy o výpůjčce navazuje na platnou úpravu občanského zákoníku (§ 659 až 662), ale oprostřuje ji od některých nemístných zjednodušení.

Oddíl 3
Nájem

Pododdíl 1
Obecně o nájmu

§ 1917

Základní ustanovení

Nájemní smlouvou se pronajímatel zavazuje přenechat nájemci věc k dočasnému užívání a nájemce se zavazuje platit za to pronajímateli nájemné.

K oddílu 3 (Nájem) a k § 1917:

Nájem jako právní institut obligačního práva je koncipován tradičním způsobem, a to jak pokud jde o systém, tak pokud jde o obsah, tedy o konkrétní podobu právní úpravy.

Na obecná ustanovení o nájmu, resp. o nájemní smlouvě, navazuje speciální úprava podle obvyklých potřeb a běžných přístupů. Tak je speciálně upraven nájem bytu, resp. domu, tj. toho, co slouží bydlení zpravidla nájemce nebo nájemcovy rodiny.

Vzhledem k tomu, co je považováno za byt, lze vždy dovodit, jak posuzovat ubytovny, svobodárny a podobná zařízení.

Druhou zvláštní skupinu nájmu představuje nájem místností a prostorů, které k bydlení neslouží. Ty jsou pak několikerého druhu. Předně se jedná o garáže, studovny, prádelny, žehlírny, které zásadně slouží užítku člověku, jeho rodiny, domácnosti, klubovny, prostory pro rozvíjení činnosti obecně prospěšné a přitom nevýdělečné. Specifika jednotlivých druhů takových místností a prostorů ztěžují jednotnou právní úpravu. Navrhuje se proto, aby se jejich nájem spravoval podle obecných ustanovení o nájemní smlouvě s tím, že bude na stranách, aby si konkrétní podmínky ujednaly ve smlouvě. (Jako zvláštní druh nájmu upraveno není.)

Dále jsou tu kanceláře, studia, architektonické, módní atd. ateliéry, garáže jako servisní místa pro zákazníky, místnosti k vedení obchodu, prostory skladovací, výrobní, a jiná další místa sloužící podnikání, resp. vůbec výdělečné. A konečně jsou zde hotely, penziony a jiná ubytovací zařízení.

Je třeba si uvědomit, že to, zda místnost nebo prostor má sloužit činnosti, jejímž cílem je dosahování zisku, či nikoli, je věcí dohody smluvních stran. Jen na nich záleží, zda se dohodnou tak, že v prostoru garáže budou opravována auta, anebo tam bude mít nájemce bytu v domě, v jehož přízemí jsou garáže, umístěný rodinný vůz (tj. vůz k potřebě rodiny).

Také činnost tzv. půjčoven, tedy takových podnikatelských zařízení, v nichž lze získat movitou věc do nájmu k vlastnímu prospěchu či užítku, ať podnikatelskému či nepodnikatelskému, je regulována zvláštními normami.

Zvláštní ustanovení zasluhuje rovněž nájem dopravního prostředku, přesto, že jeho výjimečnost není tak zřetelná jako v případě jiných zvláštních nájmu.

Obsah jednotlivých oddílů, stejně jako jednotlivých ustanovení se snaží přiblížit naší právní úpravu standardním právním úpravám.

Samostatně pak je upraven pacht, právní institut charakteristický poživacím právem nájemce (s právem věc užívat spojeno právo brát z ní plody a užitky a nabývat k nim vlastnické právo).

Základní ustanovení je svým způsobem vymezovací, totiž výslovně se pojmenovávají strany a uvádí se kruciální znaky – přenechání věci k užívání (předání do detence), úplatné a dočasné.

§ 1918

Předmět nájmu

(1) Pronajmout lze věc nemovitou i nezužitelnou věc movitou. Pronajmout lze i část nemovité věci; co se dále stanoví o věci, použije se i pro nájem její části.

(2) Pronajmout lze i věc, která v budoucnu teprve vznikne, je-li ji možné dostatečně přesně určit při uzavření nájemní smlouvy.

K § 1918:

Za pojmový znak nájemního poměru je možné označit i nespotebitelnost věci, která je přenechávána.

Možnost pronajmout věc budoucí byla dosud předmětem teoretických a zčásti i praktických pochybností, byť ne všeobecných (srov. koupě věci budoucí, koupě naděje apod.). Výslovná úprava (spolu se stanovením adekvátní podmínky) by měla pochyby odstranit. Ochrana nájemce je dána standardními právními prostředky, totiž až po náhradu škody.

§ 1919

Doba nájmu

Nájemní smlouva může být uzavřena buď na dobu určitou, nebo na dobu neurčitou. Nejednají-li strany dobu trvání nebo den skončení nájmu, platí, že se jedná o nájem na dobu neurčitou.

K § 1919:

Nájem na dobu určitou je vždy dán lhůtou, je ale více možností, jak ji formulovat (v úvahu připadá i odkaz na jinou činnost či skutečnost).

Pronajímatel

§ 1920

Nájemní smlouva i bez zvláštního ujednání pronajímatele zavazuje:

- a) přenechat věc nájemci tak, aby ji mohl užívat k ujednanému nebo obvyklému účelu,
- b) udržovat věc v takovém stavu, aby mohla sloužit tomu užívání, pro které byla pronajata,
- c) zajistit nájemci nerušené užívání věci po dobu nájmu.

K § 1920:

Obdobně jako ustanovení o nájemci (srov. dále) obsahuje zdejší ustanovení základ vymezení následků nájemní smlouvy, totiž práv a povinností, které stranám ze smlouvy vzniknou. Proto, je-li z ujednání stran patrné, že jde o smlouvu nájemní (jsou-li nepochybně dány pojmové znaky), pak již vlastně není žádného ujednání třeba – základní právní důsledky plynou stranám ze samé smlouvy (bez dalšího).

§ 1921

(1) Pronajímatel odevzdá nájemci věc v ujednané době, jinak v den následující poté, co jej o to nájemce požádá.

(2) Pronajímatel odevzdá nájemci věc se vším, co je třeba k řádnému užívání věci.

K § 1921:

Ustanovení stanoví blíže den odevzdání věci a zmiňuje, co je třeba odevzdat spolu s věcí. Tak se rozumí, že je třeba odevzdat věc s příslušenstvím, jakož i listinami, popř. i dalšími věcmi tak, jak je toho k řádnému užívání pronajaté věci zapotřebí.

§ 1922

(1) Po dobu nájmu provádí běžnou údržbu věci nájemce, ledaže se k ní zavázal pronajímatel. Ostatní údržbu věci a její nezbytné opravy provádí pronajímatel, ledaže se k některému způsobu nebo druhu údržby a k opravě některých vad zavázal nájemce.

(2) Pronajímatel neodpovídá za vadu, o které v době uzavření nájemní smlouvy strany věděly a která nebrání užívání věci.

K § 1922:

Ustanovení je samozřejmě (stejně jako takřka všechna ostatní ustanovení) dispozitivní, takže to, co se praví např. o opravách a údržbě věci, lze ujednat i právě opačně, než stanoví zákon.

Opravy se nerozlišují na běžné a ostatní (všechny opravy provádí pronajímatel) – případná úprava je věcí ujednání stran. Naproti tomu běžná údržba (spočívající v zachování funkčního, resp. řádného stavu věci, jako např. výměna žárovky) je bez odchýlného ujednání stran povinností nájemce.

§ 1923

(1) Neodstraní-li pronajímatel vadu věci, kterou má odstranit, bez zbytečného odkladu, ač mu nájemce včas a řádně vadu věci oznámil, takže nájemce může užívat věc jen s obtížemi, má nájemce právo na přiměřenou slevu z nájemného; může ale také provést opravu sám a žádat náhradu účelně vynaložených nákladů.

(2) Jedná-li se o vadu, která zásadním způsobem ztěžuje nebo zcela znemožňuje užívání věci k ujednanému účelu, nebo není-li ujednan, k účelu vyplývajícimu z okolností nebo k účelu obvyklému, má nájemce právo na prominutí nájemného nebo může nájem vypovědět bez výpovědní lhůty.

(3) Práva podle odstavce 1 a 2 musí nájemce uplatnit do šesti měsíců ode dne, kdy vadu zjistil nebo mohl zjistit; neuplatní-li takto nájemce svá práva, soud je nepřizná, namítne-li pronajímatel jejich opožděné uplatnění.

(4) Nájemce má právo započíst si to, co by podle odstavce 1 a 2 mohl žádat od pronajímatele, až do výše nájemného za jeden měsíc; je-li doba nájmu kratší, až do výše nájemného.

K § 1923:

Slova „neodstraní-li pronajímatel vadu věci ... bez zbytečného odkladu“ se rozumí: včas a řádně neodstraní vadu, k jejímuž odstranění je povinen. Je-li možné nájemné prominout, je také možná sleva z nájemného – záleží na povaze vady věci (nefunkční čistič koberců a contr. ucpané vodovodní potrubí). Rozumí se, že jak prominutí nájemného, tak sleva z nájemného, se týká doby, kdy nájemce nemůže věc užívat (vůbec nebo bez obtíží).

Slovy „bez výpovědní lhůty“ se rozumí výpověď okamžitá.

§ 1924

Během nájmu pronajímatel nemá právo o své vůli pronajatou věc měnit.

K § 1924:

Lze mít za to, že z důvodů veřejného zájmu na základě zvláštního zákona nebo soudního či úředního rozhodnutí může nastat situace, kdy je pronajímatel povinen změnu provést.

§ 1925

(1) Ukáže-li se během nájmu potřeba provést nezbytnou opravu věci, kterou nelze odložit na dobu po skončení nájmu, musí ji nájemce strpět, i když mu provedení opravy způsobí obtíže nebo omezí užívání věci.

(2) Trvá-li oprava vzhledem k době nájmu dobu nepřiměřeně dlouhou nebo ztěžuje-li oprava užívání věci nad míru obvyklou, má nájemce právo na slevu z nájemného podle doby opravy a jejího rozsahu.

(3) Jedná-li se o takovou opravu, že v době jejího provádění není možné věc vůbec užívat, má nájemce právo, aby mu pronajímatel dočasně poskytl k užívání jinou věc, nebo může nájem vypovědět bez výpovědní lhůty.

K § 1925:

Omezením užívání věci se rozumí ztížení možnosti věc užívat nebo možnost užívat jen část věci.

„Dobou nepřiměřeně dlouhou“ se rozumí např. v případě půlročního nájmu dva měsíce trvající oprava. S tím by se měla vypořádat judikatura.

§ 1926

Způsobí-li třetí osoba újmu nájemci, může se ochrany domáhat sám nájemce.

K § 1926:

Ochrany proti újmě ze strany třetí osoby se může domáhat sám nájemce (tím není vyloučeno, aby mu pronajímatel „pomohl“, ale nájemce může jednat suo nomine), ledaže se třetí osoba dovolává silnějšího práva, než má nájemce, nebo práva stejně silného (tady nájemce jednat nemůže, protože jeho právo je slabší, vlastní právo k věci má jen její vlastník - pronajímatel).

§ 1927

(1) Uplatňuje-li třetí osoba vlastnické nebo jiné právo k věci nebo žádá-li vydání nebo vyklizení věci, nájemce to pronajímateli oznámí; požádá-li o to, poskytne mu pronajímatel ochranu.

(2) Neposkytne-li pronajímatel nájemci dostatečnou ochranu, může nájemce nájem vypovědět bez výpovědní lhůty.

(3) Bude-li nájemce rušen v užívání věci nebo jinak dotčen jednáním třetí osoby, má právo na přiměřenou slevu z nájemného, pokud takové jednání třetí osoby pronajímateli včas oznámil.

K § 1927:

Ustanovení podrobně upravuje ochranu nájemce před zásahem třetí osoby, včetně slevy z nájemného.

Nájemce

§ 1928

Nájemce je i bez zvláštního ujednání povinen užívat věc jako řádný hospodář k ujednanému účelu, nebo není-li ujednán, k účelu obvyklému a platit nájemné.

K § 1928:

Lze-li dovodit, že jde o poměr ze smlouvy nájemní, je nájemce bez zvláštního ujednání povinen (alespoň) užívat věc jako řádný (pečlivý) nájemce – hospodář, a to buď k ujednanému, anebo k obvyklému účelu, a platit nájemné.

Z toho, že je povinen užívat jako řádný hospodář, se dovozuje, že fakticky, skutečně věc užívat nemusí (zajisté, pokud se strany výslovně nedohodly, že bude fakticky užívat), ledaže by neužíváním byla věc ohrožena nebo znehodnocena, popř. znehodnocována.

§ 1929

Nájemce oznámí pronajímateli, že věc má vadu, kterou má odstranit pronajímatel, hned poté, kdy ji zjistí nebo kdy ji při pečlivém užívání věci zjistit mohl.

K § 1929:

Jedná se o tradiční ustanovení.

§ 1930

(1) Souhlasí-li pronajímatel, může nájemce zřídit třetí osobě k věci užívací nebo jiné právo; byla-li nájemní smlouva uzavřena v písemné formě, vyžaduje i souhlas pronajímatele písemnou formu.

(2) Zřídí-li nájemce třetí osobě právo k věci bez souhlasu pronajímatele, považuje se to za zvlášť závažné porušení nájemcových povinností způsobující pronajímateli vážnější újmu.

(3) Užívací nebo jiné právo lze třetí osobě zřídit jen na dobu nájmu věci; k odchýlnému ujednání se nepřihlíží.

(4) Po dobu trvání podnájmu podnájemce vykonává práva a povinnosti nájemce, včetně potřebného jednání s pronajímatelem.

K § 1930:

Ustanovení odstavce 1 má samozřejmě dispozitivní povahu – dohodnou-li se strany jinak, není nájemce omezen, resp. je oprávněn tak, jak bylo ujednáno.

Ustanovení odstavce 4 míří na situace, kdy nájemce je dlouhodobě nepřítomen, a je třeba zajistit pronajímateli spojení s osobou, která právě věc (zejména byt) užívá, aniž by měla k jednání zmocnění nájemce.

§ 1931

Umožní-li nájemce užívat věc třetí osobě, odpovídá pronajímateli za jednání této osoby stejně, jako kdyby věc užíval sám.

K § 1931:

Jedná se o tradiční ustanovení.

Nájemné

§ 1932

(1) Nájemné se platí v ujednané výši, a není-li ujednána, platí se ve výši obvyklé v době uzavření nájemní smlouvy s přihlédnutím k nájemnému za nájem obdobných věcí za obdobných podmínek.

(2) Má-li být nájemné podle ujednání stran plněno jinak než v penězích, je rozhodná majetková hodnota poskytovaného plnění vyjádřená v penězích.

K § 1932:

V odstavci 2 se jedná o situaci, kdy se nájemce zaváže, že provede rekonstrukci věci, a tedy nájemné nebude plněno v penězích.

§ 1933

Nájemné se platí měsíčně pozadu.

K § 1933:

Toto ustanovení nevylučuje, aby zvláštní ustanovení obsahovala zvláštní úpravu. Obecná ustanovení o splatnosti (obecná část závazkového práva) se nepoužijí. Naopak z textu ustanovení jednoznačně plyne, že se očekává ujednání stran.

Další práva a povinnosti stran

§ 1934

(1) Oznamí-li to pronajímatel předem v přiměřené době, umožní mu nájemce v nezbytném rozsahu prohlídku věci, jakož i přístup k ní nebo do ní za účelem provedení potřebné opravy nebo údržby věci. Předchozí oznámení se nevyžaduje, je-li nezbytné zabránit škodě nebo hrozí-li nezbezpečí z prodlení.

(2) Vzniknou-li nájemci činností pronajímatele podle odstavce 1 obtíže, které nejsou jen nepodstatné, má nájemce právo na slevu z nájemného.

K § 1934:

Ustanovení je standardní (to ovšem platí o většině zdejších ustanovení); ustanovení odstavce 2 má zajisté dispozitivní povahu. Rozumí se, že sleva z nájemného bude přiměřená obtížím, které nájemci činností pronajímatele vzniknou.

O škodě, která popřípadě nájemci vznikne, platí obecná ustanovení o náhradě škody.

Nic nebrání, aby v nájemní smlouvě byla ujednána i pravidla o pojištění pronajaté věci.

§ 1935

(1) Nájemce má právo provést změnu věci jen s předchozím souhlasem pronajímatele; byla-li nájemní smlouva uzavřena v písemné formě, vyžaduje i souhlas pronajímatele písemnou formu. Změnu věci provádí nájemce na svůj náklad; dojde-li změnou věci k jejímu zhodnocení, pronajímatel se s nájemcem při skončení nájmu vyrovná podle míry zhodnocení.

(2) Provede-li nájemce změnu věci bez souhlasu pronajímatele, uvede věc do původního stavu, jakmile o to pronajímatel požádá, nejpozději však při skončení nájmu věci. Neuvede-li nájemce na žádost pronajímatele věc do původního stavu, může pronajímatel nájem vypovědět bez výpovědní lhůty.

K § 1935:

Ustanovení je ovšem dispozitivní s výjimkou pravidla o formě souhlasu.

Provedení změny pronajaté věci odvisí i od toho, co je předmětem nájmu. Přestěhování nábytku v hotelovém pokoji má samozřejmě jinou povahu než zazdění dveřního otvoru v bytě.

Otázka prospěšnosti či nespěšnosti změny věci je bez významu.

Nepožádá-li pronajímatel o navrácení věci do původního stavu dříve nebo nedojde-li k jiné dohodě, je nájemce povinen věc navrátit do původního stavu – ex lege – nejpozději při skončení nájmu.

Neuposlechnutí výzvy pronajímatele může být sankcionováno okamžitou výpovědí.

§ 1936

Změna vlastnictví

(1) Změní-li se vlastník věci, přejdou práva a povinnosti z nájmu na nového vlastníka.

(2) Strana nemá právo vypovědět nájem jen proto, že se změnil vlastník věci. Je-li ujednání stran opačné, má pronajímatel právo nájem vypovědět do tří měsíců poté, co ke změně vlastníka došlo, nájemce do tří měsíců poté, co se o změně vlastníka dozvěděl. Výpovědní lhůta je šestiměsíční.

(3) Strana, která nájem vypoví, poskytne druhé straně přiměřené odstupné.

K § 1936:

Jedná se o prastarou právní zásadu, která u nás byla bohužel v poslední době částečně prolomena.

Pro některé druhy nájmu, resp. pro nájmy některých věcí, může zákon stanovit jinak, stejně jako dohoda stran. Také ustanovení o lhůtách je dispozitivní – to ostatně platí o všech lhůtách, včetně výpovědních, ledaže jde o nájem bytu (srov. tam).

Placení odstupného souvisí s výjimečností ujednání stran, které vyloučí *relocatio tacita*.

Skončení nájmu

§ 1937

(1) Při skončení nájmu odevzdá nájemce pronajímateli věc v místě, kde ji převzal a v takovém stavu, v jakém byla v době, kdy ji převzal, s přihlédnutím k obvyklému opotřebení při řádném užívání, ledaže věc zanikla nebo se znehodnotila; odevzdáním se rozumí i předání vyklizené nemovité věci. Byl-li při odevzdání věci nájemci porízen zápis obsahující popis věci, přihlédne se při odevzdání věci pronajímateli také k němu.

(2) Při odevzdání věci si nájemce oddělí a vezme vše, co do věci vložil nebo na ni vnesl vlastním nákladem, je-li to možné a nezhorší-li se tím podstata věci nebo neztíží-li se tím nepřiměřeně její užívání.

K § 1937:

Terminologie by se měla ustálit na »skončení nájmu«, zrušení smlouvy nebo odstoupení od smlouvy jsou termíny poplatné teorii, že smlouva se existencí právního poměru z ní postupně „vyčerpává“ (smlouva je ale jen právní jednání zakládající právní poměr). Skončením nájmu se rozumí zánik povinností a práv ze smlouvy (zákona) vzniklých. Do tohoto souboru samozřejmě nepatří odpovědnostní důsledky porušení povinností.

Kromě stavu věci podle popisu upravuje zdejší ustanovení i tzv. *ius tollendi* (srov. společná pravidla hlavy čtvrté o nepřikázaném jednání a upotřebení cizí věci).

§ 1938

(1) Zanikne-li věc během doby nájmu, nájem skončí.

(2) Zanikne-li věc během doby nájmu zčásti, má nájemce právo buď na přiměřenou slevu z nájemného, anebo může nájem vypovědět bez výpovědní lhůty.

K § 1938:

Nájem, obdobně jako práva věcná, je spojen pojmově s existující věcí, nutně tedy skončí spolu se zánikem věci. Částečný zánik věci má vzápětí vznik práva volby nájemce.

§ 1939

Stane-li se věc nepoužitelnou k ujednanému účelu, nebo není-li ujednan, k účelu obvyklému, a to z důvodů, které nejsou na straně nájemce, má nájemce právo nájem vypovědět bez výpovědní lhůty.

K § 1939:

Nepoužitelnost věci, ať z toho či onoho důvodu, včetně případu, kdy se věc stala zdravotně závadnou, nemá bez dalšího za následek zánik nájmu. Vypovězení nájmu přichází v úvahu jak v případě, že nájem byl sjednán na dobu neurčitou, tak i v případě, že byl sjednán na dobu určitou, ale jen tehdy, jestliže nepoužitelnost věci způsobily důvody na straně pronajímatele, anebo jiné důvody, které však nejsou na straně nájemce.

§ 1940

(1) Užívá-li nájemce věc takovým způsobem, že se opotřebovává nad míru přiměřenou okolnostem nebo že hrozí zničení věci, vyzve ho pronajímatel, aby věc užíval řádně, dá mu přiměřenou lhůtu k nápravě, a upozorní jej na možné následky neuposlechnutí výzvy. Výzva vyžaduje písemnou formu a musí být nájemci doručena.

(2) Neuposlechne-li nájemce výzvy podle odstavce 1, má pronajímatel právo nájem vypovědět bez výpovědní lhůty.

(3) Hrozí-li však v případě uvedeném v odstavci 1 naléhavě vážné nebezpečí z prodlení, má pronajímatel právo nájem vypovědět bez výpovědní lhůty, aniž nájemce vyzval k nápravě.

(4) Pronajímatel má právo postupovat stejně, jak je uvedeno v odstavcích 1 a 2, nezaplatí-li nájemce nájemné ani do splatnosti příštího nájemného.

K § 1940:

O doručení výzvy platí obecná pravidla o vzniku adresovaného právního jednání. I zde platí, že vypovězení nájmu přichází v úvahu jak v případě, že nájem byl sjednán na dobu neurčitou, tak i v případě, že byl sjednán na dobu určitou.

§ 1941

Nájem ujednaný na dobu určitou může každá ze stran vypovědět jen v případě, že ve smlouvě byly zároveň ujednány důvody výpovědi a výpovědní lhůta.

K § 1941:

Ustanovení § 1941 upravuje skončení nájmu na dobu určitou.

Rozumí se, že výpověď nájmu je možná rovněž z důvodů případně stanovených zákonem.

§ 1942

(1) Užívá-li nájemce věc i po uplynutí nájemní doby a pronajímatel ho do jednoho měsíce nevyzve, aby mu věc odevzdal, platí, že nájemní smlouva byla znovu uzavřena za podmínek sjednaných původně. Byla-li původně nájemní doba delší než jeden rok, platí, že nyní byla uzavřena na jeden rok; byla-li kratší než jeden rok, platí, že nyní byla uzavřena na tuto dobu.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nepoužije přesto, že nájemce věc dál užívá, dala-li strana v přiměřené době předem najevo, že nájem skončí nebo již dříve nájem vypověděla.

K § 1942:

Zdejší ustanovení upravuje tzv. *relocatio tacita*, obnovení nájmu mlčky. Obecná základní doba je jeden rok.

Došlo-li již dříve ke skutečnosti, která je právním důvodem skončení nájmu, tj. požádala-li jedna ze stran o skončení nájmu nebo nájem vypověděla, nemůže se nájemce, který dále věc užívá, dovolat nového uzavření smlouvy ve smyslu odstavce 1.

§ 1943

(1) Nájem ujednaný na dobu neurčitou skončí výpovědí jednou ze stran. Jedná-li se o věc movitou, je výpovědní lhůta jednoměsíční, jedná-li se o věc nemovitou, je tříměsíční.

(2) Výpověď nemusí být odůvodněna; to neplatí, má-li strana právo vypovědět nájem bez výpovědní lhůty.

K § 1943:

Ustanovení § 1943 upravuje skončení nájmu na dobu neurčitou.
Pravidlem skončení nájmu na dobu neurčitou je výpověď ve výpovědní lhůtě.

§ 1944

Porušuje-li strana zvláště závažným způsobem své povinnosti, a tím působí značnou újmu druhé straně, má dotčená strana právo vypovědět nájem bez výpovědní lhůty.

K § 1944:

Výpověď nájmu bez výpovědní lhůty, tj. okamžité skončení nájmu z vůle jedné strany, je výjimečným opatřením. Nelze vyloučit, že se strany v nájemní smlouvě dohodnou i na důvodech, které k takovému skončení nájmu povedou, nicméně sám zákon uvádí několik skutkových podstat, s nimiž lze výpověď bez výpovědní lhůty spojit.

Lze očekávat, že seznam „závažných způsobů“ bude časem vypracován judikaturou.

§ 1945

(1) V době tří měsíců před skončením nájmu, je-li stranám den skončení nájmu znám, umožní nájemce věci, která má být znovu pronajata, zájemci o nájem přístup k věci v nezbytném rozsahu za účelem prohlídky v přítomnosti nájemce a pronajímatele; pronajímatel oznámí nájemci návštěvu v přiměřené době předem.

(2) Ustanovení § 1934 odstavec 2 platí i zde.

K § 1945:

Stranám je den skončení nájmu znám: jedná-li se o nájem na dobu určitou, jedná se o den, kdy má uplynout doba nájmu, nebo den, kdy má nájem skončit, byl-li vypovězen, anebo jedná-li se o nájem na dobu neurčitou, jedná se o den, kdy má podle dohody stran nájem skončit, nebo den, kdy má nájem skončit, byl-li vypovězen. Období, kdy je možné nájemce obtěžovat, resp. omezovat ho v užívání věci, se vymezuje třemi měsíci - s možností jiné dohody.

Nezbytný rozsah je třeba posoudit jak ze stránky časové, tak i stránky prostorové (osobní vůz bude třeba projet, do ubytovny bude stačit vstoupit).

§ 1946

Pronajímatel má právo na úhradu pohledávky vůči nájemci zadržet movité věci, které má nájemce na věci nebo v ní.

K § 1946:

Koncipuje se běžné zákonné zadržovací právo pronajímatele.

Pododdíl 2

Zvláštní ustanovení o nájmu bytu a nájmu domu

Základní ustanovení

§ 1947

(1) Zavazuje-li nájemní smlouva pronajímatele přenechat nájemci k užívání nikoli jen krátkodobému byt nebo dům, a zajistit tak bytové potřeby (bydlení) nájemce a členů jeho (rodinné) domácnosti, jedná se o nájem bytu nebo domu.

(2) Nájemní smlouva vyžaduje písemnou formu.

§ 1948

Lze-li z okolností nájmu dovodit, že nájemce užívá byt po dlouhou dobu v dobré víře, že nájem je po právu, považuje se nájemní smlouva za řádně uzavřenou.

§ 1949

Bytem se rozumí místnost nebo soubor místností, které jsou součástí domu, tvoří obytný prostor a jsou užívány k účelu bydlení. Ujednají-li se pronajímatel s nájemcem, že k obývání bude pronajat jiný než obytný prostor, jsou strany zavázány stejně, jakoby byl pronajat obytný prostor.

§ 1950

Ustanovení o nájmu bytu se použijí přiměřeně na nájem domu.

K § 1947 až 1950:

V základních ustanoveních se obecně stanoví především, co se rozumí nájmem bytu nebo domu.

Výraz „bydlení“ má kromě jiného vyjadřovat, že to, co se rozumí minimálním standardem (z hlediska tohoto účelu), nelze ani dohodou nájemci odejmout.

Pojem „rodinné domácnosti“ je používán ve druhé části tohoto návrhu (viz tam odůvodnění).

Krátkodobým užíváním se rozumí nájemní smlouvy uzavřené mezi provozovatelem hotelu, penzionu nebo jiného zařízení (kolej) poskytujícího přenocování, a to i vícečetné (vícedenní), a jejich hostem. Zdejší ustanovení se nepoužijí ani pro nájmy na prázdniny nebo rekreaci (tzv. letní byt). Na tyto případy se použijí obecná ustanovení o nájmu s tím, že se předpokládá, že ubytovací podmínky budou převzaty do smlouvy o nájmu jako její součást.

Formální nedostatek (nezachování písemné formy) se zde považuje za důvod neexistence právního poměru nájmu (ale jinak srov. § 1948).

Dlouhou dobou by se měla rozumět doba alespoň okolo deseti let (konkrétní trvání je třeba ponechat soudní praxi).

Pro vymezení bytu není podstatné jen to, že jde o jedinou místnost nebo soubor místností, ale i to, že se strany dohodly o tom, že to, co je smlouvou o nájmu bytu pronajato, má sloužit k bydlení.

Označení „byt“ sluší obvykle tzv. samostatnému bytu, tj. takovému, který má vlastní vstup, a ten, kdo jej obývá, jej může obývat, aniž je při tom závislý na místnostech nebo prostorech vně bytu, ledaže bylo dohodnuto jinak nebo z okolností vyplývá něco jiného.

Se zvláštním ohledem na sociální potřeby má být sledována koncepce, podle níž není důležité, o jaké, totiž zda o bytové nebo nebytové prostory (z pohledu administrativních předpisů) se jedná, důležité je jen to, zda jde o místnost nebo místnosti, o kterých se strany dohodly, že bude nebo budou sloužit bydlení. Nicméně to, zda dotyčný prostor je či není schopný sloužit jako obydlí, lze posoudit podle objektivních kritérií se zřetelem na obvykle k bydlení pronajímané místnosti. Takového posouzení je samozřejmě schopen soud, a není tedy zapotřebí, aby předcházelo rozhodnutí administrativního orgánu. Tím nemá být řečeno, že z výjimky by se snad mělo stát pravidlo, tedy neznamená to, že by tzv. bytové domy neměly a priori splňovat všechny podmínky stanovené administrativním právem pro ně a pro prostory v nich se nacházející.

Nicméně, takto může být jako byt pronajat sklepní nebo půdní prostor, nebo třeba i obytný vůz, tj. k bydlení určená stavba, postavená na stanovišti (místo vyhrazené pro obytné vozy), která může být složena a rozložena, s výjimkou vozů, které mají vlastní pohon.

Stejně jako byt nezařízený, resp. nevybavený, může být pronajat i byt zařízený, resp. vybavený (např. nábytkem, spotřebiči, elektronikou). Strany mohou uzavřít nájemní smlouvu, jejímž předmětem je zařízený popř. vybavený byt, (o zařizovacích předmětech, resp. o vybavení platí, že sdílí osud bytu), anebo nájemní smlouvy s odlišnými předměty (o nájemní smlouvě, jejímž předmětem jsou zařizovací, vybavovací předměty, platí, že je uzavřena na stejnou dobu jako smlouva o nájmu bytu). Strany mají svobodný prostor ujednat si ve smlouvě obsah takového nájemního poměru podle konkrétní potřeby.

Nájem domu nebude zvlášť upravován; ustanovení o nájmu bytu se pro nájem domu použijí přiměřeně.

§ 1951

Odkazuje-li nájemní smlouva na obecné podmínky nájmu vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi, nebo na jiné smluvní podmínky, jež jsou stranám uzavírajícím smlouvu známe nebo k návrhu nájemní smlouvy přiložené, anebo na podmínky určené stanovami družstva, mají odchýlná ujednání ve smlouvě uvedená přednost před ustanoveními těchto podmínek.

K § 1951:

Obecné podmínky nájmu a podobné smluvní podmínky, popř. podmínky určené stanovami družstva, je třeba pro případ nájmu bytu vedle tohoto zákona považovat za jeden z významných ochranných nástrojů pro práva nájemců. Proto se stanoví podmínka výslovnosti případného odchýlného ujednání stran.

§ 1952

Jedná-li se o byt, který je ve vlastnictví právnické osoby, obývaný z důvodu členství členem nebo společníkem této právnické osoby, upravují práva a povinnosti stran i stanovy nebo společenská smlouva.

K § 1952:

Vzhledem k obecnosti ustanovení se může jednat o jakoukoli právnickou osobu, vyjma právnických osob, které nemají členy nebo společníky. Práva a povinnosti stran jsou upraveny především nájemní smlouvou, a dále pak také stanovami nebo společenskou smlouvou.

Odevzdání bytu

§ 1953

(1) Pronajímatel zpřístupní nájemci byt způsobilý k nastěhování v ujednané době; není-li ujednána, má nájemce právo, aby mu pronajímatel byt zpřístupnil k prvnímu dni měsíce následujícího po tom, v němž smlouva nabyla účinnosti.

(2) Byt je zpřístupněn, obdržel-li nájemce klíče a jinak mu nic nebrání v přístupu do bytu.

K § 1953:

Nájemní smlouvu lze zajisté uzavřít jak s odkládací podmínkou, tak se stanovením doby.

Namísto klíčů mohou vystupovat jiné prostředky sloužící k otevření bytu, resp. domu.

§ 1954

Byt je způsobilý k nastěhování a obývání, odpovídá-li ujednáním ve smlouvě. Nebylo-li o způsobilosti bytu nic ujednáno, má se byt za způsobilý k nastěhování a obývání, je-li čistý, ve stavu, který se obvykle považuje za dobrý, a je-li zajištěno poskytování nezbytných plnění spojených s užíváním bytu nebo s ním souvisejících.

K § 1954:

Jedná se o jedno z významných ochranných ustanovení, a to především pro faktickou rovnost nájemního poměru.

Obvyklost je nutno posuzovat objektivně s přihlédnutím k tomu, o jaký byt se právě jedná.

Poskytováním nezbytných plnění spojených s užíváním bytu nebo s ním souvisejících (nezbytnými službami) se rozumí napojení na vodu, odpady, elektřinu, zajištění topení apod.

§ 1955

(1) Nájemce má právo odmítnout se nastěhovat, není-li byt způsobilý k nastěhování a obývání.

(2) Není-li byt způsobilý k nastěhování a obývání v ujednanou dobu, má nájemce, který se do bytu nastěhoval, právo oznámit pronajímateli, že na splnění smlouvy trvá; neučiní-li tak bez zbytečného odkladu, jeho právo zaniká.

(3) Nájemce má právo odmítnout se nastěhovat přesto, že je byt způsobilý k nastěhování a obývání, ale stav bytu neodpovídá sdělení pronajímatele, ledaže pronajímatel poskytne nájemci přiměřenou slevu z nájemného.

(4) Ustanovení odstavců 1 až 3 se nepoužijí, jestliže nájemce při uzavření smlouvy stav bytu znal; stejně platí, jestliže nájemce stav bytu při uzavření smlouvy neznal, ač jej pronajímatel včas a řádně vyzval k prohlídce bytu.

K § 1955:

Do standardní ochrany nájemce náleží i přísnější požadavky kladené na pronajímatele. Nájemci se ale přesto ukládají rovněž povinnosti (poskytnutí nutné součinnosti).

Vadou bytu, která by mohla způsobit, že byt není způsobilý k nastěhování a obývání, není skutečnost, kterou pronajímatel sdělil nájemci při uzavření smlouvy. Prohlédl-li si nájemce byt před uzavřením smlouvy, nebo když si jej bez rozumného důvodu neprohlédl, ač jej k tomu pronajímatel včas a řádně vyzval, nemůže nájemce za vadu označovat něco, co měl a mohl při prohlídce zjistit, ledaže pronajímatel jednal hrubě nedbale nebo v rozporu se zásadami slušnosti a poctivosti.

Přiměřenou slevou se zásadně rozumí rozdíl v obvyklém nájemném za byt vadný a bezvadný.

§ 1956

(1) Dokud se nájemce nemůže pro vadu bytu nastěhovat, není povinen platit nájemné. Je-li vadou dotčena jen část bytu, má nájemce právo na přiměřenou slevu z nájemného; stejné platí, jedná-li o podstatnou vadu v poskytování plnění spojených s užíváním bytu nebo s ním souvisejících.

(2) Nájemce, který se do bytu nastěhoval přesto, že byt má vadu, má právo na přiměřenou slevu z nájemného; to ale neplatí po dobu, kdy nájemce odstranění vady odmítá.

K § 1956:

Vadou se rozumí taková vada, která brání obvyklému bydlení a na kterou nájemce pronajímatele upozornil dříve, než se do bytu nastěhoval.

Nájemné a jiné platby

§ 1957

(1) Nájemné si strany ujednají pevnou částkou, zpravidla za měsíc nebo za čtvrtletí.

(2) Neujednají-li si strany výši nájemného, má pronajímatel právo žádat nájemné v takové výši, jaká je v den splatnosti nájemného v místě obvyklá v případě nového nájmu obdobného bytu za obdobných smluvních podmínek.

K 1957:

Neujednají-li si strany výši nájemného, nemění to nic na tom, že byla uzavřena nájemní smlouva, je-li možné ze smlouvy nebo z okolností, za nichž byla uzavřena, dovodit, že jde o nájemní smlouvu. Nájemní smlouva je totiž pojmově smlouvou úplatnou.

Nedohodnou-li se strany o výši nájemného, má každá z nich právo žádat, aby o výši nájemného rozhodl soud. Také pro soud je pak rozhodujícím hlediskem nájemné v místě obvyklé.

§ 1958

(1) Strany si ujednají, která plnění spojená s užíváním bytu nebo s ním související (dále jen „služby“) zajistí pronajímatel a jak se náklady na ně určí, popřípadě výši částky, kterou má nájemce pronajímateli za ně platit; schází-li takové ujednání, použijí se ustanovení odstavců 2 až 4.

(2) Pronajímatel zajišťuje dodávku teplé a studené vody a její odvádění, dodávku tepla, odvoz komunálního odpadu, kontrolu a čištění komínů, osvětlení, popřípadě otop společných prostorů domu, úklid domu a jeho bezprostředního okolí, provoz výtahu, domácích nebo domovních telefonů, provoz zařízení pro příjem televizního a rozhlasového signálu a jiných elektrických, popřípadě elektronických zařízení v domě.

(3) Není-li možné zjistit skutečnou spotřebu vody a tepla, rozvrhnou se náklady na vodné a stočné poměrně podle počtu osob bydlících v domácnosti nájemců a na teplo poměrně podle velikosti bytu. Obdobně se poměrně podle počtu osob bydlících v domácnosti nájemců rozvrhnou náklady na odvoz komunálního odpadu, kontrolu a čištění komínů, osvětlení, popřípadě otop společných částí domu, úklid domu a jeho bezprostředního okolí a na provoz výtahu, popřípadě poměrně podle velikosti bytu náklady na provoz klimatizace.

(4) Pronajímatel umístí měřiče spotřeby tepla a vody do bytů, požádají-li o to nájemci alespoň dvou třetin bytů v domě; pronajímatel má právo započítat náklady na umístění měřičů během jednoho roku všem nájemcům, ledaže od vynaložení nákladů uplynula k počátku započítávání doba delší než jeden rok.

K § 1958:

Jednotlivé náklady podle ujednání stran mohou být určeny pevnou částkou, rozvrženy podle počtu nájemců, podle počtu osob s nájemcem bydlících, podle velikosti podlahové plochy bytu apod. Rovněž pokud se jedná o ustanovení odstavců 2 až 4 mohou se strany svým ujednáním od nich odchýlit. Ustanovení odstavců 3 a 4 mohou být však vyloučena ustanovením zvláštního právního předpisu.

§ 1959

Strany si mohou ujednat každoroční zvyšování nájemného. Takové ujednání předpokládá, že nájem byl sjednán alespoň na dobu pěti let a zvyšování nájemného odpovídá indexu spotřebitelských cen.

K § 1959:

Jednou z podmínek ujednání o pravidelném zvyšování nájemného (vedle minimální doby trvání nájmu) je, že zvyšování sleduje index spotřebitelských cen. Tento návrh vychází z toho, že zmíněný index je veličinou obecně snadno zjistitelnou. Má se za samozřejmé, že skutečnost, že to které zvýšení nájemného indexu spotřebitelských cen skutečně odpovídá, musí být pronajímatel schopen řádně doložit.

§ 1960

V A R I A N T A I:

(1) Neujednají-li si strany zvyšování nájemného, a nedojde-li ani k jiné dohodě o zvýšení nájemného, může pronajímatel navrhnout zvýšení, jestliže

- a) nájemné nebylo zvýšeno po dobu dvanácti kalendářních měsíců,
- b) navržené zvýšení nebude vyšší než nájemné v místě obvyklé, za které by bylo možné pronajmout obdobný byt v daném místě a čase; do výše obvyklého nájemného se nepromítají vlivy mimořádných okolností trhu, osobních poměrů pronajímatele a nájemce ani vlivy mimořádné obliby, a
- c) navržené zvýšení, spolu s tím, k němuž již došlo v posledních třech letech, nebude vyšší, než kolik činí dvacet procent v místě obvyklého nájemného.

(2) Pronajímatel doručí návrh na zvýšení nájemného nájemci. V návrhu uvede výši nájemného a zdůvodní splnění podmínek podle odstavce 1; návrh vyžaduje písemnou formu.

(3) Souhlasí-li nájemce s návrhem pronajímatele, zaplatí počínaje třetím kalendářním měsícem po doručení návrhu pronajímatele zvýšené nájemné podle návrhu. Nesouhlasí-li nájemce s návrhem pronajímatele, sdělí svůj nesouhlas do dvou měsíců od doručení návrhu pronajímateli. Pronajímatel pak může ve lhůtě dvou měsíců navrhnout, aby o zvýšení nájemného rozhodl soud; soud není výši nájemného, kterou navrhuje pronajímatel, vázán.

(4) Ustanovení odstavců 1 až 3 platí pro návrh nájemce na snížení nájemného obdobně.

V A R I A N T A II:

(1) Neujednají-li si strany zvyšování nájemného, či nedohodnou-li se po vzniku nájmu ani na jeho zvýšení, může pronajímatel navrhnout v písemné formě zvýšení nájemného až do výše srovnatelného nájemného obvyklého v daném místě, pokud navržené zvýšení spolu s tím, k němuž již došlo v posledních třech letech, nebude vyšší než 20 procent. K návrhu učiněnému dříve než po uplynutí dvanácti měsíců, v nichž nájemné nebylo zvýšeno, nebo který neobsahuje výši nájemného a nedokládá splnění podmínek podle tohoto ustanovení, se nepřihlíží.

(2) Srovnatelným nájemným obvyklým v daném místě se rozumí nájemné placené v téže nebo srovnatelné obci za byty srovnatelného druhu, velikosti, vybavení, charakteru a plochy. Pro účely určení srovnatelného nájemného v daném místě se nepřihlíží k nájemnému určenému jinak, než jen ze svobodné vůle stran, ani k nájemnému zvýšenému podle odstavce 3.

(3) Bez zřetele k ustanovením odstavců 1 a 2 může pronajímatel navrhnout zvýšení nájemného, provedl-li stavební úpravy, které trvale zlepšují užitnou hodnotu pronajatého bytu nebo celkové podmínky bydlení v domě, anebo mají za následek trvalé úspory energie nebo vody, a to ročně o 1,1 procenta z účelně vynaložených nákladů; má se za to, že náklady byly vynaloženy účelně. K návrhu, který neobsahuje výši nájemného a nedokládá splnění podmínek podle tohoto ustanovení, se nepřihlíží.

(4) Souhlasí-li nájemce s návrhem na zvýšení nájemného, zaplatí počínaje třetím kalendářním měsícem po doručení návrhu zvýšené nájemné, jak bylo navrženo. Nesdělí-li nájemce do dvou měsíců od doručení návrhu, že se zvýšením nájemného souhlasí, má pronajímatel právo navrhnout ve lhůtě dalších tří měsíců, aby výši nájemného určil soud;

návrhu podanému po uplynutí této lhůty soud mu nevyhoví, namítne-li nájemce, že byl podán opožděně. Při určení výše nájemného není soud vázán návrhy stran.

(5) Navrhuje-li nájemce snížení nájemného, použijí se ustanovení odstavců 1, 2 a 4 obdobně.

K § 1960:

Změna nájemného je řešena zvláštním ustanovením. I ze zdejšího ustanovení je jednoznačně patrné, že rozhodné je vždy nájemné v místě obvyklé.

Návrh na zvýšení nájemného má jednoznačně (kogentně) stanovené podmínky, a to jak obecné, resp. obsahové, tak formální. Zdůvodnění splnění stanovených podmínek je rovněž nezbytné.

§ 1961

(1) Nájemné platí nájemce předem na každý měsíc, nejpozději do pátého dne běžného kalendářního měsíce, nebo předem na jinou ujednanou dobu.

(2) Zároveň s nájemným platí nájemce zálohy nebo náklady na služby, které zajišťuje pronajímatel.

K § 1961:

Ujednají-li si strany, že nájemné bude nájemce platit před začátkem běžného měsíce nájmu, nelze to považovat za ujednání na újmu nájemce.

Delší opoždění s placením se považuje za důvod výpovědi nájmu.

§ 1962

Pronajímatel vždy nejpozději k 30. dubnu běžného roku umožní nájemci na jeho žádost nahlédnout do vyúčtování nákladů na poskytnuté služby za minulý kalendářní rok.

K § 1962:

I zdejší ustanovení je dispozitivní. Pronajímateli je ve většině případů známo, kdy obdrží fakturu od dodavatele, takže je na něm, aby v nájemní smlouvě na pozdější termín pamatoval. Jinak řečeno: není-li v konkrétním případě vzhledem k postupu třetí osoby možné umožnit nahlížení do vyúčtování k 30. dubnu, je třeba výslovné dohody o tom, kdy to možné bude. Nelze mít ovšem za to, že je v rozporu s dobrými mravy, pokud by pronajímatel navrhoval jako rozhodný den 31. prosinec následujícího roku.

§ 1963

(1) Nedohodnou-li se strany o dlužném nájemném, nelze nájem vypovědět pro nezaplacení nájemného, uloží-li nájemce dlužné nájemné, popřípadě jeho spornou část do notářské úschovy a vyrozumí o tom pronajímatele.

(2) Domáhá-li se nájemce plnění ze smlouvy a pronajímatel odmítá plnit s námitkou nezaplacení nájemného, uloží nájemce dlužné nájemné, popřípadě jeho spornou část do notářské úschovy a vyrozumí o tom pronajímatele.

K § 1963:

Pokud nájemce sporné nájemné nebo jeho část nedeponuje, jak má, popřípadě nevyrozumí o tom pronajímatele, může pronajímatel smlouvu vypovědět nebo lze nájem jinak zrušit.

Práva a povinnosti stran

§ 1964

(1) Nájemce užívá byt řádně v souladu s nájemní smlouvou.

(2) Nájemce může bez souhlasu pronajímatele pracovat nebo podnikat v bytě, jen nepůsobí-li tím zvýšené zatížení pro byt nebo dům.

K § 1964:

Jedná se o další výraz snahy eliminovat administrativní zásahy do soukromoprávní sféry - důraz je položen na smlouvu, ne na stavební povolení.

Umístit sídlo podnikatele, resp. podnikání na adrese bytu, resp. v bytě, není vyloučeno. Není ale možné, aby z výkonu podnikatelské činnosti plynulo zvýšené zatížení pro byt nebo dům, ať už v podobě množství osob, nebo hluku, prachu, pachu apod. Zejména takové podnikání, které je ve své podstatě výkonem tzv. svobodného povolání nebo má jinak tvůrčí povahu (autoři, vynálezci apod.), nelze považovat v bytě (domě) za vyloučené. Opačně ovšem platí o provozu notářského úřadu, exekutorského úřadu apod.

§ 1965

(1) Pronajímatel udržuje po dobu nájmu v domě náležitý pořádek obvyklý podle místních zvyklostí.

(2) Nájemce dodržuje po dobu nájmu pravidla obvyklá pro chování v domě a rozumné pokyny pronajímatele pro zachování obvykle náležitého pořádku.

K § 1965:

Pokyny pronajímatele nejsou ovšem právně vynutitelné, přesto, že jsou in concreto rozumné, ledaže by vlastně opakovaly zákon, upozorňovaly na jeho ustanovení, varovaly před porušováním a podobně.

§ 1966

(1) Pronajímatel udržuje po dobu nájmu byt a dům ve stavu způsobilém k obývání.

(2) Nájemce provádí a hradí pouze běžnou údržbu související s užíváním bytu.

K § 1966:

Zajišťování stavu bytu v podobě způsobilé k obývání zahrnuje rovněž odpovídající čištění domu, včetně vymalování, a jeho běžnou i jinou údržbu.

Ve vlastnictví pronajímatele jsou zpravidla nejen součásti domu, ale také jeho movité a nemovité příslušenství, a další věci, související s domem.

§ 1967

Nájemce má právo chovat v bytě zvíře, má-li pro to dobrý důvod a chování zvířete nemá za následek obtíže pro pronajímatele nebo ostatní nájemce nebo obyvatele domu, a to i přes to, že pronajímatel chování zvířat v domě zakázal.

K § 1967:

Pronajímatel nemůže obecně zakazovat (stanovit povinnost); to může jen zákon.

Ujedná-li si ale strany ve smlouvě opačně, než stanoví zdejší ustanovení, nelze vyloučit, že soud na návrh nájemce takové ujednání zruší, nelze-li pro změnu poměrů dodržení ujednání po nájemci spravedlivě žádat.

§ 1968

(1) Nájemce je povinen snášet změny, úpravy, popřípadě přestavbu bytu nebo domu (dále jen „změny“), jen nesnižují-li hodnotu bydlení a lze-li změny provést bez většího nepohodlí pro něj; jinak lze změny provést jen se souhlasem nájemce. Provádí-li pronajímatel změny na příkaz orgánu veřejné moci, je nájemce povinen jejich provedení umožnit.

(2) Provede-li pronajímatel v bytě nebo domě změny, které zvýší standard bytu, má pronajímatel vždy právo na přiměřené zvýšení nájemného.

K § 1968:

Posouzení snížení hodnoty bydlení se podřizuje objektivním kritériím.

Výjimečně je třeba vždy posoudit, jestliže má pronajímatel provést změny na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci nebo soudu.

Změny, které zvyšují standard bytu, vyžadují adekvátní odraz ve výši nájemného. Skutečnosti rozhodné pro takové zvýšení musí pronajímatel prokázat.

§ 1969

(1) Nájemce nemá právo bez souhlasu pronajímatele provést změnu bytu ani domu; souhlas pronajímatele vyžaduje písemnou formu.

(2) Nájemce má právo se souhlasem pronajímatele provést změnu bytu, která je nezbytná vzhledem ke zdravotnímu postižení nájemce, člena jeho domácnosti nebo jiné osoby, která v bytě bydlí. Pronajímatel nemůže souhlas odmítnout bez vážného a spravedlivého důvodu; odmítne-li pronajímatel souhlas dát, nahradí jej svým rozhodnutím soud na návrh nájemce.

(3) Při skončení nájmu nájemce odstraní v bytě změnu, kterou provedl, ledaže pronajímatel odstranění změny nežádá.

K § 1969:

Jedná-li se o změnu, nutnou vzhledem k (nepříznivému) zdravotnímu stavu obyvatele bytu, může se nájemce domáhat nahrazení souhlasu pronajímatele rozhodnutím soudu. Důvod musí být nejen vážný, ale i spravedlivý z hlediska ochrany práv pronajímatele.

Odstranění změny v bytě, tj. uvedení bytu do původního stavu, zajisté nebude nutné, nežádá-li to pronajímatel, popřípadě dohodnou-li se strany jinak.

§ 1970

(1) Zjistí-li nájemce v bytě poškození nebo vadu, které je třeba bez prodlení odstranit, oznámí to ihned pronajímateli; jinou vadu nebo poškození, které brání obvyklému bydlení, oznámí pronajímateli bez zbytečného odkladu.

(2) Nájemce učiní podle svých možností, co lze očekávat, aby poškozením nebo vadou, které je třeba bez prodlení odstranit, nevznikla další škoda. Nájemce má právo na náhradu nákladů účelně vynaložených při zabránění vzniku další škody, ledaže poškození nebo vada byly způsobeny okolnostmi, za které nájemce odpovídá.

K § 1970:

Nic nebrání tomu, aby v nájemní smlouvě bylo uvedeno, že nájemce nesmí provádět vůbec nic (žádný zásah, a to ani takový, kterým se odstraňuje vada) bez souhlasu pronajímatele, ledaže z prodlení hrozí vážné nebezpečí. Rovněž může být ve smlouvě ujednáno, že nájemce pak musí přijmout i osobu, kterou na práci objedná pronajímatel. To ale není věc zákonného ustanovení.

Náhrada toho, co nájemce vynaložil (atd.), se rozumí včetně jeho vlastní pracovní činnosti, ztrátu času apod.

§ 1971

(1) Pronajímatel odstraní poškození nebo vadu v přiměřené době poté, co mu nájemce poškození nebo vadu oznámil.

(2) Neodstraní-li pronajímatel poškození nebo vadu bez zbytečného odkladu a řádně, může poškození nebo vadu odstranit nájemce a žádat náhradu odůvodněných nákladů, popřípadě slevu z nájemného, ledaže poškození nebo vada nejsou podstatné.

(3) Neoznámí-li nájemce pronajímateli poškození nebo vadu bez zbytečného odkladu poté, co je měl a mohl při řádné péči zjistit, nemá právo na náhradu nákladů; odstraní-li poškození nebo vadu sám, nemá právo ani na slevu z nájemného.

§ 1972

Neodstraní-li pronajímatel poškození nebo vadu ani v dodatečné lhůtě a poškození nebo vada byly způsobeny okolnostmi, za které nájemce neodpovídá, má nájemce právo vypovědět nájem bez výpovědní lhůty, představuje-li prodlení pronajímatele při odstranění poškození nebo vady nebo samo poškození nebo vada hrubé porušení povinností pronajímatele.

§ 1973

Neodstraní-li nájemce poškození nebo vadu způsobené okolnostmi, za které odpovídá, odstraní je na náklady nájemce pronajímatel.

§ 1974

(1) Ustanovení o poškození nebo vadě bytu se použijí obdobně, brání-li užívání bytu právo třetí osoby.

(2) Ustanovení o poškození nebo vadě bytu se použijí obdobně také tehdy, brání-li užívání bytu ustanovení zákona nebo rozhodnutí orgánu veřejné moci vydané na základě zákona.

K 1971 až 1974:

Jde o běžná ustanovení o vadách bytu a povinnostech a právech stran s nimi spojených.

§ 1975

(1) Nájemce oznámí předem pronajímateli svou nepřítomnost v bytě, která má být delší než dva měsíce. Současně označí osobu, která po dobu jeho nepřítomnosti zajistí možnost vstupu do bytu v případě, kdy toho bude nezbytně zapotřebí; nemá-li nájemce takovou osobu po ruce, je takovou osobou pronajímatel.

(2) Nesplní-li nájemce svou povinnost podle odstavce 1, považuje se toto jednání za porušení povinností nájemce zvláště závažným způsobem, ledaže žádná vážnější újma z tohoto důvodu nenastane.

K 1975:

Toto nové ustanovení se navrhuje nejen k ochraně pronajímatele, ale současně i jako nezbytné ustanovení sloužící obecně k prevenci vzniku škody nebo zvětšení jejího rozsahu.

Společný nájem

§ 1976

(1) Uzavře-li nájemní smlouvu s pronajímatelem více osob, stanou se společnými nájemci bytu; společným nájemcem bytu se stane i osoba, která se souhlasem stran přistoupí ke smlouvě.

(2) Co platí o nájemci, platí obdobně o společných nájemcích, není-li dále stanoveno jinak.

§ 1977

Společní nájemci mají stejná práva a povinnosti. Ustanovení o společnosti se použijí přiměřeně.

K § 1976 a 1977:

Na právní úpravě se nic nemění, totiž z přiměřeného užití ustanovení o společnosti vyplývá, že:

běžné věci spravuje (obstarává) každý ze společných nájemců, pro ostatní záležitosti je třeba souhlasu všech; společní nájemci jsou zavázáni a oprávněni společně a nerozdílně; nemohou-li se v případech hodných zvláštního zřetele společní nájemci spolu dohodnout, může se každý z nich obrátit se na soud.

V případech hodných zvláštního zřetele soud na návrh společného nájemce zruší společné nájemní právo společných nájemců a zároveň rozhodne, který ze společných nájemců bude napříště nájemcem.

§ 1978

Bydlení manželů

(1) Nájemcův manžel je společným nájemcem bytu po dobu, po níž v bytě trvá rodinná domácnost manželů, bez ohledu na to, zda nájemní smlouva byla uzavřena před uzavřením manželství nebo po něm, i když manželé neuzavřeli nájemní smlouvu společně; to neplatí, pokud si manželé nebo snoubenci ujednali jinak.

(2) Společný nájem bytu manžely upravují ustanovení druhé části tohoto zákona.

K § 1978:

Jde o opakování ustanovení druhé části zákoníku, jen pro lepší srozumitelnost textu.

Nic nebrání, aby manželé byli nájemci několika bytů, a to společně, pokud se v bytech nalézají rodinná domácnost manželů, anebo každý zvlášť, pokud např. žijí střídavě se svými rodiči a spolu s manželem v rodinné domácnosti.

§ 1979

Přijetí za člena domácnosti

(1) Nájemce má právo přijmout do své domácnosti kohokoli; má-li se ale přijatá osoba stát členem nájemcovy domácnosti, je k tomu zapotřebí souhlasu pronajímatele; souhlas pronajímatele vyžaduje písemnou formu.

(2) Má-li se členem nájemcovy domácnosti stát jeho manžel nebo dítě, nebo dítě jeho manžela, anebo nezletilé dítě, které bylo nájemci nebo jeho manželovi svěřeno do péče, zejména jako pěstounovi nebo poručníkovi, souhlasu pronajímatele není zapotřebí.

(3) Má-li se členem nájemcovy domácnosti stát osoba, s níž nájemce žije nebo hodlá žít v dlouhodobém svazku manželským životem, nebo příbuzný v linii přímé, nebo v linii vedlejší ve druhém stupni, může pronajímatel souhlas odmítnout jen z vážného důvodu; vážným důvodem je vždy přeplněnost bytu.

§ 1980

(1) Nájemce oznámí pronajímateli každou změnu v počtu osob, které jsou s ním v domácnosti, a to do patnácti dnů ode dne, kdy ke změně došlo; v oznámení nájemce uvede

jméno a datum narození dotyčné osoby, popřípadě skutečnosti rozhodné pro posouzení použití ustanovení § 1979 odstavce druhého a třetího; oznámení vyžaduje písemnou formu.

(2) Nesplní-li nájemce svou povinnost podle odstavce 1, považuje se toto jednání za porušení povinností nájemce zvláště závažným způsobem, ledaže žádná vážnější újma z tohoto důvodu nenastane.

K § 1979 a 1980:

Jedná se o nová ustanovení. Jejich účelem je chránit osobní život nájemce na straně jedné a oprávněný zájem pronajímatele na straně druhé.

Být členem domácnosti je rozhodné pro vznik několika právních následků. Smyslem tohoto institutu je řešit problematické situace hned v zárodku, popř. ještě v době, kdy jsou tu obě smluvní strany. Je samozřejmé, že i toto ustanovení o členu domácnosti připouští odchýlnou dohodu stran.

Osoby, které může nájemce do své domácnosti přijmout a s jakými následky, jsou rozděleny do tří skupin. První skupinu tvoří osoby, které se stávají členy nájemcovy domácnosti bez dalšího – souhlasu pronajímatele není zapotřebí. Druhou skupinu pak tvoří ty osoby, které sice k tomu, aby se staly členy nájemcovy domácnosti, potřebují souhlas pronajímatele, avšak pronajímatel může souhlas odmítnout jen ze závažného důvodu. Má-li tedy nájemce za to, že takový důvod pronajímatel nemá, může soudu navrhnout, aby souhlas pronajímatele nahradil svým rozhodnutím. Třetí skupinu tvoří ostatní osoby, pro které se vždy – mají-li se stát členem nájemcovy domácnosti – vyžaduje souhlas pronajímatele.

Podnájem

§ 1981

Nájemce nemá právo dát byt nebo jeho část do podnájmu třetí osobě bez předchozího souhlasu pronajímatele; žádost nájemce o souhlas i souhlas pronajímatele vyžadují písemnou formu. Jednání nájemce bez souhlasu pronajímatele se považuje za porušení povinností nájemce zvláště závažným způsobem.

K § 1981:

Uzavření smlouvy o podnájmu bytu i o podnájmu části bytu bez souhlasu pronajímatele představuje protiprávní chování nájemce. Toto zvláště závažné porušení povinností nájemce má za následek, že pronajímatel může nájem vypovědět i bez výpovědní lhůty.

Podnájemce se nestává členem domácnosti, ani se jím nikdy stát nemůže, má zvláštní povinnosti a práva spojená s podnájmem (viz též obecná ustanovení o nájmu).

§ 1982

Neobdrží-li nájemce souhlas nebo odmítnutí pronajímatele do jednoho měsíce poté, co pronajímateli byla nájemcova žádost doručena, považuje se souhlas pronajímatele za daný.

K § 1982:

Ustanovení zdůrazňuje princip stručně zvaný *vigilantibus iura*.

§ 1983

Vypoví-li pronajímatel nájem, sdělí to nájemce podnájemci s uvedením všech rozhodných skutečností.

K § 1983:

Ustanovení obsahuje zvláštní právo podnájemce v souvislosti se skončením nájmu. Rozhodnými skutečnostmi se rozumí výpovědní lhůta, počátek běhu výpovědní lhůty, právo na námitky apod.

§ 1984

Podnájem skončí nejpozději s nájmem.

K § 1984:

Podnájemci žádná další zvláštní práva nepřísluší.

Následky smrti nájemce

§ 1985

(1) Zemře-li nájemce a nejde-li o společný nájem bytu, přejdou práva a povinnosti z nájmu na člena nájemcovy domácnosti.

(2) Na člena nájemcovy domácnosti přechází práva a povinnosti z nájmu na dobu dvou let.

K § 1985:

Členem nájemcovy domácnosti přitom může být jen ten, kdo získal pro své členství v nájemcově domácnosti souhlas pronajímatele, ledaže tohoto souhlasu není zapotřebí (viz výše).

§ 1986

(1) Je-li členem nájemcovy domácnosti nájemcův potomek, má přednostní právo, aby na něj přešla práva a povinnosti z nájmu. Je-li takových osob více, přejdou práva a povinnosti z nájmu na všechny společně.

(2) Není-li členem nájemcovy domácnosti jeho potomek a je-li členů nájemcovy domácnosti více, jsou si v právu na přechod práv a povinností z nájmu rovni. Ustanovení odstavce 1 věta druhá platí obdobně.

K § 1986:

Členové domácnosti tvoří takto pro případ přechodu nájmu po smrti nájemce dvě skupiny. Do nájmu sice mají právo vstoupit všichni, přednost ale mají vždy potomci nájemce

(bez ohledu na to, zda jsou zletilí nebo nezletilí). To však neznamená, že členové nájemcovy domácnosti se nemohou dohodnout jinak (např. tak, že práva a povinnosti z nájmu přejdou na nejstaršího potomka (apod.)), a svou dohodu oznámit pronajímateli.

§ 1987

Zemře-li nájemce a není-li tu nikdo, na koho by mohla přejít práva a povinnosti z nájmu, zanikne nájem bytu v den smrti nájemce; stejné platí, nechce-li se žádná z osob, na kterou by mohla práva a povinnosti z nájmu přejít, stát nájemcem.

K § 1987:

Jedná se o jediné dva případy, kdy nájem bytu v případě smrti nájemce zaniká, aniž má kdo právo v něm pokračovat. Dědici nájemce nepřicházejí v úvahu.

§ 1988

(1) Zemře-li nájemce a nájem bytu zanikne, protože žádná z osob, na kterou by mohla práva a povinnosti z nájmu přejít, se nechce stát nájemcem, je člen nájemcovy domácnosti povinen byt vyklidit v tříměsíční lhůtě od smrti nájemce; je-li takových osob více, váže tato povinnost všechny společně; není-li tu žádný člen nájemcovy domácnosti, váže tato povinnost obdobně nájemcova dědice v dvouměsíční lhůtě ode dne, kdy bude najisto postaveno, kdo je dědicem.

(2) Nevyklidí-li byt osoba k tomu povinná podle odstavce 1, má pronajímatel právo přemístit věci, které se v bytě nacházejí, do skladu a od osoby povinné byt vyklidit žádat přiměřenou náhradu za vynaložené náklady; jinak má právo na náhradu ve výši sjednaného nájemného až do dne, kdy osoba povinná podle odstavce 1 byt nevyklidí.

K § 1988:

Doba tří, resp. dvou měsíců se zdá být přiměřenou; nicméně ustanovení není kogentní. Je to však zároveň doba, po niž ten, kdo má povinnost vyklidit byt, není povinen platit náhradu nájemného.

Pronajímatel má pak volbu, zda byt vyklidí sám, anebo zda bude od osoby povinné k vyklizení bytu požadovat náhradu nájemného.

§ 1989

Následky opuštění bytu nájemcem

Opustí-li nájemce byt s úmyslem žít trvale jinde, použijí se ustanovení o smrti nájemce obdobně; to platí i v případě, jedná-li se o společný nájem bytu a všichni společní nájemci byt opustili, ledaže společnými nájemci bytu jsou manželé a byt opustí jen jeden z nich.

K § 1989:

Opustí-li nájemce byt, uplatní se (stejně jako dnes) ustanovení o smrti nájemce, rozumí se včetně dvouletého období pro toho, kdo se (jako člen domácnosti nájemce) stane nájemcem bytu.

Skončení nájmu

§ 1990

Nájem na dobu určitou skončí uplynutím ujednané doby; alespoň šedesát dnů před skončením doby nájmu pronajímatel upozorní nájemce, že nájem končí nebo mu učiní jiný návrh.

K § 1990:

Ve zdejších a následujícím ustanovení se upravuje skončení nájmu na dobu určitou.

Navrhuje se uložit pronajímateli povinnost, byť bez sankce, jednat (aktivně) vůči nájemci před skončením nájmu.

Uplatní se zde rovněž obecné pravidlo o tom, že i nájem na dobu určitou lze vypovědět za předpokladu, že v nájemní smlouvě byly ujednaný důvody výpovědi a výpovědní lhůta.

§ 1991

Pokračuje-li nájemce v užívání bytu po dobu alespoň tří měsíců po dni, kdy měl nájem bytu skončit, a pronajímatel nevyzve v této době nájemce, aby byt opustil, platí, že je nájem znovu sjednán na tutéž dobu, na jakou byl sjednán dříve, nejvýše ale na dobu dvou let; výzva vyžaduje písemnou formu.

K § 1991:

Sankce za nedostatečnou aktivitu pronajímatele je navrhována až pro „druhou fázi“, tj. pro dobu, kdy už nájem původně sjednaný skončil. Tříměsíční lhůta je při tom dost dlouhá na to, aby pronajímatel jednal. Nepečuje-li o svá práva (*vigilantibus iura*), půjde to k jeho tíži. Obdobně lhůta dvou let je dostatečně dlouhá pro případnou ochranu nájemce, již pronajímatel ještě není poškozen nad přiměřenou míru.

§ 1992

Nájem na dobu neurčitou může nájemce vypovědět i bez uvedení důvodu.

K § 1992:

V ustanovení zdejších a v ustanoveních, která následují, se upravuje skončení nájmu na dobu neurčitou.

Vypovězení nájmu nájemcem zcela časově neomezené a nezdůvodněné lze omezit jen příslušným (vhodným) smluvním ujednáním.

§ 1993

(1) Nájem na dobu neurčitou může pronajímatel vypovědět jen z důvodů a za podmínek stanovených zákonem, není-li dále stanoveno jinak. Výčet výpovědních důvodů nelze

dohodou stran rozšířit, a jejich podstatu nelze ujednáním stran měnit; k odchýlnému ujednání se nepřihlíží.

(2) Pronajímatel má právo vypovědět nájem na dobu neurčitou, jestliže

- a) byt má být užíván pronajímatelem, jeho manželem, který hodlá opustit domácí společenství a navrhnout rozvod manželství, nebo který rozvod manželství již navrhl, nebo rozvedeným manželem, a dále příbuznými pronajímatele nebo jeho manžela v přímé linii a v linii vedlejší v druhém stupni,
- b) byt má být vyklizen, protože je z důvodu veřejného zájmu potřebné s bytem nebo domem, v němž se byt nachází, naložit tak, že byt nebude možné vůbec užívat,
- c) nájemce hrubě porušil svou povinnost nájemce,
- d) je tu jiný závažný důvod pro vypovězení nájmu.

(3) Výpověď vyžaduje písemnou formu a musí být doručena nájemci.

K § 1993:

Okruh osob není ponechán na výkladu soudu, ani na analogii – osoby na straně pronajímatele, připadající v úvahu (sub a), jsou určeny taxativním výčtem.

Slova „hrubě porušil svou povinnost nájemce“ zahrnují jak povinnosti stanovené zákonem, tak smlouvou.

Závažný důvod pro vypovězení nájmu může být stanoven zákonem, anebo jej jako takový označí (zhodnotí) soud.

§ 1994

Výpovědní lhůta je tříměsíční a běží od prvního dne kalendářního měsíce následujícího po doručení výpovědi; k odchýlnému ujednání, je-li v neprospěch nájemce, se nepřihlíží.

K § 1994:

Tříměsíční výpovědní lhůtu lze považovat za dostatečnou (je dána ve standardní podobě); v nájemní smlouvě ovšem může být ujednána i delší výpovědní lhůta.

§ 1995

Výpověď pronajímatele musí obsahovat důvod výpovědi, jinak je neplatná, není-li dále stanoveno jinak. Odstěhuje-li však nájemce v souladu s takovou výpovědí, má se za to, že výpověď je platná.

K § 1995:

Ustanovení upravuje obvyklé náležitosti výpovědi, sankci i výjimku z pravidla (srov. ale dále).

§ 1996

(1) Nájemce má právo do uplynutí jednoho měsíce ode dne, kdy mu byla výpověď doručena, vznést proti výpovědi pronajímatele námitky; námitky vyžadují písemnou formu.

(2) Nevznese-li nájemce námitky včas, právo žádat přezkoumání oprávněnosti výpovědi zanikne.

(3) Vznese-li nájemce námitky včas, ale pronajímatel do jednoho měsíce ode dne, kdy mu námitky byly doručeny, nevezme svou výpověď zpět, má nájemce právo žádat soud o přezkoumání oprávněnosti výpovědi, a to do dvou měsíců ode dne, kdy marně uplynula lhůta pro zpětvzetí výpovědi.

K § 1996:

Lze vycházet z predikce, že řízení k návrhu nájemce lépe vyhovuje vyvážené ochraně stran.

Lhůta pro vznesení námitek se váže k okamžiku, kdy nájemce odeslal jejich písemné vyhotovení, za předpokladu, že bylo posléze pronajímateli doručeno. Měla-li by totiž lhůta končit v okamžiku doručení pronajímateli, jednoměsíční lhůtu by to neodůvodněně zkracovalo v neprospěch nájemce, a nadto by nájemce byl po delší dobu v nejistotě, zda lhůtu dodržel.

§ 1997

(1) Pronajímatel má právo vypovědět nájem na dobu neurčitou bez uvedení důvodu.

(2) V případě uvedeném v odstavci 1, je výpovědní lhůta dvouletá a běží od prvního dne kalendářního měsíce následujícího po doručení výpovědi.

(3) Ustanovení § 1996 se použije i zde.

K § 1997:

Nové ustanovení má vyrovnat postavení pronajímatele a nájemce. Dvouletá výpovědní lhůta je přitom vhodná pro obě strany (viz již výše). Nájemce má ovšem i tady možnost podat proti výpovědi námitky (proti formě výpovědi, doručení apod.), stejně jako i právo žádat soud o přezkoumání výpovědi.

§ 1998

(1) Pronajímatel má právo vypovědět nájem bez výpovědní lhůty, porušil-li nájemce zvlášť závažným způsobem svou povinnost, a žádat, aby nájemce opustil byt bez zbytečného odkladu a odevzdal vyklizený pronajímateli.

(2) Ve výpovědi musí pronajímatel uvést, v čem spatřuje zvlášť závažné porušení povinnosti nájemcem.

(3) Nájemce porušuje zvlášť závažným způsobem svou povinnost zejména, neplatí-li po delší dobu nájemné nebo náklady na služby, poškozují-li byt nebo dům závažným nebo nenapravitelným způsobem, nebo způsobuje-li jinak závažné škody nebo obtíže pronajímateli nebo osobám, které v domě bydlí, přenechá-li neoprávněně byt nebo jeho část podnájemci nebo užívá-li neoprávněně byt jiným způsobem nebo k jinému účelu, než bylo ujednáno.

(4) Před tím, než pronajímatel vypoví nájem podle odstavce 1, vyzve nájemce, aby napravil své závadné chování, popřípadě odstranil protiprávní stav, který způsobil.

K § 1998:

Jedná se o výpověď bez výpovědní lhůty (s okamžitými účinky). I zde se pojem „delší doba“ ponechává na výkladu soudní praxe. Lze uvažovat dobu v rozsahu od jednoho do tří měsíců. Vzhledem k tomu, že jde o výpověď jednoznačně sankčního charakteru, lze mít za to, že je nutno předpokládat jistou (nemalou) intenzitu závadného chování nájemce (to se týká nejen doby neplacení nájemného a nákladů na služby, ale také charakteru působených škod). Z obecných ustanovení o nájmu se zde použije též to, které ustanovuje o právu zájemce prohlížet byt.

§ 1999

Nájemce odevzdá byt pronajímateli v den, kdy nájem končí. Byt je odevzdán, obdrží-li pronajímatel klíče a jinak mu nic nebrání v přístupu do bytu a v jeho užívání. Opustí-li nájemce byt takovým způsobem, že nájem lze bez jakýchkoli pochybností považovat za skončený, má se byt za odevzdaný ihned.

K § 1999:

Odevzdání bytu nájemcem je obdobou odevzdání bytu pronajímatelem.

§ 2000

(1) Nájemce odevzdá byt ve stavu, v jakém jej převzal, nehledě na běžné opotřebení při běžném užívání a na vady, které je povinen odstranit pronajímatel.

(2) Nájemce odstraní v bytě změny, které provedl se souhlasem pronajímatele, pokud si strany ujednaly, že při skončení nájmu nájemce uvede byt do původního stavu.

(3) Nájemce odstraní v bytě změny, které provedl bez souhlasu pronajímatele, ledaže pronajímatel nájemci sdělí, že odstranění změn nežádá; nájemce přesto nemůže žádat vyrovnání, i kdyby se změnami hodnota bytu zvýšila. Pronajímatel může žádat náhradu ve výši snížení hodnoty bytu, které bylo způsobeno změnami provedenými nájemcem bez souhlasu pronajímatele.

K § 2000:

Rozumí se, že podmínkou odevzdání bytu ve stavu, v jakém jej nájemce převzal, je předchozí odstranění změn podle ustanovení odst. 2 a 3.

§ 2001

Zařízení a předměty upevněné ve zdech, podlaze a stropu bytu, které nelze odstranit bez nepřiměřeného snížení hodnoty nebo bez poškození bytu nebo domu, přecházejí upevněním nebo vložením do vlastnictví vlastníka domu. Nájemce má právo žádat, aby se s ním

pronajímatel bez zbytečného odkladu vyrovnal; to neplatí o tom, co nájemce provedl bez souhlasu pronajímatele. Vyrovnání je splatné nejpozději ke dni skončení nájmu.

K § 2001:

Strany si mohou ve všech ohledech ujednat jinak, včetně dohody o tom, jakou podobu má nebo mít má odevzdaný být.

Strany si mohou ujednat splatnost částky vyrovnání za to, co se souhlasem pronajímatele nájemce nevratně vloží (zabuduje) do bytu.

§ 2002

Pronajímatel má právo na náhradu ve výši sjednaného nájemného, neodevzdá-li nájemce byt pronajímateli v den skončení nájmu až do dne, kdy nájemce pronajímateli byt skutečně odevzdá.

K § 2002:

Zdejší ustanovení má napomoci vyloučit pochybnosti o povaze užívání bytu.

§ 2003

Nacházejí-li se v bytě věci, o kterých lze mít za to, že patří nájemci nebo členům jeho domácnosti, postará se o ně pronajímatel ve prospěch nájemce na jeho účet.

K § 2003:

Pro případ, že nájemce nevyklidí byt beze zbytku, je vhodné přijmout výslovnou úpravu práv pronajímatele. (Ustanovení se použije obdobně v případě smrti nájemce.)

Nájem služebního bytu

§ 2004

(1) Je-li nájem bytu sjednán v souvislosti s výkonem zaměstnání, práce, funkce nebo jiné činnosti (dále jen „činnost“) a v nájemní smlouvě je uvedeno, že se jedná o byt služební a že v tomto nájmu jsou práva nájemce bytu ve srovnání běžnými nájemci omezená, jedná se o nájem služebního bytu.

(2) Je-li za podobných podmínek a okolností jako v případě bytu, pronajat dům, použijí se ustanovení o nájmu služebního bytu obdobně.

(3) Vláda může nařízením stanovit, které další nájemní poměry se spravují ustanoveními o nájmu služebního bytu.

K § 2004:

Ustanovení o nájmu služebního bytu jsou určena i pro byty, v nichž bydlí domovníci, topiči, atp.; jsou určena pro všechny domy, bez ohledu na jejich konkrétního vlastníka.

Dosavadní právní úprava je obohacena o některé prvky, které se recentně ukázaly být nezbytnými. To platí např. o skončení nájmu v případě ukončení zaměstnaneckého (popř. jiného) poměru z důvodů přičitatelných nájemci.

§ 2005

(1) Ustanovení § 1985 se u služebního bytu nepoužije; zemře-li nájemce nebo opustí-li byt s úmyslem žít trvale jinde, nájem služebního bytu skončí; osoby, které spolu s nájemcem v bytě bydlely, pronajímatel vyzve, aby byt vyklidily nejpozději do tří měsíců ode dne, kdy výzvu obdrží; nejsou-li v bytě takové osoby, pronajímatel vyzve obdobně nájemcovy dědice.

(2) Nájem služebního bytu skončí nejpozději dnem, kdy skončí výkon činnosti, s níž je nájem služebního bytu ve smyslu ustanovení § 2004 spojen.

K § 2005:

Nájem služebního bytu se od nájmu bytu liší zcela zásadním způsobem. Především proto nelze použít ustanovení o přechodu nájmu v případě smrti nájemce na členy nájemcovy domácnosti.

§ 2006

Nájem služebního bytu skončí bez ohledu na ustanovení o skončení nájmu, ukončí-li nájemce svůj zaměstnanecký poměr svým právním jednáním nebo skončí-li jeho zaměstnanecký poměr z důvodu na jeho straně, anebo je-li přeložen. Stane-li se tak ale ze zdravotního důvodu nebo proto, že nájemce odchází do důchodu, má nájemce právo v bytě bydlet ještě po dobu přiměřenou okolnostem, nejdéle však šest měsíců, ledaže mu pronajímatel zajistí jiný byt. Nájemce má rovněž právo v bytě bydlet po dobu, po níž zajistí výkon prací, s nimiž je jinak nájem bytu spojen.

K § 2006:

Ustanovení jasně zdůrazňuje význam zaměstnaneckého poměru pro nájem služebního bytu. Šestiměsíční lhůta se zdá být dostatečná, i vzhledem k tomu, že si strany mohou smluvit jinak. Na tomto místě platí zcela výjimečné ustanovení o zajištění jiného bytu (ovšem rovněž s omezením doby nájmu).

Pododdíl 3

Nájem prostoru sloužícího podnikání

§ 2007

(1) Ustanovení tohoto pododdílu se vztahují na nájem prostoru nebo místnosti, je-li účelem nájmu provozování podnikatelské činnosti v tomto prostoru nebo v této místnosti a slouží-li pak prostor nebo místnost alespoň převážně podnikání, bez ohledu na to, zda je účel nájmu v nájemní smlouvě vyjádřen (dále jen „prostor sloužící podnikání“). Není-li dále stanoveno jinak, použijí se pro nájem prostoru sloužícího podnikání obecná ustanovení o nájmu.

(2) Jedná-li se o nájem prostoru nebo místnosti, jehož účelem není ani bydlení ani provozování podnikatelské činnosti ve smyslu odstavce 1, použijí se obecná ustanovení o nájmu.

K § 2007:

Výklad pojmu „místnost“ a „prostor“ kolísá: skladovací halu nelze patrně označit za místnost, v místnostech se naopak provozují kanceláře, studia, závody restauračního typu. Proto jsou v úvodním ustanovení užity vedle sebe nejprve zmíněny oba výrazy, aby se předešlo pochybnostem.

Zásadně se prostorem sloužícím podnikání rozumí vystavěná nebo jinak vybudovaná část nemovité věci, která má podle ujednání stran sloužit podnikání, zejména výkonu či provozu živnosti maloobchodní, restaurační, hospodské (včetně tzv. rychlého občerstvení, kaváren, čajoven), nebo roznáškové, hotelové, nebo výkonu živnosti řemeslnické, jiné činnosti výrobní nebo skladovací nebo poskytování služeb, bez ohledu na to, zda při tom bude docházet ke styku s veřejností či nikoli. Podnikání samozřejmě slouží i místnosti, kde se provozuje tzv. svobodné povolání, umělecká tvorba, ale také např. lékařská, zubařská, lékárnická, apod. činnost. Nelze vyloučit, že si strany ujednají nájem prodejního místa (tzv. stánku, pultu či pod.).

Prostor nebo místnost nesloužící podnikání (ale ani bydlení) slouží zpravidla nějaké obecně nebo místně, či jinak parciálně prospěšné činnosti, především neziskové. K takovým prostorům nebo místnostem patří ovšem i ty, které slouží, obdobně jako byt, k zásadně neziskovému užívání nájemcem nebo členy jeho rodiny (garáž, studovna apod.).

§ 2008

Nájemní smlouva vyžaduje písemnou formu.

K § 2008:

Ujednání týkající se nemovitostí (jejich částí) vyžadují vesměs písemnou formu.

§ 2009

Je-li s nájmem prostoru sloužícího podnikání spojeno poskytování služeb, použijí se ustanovení o poskytování služeb souvisejících s nájmem bytu obdobně.

K § 2009:

Strany si mohou i zde ujednat jinak, ledaže je výslovně stanoveno, že to možné není.

§ 2010

(1) Nájemce nemá právo provozovat jinou činnost nebo změnit způsob či podmínky jejího výkonu, než jak to vyplývá z účelu nájmu nebo z jiného ujednání stran, anebo z toho, co bylo možné důvodně očekávat při uzavření smlouvy, pokud by tato změna působila zhoršení poměrů v nemovitosti nebo by nad přiměřenou míru poškozovala pronajímatele nebo ostatní uživatele nemovitosti.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nepoužije, pokud se v důsledku změny poměrů na straně nájemce jeho činnost v některém ohledu změnila jen nepodstatně.

K § 2010:

Ustanovení představuje dosud chybějící úpravu, jejíž potřeba byla a je zjevná.

Takto nájemce sice nemá právo bez souhlasu pronajímatele zásadně změnit činnost nebo okolnosti jejího výkonu (např. denní dobu výkonu činnosti), má však možnost dohodnout se s pronajímatelem o takové změně, která bude provázena třeba změnou výše nájemného. Jinak má pronajímatel - kromě práva na náhradu škody - právo nájem vypovědět (neodpoví-li nájemce přiměřeným způsobem na jeho výzvu k nápravě).

§ 2011

(1) Nájemce může nemovitost, v níž se nalézá prostor sloužící podnikání, označit se souhlasem pronajímatele v přiměřeném rozsahu štíty, návěstími a podobnými znameními.

(2) Pronajímatel může souhlas podle odstavce 1 odmítnout, jen má-li k tomu vážný důvod; neodpoví-li pronajímatel na žádost o souhlas do jednoho měsíce po doručení žádosti, považuje se souhlas za daný.

(3) Při skončení nájmu odstraní nájemce označení uvedená v odstavci 1 a dotčenou část nemovitosti uvede do původního stavu.

K § 2011:

Osazování různých předmětů do nemovitosti nebo na nemovitost, v níž se prostor sloužící podnikání nachází, je jistě především v zájmu nájemce. Pronajímatel by mu ale zásadně neměl bránit, protože sekundárně jde o i jeho prospěch. Důvodem nesouhlasu by tak popřípadě mohla být jen nepřiměřená škoda, která by mohla volbou nevhodného označení nebo nevhodného způsobu (realizace) označení pronajímateli vzniknout.

§ 2012

Převod nájmu prostoru sloužícího podnikání

(1) Nájemce může s předchozím souhlasem pronajímatele převést nájem v souvislosti s převodem podnikatelské činnosti, jíž prostor slouží; souhlas pronajímatele i smlouva o převodu nájmu vyžadují písemnou formu.

(2) Ustanovení § 2011 odstavec 2 se použije obdobně.

K § 2012:

Zvláštní povaha činnosti realizovaná v prostoru sloužícím podnikání vyžaduje zvláštní úpravu dispozic s takovým prostorem. Předpokládá se s prostory sloužícími podnikání disponují právě podnikatelé.

Skončení nájmu

§ 2013

- Nájem na dobu určitou může nájemce vypovědět i před uplynutím sjednané doby,
- a) ztratí-li způsobilost k činnosti, k jejímuž výkonu je prostor sloužící podnikání určen,
 - b) přestane-li být najatý prostor z objektivních důvodů způsobilý k výkonu činnosti, k němuž byl určen, a pronajímatel nezajistí nájemci odpovídající náhradní prostor,
 - c) porušuje-li pronajímatel hrubě své povinnosti vůči nájemci.

K § 2013:

Ustanovení o skončení nájmu (toto a následující) vyhovují zvláštní povaze činnosti realizované v prostoru sloužícím podnikání (prvky této zvláštní povahy v jiných nájmech neexistují). V otázkách zde neupravovaných se uplatní obecná ustanovení.

Ustanovení § 2013 až 2016 dopadají na případy, kdy byl nájem sjednán na dobu určitou.

§ 2014

- Jedná-li se o nájem na dobu určitou, má pronajímatel právo nájem vypovědět i před uplynutím sjednané doby,
- a) má-li být nemovitost, v níž se prostor sloužící podnikání nachází, odstraněna, anebo přestavována tak, že to brání dalšímu užívání prostoru, a pronajímatel to při uzavření smlouvy nemusel ani nemohl předvídat, nebo
 - b) porušuje-li nájemce hrubě své povinnosti vůči pronajímateli, zejména tím, že přestože jej pronajímatel vyzval k nápravě, chová se nájemce v rozporu s ustanovením § 2010 odstavec 1, nebo je po dobu delší než jeden měsíc v prodlení s placením nájemného nebo služeb spojených s užíváním prostoru sloužícího podnikání.

K § 2014:

Delší dobu necht' posoudí soud (dnes je takovou dobou doba delší než jeden měsíc).

§ 2015

(1) Ve výpovědi musí být uveden její důvod; výpověď, v níž není uveden její důvod, je neplatná.

(2) Výpovědní lhůta je tříměsíční.

K § 2015:

Tříměsíční doba může být dohodou zkrácena i prodloužena.

§ 2016

Ustanovení o skončení nájmu bytu na dobu určitou se použijí obdobně; doba, která nájemci stačí pro pokračování nájmu, však činí jeden měsíc.

K § 2016:

Není důvod, aby se prostor v tomto případě posoudil zásadně jinak než byt.

§ 2017

Jedná-li se o nájem na dobu neurčitou, má strana právo jej vypovědět v šestiměsíční výpovědní lhůtě; má-li však strana k výpovědi vážný důvod, je výpovědní lhůta tříměsíční; trvá-li nájem po dobu delší než pět let a vzhledem k okolnostem strana nemohla předpokládat, že druhá strana nájem vypoví, je výpovědní lhůta vždy šestiměsíční.

K § 2017:

Vážným důvodem se rozumí důvod výslovně v zákoně uvedený (viz § 2013 a 2014), popř. i jiný důvod, který lze mít za vážný.

Pro použití výjimečné šestiměsíční lhůty sluší předpokládat poctivost vypovídané strany. Měla-li by mít tato strana pochybnosti o řádnosti plnění svých povinností, nemůže žádat výjimku.

Tříměsíční lhůta se jeví být minimální vzhledem k charakteru činnosti v prostoru provozované, je-li takovou výroba. Ve většině ostatních případů se zdá být příliš dlouhou.

§ 2018

Vyklidí-li nájemce prostor sloužící podnikání v souladu s výpovědí, považuje se výpověď za platnou a přijatou nájemcem bez námitek.

K § 2018:

I v tomto případě jde o období ustanovení týkajícího se nájmu bytu.

§ 2019

(1) Vypovídaná strana má právo do uplynutí jednoho měsíce ode dne, kdy jí byla výpověď doručena, vznést proti výpovědi námitky; námitky vyžadují písemnou formu.

(2) Nevznese-li vypovídaná strana námitky včas, právo žádat přezkoumání oprávněnosti výpovědi zanikne.

(3) Vznese-li vypovídaná strana námitky včas, ale vypovídající strana do jednoho měsíce ode dne, kdy jí námitky byly doručeny, nevezme svou výpověď zpět, má vypovídaná strana právo žádat soud o přezkoumání oprávněnosti výpovědi, a to do dvou měsíců ode dne, kdy marně uplynula lhůta pro zpětvzetí výpovědi.

K § 2019:

I v tomto případě jde o období ustanovení týkajícího se nájmu bytu.

§ 2020

Náhrada převzetí zákaznické základny

Skončí-li nájem výpovědí ze strany pronajímatele, má nájemce právo na náhradu za výhodu pronajímatele, nebo nového nájemce, kterou získali převzetím zákaznické základny vybudované vypovězeným nájemcem. Nájemce toto právo nemá, byl-li z nájmu vypovězen pro hrubé porušení svých povinností.

K § 2020:

I zdejší ustanovení je výrazem specifiky tohoto druhu nájmu. Bude třeba vycházet z obvyklé ceny zákaznické základny.

Počítá se s jednorázovou náhradou.

Pododdíl 4

Podnikatelský pronájem věcí movitých

§ 2021

(1) Nájemní smlouvou se pronajímatel, který je podnikatelem a jehož podnikání spočívá v pronajímání věcí, zavazuje přenechat nájemci na určitou dobu užívání movité věci a nájemce se zavazuje platit za to pronajímateli nájemné.

(2) Není-li dále stanoveno jinak, použijí se pro podnikatelský pronájem movitých věcí obecná ustanovení o nájmu.

K § 2021:

Dočasná, někdy, zejména je-li nájemcem fyzická osoba, krátkodobá, potřeba užívat cizí věc představuje jednu stranu tohoto zvláštního druhu nájmu. Druhou je podnikatelské (tedy mj. za účelem dosažení zisku) poskytování toho, co tuto potřebu může pokrýt. Nejde-li o podnikatelské pronajímání, jde o výpůjčky movitých věcí.

§ 2022

Pronajímatel se při předání věci nájemci přesvědčí o tom, že věc je v dobrém stavu, předvede nájemci fungování věci, pokud je to obvyklé, a seznámí nájemce s pravidly pro zacházení s věcí nebo mu pro to předá pokyny v písemné formě.

K § 2022:

Zejména pravidla či pokyny pro zacházení s věcí je třeba stále více považovat za *conditio sine qua non*, a to s ohledem na možnou složitost pronajímaných předmětů. Nesplnění této povinnosti se dobře může stát důvodem obrácení důkazního břemene, popř. i odpovědnosti za škodu.

§ 2023

(1) Má-li věc vadu, pro kterou ji nelze řádně užívat nebo pro kterou ji lze užívat jen se značnými obtížemi, má nájemce právo, aby mu pronajímatel poskytl jinou věc sloužící témuž účelu.

(2) Po dobu, po niž nájemce nemohl věc řádně užívat vůbec nebo jen se značnými obtížemi, má nájemce právo na prominutí nájemného, anebo na slevu z nájemného nebo snížení nájemného; své právo musí nájemce uplatnit u pronajímatele do konce sjednané doby nájmu, jinak zanikne.

K § 2023:

Použitými pojmy „snížení“ a „sleva“ má být vyjádřeno odlišení dlouhodobých nájmu a dlouhodobých obtíží od jednorázové záležitosti. Dosavadní právní úprava zná ovšem jen pojem „sleva“.

§ 2024

(1) Nájemce oznámí pronajímateli poškození, ztrátu nebo zničení věci bez zbytečného odkladu.

(2) Nájemce platí nájemné, dokud neoznámí pronajímateli poškození věci, pro které věc nemůže řádně užívat, anebo ztrátu nebo zničení věci; stejně tak platí nájemné, dokud je v prodlení s vrácením věci.

(3) Nájemce neodpovídá za opotřebení věci způsobené řádným užíváním.

K § 2024:

Zdejší ustanovení nemění nic – s výjimkou vyjádření – na platné právní úpravě.

§ 2025

(1) Nájemce má právo nájem kdykoli vypovědět. Výpovědní lhůta je desetidenní.

(2) Ustanovení o obnovení nájemní smlouvy po uplynutí doby nájmu za předpokladu, že pronajímatel o vrácení nepožádá, se nepoužije.

K § 2025:

Mezi specifika tohoto nájmu náleží i doba, na niž je nájemní smlouva uzavřena, výpověď přípustná vždy po celou dobu nájmu, jakož i nemožnost využít obvyklé *relocatio tacita*.

Pododdíl 5
Nájem dopravního prostředku

§ 2026

(1) Nájemní smlouvou se pronajímatel zavazuje přenechat nájemci na určitou dobu užívání dopravního prostředku a nájemce se zavazuje platit za to pronajímateli nájemné.

(2) Smlouva vyžaduje písemnou formu.

K § 2026:

Dopravním prostředkem se rozumí jakékoli vozidlo (motorové i bezmotorové, silniční, kolejové, letadlo, vznášedlo atd.), které slouží přepravování nákladu nebo lidí, popřípadě obojího.

§ 2027

(1) Pronajímatel odevzdá nájemci dopravní prostředek spolu s potřebnými doklady v ujednané době, jinak bez zbytečného odkladu po uzavření smlouvy.

(2) Dopravní prostředek musí být způsobilý k provozu a k ujednanému způsobu užívání, jinak k užívání, k němuž dopravní prostředek obvykle slouží.

(3) Není-li dopravní prostředek způsobilý k provozu podle odstavce 2, nájemce má právo odmítnout dopravní prostředek převzít, a zjistí-li nezpůsobilost dodatečně, má právo jej vrátit a žádat odstranění vady nebo odevzdání jiného dopravního prostředku, anebo zrušení smlouvy.

K § 2027:

Zvláštní povaha tohoto druhu nájmu vyžaduje konkretizaci povinností stran, zde pronajímatele.

§ 2028

Nájemce dopravní prostředek pojistí, jen bylo-li to ujednáno.

K § 2028:

Pojištění dopravního prostředku je jinak věcí pronajímatele.

§ 2029

Nájemce zaplatí nájemné po ukončení užívání dopravního prostředku; je-li však nájem sjednán na dobu delší než tři měsíce, platí nájemce nájemné ke konci každého kalendářního měsíce.

K § 2029:

Placení nájemného bude zajisté zpravidla řešena výslovným ujednáním stran.

§ 2030

(1) Nájemce udržuje dopravní prostředek ve stavu, v jakém jej převzal s přihlédnutím k obvyklému opotřebení.

(2) Pronajímatel nahradí nájemci náklady, které nájemce vynaložil na údržbu; neuplatní-li nájemce toto právo u pronajímatele do tří měsíců od vynaložení nákladů, právo zanikne.

K § 2030:

Zde je výslovně uvedena obecně platná zásada: pronajímatel je povinen odevzdat nájemci věc v řádném stavu a v tomto stavu ji po celou dobu nájmu udržovat.

Pododdíl 6

Ubytování

§ 2031

Smlouvou o ubytování (o přechodném nájmu) se ubytovatel zavazuje poskytnout ubytovanému přechodně ubytování na ujednanou dobu nebo na dobu vyplývající z účelu ubytování v zařízení tomu určeném a objednatel se zavazuje zaplatit ubytovateli za ubytování a za služby spojené s ubytováním ve lhůtě stanovené ubytovacím řádem, popřípadě ve lhůtě obvyklé.

K § 2031:

Zdejšími ustanoveními se spravuje ubytování v hotelích, noclehárnách, ubytovnách a jiných podobných zařízeních.

Navrhovaný text se nijak neodlišuje od zažitého usu.

§ 2032

Ubytovaný má právo užívat prostor vyhrazený mu k ubytování, jakož i společné prostory ubytovacího zařízení (ubytovací prostor) a využívat služby s ubytováním spojené.

§ 2033

Ubytovatel odevzdá ubytovanému ubytovací prostor ve stavu způsobilém pro řádné užívání a zajistí mu nerušený výkon jeho práv spojených s ubytováním.

§ 2034

Ubytovaný užívá ubytovací prostor a přijímá služby s ubytováním spojené řádně; bez souhlasu ubytovatele nesmí v ubytovacím prostoru provádět podstatné změny.

§ 2035

(1) Ubytovaný může smlouvu vypovědět před uplynutím ujednané doby.

(2) Prokáže-li ubytovatel, že nemohl zabránit škodě, která mu vznikla předčasným zrušením ubytování ze strany ubytovaného, může žádat, aby mu ubytovaný škodu nahradil.

§ 2036

Ubytovatel může před uplynutím ujednané doby smlouvu vypovědět bez výpovědní lhůty, porušuje-li ubytovaný i přes výstrahu hrubě své povinnosti ze smlouvy, anebo dobré mravy.

K § 2032 až 2036:

Ustanovení o smlouvě o ubytování jsou zásadně převzata z platného občanského zákoníku (§ 754 a násl.).

Oddíl 4

Pacht

§ 2037

Pododdíl 1

Obecná ustanovení

(1) Pachtovní smlouvou se propachtovatel zavazuje přenechat pachtýři na určitou dobu požívání věci a pachtýř se zavazuje platit za to propachtovateli pachtovné.

(2) Není-li dále stanoveno jinak, použijí se pro pacht ustanovení o nájmu přiměřeně.

K § 2037:

Na rozdíl od nájmu, v němž má nájemce právo užívat věc anebo ji prostě jen u sebe mít, předpokládá se v případě pachtu, že pachtýř bude vlastním přičiněním, vlastní prací nebo jinou svou činností nejen věc užívat, ale ji obhospodařovat tak, aby měla plody nebo aby z ní vzházel jiný užitek, a tento užitek si podle pravidel řádného hospodaření bude přivlastňovat. Požíváním věci se rozumí užívání věci spojené s právem brát z věci plody a jiné užitky a nabývat k nim vlastnické právo. (Jde o smlouvu pachtovní, lze-li plody podle pravidel řádného hospodaření nahlížet jako výnos získaný v době pachtu. Předmětem pachtu může být jen věc plodivá.)

Je-li spolu s věcí propachtován inventář (soubor věcí zejména movitých, ale také nemovitých, náležejících podle své povahy k věci (hlavní), propachtované, a s (touto) věcí užívaných s cílem jejího řádného obhospodařování), má se za příslušenství věci a vztahují se na ně pravidla o pachtu věci, není-li stanoveno jinak nebo nedohodnou-li se strany jinak. V případě pachtů zemědělských (např. pacht zemědělské farmy) má být inventář sepsán a oceněn. U jiných pachtů se složitým či četným příslušenstvím záleží postup na volbě stran. Některé pachtů jsou upraveny zvláštními předpisy – zejména honitby a rybolovy (příčemž nejsou za pachtů ani označeny).

§ 2038

Je-li pachtovní smlouva uzavřena na dobu delší než jeden rok nebo jedná-li o pacht zemědělského nebo lesnického závodu nebo jeho části (dále jen „zemědělský pacht“), vyžaduje smlouva písemnou formu.

K § 2038:

Částí závodu se rozumí např. samostatná zahrada, pole apod.
Obligatoční písemná forma je pro dlouhodobé nájmy nemovitostí samozřejmou nutností.

§ 2039

Jedná-li se o zemědělský pacht a není-li ujednána doba placení pachtovného, platí se pachtovné půlročně pozadu, vždy 1. dubna a 1. října.

K § 2039:

Rozumí se, že v ostatních případech se v nedostatku jiného ujednání použijí obecná ustanovení o placení nájemného.

§ 2040

(1) Jedná-li se o zemědělský pacht, vyhotoví na počátku doby pachtu strany společně popis propachtované věci, uvedou její rozsah a stav, v jakém se při přenechání a převzetí nachází.

(2) Jedná-li se o zemědělský pacht, vyhotoví na počátku doby pachtu strany společně soupis inventáře a ocení jej; soupis je součástí pachtovní smlouvy.

(3) Při skončení pachtu se použijí odstavce 1 a 2 obdobně.

K § 2040:

Zemědělské pachtu se v lecčems od jiných pachtů odlišují, mj. např. právě v tom, že je zapotřebí statek, usedlost, atd. užívat s odpovídajícím neživým, a zpravidla také živým inventářem: povahu části inventáře má i stádo, popř. vůbec zvířata, která se na (v) propachtované věci nacházejí, nebo k ní jinak náležejí (mají povahu příslušenství).

§ 2041

(1) Je-li propachtována věc s inventářem, zachovává pachtýř po dobu pachtu jednotlivé součásti inventáře. Zvířata, která jsou součástí inventáře, obměňuje jako řádný hospodář.

(2) Zničí-li se nebo opotřebí součásti inventáře, takže je nelze dále užívat, nahradí je propachtovatel, ledaže škodu je možné přičíst pachtýři.

K § 2041:

Řádným hospodařením se rozumí vykonávání prací v souladu s běžnými pravidly obhospodařování dotyčné věci, např. vykonávání prací v obvyklém termínu (ročním období), krmení zvířat, obměna zvířat. Řádné hospodaření by mělo zahrnovat i povinnost přiměřeného modernizování ve smyslu přibližování se k aktuálnímu standardu a technickému pokroku.

Věc, k níž náleží inventář, nemusí být vždy propachtována i s inventářem. Strany se mohou dohodnout například tak, že pachtýř inventář koupí (třeba za odhadní cenu) a po skončení pachtu jej propachtovatel koupí (třeba za odhadní cenu) zase nazpět. (V tomto případě se rozdíl v cenách způsobený např. inflací vyrovnává tak, že se oceňuje pro oba případy v cenách ke dni, v kterém propachtovatel kupuje inventář nazpět.)

Propachtovatel nahrazuje inventář, ledaže škodu na něm způsobí pachtýř, protože náhodu nese ve svých poměrech vždy vlastník – propachtovatel. Proto také propachtovatel má věc pojistit, mohou se však dohodnout jinak.

§ 2042

(1) Neodstraní-li propachtovatel vadu věci včas a řádně, a klesne-li proto výnos z propachtované věci pod polovinu běžného výnosu, může pachtýř žádat slevu z pachtovného, anebo může vadu odstranit sám a žádat náhradu vynaložených nákladů.

(2) Jedná-li se o vadu, která zásadním způsobem ztěžuje nebo zcela znemožňuje užívání věci k ujednanému účelu nebo k účelu obvyklému, takže z propachtované věci nelze docílit žádný výnos, může pachtýř žádat prominutí placení pachtovného nebo může pacht vypovědět bez výpovědní lhůty.

K § 2042:

Vada propachtované věci má význam z hlediska prospěchu pachtýře, z tohoto hlediska je také řešeno její odstranění. Jinak samozřejmě riziko, že se neurodí, nese pachtýř.

§ 2043

Pachtýř nesmí bez předchozího souhlasu propachtovatele propachtovanou věc dále propachtovat jinému, ani přenechat jinému její užívání, nebo změnit hospodářské určení propachtované věci či její dosavadní užívání. Učiní-li tak, může propachtovatel vypovědět pacht bez výpovědní lhůty.

K § 2043:

Přísná sankce odpovídá obdobné sankci při nájmu (zejména bytu).

§ 2044

V A R I A N T A I:

Ujednají-li strany při pachtu majetkového souboru, že pachtýř nemá právo části inventáře převzatého od propachtovatele za odhadní cenu ani zcizit, ani zatížit, zavazuje takové ujednání pachtýře jen tehdy, zavázal-li se propachtovatel převzít inventář při skončení pachtu zpět za odhadní cenu.

V A R I A N T A II:

Převzal-li pachtýř při pachtu majetkového souboru inventář za odhadní cenu, má právo jednotlivé části inventáře zcizit nebo zatížit. Ujednají-li strany opak, zavazuje to pachtýře, jen zavázal-li se propachtovatel převzít inventář při skončení pachtu za odhadní cenu.

K § 2044:

Majetkovým souborem se rozumí zejména zemědělský závod, farma, ale také závod výrobní atp. Zvláštní povaha pachtu v tomto případě vyžaduje i zvláštní ustanovení o majetkových dispozicích. Jejich smyslem je co možná usnadnit pachtýři provoz propachtovaného závodu.

Převzetím za odhadní cenu se rozumí koupě (viz DZ k § 2041).

§ 2045

(1) Pro pohledávky pachtýře vůči propachtovateli vázne na kusech inventáře patřícího k propachtované věci zástavní právo.

(2) Dá-li propachtovatel jinou jistotu, zástavní právo se do výše jistoty neuplatní.

K § 2045:

Zákonné zástavní právo propachtovatele odpovídá zákonnému zadržovacímu právu pronajímatele (srov. Obecnou část ustanovení o nájemní smlouvě). Mnohem spíše však patrně bude propachtovatel volit možnost žádat složení kauce.

§ 2046

(1) Pacht skončí uplynutím ujednané doby pachtu.

V A R I A N T A I:

(2) Je-li pacht ujednán na dobu alespoň tří let, může strana v době ne kratší než šest měsíců před uplynutím ujednané doby vyzvat druhou stranu, aby sdělila, zda hodlá v pachtu pokračovat, a že v případě, že do tří měsíců od doručení výzvy vysloví svůj nesouhlas, pacht skončí v původně ujednané době; nevysloví-li se druhá strana v této lhůtě, platí, že doba pachtu byla prodloužena o dobu, na kterou byl původně pacht ujednán. Výzva i odpověď na ni vyžadují písemnou formu.

V A R I A N T A II

text odstavce 2 nahradit zněním:

(2) Je-li pacht ujednán alespoň na dobu tří let, může strana v době ne kratší než šest měsíců před uplynutím ujednané doby vyzvat druhou stranu, aby sdělila, zda v pachtu hodlá pokračovat, s tím, že nevysloví-li se kladně do tří měsíců od doručení výzvy, pacht skončí v původně ujednané době. Projeví-li druhá strana včas vůli pokračovat v pachtu, platí, že doba pachtu byla prodloužena o dobu, na kterou byl pacht původně ujednán.

K § 2046:

Specifické povaze pachtu odpovídá zvláštní ustanovení o výzvě propachtovatele či pachtýře druhé straně, pokud se jedná o pokračování pachtu.

§ 2047

(1) Jedná-li se o pacht na dobu neurčitou, lze pacht vypovědět ke konci pachtovního roku; má-li pacht skončit uplynutím takového roku, musí být výpověď dána do konce první poloviny roku předcházejícího.

(2) Výpovědní lhůta je šestiměsíční; jedná-li se ale o zemědělský pacht, je výpovědní lhůta jednorozční a skončí k 1. říjnu.

(3) Byla-li smlouva uzavřena v písemné formě, vyžaduje i výpověď písemnou formu.

K § 2047:

Pachtovní rok je rok začínající dnem účinnosti pachtovní smlouvy; má se za to, že pachtovním rokem je rok kalendářní.

§ 2048

Ujednají-li si strany zvláštní důvody výpovědi pachtu nebo o některých důvodech výpovědi ujednají, že nejsou přípustné, vyžaduje takové ujednání písemnou formu.

K § 2048:

Lze se domnívat, že výslovná dispozice pro strany v ohledu výpovědi pachtu je na místě. Zejména v případě dlouhodobého zemědělského pachtu by si strany měly ujednat zvláštní pravidla, obdobně jako pro případ, že pachtýř ztratí schopnost řádně obhospodařovat propachtovanou věc, ať už z důvodu třeba invalidity, anebo i smrti. Je rovněž na stranách, aby si ujednaly výslovně na straně jedné důvody výpovědi s výpovědní lhůtou (včetně této lhůty) a na druhé straně důvody výpovědi bez výpovědní lhůty.

§ 2049

(1) Při skončení pachtu vrátí pachtýř propachtovateli inventář alespoň v rozsahu, v jakém jej převzal; stav inventáře nemá být horší, než jaký odpovídá běžnému opotřebení při běžném užívání řádným hospodářem. Jedná-li se o pacht zemědělského závodu, zanechá v něm pachtýř zemědělské výrobky v takovém množství a skladbě, aby to umožnilo pokračovat v hospodaření až do nejbližší úrody, a to i když je při vzniku pachtu nepřevzal. Zanechá-li při plnění této povinnosti výrobky ve větším množství nebo v lepší kvalitě, než při vzniku pachtu převzal, má vůči propachtovateli právo na náhradu.

(2) Propachtovatel může odmítnout převzít kusy opatřené pachtýřem, které jsou pro řádné hospodaření s věcí nadbytečné nebo příliš cenné; odmítnutím přechází vlastnictví na pachtýře.

K § 2049:

Zda jsou jednotlivé obměněné kusy inventáře přebytečné nebo příliš cenné, se posoudí podle objektivních kritérií (nikoli podle posouzení propachtovatele). Je na propachtovateli, aby prokázal, že jednotlivé kusy jsou přebytečné nebo příliš cenné.

§ 2050

Nevrátí-li pachtýř po skončení pachtu propachtovanou věc propachtovateli, má propachtovatel právo na pachtovné jakoby pacht trval; užitky v té době pachtýřem výtěžené se počítají jako užitky za celý rok.

K § 2050:

I toto ustanovení odráží specifiku pachtu: zvláštní ohodnocení výtěžku vyžaduje výslovnou úpravu.

Pododíl 2

Zvláštní ustanovení o pachtu závodu

§ 2051

(1) Je-li propachtován závod, provozuje jej pachtýř s odbornou péčí a požívá jej v rozsahu, v jakém je toho třeba k řádnému provozování závodu. Předmět činnosti provozované v závodu může pachtýř změnit, jen bylo-li to výslovně ujednáno.

(2) Smlouva o pachtu závodu vyžaduje písemnou formu.

§ 2052

Zakazuje se převést na kupujícího ta práva z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, u nichž to vylučuje smlouva, kterou bylo právo průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví propachtovateli poskytnuto, nebo vylučuje-li to povaha takového práva.

§ 2053

(1) Propachtováním závodu se pachtýř stává věřitelem pohledávek a dlužníkem dluhů, které s provozem závodu souvisí; z dluhů však pachtýř přejímá jen ty, o jejichž existenci věděl nebo ji alespoň musel rozumně předpokládat. Neudělil-li věřitel souhlas k převzetí dluhu pachtýřem, ručí propachtovatel za jeho splnění.

(2) Propachtovatel oznámí bez zbytečného odkladu svým věřitelům a dlužníkům, jejichž pohledávky a dluhy pachtýř pachtěm závodu nabyt, že závod propachtoval.

§ 2054

(1) V zápisu o předání závodu strany uvedou výčet všeho, co propachtovaný závod zahrnuje a co se pachtýři předává, jakož i toho, co chybí, ač to jinak podle smlouvy nebo podle účetních záznamů závod spoluvytváří. Propachtovatel nejpozději v zápisu kupujícího upozorní na vady předmětu pachtu, o kterých ví, nebo o kterých vědět měl a mohl.

(2) Neuvede-li se v zápisu věc náležející k závodu, nabývá k ní pachtýř poživací právo společně s poživacím právem k závodu. Neuvede-li se v zápisu dluh, pachtýř jej nabývá, musel-li jeho existenci alespoň rozumně předpokládat.

§ 2055

Zhorší-li se prodejem dobytost pohledávky, má věřitel prodávajícího, který s pachtěním nesouhlasil, právo domáhat se, aby soud rozhodl, že pacht je vůči němu neúčinný. Právo dovolat se neúčinnosti zaniká, neuplatní-li je věřitel do jednoho měsíce ode dne, kdy se o pachtu dozvěděl, nejpozději však do tří měsíců ode dne účinnosti smlouvy.

§ 2056

(1) Dnem zániku pachtu přechází na propachtovatele pohledávky a dluhy souvisící se závodem; z dluhů však propachtovatel nabývá jen ty, o jejichž existenci věděl nebo ji alespoň musel rozumně předpokládat. Neudělil-li věřitel souhlas k převzetí dluhu pachtýřem, ručí pachtýř za jeho splnění.

(2) Pachtýř oznámí svým věřitelům a dlužníkům, jejichž pohledávky a dluhy pachtýř pachtěním závodu nabyl, bez zbytečného odkladu, že pacht zanikl.

§ 2057

Neprokáží-li strany, že vznik nebo zánik pachtu byl třetí osobě znám dříve, jsou vůči ní tyto skutečnosti účinné ode dne, kdy bylo oznámení o vzniku nebo zániku pachtu zveřejněno.

§ 2058

Ustanovení tohoto pododdílu se použijí obdobně i na pacht části závodu tvořící samostatnou organizační složku.

K § 2051 až 2058:

Zařazením obecných ustanovení o pachtovní smlouvě do občanského zákoníku odpadne nezbytnost konstruovat zvláštní smluvní typ, který platný obchodní zákoník zná pod vadným označením jako smlouvu o nájmu závodu. Navrhuje se proto zařadit do občanského zákoníku ve vztahu k pachtu závodu jen specifická ustanovení stanovující odchylky od obecné úpravy pachtu, přičemž jinak je dostatečně použitelná obecná úprava.

Oddíl 5

Licence

Pododdíl 1

Obecná ustanovení

§ 2059

Základní ustanovení

(1) Licenční smlouvou poskytuje poskytovatel nabyvateli oprávnění k výkonu práva duševního vlastnictví (licenci) v ujednaném omezeném nebo neomezeném rozsahu a nabyvatel se zavazuje, není-li ujednáno jinak, poskytnout poskytovateli odměnu.

- (2) Smlouva vyžaduje písemnou formu,
- a) poskytuje-li se licence výhradní, nebo
 - b) má-li být licence zapsána do příslušného veřejného rejstříku.
- (3) Licence k předmětu průmyslového vlastnictví zapsanému do veřejného rejstříku, je účinná vůči třetím osobám zápisem do tohoto rejstříku.

§ 2060

(1) Nabyvatel není povinen licenci využít, ledaže trvání práva závisí na jeho výkonu, nebo je-li ujednáno jinak anebo nestanoví-li zákon jinak.

(2) Poskytovatel udržuje po dobu trvání licence právo, vyžaduje-li to jeho povaha.

§ 2061

Výhradní nebo nevýhradní licence

(1) Není-li výslovně ujednána výhradní licence, platí, že se jedná o nevýhradní licenci.

(2) V případě výhradní licence poskytovatel nesmí poskytnout tutéž licenci třetí osobě. Poskytovatel se sám zdrží výkonu práva, ke kterému udělil výhradní licenci nabyvateli, ledaže bylo ujednáno jinak.

(3) V případě nevýhradní licence je poskytovatel nadále oprávněn k výkonu práva, ke kterému licenci udělil, jakož i k poskytnutí licence třetím osobám.

(4) Nevýhradní licence získaná nabyvatelem před následným poskytnutím výhradní licence třetí osobě zůstává zachována.

§ 2062

(1) Je-li ujednána výhradní licence

- a) nemá poskytovatel právo poskytnout tutéž licenci třetí osobě,
- b) poskytovatel sám je oprávněn vykonávat právo, ke kterému licenci udělil, jen bylo-li to ujednáno.

(2) Poskytne-li poskytovatel třetí osobě za trvání výhradní licence nabyvatele, je smlouva neplatná, ledaže nabyvatel výhradní licence udělil v písemné formě k takové smlouvě souhlas. Byla-li však nevýhradní licence poskytnuta nabyvateli před následným poskytnutím výhradní licence třetí osobě, zůstává zachována.

§ 2063

Je-li ujednána nevýhradní licence, je poskytovatel oprávněn sám vykonávat právo, ke kterému udělil licenci, jakož i poskytnout licenci k témuž právu třetí osobě.

§ 2064

Podlicence

Nabyvatel může oprávnění tvořící součást licence poskytnout třetí osobě zcela nebo zčásti, jen bylo-li to ujednáno v licenční smlouvě.

§ 2065

(1) Nabyvatel může licenci postoupit třetí osobě zcela nebo zčásti jen se souhlasem poskytovatele. Souhlas vyžaduje písemnou formu.

(2) Nabyvatel sdělí postupníkovi bez zbytečného odkladu, že licenci postoupil, jakož i osobu postupníka.

§ 2066

Byl-li převeden závod nebo jeho část, která tvoří jeho samostatnou složku, se souhlas poskytovatele k převedení licence vyžaduje, jen bylo-li to zvlášť ujednáno.

§ 2067

Odměna

(1) Není-li dále stanoveno jinak, musí být ve smlouvě ujednána výše odměny nebo v ní musí být alespoň ujednáno způsob jejího určení.

(2) Není-li ve smlouvě ujednána výše odměny nebo alespoň způsob jejího určení, smlouva je neplatná, s výjimkou případů, kdy

- a) z jednání stran o uzavření smlouvy vyplývá jejich vůle uzavřít smlouvu úplatně i bez určení výše odměny; v takovém případě nabyvatel poskytne poskytovateli odměnu ve výši, která je obvyklá v době uzavření smlouvy za smluvních podmínek obdobných obsahu této smlouvy pro takové právo, nebo
- b) strany ve smlouvě ujednají, že licence se poskytuje bezúplatně.

(3) Je-li výše odměny ujednána v závislosti na výnosech z využití licence, umožní nabyvatel poskytovateli kontrolu příslušné účetní nebo jiné dokumentace ke zjištění skutečné výše odměny. Poskytne-li nabyvatel takto poskytovateli informace označené nabyvatelem jako důvěrné, nesmí je poskytovatel prozradit třetí osobě ani je použít pro své potřeby v rozporu s účelem, ke kterému mu byly poskytnuty.

(4) Nabyvatel předloží poskytovateli pravidelná vyúčtování odměny podle odstavce 3 v ujednaných časových obdobích; není-li ujednáno jinak, je povinen tak učinit alespoň jednou ročně.

§ 2068

Poskytovatel poskytne nabyvateli bez zbytečného odkladu po uzavření smlouvy veškeré podklady a informace potřebné k výkonu licence.

§ 2069

(1) Nabyvatel utají před třetími osobami podklady a sdělení, jichž se mu od poskytovatele dostalo, ledaže ze smlouvy nebo z povahy podkladů a sdělení vyplývá, že

poskytovatel nemá na jejich utajování zájem. Za třetí osobu se nepovažuje zaměstnanec ani ten, kdo se na podnikání podnikatele účastní, byl-li podnikatelem zavázán k mlčenlivosti.

(2) Po zániku licence nabyvatel poskytnuté podklady vrátí; sdělení utají až do doby, kdy se stanou obecně známými.

§ 2070

Dojde-li k ohrožení nebo porušení nabyvatelovy licence, zpraví o tom nabyvatel poskytovatele bez zbytečného odkladu, jakmile se o tom dozví. Poskytovatel poskytne nabyvateli součinnost k právní ochraně jeho licence.

§ 2071

Výpověď

Je-li smlouva uzavřena na neurčitý čas, nabývá výpověď účinnosti uplynutím jednoho roku od konce kalendářního měsíce, v němž výpověď došla druhé straně. Pododdíl 2

Pododdíl 2

Zvláštní ustanovení pro licenci k předmětům chráněným autorským zákonem

Základní ustanovení

§ 2072

Smlouvou autor poskytuje nabyvateli oprávnění k výkonu práva autorské dílo užit určitým způsobem nebo všemi způsoby užití.

§ 2073

(1) Autor může poskytnout oprávnění k výkonu práva užit autorské dílo jen způsobem, který je v době uzavření smlouvy znám.

(2) Licenci k užití autorského díla je nabyvatel povinen využít, ledaže je ujednáno jinak.

§ 2074

Není-li odměna za poskytnutí licence ujednána v závislosti na výnosech z využití licence a je-li tak nízká, že je ve zřejmém nepoměru k zisku z využití licence a k významu předmětu licence pro dosažení takového zisku, má autor právo na přiměřenou dodatečnou odměnu, není-li ujednáno jinak.

§ 2075

Omezení nabyvatele licence

(1) Označení autora smí nabyvatel upravit či jinak změnit, jen bylo-li to ujednáno.

(2) Nabyvatel smí dílo nebo jeho název upravit či jinak měnit, jen bylo-li to ujednáno, ledaže se jedná o takovou úpravu nebo jinou změnu, u níž lze spravedlivě očekávat, že by k ní autor vzhledem k okolnostem užití svolil; ani v takovém případě však nabyvatel nesmí dílo nebo jeho název upravit nebo jinak změnit, vyhradil-li si autor svolení a je-li nabyvateli taková výhrada známa.

(3) Odstavec 2 se použije obdobně i při spojení díla s jiným dílem nebo při zařazení díla do díla souborného.

§ 2076

(1) Má se za to, že licence k rozmnožování zahrnuje oprávnění k pořízení rozmnoženin přímých i nepřímých, trvalých i dočasných, vcelku nebo zčásti, jakýmikoli prostředky a v jakékoli formě, a pokud jde o rozmnoženiny v elektronické formě, jak ve spojení spřaženě (on-line), tak i nespřaženě (off-line).

(2) Má se za to, že licence k rozmnožování zahrnuje i licenci k rozšiřování takto zhotovených rozmnoženin.

(3) Má se za to, že licence k vysílání zahrnuje i oprávnění k zhotovení záznamu vysílatelem jeho vlastními prostředky a pro jedno vlastní vysílání. To neplatí, vyplývá-li z účelu smlouvy něco jiného.

§ 2077

Omezení nabyvatele licence

Nabyvatel nesmí upravit či jinak měnit autorské dílo, jeho název nebo označení autora, ledaže bylo ujednáno jinak, nebo jde-li o takovou úpravu či jinou změnu autorského díla nebo jeho názvu, u které lze spravedlivě očekávat, že by k ní autor vzhledem k okolnostem užití svolil; ani v takovém případě nabyvatel nesmí autorské dílo nebo jeho název změnit, pokud si autor svolení vyhradil i pro tyto změny a nabyvateli je taková výhrada známa. To platí obdobně i při spojení autorského díla s jiným dílem, jakož i při zařazení díla do díla souborného.

§ 2078

Rozmnoženina pro autora

Lze-li to na nabyvateli licence k rozmnožování autorského díla spravedlivě požadovat a je-li to obvyklé, poskytne nabyvatel autorovi na své náklady alespoň jednu rozmnoženinu autora autorského díla z rozmnoženin jím pořízených na základě příslušné licence.

Odstoupení od smlouvy pro nečinnost nabyvatele

§ 2079

(1) Nevyužívá-li nabyvatel výhradní licenci vůbec nebo využívá-li ji nedostatečně a jsou-li tím značně nepříznivě dotčeny oprávněné zájmy autora, může autor od smlouvy odstoupit. To neplatí v případě, že nevyužívání nebo nedostatečné využívání licence je způsobeno okolnostmi převážně spočívajícími na straně autora.

(2) Autor může z důvodů uvedených v odstavci 1 od smlouvy odstoupit teprve poté, kdy nabyvatele vyzve, aby v přiměřené lhůtě licenci dostatečně využil, a nabyvatel oprávnění dostatečně nevyužije ani přes tuto výzvu. Na možnost odstoupení jako následek marného uplynutí přiměřené lhůty musí autor nabyvatele ve výzvě upozornit. Výzvy není třeba, jestliže využití oprávnění nabyvatelem není možné anebo jestliže nabyvatel prohlásí, že licenci nevyužije.

§ 2080

(1) Autor nemůže právo na odstoupení od smlouvy pro nečinnost nabyvatele uplatnit před uplynutím dvou let od poskytnutí licence, popřípadě od odevzdání díla, bylo-li nabyvateli odevzdáno až po poskytnutí licence; u příspěvků do denního tisku s denní periodicitou se činí tato lhůta tři měsíce a u ostatního periodického tisku jeden rok.

(2) Vyžaduje-li se výzva nabyvateli, aby licenci v přiměřené době licenci dostatečně využil, nelze před uplynutím lhůt uvedených v odstavci 1 učinit ani takovou výzvu.

§ 2081

Jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, nahradí autor nabyvateli škodu, vzniklou mu odstoupením od smlouvy. Přitom se vezmou v úvahu zejména důvody, pro něž nabyvatel licenci dostatečně nevyužil.

§ 2082

(1) Nedošlo-li k využití licence vůbec, vrátí autor nabyvateli odměnu, kterou od něho přijal na základě smlouvy, od které odstoupil; došlo-li k využití licence pouze nedostatečně, vrátí autor odměnu sníženou o část, která s ohledem na poměr mezi uskutečněným a mezi ujednaným nebo zákonem stanoveným rozsahem využití licence připadá na uskutečněné využití.

(2) Byl-li nabyvatel povinen licenci využít a porušil-li tuto povinnost, zůstává právo autora na odměnu odstoupením od smlouvy pro nečinnost nabyvatele nedotčeno. Byla-li odměna ujednána v závislostech na výnosech z užití díla, má se za to, že autorovi vzniklo právo na odměnu v té výši, v jaké by mu vzniklo, kdyby nabyvatel v době před odstoupením od smlouvy dostatečně využil.

§ 2083

Odstoupení od smlouvy pro změnu přesvědčení autora

(1) Autor může odstoupit od smlouvy, neodpovídá-li autorské dílo, které dosud nebylo zveřejněno již jeho přesvědčení a zveřejněním autorského díla by byly značně nepříznivě dotčeny jeho oprávněné osobní zájmy.

(2) Autor nahradí nabyvateli škodu, která mu odstoupením od smlouvy podle odstavce 1 vznikla. Účinky odstoupení nastanou nahrazením škody nebo poskytnutím dostatečné jistoty.

(3) Projeví-li autor po odstoupení od smlouvy podle odstavce 1 opětovný zájem o užití autorského díla, nabídne licenci přednostně nabyvateli za podmínek srovnatelných s podmínkami původně ujednanými.

Pododdíl 3

Zvláštní ustanovení pro licenční smlouvu nakladatelskou

§ 2084

(1) Licenční smlouvou nakladatelskou poskytuje autor nabyvateli licenci k rozmnožování a rozšiřování díla slovesného, hudebně dramatického nebo hudebního, díla výtvarného, díla fotografického či díla vyjádřeného způsobem podobným fotografii, nejde-li o užití díla v provedení výkonnými umělci.

(2) Nebyla-li výslovně ujednána nevýhradní licence, hledí se na licenci jako výhradní; to neplatí, jde-li o rozmnožování a rozšiřování díla v periodické publikaci.

§ 2085

(1) Nabyvatel poskytne autorovi před vydáním díla přiměřenou lhůtu k provedení drobných tvůrčích změn díla, které nevyvolají na straně nabyvatele potřebu vynaložení nepřiměřených nákladů a jimiž se nezmění povaha díla (autorská korektura).

(2) Neumožní-li nabyvatel autorovi provedení autorské korektury, může autor od smlouvy odstoupit, došlo-li by v důsledku toho k užití díla způsobem snižujícím jeho hodnotu.

§ 2086

Je-li množstevní rozsah licence omezen na určitý počet rozmnoženin a tyto rozmnoženiny byly rozebrány před uplynutím doby, na kterou byla licence udělena, zaniká licence, nedohodnou-li se strany na zvýšení množstevního rozsahu do šesti měsíců ode dne, kdy autor nabyvatele k takové změně smlouvy vyzve.

§ 2087

**Použití úpravy pro předměty práv
souvisejících s právem autorským
a pro zvláštní právo pořizovatele databáze**

(1) Ustanovení § 2059 až 2086 platí obdobně pro umělecké výkony, vyjma ustanovení § 2064, 2074, 2078 a § 2084 až 2086. Kde je použit výraz autor, rozumí se tím i výkonný umělec; kde je použit výraz autorské dílo, rozumí se tím i umělecký výkon.

(2) Ustanovení § 2059 až 2086 platí obdobně pro zvukové záznamy, zvukově obrazové záznamy a rozhlasové nebo televizní vysílání, vyjma ustanovení § 2064, 2074, 2078 a § 2084 až 2086. Kde je použit výraz autor, rozumí se tím i výrobce zvukového záznamu, výrobce zvukově obrazového záznamu nebo rozhlasový či televizní vysílatel; kde je použit výraz autorské dílo, rozumí se tím i zvukový záznam, zvukově obrazový záznam nebo rozhlasové či televizní vysílání.

(3) Ustanovení § 2059 až 2080 platí přiměřeně pro databáze, které jsou předmětem zvláštního práva pořizovatele databáze, vyjma ustanovení § 2064, 2074, 2078 a § 2084 až 2086. Kde je použit výraz autor, rozumí se tím i pořizovatel databáze; kde je použit výraz autorské dílo, rozumí se tím i databáze.

K § 2059 až 2087:

Práva a povinnosti z licenční smlouvy jsou v platném právu upraveny nejednotně. Ustanovení o licenci k předmětům průmyslového vlastnictví obsahuje obchodní zákoník (§ 508 a násl.), ustanovení o licenci k předmětům chráněným autorským právem obsahuje zákon autorský (§ 46 a násl.). Obě tyto úpravy jsou speciální, obecná ustanovení o licenční smlouvě a licenci chybí. Osnova odstraňuje tento nedostatek tím, že obě speciální úpravy spojuje do jediného institutu, přičemž zároveň respektuje zvláštnosti licence k předmětům chráněným právem autorským. Navržená nová úprava sleduje především naplnění systematického hlediska, platnou právní úpravu v obou speciálních zákonech přejímá, aniž ji podstatně mění.

Oddíl 6
Zápůjčka

§ 2088

Přenechá-li zapůjčitel vydlužiteli zastupitelnou věc tak, aby ji užil podle libosti a po čase vrátil věc stejného druhu, vznikne smlouva o zápůjčce.

§ 2089

(1) Má-li se peněžitá zápůjčka vrátit v jiné měně, než v jaké byla dána, splatí vydlužitel zápůjčku tak, aby se to, co se vrací, hodnotou rovnalo tomu, co bylo dáno. Zápůjčka se splácí v měně místa plnění.

(2) Při nepeněžité zápůjčce se vrací věc stejného druhu, jaká byla zápůjčkou dána; nezáleží, zda její cena mezitím stoupla nebo klesla.

§ 2090

(1) Při peněžité zápůjčce lze ujednat úroky. Totéž platí o zápůjčce poskytnuté v cenných papírech.

(2) Při nepeněžité zápůjčce lze ujednat místo úroků plnění přiměřeného většího množství nebo věcí lepší jakosti, ale téhož druhu.

§ 2091

(1) Neurčí-li smlouva, kdy má být zápůjčka vrácena, je splatnost závislá na vypovězení smlouvy. Není-li o vypovědi ujednáno nic jiného, je výpovědní doba šest týdnů.

(2) Nejsou-li ujednány úroky, může vydlužitel zápůjčku splatit i bez výpovědi.

§ 2092

Bylo-li ujednáno vrácení zápůjčky ve splátkách, může zapůjčitel od smlouvy odstoupit a požadovat splnění dluhu i s úroky při prodlení vydlužitele s vrácením více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce.

K § 2088 až 2092:

Osnova se vrací ke klasickému označení »zápůjčka« (pojem je konstruován a contrario k »výpůjčka«). S tím souvisí i označení smluvních stran jako zapůjčitele a vydlužitele (oproti nevhodnému »věřitel« a »dlužník« v současné úpravě). Základem návrhu jsou převzatá ustanovení § 657 a 658 platného občanského zákoníku. Doplněna jsou některá ustanovení o případech, na něž současná úprava nepamatuje. Jedná se o některé podrobnosti týkající se vrácení zápůjčky a o vypovězení smlouvy.

Oddíl 7

Úvěr

§ 2093

Smlouvou o úvěru se úvěrující zavazuje, že úvěrovanému poskytne na jeho požádání a v jeho prospěch peníze do určité částky, a úvěrovaný se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.

§ 2094

Úvěrovaný vrátí úvěrujícímu peníze v měně, ve které mu byly poskytnuty. V téže měně platí i úroky.

§ 2095

Zvláštní úplatu za sjednání závazku poskytnout úvěr lze ujednat jen, je-li poskytování úvěrů předmětem podnikání úvěrujícího.

§ 2096

Úvěrovaný může uplatnit právo na poskytnutí peněz ve lhůtě určené ve smlouvě. Není-li lhůta ujednána, může právo uplatnit, dokud závazek ze smlouvy trvá.

§ 2097

(1) Úvěrující poskytne úvěrovanému peníze na jeho žádost v době určené v žádosti; neurčí-li úvěrovaný dobu plnění v žádosti, poskytne je úvěrující bez zbytečného odkladu.

(2) Váže-li smlouva použití úvěru jen na určitý účel, může úvěrující omezit poskytnutí peněz pouze na plnění povinností úvěrovaného vzniklých v souvislosti s tímto účelem.

§ 2098

Ode dne poskytnutí peněz platí úvěrovaný úroky v ujednané výši, jinak obvyklé úroky požadované za úvěry poskytované bankami v místě dlužníka v době uzavření smlouvy.

§ 2099

(1) Úvěrovaný vrátí úvěrujícímu poskytnuté peníze v dohodnuté době, jinak do měsíce ode dne, kdy byl o vrácení požádán.

(2) Úvěrovaný může vrátit úvěrujícímu peníze před smluvenou dobou. Úroky zaplatí jen za dobu od poskytnutí do vrácení peněz.

§ 2100

Mají-li být peníze použity podle smlouvy pouze na určitý účel a úvěrovaný je použije na jiný účel, může úvěrující od smlouvy odstoupit a požadovat, aby úvěrovaný bez zbytečného odkladu vrátil, co od něho získal i s úroky. Totéž platí i tehdy, je-li použití peněz k smluvenému účelu nemožné.

K § 2093 až 2100:

Návrh ustanovení o smlouvě o úvěru je s drobnými úpravami převzat z platného obchodního zákoníku (§ 497 a násl.). Ze stejných důvodů, z jakých se v úpravě smlouvy o půjčce opouští označení stran jako věřitele a dlužníka se totéž označení i ve vztahu k stranám úvěrové smlouvy (i sama důvodová zpráva k vládnímu návrhu obchodního zákoníku o nich uvádí, že "nejsou zcela přesné"). Z toho důvodu se navrhuje označit strany úvěrové smlouvy zpodstatněnými adjektivy »úvěrovaný« a »úvěrující«. V ostatním se dosavadní úprava až na drobné stylistické zásahy nemění.

Díl 3

Pracovní poměr

§ 2101

Pracovní smlouva

Smlouvu, kterou se zakládá pracovní poměr zaměstnance a zaměstnavatele, jakož i práva a povinnosti zaměstnance a zaměstnavatele z pracovního poměru upravuje zvláštní zákon. Totéž platí, v rozsahu stanoveném zvláštním zákonem, i o smlouvách o výkonu práce zakládajících mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem závazek obdobný pracovnímu poměru.

K § 2101: Návrh občanského zákoníku nemá ambici zasahovat do pracovního práva, a proto ponechává úpravu vzniku, změn a zániku pracovního poměru, jakož i úpravu práv a povinností zaměstnance a zaměstnavatele z pracovního poměru jako dosud speciální zákonné úpravě. Přesto se jeví jako potřebné zařadit do občanského zákoníku navržené ustanovení. Předně je jím vyjádřeno, že pracovní smlouva je institut soukromého práva i to, že subjektivní práva a povinnosti založené touto smlouvou jsou právy a povinnostmi soukromými. Dále pak i to, že jakkoli se úprava pracovní smlouvy a pracovního poměru vyhrazuje zvláštnímu zákonu, půjde právě o zákon zvláštní, vůči němuž plní občanský zákoník funkci zákona obecného. Tím bude založen běžný, konvenční právní režim typický pro kontinentální právo, pro nějž je v soukromoprávní oblasti typická subsidiarita obecného zákona vůči zákonu speciálnímu. Otvírá se tím i cesta k nápravě deformací založených platným zákoníkem práce

č. 262/2006 Sb., který se navazuje na občanský zákoník veřejnoprávní metodou delegace, čímž zaujímá janusovský postoj: na jedné straně se tváří i nadále jako "samostatný" kodex sledující někdejší trend systematického třídění práva sovětskou pravovědou na samostatná právní odvětví, na druhé straně však sama metoda delegace staví zákoník práce paradoxně do role zákona podřízeného občanskému zákoníku, protože delegační vztah mezi normami se chápe jako poměr normy (relativně) prvotní, vyšší, normy obecnější, s širším obsahem, k normě (relativně) druhotné, nižší, konkrétnější, přičemž se druhotná norma musí držet v rámci daném jí normou prvotní a neodporovat jí.¹ Konečně se zařazením tohoto ustanovení do občanského zákoníku respektuje systematické hledisko, vzhledem k němuž má občanský zákoník kodifikovat souhrn soukromoprávních smluvních typů. Druhá věta navrženého ustanovení poukazuje na instituty upravené v § 74 a násl. zákoníku práce jako dohoda o provedení práce a dohoda o pracovní činnosti, přičemž se poukazuje i na to, že takové projevy vůle nejsou dohodami, nýbrž smlouvami a zvláštními smluvními typy (smlouvou se zřizuje závazek, dohodou se smlouva doplňuje, resp. závazek se dohodou mění nebo ruší).

Díl 4

Schovací smlouvy

Oddíl 1

Úschova

Pododdíl 1

Obecná ustanovení

§ 2102

(1) Smlouvou o úschově se schovatel zavazuje převzít věc, aby ji pro uschovatele opatroval. Ve smlouvě lze ujednat, že schovatel může věc odevzdat do úschovy dalšímu schovateli.

(2) Smlouvu o úschově lze uzavřít i tak, že odevzdání a převzetí věci bude zajištěno mechanickými prostředky.

§ 2103

(1) Schovatel opatruje převzatou věc, jak bylo ujednáno, jinak tak pečlivě, jak to odpovídá povaze věci a jeho možnostem, aby na věci nevznikla škoda, a po uplynutí doby úschovy věc uschovateli vrátí spolu s tím, co k ní přibylo.

(2) Požádá-li o to uschovatel, vrátí mu schovatel věc i před uplynutím sjednané doby úschovy. Sám ale nemá právo vrátit věc dříve, ledaže ji nemůže pro nepředvídatelnou okolnost bezpečně nebo bez vlastní škody opatrovat.

¹ Weyr, F., Teorie práva, 1. vyd., Praha - Brno: Orbis, 1936, s. 125.

§ 2104

Není-li z okolností zřejmé, jak dlouho má být věc v úschově, může uschovatel kdykoli žádat vrácení věci a schovatel může věc kdykoli vrátit.

§ 2105

Schovatel neodpovídá za náhodu. Užije-li však převzatou věc pro sebe, umožní-li užití věci jinému, anebo dá-li ji do úschovy jinému bez svolení uschovatele nebo bez nezbytné potřeby, nahradí uschovateli veškerou i nahodilou škodu, ledaže by tato škoda postihla věc i jinak.

§ 2106

(1) Uschovatel nahradí schovateli nezbytné náklady, které na věc při jejím opatrování vynaložil; náhrada jiných nákladů uschovateli náleží, nebylo-li jinak ujednáno, jako nepřikázanému jednateli.

(2) Úplata za úschovu náleží uschovateli jen, bylo-li to ujednáno nebo plyne-li to ze zvyklostí, z předchozího styku stran nebo z předmětu činnosti zavázané strany.

§ 2107

Nebude-li právo schovatele nebo uschovatele uplatněno do tří měsíců od vrácení věci, soud právo nepřizná, namítne-li druhá strana jeho opožděné uplatnění.

K § 2102 až 2107:

Návrh ustanovení smlouvy o úschově vychází z platného občanského zákoníku (§ 747 a násl.) a z vládní osnovy československého občanského zákoníku z r. 1937 s přihlédnutím k standardním evropským úpravám.

Pododdíl 2

Úschova cenného papíru

§ 2108

(1) Má-li být podle smlouvy uschován listinný cenný papír, musí být ujednáno, kdo je oprávněn nakládat s cenným papírem ukládaným do úschovy.

(2) Schovateli náleží odměna ve výši obvyklé v době uzavření smlouvy.

§ 2109

(1) Cenný papír lze uschovat v úschově samostatné, anebo hromadné. Není-li způsob úschovy výslovně ujednáno, platí, že byla ujednána samostatná úschova.

(2) Schovatel vede o uschovaném cenném papíru evidenci obsahující údaj o jménu, o bydlišti nebo sídle a identifikujícím čísle uschovatele, jakož i údaj o druhu cenného papíru a

jeho jmenovité hodnotě. Jedná-li se o samostatnou úschovu, obsahuje evidence také údaj o číslu cenného papíru a o místu jeho uložení.

§ 2110

Samostatná úschova

Při samostatné úschově se cenný papír jednoho uschovatele uschová odděleně od cenných papírů ostatních uschovatelů a schovatel vrátí uschovateli tentýž cenný papír, který mu uschovatel svěřil do úschovy.

§ 2111

Hromadná úschova

(1) Hromadně lze uschovat zastupitelné cenné papíry. Při hromadné úschově se cenný papír uschová společně s cennými papíry ostatních uschovatelů. Uschovatel má právo na vrácení stejného cenného papíru, jaký u schovatele uschoval.

(2) Cenné papíry v hromadné úschově náleží všem uschovatelům společně. Každý uschovatel je oprávněn uplatňovat svá práva vůči schovateli samostatně. Ustanovení o spoluvlastnictví se na cenné papíry v hromadné úschově nepoužijí.

(3) Velikost podílu každého z uschovatelů se stanoví poměrem součtu jmenovitých hodnot cenných papírů, které dal do úschovy, k součtu jmenovitých hodnot všech cenných papírů v téže hromadné úschově; nemá-li cenný papír jmenovitou hodnotu, stanoví se velikost podílu podle počtu kusů cenných papírů.

(4) Probíhá-li insolvenční řízení, v němž se řeší úpadek nebo hrozící úpadek schovatele, nepatří cenné papíry v hromadné úschově do majetkové podstaty podle zvláštního zákona. Po prohlášení konkursu učiní insolvenční správce potřebná opatření k jejich vydání a vydá je jednotlivým uschovatelům v souladu s jejich podíly podle odstavce 3. Nepodaří-li se vydat papíry všem uschovatelům, uloží nevrácené cenné papíry u jiného schovatele za obdobných podmínek s přihlédnutím k ochraně zájmů uschovatelů. Insolvenční správce má proti dlužníku právo na náhradu nákladů spojených s uvedenými opatřeními. Uschovatelé ručí za úhradu těchto nákladů podle poměru svých podílů.

§ 2112

Schovatel má k zajištění svých práv proti uschovateli zástavní právo k uschovanému cennému papíru, pokud se u něj nachází.

§ 2113

Uschovatel je oprávněn kdykoli požadovat, aby mu schovatel cenný papír vydal, a dokud závazek k úschově trvá, může cenný papír opět předat schovateli zpět do úschovy.

§ 2114

(1) Je-li ujednána úschova na dobu neurčitou, může každá strana smlouvu vypovědět. Není-li ujednána výpovědní doba, je výpověď schovatele účinná posledním dnem měsíce následujícího po doručení výpovědi. Výpověď uschovatele je účinná doručením.

(2) Vyzvedne-li uschovatel všechny cenné papíry z úschovy, závazek ze smlouvy zaniká, neplyne-li ani z tohoto právního jednání uschovatele něco jiného.

§ 2115

Druhotná úschova

Schovatel může převzatý cenný papír předat i bez souhlasu uschovatele do druhotné úschovy u jiného schovatele; práva a povinnosti uschovatele vůči prvnímu schovateli tím nejsou dotčena.

§ 2116

Imobilizace cenných papírů

(1) Uzavře-li smlouvu o hromadné úschově cenných papírů jejich emitent, je cenný papír vydán dnem předáním listiny schovateli ve prospěch jejího vlastníka. Při úschově cenného papíru na řad, anebo cenného papíru na jméno, se na cenném papíru při jeho vydání jméno vlastníka neuvádí.

(2) Vlastník uschovaného cenného papíru uschovaného má právo požadovat po emitentovi, aby mu cenný papír bez zbytečného odkladu odevzdal. Před odevzdáním cenného papíru vlastníku emitent doplní jméno vlastníka na listinném cenném papíru na jméno, anebo na řad.

(3) Na takto uschované cenné papíry se přiměřeně použijí ustanovení zvláštního zákona o zaknihovaných cenných papírech. Totéž platí, budou-li předmětem hromadné úschovy podle odstavce 1 již vydané listinné cenné papíry.

§ 2117

Úschova zaknihovaných cenných papírů

Byla-li ujednána úschova zaknihovaných cenných papírů, použijí se předcházející ustanovení přiměřeně.

K § 2108 až 2117:

Úschova cenných papírů je spojena s některými zvláštními instituty (hromadná úschova, druhotná úschova, imobilizace) a vyžaduje i v jiných směrech zvláštní úpravu. Za tím účelem se navrhuje převzít s nezbytnými úpravami dosavadní ustanovení § 34, 35 a 38 zákona o cenných papírech.

**Oddíl 2
Skladování**

§ 2118

(1) Smlouvou o skladování zavazuje se skladovatel převzít věc, aby ji uložil a opatroval, a ukladatel se zavazuje zaplatit mu za to skladné.

(2) Neurčí-li smlouva, zda se věc má opatrovat za úplaty nebo bezplatně, a je-li opatrování věci předmětem podnikání skladovatele, platí, že strany uzavřely smlouvu o skladování.

(3) Na skladování se přiměřeně použijí ustanovení o úschově.

§ 2119

(1) Skladovatel převezme věc při jejím předání ukladatelem a převzetí zboží v písemné formě potvrdí.

(2) Potvrzení může být vydáno jako cenný papír, s nímž je spojeno právo požadovat vydání skladované věci (skladištní list).

§ 2120

(1) Skladištní list lze vydat na doručitele, na řad, anebo na jméno.

(2) Skladištní list obsahuje alespoň

- a) jméno skladovatele a jeho sídlo, popřípadě bydliště,
- b) jméno ukladatele a jeho sídlo, popřípadě bydliště,
- c) označení a množství, váhu nebo objem uskladněného zboží,
- d) formu skladištního listu; byl-li skladištní list vydán na jméno nebo na řad, pak také označení osoby, na jejíž jméno nebo řad byl vydán,
- e) označení místa, kde je zboží uskladněno,
- f) dobu, na niž je zboží uskladněno,
- g) místo a den vydání skladištního listu a podpis skladovatele.

(3) Neobsahuje-li skladištní list jméno osoby, na jejíž řad je vydán, považuje se za vystavený na řad ukladatele.

§ 2121

Kdo je oprávněn požadovat na základě skladištního listu vydání věci, má postavení ukladatele a skladovateli potvrdí na požádání převzetí skladované věci na skladištním listu; není však povinen platit skladné. Není-li skladné zapláceno, není skladovatel povinen zboží vydat, uplatní-li zadržovací právo na zboží uloženém ve skladu.

§ 2122

Závazek ze smlouvy zaniká, nepředá-li se skladovateli věc k uskladnění v době určené ve smlouvě, a není-li tato doba smluvena, do šesti měsíců po uzavření smlouvy.

§ 2123

Skladovatel věc uloží odděleně od ostatních skladovaných věcí s označením, že se jedná o věci ukladatele. Ukladatel má právo kontrolovat stav skladované věci a brát z ní vzorky.

§ 2124

Skladovatel věc pojistí, bylo-li to ujednáno nebo odpovídá-li to zvyklostem.

§ 2125

Ukladatel platí skladné ode dne převzetí věci ve výši a způsobem dohodnutým ve smlouvě. Není-li výše skladného dohodnuta, platí ukladatel skladné obvyklé v době uzavření smlouvy s přihlédnutím k povaze věci, délce a způsobu skladování.

§ 2126

- (1) Trvá-li skladování déle než šest měsíců, platí se skladné pololetně pozadu.
- (2) Skladné za neukončené pololetí i skladné za kratší dobu skladování se platí při vyzvednutí skladované věci.
- (3) I po zániku závazku ze smlouvy má skladovatel právo na skladné za dobu, po kterou byla věc u něho uložena proto, že ji ukladatel včas nevyzvedl.

§ 2127

Skladné kryje všechny náklady spojené se skladováním kromě nákladů na pojištění. Na náhradu nákladů na pojištění má skladovatel právo, byl-li povinen dát věc pojistit.

§ 2128

- (1) Je-li skladištní smlouva uzavřena na dobu neurčitou, může ukladatel požadovat vydání věci kdykoli s tím, že zaplatí skladné za skutečnou dobu skladování. Vyzvednutím věci závazek ze smlouvy zaniká.
- (2) Skladovatel může smlouvu vypovědět nejdříve ke konci měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena.

§ 2129

I při uzavření smlouvy na dobu určitou může ukladatel věc vyzvednout ještě před uplynutím sjednané doby, musí však předtím zaplatit skladné připadající na celou sjednanou dobu. Před uplynutím sjednané doby může ukladatel požádat znovu o převzetí věci k uskladnění do konce této doby, nahradí-li skladovateli náklady s tím spojené.

§ 2130

- (1) Skladovatel nahradí ukladateli škodu vzniklou od převzetí věci do jejího vydání, neprokáže-li, že ji nemohl odvrátit.
- (2) Skladovatel nehradí škodu způsobenou ukladatelem nebo vlastníkem věci, anebo vadou nebo přirozenou povahou uložené věci. Škodu způsobenou vadou obalu skladovatel nahradí, mohl-li vadu při vynaložení odborné péče poznat a upozornil-li na ni v potvrzení podle § 2119.
- (3) Vznikla-li škoda z příčiny uvedené v odstavci 2, vynaloží skladovatel odbornou péči, aby škoda byla co nejmenší.

§ 2131

- (1) Skladovatel může odstoupit od smlouvy,

- a) zatajil-li ukladatel nebezpečnou povahu věci a hrozí-li z ní skladovateli značná škoda,
- b) dluží-li ukladatel skladné za dobu nejméně tři měsíce,
- c) hrozí-li vznik podstatné škody na uložené věci, kterou skladovatel nemůže odvrátit.

(2) Skladovatel může po odstoupení od smlouvy stanovit přiměřenou lhůtu k vyzvednutí věci s upozorněním, že jinak věc prodá. Po jejím marném uplynutí může věc vhodným způsobem na účet ukladatele prodat. Od výtěžku z prodeje, který ukladateli vydá bez zbytečného odkladu, si může odečíst skladné a účelně vynaložené náklady spojené s prodejem.

(3) Odstavec 2 platí i v případě, nevyzvedne-li ukladatel věc po skončení doby, po kterou je skladovatel povinen věc skladovat.

§ 2132

Skladovatel má k zajištění svých práv ze smlouvy o skladování zástavní právo ke skladované věci, dokud se u něho nachází; toto právo má přednost před jinými zástavními právy.

K § 2118 až 2132:

Návrh recipuje úpravu skladovací smlouvy z platného obchodního zákoníku (§ 527 a násl.).

Díl 5

Smlouvy příkazního typu

Oddíl 1

Příkaz

Pododdíl 1

Obecná ustanovení

§ 2133

Příkazní smlouvou se příkazník zavazuje obstarat záležitost příkazce.

§ 2134

Obstarává-li někdo určité záležitosti jako podnikatel, má povinnost, byl-li o obstarání takové záležitosti požádán, dát druhé straně bez zbytečného odkladu výslovně najevo, zda na sebe obstarání záležitosti bere nebo ne; jinak nahradí tím způsobenou škodu.

§ 2135

(1) Příkazník plní příkaz podle svých schopností pečlivě a poctivě a veškerý užitek z obstarané záležitosti přenechá příkazci. Užije přitom každého prostředku, kterého povaha věci vyžaduje, jakož i prostředku odpovídajícího vůli příkazce.

(2) Od příkazcových pokynů se příkazník může odchýlit, jen je-li to nezbytné v zájmu příkazce a nemůže-li včas obdržet jeho souhlas.

§ 2136

Obdrží-li příkazník od příkazce pokyn zřejmě nesprávný, upozorní ho na to a splní takový pokyn, jen když na něm příkazce trvá.

§ 2137

Příkazník provede příkaz osobně. Svěří-li provedení příkazu jinému, odpovídá, jako by příkaz prováděl sám; dovolil-li však příkazce, aby si ustanovil náhradníka, nebo byl-li tento nezbytně nutný, nahradí škodu, kterou způsobil chybnou volbou náhradníka.

§ 2138

Příkazník podá příkazci na vyzvání počet ze svého jednatelství a po provedení příkazu předloží příkazci vyúčtování.

§ 2139

Příkazce složí na žádost příkazníkovi zálohu k úhradě hotových výdajů a nahradí mu náklady účelně vynaložené při provádění příkazu, byť se výsledek nedostavil.

§ 2140

(1) Příkazce nahradí příkazníkovi i tu škodu, která mu vznikla v souvislosti s plněním příkazu.

(2) Zavázal-li se příkazník provést příkaz bezplatně, nahradí mu příkazce škodu, kterou příkazník utrpěl při plnění příkazu náhodou. Příkazníkovi však nenáleží více, než by mu bylo náleželo jako obvyklá odměna, která byla sjednána.

§ 2141

(1) Příkazce poskytne příkazníkovi odměnu, byla-li ujednána nebo je-li obvyklá, zejména vzhledem k podnikání příkazníka.

(2) Příkazce poskytne odměnu, i když výsledek nenastal, ledaže nezdar jednání byl způsoben tím, že příkazník porušil povinnosti.

§ 2142

Vyžaduje-li obstarání záležitosti, aby příkazník za příkazce právně jednal, vystaví příkazce příkazníkovi včas plnou moc. Není-li plná moc obsažena ve smlouvě, nenahrazuje ji ujednané převzetí povinnosti příkazce jednat jménem příkazníka; to platí i v případě, že třetí osoba, se kterou příkazník právně jedná, o této povinnosti ví.

§ 2143

(1) Příkazce může příkaz odvolat podle libosti, nahradí však příkazníkovi náklady, které do té doby měl, a škodu, utrpěl-li ji, jakož i část odměny přiměřenou vynaložené námaze příkazníka.

(2) Plnění podle odstavce 1 příkazce poskytne rovněž, bylo-li splnění příkazu překaženo náhodou.

§ 2144

(1) Příkazník může příkaz vypovědět nejdříve ke konci měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena.

(2) Vypoví-li příkazník příkaz před obstaráním záležitosti, kterou byl zvláště pověřen, nebo s jejímž obstaráním začal podle všeobecného pověření, nahradí škodu z toho vzešlou podle obecných ustanovení.

§ 2145

Závazek z příkazu zrušuje smrt příkazce i smrt příkazníka. Totéž platí, zanikne-li právnická osoba, aniž má právního nástupce.

§ 2146

Při zániku příkazu odvoláním, výpovědí, anebo smrtí zařídí příkazník vše, co nesnese odkladu, dokud příkazce nebo jeho právní nástupce neprojeví jinou vůli.

§ 2147

Ustanovení o příkazu se použijí přiměřeně i na případy, kdy má někdo podle smlouvy nebo podle jiných ustanovení zákona povinnost zařídit záležitost na účet jiného.

K § 2133 až 2147:

Osnova odstraňuje dosavadní neúčelnou duplicitu občanskoprávní příkazní smlouvy a obchodní smlouvy mandátní a zavádí jediný smluvní typ odpovídající standardnímu pojetí příkazní smlouvy.

Pododdíl 2

Správa cenného papíru

§ 2148

(1) Smlouvou o správě cenného papíru se správce zavazuje k právním jednáním nutným k výkonu a zachování práv spojených s určitým cenným papírem, a vlastník cenného papíru se zavazuje zaplatit správci odměnu. Není-li výše odměny ujednána, zaplatí vlastník cenného papíru správci odměnu obvyklou v době uzavření smlouvy; má se za to, že úplata zahrnuje i účelně vynaložené náklady správce.

(2) Jedná-li se o správu investičního cenného papíru, může být správcem jen k tomu oprávněný obchodník s cennými papíry nebo osoba provádějící vypořádání obchodů s cennými papíry podle zvláštního zákona.

§ 2149

(1) Správce splní pokyny vlastníka cenného papíru, a jsou-li nesprávné, včas jej na jejich nesprávnost upozorní; učiní však i bez pokynu vlastníka vše, co je k výkonu a zachování práv spojených s cenným papírem nezbytné.

(2) Správce je oprávněn požadovat, aby mu vlastník dal pokyn v písemné formě.

§ 2150

(1) Vyžaduje-li to povaha právního jednání, které má správce učinit, vlastník

- a) předá správci listinný cenný papír, anebo mu vystaví plnou moc, anebo
- b) učiní opatření, aby správce byl oprávněn dávat v potřebném rozsahu příkazy k nakládání se zaknihovaným cenným papírem.

(2) Byl-li správci vydán listinný cenný papír, vrátí jej správce vlastníku bez zbytečného odkladu po ukončení právního jednání, k němuž byl cenný papír potřebný, neplyne-li z povahy právního jednání něco jiného. Po dobu, co má správce cenný papír u sebe, má povinnosti jako schovatel.

§ 2151

Má-li správce vykonávat hlasovací právo spojené s cenným papírem, vystaví vlastník správci plnou moc nebo dá správce do seznamu vedeného podle zvláštního zákona a případně uloží správci, jak má hlasovat.

§ 2152

Správce právně jedná jménem vlastníka cenného papíru a na jeho účet. Ujednají-li strany, že správce bude právně jednat na účet vlastníka cenného papíru svým jménem, použijí se přiměřeně ustanovení o komisi.

K § 2148 až 2152:

Návrh speciálních ustanovení o správě cenného papíru vychází z platné právní úpravy (§ 36 zákona o cenných papírech). Ačkoli se jedná o subtyp příkazní smlouvy, navrhuje se ponechat jeho název »správa cenného papíru« vzhledem k tomu, že jej lze považovat za vžitý a věcně nikoli nesprávný.

Oddíl 2

Zprostředkování

§ 2153

(1) Smlouvou o zprostředkování se zprostředkovatel zavazuje, že opatří zájemci příležitost uzavřít s třetí osobou určitou smlouvu, anebo že uzavření smlouvy zprostředkuje.

(2) Má se za to, že se zájemce zavázal zaplatit zprostředkovateli provizi, dá-li se soudit z okolností, za nichž byla smlouva uzavřena, že zprostředkovatel bude požadovat odměnu.

§ 2154

Zprostředkovatel sdělí zájemci bez zbytečného odkladu vše, co má význam pro jeho rozhodování o uzavření zprostředkované smlouvy. Zájemce sdělí zprostředkovateli vše, co pro něho má rozhodný význam pro uzavření této smlouvy.

§ 2155

(1) Provize je splatná dnem uzavření zprostředkované smlouvy; byla-li tato smlouva uzavřena s odkládací podmínkou, je provize splatná až splněním podmínky.

(2) Bylo-li ujednáno, že zprostředkovatel pro zájemce obstará příležitost uzavřít s třetí osobou smlouvu s určitým obsahem, je provize splatná již obstaráním příležitosti.

§ 2156

Bylo-li ujednáno, že zprostředkovateli vznikne právo na provizi, až třetí osoba splní povinnost ze zprostředkované smlouvy, zaplatí zájemce provizi i tehdy, oddálilo-li se, či zmařilo-li se splnění této povinnosti z důvodů, za něž zájemce odpovídá. Má-li být výše provize určena podle rozsahu plnění třetí osoby, započte se do základu i plnění neuskutečněné z důvodů, za něž odpovídá zájemce.

§ 2157

(1) Není-li výše provize ujednána, má zprostředkovatel právo na provizi obvyklou za zprostředkování obdobných smluv v době uzavření smlouvy o zprostředkování.

(2) Právo na úhradu nákladů spojených se zprostředkováním má zprostředkovatel vedle provize, bylo-li to ujednáno. To platí také, nebyla-li provize ujednána.

§ 2158

Zprostředkovatel nemá právo na provizi a na úhradu nákladů, byl-li v rozporu se smlouvou činný také pro druhou stranu zprostředkované smlouvy.

§ 2159

Zprostředkovatel pro zájemce uschová doklady nabyté v souvislosti se zprostředkovatelskou činností po dobu, po kterou mohou být významné pro ochranu zájmů zájemce.

§ 2160

(1) Zprostředkovatel neručí za plnění osoby, s níž smlouvu zprostředkoval. Nesmí však navrhnout zájemci uzavření smlouvy s tím, o kom má důvodnou pochybnost, zda splní řádně a včas povinnosti ze zprostředkované smlouvy, nebo o kom vzhledem k okolnostem takovou pochybnost mít měl.

(2) Zprostředkovatel zájemci na požádání sdělí údaje potřebné k posouzení důvěryhodnosti osoby, s níž mu uzavření smlouvy navrhuje.

§ 2161

Závazek zaniká, není-li zprostředkovaná smlouva uzavřena v ujednané době. Není-li doba ujednána, může kterákoli strana závazek zrušit oznámením druhé straně.

§ 2162

Právu zprostředkovatele na provizi není na újmu, byla-li smlouva, k níž se vztahovala činnost zprostředkovatele, uzavřena nebo splněna až po zániku závazku ze zprostředkovatelské smlouvy.

K § 2153 až 2162:

Návrh smlouvy o zprostředkování nahrazuje dosavadní smluvní typ, který občanský zákoník upravil jako smlouvu o obstarání věci (jedná se o relikv původní koncepce občanského zákoníku jako kodexu o službách). Úprava se inspirovuje platným obchodním zákoníkem (§ 642 a násl.) s přihlédnutím k některým tradičním úpravám.

Oddíl 3

Komise

Pododdíl 1

Obecná ustanovení

§ 2163

Komisionářskou smlouvou se komisionář zavazuje obstarat pro komitenta na jeho účet vlastním jménem určitou záležitost, a komitent se zavazuje zaplatit mu odměnu.

§ 2164

Z právního jednání učiněného komisionářem vůči třetí osobě nevznikají práva ani povinnosti komitentovi, nýbrž komisionáři samotnému.

§ 2165

(1) Komisionář jedná při zařizování záležitosti s potřebnou péčí podle pokynů komitenta.

(2) Od pokynů komitenta se může komisionář odchýlit, je-li to v zájmu komitenta a nemůže-li si vyžádat jeho včasný souhlas; jinak komitent nemusí uznat jednání za provedené na svůj účet, odmítne-li účinky jednání pro sebe bez zbytečného odkladu poté, co se o obsahu jednání dozvěděl.

§ 2166

Obstará-li komisionář záležitost komitenta za výhodnějších podmínek, než jaké mu byl komitent určil, náleží prospěch jen komitentovi.

§ 2167

(1) Prodal-li komisionář věc za nižší cenu, než jakou určil komitent, nahradí mu rozdíl v ceně. To neplatí, prokáže-li, že prodej za určenou cenu nemohl být proveden a že prodejem věci odvrátil škodu komitentovi hrozící.

(2) Koupil-li komisionář věc za vyšší cenu, než jakou určil komitent, může komitent odmítnout koupi, jako by se nebyla stala na jeho účet, pokud se mu komisionář zároveň s podáním zprávy o koupi nezavázal zaplatit rozdíl v ceně. Neodmítne-li komitent koupi bez zbytečného odkladu po obdržení zprávy o koupi, platí, že ji schválil.

§ 2168

(1) Komisionář chrání komitentovy zájmy, které zná, a zpraví jej o každé okolnosti, která může mít vliv na změnu komitentova příkazu.

(2) Komisionář zpraví komitenta o plnění jeho příkazu. Po obstarání záležitosti provede vyúčtování, postoupí komitentovi práva nabytá v souvislosti s obstaráním záležitosti a vydá mu vše, co při tom získal.

§ 2169

Neuvede-li komisionář ve zprávě o provedení příkazu osobu, s níž na účet komitenta uzavřel smlouvu, může komitent uplatnit svá práva proti samotnému komisionáři jako zavázanému z této smlouvy.

§ 2170

Nemůže-li komisionář povinnost ze smlouvy splnit sám použije ke splnění smlouvy jinou osobu.

§ 2171

Komisionář ručí za splnění povinností osobou, s níž uzavřel smlouvu na účet komitenta, jen bylo-li to ujednáno v písemné formě, anebo porušil-li komisionář příkaz komitenta ohledně osoby, s níž měla být smlouva uzavřena.

§ 2172

Věc svěřená komisionáři k prodeji zůstává vlastnictvím komitenta, dokud vlastnické právo nenabude třetí osoba.

§ 2173

(1) Za převzaté věci komisionář odpovídá podle ustanovení o smlouvě o skladování.

(2) Hrozí-li na věci škoda, kterou nelze jinak odvrátit, má komisionář právo věc prodat podle § 1845 a 1846. Stejně právo má komisionář i tehdy, opomene-li komitent s věcí naložit, ač k tomu byl povinen.

(3) Komisionář má k věci, má-li ji ještě u sebe, nebo může-li s ní jinak nakládat, zástavní právo pro všechny pohledávky vzniklé mu v souvislosti s komisním obchodem.

§ 2174

(1) Neplní-li třetí osoba povinnost ze smlouvy, kterou s ní komisionář uzavřel, je na komisionáři, aby splnění této povinnosti na účet komitenta vymáhal, anebo, souhlasí-li s tím komitent, postoupí mu komisionář práva tomu odpovídající.

(2) Na pohledávku ze smlouvy, kterou komisionář pro komitenta uzavřel, se v poměru komitenta ke komisionáři nebo jeho věřiteli hledí jako na komitentovu pohledávku.

§ 2175

Komitent může požadovat přímo na třetí osobě plnění, které pro něho komisionář opatřil, není-li komisionář z příčin na své straně s to sám zařídit, aby třetí osoba komitentovi plnila.

§ 2176

Nebyla-li výše odměny ujednána, náleží komisionáři odměna přiměřená vykonané činnosti a dosaženému výsledku.

§ 2177

(1) Spolu s odměnou, nejsou-li v ní již zahrnuty, nahradí komitent komisionáři náklady, které ten při obstarání jeho záležitosti účelně vynaložil, a zproští komisionáře povinností, které při plnění smlouvy převzal.

(2) Má se za to, že náklady podle odstavce 1 jsou v odměně zahrnuty.

§ 2178

Komitent má právo odvolat příkaz jen do doby, než vznikne závazek komisionáře vůči třetí osobě.

K § 2163 až 2178:

Komisi jako formu nepřímého zastoupení upravuje v současné době jak platný občanský zákoník (pod nevhodným označením "obstarání prodeje věci" v § 737, což je důsledek původního pojetí obč. z. jako kodexu o službách), tak i obchodní zákoník (v § 577 a násl.). Osnova recipuje s drobnými korekturami úpravu obchodního zákoníku, která odpovídá evropským standardům.

Pododdíl 2

Zvláštní ustanovení o komisionářském obchodu s cennými papíry

§ 2179

Obstarává-li komisionář pro komitenta koupi nebo prodej cenného papíru, vyžaduje smlouva písemnou formu.

§ 2180

Pokyn komitenta k obstarání koupě nebo prodeje cenného papíru vyžaduje písemnou formu. Bylo-li ujednáno, že komisionáře zavazuje pokyn i v jiné než v této formě, vydá komisionář komitentovi na jeho žádost potvrzení o uděleném pokynu.

§ 2181

(1) Udělí-li komitent komisionáři pokyn k obstarání prodeje cenného papíru, může komisionář požadovat, aby

- a) mu komitent cenný papír předal, je-li listinný, anebo
- b) bylo v seznamu investičních nástrojů vedeném podle zvláštního právního předpisu zapsáno pozastavení výkonu práva nakládat s tímto cenným papírem.

(2) Komitent není oprávněn nakládat s cenným papírem po dobu, co jeho pokyn k obstarání prodeje cenného papíru trvá.

§ 2182

Komisionář se může zprostit své povinnosti tím, že komitentovi prodá cenný papír ze svého majetku, anebo že od komitenta cenný papír koupí, jen je-li to ujednáno.

§ 2183

Má-li takovou možnost, prodá komisionář i bez komitentova souhlasu cenný papír za vyšší cenu, anebo jej koupí za nižší cenu, než jakou komitent v pokynu uvedl. Je-li komisionářem obchodník s cennými papíry, nepřihlíží se k ujednání, které tomu odporuje.

§ 2184

(1) Neurčil-li komitent cenu, za niž má komisionář cenný papír koupit, koupí jej komisionář nejvýše za nejnižší kurs, za nějž byl cenný papír jako zastupitelný kupován na regulovaném trhu. Není-li cenný papír v tento den předmětem obchodování na regulovaném trhu, koupí komisionář cenný papír za nejnižší cenu, za niž by jej bylo lze koupit při vynaložení odborné péče.

(2) Neurčil-li komitent cenu, za niž má komisionář cenný papír prodat, prodá jej komisionář nejméně za nejvyšší kurs, za nějž byl cenný papír jako zastupitelný prodáván na regulovaném trhu. Není-li cenný papír v tento den předmětem obchodování na regulovaném trhu, prodá komisionář cenný papír za nejvyšší cenu, za niž by jej bylo lze prodat při vynaložení odborné péče.

§ 2185

(1) Koupil-li komisionář pro komitenta listinný cenný papír a nebylo-li ujednáno, že jej pro komitenta uloží, vydá mu cenný papír bez zbytečného odkladu poté, co mu komitent zaplatí cenu cenného papíru a odměnu za obstarání koupě.

(2) Koupil-li komisionář pro komitenta zaknihovaný cenný papír, podá bez zbytečného odkladu příkaz k zápisu převodu do seznamu investičních nástrojů ve prospěch účtu komitenta. Prodal-li takový cenný papír, podá bez zbytečného odkladu příkaz k zápisu převodu do tohoto seznamu k tíži účtu komitenta.

(3) Při postupu podle odstavce 1 komisionář prokáže osobě, která evidenci investičních nástrojů vede, že je oprávněn příkaz podat.

K § 2179 až 2185:

Navrhuje se upravit odchylky pro komisi obchod s cennými papíry podle dosavadní právní úpravy v § 28 a násl. zákona o cenných papírech.

Oddíl 4 Zasílatelství

§ 2186

(1) Zasílatelskou smlouvou se zasílatel zavazuje příkazci obstarat mu vlastním jménem a na jeho účet přepravu zásilky z určitého místa do jiného určitého místa, případně i obstarat nebo provést úkony s přepravou související, a příkazce se zavazuje zaplatit zasílateli odměnu.

(2) Na zasílatelství se použijí přiměřeně ustanovení o komisi. Je-li ujednáno, že zasílatel vybere od příjemce zásilky určitou částku nebo že uskuteční jiný inkasní úkon dříve, než příjemci vydá zásilku nebo doklad umožňující se zásilkou nakládat, použijí se přiměřeně i ustanovení o bankovním dokumentárním inkasu.

§ 2187

Není-li smlouva uzavřena v písemné formě, má zasílatel právo žádat, aby mu příkazce doručil příkaz k obstarání přepravy (zasílatelský příkaz).

§ 2188

(1) Zasílatel jedná při plnění podle smlouvy s potřebnou péčí a dodržuje pokyny příkazce. Na zjevnou nesprávnost pokynu zasílatel příkazce upozorní.

(2) Neobdrží-li zasílatel od příkazce potřebné pokyny, vyžádá si u příkazce jejich doplnění; při nebezpečí z prodlení však postupuje i bez těchto pokynů tak, aby co nejvíce ochránil zájmy příkazce, jsou-li mu známy.

§ 2189

Zasílatel může užít k obstarání přepravy dalšího zasílatele (mezizasílatele).

§ 2190

Neodporuje-li to smlouvě nebo nezakáže-li to příkazce nejpozději do začátku uskutečňování přepravy, může zasílatel sám provést přepravu, kterou má obstarat.

§ 2191

Způsob a podmínky přepravy zasílatel ujedná s vynaložením potřebné péče tak, aby co nejlépe vyhovovaly zájmům příkazce, které zasílatel zná. Povinnost pojistit zásilku má zasílatel, jen bylo-li to ujednáno.

§ 2192

Neposkytne-li příkazce zasílateli správné údaje o obsahu zásilky a o všech skutečnostech potřebných k uzavření smlouvy o přepravě, nahradí škodu, která zasílateli vznikne porušením této povinnosti.

§ 2193

(1) Zasílatel podá příkazci zprávu o škodě, která zásilce hrozí nebo na ní již vznikla, jakmile se o tom dozví, jinak nahradí příkazci škodu způsobenou tím, že příkazce takto nezpravil.

(2) Hrozí-li podstatná škoda na zásilce bezprostředně a není-li čas vyžádat si pokyny příkazce nebo prodlévá-li příkazce s nimi, má zasílatel právo zásilku prodat podle § 1845 a 1846.

§ 2194

Vznikne-li na převzaté zásilce při obstarávání přepravy škoda, zasílatel ji nahradí, neprokáže-li, že škodu nemohl odvrátit.

§ 2195

Věděl-li příjemce zásilky o pohledávce zasílatele ze zasílatelské smlouvy vůči příkazci, anebo musel-li o ní vědět, stává se přijetím zásilky ručitelem za tuto pohledávku.

§ 2196

Zasílateli přísluší ujednaná odměna, a nebyla-li ujednána, odměna přiměřená. Zasílateli kromě toho přísluší náhrada nákladů vynaložených účelně při plnění podle zasílatelské smlouvy.

§ 2197

(1) K zajištění svých práv vůči příkazci má zasílatel zástavní právo k zásilce, dokud je zásilka u zasílatele nebo u někoho, kdo ji má u sebe jeho jménem, anebo dokud má zasílatel listiny, které ho opravňují, aby se zásilkou nakládal.

(2) Meziasílatel uplatní na žádost dřívějších zasílatelů všechna práva, která jim přísluší z jejich zástavního práva, a má právo i povinnost jejich práva uspokojit. Uspokojí-li je, přecházejí na něho spolu se zástavním právem, které je zajišťuje.

K § 2186 až 2197:

Zasílatelství (spedice) je species komisionářské smlouvy. Osnova recipuje platnou úpravu obchodního zákoníku (§ 601 a násl.).

Oddíl 5

Obchodní zastoupení

§ 2198

(1) Smlouvou o obchodním zastoupení se obchodní zástupce jako nezávislý podnikatel zavazuje vyvíjet pro zastoupeného dlouhodobě činnost směřující k uzavírání určitého druhu obchodů zastoupeným nebo k ujednání obchodů jménem zastoupeného a na jeho účet a zastoupený se zavazuje platit obchodnímu zástupci provizi.

(2) Smlouva o obchodním zastoupení vyžaduje písemnou formu.

§ 2199

Obchodním zástupcem nemůže být osoba, která může zavazovat právnickou osobu jako člen jejího orgánu, ani insolvenční správce. K opačným ujednáním se nepřihlíží.

§ 2200

Rozhodné území

Není-li ujednáno, kde má obchodní zástupce vyvíjet činnost, považuje se za ujednané území Česká republika; je-li obchodním zástupcem zahraniční osoba, považuje se za ujednané území stát, kde má obchodní zástupce sídlo v době uzavření smlouvy.

§ 2201

(1) Obchodní zástupce není oprávněn jménem zastoupeného uzavírat obchody, cokoli pro něho přijímat nebo jinak jeho jménem právně jednat.

(2) Ujednají-li se, že obchodní zástupce má právo jménem zastoupeného právně jednat, použijí se na práva a povinnosti stran, která tím souvisí, ustanovení o příkazu.

§ 2202

Výhradní obchodní zastoupení

(1) Bylo-li ujednáno výhradní obchodní zastoupení, nemá zastoupený právo na rozhodném území nebo pro určený okruh osob využívat jiného obchodního zástupce; obchodní zástupce nemá ve stejném rozsahu právo vykonávat obchodní zastoupení pro jiné osoby, ani uzavírat obchody na vlastní účet nebo na účet jiné osoby.

(2) Zastoupený má právo uzavírat obchody, na které se vztahuje výhradní obchodní zastoupení, i bez součinnosti obchodního zástupce. V takovém případě však obchodnímu zástupci vzniká právo na provizi jako by tyto obchody byly uzavřeny s jeho součinností.

§ 2203

Nevýhradní obchodní zastoupení

Nevyplývá-li ze smlouvy, že je obchodní zastoupení výhradní, může zastoupený pověřit i jinou osobu stejným obchodním zastoupením, jaké ujednal s obchodním zástupcem, a obchodní zástupce může vykonávat činnost, ke které se zavázal vůči zastoupenému, i pro jiné osoby, popřípadě uzavírat obchody, jež jsou předmětem obchodního zastoupení, i na vlastní účet nebo účet jiné osoby.

Povinnosti obchodního zástupce

§ 2204

(1) Obchodní zástupce vykonává svou činnost s odbornou péčí. Dbá zájmů zastoupeného, postupuje ve shodě s pověřením a rozumnými pokyny zastoupeného a sdělí mu nezbytné údaje, které se dozvěděl v souvislosti s plněním svých povinností a které s tímto plněním souvisí.

(2) Obchodní zástupce sdělí zastoupenému údaje o vývoji trhu a všech dalších okolnostech důležitých pro oprávněné zájmy zastoupeného, zejména pro jeho rozhodování souvisící s uzavíráním obchodů.

§ 2205

Je-li ujednáno právo obchodního zástupce uzavírat obchody jménem zastoupeného, lze takové obchody takové obchody uzavřít jen za obchodních podmínek určených zastoupeným, neprojeví-li zastoupený souhlas s jiným postupem.

§ 2206

(1) Bylo-li by to v rozporu se zájmy zastoupeného, nesmí obchodní zástupce sdělit třetí osobě údaje, které od zastoupeného získal, ani tyto údaje využít pro sebe nebo pro jiné osoby, ledaže s tím zastoupení souhlasí. Totéž platí o údajích, které se obchodní zástupce nedozvěděl přímo od zastoupeného, ale při plnění svých povinností podle smlouvy, a jejichž použití by zastoupenému mohlo přivodit újmu.

(2) Povinnost obchodního zástupce podle odstavce 1 trvá i po zániku obchodního zastoupení.

§ 2207

Obchodní zástupce ručí, že třetí osoba splní povinnosti z obchodu, který zastoupenému navrhl k uzavření, nebo který jménem zastoupeného sám uzavřel, jen zavázal-li se k tomu v písemné formě a byla-li za převzetí ručení ujednána zvláštní úplata.

§ 2208

Získá-li při obchodní zástupce při své činnosti doklady, které mohou být významné pro ochranu oprávněných zájmů zastoupeného, uchová je po potřebnou dobu.

§ 2209

Nemůže-li obchodní zástupce vykonávat svou činnost, sdělí to zastoupenému bez zbytečného odkladu.

Povinnosti zastoupeného

§ 2210

Zastoupený obstará a obchodnímu zástupci sdělí údaje nezbytné k plnění jeho povinností.

§ 2211

(1) Zastoupený poskytne obchodnímu zástupci nezbytnou dokumentaci vztahující se k předmětu obchodů.

(2) Zastoupený předá obchodnímu zástupci všechny podklady a věci potřebné pro plnění jeho povinností. Předané podklady a věci zůstávají ve vlastnictví zastoupeného; obchodní zástupce je po ukončení obchodního zastoupení zastoupenému vrátí, ledaže byly vzhledem k své povaze při obchodním zastoupení spotřebovány.

§ 2212

Zastoupený sdělí obchodnímu zástupci bez zbytečného odkladu, zda obchod obstaraný obchodním zástupcem přijal nebo odmítl, popřípadě zda jej nesplnil.

§ 2213

Předpokládá-li zastoupený významné snížení rozsahu činnosti proti tomu, co obchodní zástupce mohl rozumně očekávat, oznámí to obchodnímu zástupci v rozumné době.

Provize

§ 2214

(1) Nebyla-li výše provize ujednána, má obchodní zástupce právo na provizi ve výši odpovídající zvyklostem v místě jeho činnosti vzhledem k druhu zboží nebo služeb, které jsou předmětem obchodů; nejsou-li takové zvyklosti, má obchodní zástupce právo na provizi v rozumné výši zohledňující podstatné okolnosti uskutečněného jednání.

(2) Je-li základem pro určení výše provize rozsah povinností splněných třetí osobou, započte se do základu i plnění neuskutečněné z důvodů na straně zastoupeného.

(3) Každá část úplaty, jejíž výše se mění podle počtu a hodnoty uzavřených obchodů, se považuje za složku provize.

§ 2215

Právo na náhradu nákladů spojených s obchodním zastoupením má obchodní zástupce, jen bylo-li to ujednáno a nevyplývá-li ze smlouvy něco jiného, a jen vzniklo-li právo na provizi z obchodu, kterého se náklady týkají.

§ 2216

(1) Obchodní zástupce má právo na provizi za úkony provedené při obchodním zastoupení, byl-li obchod uzavřen v důsledku jeho činnosti nebo byl-li obchod uzavřen s třetí osobou, kterou obchodní zástupce za účelem uskutečnění tohoto obchodu získal před účinností smlouvy.

(2) Při výhradním obchodním zastoupení má obchodní zástupce právo na provizi i za obchod uskutečněný se zákazníkem z území nebo z okruhu osob, na které se výhradní obchodní zastoupení vztahuje.

(3) Zaniklo-li obchodní zastoupení, má obchodní zástupce právo na provizi, byl-li obchod uskutečněn především v důsledku jeho činnosti, anebo učinila-li třetí osoba za podmínek stanovených v odstavci 1 nebo 2 vůči obchodnímu zástupci nebo zastoupenému objednávku před zánikem obchodního zastoupení.

§ 2217

Právo na provizi podle § 2216 odst. 1 a 2 obchodnímu zástupci nevzniká, má-li právo na provizi podle § 2216 odst. 3 předchozí obchodní zástupce, ledaže je vzhledem k okolnostem spravedlivé provizi rozdělit mezi oba obchodní zástupce.

§ 2218

Bylo-li ujednáno, že obchodní zástupce obstará pro zastoupeného jen příležitost k uzavření obchodu s určitým obsahem, vzniká obchodnímu zástupci právo na provizi již obstaráním této příležitosti.

§ 2219

(1) Nebylo-li ujednáno, že obchodní zástupce obstará pro zastoupeného jen příležitost k uzavření obchodu s určitým obsahem, vzniká obchodnímu zástupci právo na provizi v okamžiku, kdy zastoupený splnil povinnost nebo byl povinen splnit závazek na základě smlouvy uzavřené s třetí osobou, anebo kdy třetí osoba splnila závazek z takové smlouvy.

(2) Právo na provizi vzniká nejpozději v okamžiku, kdy třetí osoba splnila svou část závazku nebo byla povinna ji splnit, splnil-li zastoupený svoji část. Má-li však třetí osoba splnit své povinnosti až po uplynutí doby přesahující šest měsíců po uzavření obchodu, vzniká obchodnímu zástupci právo na odměnu uzavřením obchodu.

§ 2220

Provize je splatná nejpozději poslední den v měsíci následujícím po skončení čtvrtletí, ve kterém na ni vzniklo právo.

§ 2221

(1) Zastoupený předá obchodnímu zástupci výkaz o dlužné provizi nejpozději poslední den měsíce následujícího po skončení čtvrtletí, ve kterém se provize stala splatnou. Ve výkazu uvede hlavní údaje rozhodné pro vypočtení provize.

(2) Obchodní zástupce má právo, aby mu zastoupená zpřístupnil veškeré údaje, nejméně však údaje z účetních knih či obdobných záznamů, které má, a které jsou potřebné k ověření výše provize.

§ 2222

Je-li zřejmé, že obchod mezi zastoupeným a třetí osobou nebude splněn, právo na provizi zaniká; to neplatí, nedošlo-li k nesplnění obchodu z důvodů na straně zastoupeného.

§ 2223

Právo na odměnu a na ujednanou náhradu nákladů obchodní zástupce nemá, byl-li při uzavírání obchodu činný pro obě strany jako obchodní zástupce nebo jako zprostředkovatel.

§ 2224

Trvání obchodního zastoupení

(1) Není-li ujednáno, na jakou dobu se obchodní zastoupení zřizuje, a neplyne-li to ani z účelu smlouvy, považuje se obchodní zastoupení za ujednané na dobu neurčitou.

(2) Bylo-li obchodní zastoupení ujednáno na dobu určitou a řídí-li se strany smlouvou i po uplynutí ujednané doby, hledí se na obchodní zastoupení, jako by bylo ujednáno na dobu neurčitou.

Výpověď obchodního zastoupení

§ 2225

(1) Je-li obchodní zastoupení ujednáno na dobu neurčitou, lze je vypovědět. Výpovědní lhůta je pro první rok trvání obchodního zastoupení jeden měsíc, pro druhý rok dva měsíce a pro třetí rok a další roky tři měsíce, ledaže se ujedná delší výpovědní lhůta. Ujednají-li strany delší výpovědní lhůtu, nesmí být lhůta, kterou je vázán zastoupený, kratší než lhůta, kterou musí dodržet obchodní zástupce.

(2) Výpovědní lhůta končí posledním dnem kalendářního měsíce.

§ 2226

Ustanovení § 2225 se použije na obchodní zastoupení, na které se podle § 2224 hledí, jako by bylo ujednáno na dobu neurčitou, přičemž výpovědní lhůta bude počítána s

přihlédnutím k době trvání obchodního zastoupení předcházející jeho přeměně na dobu neurčitou.

§ 2227

(1) Bylo-li ujednáno výhradní obchodní zastoupení, má každá strana právo obchodní zastoupení vypovědět, nedosáhl-li objem obchodů v posledních dvanácti měsících objemu určeného ve smlouvě; nebyl-li objem obchodů ujednáno, rozhoduje objem přiměřený odbytovým možnostem.

(2) Ustanovení § 2225 a 2226 se použijí obdobně.

§ 2228

Odstoupení od smlouvy

(1) Bylo-li ujednáno výhradní obchodní zastoupení a používá-li zastoupený jiného obchodního zástupce, má dotčený obchodní zástupce právo od smlouvy odstoupit.

(2) Bylo-li ujednáno výhradní obchodní zastoupení a vykonává-li obchodní zástupce činnost, která je předmětem jeho závazku vůči zastoupenému, i pro jiné osoby, může zastoupený od smlouvy odstoupit.

Právo na odškodnění

§ 2229

(1) Zanikne-li obchodní zastoupení, má obchodní zástupce právo na odškodnění, jestliže

- a) zastoupenému získal nové zákazníky nebo významně rozvinul obchod s dosavadními zákazníky a zastoupený má dosud z těchto obchodů podstatné výhody a
- b) placení odškodnění je s ohledem na všechny okolnosti případu spravedlivé, alespoň na výši odměny, kterou obchodní zástupce ztratil a která vyplývá z obchodů uskutečněných zákazníky podle písmene a); tyto okolnosti zahrnují i případné ujednání nebo neujednání konkurenční doložky.

(2) Jsou-li splněny podmínky podle odstavce 1, není právo na odškodnění dotčeno, ani zaniklo-li obchodní zastoupení smrtí obchodního zástupce.

§ 2230

Výše odškodnění nesmí překročit roční odměnu vypočtenou z ročního průměru odměn získaných obchodním zástupcem během posledních pěti let. Trvalo-li obchodní zastoupení méně než pět let, vypočte se výše odškodnění za celou dobu jeho trvání.

§ 2231

Právo na odškodnění zaniká, není-li uplatněno do jednoho roku od ukončení obchodního zastoupení.

§ 2232

Právo na odškodnění nevznikne

- a) ukončil-li zastoupený obchodní zastoupení pro takové porušení povinnosti obchodním zástupcem, které by ho opravňovalo k odstoupení od smlouvy,
- b) ukončil-li obchodní zastoupení obchodní zástupce, ledaže k ukončení došlo z důvodů spočívajících na straně zastoupeného, anebo z důvodu věku, invalidity nebo nemoci obchodního zástupce a nelze-li po obchodním zástupci rozumně požadovat, aby ve své činnosti pokračoval, nebo
- c) převedl-li obchodní zástupce práva a povinnosti z obchodního zastoupení podle dohody se zastoupeným na třetí osobu.

§ 2233

Konkurenční doložka

Konkurenční doložku lze ujednat nejdéle na dobu dvou let. Byla-li konkurenční doložka ujednána na delší dobu, považuje se za ujednanou na dobu dvou let.

§ 2234

Zakázaná ujednání

Ujednání odchylovající se od § 2219 odst. 2 a od § 2220, 2221, 2222, 2229, 2230 a 2231 v neprospěch obchodního zástupce jsou zakázána.

§ 2235

(1) Ustanovení o obchodním zastoupení se nepoužijí, není-li zástupce za svou činnost odměňován.

(2) Ustanovení o obchodním zastoupení se nepoužijí na závazky osob působících na burze cenných papírů podle zvláštního zákona a na závazky burzovních dohodců podle zvláštního zákona.

K § 2198 až 2235:

Vzhledem k tomu, že občanský zákoník má zahrnout úplný katalog smluvních typů, zařazují se do osnovy i ustanovení o obchodním zastoupení. Tím mj. nalezne logiku i dosavadní vyjádření požadavku v základním ustanovení, že obchodním zástupcem může být jen nezávislý podnikatel, který v obchodním zákoníku nemá zvláštní opodstatnění. Platná úprava obchodního zastoupení v § 652 a násl. obchodního zákoníku byla novelou provedenou zák. č. 370/2000 Sb. byla až na drobné výjimky harmonizována s textem směrnice č. 86/653/ES. Proto se obsah dosavadní úpravy obchodního zastoupení zásadně zachovává, jen se

stylistickými a systematickými úpravami a s upřesněními, která si vyžaduje plná harmonizace s citovanou směrnicí.

Dosavadní zákaz v § 652 odst. 2 písm. b) obchodního zákoníku, podle něhož nemůže být obchodním zástupcem společník oprávněný zavazovat ostatní společníky, je nahrazen přesnější formulací, lépe vyhovující čl. 1 odst. 3 směrnice.

Platná úprava v § 655 odst. 1 obchodního zákoníku vyžaduje, aby obchodní zástupce jednal v dobré víře. Tato formulace se opouští, protože jde o subjektivní kategorii, která se podle obecných ustanovení osnova předpokládá u každého, kdo právně jedná, a tedy i u obou stran smlouvy o obchodním zastoupení. Nově se proto navrhuje, že obchodní zástupce má povinnost jednat s odbornou péčí.

V ostatním se navrhuje zachovat obsah dosavadní úpravy.

Díl 6 Zájezd

Základní ustanovení

§ 2236

(1) Smlouvou o obstarání zájezdu se pořadatel vůči zákazníkovi zavazuje obstarat pro cestujícího předem připravený soubor služeb cestovního ruchu (zájezd) a zákazník se zavazuje zaplatit ujednanou cenu.

(2) Je-li zákazníkem jiná osoba než cestující, platí o jeho právech a povinnostech totéž, co o právech a povinnostech cestujícího.

§ 2237

Platí, že zájezd je soubor služeb cestovního ruchu, pokud je uspořádán na dobu delší než dvacet čtyři hodiny nebo zahrnuje přenocování a obsahuje-li alespoň dvě z těchto plnění:

- a) ubytování,
- b) doprava,
- c) jinou službu cestovního ruchu, která není doplňkem dopravy nebo ubytování a tvoří významnou část souboru nabízených služeb.

§ 2238

(1) Za pořadatele se považuje ten, kdo nabízí zájezd veřejnosti nebo skupině osob podnikatelským způsobem.

(2) Kdo prohlásí, že jen zprostředkuje nebo zařídí jednotlivé služby cestovního ruchu, se za pořadatele považuje, vyvolá-li na základě zvláštních okolností u třetích osob představu, že služby cestovního ruchu poskytuje jako zájezd na vlastní odpovědnost.

Potvrzení zájezdu

§ 2239

(1) Pořadatel vydá cestujícímu při uzavření smlouvy, či bezprostředně po jejím uzavření doklad o smlouvě (potvrzení o zájezdu). Potvrzení o zájezdu vyžaduje písemnou formu.

(2) Je-li smlouva vyhotovena v písemné formě, nahradí její stejnopis potvrzení o zájezdu, obsahuje-li všechny náležitosti stanovené pro potvrzení o zájezdu.

(3) Obsahují-li smlouva i potvrzení o zájezdu údaje, které se liší, může se cestující dovolat toho, co je pro něho výhodnější.

§ 2240

Spolu s potvrzením o zájezdu vydá pořadatel cestujícímu doklad o pojištění vystavený pojišťovnou podle zvláštního zákona.

§ 2241

(1) Pořadatel v potvrzení o zájezdu uvede:

- a) označení smluvních stran,
- b) vymezení zájezdu alespoň uvedením času jeho zahájení a ukončení a všech služeb cestovního ruchu zahrnutých do ceny zájezdu, jakož i místa jejich poskytnutí a doby jejich trvání,
- c) údaj o ceně zájezdu včetně údajů o časovém rozvrhu plateb a o výši zálohy,
- d) označení způsobu, jakým má cestující uplatnit své právo z porušení povinnosti pořadatele, a
- e) výši odstupného, které cestující pořadateli uhradí, v případech stanovených v § 2250.

(2) Pořadatel v potvrzení o zájezdu dále uvede, zahrnuje-li zájezd:

- a) další služby, jejichž cena není zahrnuta v ceně zájezdu, údaj o počtu a výši plateb za tyto služby,
- b) ubytování, údaj o poloze, kategorii, stupni vybavenosti a hlavních charakteristických znacích ubytovacího zařízení,
- c) dopravu, údaj o druhu, charakteristice a kategorii dopravního prostředku, jakož i údaj o trase cesty,
- d) stravování, údaj o jeho způsobu a rozsahu.

(3) Předal-li pořadatel cestujícímu katalog, který obsahuje všechny stanovené údaje o vymezení zájezdu podle odstavce 1 písm. b), může pořadatel v potvrzení o zájezdu jen odkázat na číslo nebo jiné označení zájezdu v katalogu.

§ 2242

(1) Podmiňuje-li se uskutečnění zájezdu dosažením určitého počtu cestujících, uvede to pořadatel v potvrzení o zájezdu výslovně a uvede i lhůtu, v níž musí cestujícímu nejpozději sdělit o zrušení zájezdu proto, že určeného počtu cestujících nebylo dosaženo.

(2) Jsou-li důvody pro určení podmínek, které musí účastník zájezdu splňovat, uvede pořadatel v potvrzení o zájezdu, o jaké podmínky se jedná, a je-li toho třeba, uvede i lhůtu, ve které cestující může oznámit, že se zájezdu místo něho zúčastní jiná osoba.

§ 2243

(1) Pořadatel doručí cestujícímu nejpozději sedm dnů před zahájením zájezdu další podrobné a pro cestujícího důležité údaje o všech skutečnostech, které zná, nejsou-li již obsaženy ve smlouvě nebo v potvrzení o zájezdu, anebo v katalogu, který zákazníkovi předal.

(2) V rámci toho pořadatel zejména sdělí

- a) upřesnění údajů stanovené v § 2241 odst. 2,
- b) účastní-li se zájezdu nezletilý bez doprovodu osoby, která o něj pečuje, podrobnosti o možnosti spojit se s nezletilým nebo se zástupcem pořadatele v místě pobytu nezletilého,
- c) údaje o osobě, na niž se lze během zájezdu obrátit v nesnázích s žádostí o pomoc, především jméno, adresu a číslo telefonu místního zástupce cestovní kanceláře a adresu a telefonní číslo zastupitelského úřadu,
- d) údaj o možnosti pojistit se pro případ, že cestujícímu vzniknou náklady v souvislosti s jeho odstoupením od smlouvy, není-li toto pojištění zahrnuto v ceně zájezdu.

(3) Vyžadují-li to okolnosti, předá pořadatel cestujícímu v téže lhůtě letenku, poukaz k ubytování nebo stravování, doklad nutný pro poskytnutí fakultativních výletů nebo jiný doklad, jehož je pro uskutečnění zájezdu třeba.

(4) Je-li smlouva uzavřena v době kratší než sedm dnů před zahájením zájezdu, splní pořadatel povinnosti podle odstavce 1 a 3 již při uzavření smlouvy.

§ 2244

Změna ceny zájezdu

(1) Pořadatel může zvýšit cenu zájezdu z důvodů stanovených v odstavci 2, je-li to ve smlouvě ujednáno společně s přesně určeným způsobem výpočtu zvýšení ceny.

(2) Cenu zájezdu může pořadatel zvýšit, zvýší-li se do jedenadvacátého dne před zahájením zájezdu

- a) cena za dopravu včetně cen pohonných hmot, nebo
- b) platby spojené s dopravou, jako jsou letištní, přístavní či jiné poplatky zahrnuté v ceně zájezdu, nebo
- c) směnný kurs české koruny použitý pro stanovení ceny zájezdu v průměru o více než 10%.

(3) Odešle-li pořadatel oznámení o zvýšení ceny cestujícímu později než dvacátý první den před zahájením zájezdu, nemá zvýšení ceny právní účinky.

§ 2245

Změna smlouvy

(1) Nutí-li vnější okolnosti pořadatele změnit podmínky zájezdu, navrhne cestujícímu změnu smlouvy. Má-li být v důsledku změny smlouvy změněna i cena zájezdu, uvede pořadatel v návrhu i výši nové ceny.

(2) Nesouhlasí-li cestující se změnou smlouvy, má právo od smlouvy odstoupit; pořadatel může určit pro odstoupení lhůtu, která nesmí být kratší než pět dnů. Neodstoupí-li cestující od smlouvy v určené lhůtě, platí, že se změnou smlouvy souhlasí.

§ 2246

Postoupení smlouvy

(1) Splňuje-li třetí osoba podmínky účasti na zájezdu, může jí cestující cestovní smlouvu postoupit.

(2) Změna v osobě cestujícího je vůči pořadateli účinná, doručí-li mu postupitel o tom včas oznámení spolu s prohlášením postupníka, že s uzavřenou smlouvou souhlasí a že splní podmínky účasti na zájezdu. Oznámení je včasné, je-li doručeno alespoň sedm dnů před zahájením zájezdu; kratší lhůtu lze ujednat, je-li smlouva o obstarání zájezdu uzavřena v době kratší než sedm dnů před zahájením zájezdu.

(3) Postupitel a postupník jsou zavázáni společně a nerozdílně k zaplacení ceny zájezdu a k úhradě nákladů, které pořadateli v souvislosti se změnou cestujícího vzniknou.

Odstoupení od smlouvy

§ 2247

Cestující může před zahájením zájezdu od smlouvy odstoupit vždy, avšak pořadatel jen tehdy, byl-li zájezd zrušen, anebo porušil-li cestující svou povinnost.

§ 2248

(1) Odstoupil-li cestující od smlouvy podle § 2178 odst. 2, anebo odstoupil-li od ní pořadatel proto, že zájezd byl před zahájením zrušen, má cestující právo na náhradní zájezd v jakosti odpovídající alespoň tomu, co bylo původně ujednáno, je-li v možnostech pořadatele takový zájezd nabídnout.

(2) Dohodnou-li se strany o náhradním zájezdu, započtou se platby cestujícího poskytnuté podle původní smlouvy na cenu náhradního zájezdu. Případný přeplatek pořadatel vrátí cestujícímu bez zbytečného odkladu.

§ 2249

(1) Zruší-li pořadatel zájezd ve lhůtě kratší než dvacet dnů před jeho zahájením, uhradí cestujícímu penále ve výši 10% z ceny zájezdu. Právo zákazníka na náhradu škody tím není dotčeno.

(2) Pořadatel se zproští povinností podle odstavce 1 důkazem, že zájezd byl zrušen v souladu s § 2242 odst. 1 nebo vzhledem k vyšší moci.

§ 2250

(1) Odstoupí-li od smlouvy cestující z jiného důvodu, než je porušení povinnosti pořadatele, zaplatí pořadateli odstupné podle § 2241 odst. 1 písm. e). Stejně odstupné cestující zaplatí, odstoupí-li od smlouvy pořadatel pro porušení povinnosti cestujícího.

(2) Odstoupí-li cestující od smlouvy proto, že pořadatel porušil svou povinnost, nemá cestující povinnost platit odstupné. Totéž platí, nebyl-li cestujícímu poskytnut náhradní zájezd.

Vady zájezdu

§ 2251

(1) Nemá-li zájezd vlastnosti, o nichž pořadatel cestujícího ujistil nebo které cestující vzhledem k nabídce a zvyklostem důvodně očekával, může cestující požadovat nápravu. Pořadatel může nápravu odmítnout, vyžádala-li by si neúměrné náklady.

(2) Nejedná-li pořadatel nápravu v přiměřené lhůtě, kterou cestující určil, může ji zjednat cestující sám a požadovat po pořadateli náhradu účelně vynaložených nákladů. Určení lhůty k nápravě není třeba, odmítl-li pořadatel nápravu zjednat, anebo vyžaduje-li se okamžité zjednání nápravy vzhledem k zvláštnímu zájmu cestujícího.

§ 2252

(1) Nelze-li pokračování zájezdu zajistit jinak než prostřednictvím služeb cestovního ruchu nižší jakosti, než jakou určuje smlouva, vrátí pořadatel cestujícímu rozdíl v ceně.

(2) Zajistí-li pořadatel pokračování zájezdu s vyššími náklady, jdou takové náklady k jeho tíži.

§ 2253

Má-li zájezd vadu a vytkl-li ji cestující bez zbytečného odkladu, má cestující právo na slevu z ceny ve výši přiměřené rozsahu a trvání vady. Nevytkl-li cestující vadu zájezdu bez zbytečného odkladu vlastním zaviněním, soud mu právo na slevu z ceny nepřiznává, jestliže pořadatel namítne, že cestující své právo neuplatnil ani do jednoho měsíce od skončení zájezdu ani u něho, ani u osoby, která uzavření smlouvy o obstarání zájezdu zprostředkovala.

§ 2254

Pomoc v nesnázích

Ocitne-li se po zahájení zájezdu cestující v nesnázích, poskytne mu pořadatel urychleně pomoc.

Náhrada škody

§ 2255

Pořadatel odpovídá cestujícímu za splnění povinností ze smlouvy o zájezdu bez zřetele na to, zda v rámci zájezdu poskytují jednotlivé služby cestovního ruchu jiné osoby.

§ 2256

(1) Při porušení povinnosti, za niž odpovídá, nahradí pořadatel cestujícímu vedle škody na majetku také újmu za ztrátu radosti z dovolené, zejména byl-li zájezd zmařen nebo podstatně zkrácen.

(2) Odstoupí-li cestující od smlouvy nebo uplatní-li právo z vady zájezdu, není tím dotčeno jeho právo na náhrady podle odstavce 1 .

§ 2257

Umožňuje-li mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, omezení výše náhrady škody vzniklé porušením povinnosti ze smlouvy o zájezdu, hradí pořadatel škodu jen do výše tohoto omezení, ujedná-li to ve smlouvě. To neplatí, byla-li škoda způsobena úmyslně nebo z hrubé nedbalosti.

Zahraniční školní pobyt

§ 2258

Je-li předmětem zájezdu pobyt žáka u hostitelské rodiny v jiném státě spojený s pravidelnou návštěvou školy ujednaný alespoň na dobu tří měsíců, zajistí pořadatel za součinnosti žáka jeho vhodné ubytování v hostitelské rodině, jakož i dohled nad ním a péči o něho podle obvyklých poměrů v zemi školního pobytu. Zároveň vytvoří žákovi předpoklady, aby mohl pravidelně navštěvovat školu.

§ 2259

Odstoupí-li zákazník od smlouvy před zahájením školního pobytu proto, že mu pořadatel nesdělil ani v předstihu dvou týdnů

- a) jméno a adresu hostitele, u něhož bude žák po příjezdu ubytován, a
 - b) jméno a adresu pověřené osoby (koordinátora) v zemi školního pobytu, u níž lze požadovat pomoc, a údaj o možnosti spojit se s ní,
- nebo proto, že žák nebyl na pobyt náležitě připraven, nemá pořadatel právo na odstupné.

§ 2260

(1) Odstoupí-li zákazník od smlouvy v průběhu školního pobytu, náleží pořadateli ujednaná odměna snižená o ušetřené náklady. Pořadatel učiní opatření nutná k dopravě žáka zpět; zákazník uhradí pořadateli zvýšené náklady s tím spojené.

(2) Právo na plnění podle odstavce 1 pořadatel nemá, odstoupil-li zákazník od smlouvy pro porušení pořadatelovy povinnosti.

§ 2261

Společné ustanovení

Ujednání ve smlouvě, která se odchylují od ustanovení tohoto dílu v neprospěch cestujícího, jsou neplatná.

K § 2236 až 2261:

Návrh ustanovení o smlouvě o obstarání zájezdu respektuje směrnici Rady č. 90/314/EHS z 13. 6. 1990 o souborných službách pro cestování, pobytech a zájezdech.

Stejný smluvní typ upravuje platný občanský zákoník v § 852a a násl. jako cestovní smlouvu. Označení je přejato z německého názvu *Reisevertrag* a není zcela vhodné, protože plněním podle této smlouvy není cesta, nýbrž zájezd jako soubor služeb cestovního ruchu.

Platná úprava evropské směrnici plně neodpovídá. Základní nedostatky platné úpravy jsou zejména v tom, že platný občanský zákoník spojuje (často odkazy na veřejnoprávní úpravu v zákoně č. 159/1999 Sb.) pořadatelství zájezdu s existencí příslušného podnikatelského oprávnění, pojetí zájezdu neodpovídá vymezení směrnice a z práv cestujícího při porušení smlouvy pořadatelem se vylučuje právo na odškodnění za ztrátu potěšení z dovolené. Na druhé straně je platná úprava místy příliš přepjatá, např. požadavkem písemné formy smlouvy (který se paradoxně obrací proti zákazníkovi, neboť nedostatek formy působí neplatnost smlouvy). Tyto nedostatky se navrhuje odstranit.

Návrh vychází z dosavadní úpravy s přihlédnutím k některým zahraničním úpravám, zejména německé, nizozemské a slovenské.

Díl 7 Smlouvy v přepravě

Oddíl 1 Přeprava osob a věcí

Pododdíl 1 Přeprava osoby

§ 2262

Smlouvou o přepravě osoby se dopravce zavazuje přepravit cestujícího do místa určení a cestující se zavazuje zaplatit jízdné.

§ 2263

Doprovodce se při přepravě postará o bezpečnost a pohodlí cestujícího. Podrobnosti upraví přepravní řády.

§ 2264

(1) Má-li cestující zavazadlo, přepravuje je dopravce buď společně s ním a pod jeho dohledem nebo odděleně.

(2) Je-li zavazadlo přepravováno odděleně, dbá dopravce, aby bylo zavazadlo přepraveno do místa určení nejpozději ve stejnou dobu jako cestující.

§ 2265

(1) Jedná-li se o pravidelnou přepravu osob, stanoví přepravní řády, jaká práva má cestující vůči dopravci, nebyla-li přeprava provedena včas.

(2) Při nepravidelné přepravě osob nahradí dopravce škodu vzniklou cestujícímu tím, že přeprava nebyla provedena včas; podmínky a rozsah náhrady stanoví přepravní řády.

(3) Práva podle odstavců 1 a 2 musí cestující uplatnit u dopravce bez zbytečného odkladu. Nebylo-li takové právo uplatněno nejpozději do šesti měsíců, soud je nepřizná, namítne-li dopravce, že právo nebylo uplatněno včas.

§ 2266

(1) Vznikne-li cestujícímu za přepravy újma na zdraví nebo škoda na zavazadle přepravovaném společně s ním nebo vznikne-li škoda na věci, kterou měl cestující u sebe, nahradí ji dopravce podle ustanovení o náhradě škody způsobené provozem dopravních prostředků.

(2) Škodu způsobenou na zavazadle přepravovaném odděleně od cestujícího dopravce nahradí podle ustanovení náhradě škody při přepravě věci.

Pododdíl 2 **Přeprava věci**

§ 2267

(1) Smlouvou o přepravě věci se dopravce zavazuje odesílateli, že přepraví věc jako zásilku z místa odeslání do místa určení, a odesílatel se zavazuje zaplatit dopravci přepravné.

(2) Nepožádá-li odesílatel dopravce o převzetí zásilky v ujednané době a není-li ujednána, do šesti měsíců od uzavření smlouvy, práva a povinnosti ze smlouvy zaniknou.

§ 2268

Odesílatel potvrdí dopravci na jeho žádost objednávku přepravy. Dopravce potvrdí odesílateli na jeho žádost převzetí zásilky. Potvrzení vyžadují písemnou formu.

§ 2269

(1) Odesílatel poskytne dopravci správné údaje o obsahu zásilky a jeho povaze.

(2) Je-li k provedení přepravy zapotřebí zvláštní listiny, předá ji odesílatel dopravci nejpozději při předání zásilky k přepravě.

§ 2270

Dopravce provede přepravu do místa určení s odbornou péčí v ujednané době, a nebyla-li ujednána, bez zbytečného odkladu. Má se za to, že tato doba počíná běžet dnem následujícím po převzetí zásilky dopravcem.

§ 2271

Přerušení přepravy

Nevedal-li dopravce ještě zásilku příjemci, může odesílatel přikázat, aby přeprava byla přerušena a se zásilkou naloženo podle jeho příkazu, nahradí však dopravci účelně vynaložené náklady s tím spojené.

§ 2272

(1) Zná-li dopravce příjemce zásilky, zásilku mu doručí. Má-li však příjemce podle smlouvy zásilku v místě určení vyzvednout, oznámí mu dopravce jen ukončení přepravy a zásilku mu na požádání vydá.

(2) Zavazuje-li smlouva dopravce, aby před vydáním zásilky vybral od příjemce určitou částku či uskutečnil jiný inkasní úkon, použijí se přiměřeně ustanovení o bankovním dokumentárním inkasu.

§ 2273

Příjemce zásilky určený ve smlouvě nabývá práva ze smlouvy, požádá-li o vydání zásilky po jejím dojití do místa určení, popřípadě po uplynutí doby, kdy zásilka měla do místa určení dojít. Tím okamžikem přechází na příjemce i právo na náhradu škody na zásilce.

§ 2274

Přijetím zásilky se příjemce stává ručitelem odesílatele za pohledávky dopravce ze smlouvy týkající se přepravy převzaté zásilky. Ručení se příjemce zproští, prokáže-li, že o těchto pohledávkách nevěděl a ani nemusel vědět.

§ 2275

Doprovce zásilku příjemci nevydá, bylo-li by to v rozporu s příkazem odesílatele podle § 2271. V tom případě má právo nakládat se zásilkou nadále odesílatel. Určí-li odesílatel dopravci jinou osobu jako příjemce, nabývá tato osoba práva ze smlouvy tímž způsobem jako původní příjemce.

Přepravné

§ 2276

(1) Přepravné je splatné bez zbytečného odkladu po provedení přepravy do místa určení.

(2) Není-li výše přepravného ujednána, náleží dopravci přepravné obvyklé v době uzavření smlouvy s přihlédnutím k obsahu závazku.

§ 2277

Nemůže-li dopravce dokončit přepravu z důvodů, za něž neodpovídá, náleží mu poměrná část přepravného s přihlédnutím k přepravě již uskutečněné.

Náhrada škody

§ 2278

(1) Dopravce nahradí škodu vzniklou na zásilce v době od převzetí zásilky dopravcem do vydání zásilky příjemci. To neplatí, prokáže-li, že škodu nemohl odvrátit ani při vynaložení odborné péče.

(2) Povinnosti k náhradě škody se dopravce zproští důkazem, že škodu způsobili

a) odesílatel, příjemce nebo vlastník zásilky nebo

b) vada či přirozená povaha zásilky, včetně obvyklého úbytku.

(3) Způsobí-li škodu vadný obal zásilky, dopravce se povinnosti k náhradě škody zproští důkazem, že odesílatele na vadu při převzetí zásilky k přepravě upozornil; byl-li vydán nákladní nebo náložný list, musí v něm být vada obalu poznamenána. Neupozorní-li dopravce na vadný obal, zproští se povinnosti k náhradě škody důkazem, že vadu nemohl při převzetí zásilky poznat.

(4) K ujednáním omezujícím povinnost dopravce podle odstavců 1 až 3 se nepřihlíží.

§ 2279

(1) Při ztrátě nebo zničení zásilky nahradí dopravce cenu, kterou zásilka měla v době, kdy ji převzal.

(2) Při poškození nebo znehodnocení zásilky nahradí dopravce rozdíl mezi cenou, kterou zásilka měla v době jejího převzetí dopravcem, a cenou, kterou by v této době měla zásilka poškozená nebo znehodnocená.

§ 2280

(1) Vznikne-li na zásilce škoda, podá dopravce odesílateli o škodě zprávu. Nabyt-li však právo na vydání zásilky již příjemce, podá dopravce zprávu příjemci.

(2) Nepodá-li dopravce zprávu o škodě bez zbytečného odkladu, nahradí odesílateli, nebo příjemci škodu tím způsobenou.

§ 2281

Není-li právo na náhradu škody u dopravce uplatněno do šesti měsíců ode dne převzetí zásilky, anebo nebyla-li zásilka převzata, do šesti měsíců ode dne kdy měla být doručena, soud je nepřizná, namítne-li dopravce, že právo bylo uplatněno opožděně.

§ 2282

Svépomocný prodej

Doprovce může zásilku na účet odesílatele prodat při bezprostřední hrozbě podstatné škody na zásilce, není-li čas vyžádat si pokyny odesílatele, anebo prodlévá-li odesílatel s nimi.

§ 2283

(1) Dopravce má k zajištění svých práv vyplývajících ze smlouvy zástavní právo k zásilce, dokud s ní může nakládat.

(2) Vázne-li na zásilce několik zástavních práv, má zástavní právo dopravce přednost před zástavními právy dříve vzniklými a zástavní právo dopravce má přednost před zástavním právem zasílatele.

Pododdíl 3
Náložný list

§ 2284

(1) Smlouva o přepravě věci může určit, že dopravce vydá při převzetí zásilky k přepravě odesílateli náložný list.

(2) Náložný list je cenný papír, s nímž je spojeno právo požadovat na dopravci vydání zásilky v souladu s obsahem náložného listu. Dopravce vydá zásilku osobě oprávněné podle náložného listu, předloží-li mu jej a potvrdí-li na něm převzetí zásilky.

§ 2285

(1) Dopravce v náložném listu uvede alespoň:

- a) jméno a sídlo nebo bydliště dopravce,
- b) jméno a sídlo nebo bydliště odesílatele,
- c) označení přepravované věci,
- d) formu náložného listu,
- e) místo určení,
- f) místo a den vydání náložného listu.

(2) Při vydání náložného listu ve stejnopisech, vyznačí dopravce na každém stejnopisu jejich počet. Vydá-li se zásilka na jeden stejnopis, pozbývají ostatní stejnopisy platnosti.

§ 2286

Dopravce vydá odesílateli za zničený nebo ztracený náložný list nový náložný list s vyznačením, že se jedná o náhradní náložný list. Odesílatel nahradí dopravci škodu, vznikne-li mu zneužitím původního náložného listu.

§ 2287

Po vydání náložného listu má právo přerušit přepravu jen jeho držitel. Bylo-li vydáno více stejnopisů náložného listu, vyžaduje se předložení všech stejnopisů.

§ 2288

(1) Po vydání náložného listu má právo na vydání zásilky osoba oprávněná k tomu podle náložného listu.

(2) Byl-li náložný list převeden rubopisem, zproští se dopravce svých povinností, vydá-li v dobré víře zásilku tomu, kdo nabyl náložný list podle rubopisu.

§ 2289

(1) Vůči držiteli náložného listu může dopravce uplatnit jen námitky plynoucí z obsahu náložného listu nebo ze svých práv proti držiteli.

(2) Vůči držiteli náložného listu se dopravce může dovolat ujednání obsažených ve smlouvě, kterou uzavřel s odesílatelem, jsou-li tato ujednání v náložném listu obsažena, anebo odkazuje-li na ně náložný list výslovně.

Pododdíl 4

Společná ustanovení o přepravě osob a věcí

§ 2290

(1) Nestanoví-li podrobnější úpravu přepravy osob a věcí zvláštní zákony, mohou tak učinit prováděcí předpisy, zejména přepravní řády.

(2) V rámci své úpravy mohou přepravní řády převzít ustanovení platná v mezinárodní přepravě pro přepravu vnitrostátní.

§ 2291

Spojí-li se k provedení přepravy několik dopravců mohou přepravní řády stanovit, který z dopravců a za jakých podmínek za přepravu odpovídá.

§ 2292

(1) Omezí-li přepravní řády povinnost dopravce k náhradě újmy na zdraví, nepřihlíží se k tomu.

(2) Povinnost dopravců provozujících veřejnou přepravu nahradit škodu nebo jinou újmu mohou přepravními řády omezit jen ve zvlášť odůvodněných případech, kdy potřeba takového omezení pro vnitrostátní přepravu nezbytně vyplývá ze zásad platných pro mezinárodní přepravu.

(3) Případná omezení povinnosti dopravce k náhradě újmy v přepravních řádech se nevztahují na případy újmy způsobené úmyslně nebo z hrubé nedbalosti.

§ 2293

(1) Je-li osoba oprávněná vyzvednout zavazadlo či zásilku v prodlení s vyzvednutím věci déle než šest měsíců, může dopravce věc na účet této osoby prodat. Jedná-li se o věc větší hodnoty a zná-li dopravce adresu této osoby, vyzvednutí jí předem o zamýšleném prodeji a poskytne jí dodatečnou přiměřenou lhůtu k vyzvednutí věci.

(2) Přepravní řády mohou v odůvodněných případech stanovit pro vyzvednutí některých zavazadel a zásilek kratší lhůtu k jejich vyzvednutí, zejména jedná-li se o věci nebezpečné povahy nebo o věci, které se rychle kazí.

K § 2262 až 2293:

Návrh ustanovení o smlouvě o přepravě osob přejímá platnou úpravu (§ 760 a násl. občanského zákoníku). Návrh ustanovení o přepravě věci (nákladu) je převzat z obchodního zákoníku (§ 638 a násl.). Oboje se přejímá bez podstatných obsahových změn.

Návrh ustanovení o smlouvě o přepravě věci je oproti současné úpravě přehledněji systematicky uspořádán a rovněž ustanovení o náložném listu jsou vyčleněna do zvláštního pododdílu. Společná ustanovení o osobní a nákladní přepravě obsahují především dispozice pro přepravní řády. Navrhuje se zachovat pravidlo § 772 platného občanského zákoníku

vylučující možnost přepravních řádů omezit povinnost dopravce k náhradě újmy na zdraví. Rozdílně od § 629 platného obchodního zákoníku se však navrhuje umožnit, aby přepravní řády modifikovaly podmínky náhrady jiných újem (majetkových i nemajetkových) ve zvlášť odůvodněných případech, kdy potřeba takového omezení pro vnitrostátní přepravu nezbytně vyplývá ze zásad platných pro mezinárodní přepravu. Navrhuje se však vyloučit možnost takové modifikace u škod způsobených úmyslně nebo z hrubé nedbalosti.

Oddíl 2

Provoz dopravního prostředku

§ 2294

(1) Smlouvou o provozu dopravního prostředku se provozce zavazuje přepravit náklad určený objednatelem a k tomu účelu vykonat alespoň jednu předem určenou cestu, anebo vykonat ve smluvené době větší počet cest, jak to objednatel určí, a objednatel se zavazuje zaplatit provozci odměnu.

(2) Smlouva vyžaduje písemnou formu.

§ 2295

Provozce zajistí způsobilost dopravního prostředku k smluvené cestě, jeho použitelnost pro dohodnutou přepravu a opatří dopravní prostředek způsobilou posádkou a pohonnými hmotami a dalšími potřebnými věcmi. Není-li dopravní prostředek způsobilý podle odstavce 1, nahradí provozce objednateli škodu z toho vzniklou, ledaže prokáže, že tuto nezpůsobilost nemohl ani při zachování potřebné péče předvídat.

§ 2296

Právo požadovat smluvený provoz dopravního prostředku může objednatel postoupit jiné osobě.

§ 2297

Přejímá-li provozce k přepravě náklad, použije se pro určení práv a povinností stran přiměřeně ustanovení upravující smlouvu o přepravě, pokud to povaha smlouvy o provozu dopravního prostředku připouští.

K § 2294 až 2297:

Návrh úpravy smlouvy o provozu dopravního prostředku recipuje platnou úpravu (§ 638 a násl. obchodního zákoníku).

Díl 8

Dílo

Oddíl 1

Obecná ustanovení

§ 2298

(1) Smlouvou o dílo se zhotovitel zavazuje provést na svůj náklad a nebezpečí pro objednatele dílo a objednatel se zavazuje dílo převzít a zaplatit cenu.

(2) Cena za dílo je ujednána dostatečně určitě, je-li dohodnut alespoň způsob jejího určení, anebo je-li určena alespoň odhadem. Mají-li strany vůli uzavřít smlouvu bez určení ceny díla, zaplatí objednatel cenu, která se obvykle platí za srovnatelné dílo za obdobných smluvních podmínek.

§ 2299

Dílem se rozumí zhotovení určité věci, nespadá-li pod kupní smlouvu, a dále údržba, oprava nebo úprava věci, anebo jiná činnost. Dílem se rozumí vždy zhotovení, údržba, oprava nebo úprava stavby nebo její části.

§ 2300

(1) Záleží-li provedení díla ve zvláštních osobních schopnostech zhotovitele, zaniká závazek ztrátou jeho způsobilosti, nebo jeho smrtí. To neplatí, může-li dílo úspěšně provést ten, kdo převzal činnost zhotovitele jako jeho právní nástupce.

(2) Smrt objednatele sama o sobě závazek neruší, ledaže se tím splnění závazku stane nemožným nebo zbytečným.

Způsob provádění díla

§ 2301

Zhotovitel buď provede dílo osobně, anebo je nechá provést pod svým osobním vedením. To neplatí, není-li provedení díla vázáno na osobní vlastnosti zhotovitele nebo není-li to vzhledem k povaze díla zapotřebí.

§ 2302

(1) Zhotovitel provede dílo s potřebnou péčí v ujednaném čase a obstará vše, co je k provedení díla potřeba.

(2) Není-li doba plnění ujednána, provede zhotovitel dílo v době přiměřené jeho povaze. Má se za to, že je čas plnění ujednan ve prospěch zhotovitele.

§ 2303

Je-li k provedení díla nutná součinnost objednatele, určí mu zhotovitel přiměřenou lhůtu k jejímu poskytnutí. Uplyne-li lhůta marně, má zhotovitel právo podle své volby si buď

zajistit náhradní plnění na účet objednatele, anebo, upozornil-li na to objednatel, odstoupit od smlouvy.

§ 2304

Zhotovitel postupuje při provádění díla samostatně. Příkazy objednatele ohledně způsobu provádění díla je zhotovitel vázán, jen plyne-li to ze zvyklostí, anebo bylo-li to ujednáno.

§ 2305

Objednatel má právo kontrolovat provádění díla. Zjistí-li, že zhotovitel porušuje svou povinnost, může požadovat, aby zhotovitel zajistil nápravu a prováděl dílo řádným způsobem. Neučiní-li tak zhotovitel ani v přiměřené době, může objednatel odstoupit od smlouvy, vedl-li by postup zhotovitele nepochybně k podstatnému porušení smlouvy.

§ 2306

(1) Zhotovitel upozorní objednatele bez zbytečného odkladu na nevhodnou povahu věci, kterou mu objednatel k provedení díla předal, nebo příkazu, který mu objednatel dal. To neplatí, nemohl-li nevhodnost zjistit ani při vynaložení potřebné péče.

(2) Překáží-li nevhodná věc nebo příkaz v řádném provádění díla, zhotovitel je v nezbytném rozsahu přerušuje až do výměny věci nebo změny příkazu; trvá-li objednatel na provádění díla s použitím předané věci nebo podle daného příkazu, má zhotovitel právo požadovat, aby tak objednatel učinil v písemné formě.

(3) Lhůta stanovená pro dokončení díla se prodlužuje o dobu přerušením vyvolanou. Zhotovitel má právo na úhradu nákladů spojených s přerušením díla nebo s použitím nevhodných věcí do doby, kdy jejich nevhodnost mohla být zjištěna.

(4) Zachová-li se zhotovitel podle odstavce 1 a 2, nemá objednatel práva z vady díla vzniklé pro nevhodnost věci nebo příkazu.

§ 2307

Trvá-li objednatel na provedení díla podle zřejmě nevhodného příkazu nebo s použitím zřejmě nevhodné věci i po zhotovitelově upozornění, může zhotovitel od smlouvy odstoupit.

Věci k provedení díla

§ 2308

Opatří-li zhotovitel věc zpracovanou při provádění díla, má stran této věci, pokud se stala součástí díla, postavení prodávajícího. Má se za to, že kupní cena věci je zahrnuta v ceně díla.

§ 2309

(1) Má-li objednatel opatřit věc k provedení díla, předá ji zhotoviteli v dohodnuté době, jinak bez zbytečného odkladu po uzavření smlouvy. Má se za to, že se cena díla nesnižuje o cenu této věci.

(2) Neopatří-li objednatel věc včas, a neučiní-li tak ani na výzvu zhotovitele v dodatečně přiměřené době, může věc opatřit zhotovitel na účet objednatele. Cenu věci a náklady účelně

vynaložené s jejím opatřením objednatel zhotoviteli zaplatí bez zbytečného odkladu poté, co jej o placení zhotovitel požádá.

§ 2310

(1) Objednatel nese nebezpečí škody na věci, kterou opatřil k provedení díla, dokud trvá jeho vlastnické právo k věci.

(2) Zhotovitel odpovídá za věc převzatou od objednatele jako skladovatel. S provedeným dílem předloží objednateli vyúčtování a vrátí mu vše, co z jeho věci nezpracoval.

Vlastnické právo k předmětu díla

§ 2311

(1) Je-li předmětem díla věc, nabývá k ní zhotovitel vlastnické právo,

- a) je-li hodnota díla stejná nebo vyšší než hodnota zpracované věci objednatele, anebo
 - b) je-li předmětem díla věc určená podle druhu,
- ledaže zhotovitel zhotovuje věc u objednatele, na jeho pozemku nebo na pozemku, který objednatel opatřil.

(2) V ostatních případech nabývá k věci vlastnické právo objednatel.

§ 2312

Nabyl-li zhotovitel zpracováním vlastnické právo k věci a zmaří-li se dílo z důvodu, za nějž zhotovitel neodpovídá, nemá objednatel právo na náhradu za věc, kterou zhotoviteli předal k zpracování. Právo z bezdůvodného obohacení tím není dotčeno.

§ 2313

Nabyl-li zhotovitel zpracováním vlastnické právo k věci a zmaří-li se dílo z důvodu, za nějž zhotovitel odpovídá, poskytne objednateli peněžitou náhradu za jeho zpracovanou věc, anebo mu vrátí věc téhož druhu.

§ 2314

(1) Nabyl-li objednatel zpracováním vlastnické právo k věci a zmaří-li se dílo z důvodu, za nějž zhotovitel odpovídá, může objednatel požadovat buď vydání věci vzniklé zpracováním, anebo tuto věc odmítnout a požadovat náhradu svých věcí použitých ke zpracování.

(2) Vydá-li zhotovitel objednateli věc vzniklou zpracováním, není tím dotčeno jeho právo z bezdůvodného obohacení. Odmítne-li objednatel věc vzniklou zpracováním, má vůči zhotoviteli právo na peněžitou náhradu za svoji zpracovanou věc, anebo na vrácení věci téhož druhu.

§ 2315

Nabyl-li vlastnické právo k věci objednatel a zmaří-li se dílo z důvodu, za nějž zhotovitel neodpovídá, může objednatel požadovat jen vydání věci vzniklé zpracováním, nahradí však zhotoviteli cenu jeho věci použité ke zpracování.

Provedení díla

§ 2316

Dílo je provedeno, je-li dokončeno a předáno.

§ 2317

(1) Dílo je dokončeno, je-li předvedena jeho způsobilost sloužit jeho účelu. Objednatel převezme dokončené dílo s výhradami nebo bez výhrad.

(2) Převezme-li objednatel dílo bez výhrad, nepřizná mu soud právo ze zjevné vady díla, namítne-li zhotovitel, že právo nebylo uplatněno včas.

§ 2318

Provádí-li se dílo postupně a lze-li jednotlivé stupně odlišit, může být předáno a převzato i po částech.

§ 2319

(1) Má-li být dokončení díla prokázáno provedením dohodnutých zkoušek, považuje se provedení díla za dokončené úspěšným provedením zkoušek. K účasti na nich zhotovitel objednatele včas přizve; nezúčastní-li se objednatel zkoušky a nevylučuje-li to povaha věci, nebrání to jejich provedení.

(2) Výsledek zkoušky se zachytí v zápisu; není-li objednatel přítomen, potvrdí zápis místo něho hodnověrná, odborně způsobilá a nestranná osoba, jež se zkoušek zúčastnila.

§ 2320

(1) Je-li předmětem díla věc, řídí se předání věci obdobně ustanoveními o kupní smlouvě.

(2) Převzetím nabývá objednatel vlastnické právo k věci a přechází na něho nebezpečí škody na věci, nestalo-li se tak již dříve.

§ 2321

Svépomocný prodej

(1) Je-li předmětem díla věc, může ji zhotovitel na účet objednatele vhodným způsobem prodat, nepřevzme-li objednatel věc bez zbytečného odkladu poté, co dílo mělo být dokončeno; bylo-li dokončeno později, pak bez zbytečného odkladu po vyrozumění o dokončení díla. Nebrání-li tomu povaha věci, zhotovitel vyrozumí objednatele o zamýšleném prodeji a stanoví mu náhradní lhůtu k převzetí věci, avšak ne kratší než jeden měsíc.

(2) Nehlásí-li se neznámý nebo nesnadno dosažitelný objednatel o dílo po dobu delší než šest měsíců, popřípadě, brání-li tomu povaha věci, nehlásí-li se objednatel o věc po dobu přiměřenou její povaze, může zhotovitel věc na jeho účet prodat i bez vyznění.

Cena za dílo

§ 2322

(1) Cena za dílo je splatná provedením díla.

(2) Je-li dílo přejímáno po částech, je cena díla za každou část splatná při jejím provedení.

§ 2323

Provádí-li se dílo po částech nebo se značnými náklady a neujednaly-li strany placení zálohy, může zhotovitel požadovat během provádění díla přiměřenou část odměny s přihlédnutím k vynaloženým nákladům.

§ 2324

(1) Zjistí-li zhotovitel po uzavření smlouvy, že cenu určenou odhadem bude třeba podstatně překročit, oznámí to objednateli bez zbytečného odkladu s odůvodněným určením nové ceny; neučiní-li to bez zbytečného odkladu poté, co potřebu zvýšení ceny zjistil, anebo zjistit měl a mohl, nemá právo na zaplacení rozdílu v ceně.

(2) Objednatel může od smlouvy odstoupit; poměrnou část původně určené ceny zhotoviteli zaplatí, má-li z částečného plnění zhotovitele prospěch. Neodstoupí-li objednatel od smlouvy bez zbytečného odkladu po doručení oznámení o vyšší ceně, platí, že se zvýšením ceny souhlasí.

§ 2325

Zmaří-li objednatel provedení díla z důvodu, za nějž odpovídá, náleží zhotoviteli cena za dílo snížená o to, co zhotovitel neprovedením díla ušetřil.

§ 2326

Dohodnou-li se strany po uzavření smlouvy na omezení rozsahu díla a neujednají-li důsledky pro výši ceny, zaplatí objednatel cenu upravenou s přihlédnutím k rozdílu v rozsahu nutné činnosti a v účelných nákladech spojených se změněným prováděním díla.

Vady díla

§ 2327

(1) Dílo má vadu, neodpovídá-li smlouvě.

(2) O právech objednatele z vad díla platí přiměřeně ustanovení o kupní smlouvě. Objednatel však není oprávněn požadovat provedení náhradního díla, jestliže předmět díla vzhledem k jeho povaze nelze vrátit nebo předat zhotoviteli.

§ 2328

Zhotovitele zavazuje vada, kterou má dílo v době, kdy bylo předáno; přechází-li však nebezpečí škody na věci na objednatele později, rozhoduje doba tohoto přechodu. Po této době zavazuje zhotovitele vada díla, způsobil-li ji porušením své povinnosti.

§ 2329

Soud nepřizná objednateli právo z vad díla, neoznámil-li objednatel neoznámí vady díla bez zbytečného odkladu poté, kdy je zjistí nebo při náležité pozornosti zjistit měl, nejpozději však do dvou let od předání díla, a namítne-li zhotovitel, že právo bylo uplatněno opožděně.

§ 2330

(1) Dal-li zhotovitel za jakost díla záruku, použijí se obdobně ustanovení o kupní smlouvě.

(2) Záruční doba týkající se díla počíná běžet předáním díla.

K § 2298 až 2330:

Osnova odstraňuje dualismus úpravy neobchodní a obchodní smlouvy o dílo, jehož zavedením se české právo řadilo mezi evropské kuriozity. Za základ návrhu nové úpravy byla vzata platná úprava obchodního zákoníku s přihlédnutím k některým zahraničním úpravám, protože pojetí smlouvy o dílo v platném občanském zákoníku je poplatné jeho původní koncepci z r. 1964 a vzoru občanského zákoníku z r. 1950. V určitých směrech se přihlíží i k některým ustanovením někdejšího zákoníku mezinárodního obchodu, jehož normativní konstrukce platný obchodní zákoník přejímal, ale které byly často formulovány přesněji a přehledněji než stávající úprava.

V zájmu přehlednosti úpravy je návrh strukturován tak, že nejprve se navrhuje upravit smlouvu o dílo obecně a poté odchylky o ceně díla sjednané podle rozpočtu, o díle prováděném na nemovitostech a o dílech s nehmotným výsledkem.

Dílo je pojato standardně jako činnost (práce), přičemž práce jako plnění smlouvy o dílo se od práce poskytované zaměstnancem na základě pracovní smlouvy liší zejména tím, že podle smlouvy o dílo vykonává zhotovitel činnost samostatně, podle vlastního rozvrhu, s vlastními prostředky a na vlastní riziko, nepodléháje ani soustavnému doзору, ani řízení objednatele.

Zásada je, že zhotovitel provádí dílo osobně nebo je nechává provést pod svým osobním vedením jen tehdy, je-li to zapotřebí vzhledem k jeho osobním vlastnostem nebo k povaze díla. Nejedná-li se o takový případ, může zhotovitel pověřit provedením nebo vedením díla jinou osobu, pak ale, již podle obecné úpravy závazkového práva, odpovídá za řádné plnění jako by dílo provedl sám.

Velmi často je k provedení díla potřebná součinnost zhotovitele v různých formách (dostavit se ke zkoušce šatů šitých na míru, předat věc k provedení opravy, umožnit vstup do domu nebo bytu, zajistit staveniště atp.). Osnova řeší na obecné úrovni různé aspekty těchto situací. Zhotovitel není příkazníkem objednatele, nepodléhá tudíž zásadně jeho pokynům, může to však být v určitém rozsahu ujednáno. Stejně tak může (a někdy pro určité případy musí) být ujednáno, že objednatel dodá zhotoviteli věc nebo materiál k provedení díla apod. Pro tyto případy je převzato řešení, že zhotovitel jako osoba, která dílo provádí na svoji odpovědnost, musí případné příkazy objednatele stejně jako věci případně objednatelům k provedení díla předané s dostatečnou péčí prověřit a upozornit na jejich případné vady. Řešena je i situace, kdy objednatel, ač k tomu smluvně zavázán, věc nedodá.

Právě proto, že je pravidlem, že zhotovitel při provádění díla příkazům objednatele nepodléhá, musí zákon vyhradit objednateli právo kontroly nad prováděním díla. I v tom směru se přejímá dosavadní pojetí občanského a obchodního zákoníku.

Povinnost provést dílo zhotovitel splní jeho dokončením a předáním, své povinnosti objednatel splní zaplacením ceny. Návrh řeší také zvláštní případy, kdy je dílo předáváno po částech, kdy je cena určena jen odhadem, kdy je dílo z různých příčin zmařeno apod.

Pokud jde o vady díla, odkazuje se shodně s dosavadními úpravami na přiměřená použití ustanovení o kupní smlouvě.

Oddíl 2

Určení ceny podle rozpočtu

§ 2331

(1) Je-li cena sjednána pevnou částkou, pak ani změna rozpočtu nemá vliv na její výši. Objednatel ani zhotovitel nemohou žádat změnu ceny proto, že si dílo vyžádalo jiné úsilí nebo jiné náklady, než bylo předpokládáno.

(2) Nastane-li však zcela mimořádná nepředvídatelná okolnost, která dokončení díla podstatně ztěžuje, může soud podle svého uvážení rozhodnout o spravedlivém zvýšení ceny za dílo, anebo o zrušení smlouvy a o tom, jak se strany vypořádají. To neplatí, jedná-li se o okolnost, o níž některá ze stran předem prohlásila, že nenastane.

§ 2332

(1) Bylo-li dílo zadáno podle rozpočtu a byla-li závaznost rozpočtu zaručena, nemůže zhotovitel požadovat zvýšení ceny za dílo, ani mají-li rozsah nebo nákladnost práce za následek překročení rozpočtu.

(2) Byla-li zaručena úplnost rozpočtu, nemůže zhotovitel díla požadovat zvýšení ceny za dílo, objeví-li se potřeba dalších prací k dokončení díla.

§ 2333

(1) Bylo-li dílo zadáno podle rozpočtu, jehož závaznost nebyla zaručena, a ukáže-li se, že je nutné jej překročit, oznámí to zhotovitel objednateli; neučiní-li to bez zbytečného odkladu objednateli poté, co nutnost překročení rozpočtu zjistil, anebo při potřebné péči zjistit měl a mohl, nemá právo na náhradu za práce převyšující rozpočet.

(2) Při zvýšení ceny o více než 10%, může objednatel od smlouvy odstoupit bez zbytečného odkladu po doručení zprávy o nutnosti překročit rozpočet s návrhem vyšší ceny, poskytne-li zhotoviteli přiměřené plnění za vykonanou práci a vzniklé náklady.

(3) Nedohodnou-li se strany o zvýšení ceny, určí je na návrh zhotovitele soud.

K § 2331 až 2333:

Při složitějších dílech bývá pravidelně vypracován rozpočet sloužící ke stanovení a odůvodnění výše ceny. Byl-li rozpočet jen pomůckou pro ujednání ceny ve smlouvě pevnou částkou, platí mezi stranami takto ujednaná cena díla a případné změny rozpočtu změnu pevně dohodnuté ceny neovlivní.

Přece jen však mohou nastat mimořádné okolnosti, odůvodňující zmírnění tvrdosti tohoto pravidla. Z toho důvodu se navrhuje převzít ze švýcarského práva řešení situace, kdy provedení díla ztíží a prodraží mimořádná okolnost blížící se svým charakterem vyšší moci. Nedohodnou-li se strany v takovém případě o zvýšení ceny, navrhuje se, aby o přiměřeném zvýšení ceny rozhodl na návrh zhotovitele soud, případně aby soud měl možnost smlouvu zrušit a rozhodnout o vypořádání stran.

Bylo-li však dílo zadáno podle rozpočtu, přejímá se standardní úprava rozlišení rozpočtu na zaručený a nezaručený. Při rozpočtu zaručeném co do závaznosti a úplnosti nelze cenu zvýšit jinak než dohodou stran. Naproti tomu nezaručený rozpočet umožňuje zhotoviteli jednostranně zvýšit cenu, objeví-li se nutnost vyšších nákladů nebo dalších prací, musí však takovou nutnost bezodkladně oznámit objednateli, jinak právo na zvýšení ceny ztrácí. Má-li se však cena zvýšit o více než o 10%, přiznává se objednateli právo odstoupit od smlouvy.

Oddíl 3

Stavba jako předmět díla

§ 2334

Není-li dále stanoveno jinak, použijí se na smlouvu o úpravě nemovité věci a na smlouvu o zhotovení, opravě nebo úpravě stavby ustanovení prvního oddílu tohoto dílu.

§ 2335

Nebezpečí škody

Zhotovuje-li se objednateli stavba na objednávku, nese zhotovitel nebezpečí škody nebo zničení stavby až do jejího předání, ledaže by ke škodě došlo i jinak.

§ 2336

Právo na vyúčtování

Je-li cena díla určena s odkazem na skutečný rozsah práce a její hodnotu nebo na hodnotu použitých věcí a výši dalších nákladů, vyúčtuje zhotovitel na žádost objednatele dosavadní postup prací, jakož i dosud vynaložené náklady.

§ 2337

Kontrola provádění díla

(1) Stanoví-li smlouva, že objednatel zkontroluje předmět díla na určitém stupni jeho provádění, zhotovitel pozve objednatele ke kontrole. Nepozve-li jej včas nebo pozve-li jej ve zřejmě nevhodné době, umožní objednateli dodatečnou kontrolu a hradí náklady s tím spojené.

(2) Nedostaví-li se objednatel ke kontrole, na niž byl řádně pozván nebo jež se měla konat podle ujednaného časového rozvrhu, může zhotovitel pokračovat v provádění díla. Objednatel má právo na provedení dodatečné kontroly, nahradí však zhotoviteli náklady s tím spojené, zabránila-li mu v účasti na kontrole vyšší moc a požádal-li o dodatečnou kontrolu bez zbytečného odkladu, jinak jde k jeho tíži vše, co dodatečná kontrola vyvolá.

§ 2338

Skryté překážky

(1) Zjistí-li zhotovitel při provádění díla skryté překážky týkající místa, kde má být dílo provedeno, znemožňující provést dílo dohodnutým způsobem, oznámí to bez zbytečného odkladu objednateli a navrhne mu změnu díla. Do dosažení dohody o změně díla může jeho provádění přerušit.

(2) Nedohodnou-li se strany v přiměřené lhůtě na změně smlouvy, může kterákoli z nich od smlouvy odstoupit. Zhotovitel má právo na cenu za část díla provedenou do doby, než překážku mohl při vynaložení potřebné péče odhalit.

§ 2339

Převzetí stavby

Objednatel nemá právo odmítnout převzetí stavby, pro ojedinělé drobné vady, které samy o sobě ani ve spojení s jinými nebrání užívání stavby funkčně nebo esteticky, ani její užívání podstatným způsobem neomezují.

Vady stavby

§ 2340

(1) Soud nepřiznává právo ze skryté vady, kterou objednatel neoznámil bez zbytečného odkladu poté, co ji mohl při dostatečné péči zjistit, nejpozději však do pěti let od převzetí stavby, namítne-li druhá strana, že právo nebylo uplatněno včas. Totéž platí o skryté vadě projektové dokumentace a jiných obdobných plněních.

(2) Prováděcí předpis může v odůvodněných případech stanovit zkrácení doby uvedené v odstavci 1 pro některé části stavby až na dva roky. Ujednají-li strany zkrácení této doby, nepřihlíží se k tomu, je-li objednatel slabší stranou.

§ 2341

(1) Z vady stavby je vzhledem k tomu, co sám dodal, zavázán se zhotovitelem společně a nerozdílně

- a) poddodavatel zhotovitele, ledaže prokáže, že vadu způsobilo jen rozhodnutí zhotovitele nebo toho, kdo nad stavbou vykonával dozor,
- b) kdo dodal stavební dokumentaci, ledaže prokáže, že vadu nezpůsobila chyba ve stavební dokumentaci, a
- c) kdo prováděl dozor nad stavbou, ledaže prokáže, že vadu stavby nezpůsobilo selhání dozoru.

(2) Zhotovitel se zproští povinnosti z vady stavby, prokáže-li, že vadu způsobila jen chyba ve stavební dokumentaci dodané osobou, kterou si objednatel zvolil, nebo jen selhání dozoru nad stavbou vykonávaného osobou, kterou si objednatel zvolil.

K § 2334 až 2341:

Souborem zvláštních ustanovení se navrhuje upravit některá specifika děl prováděných jako stavební práce. Typické případy jsou zhotovení stavby, její oprava nebo úprava, mohou však přicházet v úvahu i jiné úpravy nemovité věci.

Předně má zhotovitel nést nebezpečí škody na stavbě až do jejího předání (ledaže by ke škodě došlo i jinak). V tom směru se přejímá § 651 platného občanského zákoníku.

I při stavebních pracích má objednatel právo kontrolovat její provádění již podle obecné úpravy. Navrhuje se však, aby mu bylo přiznáno také právo požadovat předložení průběžného vyúčtování provedených prací a vynaložených nákladů v těch případech, kdy je cena ujednána podle jejich skutečného rozsahu.

Ustanovení o kontrolách díla na určitém stupni jejich provádění a o skrytých překážkách jsou převzata z platného obchodního zákoníku (§ 552 a 553).

Pokud se jedná o práva z vad díla, vymezil platný občanský zákoník dobu, do které mohou být uplatněny, třemi léty (§ 646 odst. 3), obchodní zákoník pěti lety (§ 562 odst. 2). Osnova se přiklání řešení obchodního zákoníku, které více odpovídá mezinárodním standardům. Avšak

vzhledem k tomu, že u určitých částí stavby nelze pravidelně garantovat pětiletou životnost, navrhuje se po vzoru § 646 odst. 3 platného občanského zákoníku umožnit, aby v určitých případech pro některé části stavby prováděcí předpis tuto dobu zkrátil. Totéž se navrhuje umožnit i pro úmluvu stran; v tom případě však nelze zhoršit postavení objednatele, je-li slabší stranou.

Oddíl 4

Dílo s nehmotným výsledkem

§ 2342

Spočívá-li dílo v jiném výsledku činnosti, než je zhotovení věci, anebo údržba, oprava nebo úprava věci, postupuje zhotovitel při této činnosti, jak bylo ujednáno a s odbornou péčí tak, aby dosáhl výsledek činnosti určený ve smlouvě.

§ 2343

Není-li předmětem díla hmotná věc, odevzdá zhotovitel výsledek své činnosti objednateli.

§ 2344

Výsledek činnosti, který je předmětem práva průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, může zhotovitel poskytnout i jiným osobám než objednateli, bylo-li tak ujednáno. Neobsahuje-li smlouva výslovný zákaz tohoto poskytnutí, je k němu zhotovitel oprávněn, není-li to vzhledem k povaze díla v rozporu se zájmy objednatele.

§ 2345

Je-li předmětem díla výsledek činnosti, který je chráněn právem průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, má se za to, že jej zhotovitel poskytl objednateli k účelu vyplývajícimu ze smlouvy.

§ 2346

Dojde-li podle českého právního řádu nebo podle právního řádu státu, kde má být předmět díla využit, v důsledku použití předmětu díla k ohrožení nebo porušení práva třetí osoby z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, je z toho zhotovitel objednateli zavázán, pokud o tom zhotovitel v době uzavření smlouvy věděl nebo vědět musel. Na právní vady díla se obdobně použijí ustanovení o právních vadách předmětu koupě.

§ 2347

Ustanovení tohoto oddílu se použijí obdobně i pro výsledek činnosti zhotovený podle ustanovení o veřejném příslibu (soutěžní dílo).

K § 2342 až 2347:

Ustanovení tohoto oddílu přejímají s drobnými úpravami platnou právní úpravu obsaženou v § 556 až 559 obchodního zákoníku. Doplněna jsou nově o pravidlo vztahené k soutěžnímu dílu, které, ač velmi potřebné, v našem právním řádu zatím chybí.

Díl 9 Kontrolní činnost

§ 2348

(1) Smlouvou o kontrolní činnosti se kontrolor zavazuje zjistit nestranně stav určité věci nebo ověřit výsledek určité činnosti a vydat o tom kontrolní osvědčení a objednatel se zavazuje zaplatit mu odměnu.

(2) Ujednání, jímž se kontrolorovi ukládá povinnost, jež by mohla ovlivnit nestrannost kontroly nebo správnost kontrolního osvědčení, je neplatné.

§ 2349

Kontrolor provede kontrolu s odbornou péčí podle stanoveného způsobu kontroly, doby, místa a rozsahu kontroly, se zřetelem i ke stavu, v jakém se předmět kontroly nacházel v době jejího provádění. Zjištěný stav popíše v kontrolním osvědčení.

§ 2350

Kontrolor provede kontrolu v rozsahu a způsobem obvyklých při obdobných kontrolách. Má se za to, že kontrola má být provedena bez zbytečného odkladu v místě, kde se předmět kontroly nachází. Objednatel oznámí kontrolorovi včas, kde se má kontrola uskutečnit.

§ 2351

Objednatel poskytne kontrolorovi součinnost nutnou k provedení kontroly, zejména mu umožní potřebný přístup k předmětu kontroly.

§ 2352

(1) Není-li odměna ujednána, zaplatí objednatel odměnu ve výši obvyklé se zřetelem k předmětu, rozsahu, způsobu a místu kontroly v době uzavření smlouvy.

(2) Vedle odměny objednatel nahradí kontrolorovi účelně vynaložené náklady vzniklé při provedení kontroly, nevyplývá-li z jejich povahy, že jsou již zahrnuty v úplatě.

§ 2353

(1) Odměna kontrolora je splatná provedením kontroly a vydáním kontrolního osvědčení.

(2) Není-li odměna ujednána, zaplatí ji objednatel ve výši obvyklé se zřetelem k předmětu, rozsahu, způsobu a místu kontroly v době uzavření smlouvy. Vedle odměny objednatel nahradí kontrolorovi účelně vynaložené náklady vzniklé při provedení kontroly, nevyplývá-li z jejich povahy, že jsou již zahrnuty v odměně.

§ 2354

Provedení kontroly se nedotýká právních poměrů mezi objednatelem a jinými osobami, zejména osobami, jimž je předmět kontroly určen nebo od nichž pochází.

§ 2355

Neprovede-li kontrolor kontrolu řádně, nemá právo na odměnu a náhradu nákladů.

§ 2356

(1) Kontrolor nahradí škodu způsobenou porušením povinnosti provést kontrolu řádně, jen nemůže-li objednatel dosáhnout náhrady této škody uplatněním práva vůči tomu, kdo plnil kontrolovaný předmět.

(2) Kontrolor povinnost k náhradě škody nemá, opomenul-li objednatel vymáhat své právo vůči třetí osobě včas, anebo nemůže-li je vymáhat vzhledem k tomu, co s třetí osobou ujednal.

§ 2357

Nahradí-li kontrolor objednateli škodu, přechází na něho právo objednatele vůči třetí osobě tak, jako by mu bylo postoupeno.

K § 2348 až 2357:

Návrh ustanovení o smlouvě o kontrolní činnosti osnova přejímá s drobnými stylistickými a systematickými úpravami z platného obchodního zákoníku (§ 591 a násl.).

Díl 10
Bankovní smlouvy

Oddíl 1
Běžný účet

§ 2358

(1) Smlouvou o běžném účtu se banka zavazuje zřídit od určité doby v určité měně účet pro jeho majitele, přijímat na zřízený účet vklady a platby a provádět z něho výplaty a platby.

(2) Smlouva vyžaduje písemnou formu.

§ 2359

Má-li být smlouva uzavřena s využitím zmocněnce, vyžaduje se úřední ověření podpisu zmocnitele na plné moci, anebo vystavení plné moci před bankou, jinak se k ní nepřihlíží. Totéž platí i pro změnu nebo zrušení závazku ze smlouvy.

§ 2360

Je-li zřízen účet pro více osob, má každá z nich postavení majitele účtu. Tyto osoby nakládají s účtem společně. Má se za to, že jejich podíly na zůstatku na účtu jsou stejné.

§ 2361

(1) Se zůstatkem na účtu mohou majitel účtu a za podmínek ujednaných ve smlouvě i jeho zmocněnci nakládat ujednaným způsobem, včetně využití elektronických a technických prostředků.

(2) Majitel účtu může k nakládání se zůstatkem zmocnit osobu, kterou uvede v podpisovém vzoru, nebo osobu, které vystaví zvláštní plnou moc. Není-li podpis zmocnitele na plné moci úředně ověřen, přihlíží se k ní, jen byla-li vystavena před bankou. Nevyplývá-li ze zmocnění opak, nezaniká zmocnění smrtí zmocnitele.

§ 2362

Banka přijme ve prospěch majitele účtu vklad nebo platbu a připíše je na účet nejpozději ve lhůtách stanovených zvláštním právním předpisem, jinak nejpozději následující pracovní den poté, co získala právo s nimi nakládat; k opačným ujednáním se nepřihlíží.

§ 2363

(1) Banka provede z účtu k tíži majitele výplatu nebo platbu podle příkazu majitele účtu nebo jiné osoby k tomu oprávněné.

(2) Ujednají-li strany, že banka provede do určité částky příkaz k výplatě nebo platbě, ač pro to na účtu není dostačující zůstatek, použijí se přiměřeně ustanovení o úvěru.

§ 2364

(1) Banka provede výplatu nebo platbu a odepíše ji z účtu v den, který určí příkaz; není-li den takto určen ani ujednán, učiní tak nejpozději v pracovní den následující po doručení příkazu.

(2) Požádá-li o to majitel účtu, potvrdí mu banka provedení výplaty nebo platby.

§ 2365

(1) Banka oznámí majiteli účtu přijatý vklad nebo platbu a provedenou výplatu nebo platbu za uplynulý kalendářní měsíc bez zbytečného odkladu po skončení kalendářního měsíce.

(2) Banka oznámí majiteli účtu bez zbytečného odkladu po skončení kalendářního roku zůstatek na účtu výpisem z účtu.

§ 2366

Není-li ujednána výše nebo způsob stanovení výše úplaty a způsob, jakým tuto úplatu majitel účtu bance zaplatí, a to i odkazem na ceník banky, popřípadě není-li ujednáno, že

banka nebude požadovat úplatu, zaplatí majitel účtu úplatu obvyklou v době provedení služby.

§ 2367

(1) Není-li ujednána výše nebo způsob stanovení výše úrokové sazby, období splatnosti úroků, které banka platí ze zůstatku na účtu, popřípadě není-li ujednáno, že úroky nebudou placeny, zaplatí banka ze zůstatku na účtu majiteli úrok ve výši poloviny diskontní sazby stanovené Českou národní bankou ke dni, k němuž se úroky k zůstatku na účtu připisují, v době uvedené v odstavci 3.

(2) Úroky náležejí majiteli účtu ode dne, k němuž byly platby a vklady ve prospěch jeho účtu vloženy nebo připsány, do dne předcházejícímu dni, k němuž byly platby z účtu odepsány nebo peníze vyplaceny.

(3) Zůstatek účtu se úročí koncem každého kalendářního měsíce. Banka připíše úroky k zůstatku na účtu nejpozději do pěti pracovních dnů po skončení tohoto měsíce.

§ 2368

Majitel účtu může smlouvu vypovědět, i když smlouva byla uzavřena na dobu určitou. Dnem doručení výpovědi bance zaniká závazek ze smlouvy.

§ 2369

(1) Banka může smlouvu uzavřenou na dobu neurčitou vypovědět s účinností ke konci měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď majiteli účtu doručena.

(2) Poruší-li majitel účtu podstatným způsobem povinnost ze smlouvy, může banka smlouvu vypovědět bez výpovědní lhůty; závazek zanikne dnem doručení výpovědi. Banka podá výpověď jako doporučenou zásilku na adresu uvedenou ve smlouvě, neoznámil-li majitel účtu bance jinou adresu. Odmítne-li majitel účtu výpověď převzít, anebo nebylo-li možné ji doručit, nastanou účinky doručení v den, kdy držitel poštovní licence vrátí bance zásilku s výpovědí.

§ 2370

(1) Při zániku závazku banka vypořádá bez zbytečného odkladu pohledávky a dluhy týkající se účtu, zejména provede platby uskutečněné prostřednictvím platebních karet a šeků použitých do dne zániku závazku.

(2) Majitel účtu vrátí bance platební karty a tiskopisy šeků, které mu banka k účtu vydala.

§ 2371

(1) Po vypořádání pohledávek a dluhů týkajících se účtu banka účet zruší. Zůstatek vyplatí majiteli účtu, nepřikázal-li, aby banka zůstatek převedla na jiný účet nebo aby jej vyplatila jiné osobě.

(2) Po zrušení účtu banka oznámí majiteli účtu v písemné formě, ke kterému dni byl účet zrušen.

K § 2358 až 2371:

V návrhu úpravy smlouvy o běžném účtu osnova vychází ze stávající úpravy v obchodním zákoníku (§ 708 a násl.); očišťuje ji však od zřejmých nesprávností a od balastních ustanovení.

Oddíl 2
Vkladový účet

§ 2372

(1) Smlouvou o vkladovém účtu se banka zavazuje zřídit od určité doby v určité měně účet pro jeho majitele a platit ze zůstatku na účtu úroky a majitel účtu se zavazuje vložit na účet peníze a přenechat je bance k použití na dobu určitou, anebo na dobu neurčitou s předem stanovenou výpovědní lhůtou.

(2) Nebylo-li ve smlouvě o běžném účtu ujednáno alespoň obecným způsobem, že banka na žádost majitele účtu vkladový účet podle jeho pokynů za ujednaných podmínek zřídí, vyžaduje smlouva o vkladovém účtu písemnou formu.

(3) Není-li dále stanoveno jinak, použijí se na smlouvu o vkladovém účtu přiměřeně ustanovení o smlouvě o běžném účtu.

§ 2373

Úroky z peněz na účtu náležejí majiteli účtu ode dne, k němuž byla platba nebo vklad ve prospěch jeho účtu připsána, do dne, který předchází dni, k němuž byl platba nebo výplata z účtu majitele odepsána nebo k němuž byla vyplacena.

§ 2374

Není-li úroková sazba ujednána, platí banka z vkladového účtu úroky ve výši poloviny lombardní sazby stanovené Českou národní bankou ke dni, k němuž se úroky připsují k zůstatku na účtu.

§ 2375

(1) Je-li vkladový účet zřízen na dobu kratší než rok, jsou úroky splatné uplynutím doby, po kterou jsou peněžní prostředky na účtu vázány. Je-li vkladový účet zřízen na dobu delší než rok, jsou úroky splatné uplynutím kalendářního roku.

(2) Nebyla-li smlouva o vkladovém účtu sjednána na dobu určitou, jsou úroky splatné nejpozději koncem každého kalendářního roku, popřípadě dnem účinnosti výpovědi.

§ 2376

(1) Nakládá-li majitel účtu se zůstatkem na účtu před ujednanou dobou, sníží se jeho právo na úroky v přiměřeném rozsahu, není-li ujednáno, že jeho právo na úroky zaniká.

(2) Byla-li smlouva uzavřena na dobu neurčitou, použije se odstavec 1 obdobně, naloží-li majitel účtu se zůstatkem na účtu před uplynutím výpovědní lhůty.

(3) Právo nakládat se zůstatkem podle odstavce 1 a 2 může smlouva omezit nebo vyloučit.

§ 2377

Je-li smlouva o vkladovém účtu uzavřena na dobu neurčitou, lze vypovědět i část vkladu.

§ 2378

Uvolněný zůstatek banka vyplatí majiteli účtu, nepřikázal-li, aby je banka převedla na jiný účet nebo aby je vyplatila jiné osobě.

K § 2372 až 2378:

V návrhu úpravy smlouvy o vkladovém účtu osnova přejímá s nepatrnými úpravami platnou úpravu obchodního zákoníku (§ 716 a násl.).

Oddíl 3
Zvláštní formy vkladů

§ 2379

(1) Banka a majitel účtu si mohou ujednat zvláštní formu vkladu na jméno. Na zvláštní formy vkladů se přiměřeně použijí ustanovení o vkladní knížce a vkladním listu.

(2) Lze ujednat, že výplata vkladu bude vázána na sdělení hesla nebo na splnění jiné podmínky. Nezná-li majitel účtu heslo, musí prokázat, že mu vklad náleží.

Vkladní knížka

§ 2380

(1) Banka potvrdí přijetí vkladu vkladní knížkou upravenou tak, aby z ní byla zřejmá výše vkladu, jeho změny a konečný stav.

(2) Má se za to, že rozhodný je zápis výše vkladu ve vkladní knížce.

§ 2381

Bez předložení vkladní knížky nelze s vkladem nakládat.

§ 2382

(1) S vkladem na vkladní knížce nakládá ten, na jehož jméno, příjmení a identifikující číslo je vkladní knížka vystavena.

(2) Je-li to ujednáno, může s vkladem na cestovní vkladní knížce nakládat každý, kdo předloží cestovní vkladní knížku a průkazní lístek.

§ 2383

(1) Při ztrátě nebo zničení vkladní knížky lze s vkladem nakládat, jen prohlásí-li banka na návrh osoby, která na tom má právní zájem, vkladní knížku za umořenou.

(2) Po umoření vydá banka majiteli účtu novou vkladní knížku nebo na požádání vyplatí celý zůstatek.

(3) Prováděcí předpis stanoví postup při umoření vkladní knížky a případy, kdy banka může provést výplatu vkladu nebo vydat novou vkladní knížku i bez umoření původní vkladní knížky, je-li oprávněný znám.

§ 2384

Nenakládá-li majitel účtu s vkladem po dobu dvaceti let ani v této době nepředloží vkladní knížku na doplnění záznamů, ruší se závazek uplynutím této doby; majitel účtu má právo na výplatu zůstatku zrušeného vkladu.

Vkladní listy

§ 2385

(1) Vkladním listem banka potvrzuje pevný jednorázový vklad ve výši vkladním listem uvedené. Vkladní list je cenný papír.

(2) V ostatním se na vkladní list použijí přiměřeně ustanovení o vkladních knížkách.

K § 2379 až 2385:

Jedná se o recepci ustanovení platného občanského zákoníku (§ 778 a násl.).

Oddíl 4 Akreditiv

§ 2386

(1) Smlouvou o otevření akreditivu se banka zavazuje vůči příkazci poskytnout na žádost a na účet příkazce určité plnění třetí osobě (oprávněnému), splní-li oprávněný do určité doby ujednanou podmínku, a příkazce se zavazuje zaplatit bance odměnu.

(2) Smlouva vyžaduje písemnou formu.

§ 2387

(1) Není-li ujednána jiná doba, banka bez zbytečného odkladu po uzavření smlouvy oznámí akreditivní listinou oprávněnému, že v jeho prospěch otvírá akreditiv a sdělí mu jeho obsah.

(2) Akreditivní listina obsahuje alespoň určení, k jakému plnění se banka zavazuje plnit, dobu platnosti akreditivu a akreditivní podmínky s určením doby, do které je má oprávněný splnit, aby mohl požadovat plnění od banky.

(3) Akreditivní listina může zejména obsahovat povinnost banky zaplatit určitou částku nebo přijmout směnku.

§ 2388

Příkazce zaplatí bance odměnu obvyklou v době uzavření smlouvy. Odměna je splatná dnem otevření akreditivu.

§ 2389

Závazek banky vůči oprávněnému vzniká doručením akreditivní listiny. Tento závazek je nezávislý na závazku mezi bankou a příkazcem i mezi příkazce a oprávněným.

§ 2390

Nestanoví-li akreditivní listina, že akreditiv je odvolatelný, může jej banka změnit nebo zrušit jen se souhlasem oprávněného a příkazce.

§ 2391

Stanoví-li akreditivní listina, že akreditiv je odvolatelný, může jej banka ve vztahu k oprávněnému změnit nebo zrušit do doby, než oprávněný splní podmínky stanovené v akreditivní listině.

Potvrzený akreditiv

§ 2392

(1) Je-li neodvolatelný akreditiv potvrzen další bankou, má oprávněný právo na plnění vůči této bance od doby, kdy oprávněnému potvrzení akreditivu oznámila.

(2) Banka, která požádala o potvrzení akreditivu, a banka, která akreditiv potvrdila, jsou zavázány vůči oprávněnému společně a nerozdílně.

§ 2393

Ke změně nebo zrušení akreditivu potvrzeného další bankou se vyžaduje i souhlas potvrzující banky.

§ 2394

Plnila-li oprávněnému banka, která akreditiv potvrdila, v souladu s obsahem akreditivu, má právo na toto plnění vůči bance, která o potvrzení akreditivu požádala.

§ 2395

Bance, která oprávněnému jen oznámí, že pro něho jiná banka otevřela akreditiv, nevzniká závazek z akreditivu, nahradí však škodu, bylo-li oznámení nepravdivé.

Dokumentární akreditiv

§ 2396

Při dokumentárním akreditivu banka splní oprávněnému, jsou-li jí v době kdy závazek z akreditivu trvá řádně předloženy dokumenty určené v akreditivní listině.

§ 2397

(1) Banka s odbornou péčí přezkoumá zda obsah předložených dokumentů a jejich vzájemná souvislost zjevně odpovídají podmínkám určeným akreditivní listinou.

(2) Banka nahradí příkazci škodu způsobenou ztrátou, zničením nebo poškozením dokumentů převzatých od oprávněného, ledaže škodu nemohla odvrátit ani při vynaložení odborné péče.

§ 2398

Jiné akreditivy

Ustanovení o dokumentárním akreditivu se použije přiměřeně i na jiný akreditiv, podle něhož lze požadovat plnění při splnění jiných podmínek, než je předložení dokumentů.

Oddíl 5

Inkaso

§ 2399

Smlouvou o inkasu se banka zavazuje obstarat pro příkazce přijetí určité peněžní částky od třetí osoby, anebo že pro něho obstará jiný inkasní úkon, a příkazce se zavazuje zaplatit bance odměnu.

§ 2400

(1) Banka vyzve dlužníka k zaplacení peněz nebo k provedení úkonu vyžadovaného podle smlouvy uzavřené s příkazcem.

(2) Odmítne-li dlužník splnit výzvu, podá o tom banka ihned zprávu příkazci. To platí i tehdy, nesplní-li dlužník výzvu bez zbytečného odkladu.

§ 2401

Při obstarání inkasa banka postupuje s odbornou péčí podle pokynu příkazce, neodpovídá však, neuskuteční-li se inkaso.

§ 2402

(1) Co banka od třetí osoby přijala, vydá bez zbytečného odkladu příkazci.

(2) Přijala-li cenný papír, doklad nebo jiný dokument, nahradí příkazci škodu způsobenou jeho ztrátou, zničením nebo poškozením; to neplatí, nemohla-li škodě ani při vynaložení odborné péče zabránit.

§ 2403

Je-li ujednáno, že banka inkaso obstará prostřednictvím jiné banky určené příkazcem, uskuteční se inkaso touto bankou na účet a nebezpečí příkazce.

§ 2404

Není-li úplata za obstarání inkasa ujednána, zaplatí příkazce bance úplatu obvyklou v době uzavření smlouvy.

Bankovní dokumentární inkaso

§ 2405

Smlouvou o bankovním dokumentárním inkasu se banka vůči příkazci zavazuje, vydat třetí osobě vydá dokumenty opravňující nakládat se zbožím nebo jiné doklady, zaplatí-li třetí osoba při vydání dokumentu určitou peněžní částku nebo provede-li jiný inkasní úkon, a příkazce se zavazuje zaplatit bance odměnu.

§ 2406

Dokumenty určené smlouvou banka převezme a opatruje s odbornou péčí; § 2402 odst. 2 platí obdobně.

§ 2407

V ostatním se na inkaso použijí přiměřeně ustanovení o příkazu.

Díl 11

Uložení a obhospodařování cenného papíru

Oddíl 1

Uložení cenného papíru

§ 2408

(1) Smlouvou o uložení cenného papíru se opatrovatel zavazuje převzít od uložitele listinný cenný papír, aby jej uschoval a spravoval a uložitel se zavazuje zaplatit správci odměnu. Není-li výše odměny ujednána, zaplatí vlastník cenného papíru správci odměnu obvyklou v době uzavření smlouvy; má se za to, že úplata zahrnuje i účelně vynaložené náklady správce.

(2) Jedná-li se o uložení investičního cenného papíru, může být opatrovatelem jen k tomu oprávněný obchodník s cennými papíry nebo osoba provádějící vypořádání obchodů s cennými papíry podle zvláštního zákona.

§ 2409

Opatrovatel podá uložiteli každoročně zprávu o stavu uloženého cenného papíru.

§ 2410

Se souhlasem uložitele může opatrovatel předat cenný papír do druhotné úschovy nebo do druhotné úschovy a správy.

§ 2411

Uložitel může dát opatrovateli pokyn, aby cenný papír jen uložil, anebo jen spravoval; učiní-li tak, odměna opatrovatele se přiměřeně sníží.

§ 2412

Uložitel je oprávněn kdykoli požadovat, aby mu opatrovatel cenný papír kdykoli vydal, a dokud závazek trvá, může cenný papír opět předat opatrovateli zpět k uložení. Vydal-li opatrovatel uložiteli cenný papír, nemá povinnost jej spravovat po dobu, kdy se u něho cenný papír nenachází.

Oddíl 2

Obhospodařování cenného papíru

§ 2413

(1) Smlouvou o obhospodařování cenného papíru se opatrovatel zavazuje s odbornou péčí obhospodařovat cenný papír zákazníka nebo jeho peníze určené ke koupi cenného papíru a zákazník se zavazuje zaplatit obstarateli odměnu. Není-li výše odměny ujednána, zaplatí vlastník cenného papíru správci odměnu obvyklou v době uzavření smlouvy.

(2) Jedná-li se o obhospodařování investičních instrumentů, může být opatrovatelem jen k tomu oprávněný obchodník s cennými papíry nebo osoba provádějící vypořádání obchodů s cennými papíry podle zvláštního zákona.

§ 2414

(1) Obhospodařovatel obstará i bez pokynu zákazníka koupi, prodej, jakož i prvotní nabytí cenného papíru, a cenný papír uschová i spravuje. Zákazník může dát opatrovateli pokyn, aby obstaral jen koupi cenného papíru nebo jeho prvotní nabytí, anebo aby obstaral jen prodej cenného papíru; učiní-li tak, odměna opatrovatele se přiměřeně sníží.

(2) Nevylučuje-li to povaha případu, je zákazník oprávněn kdykoli požadovat, aby mu opatrovatel cenný papír kdykoli vydal, a dokud závazek trvá, může cenný papír opět předat opatrovateli zpět. Vydal-li opatrovatel zákazníkovi cenný papír, nemá povinnost jej obhospodařovat po dobu, kdy se u něho cenný papír nenachází.

§ 2415

Je-li smlouva uzavřena na dobu neurčitou, může ji kterákoli ze stran vypovědět. Vypovědní lhůtu nelze ujednat na dobu delší než šest měsíců.

K § 2386 až 2415:

Smlouvy o uložení a o obhospodařování cenných papírů jsou ve své podstatě smlouvy smíšené, kombinující různé smluvní typy. Vzhledem k tomu, že jsou známy z platné právní úpravy, kde jsou jako zvláštní smluvní typy speciálně upraveny (§ 37 a 37a zákona o cenných papírech), navrhuje se tuto úpravu ponechat beze změny a převzít ji do občanského zákoníku.

Díl 12
Zaopatřovací smlouvy

Oddíl 1
Důchod

§ 2416

(1) Smlouvou o důchodu se plátce zavazuje platit příjemci pravidelné peněžní dávky (důchod).

(2) Zaváže-li se plátce k placení důchodu na dobu života nějaké osoby nebo na dobu delší než pět let, vyžaduje smlouva písemnou formu.

§ 2417

(1) Povinnost platit důchod lze ujednat na dobu života příjemce, plátce nebo třetí osoby; nelze-li trvání závazku jinak určit, platí, že byl ujednán na dobu příjemcova života.

(2) Zaváže-li se plátce k placení důchodu na dobu svého života nebo na dobu života třetí osoby, má se za to, že právo na důchod přechází na příjemcovy dědice.

§ 2418

Není-li ujednána doba splatnosti důchodu, jsou dávky splatné měsíčně napřed. Zemře-li osoba, na dobu jejíhož života byl důchod ujednán, zaplatí plátce dávku, která za života oné osoby již dospěla. Bylo-li však ujednáno, že důchod je splatný pozadu, zaplatí plátce dávku připadající na dobu, po kterou ona osoba byla ještě naživu.

§ 2419

Právo na důchod nelze postoupit jinému; k opačnému ujednání se nepřihlíží. Pohledávku splatné dávky však postoupit lze.

§ 2420

Zřídil-li plátce důchod bezúplatně, může zároveň vyhradit, že příjemcovi věřitelé nemohou příjemci dávky postihnout ani exekučně, ani v insolvenčním řízení. Taková výhrada je účinná vůči třetím osobám i vůči orgánům veřejné moci, avšak jen do výše, kterou příjemce vzhledem ke svým poměrům nutně potřebuje pro své zaopatření.

§ 2421

(1) Byl-li důchod poskytnut za úplatu, nelze pro neplacení dávek odstoupit od smlouvy a požadovat vrácení úplaty. To neplatí, bylo-li placení důchodu zajištěno a jistota zanikne nebo se zhorší, aniž ji plátce v přiměřené lhůtě doplní na původní rozsah.

(2) Odůvodňují-li to okolnosti, nařídí soud na návrh příjemce prodej části plátcova majetku a použití výtěžku k placení důchodu po přiměřenou dobu do budoucna.

K § 2416 až 2421:

Smlouvou o důchodu se plátce zavazuje vyplácet příjemci opakované dávky za účelem jeho zaopatření (zpravidla na neurčitou dobu nebo na dobu života nějaké osoby). K této povinnosti se plátce může zavázat jak vůči příjemci, tak vůči osobě třetí. V tomto druhém případě se na smlouvu o důchodu zároveň použijí i ustanovení o smlouvě ve prospěch třetí osoby.

Důchod lze ujednat jako rentu nebo jako alimentaci. Renta je stanovena dávkami o pevné nominální hodnotě, alimentální dávky se mění podle kupní síly peněz. Smlouvu o důchodu lze uzavřít i v podobě tak řečené *tontiny* (tzv. Tontního smlouvy), jejíž podstatou je závazek vyplácet důchod několika příjemcům s tím, že odpadne-li některý z nich jeho důchod přiroste ostatním. Pro tyto případy není zvláštní úprava potřebná, protože se vystačí s obecnými zásadami závazkového práva.

Smlouvu o důchodu lze uzavřít jako úplatnou i jako bezúplatnou. Písemná forma je pro smlouvu vyžadována jen v případech, kdy má být důchod vyplácen po delší dobu.

Ustanovení o splatnosti jednotlivých dávek, zejména ve vztahu k povinnosti zaplatit dávku splatnou předem, třebaže osoba, již dávka náleží, následně zemřela, má svůj vzor v celé řadě evropských zákoníků (srov. např. čl. 1980 CC, § 760 BGB, čl. 518 OR atp.).

Po vzoru švýcarského OR a po vzoru CCQ se navrhuje, aby důchodové dávky poskytované bezúplatně nemohly být, určí-li tak plátce ve smlouvě, zabavovány příjemcovými věřiteli. To se odůvodňuje tak, že při bezplatném zřízení zaopatřovacího důchodu z majetku příjemce dávek nic neušlo, takže věřitelé příjemce touto výhradou poškození být nemohou. Jeví se však jako vhodné omezit dosah takové výhrady na to, co příjemce nutně potřebuje pro své zaopatření.

Pravidlo, že právo na důchod je nepostupitelné, nejedná-li se jen o jednotlivé dávky, odpovídá standardním úpravám a zakotveno je již v platném občanském zákoníku (§ 844).

Po vzoru některých zahraničních úprav se navrhuje převzít konstrukci, podle níž příjemce nemůže od smlouvy o důchodu odstoupit pro porušení povinnosti plátcem. Připuštění této možnosti by vedlo k obrácení úpravy proti jejímu vlastnímu účelu. Už subkomise pro revizi občanského zákoníku (pod referencí prof. E. Weisse) ve 20. letech minulého stol. poukázala mj. na skutečnost, že se smlouva o důchodu, zvláště je-li sjednána na doživotí a za úplatu, blíží smlouvám odvázným, neboť oprávněný k důchodu doufá, že důchod bude brát co nejdéle, zatímco povinný k placení dávek naopak doufá, že bude plnit co nejméně, takže "poskytnutí práva odstupního by tudíž vedlo ku spekulaci na úkor druhé strany." Příjemce důchodu má však mít právo požadovat placení dospělých dávek důchodu. Mimo to se navrhuje po vzoru CCQ, aby měl příjemce právo domoci se v odůvodněných případech i majetkového zabezpečení placení dávek do budoucna.

Oddíl 2 Výměnek

§ 2422

(1) Smlouvou o výměnku si vlastník nemovité věci vyměňuje v souvislosti s jejím převodem pro sebe nebo pro třetí osobu požitky, úkony nebo práva sloužící k zaopatření na dobu života nebo na neurčitou dobu a nabyvatel nemovité věci se zavazuje zaopatření poskytnout. Není-li jinak stanoveno nebo ujednáno, rozhoduje pro obsah práv výměnkáře místní zvyklost.

(2) Podle obsahu právního jednání, kterým byl výměnek zřízen, se na smlouvu o výměnku použijí také ustanovení o právech, ze kterých se výměnek skládá, zejména o služebnosti bytu nebo o důchodu.

§ 2423

(1) Je-li výměnek zřízen jako reálné břemeno, učiní nabyvatel nemovité věci vše, co je z jeho strany zapotřebí, aby výměnek mohl být zapsán do veřejného seznamu. Nezřekne-li se výměnkář zápisu, lze do veřejného seznamu zapsat vlastnické právo nabyvatele jen současně se zápisem výměnku.

(2) Vlastník nemovité věci může pro sebe zapsat budoucí výměnek do veřejného seznamu ještě před převedením nemovitosti.

§ 2424

Osoba zavázaná k výměnku přispěje výměnkáři pomocnými úkony, jichž je mu nezbytně zapotřebí v nemoci, při úrazu nebo v podobné nouzi, třebaže to nebylo výslovně ujednáno. Této povinnosti se zproští, dosáhne-li umístění výměnkáře v léčebném nebo podobném zařízení; náklady pobytu v zařízení nese výměnkář ze svého, nezavazuje-li k jejich úhradě osobu zavázanou k výměnku zvláštní právní důvod.

§ 2425

(1) Změní-li se poměry tou měrou, že na osobě zavázané k výměnku nelze spravedlivě požadovat, aby setrvala při naturálním plnění, a nedohodnou-li se strany, může soud na návrh osoby zavázané k výměnku rozhodnout, že se naturální výměnek zcela nebo zčásti nahradí peněžitým důchodem; soud také může, a to i bez návrhu, uložit osobě zavázané k výměnku, aby složila ve prospěch výměnkáře u provozovatele vhodného zaopatřovacího zařízení zaopatřovací jistinu ve stanovené výši.

(2) Byl-li výměnek přeměněn na peněžitý důchod, může soud dohodu stran nebo své rozhodnutí změnit, změní-li se podstatně poměry .

(3) Rozhodnutími podle odstavce 1 nebo 2 nelze přijmout takové opatření, jímž by bylo zaopatření výměnkáře ohroženo.

§ 2426

Při zkáze stavby, v níž bylo výměnkáři vyhrazeno obydlí, opatří osoba zavázaná z výměnku výměnkáři na vlastní náklad vhodné náhradní bydlení.

§ 2427

Výměnek vyhrazený manželům se nezkracuje smrtí jednoho z nich.

§ 2428

Výměnek nelze postoupit; postoupit lze jen právo na dávky, které již dospěly, avšak ne na ty, jejichž rozsah je určen podle osobních potřeb výměnkáře.

§ 2429

Právo na výměnek nepřechází na výměnkářovy dědice.

§ 2430

Byla-li smlouva o převodu nemovité věci uzavřena v souvislosti se zřízením výměnku, nelze od ní odstoupit pro neplnění povinnosti osobou zavázanou k výměnku.

K § 2422 až 2430:

Smlouva o výměnku náleží k typickým občanskoprávním smluvním typům. Upravoval ji ještě zák. č. 141/1950 Sb. (§ 181 a násl.), posléze byla z občanského zákoníku při socializaci občanského práva v r. 1964 vypuštěna. Některé právní soustavy řadí výměnek mezi práva věcná (mezi věcná, resp. reálná břemena), podle jiných se výměnek řadí mezi práva obligační. Příkladem může být na jedné straně pojetí našeho občanského zákoníku z r. 1950, na druhé straně úprava švýcarská nebo polská. Návrh sleduje pojetí, k němuž se přiklonil vládní návrh občanského zákoníku z r. 1937 a k němuž tíhla relevantní literatura již dříve.⁵⁹⁾ Ve shodě s tímto návrhem se i tato osnova přiklání ke koncepci, že jednak nelze tvrdit, že se jedná o výměnek jen tehdy, je-li věcným břemenem, jednak že není důvod omezovat možnost zřízení jen na případ odstoupení zemědělské nemovitosti (jak činil zákoník z r. 1950 nebo polské právo).

Vzhledem k povaze výměnku je právo na výměnek jako celek nezcizitelné a neděditelné. Výměnkář může postoupit jen své právo na dospělou dávku, pokud z její povahy plyne, že může být předmětem právního obchodu.

Výměnek obvyklé zahrnuje různá dílčí plnění (bydlení, naturální a relativní dávky, případně různé služby), proto mají být podle potřeby na výměnek aplikována i ustanovení o právech, z nichž se výměnek skládá.

Osnova pamatuje rovněž na zvláštní případy, kdy změna okolností (nemoc či úraz, zkáza domu, kde výměnkář bydlí, anebo jiná změna poměrů) nutně vyvolává potřebu změnit v zájmu výměnkáře nebo v zájmu osoby k výměnku zavázané práva nebo povinnosti založené smlouvou o výměnku.

⁵⁹⁾ Krčmář, J., Právo občanské. III. Právo obligační, 3. vydání, Praha: Všeherd, 1936, s. 384; Sedláček, J., Obligační právo II. Speciální ustanovení o jednotlivých typech smluvních, Právnick: Brno, 1926, s. 182.

Z podobných důvodů jako u smlouvy o důchodu se i v úpravě výměnku navrhuje stanovit, že od smlouvy o převodu nemovitosti nelze odstoupit pro neplnění povinností osobou zavázanou k výměnku.

Díl 13
Společnost

Oddíl 1
Základní ustanovení o společnosti

§ 2431

(1) Zaváže-li se smlouvou několik osob sdružit jako společníci činnosti nebo věci za společným účelem, vzniká společnost.

(2) Bylo-li ujednáno sdružení majetku, vyžaduje se k platnosti smlouvy soupis vkladů společníků jimi podepsaný. Platí, že sdruženo bylo, jen co uvádí soupis.

§ 2432

(1) Vkládá-li společník do společnosti věc, použijí se přiměřeně ustanovení o kupní smlouvě; vkládá-li však jen právo věc užívat, použijí se přiměřeně ustanovení o smlouvě o nájmu, a vkládá-li právo věc požívat, ustanovení o pachtu.

(2) Zavazuje-li se společník k činnosti pro společnost, použijí se podle povahy plnění přiměřeně ustanovení o smlouvě o dílo, anebo o smlouvě příkazní.

§ 2433

(1) Vloží-li společník veškeré své jmění, platí, že se jedná o jmění přítomné k účinnosti smlouvy.

(2) Ujednání, že vklad společníka zahrnuje i jeho budoucí majetek, se nevztahuje na majetek nabytý děděním, ledaže to bylo výslovně ujednáno.

§ 2434

(1) Peníze a zužitelné věci, jakož i věci určené podle druhu vložené do společnosti, se stávají spoluvlastnictvím společníků, kteří vklady přispěli; jiné věci se stávají jejich spoluvlastnictvím jen, byly-li oceněny penězi. Spoluvlastnické podíly společníků se určí poměrem hodnot majetku, který každý společník do společnosti vložil.

(2) K jinému předmětu vkladu nabývají společníci právo bezplatného požívání.

§ 2435

Kdo se zavázal přispět společnému účelu jen činnostmi, má právo na podíl na zisku, nemá však práva podle § 2434.

K § 2431 až 2435:

Ustanoveními o společnosti se navrhuje nahradit dosavadní úpravu sdružení v § 829 a násl. platného občanského zákoníku. Úprava sdružení má svůj základ v našem zákonodárství 50. let. To nahradilo dosavadní úpravu společnosti úpravou sdružení se záměrem zabránit, "aby této sdružovací formy nebylo zneužíváno k tvoření ryze kapitálových podnikatelský útvarů" (jak uvádí důvodová zpráva k § 489 občanského zákoníku z r. 1950). Z téže koncepce - paradoxně ještě zesílené - vychází i dnes platná právní úprava, ač takové pojetí nemůže v současných společenských a hospodářských podmínkách obstát. Osnova se tudíž vrací ke standardům kontinentálního práva s návrhem obecné úpravy společnosti, jak je v evropském zákonodárství zcela běžné (srov. např. *Gesellschaft* v § 705 a násl. BGB nebo *société* v čl. 1832 CC; obdobně *società* v čl. 2247 italského občanského zákoníku, *sociedad* v čl. 1665 a násl. občanského zákoníku španělského, *maatschap* v čl. VIIA: 1655 a násl. nizozemského občanského zákoníku, *spólka* v čl. 860 a násl. polského občanského zákoníku atd.).

Podstata společnosti je ve smluvním závazku alespoň dvou osob sdružit za společným účelem činnosti nebo věci, anebo obojí. Podle toho se rozlišují společnosti pracovní, kapitálové a smíšené. Terminologicky to vyjádřit v normativním textu není potřebné. Společný účel není předepsán, může být tedy v mezích právního řádu jakýkoli, hospodářský (výdělečný) i nevýdělečný.

Ani nadále nemá být pro společenskou smlouvu vyžadována obligatorní písemná forma. Pokud se ale společníci zavazují k vkladům (přínosům), vyžaduje se provedení soupisu hodnot, které se jednotliví společníci zavázali do společnosti vložit. Soupis podepsaný všemi společníky zakládá nevyvratitelnou právní domněnku předmětu a rozsahu vkladové povinnosti společníků. Peněžní vyjádření souhrnu vkladů bývá někdy označováno jako kmenové nebo základní jmění. Tohoto nebo obdobného výrazu lze využít jednak při rozlišení společného majetku společníků sdružených do společnosti a zvláštního (individuálního, nesdruženého) majetku jednotlivých společníků, jednak při rozlišení majetku, s jehož pomocí byla společnost založena, a majetku nabytého za trvání společnosti. Osnova se vyhýbá podobnému pojmovému označení a mezi uvedenými kategoriemi rozlišuje jen věcně. Tím je zejména odůvodněno, že (není-li jinak ujednáno) spoluvlastníky předmětu vkladů se stávají jen ti společníci, kteří se sami k vkladům zavázali, nikoli společníci, kteří se zavázali přispět jen k práci.

Podle toho, sdružuje-li společnost vše, co její společníci mají, anebo jen část majetku společníků, se rozlišují společnosti obecné (univerzální) a zvláštní (partikulární). Ani to není potřebné v normativním textu terminologicky odlišovat. Podstatné však je, že při vytvoření univerzální společnosti nastupuje při mlčení smlouvy nevyvratitelná právní domněnka, že společníci sdružují, co mají k účinnosti smlouvy; měl-li by být sdružen i majetek nabytý jednotlivými společníky i v budoucnosti, muselo by to být výslovně dohodnuto.

Oddíl 2

Práva a povinnosti společníků navzájem

§ 2436

O vzájemných právech a povinnostech společníků platí obdobně ustanovení o spoluvlastnictví.

§ 2437

(1) Kdo se zavázal přispět společnosti jen činností, není povinen k jinému příspěvku. Kdo se zavázal přispět jen majetkem, není povinen přičinit se o dosažení společného účelu jiným způsobem.

(2) Společníka nelze nutit, aby přispěl více, než se zavázal. Změní-li se však poměry tak, že společného účelu nelze bez zvýšení příspěvku dosáhnout, může ten, kdo není ochoten svůj příspěvek zvýšit, vystoupit ze společnosti, anebo z ní být vyloučen.

§ 2438

Ujednají-li se jen, co má být do společnosti celkem vloženo, přispěje každý ze společníků rovným dílem.

§ 2439

O dosažení společného účelu se všichni společníci přičiňují zpravidla stejnou měrou. Zařídil-li společník společnou záležitost v dobré víře, má právo na náhradu jako příkazník.

§ 2440

Společník vykonává činnost pro společnost osobně a není oprávněn členství ve společnosti zříditi jiné osobě, ani jí své členství postoupit.

§ 2441

Činy pro společnost škodlivé jsou společníku zakázány.

§ 2442

(1) Společník nesmí bez svolení ostatních společníků podniknout jednání k vlastnímu či cizímu prospěchu, které má vzhledem ke společnému účelu konkurenční povahu.

(2) Jedná-li společník proti zákazu v odstavci 1, musí strpět, aby ostatní společníci účinky jednání, které podnikl na vlastní účet, převzali na účet společný, neuplatní-li namísto toho právo na náhradu škody.

(3) Práva podle odstavce 2 zanikají, nebyla-li uplatněna do tří měsíců ode dne, kdy se společnost o jednání dozvěděla, nejpozději však rok ode dne, kdy k jednání došlo.

§ 2443

(1) Neurčí-li smlouva poměr, jakým se společníci podílejí na majetku nabytém za trvání společnosti, na zisku a na ztrátě společnosti, jsou jejich podíly stejné. Určí-li smlouva poměr,

jakým se společník podílí buď jen na majetku, anebo jen na zisku nebo na ztrátě, platí stejný poměr i pro ostatní případy.

(2) Ujednání vylučující právo společníka na podíl na zisku nemá právní účinky. Ujednání vylučující povinnost společníka podílet se na ztrátě má právní účinky jen mezi společníky.

§ 2444

(1) Rozhodnutí o záležitostech společnosti se přijímají většinou hlasů; každý společník má jeden hlas. Ujednání nebo rozhodnutí společníků bránící některému společníkovi účastnit se rozhodování nemá právní účinky.

(2) Rozhodnutí, jímž se mění společenská smlouva, musí být přijato jednomyslně.

K § 2436 až 2444:

V úpravě postavení společníků se obecně odkazuje na obdobné použití ustanovení o spoluvlastnictví, proto se navrhuje upravit jen odchylky s tím, že je na vůli společníků, zda si v rozsahu zákonných dispozic upraví práva a povinnosti jinak.

Upraveny musí být zvláštnosti podmíněné tím, že společnost se vytváří přínosy společníků. Z toho důvodu se navrhuje stanovit, že společníka nelze zásadně nutit, aby přispěl k dosažení společného účelu víc, než se zavázal. Výjimka z toho dopadá na situaci, kdy změna poměrů vyvolá investici nutnou k dosažení společného účelu. Ani tehdy sice společníka nelze donutit, aby poskytl příspěvek, jeho neochota poskytnout jej však může vést k ukončení jeho členství.

Společnost je pojata jako osobní svazek společníků opřený *de animo societatis*. Odtud se odvíjí standardní požadavek osobní činnosti společníka pro společnost a vyloučení možnosti postupu nebo jiného způsobu zřízení členství ve společnosti jiné osobě. *Animus societatis* je podmíněn loyaltou společníků vůči sobě navzájem vzhledem k ujednanému společnému účelu. Tím je podmíněn zákaz jednat způsobem pro společnost škodlivým adresovaný každému společníkovi. Jednání pro společnost škodlivé je zejména jednání konkurenční povahy a jednání zbavující společnost majetku nebo tento majetek poškozující.

Ve společnosti se rozlišuje majetek, který byl do ní vložen a majetek až za trvání společnosti. Vlastnické právo k majetku vloženému do společnosti řeší předchozí oddíl. Pokud se jedná o majetek nabytý za existence společnosti a stejně tak i o zisk a ztrátu ze společné činnosti, je na společenské smlouvě, aby určila, jaké budou podíly společníků. Nebude-li nic ujednáno, uplatní se zásada stejnosti podílů. V té souvislosti se vylučuje *societas leonina* odnímající některému společníku právo podílet se na zisku. Ujednání o vyloučení povinnosti některého společníka hradit ztrátu zakázáno není, nelze se jej však dovolat vůči třetím osobám.

Pro rozhodování o záležitostech společnosti se navrhuje stanovit, nejedná-li se o změny společenské smlouvy, zásadu většinového rozhodování a zásadu stejné váhy hlasů společníků. Vzhledem k dispozitivitě ustanovení může i tu společenská smlouva určit něco jiného, nebude-li to odporovat obecným právním zásadám.

Oddíl 3
Správa společnosti

§ 2445

(1) Společníci si mohou rozdělit působnost při spravování společných záležitostí způsobem, jaký uznají za vhodný. Neučiní-li to, je každý společník vzhledem k těmto záležitostem příkazníkem ostatních společníků.

(2) Žádný společník nesmí o své vůli podstatně měnit stav nebo účel společného majetku bez zřetele k výhodnosti takové změny.

§ 2446

(1) Správou společných věcí mohou společníci pověřit někoho ze svého středu, anebo i třetí osobu.

(2) Byl-li správce jmenován ve společenské smlouvě, lze jej odvolat jen z vážného důvodu, jinak lze jeho pověření zrušit obdobně jako u příkazu.

§ 2447

Společník, který není oprávněn k správě, nesmí nakládat se společným majetkem. Učiní-li tak vůči třetí osobě, která je v dobré víře, nelze se proti ní dovolat neplatnosti právního jednání.

§ 2448

Je-li pověřeno více správců, aniž je blíže upravena jejich působnost, jedná každý z nich v záležitostech společnosti samostatně.

§ 2449

Správce vede řádně účty a vůbec přehled o majetkových poměrech společnosti; společníkům podává pravidelně vyúčtování majetku společnosti včetně příjmů a výdajů, jakož i zisku, anebo ztráty, nejméně jednou za kalendářní rok, nejpozději do dvou měsíců po jeho ukončení.

§ 2450

Společník, i když nevykonává správu, se může přesvědčit se o hospodářském stavu společnosti, přezkoumat účetní záznamy a jiné doklady, jakož i být informován o společných záležitostech, ale při uplatňování tohoto práva nesmí ani rušit provoz společnosti víc, než je nutné, ani bránit ostatním společníkům při uplatňování téhož práva. Ujednají-li si společníci něco jiného, nepřihlíží se k tomu.

K § 2445 až 2450:

Společníkům je volno, jak si zařídí správu společných záležitostí. Jejím výkonem mohou pověřit jednoho společníka, anebo jich mohou pověřit několik; správu společnosti však mohou svěřit i osobě třetí. Stane-li se tak, potom společníci ze správy vyloučení nemohou nakládat se společným majetkem. Vnitřní poměry společnosti však nemohou vést k újmě třetích osob, jsou-li v dobré víře.

Společník, byť byl ze správy vyloučen, má však přesto právo vědět a ověřit si, jak jsou záležitosti společnosti vedeny. Osnova konkretizuje po vzoru většiny zahraničních úprav dosavadní kusou směrnici v § 837 platného občanského zákoníku a zamýšlí stanovit výslovně, že společník nemůže své právo na informace uplatňovat ani nevhodným způsobem, ani tak, aby v uplatnění téhož práva bránil jinému společníkovi.

Nebude-li o správě společnosti ve společenské smlouvě nic ujednáno, nastoupí pravidlo, že společné záležitosti spravují všichni společníci, přičemž každý z nich vystupuje jako příkazník všech ostatních. Není však oprávněním žádného ze společníků samostatně rozhodovat o podstatné změně společného majetku, protože tyto případy podléhají společnému rozhodnutí všech společníků.

Oddíl 4

Práva a povinnosti společníků k třetím osobám

§ 2451

Ze závazků vzešlých ze společné činnosti jsou společníci zavázáni vůči třetím osobám společně a nerozdílně.

§ 2452

(1) Při jednání s třetí osobou, jedná-li se o společnou záležitost, se každý společník považuje za příkazníka všech společníků. Opačná ujednání nelze namítnout vůči třetí osobě, která jedná v dobré víře.

(2) Jednal-li společník ve společné záležitosti s třetí osobou vlastním jménem, mohou ostatní společníci uplatňovat práva z toho vzniklá, třetí osoba je však zavázána jen vůči tomu, kdo s ní právně jednal. To neplatí, bylo-li třetí osobě známo, že společník jedná na účet společnosti.

§ 2453

(1) Předstírá-li někdo, že je společníkem, ač jím není, jsou skuteční společníci z jeho jednání vůči třetí osobě zavázáni společně a nerozdílně s ním, jestliže

- a) dal k omylu třetí osoby některý ze společníků podnět, anebo,
- b) společníci mohli při vynaložení potřebné péče takový omyl předvídat, ale žádný z nich neučinil opatření, aby se uvedení třetí osoby v omyl zabránilo.

(2) Odstavec 1 se nepoužije, nebyla-li třetí osoba v dobré víře.

K § 2451 až 2453:

Vůči třetím osobám nelze namítat vnitřní uspořádání společnosti a existenci vzájemných práv a povinností mezi společníky, protože společenská smlouva nezavazuje osoby třetí. To odůvodňuje zásadu, že společníci jsou vůči třetím osobám zavázáni společně a nerozdílně ze všeho, co ze společné činnosti vzejde.

Návrh zvláštního ustanovení o následcích předstíraného společníctví se inspirovuje analogickou úpravou čl. 2222 CCQ.

Oddíl 5
Zánik členství

§ 2454

Společník může ze společnosti vystoupit, a to i bylo-li trvání společnosti dohodnuto na dobu určitou; ne však v nevhodné době nebo k újmě ostatních společníků. Z vážných důvodů však může vystoupit kdykoli, a to i když byla dohodnuta výpovědní lhůta.

§ 2455

(1) Porušuje-li společník povinnosti ze smlouvy podstatným způsobem, může být ze společnosti vyloučen. Vyloučen může být rovněž,

- a) bylo-li o jeho majetku zahájeno insolvenční řízení na jeho návrh,
- b) přistoupil-li společník k návrhu na zahájení insolvenčního řízení, ve kterém se řeší jeho úpadek nebo hrozící úpadek, nebo
- c) bylo-li v insolvenčním řízení rozhodnuto o úpadku společníka.

(2) Zbavení společníka svéprávnosti je důvodem pro vyloučení společníka jen tehdy, je-li tento jeho stav na újmu společnosti.

§ 2456

(1) Společník jehož členství zaniklo, má právo, aby mu bylo vyúčtováno a vydáno vše, co mu ke dni zániku členství náleží. Podíl na majetku nabytém za trvání společnosti se mu vyplátí v penězích.

(2) Společník při zániku členství vyúčtuje a vyrovná ostatním společníkům vše, k čemu byl vůči společnosti zavázán.

§ 2457

Dědic společníka se nestává společníkem, má však práva stanovená v § 2455.

§ 2458

(1) Bylo-li ujednáno, že společenská smlouva platí i pro dědice, vstoupí dědic do společnosti namísto zůstavitele. Takovým ujednáním nelze vázat dědice dědiců.

(2) Není-li dědic s to vykonávat pro společnost činnost, k nimž se zůstavitel zavázal, smí se mu srazit přiměřená část podílu.

K § 2454 až 2458:

Společnost je standardně koncipována jako osobní svazek několika osob založený na vzájemné důvěře a na vůli každého ze společníků v tomto svazku setrvat (*animus societatis*). Ztratí-li se tato vůle, nelze společníka nutit, aby jím byl i nadále. Z toho důvodu se zachovává dosavadní konstrukce, podle níž může společník ze společnosti vystoupit libovolně. Nesmí tak ale učinit v nevhodné době nebo bylo-li by to jinak ostatním společníkům na újmu (např. zemřel-li společník, na němž hlavně spočívala starost o dosažení společného účelu). V tom směru se přejímá dosavadní konstrukce § 838 odst. 1 platného občanského zákoníku.

Při vyloučení společníka rozhoduje o jeho právním postavení někdo jiný. Nelze tudíž setrvat na vágní formulaci § 838 odst. 2 platného občanského zákoníku, který mluví obecně o "vážných důvodech". Osnova navrhuje tyto důvody konkretizovat.

Členství ve společnosti má zásadně osobní povahu. Lze však ujednat přechod členství na dědice.

Zanikne-li členství společníka, musí být vzájemně vypořádána jeho majetková práva.

Oddíl 6 **Zánik společnosti**

§ 2459

Společnost zaniká, dohodnou-li se o tom společníci, splní-li se podmínky ujednané ve společenské smlouvě, uplyne-li doba, na kterou byla společnost ujednána, dosáhne-li se účelu, k němuž byla společnost zřízena, anebo stane-li se tento účel nemožným.

§ 2460

Zemře-li společník, aniž je ujednáno, že společenská smlouva platí i pro jeho dědice, zaniká společnost, měla-li dva společníky. Má-li společnost více společníků, má se za to, že ostatní společníci chtějí zůstat ve společnosti i nadále.

§ 2461

(1) Zanikne-li společnost, podá správce vyúčtování podle § 2449 nejpozději do dvou měsíců.

(2) Společníkům se vydá, co je jejich vlastnictvím a společný majetek se rozdělí podle ustanovení o vypořádání spoluvlastnictví.

K § 2459 až 2461:

Ustanovení o zániku společnosti a o vypořádání majetku jsou standardní povahy.

Díl 15 **Smlouvy odvážné**

Oddíl 1 **Obecné ustanovení**

§ 2462

Závisí-li podle ujednání stran prospěch, anebo nepospěch alespoň jedné ze smluvních stran na nejisté události, jedná se o smlouvu odvážnou.

§ 2463

Pro závazky z odvážných smluv se nepoužijí ustanovení o změně okolností (§ 1549 až 1551) a neúměrném zkrácení (§ 1578 až 1580).

K § 2462 a 2463:

Návrh základního ustanovení o odvážných smlouvách vymezuje podstatnou náležitost odvážných smluv jako ujednání prospěchu, anebo nepospěchu jednoho či více - a to i všech - smluvníků v závislosti na nejisté události. Úplatnost nebo bezúplatnost se v navrženém ustanovení neuvádí, neboť odvážná smlouva může být uzavřena tím i oním způsobem. Formulace ustanovení přihlíží především k úpravě rakouské (§ 1267 a 1268 ABGB) a nizozemské (7A:1811 BW). Povaha odvážných smluv vylučuje, aby na závazky z nich vzniklé byla aplikována ustanovení o změně okolností nebo neúměrném zkrácení.

Oddíl 2 Pojištění

Pododdíl 1 Základní ustanovení

§ 2464

(1) Pojistnou smlouvou se pojistitel zavazuje vůči pojistníkovi poskytnout jemu nebo třetí osobě pojistné plnění jako finanční službu, nastane-li nahodilá událost krytá pojištěním (pojistná událost), a pojistník se zavazuje zaplatit pojistiteli pojistné.

(2) Smlouva vyžaduje písemnou formu. To neplatí, bylo-li pojištění ujednáno jako krátkodobé na pojistnou dobu kratší než jeden rok.

K § 2464:

Zařazení ustanovení o pojistné smlouvě do občanského zákoníku bylo diskutováno již při projednávání věcného záměru občanského zákoníku, jakož i při zdejších předchozích rekodifikačních pokusech. Návrh zpracovaný na počátku 90. let minulého stol. na tehdejšímu úřadu federální vlády, jakož i návrh koncepce občanského zákoníku předložený Ministerstvem spravedlnosti v r. 1996 k veřejné diskusi předpokládaly úpravu soukromého pojištění v rámci občanského zákoníku. Věcný záměr schválený v r. 2001 jako podklad pro vypracování tohoto návrhu, počítal v této souvislosti s dvěma variantními řešeními, a to buď s úpravou pojistné smlouvy v občanském zákoníku, anebo ve zvláštním zákoně. Vzhledem k tehdy připravovanému zvláštnímu zákonu o pojistné smlouvě, převážilo při schvalování věcného záměru občanského zákoníku posléze druhé z uvedených řešení. V průběhu prací na osnově se však stále více ukazovalo, že teoretické i praktické důvody mluví pro řešení první.

Především vystupuje do popředí hledisko, že občanský zákoník má jako určující a univerzální kodex soukromého práva obsahovat co možná úplnou kodifikaci smluvních typů. U pojistné smlouvy zakládající soukromé pojištění je její začlenění do kodexu občanského práva zvláště důležité a i ze systematického hlediska logické, neboť se jedná o právní úpravu

svou povahou obecně se dotýkající soukromého života lidí a provázející jej v úzkém sepětí.¹ Nelze rovněž přehlédnout, že soukromé pojištění úzce navazuje na řadu institutů upravených občanským zákoníkem (např. již samotná úprava vzniku, změn a zániku závazků, pojetí škody, jakož i úprava povinnosti nahradit škodu, popřípadě jinou újmu, a mnohé další). Z těchto důvodů se pro zařazení pojistné smlouvy do civilního kodexu jasně vyslovila i různá odborná fóra (např. závěry celostátních konferencí k rekodifikaci občanského práva pořádané v Olomouci 20. - 22. 6. 2005 a 30. 11. - 1. 12. 2005). Poukazovalo-li se v diskusích na zásadu proporcionality občanského zákoníku, vzhledem k níž by měla být úprava soukromého pojištění rozdělena na obecnou část zahrnutou do občanského zákoníku a zvláštní část svěřenou speciální zákonné úpravě, pak takto uvažovaný model - jakkoli odpovídá řešení, uplatněnému např. v Rakousku - není vhodný ani teoreticky, ani prakticky. Celková úprava závazku z pojistné smlouvy není rozsahem neúměrná vůči navržené právní úpravě některých dalších obligací: např. navržená úprava koupě je rozsahem stejná jako navržená úprava pojištění, navrhovaná úprava nájmu ji rozsahem dokonce výrazně přesahuje. Zvláště z praktických důvodů je třeba poukázat i na to, že rovněž nové pojetí obecných obligačních institutů v první hlavě této části vyžaduje, aby se jim dosud zvláštní úprava soukromého pojištění přizpůsobila.

Stávající úprava v zákoně o pojistné smlouvě (zák. č. 37/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů) ve své podstatě myšlenkově navazuje na někdejší zákon o pojistné smlouvě č. 145/1934 Sb. Přehlíží se však, že tato úprava navazovala - po vzoru dřívějšího rakouského zákona č. 501/1917 ř.z. - na tehdejší obecný zákoník občanský z r. 1811, který obsahoval základní ustanovení o pojišťovací smlouvě (§ 1288 až 1292), jejichž kusou úpravu zák. č. 145/1934 Sb. jen rozváděl; navíc byla pojistná smlouva v té době chápána jako smlouva obchodní (jako jednostranný obchod). Stejně tak nelze ani zapomínat, že předválečný zákon o pojistné smlouvě byl přijat z důvodů hospodářsky naléhavých (i přes tehdejší dualismus práva českého a slovenského byla silná potřeba upravit pojištění jednotně) a chápán - v očekávání výsledků rekodifikačních prací za první republiky - jako prozatímní řešení pro přechodnou dobu,² byť stejný model zvláštního zákona převzala i chvatná legislativa právnické dvouletky (zák. č. 189/1950 Sb.). Vzhledem k tomu byla, ze systematických důvodů správně, úprava soukromého pojištění zařazena při rekodifikaci občanského práva z r. 1964 do občanského zákoníku zařazena (původně v § 349 a násl., později v § 788 a násl.), vyjma pojištění v mezinárodním obchodě, které upravil zákoník mezinárodního obchodu č. 101/1964 Sb. Tato úprava však vycházela z koncepce, že podrobnosti o pojištění upraví podzákonné právní předpisy. Občanský zákoník byl v ustanoveních o pojistné smlouvě sice zák. č. 509/1991 Sb.

¹ Srov. Švestka, J. - Zoulik, F. - Knappová, M. - Mikeš, J. Nad vývojem i současným stavem rekodifikace českého soukromého práva in AUC-Iuridica, 1-2/2003, s. 50, kteří zdůrazňují, že pojistná smlouva "patří do občanského zákoníku."

² Horn, J. Pojistné právo. 1. vydání. Praha: Linhart, 1934, s. 31.

novelizován, ale jeho úprava se přes dílčí pozitivní posuny postupem času ukázala jako nevyhovující. To vedlo k přijetí zákona o pojistné smlouvě č. 37/2004 Sb., který byl připravován relativně dlouho a vykazuje mimořádnou kvalitu. Jeho úprava se tudíž přejímá do osnovy občanského zákoníku bez zásadních věcných změn, většinou jen se stylistickými a systematickými úpravami podřizujícími se celkové koncepci navrhovaného zákoníku a s několika drobnějšími upřesněními nebo změnami odstraňujícími některé dílčí nedomyšlenosti nebo inspirovanými zahraničními úpravami.

V mezinárodním srovnání lze poukázat, že zvláštní zákony o pojistné smlouvě, které jsou typické pro Francii, Rakousko, Německo nebo Švýcarsko či Dánsko, vznikly z konkrétních historických nebo věcných důvodů, které nesvědčí pro převzetí téhož modelu i pro Českou republiku. Např. k přijetí francouzské i rakouské zvláštní zákonné úpravy došlo v důsledku skutečnosti, že tamější kodifikace z počátku 19. stol. nemohly předvídat bouřlivý rozvoj pojištění v průběhu pozdějších desetiletí a při přípravě německého občanského zákoníku z r. 1896 se nedokázalo sjednotit pojistné právo jednotlivých zemí (k tomu došlo až později zákonem z r. 1908). Existenci dánského zákona podmiňuje fakt, že Dánsko nemá občanský zákoník. Stejně tak nelze odhlížet od konkrétní podoby těchto zvláštních zákonných úprav: např. rakouský zákon o pojistné smlouvě z r. 1959 obsahuje přes 200 ustanovení (náš předválečný zákon jich měl zhruba 170) zatímco platný zákon č. 37/2004 Sb. je rozsahem přibližně třetinový (přičemž vlastního soukromého pojištění se týká 67 paragrafů). Naproti tomu novější kodifikace občanského práva standardně zařazují pojistnou smlouvu do civilních kodexů: příkladem může být úprava italská z r. 1942 (čl. 1887 až 1932 Cc), québecká z r. 1991 (čl. 2389 až 2628 CCQ), litevská z r. 2000 (čl. 6.987 až 6.1018 CK) nebo ruská z r. 2001 (čl. 927 až 970 GK). Zvláštní zákon o konkrétním smluvním typu do značné míry ztěžuje informovanost o obsahu právní úpravy; úprava obsažená v občanském zákoníku je pro širší veřejnost přístupnější.

Úvodní ustanovení § 2464 vymezuje podstatné náležitosti pojistné smlouvy. Volí se vymezení obecné, které v zásadě odpovídá § 2 platného zákona č. 37/2004 Sb.; odchylky od dosavadní dikce - nikoli však od jejího věcného obsahu - jsou podmíněny tím, že se z teoretických i legislativních důvodů nepřejímá katalog legálních definic obsažený v § 3 platného zákona. Toto ustanovení definuje z valné části pojmy se samozřejmým obsahem (např. co je škodná událost nebo pojistné) a pojmy, které mají v odborném jazyce svůj jasný význam (např. pojistné období, časová cena, čekací doba atp.). Tam, kde se to jeví jako účelné, se obsah některých pojmů navrhuje postihnout nepřímo: tak se např. v § 2464 vymezuje pojistná událost nebo v § 2466 pojistné nebezpečí.

Na rozdíl od pojetí zákona č. 37/2004 Sb. [§ 3 písm. f)] se neuvažuje s tím, že pojistitelem je jen ten, kdo je podle veřejného práva oprávněn podnikat v pojišťovnictví. Skutečnost, že někdo takové oprávnění podle veřejného práva nemá, ho nezbavuje způsobilosti uzavírat smlouvu a v nedostatku veřejného oprávnění nelze hledat důvod pro závěr o neplatnosti smlouvy. I takový pojistitel je uzavřenou smlouvou vázán a pojistník, případně další osoby na

pojištění zúčastněné, jsou proti němu oprávněny práva ze smlouvy uplatňovat, nevyužijí-li ustanovení o omylu.

V druhém odstavci § 2464 se zachovává dosavadní pravidlo, podle něhož u krátkodobého pojištění není písemná forma smlouvy potřebná; v takovém případě postačí vystavení pojistky.

§ 2465

(1) Neurčí-li se v nabídce, kdy má být přijata, vyžaduje se její přijetí do jednoho měsíce od doručení nabídky druhé straně; je-li však uzavření smlouvy podmíněno lékařskou prohlídkou, vyžaduje se přijetí nabídky do dvou měsíců. Nabídku pojistitele může pojistník přijmout i včasným zaplacením pojistného ve výši uvedené v nabídce.

(2) Považuje-li se odpověď na nabídku za nový návrh, platí, že byl odmítnut, nepřijme-li jej druhá strana do jednoho měsíce od doručení.

(3) Navrhuje-li strana změnu smlouvy, použijí se odstavce 1 a 2 obdobně.

K § 2465:

Obsah navrženého ustanovení odpovídá § 6 platného zákona.

§ 2466

(1) Zájemci o pojištění sdělí pojistitel před uzavřením smlouvy svoji firmu a právní formu, údaj o svém sídle a tam, kde to přichází v úvahu, i adresu agentury nebo pobočky, která uzavírá smlouvu, jakož i údaje týkající se požadovaného pojištění v rozsahu, který stanoví prováděcí právní předpis; změní-li se sdělené údaje za trvání pojištění, oznámí pojistitel pojistníkovi i jejich změnu. Prováděcí právní předpis rovněž stanoví, které další údaje o pojištění bude pojistitel pojistníkovi průběžně sdělovat po celou dobu trvání pojištění.

(2) Sdělení pojistitel oznámí jasným a přesným způsobem, v písemné formě a v českém jazyce. Požaduje-li to zájemce nebo pojistník výslovně nebo má-li možnost volby práva, které bude pro pojistnou smlouvu použito, lze sdělení poskytnout v jiném než českém jazyce.

K § 2466:

Z dosavadní úpravy zákona č. 37/2004 Sb. se přejímá konstrukce povinnosti pojistitele sdělovat zájemci o uzavření pojistné smlouvy a pojistníkovi, navrhuje se však obecná formulace s tím, že podrobný výčet údajů podléhajících informační povinnosti stanoví prováděcí předpis.

§ 2467

Pojištění cizího pojistného nebezpečí

(1) Uzavře-li pojistník ve vlastní prospěch smlouvu vztahující se na možnou příčinu vzniku pojistné události (pojistné nebezpečí) u třetí osoby, může uplatnit právo na pojistné plnění, prokáže-li, že třetí osobu s obsahem smlouvy seznámil a že ta, vědoma si toho, že se vzdává práva na pojistné plnění, souhlasí, aby pojistník pojistné plnění přijal. Má-li být pojištěným potomek pojistníka, který není plně svéprávný, nevyžaduje se zvláštní souhlas, je-li pojistník sám zákonným zástupcem pojištěného a nejedná-li se o pojištění majetku.

(2) Vyžaduje-li se souhlas pojištěného, nabývá smlouva účinnosti dnem, kdy pojistník souhlas pojistiteli prokáže; nestane-li se tak v ujednané době, jinak do tří měsíců od uzavření smlouvy, smlouva se ruší. Nastane-li v této době pojistná událost, aniž byl souhlas udělen a bylo-li zapláceno pojistné, nabývá právo na pojistné plnění pojištěný.

(3) Postoupí-li pojistník smlouvu bez souhlasu pojištěného, k postoupení smlouvy se nepřihlíží. To neplatí, je-li postupníkem osoba, u níž se souhlas k pojištění pojistného nebezpečí pojištěného nevyžaduje.

(4) Pokud pojistník zemře, nebo zanikne bez právního nástupce, vstupuje do pojištění dnem pojistníkovy smrti nebo dnem jeho zániku osoba, která má na pojistné plnění právo; není-li jinak určena, vstupuje do pojištění pojištěný. Není-li ujednána delší doba, nenastanou účinky prodlení vůči těmto osobám dříve než uplynutím patnácti dnů ode dne, kdy se o svém vstupu do pojištění dozvěděly.

K § 2467:

Návrh vychází v zásadě z koncepce § 10 platného zákona. Navrhuje se však chybný výraz »pojistné riziko« užitý v platném zákoně nahradit správným »pojistné nebezpečí«,³ přičemž se zároveň postihuje obsah pojmu ve shodě s dosavadním zákonem [§ 3 písm. l)]. Obdobná úprava terminologie je provedena i v některých dalších ustanoveních (např. § 2501, 2507 nebo § 2508). Rovněž se navrhuje výslovně stanovit, že při tomto pojištění uzavírá pojistník smlouvu k vlastnímu prospěchu, byť pojistná událost zasáhne osobu třetí. V souvislosti s tím se vychází z myšlenky patrné i z § 10 platného zákona, že pojistník musí mít na takovém pojištění zájem hodný právní ochrany (pojistný, resp. pojistitelný zájem), který je dán buď ex lege, anebo vzniká udělením souhlasu pojištěného. Navržená právní pravidla se týkají individuálního pojištění; skupinového pojištění se týkají ustanovení zvláštní.

Návrh sleduje základní myšlenku § 10 odst. 3 platného zákona, že pojistníkům pojistitelný zájem je ex lege dán ve vztahu k jeho potomku, který není plně svéprávný a jehož zákonným zástupcem je pojistník sám. Nově zaváděná výluka vztahovaná k potomkovu majetku se jeví jako nezbytná v zájmu zachování tohoto majetku; sleduje koncepci založenou ustanoveními o právu rodinném. Dosavadní dikce § 10 odst. 3 platného zákona je příliš široká. Nevylučuje

³ Srov. *Bohman, L. et al. Zákon o pojistné smlouvě. Komentář. 1. vydání. Praha: Linde, 2004, s. 31.*

ani, aby pojistník uzavřel pojistnou smlouvu na cizí pojistné nebezpečí i v případech opatrovnictví nad nesvéprávnými osobami, které nejsou potomky pojistníka, což doširoka otvírá prostor uzavírání pojistných smluv pojištěné nepřímo existenčně ohrožujících. To se jeví jako sociálně neúnosné, a proto se zamýšlí, aby v těchto případech souhlasil s uzavřením smlouvy kolizní opatrovník.

Platná úprava vychází z konstrukce, že při tomto způsobu pojištění pojistník uzavře smlouvu, seznámí s ní pojištěného a udělí-li mu k tomu pojištěný souhlas (nejedná-li se o případ, kdy souhlasu není třeba), vznikne pojistníkovi právo na pojistné plnění. Neřeší však důsledky neudělení souhlasu, takže v tom případě pojistník právo na pojistné plnění mít nebude, ačkoli je smlouvou vázán a má povinnost platit pojistné, a to, nevypoví-li smlouvu do dvou měsíců od uzavření smlouvy (§ 22 odst. 2 platného zákona, § 2498 odst. 2 osnovy), přinejmenším po příslušné pojistné období. Toto řešení se nejeví jako domyšlené. Proto se navrhuje podmínit účinnost smlouvy udělením souhlasu pojištěného s tím, že nebude-li souhlas prokázán pojistiteli do tří měsíců od uzavření smlouvy, smlouva se zrušuje, avšak *ex nunc*, takže právo na pojistné zůstane pojistiteli v příslušném rozsahu zachováno, s tím, že nastane-li v této době pojistná událost, vznikne právo na plnění pojištěnému. Pro souhlas pojištěného se navrhuje výslovně stanovit, obdobně jak to bylo navrhováno již v r. 2000, že si pojištěný musí být vědom, že jemu právo na pojistné plnění nevznikne.

Protože se navrhuje nově upravit postoupení smlouvy, jeví se jako nezbytné stanovit i pro tento případ zvláštní právní pravidlo.

Odstavec 4 v zásadě přejímá ustanovení § 10 odst. 4 platného zákona. Na rozdíl od dosavadní úpravy, která mechanicky převzala konstrukci někdejšího § 815 občanského zákoníku z r. 1964, se však navrhuje stanovit obecné právní pravidlo, podle něhož do pojištění vstupuje ten, kdo má na pojistné plnění právo. Osnova nemůže převzít označení »oprávněná osoba« ve smyslu § 3 písm. i) platného zákona, proto se volí výraz »osoba, která má na pojistné plnění právo« či podobná označení stejného významu.

§ 2468

Je-li smlouva uzavřena ve prospěch třetí osoby, může s ní tato osoba projevit souhlas i dodatečně při uplatnění práva na pojistné plnění.

K § 2468:

Obsah navrženého ustanovení odpovídá § 11 platného zákona.

§ 2469

K ujednání o zkrácení nebo prodloužení promlčecí doby se nepřihlíží.

K § 2469:

Navrhuje se vyloučit pro pojištění použitelnost § 519 odst. 1, podle něhož si strany mohou ujednat kratší nebo delší promlčecí dobu.

§ 2470

(1) Není-li ujednána doba vzniku pojištění, vzniká pojištění prvním dnem po uzavření smlouvy.

(2) Bylo-li ujednáno, že se pojištění vztahuje i na dobu před uzavřením smlouvy, není pojistitel povinen poskytnout pojistné plnění, pokud pojistník v době nabídky věděl nebo musel vědět, že pojistná událost již nastala, a pojistitel nemá právo na pojistné, pokud v době nabídky věděl nebo musel vědět, že pojistná událost nastat nemůže.

§ 2471

Právní jednání týkající se pojištění vyžaduje písemnou formu, ledaže strany v pojistné smlouvě ujednají, že této formy není zapotřebí. Pro oznámení a žádosti se vyžaduje písemná forma, jen bylo-li to ujednáno.

§ 2472

Pojistné podmínky

(1) Pojistné podmínky vymezi zpravidla podrobnosti o vzniku, trvání a zániku pojištění, pojistnou událost, výluky z pojištění a způsob určení rozsahu pojistného plnění a jeho splatnost.

(2) Mají-li být pojistné podmínky určeny odkazem na obchodní podmínky pojistitele, seznámí s nimi pojistitel pojistníka ještě před uzavřením smlouvy; to neplatí, uzavírá-li se smlouva formou obchodu na dálku.

K § 2470 až 2472:

Navržená ustanovení recipují § 4 odst. 4 a 5, § 6 odst. 5 a 6 a § 7 platného zákona. V § 2471 se na rozdíl od § 7 odst. 2 platného zákona navrhuje doplnit, že pro tzv. komunikační úkony není písemná forma potřebná, neujednají-li si ovšem strany něco jiného.

Pojistka

§ 2473

(1) Pojistitel vydá pojistníkovi potvrzení o uzavření smlouvy (pojistka).

(2) Při ztrátě, poškození nebo zničení pojistky vydá pojistitel na žádost a náklady pojistníka druhopis pojistky. Zakládá-li smlouva povinnost předložit pojistku k uplatnění

práva na pojistné, může pojistitel požadovat, aby se původní pojistka před vydáním druhopisu umořila.

§ 2474

(1) Nebyla-li smlouva uzavřena v písemné formě, anebo neobsahuje-li smlouva uzavřená v písemné formě všechny dále uvedené údaje, uvede pojistitel v pojistce alespoň

- a) číslo pojistné smlouvy,
- b) určení pojistitele a pojistníka,
- c) určení další osoby, které případně vznikne právo na pojistné plnění, anebo způsobu, jakým bude určena,
- d) pojistnou událost a pojistné nebezpečí,
- e) výši pojistného, jeho splatnost a údaj, zda se jedná o pojištění běžné či jednorázové,
- f) pojistnou dobu
- g) dobu, na niž byla smlouva uzavřena,
- h) případně ujednané odchylky od obchodních podmínek, a
- i) bylo-li při pojištění osob ujednáno, že se oprávněná osoba bude podílet na výnosech pojistitele, pak i způsob určení výše podílu.

(2) Obsahuje-li smlouva uzavřená v písemné formě údaje uvedené v odstavci 1, uvede pojistitel v pojistce alespoň

- a) číslo pojistné smlouvy,
- b) určení pojistitele a pojistníka,
- c) určení další osoby, které případně vznikne právo na pojistné plnění, anebo způsobu, jakým bude určena,
- d) pojistnou událost a možné příčiny jejího vzniku,
- e) pojistnou dobu a
- f) dobu, na niž byla smlouva uzavřena.

(3) Při určení osob podle odstavce 1 nebo 2 se uvede jejich jméno, identifikující číslo a adresa bydliště nebo sídla. Totéž platí, má-li být určen pojištěný.

K § 2473 a 2474:

Ustanovení o pojistce přejímají úpravu § 9 platného zákona. Protože osnova nepřejímá podrobnou úpravu obsahových náležitostí pojistné smlouvy, jaké předepsal donucujícím způsobem § 4 platného zákona - důvodem je především zájem vyloučit neplatnost smlouvy např. za situace, kdy v pojistné smlouvě nebude např. vymezeno pojistné nebezpečí nebo ujednána doba splatnosti běžného pojistného atp. - navrhuje se stanovit obligatorní obsah pojistky, přičemž se tím zároveň poskytuje poučení, co má být obsahem pojistné smlouvy.

Nepřejímá se výslovné ustanovení obsažené v první větě § 4 odst. 2 platného zákona, podle něhož je pojistitel oprávněn zjišťovat a evidovat údaje o pojistníkovi, pojištěném a dalších osobách zúčastněných na pojištění. Nejsou pochybnosti, že pojistitel, stejně jako kterákoli jiná osoba, která s někým uzavírá smlouvu, má právo zjistit údaje o tom, s kým smlouvu uzavírá, popřípadě v čí prospěch ji uzavírá. Stejně tak nejsou pochybnosti, že takto zjištěné informace

jsou majetkem toho, kdo je nabyt, a že je může ve svých záznamech uchovávat. Nejedná se tudíž o nějaké specifické pravidlo týkající se jen pojišťovací činnosti.

Povinné pojištění

§ 2475

(1) Ukládá-li zvláštní zákon určité osobě povinnost uzavřít pojistnou smlouvu, lze se ve smlouvě odchýlit od ustanovení tohoto oddílu, jen připouští-li to zákon a nedojde-li tím ke snížení rozsahu pojištění stanoveného zvláštním zákonem.

(2) Stanoví-li tak zvláštní zákon, vzniká pojistiteli povinnost uzavřít pojistnou smlouvu tak, aby mu povinnost poskytnout pojistné plnění vznikla i tehdy, byla-li škoda způsobena úmyslným jednáním pojistníka, pojištěného nebo jiné osoby. Z takto uzavřené smlouvy nemůže pojistitel odmítnout poskytnutí pojistného plnění z důvodů uvedených v tomto dílu, pojištěný však pojistiteli nahradí plnění, jehož poskytnutí pojistitel nemohl takto odmítnout, ačkoli by tak jinak mohl učinit podle ustanovení tohoto dílu nebo podle pojistných podmínek.

(3) Pojistiteli vzniká právo odstoupit od smlouvy nebo vypovědět pojištění, jen připouští-li to zvláštní zákon. To nebrání ujednáním zakládajícím pojistiteli jiné právo k postihu pojistníka nebo pojištěného pro případ porušení jejich povinnosti.

§ 2476

(1) Stanoví-li právní předpis jiného členského státu Evropské unie nebo jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor (dále jen »členský stát«) než je stát sídla pojistitele povinné pojištění, je tato povinnost splněna, je-li smlouva uzavřena v souladu s právními předpisy členského státu, které se týkají tohoto pojištění.

(2) Je-li v členském státě, který ukládá povinnost uzavřít pojistnou smlouvu, uložena pojistiteli povinnost oznámit oprávněným orgánům jakýkoliv zánik soukromého pojištění, pak tento zánik může být vůči poškozeným třetím osobám pojistiteli namítán pouze za podmínek stanovených právními předpisy tohoto státu.

K § 2475 a 2476:

Povinné pojištění upravuje v současné době několik desítek zákonů. Do ustanovení § 2475 se navrhuje převzít obsah § 5 platného zákona o pojistné smlouvě. Přihlíží se však k tomu, že dosavadní úprava zakazuje pro případ povinného pojištění pojistiteli jen odmítnout poskytnutí pojistného plnění. Z toho lze dovozovat, že platná právní úprava ani v případě povinného pojištění nevylučuje, aby pojistitel od smlouvy odstoupil nebo aby pojištění vypověděl, a tím účel povinného pojištění zmařil. Navrhuje se proto stanovit, že obecná úprava umožňující pojistiteli odstoupit od smlouvy nebo vypovědět pojištění je u povinného pojištění přípustná jen v rozsahu stanoveném zvláštními zákony. Protože pojistitelé tak často postupují při porušení povinnosti druhé strany, navrhuje se rovněž výslovně poukázat i na to, že je v možnostech stran ujednat si pro tyto případy zvláštní postih.

Ustanovení § 2475 přejímá text § 64 platného zákona vyjma druhé věty jeho prvního odstavce obsahujícího kolizní normu, která do občanského zákoníku systematicky nepatří.

Pojistné

§ 2477

(1) Pojistitel má právo na pojistné za pojistnou dobu.

(2) Zaniklo-li pojištění v důsledku pojistné události, náleží pojistiteli pojistné do konce pojistného období, v němž pojistná událost nastala; jednorázové pojistné náleží v takovém případě pojistiteli za celou dobu, na kterou bylo pojištění ujednáno.

§ 2478

(1) Není-li ujednána doba vzniku práva pojistitele na pojistné, vzniká takové právo pojistiteli dnem uzavření smlouvy.

(2) Běžné pojistné je splatné prvního dne pojistného období. Jednorázové pojistné je splatné dnem počátku pojištění.

(3) Požádá-li o to pojistník, sdělí mu pojistitel zásady pro stanovení výše pojistného.

§ 2479

(1) Nejsou-li ve smlouvě ujednány podmínky, při jejichž splnění má pojistitel právo upravit nově výši běžného pojistného na další pojistné období a v jakém rozsahu, nelze bez dohody s pojistníkem výši pojistného měnit.

(2) Vyhradí-li si pojistitel právo měnit výši pojistného z jiného důvodu než je změna podmínek rozhodných pro stanovení výše pojistného nebo vyhradí-li si pojistitel u pojištění osob právo měnit výši pojistného v závislosti na věku nebo zdravotním stavu, nepřihlíží se k tomu.

§ 2480

(1) Upraví-li pojistitel výši pojistného, sdělí ji pojistníkovi nejpozději dva měsíce před splatností pojistného za pojistné období, ve kterém se má výše pojistného změnit.

(2) Nesouhlasí-li pojistník se změnou, může nesouhlas projevit do jednoho měsíce ode dne, kdy se o ní dozvěděl; v tom případě pojištění zanikne uplynutím pojistného období, na které bylo pojistné zapláceno. Neupozornil-li však pojistitel na tento následek pojistníka ve sdělení podle odstavce 1, trvá pojištění nadále a výše pojistného se při nesouhlasu pojistníka nezmění.

§ 2481

Pojistitel má právo snížit pojistné plnění o splatné pohledávky pojistného nebo jiné pohledávky z pojištění. To neplatí, jedná-li se o povinnost poskytnout pojistné plnění z povinného pojištění; k opačným ujednáním se nepřihlíží.

K § 2477 až § 2481:

Navržená ustanovení přejímají z platné úpravy ustanovení § 12 a 13 zák. č. 37/2004. V § 2481 se mění dikce oproti dosavadnímu § 13 odst. 5 platného zákona, který v dané souvislosti použil výraz »započtení«, což není přesné. V řadě situací vzniká z pojištění právo na pojistné plnění jiné osobě než dlužníkovi pojistného nebo jiných dluhů z pojištění. Vzhledem k tomu, že započtení přichází v úvahu při střetu vzájemných pohledávek týchž osob, není tato podmínka započtení v uvedených případech splněna. Proto se navrhuje založit pojistiteli právo pojistné plnění snížit, tj. provést k tíži pojistného plnění odečet dluhů na pojistném a dalších dluhů z pojištění. Ustanovení § 13 odst. 6 platného zákona se nepřejímá, neboť stejnou otázku řeší obecně právní úprava splnění (§ 1661).

§ 2482

Povinnost k pravdivým sdělením

(1) Dotáže-li se pojistitel při jednání o uzavření smlouvy nebo o její změně pojistníka v písemné formě na skutečnosti, které mohou mít hospodářský význam pro rozhodnutí pojistitele, jak ohodnotí pojistné riziko, zda je pojistí a za jakých podmínek, zodpoví pojistník tyto dotazy pravdivě a úplně. Stejnou povinnost má pojistitel vůči pojistníkovi.

(2) Povinnost pojistníka se považuje za řádně splněnou, nezatajil-li nic podstatného a je-li skutečnost, na niž je tázán, v podstatném souladu s jeho tvrzením.

(3) Ustanovení odstavců 1 a 2 o povinnosti pojistníka platí obdobně i pro pojištěného.

K § 2482:

Navrhuje se převzít konstrukci § 14 platného zákona, avšak s tou korekcí, inspirovanou některými zahraničními úpravami, že pojistník, případně i pojištěný, nemají povinnost pravdivě a úplně odpovědět na všechny (tj. jakékoli) dotazy pojistitele, ale jen na ty, které mohou mít pro pojištění jako majetkovou transakci hospodářský význam. Rovněž se jeví jako vhodné výslovně stanovit, že bagatelní odchylky od skutečnosti nepředstavují porušení povinnosti zodpovědět úplně a pravdivě pojistitelovy dotazy.

Změna pojistného rizika

§ 2483

Došlo-li k jakékoliv změně, která zvyšuje pojistné riziko výslovně uvedené ve smlouvě nebo v pojistce, která vyplývá z události, již má pojistník pod kontrolou, a která může hospodářsky ovlivnit, jaké pojistné pojistitel vyměří, jak pojistné riziko ohodnotí a zda se rozhodne pojistné riziko nadále krýt, má pojistník povinnost oznámit takovou změnu bez zbytečného odkladu pojistiteli. Je-li pojištěno cizí pojistné nebezpečí, má tuto povinnost pojištěný.

§ 2484

(1) Prokáže-li pojistitel, že by uzavřel smlouvu za jiných podmínek, existovalo-li by pojistné riziko ve zvýšeném rozsahu již při uzavírání smlouvy, má právo navrhnout novou sazbu pojistného. Neučiní-li tak do jednoho měsíce ode dne, kdy mu změna byla oznámena, jeho právo zaniká.

(2) Není-li návrh přijat nebo nově určené pojistné zapláceno v ujednané době, jinak do jednoho měsíce od doručení návrhu, má pojistitel právo pojištění vypovědět bez výpovědní lhůty. Nevypoví-li pojistitel pojištění do dvou měsíců ode dne, kdy obdržel nesouhlas s návrhem, nebo kdy marně uplynula lhůta podle odstavce 1, jeho právo na výpověď zaniká.

§ 2485

Prokáže-li pojistitel, že by vzhledem k pojistným podmínkám platným v době uzavření smlouvy smlouvu neuzavřel, existovalo-li by pojistné riziko ve zvýšeném rozsahu již při uzavírání smlouvy, má právo pojištění vypovědět bez výpovědní lhůty. Nevypoví-li pojistitel pojištění do jednoho měsíce ode dne, kdy mu změna byla oznámena, jeho právo na výpověď zaniká.

§ 2486

(1) Poruší-li pojistník nebo pojištěný povinnost oznámit zvýšení pojistného rizika, má pojistitel právo pojištění vypovědět bez výpovědní lhůty. Vypoví-li pojistitel pojištění, náleží mu pojistné až do konce pojistného období, v němž pojištění zaniklo; jednorázové pojištění náleží pojistiteli v tomto případě celé. Nevypoví-li pojistitel pojištění do dvou měsíců ode dne, kdy se o zvýšení pojistného rizika dozvěděl, jeho právo na výpověď zaniká.

(2) Poruší-li pojistník nebo pojištěný povinnost oznámit zvýšení pojistného rizika a nastala-li po této změně pojistná událost, má pojistitel právo snížit pojistné plnění úměrně k tomu, jaký je poměr pojistného, které obdržel, k pojistnému, které by měl obdržet, kdyby se byl o zvýšení pojistného z oznámení včas dozvěděl.

§ 2487

Sníží-li se podstatně pojistné riziko v pojistné době, vzniká pojistiteli povinnost snížit pojistné úměrně k snížení pojistného rizika s účinností ode dne, kdy se o tomto snížení dozvěděl.

§ 2488

(1) Ustanovení o zvýšení pojistného rizika se nepoužijí, nastala-li změna v zájmu pojistitele, v důsledku skutečnosti, za niž je pojistitel odpovědný, nebo v důsledku jednání z příkazu lidskosti.

(2) Pro pojištění osob pro případ nemoci se ustanovení o změně pojistného rizika nepoužijí. Pro pojištění osob pro jiné případy se ustanovení o změně pojistného rizika nepoužijí, mění-li se pojistné riziko v průběhu doby trvání pojištění; nebyla-li tato změna promítnuta ve výpočtu pojistného, vzniká oznamovací povinnost vůči pojistiteli, pokud na ni byl pojistník nebo pojištěný upozorněn.

K § 2483 až § 2488:

Navržená ustanovení zásadně přejímají úpravu § 15 zák. č. 37/2004 Sb. Navrhuje se však blíže vymežit, jaké zvýšení pojistného rizika je právně významné (§ 2483), obdobně jak to činí úprava rakouská, švýcarská (§ 16 a čl. 28^{II} tamějších zákonů), italská (čl. 1898 Cc) a některé další. Rovněž se po vzoru čl. 2466 občanského zákoníku Québecu v § 2483 navrhuje stanovit podrobnější vymezení povinnosti pojistníka, případně pojištěného, pokud jde o oznámení změny zvyšující pojistné riziko. Připomíná se, že obdobnou konstrukci znal i někdejší zákon o pojistné smlouvě č. 145/1934 Sb. Z tohoto zákona se navrhuje do § 2483 odst. 2 převzít pravidlo o výjimečných případech, kdy ustanovení o zvýšení pojistného rizika nelze použít.

Zároveň se navrhuje založit pojistiteli právo, aby z důvodů stanovených v těchto ustanoveních mohl pojištění vypovědět bez výpovědní lhůty (s okamžitou účinností). Stávající úprava v § 15 odst. 4 a 5 platného zákona vychází z nesprávné představy, že výpověď musí být spojena s nějakou výpovědní lhůtou. V těchto případech však není důvod uměle prodlužovat pojištění o výpovědní lhůtu, byť jen osmidenní, jakou platný zákon stanoví.

Do ustanovení § 2488 se kromě obsahu § 15 odst. 7 platného zákona navrhuje převzít i obsah § 62 odst. 5 platného zákona v zájmu systematicky přehledného sloučení obou výjimek do jediného paragrafu.

Pojistná událost

§ 2489

(1) Nastane-li událost, se kterou pojistník spojuje požadavek na pojistné plnění, oznámí to pojistiteli bez zbytečného odkladu, podá mu pravdivé vysvětlení o vzniku a rozsahu

následků takové události, o právech třetích osob a o jakémkoliv vícenásobném pojištění, rovněž předloží pojistiteli potřebné doklady a postupuje způsobem ujednaným ve smlouvě. Není-li pojistník současně pojištěným, má tyto povinnosti pojištěný; je-li pojistnou událostí smrt pojištěného, má je obmyšlený.

(2) Stejně oznámení může učinit jakákoliv osoba, která má na pojistném plnění právní zájem.

§ 2490

(1) Pojistitel zahájí bez zbytečného odkladu po oznámení podle § 2489 šetření nutné ke zjištění existence a rozsahu jeho povinnosti plnit. Šetření je skončeno sdělením jeho výsledků osobě, která uplatnila právo na pojistné plnění.

(2) Obsahuje-li oznámení vědomě nepravdivé nebo hrubě zkreslené podstatné údaje týkající se rozsahu oznámené události, anebo zamlčí-li se v něm vědomě údaje týkající se této události, má pojistitel právo na náhradu nákladů účelně vynaložených na šetření skutečností, o nichž mu byly tyto údaje sděleny nebo zamlčeny. Má se za to, že pojistitel vynaložil náklady v prokázané výši účelně.

(3) Vyvolá-li pojistník, pojištěný nebo jiná osoba, která uplatňuje na pojistné plnění právo, náklady šetření nebo jejich zvýšení porušením povinnosti, má pojistitel vůči němu právo na přiměřenou náhradu.

§ 2491

(1) Pojistné plnění je splatné v ujednané době, jinak do patnácti dnů po skončení šetření.

(2) Nelze-li ukončit šetření nutná k zjištění pojistné události, rozsahu pojistného plnění nebo k zjištění osoby oprávněné přijmout pojistné plnění do tří měsíců od oznámení, případně v delší lhůtě stranami dodatečně ujednané, pojistitel oznamovateli sdělí, proč šetření nelze ukončit. Pojistitel poskytne osobě, které uplatňuje právo na pojistné plnění, na její žádost na pojistné plnění přiměřenou zálohu; to neplatí, je-li rozumný důvod poskytnutí zálohy odepřít.

(3) Nebylo-li šetření ukončeno ve lhůtě podle odstavce 2 z příčin na straně pojistitele, je pojistitel v prodlení; k opačným ujednáním se nepřihlíží. Lhůta neběží, znemožnil-li nebo ztížil-li šetření pojistník, pojištěný nebo jiná osoba, která uplatňuje na pojistné plnění právo.

§ 2492

Způsobila-li úmyslně pojistnou událost buď osoba, která uplatňuje právo na pojistné plnění, anebo z jejího podnětu osoba třetí, vzniká právo na pojistné plnění, jen bylo-li to výslovně ujednáno, anebo stanoví-li tak zákon.

K § 2489 až 2492:

Navržená ustanovení přejímají úpravu § 14 odst. 2 a 16 platného zákona.

V § 2489 (recipujícím § 14 odst. 2 platného zákona) se navrhuje upřesnit dikci shodně s tím, jak ji již dnes zvolil § 16 odst. 1 platného zákona. Pojistník neoznamuje pojistiteli pojistnou událost, jak dnes stanoví § 14 odst. 2 platného zákona, protože závěr, jedná-li se v daném případě skutečně o pojistnou událost, může být učiněn až po provedeném šetření. Pojistník oznamuje pojistiteli událost, s níž spojuje svůj požadavek na pojistné plnění. Platná úprava neřeší, zda takovou událost může pojistiteli oznámit někdo jiný než pojistník (popřípadě pojištěný nebo obmyšlený); z toho se dovozuje, že tyto další osoby sice mohou oznámit událost považovanou za pojistnou, ale že pojistiteli nevzniká povinnost takto oznámenou událost šetřit. Se zřetelem k tomu se navrhuje stanovit ve shodě s některými zahraničními vzory, že oznámení může kromě osob uvedených v prvním odstavci oznámit každý, kdo má na pojistném plnění právní zájem (např. zástavní věřitel). I na tato oznámení pojistitel musí podle návrhu reagovat a zahájit šetření. Zároveň se navrhuje upravit podrobněji obsah oznámení.

V § 2490 se upřesňuje právo na náhradu nákladů vyvolaných u pojistitele zjišťováním skutečného stavu v případě, že mu byly o pojistné události byly sděleny nepravdivé nebo neúplné údaje, anebo že mu byly zamlčeny tím, kdo měl povinnost je sdělit.

V § 2491 se navrhuje výslovně stanovit, že překročí-li pojistitel lhůtu tří měsíců z příčin na své straně, nemůže se zbavit následků prodlení.

§ 2493

Následky porušení povinností

(1) Bylo-li v důsledku porušení povinností pojistníka nebo pojištěného při jednání o uzavření smlouvy nebo o její změně ujednáno nižší pojistné, má pojistitel právo pojistné plnění snížit o takovou část, jaký je poměr pojistného, které obdržel, k pojistnému, které měl obdržet.

(2) Mělo-li porušení povinností pojistníka, pojištěného nebo jiné osoby, která má na pojistné plnění právo, podstatný vliv na vznik pojistné události, její průběh, na zvětšení rozsahu jejích následků nebo na zjištění či určení výše pojistného plnění, má pojistitel právo snížit pojistné plnění úměrně k tomu, jaký vliv mělo toto porušení na rozsah pojistitelovy povinnosti plnit.

§ 2494

Přerušení pojištění

(1) Přeruší-li se pojištění během pojistné doby, netrvá za přerušeni povinnost platit pojistné a nevzniká právo na plnění z událostí, které v době přerušeni nastaly a byly by jinak pojistnými událostmi. Doba přerušeni pojištění se započítává do pojistné doby.

(2) Nejsou-li ujednány další podmínky, za kterých může být pojištění přerušeno, pojištění se přeruší, nebylo-li pojistné zapláceno. Není-li doba přerušování ujednána, počne uplynutím dvou měsíců ode dne splatnosti pojistného až do jeho zaplacení.

(3) Existují-li zákonné důvody trvání povinného pojištění, nelze povinné pojištění přerušit. Životní pojištění lze přerušit, jen bylo-li to ujednáno.

K § 2493 a 2494:

Návrh přejímá s drobnými jazykovými úpravami obsah ustanovení § 17 a § 18 platného zákona. V § 2494 se doplňuje, kdy přerušování pojištění ze zákonného důvodu skončí; obdobná zákonná dispozice v platné úpravě zatím chybí a vyvolává obtíže.

Zánik pojištění

§ 2495

K platnosti dohody o zániku pojištění se vyžaduje, aby v ní strany ujednaly, jak se vyrovnají. Není-li v dohodě ujednan okamžik zániku pojištění, platí, že pojištění zaniklo dnem, kdy dohoda nabyla účinnosti.

§ 2496

(1) Pojištění zaniká uplynutím pojistné doby.

(2) Bylo-li pojištění ujednáno na dobu určitou, lze ujednat, že uplynutím této doby pojištění nezanikne, pokud pojistitel nebo pojistník nejméně šest týdnů před uplynutím pojistné doby druhé straně nesdělí, že nemá zájem na dalším trvání pojištění. Nezanikne-li pojištění a nejsou-li ujednány podmínky a doba prodloužení, prodlužuje se pojištění za týchž podmínek o tutéž dobu, na kterou bylo ujednáno.

§ 2497

Upomene-li pojistitel pojistníka o zaplacení pojistného a poučí-li ho v upomínce, že pojištění zanikne, nebude-li pojistné zapláceno ani v dodatečné lhůtě, která musí být stanovena nejméně v trvání jednoho měsíce od doručení upomínky, zanikne pojištění marným uplynutím této lhůty.

§ 2498

(1) Vypoví-li pojistitel nebo pojistník pojištění, zanikne pojištění uplynutím výpovědní lhůty.

(2) Pojištění lze vypovědět do dvou měsíců ode dne uzavření pojistné smlouvy. Výpovědní lhůta je osmidenní.

(3) Pojištění lze vypovědět do tří měsíců ode dne doručení oznámení vzniku pojistné události. Výpovědní lhůta ke měsíční.

(4) Pojistník může pojištění vypovědět do jednoho měsíce, ode dne

- a) kdy mu bylo doručeno oznámení o převodu pojistného kmene nebo jeho části podle zvláštního právního předpisu, nebo
- b) kdy bylo zveřejněno oznámení o odnětí povolení k provozování pojišťovací činnosti pojistitele.

Výpovědní lhůta je osmidenní.

§ 2499

Je-li pojištění ujednáno s běžným pojistným, zaniká pojištění na základě výpovědi pojistitele nebo pojistníka ke konci pojistného období; je-li však výpověď doručena druhé straně později než šest týdnů před uplynutím pojistného období, je neplatná.

§ 2500

(1) Porušil-li pojistník nebo pojištěný úmyslně nebo z nedbalosti povinnost podle § 2482, má pojistitel právo od smlouvy odstoupit, prokáže-li, že by po pravdivém a úplném zodpovězení dotazů pojistnou smlouvu neuzavřel. Pojistník má právo odstoupit od smlouvy, porušil-li pojistitel povinnost podle § 2482. Právo odstoupit od smlouvy zaniká, nevyužije-li je strana do dvou měsíců ode dne, kdy zjistila nebo musela zjistit porušení povinnosti podle § 2482.

(2) Odstoupí-li strana od smlouvy, nahradí pojistitel do jednoho měsíce pojistníkovi zaplacené pojistné snížené o to, co již případně z pojištění plnil; odstoupil-li od smlouvy pojistitel, má právo započíst si i náklady spojené se vznikem a správou pojištění. Získal-li již pojistník, pojištěný nebo jiná osoba pojistné plnění, nahradí v téže lhůtě pojistiteli to, co ze zaplaceného pojistného plnění přesahuje zaplacené pojistné.

§ 2501

Zánikem pojistného nebezpečí, zánikem pojištěné věci, dnem smrti pojištěné osoby nebo dnem zániku pojištěné právnické osoby bez právního nástupce pojištění zaniká.

K § 2494 až 2501:

Navržená ustanovení přejímají věcný obsah § 19 až 25 platného zákona. Platný zákon v ustanoveních o výpovědi kolísá, někde stanovuje, že se vypovídá pojistná smlouva (např. v § 15 odst. 4 a 5), jinde, že se vypovídá pojištění (např. v § 22). Osnova se přidržuje dikce posledně uvedené, protože se vypovídá obligace, nikoli smlouva.

Pododdíl 2
Škodové pojištění

§ 2502

Rozsah

Při škodovém pojištění poskytne pojistitel pojistné plnění, které v ujednaném rozsahu nahrazuje škodu vzniklou v důsledku pojistné události.

§ 2503

Změna vlastnictví pojištěného majetku

(1) Bylo-li ve smlouvě výslovně ujednáno, že pojištění, které se vztahuje k majetku, nezaniká změnou vlastnictví nebo spoluvlastnictví tohoto majetku, má pojistitel právo požadovat, aby bylo ujednáno, za jakých podmínek bude pojištění dále trvat a jakým způsobem přejdou práva a povinnosti z pojištění.

(2) Nebylo-li ve smlouvě výslovně ujednáno, že pojištění změnou vlastnictví nebo spoluvlastnictví tohoto majetku nezaniká, zanikne pojištění, nastane-li taková změna.

Hranice pojistného plnění

§ 2504

Byla-li ujednána hranice pojistného plnění, má se za to, že se vztahuje na jednu pojistnou událost.

§ 2505

(1) Ujedná-li se, že se pojistné plnění omezí horní hranicí, určí se tato hranice pojistnou částkou nebo limitem pojistného plnění.

(2) Lze-li při pojištění majetku určit jeho pojistnou hodnotu při uzavření smlouvy, určí se na návrh pojistníka horní hranice pojistného plnění pojistnou částkou ve výši odpovídající pojistné hodnotě pojištěného majetku v době uzavření smlouvy. Pojistitel má právo přezkoumat při uzavření smlouvy hodnotu pojištěného majetku.

(3) Nelze-li při pojištění majetku určit jeho pojistnou hodnotu při uzavření smlouvy, určí se na návrh pojistníka horní hranice pojistného plnění limitem pojistného plnění. Tento limit se ujedná i v případě, že se pojištění vztahuje jen na část hodnoty pojištěného majetku podle odstavce 2 (zlomkové pojištění). Odpovídá-li tomu oprávněná potřeba ochrany před následky pojistné události (pojistný zájem), lze takto určit horní hranici pojistného plnění i při pojištění podle odstavce 2.

§ 2506

Ujedná-li se ve smlouvě výslovně, že osobě, které vzniká právo na pojistné plnění, půjde k tíži škoda, jejíž výše nepřesáhne ujednanou hranici, nebo že této osobě půjde určitá část škody k tíži, není pojistitel povinen poskytnout pojistné plnění v rozsahu spoluúčasti.

§ 2507

Množné pojištění

Vztahuje-li se více pojištění na totéž pojistné nebezpečí pojištěné pro stejné období, vzniká množné pojištění. Množné pojištění může vzniknout jako

- a) soupojištění, byla-li uzavřena smlouva mezi pojistníkem a více pojistiteli zastoupenými vedoucím pojistitelem a zavázal-li se pojistník platit jediné pojistné,
- b) souběžné pojištění, nepřesahuje-li souhrn pojistných částek pojistnou hodnotu pojištěného majetku nebo nepřesáhne-li souhrn limitů pojistného plnění skutečnou výši vzniklé škody, nebo
- c) vícenásobné pojištění, přesahuje-li souhrn pojistných částek pojistnou hodnotu pojištěného majetku nebo přesáhne-li souhrn limitů pojistného plnění skutečnou výši vzniklé škody.

§ 2508

Soupojištění

(1) Je-li ujednáno soupojištění, pak vedoucí pojistitel určený ve smlouvě stanoví pojistné podmínky a výši pojistného, spravuje soupojištění, přejímá oznámení o pojistné události a vede šetření nezbytná ke zjištění rozsahu povinnosti pojistitelů poskytnout pojistné plnění; v tomto rozsahu jedná jménem ostatních pojistitelů. Není-li ujednáno způsob příjmů pojistného, přijímá vedoucí pojistitel i pojistné.

(2) V rámci soupojištění lze smlouvu uzavřít i mezi pojistníkem a více pojistiteli, kteří si ujednali společný postup při pojištění určitých pojistných nebezpečí, a to jménem a na účet všech pojistitelů, a určili vedoucího pojistitele, popřípadě pověřili plněním jeho povinností společný orgán vytvořený k tomuto účelu, anebo pojišťovacího zprostředkovatele kvalifikovaného podle zvláštního zákona pro vyšší stupeň odborné způsobilosti.

(3) Právo na pojistné plnění se uplatňuje vůči vedoucímu pojistiteli. Pojistitelé se mezi sebou vzájemně vypořádají podle svých podílů; nebyly-li podíly ujednány, platí, že jsou stejné.

(4) Při likvidaci pojistitele se jeho povinnosti z pojištění vyplývající ze soupojištění splní stejně jako povinnosti vyplývající z jiných pojištění sjednaných tímto pojistitelem.

(5) Nepřihlíží se k ujednáním, která se odchyľují od odstavců 1 až 4, a to ani v případě, kdy se některý z pojistitelů účastní soupojištění prostřednictvím obchodní sítě založené v místě sídla pojistitele nebo prostřednictvím jeho pobočky, které se nacházejí na území jiného členského státu než je stát sídla pojistitele, nebo nachází-li se pojistné riziko v některém z těchto států nebo v České republice. To neplatí při pojištění velkých rizik podle zvláštního právního předpisu upravujícího pojišťovnictví.

§ 2509

Vícenásobné pojištění

(1) Vznikne-li vícenásobné pojištění, oznámí to pojistník bez zbytečného odkladu každému pojistiteli a v oznámení uvede ostatní pojistitele a pojistné částky nebo limity pojistného plnění ujednané v ostatních smlouvách.

(2) Pojistitel, jemuž byla jako prvnímu oznámena pojistná událost, poskytne pojistné plnění za celou škodu, nejvýše však do výše pojistné částky nebo limitu pojistného plnění ujednaného ve smlouvě, kterou je vázán, a oznámí to bez zbytečného odkladu ostatním pojistitelům, o nichž se dozvěděl.

(3) Pojistitelé se vypořádají v poměru, v jakém jsou k sobě pojistné částky nebo limity pojistného plnění ujednané ve smlouvách, kterými jsou vázáni. Platí-li pro některé pojištění právo jiného státu než České republiky, je pojistitel, který je tímto právem vázán, oprávněn domáhat se vypořádání, jen je-li sám podle tohoto práva k takovému vypořádání povinen.

(4) Nastala-li pojistná událost, nemůže pojistitel v neprospěch ostatních pojistitelů změnit nebo zrušit žádné pojištění, které sjednal a které náleží do vícenásobného pojištění.

§ 2510

Zachraňovací náklady

(1) Vynaložil-li pojistník účelně náklady při odvracení bezprostředně hrozící pojistné události, na zmírnění následků již nastalé pojistné události nebo proto, že plnil povinnost odklidit poškozený pojištěný majetek nebo jeho zbytky, má proti pojistiteli právo na jejich náhradu, jakož i na náhradu škody, kterou v souvislosti s touto činností utrpěl.

(2) Nepřihlíží se k ujednání, kterým si pojistitel ve vztahu k náhradám podle odstavce 1 vyhradil právo

- a) snížit o ně pojistnou částku nebo limit pojistného plnění,
- b) omezit je na méně než 30% pojistné částky nebo limitu pojistného plnění, jde-li o záchranu života nebo zdraví osob, nebo
- c) omezit je, vynaložil-li pojistník zachraňovací náklady se souhlasem pojistitele, ač k nim nebyl jinak povinen.

(3) Vynaložil-li zachraňovací náklady pojištěný nebo jiná osoba nad rámec povinností stanovených zvláštním právním předpisem, má proti pojistiteli stejné právo na náhradu jako pojistník.

§ 2511

Přechod práva na pojistitele

(1) Vzniklo-li v souvislosti s hrozící nebo nastalou pojistnou událostí osobě, která má právo na pojistné plnění, pojištěnému nebo osobě, která vynaložila zachraňovací náklady, proti jinému právo na náhradu škody nebo jiné obdobné právo, přechází pohledávka včetně

příslušenství, zajištění a dalších práv s ní spojených okamžikem výplaty plnění z pojištění na pojistitele, a to až do výše plnění, které pojistitel oprávněné osobě vyplatil. To neplatí, vzniklo-li této osobě takové právo vůči tomu, kdo s ní žije ve společné domácnosti nebo je na ni odkázán výživou, ledaže způsobil pojistnou událost úmyslně.

(2) Osoba, jejíž právo na pojistitele přešlo, vydá pojistiteli potřebné doklady a sdělí mu vše, co je k uplatnění pohledávky zapotřebí. Zmaří-li přechod práva na pojistitele, má pojistitel právo snížit plnění z pojištění o částku, kterou by jinak mohl získat. Poskytl-li již pojistitel plnění, má právo na náhradu až do výše této částky.

K § 2502 až 2511:

Návrh ustanovení o škodovém pojištění přejímá platnou úpravu v § 26 až 33 zák. č. 37/1996 Sb. Základní ustanovení (§ 2502) je přeformulováno: ustanovení § 26 platného zákona, jehož myšlenka se zde sleduje, stanoví, že pojistitel při škodovém pojištění "je povinen poskytnout náhradu škody", což není přesné, vzhledem k tomu, že »náhrada škody« je pojmem deliktního práva. Pojistitel poskytuje pojistné plnění, nikoli náhradu škody, třebaže pojistné plnění má za účel škodu nahradit.

Pododdíl 3

Obnosové pojištění

§ 2512

Obnosové pojištění zavazuje pojistitele poskytnout v případě pojistné události jednorázové či opakované pojistné plnění v ujednaném rozsahu. Základem pro určení výše pojistného a pro výpočet pojistného plnění je částka určená na návrh pojistníka, kterou má pojistitel v případě vzniku pojistné události vyplatit, anebo výše a četnost vyplácení důchodu.

§ 2513

Právem na plnění z obnosového pojištění není dotčeno právo na náhradu škody nebo jiné právo proti tomu, kdo je povinen škodu nahradit.

§ 2514

Kdy z obnosového pojištění vzniká právo na zkrácení pojistné doby, na odkupné a na obnovení pojištění po snížení pojistné částky, po snížení ročního důchodu nebo po zkrácení pojistné doby, se ujedná ve smlouvě, nezakládá-li takové právo zákon přímo.

K § 2512 až 2514:

Navržená ustanovení přejímají obsah § 34 až 36 platného zákona č. 37/2004 Sb.

Pododdíl 4

Obecná ustanovení o pojištění osob

§ 2515

(1) V pojištění osob lze pojistit člověka pro případ smrti, dožití se určitého věku nebo dne určeného ve smlouvě jako konec pojištění pro případ nemoci, úrazu nebo jiné skutečnosti souvisící se zdravím nebo změnou osobního postavení pojištěné osoby.

(2) Pojištění osob zakládá osobě určené ve smlouvě právo na výplatu ujednané částky či důchodu nebo právo na pojistné plnění ve výši určené podle pojistných podmínek, nastane-li pojistná událost podle odstavce 1.

K § 2515:

V návrhu se ze systematických důvodů zařazuje úprava pojištění osob před úpravu pojištění majetku (život a zdraví člověka jsou z hlediska ústavněprávního i soukromoprávního hodnotami významnějšími než majetek). Navržené ustanovení § 2215 přejímá § 49 platného zákona o pojistné smlouvě.

§ 2516

Bylo-li ujednáno pojištění pro případ pracovní neschopnosti a neuvádí-li smlouva ani pojistka jasný údaj o povaze a rozsahu neschopnosti, na niž se pojištění vztahuje, považuje se za ujednané pojištění neschopnosti pojištěného vykonávat jeho obvyklé povolání.

K § 2516:

Navrhuje se doplnit do úpravy pojištění osob výkladové pravidlo pro případ pojištění pracovní neschopnosti.

§ 2517

(1) Uzavírá-li pojistník smlouvu ve prospěch obmyšleného, vyžaduje se k uzavření smlouvy i souhlas pojištěného. Má-li být pojištěným potomek pojistníka, který není plně svéprávný, nevyžaduje se zvláštní souhlas, je-li pojistník sám zákonným zástupcem pojištěného.

(2) Vyžaduje-li se podle odstavce 1 souhlas pojištěného, popřípadě jeho zákonného zástupce, nabývá smlouva účinnosti dnem, kdy pojistník souhlas pojistiteli prokáže; nestane-li se tak v ujednané době, jinak do tří měsíců od uzavření smlouvy, smlouva se ruší. Nastane-li v této době pojistná událost, aniž byl souhlas udělen, nabývá právo na pojistné plnění pojištěný.

(3) Souhlas podle odstavce 1 se vyžaduje i pro změnu obmyšleného, změnu podílů na pojistném plnění, bylo-li určeno více obmyšlených, a k vyplacení odkupného; není-li souhlas udělen, k těmto skutečnostem se nepřihlíží.

K § 2517:

Navrhuje se převzít pojetí § 52 odst. 2 platného zákona s tím, že se navrhuje z obdobných důvodů, jaké jsou uvedeny u § 2467, vyloučit souhlas pojištěného (jeho zákonného zástupce) jen ve vztahu k pojištěnému, které je nesvéprávným potomkem pojistníka. Zároveň se navrhuje, obdobně jako v § 2467, stanovit právní následky pro případ, že pojistná smlouva bude uzavřena bez tohoto souhlasu. V odstavci 1 se navrhuje stanovit, že se vyžaduje "i souhlas pojištěného", neboť obmyšleným je - nejde-li o pojištění cizího nebezpečí, které je upraveno samostatně, osoba od pojistníka odlišná, a tudíž se vyžaduje rovněž její souhlas podle ustanovení o uzavření pojistné smlouvy ve prospěch třetího.

§ 2518

(1) Vztahuje-li se pojištění na členy určité skupiny, popřípadě i na jejich rodiny a osoby na nich závislé (skupinové pojištění), nemusí smlouva obsahovat jména pojištěných, lze-li pojištěné bez pochybností určit alespoň v době pojistné události.

(2) Souhlas pojištěných podle § 2517 se nevyžaduje, osvědčí-li pojistník, že má na životě a zdraví členů skupiny mravní nebo majetkový zájem. Totéž obdobně platí, postoupí-li pojistník smlouvu.

(3) Porušení povinnosti pravdivě a úplně zodpovědět dotazy pojistitele zasahuje při skupinovém pojištění jen pojištění těch osob, kterých se porušení této povinnosti týká.

K § 2518:

Pokud se jedná o skupinové pojištění, platný zákon stanoví, že jím je pojištění, které se vztahuje na skupinu pojištěných blíže vymezených v pojistné smlouvě, jejichž totožnost není v době uzavření smlouvy obvykle známa [§ 2 písm. k)], dále pak v § 53 stanoví, že jména pojištěných nemusí pojistná smlouva obsahovat, pokud jsou v době pojistné události určeni jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnosti. Tuto myšlenku přejímá první věta odstavce 1; vyplývá z ní, aniž se to zvláště zdůrazňuje, že v pojistné smlouvě musí být ujednáno i způsob, jak se členové pojištěné skupiny určí. Je samozřejmé, že za této situace nelze vyžadovat souhlas pojištěných s uzavřením pojistné smlouvy. Navrhuje se tudíž nově stanovit, že absence souhlasu musí být nahrazena osvědčením pojistníka o pojistitelném zájmu na pojištění skupiny; obdobně při postoupení smlouvy musí osoba, vstupující na místo původního pojistníka, osvědčit, že na tom má pojistitelný zájem.

Rovněž se navrhuje výslovně stanovit, že se případné porušení povinnosti zodpovědět pravdivě a úplně dotazy pojistitele může záporně dotknout jen pojištění těch osob, ohledně nichž byla povinnost porušena.

§ 2519

(1) Jsou-li pro to důvody související s určením výše pojistného rizika, výše pojistného nebo se šetřením pojistné události, může pojistitel požadovat údaje o zdravotním stavu a zjištění zdravotního stavu nebo příčiny smrti pojištěného, pokud k tomu byl pojistiteli dán souhlas pojištěného. Zjišťování se provádí i na základě zpráv a zdravotnické dokumentace vyžádaných zdravotnickým zařízením, které pojistitel pověřil, od ošetřujících lékařů, a v případě potřeby i prohlídkou nebo vyšetřením provedeným zdravotnickým zařízením.

(2) Bylo-li ujednáno, že pojistník je zproštěn povinnosti platit pojistné, může pojistitel požadovat údaje o jeho zdravotním stavu a na základě souhlasu pojistníka přezkoumávat jeho zdravotní stav způsobem podle odstavce 1.

K § 2519:

Ustanovení recipuje z platného zákona o pojistné smlouvě § 50.

§ 2520

(1) Je-li pojistnou událostí smrt pojištěného, může pojistník určit, kdo je obmyšlený, jménem nebo jeho vztahem k pojištěnému. Až do vzniku pojistné události může pojistník obmyšleného měnit; změna je účinná dnem doručení sdělení pojistiteli.

(2) Určil-li pojistník obmyšleného v pořízení pro případ smrti nebo změnil-li obmyšleného v takovém pořízení a je-li pořízení pro případ smrti neplatné pro vadu formy, nepůsobí to samo o sobě neplatnost určení nebo změny obmyšleného.

K § 2520:

Odstavec 1 přejímá § 51 odst. 1 platného zákona. V odst. 2 se navrhuje nově stanovit, že určí-li pojistník obmyšleného, popř. změní-li určení obmyšleného, v pořízení pro případ smrti (v závěti, případně dovětku, nebo v dědické smlouvě) a bude-li pořízení pro případ smrti pro nedostatek formy neplatné (např. soukromá závěť nebude napsána vlastní rukou a bude pořízena beze svědků nebo s nezpůsobilými svědky), nepůsobí tato skutečnost sama o sobě neplatnost určení nebo změny obmyšleného.

§ 2521

(1) Určil-li pojistník jako obmyšleného svého manžela a bylo-li ujednáno, že určení je neodvolatelné, zanikají jeho účinky rozvodem manželství, nebo prohlášením manželství za neplatné. Totéž platí o zapsaném partnerství, bylo-li zrušeno dohodou, rozhodnutím soudu, anebo bylo-li prohlášeno za neplatné.

(2) Určil-li pojistník jako obmyšleného svého předka nebo potomka a bylo-li ujednáno, že určení je neodvolatelné, zanikají jeho účinky osvojením obmyšleného nebo pojistníka. Totéž platí byl-li neodvolatelně určen obmyšleným pojistníkův osvojenec nebo osvojitel a bylo-li osvojení zrušeno.

K § 2521:

Nový občanský zákoník nepřejímá pravidlo totalitního práva obsažené dnes v § 574 odst. 2 platného občanského zákoníku, podle něhož je neplatný projev vůle, kterým se osoba vzdává práv, jež jí mohou vzniknout teprve v budoucnosti. Vzhledem k tomu je potřebné stanovit, že určí-li pojistník obmyšleného neodvolatelně a je-li jím jeho manžel nebo zapsaný partner, ruší se takové určení rozvodem manželství, jeho prohlášením za neplatné, anebo zrušením zapsaného partnerství z důvodů uvedených v tomto ustanovení. Obdobné právní pravidlo se navrhuje i pro případ vzniku nebo zrušení osvojení.

§ 2522

(1) Nebyl-li v době pojistné události obmyšlený určen, nebo nenabyli-li obmyšlený práva na pojistné plnění, nabývá tohoto práva manžel pojištěného, a není-li ho, děti pojištěného.

(2) Není-li osoba uvedená v odstavci 1, nabývají práva na pojistné plnění rodiče pojištěného, a není-li jich, nabývají tohoto práva dědici pojištěného. Ustanovení o ochraně oprávněného dědice tím nejsou dotčena.

(3) Vznikne-li právo na pojistné plnění více osobám, má se za to, že jejich podíly jsou stejné.

K § 2522:

Navrhuje se převzít právní pravidla obsažená v ustanovení § 51 odst. 2, 3 a 4 platného zákona.

§ 2523

(1) Obmyšlený nabývá právo na pojistné plnění v ujednané době, jinak až vznikem pojistné události. Dokud obmyšlený tohoto práva nenabude, může pojistník volně nakládat s právy z pojištění, zejména je zastavit nebo postoupit, jakož i změnit označení osoby obmyšleného. Jde-li však o pojištění důchodu, vyžaduje se ke změně obmyšleného souhlas pojistitele, jinak změnou není pojistitel vázán.

(2) Je-li pojištěným někdo jiný než pojistník, vyžaduje se k právním jednáním podle odstavce 1 souhlas pojištěného; jinak se k nim nepřihlíží.

K § 2523:

Navrhuje se nahradit normativní konstrukci § 52 odst. 1 standardní úpravou, kterou respektovaly jak starý zákon o pojistné smlouvě z r. 1934 (§ 134), tak ještě zákon o pojistné smlouvě č. 189/1950 Sb. (§ 42) a která se běžně vyskytuje i v zahraničních úpravách. Podle prvního odstavce má pojistník právo volně nakládat s oprávněními z pojištění až do okamžiku, kdy je nabude obmyšlený, nebylo-li ovšem ujednáno něco jiného. Tato volnost

však musí být v pojistitelově zájmu omezena, zavazuje-li ho pojistná smlouva k vyplácení důchodu obmyšlenému, protože doba požívání důchodu podstatně závisí na pravděpodobné délce života obmyšleného, a tudíž, byl-li obmyšlený již určen, nelze namísto něho pojistiteli proti jeho vůli vnutit jinou osobu. Pokud jde o případ, že pojištěným je osoba od pojistníka odlišná, zachovává se v odstavci 2 dosavadní a standardní právní pravidlo, že pak je ke změnám vypočteným v prvním odstavci potřebný souhlas pojištěného.

Pododdíl 5 **Životní pojištění**

§ 2524

Jako životní pojištění pro případ smrti, dožití se určitého věku nebo dne určeného smlouvou jako konec pojištění, anebo pro případ jiné skutečnosti týkající se změny osobního postavení člověka lze sjednat jen pojištění obnosové.

§ 2525

(1) Určil-li pojistitel chybně pojistné, pojistnou dobu, dobu placení pojistného nebo pojistnou částku proto, že pojistník byl uvedl nesprávně datum narození nebo pohlaví pojištěného, má pojistitel právo snížit pojistné plnění v poměru výše pojistného, které bylo placeno, k výši pojistného, které by bylo placeno, kdyby byl pojistník býval uvedl datum narození nebo pohlaví pojištěného správně.

(2) Bylo-li v důsledku nesprávně uvedených údajů podle odstavce 1 placeno vyšší pojistné, upraví pojistitel jeho výši počínaje pojistným obdobím následujícím po pojistném období, ve kterém se dozvěděl správné údaje. Pojistné placené za následující pojistná období se snižuje o přeplatek pojistného; bylo-li pojistné jednorázové, vrátí pojistitel přeplatek pojistníkovi bez zbytečného odkladu.

§ 2526

Bylo-li uvedeno nesprávné datum narození pojištěného, má pojistitel právo od smlouvy odstoupit, prokáže-li, že by vzhledem k pojistným podmínkám platným v době uzavření smlouvy smlouvu neuzavřel. Neuplatní-li pojistitel právo odstoupit od smlouvy během života pojištěného a do tří let od uzavření smlouvy, nejpozději však do dvou měsíců poté, co se o nesprávném údaji dozvěděl, jeho právo zaniká.

§ 2527

Zemrou-li pojištěný i obmyšlený ve stejnou dobu nebo za okolností, které brání zjištění, kdo z nich zemřel jako první, považuje se pro účely pojištění za zjištěné, že pojištěný přežil obmyšleného. Zemřel-li však pojištěný, aniž zanechal dědice, považuje se pro tyto účely za zjištěné, že obmyšlený přežil pojištěného.

K § 2524 až § 2527:

V těchto ustanoveních se jedná o recepci § 54 a § 55 platného zákona. Navrhuje se však zrušit zákaz pojištění pro případ smrti dítěte, která by nastala do tří let jeho věku, nebo pro případ potratu nebo narození mrtvého dítěte. Obdobný zákaz není v historickém a mezinárodním srovnání obvyklý. Důvodová zpráva k § 54 platného zákona jej odůvodňuje rozporem s etikou, aniž tento rozpor blíže vysvětluje; navíc se jeví jako paradox, že platná úprava zakazuje pojištění pro případ smrti dítěte do tří let jeho věku jen u životního pojištění, ačkoli takové pojištění nevylučuje u pojištění úrazového. Na rozdíl od § 55 odst. 3 platného zákona o pojistné smlouvě se v § 2497 navrhuje omezit právo pojistitele na odstoupení od smlouvy subjektivní prekluzivní dobou v trvání dvou měsíců (obdobně jako v § 2500) s tím, že od smlouvy lze odstoupit nejpozději do tří let od uzavření smlouvy a za podmínky, že pojištěný je v době odstoupení živ. Vzorem pro toto pojetí je čl. 2421 občanského zákoníku Québecu. Z téhož zdroje (čl. 2448 CCQ) se navrhuje převzít normativní konstrukci, která pro účely pojištění řeší následky současné smrti pojištěného i obmyšleného.

§ 2528

Vyluka z pojištění

Pojistitel je povinen poskytnout pojistné plnění v případě sebevraždy pojištěného, trvalo-li pojištění nepřetržitě nejméně dva roky bezprostředně předcházející sebevraždě.

**Snížení pojistné částky, snížení ročního důchodu
a zkrácení pojistné doby**

§ 2529

(1) Bylo-li za pojištění zapláceno běžné pojistné za dobu určenou ve smlouvě a nebylo-li po uplynutí této doby další běžné pojistné zapláceno ve stanovené lhůtě, mění se takové pojištění na pojištění se sníženou pojistnou částkou (snížení pojistné částky) nebo na snížený roční důchod, a to bez povinnosti platit běžné pojistné.

(2) Jsou-li snížená pojistná částka nebo snížený roční důchod menší než limity ujednané ve smlouvě, zkrátí se doba pojištění (zkrácení pojistné doby); jejím uplynutím pojištění zaniká.

(3) K snížení pojistné částky, snížení ročního důchodu nebo k zkrácení pojistné doby dojde prvního dne po uplynutí lhůty, jejímž uplynutím by jinak soukromé pojištění zaniklo pro neplacení pojistného.

§ 2530

Pojistník může požadovat zvýšení snížené pojistné částky nebo výše ročního důchodu opět na původní výši, jen bylo-li to výslovně ujednáno. Totéž platí o prodloužení zkrácené pojistné doby na původní délku.

§ 2531

Bylo-li pojištění pro případ smrti ujednáno na přesně stanovenou dobu za běžné pojistné, nevzniká při neplacení pojistného právo na snížení pojistné částky, snížení ročního důchodu nebo zkrácení pojistné doby a pojistné pro neplacení pojistného zaniká.

Odkupné

§ 2532

(1) Bylo-li v životním pojištění ujednaném s běžným pojistným zapláceno pojistné nejméně za dva roky, nebo jde-li o pojištění za jednorázové pojistné ujednané na dobu delší jednoho roku, nebo jde-li o pojištění s sníženou pojistnou částkou, má pojistník právo, nevylučují-li to pojistné podmínky, aby mu pojistitel na jeho žádost vyplatil odkupné. Odkupné je splatné do tří měsíců ode dne doručení žádosti o jeho výplatu pojistiteli; výplatou odkupného pojištění zaniká.

(2) Požádá-li pojistník kdykoliv za trvání pojištění pojistitele o sdělení, kolik by činila výše odkupného, sdělí mu ji pojistitel do jednoho měsíce od obdržení žádosti.

§ 2533

U pojištění pro případ smrti ujednaného na přesně určenou dobu, vzniká právo na odkupné, jen bylo-li výslovně ujednáno. Totéž platí u pojištění, z něhož se vyplácí důchod, došlo-li již k výplatě důchodu.

K § 2528 až 2533:

Návrh přejímá bez obsahových změn ustanovení § 56 až 59 platného zákona.

Pododdíl 6

Úrazové pojištění

§ 2534

(1) Z úrazového pojištění poskytne pojistitel pojistné plnění ve výši ujednané v pojistné smlouvě, došlo-li k úrazu pojištěného.

(2) Úrazové pojištění lze ujednat jako pojištění škodové nebo pojištění obnosové.

§ 2535

Pojistitel má právo odmítnout poskytnutí pojistného plnění, došlo-li k úrazu pojištěného v souvislosti s činem, pro který byl pojištěný uznán vinným úmyslným trestným činem, nebo kterým si úmyslně ublížil na zdraví.

§ 2536

(1) Pojistitel má právo snížit pojistné plnění až na jednu polovinu, došlo-li k úrazu následkem toho, že poškozený požil alkohol nebo použil návykovou látku nebo přípravek takovou látku obsahující, odůvodňují-li to okolnosti, za nichž k úrazu došlo. Měl-li však takový úraz za následek smrt pojištěného, má pojistitel právo snížit pojistné plnění, jen došlo-li k úrazu v souvislosti s činem poškozeného, jímž jinému způsobil těžkou újmu na zdraví nebo smrt.

(2) Právo podle odstavce 1 pojistitel nemá, obsahoval-li alkohol nebo návykovou látku lék, který pojištěný užil způsobem, který pojištěnému předepsal lékař, a pokud pojištěný nebyl lékařem nebo výrobcem léku upozorněn, že v době působení léku nelze vykonávat činnost, v jejímž důsledku došlo k úrazu.

Pododdíl 7

Pojištění pro případ nemoci

§ 2537

(1) V pojištění pro případ nemoci hradí pojistitel za pojištěného v ujednaném rozsahu náklady na zdravotní péči vzniklé v důsledku nemoci nebo následku úrazu a úkonů souvisejících se zdravotním stavem pojištěného, zejména s nemocí, úrazem, těhotenstvím a preventivní nebo dispenzární péčí nebo s jinými skutečnostmi souvisejícími se zdravotním stavem pojištěného.

(2) Pojištění pro případ nemoci lze ujednat jako pojištění škodové nebo obnosové.

§ 2538

Je-li pojištěným osoba, která není účastna veřejného zdravotního pojištění, a bylo-li pojištění ujednáno nejméně v rozsahu úhrady nákladů, které by jinak byly hrazeny z veřejného zdravotního pojištění, uzavřou strany smlouvu na pojistnou dobu v trvání nejméně jednoho roku. Od smlouvy nemůže pojistitel odstoupit nebo odmítnout poskytnuté plnění, a to ani z důvodů uvedených v tomto dílu.

§ 2539

Byla-li ujednána čekací doba, může být určena v trvání nanejvýš do tří měsíců, v případě porodu, psychoterapie, zubních a ortopedických náhrad do osmi měsíců a pro případ ošetřovatelské péče do tří let ode dne počátku pojištění.

K § 2534 až 2539:

Návrh přejímá bez podstatných obsahových změn právní pravidla ustanovení § 60 až 62 platného zákona. Na rozdíl od platné úpravy se navrhuje vypustit legální definici úrazu obsaženou dnes v § 60 odst. 3, což se odůvodňuje především tím, že je věcí smluvních stran, jak vymezí pojistnou událost ve smlouvě.

Pododdíl 8
Pojištění majetku

§ 2540

Není-li při pojištění majetku ujednána pojistná hodnota, představuje pojistnou hodnotu obvyklá cena, kterou má majetek v době, ke které se určuje jeho hodnota.

K § 2540:

Navržené ustanovení přejímá z § 37 platného zákona jen právní pravidlo třetího odstavce. Ustanovení, že lze pojistit věc, soubor věcí nebo jiný majetek vymezený v pojistné smlouvě (§ 37 odst. 1 platného zákona) se jeví jako nadbytečné, neboť již z názvu pododdílu vyplývá, že jeho ustanovení se týká pojištění majetku, přičemž pojem majetku (zahrnující hmotné i nehmotné věci, včetně práv, jakož i jejich soubory) je dobře srozumitelný a nevyžaduje bližší vysvětlení. Rovněž se jeví jako zbytečná případná recepce právního pravidla obsaženého v § 37 odst. 2 platného zákona, podle něhož lze sjednat pojištění věci nebo souboru věcí jen jako škodové, zatímco pojištění jiného majetku jako škodové i jako obnosové, neboť to je záležitost autonomie vůle smluvních stran.

Z důvodů uvedených u § 2515 se návrh ustanovení o pojištění majetku zařazuje až za ustanovení o pojištění osob.

§ 2541

(1) Je-li pojištěna hromadná věc, vztahuje se pojištění na všechny věci, které k hromadné věci náleží při vzniku pojistné události. Ustanovení o pojistné částce nebo limitu pojistného plnění, o pojistné hodnotě, o podpojištění a přepojištění se vztahují na celou hromadnou věc. Vztahuje-li se pojištění na několik hromadných věcí, určí se pojistná částka nebo limit pojistného plnění na každý soubor samostatně.

(2) Je-li pojištěn soubor věcí, použije se odstavec 1 obdobně.

K § 2541:

Ustanovení přejímá myšlenku § 38 platného zákona. Mění se však tak, že se navrhuje stanovit nejprve obecné právní pravidlo pro pojištění hromadných věcí s tím, že totéž právní pravidlo má být podle druhého odstavce obdobně platit i pro pojištění souboru věcí.

§ 2542

(1) Byl-li majetek pojistnou událostí poškozen nebo zničen, zdrží se osoba, která má právo na pojistné plnění, opravování poškozeného majetku nebo odstraňování zbytků zničeného majetku, dokud s tím pojistitel neprojeví souhlas. Byla-li ujednána doba, do jejíhož uplynutí se má pojistitel vyjádřit, zaniká povinnost podle předchozí věty nejpozději uplynutím

této doby; nebyla-li ujednána, zaniká tato povinnost, nevyjádří-li se pojistitel v době přiměřené okolnostem případu.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nepoužije, je-li potřebné začít s opravou majetku nebo s odstraňováním zbytků dříve z důvodu bezpečnosti, ochrany zdraví nebo životního prostředí nebo z jiného závažného důvodu.

§ 2543

(1) Zjistí-li po události, z níž uplatňuje právo na pojistné plnění, pojistník nebo jiná oprávněná osoba, že se našel ztracený nebo odcizený majetek, jehož se tato událost týká, oznámí to pojistiteli bez zbytečného odkladu.

(2) Poskytl-li pojistitel po vzniku pojistné události pojistné plnění, přechází na něho vlastnické právo k pojištěnému majetku. Bylo-li ujednáno, že na pojistitele vlastnické právo nepřejde, má pojistitel právo na vydání toho, co na pojistném plnění poskytl, po odečtení přiměřených nákladů, které musely být vynaloženy na opravu závad vzniklých v době, kdy byl majetek ztracen nebo odcizen.

K § 2542 a 2543:

Navržená ustanovení přejímají obsah § 39 platného zákona. Do samostatného paragrafu § 2542 zařazeného na první místo se navrhuje převzít právní pravidlo § 39 odst. 3 platného zákona, protože upravuje zvláštní skutkovou podstatu, odlišnou od případů ztráty či odcizení majetku. Dosavadní § 39 odst. 3 platného zákona předpokládá, že pokyn (správně souhlas) pojistitele má být udělen v době ujednané ve smlouvě, avšak ani podrobná ustanovení § 4 platného zákona o obsahu pojistné smlouvy nevyžaduje ujednání o takové době jako obligatorní. Musí být pamatováno na případ, kdy taková doba ujednána nebude.

§ 2544

Přepojištění

(1) Převyšuje-li pojistná částka pojistnou hodnotu pojištěného majetku, mají pojistitel i pojistník právo navrhnout druhé straně, aby byla pojistná částka snížena při současném poměrném snížení pojistného pro další pojistné období, následující po této změně. Neprijme-li strana návrh do jednoho měsíce ode dne, kdy jej obdržela, pojištění zaniká.

(2) Převyšuje-li pojistná částka pojistnou hodnotu pojištěného majetku a bylo-li ujednáno jednorázové pojistné, má pojistitel právo domáhat se snížení pojistné částky pod podmínkou, že bude poměrně sníženo i pojistné, a pojistník má právo domáhat se snížení pojistného pod podmínkou, že bude poměrně snížena i pojistná částka.

§ 2545

Podpojištění

Je-li pojistná částka v době pojistné události nižší než pojistná hodnota pojištěného majetku, sníží pojistitel pojistné plnění v jiném poměru, než v jakém je výše pojistné částky ke skutečné výši pojistné hodnoty pojištěného majetku, jen bylo-li to ujednáno.

K § 2544 a § 2545:

Navržená ustanovení přejímají § 40 a § 41 platného zákona. V ustanovení § 2544 o přepojištění se navrhuje odstranit nedostatky spočívající jednak v tom, že platná úprava neřeší případ, kdy návrh na snížení pojistné částky při současném poměrném snížení pojistného podává pojistitel a návrh není pojistníkem přijat (srov. § 40 odst. 2 platného zákona), jednak v tom, že není pamatováno na případ přepojištění za současného ujednání jednorázového pojistného.

Pododdíl 9

Pojištění právní ochrany

§ 2546

(1) Smlouvou o pojištění právní ochrany se pojistitel zavazuje v ujednaném rozsahu hradit náklady pojištěného spojené s uplatněním jeho práva a poskytovat služby s tím spojené.

(2) Bylo-li pojištění právní ochrany ujednáno ve smlouvě uzavřené pro více pojistných nebezpečí (sdružená pojistná smlouva), je ujednání platné, uvede-li se ve zvláštní části pojistné smlouvy, kde se ujedná obsah a rozsah pojištění právní ochrany, jakož i výše pojistného za pojištění právní ochrany.

(3) Pojištění právní ochrany lze ujednat pouze jako pojištění škodové.

§ 2547

K ujednáním omezujícím svobodu pojištěného ve výběru zástupce se nepřihlíží.

§ 2548

Pojistitel zajistí, aby

- a) žádný z jeho zaměstnanců, které pověřil vyřizováním práv z pojištění právní ochrany nebo právním poradenstvím v tomto odvětví soukromého pojištění, nevykonával současně obdobnou činnost v jiném pojistném odvětví provozovaném pojistitelem, který smlouvu o pojištění právní ochrany uzavřel; to platí i v případě, provozuje-li tuto obdobnou činnost v jiném pojistném odvětví jiný pojistitel provozující neživotní pojištění, který je ve vztahu k pojistiteli, který uzavřel smlouvu o pojištění právní ochrany, osobou ovládanou nebo ovládající,
- b) vyřizování práv z pojištění prováděla osoba na pojistiteli nezávislá, uvedená ve smlouvě,

- c) osoba, která má na to podle smlouvy právo, měla okamžikem vzniku práva na pojistné plnění možnost vybrat si zástupce k ochraně svých zájmů.

§ 2549

(1) Pojistitel je povinen uzavřít s pojistníkem rozhodčí smlouvu pro řešení sporů vyplývajících z pojištění právní ochrany. Na právo domáhat se uzavření rozhodčí smlouvy musí být pojistník v pojistné smlouvě upozorněn.

(2) Dojde-li mezi pojistitelem a pojistníkem při řešení sporné záležitosti ke střetu zájmů nebo neshodě při urovnávání takové záležitosti, má pojistitel povinnost poučit pojistníka o jeho právu podle odstavce 1 a možnosti řešit spor v rozhodčím řízení.

§ 2550

Ustanovení § 2547 až 2549 se nepoužijí při

- a) pojištění právní ochrany týkajícím se provozu námořních plavidel nebo pojistných nebezpečí vznikajících v souvislosti s tímto provozem,
- b) zastupování pojištěného, je-li taková činnost současně vykonávána ve vlastním zájmu pojistitele v rámci pojištění odpovědnosti za škodu,
- c) pojištění právní ochrany poskytovaném pojistitelem jako doplněk k pojištění pomoci osobám v nouzi v průběhu cestování nebo pobytu mimo místa jejich bydliště.

K § 2546 až 2550:

Návrh přejímá obsah § 42 platného zákona, kterým byla do tuzemského práva promítnuta směrnice 87/344/EHS z 22. června 1987. Vzhledem k tomu, že § 42 platného zákona slučuje v šesti odstavcích různorodé skutkové podstaty, navrhuje ze systematických důvodů a v zájmu přehlednosti do pěti samostatných paragrafů.

Pododdíl 10
Pojištění odpovědnosti

§ 2551

(1) Z pojištění odpovědnosti má pojištěný právo, aby za něho pojistitel v případě pojistné události nahradil poškozenému škodu, popřípadě i jinou újmu, v rozsahu a ve výši určené právním předpisem, vznikla-li povinnost k náhradě pojištěnému.

(2) Poškozenému vzniká právo na plnění proti pojistiteli, jen bylo-li to ujednáno, anebo stanoví-li tak zvláštní zákon.

(3) Pojištění lze ujednat jen jako pojištění škodové.

§ 2552

(1) Pojištěný oznámí bez zbytečného odkladu pojistiteli vznik škodné události, skutečnost, že proti němu poškozený uplatnil právo na náhradu a vyjádří se ke své povinnosti nahradit vzniklou škodu, popřípadě újmu, k požadované náhradě a k její výši.

(2) Pojištěný oznámí pojistiteli bez zbytečného odkladu i to, že proti němu bylo v souvislosti se škodnou událostí zahájeno řízení před orgánem veřejné moci nebo rozhodčí řízení; zároveň mu sdělí, kdo je jeho právním zástupcem a zpraví pojistitele o průběhu i výsledcích řízení. V řízení o náhradě postupuje pojištěný v souladu s pokyny pojistitele; náklady řízení hradí pojištěnému pojistitel.

§ 2553

Pojistitel má právo škodnou událost za pojištěného projednávat, jakmile mu byla oznámena. Pojistitel má právo vyžadovat od poškozeného údaje uvedené v § 2478 odst. 3.

§ 2554

Pojistitel má právo zjišťovat při šetření škodné události údaje o zdravotním stavu nebo o příčině smrti poškozeného, udělí-li mu k tomu poškozený nebo jiná oprávněná osoba souhlas; § 2519 se použije obdobně.

§ 2555

(1) Nebyl-li ujednán limit pojistného plnění, hradí pojistitel poškozenému škodu, popřípadě jinou újmu, v plné výši. Nahradil-li pojištěný škodu nebo újmu, na niž se vztahuje pojištění, má proti pojistiteli právo na náhradu až do výše, do které by jinak byl povinen plnit poškozenému pojistitel.

(2) Ujedná-li pojistitel s poškozeným, že mu poskytne, jde-li o práva s povahou opakovaného plnění, jako jsou zejména právo na náhradu ztráty na výdělků nebo nákladů na výživu pozůstalých, jednorázovou náhradu ve výši určené s použitím pojistně matematických metod, vyrovnají se jednorázovou výplatou tato veškerá již vzniklá i budoucí práva.

§ 2556

(1) Způsobil-li pojištěný škodnou událost pod vlivem požití alkoholu nebo použití návykové látky nebo přípravku takovou látku obsahujícího, má pojistitel proti němu právo na náhradu toho, co za něho plnil.

(2) Právo podle odstavce 1 pojistitel nemá, obsahoval-li alkohol nebo návykovou látku lék, který pojištěný užil způsobem, který pojištěnému předepsal lékař, a neupozornil-li lékař nebo výrobce léku poškozeného, že v době působení léku nelze vykonávat činnost, v jejímž důsledku způsobil škodnou událost.

§ 2557

Souvisí-li pojištění s vlastnickým právem k věci, platí § 2503 obdobně.

K § 2551 až § 2557:

Navrhuje se převzít obsah ustanovení § 43 až 46 platného zákona s drobnějšími systematickými a stylistickými úpravami. Protože osnova opouští označení povinnosti nahradit škodu výrazem »odpovědnost za škodu«, ponechává se sice v názvu pododdílu i v základním ustanovení § 2551 označení »pojištění odpovědnosti«, což neruší tradiční označení tohoto pojišťovacího institutu, ba se s ním více shoduje (§ 115 zák. č. 145/1934 Sb.), ale ani nepopírá fakt, že se pojištění nemusí vztahovat jen na povinnost hradit škodu, nicméně - pokud jde o pojištěného - drží se stejná dikce jako v jiných ustanoveních osnovy a mluví se o jeho povinnosti nahradit škodu (popřípadě jinou újmu). Jinak se ponechává dosavadní úprava beze změn.

Pododdíl 11

Pojištění úvěru nebo záruky

§ 2558

(1) Pojištění úvěru se sjednává na ochranu před majetkovými důsledky, které mohou pojištěnému vzniknout tím, že dlužník určený v pojistné smlouvě nesplácí úvěr, popřípadě z jiného ujednaného důvodu.

(2) Pojištění záruky se sjednává pro případ plnění z ručitelského závazku pojištěného, propadnutí kauce či jistoty, anebo plnění z kauce či jistoty nebo z jiného obdobného ujednaného důvodu.

(3) Pojištění úvěru nebo záruky lze ujednat jen jako pojištění škodové.

§ 2559

Neoznámí-li osoba, které vzniklo na pojistné plnění právo, pojistiteli vznik škodné události ve lhůtě ujednané v smlouvě, soud právo na pojistné plnění nepřizná, namítne-li pojistitel opožděné oznámení škodné události; ustanovení § 2490 odst. 2 se nepoužije.

§ 2560

Při pojištění úvěru se státní podporou nejsou dotčena ustanovení zvláštního zákona.

Pododdíl 12

Pojištění finančních ztrát

§ 2561

Předmětem pojištění finančních ztrát jsou vynaložené náklady, které vznikly v důsledku škodné události, nebo ušlý zisk, anebo jiné finanční ztráty určené ve smlouvě.

K § 2558 až § 2561:

Bez zásadních obsahových změn se navrhuje převzít úpravu § 47 a 48 platného zákona. Navrhuje se však netrvat nadále na donucujícím ustanovení § 48 odst. 2 platného zákona, podle něhož lze pojištění finančních ztrát ujednat jen jako pojištění škodové, neboť se tím zbytečně omezuje autonomie vůle stran. Je zejména věcí podnikatelského uvážení pojistitele, jak se rozhodne určitá pojistná nebezpečí pojistit.

Sázka

§ 2562

(1) Sázkou se alespoň jedna strana zavazuje vůči druhé plnit výhru, ukáže-li se nesprávným její tvrzení o skutečnosti stranám neznámé nebo ukáže-li se tvrzení druhé strany o této události správným.

(2) Má-li strana, jejíž tvrzení se ukáže správným, jistotu o výsledku a zatají-li to druhé straně, je sázka neplatná.

§ 2563

Nebyla-li výhra dána, nemůže ji vyhrávající strana vymáhat.

§ 2564

(1) Byla-li výhra dána, nemůže ji prohrávající strana vymáhat zpět.

(2) Byla-li prohrávající stranou osoba s nedostatečnými duševními anebo rozumovými schopnostmi, odstavec 1 se nepoužije.

§ 2565

Byla-li dána výhra vzhledem k okolnostem případu a postavení i možnostem stran zjevně přemrštěná, může ji soud na návrh prohrávající strany přiměřeně snížit.

§ 2566

Vymáhat nelze ani pohledávku ze zápůjčky nebo úvěru poskytnutých vědomě k sázce. To neplatí, dala-li zápůjčku nebo úvěr osoba s nedostatečnými duševními nebo rozumovými schopnostmi.

§ 2567

Pohledávka ze sázky nebo ze zápůjčky či úvěru poskytnutých vědomě k sázce, kterou nelze vymáhat, nemůže být ani platně zajištěna. Byl-li dluh odpovídající takové pohledávce uznán, nepřihlíží se k tomu.

§ 2568

Ustanovení o sázce se nepoužijí, byla-li v souvislosti s podnikáním stran ujednána smlouva o dodávce movité věci tak, že věc nemá být dodána, ale má být zaplacen jen rozdíl mezi smlouvenou cenou a mezi tržní nebo burzovní cenou v době dodání. To platí i tehdy, nebylo-li dodání věci smlouvou přímo vyloučeno, ale z poměrů, které musí být stranám známy, je zřejmé, že se stranám jedná jen o získání takového rozdílu.

§ 2569

Ustanovení o sázce se nepoužijí, byla-li smlouva uzavřena na burze.

Hra

§ 2570

O hře platí ustanovení o sázce obdobně; jedná-li se však o hru vyžadující pouze zručnost nebo tělesná cvičení obou stran, použije se z ustanovení o sázce jen § 2564.

§ 2571

Los

O losu platí ustanovení o sázce obdobně. Tato ustanovení se však nepoužijí, má-li být losem rozhodnut spor, rozdělena společná věc, anebo rozhodnuto hlasování.

§ 2572

Společné ustanovení

Ustanovení o nevymahatelnosti pohledávek ze sázky, hry nebo losu a ustanovení o pravomoci soudu výhru snížit se nepoužijí na pohledávky ze sázky, hry nebo loterie provozovaných státem nebo podléhajících úřednímu povolení.

K § 2562 až 2572:

Dosavadní kusou úpravu sázky, hry a losu se navrhuje nahradit úpravou podrobnější, odpovídající klasickému pojetí i některým moderním trendům v soudobém zákonodárství.

Sázka je smlouva, kterou se alespoň jedna ze stran zavazuje plnit cenu nebo výhru v závislosti na pravdivosti tvrzení o skutečnosti stranám neznámé. Při hře plnění jedné strany závisí na výsledku činnosti stran, přičemž mezi činností a plněním není vztah ekvivalence. Jedná-li se o los, pak strana, která los vydala, slibuje držiteli losu plnění, bude-li los tažen.

Navrhuje se podrobněji upravit sázku a v úpravě hry a losu na úpravu sázky více méně jen odkázat s úpravou případných odchylek.

Podle tradičního pojetí jsou vymahatelné pohledávky vzniklé ze sázek, her a loterií provozovaných státem nebo úředně povolenými podniky, zatímco v ostatních případech se jedná o pohledávky naturální.

Toto základní schéma osnova navrhuje zachovat, avšak přece jen se zároveň navrhuje je po vzoru některých novějších kodexů (italského, nizozemského, québeckého aj.) poněkud zjemnit.

Podstata naturální pohledávky je v tom, že ji nelze vymáhat. Je-li však naturální dluh splněn dobrovolně, nelze plnění vymáhat zpět. V té souvislosti se obecně navrhuje, aby soud mohl moderovat výhru dobrovolně zaplacenou, byla-li sjednána v přemrštěné výši, a aby tedy mohl i zavázat vyhrávající stranu k částečnému vrácení toho, co vírou získala. Mimoto se navrhuje vůbec vyloučit nemožnost požadovat vrácení výhry, je-li druhá strana omezena v rozumových schopnostech.

Na hru a los mají být použita ustanovení o sázce obdobně. U tohoto obdobného použití má však být vyloučena aplikace ustanovení o naturálních pohledávkách pro ty hry, u nichž se vyžadují pouze zručnost nebo tělesná cvičení obou stran (obdobnou úpravu mají např. zákoníky španělský, italský, nizozemský a CCQ).

Rovněž se navrhuje vyloučit aplikaci ustanovení o sázkách pro diferenční a burzovní obchody.

Díl 15

Závazky z právního jednání jedné osoby

Oddíl 1

Veřejný příslib

Pododdíl 1

Příslib odměny

§ 2573

Příslib odměny za nějaký výkon učiněný vůči osobě blíže neurčené zavazuje příslibujícího, byl-li příslib veřejně vyhlášen.

§ 2574

(1) Nezřekl-li se příslibující práva veřejný příslib odvolat, může jej odvolat před provedením výkonu v téže formě, v jaké byl veřejný příslib učiněn; není-li to možné, pak ve formě stejně účinné.

(2) Odvolání není účinné vůči tomu, kdo výkon již byl se zřetelem k veřejnému příslibu provedl, jestliže v té době o odvolání nevěděl ani nemusel vědět.

§ 2575

(1) Splní-li podmínky veřejného příslibu několik osob, náleží odměna tomu, kdo výkon provedl nejdříve, ledaže z veřejného příslibu plyne jiná vůle příslibujícího.

(2) Splní-li podmínky veřejného příslibu několik osob současně, rozdělí příslibující mezi ně odměnu rovným dílem, ledaže z veřejného příslibu plyne jiná vůle příslibujícího.

(3) Odstavec 2 nebrání dohodě odměněných o jiném rozdělení odměny, a není-li takové dohody, právu každého z odměněných požadovat vůči ostatním takové části odměny, která odpovídá poměru, v jakém se na dosaženém výsledku podílel.

Pododdíl 2
Vypsání ceny

§ 2576

(1) Přislíbujícím se odměna vypsáním ceny za výkon co možná nejlepší, je veřejný příslib platný, uvede-li se v něm také doba, po kterou se lze o cenu ucházet.

(2) Není-li dále stanoveno jinak, platí o vypsání ceny ustanovení o příslibu odměny.

§ 2577

(1) Vypsání ceny lze odvolat jen ze závažných důvodů.

(2) Odvolal-li příslibující vypsání ceny, odškodní přiměřeně toho, kdo před odvoláním podmínky veřejného příslibu alespoň zčásti splnil. Upozornění na toto právo uvede příslibující v odvolání, neučinil-li tak již při vypsání ceny.

§ 2578

Neuvedl-li příslibující při vypsání ceny, kdo posoudí splnění podmínek veřejného příslibu a podle jakých měřítek a kdo a v jaké lhůtě provede ocenění, posoudí a ocení splnění podmínek příslibující sám.

K § 2573 až 2578:

Návrh úpravy veřejného příslibu vychází z tradičního pojetí veřejného příslibu absolutního (vypsání odměny) a relativního (vypsání ceny).

V prvním případě se jedná o vypsání odměny za výkon absolutně dosažitelný (nález ztracené věci, odhalení pachatele trestného činu). Vzhledem k tomu může o právu na odměnu, neshodnou-li se příslibující a ten, kdo výkon provedl, rozhodnout soud, neboť vyřešení zadání veřejného příslibu je jedno.

Naproti tomu se při relativním veřejného příslibu jedná o případ, kdy se řešení naskýtá neurčitý počet (např. projekt určité budovy nebo návrh její výzdoby apod.) a při vyhodnocení výkonů se jedná o nalezení řešení co možná nejlepšího, takového, které příslibujícímu co nejlépe vyhovuje. Proto výběr nejlepšího řešení náleží příslibujícímu, ačli ovšem nestanovil podmínky, podle nichž má být vyhodnocení provedeno. Vyhodnocení příslibujícího, bylo-li

provedeno podle stanovených podmínek, nemůže soud co do výsledku přezkoumávat. Podmínkou platnosti relativního veřejného příslibu je určení doby, po kterou se lze o cenu ucházet. To je nezbytné, protože jinak by příslibující mohl vyhodnocení došlých řešení odkládat s poukazem, že v budoucnu může dojít návrh řešení ještě lepšího.

Platný občanský zákoník upravuje relativní veřejný příslib v § 847 až 849 jako veřejnou soutěž. Takto zvolená úprava má své kořeny v někdejší občanském zákoníku z r. 1950, který v rámci veřejného příslibu (§ 506 až 508) upravil v ust. § 508 odst. 2 také veřejnou soutěž s odůvodněním v důvodové zprávě, že se tak "děje k podpoře pracovní soutěživosti, která je důležitým činitelem v socialistickém podnikání". Pod vlivem této teze a v jejím duchu upravil občanský zákoník z r. 1964 jen veřejnou soutěž, již mohly vyhlašovat pouze socialistické organizace. Platná občanskoprávní úprava odděluje veřejnou soutěž a veřejný příslib od účinnosti novely č. 509/1991 Sb., která oba instituty recipovala do občanského zákoníku ze zrušeného zákoníku mezinárodního obchodu, aniž odstranila některé deformace. Proto se osnova vrací k tradičnímu řešení a navrhuje upravit obě formy veřejného příslibu tak, že vypsání odměny představuje úpravu obecnou a pro účely vypsání ceny se stanovují nezbytné odchylky. (Označení "veřejná soutěž" nemůže být zachováno, neboť veřejná soutěž představuje jiný institut.) Zvláštní úprava zadávání veřejných zakázek není návrhem této úpravy dotčena.

Oddíl 2 Slib odškodnění

§ 2579

(1) Slibem odškodnění se slibující zavazuje nahradit příjemci slibu škodu, vznikne-li mu z jeho určitého jednání, o něž ho slibující žádá a k němuž příjemce slibu není povinen.

(2) Slib odškodnění vyžaduje písemnou formu.

§ 2580

(1) Závazek slibujícího vzniká doručením prohlášení slibujícího příjemci slibu.

(2) Příjemce slibu uskuteční jednání, o něž ho slibující žádá, jen zavázal-li se k němu.

§ 2581

Slibující nahradí náklady a veškerou škodu, které příjemci slibu vzniknou v souvislosti s jednáním, o něž jej slibující požádal.

§ 2582

Příjemce slibu učiní včas na účet slibujícího taková opatření, aby rozsah škody byl co nejmenší.

K § 2579 až 2582:

Návrh ustanovení o slibu odškodnění je převzat z platného obchodního zákoníku (§ 725 až 728).

Hlava III
Závazky z deliktů

Díl 1
Náhrada majetkové a nemajetkové újmy

Oddíl 1
Základní ustanovení

§ 2583

(1) Povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje povinnost k náhradě majetkové újmy (škoda). Nebyla-li povinnost odčinit nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen stanoví-li to zvlášť zákon.

(2) Podle ustanovení o vzniku povinnosti k náhradě škody se obdobně posoudí vznik povinnosti odčinit i nemajetkovou újmu.

§ 2584

Škůdce je povinen nahradit škodu bez ohledu na své zavinění jen v případech stanovených zvlášť zákonem.

§ 2585

Oznámí-li někdo, že svoji povinnost k náhradě škody vůči jiným osobám vylučuje nebo omezuje, nepřihlíží se k tomu. Učiní-li to však ještě před vznikem škody, může být takové oznámení posouzeno jako varování před nebezpečím.

§ 2586

Nepřihlíží se k ujednání předem vylučujícímu nebo omezujícímu povinnost nahradit újmu způsobenou člověku na jeho přirozených právech.

§ 2587

(1) Ujednání předem vylučující nebo omezující povinnost nahradit újmu způsobenou úmyslně nebo z hrubé nedbalosti je neplatné.

(2) Vůči slabší straně nelze vůbec předem omezit nebo vyloučit povinnost nahradit újmu; opačná ujednání jsou neplatná.

§ 2588

(1) V případech, kdy zákon zakazuje ujednání předem vylučující nebo omezující povinnost k náhradě újmy, se práva na náhradu nelze ani platně vzdát.

(2) Kdo pro sebe přijal nebezpečí oběti, byť tak učinil za takových okolností, že to lze považovat za neprozřetelné, nevzdal se tím práva na náhradu proti tomu, kdo újmu způsobil.

k § 2583 až 2588:

Návrh ustanovení o náhradě majetkové újmy (škody) i jiné újmy vychází ze zdejší tradice, a to i z tradice úpravy v obecném zákoníku občanském, ale s poučením z novějších vývojových trendů, patrných zejména z návrhu Principů evropského deliktního práva (PETL) vypracovaných Evropskou skupinou pro deliktní právo v r. 2005, z vývoje příslušné partie německého občanského zákoníku (§ 823 a násl. BGB), z obsahu občanského zákoníku Québecu (§ 1457 a násl. CCQ) i z návrhu novely rakouského deliktního práva. S přihlédnutím k těmto normativním i nenormativním textům, ale i v návaznosti na tradici starého obecného občanského zákoníku se navrhuje rozejít se zcela s pojetím institutu náhrady škody v duchu primitivního materialismu, podle něhož se poškozenému hradí výlučně škoda majetková.

Jako základní východisko se formuluje povinnost nahradit újmu způsobenou škůdcem zaviněně, přičemž zavinění z nedbalosti je presumováno. V další části osnovy se přejímá konstrukce § 420 odst. 3 platného občanského zákoníku, podle něhož se škůdce zproští povinnosti nahradit škodu, prokáže-li, že škodu nezavinil. Presumpce zavinění se však netýká ani hrubé nedbalosti, ani úmyslu: dovolá-li se jich poškozený, musí takový stupeň škůdce zavinění dokázat. Tyto zásady charakterizují obecnou úpravu povinnosti k náhradě škody, z níž se pro odůvodněné případy navrhuje upravit cestou výjimek některé případy zvláštní.

Osnova sice vychází nadále z koncepce, že se zásadně hradí majetková újma (škoda), zatímco nemajetková újma jen v případech zvlášť dále stanovených, ale případy, kdy poškozenému vznikne právo na náhradu - resp. odčinění - nemajetkové újmy, jsou pojaty dosti široce. Obecné předpoklady vzniku povinnosti hradit škodu však mají platit i pro vznik povinnosti odčinit nemajetkovou újmu. Proto také většina ustanovení tohoto dílu setrvává na pojmu »škoda« s tím, že totéž platí i pro nemajetkovou újmu, plyne-li z právního řádu povinnost odčinit ji.

Protože osnova nepřejímá obecné pravidlo socialistického práva, že neplatné jsou všechny dohody, kterými se někdo vzdává práva, které má vzniknout teprve v budoucnosti, vylučuje se speciálně možnost platně se zprostit povinnosti hradit škodu individuálním prohlášením samotného škůdce. Pokud se jedná o škodu způsobenou úmyslně, z hrubé nedbalosti, anebo o poškození přirozených práv člověka, vylučuje se možnost poškozeného vzdát se platně práva na náhradu takových škod předem, ať již jeho prohlášením samostatně učiněným, nebo úmluvou s potenciálním škůdcem. Návrhem zvláštního opatření (převzatého z čl. 1474 odst. 2 CCQ) je obecně chráněna slabší strana. Rovněž návrh ustanovení, podle něhož vzetí na sebe

rizika oběti nelze považovat za vzdání se práva na náhradu škody, se inspiruje občanským zákoníkem Québecu (čl. 1477 odst. 2).

Prevence

§ 2589

(1) Každý je povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k újmě na zdraví nebo ke škodě na majetku jiného nebo k poškození přírody nebo životního prostředí. Kdo se tak nechová, ač to vyžadují okolnosti případu nebo zvyklosti, nese škodlivý následek, který z toho vznikl, a nahradí vzniklou škodu.

(2) Povinnost zakročit na ochranu jiného má ten, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo kdo má nad ní kontrolu, nebo odůvodňuje-li to povaha vztahu mezi stranami. Stejná povinnost vzniká, vybízí-li k zakročení závažnost újmy a nebrání-li zákroku důležitá okolnost.

§ 2590

Kdo porušil právní povinnost nebo kdo mohl a měl vědět, že ji poruší, oznámí to bez zbytečného odkladu osobě, které z toho může vzniknout škoda, a upozorní ji na možné důsledky. Nesplní-li oznamovací povinnost, nahradí škodu, které tím bylo možné zabránit.

§ 2591

(1) Komu újma hrozí, zakročí k jejímu odvrácení způsobem přiměřeným okolnostem. Neučiní-li to, nese ze svého, čemu mohl zabránit.

(2) Jedná-li se o vážné ohrožení, může ohrožený požadovat, aby soud uložil vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící újmy.

K § 2589 až 2591:

Návrh obecných ustanovení o předcházení škodám vychází z klasické zásady *neminem laedere*. Jedná se o obecnou prevenční povinnost kodifikovanou již dnes v občanském zákoníku (§ 415). Příliš široké vymezení v dosavadním § 415 platného občanského zákoníku je však korigováno zohledněním zahraničních vzorů, zejména Principů evropského deliktního práva. Rozlišují se tudíž prevenční povinnost vznikající při vyvolání nebezpečí vzniku škody aktivním postupem (konáním) určité osoby, která nastupuje obecně jako bezvýjimečná, a proti tomu případy, kdy nebezpečí škody tkví v jiné příčině a kdy není věcně odůvodněno ukládat zakročovací povinnost jako obecnou, ale jen pro blíže vymezené situace. Doplněno je ustanovení o škůdcově notifikační povinnosti, která má poškozenému umožnit, aby sám mohl učinit opatření minimalizující dopad škodné události do jeho majetkové sféry. Z platné občanskoprávní úpravy je převzato ust. § 417 občanského zákoníku, dle kterého je i ten, komu škoda hrozí, povinen zakročit k jejímu odvrácení přiměřeným způsobem, a nikoli trpně

přihlížet, jak vzniká a zvětšuje se. Zároveň se zdůrazňuje pojetí subjektivní odpovědnosti jako základní konstrukce s tím, že škodu, kterou nezavinil, je škůdce povinen hradit jen ve zvlášť upravených případech.

§ 2592

Náhoda

Škodu způsobenou náhodou nahradí ten, kdo dal ze své viny k náhodě podnět, zejména tím, že poruší příkaz nebo poškodí zařízení, které má nahodilě škodě zabránit.

K § 2592:

Ustanovení o povinnosti nahradit škodu způsobenou náhodou v platné úpravě chybělo a právní praxe musela dosud vycházet z obecné zásady casum sentit dominus, která vyvolává některé aplikační potíže. Proto se navrhuje výslovná úprava této právní otázky s tím, že základem je pojetí formulované ve vládním návrhu občanského zákoníku z r. 1937, které respektuje klasické konstrukce obsažené ve standardních evropských kodexech.

§ 2593

Nutná obrana

Kdo brání sebe nebo jiného proti neoprávněnému útoku, který hrozí, anebo již nastal a trvá, není povinen nahradit útočnickovi škodu z toho vzniklou, byla-li obrana vzhledem k povaze a nebezpečnosti útoku vedena úsilím a prostředky, které by se osobě v postavení bránícího nemohly jevit jako zjevně nepřiměřené. Překročí-li obránce tyto meze, rozdělí se škodlivý následek přiměřeně mezi útočníka i obránce.

§ 2594

Krajní nouze

(1) Kdo odvrací od sebe nebo od jiného nebezpečí škody přímo hrozící osobě nebo majetku, ač takové nebezpečí nevyvolal, nehradí škodu z toho vzniklou. To neplatí, bylo-li podle rozumného předpokladu možné odvrátit nebezpečí jiným způsobem nebo způsobil-li se tím následek nepoměrně závažnější, než jaký hrozil, ledaže by ke škodě došlo i jinak.

(2) Odstavec 1 se nepoužije, byl-li někdo povinen hrozící nebezpečí snášet, anebo lze-li po něm slušně žádat, aby se odvracení nebezpečí zdržel.

§ 2595

Při posouzení, zda někdo jednal v nutné obraně, anebo v krajní nouzi se přihlédne i k omluvitelnému vzrušení mysli toho, kdo odvracel útok nebo jiné nebezpečí.

§ 2596

Kdo odvracel hrozící škodu, má právo na náhradu účelně vynaložených nákladů a na náhradu škody, kterou přitom utrpěl, i proti tomu, v jehož zájmu jednal, nanejvýš však v rozsahu přiměřeném tomu, co odvrátil.

K § 2593 až 2596:

Vyloučení odpovědnosti při škodách způsobených při nutné obraně nebo v krajní nouzi náleží ke standardním občanskoprávním úpravám. Osnova přitom opouští některá zjednodušení, typická pro platné pojetí v § 417 a 418 dnešního občanského zákoníku.

Oddíl 2

Povinnost nahradit škodu

Pododdíl 1

Obecná ustanovení

§ 2597

(1) Každý je povinen nahradit škodu, kterou způsobil zaviněným porušením právní povinnosti jinému.

(2) Má se za to, že ten, kdo způsobil jinému škodu, zavinil její vznik vlastní nedbalostí

§ 2598

(1) Nejedná-li škůdce, jak lze od každé osoby průměrných vlastností v soukromém styku důvodně očekávat, má se za to, že jedná s hrubou nedbalostí.

(2) Dá-li škůdce najevo zvláštní znalost, dovednost nebo pečlivost, anebo zaváže-li se škůdce činnosti, k níž je zvláštní znalosti, dovednosti nebo pečlivosti zapotřebí, a neuplatní-li tyto zvláštní vlastnosti, má se za to, že jedná s hrubou nedbalostí.

§ 2599

(1) Použil-li provozovatel určité činnosti zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka, nahradí škodu způsobenou některým z těchto pomocníků při plnění jeho úkolu.

(2) Zavázal-li se někdo k samostatnému provedení činnosti, nepovažuje se za pomocníka podle odstavce 1 a provozovatel za něho odpovídá, jen pokud ho vybral nepečlivě nebo na něho dostatečně nedohlížel

§ 2600

Škodu nahradí i ten, kdo ji způsobil úmyslným jednáním proti dobrým mravům; vykonával-li však své právo, je povinen k náhradě, jen sledoval-li jako hlavní účel poškození jiného.

§ 2601

(1) Kdo způsobil škodu porušením povinnosti ze smlouvy, zproští se povinnosti škodu nahradit, prokáže-li, že mu ve splnění povinnosti zabránila dočasně nebo trvale vyšší moc jako mimořádná nepředvídatelná a neodvratitelná překážka, vzniklá nezávisle na jeho vůli.

(2) Smluvní stranu nezproští povinnosti k náhradě škody překážka vzniklá z jejích osobních poměrů, překážka nastala až v době, kdy byla s plněním v prodlení, ani překážka, kterou byla podle smlouvy povinna překonat.

K § 2597 až 2601:

Návrh obecné úpravy povinnosti hradit škodu vychází ze subjektivního pojetí. Podle této koncepce je povinen k náhradě škody ten, kdo škodu způsobil zaviněným porušením vlastní právní povinnosti, přičemž, prokáže-li poškozený ostatní podmínky vzniku povinnosti škůdce nahradit škodu, škůdcovo zavinění se předpokládá (zákonný předpoklad zavinění se vztahuje jen k nedbalostní formě). Zvláštním ustanovením se pamatuje na případy, kdy škoda vznikne z činu škůdcova pomocníka.

Osnova rozlišuje zavinění vzniku škody v případech odpovědnosti smluvní a mimosmluvní.

Pro případ mimosmluvní odpovědnosti se vyvratitelná domněnka nedbalosti konstruuje tak, že nedbale jedná, kdo nejedná tak pečlivě a s takovými vědomostmi a dovednostmi, jaké lze od osoby průměrných vlastností v soukromém styku obvykle očekávat. Dá-li však určitá osoba najevo zvláštní znalost či dovednost, anebo se zaváže k činnosti, k níž je zapotřebí zvláštní znalosti, dovednosti nebo pečlivosti, dopouští se nedbalosti, nevykazuje-li tyto vlastnosti.

Naproti tomu pro případy škod způsobených porušením smluvní povinnosti se vyžaduje, aby škůdce prokázal, že mu splnění povinnosti, k níž se smluvně zavázal, zabránila mimořádná překážka, kterou při vynaložení řádné péče nemohl ani předvídat, ani odvrátit a která nemá původ v jeho osobních poměrech. V těchto případech je tedy nedbalost spojena i se situací, kdy škůdce porušil povinnost, protože mu v jejím splnění zabránila překážka, kterou alespoň měl a mohl předvídat a odstranit.

Zachována je konstrukce povinnosti nahradit škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům, jak je obsažena v platném občanském zákoníku (§ 424); tato úprava se však nechápe jako zvláštní případ, jak je tomu dosud, ale jako případ obecný, protože i kategorie dobrých mravů je obecnou kategorií soukromého práva, z níž soukromé právo jako celek vychází.

Škoda způsobená několika osobami

§ 2602

(1) Je-li k náhradě škody zavázáno několik škůdců, nahradí škodu společně a nerozdílně. Je-li některý škůdce povinen hradit škodu podle zvláštního zákona jen v rozsahu své účasti na škodlivém následku, je zavázán s ostatními škůdci společně a nerozdílně jen v tomto rozsahu.

(2) Jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, může soud rozhodnout, že škůdci nahradí škodu podle své účasti na škodlivém následku; takto nelze rozhodnout, pokud se některý škůdce vědomě účastnil na způsobení škody jiným škůdcem nebo je podněcoval či podporoval nebo pokud lze připsat celou škodu každému škůdci, byť jednali nezávisle, nebo odpovídá-li škůdce za škodu způsobenou pomocníkem a vznikla-li povinnost k náhradě také pomocníkovi.

§ 2603

Kdo je povinen k náhradě škody společně a nerozdílně s jinými, vypořádá se s nimi podle účasti na způsobení vzniklé škody.

§ 2604

Varianta I:

Kdo je povinen k náhradě škody způsobené jinou osobou, má proti ní postih.

Varianta II:

Kdo je povinen k náhradě škody zaviněné jinou osobou, má proti ní postih.

§ 2605

Zavinění poškozeného

Vznikla-li škoda nebo zvětšila-li se také následkem okolností, které se přičítají poškozenému, povinnost škůdce nahradit škodu se poměrně sníží. Převažují-li však výrazným způsobem okolnosti, které jdou k tíži jedné či druhé strany, škoda se nedělí.

§ 2606

Obohatil-li se škůdce na úkor poškozeného protiprávním činem nebo na základě jiné skutečnosti, která způsobila škodu, je škůdcovo obohacení i po promlčení práva poškozeného na náhradu škody bezdůvodné. Promlčí-li se právo poškozeného na náhradu škody, může se poškozený domáhat, aby mu škůdce vydal, co získal, podle ustanovení o bezdůvodném obohacení.

K § 2602 až 2606:

Návrh ustanovení o právních důsledcích situací, kdy škodu způsobí více škůdců, anebo kdy se na vzniku škody podílí poškozený, vychází z dosavadní úpravy a z evropských standardů.

Pododdíl 2
Zvláštní ustanovení

Škoda způsobená tím, kdo nemůže posoudit následky svého jednání

§ 2607

(1) Způsobí-li škodu osoba nesvéprávná, anebo osoba stížená duševní poruchou, nahradí škodu ten, kdo nad takovou osobou měl vykonávat dohled. Je-li k náhradě škody povinen i sám škůdce, platí § 2602.

(2) Kdo měl vykonávat dohled, zproští se povinnosti k náhradě škody, prokáže-li, že škoda nevznikla z činu, který lze jinak považovat za protiprávní, nebo že náležitý dohled nezanedbal.

§ 2608

(1) Osoba nesvéprávná, anebo osoba stížená duševní poruchou, nahradí škodu, byla-li s to předvídat následky svého jednání.

(2) Poškozenému náleží náhrada škody i tehdy, nebránil-li se škůdci ze šetrnosti k němu, anebo je-li to spravedlivé se zřetelem k majetkovým poměrům škůdce a poškozeného.

§ 2609

Kdo se uvede vlastní vinou do takového stavu, že není s to ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, nahradí škodu v tomto stavu způsobenou. Společně a nerozdílně s ním nahradí škodu ti, kteří jej vlastní vinou do tohoto stavu přivedli.

K § 2607 až 2609:

Osnova vychází při návrhu úpravy náhrady škody způsobené těmi, kdo nedokáží posoudit následky svého jednání z pojetí v dosud platném občanském zákoníku (§ 422 a 423), oprošťuje ji však od některých nemístných zjednodušení. Tak se zejména navrhuje zvlášť stanovit, že poškozenému náleží náhrada škody i tehdy, nezakročil-li proti škůdci ze šetrnosti nebo ohleduplnosti (neboť škůdcem v těchto případech je nezletilý nebo člověk duševně nemocný nebo jednající v duševní poruše). Stejně tak se navrhuje zvlášť stanovit, že v těchto zvláštních situacích lze škůdce, který není s to posoudit následky svého jednání, zavázat k náhradě škody zavázat, odpovídá-li to principům spravedlnosti.

V případech, kdy osnova neuvádí zvláštní liberační důvody (např. 2431 nebo 2434) uplatní se možnost zprostit se povinnosti k náhradě podle obecných ustanovení.

§ 2610

Odpovědnost za osobu s nebezpečnými vlastnostmi

(1) Kdo se ujme osoby nebezpečných vlastností a bez její nutné potřeby jí poskytne útulek nebo jí svěří určitou činnost v domácnosti, provozovně či na jiném podobném místě, nahradí společně a nerozdílně s ní škodu způsobenou v takovém místě nebo při této činnosti někomu jinému nebezpečnou povahou takové osoby, ledaže o nebezpečných vlastnostech této osoby nevěděl, ani nemohl a neměl vědět.

(2) Odstavcem 1 nejsou dotčeny pracovněprávní předpisy, ani § 2607 a 2608.

K § 2610:

Jedná se klasickou culpa in eligendo, jejíž dosah je vzhledem k obecnému pojetí odpovědnosti za zaměstnance, zástupce či pomocníka i ke zvláštní úpravě povinnosti hradit škodu vzniklé z provozní činnosti či jiných zvláštních příčin, omezen na případy zbývající, na jejichž praktické řešení platná právní úprava nepamatuje.

Škoda z provozní činnosti

§ 2611

(1) Kdo provozuje obchodní závod nebo jiné zařízení, nahradí škodu, která z takového provozu vznikla, ať již byla způsobena vlastní provozní činností, věcí použitou při této činnosti nebo vlivem provozu na okolí.

(2) Povinnosti nahradit škodu se provozovatel zproští, pokud prokáže, že škodu způsobila vyšší moc, anebo že ji způsobil vlastním jednáním poškozený či jiná osoba, za niž provozovatel neodpovídá.

§ 2612

Ustanovení § 2607 se použije i na případ oprávněného provádění nebo zajištění prací, jimiž je jinému způsobena škoda na nemovitosti, anebo jimiž se držba nemovitosti znemožní nebo podstatně ztíží.

K § 2611 a 2612:

Ustanovení o povinnosti hradit škodu způsobenou provozní činností se přebírá z platného občanského zákoníku (§ 420a). Doplnuje se, po vzoru vládního návrhu občanského zákoníku z r. 1937 zvláštní ustanovení o odpovědnosti za škodu způsobenou na nemovitosti. Zároveň se

vypouští zvláštní úprava odpovědnosti za škodu vyvolanou povahou provozu zvláště nebezpečného (§ 432 platného občanského zákoníku), neboť tato úprava byla již v r. 1991 překryta úpravou odpovědnosti za škodu z provozní činnosti a ztratila své opodstatnění.

Škoda z provozu dopravních prostředků

§ 2613

V A R I A N T A I:

(1) Kdo provozuje dopravu, nahradí škodu vyvolanou zvláštní povahou tohoto provozu. Stejnou povinnost má rovněž provozovatel motorového vozidla, motorového plavidla, jakož i provozovatel letadla.

(2) Povinnosti nahradit škodu se nemůže provozovatel zprostit, byla-li škoda způsobena okolnostmi, které mají původ v provozu. Jinak se zprostití, prokáže-li, že škodě nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat.

V A R I A N T A II:

(1) Kdo provozuje dopravu, nahradí škodu vyvolanou zvláštní povahou tohoto provozu. Stejnou povinnost má rovněž provozovatel vozidla, plavidla, jakož i provozovatel letadla.

(2) Povinnosti nahradit škodu se nemůže provozovatel zprostit, byla-li škoda způsobena okolnostmi, které mají původ v provozu. Jinak se zprostití, prokáže-li, že škodě nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat.

§ 2614

Je-li dopravní prostředek v opravě, považuje se za jeho provozovatele osoba, která dopravní prostředek převzala k opravě.

§ 2615

Místo provozovatele nahradí škodu ten, kdo použije dopravního prostředku bez vědomí nebo proti vůli provozovatele. Provozovatel nahradí škodu společně a nerozdílně s ním, pokud mu takové užití dopravního prostředku z nedbalosti umožnil.

§ 2616

Nelze-li provozovatele určit, platí, že jím je vlastník dopravního prostředku.

§ 2617

Provozovatel nahradí škodu způsobenou na zdraví i na věci; škodu způsobenou odcizením nebo ztrátou věci, však nahradí jen, neměl-li poškozený možnosti věc opatrovat.

§ 2618

Střetnou-li se provozu dvou nebo více provozovatelů a jedná-li se o vypořádání mezi těmito provozovateli, vypořádají se provozovatelé podle své účasti na způsobení vzniklé škody.

K § 2613 až 2618:

Pokud se jedná o škodu způsobenou provozem dopravních prostředků, přejímá osnova současnou právní úpravu (§ 433 až 437 platného občanského zákoníku).

Škoda způsobená zvířetem

§ 2619

Způsobí-li škodu zvíře, nahradí ji jeho vlastník, ať již bylo pod jeho dohledem nebo pod dohledem osoby, které vlastník zvíře svěřil, anebo se zatoulalo nebo uprchlo. Osoba, která zvíře chová nebo jinak používá, nahradí škodu způsobenou zvířetem společně a nerozdílně s vlastníkem.

§ 2620

Slouží-li domácí zvíře vlastníku k výkonu povolání či k jiné výdělečné činnosti nebo k obživě, zproští se vlastník povinnosti k náhradě, prokáže-li, že při dozoru nad zvířetem nezanedbal potřebnou pečlivost, anebo že by škoda vznikla i při vynaložení potřebné pečlivosti. Za týchž podmínek se povinnosti k náhradě zproští i ten, komu vlastník zvíře svěřil.

§ 2621

(1) Odňala-li třetí osoba svémocně zvíře vlastníku nebo osobě, které vlastník zvíře svěřil, nahradí třetí osoba škodu způsobenou zvířetem sama, prokáže-li vlastník nebo osoba, které vlastník zvíře svěřil, že odnětí nemohly rozumně zabránit; jinak společně a nerozdílně s nimi.

(2) Kdo zvíře svémocně odňal, nemůže se zprostit povinnosti k náhradě podle § 2619.

§ 2622

(1) Kdo zastihne na pozemku cizí zvíře, může, působí-li mu zvíře škodu, zadržet tolik kusů, kolik stačí ke krytí vzniklé škody. Neuplatní-li však právo na náhradu škody do osmi dnů, je povinen zvíře vrátit; vrátí je také tehdy, dá-li mu jeho vlastník přiměřenou jistotu.

(2) Kdo zadržel cizí zvíře, pečuje o ně jako schovatel.

K § 2619 a 2622:

Dosud platná úprava neobsahuje zvláštní ustanovení o škodě způsobené zvířetem. Zamýšlí se proto nově na tyto situace pamatovat speciální úpravou, odpovídající standardům kontinentálního práva. Návrh řeší obecné otázky; respektuje se, že určité zvláštní případy (např. náhradu škody způsobené vybranými zvlášť chráněnými živočichy) upravují speciální zákony, do jejichž působnosti se nezasahuje.

Škoda způsobená věcí

§ 2623

(1) Škodu způsobenou věcí nahradí ten, kdo nad ní měl mít dohled; nelze-li takovou osobu jinak určit, platí, že je jí její vlastník.

(2) Škodu způsobenou pádem nebo vyhozením věci z místnosti nebo podobného místa nahradí společně a nerozdílně s osobou uvedenou v odstavci 1 ten, kdo takové místo užívá, a nelze-li jej určit, vlastník nemovitosti.

(3) Povinnosti podle předchozích odstavců se zproští ten, kdo prokáže, že nezanedbal náležitý dohled.

§ 2624

(1) Každý nahradí škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při plnění závazku použito. Této povinnosti se nemůže zprostit.

(2) Ustanovení odstavce 1 se vztahuje i na poskytování zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb.

§ 2625

(1) Při zřícení budovy nebo odloučení její části v důsledku vady budovy nebo nedostatečného udržování budovy nahradí její vlastník škodu z toho vzniklou.

(2) Společně a nerozdílně s ním hradí škodu předešlý vlastník, má-li škoda příčinu v nedostatku vzniklém za trvání jeho vlastnického práva, na nějž nástupce neupozornil, a došlo-li ke škodě do roka od zániku jeho vlastnického práva.

K § 2623 až 2625:

Dosavadní právní úprava pamatovala zvláštním ustanovením jen na případy škody způsobené okolnostmi, která má původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo použito při plnění závazku nebo při poskytování zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb (§ 421a platného občanského zákoníku). K tomuto přejímanému ustanovení se přiřazuje obecná úprava o škodě způsobené věcí, která dosud chyběla, jakož i speciální ustanovení o náhradě škody způsobené zřícením budovy či odloučením její části.

Navržené doplnění odpovídá standardům, z nichž vycházejí civilní kodexy kontinentální Evropy.

Škoda způsobená vadou výrobku

§ 2626

(1) Škodu způsobenou vadou movité věci určené k uvedení na trh jako výrobek za účelem prodeje, nájmu nebo jiného použití nahradí ten, kdo výrobek nebo jeho součást vyrobil, vytěžil, vypěstoval nebo jinak získal, a společně a nerozdílně s ním i ten, kdo výrobek nebo jeho část označil svým jménem, ochranou známkou nebo jiným způsobem.

(2) Společně a nerozdílně s osobami uvedenými v odstavci 1 hradí škodu i ten, kdo výrobek dovezl za účelem jeho uvedení na trh v rámci svého podnikání.

(3) Škoda způsobená vadou výrobků se hradí do výše stanovené právním předpisem.

§ 2627

(1) Nelze-li výrobce určit podle § 2622, nahradí škodu i každý dodavatel, pokud poškozenému při uplatnění práva na náhradu škody do jednoho měsíce nesdělí, kdo je výrobcem nebo kdo mu výrobek dodal.

(2) Jedná-li se o dovezený výrobek, pak nahradí škodu každý dodavatel, i když je výrobce znám, pokud poškozenému ve lhůtě nesdělí, kdo je dovozcem.

§ 2628

(1) Výrobek je ve smyslu § 2622 vadný, není-li tak bezpečný, jak to od něho lze oprávněně očekávat se zřetelem ke všem okolnostem, zejména ke způsobu, jakým je výrobek na trh uveden nebo nabízen, k předpokládanému účelu, jemuž má výrobek sloužit, jakož i s přihlédnutím k době, kdy byl výrobek uveden na trh.

(2) Výrobek nelze považovat za vadný jen proto, že byl byl-li později uveden na trh dokonalejší výrobek.

§ 2629

Povinnost k náhradě škody nevzniká, způsobila-li vada poškození vadného výrobku nebo poškození věci určené a užívané převážně k podnikatelským účelům.

§ 2630

(1) Povinnosti k náhradě škody se osoba uvedená v § 2626 nebo § 2627 zproští, jen prokáže-li, že škodu zavinil poškozený nebo ten, za jehož čin poškozený odpovídá.

(2) Povinnost k náhradě škody se tato osoba rovněž zproští, prokáže-li, že

- a) výrobek na trh neuvedla,
- b) lze důvodně předpokládat s přihlédnutím ke všem okolnostem, že vada neexistovala v době, kdy byl výrobek na trh uveden, nebo že nastala později,

- c) výrobek nevyrobila pro prodej nebo jiný způsob použití pro podnikatelské účely, ani že výrobek nevyrobila nebo nešířila v rámci své podnikatelské činnosti,
- d) vada výrobku je důsledkem plnění těch ustanovení právních předpisů, která jsou pro výrobce závazná, nebo
- e) že stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek na trh, neumožnil zjistit jeho vadu.

(3) Kdo vyrobil součást výrobku, zproští se povinnosti k náhradě škody, prokáže-li, že vadu způsobila konstrukce výrobku, do něhož byla součást zapracována, nebo že ji způsobil návod k výrobku.

(4) Vzdá-li se druhá strana předem práva na náhradu škody zcela nebo zčásti, nepřihlíží se k tomu.

(5) Ujednání odporující odstavcům 1 až 4 jsou neplatná.

K § 2623 až 2630:

Osnova přejímá již platnou právní úpravu obsaženou v zákoně č. 59/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, v platném znění.

§ 2631

Škoda na převzaté věci

Každý, kdo od jiného převzal věc, jež má být předmětem jeho závazku, odpovídá za ni a nahradí její poškození, ztrátu nebo zničení, ledaže by ke škodě došlo i jinak.

Škoda na vnesené nebo odložené věci

§ 2632

(1) Kdo provozuje ubytovací služby, nahradí ubytovanému škodu na věci, kterou ubytovaný vnesl do prostor vyhrazených k ubytování nebo k uložení věcí nebo která byla do těchto prostor pro ubytovaného vnesena. Totéž platí, byla-li věc za tím účelem odevzdána provozovateli.

(2) Je-li s provozováním nějaké činnosti zpravidla spojeno odkládání věcí, nahradí provozovatel tomu, kdo věc odložil, popřípadě vlastníku věci, škodu způsobenou na věci odložené v místě k tomu určeném nebo na místě, kam se takové věci obvykle odkládají.

(3) Prokáže-li provozovatel, že by ke škodě došlo i jinak, zproští se povinnosti k náhradě; k ujednáním o jiných důvodech zproštění se nepřihlíží.

§ 2633

(1) Škoda na penězích, klenotech a jiných cennostech se takto hradí jen do výše stanovené prováděcím předpisem. Byla-li však škoda na těchto věcech způsobena těmi, kteří v provozu pracují, hradí se bez omezení.

(2) Bez omezení se hradí škoda i tehdy, byly-li věci převzaty do úschovy.

§ 2634

Stejně jako provozovatel ubytovacích služeb hradí škodu i provozovatel garáží a jiných závodů podobného druhu, pokud se jedná o dopravní prostředky v nich umístěné a jejich příslušenství.

§ 2635

Právo na náhradu škody musí být uplatněno u provozovatele bez zbytečného odkladu. Soud právo na náhradu škody nepřizná, namítne-li provozovatel, že právo nebylo uplatněno nejpozději patnáctého dne po dni, kdy se poškozený o škodě dozvěděl.

§ 2636

Škoda způsobená na věci odložené v dopravním prostředku hromadné dopravy se nahradí jen podle ustanovení o náhradě škody způsobené provozem dopravního prostředku.

K § 2631 až 2636:

Návrh ustanovení o povinnosti hradit škodu na věcech svěřených, vnesených a odložených odpovídá z valné části platné právní úpravě (§ 433 až 437 občanského zákoníku). Do čela těchto zvláštních ustanovení je doplněna standardní obecná úprava, podle níž každý, kdo od jiného převzal věc, jež má být předmětem jeho závazku, odpovídá za její poškození, ledaže by ke škodě došlo i jinak.

§ 2637

Škoda způsobená informací nebo radou

Kdo se hlásí jako příslušník určitého stavu nebo povolání k odbornému výkonu nebo jinak vystupuje jako odborník, nahradí škodu, způsobí-li ji nesprávnou informací nebo škodlivou radou danou za odměnu v záležitosti svého vědění nebo dovednosti. Jinak se hradí jen škoda, kterou někdo informací nebo radou způsobil vědomě.

K § 2637:

Jedná se o standardní úpravu, která je civilnímu právu vlastní už od dob římského práva.

Oddíl 3
Způsob a rozsah náhrady

Pododdíl 1
Základní ustanovení

§ 2638

(1) Škoda se nahrazuje uvedením do předešlého stavu. Není-li to dobře možné, anebo žádá-li to poškozený, hradí se škoda v penězích.

(2) Nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním; nelze-li ji spravedlivě jinak odčinit, poskytne se náhrada v penězích.

§ 2639

Hradí se skutečná škoda a to, co poškozenému ušlo (ušlý zisk).

Snížení náhrady

§ 2640

(1) Z důvodů zvláštního zřetele hodných soud náhradu škody přiměřeně sníží. Vezme přitom zřetel zejména na to, jak ke škodě došlo, k osobním a majetkovým poměrům člověka, který škodu způsobil a odpovídá za ni, jakož i k poměrům poškozeného. Náhradu nelze snížit, byla-li škoda způsobena úmyslně.

(2) Odstavec 1 se nepoužije způsobil-li škodu ten, kdo se hlásil k odbornému výkonu jako příslušník určitého stavu nebo povolání, porušením odborné péče.

§ 2641

Způsobil-li škůdce škodu úmyslným trestným činem, z něhož měl majetkový prospěch, může soud na návrh poškozeného rozhodnout o uspokojení z věcí, které škůdce z majetkového prospěchu nabyl, a to i nepodléhají-li jinak výkonu rozhodnutí. Do uspokojení práva na náhradu škody nesmí škůdce nakládat s takovými věcmi uvedenými v rozhodnutí.

§ 2642

Nelze-li výši náhrady škody přesně určit, určí ji podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností případu soud.

Pododdíl 2
Náhrada při újmě na přirozených právech člověka

§ 2643

(1) Kdo odpovídá za újmu na důstojnosti člověka, zejména na jeho životě, svobodě, cti, těle, zdraví, na jménu nebo jiných jeho osobních právech chráněných v části první tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil.

(2) Jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.

§ 2644

(1) Kromě náhrady, k níž je škůdce jinak povinen, vznikne poškozením právo na její přiměřené zvýšení, byla-li újma způsobena úmyslně, zvláště s použitím lsti, pohružky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci nebo autority škůdce, diskriminací poškozeného z důvodu pohlaví, zdravotního stavu, etnického původu, víry nebo obdobných závažných důvodů.

(2) Při stanovení výše plnění se rovněž přihlédne k obavám poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví vyvolaným hrozbou nebo jinou příčinou.

Náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení

§ 2645

Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmy poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li ublížením na zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění.

§ 2646

Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví škůdce odčiní duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení.

§ 2647

Náhrady léčení

Škůdce hradí též účelně vynaložené náklady spojené s léčením poškozeného tomu, kdo je vynaložil; požádá-li o to, složí mu škůdce na tyto náklady přiměřenou zálohu.

§ 2648

Náklady pohřbu

Náklady spojené s pohřbem nahradí škůdce tomu, kdo je vynaložil, v rozsahu v jakém nebyly uhrazeny pohřebním nebo jinou obdobnou dávkou podle zvláštního zákona.

Peněžité dávky

§ 2649

Náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti poškozeného činí rozdíl mezi jeho průměrným výdělkem před poškozením a nemocenským.

§ 2650

(1) Po skončení pracovní neschopnosti, případně při invaliditě, nahradí škůdce poškozenému jeho ztrátu peněžitým důchodem, který se stanoví vzhledem k rozdílu mezi výdělkem, jakého poškozený dosahoval před ublížením na zdraví, a výdělkem dosahovaným po skončení pracovní neschopnosti s přičtením případného invalidního nebo částečného

invalidního důchodu. Dojde-li ublížením na zdraví k dlouhodobému zvýšení potřeb poškozeného, stanoví se výše peněžitého důchodu i vzhledem k těmto potřebám.

(2) Dosahuje-li poškozený po skončení pracovní neschopnosti výdělku jen s vynaložením většího úsilí nebo se zvýšenou námahou, které by, nebýt škodné události, jinak nemusel vynaložit, odčiní se mu peněžitým důchodem i zvýšená námaha nebo úsilí. Při stanovení výše peněžitého důchodu se přihlédne i ke zvyšování výdělků v daném oboru, jakož i k pravděpodobnému růstu výdělku poškozeného podle rozumného očekávání.

(3) Jsou-li pro to vážné důvody, může soud rozhodnout, zda, jakým způsobem a do jaké výše škůdce zajistí pohledávku poškozeného na peněžitý důchod; návrhy stran přitom není vázán.

§ 2651

Náhrada za ztrátu na důchodu náleží poškozenému ve výši rozdílu mezi důchodem, na který poškozenému vzniklo právo, a důchodem, na který by mu bylo vzniklo právo, jestliže by do průměrného měsíčního výdělku, z něhož byl vyměřen důchod, byla zahrnuta náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti, kterou poškozený pobíral v době rozhodné pro vyměření důchodu.

§ 2652

Byl-li poškozený podle zákona povinen konat bezplatně práce pro jiného v jeho domácnosti či závodu, nahradí škůdce této jiné osobě peněžitým důchodem, oč přišla.

§ 2653

(1) Při usmrcení hradí škůdce peněžitým důchodem náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý v době zranění výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Náhrada náleží pozůstalým, nejsou-li tyto náklady hrazeny dávkami důchodového zabezpečení poskytovanými z téhož důvodu.

(2) Z důvodu slušnosti lze přiznat příspěvek na výživné i jiné osobě, pokud jí usmrcený poskytoval takové plnění, ač k tomu nebyl podle zákona povinen.

§ 2654

(1) Při výpočtu náhrady se vychází z průměrného výdělku zemřelého; náhrada nákladů na výživu podle § 2649 však nesmí úhrnem převýšit to, co by zemřelému náleželo jako náhrada za ztrátu na výdělků, případně na důchodu.

(2) Při vyměření náhrady podle § 2623 odst. 1 se přihlédne také k tomu, jak dlouho by usmrcený pravděpodobně žil, nebýt zranění. Při vyměření náhrady podle § 2623 odst. 2 se přihlédne k tomu, jak dlouho by usmrcený plnění pravděpodobně poskytoval.

§ 2655

Odbytné

Je-li pro to důležitý důvod a žádá-li o to poškozený, přizná soud poškozenému namísto peněžitého důchodu odbytné.

§ 2656

Újma na svobodě

Utrpěl-li poškozený újmu na svobodě, použijí se obdobně předchozí ustanovení tohoto pododdílu.

Pododdíl 4

Zvláštní ustanovení

§ 2657

Náhrada při poškození věci

(1) Při určení výše škody na věci se vychází z její obvyklé ceny v době poškození a zohlední se, co poškozený musí k obnově nebo nahrazení funkce věci účelně vynaložit.

(2) Poškodil-li škůdce věc úmyslně nebo z hrubé nedbalosti, uloží se mu náhrada s přihlédnutím k zvláštním poměrům poškozeného; poškodil-li škůdce věc ze svévole nebo škodolibosti, nahradí poškozenému cenu zvláštní obliby.

§ 2658

Náhrada nemajetkové újmy

Odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil škodu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li škodu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvláště zavrženíhodné, nahradí škůdce nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou škodu důvodně pocítuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.

§ 2659

Náhrada při újmě na osobních právech právnické osoby

Újmu způsobenou právnické osobě na jejím názvu, dobré pověsti nebo soukromí chráněných v části první tohoto zákona, odčiní škůdce nahrazením škody a poskytnutím přiměřeného zadostiučinění.

K § 2638 až 2659:

Pokud se jedná o způsob náhrady škody, opouští osnova zásadu platného práva, kritizovanou pro znevýhodnění poškozeného již v minulosti, podle níž má reletární restituce přednost před restitucí naturální. Naopak má být formulována zásada, že se škoda nahrazuje především uvedením do předešlého stavu, a že reletární restituce přichází v úvahu jen, žádá-li o to poškozený, anebo není-li uvedení do původního stavu dobře možné. Je-li tedy naturální restituce možná, má nadále záležet jen na vůli poškozeného, jaký způsob nahrazení škody

bude požadovat a soud nebude moci zkoumat, zda je zvolený způsob náhrady podle jeho názoru "účelný" nebo "obvyklý", protože tato hlediska jsou vlastní právním pojetím totalitních států. Pokud by však poškozený volil určitý způsob restituce jen za účelem šikány škůdce, nedostalo by se mu právní ochrany; v tom směru stačí kautely obsažené v obecné části navrhovaného zákoníku.

Podobně i u nemajetkových újem má přicházet peněžitá náhrada jen tehdy, nelze-li tuto újmu jinak odčinit.

Co do rozsahu nahrazované škody, vychází osnova z principu, že zásadně se hradí jen škoda na majetku. Škoda na majetku má být hrazena v rozsahu vymezeném skutečnou škodou a ušlým ziskem.

Nemajetková újma má však být odčiněna v některých zvláštních případech, a to buď tehdy, není-li náhrada majetkové újmy vůbec možná, anebo tehdy, odporovalo-li by přiznání poškozenému náhrady jen majetkové újmy obecně uznávaným zásadám spravedlnosti.

V prvé řadě se náhrada nemajetkové újmy přiznává při protiprávních zásazích do osobních práv člověka nebo do obdobných (restriktivněji vymezených) práv právnické osoby. V tom směru se zásadně přejímá koncept dosavadní zákonné úpravy.

Navrhuje se však také stanovit, že nemajetkovou újmu má hradit i ten, kdo způsobil škodu úmyslně z touhy ničit či ublížit nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky, anebo způsobil-li škodu porušením důležité povinnosti z hrubé nedbalosti, pokud náhradu nemajetkové újmy odůvodňují zvláštní okolnosti. Do této skupiny patří i návrh ustanovení zavazujícího škůdce k náhradě ceny zvláštní obliby při poškození věci ze svévole nebo škodolibosti.

Jako dosud má být i do budoucna upravena moderační pravomoc soudu, která má přicházet v úvahu, je-li škůdcem osoba fyzická a nezpůsobilá-li škodu úmyslně. Soudcovská úvaha o případném přiměřeném snížení náhrady škody však musí vzít zřetel, zda tu jsou okolnosti odůvodňující toto co do své povahy mimořádné řešení (má rozhodovat, jak ke škodě došlo a jaké jsou osobní a majetkové poměry škůdce i poškozeného). Možnost snížit náhradu škody má však být vyloučena, způsobil-li ji porušením odborné péče ten, kdo se hlásil k odbornému výkonu jako příslušník určitého stavu nebo povolání.

Díl 2
Zneužití a omezení soutěže

Oddíl 1
Obecná ustanovení

§ 2660

Kdo se účastní hospodářské soutěže (soutěžitel), nesmí při soutěžní činnosti, ani při sdružování k výkonu soutěžní činnosti, vlastní účast v hospodářské soutěži nekalou soutěží zneužívat, ani účast jiných v hospodářské soutěži omezovat.

§ 2661

Ustanovení této hlavy se nevztahují na jednání v rozsahu, v jakém má účinky v zahraničí, pokud z mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána a které byly vyhlášeny ve Sbírce mezinárodních smluv, nevyplývá něco jiného.

§ 2662

Českým osobám jsou, pokud se jedná o ochranu proti nekalé soutěži, postaveny na roveň zahraniční osoby, které se v České republice účastní hospodářské soutěže. Jinak mohou zahraniční osoby požadovat ochranu podle mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána a které byly vyhlášeny ve Sbírce mezinárodních smluv, a není-li jich, na základě vzájemnosti.

§ 2663

Konkurenční doložka

(1) Ujednání zakazující jinému vyvíjet soutěžní činnost je platné, určí-li území, okruh činnosti nebo okruh osob, kterých se zákaz týká. Takové ujednání vyžaduje písemnou formu.

(2) Konkurenční doložku lze ujednat nejdéle na dobu pěti let. Je-li konkurenční doložka ujednána na neurčitou dobu, anebo je-li ujednána na dobu delší než pět let, platí, že byla ujednána na pět let.

(3) Omezuje-li konkurenční doložka zavázanou stranu více, než kolik vyžaduje potřebná míra ochrany toho, v jehož prospěch je ujednána, může soud konkurenční doložku omezit, zrušit, anebo prohlásit za neplatnou.

K § 2660 až 2663:

Návrh ustanovení o hospodářské soutěži je do osnovy zahrnut především proto, že hospodářská soutěž není omezena jen na podnikatele, nýbrž i na jiné soutěžitele a její úprava zasahuje i soukromá práva a povinnosti dalších osob (např. tzv. osob pomocných). Další podstatný důvod této systematické změny je v tom, že i za situace, kdy je právo hospodářské soutěže upraveno zvláštním zákonem (zák. č. 143/2001 Sb.), neobsahuje tato úprava soukromoprávní ustanovení, která je tudíž potřebné zařadit do občanského zákoníku).

Obecná ustanovení o hospodářské soutěži jsou dnes obsažena systematicky zcela nevhodně v obchodním zákoníku (§ 41 až 43). V rámci rekodifikačních prací se přesunují do občanského zákoníku s tím, že doplněna jsou ustanoveními o konkurenčních doložkách po vzoru - co do obsahového řešení i systematického zařazení - italského zákoníku (čl. 2596 C.c.). Stávající obecná úprava konkurenčních doložek v § 672a obchodního zákoníku je nevhodná zejména proto, že vycházejí z evropské směrnice vydané pro obchodní zastoupení, která pojímá konkurenční doložky příliš restriktivně s cílem chránit slabší stranu. Jedná se tudíž o zvláštní pojetí, které má zvláštní význam pro úpravu konkrétního smluvního typu.

Oddíl 2 Nekalá soutěž

§ 2664

Základní ustanovení

(1) Kdo se dostane v hospodářském styku do rozporu s dobrými mravy soutěže jednáním způsobilým přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo spotřebitelům, dopustí se nekalé soutěže. Nekalá soutěž se zakazuje.

(2) Nekalou soutěží podle odstavce 1 je zejména:

- a) klamavá reklama,
- b) klamavé označování zboží a služeb,
- c) vyvolání nebezpečí záměny,
- d) parazitování na pověsti závodu, výrobku či služeb jiného soutěžitele,
- e) podplácení,
- f) zlehčování,
- g) srovnávací reklama, pokud není dovolena jako přípustná,
- h) porušení obchodního tajemství,
- i) ohrožení zdraví spotřebitelů a životního prostředí.

§ 2665

Klamavá reklama

(1) Klamavá reklama je veřejné šíření údajů o vlastním nebo cizím závodu, jeho výrobcích či výkonech, které je způsobilé vyvolat klamnou představu a zjednat tím vlastnímu nebo cizímu závodu v hospodářské soutěži prospěch na úkor jiných soutěžitelů či spotřebitelů.

(2) Veřejně je učiněn údaj slovem, vyobrazením nebo jinak, stal-li se sdělením pro větší okruh osob.

§ 2666

Klamavé označení zboží nebo služby

(1) Klamavé označení zboží nebo služby je takové označení, které je způsobilé vyvolat v hospodářském styku mylnou domněnku, že jím označené zboží nebo služba pocházejí z určité oblasti či místa nebo od určitého výrobce, anebo že vykazují zvláštní charakteristický znak nebo zvláštní jakost. Nerozhodné je, zda označení bylo uvedeno bezprostředně na zboží, na obalu, obchodní písemnosti nebo jinde. Rovněž je nerozhodné, zda ke klamavému označení došlo přímo nebo nepřímo a jakým prostředkem se tak stalo.

(2) Klamavost působí i údaj všeobecně vžitý v hospodářském styku k označení druhu nebo jakosti, je-li k němu připojen dodatek způsobilý klamat, zejména s použitím výrazu »pravý«, »skutečný« nebo »původní«.

(3) Ustanoveními předchozích odstavců nejsou dotčeny zvláštní právní předpisy o ochraně průmyslového a jiného duševního vlastnictví.

§ 2667

Společné ustanovení o klamavé reklamě a klamavém označení zboží nebo služby

(1) Způsobilost oklamat může mít i údaj sám o sobě správný, může-li uvést v omyl vzhledem k okolnostem a souvislostem, za nichž byl učiněn.

(2) Při posouzení klamavosti se přihledne rovněž k dodatkům, zejména k použití výrazů jako »druh«, »typ«, »způsob«, jakož i k výpustkám, zkratkám a celkové vnější úpravě.

§ 2668

Srovnávací reklama

(1) Srovnávací reklama přímo nebo nepřímo označuje jiného soutěžitele nebo jeho zboží či službu.

(2) Srovnávací reklama je přípustná, pokud se srovnání týče,

- a) není-li klamavá,
- b) srovnává-li jen zboží a službu uspokojující stejnou potřebu nebo určené ke stejnému účelu,
- c) srovnává-li objektivně jednu nebo více typických, podstatných a ověřitelných vlastností zboží nebo služeb,
- d) srovnává-li zboží se zapsaným označením původu nebo zeměpisným označením pouze se zbožím stejného označení,
- e) nezlehčuje-li nepravdivým údajem soutěžitele, jeho zboží nebo službu; netěží-li nekalým způsobem z dobré pověsti soutěžitele a odlišuje-li je současně tak dostatečně, aby nemohlo dojít k záměně,
- f) nenabízí-li zboží nebo službu jako napodobení či reprodukci zboží nebo služby označovaných ochrannou známkou soutěžitele nebo jeho názvem.

§ 2669

Vyvolání nebezpečí záměny

(1) Kdo užije jména osoby nebo zvláštního označení závodu užívaného již po právu jiným soutěžitelem, vyvolá tím nebezpečí záměny.

(2) Nebezpečí záměny vyvolá i ten, kdo užije zvláštního označení závodu nebo zvláštního označení či úpravy výrobku, výkonu nebo obchodního materiálu závodu, které v zákaznických kruzích platí pro určitý závod za příznačné.

(3) Stejně tak vyvolá nebezpečí záměny, kdo napodobí cizí výrobek, jeho obal nebo výkon, ledaže se jedná o napodobení v prvcích, které jsou již z povahy výrobku funkčně, technicky nebo esteticky předurčeny, a napodobitel učinil veškerá opatření, která lze na něm požadovat, aby nebezpečí záměny vyloučil nebo alespoň podstatně omezil, pokud jsou tato jednání způsobilá vyvolat nebezpečí záměny nebo klamnou představu o spojení se soutěžitelem, jeho závodem, pojmenováním, zvláštním označením nebo s výrobkem či výkonem jiného soutěžitele.

§ 2670

Parazitování na pověsti

Parazitováním je využívání pověsti závodu, výrobku nebo služby jiného soutěžitele s cílem získat pro výsledky vlastního nebo cizího podnikání prospěch, jehož by soutěžitel jinak nedosáhl.

§ 2671

Podplácení

Podplácením ve smyslu tohoto zákona je jednání, jímž:

- a) soutěžitel osobě, která je členem statutárního nebo jiného orgánu jiného soutěžitele nebo je v pracovním či jiném obdobném poměru k jinému soutěžiteli, přímo nebo nepřímo nabídne, slíbí či poskytne jakýkoliv prospěch za tím účelem, aby jejím nekalým postupem docílil na úkor jiných soutěžitelů pro sebe nebo jiného soutěžitele přednost nebo jinou neoprávněnou výhodu v soutěži, anebo
- b) osoba uvedená v písm. a) přímo či nepřímo žádá, dá si slíbit nebo přijme za stejným účelem jakýkoliv prospěch.

§ 2672

Zlehčování

(1) Zlehčováním je jednání, jímž soutěžitel uvede nebo rozšiřuje o poměrech, výkonech nebo výrobku jiného soutěžitele nepravdivý údaj způsobilý tomuto soutěžiteli přivodit újmu.

(2) Zlehčováním je i uvedení a rozšiřování pravdivého údaje o poměrech, výkonech nebo výrobku jiného soutěžitele, pokud jsou způsobilé tomuto soutěžiteli přivodit újmu. Nekalou soutěží však není, byl-li soutěžitel k takovému jednání okolnostmi donucen (oprávněná obrana).

§ 2673

Porušení obchodního tajemství

Porušením obchodního tajemství je jednání, jímž jednající jiné osobě neoprávněně sdělí, zpřístupní, pro sebe nebo pro jiného využije obchodní tajemství, které může být využito v soutěži a o němž se dověděl:

- a) tím, že mu tajemství bylo svěřeno nebo jinak se stalo přístupným (např. z technické předlohy, návodu, výkresu, modelu, vzorů) na základě jeho pracovního vztahu k soutěžiteli nebo na základě jiného vztahu k němu, popřípadě v rámci výkonu funkce, k níž byl soudem nebo jiným orgánem povolán,
- b) vlastním nebo cizím jednáním přičícím se zákonu.

§ 2674

Ohrožení zdraví nebo životního prostředí

Ohrožení zdraví nebo životního prostředí je jednání, jímž soutěžitel zkresluje podmínky hospodářské soutěže tím, že provozuje výrobu, uvádí na trh výrobek nebo provádí výkon ohrožující zájem na ochraně zdraví nebo životního prostředí chráněný zákonem, aby tak získal pro sebe nebo pro jiného prospěch na úkor jiného soutěžitele nebo spotřebitelů.

K § 2664 až 2674:

Ustanovení o jednotlivých skutkových podstatách jsou převzata z obchodního zákoníku, vyjma ustanovení o srovnávací reklamě, které je přeformulováno tak, aby odpovídalo příslušné evropské směrnici.

Ochrana proti nekalé soutěži

§ 2675

Osoba, jejíž právo bylo nekalou soutěží ohroženo nebo porušeno, může proti rušiteli požadovat, aby se nekalé soutěže zdržel nebo aby odstranil závadný stav. Dále může požadovat přiměřené zadostiučinění, náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení.

§ 2676

(1) Právo, aby se rušitel nekalé soutěže zdržel nebo aby odstranil závadný stav, může v případech uvedených v § 2655, 2662, § 2665 a § 2670 uplatnit též právnická osoba oprávněná hájit zájmy soutěžitelů nebo spotřebitelů.

(2) Domáhá-li se spotřebitel práva, aby se rušitel zdržel nekalé soutěže nebo aby odstranil závadný stav v případech uvedených v § 2655 až § 2665 a § 2670, může soud rozhodnout, že je na rušiteli, aby prokázal, že se nekalé soutěže nedopustil. Totéž platí i pro povinnost k náhradě škody, pokud se jedná o otázku, zda škoda byla způsobena jednáním nekalé soutěže, a pro právo na přiměřené zadostiučinění a na vydání bezdůvodného obohacení; výši způsobené škody, závažnost a rozsah jiné újmy, povahu a rozsah bezdůvodného obohacení však musí prokázat vždy žalobce, i když jím je spotřebitel.

§ 2677

Ochrana proti omezování soutěže

Osoba, jejíž právo bylo porušeno nebo ohroženo nedovoleným omezením soutěže, má práva stanovená v § 2676.

K § 2675 až 2677:

Ustanovení o katalogu sankčních postihů nekalé soutěže a nedovoleného omezení soutěže jsou s drobnými úpravami převzata z obchodního zákoníku (§ 53 a 54).

Hlava IV
Závazky z kvazideliktů

Díl 1
Bezdůvodné obohacení

§ 2678

Kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat.

§ 2679

(1) Bezdůvodným obohacením je majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu nebo z právního důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nekalých zdrojů.

(2) Bezdůvodně se obohatí i ten, za něž bylo plněno, co po právu měl plnit sám.

§ 2680

(1) Dlužník, který splnil dluh nežalovatelný, promlčený nebo takový, který je neplatný pro nedostatek formy, nemá právo požadovat vrácení toho, co plnil. Takové právo nemá ani ten, kdo plnil s vědomím, že k tomu není povinen.

(2) Odstavec 1 se nepoužije, nebyl-li dlužník plně svéprávný.

§ 2681

(1) Dá-li někdo vědomě něco k účelu nemožnému nebo nedovolenému, nemá právo požadovat, aby mu to bylo vráceno.

(2) Dá-li však někdo, aby zabránil nedovolenému činu, něco tomu, kdo se chtěl činu dopustit, může požadovat vrácení.

§ 2682

(1) Předmět bezdůvodného obohacení se musí vydat tomu, na jehož úkor byl získán. Nelze-li toho, na jehož úkor byl získán, zjistit, má právo na vydání stát.

(2) Není-li dobře možné předmět bezdůvodného obohacení vydat, zejména proto, že obohacení záleželo ve výkonech, anebo v plodech či užitecích, které byly spotřebovány nebo zůstaly nevybrány, poskytne se peněžitá náhrada.

§ 2683

Je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, vrátí každá ze stran druhé straně vše, co podle smlouvy dostala.

§ 2684

(1) Kdo plnil poctivému příjemci bezdůvodně, má právo domáhat se, vydání toho, co ten od něho nabyl. Spotřeboval-li poctivý příjemce předmět obohacení nebo zcizil-li jej bezúplatně, rovná se jeho obohacení tomu, co ušetřil na vlastním majetku. Zcizil-li předmět obohacení za úplatu, rovná se obohacení tomu, co utržil. Zkáza nebo zhoršení předmětu obohacení jdou k tíži toho, kdo plnil.

(2) Nepoctivý příjemce vydá nejen plody a užitky, kterých obohacením nabyl, nýbrž také nahradí užitek, který by zkrácená osoba byla získala. Soud může rozhodnout, že právo lze uspokojit i z věci, kterou nepoctivý příjemce z bezdůvodného obohacení nabyl, a to i nepodléhá-li jinak výkonu rozhodnutí. Dokud není právo na vydání předmětu bezdůvodného obohacení uspokojeno, nesmí dlužník nakládat s takovou věcí uvedenou v rozhodnutí.

(3) Ustanovení § 884 se použije obdobně.

§ 2685

Kdo předmět bezdůvodného obohacení vydává, má právo na náhradu nutných nákladů, které na věc vynaložil. Ustanovení § 983 až 984 se použijí obdobně.

K § 2678 až 2685:

Návrh ustanovení o povinnosti vydat bezdůvodné obohacení v zásadě vychází ze současné úpravy v občanském zákoníku (§ 451 až § 459) s tím, že jsou podrobněji upravena práva a povinnosti stran (někdy odkazem na analogické použití ustanovení o držbě), zejména k ochraně osoby, jíž má být bezdůvodné obohacení vydáno.

Díl 2

Nepřikázané jednatelství a upotřebení cizí věci k prospěchu jiného

Oddíl 1

Nepřikázané jednatelství

§ 2686

Základní ustanovení

Vmísí-li se někdo do záležitostí jiné osoby, ač k tomu není oprávněn, jdou k jeho tíži následky z toho vzniklé.

§ 2687

Odvracení škody

Obstará-li někdo, ač k tomu nebyl povolán, cizí záležitost, aby odvrátil hrozící škodu, pak mu ten, jehož záležitost byla obstarána, nahradí účelně vynaložené náklady, třebaže se výsledek bez zavinění nepřikázaného jednatele nedostavil.

§ 2688

Jednání k užítku jiné osoby

(1) Ujme-li se někdo záležitosti ve prospěch jiné osoby bez jejího svolení, nahradí mu tato osoba účelně vynaložené náklady, zařídil-li záležitost k jejímu převážnému užítku. Zda byla záležitost provedena k užítku jiného, se neposoudí podle obecných hledisek, ale se zřetelem k jeho pochopitelným zájmům a záměrům.

(2) Není-li užitek převážný, nemá nepřikázaný jednatel právo na náhradu nákladů. Osoba, jejíž záležitost na sebe vzal, může po nepřikázaném jednatelem požadovat, aby vše uvedl do předešlého stavu, a není-li to dobře možné, aby nahradil škodu.

Společná ustanovení

§ 2689

Kdo se ujal cizí záležitosti bez příkazu, dovede ji až do konce a podá o ní vyúčtování a převede vše, co při tom získal, osobě, jejíž záležitost obstaral.

§ 2690

Nemá-li nepřikázaný jednatel právo na náhradu nákladů, může si vzít, co pořídil na vlastní náklady, je-li to možné a nezhorší-li se tím podstata věci nebo neztíží-li se nepřiměřeně její užívání.

K § 2686 až 2690:

Návrh ustanovení o nepřikázaném jednatelství (jednatelství bez příkazu) sleduje standardní evropské úpravy odpovídající klasickému pojetí institutu. V principu se sleduje platná úprava v § 742 a násl. stávajícího občanského zákoníku s některými doplňky a úpravami. Základní zásada je, že se nikdo zpravidla nesmí vmísit do cizích záležitostí, nemá-li k tomu svolení druhé osoby (případně nemá-li k tomu zákonné zmocnění nebo pověření soudu či jiného orgánu veřejné moci). Učiní-li to, odpovídá za všechny následky (tedy i za náhodu).

Zvláštní případy jsou: vmísení se do záležitosti jiného za účelem odvracení škody, anebo za účelem opatření prospěchu této osobě. V obou případech má nepřikázaný jednatel právo na náhradu nákladů. Leč přec jen se mezi oběma případy rozlišuje, protože jednání k užítku jiného se zásadně nemá dít proti jeho vůli. Šetří se tudíž zvláštnost tohoto případu: otázka, zda došlo k užítku, se neposoudí podle objektivních kritérií (např. podle hlediska, bylo-li jednáno s péčí řádného hospodáře), ale z pohledu zájmů a potřeb osoby, v jejíž záležitosti bylo takto

jednáno. Proto má tato osoba mít právo požadovat za stanovených podmínek navrácení všeho v předešlý stav, popřípadě na náhradu škody.

Ujme-li se někdo cizí záležitosti neoprávněně, je povinen dovést ji dokonce a podat pánovi věci počet (vyúčtování) o tom, co učinil a s jakými náklady. Nenáleží-li nepřikázanému jednateli náhrada nákladů, má *ius tollendi*, tj. může si vzít, co na vlastní náklad opatřil. Osnova se nespokojuje se zjednodušujícím výměrem § 745 platného občanského zákoníku ("pokud je to možné") a navrhuje podmínit výkon tohoto práva tak, že podstata věci nesmí být zhoršena a že nesmí být ani nadměrně ztíženo její užívání. Jedná se o standardní konstrukci, kterou respektoval ještě občanský zákoník z r. 1950.

Oddíl 2

Upotřebením cizí věci k prospěchu jiného

§ 2691

Základní ustanovení

Upotřebí-li někdo cizí věc k prospěchu jiného, aniž má úmysl obstarat cizí záležitost, a není-li dobře možné domoci se vydání této věci, může vlastník věci po něm požadovat náhradu hodnoty, kterou věc měla v době upotřebením, a to i tehdy, nebylo-li prospěchu dosaženo.

§ 2692

Kdo učiní za druhou osobu náklad, který tato osoba byla povinna učinit sama, má právo požadovat náhradu.

§ 2693

Obětuje-li se něčí věc v nouzi, aby se odvrátila větší škoda, dá každý, kdo z toho měl užitek, poškozenému poměrnou náhradu.

K § 2691 až 2693:

Navrhuje se výslovně upravit případy tzv. nepravého jednatelství, kdy někdo užije cizí věc, aniž má v úmyslu do cizí záležitosti zasáhnout. K takovým situacím může dojít z různých příčin (např. někdo použije cizí věc, domnívaje se důvodně, že se jedná o věc vlastní), a to i nezaviněných. Jedná se o případy označované jako *versio in rem*. Jsou to klasické právní konstrukce, které dopadají na situace, na něž nejsou aplikovatelná ustanovení o náhradě škody, ani o bezdůvodném obohacení. Ještě vládní návrh občanského zákoníku z r. 1937 trval na jejich zachování s odůvodněním, že jinak by v kodexu vznikla mezera. Při simplifikaci našeho civilního zákonodárství v r. 1950 byla tato ustanovení vypuštěna. Brzy se však do zdejšího právního řádu znovu vrátila v důsledku přijetí zákoníku mezinárodního obchodu (č. 101/1963 Sb.), do něhož byla příslušná právní úprava jako objektivně potřebná opětovně zařazena jako ustanovení § 716 až 718. Když byl zákoník mezinárodního obchodu v r. 1991

zrušen novým obchodním zákoníkem, byla ustanovení o upotřebení věci pro jiného z nepochopení jejich významu pomínuta

ČÁST PÁTÁ

Ustanovení společná, přechodná a závěrečná

Hlava I

Ustanovení společná

§ 2694

Tento zákon zapracovává příslušné právní předpisy Evropských společenství. 85/374/EHS, 2000/35/ES, 97/55/ES; 84/450/EHS; 90/314/EHS;87/344/EHS

§ 2695

Ustanoveními tohoto zákona nejsou dotčena ustanovení zvláštních právních předpisů o ochraně spotřebitele.

§ 2696

Ustanovení tohoto zákona, která se týkají uplatnění práva u soudu nebo soudního řízení či soudního rozhodnutí, se obdobně použijí i pro uplatnění práva před rozhodcem, pro rozhodčí řízení nebo pro rozhodčí nález.

§ 2697

Povinnost zveřejnit údaje je splněna jejich zveřejněním v Obchodním věstníku, nestanoví-li zvláštní zákon jinak.

§ 2698

Identifikujícím číslem člověka je rodné číslo; nebylo-li přiděleno, rozumí se identifikujícím číslem datum narození. Identifikujícím číslem právnické osoby nebo podnikatele je identifikační číslo, bylo-li jim přiděleno.

§ 2699

Ustanovení části první, třetí a čtvrté o manželu platí obdobně i pro zapsaného partnera.

§ 2700

Ustanovení tohoto zákona o právech a povinnostech zákonného zástupce platí obdobně i pro opatrovníka podle části druhé. Ustanovení tohoto zákona o opatrovnické radě se použijí i při ustavení poručníka.

§ 2701

(1) Bankou se rozumí také zahraniční banka, která má na území České republiky pobočku podle zvláštního zákona.

(2) Ustanovení tohoto zákona upravující bankovní smlouvy a bankovní záruku se použijí i tehdy, uzavírá-li tyto smlouvy na místě banky jiná osoba, která je k tomu oprávněna. Tím není dotčen § 6 odst. 2.

§ 2702

(1) Ustanovení tohoto zákona o listině, platí obdobně i pro jinou písemnost, nevylučuje-li to její povaha.

(2) Veřejnou listinou pořízenou o právním jednání podle tohoto zákona se rozumí notářský zápis, neplyne-li z tohoto zákona nebo z jiného zákona něco jiného.

§ 2703

Zakládá-li tento zákon věřiteli právo na dostatečnou jistotu a neujedná-li věřitel a dlužník nebo jiná osoba poskytující zajištění její předmět nebo výši, rozhodne o dostatečné jistotě soud s přihlédnutím k povaze a výši pohledávky.

K § 2694 až § 2703:

Návrh společných ustanovení předně odkazuje na příslušné právní předpisy Evropských společenství, které jsou do osnovy zapracovány. Dále bere v úvahu následující hlediska:

Předně se bere zřetel na skutečnost, že významný počet sporů je rozhodován také rozhodčími soudy nebo rozhodci. Proto se navrhuje stanovit, že pro tyto případy platí totéž, co má být v tomto zákoně stanoveno o rozhodování soudů.

Osnova na řadě míst rozlišuje případy zveřejnění a uveřejnění různých údajů. Zatímco uveřejnění se může stát jakýmkoli vhodným způsobem odpovídajícím povaze jednotlivého případu, pro zveřejnění má být i nadále zachováno pravidlo, že řádným zveřejněním je zveřejnění v Obchodním věstníku.

Osnova v různých souvislostech navrhuje stanovit povinnost osob uvádět identifikující číslo. Podle dosud platné právní úpravy je jím rodné číslo přirozené osoby, popřípadě datum jejího narození, nebo identifikační číslo právnické osoby, popřípadě identifikační číslo podnikatele. Do této koncepce osnova nemíní zasahovat, ale promítá ji do závěrečné části kodexu vzhledem k pravděpodobnosti, že rodná čísla budou v zájmu ochrany osobních údajů lidí nahrazena jiným identifikujícím číslem.

Další společná ustanovení navrhuje stanovit, že co je stanoveno o manželu v těch částech osnovy, které se netýkají rodinného práva, platí také o zapsaném partnerovi, a co je stanoveno o zákonném zástupci, platí i pro práva a povinnosti opatrovníka (s výjimkou části druhé). Konečně se přihlíží i k tomu, že tzv. bankovní obchody mohou za určitých okolností provozovat také jiné osoby než ty, které jsou bankami. Ustanovení o listinách má podle návrhu výslovné úpravy zásadně platit i pro jiné písemnosti, čímž se sleduje odstranění pochybností ve vztahu k projevům vůle učiněným sice v písemné formě, ale jinak než na listině, což se týká především, nikoli však výlučně, právních jednání učiněných s využitím

elektroniky. Tato skupina společných ustanovení umožňuje přehlednější legislativní vyjádření v předchozích částech návrhu.

Konečně se navrhuje stanovit, jak se určí dostatečná jistota, dává-li na ni zákonná úprava věřiteli právo a nedohodnou-li se o ní strany.

Hlava II Ustanovení přechodná a závěrečná

Díl 1 Přechodná ustanovení

Oddíl 1 Základní ustanovení

§ 2704

(1) Dovolávají-li se právní předpisy ustanovení, jež se tímto zákonem zrušují, vstupují na jejich místo jim odpovídající ustanovení tohoto zákona.

(2) Neplyne-li z ustanovení tohoto zákona nic jiného, zůstávají nedotčena ustanovení právních předpisů z jiných právních odvětví, jakož i ustanovení zvláštních právních předpisů upravujících zvláštní soukromá práva.

K § 2704:

Obecné pravidlo prvního odstavce přejímá myšlenku čl. 4 uvozovacího zákona k německému občanskému zákoníku. Návrh se jeví jako užitečný, ne-li naprosto nutný, nechce-li se osnova vydat cestou nemístné kazuistiky a obsáhlých výčtů. Druhý odstavec vyjadřuje zásadu, že nový občanský zákoník nezasahuje do necivilistických odvětví, ani do soukromých práv upravených zvláštními zákony (jedná se zejména o právo obchodní, pracovní, autorské a další).

§ 2705

(1) Tímto zákonem se řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne jeho účinnosti.

(2) Není-li dále stanoveno jinak, řídí se ustanoveními tohoto zákona i právní poměry týkající se práv osobních, rodinných a věcných; jejich vznik, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé před dnem účinnosti tohoto zákona se však posuzují podle dosavadních právních předpisů.

(3) Není-li dále stanoveno jinak, řídí se jiné právní poměry vzniklé přede dnem účinnosti tohoto zákona, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé, včetně práv a povinností z porušení smluv uzavřených přede dnem účinnosti tohoto zákona, dosavadními právními předpisy. To nebrání ujednání stran, že se tato jejich práva a povinnosti budou řídit tímto zákonem ode dne jeho účinnosti.

§ 2706

I na práva a povinnosti, která se posuzují podle dosavadních právních předpisů, se použijí ustanovení Části první Hlavy I.

K § 2705 a 2706:

Jedná se o nejdůležitější z přechodných ustanovení, které vyjadřuje zásadu, že zákony nepůsobí nazpět a že novým zákonem se řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne jeho účinnosti. Pokud jde o práva osobní, rodinná a věcná, byť vznikla za účinnosti dosavadních právních předpisů, mají být i na ně po dni účinnosti občanského zákoníku aplikováno nové právo; jedná se o standardní civilistické pravidlo, které sleduje stejnou linii jako dosavadní přechodná ustanovení našeho civilistického zákonodárství. Naproti tomu jiné právní poměry než osobní, rodinné a věcněprávní - tedy především obligační založené smlouvami - se mají podle třetího odstavce spravovat dosavadními předpisy až do svého zániku. Přejímá se tu myšlenka § 763 odst. 1 platného obchodního zákoníku a respektuje se hledisko právní jistoty smluvních stran, které smlouvu uzavřely za určitých podmínek a v určitém právním prostředí a nemohly předpokládat, že dojde ke změně zákonné úpravy, popřípadě kdy k ní dojde. Vzhledem ke kogentní povaze přechodných ustanovení se navrhuje výslovně stanovit, že zákonná konstrukce nebrání odchýlnému ujednání stran a jejich dohodě o novaci, jíž se smlouva přizpůsobí novému právnímu režimu.

Jeví se však jako účelné vztáhnout i na právní případy podřízené dosavadním právním předpisům obecné zásady Hlavy první Části první včetně důrazu na zásadní dispozitivitu soukromoprávních ustanovení a zejména na ústavní konformitu jejich výkladu s respektem k obecným právním zásadám, jakož i na obecnou presumpci i ochranu dobré víry a zákaz zneužití soukromých oprávnění.

§ 2707

(1) Kdo byl podle dosavadních právních předpisů zcela zbaven způsobilosti k právním úkonům, považuje se ode dne účinnosti tohoto zákona za osobu zbavenou podle tohoto zákona svéprávnosti.

(2) Kdo byl podle dosavadních právních předpisů částečně zbaven způsobilosti k právním úkonům, považuje se ode dne účinnosti tohoto zákona za osobu omezenou ve svéprávnosti podle tohoto zákona a je i napříště způsobilý právně jednat v rozsahu stanoveném dosavadními právními předpisy, nerozhodne-li soud podle ustanovení tohoto zákona jinak.

§ 2708

Projevil-li svéprávný v očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat ještě před účinností tohoto zákona přání, aby jeho opatrovníkem byla určitá osoba, platí pro rozhodování o omezení svéprávnosti či o zbavení svéprávnosti za účinnosti tohoto zákona § 46. Obdobně platí § 398 pro rozhodování o opatrovníku právnické osoby.

§ 2709

Dokud zvláštní zákon nestanoví něco jiného, je orgánem podle § 69 veřejný ochránce práv.

§ 2710

Bylo-li přede dnem účinnosti tohoto zákona zahájeno řízení o osvojení, dokončí se podle dosavadních právních předpisů. Úkony, které byly provedeny v rámci přípravného řízení směřujícího k osvojení, se posoudí podle tohoto zákona.

K § 2707 až 2710:

Ustanovení § 2707 a 2710 jsou standardní povahy. Ustanovení § 2708 a 2709 reagují na nově navrženou právní úpravu a sledují posílení právní ochrany dotčených osob.

Oddíl 2
Lhůty a doby

§ 2711

Podle dosavadních právních předpisů se až do svého zakončení posuzují všechny lhůty a doby, které začaly běžet přede dnem účinnosti tohoto zákona, jakož i lhůty a doby pro uplatnění práv, která se řídí dosavadními právními předpisy, i když začnou běžet po účinnosti tohoto zákona.

§ 2712

(1) Dozvěděla-li se osoba přede dnem účinnosti tohoto zákona o porušení svého práva na jméno, čest, pověst nebo o porušení obdobného soukromého poměru a o tom, kdo je porušil, nebo měla-li a mohla se o tom před účinností tohoto zákona dozvědět, počne doba k zániku práva na jeho ochranu běžet ode dne účinnosti tohoto zákona.

(2) Dozvěděla-li se osoba za účinnosti tohoto zákona, že její právo na jméno, čest, pověst nebo jiný obdobný soukromý poměr bylo porušeno před účinností tohoto zákona a o tom, kdo je porušil, nebo měla-li a mohla se o tom dozvědět, počne doba k zániku práva na jeho ochranu běžet ode dne účinnosti tohoto zákona.

K § 2711 až 2712:

Obecné pravidlo, podle něhož se lhůty a doby, které začaly běžet přede dnem účinnosti tohoto zákona, jakož i lhůty a doby pro uplatnění práv, která se podle předchozího ustanovení řídí dosavadními právními předpisy, i když začnou běžet po účinnosti tohoto zákona, posuzují až do svého zákona podle dosavadních právních předpisů, opět sleduje zásadu, že zákony nepůsobí nazpět a standardní normativní konstrukce upravené jak v § 870 platného občanského zákoníku, tak i v § 763 odst. 2 platného obchodního zákoníku. Výjimka navržená v § 2712 sleduje stanovení ústavně konformního pravidla rovnosti osob.

Oddíl 3

Majetkové právo manželské

§ 2713

Věci náležející k obvyklému vybavení rodinné domácnosti přestávají být dnem účinnosti tohoto zákona součástí společného jmění manželů.

§ 2714

Co přede dnem účinnosti tohoto zákona nabyt bezúplatně jeden z manželů nebo co bezúplatně nabyli oba manželé, aniž se to stalo součástí společného jmění manželů, není ani nadále součástí společného jmění manželů.

§ 2715

Až do účinnosti zákona uvedeného v § 602 vyžadují smlouvy o dohodnutém manželském majetkovém režimu formu veřejné listiny.

K § 2713 až 2715:

Ani v oblasti manželského majetkové práva se nenavrhuje výrazněji zasahovat do záležitostí rodiny více, než je nutné, a proto se návrh v tom směru omezuje na dva vyjíméčné případy. První z nich se týká ochrany obvyklého vybavení rodinné domácnosti, kterou návrh podřizuje zvláštním právnímu režimu. Druhá výjimka sleduje zachovávat dosavadní právní režim platný pro majetek nabytý manželi - některým z manželů - bezúplatně. Třetí z těchto přechodných ustanovení reaguje na skutečnost, že § 602 předpokládá zvláštní zákonnou úpravu seznamu, do něhož budou zapisovány skutečnosti měnící zákonný majetkový režim manželů zakládající účinky těchto změn vůči třetím osobám. Dokud nebude tento seznam zvlášť zákonem upraven, navrhuje se zachovat dosavadní právní úprava (§ 143a platného občanského zákoníku), podle níž se pro smlouvy o zúžení nebo rozšíření zákonného rozsahu společného jmění manželů vyžaduje forma veřejné listiny, resp. notářského zápisu.

Oddíl 4
Právnícké osoby

§ 2716

(1) Právní povaha právníckých osob upravených tímto zákonem se řídí ustanoveními tohoto zákona ode dne jeho účinnosti. Bylo-li přede dnem účinnosti tohoto zákona zahájeno řízení o zápisu právnícké osoby do veřejného seznamu, dokončí se podle dosavadních právních předpisů; odporuje-li však zakladatelské právní jednání učiněné přede dnem účinnosti tohoto zákona dosavadním právním předpisům, považuje se za platné, vyhovuje-li ustanovením tohoto zákona.

(2) Ustanovení společenské smlouvy, statutu právníckých osob uvedených v odstavci 1, která odporují donucujícím ustanovením tohoto zákona, pozbývají závaznosti dnem nabytí jeho účinnosti; právnícká osoba přizpůsobí do tří let ode dne účinnosti tohoto zákona společenskou smlouvu nebo statut úpravě tohoto zákona a doručí je orgánu veřejné moci, který vede veřejný seznam, do něhož je právnícká osoba zapsána. Neučiní-li tak, příslušný orgán veřejné moci je k tomu vyzve a stanoví ve výzvě dodatečnou přiměřenou lhůtu ke splnění této povinnosti; uplyne-li dodatečná lhůta marně, soud právníckou osobu na návrh orgánu veřejné moci nebo osoby, která na tom osvědčí právní zájem, zruší a nařídí její likvidaci.

§ 2717

(1) Odporují-li smlouva nebo rozhodnutí o přeměně právnícké osoby učiněné přede dnem účinnosti tohoto zákona dosavadním právním předpisům, považují se za platné, vyhovují-li ustanovením tohoto zákona a nezamítl-li příslušný orgán veřejné moci přede dnem účinnosti tohoto zákona návrh na zápis přeměny do veřejného rejstříku, anebo nerozhodl-li, že k přeměně nedošlo.

(2) Bylo-li přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona rozhodnuto o zrušení nebo přeměně právnícké osoby, postupuje se podle dosavadních právních předpisů, nerozhodne-li příslušný orgán právnícké osoby do tří měsíců ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, že se uplatní postup podle tohoto zákona. Ustanovení tohoto zákona na ochranu věřitelů se použijí i na případy, kdy bylo rozhodnutí o zrušení nebo přeměně právnícké osoby přijato přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona a ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona nebylo ještě zapsáno do veřejného rejstříku.

§ 2718

Ustanovení § 114 se použije i na zakladatelská právní jednání a na přeměny právníckých osob, k nimž došlo přede dnem účinnosti tohoto zákona.

§ 2719

(1) Sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů, se považují za spolky podle tohoto zákona.

(2) Organizační jednotky sdružení způsobilé jednat svým jménem podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů, se považují za pobočné spolky podle tohoto zákona. Statutární orgán hlavního spolku podá do tří let od účinnosti

tohoto zákona návrh na zápis pobočného spolku, jinak posledním dnem této lhůty právní osobnost pobočného spolku zaniká.

§ 2720

Nadace vzniklé podle dosavadních právních předpisů se považují za nadace vzniklé podle tohoto zákona; byla-li nadace zřízena závětí, použijí se § 286 a 287, i když byla závěť pořízena před dnem účinnosti tohoto zákona, pokud řízení o dědictví nebylo ke dni účinnosti tohoto zákona ukončeno. Totéž platí obdobně o nadačních fondech.

K § 2716 až 2720:

Jedná se o standardní ustanovení, která sledují obecnou zásadu, podle níž nová zákonná úprava osobního statusu dopadá ode dne účinnosti nového zákona i na právní poměry dosud trvající. Pro případy, že právnická osoba byla založena přede dnem účinnosti občanského zákoníku, navrhuje se zachovat platnost její společenské smlouvy nebo jiného zakladatelského právního jednání, vyhovuje-li alespoň ustanovením nového zákona. Jde o výraz zásady, že na právní jednání má být hleděno spíše jako na platné než jako na neplatné. I navržené právní pravidlo, podle něhož mají být řízení o zápisu právnických osob do příslušných veřejných rejstříků zahájená před účinností tohoto zákona dokončena podle dosavadních právních předpisů, vychází vstříc zásadám autonomie vůle a právní jistoty. Totéž má obdobně platit i pro přeměny právnických osob.

Stalo-li se však založení právnické osoby či stala-li se její přeměna za účinnosti dosavadních právních předpisů neplatně, není možné do budoucna držet pravidlo o absolutní neplatnosti někdejšího právního úkonu s možností prohlásit právnickou osobu v důsledku toho za po právu neexistující. Proto se navrhuje, aby bylo po účinnosti nového občanského zákoníku vztaženo i na tyto případy ustanovení § 114.

Nová zákonná úprava může u dosud existujících právnických osob vyvolat nutnost přizpůsobit jí obsah dosavadních společenských smluv, stanov, statutů nebo jiných zakladatelských právních jednání. S ohledem na stav zdejšího právního prostředí se navrhuje stanovit pro tyto případy dobu tří let, která se jeví být dostatečně dlouhá k tomu, aby se uvedená právní jednání nové právní úpravě přizpůsobila.

Podrobnější přechodná ustanovení věnovaná spolkům a nadacím sledují stejné zásady, jak byly vytčeny výše.

§ 2721

Práva a povinnosti obecně prospěšných společností se i nadále řídí dosavadními právními předpisy. Obecně prospěšná společnost má právo změnit svoji právní formu na ústav, nadaci nebo nadační fond podle tohoto zákona; ustanovení tohoto zákona o přeměně právní formy právnických osob se použijí obdobně.

§ 2722

Zájmová sdružení právnických osob se i nadále řídí dosavadními právními předpisy. Zájmové sdružení právnických osob má právo změnit svoji právní formu na spolek podle tohoto zákona; ustanovení tohoto zákona o přeměně právní formy právnických osob se použijí obdobně.

K § 2721 a 2722:

Pokud jde o již existující obecně prospěšné společnosti a zájmová sdružení právnických osob, nemíjí osnova do jejich právních poměrů zasahovat, a proto je ponechává v dosavadním právním režimu. Nepočítá se však s jejich dalším zřizováním, neboť u obou těchto právních forem jde o odchylky vůči evropským standardům (obecně prospěšné společnosti podle platné právní úpravy - zák. č. 248/1995 Sb. - nejsou vůbec společnostmi; základ právní úpravy zájmových sdružení právnických osob tkví v úpravě někdejšího hospodářského zákoníku). Zároveň se právnickým osobám existujícím v těchto právních formách umožňuje změnit právní formu na ústav, nadaci nebo nadační fond, jde-li o obecně prospěšnou společnost, a na spolek, jde-li o zájmové sdružení právnických osob.

§ 2723

(1) Až do účinnosti zákona o spolkovém rejstříku podléhají spolky registraci podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů.

(2) Bylo-li přede dnem účinnosti tohoto zákona zahájeno řízení o neplatnosti rozhodnutí orgánu občanského sdružení, soud o návrhu rozhodne podle tohoto zákona.

K § 2723:

Předpokládá se, že do dne účinnosti občanského zákoníku bude připraven, přijat a vstoupí v účinnost zákon o spolkovém rejstříku. Pro případ, že by k tomu nedošlo, se navrhuje stanovit přechodné opatření, podle kterého budou spolky až do účinnosti zákona o spolkovém rejstříku registrovány podle dosavadních právních předpisů.

Dále se navrhuje stanovit stejné právní pravidlo, jaké bylo dříve pro obdobné případy stanoveno při novelování obchodního zákoníku v návaznosti na usnesení valných hromad obchodních společností. Umožní se tím soudu zachovat platnost rozhodnutí orgánu občanského sdružení, třebaže došlo k marginálnímu porušení zákona, stejně tak se posílí právní postavení návrhovatele, neboť mu vznikne právo na přiměřené zadostiučinění, byla-li porušena jeho práva člena sdružení.

§ 2724

Právnícké osoby, které nejsou podnikateli, mohou používat předtištěné nebo orazítkované listiny, i když nemají náležitosti § 127 odst. 1, nejdéle šest měsíců od účinnosti tohoto zákona.

K § 2724:

Nové pravidlo § 127 o náležitostech listin použitých právníckými osobami při právních jednáních může vyvolat technické obtíže zejména v případech, kdy právnícká osoba používá tiskopisy listin. Proto se navrhuje poskytnout přiměřenou dobu pro spotřebování takových tiskopisů, přičemž se bere v úvahu, že šest měsíců ode dne účinnosti zákona se jeví jako doba dostatečně dlouhá, bude-li jí předcházet *vacatio legis* uvažovaná v délce kolem dvou let. Přejícné ustanovení je vztaženo jen na právnícké osoby, které nejsou podnikateli, neboť pro podnikatele platí povinnost obdobné úpravy obchodních listin již podle dosavadních právních předpisů (§ 13a platného obchodního zákoníku).

Oddíl 5

Věcná práva

Pozemky a stavby

§ 2725

(1) Stavba, která není podle dosavadních právních předpisů součástí pozemku, na němž je zřízena, přestává být dnem účinnosti tohoto zákona samostatnou věcí a stává se součástí pozemku, měla-li v den účinnosti tohoto zákona vlastnické právo k stavbě i vlastnické právo k pozemku též osoba.

(2) Ustanovení odstavce 1 se nepoužije, jedná-li se o stavbu, která není součástí pozemku podle tohoto zákona.

§ 2726

(1) Stavba, která není podle dosavadních právních předpisů součástí pozemku, na němž je zřízena, a je v den účinnosti tohoto zákona ve vlastnictví osoby odlišné od vlastníka pozemku, se nabytím účinnosti tohoto zákona nestává součástí pozemku. Totéž platí o stavbě, která je ve spoluvlastnictví, je-li některý ze spoluvlastníků i vlastníkem pozemku nebo jsou-li jen někteří, spoluvlastníci spoluvlastníky pozemku.

(2) Odstavec 1 platí obdobně pro stavbu, která má být zřízena na pozemku jiného vlastníka na základě věcného práva vzniklého stavebníku přede dnem účinnosti tohoto zákona nebo na základě smlouvy uzavřené před účinností tohoto zákona.

§ 2727

(1) Vlastník pozemku, na němž je zřízena stavba, která není podle dosavadních právních předpisů součástí pozemku a nestala se součástí pozemku ke dni účinnosti tohoto zákona, má k stavbě předkupní právo a vlastník stavby má předkupní právo k pozemku. Předkupní právo vlastníka pozemku se vztahuje i na podzemní stavbu na stejném pozemku, která je

příslušenstvím nadzemní stavby. K ujednáním vylučujícím nebo omezujícím předkupní právo se nepřihlíží.

(2) Lze-li část pozemku se stavbou oddělit, aniž to podstatně ztíží jejich užívání a požívání, vztahuje se předkupní právo jen na část pozemku nezbytnou pro výkon vlastnického práva ke stavbě.

§ 2728

Zřídí-li vlastník k pozemku věcné právo ve prospěch třetí osoby, která věcné právo nabývá v dobré víře, že stavba je součástí pozemku, považuje se vůči této osobě stavba za součást pozemku. Vlastník stavby je vůči zřizovateli věcného práva oprávněn požadovat náhradu za znehodnocení svého vlastnictví; je-li stavba zatížena zástavním právem, rozšiřuje se zástavní právo i na pohledávku na tuto náhradu.

§ 2729

(1) Stanou-li se pozemek i stavba vlastnictvím téhož vlastníka, přestane být stavba samostatnou věcí a stane se součástí pozemku, na němž je zřízena. To neplatí, jedná-li se o stavbu, která není součástí pozemku podle tohoto zákona.

(2) Bylo-li vlastnické právo k pozemku zcizeno třetí osobě, která byla při nabytí vlastnického práva v dobré víře, že stavba je součástí pozemku, přestane být stavba samostatnou věcí a stane se součástí pozemku, na němž je zřízena. Kdo vlastnil stavbu, má vůči zciziteli právo na náhradu ve výši ceny stavby ke dni zániku svého vlastnického práva; byla-li stavba zatížena zástavním právem, přechází zástavní právo na pohledávku na tuto náhradu.

§ 2730

Je-li stavba zřízena na několika pozemcích, použijí se § 2726 až 2730 jen ve vztahu k pozemku, na němž je převážná část stavby. Stane-li se stavba součástí tohoto pozemku, použije se ve vztahu k pozemkům, na něž části stavby přesahují, ustanovení o přestavku.

§ 2731

Ustanovení § 2726 až 2731 se nepoužijí, jedná-li se o podzemní stavbu se samostatným účelovým určením.

K § 2725 až 2731:

Protože se nový občanský zákoník vrací k zásadě *superficies solo cedit*, je nezbytné reagovat na stav trvající od r. 1951, kdy byl právní režim pozemků a staveb oddělen. Ve stejné situaci se ocitlo sjednocené Německo, pokud jde o území bývalé NDR (a obdobně i Rusko, které se svým novým občanským zákoníkem rovněž vrátilo k zásadě, podle níž povrch ustupuje pozemku, dokonce po více než sedmdesáti letech). Vzhledem k tomu, že bývalý občanský zákoník NDR (ZGB DDR) oddělil pro určité případy (§ 287 až 294) vlastnictví pozemku a stavby, byl při sjednocení Německa novelizován uvozovací zákon k BGB v části

týkající se přechodných ustanovení sledující obnovení zásady *superficies solo cedit* i pro území nových spolkových zemí. Touto úpravou se inspiroují i zdejší přechodná ustanovení.

Je zřejmé, že právní spojení stavby s pozemkem v jedinou nemovitou věc nelze ve všech situacích zajistit postupem obdobně jednoduchým a kategorickým, jakým bylo vlastnické právo k pozemku a ke stavbě občanským zákoníkem z r. 1950 právně odděleno. Proto se navrhuje obnovit toto právní spojení dnem účinnosti nového zákona jen v těch případech, kdy dosavadní (tj. oddělené) vlastnické právo k pozemku i ke stavbě náleží téže osobě. Naopak v případech, kdy vlastnické právo k pozemku a ke stavbě náleží různým osobám, odkládá se právní spojení pozemku a stavby v jednu nemovitou věc až do doby, kdy se vlastnictví pozemku i stavby spojí v rukou jediného vlastníka. Za tím účelem se navrhuje založit vlastníkovu pozemku zákonné předkupní právo ke stavbě a vlastníku stavby zákonné předkupní právo k pozemku, popřípadě k příslušné části pozemku, lze-li pozemek funkčně rozdělit.

Zvláštní úpravu vyžaduje situace, kdy se převádí pozemek, na němž je zřízena některá ze staveb, které nepodléhají zápisu do katastru nemovitostí, jako jsou např. drobné stavby (typicky stavby s jedním nadzemním podlažím o zastavěné ploše do 16 m² a výšce do 4,5 m), stavby, které nejsou budovami, některé technické stavby a další. Protože takové stavby nejsou zapsány do veřejného seznamu, nelze se opřít o zásadu veřejné důvěry v katastr, a není tedy ani vyloučen případ, kdy vlastník pozemku převede vlastnické právo k pozemku a nabyvatel bude vzhledem k okolnostem konkrétního případu v dobré víře, že nabývá vlastnické právo k pozemku i se stavbou. I v těchto případech má dojít, obdobně jako podle analogické německé úpravy, k právnímu spojení stavby s pozemkem a k vzniku vlastnického práva nabyvatele. Dosavadní vlastník stavby však musí být za ztrátu vlastnického práva odškodněn, a proto se mu zakládá právo na náhradu škody vůči zciziteli.

Zvláštní úpravu rovněž vyžaduje situace, kdy stavba zasahuje několik pozemků. Pro tyto případy se, opět obdobně jako v analogické úpravě německé, navrhuje stanovit, že se výše uvedená právní pravidla vztahují jen na pozemek, na němž stojí převážná část stavby, zatímco pokud jde o pozemky, na něž části stavby jen přesahují, se použijí ustanovení o přestavku (§ 966).

Dojde-li k právnímu spojení pozemku a stavby, může se změna dotknout věcných práv případně ke stavbě zřízených ve prospěch třetích osob. Většina myslitelných případů nevyžaduje zvláštní zákonnou úpravu: při právním spojení stavby a pozemku přechází věcné právo na pozemek a zatěžuje jej v nezměněném rozsahu.

Zvláštní řešení však vyžadují dvě situace.

Za prvé to je případ, kdy před právním spojením pozemku a stavby byla stavba zatížena zástavním právem; pro tento případ se navrhuje stanovit, že zástavní právo přechází na pohledávku na náhradu škody. Je nutné mít na paměti, že dnes sice zástavní práva k nemovitým věcem nezapsaným do katastru nemovitostí vznikají až jejich zápisem do Rejstříku zástav vedeného Notářskou komorou ČR, příslušná právní úprava (provedená

zákonem č. 367/2000 Sb.) však nabyla účinnosti až 1. ledna 2001, a je tedy nutné pamatovat i na zástavní práva vzniklá případně dříve. Stejně tak je nutné mít na paměti, že zástavní práva vzniklá jinak než smlouvou zápisu do tohoto rejstříku nepodléhají.

Za druhé to je případ, kdy oddělené vlastnictví k pozemku i ke stavbě trvá a vlastník pozemku zřídí třetí osobě, která je v dobré víře, že součástí pozemku je i stavba, k pozemku věcné právo (např. zástavní). Pak se, opět recepcí německé úpravy, navrhuje stanovit, že se vůči této třetí osobě hledí na pozemek i stavbu jako na věc jedinou s tím, že vlastník stavby je oprávněn požadovat na zřizovateli věcného práva náhradu škody. Rovněž se v této souvislosti pamatuje na případ, že stavba mohla být dříve zatížena zástavním právem.

§ 2732

Katastr nemovitostí

Ohledně práv zapsaných do katastru nemovitostí před dnem účinnosti tohoto zákona a ohledně práv zapsaných do katastru nemovitostí v době jednoho roku ode dne účinnosti tohoto zákona počnou doby podle § 874 odst. 2 a 875 běžet po uplynutí jednoho roku ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.

K § 2732:

Protože se navrhuje zavést (§ 873 až 876) důsledná ochrana dobré víry ve stav zápisů věcných práv zapsaných do veřejných seznamů, je právě ve vztahu ke katastru nemovitostí zapotřebí poskytnout dotčeným osobám přiměřenou dobu k tomu, aby se postaraly o uvedení stavu zapsaného do katastru do souladu se stavem skutečným. Ačkoli se u nového občanského zákoníku počítá s poměrně dlouhou vakační dobou, přece jen se jeví jako úměrné stanovit pro plný nástup právních účinků plynoucích z § 873 a následujících alespoň roční odklad.

§ 2733

Opuštění nemovité věci

Je-li opuštěna nemovitá věc, počne běžet doba uvedená v § 931 odst. 3 běžet ode dne účinnosti tohoto zákona.

K § 2733:

Osnova počítá s derelikcí nemovité věci a navrhuje stanovit vyvratitelnou právní domněnkou, že vlastník nemovitou věc opustil, nevykonává-li k ní po dobu deseti let vlastnické právo. V zájmu ústavní konformity musí být stanoveno, že desetiletá doba počne běžet až ode dne účinnosti tohoto zákona.

Oddíl 6
Dědické právo

§ 2734

Při dědění se použije právo platné v den smrti zůstavitele.

§ 2735

Zemřel-li zůstavitel po dni účinnosti tohoto zákona a odporuje-li jeho pořízení pro případ smrti právním předpisům účinným v době, kdy bylo učiněno, považuje se za platné, vyhovuje-li tomuto zákonu. Totéž platí o dovětku i o vedlejších doložkách v pořízení pro případ smrti, pokud jim právní předpisy účinné v době, kdy byly dovětek nebo pořízení pro případ smrti učiněny, odnímají právní následky, anebo je prohlašují za neplatné.

§ 2736

Uzavřel-li zůstavitel smlouvu o zřeknutí se dědictví přede dnem účinnosti tohoto zákona a zemřel-li po dni účinnosti tohoto zákona, považuje se smlouva za platnou.

§ 2737

Zemřel-li zůstavitel po dni účinnosti tohoto zákona, a odporuje-li jeho prohlášení o vydědění právním předpisům účinným v době, kdy bylo učiněno, považuje se za platné, vyhovuje-li tomuto zákonu.

K § 2734 až 2737:

Respektuje se standardní pravidlo, že se při dědění postupuje podle práva platného v den smrti zůstavitele. Pro případ, že zůstavitel zemře za účinnosti nového zákona se vychází z pojetí, že je třeba zhojit neplatnost či vady těch jeho projevů poslední vůle, které zůstavitel učinil za účinnosti předchozích právních předpisů, jsou-li podle těchto předpisů neplatné či jinak vadné, ale vyhovují-li novému dědickému právu. I tu se tedy zamýšlí vyjít vstříc projevené vůli zůstavitele.

Oddíl 7
Závazková práva

§ 2738

Práva ze zajištění závazku a utvrzení závazku vzniklá přede dnem účinnosti tohoto zákona, byť byla zřízena i jako práva věcná, se posuzují až do svého zániku podle dosavadních právních předpisů. To nebrání ujednání stran, že se tato jejich práva a povinnosti budou řídit tímto zákonem ode dne jeho účinnosti.

K § 2738:

Ustanovení § 2738 zčásti opakuje obecné právní pravidlo § 2705 odst. 3, rozšiřuje však jeho působení i na zajišťovací práva věcněprávní povahy.

§ 2739

Je-li smlouva o smlouvě budoucí uzavřena přede dnem účinnosti tohoto zákona podle § 50a zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, podle dosavadních právních předpisů neplatná, považuje se za platnou smlouvu, vyhovuje-li tomuto zákonu a nebyla-li práva z ní do dne účinnosti tohoto zákona dosud uplatněna; použije se § 1571.

K § 2739:

Dosud platný občanský zákoník upravil v § 50a z nepochopení smlouvu o smlouvě budoucí tak, že již v této smlouvě předběžné povahy musí strany ujednat podstatné náležitosti předepsané pro budoucí smlouvu. Proto jsou v režimu dosavadního občanského práva neplatné např. smlouvy o budoucí smlouvě kupní, není-li v nich přesně ujednána např. kupní cena nebo přesně vymezen předmět koupě. Navrhuje se proto zhojit tuto neplatnost pro případ, že práva z takových smluv jsou uplatněna za účinnosti tohoto zákona a že smlouva o smlouvě budoucí tomuto zákonu vyhovuje.

§ 2740

Nájem se řídí tímto zákonem ode dne jeho účinnosti, i když došlo ke vzniku nájmu před tímto dnem; vznik nájmu, jakož i práva a povinnosti z vzniklé přede dnem účinnosti tohoto zákona se však posuzují podle dosavadních právních předpisů. Soudní řízení zahájená přede dnem účinnosti tohoto zákona se dokončí podle dosavadních právních předpisů. To neplatí při nájmu movitých věcí.

K § 2740:

Odpovídá standardním řešením, že se nájem posuzuje od účinnosti nového zákona posuzuje - pokud jde o práva a povinnosti vzniklé za této účinnosti - podle nového zákona.

§ 2741

Běžný účet a vkladový účet se řídí tímto zákonem ode dne jeho účinnosti, i když k uzavření smlouvy o běžném účtu nebo o vkladovém účtu došlo před tímto dnem; vznik těchto smluv, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé před dnem účinnosti tohoto zákona se však posuzují podle dosavadních právních předpisů.

K § 2741:

Z obdoby důvodů, z jakých se to stalo v dosavadní právní úpravě (§ 763 platného obchodního zákoníku), tedy se zřetelem k dlouhodobé povaze závazků ze smluv o běžném účtu a o vkladovém účtu.

§ 2742

Bylo-li přede dnem účinnosti tohoto zákona zahájeno řízení o přivolení k výpovědi nájmu bytu, dokončí se podle dosavadních právních předpisů; právo nájemce na bytovou náhradu nebo na jiná plnění podle dosavadních právních předpisů nejsou dotčena.

K § 2741 a 2742:

Dosavadní úprava cestovní smlouvy v § 852a a následujících platného občanského zákoníku - zejména administrativním pojetím pořadatele zájezdu jako cestovní kanceláře a bezvýjimečným požadavkem na písemnou formu smlouvy - jednak neodpovídá příslušné evropské směrnici (č. 90/314/EHS), jednak představuje riziko, že smlouva tomu odporující bude prohlášena za neplatnou. Tomu se snaží navržené přechodné ustanovení čelit. Zároveň se navrhuje stanovit, že i pro dosavadní cestovní smlouvy platí § 2255, tedy, že pořadatel zájezdu odpovídá cestujícím za splnění povinností ze smlouvy o zájezdu bez zřetele k tomu, zda v rámci zájezdu poskytují jednotlivé služby cestovního ruchu jiné osoby. Rovněž se navrhuje stanovit, že rozhoduje-li se za účinnosti tohoto zákona o náhradě škody z porušení cestovní smlouvy uzavřené za účinnosti dosavadních právních předpisů, a to i když k porušení povinnosti cestovní kanceláře došlo před účinností tohoto zákona, použije se § 2256 a cestujícím se přizná právo na odčinění újmy za ztrátu radosti z dovolené.

§ 2743

V A R I A N T A I

(1) Právo na náhradu škody vzniklé porušením povinnosti stanovené právními předpisy, k němuž došlo přede dnem účinnosti tohoto zákona, se posuzuje podle dosavadních právních předpisů.

(2) Nerozhodl-li soud ke dni účinnosti tohoto zákona o náhradě škody vzniklé porušením povinnosti stanovené právními předpisy, k němuž došlo přede dnem účinnosti tohoto zákona, může na návrh poškozeného člověka, jsou-li pro to mimořádné důvody hodné zvláštního zřetele (§ 3 odst. 3), přiznat poškozenému i náhradu nemajetkové újmy podle tohoto zákona.

K § 2743:

Jedná se opět o standardní ustanovení, podle něhož se právo na náhradu škody posuzuje podle těch právních předpisů, které byly účinné v době porušení právní povinnosti. Navrhuje se však stanovit výjimku pro mimořádné případy hodné zvláštního zřetele, čímž se mají na mysli především případy, kdy škůdce způsobil škodu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvláště zavrženíhodné. Zvláště pro tyto případy se navrhuje, aby bylo možné škůdce zavázat k náhradě i nemajetkové újmy těm, kdo způsobenou škodu důvodně pocítuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.

Díl 2
Závěrečná ustanovení

§ 2744

Zmocňovací ustanovení

.....

Závěrečná ustanovení

§ 2745

Zrušují se: bude upřesněno na základě 3. čtení

1.

§ 6

Tento zákon nabývá účinnosti dnem ...

Obsah zákona

ČÁST PRVNÍ	I. Obecná část ze dne, Občanský zákoník
Hlava I	OBEČNÁ ČÁST
Díl 1	Předmět úpravy a její základní principy
	O soukromém právu
Díl 2	Užití předpisů občanského práva
Díl 3	Ochrana soukromých práv
Hlava II	Osoby
Díl 1	Všeobecná ustanovení
Díl 2	Fyzické osoby
Oddíl 1	Základní ustanovení
Oddíl 2	Omezení a zbavení svéprávnosti
§ 45	
§ 46	
§ 48	
Oddíl 3	Nezvěstnost. Prohlášení za mrtvého
Pododdíl 1	Nezvěstnost
Pododdíl 2	Domněnka smrti
Oddíl 4	Jméno a bydliště člověka
Oddíl 5	Osobnost člověka
Pododdíl 1	Všeobecná ustanovení
Pododdíl 2	Podoba a soukromí
Společné pravidlo	
vztahující se jak k podobě,	
tak k soukromí člověka,	
přejímá v podstatě beze	
změny stávající konstrukci	
§ 12 odst. 2 a 3 nynějšího	
občanského zákoníku s	
tím, že normativní obsah	
dosavadního § 12 odst. 1	
je systematicky zařazen	
jinam.	
Pododdíl 3	Právo na integritu
§ 77	Zásah do integrity
§ 79	
§ 80	
§ 82	
§ 83	
§ 84	
§ 85	
§ 86	
§ 87	
§ 88	
Pododdíl 4	
§ 89	
§ 90	
§ 91	

§ 92	
§ 93	
§ 94	
Pododdíl 5	Nakládání s částmi lidského těla
§ 95	
§ 96	
Pododdíl 6	Ochrana lidského těla po smrti člověka
Díl 3	Právnícké osoby
Oddíl 1	Základní ustanovení
§ 105	
§ 106	
§ 133	
§ 134	
§ 168	
§ 172	
Oddíl 2	Korporace
Pododdíl 1	Obecně o korporacích
Pododdíl 2	Spolek
§ 196	
§ 197	
§ 203	
§ 213	
§ 237	
§ 248	
Oddíl 3	Fundace
Pododdíl 1	Obecně o fundacích
Pododdíl 2	Nadace
§ 316	
Pododdíl 3	Nadační fondy
§ 357	
§ 359	
Oddíl 4	Ústavy
§ 361	
Díl 4	Ustanovení o podnikatelích
Hlava III	Zastoupení
Díl 1	Všeobecná ustanovení
Díl 2	Zákonné zastoupení a opatrovnictví
Díl 3	Smluvní zastoupení
Hlava IV	Věci a jejich rozdělení
Díl 1	Všeobecná ustanovení
Díl 2	Rozdělení věcí
Díl 3	Cenné papíry
Hlava V	Právní skutečnosti
Díl 1	Právní jednání
Oddíl 1	Všeobecná ustanovení
Oddíl 2	Výklad právních jednání
Oddíl 3	Forma právních jednání
§ 456	

§ 460	
Oddíl 4	Soukromé a veřejné listiny
§ 462	
§ 463	
§ 464	
§ 465	
§ 466	
Oddíl 5	Právní jednání vůči nepřítomné osobě
Oddíl 6	Neplatnost právních jednání
	Všeobecná ustanovení
§ 470	
§ 471	
§ 472	
§ 473	
§ 474	
§ 475	Hlavní důvody neplatnosti
§ 476	
§ 477	
§ 478	
§ 479	Omyl
§ 480	
§ 481	
§ 482	Námitka neplatnosti
§ 483	
§ 484	
§ 485	
Oddíl 7	Relativní neúčinnost
Díl 2	Právní události
Oddíl 1	Všeobecná ustanovení
§ 501	
Oddíl 2	Promlčení
§ 517	
§ 523	
Oddíl 3	Prekluze
ČÁST DRUHÁ	RODINNÉ PRÁVO
Hlava I	Manželství
Díl 1	Všeobecná ustanovení
Díl 2	Vznik manželství
Díl 3	Neexistence a neplatnost manželství
Díl 4	Povinnosti a práva manželů
Oddíl 1	Obecná ustanovení
Oddíl 2	Manželské majetkové právo
Díl 5	Zánik manželství
Oddíl 1	
Oddíl 2	Zánik manželství smrtí manžela
Oddíl 3	Rozvod manželství
Oddíl 4	Následky zániku manželství
Hlava II	Příbuzenství
Díl 1	Příbuzenství

Díl 2	Rodiče a dítě
Oddíl 1	Určování rodičovství
Oddíl 2	Osvojení
Pododdíl 1	Osvojení a osvojitel
Pododdíl 2	Osvojení zletilého
Oddíl 3	Rodiče a dítě
Pododdíl 1	Obecná ustanovení
Pododdíl 2	Osobní jméno a příjmení dítěte
Pododdíl 3	Rodičovské povinnosti a práva
Pododdíl 4	Vyživovací povinnost
Oddíl 4	Zvláštní opatření při výchově dítěte
Oddíl 5	Vztahy mezi dítětem a jinými příbuznými a dalšími osobami
Hlava III	Poručenství a jiné formy péče o dítě
Díl 1	Poručenství
Díl 2	Opatrovnictví
Oddíl 1	Opatrovník
<p>Tato koncepce je běžným důsledkem standardního pojetí instituce opatrovníka, jehož funkce – stejně jako funkce poručníka – je zaměřena především do oblasti právních aspektů. Výjimky z pravidla obsahují další ustanovení.</p>	
Oddíl 2	Opatrovník pro správu jmění
Díl 3	Svěření dítěte do péče jiné osoby a pěstounství
Díl 4	Ústavní výchova
Hlava IV	Zapsané partnerství
Díl 1	Všeobecné ustanovení
Díl 2	Vznik partnerství
Díl 3	Neexistence a neplatnost partnerství
Díl 4	Povinnosti a práva partnerů
Díl 5	Zánik partnerství
ČÁST TŘETÍ	Absolutní majetková práva
Hlava I	Základní ustanovení
§ 869	
§ 870	
§ 871	
Hlava II	Věcná práva
Díl 1	Obecná ustanovení
§ 872	
§ 873	
§ 874	

§ 875	
§ 876	
Díl 2	Držba
Díl 3	Vlastnictví
Oddíl 1	Vlastnické právo, jeho omezení a ochrana
Oddíl 2	Nabytí vlastnického práva
Pododdíl 1	Přivlastnění a nález
Pododdíl 2	Přirozený přírůstek
Pododdíl 3	Umělý přírůstek
Pododdíl 4	Smíšený přírůstek
Pododdíl 5	Vydržení
Pododdíl 6	Převod vlastnického práva
§ 980	
§ 981	
Pododdíl 7	Nabytí vlastnického práva rozhodnutím orgánu veřejné moci
Díl 4	Spoluvlastnictví
Oddíl 1	Základní ustanovení
Oddíl 2	Spoluvlastnický podíl
Oddíl 3	Správa společné věci
Oddíl 4	Oddělení ze spoluvlastnictví a zrušení spoluvlastnictví
Oddíl 5	Přídavné spoluvlastnictví
Oddíl 6	Zvláštní ustanovení o společenství jmění
Díl 5	Věcná práva k cizím věcem
Oddíl 1	Základní ustanovení
§ 1047	
Oddíl 2	Právo stavby
Pododdíl 1	Základní ustanovení
Pododdíl 2	Vznik a zánik práva stavby
Pododdíl 3	Právní poměry z práva stavby
Oddíl 3	Věcná břemena
Pododdíl 1	Základní ustanovení o služebnostech
Pododdíl 2	Nabytí služebnosti
Pododdíl 3	Právní poměry ze služebnosti
Pododdíl 4	Některé pozemkové služebnosti
§ 1085	
Pododdíl 5	Některé osobní služebnosti
Pododdíl 6	Zánik služebnosti
Pododdíl 7	Reálná břemena
Oddíl 4	Zástavní právo
Pododdíl 1	Základní ustanovení
Pododdíl 2	Zastavení
§ 1125	
§ 1135	
§ 1136	Zastavení pohledávky
§ 1138	
§ 1139	
§ 1140	
§ 1141	Budoucí zástava
Pododdíl 3	Rozsah zástavního práva
§ 1147	

§ 1148	
Pododdíl 4	Práva a povinnosti ze zástavního práva
§ 1152	
Pododdíl 5	Výkon zástavního práva
Pododdíl 6	Výkon zástavního práva při více zástavních věřitelích
Pododdíl 7	Zánik zástavního práva
Pododdíl 8	Práva vlastníka při uvolnění zástavy
§ 1179	
Pododdíl 9	Záměna zástavního práva
§ 1184	
Pododdíl 10	Podzástavní právo
Oddíl 5	Zadržovací právo
Díl 6	Správa cizího majetku
Oddíl 1	Všeobecná ustanovení o správě cizího majetku
Pododdíl 1	Základní ustanovení
Pododdíl 2	Prostá správa cizího majetku
Pododdíl 3	Plná správa cizího majetku
Oddíl 2	Pravidla správy
Pododdíl 1	Povinnosti správce vůči beneficiantovi
Pododdíl 2	Povinnosti správce a beneficianta vůči třetím osobám
Pododdíl 3	Inventář, jistota a pojištění
Pododdíl 4	Společná správa
Pododdíl 5	Investice považované za rozumné
Pododdíl 6	Vyúčtování
Oddíl 3	Skončení správy
Oddíl 4	Svěřenecký fond
Pododdíl 1	Pojem svěřeneckého fondu a jeho vznik
Pododdíl 2	Správa svěřeneckého fondu
Pododdíl 3	Obmyšlený
Pododdíl 4	Dohled nad správou svěřeneckého fondu
§ 1263	
Pododdíl 5	Změny svěřeneckého fondu
Pododdíl 5	Zánik svěřeneckého fondu
Hlava III	Dědické právo
Díl 1	Právo na pozůstalost
Díl 2	Pořízení pro případ smrti
Oddíl 1	Všeobecná ustanovení
Oddíl 2	Závěť
Pododdíl 1	Obecná ustanovení
§ 1289	
§ 1303	
§ 1304	
§ 1305	
§ 1306	
§ 1307	
§ 1308	
§ 1309	
§ 1310	
§ 1311	
§ 1312	

§ 1313	
§ 1314	
Pododdíl 2	Forma závěti Závěť pořízená soukromou listinou
Pododdíl 3	Vedlejší doložky v závěti
Pododdíl 4	Zrušení závěti
Oddíl 3	Dědická smlouva
Díl 3	Odkaz
Oddíl 1	Všeobecná ustanovení
Oddíl 2	Zvláštní pravidla o jednotlivých druzích odkazů
Pododdíl 1	Při odkazu věci určitého druhu
Pododdíl 2	Při odkazu určité věci
Pododdíl 3	Při odkazu pohledávky
Pododdíl 4	Při jiných odkazech
Oddíl 3	Nabytí odkazu
Díl 4	Zákonná posloupnost
§ 1424	
Díl 5	Povinný díl. Započtení na povinný díl a na dědický podíl
Oddíl 1	Nepominutelní dědicové
Oddíl 2	Vydědění
Oddíl 3	Ochrana nepominutelného dědice
Oddíl 4	Výpočet povinného dílu
Oddíl 5	Započtení na povinný díl a na dědický podíl
Díl 6	Právo některých osob na zaopatření
Díl 7	Přechod pozůstalosti na dědice
Oddíl 1	
Oddíl 2	Správa pozůstalosti a její soupis
§ 1470	
Oddíl 3	Potvrzení dědictví
Oddíl 4	Rozdělení pozůstalosti
Oddíl 5	Závazky postihující dědice
	Právní účinky neuplatnění výhrady soupisu
	Právní účinky výhrady soupisu
Oddíl 6	Zcizení dědictví
ČÁST ČTVRTÁ	Relativní majetková práva
Hlava I	Obecná ustanovení o závazcích
Díl 1	Vznik závazků a jejich obsah
Díl 2	Smlouva
Oddíl 1	Obecná ustanovení
Oddíl 2	Uzavření smlouvy
Oddíl 3	Obsah smlouvy
Oddíl 4	Forma smlouvy
Oddíl 5	Účinky smlouvy
§ 1549	
§ 1550	
§ 1551	
Oddíl 6	Zvláštní způsoby uzavírání smlouvy
Oddíl 7	Smlouva o smlouvě budoucí
Díl 3	Obsah závazků
	Obecná ustanovení
Díl 4	Společné dluhy a pohledávky

§ 1598	
§ 1602	
Díl 5	Změny závazků
Oddíl 1	Změna v osobě věřitele nebo dlužníka
Pododdíl 1	Změna v osobě věřitele
Pododdíl 2	Změna v osobě dlužníka
Pododdíl 3	Postoupení smlouvy
Oddíl 2	Změny v obsahu závazků
Pododdíl 1	Novace a narovnání
Pododdíl 2	Společná ustanovení
Díl 6	Zánik závazků
Oddíl 1	Splnění
§ 1684	
§ 1688	
Oddíl 2	Jiné způsoby zániku závazků
§ 1706	
§ 1707	
§ 1714	
Díl 7	Zajištění a utvrzení závazků
Oddíl 1	Obecná ustanovení
§ 1737	
Oddíl 2	Zajištění závazků
Oddíl 3	Utvrzení závazku
Hlava II	Závazky z právních jednání
Díl 1	Smlouvy o převedení věci do vlastnictví jiného
Oddíl 1	Darování
Pododdíl 1	Obecná ustanovení
§ 1775	
§ 1780	
Pododdíl 2	Zvláštní ustanovení o platnosti darování
Pododdíl 3	Odvolání daru
§ 1785	
§ 1787	
§ 1789	
§ 1790	
§ 1791	
§ 1794	
Oddíl 2	Koupě
Pododdíl 1	Obecná ustanovení
Pododdíl 2	Koupě movité věci
Pododdíl 3	Koupě nemovité věci
Pododdíl 4	Vedlejší ujednání při kupní smlouvě
§ 1852	
§ 1853	
§ 1860	
§ 1861	
§ 1864	
§ 1866	
Pododdíl 5	Zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě
	Práva z vad věci

Pododdíl 6	Zvláštní ustanovení o koupi závodu
§ 1892	
§ 1893	
§ 1894	
§ 1895	
§ 1896	
§ 1897	
§ 1898	
§ 1899	
Oddíl 3	Směna
Díl 2	Smlouvy o přenechání věci k užití jinému
Oddíl 1	Výprosa
Oddíl 2	Výpůjčka
Oddíl 3	Nájem
Pododdíl 1	Obecně o nájmu Změna vlastnictví
Pododdíl 2	Zvláštní ustanovení o nájmu bytu a nájmu domu
K § 2006:	Ustanovení jasně zdůrazňuje význam zaměstnaneckého poměru pro nájem služebního bytu. Šestiměsíční lhůta se zdá být dostatečná, i vzhledem k tomu, že si strany mohou smluvit jinak. Na tomto místě platí zcela výjimečné ustanovení o zajištění jiného bytu (ovšem rovněž s omezením doby nájmu).
Pododdíl 3	Nájem prostoru sloužícího podnikání
Pododdíl 4	Podnikatelský pronájem věcí movitých
Pododdíl 5	Nájem dopravního prostředku
Pododdíl 6	Ubytování
Oddíl 4	Pacht
Pododdíl 1	Obecná ustanovení
Pododdíl 2	Zvláštní ustanovení o pachtu závodu
§ 2051	
§ 2052	
§ 2053	
§ 2054	
§ 2055	
§ 2056	
§ 2057	
§ 2058	
Oddíl 5	Licence
Pododdíl 1	Obecná ustanovení
§ 2060	
§ 2062	
§ 2063	
§ 2064	
§ 2065	
§ 2066	
§ 2073	
§ 2074	
§ 2080	
§ 2081	

§ 2085	
§ 2086	
Oddíl 6	Zápůjčka
Oddíl 7	Úvěr
Díl 3	Pracovní poměr
§ 2101	Pracovní smlouva
Díl 4	Schovací smlouvy
Oddíl 1	Úschova
Pododdíl 1	Obecná ustanovení
Pododdíl 2	Úschova cenného papíru
Oddíl 2	Skladování
Díl 5	Smlouvy příkazního typu
Oddíl 1	Příkaz
Pododdíl 1	Obecná ustanovení
§ 2136	
Pododdíl 2	Správa cenného papíru
Oddíl 2	Zprostředkování
Oddíl 3	Komise
Pododdíl 1	Obecná ustanovení
Pododdíl 2	Zvláštní ustanovení o komisionářském obchodu s cennými papíry
Oddíl 4	Zasílatelství
Oddíl 5	Obchodní zastoupení
§ 2198	
§ 2199	
§ 2200	Rozhodné území
§ 2201	
§ 2202	Výhradní obchodní zastoupení
§ 2203	Nevýhradní obchodní zastoupení
	Povinnosti obchodního zástupce
§ 2204	
§ 2205	
§ 2206	
§ 2207	
§ 2208	
§ 2209	Povinnosti zastoupeného
§ 2210	
§ 2211	
§ 2212	
§ 2213	Provize
§ 2214	
§ 2215	
§ 2216	
§ 2217	
§ 2218	
§ 2219	
§ 2220	
§ 2221	
§ 2222	
§ 2223	

§ 2224	Trvání obchodního zastoupení Výpověď obchodního zastoupení
§ 2225	
§ 2226	
§ 2227	
§ 2228	Odstoupení od smlouvy Právo na odškodnění
§ 2229	
§ 2230	
§ 2231	
§ 2232	
§ 2233	Konkurenční doložka
§ 2234	Zakázaná ujednání
§ 2235	
Díl 6	Zájezd
Díl 7	Smlouvy v přepravě
Oddíl 1	Přeprava osob a věcí
Pododdíl 1	Přeprava osoby
Pododdíl 2	Přeprava věci
Pododdíl 3	Náložný list
Pododdíl 4	Společná ustanovení o přepravě osob a věcí
Oddíl 2	Provoz dopravního prostředku
Díl 8	Dílo
Oddíl 1	Obecná ustanovení Svépomocný prodej
Oddíl 2	Určení ceny podle rozpočtu
Oddíl 3	Stavba jako předmět díla
Oddíl 4	Dílo s nehmotným výsledkem
Díl 9	Kontrolní činnost
Díl 10	Bankovní smlouvy
Oddíl 1	Běžný účet
Oddíl 2	Vkladový účet
Oddíl 3	Zvláštní formy vkladů
Oddíl 4	Akreditiv
Oddíl 5	Inkaso
Díl 11	Uložení a obhospodařování cenného papíru
Oddíl 1	Uložení cenného papíru
Oddíl 2	Obhospodařování cenného papíru
Díl 12	Zaopatřovací smlouvy
Oddíl 1	Důchod
Oddíl 2	Výměnek
Díl 13	Společnost
Oddíl 1	Základní ustanovení o společnosti
Oddíl 2	Práva a povinnosti společníků navzájem
Oddíl 3	Správa společnosti
Oddíl 4	Práva a povinnosti společníků k třetím osobám
Oddíl 5	Zánik členství
Oddíl 6	Zánik společnosti
Díl 15	Smlouvy odvážné
Oddíl 1	Obecné ustanovení

Oddíl 2	Pojištění
Pododdíl 1	Základní ustanovení
§ 2464	
§ 2465	
§ 2466	
§ 2467	Pojištění cizího pojistného nebezpečí
§ 2468	
§ 2469	
§ 2470	
§ 2471	
§ 2472	Pojistné podmínky Pojistka
§ 2473	
§ 2474	Povinné pojištění
§ 2475	
§ 2476	Pojistné
§ 2477	
§ 2478	
§ 2479	
§ 2480	
§ 2481	
§ 2482	Povinnost k pravdivým sdělením Změna pojistného rizika
§ 2483	
§ 2484	
§ 2485	
§ 2486	
§ 2487	
§ 2488	Pojistná událost
§ 2489	
§ 2490	
§ 2491	
§ 2492	
§ 2493	Následky porušení povinností
§ 2494	Přerušení pojištění Zánik pojištění
§ 2495	
§ 2496	
§ 2497	
§ 2498	
§ 2499	
§ 2500	
§ 2501	
Pododdíl 2	Škodové pojištění
§ 2502	Rozsah
§ 2503	Změna vlastnictví pojištěného majetku Hranice pojistného plnění
§ 2504	
§ 2505	
§ 2506	

§ 2507	Množné pojištění
§ 2508	Soupojištění
§ 2509	Vícenásobné pojištění
§ 2510	Zachraňovací náklady
§ 2511	Přechod práva na pojistitele
Pododdíl 3	Obnosové pojištění
§ 2512	
§ 2513	
§ 2514	
Pododdíl 4	Obecná ustanovení o pojištění osob
§ 2515	
§ 2516	
§ 2517	
§ 2518	
§ 2519	
§ 2520	
§ 2521	
§ 2522	
§ 2523	
Pododdíl 5	Životní pojištění
§ 2524	
§ 2525	
§ 2526	
§ 2527	
§ 2528	Výluka z pojištění Snížení pojistné částky, snížení ročního důchodu
§ 2529	
§ 2530	
§ 2531	Odkupné
§ 2532	
§ 2533	
Pododdíl 6	Úrazové pojištění
§ 2534	
§ 2535	
§ 2536	
Pododdíl 7	Pojištění pro případ nemoci
§ 2537	
§ 2538	
§ 2539	
Pododdíl 8	Pojištění majetku
§ 2540	
§ 2541	
§ 2542	
§ 2543	
§ 2544	Přepojištění
§ 2545	Podpojištění
Pododdíl 9	Pojištění právní ochrany
§ 2546	
§ 2547	
§ 2548	

§ 2549	
§ 2550	
Pododdíl 10	Pojištění odpovědnosti
§ 2551	
§ 2552	
§ 2553	
§ 2554	
§ 2555	
§ 2556	
§ 2557	
Pododdíl 11	Pojištění úvěru nebo záruky
§ 2558	
§ 2559	
§ 2560	
Pododdíl 12	Pojištění finančních ztrát
§ 2561	
§ 2572	Společné ustanovení
Díl 15	Závazky z právního jednání jedné osoby
Oddíl 1	Veřejný příslib
Pododdíl 1	Příslib odměny
Pododdíl 2	Vypsání ceny
Oddíl 2	Slib odškodnění
Hlava III	Závazky z deliktů
Díl 1	
Oddíl 1	Základní ustanovení
§ 2586	
§ 2588	
Oddíl 2	Povinnost nahradit škodu
Pododdíl 1	Obecná ustanovení
§ 2606	
Pododdíl 2	Zvláštní ustanovení
§ 2620	
§ 2621	
Oddíl 3	Způsob a rozsah náhrady
Pododdíl 1	Základní ustanovení
§ 2640	
§ 2642	
Pododdíl 2	Náhrada při újmě na přirozených právech člověka
§ 2644	
Pododdíl 4	Zvláštní ustanovení
§ 2659	Náhrada při újmě na osobních právech právnické osoby
Díl 2	Zneužití a omezení soutěže
Oddíl 1	Obecná ustanovení
Oddíl 2	Nekalá soutěž
Hlava IV	Závazky z kvazideliktů
Díl 1	Bezdůvodné obohacení
Díl 2	Nepříkázané jednatelství a upotřebením cizí věci k prospěchu jiného
Oddíl 1	Nepříkázané jednatelství
Oddíl 2	Upotřebením cizí věci k prospěchu jiného

ČÁST PÁTÁ	Ustanovení společná, přechodná a závěrečná
Hlava I	Ustanovení společná
§ 2694	
§ 2695	
§ 2696	
§ 2697	
§ 2698	
§ 2699	
§ 2700	
§ 2701	
§ 2702	
§ 2703	
Hlava II	Ustanovení přechodná a závěrečná
Díl 1	Přechodná ustanovení
Oddíl 1	Základní ustanovení
§ 2704	
§ 2705	
§ 2706	
§ 2707	
§ 2708	
§ 2709	
§ 2710	
Oddíl 2	Lhůty a doby
§ 2711	
§ 2712	
<p>Obecné pravidlo, podle něhož se lhůty a doby, které začaly běžet přede dnem účinnosti tohoto zákona, jakož i lhůty a doby pro uplatnění práv, která se podle předchozího ustanovení řídí dosavadními právními předpisy, i když začnou běžet po účinnosti tohoto zákona, posuzují až do svého zákona podle dosavadních právních předpisů, opět sleduje zásadu, že zákony nepůsobí nazpět a standardní normativní konstrukce upravené jak v § 870 platného občanského zákoníku, tak i v § 763 odst. 2 platného obchodního zákoníku. Výjimka navržená v §</p>	

